

BÂBURNAME

30615

T. C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

GAZİ
ZAHİRÜDDİN MUHAMMED
BÂBUR

BÂBURNAME

(DOKTORA TEZİ)

I

GİRİŞ - METİN (KÂBİL VE HİNDİSTAN
BÖLÜMLERİ) - AÇIKLAMALI DİZİN

MESUT ŞEN

Danışman

PROF. DR. EMİNE GÜR SOY-NASKALİ

İSTANBUL 1993

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	IV-VI
KISALTMALAR	VII-VIII
İŞARETLER	VIII
BİBLİYOGRAFYA	IX-XIII

GİRİŞ

Eserin Niteliği ve İçindekiler.....	XIV-XXXI
Eserin Nüshaları	XXXII-XXXVIII
Eserin Tercümelere.....	XXXIX-XLI

METİN

Kâbil Bölümü.....	1- 162
910 (14 Haziran 1504 - 04 Haziran 1505) yılı vak'aları.....	1 - 42
911 (04 Haziran 1505 - 24 Mayıs 1506) yılı vak'aları.....	42 - 77
912 (01 Mayıs - 13 Mayıs 1507) yılı vak'aları	77 - 100
913 (13 Mayıs 1507 - 02 Mayıs 1508) yılı vak'aları	100 - 116
914 (1508) yılı vak'aları.....	116 - 118
925 (03 Aralık 1519 - 23 Ocak 1519) yılı vak'aları.....	118 - 158
926 (23 Ocak 1519 - 12 Aralık 1520) yılı vak'aları.....	158 - 162
Hindistan Bölümü.....	162 - 326
932 (18 Ekim 1525 - 08 Ekim 1526) yılı vak'aları	162- 228
933 (08 Ekim 1525 - 27 Eylül 1527) yılı vak'aları	228 - 266
934 (27 Eylül 1527 - 15 Eylül 1528) yılı vak'aları	266 - 276
935 (15 Eylül 1528 - 05 Eylül 1529) yılı vak'aları.....	276 - 326
936 (05 Eylül 1529) yılı vak'aları.....	326

AÇIKLAMALI DİZİN

A.....	Dizin / 1 - 52
B.....	Dizin / 52 - 145
C.....	Dizin / 145 - 157
Ç.....	Dizin / 157 - 176
D.....	Dizin / 176 - 195
E, É.....	Dizin / 195 - 215
F.....	Dizin / 215 - 223
Ğ, G.....	Dizin / 223 - 245
Ħ, Ħ, H.....	Dizin / 245 - 295
I.....	Dizin / 295 - 309
İ.....	Dizin / 309 - 318

Ö N S Ö Z

Bâbur, Timur neslinin Miranşah kolundan Sultan Muhammed oğlu Ebu Said oğlu Ömer Şeyh Mirza ile Cengiz neslinden Yunus Han'ın kızı Kutluk Nigar Hanım'ın oğlu olup, 16. yüzyılın büyük şahsiyetlerindedir. Kurucusu olduğu Hint-Türk devleti kendisinden sonra dört asır devam etmiştir. Ana dili olan Çağatay Türkçesinde kaleme aldığı ve *Bâburname* adıyla meşhur olan eserinde hayatının mufassal bir hikâyesini vermiştir. *Bâburname*, derin bir gözlem,engin bir sezi ve tecrübe yanında sağlam bir tenkit süzgecinin neticesidir. Eşine az rastlanan mahrem teferruatlarla dolu, dürüst, samimî ve sade bir üslûpla kaleme alınmış bir otobiyografi olarak, Çağatay Türkçesinin nesir dalındaki en güzel örneğini teşkil etmektedir. Eser Bâbur'un inanılmaz enerjisini, sağlam karakter ve dirayetini ortaya koymasının ötesinde, ruhunun derinliklerine kadar nüfuz etmemize de imkân vermektedir.

Bâburname 18. yüzyıldan itibaren Batı'nın büyük alâkasını çekmesinden sonra, pek çok dile tercüme edilmiştir. Tercümeleri dışında *Bâburname* üzerinde yapılmış inceleme ve araştırma sayısı da bir hayli kabarıktır. Hatta bazı Avrupalı müellifler tarafından, Bâbur'a duyulan hayranlığın bir ifadesi olarak, hakkında monografiler kaleme alınmıştır. Fakat bildiğimiz kadarıyla *Bâburname*'nin henüz tenkitli metin neşri ortaya konmamıştır. Dr. Jean-Louis BACQUÉ-GRAMMONT'un Haydarâbad, Elphinstone ve Tahran nüshalarına dayanarak, eserin Fergana bölümünün tenkitli metnini ve Fransızca tercümesini doktora tezi olarak hazırladığını biliyoruz. Bu sebeple bizim çalışmamız eserin Kâbil ve Hindistan bölümlerinin tenkitli metin ve açıklamalı dizininden oluşmaktadır.

Çalışmamız giriş, metin ve açıklamalı dizin olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır.

Giriş bölümünde eserin niteliği, başlıca meseleleri ve muhtevası üzerinde durulmuş, nüshaları ve tercümeleri hakkında bilgi verilmeğe çalışılmıştır.

Metin bölümünde *Bâburname*'nin Kâbil ve Hindistan bölümlerinin tenkitli metni verilmiştir. Metni ortaya koyarken elimizde ikisi el yazması ve biri basma olmak üzere üç nüshanın fotokopisi vardı. Yazma nüshalardan en mükemmeli Haydarâbad

nüshası olduğu için, metin tertibinde onu esas aldık. Metnin satır numaraları, Haydarâbad nüshasında olduğu şekilde, en fazla 1'den 14'e kadar sürmektedir. Her üç nüshanın sayfa numaralarını ise metnin içinde gösterdik. Tenkitli metin ve nüsha farkları Haydarâbad ve Elphinstone nüshalarına dayanmaktadır. Eserin tek basma nüshası olan Kazan nüshasının hem derleme bir nüshadan elde edilmiş basma bir nüsha olması, hem de dil ve imlâ bakımından farklı hususiyetler göstermesini göz önünde bulundurarak, zarurî hâller dışında, metnin içine almadık ve nüsha farklarında belirtmedik. Metnin doğru anlaşılabilmesi için noktalama işaretlerine özen göstermeğe çalıştık. Metin herhangi bir nüshanın sayfa düzenine göre değil, bir kompozisyon dahilinde verilmeğe çalışılmıştır. Bu sebeple yeri geldiğinde başlık konmuş, satır başı yapılmıştır. Yine başlıklar ve metin için önemli olan bazı kelimeler koyu siyah harflerle, bazı kelimeler de italik harflerle yazılmıştır. Metindeki Arapça ve Farsça iktibasların Türkçe karşılıkları Prof. Dr. Reşit R. ARAT'ın tercümesinden, *Kur'an* ayetlerinin Türkçe karşılıkları ise Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından olan *Kur'an* tercümesinden alınmıştır. Metnin okunuşunda, Arapça ve Farsça kelimeler, sonlarına kalın ekler almalarından dolayı, umumiyetle kalın okunmuştur. İçinde *g* ve *k* seslerinin geçtiği Arapça ve Farsça kelimeler ise kalın ek almamışsa umumiyetle ince okunmuştur. Metindeki Türkçe kelimelerin okunuşunda büyük ölçüde, Sir Gerard CLAUSON'un etimolojik sözlüğündeki imlâ şeklini esas aldık. Bu yüzden kelime başında *k* sesi ile başlayan bazı kelimeler *g*'li olarak okunmuştur. Meselâ, **géçe**, **gök**, **gün**, **güz**, **givür-** gibi. Yine kök hecede *i* yerine *é* tercih edilmiştir.

Açıklamalı dizin bölümü, bilgisayarda Dr. Ceval KAYA'nın *Cibakaya 2.0* adlı dizin programı ile, elde edilmiştir. Bu sebeple madde başlarının altında verilen kelime ve ekler, dil bilgisi tasnifine göre değil, alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Kelimelere mana verilirken, mümkün olabildiği ölçüde nüanslarına dikkat edilmiştir. Dizinde metne ait kelime ve ekler koyu siyah harflerle yazılmıştır. Yer ve kişi adlarında umumiyetle ansiklopedik bilgi verilmiş, eserde geçen yerlerin bu günkü siyasî konumları da belirtilmeğe çalışılmıştır. Yine bitki ve hayvan adları Beveridge'in tercümesi ve Arat'ın notları da göz önünde bulundurularak, bu günkü Türkçe karşılıkları ile Lâtince adları verilmeğe çalışılmıştır.

Çalışmamıza merhum hocamız Prof. Dr. Mehmet AKALIN'ın danışmanlığı altında başlamıştık. Hocamız aniden rahatsızlanarak, elim bir hastalık sonucu, çalışmamızı göremeden ebediyete intikal etti. Bizi *Bâburname* üzerinde çalışmaya sevk eden, kendisinden büyük feyz aldığımız hocamızı rahmetle anarız. Merhum hocamızdan sonra danışmanlığımızı üstlenen, karşılaştığımız güçlüklerin

giderilmesinde yol göstericimiz olan hocamız Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALİ'ye; *Bâburname*'nin Elphinstone nüshasının fotokopilerini "Bâbur'un hatırı için" diyerek seve seve verme lütfunda bulunan Dr. Jean-Louis BACQUÉGRAMMONT'a; Kazan nüshasının ön sözünü Rusçadan Türkçeye çevirerek istifademize sunan hocamız Doç. Dr. Hüseyin HACIOĞLU'na; bilgisayarda geliştirdiği dizin programını, pek çok araştırmacının istifadesine sunarak adeta Türkolojiye armağan eden Dr. Ceval KAYA'ya teşekkürü bir borç biliriz.

Mesut ŞEN

KISALTMALAR

a	: Yazma nüshalardaki yaprağın ön yüzü.
a.e.	: Aynı eser.
a.mlf.	: Aynı müellif.
Ar.	: Arapça.
A.Ü.D.T.C.F.D.	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.
b	: Yazma nüshalardaki yaprağın arka yüzü.
bk.	: Bakınız.
bot.	: Botanik.
c.	: Cilt.
cm	: Santimetre.
Çağ.	: Çağatayca.
çev.	: Çeviren.
Çin.	: Çince
E	: Elphinstone nüshası.
E.T.	: Eski Türkçe.
Far.	: Farsça.
H	: Haydarâbad nüshası.
Hint.	: Hintçe.
İA	: İslâm Ansiklopedisi.
İTED	: İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi.
K	: Kazan nüshası.
k.a.	: Kişi adı.
km	: Kilometre.
Kzk.	: Kazakça.
Kır.	: Kırgızca.
krş.	: Karşılaştırınız.
Lat.	: Lâtinçe.
m	: Metre.
Moğ.	: Moğolca.

Özb.	: Özbekçe.
s .	: Sayfa.
sy.	: Sayı.
Sans.	: Sanskritçe.
T.	: Türkçe.
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı.
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
TDVİA	: Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
Th.	: Tahran nüshası.
TM	: Türkiyat Mecmuası.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
y.a.	: Yer adı.
Yun.	: Yunanca.
zool.	: Zooloji.

İŞARETLER

+	: İsim çekim eklerini gösteren işaret.
-	: Fiil çekim eklerini gösteren işaret.
I	: Nüsha farklarında, farkın metnin aynı satırındaki kelimelerde olduğunu gösteren işaret.
II	: Nüsha farkalarında, farkın metnin satırları arasındaki kelimelerde olduğunu gösteren işaret.
[ ]	: Metinde müstensih yanlışı olarak atlanmış ses, hece ve kelimeleri tamamlamak için kullanılan işaret.

وقايح سنهء ست و ثلاثين و تسعمايه *

(4) Se-şanba günü, muharram ayının üçide, Güvályardıñ Şahābu'd-din Husrav bile (5) Şayh Muhammad Ğavş, Raĥim-dādınñ şafā'atı üçün kıldı. Çün derviş (6) ve 'aziz bir kişi édi, Raĥim-dādınñ günāhını alarġa baġışlap, Şayh Ğūran (7) bile Nūr Bégni Güvályarġa yeberildi, kim Güvályarını bularġa tapşurup** ...

* Dokuz yüz otuz altı senesi vak'aları

** Her iki nüsha - H ve K nüshaları - burada sona ermektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- AKALIN, MEHMET: *Tarihî Türk Şiveleri*, İlâveli 2. baskı, Ankara 1988.
- AKÜN, ÖMER FARUK: "Bâbür, Sanatkâr ve Fikir Adamı Yönü", *TDVİA*, c. 4, s. 396-400, İstanbul 1991.
- _____ : "Bâbürname" *TDVİA*, c.4, s. 404-408, İstanbul 1991.
- ALPARSLAN, ALİ: "Babur'un İcad Ettiği «Baburî Yazısı» ve Onunla Yazılmış Olan Kur'an I" *TM*, c. XVIII, s. 161-168, İstanbul 1976.
- _____ : "Babur'un İcad Ettiği Baburî Yazı II" *TM*, c. XIX, s. 207-211, İstanbul 1980.
- Ana Britannica, Genel Kültür Ansiklopedisi*, c. 1-22, İstanbul 1986, 1987, 1988, 1989, 1990.
- ARAT, REŞİT RAHMETİ: *Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, Vekayi, Babur'un Haîratı*, c. I-II, (2. Baskı) Ankara 1987.
- _____ : "Türk şivelerinin tasnifi" *TM*, c. X, 1953 s. 59-138+1, *Makaleler*, (Yayına Hazırlayan: Osman F. SERTKAYA), s. 69-149, Ankara 1987.
- _____ : "Türklerde zaman ve vakit tesbiti" (*Dördüncü Türk Tarih Kongresi*, Ankara 10-14 Kasım 1948, 1952, s. 94-108), *Makaleler* (Yayına Hazırlayan: Osman. F. SERTKAYA), s. 165-179, Ankara 1987.
- ATALAY, BESİM: *Abuşka ve Lûgati veya Çağatay Sözlüğü*, Ankara 1970.
- BACQUÉ-GRAMMONT, JEAN-LOUIS: *Bâbur-nâma* (Fergana bölümünün Elphinstone, Haydarâbad ve Tahran nüshalarına dayanılarak yapılan, tenkitli metin ve Fransızca tercümesinden ibaret olan doktora tezi), 1969.
- BATTAL, APTULLAH: *İbni-Mühennâ Lûgati (İstanbul nüshasının türkçe bölüğünün endeksidir.)*, *TDK* yayınları: 9, (2. baskı) Ankara 1988.
- BAYUR, Y. HİKMET: *Hindistan Tarihi*, c. I-II-III, (2. Baskı) Ankara 1987.
- BENZING, JOHANNES: "Özbek ve Yeni Uygur Edebiyatı" (T. çev. Mehmet AKALIN), *Türk Dünyası Edebiyatı* (Hazırlayan: Halil AÇIKGÖZ), s. 85-109, İstanbul 1991.
- BEVERIDGE, ANNETTE SUSANNAH: *The Bâbur-nâma*, London 1905.
- _____ : *The Bâbur-nâma in English (Memoirs of Bâbur) Translated from the original Turki Text of Zâhira'd-dîn Muḥammad Bâbur*

Pādshah Ghāzī, Reprinted London 1969.

BIYIKTAY, HALİS: *Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu*, (2. baskı) Ankara 1989.

BODROGLIGETI, A.J.E.: "Bābur Shāh's Chagatay Version of the *Risāla-i Vālidīya*: A Central Asian Turkic Treatise on How to Emulate the Prophet Muhammad" *Ural-Altische Jahrbücher Ural-Altaiic Yearbook*, Eurologua 1984

BOROVKOV, A.K.: *Badā' i' al-Luġat* (Ṭāli' İmānī), Moskva 1961.

Britannica World Atlas International, Chicago-London-Toronto-Geneva-Sydney-Tokyo-Manila 1967.

CAFEROĞLU, A.: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 1968.

_____: *Türk Dili Tarihi II*, İstanbul 1970.

CLAUSON, SIR GERARD: *Sanglax, A Persian Guide to the Turkish Language, by Muhammad Mahdī Xān, Facsimile Text, with an Introduction and Indices*, London 1960.

_____: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972.

ÇAĞATAY, SAADET. Ş.: *Türk Lehçeleri Örnekleri, VIII. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Yazı Dili*, Ankara 1977.

DEVELLİOĞLU, FERİT: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (8. baskı) Ankara 1988.

DİLÇİN, CEM: *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 1983.

Divanü Lûgat-it-Türk Dizini TDK yayınları: 363, Ankara 1972.

ECKMANN, JÁNOS: *Chagatay Manual*, Indiana 1966.

_____: *The Dīvān of Gadā' i*, Indiana 1971.

_____: *Çağatayca El Kitabı* (T. çev. Günay KARAAĞAÇ), İstanbul 1988.

_____: "Çağatayca", *Tarihî Türk Şiveleri* (T. çev. Mehmet AKALIN), s. 211-245, Ankara 1988.

_____: "Çağatay Dili Hakkında Notlar", *TDAY Belleten*, s. 115-126, (2. baskı) Ankara 1988.

_____: "Çağataycada Yardımcı Cümleler", *TDAY Belleten*, s. 27-58, Ankara 1959.

_____: "Küçük Çağatay Grameri", *TDED*, c. X, s. 41-64, İstanbul 1960.

_____: "Çağataycada İsim-fiiler", *TDAY Belleten*, s. 51-60, Ankara 1963

_____: "Çağatay Edebiyatının Son Devri", *TDAY Belleten*, s. 121-156, Ankara 1964.

- Encyclopædia Britannica, A new Survey of Universal Knowledge*, vol. 1-24, Chicago: London: Toronto: Geneva 1961.
- ERASLAN, KEMAL: "Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair", *TDED*, c. XVII, s. 113-121. İstanbul 1970.
- _____: *Alî Şîr Nevâyî, Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâyimi'l-Fütüvve (Doktora Tezi)* İstanbul 1979.
- _____: *Eski Türkçede İsim-Fiiller*, İstanbul 1980.
- _____: "Çağatay Şiiri" *Türk Dili, TDK*, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), c. LII, s. 564-717, Ankara 1986.
- EREN, HASAN: "Çağatay Lûgatleri Hakkında Notlar", *A.Ü.D.T.C.F. Dergisi*, c. VIII, sy. 1-2 Mart-Haziran 1950- Ankara 1950.
- ERGİN, MUHARREM: *Türk Dil bilgisi*, 15. baskı İstanbul 1986.
- _____: *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile*, 2. Baskı 1989.
- _____: *Dede Korkut Kitabı II İndeks-Gramer*, Ankara 1963.
- GABAIN, A. VON: *Eski Türkçenin Grameri* (T. çev. Mehmet AKALIN), Ankara 1988.
- GRENARD, FERNAND: *Babur* (T. çev. Orhan YÜKSEL), M.E.B. Devlet Kitapları İstanbul 1971.
- GROUSSET, RENÉ: *Bozkır İmparatorluğu Attila / Cengiz Han / Timur* (T. çev. M.Reşat UZMEN), İstanbul 1980.
- GÜLBEDEN, *Hümayunname* (T. çev. A. YELGAR), (2. baskı) Ankara 1987.
- GÜLENSOY, TUNCER: "Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müşterek Kelimeler Üzerine Notlar" *Türkoloji Dergisi* c. VI s. 235-259, Ankara
- HACIEMİNOĞLU, M. NECMETTİN: *Türk Dilinde Edatlar (Eski Türkçe Metinlerden Zamanımıza kadar) - Yazı dilinde -*, İkinci basılış, İstanbul 1974.
- HOFMAN, H.F.: *Turkish Literature A Bio-Bibliographical Survey Section III, Part I: Authors, Vol. I: Introductory Matter, s. XXIX; Part I, Vol. 2: A-C, s. 162-191. Utrecht 1969.*
- İLMİNSKİ, N.: *Baber-Nameh Diagataice, Ad fidem codicis Petropolitani edidit*, Kazan 1857.
- İmlâ Kılavuzu TDK yayınları: 525 Ankara 1988.*
- JARRING, GUNNAR: *An Eastern Turki-English Dialect Dictionary*, Lund 1964.
- _____: *Uzbek Text from Afghan Turkestan with Glossary*, Lund

- Universitets Arsskrift. N. F. Avd. 1. Bd 34. Nr. 2. Lund-Leipzig
- KARAMANLIOĞLU, ALİ FEHMİ: *Seyf-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî)* Ankara 1989.
- Kazakça-Türkçe Sözlük, Türk Dünyası Araştırmaları*, c. 30, Haziran 1984, İstanbul 1984.
- KORKMAZ, ZEYNEP: "Türkçe ile Moğolca Arasında Ortaklaşan Unsurlar ve Moğolcanın Türk Dili Araştırmalarındaki Yeri", *TDAY Belleten*, Ankara 1988.
- KÖPRÜLÜ, M. FUAD: "Babur", *İA*, c. 2, s. 180-187, İstanbul 1986.
- _____: "Çağatay Edebiyatı", *İA*, c. 3, s. 270-323, İstanbul 1988.
- _____: *Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. baskı İstanbul 1981.
- Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara 1983.
- MA'RUF OV, Z. M.: *Özbek Tilining İzahlı Lugatı*, c. I-II, Moskva 1981.
- Meydan Larousse, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi* c. 1-12 ve 2 ek c. İstanbul 1969-1985.
- PAVET DE COURTEILLE, ABEL: *Dictionnaire Turk-Oriental*, Réimpression Amsterdam 1972
- REDHOUSE, SIR JAMES W. : *A Turkish and English Lexicon*, 1890.
- Redhouse Sözlüğü İngilizce-Türkçe*, Sixth edition, İstanbul 1979.
- RÄSÄNEN, MARTTI: *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Helsinki 1969.
- SCHÖNIG, CLAUS: "«Past Tenses» in the Babur-name", (1987 yılında Londra'da sunulan basılmamış tebliğ).
- SERTKAYA, OSMAN FİKRİ: "Mongolian Words and Forms in Chagatay Turkish (Eastern Turki) and Turkey Turkish (Western Turki)", *TDAY Belleten*, Ankara 1987.
- STEINGASS, F.: *Persian-English Dictionary*, Sixth Impression, London, Henley and Boston 1977.
- ŞEMSEDDİN SAMİ: *Kâmus-ı Türkî*, İstanbul 1315.
- ŞEYH SÜLEYMAN EFENDİ: *Lûgat Çağatay ve Türkî Osmanî*, İstanbul 1298.
- ŞÜKÜN, ZİYA: *Farsça-Türkçe Lûgat, Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*, c. 1-2-3, M.E.B. Devlet Kitapları İstanbul 1984.
- TÂHİR-ÜL MEVLEVİ: *Edebiyat Lûgatı*, İstanbul 1973.
- The Shorter Oxford English Dictionary*, vol. I-II, Oxford 1950.
- TOGAN, ZEKİ VELİDİ: "Londradaki ve Tahrandaki islâmi yazmalardan bazılarına

dair”, *İTED*, s. 153, c. III, cüz 1 - 2, 1959 - 1960, İstanbul 1960.

_____ : “Tahran Kütüphanelerinde Hindistan’dan Gelen Eserlerde Çağatay Dil ve Temürlü Sanat Âbideleri”, *TTK Belleten*, s. 444, c. XXIV, sy. 95, Temmuz 1960, Ankara 1960.

TUNA, OSMAN NEDİM: “Osmanlıcada Moğolca Kelimeler I”, *TM*, c. XVII, s. 209-250, İstanbul 1972.

_____ : “Osmanlıcada Moğolca Kelimeler” *TM*, c. XVIII, s. 281-314, İstanbul 1976.

Türkçe Sözlük, *TDK*, c. I-II, (Yeni baskı) Ankara 1988.

VLADİMİDTSOV, B.Y.: *Moğolların İçtimaî Teşkilâtı, Moğol Göçebe Feodalizmi* (T. çev. Abdülkadir İNAN) Ankara 1987.

WATERSON, NATALIE: *Uzbek-English Dictionary*, Oxford 1980.

YUDAHİN, K.K.: *Kırgız Sözlüğü* (T. çev. Abdullah TAYMAS), c. 1-2, (2. baskı) Ankara 1988.

YÜCE, NURİ: *Mukaddimetü’l-edeb, H’ârizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası, Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks*, Ankara 1988.

GİRİŞ

Eserin Niteliği ve İçindekiler

1. *Bâburname* tarihî vesika olmasının ötesinde, insan portrelerinin, eşya ve tabiat tasvirlerinin, coğrafi özelliklerin yer aldığı, yer yer folklor, etnografya, zooloji, botaniğin alâkasını çekebilecek bilgilerin verildiği; bir kısmı hatırat, bir kısmı da daha ziyade günlük karakteri gösteren, derin bir gözlem, engin bir sezi ve tecrübeye dayalı bir otobiyografidir.

Eser, bu günkü nüshalarındaki bir kısım tahribata ve eksikliğe rağmen, gerek türü icabı, gerek muhtevasının çeşitliliği ve zenginliği bakımından hem Türk, hem de dünya edebiyatında eşsiz bir yere sahiptir. *Bâburname*'nin "hükümdar dili" olması da iki bakımdan önemlidir. Birincisi Çağatay edebî dilinin hiç kuşkusuz saray ve çevresinin, yani aristokrat zümrenin geliştirdiği bir dil olmasıdır. Siyasî yönüyle ıstıraplı bir dönemin içinden gelmiş olmasına rağmen, edebî geleneğin hüküm sürdüğü bir ailenin içinde yetişen, üstelik de atası Timur'un hatıratı olan *Tüzûkat-ı Timur*'u muhakkak okumuş olması gereken Bâbur'un bu sanat dolu ortamdan etkilenmemesi mümkün değildi. Nitekim, eserini daha henüz çocuk yaşta diyebileceğimiz bir çağda yazmağa başladığını görüyoruz. İkincisi hükümdara ait bir otobiyografinin bazı gözden uzak tutulmaması gereken yönlerinin de bulunabileceğidir. Çünkü bu tip eserler umumiyetle hükümdarların övünme, gerçekleri kendi lehlerine değiştirme ve icraatlarının müdafaa vasıtası olarak görülürler. Bu yüzden bilhassa tarihî vesika olması bakımından dikkatli bir tenkide tabi tutulurlar. Halbuki *Bâburname* sade, sakin, telâşsız ve tabîî üslûbuyla, eseri okuyanda kolay kolay bir devlet kurucusu hükümdarın, bir efsanevî kahramanın hayatının okunduğu intibaini vermez. Çünkü karşısındaki karakter, herkes gibi meziyetleri ve kusurları olan kuvvetli ve zayıf tarafları ile bir insandır. Fakat eseri iyi tetkik eden bir göz, bu simanın tarihî ve istisnâî bir şahsiyet olduğunu hemen anlar.

Bâburname'nin otobiyografi türünde olması, Bâbur gibi bir kalem üstadının elinden çıkmış olması da hesaba katılırsa, Çağatay Türkçesinin edebî dili, hatta konuşma dili, kelimelerin telâffuzu ve kullanılış yerleri, imlâsı, söz dizimi ve üslûp

özellikleri hakkında ne denli önemli kaynak olduğu tahmin edilebilir.

2. Eserin Bâbur tarafından konmuş bir adı yoktur veya konmuşsa bile bu ad muhtemelen eserin baş tarafı ile birlikte kaybolmuştur. Fakat metnin iki yerinde (H192b/6 ve 363a/8) eserin adı *Vaḳāyi'*, iki yerinde de (H27a/10 ve 252a/3) *Tārīḥ* olarak geçmektedir. Bâbur'un teyzesinin oğlu Muhammed Haydar Duglat da *Tarih-i Reşidî* adlı eserinde *Bâburname'* den *Vaḳāyi'* adıyla bahsetmektedir. Bâbur'un kızı Gülbeden'in *Hümayunnâme'* sinde ise eserin adı *Vāḳi'a-nāma* şeklindedir. Eserin Farsça tercümelerine de *Vāḳi'at-i Bāburî* adının verildiği görülmektedir. Yine Ekber'in tarihçilerinden ve *Ekbername'* nin yazarı Ebulfadl, eserden *Vāḳi'at-i Bāburî* diye söz etmektedir. Elphinstone tarafından Kâbil elçisi iken Peşaver'de satın alınan ve kendi adı ile anılan nüshaya gerek Elphinstone, gerekse Erskine, *Tüzük-i Bāburî* adını vermişlerdir. Eser Hint-Urdu *Bâburname'* lerinde de bu şekilde geçmektedir. Beveridge'in belirttiğine göre, *Fragments* "Parçalar" denilen St. Petersburg kopyalarının ikisinde yer alan pasajlarda *Bāburîyye* ismi geçmektedir. *Bâburname* ismine gelince, bu isim gerek dünyada, gerekse bizde eserin en bilinen, en yaygın adı olmuştur. Beveridge *Bâburname* adının Haydarâbad nüshasının birinci sayfasınının arka yüzünde bulunduğunu, Bâbur'un kâtibi İranlı Şeyh Zeynüddin Hafi Han'ın *Ṭabaḳāt-i Bāburî* adlı eserinde ve üç yazmanın bulunduğu Rus kütüphanelerinde de eserin bu adla geçtiğini ifade etmektedir¹.

3. Kompozisyon ve üslûp bakımından eser iki bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölüm 899 (1493/94) - 914 (1508) yılları arasında geçen vak'alardan oluşmaktadır. Bu bölüm baştan itibaren yeniden gözden geçirilerek hikâye edilmiştir ve hatırat türünü andırmaktadır. İkinci bölüm 925 (1519) - 936 (1530) yılları arasındaki vak'alardan oluşmaktadır. Bu bölüm ise bazan günü gününe, bazan da vakit buldukça tutulmuş notlardan ibaret olan bir günlük karakterini göstermektedir.

Edebî bakımdan özenle hazırlanmış olan birinci bölümün yeniden kaleme alınmış olduğunu - kompozisyon ve üslûp özellikleri bir yana - metin içindeki daha sonraki vak'alara dönük bazı açıklamalardan ve göndermelerden de anlamaktayız. Meselâ, 910 (1504/05) yılına ait Kâbil'in sarp yerlerinin ve geçitlerinin anlatıldığı vak'alarda geçen "H_{131a} (8) ... **Mén ekşer Hindüstân çeriklerige, kim kældim, güzarlar (9) bile öttüm. Bu navbat kim, kélip Sulṭān İbrāhimnı basıp**

¹ Beveridge, *The Bâbur-nāma* (Haydarâbad nüshasının tıpkı basımı), s. XII, London 1905; a.mlf. *The Bâbur-nāma in English*, s.xxxii - xxxiii, London 1969 (İkinci baskı).

alıp, Hindistānnı (10) fath kıldım. Nıl-āb güzārıdın kēme bile öttüm...” (Metin s. 14) ibaresinde Bâbur, Hindistan seferinden ve Sultan İbrahim Lûdî’yi yenilgiye uğrattığından bahsetmektedir ki bu hadise 932 (1525/26) yılında vuku bulmuştur. *Hūmayunname*’nin yazarı Gülbeden, 1529 yazında babasını ziyaret ettiğinde Bâbur’un hatıratı ile meşgul olduğunu ifade etmektedir. Her halde Bâbur bu son yıllarını eserini yeniden hikâye etmekle geçirmekte idi.

İkinci bölümün en önemli özelliğinin bazan günü gününe, bazan da vakit buldukça kaydedilmiş notlardan ibaret olan bir günlük türünde olduğunu belirtmiştik. Bu farklılığın yanı sıra ikinci bölüme üç mektup metni ve iki Farsça ferman metni eklenmiştir:

3.1. Bâbur tarafından Hicrî 16 Rebiülevvel 933’te kaleme alınmış, Sultan İbrahim Lûdî’nin annesi Bava tarafından açılara zehirletmek suretiyle öldürülmek istenmesini anlatan mektup (Metin s. 232-234).

3.2. Farsça ferman. 24 Cemaziyelevvel 933’te içki içmekten tövbe etmesi ve Rana Sanga’yı yenilgiye uğratacağından emin olmasından dolayı idaresi altındaki bütün müslümanların tamğa vergisini (bir şehirden başka bir şehire götürülürken mallardan alınan bir nevi gümrük vergisi) bağışlamış ve bunu Şeyh Zeyn’e Farsça bir ferman yazdırarak ilân ettirmiştir (Metin s. 241-243).

3.3. Farsça ferman (*Fetihname*). Bu ikinci fermanı da Rana Sanga galibiyetinden sonra, 25 Cemaziyelahir 933’te Şeyh Zeyn’e yazdırmış ve ilk kez isminin sonuna “Gazi” kelimesini eklettirmiştir (Metin s. 246-254).

3.4. Oğlu Hümayun’a gönderdiği bir mektup (Metin s. 287-290).

3.5. Hoca Ubeydullah Ahrar’ın torunu Hoca Kelân’a gönderdiği bir mektup (Metin s. 299-301).

4. Eser zamana paralel olarak kaleme alındığı için yazıldığı çağın ve dönemin vak’alarını ve buna bağlı duygu, düşünce ve anlayışlarını etkisi kaybolmadan verebilmektedir. Bâbur’un çocukluğundan itibaren 37 yıl boyunca yazmayı sürdürdüğü bu otobiyografi, uzun bir sürecin mahsulü olarak, onun çocukluk, gençlik ve olgunluk dönemlerinin özelliklerini üslûbuna da yansıtmaktadır. Bâbur’un son zamanlarında eserin bir bölümünü yeniden hikâye etmesi, hatta bazı göndermelerde bulunması dahi, onun çocukluk ve gençlik dönemlerindeki duyuş, anlayış ve heyecanlarını açıkça ortaya koyduğu üslûbunda belirgin bir değişikliğe veya bozulmaya sebep olmamıştır. Bu da Bâbur’un eserin bir bölümünü yeniden hikâye ederken üslûp ve anlatıma fazla müdahale etmediğini göstermektedir.

5. Eser herhangi bir ön söz ve giriş kısmı olmadan, Bâbur'un on iki yaşında padişah olduğunu belirtmesi ile başlar. Bu ani ve beklenmedik şekildeki giriş, bir kısım araştırmacıda eserin yazıldıktan sonra kaybolmuş bir baş tarafın da bulunabileceği kuşkusunu uyandırmıştır². İslâmiyetten sonra yazılmış eserlerin hemen hepsinde söze kalıplaşmış nazım veya nesir dua şekillerinden sonra başlandığı görülür. Oysa *Bâburname*'nin basma nüshası olan Kazan nüshası dışındaki asıl yazma nüshalarının hiçbirinde böyle bir ibare yoktur. Halbuki Bâbur'un da, gelenek olduğu üzere, bu İslâmî kaideye riayet etmesi gerekirdi. Yine Bâbur'dan - bazı noktalarda çizilmiş bir portre gibi teferruata inmeden bir otobiyografi kaleme almış olmasına rağmen - doğum günü, adının konması, yetişme tarzı ve eğitimi üstlenenlerle umumî olarak aile ortamı hakkında da aydınlatıcı bilgiler vermesi beklenirdi. Bütün bu hususların dışında, ileride babası Ömer Şeyh Mirza, amcaları Ahmed Mirza ile Mahmud Mirza ve Sultan Hüseyin Baykara gibi kendisi için önemli olan şahsiyetlerin vefatlarından sonra biyografilerini verecek ve maiyetlerini tanıtacak olan Bâbur, 1487'de vefat eden, askerî işlerde olduğu kadar aile içinde de etkili bir nüfuza sahip olan anne tarafından büyük babası Yunus Han ile 1491'de vefat eden, bütün Timurlu hanedanını manevî nüfuzu altına almış önemli bir şahsiyet olan Hoca Ubeydullah Ahrar'ın biyografileri ve vefatlarını da verebilirdi. İşte bütün bu noktaların eserde yer almamış olması, haklı olarak, bir kısım araştırmacının görüşlerini eserin baş tarafının eksik veya kaybolmuş olduğu üzerinde yoğunlaştırmaktadır.

6. *Bâburname* Bâbur'un hayatında 37 yıllık bir süreci kapsamına rağmen, ne yazık ki bunun ancak 18 yıllık kısmını ihtiva etmektedir. Geri kalan 19 yıllık kısma umumiyetle yazıldıktan sonra kaybolmuş gözü ile bakılmakla beraber, farklı görüşler de ileri sürülmüştür. Özellikle 914-925 yılları arasındaki vak'aların kaybı "şuurlu bir unutkanlık" olarak yorumlanmaktadır. Meselâ, Bacqué-Grammont'a göre Bâbur'a ait bir sikkeyi inceleyen R.S. Poole "914 ve 925 yılları arasında gelişen vak'alar üzerine Bâbur'un hafızasındaki unutkanlığı şimdi anlayabilmekteyiz." demektedir³ (bk. XVII, 6.2.3., 624). Beveridge ise bu boşlukların yazıldıktan sonra kaybolmuş bölümler olduğunu ifade etmektedir. Beveridge göre bu bölümlerin kaybolmasının sebepleri 918'de (1512) Hisar yakınlarındaki ordugâhının Özbekler tarafından yağmalandığında kağıtların ne durumda olduklarına dair hiçbir bilginin

² Beveridge, *The Bâbur-nâma in English*, s. xxxi - xxxii.

³ Jean-Louis Bacqué-Grammont, *Bâbur-nâma* (Fergana bölümünün Elphisnstone, Haydarâbad, ve Tahran nüshalarına dayanılarak yapılan, tenkitli metin ve Fransızca tercümesinden ibaret olan doktora tezi), s. 30, 1969.

olmaması ve Hümayun'un Hindistan'ı kaybettikten sonra 14 yıllık sürgün hâlinde ve zor şartlar altında geçen düzensiz hayatıdır⁴. Bâbur kendisinin verdiği bilgiye göre 28 Ramazan 935'te (26 Mayıs 1519) teravih namazından sonra, çadırında hatıratıyla meşgul olurken tufan ve fırtına kopması sonucu, çadırın üzerine yıkıldığını ve bütün kâğıtların ıslandığını ifade etmektedir. Bu hadise sonucunda da eserin bazı bölümleri kaybolmuş olabilir. "H_{376b} ... Oşbu (2) aḥşam tarāvīḥdın soñra, bir pās bēş gerī bolup édi kim, peşkel bulutları (3) ḳaynap, bir zamānnıñ içide andaq ṭūfān bolup, ḳatıḳ yél ḳoptı, kim (4) yıqılmağan çadır kem ḳaldı. Mén ḥar-gāh içide kitābat ḳıladur édim. Kāğaz u aczānı (5) yıǵışturğunça fırsat bolmadı, ḥar-gāhnı piş-hāna bile oḳ ménıñ başımğa yıqtı. (6) Ḥar-gāh tüñlügi rīza rīza boldı. Teñri saḥladı, āsibi yétmédi. Kitāb u aczā (7) ḡarḳ-ı öl boldı, taşviş bile yıǵısturuldı. Saḳırlāḫ kat-zilūçasıǵa (8) çırmap, kat astıǵa ḳoyup, üstige gilimlerini yaptük. İki geridin soñ (9) teskin taptı. Töşek-ḥāna çadırını tiktürtüp, şam' yaḳturup, maşaqḳat bile (10) ot yandurup, tañ atḳunça uyublamay, avrāḳ u aczā ḳurıtmaǵıǵa (11) maşǵül édük ... " (Metin s. 319)

Bu kayıplar bazān 6-18 aya, bazan da 6-11 yıla kadar varmaktadır. Eserin başlangıcında da yukarıda da belirttiğimiz gibi 12 yıllık bir eksiklik söz konusudur. Yani Bâbur eserine 12 yaşında padişah olduğunu belirtmekle başlar, fakat eserde bu 12 yıllık sürenin nasıl geçtiğine dair herhangi bir bilgi yoktur. Şu hâlde eserde Bâbur'un 47 yıl 10 ay süren hayatından 18 yıllık bir bölüme sahip olmaktadır.

Eserdeki boşluklar - kronolojik olarak - şunlardır:

6.1. 909 (1503/04) yılı vak'aları. H nüshasında sadece 119b/14'ten 120a/3'e kadar olan küçük bir kısım hariç tamamen kayıptır. E nüshasında ise 908 yılı vak'aları 90b (1) "... faḥm ḳıldım, ḳoptum. Bāḡ goşasıǵa bardım. Özüm bile andışa ḳıdım. Dédim kim: Kışi eger yüz ve eger miñ yaşasa aḥır ..." şeklinde yarım kalmış bir cümle ile sona ermektedir. H nüshasında ise bu cümle 118b (2) "... ölmek kérek" şeklinde tamamlandıktan sonra ardından Farsça bir beyit gelmektedir. Bundan sonra ise Bâbur'un Sultan Ahmed Tenbel'in adamları tarafından öldürüleceğini hissettiği bir zamanda rüyasında Hoca Ubeydullah Ahrar'ı gördüğü pasaj yer almaktadır. En son olarak da Bâbur'un Andican'a dayıları Sultan Mahmud Han ile Sultan Ahmed Han'ın yanına gittiği ve dört ay orada kaldığı anlatılmaktadır. Metinde olmayan 909 yılındaki hadiseler ise şu şekilde gelişmiştir: Sultan Mahmud

⁴ Beveridge, a.e. s. xxxiv-xxxv

Han ile Sultan Ahmed Han Andican'ı ele geçirdikten bir müddet sonra, karşılığın 30.000 atlısı ile Şibanî Han çıkar. Bâbur bu savaşa da iştirak eder. Her iki dayısının da Şibanî Han'ın eline esir düştüğü savaşta, Bâbur Fergana'nın güneyindeki dağlara kaçarak, yakalanmaktan son anda kurtulur.

6.2. 914 (Mayıs 1508) yılından 1 Muharrem 925 (3 Ocak 1519) yılına kadar olan vak'alar. H ve E nüshalarının her ikisinde de mevcut olmayan bu vak'alar, eser için çok büyük kayıptır. Çünkü bu 11 yıllık süre içinde pek çok mühim hadiseler meydana gelmiştir. Bu hadiseler şunlardır:

6.2.1. Eser 914'te Hüsrev Şah'tan kalma Moğol askerinin isyanı ile kesilmekte idi. Bâbur bu isyanı bastırmayı başarır.

6.2.2. Bu yıllarda Türk dünyasında siyasî bakımdan dört isim sıvrılmıştır. Bunlar, elinde hiçbir kuvvet olmamasına rağmen Bâbur, Özbekler hanı Şibanî Han, Kızılbaş Türkmenlerin başında bulunan Şah İsmail ve Osmanlıların başına geçen Yavuz Sultan Selim. Bunlardan ilk önce Şibanî Han, Merv savaşında Şah İsmail karşısında yenilgiye uğrar ve Şaban 916'da (Aralık 1510) öldürülür. Bu savaş sonucunda bütün Horasan Şah İsmail'in eline geçer.

6.2.3. Bâbur 916'da (1510) Han Mirza'dan bir mektup alır. Bu mektupta, Şah İsmail'den kaçan 20.000 dolayında Moğol'un başsız bir şekilde Kunduz'a çekildiğini, eğer o tarafa gelirse onunla birlikte olacaklarını bildirir. Bunun üzerine Bâbur kış ortasında Hindukuş boğazından Kunduz'a geçer. Böylece 20.000 Moğol, Bâbur'un emrine girmiş olur. Bu arada Şah İsmail Bâbur'a bir elçi göndererek onunla anlaşmak ister; dostluk ve sevgi nişanesi olarak, daha önce Şibanî Han'ın eline geçmiş olan ablası Hanzade Begim'i de oraya gönderir. Özbeklere karşı Şah İsmail gibi güçlü birisini arkasına almayı plânlayan Bâbur, Han Mirza'yı elçi göndererek ona sadakat ve itaatte bulunacağını bildirir. Şah İsmail de Semerkant'ı ele geçirmesinde kendisine yardımcı olacağını, ancak Şiiliği kabûl etmesini, hutbelerin Şii usûlüne göre okunmasını, paraların üzerlerine de Şii imamlarının ve kendi adının yazılmasını ister.

6.2.4. Şah İsmail'i arkasına alan Bâbur, önce Hisar ve Buhara, ardından Recep 917'de (Ekim 1511) Semerkant ve Taşkent'i ele geçirir; ordusu da artık 60.000'i bulmuştur. Timur'un yurduna Bâbur'un gelişi Semerkant halkında da büyük bir sevinç ve memnuniyet uyandırır. Fakat halk Sünnî olmasına rağmen, Şah İsmail'e karşı kabul ettiği taahhütlerini çiğneyemez. Çünkü hem ordusundaki kendisini pek çok defalar yarı yolda bırakmış ve ihanet etmiş Moğol unsuruna güvenmemekte, hem de

Şibanî Han'sız da olsa Özbeklerden hâlâ çekinmektedir. Bu yüzden askerlerine Kızılbaş Türkmen elbiseleri giydiren, hutbeleri Şii usulüne göre ve İsmail'in adını zikrettirerek okutturur. Bastırıldığı paralarda da On İki Şii İmamı'nın adı vardır. Bâbur'un bu siyaseti Semerkant hakkında kısa zamanda büyük bir infiale sebep olur. Tabii bu hâl en çok Özbeklerin işine yarayacaktır.

6.2.5. Bâbur 918'de (1512) Kulmalık'ta Ubeydullah Han'ın önderliğindeki Özbeklere yenilince, Semerkant'ı barakarak Hisar'a çekilir. Fakat Özbekler arkasını bırakmazlar ve Hisar üzerine yürürler. Bu arada Bâbur kendi ordusundaki Moğolların isyanı ile karşılaşarak bir kez daha ihanete uğrar. Bu gaileden canını zor kurtararak Kunduz'a sığınır ve orada iki yıl kalır. 920 (Mart 1514) başlarında Şah İsmail, Yavuz Sultan Selim karşısında yenilgiye uğrayınca, ata yurdu Maverâünnehir'den tamamen ümidini keserek tekrar Kâbil'e döner.

6.2.6. Bâbur Kâbil'i kardeşi Nasır Mirza'dan kansız bir şekilde devraldıktan bir sene sonra 921'de (1515) Nasır Mirza ölür. Bundan sonra, eserdeki 925 yılına ait vak'alara kadar kayda değer bir hadise olmaz.

6.3. 3 Sefer 926'dan (24 Ocak 1520) 1 Sefer 932'ye (17 Kasım 1525) kadar olan vak'alar. H ve E nüshalarının her ikisinin de kayıp olan bu vak'alar ise 6 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Bu 6 yıllık sürede Bâbur 926'da (Haziran 1520) Hindistan'a üçüncü seferini yapar. Yine bu yıllarda Han Mirza ölünce, Bedahşan'ı oğlu Hümayun'a verir. Bir yandan da Argun beylerinden Şah Şuca'nın elinde bulunan Kandahar'ı sıkıştırılmaktadır. Nihayet 928'de (Eylül 1522) şehre hakim olur ve burasını da ikinci oğlu Kamran'a bırakır. Bâbur bu şekilde git gide elinde bulunan toprakların sınırlarını genişletmektedir. Artık nihai hedefi Hindistan'dır. Delhi sultanı Sultan İbrahim'in kendi beyleri ile sürtüşmesi, ileride Bâbur'un işini daha da kolaylaştıracaktır.

6.4. 3 Muharrem 936'dan (7 Eylül 1529) 5 Cemaziyelevvel 937'ye (26 Aralık 1530) - Bâbur'un ölüm tarihi - kadar olan vak'alar. Bu 15 1/2 ay süren kayıp vak'alarda da Babur için önemli sayılabilecek hadiseler meydana gelmiştir. Bâbur bunları ya yazmamış, ya da yazdıkları, diğerleri gibi kaybolmuştur. Bu aylarda Bedahşan valisi olan Hümayun'un Hindistan'a gitmesi Özbeklerin Bedahşan'a saldırılarına sebep olur. Yine bu aylarda Hümayun ve Bâbur'un sağlık durumları kötüdür.

7. Bâbur, 899 (1493/94) - 908 (1503/04) 'da Fergana padişahı olmuş, 910

(1504/05) - 932 (1525/26)'de Kâbil padişahı olmuş, bu arada Timur'un topraklarına hakim olabilmek için mücadeleler vermiş ve nihayet 932 (1525/26) - 937 (1530)'de Hindistan padişahı olmuştur. Onun bu mücadelelerle dolu hayat çizgisini Fergana padişahı, Kâbil padişahı ve Hindistan padişahı olmak üzere üç ana bölüme ayırmak mümkündür. *Bâburname*'nin de bu hayat çizgisine ve vak'aların geçtiği bölgelere uygun düşecek şekilde kendiliğinden üç bölüme ayrıldığı görülür. Buna göre eserin Fergana bölümü 899 (1493/94) - 908 (1503/04) yılları arasındaki vak'aları, Kâbil bölümü 910 (1504/05) - 926 (1519/20) yılları arasındaki vak'aları, Hindistan bölümü de 932 (1525/26) - 936 (1529/30) yılları arasındaki vak'aları ihtiva etmektedir.

7.1. F e r g a n a b ö l ü m ü : Bu bölümde Bâbur on iki yaşında Fergana'da padişah olduğunu belirttikten hemen sonra Fergana vilâyeti ile ona bağlı yerler olan Andican, Merginan, Esfera, Hocend, Ahşi ve Kaşan'ın coğrafi özelliklerine geçer. Bundan sonra ise babası Ömer Şeyh Mirza'nın Semerkant'ı ele geçirme ihtirası yüzünden kardeşleri ile, hatta kayın pederi Yunus Han ile olan mücadelelerini anlatır. Bu mücadelenin bir sonucu olarak kardeşi ve Semerkant hakimi Sultan Ahmed Mirza ile kayın biraderi ve Taşkent hakimi Sultan Mahmud Han ittifak kurarak Ömer Şeyh Mirza'nın üzerine harekete geçerler. Fakat bu arada Ömer Şeyh Mirza, Fergana vilâyetinin merkezi olan ve bir uçurumun üzerine kurulmuş bulunan Ahşi kalesinde uçurumdan aşağıya yuvarlanarak garip bir şekilde ölür. Eserde bundan sonra Ömer Şeyh Mirza'nın biyografisi ile ailesinin ve maiyetinin tanıtımına geçilir. Bâbur eserde geçen bütün biyografileri şu başlıklar altında vermektedir:

- a) Doğum ve nesebi
- b) Şekil ve şemali
- c) Ahlâk ve davranışları
- ç) Meydan savaşları
- d) Vilâyeti (İdaresi altındaki memleketi)
- e) Çocukları
- f) Hanımları (Kadınları, eşleri)
- g) Odalık ve cariyeleri
- ğ) Beyleri
- h) Sadırları (Bu ve bundan sonraki başlıklar sadece Sultan Hüseyin

Baykaranın biyografisinde bulunmaktadır.)

- ı) Vezirleri
- i) Şairleri
- j) Hattatları
- k) Ressamları

l) Musikişinasları

m) Bestekârları

Bu başlıklar altında tarihe mal olmuş bey, şair, ressam gibi pek çok meşhur kişiyi de tanıtmıştır. Bunlar arasında Alişir Nevaî, Hüsrev Şah, Bennaî, Bihzad önde gelen isimlerdir. Bütün eserde biyografisini verdiği kişiler ise şunlardır: babası Ömer Şeyh Mirza, amcaları Sultan Ahmed Mirza ile Sultan Mahmud Mirza, Sultan Mahmud Mirza'nın oğlu Baysungur Mirza ve Sultan Hüseyin Baykara. Ömer Şeyh Mirza'nın ani ölümü Bâbur'u on iki yaşında Fergana padişahı yapar, ancak amcası ve dayısı ile de bir anda karşı karşıya getirir. Bâbur, bu gaileyi güç belâ atlattıktan sonra Sultan Ahmed Mirza ölür. Bundan sonra Bâbur, amcasının biyografisi ile ailesinin ve maiyetinin tanıtımına geçer. 899 yılı vak'aları bu biyografi ile sona erer.

900 (1494/95) yılı vak'alarının büyük bölümü 43 yaşında vefat eden küçük amcası Sultan Mahmud Mirza'nın biyografisine ayrılmıştır. Sultan Mahmud Mirza öldükten sonra Hisar'a büyük oğlu Sultan Mes'ud Mirza, Semerkant'a da küçük oğlu Baysungur Mirza hakim olur.

901 (1495/96) yılı vak'alarında Sultan Hüseyin Baykara'nın Hisar üzerine yaptığı seferler anlatılır. Sultan Hüseyin Baykara Hisar kalesine iki sefer yapmasına rağmen burayı ele geçiremez. Onun bu başarısızlığı Sultan Mahmud Mirza'nın beyi olan Hüsrev Şah'ın kuvvetlenmesine sebep olur.

902 (1496/97) yılı vak'alarında Sultan Hüseyin Baykara'nın, oğlu Bediüzzaman Mirza ile anlaşmazlığa düşerek yaptığı savaşlar anlatılır.

903 (1497/98) yılı vak'alarında Bâbur'un henüz 15 yaşında iken amcasının oğlu Baysungur Mirza'nın elinde bulunan Semerkant vilâyetine yaptığı sefer anlatılır. Bu seferde eğer Semerkant'ı ele geçirirse, Fergana'yı kardeşi Cihangir Mirza'ya bırakacaktır. Bu şekilde kardeşiyle anlaştıktan sonra Semerkant üzerine yürür. Baysungur Mirza Şıbanî Han'dan yardım ister, fakat Şıbanî Han Bâbur ile savaşa girmeden doğru Semerkant'a gider ve Baysungur Mirza ile anlaşma yolunu arar. Herhangi bir anlaşma sağlanamayınca ümitsiz bir hâlde Semerkant'ı terk eder. Şıbanî Han'dan umduğu yardımı bulamayan Baysungur Mirza, yedi ay süren muhasaradan sonra, Semerkant'ı Bâbur'a bırakmak zorunda kalır. Bâbur bundan sonra Semerkant, Buhara, Keş, Karşı ve Kara Köl vilâyetlerinin coğrafi özelliklerini anlatır. Bâbur'un Semerkant'a hakim olması birçok derdi de beraberinde getirir. Çünkü Semerkant'ın o yılki harap durumu askere ve beylere ganimet verilmesini engel teşkil ettiği için, bir kısım bey ve askerın Bâbur'u terk etmesine sebep olur. Ayrıca Bâbur'un dayısı

Mahmud Han sürekli Andican'ı istemektedir, yine bir kısım beyler de Ahsi ve Andican'ı kardeşi Cihangir Mirza'ya bırakmasını beklemektedirler. Nihayet bu beyler Bâbur'dan ayrılarak Andican'ı kuşatırlar. Bâbur bunun üzerine Semerkant'ı bırakarak Andican üzerine gelir, fakat bu arada Andican düşer. Böylece Andican'ı kurtarayım derken Semerkant'ı da elinden kaçırmış olur. Bundan sonra Bâbur, Andican'ı tekrar ele geçirme hususunda dayısı Mahmud Han'dan yardım ister. Mahmud Han bu isteğini kabul ederek Andican'ı kuşatır, fakat savaşta beceriksizliği yüzünden şehre giremez. Daha sonra da kendisine rüşvet teklif edilince savaştan vaz geçer. Bunun sonucunda Bâbur'un maiyetindeki beyler ve askerler bir bir kendisinden ayrılmaya başlarlar. Topu topu emrinde iki yüzden biraz fazla ve üç yüzden biraz eksik adamı ve beyi kalmıştır. Bu hâl Bâbur'a çok ağır gelir ve gayriihtiyari ağlar. Bâbur buradan Hocend'e gelir, annesi ve anne annesini de Hocend'e yanına çağırır. Müteaddit defalar Semerkant ve Andican'a seferler düzenler ise de bir netice alamaz.

904 (1498/99) yılı vak'alarında Bâbur Hocend ve civarını tanıtır. Bu arada Andican halkı beylerin zulmünden bıkarak, Bâbur'a şehri alması için haber göndermektedirler. Neticede Bâbur ve kardeşi Cihangir Mirza arasında sürekli çarpışmalar olur.

905 (1499/1500) yılı vak'alarında Bâbur ile Cihangir Mirza arasında çatışmalar devam etmektedir. Bu arada Hüsrev Şah Belh üzerine yürümek düşüncesi ile Kunduz'a getirttiği Baysungur Mirza'yı boğdurmak suretiyle öldürtür. Bâbur bundan sonra Baysungur Mirza'nın biyografisini verir. Baysungur Mirza'nın ölümünden sonra bazı beyleri Bâbur'un hizmetine girerler. Babur bu yıl içinde babası ve amcası Sultan Ahmed Mirza'nın daha hayatta iken nişanladıkları Sultan Ahmed Mirza'nın kızı Ayşe Sultan Begim ile evlendirilir. Bu Bâbur'un ilk evliliğidir, fakat bu evlilikten çok rahatsız olmakta hatta utanmaktadır. Annesinin zorlama ve azarlamaları ile ancak bir ay kırk günde bir eşini görmeğe gider. Baysungur Mirza'nın ölümünden sonra küçük kardeşi Sultan Ali Mirza Semerkant'a hakim olmak ister. Fakat Buhara ve Semerkant Tarhan beylerinin eline geçmiştir. Bunlardan Baki Tarhan Buhara'nın tamamen hakimi idi, Muhammed Mezid Tarhan da Semerkant'ı oğulları ve kendi adamlarının idaresine vermişti. Bu durum Sultan Ali Mirza ile Muhammed Mezid Tarhan'ın aralarının açılmasına sebep olur. Sonuçta Sultan Ali Mirza, Muhammed Mezid Tarhan'ın elinden Semerkant'ı alır. Semerkant'ı kaybeden Muhammed Mezid Tarhan, Bâbur'a, maiyeti ile birlikte emrine girmek ve Semerkant'ı almak hususunda yardımcı olmak istediğini bildirir. Muhammed Mezid Tarhan'ın desteği ile güçlenen Bâbur, hemen Semerkant'ı tekrar almak için harekete geçer. Fakat yolda Şibanî

Han'ın Baki Tarhan'ı mağlûp ederek Bahara'yı zaptettiği ve Semerkant üzerine doğru yürüdüğü haberi gelir. Bâbur bu şartlar altında Semerkant'a gidemeyeceğini anlayarak geri döner. Sultan Ali Mirza ise Semerkant'ı Şibanî Han'a teslim etmek zorunda kalır.

906 (1500/01) yılı vak'alarında, Sultan Ali Mirza'nın kendisi de bir Özbek olan annesi Zühre Begi Aga'nın Şibanî Han ile anlaşmak, hatta onunla evlenmek yolunu aradığı belirtilir. Fakat Şibanî Han, bu girişime iltifat etmeyerek Sultan Ali Mirza'yı öldürtür. Bu sırada Semerkant'ı almaya karar verdiğinde onunla birlikte hareket eden Muhammed Mezid Tarhan ve diğer Semerkant beyleri Bâbur'dan ayrılarak Hüsrev Şah'ın yanına giderler. Şibanî Han Semerkant'ı aldıktan ve Can Vefa Mirza'yı vali olarak tayin ettikten sonra buradan ayrılır. Şibanî Han'ın uzaklaşmasını fırsat bilen Bâbur, Semerkant'ın üzerine tekrar yürüyerek şehri almayı başarır ve 19 yaşında ikinci defa Semerkant hakimi olur. Bâbur'un Semerkant'a hakim olması, Şibanî Han'ı derhal harekete geçirir. Sonuçta Seripül'de meydan savaşı yapılır ve bu savaş Bâbur'un yenilgisi ile sona erer. Bu yenilgiden sonra Bâbur, Semerkant kalesine sığınmak zorunda kalır. Fakat Şibanî Han üç dört ay kaleyi muhasara altında tutar. Bu süre zarfında büyük sıkıntı ve sefalet yaşanır. Hiçbir yerden yardım gelmez.

907 (1501/02) yılı vak'alarında muhasaranın hâlâ devam etmekte olduğu belirtilir. Asker ve halk iyice ümitsizlik ve çaresizlik içinde kaldığından birer ikişer kaleyi bırakarak kaçmağa başlarlar. Bu sıkıntılar dayanılmaz hâle geldiği bir zamanda, Şibanî Han barış sözünü ortaya atar. Bunun üzerine Şibanî Han ile barışa benzer bir şey yapılarak kale teslim edilir ve hızla oradan uzaklaşılır. Bu esnada Bâbur'un kız kardeşi Hanzade Begim, Şibanî Han'ın eline geçer. *Bâburname*'de bu şekilde verilen Hanzade Begim hadisesi, *Hümayunname*'de ve *Tarih-i Reşidî*'de Şibanî Han'ın Hanzade Begim'i istediği, Bâbur'un da sulh şartı olarak evlendirmek mecburiyetinde kaldığı yolundadır⁵. Ne görmüş ve ne duymuşsa her şey olduğu gibi yazmayı şiar edinen Bâbur'un bu hadiseyi farklı anlatması kayda şayandır. Çünkü Hanzade Begim bir sulh gereği evlendirilmişse, Bâbur'un kaleyi teslim eder etmez kaçır gibi uzaklaşmasına ve yolda devamlı Özbek tehlikesinden tedirgin olmasına gerek yoktur. Her hâlde bu evlendirme hadisesi, oyalama taktiği olarak düşünülmüş, fakat sonra başarıya ulaşmamıştır. Artık kendi tabiriyle yersiz ve yurtsuz akalan Bâbur, dayısı Sultan Mahmud Han'ın kendisine bir vilâyet vereceğinden ümitlenmektedir. Fakat Ura Tepe (Uruşta, Uruşna veya Uşruş) isimli şehir kendisine

⁵ Gülbeden, *Hümayunname* (Far. çev. A. Yelgar), s. 116 (Metin 3b) Ankara 1987 (İkinci baskı).

vaad edilmesine rağmen bir türlü verilmez. Bunun üzerine annesini dayısının yanına Taşkent'e yollayarak, kendisi birkaç adamıyla Ura Tepe'nin dağlık kesiminde bulunan Dıhlet köyü civarında yaşamaya başlar. Kışı bu şekilde dağlarda geçirerek, yazın gelmesiyle o da Taşkent'e gider.

908 (1502/1503) yılı vak'alarında, Taşkent'e dayısının yanına giden Bâbur, çok sefalet ve eziyet çektiğini ifade etmektedir. Dayısı Sultan Mahmud Han, vilâyet vermek bir tarafa adeta ona esir muamelesi yapmakta, hiç bir tarafa gitmesine izin vermemektedir. Adamlarının hemen hepsi dağılmıştır. Bâbur böyle serseri ve sefalet içinde yaşamaktansa alıp başını gitmeyi düşünür. Fakat nasıl bir bahane bulacak ve nereye gidecektir? Aklına küçük dayısı Sultan Ahmet Han'ın hakimiyeti altında bulunan Hitay (Kuzey Çin) tarafına doğru, Moğolistan ve Turfan'a gitmek gelir. Çünkü büyük dayısı ile küçük dayısı 24-25 yıl birbirlerini görmemişlerdir. Bu sebeple belki Sultan Mahmud Han'dan küçük dayısını görmek ve onu getirmek hususunda izin alabilecektir. Bu bahane ile Sultan Mahmud Han'ın elinden kurtulmayı düşünen Bâbur, böylece hiç olmazsa kendi dizgininin kendi elinde olacağına inanmaktadır. Fakat bu teşebbüsü gerçekleşmez. Çünkü Sultan Mahmud Han, Bâbur'un niyetini anlamıştır, ayrıca yıllarca görüşmediği kardeşi Sultan Ahmed Han'dan Taşkent'e gelmek üzere yola çıktığına dair haber gelmiştir. Sultan Ahmed Han gelir gelmez, Bâbur'un kardeşi Cihangir Mirza'nın elinde bulunan Fergana'ya sefer kararı alınır. Fergana Cihangir Mirza'nın elinde olmasına rağmen, işin başında beyi durumundaki Sultan Ahmed Tenbel bulunmaktadır. Bu savaşa Bâbur da iştirak eder. Bâbur'a Hocend suyunu geçerek Uş ve Özgend tarafına gidip, arkadan çevirme hareketi yapması görevi verilir. Bu savaşta Andican halkı da Bâbur'un tarafını tutar. Savaş esnasında dayıları Andican'ın muhasarası ile meşgul olurken, Sultan Ahmed Tenbel'in kardeşi Şeyh Bayazıd, Bâbur'a barış ve dostluk mesajları getirerek onu Ahsi'ye davet eder. Bâbur, Şeyh Bayazıd'a pek güvenmemekle beraber, Ahsi'ye gitmek istediğinden bu daveti kabul eder. Bâbur, Ahsi'ye geldikten sonra, kardeşi Cihangir Mirza, Sultan Ahmed Tenbel'in yanından kaçarak Bâbur'un yanına gelir. Bu hâl bütün hesapları alt üst eder. Çünkü Cihangir Mirza'nın görünüşte de olsa beyi durumundaki Sultan Ahmed Tenbel, şimdi iki kardeşin de düşmanı olmuş ve üç bin kişilik bir kuvvetle Ahsi'ye doğru hareket etmiştir. Bâbur emniyet için Şeyh Bayazıd ve birkaç adamını tutuklatmak zorunda kalır. Kalede de yüz kadar adamı vardır. Adamlarının yarısını Cihangir Mirza'nın emrine vererek, stratejik bakımdan önemli olan bir yeri tutmasını ister, kendisi de diğer adamlarını uygun yerlere yerleştirmeğe çalışır. Sultan Ahmed Tenbel'in üç bin kişilik kuvveti karşısında çok zor durumda kalırlar. Cihangir Mirza yanındaki adamlarla birlikte dayanamayarak kaçar. Bâbur'un

5000 dolayındaki askeri de Bâbur'a iltihak eder. Bu durum karşısında Hüsrev Şah da Bâbur'un hizmetine girmek zorunda kalır. Böylece ummadığı bir anda Türk Moğollardan oluşan bir ordunun başına geçen Bâbur, Hüseyin Baykara'nın yanına gitmekten vaz geçip, Hindukuş'un güneyinden Kâbil'e girer. O sırada Kâbil, Abdürrezzak Mirza adına eniştesi Mukim Argun'un elinde bulunmaktadır. Bâbur'un kuvveti karşısında dayanamayacağını anlayarak, şehri Bâbur'a teslim eder. Böylece Bâbur 910 yılında Kâbil padişahı olur. Bundan sonra Kâbil, Gazne ve civar yerlerin coğrafi özellikleri anlatılır. Bâbur bu özellikleri verirken, sadece fizikî coğrafyanın değil, beşerî coğrafya ve etnografyanın da alâkasını çekebilecek canlı tasvirlerde bulunur. Bu tasvirlerde tam bir gözlem ve intiba ile bilme ve öğrenme iştiyakı vardır. Bu sıralarda Bâburî yazısın icat eder. Bâbur Kâbil'i aldıktan sonra, Sind ırmağına kadar olan yerleri gezip inceler. Yolu üzerindeki pek çok Afgan kabilesi ile de uğraşır. 910 yılının sonlarında, Hüsrev Şah Hisar'a gitmek niyeti ile Bâbur'dan izin ister. Kalması yolundaki ısrarlara rağmen fikrini değiştirmeyince, 300-400 adamı ile Kâbil'den Hisar'a gitmesine izin verilir. Hüsrev Şah, Kunduz yakınlarında Şıbanî Han'ın adamları tarafından öldürülür.

911 (1505/06) yılı vak'alarında Bâbur'un annesi Kutluk Nigar Hanım hastalanarak vefat eder. Yine bu sıralarda küçük dayısı Sultan Ahmed Han ile anne annesi Esen Devlet'in de ölüm haberleri gelir. Sultan Hüseyin Baykara iyice artan Özbek tehlikesi karşısında bütün oğullarını yanına çağırır. Bâbur'a da gelmesi için haber gönderir. Bâbur eski düşmanına karşı yapılan bu ittifaka memnuniyetle katılır. Bu arada Şıbanî Han Harzem'i de ele geçirmiştir. Fakat 911 yılının sonunda Sultan Hüseyin Baykara vefat eder. Bâbur bundan sonra Sultan Hüseyin Baykara'nın biyografisi ile ailesi ve maiyetinin tanıtımına geçer. Bu biyografi diğer biyografiler içinde en uzun olanıdır. Yine bu biyografide Alişir Nevaî, Bennaî, Bihzad, Mevlâna Abdurrahman Camî, Muhammed Salih gibi bazı meşhur kişilerden de bahsetmiştir. Sultan Hüseyin Baykara'nın ölümünden sonra, Bediüzzaman Mirza ile Muzaffer Hüseyin Mirza birlikte tahta çıkarlar.

912 (1506/07) yılı vak'alarında Bâbur Özbekleri def etmek için Horasan'a yürümeğe karar verir. Fakat Şıbanî Han Belh'i muhasara altına almıştır. Sultan Hüseyin Baykara'nın oğulları arasındaki iktidar çekişmesi yüzünden Belh'e yardım gitmez ve sonuçta Belh düşer. Böylece Bâbur'un da katıldığı ittifak bir iş başaramadan dağılır. Bâbur, Herat'a geldiğinde gerek Bediüzzaman Mirza ve gerekse Muzaffer Hüseyin Mirza tarafından gayet iyi karşılanır. Bâbur içkiye ilk defa olarak burada düzenlenen içki meclislerinde başlar. Herat'ta 20 gün kalan Bâbur, bu süre

zarfında Herat'ın çeşitli yerlerini ziyaret eder. Mirzalardan kendisine kişi burada geçirmesine dair baskı yapılmasına rağmen, doğru dürüst bir yer gösterilmez. Bunu üzerine Bâbur, Kâbil'de yapılacak işlerin çokluğunu bahane ederek, kış ortasında Herat'tan ayrılır. Bin bir zorluk içinde, donma tehlikesi atlatarak Kâbil'e dönebilir. Kâbil'e geldiğinde, Horasan'da tutuklandığı yolunda uydurma bir haber çıkartılarak, amcasının oğlu Han Mirza'nın yerine padişah olduğunu öğrenir. Hemen harekete geçerek isyancıları bastırır ve Kâbil'e yeniden hakim olur. Han Mirza başta olmak üzere bu isyana katılanları affeder.

913 (1507/08) yılı vak'alarında Afgan kavimlerinden Gılcîler üzerine akın edildiği anlatılır. Bu yıl Herat'a sefer düzenleyen Şıbanî Han, Sultan Hüseyin Baykara'nın oğullarının beceriksizliği yüzünden Herat'ı zorlanmadan ele geçirir. Bâbur, Şıbanî Han'ın beş günlük geçici dünya için, Sultan Hüseyin Baykara'nın ailesine karşı kötü muamele ettiğini, meselâ Muzaffer Hüseyin Mirza'nın Hanzade Hanım adlı karısı ile iddet müddeti dolmadan evlendiğini, yine cahil olmasına rağmen, Kadı İhtiyar ile Muhammed Mir Yusuf'a tefsir dersi verdiğini, Molla Sultan Ali Meşhedî ile Bihzad Musavvirî'nin yazı ve resimleri üzerinde düzeltmelerde bulunduğunu, birkaç günde bir zevksiz beyit söyleyip, bunu minberlerde okutup, pazarlarda astırdığını ifade etmektedir. Bununla beraber Şıbanî Han'ın erkenden kalktığını, beş vakit namazını terk etmediğini ve kıraat ilmini iyi bildiğini belirtmeden geçmez. Şıbanî Han Herat'ı aldıktan on on beş gün sonra, Sultan Hüseyin Baykara'nın oğullarından Ebulmuhsin Mirza ile Kepe Mirza'nın elinde bulunan Meşhed'e de asker gönderir. Bu savaş sonucunda Meşhed düşer ve her iki mirza yakalanarak öldürülür. O günlerde Kandahar'ı elinde bulunduran Şuca ve Mukim Argun kardeşler Şıbanî Han korkusundan defalarca Bâbur'a elçiler göndererek, sadaketlerini bildirmektedirler. Bunun üzerine Bâbur, düşmana karşı ne şekilde hareket edileceğine dair tasvip ve kararlarını öğrenmek için mektuplar gönderir. Fakat bu arada Şıbanî Han, adının hutbelerde okunmasını yeterli bularak, Kandahar'ın üzerine gitmekten vaz geçer. Kandahar'ın emniyetini sağlayan Argun kardeşler, Bâbur'un gönderdiği mektuplara kaba, hakaret dolu cevaplar verirler. Bâbur ummadığı bu cevaplar karşısında, Argunlara haddini bildirmek için, Kandahar üzerine harekete geçer. Yapılan savaşta Argunlar yenilgiye uğrayarak Kandahar'ı terk ederler. Bâbur burasını kardeşi Nasır Mirza'ya bırakarak Kâbil'e geri döner. Kâbil'e geldikten bir müddet sonra Sultan Mahmud Mirza'nın kızı olan Masume Sultan Begim ile evlenir. Bu arada Bâbur'dan kaçan Argun kardeşler, Şıbanî Han'a sığınarak onu kışkırtırlar. Şıbanî Han derhal hareket geçerek, Nasır Mirza'nın elindeki Kandahar'ı kuşatır. Bâbur bu muhasara karşısında beylerini toplayarak istişarede bulunur. Bu

toplantıda Şıbanî Han gibi eski bir düşmanın Timurlu hanedanına mensup kişilerin ellerinde bulunan vilâyetleri bir bir eline geçirdiği bunlardan bir tek Bâbur'un Kâbil'de müstakil olarak kaldığı vurgulanır. Düşman fevkalâde üstündür, ne barış yapmak, ne de düşmana karşı direnebilmek ihtimali vardır. Böyle bir durum karşısında Kâbil'in de tehlikede olduğunu göz önünde bulundurarak, yeni yerler aramak gerekir. Bu yerler ya Bedahşan tarafı, ya da Hindistan olmalıdır. Toplantı sonucunda Bedahşan'a Han Mirza'nın gitmesi kararlaştırılır. Bâbur kendisi ise bu yılın cemaziyelevvel ayında (Eylül 1507) Hindistan'a gitmek niyeti ile Lamgan'a doğru hareket eder. Bu yolculuk esnasında eşkıyalık yapan bazı Afgan kavimleri ile mücadele edilir. Bu arada Şıbanî Han Kandahar kuşatmasında dış kaleyi almasına rağmen iç kaleyi alamadan geri döner. Kardeşi Nasır mirza ise bu kuşatmadan sonra Kandahar'ı bırakarak, Gazne'ye çekilir. Dolayısı ile Kandahar tekrar Argunların eline geçer. Şıbanî Han'ın Kandahar'dan uzaklaşması sonucunda Bâbur, tekrar Kâbil'e geri döner. Bu senenin sonunda zilkade ayının dördünde salı gecesi oğlu Hümeyun dünyaya gelir.

914 (1508) yılı vak'alarında Hüsrev Şah'tan kalma Moğollar Bâbur'a karşı isyan başlatırlar. Bu yılın vak'aları isyanın sonucu bilinmeden kesilir. Bundan sonra 11 yıl süren bir boşluk vardır.

925 (1519) yılı vak'alarından itibaren metnin tamamı, daha önce de belirttiğimiz gibi, günlük türünde kaleme alınmıştır. Bu vak'alarda Afgan kavimlerinden Becur halkı ile yapılan mücadeleler anlatılır. Bu yıl Bâbur'un bir oğlu dünyaya gelir. Hindistan seferi üzerinde olduğu için adını Hindal koyar. Bu yıl Hindistan'a bir sefer düzenlemesine rağmen, Bedahşan hadisesi yüzünden Kâbil'e geri dönmek zorunda kalır.

926 (1520) yılı vak'alarında, 40 yaşına geldiğinde içkiyi bırakmak niyetinde olduğu için, ifrat ile içtiğini anlatmaktadır. Bâbur, Kâbil padişahı olduğu 910 yılından bu yana Hindistan üzerine yürümek niyetini hep muhafaza etmiştir. Bu ve bundan sonraki yıllarda bu düşüncesini fiiliyata döker ve Hindistan üzerindeki şehirleri bir bir ele geçirmeğe başlar.

7.3. Hindistan Bölümü : 932 (1525/1526) yılı vak'alarında sefer ayının birinci cuma günü Güneş, Kavs burcunda iken (17 Kasım 1525) Hindistan üzerine yürümek niyeti ile hareket edildiği anlatılmaktadır. Bu Bâbur'un Hindistan'a beşinci seferidir. Hindistan yarımadası stratejik bakımdan çoğu istilalardan korunmuş bir yerdir. Çünkü kuzeyindeki Tibet dağları Hindistan'ı koruyan bir kale gibidir. Diğer tarafları ise denizlerle çevrilidir. Bu yüzden tarih boyunca Hindistan'ı istila

etmeyi başarmış kavimler İndus ve Kâbil yolunu kullanmak zorunda kalmışlardır. Hindistan'ı istilalardan koruyan diğer bir özelliği de iklimidir. Hindistan'ı istila etmeyi başarmış kavimlerin çoğu, bu sefer iklimine mağlup olmuşlardır. Halbuki bu kapalı bölge, insan nüfusu, bereketli toprakları ve eski medeniyetlerin bıraktığı hazineler bakımından zengin bir yerdir. Hindistan binli yıllardan itibaren Türk idaresi altına girmeğe başlamıştır. Bunlardan en sonuncusu Tuğluk hanedanıdır. 1451 yılında Tuğluk hanedanının son hükümdarı olan Sultan Alem Şah, iktidarı Afganların Ludî aşiretine bırakmak zorunda kalmıştı. Bâbur Hindistan'a geldiğinde, Hindistan-Delhi sultanı bu aşiretten Sultan İbrahim Ludî idi. Sultan İbrahim Ludî, tahta çıktıktan sonra emrindeki beylere köle muamelesi yapmağa başlamış ve bu yüzden kendisine karşı muhalif bir çevre yaratmıştı. Bâbur bu durumdan faydalanarak Afgan beylerini yanına çekmeğe çalışmıştır. Bâbur, Hindistan'da beşi "müslüman" ve ikisi "kâfir" olmak üzere beş saltanatın bulunduğunu ifade etmektedir. Müslümanların elinde bulunan yerler şunlardır: Afganların Ludî aşireti, Delhi vilâyetini ellerinde bulundurmaktadır. İkincisi Guccerat, Tank sülâlesinden Sultan Muzaffer'in elindedir. Üçüncü Deken'dir ve Behmenîlerin elinde bulunmaktadır. Fakat Bâbur'un Hindistan'a geldiği yıllarda iktidar beylerin eline geçmiştir. Dördüncüsü Mendav (Malve) vilâyeti olup, Halci sülâlesinden Sultan Mahmud'un hakimiyeti altında bulunmaktadır. Beşinci olarak ise Nusret Şah'ın elinde olan Bengale vilâyeti gelmektedir. Bâbur "kâfirler" içinde en güçlüsü olarak Bicaneger racası Rana Sanga'yı zikretmektedir. Vak'alarda bundan sonra Hindistan'ın iklimi, coğrafî özellikleri, şehir ve vilâyetleri ile Hindistan'a mahsus hayvan ve bitkilerden bahsedilmiştir. Daha sonra ise Hindistan'ın mevsimleri anlatılır. Bâbur'a göre Hindistan'da dört ay yaz, dört ay yağmur mevsimi ve dört ay kış olmak üzere üç mevsim bulunmaktadır. Hindistanlılar ayları da hilâl aylarının başlanıncısı ile hesaplamaktadırlar. Bundan sonra Bâbur, ay ve gün adlarının Hintçedeki karşılıklarını verir. Bâbur'un geldiği yerlerde - Türkistan'da - gece ve gündüz yirmi dörde taksim edilip, her birine saat; saat de altmışa taksim edilip her birine dakika denmiştir. Dakikanın uzunluğu *Fatiha* suresini *Bismillah* ile birlikte okuyuncaya kadarki süredir. Hindistanlılar ise gece ve gündüzü, yani 24 saati, altmışa taksim edip, her birine **gerî** (24 dakika); gündüzü ve geceyi de ayrı ayrı dörde taksim edip her birine **peher** (3 saat, 24 saatin 8'de biri) adını vermişlerdir. Yine bir gerî'yi de altmışa taksim edip her birine **pel** demişlerdir. Bir pel, gözü altmış defa açıp kapamakla geçen süre kadardır. Bâbur'un tecrübesine göre bir pel'de *Kulhüvallah* (*İhlâs*) süresi *Bismillah* ile birlikte sekiz defa söylenebilmektedir. Bâbur'a göre Hindistanlılar ölçüleri de güzel tespit etmişlerdir. Bâbur, Hindistanlıların çoğunun tenasühe inanan kâfirlerden oluştuğunu ifade etmektedir. Hindistan Bâbur için, letafeti

az olan bir yerdir. Çünkü halkında güzellik, iyi muamele ve terbiye, aralarında münasebet, zevk ve intizam, kaide ve düzen, iyi at ve iyi et, üzüm, kavun ve iyi meyveler, buz, soğuk su, pazarlarda iyi yemek, iyi ekmek, hamam, medrese, mum, meşale ve şamdan, binalarında safa, usûl ve intizam hiçbiri yoktur. Raiyet ve aşağı tabakadan olan halkı, göbekten iki karış aşağıya sarkıttıkları *lungûta* denilen bir bez parçasıyla dolaşmaktadırlar. Hindistan'ın iyi tarafı büyük bir vilâyet olmasıdır. Bu yüzden altın ve akçe çok bulunur. Bâbur Hindistan'ın üç şeyinden çok zarar gördüklerini ifade etmektedir. Bunlar sıcağı, rüzgârı ve tozudur.

933 (1526/127) yılı vak'alarında Bâbur'un Faruk adında bir oğlu daha olur. Bu yıl Bâbur, İbrahim'in annesi Bava tarafından tutulan Hindistanlı aşçılar tarafından zehirlenir. Bu hadise Bâbur üzerinde derin bir etki bırakır. Kendisini yeniden dünyaya gelmiş gibi hisseder. Yine bu yıl içkiye tövbe eder. Belki içkiye tövbe etmesinde bu hadisenin de rolü olmuştur. Bâbur "kâfirler" in en güçlüsü olarak gösterdiği Rana Saga'yı da bu yıl içinde yenilgiye uğratarak, Hindistan'daki Sultan İbrahim Ludî'den sonra gelen en büyük engeli ortadan kaldırmış olur. Bu hadiseyi bir *Fetihname* ile ilân eder ve isminin sonuna "Gazi" kelimesini eklettirir.

934 ve 936 (1527/28-1530) yıllarında Bâbur, kurduğu devletin sınırlarını genişletmek ve teşkilâtını sağlamlaştırmaya çalışmakla geçirir. Bâbur 26 Aralık 1530'da 47 yaşında iken Agra'da vefat etmiştir. Vasiyeti gereğince cenazesi altı ay sonra Kâbil'e taşınarak, Bağ-ı Vefa denen yerde akrabalarının yanına gömülmüştür.

Eserin Nüshaları

8. *Bâburname*'nin el yazması nüshaları, az sayıda olmaları bir yana, maalesef tahribata uğramış ve eksik nüshalardır. Hükümdara ait bir eserin hem az sayıda, hem de bu kadar korunmasız olması gerçekten bir talihsizliktir. Orjinal nüshalarının az sayıda olmasının en önemli sebebi Çağatay Türkçesinin Hindistan'da 16. yüzyılın ilk yarısından itibaren hızla unutulmaya başlamış olmasıdır. Her hâlde metnin dilinden anlayanların sayısı gittikçe azaldığı için, orjinal kopyalarının yapılması yerine tercümelerinin yapılması tercih edilmiştir. Nitekim Bâbur'un sağlığında ve daha sonra da Hümayun ve Ekber devirlerinde eserin Farsçaya tercüme edildiğini görüyoruz. Yine teyzesinin oğlu Muhammed Haydar Duglat'ın *Tarih-i Residî* adlı eseri ve Gülbenden'in *Hümayunname*'si hep Farsça olarak kaleme alınmıştır.

Eserin on adet orjinal el yazması olduğu bilinmektedir. Bunlardan dört tanesinin varlığı bu gün için kayıp durumdadır. Diğer altı tanesi ise çeşitli kütüphanelerde saklanmaktadır. Tahran nüshaları hariç sekiz nüsha hakkında Beveridge, ayrıntılı olarak bilgi vermektedir⁶.

Bâburname'nin orjinal el yazması nüshaları şunlardır:

8.1. Bâbur'un kendi yazdığı el yazması nüsha 1628 - 1629 yılları arasında Delhi'de Şah Cihan'ın kütüphanesinde bulunduğu bilinmektedir. Beveridge, bu nüshanın, kâğıdından 1700'lü yıllarda istinsah edildiği tahmin edilen Haydarâbad nüshasına örnek teşkil ettiğini ifade etmektedir⁷. Maalesef bu nüshanın 1739 yılında, Nadir Şah'ın Delhi şehrini yağmalası ve ardından çıkan isyanda, yazmanın bulunduğu kütüphanede yangın çıkması sonucu kaybolmasından korkulmaktadır.

8.2. Bâbur'un sağlığında (Mart 1529), Semerkant'a Hoca Ubeydullah Ahrar'ın torunu Hoca Kelan'a gönderdiği el yazması nüsha (bk. Metin 304). Bacqué-Grammont, bu nüshanın Tahran nüshasına örnek teşkil etmiş olabileceğini düşünmektedir⁸. Bu nüsha da şu ana kadar kayıp durumdadır.

⁶ Beveridge, a.e. s. xl - lvii.

⁷ Beveridge, "The Haydarabad Codex of the Babar-nama of Wâqi'ât-i Bâbari of Zahiru-d-din Muhammad Bâbur, Barlâs Turk", JRAS, s. 97, 1906.

⁸ Bacqué-Grammont, a.e. s. 11.

8.3. Tahran'da Kütüphane-i Sultani'de 2936 numara ile kayıtlı bulunan el yazması nüsha.

8.4. Tahran'da Kütüphane-i Melik'te 2948 numara ile kayıtlı bulunan *Tüzük-i Bâbur-ı Bâbur-nâma* adı ile geçen el yazması nüsha. Zeki Velidi Togan tarafından ortaya çıkarılmıştır. 156 yaprak olup, sonu eksiktir⁹.

8.5. Hümayun'un emri üzerine 1531 yılında istinsah edilen el yazması nüsha. Bu yazmanın müstensihisi Aliü'l-Kâtîp olup, 1556 - 1567 yılları arasında Delhi kütüphanesine yerleştirilmiştir. Elphinstone nüshasına örnek teşkil etmiş bir nüsha gözü ile bakılmaktadır. Şu anda kayıp durumdadır.

8.6. Bâbur'un teyzesinin oğlu Muhammed Haydar Duglat'ın 1536 - 1540 yılları arasında, muhtemelen kendisinin istinsah ettiği el yazması nüsha. Beveridge'e göre bu nüshanın 1540 - 1547 yıllarında Keşmiş'de olduğu bilinmektedir ve şu anda Kaşgar'da olabilir.

8.7. Elphinstone nüshası.

8.8. British Museum'da bulunan ve 1629 yılında istinsah edilmiş olan el yazması nüsha. 97 yaprak olup, müstensihisi Aliü'l-Keşmirî'dir.

8.9. Lindasiana kütüphanesinde bulunan el yazması nüsha. 1625 tarihinde Abdulfazl'ın kuzeni Nur Muhammed tarafından istinsah edilmiş olup 71 yapraktır.

8.10. Haydarâbad nüshası.

Eserin üç önemli nüshası:

T a h r a n N ü s h a s ı

Tahran'da Kütüphane-i Sultani'de 676 numara ile kayıtlı bulunan yazma Zeki Velidi Togan tarafından ortaya çıkarılmıştır¹⁰. Doktora tezinde bu yazmayı esas alan Bacqué-Grammont'a göre yazma 2936 numara ile kayıtlıdır. 1034 sayfalık Bâbur'un diğer eserlerinin de bulunduğu bir külliyyatın 457 - 1010 sayfaları arasındadır.

⁹ Z. V. Togan, "Londra ve Tahrandaki islâmi yazmalardan bazılarına dair", *İTED*, s. 157, c. III, cüz 1 - 2, 1959 - 1960, İstanbul 1960.

¹⁰ Z. V. Togan, "Londradaki ve Tahrandaki islâmi yazmalardan bazılarına dair", *İTED*, s. 153, c. III, cüz 1 - 2, 1959 - 1960, İstanbul 1960; a.mlf. "Tahran Kütüphanelerinde Hindistan'dan Gelen Eserlerde Çağatay Dil ve Temürlü Sanat Âbideleri", *TTK Belleten*, s. 444, c. XXIV, sy. 95, Temmuz 1960, Ankara 1960.

Külliyyatta Bâbur'un şu eserleri bulunmaktadır:

- a) *Divan* (1 - 377)
- b) *Aruz Risalesi* (379 - 455)
- c) *Bâburname* (457 - 1010)
- ç) *Risale-i Vâliidiye* (1013 - 1034)

Bacqué-Grammont'a göre kitap 40.4 x 25.7 cm ebadındadır. Metin ise 26.3 x 12.7 cm ebadında yaldızlı bir çerçevenin içerisinde. Siyah mürekkeple ve ta'lik hattı ile yazılmış Çağatayca metnin satır arasında kırmızı mürekkeple Farsça tercümesi de yer almaktadır. Bir sayfada 9 satır bulunmaktadır. Yazmada yer alan eserlerin Çağatayca metinleri harekeli olduğu hâlde *Bâburname*'de sadece yer ve kişi isimleri ile birkaç kelimenin harekelenmiş olduğu görülmektedir. Yine metnin haşiyelerinde Çağatayca kelimelerin Farsça açıklamaları vardır. İran'a Keşmir'den geldiği bilinmekle beraber, hangi tarihte geldiği belli değildir. Z. V. Togan'a göre 931 (1523) yılında Bâbur'un sağlığında istinsah edilmiştir.

Haydarâbad nüshasına göre Tahran nüshasındaki boşluklar şunlardır:

I - 901 yılı vak'alarında, Th. nüshası 565'inci sayfanın 7'inci satırından itibaren eksiktir (H35a/9'dan H35b/6'ya kadar);

II - 901 yılı vak'alarının sonu ile 902 yılı vak'alarında, Th. nüshası 573'üncü sayfanın 9'uncu satırının son kelimesinden itibaren eksiktir (H38a/2'den H39a/5'e kadar);

III - 906 yılı vak'alarından 925 yılı vak'alarına kadar, Th. nüshası 744'üncü sayfanın 6'ıncı satırından itibaren eksiktir (H90a/13'ten H216b/4'e kadar);

IV - 925 yılı vak'alarından 926 yılı vak'alarının sonuna kadar, Th. nüshası 837'inci sayfadan itibaren eksiktir (H240a/8'den H251b/3'e kadar);

V - 932 yılı vak'alarından 933 yılı vak'alarına kadar, Th. nüshası 983'üncü sayfadan itibaren eksiktir (H289a/14'ten H303b/4'e kadar);

VI - Th. nüshası 933 yılı vak'alarından 936'ya kadar eksiktir (H310b/13'ten H382a/7'ye kadar).

Tahran nüshası 1010'uncu sayfada "Va'llahu bi küllin şey'in 'alim" duası ile sona ermektedir¹¹.

¹¹ Bacqué-Grammont, a.e. s. 19 - 24.

Elphinstone Nüshası

Bu nüsha, 1810 yılında Kâbil Elçisi Mountstuart Elphinstone tarafından Peşaver'den satın alındığı için onun ismiyle anılmaktadır. Elphinstone, önce kitabı Kalküta'ya götürerek Dr. Leyden'e göstermiş, ondan sonra da 1813'te Bombay'da bulunan W. Erskine'e göndermiştir. Daha sonraları Bombay valisi olan M. Elphinstone, 1826 yılında, W. Erskine'den kitabı İskoçya'daki Edinburg şehrinde bulunan Avukatlar Cemiyeti Kütüphanesi'ne teslim etmesini rica etmiştir. Bunun üzerine Erskine, 19 Aralık 1826 tarihinde Avukatlar Cemiyet Kütüphanesi Müdürlüğü'ne, Bombay Valisi M. Elphinstone'un arzusu üzerine beş adet Türkî yazma gönderdiğini bunlardan bir tanesinin *Tüzük-i Bâburî* olduğunu ifade eden bir mektup yazmıştır. Bu mektup şu anda nüshanın cildinin içinde, Beveridge'in 1909'da yazmış olduğu notlarla birlikte bulunmaktadır. Eser bu gün de Edinburg'da olup, İskoçya Millî Kütüphanesi'nde 18.3.18 raf numarası ve "Babar-Namah, Memories of Emperor Babur" başlığı altında kayıtlı bulunmaktadır¹².

Beveridge'in araştırmalarına göre yazma, Ekber devrinin ilk on yılında, 1556 - 1567 yılları arasında, istinsah edilmiş olmalıdır. Hümayun'a ait notların bulunması, bu nüshanın Hümayun'un emri üzerine 1531 yılında Ali'ül-Kâtib'e istinsah ettirilen nüshadan kopya edilmiş olduğunu göstermektedir. Fakat müstensihî bilinmemektedir. Beveridge eseri incelediğinde başlık sayfasının arka yüzünde Muhammed Sultan Mirza ismini görmüştür. Beveridge'e göre bu isim bir Timurlu'ya aittir ve muhtemelen bu kişi nüshanın sahibidir¹³.

Elphinstone nüshası 268 yapraktır. Metnin ebadı 24.5 x 15 cm'dir ve kâğıdı kalitelidir¹⁴. Yazısı düzgün ve itinalı olarak ta'lik hattı ile yazılmış olmakla beraber, Haydarâbad nüshası kadar mükemmel değildir. Her sayfada 17 satır bulunmaktadır. Beveridge, cilt kapağının içinde 1779 tarihini ve Bombay'da bir yerin adı olması muhtemel Marvâri kelimesini görmüştür. Cildinin umumî görünüşü de bu yıllarda ciltlenmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Nüsha 1906 yılında yeniden tamir görmüştür. Fakat tamir esnasında nüshanın birinci yaprağı baş aşağı konmuştur. Bu tamirler yüzünden nüshanın haşilerindeki bazı notlar tahrip olmuştur.

¹² Bacqué-Grammont, a.e. s. 17

¹³ Beveridge'in Elphinstone nüshasının cildinde bulunan bu nüsha ile ilgili 1909 yılında yazmış olduğu notlar.

¹⁴ Bacqué-Grammont, a.e. s. 17.

Elphinstone nüshasında Haydarâbad nüshasına göre şu eksiklikler bulunmaktadır:

I - 899 yılı vak'alarında, E1b/14'te son kelime olan "...**ķavun**..." kelimesinden E2a/1'de "...[yırak]rak..." kelimesine kadar 2 yaprak eksiktir (H2a/8'den H5a/1'e kadar);

II - 908 yılı vak'aları E90b/2'den itibaren "...**eger mifî yaşasa ahır**..." şeklinde yarım kalmış bir cümle ile sona ermektedir. E nüshası buradan 910 yılı vak'alarına kadar eksiktir (H118b/2'den H120a/3'e kadar);

III - 933 yılı vak'aları E261b/10'da "...**vilâyatlarıda**..." kelimesinden itibaren 935 yılı vak'alarına kadar eksiktir (H312b/8'den 339a/2'ye kadar). Eserin haşiyesinde Farsça olarak olması gereken 16 yaprağın kaybolduğu yazılıdır;

IV - 935 yılı vak'aları E267b/17'de satırın son kelimesi olan "...**hâtırımğa**..." kelimesinden eserin sonuna kadar eksiktir (H346/10'dan 382a/7'ye kadar).

Haydarâbad Nüshası

Haydarâbad nüshası 1900 yılında, Beveridge'nin eşi Henry Beveridge tarafından Haydarâbad'da Şemsü'l-ulema Seyid Ali Bilgrami'de görülmüştür. Seyid Ali Bilgrami, Haydarâbad nüshasında adı geçen Münirü'l-mülk'ün (H. 1206[M. 1791]) oğlu Sâlâr Jang'ın torunudur. Şu hâlde nüshanın bilinen ilk sahibi Münirü'l-mülk olmaktadır. Nüshanın ne zaman istinsah edildiğine ve müstensihin adına dair bir bilgi yoktur. Kâğıdından 1700'lü yıllarda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Haydarâbad nüshası 382 yapraktır. Ta'lik hattı ile mükemmel bir şekilde istinsah edilmiştir. Her sayfada 14 satır bulunmaktadır. Kayıp bölümler dışında *Bâburname* olarak bilinen metnin tamamını ihtiva etmektedir. Beveridge, bu nüshanın Bâbur'un kendi nüshasından istinsah edilmiş olduğunu düşünmektedir. Hümayun'a ait notların olmaması, mükemmel bir şekilde istinsah edilmiş tam bir nüsha olması bakımından dikkat çekmektedir. Ayrıca 27a/10'da ve 288b'de daha sonra tamamlanmak amacıyla boş bırakıldığı intibahı veren boşluklar vardır. Bilhassa 288b/ 1, 2, 3, 4'üncü satırlar ile 10 ve 11'inci satırlarda, diğer nüshalarda bulunan Hintçe ay ve gün adları yazılmayıp yerleri boş bırakılmıştır. Beveridge'e göre, Bâbur Hindistan'da hatıratını kaleme aldığı sırada ay ve gün adlarının Hintçedeki karşılıklarını bilmediği için, bu satırları daha sonra tamamlamak üzere boş

bırakmıştır. Buradan hareketle bu yazmanın Bâbur'un yazmasından doğrudan doğruya istinsah edilmiş olduğuna inanmaktadır¹⁵. Nüshanın 63a/12'inci satırında "...Aḥsī.." kelimesinin üzerinde haşiyeye bakılması istenen bir işaret konmuştur. Haşiyede ise Farsça *avval tā şānī dar-nuşḥa-i şarīfa nīst* "bir ve ikincisi nüshayı şerifte yoktur" açıklaması vardır. Bacqué-Grammont, bu açıklamadan Haydarâbad nüshasının Bâbur'un kendi nüshasından doğrudan yapılmış kopya olmayıp, en azından bir kopyanın kopyası olduğu sonucunu çıkarmaktadır¹⁶.

Haydarâbad nüshası İngiltere'ye getirildikten sonra, Beveridge, *photo-zincography* (foto zinkografi) işlemiyle bu nüshanın 100 adet tıpkıbasımını yaptırmıştır¹⁷.

Eserin basma nüshası:

K a z a n N ü s h a s ı :

Beveridge, İliminski tarafından Kazan'da bastırıldığı için Kazan nüshası olarak anılan nüshanın *Bâburname*'nin orjinal bir nüshasına dayanmayıp, Buhara'da yapılan bir derlemeden meydana geldiğini ortaya çıkarmıştır. Buna göre Buhara *Bâburname*'si olarak anılan bu eser, 1709 yılında Abdülvahhab tarafından Bâbur'un oğlu Kamran'a ait bir nüsha ile Abdürrahim Mirza Türkmen'in Farsça tercümesinden tekrar Çağatay Türkçesine yapılmış mükemmel bir tercümeden derlenerek elde edilmiştir. Fakat eser Beveridge açığa çıkarana kadar 200 yıl boyunca *Bâburname*'nin orjinal nüshasının bir kopyası zannedilmiştir. Bu derleme nüshadan daha sonra dokuz nüsha daha istinsah edilmiştir. Bu nüshalardan 1714 yılında istinsah edilmiş olan Timur Pulad'a ait bir nüsha, bir Rus diplomat tarafından satın alınarak, Petro'ya getirilmiştir. Daha sonra da Rusya'da Şark Dilleri Okulu'nda Türkçe dersler veren Prof. George Jakob Kehr tarafından satın alınmıştır. Kehr bu nüshadan 1737 yılında kendi el yazısı ile yeni bir nüsha elde etmiştir. 834 yaprak tutan kitabın yarısı eserin Lâtince tercümesinin bulunduğu beyaz yapraklardan oluşmaktadır. Çağatayca

¹⁵ Beveridge, *The Bâbur-nâma* (Haydarâbad nüshasının tıpkı basımı), s. XVI - XII, London 1905.

¹⁶ Bacqué-Grammont, a.e. s. 16.

¹⁷ *THE BÂBAR-NÂMA, BEING THE AUTOBIOGRAPHY OF THE EMPEROR BÂBAR, THE FOUNDER OF THE MOGHUL DYNASTY IN INDIA, WRITTEN IN CHAGHATÂY TURKISH; NOW REPRODUCED IN FACSIMILE FROM A MANUSCRIPT BELONGING TO THE LATE SIR SÂLÂR JANG OF HAYDARÂBÂD, AND EDITED WITH A PREFACE AND INDEXES BY ANNETTE S. BEVERIDGE, PRINTED FOR THE TRUSTEES OF THE "E. J. W. GIBB MEMORIAL". LEYDEN: E. J. BRILL, IMPRIMERIE ORIENTALE. LONDON: BERNARD QUARITCH, 15, PICCADILLY. 1905.*

metin ise iri, açık ve seyrek harflerle, kısa satırlar hâlinde yazılmıştır. Kehr bu nüshayı hazırlarken kaynağı hakkında esaslı bir kayıt vermemiştir. Fakat metnin sonunda örnek aldığı nüshanın 420 yaprak olduğunu yazmıştır. Ayrıca metnin sonunda 1126 (1713/14) yılında istinsah edildiğine dair Arapça bir kayıt bulunmaktadır¹⁸. Beveridge, Kehr'in itinalı bir nüsha elde ettiğini ancak eseri anlayamadığı için Lâtince tercümesinin tam bir fiyasko olduğunu ifade etmektedir. Kehr'in bu nüshasını İlminski 1857 yılında Kazan'da bastırmıştır. Bu nüsha Haydarâbad ve Elphinstone nüshaları ile karşılaştırıldığında, birincisinin dilinin ne kadar orjinallikten uzak, uyumsuz ve yeni olduğu anlaşılmaktadır. Kazan nüshasında metinden ayrı olarak ilâve parçalar da bulunmaktadır. Bu ilâve parçalarda Hint mihraceleri ile yapılan savaşlar anlatılmaktadır. Yine bu ilâvelerde Şeyh Zeyn'in kaleme aldığı Farsça *Fetihname*'nin (bk. Metin 246 - 254) Çağatay Türkçesine yapılmış tercümesi bulunmaktadır. Bundan sonra Bâbur'un ölüm hadisesinin anlatıldığı pasaj gelmektedir. Metne göre, oğlu Hümayun'un ağır hasta olduğunu öğrenen Bâbur, ziyaretine gittiğinde hâline çok üzülmüş, Allahtan Hümayun'daki hastalığın kendisine geçmesi için dua etmiş ve yatağının etrafında üç defa dönmüştür. Bundan sonra Hümayun iyileşmiş ve Bâbur hastalanmıştır. Bir müddet sonra da vefat etmiştir. Aynı hadise *Hümayunname*'de de geçmektedir¹⁹.

---

¹⁸ N. İlminski, *Baber-Nameh Diagataice. Ad fidem codicis Petropolitani edidit*, s. II - III, Kazan 1857.

¹⁹ Gülbeden, a.e. s. 135 - 138 (Metin 17a - 20a)

Eserin Tercümeleri

9.1. Z. V. Togan tarafından Tahran'da ortaya çıkarılan ve 931 (1526) tarihinde, henüz Bâbur hayatta iken, istinsah edilmiş olan *Bâburname*'nin Türkçe metninin satır aralarına kırmızı mürekkeple Farsça tercümesi de yazılmıştır. Buna *Bâburname*'nin ilk tercümesi gözü ile bakabiliriz.

9.2. Hindistan'ın Alvar şehrinde bulunan, 937 (1530/31) tarihinde yapılmış el yazması Farsça tercüme (J.R.A.S. 1905, s. 761).

9.3. Bâbur'un İranlı kâtibi Şeyh Zeynüddin Hafi'nin - takma adı Vefâ - (ö. 940 [1533/34]) *Ṭabaḳât-i Bâburî* adlı Farsça tercümesinin 998 (1589) tarihli kopyası, British Museum'un (Or. 1999) numarası ile kayıtlıdır. Fuad KÖPRÜLÜ'ye göre Badaunî tarafından tercüme olarak zikredilen bu eser asla bir tercüme değildir²⁰.

9.4. Mirza Payanda Hasan Gaznevî ve Muhammed Kuli Mogul Hisarî'nin 994 (1586) tarihli Farsça tercümesi. Oxford ve İndia Office kütüphanelerinde yarım kalmış el yazmaları olarak saklanmaktadır.

9.5. Hümayun'un oğlu Ekber'in arzusu üzerine Abdürrahim Mirza Türkmen tarafından 999 (1589) tarihinde *Vâḳi'ât-i Bâburî* adı ile yapılan Farsça tercüme. Bu tercüme Eserin Elphinstone nüshasından yapılmıştır. Eser bitirildikten sonra 1589 yılının kasım ayında Ekber'e sunulmuştur. Farsça tercüme bir Türk tarafından yapıldığı için bazı özellikler göstermektedir. Bu durum eserin İngilizceye tercümesini yapan W. Erskine'in de dikkatini çekmiştir. Erskine'e göre tercüme basit ve özlü olmasına rağmen, Türkçe orjinalindeki kalıplara bağlı kalması, karmaşık cümleler kurmasına yol açmış, cümlelerin unsurlarının birbirleriyle olan ilişkilerini keşfedip cümleyi anlamak bir hayli zor hâle gelmiştir. Yine eserin yazı stili Farsçaya uygunluk göstermez. Ayrıca birçok Türkçe kelime Farsçaya tercüme edilmeden bırakılmıştır²¹.

9.6. Rusya'da Şark Dilleri Okulu'nda Türkçe dersler veren Prof. George Jakob Kehr, *Bâburname*'nin Buhara nüshası olarak bilinen bir nüshasını satın alıp, 1734 yılında aynen istinsahını yaptıktan sonra Lâtinceye de tercüme etmiştir.

9.7. John Leyden ve William Erskine, *Memoirs of Zehir Eddin Muhammed Baber, Emperor of Hindustan*, Lohdon 1826. Abdürrahim Mirza'nın Farsça tercümesi ile Elphinstone nüshasından İngilizceye tercüme edilmiştir;

²⁰ Fuad Köprülü, "Babur", *İA*, c. 2, s. 186, İstanbul 1986.

²¹ Beveridge, a.e. s. xlv.

a.mlf. *Memoirs of Zehir-ed-din Muhammed Baber, Emperor of Hindustan, written by himself, in the Jaghatai Turki*, London 1828.

9.8. A. Kaiser, *Denkwürdigkeiten des Zehir-Eddin Muhammed Baber, Kaisers von Hindustan, von ihm selbst im Dschagatâi-Türkischen verfasst und nach der englischen Übersetzung des Dr. J. Leyden und W. Erskine deutsch bearbeitet*, Leipzig 1828. Dr. J. Leyden ve W. Erskine'nin İngilizce tercümesinden Almancaya tercüme edilmiştir.

9.9. Caldecott, *Life of Baber, Abridged from the Memoires of Zehir-ed-din Muhammed Baber*, London 1844. J. Leyden ve W. Erskine tercümesinin kısaltılmış şeklidir.

9.10 A. Pavet de Courteille, *Mémoires de Baber (Zahir ed-din Mohammed), fondateur de la dynastie mogole dans l'Hindoustân. Traduits pour la première fois sur le texte djagatai*. Paris 1871. İlminski'nin neşrettiği Kazan nüshasından tercüme edilmiştir.

9.11. N.N. Pantusov, *Fergana po 'Zapiskam' sultana Babura*. [S. Peterburg 1884] ZËO. T. IV. Otd. I. Eserin Fergana bölümü tercüme edilmiştir.

9.12. V. Vátkin, *Samarkand i ego okrestnosti v proslom, po opisaniú Sultana Babura Mirza. (Perevod iz knige Babur-namé). Spravoçnaá knizka Samarkandskoï oblasti na 1896*.

9.13. S.I. Polákov, *Zapiski Babera, Perevod s dzagataıs kago (Uzbekskago)*, Margelan 1904 ?

9.14. F.G. Talbot, *Memoirs of Baber, Emperor of India, First of the Great Moghuls, being an Abridgement with an Introduction supplementary notes and some account of his successors*, London 1909.

9.15. Sir Lucas King, *Memoirs of Zehir-ed-din Muhammed Bābur, Emperor of Hindustan, written by himself in the Chaghatai Turki and translated by John Leyden and William Erskine, annotated and revised*, Oxford 1921. J. Leyden ve W. Erskine tercümesinin gözden geçirilmiş ve notlarla zenginleştirilmiş şeklidir.

9.16. Annette Susannah Beveridge, *The Bābur-nāma in English (Memoirs of Bābur), translated from the original Turki Text of Zahiru' d-dīn Muḥammad Bābur Pādshāh Ghāzī*, London 1922; (İkinci baskı) London 1969. Bu güne kadar yapılmış *Bāburname* tercümeleri içinde en mükemmeli olarak görülmektedir.

9.17. Mirza Nāsireddin Haydar, *Tercüme-i Tüzük-i Bāburı*, Delhi 1924. Urduca.

9.18. R. R. Arat , *Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, Vekayi, Babur'un Hâtıratı*, Doğu türçesinden çeviren, izahlı indeksi ve notları hazırlayan Prof. Reşit Rahmeti Arat, Önsözü ve tarihi özeti yazan Y. Hikmet Bayur, Ankara 1943-1946 I-II; (İkinci bası) Ankara 1987 I-II.

9.19. M. Sal'e, *Babur-name, Zapiski Babura [Otv. redaktor S.A. Azimdzanova. Perevod M. Sal'e.]* Taşkent 1958. S. Azimcanova'nın bir ön sözü ile indeksi vardır. *Bâburname'* de geçen yer adlarının bu günkü karşılıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

9.20. Reşid Ahter Nedevî, *Tüzük-i Bâburî*, Lahor 1969. Urduca.

9.21. Jean-Louis Bacqué-Garammont, *Le Livre de Babur. Babur-Nama. Mémoires de Zahiruddin Muhammad Babur de 1494 à 1529*, Paris 1980; a.mlf., *Le Livre de Babur, Mémoires de premier Grande Moghol des Indes (1494-1529)*, Paris 1985.

9.22. Dr. T. Wheeler'in *Bâburname'* yi yeniden İngilizceye çevirdiğini ve yakında neşredeceğini öğrenmiş bulunuyoruz.

ÇEVRIYAZI ALFABESİ

آ، ا	a, ā	ن	n
ب	b	نک	ñ
ج	c	او، و	o, ö, u, ü, ü
چ	ç	پ	p
د	d	ر	r
ا، ای	e	س	s
ای	é	س	s
ف	f	س	s
گ	g, k	س	s
غ	ğ	ت	t
ه	h	ت	t
ح	ḥ	و	v
خ	ḫ	ی	y
ای، ی	i, i, î	ز	z
ژ	j	ظ	z
ق	q	ظ	z
ل	l	ذ	z
م	m	ع	,
		ع	,

METİN

[K Â B İ L]

وقایع سنهء تسع و تسعمایه .

H_{120a} E_{90b} K₁₄₆

(4) Muḥarram ayı, Farġāna vilāyatıdın Ḥurāsān 'azīmatı bile İlek yaylaġıġa - kim Ḥıṣār vilāyatınıñ (5) yaylaġlarıdır - kélip tüştüm. Oşbu yurtta yéğirme üç yaşnıñ ibtidāsıda yüzümge (6) ustura koydum. Uluġ kiçik ménı ümıdvārlıq bile éreşip, yürüydürgenler iki yüzdin (7) köprek, üç yüzdin azrak bolġay édi. Ekşer yayaq ve élikleride tayaq ve ayaqlarıda (8) çaruq ve éginleride çapan érđi. 'Usrat bu martabada édi kim, bizniñ arada iki çadır (9) édi. Méniñ çadırım vâlıdımgâ tikilür édi. Maña her yurtta alaçuq yasar édiler. Ala- (10) çuqta oturur édim. Egerçi Ḥurāsān 'azīmatı kılılıp édi, veli oşbu ḥāl bile bu vilāyat- (11) tın ve Ḥusrav Şāhnıñ nökerleridin ümıdvārlıq bar érđi. Bir néçe günde, bir kişi (12) kélip, vilāyattın ve él ü ulusdın sözler taqrır kıılır édi, kim mücib-ı ümıdvārlıq bolur (13) édi. Bu fırsatıta Mullā Baba Paşāġarını - kim Ḥusrav Şāhqa élçilikke yéberilip édi - (14) kélđi. E_{91a} Ḥusrav Şāhdın köñülge yaqqu dék söz kéltürmedi, veli él ü ulusdın sözler H_{120b} (1) kéltürđi.

İlektin üç tört köç bile Ḥıṣār navāḥisıġa, K₁₄₇ Ḥ^vāca 'Imād dégen yérge (2) kélip tüşüldi. Bu yurtta Muḥıb 'Alı Kırçı, Ḥusrav Şāhdın élçilikke kélđi. Ḥusrav Şāh (3) - kim kerem ü saḥāvat bile maşhūr édi, iki navbat yürürümüz aniñ vilāyatıdın vâkı' boldı - adnı (4) kişilerge kılgan insāniyyatnı bizge kılmadı. Çün él ü vilāyattın ümıdvārlıq (5) bar édi, birer manzılđa direng bolur édi. Şırım Taġayı - kim ol fırsat andın uluq- (6) raq kişimiz yok édi - Ḥurāsān barurġa tap kéltürmey, ayrılır ḥayālı bar édi. Sar-ı Pul- (7) dın şikest tapıp, kélgende daġı köçni yéberip, özi carıda

* Dokuz yüz dokuz senesi vak'aları (K nüshasında bu tarihle başlayan vak'alar, aslında dokuz yüz on senesine aittir. Dokuz yüz dokuz senesi vak'aları ise kayıptır. Bkz. Arat, *Vekayi*, c. I, s. 086 - 091; Beveridge, *The Bābur-nāma in English*, s. 187)

وقایع سنهء تسع و تسعمایه : H E - || 6 éreşip : K érgeşip | yürüydürgenler : E yürüydürgenler || 8 arada : E ara || 9 alaçuqta : H alaçuqda || 12 ve : E - | ulusdın : E ulus || 14 yaqqu : E yaqqu | ü : H - || 120b 3 yürürümüz : H murürümüz

kal'a-dârlıkta turup (8) édi. Nâ-mardrak kişi édi. Néçe navbat mundağ harakat kıldı. Kabâdiyânga yétkende, Husrav Şâh- (9) nıñ inisi Bâki Çağanyâni - kim Çağanyân ve Şahr-ı Şafâ ve Tırmız anda édi - Karşı hañibni yéberip, (10) davlat-h'vâhlik ızhârı kılip, bizge қоşulmaq boldı. Āmū suynı Ūbâc gūzarıdın (11) ötkende, kélip mulâzamat kıldı. Bâkinıñ ıstid'âsıdın Tırmız toğrısı kélip, (12) köçlerini Āmūdın bî-bâki kéçürüp, özümüzge қоşup, Kahmard ve Bâmyân sarığa (13) - kim ol furşatta bu yerler oğlı Aħmad Kâsımğa, kim Husrav Şâhniñ h'vâhar-zâdasıdur, (14) ta'alluğ édi - mutavaccih bolduğ, kim Kahmardniñ Ācar atlık dara қorğanıda öy élni H_{121a} (1) bérkitip, yana bir maşlahat rüy E_{91b} bérse, aña köre 'amal kılgay biz. Aybekke yétkende, Yâr 'Alî Bilâl (2) - kim burun méniñ қаşımда édi, yaħşı kılıçlar çapıp édi, bu furşatlarda méndin ayrılıp édi, (3) Husrav Şâh қаşıda bolur édi - bir néçe yigit bile kaçıp kélđi. Husrav Şâhniñ Mogul- (4) larıdın davlat-h'vâhâna sözler 'arz kıldı. Dara-ı Zındânga yétkende, Qanbar 'Alî Bég - kim Qanbar 'Alî Sallâh hem (5) dérler - kaçıp kélđi. Üç tört köç bile Kahmard kélip, Ācar қorğanıда öy élni қoyduğ.

(6) Ācarda ékende, Sultân Maħmūd Mirzâniñ Ĥan-zâda Bégimdin bolğan kıızı - kim burun K₁₄₈ (7) Cahân-gir Mirzâğa mirzâlar tirigide қolup édiler - Cahân-gir Mirzâğa nikâh boldı. Oşbu (8) aşnâda Bâki Bég maña kerrât u marrât aytur [e]di kim, bir vilâyatқа iki pād-şâh ve (9) bir çerikke iki mir-sıpâh, mücib-ı tafriқа vu virânlıq ve sabab-ı fitna vu parişânlıqdur. Néçük kim, (10) déptürler:

ده درویش در کلیمی بخشبند و دو پادشاه در اقلیمی نکنجند¹

(11) نیم نانی کر خورد مرد خدای بذل درویشان کند نیم دکر

(12) ملك اقلیمی بکیرد پادشاه همچنان در بند اقلیم دکر²

(13) Ümid andağtur kim, oşbu gün tañla Husrav Şâhniñ camî' nöker süderi (14) kélip, pād-şâh қulluğını қабул қилğайлар. Anda bısyâr mufattın éller bar, mişl-i

¹ On derviş bir kilimde uyur, fakat iki padişah bir iklimde sığmaz. (Sâdi Şirâzi, *Bostân ve Gülistân*)

² Dindar bir adam, bir ekmeğin yarısını kendisi yerse, diğeri yarısını fakirlere verir; bir iklimi zapteden bir padişah, başkalarını zaptetmek arzusundan kendisini alıkoyamaz. (Sâdi Şirâzi, *Bostân ve Gülistân*)

9 Çağanyâni : E - | Karşı hañibni : H hañib-ı Karşı || 10 Ūbâc : H Ūyân, E Ūyâc || 12 Kahmard : H Kâhmard || 121a 4 kim Qanbar 'Alî Sallâh : H Sallâh || 6 Ĥan-zâda : H Ĥ'ân-zâda | kıızı : H kızını || 7 mirzâlar : E mirzâ alar | Cahân-gir Mirzâğa : E -

Ayyüb- H_{121b} (1) mñ oğlanları ve yana hem ba'zılar bar kim, bizniñ mirzälarnıñ arasında hamışa (2) yamanlık ve fitnağa bā'ış u muħarrık édiler. Hālā oşbu furşatta Cahān-gir Mirzāğa (3) Ĥurāsān sarı ĥayr u ĥüblük bile ruħsat bérilse, kim tañlalık günde mücib-ı E_{92a} nadāmat (4) u paşimānlık bolmağay. Çün méniñ şanımda bu émes édi, kim ağa ini ve uruk (5) қаyaşdın bir néçe bī-adālık vāqı' bolsa, méndin mutazarrır bolğaylar. Egerçi (6) Cahān-gir Mirzā bile bizniñ aramızda burun mülk ü nöker cihatdın küdüratlar (7) ve niķārlar ĥayli bolup édi, veli bu navbat ol vilāyattın méniñ bile ham-rāh (8) bolup, kélip édi. Tokķanlık ve ĥıdmatkārlik maķāmıda édi; bu zamān (9) andın hiç néme hem zāhır bolmaydur édi, kim sabab-ı küdürat bolğay. Her néçe tekrār (10) bile 'arz kıldurdı, mén kabül kılmadım. Āĥır, Bāķi Bég aytkan dék, oşol (11) mufattınlar - kim Yūsuf Ayyüb bolğay ve Buhlül Ayyüb bolğay - méniñ қаşımdın Cahān-gir (12) Mirzāğa қаçıp barıp, şarr u fitna maķāmıda bolup, Cahān-gir Mirzānı méndin (13) ayırıp, Ĥurāsān élttiler.

Oşbu furşatlar Sulţān Ĥuseyn Mirzādın (14) Badi' u'z-zamān Mirzāğa ve maña ve Ĥusrav Şāĥğa ve Zu'n-nūngā bir maźmün bile uzun H_{122a} (1) uzak nişānlar kélidi. Ol nişānlar bu tāriĥқа dégrü méndedür. Maźmünı K₁₄₉ (2) bu érdi kim: "Sulţān Āĥmad Mirzā ve Sulţān Maĥmūd Mirzā ve Uluğ Bég Mirzā ve ol ağa (3) iniler ittifaķ kılıp, yürügende, mén Murğ-āb yaķasını bérkittim. Mirzālar yavuk (4) yétip, hiç iş kıla almay, yandılar. Hālā hem, eger Özbek mutavaccıh bolsa, mén (5) Murğ-āb yaķasını berkitey; Badi' u'z-zamān Mirzā, Balĥ ve Şaburğan ve Andaĥūd qorğan- (6) larığa maźbuť E_{92b} kişilerini qoyup, özi Gürzevān ve Dara-ı Zang ve ol köhistān- (7) nı bérkitsün." Méniñ bu navāĥığa kélgen ĥabarım barıp édi. Maña hem bitip édi (8) kim: "Sén Kahmard ve Ācar ve ol köh-pāyanı bérkitip, Ĥusrav Şāĥ, Ĥışār ve Ĥunduz qorğanlarıda (9) ı'tumād kişilerini qoyup, özi ve inisi Vali, Badaĥşān ve Ĥutlān tağlarını bérkitsünler; (10) Özbek iş kıla almay, yangusıdur." dép.

Sulţān Ĥuseyn Mirzā- (11) nıñ bu ĥaĥları mücib-ı nā-ümıdlik boldı. Né üçün kim, Témmür Bégniñ (12) yurtıda bu tāriĥda, andın uluķraq pād-şāĥ hem yaş ve hem vilāyat ve hem (13) çerik bile yok édi. Andaķ göz tutulur édi kim, pāy-ā-pāy élçiler ve tavaçılar (14) cidd u қаdağan bile kélip, mundaķ ĥukmlar keltürgey édi kim: "Tırmız

3 tañlalık : H tañ[l]alık || 5 bir : E her || 8 tokķanlık : E tokģanlık || 9 néme : H - | zāhır : H - || 10 aytkan : H aytkan || 11 Yūsuf Ayyüb bolğay : H Yūsuf Ayyüb || 122a 1 maźmünı : E maźmün || 2 ağa : E ağa || 4 kıla almay : H تىلاى الماى || 6 kişilerini : H kişilerini || 7 navāĥığa : E navāĥıka || 9 kişilerini : H kişileri || 13 tutulur : E tutulu[r] || 14 қаdağan : H қадаға

ve Kelif ve Kirki gūzar- H_{122b} (1) larıda kéme munça yasatñ, köprük asbābı bu mıqdār tayyār kılıñ, yokqarı (2) Tokuz Ölüm gūzarlarını yahşı ihtiyāt kılıñ, tā bu néçe yıl Özbek tafriqasıdın (3) dil-şikeste bolğan éllerniñ köñli qavı bolup, ümidvār bolğaylar édi.” (4) Sultān Huseyn Mirzā dék, Témür Bég ornıǵa olturğan uluq pād-şāh, (5) ğanımniñ üstige yürüme kni démey, yer bérkitmekni dése, él ü ulusqa né (6) ümidvārlik qalğay.

Bizniñ bile kélgen né kim bolğan aç uruq öy élni (7) ve Bāki Çağanyāni ve oǵlı Muḥammad Qāsımniñ bolğan sıpāhılarınıñ ve aymaq- (8) larınıñ E_{93a} köç ü mällarını, tamām Ācarda qoyup, çerikni alıp çıqtük. Husrav Şāh- (9) niñ Moğullarında mutāvadır kişi kéle başladı kim: “Tayḥandın - Talıqan maşhūr - (10) pād-şāhniñ davlat-ḥ^vāhlıǵını tilep, bolğan Moğul ulusı köçüp, İşkemiş K₁₅₀ (11) ve Fulül sarı tarttük. Pād-şāh cahd kılıp, batraq yéte kélsünler, kim Husrav Şāh- (12) niñ ekser kişisi buzulup, pād-şāh kulluǵıǵa kélgüsidür.”

Bu maḥalda Şıbanı (13) Ḥanniñ Andıcānı alıp, Hışār ve Qunduz üstige çerik atlangan ḥabarı (14) kélidi. Bu ḥabarnı éşitip, Husrav Şāh, Qunduzda toḥtay almay, bolğan kişisini köçürüp, H_{123a} (1) Kābul ‘azımatı kıldı. Husrav Şāh Qunduzdın köçüp çıqqaç oq, Qunduznı Mullā Muḥammad Türkistāni (2) atlıq, ābdān i‘timādlik bayrı kişisi Şıbanı Ḥan üçün bérkitti. Biz Sam-tü (3) yolu bile, Kıızıl-su sarı éngen furşatta, üç tört miñ öylükni, kim (4) Husrav Şāhğa ta‘alluq ve Hışār, Qunduzda bolur Moğul ulusı, köçleri bile kélip, qoşuldılar. (5) Qanbar ‘Āli Moğul - kim zikri mükerrer kéliptür - parişān-ğüy kişi édi. Anıñ atvārı (6) Bāki Bégge yaqmadı, Bāki Bégniñ ḥātırı cihatdın ruḥşat bérildi. Oǵlı (7) ‘Abdu’s-şükür, andın béri Cahān-gir Mirzā mulāzamatıda boldı.

Husrav Şāh, Moğul ulusı- (8) niñ bizge qoşulğanını éşitip, ḥayli bi-pāy bolup, çarasını tapa almay, (9) küyevi Ya‘qūb Ayyūbnı élçilikke yéberip, qulluq ve davlat-ḥ^vāhlıq ızḥār (10) kılıp, ıstıd‘a kılıptur kim: “Eger ‘ahd kılsalar, qulluqǵa kélgümdür.” Çün Bāki Çağan- (11) yāni ihtiyār édi; bir néçe kim, özini davlat-ḥ^vāh tutar édi, aǵasınıñ şarafını hem qoymas (12) édi. E_{93b} Ol barın boldı; bu yosunluq

14 Kelif : E کلف | Kirki : E كركي || 122b 6 öy : E اوي || 7 Muḥammad : E Ahmad || 9 Talıqan maşhūr : E- || 11 sarı : E ساری تار || 12 Şıbanı : H Şıbaq || 14 Qunduzda : E Qunduzǵa || 123a 2 ābdān : H ābdān | Şıbanı : H Şıbaq || 3 öylükni : H öylük || 4 ve : E - || 6 cihatdın : E cihati || 7 mulāzamatıda : H mulāzımı || 11 édi : E érdi | özini : H - | édi : E érdi || 12 édi : E érdi | barın : E برین

'ahd boldı kim: anıñ cānı amānda bolğay, (13) mālıǵa hem, bir muqđār, kim özi ihtıyār qılsa, muzāyāqa bolmağay. Ya'kübqa icāzat (14) bérğendin soñ, Qızıl-su koyı köçüp, Andar-āb suyınıñ qatılıǵıǵa yavuq H_{123b} (1) tüşüldi.

Tañlası rabi' u'l-avvāl ayınıñ avāsıtıda, carıda, Andar-āb suyını ötüp, (2) Düşı navāhısıda, bir uluq çınār tübide olturdum. Ol tarafdın Hısrav Şāh (3) haşamat u tacammuli bile, qalın kişi bile kélđi. Qā'ıda vu dustür bile yıraqdın tüşüp (4) kélđi; körüşürde üç qatla yükünüp, yanganda hem üç qatla, sorganda ve tartıq (5) tartqanda birer yükündi. Cahān-gir Mirzāǵa ve Mirzā Hānǵa daǵı yükündi, K₁₅₁ oşbu dustür bile. (6) Qarı, tanbal merdek, néçe yiller öz murādıça yürüp, saltānattın ték bir huţba öz (7) atıǵa oqutmaydur édi. Yégirme beş yégirme altı qatla pāy-ā-pāy yükündi ve bardı (8) ve kélđi; talıqıp, tamām yıqıla yazdı. Néçe yil qılǵan bégliǵı ve saltānatı tamām burnıdın (9) çıqtı. Körüşüp, tartıq tartqandın soñra, buyurdum kim, olturdı. Bir gerı (10) iki gerı olturup, ol tarafdın bu tarafdın söz ü hikāyat aytıldı. Bā-vucūd (11) nā-mardlıq ve némek-ħarāmlıq, kāvāk u bī-maza-gūy hem bar ékendür. Mundaq (12) maħalda kim, ı'tımād u ı'tubār nökerleri, göziniñ alıda ħayl ħayl kélip, maña nöker boladurlar. (13) Öziniñ işi bu yérge yétipdür kim, pād-şāhlıq qalıp yürüydürgen (14) merdek, mundaq ħvār u zār ve ħvāhı vu nā-ħvāhı kélip, né tavrlar bile körüşti. H_{124a} (1) İki ġarib ħarfı andın E_{94a} şadır boldı. Biri bu kim: nökerleri ayrılǵan cihatdın (2) aña köñül bériledür édi. Muqābalada mundaq dédi kim: "Bu nöker tört qatla oşmundaq (3) méndin ayrılıptur, yana kéliptür." Yana biri bu kim: inisi Valını sordum kim: "Ol (4) qaçan kélğüsüdür, Āmū daryāsıdın qaısı gūzar bile ötküsüdür?" Dédi kim: (5) "Eger gūzar tapılsa ħod, bat kélğüsüdür; veli gūzarlar su ulğayǵaç, tağayyur tapar. Ol (6) maşal bar kim: ³ أن كثر را آب برد Anıñ davlatınıñ ve nökeriniñ intıqālıda (7) bu ħarfını anıñ tilige Téñiri saldı.

Bir iki geridin soñ, mén atlanıp, (8) orduǵa kélđim; ol daǵı tüşken yérige bardı. Oşbu gündin uluq kiçik, (9) yaħşı yaman bég ve bég nökerleri ħayl ħayl köç ü mälları bile andın ayrılıp, bizge (10) kéle başladı. Tañlası, namāz-ı pişin namāz-ı

³ O geçidi su götürdü . (D e y i m)

3 haşamat : H ve haşamat || 5 Cihān-gir Mirzāǵa : H Cihān-gir Mirzā bile | yükündi : H E - || 7 oqutmaydur : H او قوت مایدور || 10 ol tarafdın : H ol tarafdın | bā-vucūd : H bā-vu[cūd] || 14 ħvāhı vu nā-ħvāhı : E ħvāhı nā-ħvāhı || 124a 3 ol : E اول || 8 daǵı : E taǵı || 9 bék : E بیک | mälları : E mālı ||

10 tañlası : H tañ[ı]ası

diğergeçe hiç kişi aniñ qaşıda qalmadı.

(11) قل اللهم مالك الملك تؤتي الملك من تشأ و تنزع الملك ممن تشأ و تعز من تشأ

(12) و تذل من تشأ بيدك الخير انك علي كل شئ قدير⁴

‘Acab Qadırıdur. Bir kiři kim, (13) yęirme otuz miñ nökerniñ igesi édi. Qahluğadıñ - kim Darband-ı Āhanin hem dérler - (14) Hındukuş tağığaça, K₁₅₂ Sultāñ Maħmūd Mirzāğa ta‘alluq vılāyāt, tamām aniñ taħt-ı taşarrufıda H_{124b} (1) édi. Bir muħařřılı, Ĥasan Barlas atlıq qarı merdek, İlektin Ūbācğaça, duruşt- (2) luqlar bile muħařřılılıq kılıp, bizni köçürüp tüşürür édi. Bir yarım günde, (3) uruř yok talaş yok, bizniñ dék qallāř u meflük iki yüz iki yüz éllig (4) kiřiniñ qaşıda andağ ħ^vār u zār E_{94b} ve zabūn u ‘acız kıldı kim, né nokerige iħtıyārı (5) qaldı, né mālığa, né cāniğa.

Ĥusrav řāhni körüp yangan aħřamı, Mirzā Ĥan, meniñ (6) qaşımğa kélip, ađalarınıñ qanıñı da‘vā kıldı. Bizniñ arada ba‘ızlar hem (7) barın édiler. Fi'l-vāqı‘ řar‘ u ‘urf bile hem munāsıb andağ édi kim, mundağ (8) kişiler sazāsığa yétkey. Ćün ‘ahd bolup édi, Ĥusrav řāhni āzād kılıp, farmāñ (9) boldı kim, élte alğança némesini éltkey. Üç tört qaşar ĥaır ve tévede bolğan cavāhır (10) ve altun, kümüş ve nafis némelerini yüklep éltti. şırım Tağayını қоşup, uzat- (11) tük, kim Ĥusrav řāhni Ĝürı ve Dahāna bile Ĥurāsāñ sarı yeberip, özi Kahmard (12) barıp, köçni soñımızğa Kābul kéltürgey.

Ol yurttıñ Kābul ‘azımatı bile köçüp, Ĥ^vāca Zayd (13) kélip, tüştük. Oşbu günü, Özbekniñ qaşkunçısını Ĥamza Bı Mañıt (14) başlap kélip, Düşı navāħısını qaçtı. Seyyid Qāsım Éřik Ağanı ve Aħmad Qāsım Köhbürni H_{125a} (1) ba‘zı yigitler bile yeberildi. Barıp, qaşkunçını yaħřı basıp, bir néçe baş kėsip (2) kéltürdiler. Oşbu yurtta Ĥusrav řāhniñ cébe-ħānasıdađı cébelerni üleşildi. (3) Yéti sékiz yüzçe cavşan u köhe bolğay édi. Ĥusrav řāhdın qalğan (4) némelerdin bir bu édi. Yana şinileri dağı ĥaylı tüşti. Özge, gözge körüngü dék néme (5) yok édi.

⁴ De ki: “Mülküñ sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsın, dilediğinden çekip alırsın; dilediğini azız kılar, dilediğini alçatırsın; iyilik elindedir. Doğrusu sen her şeye kādırsın.” (Kur‘an, III, Āl-i İmrāñ | 25)

13 Qahluğadıñ : K Qağulğadıñ || 124b 1 İlektin : E İlekdin | Ūbācğaça : H Ūyācğaça, E Ūtācğaça, K İvācğaça | duruştluqlar : E duruştluğlıqlar || 3 meflük : H مغلوك || 4 nokerige : E nokeriğa | iħtıyārı : E iħtıyār || 6 qanıñı : H qanıñı || 8 āzād : H āzāda || 12 köçni : H köç

Hvāca Zaydın dört beş köç bile Ğür-band kældük. Uştur Şaharğa tüşkende, (6) habar taptük kim, Şirke Argun - kim Muķimniñ iħtıyār bėgi édi - bizdin bi-habar, çeriklep kėlip, (7) Bārān yaķasıda olturuptur, E_{95a} kim Pançir yolu K₁₅₃ bile ötken kişini ‘Abdu'r-razzāk (8) Mırzāğa - kim ol maħalda Kābuldın qaçıp barıp, Terkelāni Afgān arasında Lamġān (9) navāhisıda édi - barġalı qoymaġay. Bu habar tapqaç, iki namāz arasında andın köçüp, (10) gėçe tün qatıp, şubħ vaķtı Hüpyān kėteli bile aştük. Suhaylnı herġiz körġen émes édim. (11) Kötalġa çıkqaç oķ, canüb tarafı past, yaruk yulduz köründi. Dédim kim: (12) “Suhayl bolmaġay?” Dédiler kim: “Suhayldur.” Bāķi Çaġānyāni bu baytnı oķudı kim (13):

تو سهیلی تاکجا تابى و كى طالع شوى
چشم تو بر هر كه مى افتد نشان دولتست⁵

(14) Āftāb bir nayza boyı çıķıp édi kim, Sancıd dara ayaġıda kėlip tüşüldi. Bizniñ ilgeri H_{125b} (1) barġan qaravul yigitleri ve ba‘zı yigitler, Qara Bāġniñ ayaġı Éġri Yar navāhisıda (2) Şirkege yėtken bile oķ, élik qoşarlar; azaġlaķ uruşķan dėk kılur, bat (3) oķ alġan bile tépreler. Şirkeni ve yana yėtmiş séksen yüz ābdān yigitlerni (4) tüşürüp kėltürdiler. Şirkeniñ qanını baġışlap, mulāzım kılıldı.

Husrav Şāh kim, Qunduz- (5) dın él ġünige baķmay, Kābul ‘azımatı bile çıķar, aña ta‘alluķ él ü ulus bėş altı (6) bölek bolurlar. Badaşşāndaġılar bir bölek, Seydim ‘Āli Darbān - kim Rüstā Hazārasıda (7) édi - Pançir yolu bile aşıp, oşbu yurtta bizge mulāzamat kıldı. Yana bir bölek, (8) Yūsuf Ayyüb ve Buhlül Ayyüb, alar daġı bu yurtta mulāzamatqa kėldiler. Yana bir bölek, (9) Hıtlāndın, inisi Vali; yana bir bölek, Yılançık ve Nekderi E_{95b} ve Qaķşāl ve Qunduz vilāyatı olturuş- (10) luķ aymaqlar. Bu her iki bölek Andar-āb ve Sar-āb bile kėlip, Pançir aşar ġayālda édi- (11) ler. Aymaqlar ilgerrek Sar-ābta édiler, kim kėyindin Vali kėldi. Aymaq yolını (12) tosüp, uruşup bastılar. Özi qaçıp, Özbekke kėtti; Şıbanı Hān Samarķand- (13)

⁵ Sen Süheyl yıldızısın; nerede parlar ne vakit ışķ saķarsan, ġözün nereye isabet ederse, devlet nişanesidir.

5 Zaydın : E Zayddın || 6 Şirke : H Şirek | édi : H érđi || 7 Bārān : E Āb-ı Bārān || 8 Afgān : E Avġan || 10 Hüpyān : H Hübyān | aştük : E tüştük | édim : E érđim || 125b 2 bat : E باب || 3 ābdān : H ābādān || 4 Şirkeniñ : H Şireknifi | kılıldı : H kıldı || 7 yolu : H - || 9 Yılançık : E İlançuķ || 10 aşar : E ارشار || 12 tosüp : E tuşup | Şıbanı : H Şıbaķ

niñ çär-süsıda boynıǵa urdurdı. Bolǵan nöker ü süderi, talatıp aldurup, K₁₅₄ (14) aymaqlar bile oşbu yurtta qulluǵa keldiler. Seyyid Yüsuf Bég Oǵlaqçı hem H_{126a} (1) aymaqlar bile keldi.

Bu yurttıñ köçüp, Kara Bağ yanıdaǵı Aq Saray öleñige (2) tüşüldi. Husrav Şahnıñ él günü, zulm u bi-sarlıqqa örgengen él, élge zulm kıla (3) başladılar. Āhır, Seydim ‘Alı Darbännıñ bir äbdän nökeri, birevniñ bir küze (4) yağını tartıp alǵan üçün, eşikke keltürüp, tayaǵlattım. Tayaǵ astıda (5) oq cānı çıqtı. Él bu sıyāsattın tamām basıldılar.

Oşbu yurtta (6) ekende, Kābulniñ üstige fi'l-ħāl barurnı barmasnı kēñeşildi. Seyyid Yüsuf Bég (7) ve ba‘zınıñ rāyı barın edı kim: “Kış yavuktur; fi'l-ħāl Lamǵān barılǵay, (8) andın, yana né maşlahat rūyı berse, aña yaraşa ‘amal kılǵay biz.” Bāki Çagānyāni ve ba‘zı, (9) Kābul üstige barmaqnı maşlahat kördiler. Sözni Kābul üstige barmaqqa koyup, andın köçüp kelip, Ābā qoruǵıǵa tüşüldi. (10) Oşbu yurtta, meniñ vālıdım Hanım ve Kahmardta qalǵan uruq, şa‘b muħātara- (11) lar ötkerip, kelip E_{96a} qoşıldılar. Tafşılı budur kim: Şırım Taǵayını Husrav Şāh- (12) qa qoşup, yeberilip edı, kim Husrav Şāhnı Ĥurāsān uzatıp, özi barıp (13) uruqnı keltürgey. Dahānaǵa yektende, Şırım bi-ıhtıyār bolur; Husrav Şāh Şırım (14) bile oq, Kahmard barurlar. Ĥvāhar-zādası Aħmad Kāsım Kahmardta edı. Husrav Şāh H_{126b} (1) Aħmad Kāsımni barın kılıp, uruqqa yamanlıq maħāmıda bolurlar. Bāki Çagānyāniniñ qalın (2) Moǵul nökerleri, uruq bile, Kahmardta ediler. Maħfi, Şırım bile sözni bir yerge koyup, Husrav Şāh ve (3) Aħmad Kāsımni tutmaq bolurlar. Husrav Şāh bile Aħmad Kāsım, Ācar darasınıñ yanıdaǵı yolu (4) bile qaçıp, Ĥurāsān barurlar. Moǵullarnıñ bu yek-cıhatlıǵıdın ġaraz, özlerini alardın (5) ayırmaǵlıq ekendür. Uruq bile bolǵan él, Husrav Şahnıñ daǵdaǵasıdın ħalāş (6) bolup, Ācardın çıqıp, Kahmardqa yektken maħalda, Sıqañçı eli yağıkıp, yolını tutar- (7) lar; ekşer uruqnı, Bāki Bégge ta‘alluq él ulusını alar taladılar. Qul Bāyazıdnıñ oǵlı (8) K₁₅₅ Tizek, kiçik edı. Anda esir tüşti. Üç tört yildin soñra Kābulda keldi. Uruq (9) talatıp aldurup, biz ötkerip Kıpçaq yolu bile aşıp, Ābā qoruǵıda kelip, bizge (10) qoşıldılar.

13 çär-süsıda : H çär-süyıda || 14 qulluǵa : E qulluqge || 126a 1 Aq Saray : E آقیرای || 3 äbdän : E äbädän || 6 Yüsuf Bég : H Yüsuf || 7, rāyı : E rā‘ı || 8 kılǵay : H kılılǵay || 9 Kābul üstige barmaqnı maşlahat kördiler sözni : H - | Ābā : K Āyā || 126b 6 Kahmardqa : E Kahmardta || 8 Tizek : E Türk | esir : H yesir || 9 ötkerip : E aşqan | Ābā : K Āyā

Andın köçken bile, arada bir konup, Çalāk öleñige tüşüldi. Çalāk öleñide kéñeşip, sözni (11) muhâşara kılmakğa koyup, köçüp, mén özüm, né kim bolğan gol kişisi bile, Haydar Taķınıñ (12) bāğı bile Qul Bāyazid Bekevülniñ gör-hānasınıñ aralıǵıda tüştüim. E_{96b} Cahān-gir (13) Mirzā, buranǵar ādamıbile, bizniñ uluq çār-bāǵka tüşti. Nāşır Mirzā, cuvānǵar (14) éli bile, Qutluq Qadamniñ gör-hānasınıñ arķasıdaǵı öleñge tüşti. H_{127a} (1) Dāyım kişimiz barıp, Muķim bile sözleşür édi. Gāhi ‘uzr keltürüp, gāhi yumşaq söz (2) aytur édi. Hayli munıñ üçün édi kim, biz Şirkeni alǵaç oq, atasıǵa aǵasıǵa (3) kişi çapturǵandur; ata aǵasıdın ümidvārlıǵı bar cihatıdın direng kıtur édi. (4) Bir gün farmān boldı kim, gol, buranǵar, cuvānǵar tamām cébe kéyip, atlarıǵa kéçim (5) salıp, yavukraq barıp, hem yaraq körülgey, hem içkerigi élge sıyāsati (6) bolǵay. Cahān-gir Mirzā buranǵar toǵrısdın Köçe-bāǵ bile ilgerrek keldiler. (7) Golniñ alı, çun su édi, mén gol kişisi birle, Qutluq Qadamniñ gör-hānası (8) tarafıdın kélip, puştadın ilgerigi tépe üstige çıktım. Érevül kişisi (9) Qutluq Qadamniñ köprüginiñ üstige tıķılıp bardılar. Ol maħal köprük yoq (10) édi. Yigitler şohluk kılip, Çarmǵarlar darvāzasıǵaça çaptılar. Azaǵlaq (11) çıķkan kişisi uruşka turmay, kaçkan bile qorǵanǵa kirdiler. Ergniñ (12) ħāk-rızı bulandı. Yanıda qalın Kābul éli tafarrucka çıķıp édiler. (13) Kaçǵan bile, qalın gerdleşip*, éndiler. Köprük bile darvāza arasıdaǵı (14) bulandlıq puştanıñ üstide yol ortasıda qalın çuqurçaqlar kaçıp, H_{127b} (1) ħas-püş kılip édiler. Sulţān-ķulı Çanaq ve ba’zı yigitler E_{97a} çapķanda, yıkılıp édiler. K₁₅₆ (2) Buranǵar tarafıdın bir iki yigit Köçe-bāǵ arasıda, çıķkanlar bile bir iki kılıç salışıp (3) alşurlar. Çün uruşka farmān yoq édi, oşmunça bile yandılar. Qorǵan éli (4) bısyār aldaradılar. Muķim, béglerni araǵa salıp, qulluqka kélip, Kābulnı tapşurmak (5) boldı. Bāķi Béǵ Çaǵānyāniniñ tavassuı bile kélip, mulāzamat kıldı. Biz daǵı ‘ināyat u (6) şafkat maķāmıda bolup, daǵdaǵa vu tavahhumnı anıñ ħātırıdın raf’ kıldük. (7) Muķarrar boldı kim, tañlası bolğan nöker ü süder ve māl u cihātu bile çıķıp, qorǵan- (8) nı tapşurǵay. Husrav Şāħka ta’alluq éller, bi-sarlıq ve dast-andāzlıqka örgeñ- (9) gen éller édi. Muķimniñ köçini çıķarmakğa Cahān-gir Mirzānı ve Nāşır Mirzānı (10) ve uluq béglerni, içkilerni ta’yin kıldük, kim Muķimnı ve Muķimǵa ta’alluq él günü, (11) māl u cihātu bile Kābuldın çıķarǵaylar. Muķimǵa yurt, Tibeni ta’yin kıldük. (12) Şabāħı mirzālar ve béglar darvāzalarǵa

* Bu kelimenin altunda Arapça *gubār* “toz” açıklaması vardır.

10 Çalāk öleñige tüşüldi : H - || 11 kılmakğa : H [kıлма]kğa || 127a 1 gāhi : H gā[hi] || 2 aytur : E éter || 3 ümidvārlıǵı : E ümidvārlıq || 6 ilgerrek : H ilgerrek || 8 tépe : E töpe || 10 şohluk : H şühlik || 127b 2 arasıda : H ara || 5 Bāķi Béǵ : E Bāķi || 7 nöker ü süder : E nöker süder | ve : E - || 10 ve uluq : H uluq | él günü : E él ü günü || 11 cihātu : H cihātları

barıp, ħalâyıknıñ hucüm u ğavġası- (13) nı köp körüp, maña kişi yeberdiler kim: “Siz kélmegünçe, bu élni kişi man’ kılıp (14) bolmas.” Āhır özüm atlandım. Tört beş kişini oqlap, bir iki kişini pāra H_{128a} (1) pāra kıldurdum. Ğavġā basıldı. Muķim, muta’allıqları bile, sālım u salāmat barıp, Tibege (2) tüşti. Rabī’u’l-āhır ayınıñ avāhırında, Téñri Ta’ālā, fażl u keremi bile, Kābul ve Ğazni mülk (3) ü vilāyatı şāni bī-ceng ü cadal muyassar u musahħar kıldı.

K Ā B U L V I L Ā Y A T I

Törtünçü ‘ıķlımdındur, ma’mūra- (4) nıñ ortasıda tüşüptür. Şarkı, Lamġānāt, Parşāvar ve Haşnaġar ve ba’zı Hind vilāyatıdur. Ğarbı, köhistān- E_{97b} lardur, kim Kernūd ve Ğür ol köhistān- (5) dadur. Bu tārīħda Hazāra ve Nekderi ħavmınıñ mā’man u meskeni bu taġlardur. Şımālı, (6) Kūnduz ve Andar-āb vilāyatıdur. Hindūkuş taġı vāsıtađur. Canūbı, Farmul ve Naġar ve Bannū ve (7) Afġānıstāndur. Muħtaşar vilāyattur; ħülāni vāķı’ boluptur. Tūlı maşrıķdın maġrıbķa (8) baķadur. Aţrāf u cavānıbı tamām taġdur. Ķal’ası taġķa payvastdur. Ķal’anıñ K₁₅₇ ġarb-ı canüb tarafı kiçikrek pārça taġdur. Ol taġnıñ ħulla- (9) sıda Şāh Kābul, ‘ımārat kılgan üçün, bu taġnı Şāh Kābul dérler. Bu taġnıñ (10) ıbtıdāsı Divrın tengısındür, Dıh Ya’ķüb tengiside tükenür. Gird-ā-girdi iki (11) şar’i bolġay. Bu taġnıñ dāmanası tamām bāġāttur. Méniñ ‘ammım Ulug Bég Mirzā (12) zamānıda, Vays Ateke - Mirzānıñ atekesi - bu taġnıñ dāmanasıda bir arıķ çıkarp- (13) tur. Dāmanadaġı bāġāt tamām bu arıķ bile ma’mürdur. Pāyān-ı āb, Gülgine atlıķ (14) maħalladur; ħalvat u ġöşānadur. Ğalaba lavandlıķlar kılıp édi. Ğāhı, muţāyaba H_{128b} (1) yosunluk, Ĥ’āca Ĥāfıznıñ bu baytnı taġayyur bile oķulur édi kim (2):

ای خوش آن وقت که بی پا و سر ایامی چند

ساکن کلکنه بو دیم بید نامی چند

⁶ O zamanlar ne hoş idi; serbest olarak, birkaç gün Gülgine'de, birkaç bednam ile birlikte, oturmuştuk. (Hoca Hafız)

2 rabī’u’l-āhır : H rabī’u’l-avval || 3 vilāyatı : H vilāyatı | şāni bī-ceng : H bī-ceng | kıldı : E boldı || 4 Parşāvar : H Parşādūr | ve Haşnaġar ve ... köhistānlardur : H - | Kernūd : H Geryū | ve : E - || 5 Nekderi : E Nükderi || 6 taġı : H daġı || 8 Ķal’anıñ ... taġdur : H - | ol taġnıñ : H ħal’anıñ || 14 u : H - || 128b 1 baytnı : E baytnı | bile : H - | oķulur : E oķur

(3) Qal'anıñ canūbı ve Şāh Kābulnıñ şarqıda bir uluq köl tüşüptür. Gird-ā-girdi bir (4) şar'ı yavuşur. Şāh Kābul tağıdın Kābul sarı baqa üç kiçikrek çaşma çıkar. İki- (5) si Gülgine navāhısıdadur. Bir çaşma başıda H'vāca Şamū atlık mazārdur, yana biride (6) H'vāca Hızırnıñ Qadam-gāhıdur. Bu iki yér Kābul E_{98a} éliniñ geşt-gāhıdur. Yana bir (7) çaşma, H'vāca 'Abdu's-şamad toğrısıdadur, H'vāca Roşanāyī dérler. Şāh Kābul tağıdın (8) bir tumşuq ayrılıp kéliptür, 'Uqābayn dérler. 'Uqābayndın başqa yana bir pârçağına (9) tağ tüşüptür. Kābul qal'asınıñ ergi, bu tağnıñ üstidedür. Uluq qorğan (10) ergniñ şimāli tarafıdadur. Bu erg, ğarib-ı murtafı' ve yaqşı havālıq yér vāqı' boluptur. (11) Bu uluq köl ve üç öleñge - kim Sıyah-seng ve Soñ Qorğan ve Çalāk bolğay - (12) muşrifdur. Barça ayağ üstidedür. Öleñler sabzlıq maħallıda bısyār yaqşı körü- (13) nür. Yazlar Kābulda şimāl yéli kem émeştür, Parvān yéli dérler. Ergte şimāl (14) sarı dariçalıq öyler asru hoş-havādur. Mullā Muħammad Tālib Mu'ammā'i, Kābul erginiñ H_{129a} (1) ta'rifida, bir baytnı Badi' u'z-zamān Mirzā atığa bağlap oqur édi kim K₁₅₈ (2):

بخور در ارك كابل می بگردان كاسه پی در پی

كه هم كوه است و هم دریا و هم شهر است و هم صحرا⁷

(3) Hindistāni, ğayr-ı Hindistānnı H u r ā s ā n dér, néçük kim 'Arab, ğayr-ı 'Arabnı ' A c a m dér. (4) Hindistān bile Hürāsān arasında huşki yolıdın iki bandardur: bir Kābul, yana bir Qandahār. (5) Fargāna ve Türkistān ve Samarqand ve Buħārā ve Balğ ve Hışār ve Badaħşāndın kārvan Kābulğa kélür- (6) ler, Hürāsāndın kārvan Qandahārga kélür. Hindistān bile Horāsānga vāsıta bu (7) vilāyattur.

Bısyār yaqşı savdā-ħānadur. Savdāğarlar, Hıtayğa yā Rümğa barsalar, (8) oşmunça oq savdā qılğaylar. Her yıl yéti sékiz on miñ at Kābulğa kélür, (9) koyı Hindistāndın on on béş yéğirme miñ öylük kārvan Kābulğa (10) kélür. Hindistān

⁷ Kâbil erginde şarap iç ve arkası arkasına kadeh devir; zira orası hem dağ, hem derya, hem şehir ve hem sahradır. (Molla Muhammed Talip Muammai)

4 yavuşur : E yavşur | tağıdın : E dağıdın || 13 şimāl yéli: H şimāli yéli | şimāl : H şimāli || 129a 1
Mirzā atığa : E Mirzāğa || 3 Hindistānnı : E Hindüstānnı || 4 Hindistān : E Hindüstān || 5 Buħārā ve
Balğ : E Balğ ve Buħārā || 6 Hindistān : E Hindüstān | vāsıta : E ve vāsıta || 9 Hindistāndın : E
Hindüstāndın || 10 Hindistān : E Hindüstān

matâ'ı barda ve aķ raķt ve ķand ve nabât ve Őeker ve 'aķâķir keltürürler. Kõp savdâgar (11) bolĝay kim, dah-sî u dah-ķılĝa râzi bolmaĝay. Horâsân ve 'Irâķ ve Rûm ve Ćin matâ'ı (12) Kâbulda tapılır. Hindûstannîñ ĥod bandarıdur.

Germisîr u sardsîrî yavuķtur. (13) Kâbuldın bir günde andaķ yérge barsa bolur kim, herĝiz ķar yaĝmas; iki sâ'at-ı nucûmîda (14) andaķ yérge barsa bolur kim, herĝiz ķarı öksümes; meger aĥyânâ andaķ yaz kélgey kim, H_{129b} (1) ķar ķalmaĝay.

Germisîrî ve sardsîrî meyveler Kâbul tavâbı'ıda köptür ve yavuķtur. Kâbul (2) ve kântleride sardsîrî meyvelerdin üzüm ve anâr ve örük ve alma ve bihi ve amrûd (3) ve Őaftâlû ve âlû ve sincıd ve bādâm ve yañak köptür. Mén, âlû-bâlû nihâlinı keltürüp êktürüp mén; (4) yaĝı âlû-bâlûlar boldı ve hanüz taraķķıda édi. Germisîrî meyveler, miŐl-i nâranc ve turunc ve (5) emlük ve ney-Őeker, Lamĝânâttın keltürürler. Ney-Őekerni keltürüp êktürüp édim. Ćılgûza- (6) nı Nıcrâvdın keltürürler. Kâbul aţrafıdaĝı köhistândın 'aşal bısyâr kélür. Őahd-ĥânaları (7) bardur. Bir Gaznî tarafıdaĝı köhistândın 'aşal kélmes. Kâbulnıñ rivâcı (8) ĥüb bolur. Bihi bile âlûsı hem yaĝıdur. Bâdringi daĝı K₁₅₉ yaĝı bolur. Bir nav' üzüm bolur - kim (9) âb-ı angûr dérler - ĥayli yaĝı üzümdür; mast çağıruları bolur. Ĥvâca Ĥvâvand Sa'id dâman-ı köhi- (10) niñ çağırısı tundluk bile maŐhûrdur. Egerĥi ĥâlâ taķlîd E_{99a} yüzidin ta'rif ķılatur: ⁸ لذت می مست داند هوشیارانر چه حظ

(11) Ékini yaĝı bolmas. Yaĝı bolĝan zırâ'atı ĥâr-vay ve pañķ-vaydur. Ķavunı hem yaĝı bolmas. Eger Ĥurâsân tuĥmı bolsa, (12) fi'l-cumla yaman émes.

Bısyâr laţif havâsı bar; Kâbul havâsı dék havâlık yér, 'âlamda (13) ma'lûm émes kim bolĝay. Yazlarda géĥeler bi-postin yatıp bolmas. ĶıŐlar, (14) egerĥi ķarı ek-Şer uluķ tüşer; véli mufriţ savuĝı yoķtur. Samarkand ve Tabrîz hem hoş-havâ- H_{130a}

⁸ Őarabın lezzetini sarhoş bilir; aklı başında olan ondan ne zevk alır. (A t a s ö z ü)

10 matâ'ı: H - l ve nabat : H - || 11 u : H - || 12 germisîr : E germisîl | sardsîrî : E sardsîli || 14 bolur : H بلور || 129b 1 germisîrî : E germisîli | sardsîrî : E sardsîli | Kâbul 2 ve kântleride sardsîrî meyvelerdin : E sardsîli meyvelerdin Kâbul ve kântleride || 3 yañak E بنگاج | nihâlinı : H nihâli || 4 germisîrî : E germisîli || 6 keltürürler : H keltürür[r]ler | Kâbul aţrafıdaĝı köhistândın 'aşal : E - || 7 bir Ćaznî tarafıdaĝı : E her garbıdaĝı | rivâcı : H lârivâcı || 8 kim : H - || 11 yaĝı bolĝan ... ķavunı hem yaĝı bolmas : H - || 13 émes : H bolmas

(1) lıkkā maşhürdur, veli mufriṭ savuqları bardur.

Atrāfıda dört hūb öleñ (2) vākı' boluptur. Şarḡ-ı şımālî tarafı **S o ñ** **Ḳ o r ḡ a n** öleñidür. Kābuldın iki kürūh (3) bolḡay, yaḡşı öleñdür. Otu atka sâzvârdur, çıbını kem bolur. Ğarb-ı şımālî **Ç ā l ā k** (4) öleñidür, Kābuldın bir kürūhdur; kēñ öleñdür. Yazlar çıbını atka taşviş bérür. (5) Ğarbtı **D i v r i n** öleñidür. Egerçi munda iki öleñdür, bir tépeniñ öleñi. Yana bir **Ḳ u ş N ā d ı r** öleñi. Bu hısâb bile bēş öleñ bolḡay. (6) Her iki öleñ Kābuldın birer şar'î bolḡay. Muhtaşar öleñlerdür, veli otı atka (7) bısyâr sâzvârdur; çıbını bolmas. Kābul öleñleride bu öleñlerçe, öleñ (8) yoktur. Şarḡı **S ı y ā h - s e n g** öleñidür. Çarmgarlar darvâzası bile bu öleñ arasında (9) vâsiṭa Ḳutluḡ Ḳādamniñ gör-hānasıdur. Yazlar çıbını köp bolur üçün, bu öleñ- (10) ni kem qorurlar. Bu öleñge payvast **K e m e r i** öleñi hem bar. Bu ı'tıbâr bile Kābul girdide E_{99b} (11) altı öleñ bolḡay, veli dört öleñ maşhürdur.

Kābul vilāyatı **b é r k** vilāyatdur. (12) Yat yaḡınıñ bu vilāyatka kirmegi müşkildür. Balḡ ve Ḳunduz ve Badaḡşān bile Kābul arasında (13) **H ı n d ũ k u ş** taḡı tüşüptür. Bu taḡdın yéti yol aşar. Üç yol Panchirdadur. Yoḡarraḡ (14) **Ḥ a v ā k** kötelidür. Andın qoyıraḡ **Ṭ ũ l**, K₁₆₀ andın qoyıraḡ **B ā z ā r a k**. Bu üç köteldin H_{130b} (1) yaḡşıraḡı Ṭ ũ ldur, veli yolu bir néme uzunraqtur. Ğālībā bu cihatdın Ṭ ũ l dérler. (2) Toḡrıraḡı Bāzāraktur. Ṭ ũ l ve Bāzārak Sar-ābka tüşer. Bāzārak kötelini, Sar-āb (3) éli, Pārandi atlıḡ kēntige éner üçün, Pārandi köteli dérler. Yana bir **P a r v ā n** yolıdur. (4) Uluk kötel bile Parvān arasında yana yéti kötel bar üçün, **H a f t - b a ç a** dérler. (5) Andar-āb tarafıdın iki yol kélip, uluk kötelde qatılıp, Haft-baçā bile Parvānga (6) kélür. Bısyâr pur-maşakḡat yoldur. Yana üç yol Ğür-bandtadur. Parvān yolıḡa (7) yavukraḡ yol, **Y a ñ ı Y o l** kötelidür; Valıyān ve Ḥıncānga éner. Yana bir yol **Ḳ ı p ç a ḡ** kötelidür. (8) Andar-āb suyu bile Ḳızıl-suniñ qatılışıḡa éner. Bu yol daḡı yaḡşı yoldur. Yana (9) bir yol **Ş i b a r t ũ** kötelidür. Yazlar su ulḡaysa, Şibartü kötelidin aşıp, Bāmyān ve Sayḡan (10) bile yürürler; kışlar Āb-dara bile yürüşürler. Kışlar dört bēş ay, cami' yollar (11) bağlanur,

2 şarḡ -ı şımālî : E şarḡ-ı şımāl || 5 Divrin : H Divrîn | egerçi munda iki öleñdür, bir tépeniñ öleñi : H - || 11 vilāyatı : E vilāyâtı | vilāyatdur : E vilāyâtur || 12 yat yaḡınıñ bu vilāyatka : H yaḡını bu vilāyat yatka || 14 Ḥavāk : H Cavāk, E Ḥavāk || 130b 2 Bāzāraktur : H Bāzāraktur | Sar-ābka : E رس آب | Sar-āb : E سر آب || 3 éner : E ايتار | Pārandi : E Nārandi || 4 dérler : H دیرلاب || 5 kötelde qatılıp : E kötelḡa tübide qatılıp || 6 kélür : H kélürler || 9 Şibartü : H Şibartü | Şibartü : H Şibartü

bir Şibartü yolıdır özge. Bu köteldin aşır, Āb-dara bile yürürler. (12) Yazlar sular kirgende hem, bu yollarınıñ kışkı hukmı E_{100a} bar. Né üçün kim, teg-āb yol- (13) ları su uluq bolğandın, ötüp bolmas; teg-āb bile yürümey, tağ bile (14) yürür hayāl kılsalar, 'ubür-ı muta'azzıdır. Güzarlar üç dört ay - kim qar kemdür ve sular H_{131a} (1) küçük - bu yollarınıñ 'ubürı maħallıdır. Tağlardın ve tengilerdın quṭṭā'uṭ-ṭarık (2) kâfir kem émeştür. Ĥurāsân tarafıdın kélür yol, Qandahâr bile kélür. Bu yol tüptüz yoldur. Bu yolda (3) kötel yoqtur. Hindistân tarafıdın dört yol çıkar; bir yol Lamğânât bile. Bu yol- (4) da Ĥaybar tağı tağlarında, azrakça kötel bar. Yana bir yol Benges bile, yana bir yol Nağar bile, yana bir yol (5) Farmul bile. Bu yollarda hem azrakça köteller bar. Sind suyınıñ üç güzardıdın (6) ötüp, bu yollar bile kelürler. Nıl-āb güzardıdın ötkenler, Lamğânât bile kelürler. Kışlar (7) Kâbul suyu bile Sind suyınıñ K₁₆₁ katılışındın yoqqarak, Sind suyını (8) ve Savād suyını ve Kâbul suyını güzâr bile öterler. Mén ekşer Hindüstân çeriklerige, kim keldim, güzârlar (9) bile öttüm. Bu navbat kim, kélip Sultân İbrâhımını basıp alıp, Hindistânını (10) fath kıldım. Nıl-āb güzardıdın kéme bile öttüm. Oşmundın özge Sind suydın hiç (11) yerdin kémesiz ölse bolmas. Dinküt güzârı bile ötkenler, Benges bile kélürler. (12) Çopâra güzârı bile ötkenler, eger Farmul bile kelseler, Ġaznî kélürler; eger Daşt bile (13) barsalar, Qandahâr barurlar.

Muħtalıf aḳvām Kâbul vilâyatında bardur: Cülgeside ve tüzleride (14) Etrāk ve aymaḳ ve A'rāb dur. Şahrıda ve ba'zı kântleride Sârtlar dur. Yana ba'zı H_{131b} (1) kântleride ve vilâyatında E_{100b} Paşâyî ve Parâcî ve Tâcîk ve Bereki ve Afgân dur. Ġaznî tağlarında (2) Hazâra ve Nekderîdür. Hazâra ve Nekderî arasında ba'zı Moğul til bile hikâyat kıılır- (3) lar. Şarḳ-ı şımâlî tarafıdağı tağlarda Kâfiristândur, mişl-i Kettür ve Gebrek, ve canübü Afgânistân- (4) dur.

On bir on iki lafz bile Kâbul vilâyatında talaffuz kıılurlar: 'Arabî, Fârsî, Türki, Moğulî, (5) Hindî, Afgânî, Paşâyî, Parâcî, Geberî, Bereki, Lamğânî. Munça muħtalıf aḳvām, mutağâyır alfâz, (6) ma'lüm émes kim hiç vilâyatta bolğay.

11 Şibartü : H Şibartü | aşır : E aşır bolmas || 12 kışkı : E kış | teg-āb : H اب يك , E آب يك || 131a 1 küçük : H [ki]çik || 2 kem émeştür : H kemtür || 4 tağı : H - || 6 Lamğânât : H Lamğât || 8 ve Savād suyını : H - | Hindistân : E Hindüstân || 9 Hindistânını : E Hindüstânını || 10 güzardıdın : E güzârı || 13 vilâyatında : E vilâyâında || 131b 1 vilâyatında : E vilâyâtı | Parâcî : H Parâcî || 3 Gebrek : E كرك | ve canübü : H canübü

Vilâyâtı on dört t ü m e n dür. Samarqand (7) ve Buhārā ve bu navāhida vilâyatçalarını- kim yana bir uluk vilâyatnîñ tahtıda bolğay- (8) t ü m e n dérler; Andicān ve Kāşğarda ve ol arada o r ç ı n , Hindistānda p e r g e n e . Egerçi B a c ū r (9) ve S a v ā d ve P a r ş ā v a r ve H a ş n a ğ a r burun Kābul tavābı'ıdın érkendür; bu târihda Afgān (10) kavmı cihatdın ba'zısı buzulup, ba'zısı Afgānga kiriptür; vilâyatlığı qalmaydur. (11) Şarkı L a m ğ ā n ā t tur. Bu vilâyat bésş tümen ve iki bölüktür. Lamğān tümenleridin (12) ulukrağı N i g e n h ā r dur; ba'zı târihlarda Nigenhar bitiptürler. Daruğa-nışın (13) yeri Ādinapūrdur. Kābuldın şark sarı on üç yığaç yoldur. Nigenhār bile (14) Kābul arası asru katık ve yaman yoldur. Üç dört yérde küçükrek küçükrek H_{132a} (1) kötelleri bar; iki üç K₁₆₂ yérde tengileri bar. Hırılci ve camî' kuttā'u't-şarık Afgānlar bu yolnı urarlar (2) érdi. Bu aralıқта ma'mūra yok édi. Quruq Saynîñ ayağı Qara-tünı mén ma'mūra (3) kıldurdum. Bu cihattın yol emn boldı.

Germisr bile sardsir arasında fāşıla, Bādām Çaşma (4) kötelidür. Bu E_{101a} kötelniñ Kābul tarafıda qar yağar; Quruq Say ve Lamğānāt tarafıda (5) qar yağmas. Bu köteldin éngeç, kişi özge 'alamnı mulāhaza kılar; yığaçlar özgeçe, ot- (6) lar özgeçe, cânvarlar özgeçe, élniñ rāh u rasnı özgeçe. Nigenhār tokuz rüdtür. (7) Şālısı ve buğdayı yahşı bolur. Nārancı ve turuncı ve anarı bısyār bolur ve yahşı bolur. Ādina- (8) pūr qorğanınıñ alıda, canübî tarafıda bir bulandıda, târih-ı tokuz yüz on dört- (9) te, bir çār-bāğ saldım, Bāğ-ı Vafāğa mavsüm; rüdğa muşrıfdur, qorğan bile bağnîñ (10) arasıdadur; nārancı ve turuncı ve anarı bısyārdur. Pahār Hānnı basıp, Lāhūr ve (11) Dibālpūrnu fath kılgan yili, kile kéltürüp éktürtüp édim; sabz bolup édi. (12) Andın burunğı yili ney-şeker dağı ékilip édi, yahşı ney-şekerler bolur édi ve (13) Badaşşān ve Buhārāğa ol ney-şekerlerdin yeberilip érdi. Yeri murtafı', aqar (14) suyu muttaşıl, havası kışlar mu'tadıl. Bāğnîñ ortasında bir küçükrek H_{132b} (1) puştā vākı' boluptur. Bir tégirmen suyu, bāğnîñ ortasındın ve bu bāğnîñ içidegi (2) puştānîñ üstidin hamışa cārīdur. Bāğ ortasıdağı çār-çemen bu puştānîñ (3) üstide vākı' boluptur. Bāğnîñ ğarb-ı canübî tarafıda dah-dar-dah havzīdur. (4) Aşrafı tamām

7 bir : H birev || 8 Hindistānda : E Hindüstānda || 10 ba'zısı buzulup : H ba'zı buzulup || 11 Lamğānāttur : E Lamğānātdur || 12 Nigenhārdur : K Nengenhārdur | bitiptürler : H bitıpdürler || 13 şark : E şarkı | Nigenhār : E Nengenhār || 132a 3 cihattın : H cihatdın | germisr : E germisil | sardsir : E sardsil || 4 yağar : E yaqar || 5 yağmas : E yaqmas || 6 élniñ : E élniñ || 7 ve yahşı : H yahşı || 9 rüdğa : H rüdğa || 11 éktürtüp : E éktürtüp || 12 bolur édi ve : E bolur édi || 14 bāğnîñ : E hayli bāğnîñ | bir : E - || 132b 3 ğarb-ı canübî : H ğarb-ı canüb

nāranc dırahtlarıdır. Anār dırahtları hem bar. Bu havznîñ (5) gird-â-girdi tamâm se-bergezârdur. Bu bâğnîñ ‘ayn yeri oşbudur. Nāranclar sarğar- (6) ğan maħalda bısyār yaħşı körünür. Ğaylî yaħşı bâğ vâkı‘ boluptur.

K ö h - i S a f i d, Nigenhârnîñ (7) canübıda vâkı‘ boluptur. Bengeş bile Nigenhârğa vâsıta oşbu E_{101b} tağdur. Atlıkka yol (8) yoğtur. Toğuz rüd oşbu tağdın çıkar. Bu tağdın qar hergiz öksümes. Bu cihat- (9) tın ğalıbâ Köh-i Safid derler. Qoyı cülgede hergiz qar tüşmes. Fâşıla K₁₆₃ tüşçilik yol- (10) dur. Bu tağ dāmanasıda yaħşı havâlık yerler bar. Suları savuğ, yağ ihtıyâc bolmas.

(11) Ādinapür qorğanınıñ canüb tarafı, Surğ-rüdtur. Qorğan bulandıda vâkı‘ (12) boluptur. Rüd tarafı kırk éllig qarı yek-andâz tağdur. Şimâlıda bir pârça (13) tağ tüşüptür. Ğaylî bérk qorğandır. Bu tağ Nigenhâr bile Lamğânâtnîñ arasında- (14) dur. Her qaçan Kâbulda qar yağsa, bu tağnîñ kullasığa qar tüşer. Lamğân éli H_{133a} (1) Kâbulda qar yağqanı mundın bilürler. Bu Lamğânâtka Kâbuldın kélür yol, eger Quruğ (2) Say bile kélseler, bir yol Dibri kötelidin aşıp barıp, Bülândın Bārân suyu- (3) dın ötüp, Lamğânât sarı öter. Yana bir yol, Quruğ Say koyı Qūrâ-tüdın (4) ötüp, Uluk Nürdın Bārân ‘suyını kéçip, Bâdic kötelidin ötüp, Lamğân barur; eger Nıcrāv bile kélseler, Badrāvđın ötüp Qarañrığdın (5) ötüp, Bâdic kötelige barur.

Egerçi Lamğânıñ beş tümenidin bir tümeni Nigenhâr- (6) dur, veli Lamğânâtnı ol üç tümenge ıtlâğ kılurlar. Ol üç tümendın (7) biri ‘**Alî-şang** tümenidür. Şimâlıda Hindükuş tağığa payvasta, qarlık, uluğ bérk (8) tağlardur. Bu tağ tamâm Kâfırıstândur. ‘Alî-şangğa yavukraq Kâfırıstân, (9) Mildur. ‘Alî-şang rüdi Mildın çıkar. Ğazrat-ı Nüh payğambarnıñ atası Mihtar Lâmnîñ (10) qabrı ‘Alî-şang tümenidedür. Ba‘zı târiħda Mihtar Lâmnı Lamk ve Lamkân hem déptür- (11) ler. Ol élni Ğaylî mulâħaza kılıptur kim, ba‘zı maħal *k ā f* ornığa *ğ a y n* talaffuz kılırlar. Bu cihat- (12) tın ğalıbâ bu vilāyatnı Lamğân E_{102a} déptürler.

4 bu havznîñ : E havznîñ || 5 oşbudur : H oşbudu[r] | nāranclar : H târiħlar || 6 bâğ : H - || 8 qar hergiz : E hergiz qar | cihattın : H cihatdın || 9 yoldur : H برادور || 10 dāmanasıda : E dāmanası | bolmas E bol[mas] || 14 yağsa : E yağsa || 133a 1 yağqanı : E yağqan[n] || 2 Dibri : H Diri | Bārân suyu- 3 dın ötüp : E - || 4 Uluğ Nürdın ... kötelidin ötüp : H - | Badrāvđın : E Bazrāvđın | Qarañrığdın : E Qaranâygarığdın || 5 ötüp Bâdic : E Bâdic ötüp || 9 rüdi : E yolu || 10 hem : E - || 11 cihattın : H cihatdın

Yana bir tümen **A l i n g ā r** dur. Alingārga (13) yavukrak Kāfiristān, Gavārdur. Alingār rüdü Gavārdın çıkar. Bu iki rüd (14) 'Ali-şang bile Alingārdın ötüp, bir birige katılıp, yana bir tümendin - kim Mandrāvārdur - H_{133b} (1) koyırak, Bārān suyuğa katılır.

Ol iki bölükdin bir **D a r a - ı N ü r** dur. Ğayr-ı mükerrer yeri vâkı' (2) boluptur. Daranıñ piş-gāhıda qorğanı bir tumşuqñıñ K₁₆₄ üstide tüşüptür, kim iki (3) tarafıdın rüdtür. Şāli-pāyası bısyārdur. Yolsız yürüp bolmas. Nāranc ve turunc ve germ- (4) siri meyveleri bardur, azrakça hurmā yığaçı hem bardur. Qorğanıñ iki tarafıdağı (5) rüd yaqaları tamām dırahtdur. Köpregi emlük yığaçıdur. Bu meyveni ba'zı Türkler (6) kara yemiş dērler, Dara-ı Nürda bısyār bolur. Özge yerde bu meyveni körülmedi. Üzümi hem (7) bolur. Üzümi tamām dıraht üstidedür. Lamgānāta Dara-ı Nür çağırını maşhūrdur. İki (8) nav' çağır bolur: arra taşı ve sühān taşı dērler. Arra taşı zardçadur; sühān taşı (9) hoş-reng, kıpkızıl bolur. Velī arra taşı keyfiyyatlıkrakdur. Egerçi ikelesiniñ (10) keyfiyyatı şuhratıça yoqtur. Yoqqarı sar-ı daralarıda maymūn bolur. Mundın koyı Hindistān (11) sarı hem maymūn bolur, mundın yoqqarı bolmas. Bu él burun toñuz saqlar (12) édiler, bizniñ zamānda bar- taraf kıldılar.

Yana bir tümen **K ü n e r u N ü r g e l** dür. Bu tümen Lamgānāt- (13) tın başqarak vâkı' boluptur. Kāfiristānnıñ içide, vilāyatıñ sar-ħaddıdur. (14) Egerçi uluqluğı Lamgān tümenleriçe bardur, velī bu cıhattın mālī kemdür; H_{134a} (1) azrak bērürler. Çağan Sarāy suyu şarq-ı şimāli tarafıdın Kāfiristānnıñ içi bile (2) kēlip, bu vilāyatıñ arası bile E_{102b} ötüp, Kāme bölügide Bārān suyuğa qoşulup, şarq- (3) ka baqa aqar. Nürgel bu sunıñ ğarb tarafıdadur, Küner şarq tarafı. Mir Seyyid 'Ali Hamadāni (4) - Raħmatu'llah - sayāhat kılip kēlip, Künerdin bir şar'ı yoqqarrağ naql kılıpturlar. Murıdları (5) mundın Ğutlānga éltiptürler. Naql kılgan yerleri hālā mazāri boluptur. Tāriħ-ı 925- (6) de - kim Çağan Sarāynı kēlip aldım - tavāf kılip édim. Nāranc ve turunc ve kürinci bısyār bolur. (7) Tund çağıruları hem Kāfiristāndın kēltürürler. Bu él 'acab nēme rivāyat kıldılar, muħāl (8) körünedür; velī bu ğabar tavāturgā yētişti. Bu tümenniñ koyı ayağı - kim Multa Kendi dērler - (9) kim andın

14 bir birige : E bir birge | tümendin : E tümen | Mandrāvārdur : E مندرواردور || 133b 3 germsiri : E germsili ||10 yoqqarı : E yoqarı | sar-ı daralarıda : H bir daralarıda | Hindistān 11 sarı hem : E - | yoqqarı : E yoqarı || 14 cıhattın : E cıhatdın | kemdür : H E كيمدور || 134a 1 Çağan : H Çığan || 3 bu sunıñ : E bunıñ | Mir : E Amir || 4 kēlip : E - | yoqqarrağ : E yoqqarrağ | kılıpturlar : H kılıptur || 5 éltiptürler : H éltiptürler || 7 çağıruları : E çağırılar || 8 koyı : koyı | Multa : H Lamata

qoyı Dara-ı Nür ve Atarğa K₁₆₅ ta'alluqdur. Oşbu, Multa Kendidin yoqqarı tamâm bu (10) Köhistânda, kim Küner ve Nürgel ve Bacür ve Savâd ve ol navâhi bolğay. Bu şâyı'dur kim, bir hatun (11) kim ölse anı katğa salıp, tört tarafıdın tutup köterürler. Eger yaman iş (12) kılmağan bolsa, bu kötergenlerni bi-h^vâst mutaharrık kılar. Bu martabada, kim eger tekellüf kılıp, (13) özlerini saħlasalar, ölük kattın tüşer. Eger yaman hareket kılğan bolsa, hareket (14) kılmas. Munı yalguz bu éldin éşitilmedi, Bacür ve Savâd ve camî' Köhistân éli muttafiķu'l-kelime H_{134b} (1) bu harfnı rivâyat kıldılar. Haydar 'Ali Bacürî - kim Bacürniñ sulţanı édi, ol vilâyat- (2) nı hayli yahşı zabt kılıp édi - anası ölgende yığlamas, 'azâ tutmas, kara çırmamas (3) ve dér kim: "Bariñ katğa salıñ, eger mutaharrık bolmasa, köydürgümdür." Katğa salurlar, (4) ma'hüd hareket ol ölükdin şadır bolur. Munı éşitkeç, kara çırmay, 'azâ tutar.

Yana (5) bir bölük **Ç a ğ a n S a r â y** dur. Bir kénittür, muħaķķar yérídür, Kâfiristânniñ ağızı- (6) dur. Éli kâfırlar bile âmıhta üçün, E_{103a} egerçi musulmândur, veli küffâr şüminı ba-cây keltü- (7) rürler. Uluķ rüd - kim Çağan Sarây suyıǵa maşhürdur - Çağan Sarâyniñ şarķ-ı (8) şimâlidın ve Bacürniñ arķasıdın kélür. Ğarb tarafıda Pih atlıķ Kâfiristândın (9) yana bir kiçikrek su kélip, bu suǵa katılır. Çağan Sarâyniñ zardça tund çağıruları (10) bolur, bu Dara-ı Nür çağırıǵa hiç nisbatı yoķtur. Öziniñ üzümü ve bāǵı bolmas, (11) su yoķķarıǵı Kâfiristândın ve Pih Kâfiristândın keltürürler. Mén Çağan Sarây- (12) nı alganda, Pih kâfırları bu élge kömek kélip édi. Çaǵır anda, andaķ şâyı'dur kim, (13) her kâfirniñ boynıda bir ħik çağır édi. Su ornıǵa çağır içip yürürler édi.

(14) **K ā m e** egerçi başķa yér émes, Nigenhâr tavâbı'idındur; veli munı hem bölük dérler.

Yana bir H_{135a} (1) **N i c r ā v** tümenidür. Kâbulniñ şarķ-ı şimâlide, Köhistânda vâķı' boluptur. Arķasıda taǵlar K₁₆₆ tamâm (2) Kâfiristândur. Tavri göşanadur. Üzüm ve meyvesi bıyâr, çağır hem ğalaba bolur; veli coşıda (3) kıllurlar. Kışlar tavuķnı bıyâr parvâri kıllurlar. Éli şarâb-h^vâr ve bi-namâz ve nâ-vahm ve kâfirvaş (4) éldür. Taǵlarında nâjü ve çilǵüza ve bolut ve ħacak yıǵaçları bıyâr bolur. Nâjü, çilǵüza, (5) bolut dirahtı mundın qoyı bolur; Nicrâvdın yoķķarı aşlâ bolmas. Hindüstâni dirahıtlar- (6) dındur. Bu Köhistan éliniñ çirâǵları tamâm çilǵüza

Multa : H Lamata || 12 kim eger : H eger || 13 özlerini : H [öz]lerini, E özlerni || 134b 5 bölük : E bölük | kénittür : E kéndür || 10 bu : E - | nisbatı : E nisbat || 135a 3 parvâri : E parvâr || 4 nâjü : E nâcü | nâjü : E nâcü || 5 yoķķarı : E yoķarı | Hindüstâni : E Hindüstân

yığaçıdır, şam' dék (7) yanar. Hayli ğarābatı bardur. Nıcrāv tağlarında rūba-ı parān bolur. Rūba-ı parān bir cānvarıdır; (8) müşekdin uluğrak iki qolı bile iki butınıñ arasında pardadır, şab-paranıñ (9) qanadı dék. Dāyım keltürürler édi. Dérler kim, E_{103b} yığaçdın yığaçqa nişibge baqa bir gez atımı (10) uçar. Mén hod uçqanını körmedim. Yığaçqa koyduk, cust yarmaşıp çıktı. Andın qavladı- (11) lar; qanatını yayıp, uçqan dék étip, bi-āzār tüşti. Bu tağlarda lūça quşı hem bolur. (12) Bu quşnı bükalamün dérler. Başıdın quyruğığaça beş altı muhtalif rengi bar, kebütarnıñ (13) boynı dék barrākdur. Uluqluğı kebg-i darıça bolğay. Ğalibā Hindistān kebg-i darı- (14) sıdur. Ol él 'acab néme rivāyat kıldılar: qış bolğaç, tağ dāmanalarığa tüşer; eger uçursa- H_{135b} (1) lar - kim üzüm bāğdın öitse, yana aşlā uça almas - tutarlar. Yana bir sıçqan Nıcrāvda bolur (2) émiş, müş-i müşkin dérler; müşk idi andın kélür émiş. Anı mén körmeydür mén.

Yana (3) bir **P a n c h i r** tümenidür. Panchir yol üstide vāqı' boluptur. Kāfiristān aña bısyār yavuq- (4) tur. Quttā'u't-tariq küffārniñ murūrı Panchirdındur. Küffārğa yavuq üçün, mundın hem kėsım (5) alurlar. Mén bu navbat kélip, Hindistānnı fath kılganda, kāfırlar kélip, Panchirdın (6) qalın kişi öltürüp, köp harāblıqlar kılıpturlar.

Yana bir **Ğ ũ r - b a n d** tümenidür. Ol (7) vilāyatlarda kötelni **b a n d** dérler. Ğür sarı bu kötel bile barurlar. Ğalibā ol cıhattın (8) Ğür-band déptürler. Sar-ı daralarını Hazāralar şuğl kılıptur. Bir néçe kənttür, K₁₆₇ kim hāşıl- (9) raq yérdür. Dérler kim Ğür-band tağlarında kümüş kānı ve lācavard kānı bolur. Yana (10) köh-dāmana kəntleridür. Başı Mita-keçe ve Parvān ve ayağı Dür-nāma on iki on üç kənt- (11) tür. Meyvelik kəntlerdür. Çağırları keyfiyyatlıqdur. Bu ara H'āca Hāvand Sa'idniñ çağırları barıdın E_{104a} tundraqtur. Bu kəntler tamām tağ (12) éteğide ve tağda vāqı' bolğan üçün, egerçi mällarını adā kılırlar; veli harāc-dār iç émeştür- (13) ler. Bu kəntlerdin koyı dāmanada tağ bile Bārān suyınıñ aralığında iki pārça hamvār (14) daşt vāqı' boluptur; birini Kürre-i Tāziyān dérler, yana birini Daşt-ı Şayh. Yazlar, çigin tala otı H_{136a} (1) bısyār yahşı bolur. Aymaq ve Etrāk yaz munda kélürler. Bu dāmanada

11 uçqan : E uçqan | lūça : E lūça || 13 Hindistān : E Hindüstān || 135b 5 Hindistānnı : E Hindüstānnı || 7 cıhattın : H cıhatdın || 8 daralarını : H daralarını | kənttür : E kəntdür || 9 kümüş : H kümiş || 10 kənttür : E kəntdür || 11 keyfiyyatlıqdur. Bu ara H'āca Hāvand Sa'idniñ çağırları : H - | Hāvand : E Hāvand || 12 tağda : H tağ | harāc-dār : H خرج دار | iç : K hiç || 14 birini : H birni || 136a 1 Aymaq ve Etrāk : E Etrāk ve Aymaq

rengere rengere pur-anvā' lāleler (2) bolur. Bir katla sanattım, otuz iki otuz üç nav' ğayr-ı mükerrer lāle çıktı. Bir nav' laledür, andın (3) endek kızıl gül idi kélür; lāle-i gül-büy dēr érdük; Dašt-ı Şayhda bir pârça yérde bolur, özge (4) yérde bolmas. Yana oşbu dāmanada Parvāndın koyırağ şad-berg lāle bolur. Ol (5) hem bir parça yérde, Ğurband tengîsinin çıkışıda, bolur. Bu iki dāstnıñ arasında bir küçük- (6) rek tağ tüşüptür. Bu tağda bir pârça kum tüşüptür, tağnıñ başıdın túbigeçe; (7) H'vāca Rıg-i Ravān dérler. Yazlar, dérler kim, naqqāra vu duhul üni bu kumdn kélür.

Yana (8) Kābul tavābı'ı kéntlerdür. Kābulnıñ ğarb-ı canübida uluğ qarlık tağ tüşüptür; qar (9) qarğa yéter, kem yil bolğay kim, qarğa yétmegey. Kābulda yahdānlar yahı tükense, bu tağdn qar (10) kélürüp, yah-āb kılıp içerler. Kābuldn üç şar'ı bolğay. Bāmyān tağı ve bu tağ, (11) bérk tağ vākı' boluptur. Hirmānd ve Sind ve Dügāba Kūnduz ve Balğ-āb bu tağdn çıkar. Dérler (12) kim, bir günde her dört daryā suydın içse, bolur. Bu kéntler ekşer bu tağnıñ dāmana- (13) sıda vākı' boluptur. Bāğda üzümü kalın bolur, her cins E_{104b} meyvesi hem bısyār bolur. Bu ként- (14) ler arasında Istālif ve Istarğaçça ként K₁₆₈ yoktur. Uluğ Bég Mirzā bu kéntlerni H_{136b} (1) Ğurāsān ve Samarkānd dēr ékendür. Lamğān hem bu kéntler tındadur. Egerçi üzümü ve meyvesi (2) ol kéntlerçe bolmas, veli havāsınnıñ hiç nısbatı yoktur. Qarlık tağ, Lamğān tağıdur. (3) Istālifça ként ma'lüm émes kim, hayli yerlerde bolğay. Uluğ rüd kéntnıñ içidin (4) akar. Rüdnnıñ her iki tarafı bāğātdur. Sabzalık şafālıkkına bāğçaları bardur. (5) Suyı savuqtur, yah-ābka ihtıyāc bolmas. Ekşer sāftur. Bu kénnte Bāğ-ı Kelān atlık (6) Uluğ Bég Mirzānnıñ bir mağşüb bāğı bar édi. Mén igelerige bahā bérıp, aldım. Bāğdn taşqarı (7) uluğ çınārlar bar. Çınārlarnıñ tübi sabzalık, sāyalık, safalık manzılıdur. (8) Bāğnıñ ortasıdın bir tégirmen suyu hamışa cārıdur. Bu arığ yaqasıda, bāğ ortasıda çınārlar (9) ve dırahtlardur. Burun bu arığ égri bügri ve bî-sıyāk édi. Mén buyurdum kim, (10) bu arıknı raca vu sıyāk bile kıldılar; bısyār yahşı yer boldı.

Bu kéntlerdn koyırağ (11) daştın bir kürüh bir yarım kürüh yokqarı baqa dāmanada tağnıñ túbide çaşma vākı' (12) boluptur, H'vāca Se-yārān dérler. Bu çaşmada ve bu çaşmanıñ atrāfıda üç nav' dırahtlar- (13) dur. Çaşmanıñ üstide kalın çınār dırahtlardur, lañif sāyası bardur. (14) Çaşmanıñ iki tarafıda E_{105a} tağ túbidegi puştalarda kalın bolut dırahtıdur. Oşbu H_{137a} (1) iki pârça bolutıstāndın özge Kābulnıñ ğarbı tağıda bolut dırahtı ašlā bolmas. (2) Çaşmanıñ alıda - kim dašt tarafı

2 sanattım : E sanadım || 6 tağnıñ : E tağnı || 12 günde : H كوزا || 136b 1 Lamğān : E Lamkān |
meyvesi : H meyve || 4 her iki tarafı : E bir iki tarafıda || 7 uluğ : E uluğ || 8 bāğ ortasıda : E - || 13
üstide : H ortasıda

bolğay - kalın argavanzâr vâkı' boluptur. Bu vilâyatta (3) oşbu argavanzârdın özge argavanzâr aşlâ yoktur. Dérler kim, bu üç cins dirahıt (4) üç 'azizniñ kerâmatıdır. Seyârânga vach-ı tasmiya munı dérler. Bu çaşmanıñ atrâfını (5) mén sengkârlık kıldurdum, çaşmanı gec ü sârüc bile dah-dar-dah kıldurdum. Bu çaşmanıñ (6) çâr-ğaddı sıyâklık gûnyâlık tahannî boldı. Tamâm argavanzârga muşrif. Argavân güli (7) açılğan mağalda, K₁₆₉ munça yér malum émes, kim 'âlamda bolğay. Sarıq argavânı hem bısyâr bolur. (8) Sarıq angavân bile kızıl argavân dâmanada dar-ham açılırlar. Bu çaşmanıñ ğarb-ı canübî (9) tarafıda bir daradın hamışa yarım tégirmen suyu cârıdır. Bu sunı mén arık kazdu- (10) rup, Seyârânnıñ ğarb-ı canüb tarafıdağı puştanıñ üstige keltürdüm. Pušta- (11) niñ üstide uluğ gird şuffa saldurdum. Suffanıñ girdide tamâm tal dirahıt- (12) ları éktürdüm. Haylı yahşı manzılı boldı. Bu şuffadın yokkarak, puştanıñ yanıda (13) üzüm bâğı saldurdum. Bu arıknıñ târihi coy-ı hoş* tapıldı.

Yana **L a h ũ g a r** tüme- (14) nidür. Uluğ kenti Çarğdur. Hazrat-ı Mullâ Ya'küb -Kuddıa sırrahu- bu Çarğındur. Mullâ-zada-ı Mullâ 'Uşmân H_{137b} (1) hem Çarğıdır. Sacāvand hem Lahūgar kentleridindür H^vāca E_{105b} Aḥmad ve H^vāca Yūnus bu Sacāvandındur- (2) lar. Çarğnıñ bâğatı kalındur. Lahūgarıñ özge kentleride bâğ bolmas. Avğan Şâl éldür, (3) Kâbulda bu lafz şayı'dur. Ğalibâ Avğan Şi'ârdur, kim Avğan Şâl dérler.

Yana bir **Ĝ a z n i** vilayati- (4) dur, ba'zı tümen hem dérler. Sübük Tégin bile Sultân Mahmüdnıñ ve avlâdınıñ pây-ı tahtı (5) Ğazni ékendür. Ba'zı Ğaznîn hem bitiptürler. Sultân Şahâbu'd-din Ğüriniñ (6) hem pây-ı tahtı bu ékendür. Bu Sultân Şahâbu'd-dinni *Ṭ a b a k â t - ı N â ş ı r ı*' da ve ba'zı (7) Hınd târihida Mu'izzu'd-din bitiptürler. Üçünçi iklimındur. Zâbul hem dérler. Zâbulistân (8) bu vilâyattın 'ibârattur. Ba'zı Kandahârı hem Zâbulistân dâhılı tutupturlar. Kâbul- (9) dın ğarbğa baka on dört yığaç yoldur. Bu yolı barlar tañ başıda Ğaznidin (10) téprep, iki namâz arası ve namâz-ı diğer Kâbulğa barılıptur. Ğadınapūr - kim on üç yığaç yol- (11) dur - yolınıñ yamanlığının hergiz bir günde kélilgen émes. Muḥakḳar vilâyattur. Rûdı (12) dört béş tégirmen suyu bolğay. Ğazniniñ şahrı, yana dört béş kenti oşbu (13) su bile

* coy-ı hoş : Hicri 926

2 boluptur : H boluptu[r] || 5 sârüc : E sârü || 6 tahannî : E بحتى , K yahşı || 8 canübî : H canüb || 9 tarafıda : E tarafıda(da) || 10 üstige : E üstide | keltürdüm : H keltürtüm || 12 éktürdüm : H ékildi || 14 kuddıa sırruhu : E - || 137b 9 bağa : E - | barlar tañ : E barların || 11 vilâyattur : E vilâyatdur

ma'mürdür; yana üç tört kenti kârîz bile ma'mürdür. Kâbul üzümîdîn Ğaznî (14) üzümü yahşırak bolur. Kavunu hem Kâbul kavunîdîn K₁₇₀ artuğrakdur. Alması hem yahşı H_{138a} (1) bolur, Hindîstânğa élderler. Ékini bîsyâr pur-maşakktatur. Her mîkdâr yér - kim ékerler - yüzige (2) tamâm yañı tofrağ her yıl givürürler; velî Kâbul ékinîdîn munîñ ékinîniñ hâşılı (3) artuğrakdur. Royân ékerler, tamâm Hindîstânğa barur. Bu él- E_{106a} niñ yahşı maşşülü (4) royândur. Şahrâ-nîşîni Hazâra ve Afgândur. Kâbulğa bağa Ğaznî hamîşa arzânlıktur. (5) Éli, Hanafî mazhablık, pâkîza ı'tîkâdlık Musulmân éldür. Se-mâha-dâr éli hayli bardur. (6) Ahl u 'iyâlları bîsyâr maşfûz u mastürdür. Mullâ 'Abdu'r rahmân Ğaznîniñ ekâbirîdîn édi. (7) Dânişmand kişi édi, hamîşa dars aytur édi. Bîsyâr mutadayyın u muttaķi ve parhîzkâr kişi (8) édi. Nâşır Mirzâ ölgen yılı 'alamdın naql kıldı.

Sultân Mahmûdniñ qabrı Ğaznî- (9) niñ maħallâtıdadur, kim Sultân qabrı anda üçün, Ravza dérler. Ğaznîniñ yahşı (10) üzümü Ravzadındur. Avladı Sultân Mas'ud bile Sultân İbrâhimniñ qabrı (11) hem Ğaznîdadur. Müteberrik mazârât Ğaznîda bîsyârdur. Kâbul ve Ğaznîni alğan (12) yılı kim, Köhet ve Bannü ve Daşt ve Afgânîstânı çapıp, galaba katl kılıp, Düki bile ötüp, (13) Âb-ı İstâdanıñ yanı bile Ğaznîğa kéldim. Dédiler, Ğaznîniñ kentleride bir mazâr (14) bardur, kim şalavât aytkaç, qabr mutaharrık bolur. Barıp, mulâhaza kııldı; qabrnıñ téprengeni H_{138b} (1) maşşüs boldı. Soñra ma'lûm boldı kim, mucâvırlarıñ tazvîri ékendür. Qabrnıñ üstige (2) bir çılıya yasapturlar. Her zamân çılıyağa tégedürler, çılıya tépregeç, qabr tépregen dék maşşüs bolur; (3) néçük kim, kémege kirmegen él kémege kirgeç, sâhil mutaharrık maşşüs bolur. Buyurdum kim, (4) mucâvırlar çılıyadın yırak turdılar. Bir néçe şalavât ayttilar, qabrda ħarakatî maşşüs (5) bolmadı. Buyurdum, çılıyanı buzup, qabrnıñ üstide günbed kıldılar. Mucâvırları (6) bu ħarakattın tahdîd bile bile man' kııldı.

Asru muħakkar yérdür. Pâd-şâhlar - kim Hindüstân (7) ve Ĥurâsân alarıñ taht-ı zabtıda E_{106b} ékendür, bâ-vucûd K₁₇₁ Ĥurâsânât - néçük mundağ (8) muħakkar yérni pây-ı taht kıldılar ékin, hamîşa ta'accub kılılır. Sultân zamânıda üç tört (9) band bar ékendür. Bir band, oşbu Ğaznî suyıda. Ğaznîdın şîmâl sarı, üç yıgaç (10) su

14 kavunu : E kavnu | kavunıdın : E kavnıdın | alması : E الله هم سی || 138a 1 Hindîstânğa : E Hindüstânğa | maşakktatur : E maşakktatur || 2 givürürler : E kêtürürler || 3 Hindîstânğa : E Hindüstânğa || 4 arzânlıktur : H arzânlıktur || 5 se-mâha-dâr éli : E se-mâha-dâr él || 8 édi : H érđi || 138b 2 çılıya : H çılıya | çılıyağa : H çılıyağa | çılıya : H çılıya || 3 kirmegen el kémege : E kirmege || 4 çılıyadın : H çilyadın || 5 çilyanı : H çilyanı

yokkanı, Sulţān bir uluĭ bandi salıptur. Bu bandnıñ bulandlıĭı kırĭ  llig ĭarı (11) bolĭay, uzunluĭı taĭmınan  c y z ĭarı bolĭay. Sunı anda zaĭıra ĭılıp, ba-ĭadr-ı iĭtiy c (12)  kinge su aĭarlar  rkendir. ‘Al u’d-din Cah n-s z Ğ ri, bu vil yatĭa musallaĭ (13) bolĭanda, bu bandnı buzuptur. Sulţ nnıñ avl dınıñ bısy r maĭabırını k yd r pt r; (14) Ğazn  şahrını buzuptur ve k yd r pt r;  lini talaptur,  lt r pt r; ĭatl ve buzuĭluĭ- H_{139a} (1) dın daĭıĭa-ı n -mar’i ĭoymaydur. Andın b ri bu band buzuĭdur. Hindıst nnı fath ĭılĭan (2) yıl bu bandnı yasamaĭ  c n, H  ca Kel ndın yarmaĭ yeberildi. T fri in yatıdın (3)  m d bar kim, bu band  b d n bolĭay. Yana bir band **S a ĭ a n** dur Ğazn nıñ şarkıda. Bu hem Ğazn dın (4) iki  c yıĭaĭ bolĭay; bu hem muddatlardur ĭarabtur.  b d n ĭılır ĭ bılıyyatı hem yoktur. Yana bir **S a r d ı h** bandı- (5) dur. Bu band ma’m rdur. Kit blarda bitipt rler kim, Ğazn da bir  aĭma bardur, kim eger nac sat u (6) ĭ z r tnı bu  aĭmaĭa salsalar, ş r ol zaman talĭaĭ ve t f n ve yaĭın ve  apĭun (7) bolur. Yana bir t riĭda k r l pt r, kim r y-ı Hind S b k T ginni Ğazn da muĭ şara ĭılĭanda, (8) S b k T gin buyurur kim, bu  aĭmaĭa nac sat bile ĭ z r t salurlar; talĭaĭ ve t f n ve yaĭın (9) ve  apĭun bolur. Bu hila bile ol ganımnı daf’ ĭılır. M n E_{107a} Ğazn da her n ce tacassus ĭıldım; bu  aĭma- (10) dın hiĭ kim niş n b rmedi.

Bu vil yatlarda Ğazn  ve H  razm savuĭluĭ bile maş r- (11) dur; n c k kim ‘Ir kayn ve  zarb yc nda Sulţ niya bile Tabriz savuĭluĭ bile şuhratı bar. (12)

Yana bir **Z u r m a t** t menid r K bulnıñ can bıdur, Ğazn nıñ şark-ı can bı. K buldın on (13) iki on  c yıĭaĭ ve Ğazn dın y ti s kiz yol bolĭay; s kiz k ntt r. Daruĭa- (14) niş n y ri K₁₇₂ Gerdizd r Gerdiz ĭorĭanınıñ iĭide ekşer se- tabaĭa ve   r-tabaĭa  yler- H_{139b} (1) d r. Gerdiz ĭ li az-ıstıĭk m   mes. N şir Mirz  bile yaĭıĭıp, Mirz ĭa ĭaylı taşviş b rdi. (2) Zurmat  li Avĭan Ş l  ld r,  kin   zır ’at ĭılurlar. Dıraĭt ve b ĭ ve b ĭat bolmas. (3) Bu t menniñ can bıda taĭdur, Berekist n taĭı d rler. Bu taĭnıñ d manasıda murtafi’ y rde (4)  aĭma t ş pt r. Şayĭ Muĭammad Musulm nnıñ ĭabrı bu y rded r.

Yana bir **F a r m u l** t menid r. Muĭaĭĭar y rid r. (5) Alması yaman bolmas. Mult n ve Hind st nĭa  lterler. Hind st nda Afĭn zam nıda (6) n’ yat

11 taĭmınan : H taĭmın  || 14 Gazn  şahrını : H şahr-ı Gazn nı |  lt r pt r : H  lt r pt [r] || 139a 1
Hindıst nnı : E Hind st nnı || 2 yasamaĭ : H yasamaĭ || 4 ĭarabtur : E ĭarabdur || 6 salsalar : H
salsala[r] | ş r ol : E oşbu | talĭaĭ : E bulĭaĭ | t f n : H طرغان || 8 talĭaĭ : E bulĭaĭ || 11 savuĭluĭ : E
savuĭ || 139b 5 Hind st nda Afĭn : H Hind st nĭa Afĭn

tapkan Şayh Muḥammad Musulmānīnīn avlādı şayh-zādalar Farmuldındurlar.

Yana bir **Bengeş** (7) tümenidür Gird-ā-girdi tamām **ḳuttā'u't-ṭarīk** Afġāndur. Mişl-i Hūgiyānī ve Hırılçı ve Tūri ve Landar bir yağa (8) yérde tüşüptür; bu cihatların hāṭır-h'āh māl bérmesler. Maña hem uluḳ işler araġa tüşti, mişl-i (9) Ḳandahār ve Balḥ ve Badaḥşān ve Hindistān fathı, bu sabablardıñ Bengeşniñ zabṭıġa fırsat bolmadı. (10) Téñri rāst kéltürüp, fırsat tapġaç, Bengeşniñ **ḳuttā'u't-ṭarīk**ı bile zabṭıġa mutayaḳkındur mén.

(11) Kābul bölükātı- E_{107b} dın bir bölük **Ala Say** bölügidür. Nıcrāv dın iki üç şar'ı bolġay. Şarḳ (12) sarı Nıcrāv tarafı dın tüptüz kélür; Küre dégen yérge yétgeç oḳ, Ala Say sarı kiçik- (13) rek kötel éner. Bu taraf germsir bile sardsir arasında fāşıla Küre kötelidür. Oşbu Küre (14) kötelide, érte yazlar ḳuşlarıñ güzarıdur. Nıcrāv tavābı'ı dın Pıçġan éli bu kötelde ḳalın H_{140a} (1) ḳuş tutarlar. Kötelniñ çıķışıda, her yérde taş dın panāhlar yasapturlar. (2) Ḳuş tutar kişiler bu panāhlarda olturuptur. Tornıñ bir uçını béş altı ḳarı (3) yıraḳraḳ bérkitürler. Tornıñ bir tarafını yérde taşḳa basururlar, yana bir tarafıda (4) tornıñ yarımġaç, üç dört ḳarı yıġaç bağlarlar. Yıġaçniñ bir uçı panāhda (5) olturġan kişiniñ éligidedür, yasaġan panāhniñ töşükleridin muntazırdur. (6) Ḳuşlar yavuḳ kélgeç oḳ, K₁₇₃ tornı köterürler; ḳuşlar özi oḳ torġa kirer. (7) Bu tadbir bile ġalaba ḳuş tutarlar, andaḳ mubālaġa ḳılurlar kim, ġāhı andaḳ ḳalın tutarlar, kim boġuzlarıġa fırsat bolmas. Ol vilāyatta Ala Say anāri maşhūrdur. Egerçi a'lā anār émes, veli vilāyatta Ala Say (8) anārı dın yahşıraḳ anār bolmas. Muniñ anārlarını tamām Hindüstānġa (9) élterler. Üzümi hem yaman bolmas. Nıcrāv çağırlandıñ Ala Say çağırarı tundraḳ (10) ve hoş-rangraḳtur.

Yana bir **Badrāv** bölügidür. Ala Saynıñ yanıdadur. Munda meyve (11) bolmas. Kārındası kāfırdur, aşlıḳ alurlar. Néçük kim Hūrāsān ve Samarḳandta Etrāk ve (12) aymaḳ sahrā-nışındurlar, bu vilāyat- E_{108a} niñ sahrā-nışını Hazāra ve Afġāndur. Hazāra- (13) lardıñ kullıraġı Sulṭān Mas'ūdi Hazāradur, Afġānlardıñ kullıraġı Mahmand Afġānı- (14) dur. Kābulniñ cam'ını vilāyat ve tamġa ve sahrā-

6 Bengeş : H [Ben]geş || 7 bir yağa 8 yérde : H yakada | uluḳ : H uluġ | araġa : H [a]raġa || 9 Hindistān : E Hindüstān || 10 kéltürüp : H kélürüp | mutayaḳkındur : H muttaḳındur || 13 germsir : E germsil | sardsir : E sardsir || 140a 2 olturuptur : H otururup | 4 panāhda : E panāhġa || 5 muntazırdur : E muntazırdurlar || 7 andaḳ ... ḳalın ḳuş tutarlar : H - | vilāyatta : H vilāyat | Ala Say anāri ... veli vilāyatta : H - || 11 Samarḳandta : E Samarḳand[d]a

nışını bile sékiz lek şāhruḫī cam' kıldılar.

H_{140b} (1) Kābul vilāyatınının şark tarafıdaki tağları iki türlüdür, ğarb tarafıdaki tağları iki (2) türlüdür. Andar-āb ve H^vāst ve Badahşānāt tağları tamām arçalık, kalın çāşmalık, yumşak (3) puştalık tağlardır. Otu tağının ve puştasının ve cülgesinin bir dēk bolur, hūb bolur. (4) Ekşer bütege otı bolur, atka bısyār sāzvār ottur. Andicān vilāyatıda bu otu bütege otı (5) dērler. Vach-ı tasmıyası ma'lūm émes érdi. Bu vilāyatlarda ma'lūm boldı; bu ot buta buta (6) çıkar için, bütege dērler émiş. Hışār ve Hıtlān ve Samarkand ve Farġāna ve Moġulıstānnın (7) yaylaqları tamām oşbu važ'lık yaylaqlardur. Egerçi Farġāna bile Moġulıstānnın (8) yaylaqlarının bu yaylaqlarġa hiç nısbatı yoqtur, veli bir yosunluk tağlar ve yaylaqlar- (9) dur. Yana bir Nıcrāv ve Lamġānāt ve Bacūr ve Savād tağları kalın nājū ve çılġūza ve bolut ve zaytūn (10) ve hancaqlık tağlarıdır. Otu bu tağların otı dēk émeştür, kalın bolur ve buland (11) bolur; veli bī-fāyıda ottur, at bile koyġa sāzvār émeştür. Egerçi ol tağlarça (12) buland émeştür, K₁₇₄ gözge ḫakir körünür; veli ġarīb bérk tağlardır. Hamvār hamvār pušta- (13) lar körünür, veli tamām puştası ve tağı bérık taşlık pušta ve tağdur her yéridin at (14) bile yürüp bolmas. Bu tağlarda Hindıstān kuşları Hindıstān cānvarları H_{141a} (1) bısyār- E_{108b} dur. Mişl-i tūti ve şārek ve tāvus ve lūca ve maymūn ve nıla-ġāv ve kūtah-pāy. Belki bu mezkūr (2) bolġan cānvarların dağı özge cıns kuşlar ve cānvarlar bolur, kim Hindüstān- (3) da dağı andak cānvarlarını éşitilmeydür. Ğarb tarafıdaki tağlar Dara-ı Zındān ve Dara-ı Şūf (4) ve Ğürzevān ve Ğarcıstān tağları bir yosunluk tağlardır. Otlığı ekşer cülge- (5) leride bolur. Ol tağlar dēk tağı ve puştası yek-dast ot bolmas, andak kalın yıġacı (6) ve arçası hem yoqtur; veli otı atka ve koyġa sāzvārdur. Bu tağların üsti tamām at (7) çapku dēk hemvārdur. Ékinleri tamām anda bolur. Bu tağların kényiġi kalın bolur. Teg- (8) ābları bérk daralardur. Ekşer yérleri yek-andāzdur, her yéridin tüşüp bolmas. (9) Bu 'acabtur, camı' tağların bérk yérleri bulandılarda bolsa, bu tağların bérk (10) yérleri pastılarında vākı' boluptur. Ğūr ve Kerbū tağları ve Hazāra tağları hem bu yosunluk tağlar- (11) dur. Otlığı cülgeside bolur. Tağlarında yıġacı hem kemdür. Arça yıġacı ḫod yoqtur. (12) Otu atka ve koyġa sāzvārdur. Kényiġi kalın bolur. Mezkūr bolġan

1 şark : E şaki || 2 H^vāst : E Host || 3 puştasının : H پشی سینیک | hūb bolur : H bolur || 4 atka : H atka || 9 bolut : E bolu || 10 hancaqlık : E hancaqlık | tağlarıdır : H tağlardur || 14 Hindıstān : E Hindüstān | Hindıstān : E Hindüstān || 141a 1 lūca : E lūha || 2 özge : H özge özge || 3 Dara-ı Zındān : H دره و زندان || 6 üstü : E üstini || 9 tağların : E tağlarının || 10 Kerbū : H Gezyū || 11 tağlarında yıġacı : E tağlarda yıġaç

tağların bérk yérleri, (13) koyılarda bolur; bu tağlar andak émestür. Yana H^vāca Ismā'il ve Dašt ve Dükī ve Afgānistān (14) tağları bir yosunluk tağlardır. Past past, otı az, suyu tankış, yıgaçsız, bad-numā ve yaramas H_{141b} (1) tağlardır. Tağları éllerige munāsıb tüşüptür. Néçük kim: "Téñ bolmağunça tuş bolmas."⁹ (2) déptürler. 'Ālamda mundak yaramas vaz'lık tağlar kem bolğay.

Kābulnıñ egerçi (3) kış qarı uluk E_{109a} tüşer, veli yahşı otunları bardur ve yavukdur. Bir günde barıp (4) kéltürse bolur. Otunları hancak ve bolu ve badamça ve qarqanddur. Bulardın yahşırağı (5) hancakdur; K₁₇₅ yaruk köyer, tütünüñ yahşı idi bolur, çoğı hem galaba turar; otı hem (6) köyer. Bolu hem yahşı otundur. Egerçi tirarak köyer; veli taplık köyer, çoğı qalın (7) turar. Bolu yıgaçada yana bir 'acab hāşşıyatidur; sabz-berglık şāhlarığa ot qoysalar, ġarīb (8) şarka bile köyer. Ayağıdın başıgaça şarka bile bir zamānda köyer. Bu yıgaçnıñ köymegi (9) haylı yahşı tafarructur. Bādāmça barçadın köprek ve şayı'raqtur, çoğı turmas. Qarqand past past (10) tikenler bolur. Otu kuruğı téñ köyer. Tamām Ġazni éliniñ otunı budur.

Kābul (11) vilāyatı tağ aralarında vāqı' boluptur. Yorunça palları dék tağlar tüşüptür, (12) araları tüz tüz cülgeleri vāqı' boluptur. Ekşer kéntleri ve ābādānlıqları, bu aralıqlardadır. Kéyigi ve avı azraqdur. Güz ve (13) yaz faşllarında kızıl kéyik - kim arqargulça bolğay - kışlağa ve yaylağa öterde (14) mu'ayyan tutkavulları bardur. Havaslık ve itlik yigitler barıp, tutkavul- H_{142a} (1) nı sahlap, kéyik aldururlar. Hürd Kābul ve Surh-āb tarafı qulanı hem bolur. Aq (2) kéyik hod ašlā yoqtur. Ġazniniñ aq kéyigi ve qulanı bolur. Ġazniniñ aq kéyigi- (3) çe sémiz kéyik kem yerde bolğay. Yazlar Kābul kuşlağı qalındur. Ekşer kuşınıñ E_{109b} (4) güzarı, Bārān yaqasıdur; né için kim şark tarafı tağlardır, ġarb tarafı hem tağlardır. (5) Oşbu yérniñ toğrısın - kim Bārān yaqası bolğay - bir uluk Hindükuş kötelidür (6) ve pes özge kötel yoktur. Bu cihattın tamām kuşlar munıñ bile öter. Eger yél bolsa, (7) yā Hindükuş köteliniñ üstide endek bulut bolsa, kuşlar öte almas; tamām Bārān (8) tüzige tüşerler. Bu mahal ol navāhıdağı éller qalın kuş alurlar. Bārān yaqası-(9) da kışnıñ āhurlarında ördek qalın kélür, bısyār sémiz bolur. Andın soñra turna (10) ve qarqara uluk kuşlar qalın u bī-ħad

⁹ A t a s ö z ü

14 bad-numā : H bad-numāy || 141b 9 tafarructur : H tafarruħdur | barçadın : H pārçadın | şayı'raqtur : H şayı'raq | çoğı : H - || 11 vilāyatı : E vilāyatı || 12 tüz tüz cülgeleri ... kéntleri : H - || 142a 1 Hürd Kābul : E Hürd Kābul || 2 bolur : H bu bolur || 4 şark : E şarkı | tarafı : H - | ġarb : E ġarbı || 5 yérniñ : [yer]niñ || 6 ve : E - || 7 köteliniñ : H köteli || 8 tüşerler : H tüşer

bolur. Bārān yaqasında turnağa tanāb atıp, (11) tanāb bile qalın tutarlar. 'Uqār ve qarqara ve qutannı hem tanāb bile qalın tutarlar. (12) Bu nav' kuş tutmaq K₁₇₆ gayr-ı mükerrerdür. Tutmağının keyfiyyatı bu türlükdür kim, bir gez atımı (13) inçke tanāb eşerler. Bu tanābnın bir uçıda gezni bérkitürler, yana bir uçıda (14) şahdın bildürge yasapturlar, bu bildürgeni bérkitürler. Yana bir bilekçe yığaçdur, H_{142b} (1) uzunluğı bir qarış bolğay. Gez tarafıdın bu tanābnı yığaçqa tükengüçe çırmalar. Tanāb (2) tükengendin soñ, bildürgeni bérkitürler. Andın soñ bilekçe yığaçnı tanāb (3) içidin çıkarurlar. Tanāb çırmağlık kāvāk oq turar. Bildürgeni élikke salıp (4) kéledürgen kuşnıñ alı sarı gezni atarlar. Kuşnıñ qanatığa yā boynığa (5) tüşse, çırmaşıp, kuş yıqılır. Tamām Bārān éli bu tarıq bile qalın kuş tutarlar. (6) Veli bu kuş tutmağnıñ hayli maşakqatı E_{110a} bar. Yamğurluq ve qarangu géçeler kérek. Bu géçeler- (7) de bu kuşlar, sıba' u darandalar cihatıdın, tañ atqunça tınmaslar ve muttaşıl uçarlar (8) ve past uçarlar. Qarangu géçelerde kuşlarınıñ yolu aqar sudur. Qaranguda aqarıp (9) körünür. Qorqunçdın su yoqqarı, su qoyı tañ atqunça barurlar ve kélürler. Tanāb- (10) nı bu maħalda atarlar. Mén bir qatla géçe tanāb attım. Tanāb üzıldı, kuş hem tapılmadı. (11) Tañlasığa kuşnı, üzülgen tanāb bile tapıp kéltürdiler. Bu tarıq bile Bārān (12) éli qalın uqar tutarlar. Saç otağası ukardın bolur. 'Irāqqa ve Hurāsānga (13) Kābuldın bir şā'i kim barur, saç otağasıdur. Yana cam'i şayyād qullardur. İki yüz üç (14) yüz öylük bolğaylar. Témür Bég avlādıdın birisi bu qullarnı Multān navāhı- H_{143a} (1) sıdın köçürüp kélgendür. İşleri küçleri kuş tutmaqdur. Köller (2) yasap, qalın milvāhlar tikip, köl ortasında tor qoyup, her cıns kuş tutarlar. (3) Né yalguz şayyād kuş tutar, Bārān olturuşluq éller tanāb atıp, tuzaq (4) qoyup her tadbir bile qalın kuş ve her anvā' kuşlar tutarlar.

Oşbu mavsımda Bārān (5) suyıda balıgnıñ güzarı bolur. Tor bile yana çac bağlap K₁₇₇ qalın balıq tutarlar. (6) Yana güz maħallarında kim qulan quyruğı dégen ot çıkıp, kemālığa yétip, gül kılıp, dāna bağlar. Bu qulan quyruğıdın on on iki puştvara, yana kök şıbaqdın (7) yégirme otuz puştvara su başığa kéltürüp, yançıp, suğa salurlar; salğan (8) zamān oq, suğa kirip, mast bolğan balıgnı tuta kirişürler. Qoyraq E_{110b} bir munāsıb (9) yérde çac bağlarlar. Çac bağlamaq andaqtur kim, tal hañçalarıdın barmaqça barmaqça (10) hañçalarını çıg dék toqurlar. Bu çıgnı sunıñ

11 qutannı : E qutannı || 142b 3 bildürgeni : E bildürge || 4 kéledürgen : E kéle[dür]gen || 5 tüşse : H tüşe || 6 géçeler : H géçeleri || 10 tanāb üzıldı : E üzıldı || 12 uqar : E 'uqār | uqardın : E 'uqardın || 13 kim : E ki || 143a 4 her : E bir | anvā' : E nav' || 5 çac : H hac | balıq : E balıg || 6 qulan quyruğı dégen ... bu : H - | quyruğıdın on on iki : E quyruğı ondın || 7 yégirme : H yégirmi | 9 çac : H hac | çac : H E hac | barmarça : H ba[r]maqça | barmaqça : E -

tökülür yéride kāvāk koyup, (11) aţrāfiġa taş qalarlar. Andak kim su bu çıġka şarlap tüşkey; tüşken bile koyı (12) oġ bargay. Su koyı barur, balıġ çıġnıñ üstide qalur. Mast bolġan balıġnı (13) yoġqarıdın tuta tuta kélürler. Bu çacda qalın tutarlar. Gülbahâr suyıda, Parvân (14) suyıda, Istâlif suyıda bu tarîka bile tutarlar. Yana qış Lamġânâta ġarib tavr H_{143b} (1) balıġ tutarlar. Su tökülür yérlerde, öy ornıça yérni çukurraq (2) kılıp, oçaq pâyası dék taşlarını bu çukurlarda koyup, üstige taş qalar- (3) lar. Bu yérge su koyıdın bir eşik koyarlar. Taşnı andaġ qalarlar kim, oşbu (4) bir eşikdin özge hiç yérdin balıġ kirip çıka almas. Bu qalaġan taşnıñ (5) üstidin su akar. Mâhi-hâna ‘amalı kılırlar. Qışlar her qaçan balıġ kérek bolsa, bu çukur- (6) larnıñ birini açıp, kırk éllig balıġ bir zamânda kéltürürler. Bu tarîk açar- (7) lar kim: ol çukurnı mu‘ayyan bélgülük yérde kılırlar. Ol çukurnıñ bir eşigidin (8) başka tamâm aţrāfiġa küriñç palalı koyup, üstige taş koyarlar. Éşigige çıġ dék (9) néme toġup, iki başını bir yérge qatıp baġlarlar. Yana munıñ içide, yana bir néme çıġ dék (10) toġup, bérkitürler. Andak kim, aġzı bu çıġ bile barâbar bolġay, uzunluġı burunġı (11) çıġnıñ yarımıça bolġay. İçkerigi aġzını tar kılırlar. Bu içkerigi çıġnıñ (12) içkerigi aġzıdın, kim kirer, uluġ çıġnıñ E_{11a} içige K₁₇₈ kirer. Uluġ çıġnıñ koyı- (13) ġı aġzını andaġ kılıpturlar kim, balıġ çıka almas. İçkerigi çıġnıñ koyıġı (14) içkerigi aġzını andaġ kılıpturlar kim, yoġqarıġı aġzıdın balıġ, kim kirer, içkerigi H_{144a} (1) aġzıdın birer birer öter. Bu içkerigi aġzınıñ yıġaçlarınıñ uçını (2) bir kılıpturlar, bu aġzıdın ötüp, uluġ çıġnıñ içige kim kirer. Çıkar aġzı- (3) nı ġod bérkitürler, balıġ çıka almas. Yansa bu kiçik çıġnıñ içkerigi (4) aġzınıñ şişler cıhatıdın öte almas. Bu çıġnı ol koyġan eşikke kim (5) bérkitürler. Mâhi-hânanıñ üstünini açarlar. Gird-â-girdi ġod küriñç palalı bile (6) mażbüttur. Her né élikke kélse, bu çukurda tutarlar. Her balıġ kim qaçsa, eşik ġod (7) bir oġtur, oşol mezkür bolġan çıġka tüşer; anda tutarlar. Bu nav‘ balıġ tutmaq (8) özge yérde körülgen émes.

Kâbul alġandın bir néçe ġün soñ, Muġım, Qandahâr (9) sarıġa ruġşat tiledi. Çün ‘ahd u şart bile kélip édi; tamâm kişi qara ve raġt (10) u matâ‘ı bile sâlım u salâmat ata aġası sarı ruġşat bérildi. Muġımġa ruġşat (11) bérġendin soñ Kâbul vilâyatını mirzâlarġa ve tamâm mıġmân béġlerge oġ, taġsım (12) kılıldı. ġaznını tavâbı‘ u lavâġıki bile, Cahân-gir Mirzâġa bérildi. Nigenhâr tümenini (13) ve

11 koyı oġ : E koyıraq || 13 çacda : ġacda || 14 ġarib tavr : E ġaribtur || 143b 1 öy ornıça : H öy ornıça || 3 qalarlar : E qarqarlar || 4 qalaġan : H qalġan || 8 aţrāfiġa : E aţrāfıda | palalı : H E balalı || 9 yana bir : E bir | çıġ dék : H çıġdın || 12 içige kirer : E içkerigi çıġnıñ kir[er] || 144a 5 mâhi-hânanıñ : E mâhinıñ | palalı : H palâu || 11 mirzâlarġa ve : E -

Mandrāvar ve Dara-ı Nūr ve Küner ve Nürgel ve Çağan Sarāynı Nāşır Mirzāğa bérildi. (14) Özüm bile қазақlıqlarda bile bolup, kélgen béglerge ve yigitlerge ba'zısığa H_{144b} (1) ként ve tıyúl dék bérildi; vilāyat ḥod hiç bérilmedi. Yalguz bu émes, (2) her қақан kim Téñri Ta'ālā davlatı bérdi, E_{111b} mihmān ve garīb béglerni ve yigitlerni, (3) bayrıların ve Andicānilardıñ artuğraq ve yaḥşıraқ kördüm. Bā-vucūd bu 'acab balāyī- (4) dur kim, hamişa él méni gaybat kılurlar, kim bayrıdın ve Andicānidın özgeni rı'āyat (5) kılmas. Maşal bar kim: "Duşman né démes, tüşke né kirmes."¹⁰

(6) دروازه شهررا توان بست   نتوان دهن مخالفان بست¹¹

(7) Çun Samarқand ve Hısār ve Қunduzdın K₁₇₉ қалın él ü ulus Kābul vilāyatığa kélip édiler. (8) Maşlaḥat andaқ körüldi kim: "Kābul muḥaққar yérیدür. Sayfidur, қalamı émes. Barça élge yarmaқ (9) ḥod yétkürüp bolmas. Bu él ü ulusniñ köçlerige birer néme aşlıқ bérip, (10) çerik ve çapқunğa atlanılğay." Söz muña қарār tapıp, Kābul ve Ğaznī vilāyāt u tavābı'ığa (11) otuz miñ ḥarvār aşlıқ taḥmīl boldı. Kābulniñ dar-āmad u ḥāşılını bilmey, mundaқ (12) kulli taḥmīl bolğan üçün, vilāyat ḥayli ḥarāb boldı. Oşbu maḥallarda Bāburī ḥaḥ- (13) nı iḥtirā' қıldım. Sultān Mas'ūdī Hazārasığa қалın қoy ve at salıldı, taḥşil- (14) dārlar yébérdi. Néçe gündin soñ taḥşil-dārlardıñ ḥabar kélди, kim Hazāralar mālını H_{145a} (1) bérmeу, ser-keşlik maқāmıdadurlar. Mundın burunraq hem néçe navbat Gerdiz ve (2) Ğaznī yollarını urup édiler. Bu cihatlardın Sultān Mas'ūdī Hazāranı (3) çapa atlanıldı. Maydān yolu bile kélip, Nirḥ kötelidin tünlep ötüp, farz (4) vaқtıda, Çatū navāḥisıda Hazāralarnı çapıldı; ḥāḥır-ḥvāḥ çapılmadı. Andın Seng- (5) Sūrāḥ yolu bile yanıp, Cahān-gir Mirzāğa Ğaznīğa ruḥşat bérildi. Kābulğa tüşkende, (6) Daryā Ḥanniñ E_{112a} oğlı Yār Ḥuseyn, Bihre tarafıdın қulluққа kélди.

Néçe gündin (7) soñ çerik tarḥını salıp, yér su bilür kişilerni çarlap, aḥrāf u (8) cavānıbnı taḥқıқ kılıldı. Ba'zı Daştnı dédiler, ba'zı Bengeshni munāsib kördi- (9) ler, ba'zı Hindüstānnı maşlaḥat kördiler. Āḥır kéñeş Hindüstān yürüşige (10) қарār

¹⁰ A t a s ö z ü

¹¹ Şehrin kapısı bağlanabilir, fakat muhaliflerin ağızı bağlanamaz. (A t a s ö z ü)

taptı. Şa'bân ayında âftâb Dalv burcıda édi kim, Kabul'dın Hîndüstân (11) 'azîmatı bile atlanıldı. Bâdâm Çaşma yolu ve Çigdelik yolu bile ara altı konup, Âdînapûr (12) kélildi.

Germisîr vilâyatlarını ve Hîndüstân navâhîsini hergiz körülgen (13) émes érdi. Nîgenhârğa yétkeç, özge 'alamî nazârğa kélidi. Giyâhlar özgeçe (14) ve yığaçlar özgeçe ve vuḥûş özgeçe ve tıyûr özgeçe ve él ü ulusnıñ H_{145b} (1) râh u rasmı özgeçe hayratı boldı. Fi'l-vâkı' cây-ı hayrattur.

K₁₈₀ Nâşır Mîrzâ - kim ilger- (2) rek vilâyatığa kélip édi - Âdînapûrda kélip mulazâmat kıldı. Olyüzdin kélgen (3) aymak ve aḥşâm kışlak maşlahatığa tamâm köçüp, Lamgânât kélip édiler. Alarnıñ (4) çeriklerini ve keyn qalğan çeriklerni bir iki gün ol navâhîda turup, (5) özümüzge koşup kélip, Coy-ı Şâhidın ötüp, qoyı Quş Günbezge tüşüldi. (6) Nâşır Mîrzâ nöker süderige vilâyatıdın birer néme yétkürüp iki üç gün (7) kéyinrekdin kéley dép, Quş Günbezdin ruḥşat tilep qaldı*.

Quş Günbez- (8) din köçüp, Germ-çaşmağa tüşkende, Kâkiyânınıñ uluqlarındın Pihî - kim kârvânı (9) bile ékendür - keltürdiler. Yol iz maşlahatı cihatıdın Pihîni ham-râh E_{112b} kıldı. Bir iki (10) köç bile Ḥaybardın ötüp, Câmğa tüşüldi. Kure Ketrîniñ ta'rifin éşitip édim. (11) Cogilerniñ ve Hîndülarnıñ bir ma'badı bu émiş. Yıraq yerlerdin kélip, Küre (12) Ketrîde saç ve saqal kırqar érmişler. Câmğa tüşkeç, Bigrâmnı sayr kıla atlandım. (13) Uluq bir yığaçnı körüp, Bigrâmnıñ navâhîsini sayr kıldım. Başçı, Melik (14) Bû Sa'id Kemerî édi. Bir néçe Küre Ketrîni sordük, aytmadı. Yanıp orduğa yavuk H_{146a} (1) yétkende, Ḥ'âca Muḥammad Amînga aytıptur kim: "Küre Ketrî, Bigrâmnıñ qaşıda édi; tar gâr ve (2) muḥâţara yer üçün aytmadım." Ḥ'âca fi'l-hâl ḥabâşat kılıp, anıñ dégenin ayttı. (3) Gün kéç bolup édi ve yol hem yırak édi; bara almadük.

Bu yurtta Sind (4) suyu kéçerni ve qaysarı mutavaccih bolurnı maşvarat

* 154a (2) ... Nâşır Mîrzâ nöker süderige vilâyatlarıdın birer néme (3) yétkürüp, iki üç gün keyinrekdin kéley dép, Quş Künbeddin ruḥşat (4) tilep qalıp édi.

11 ara : H ar[a] || 12 Germisîr : E Gersil || 14 ve él : H él || 145b 4 çeriklerni : E çerikler || 5 ötüp : E - | koyı : E قوين | Günbezge : H Günbedge || 6 süderige : H سيوردى || 7 kéyinrekdin : H keynrekdin || 8 Günbezdin : H Günbeztin | Kâkiyânınıñ : E Kâkihânınıñ || 9 iz : H ır | maşlahatı cihatıdın : E maşlahatıdın || 10 éşitip édim : H éşitilip édi || 11 Cogilerniñ : H Cogilerni || 13 Bigrâmnıñ : E Bigrâmnı

kılıldı. Bâkî Çağānyāni (5) 'arzğa yétkürdi kim, su kéçmey, oşbu yérdin ara қonup, Köhet atlık yérge (6) barsa bolur émiş, kim қalın cam'ıyyatlık ve mällik éller émiş. Bir néçe (7) Kābulını kéltürdi, kim öziniñ sözige muvāfıq sözler 'arzğa yétkür- (8) diler. Bu yérlerni hergiz éşitilgen émes édi. Uluk ıhtıyār kişi Köhet (9) sarını maşlahat körüp, öziniñ mudda'asınıñ ısbātığa néçe tanuқ (10) hem ötkerdi ese, su ötmekni K₁₈₁ ve Hındıstān 'azimatını fath қılıp, Cām- (11) dın köçüp, Bāra suyunı ötüp, Muḥammad Pıḥ dabanığa yavuқraq kélip (12) tüşüldi. Ol maḥalda Kākiyāni Afgāni Parşāvarda édi, çerik vahmıdın (13) bu tağ dāmanalarığa tartıp édiler. Kākiyāniñ uluқlarıdın (14) Ḥusrav Kākiyāni, bu yurt- E_{113a} ta, kélip mulāzamat қıldı. Anı hem Pıhi bile yol iz H_{146b} (1) maşlahatı cıhatıdın, ham-rāh қılıldı.

Bu yurtın yarım géçe köçüp, gün çıқа (2) Muḥammad Pıḥni ötüp, çaşt-gāhda Köhetni çapıldı. Қalın gāv u gāv-miş (3) tüşti. Afgānlardıñ dağı қalın esir tüşti. Esirni tamām ayırıp, āzād (4) қılıldı. Öyleride aşlık ḥod bi-nıḥāyat édi. Çapқunçı Sind daryāsı (5) yaқasığaça çapıp, ara қonup kélip, bizge қоşuldılar. Bâkî Çağānyāni (6) 'arzğa yétkürgen dék néme, çerik élige tüşmedi. Bâkî Béğ bu sa'y- (7) dın şaramandaraq boldı.

Köhette iki қonup, çapқunçını yıgıp, қaysarı (8) yürür maşlahatını kéñeşildi. Söz muña қarār taptı kim, Bengeş ve Bannū navāḥısı- (9) dağı Afgānlarnı çapıp, Nağar yolu bile yā Farmul yolu bile yanılğay. Yār Ḥuseyn (10) - Daryā Ḥanniñ oğı, kim Kābulda kélip mulāzamat қılıp édi - ıstıd'ā (11) қıldı, kim Dillezāk ve Yūsuf Zeyi ve Kākiyāniğa farmānlar bolsa, kim méniniñ (12) sözümdin çıkmasalar, Sind suyunıñ ol yüzige pād-şāh қılıçın (13) çapsam mudda'ası dék. Farmānlar bérip, Köhetdin ruḥşat bérildi.

Köhettin (14) tin köçüp, yoққarı Bengeş sarı Hangū yolu bile mutavaccıh boldük. Köhet bile H_{147a} (1) Hangūniñ arasıda bir dara tüşüptür; iki tarafı tağ, yol bu dara bile barur. (2) Köçüp bu darağa kirgende, Köhetniñ ve ol navāḥiniñ Afgānlarnı tamām (3) yıgıp, daraniñ iki tarafıdağı tağ üstige çıkıp, süren salıp, (4) gāvğā kıla başladılar. Melik Bū Sa'id Kemerī - kim cami' Afgānistānnı yaḥşı bilür (5) édi, bu yürüş- E_{113b} de başçı ol édi - 'arzğa yétkürdi kim, ilgerrek yol- (6) niñ rāst tarafıda pārça tağ tüşüptür; eger bu Afgānlarnı bu tağdın ol K₁₈₂ tağқа (7) ötseler, başқа tağdur, çırmap alsa bolur. Téñri rāst kéltürüp, bu Afgān- (8) lar érişip kélip, oşol pārça tağқа

8 édi : H érđi || 12 Parşāvarda : H Parşādürda || 14 iz : H ir || 146b 1 çıқа : E چقا || 7 yıgıp : E yıqip || 10 édi : H érđi || 11 Kākiyāniğa : H [Kā]kiyāniğa || 13 Köhetün : E Köhetdin | yoққarı : E yoқarı || 147a 6 tüşüptür : H tüşüptü[r]

çıktılar. Bir pārça yigitlerni yéberildi, (9) kim fi'l-hâl iki tağniñ arasıdağı gerdeneni algaylar. Özge çerik élige (10) farmân boldı, kim ol yüzdin bu yüzdin tuşluk tuşıdın (11) yürüp, bu Afgānlarnı cazāsığa yétkürgeyler. Tuşluk tuşıdın yürügen bile uruşa hem almadılar. Bir zamānda yüz yüz éllig Afgānnı (12) çapķulap alıp, ba'zısını tirik, ekşerniñ başını kéltürdiler. Afgān- (13) lar uruşmaķdın 'ácız bolsalar, ğanımlarınıñ alıda ot tişlep (14) kélür émişler. Ya'ni "Mén séniñ uyuñdur mén." dégen émiş. Bu rasmnı anda H_{147b} (1) kördük. 'Ácız bolĝan Afgānlar, ot tişlep kéldiler. Tirik kéltür- (2) genlerni hem boyunlarını urdurup, tüşken yurtta kelle-munāra ķoparıldı.

(3) Tañlası andın köçüp, Hangūga tüşüldi. Bu navāhıdağı Afgānlar bir pārça (4) tağni sangar ķıldılar. Sangar lafzını Kābulĝa kélgende éşitildi. Bu él, tağ- (5) nı bérkitkenni **s a n g a r** dérlér érmış. Çerik éli yétken bile oķ Afgānlarnıñ sangarını uşatıp, yüz iki yüz mutamarrıd (6) Afgānlarnıñ başlarını késip kéltürdiler. Munda hem kelle-munāra ķopa- (7) rıldı.

Hangūdın köçüp, ara ķonup, yoķarıĝı Bengeşniñ ayaĝı E_{114a} Til dégen (8) yérge tüşüldi. Munda hem çerik éli bu gird ü navāhıdağı Afgānlarnı çapa barıp (9) édiler. Bir sangardıñ ba'zı çapķunçı yeñilrek yanıptur. Mundın köçüp, (10) yolsız yürüp, arada bir ķonup, tañlası bir tiptik énişdin énip, (11) uzun uzak tengidin ötüp, Bannūga tüşüldi. Çerik éli ve téve ve at (12) bu énişde ve tengide asru köp émgendiler. Tüşken olca uylar ĝod (13) ekşeri ķaldı. 'Ámma yol oñ ķolumızda, bir iki kürüh ékendür. Bu yol (14) atlık yolu émes ékendür. Ķoyçı ve çopān ĝāhi gelle vü ramanı bu yol ve tengi bile H_{148a} (1) éndürür üçün, bu yolnı Gosfand-hıyār dér érmışler. Yolnı Afgānlar tili bile (2) **l i y ā r** dérlér. Başçı, Melik Bū Sa'id Kemerı édi; ekşer çerik éli, yol çap tüşkenini (3) Melik Bū Sa'iddın kördiler.

Bengeş ve Naĝar taĝlarıdın öteķ oķ, Bannū tüptüz (4) yérde vāķı' boluptur. Şımālı Bengeş ve Naĝarnıñ taĝlarıdur. Bengeş rüdi Bannūga çıkar. (5) Bannū bu su bile ma'mürdur. Canübı Cüpāra ve Sind suyıdur. Şarkı Dinküt, ĝarbı (6) Daşt, kim Bāzār ve Tāk hem dérlér. Afgān ķabāyılıdın Kūrāni, Kivı, Sür, 'İsā Ğayl, (7) Niyāzi bu vilāyatnı ékerler. Bannūga tüşkeķ oķ, ĝabar tapıldı kim tüzdegi (8) ķabāyılı, şımālıdağı taĝlarda sangarlap tururlar. Çerikni Cahān-ĝir Mirzāga başlatıp (9)

10 farmān : H nā-farmān || 11 yürüp ... tuşıdın : H - l yürügen : E yür[ü]gen || 14 émişler : H émiş | dégen : E dégeni || 147b 5 çerik éli ... Afgānlarnıñ : H - l sangarını : H [sangar]ını | yüz : E üz (اوز) ||

6 başlarını : H başlarını || 9 yeñilrek : E yañılraĝ || 10 tiptük : E tip dék || olca : E olça || 14 yolu : E yol || 148a 1 Afgānlar : H Afgān || tili : H تیلی || 6 Kūrāni : E كورانی | Sür : H Sü[r]

yéberildi. Kiviniñ sangarı ékendür; barıp, bir zamanda alıp, katl-ı (10) ‘âm kılıp, kalın baş késip kéltürdiler. Aq rahtın çerik élige hayli (11) tüşti. Bannüda hem kelle-munâra kôparıldı. Bu sangar alıngandın soñ, Kiviniñ (12) uluklarıdın E_{114b} Şâdi Han atlık, mulâzamatka ot tişlep kélđi. (13) Esirleri bağışladük.

Köhetni çapqanda, mundaq muqarrar bolup édi, kim (14) Bengeş ve Bannü navâhısideği Afğānlarnı çapıp, Nağar yolu bile yâ Farmul yolu bile H_{148b} (1) yanılğay. Bannünü çapqandın soñ, yér sunı bilür kişiler, ‘arzğa yétkürdiler (2) kim, Daşt yavuktur, éli hem cam‘ıyyatlık éldür, yolu hem yağıdır, Farmulğa çıkar. (3) Sözni Daştı çapıp, ol yol bile çıkarğa koyup, tañlası andın köçüp, (4) oşbu rudniñ yakasında ‘İsâ Haylniñ kéntige tüşüldi. ‘İsâ Hayl habar tapıp, (5) Çopâra tağlarığa özlerini tartıptular. ‘İsâ Haylniñ kéntidin köçüp, (6) Çopâra tağlarıniñ dāmanasığa tüşüldi. Çapqunçı tağlarığa barıp, ‘İsâ (7) Haylniñ bir sangarını uşatıp, koy ve gelle ve raht kéltürdiler. Oşbu ağışam (8) ‘İsâ Hayl Afğānları şab-hün kéltürdiler. Ol yürüşde bıyâr ihtiyât (9) kılılır érđi, hiç iş kıla almadılar. Mundaq ihtiyât kılılır érđi kim: (10) buranğar, cuvanğar, gól, irevül her kıysı bodallık bodalıda tüşüp, her kól (11) öz tuşıdın yarağlanıp yayak orduniñ gırdığa çadırlardıñ bir ok atımı (12) yırağrak çıkıp, geçe oşanda ok bolurlar érđi. Her geçe bu dustür bile tamām (13) çerik élini çıkarılur érđi. İçkilerdin üç törti maş‘al bile her ağışam navbat (14) bile évrülür érđiler. Mén hem birer navbat évrülür érđim. Çıkmağan kişiniñ H_{149a} (1) burnını teşip, çerikdin évrütür érđük. Buranğar: Cahān-gir Mirzā, Bāki Çağānyān, Şırım (2) Tağayı, Seyyid Huseyn Ekber ve yana ba‘zı bégler érđi. Cuvanğar: Mirzā Han, ‘Abdu'r-razzāk Mirzā, (3) Kāsım Bég ve yana ba‘zı bégler E_{115a} érđi. Gólđa uluk béglerdin kişi yok édi, tamām (4) içki bégler édi. İrevülde: Seyyid Kāsım Éşik Ağa, Papa-oğlı Allah-bérđi ve yana ba‘zı (5) bégler édi. Çerikni altı bölek kılılıp érđi, her böleкке bir geçe gündüz çağdavulluk (6) navbatı édi.

Ol dāmanadıñ köçüp, garbka baqa yürüp, Daşt bile Bannüniñ (7) arasıda bir susız kolda tüşüldi. Çerik éli saynı kazıp, özleri ve gelle (8) qaralarığa su aldılar. Bu saydıñ bir qarı bir yarım qarı kazsa, su çıkar érđi. Né (9) yalguz bu saydıñ mundaq su çıkar, Hindistānniñ cami‘ rüdlarıniñ bu hāşşıyyatı (10) bar; bir qarı bir yarım qarı

11 alıngandın : E alı[n]ğandın || 148b 1 soñ : E soñra || 2 yavuktur : E yav[u]ktur || 4 ‘İsâ Haylniñ kéntige tüşüldi : E - || 9 kılılır érđi hiç : E kılılır érđi hiç || 13 her : E bir || 14 évrülür : H [é]vrülür || 149a 1 évrütür : E évrür || 2 Tağayı : H Tağay || 3 uluk : E ulug | édi : E érđi || 4 Papa-oğlı Allah-bérđi : H Baba-oğlı Allah-kılı Bēren || 9 Hindistānniñ : E Hindüstānniñ | rüdlarıniñ : E rüdlarıdın

qazsa, albatta su çıxar. 'Acab Qādiridur. Hindistānda kim daryā- (11) lardın özge aqar su bolmas. Rūdları mundaq suğa yavuq vāqı' boluptur. Oşbu (12) quruq rūddın sahar köçüp, namāz-ı dıger Daştıniñ kəntlerige carıda atlıq çerik (13) éli yétişti. Çapqunçı bir néçe kəntni çapıp, gelle ve raht ve savda atları kəltür- (14) diler. Bu aqşam tañğaça, tañlası tüşkeçe, kéyin qalğan yüklük gelle ve téve ve yayaq yalañ H_{149b} (1) kéle qaldı. Bu gün - kim munda turuldu - çapqunçı barıp, Daştıniñ kəntleridin qalın (2) uy ve qoy kəltürdiler; Afğānlarnıñ savdāgarlarını yolukturup, qalın aq raht (3) ve 'aqākir ve qand ve nabāt, topçaq atlar ve savdā atları kəltürdiler. H^vāca Hızır Nūhānī (4) - kim Afğānlar arasında K₁₈₅ maşhūr u mu'tabar savdāgarlardın édi - Hindī Moğul tüşürüp, (5) başını kəsip kəltürdi. Şırım Tağayı çapqunçınıñ keyniçe barıp édi. Bir yayaq E_{115b} Afğān (6) Şırım Tağayı bile rü-ba-rü bolup, Şırım Tağayınıñ şahādat barmağını tüşüre çaptı.

(7) Tañlasığa köçüp, Daştıniñ kəntleriniñ arasında yavukraq tüşüldi. (8) Andın köçüp, Gūmal suyınıñ yaqasığa tüşüldi. Daştın Ğaznī tarafı iki yol çıxar (9) érmış. Bir Seng Sūrāh yolu kim, Berektin ötüp Farmul kélür. Yana bir Gūmal rūdını yaqalap (10) Berekke yétmey, bu hem Farmul kélür. Gūmal yolını ba'zı hoşladılar. Daştta ékende, iki (11) üç gün pay-ā-pay yamğurlar yağdı. Gūmal rūdı hayli ulğayıp édi andaq kim, taşviş (12) bile gūzar tapıp, öttük. Yol bilür kişiler, 'arz qıldılar kim, Gūmal yolıda bu rūdını (13) néçe qatla kéçmek kérek; eger su mundaq uluq bolsa müşkildür. Bu yolda hem taraddud boldı. (14) Hanüz sözni bérirge qoyulmaydur érdi. Tañlası tabl-ı köç çaldurup, at üstide H_{150a} (1) oq sözleşip, qaysı yol bile yürürni qarār bérür hayalda édim. 'İd-ı fıtr édi. (2) Mén 'id gushığa maşğul boldum. Cahāngir Mirzā ve bégler sözleşiptürler. Ba'zılar (3) déptürler kim, Daştıniñ ğarbī tağınıñ -kim Köh-i Mihtar Sulaymān dérler, oşbu (4) tağ Daştı bile Dükiniñ arasında tüşüptür - tumşuğıdın évrülse yol tüz- (5) dür; egerçi bir iki köç tafāvut qılır. Rāyları mundaq qarār tapıp, tumşuq yolığa (6) bolupturlar. Ğusldın fāriğ bolğunça, çerik éli tamām tumşuq yolığa tüzeliq, ekşer (7) Gūmal rūdının hem ötüptürler. Çün körülgen yollar émes édi; yolniñ (8) yırağ yavugını bilmey, arācif söz bile bu yolğa E_{116a} kirdük. 'İd namāzını Gūmal rūdınıñ (9) yaqasında öteldi. Nav-rüz ol yıl 'idqa yavuq kélip édi, tafāvut bir iki gün édi. (10) Ol taqrīb bile bu ğazalnı aytıp érdim: K₁₈₆

Qādiridur : E nādiridur | Hindistānda : E Hindüstānda || 149b 3 atları : E atlarını || 7 yavukraq : E yav[u]kraq || 8 Daştın : H Daştın || 9 Berektin : H Berektin || 13 yolda : H yolıda || 150a 4 tüşüptür : H tüşüptü[r] || 5 tumşuq : E tumşuğ || 6 tüzeliq : H tüz alıp || 7 ötüptürler : H kéçiptürler | édi : E érdi || 9 yıl : H -

- (11) Yañı ay yār yüzi birle körüp él şād bayramlar
Maña yüz ü qaşındın ayru bayram ayıda gamlar
- (12) Yüzi nav-ruzi vasli 'idını Bābur ğanimat tut
Ki mundın yaǵşı bolmas, bolsa yüz nav-rüz u bayramlar¹²

(13) Gūmal rüdını ötüp, canüb sarı baқа tağ dāmanası bile yürüdük. Bir iki kürüh barıp H_{150b} (1) edük, kim qanı tutulğan bir néçe Afgān tağ étegedegi puştalarda paydā boldılar. (2) Cılav-riz ol sarı mutavaccıh boldük, ekşeri kaçtılar. Ba'zısı cahl kılıp, dāmanadağı (3) uşaq tağlarda ve kemerlerde birikteler. Bir Afgān bir pārça tağnıñ üstide (4) turup édi. Gālibā narı yanı uçma édi. Kéter yéri hem yoq édi. E_{116b} Sulţān-kulı (5) Çanaq cébelik çıqıp çapqulap aldı. Méniñ qaşımında bir qılğan işi oşbu édi, (6) oşbu işi sabab-ı rı'āyatı vu tarakkısı boldı. Yana bir kemerde Qutluq Qadam, bir Afgān bile (7) çapqulaşıp, tutağlaşıp, on on iki qarı yérdin bile oq uçtılar. (8) Āhır başını késip kéltürdi. Yana bir tağnıñ üstide, Kepe Béğ bir Afgān bile dast u giribān (9) bolup, tağ üstidin tağnıñ yarımısığaça yumalanıp kéldiler. Anıñ (10) hem başını kéltürdi. Bu Afgānlarnıñ dağı esiri haylı tüşüp édi, tamām (11) āzād kılıldı.

Daştın köçüp, Mihtar Sulaymān tağını dāmanalap, canüb sarı (12) baқа yürüp, üç arada konup, Sind suyınıñ yaqasıdağı Multān tavābı'ı (13) kéntlerdin Bile dégen qaşabaqağa yétişildi. Éli kémelerge kirip, su ötti-(14) ler. Ba'zı özlerini suğa salıp öttiler. Oşbu ként toğrısında bir aral bar édi. H_{151a} (1) keyn qalğan éller aralda köründiler. Ekşer çerik éli at ve yaraq bile özlerini (2) salıp öttiler. Bir néçe kişi suğa bardı. Méniñ nökerlerimdin bir Qul Aħmad Aruq édi, (3) bir Mihtar Farrāş édi; Cahān-gir Mirzā nökerleridin bir Qaytmas Türkmen K₁₈₇ édi. bu aralda ba'zı (4) raht ve partal dék némeler çerik élige tüşti. Bu navāhınıñ éli, kémeler bile tamām Sind suyu-(5) nıñ ol yüzige öttiler. Oşbu aral toğrısındın ötkenler bir pārası sunıñ uluğluğı-(6) ğa rıtımād kılıp, qılıçlarını éliklerige alıp, şamşir-bāzlık kılıp, téke kıla başladı-(7) lar. E_{117a} Aralğa ötkenlerdin Qul Bāyazid Bekevül yalguz, yalañaç at bile alarnıñ muqābalası-(8) dın özini suğa saldı. Aralnıñ ol yüzdegi su, iki üç hışşa bolğay édi;

¹² Bābur (mefā'ilün | mefā'ilün | mefā'ilün | mefā'ilün)

11 yüzi : H نوزی || 13 barıp : H barılıp || 150b 1 edük : H édi | qanı : E qan | étegedegi : E étegi || 2 kaçtılar : E qaştılar || 3 birikteler : E H birikdiler || 8 āhır : H - | Kepe Béğ : H Béğ || 10 Afgānlarnıñ : H Afgānlarnı || 13 yétişildi : E tüşüldi || 151a 1 yaraq : E yarağ || 2 Qul Aħmad Aruq : H Qul Aruq || 3 Qaytmas : H Qaymas || 6 rıtımād : H اعتميد || qılıçlarını : H qılıçları | téke : E بيكه ||

(9) bu yüzdegi su bir hışşa. At üzdürüp, ol yüzdegilerniñ muķabalasıda bir oķ atımı (10) yérde pāy-ı ābķa çıktı. Su atnıñ ķaptalıda bolǵay édi. Bir sūt bışmıǵa yavuķ direng ķıldı. (11) Ğālībā hamlını tüzdi ékin. Kéyindin hiç kim kömek kélmedi ve kömek kélür ihtimāli hem yok édi. (12) Oşandın bularnıñ üstige ıldam yürüdi. Bir iki oķ attılar boldura almadı- (13) lar, kaçā bérđiler. Yalguz, yaydaķ at bile, kömeksiz, Sind suyu dék daryādın üzdürüp (14) kéçip, ğanımlarını kaçurup yerlerini aldı. Muķkem mardāna iş ķıldı. Yaǵını kaçurgandın sońra H_{151b} (1) çerik éli ötüp, raht ve gelle ķara olca kélťürdiler. Egerçi mundın burun hem, hıdmatı- (2) dın ve mardānalıķlarındın - kim néçe navbat zāhır bolup édi - n'āyatı vu şafķatı maķāmıda (3) bolup, bavurçılıķ martabasıdın hāşşa bekevulluķ martabasıǵa yétkürüp érdim. (4) Bu işdin hod anıñ bārasıda kulli 'ināyat u tarbiyyat maķāmıda boldum ve kulli 'ināyat u tarbiyyat (5) ķıldım; néçük kim mezkūr bolǵusıdur. Vāķı' 'ināyat u tarbiyyat arzandası hem (6) bar édi.

Yana iki köç Sind suyunı yaķalap, su ķoyıǵa baķa köçüldi. Çerik éli (7) çapķun çapa çapa atlarını hārāb ķıldılar. Mālī hem arzanda çapķun émes. Tamām uy- (8) dur. Daşta hod ķoķ ve ba'zı yérde raht dék némeler, çerik élige tüşer édi. (9) Daştın ötker, uydın özge néme yok édi. Sind suyu E_{117b} K₁₈₈ yaķasıdaǵı köçlerde hod (10) andaķ boldı kim, bir ķulluķçı üç yüz uy tört yüz uy kélťürür édi. Néçük kim, (11) kélťürür édiler, köplügidin bir köçde yana oşandaķ ķalır édi. Üç köç Sind yaķası (12) bile oķ kélđük. Üç köçdin soń, Pir Kānū mazāri toǵrısdın, Sind daryāsıdın (13) ayrılıp, Pir Kānū mazāriǵa kélip tüştük. Çerik élidin, ba'zı mazārnıñ mucāvırlarıǵa (14) muzāhım bolǵan üçün, birini sıyāsāt üçün, pāra pāra ķıldurdım. Bu mazār Hindistānda H_{152a} (1) bısyār mu'tabar mazārdur. Mihtar Sulaymān taǵının payvastı taǵlarınıñ dāmanasıda vāķı' boluptur. (2) Bu mazārdın köçüp, kötel üstide tüşüldi. Andın köçüp, Düki vilāyatıǵa ta'alluķ rüdgā tüşüldi. (3) Ol yurttın köçkende, Şāh Bég nökeri Fāzıl Kökeltaşnıñ - kim Siviniñ daruǵası (4) édi - yégirmeçe ķaravulluķķa kélgen kişisini tutup kélťürdiler. Ol maħal, çün kudüratı (5) yok édi, at ve yaraķları bile oķ ķoya bérđük.

Ara ķonup, Dükiniñ kántleri- (6) din Çütālī dégen kántniñ yavuǵıǵa tüştük.

9 yüzdegilerniñ : E üzdegilerniñ || 12 boldura almadılar : H boldura'lmadılar || 14 ğanımlarını : H ğanımlarını | yaǵını : E yaǵı || 151b 4 bārasıda : E bārū, K pāra || 5 ķıldım ... tarbiyyat : E - || 7 çapa çapa : E çapa || 14 Hindistānda : E Hindüstānda || 152a 3 Kökeltaşnıñ : H Kökeltaşnıñ | Siviniñ : E Sivi | daruǵası : H daruǵa || 4 édi : E érđi | yégirmeçe : H yégirmeçe

Sind suyudın narrağ ve Sind (7) suyınıñ yaqasında, egerçi tınmay çapğun kılur édiler, veli at boğzı ve gök havid (8) bısyār édi; at qalmas édi. Sind daryāsıdın, kim Pir Kānū sarı baqa çıkıldı, gök (9) havid hod yok édi; ahyānā iki üç köçte azağlağ havidzār tapılır édi. At boğzı (10) hod tapılmas édi. Oşbu yurtlardın çerik éliniñ atları qala başladı. (11) Çütālī- E_{118a} dın ötüp tüşken yurtta, ulaqsızlıqdın méniñ hār-gāhım hem (12) qaldı. Oşbu yurtta, aşşamı andağ yamğur boldı kim, çadır içide su inçke pāyça-13) dın édi. Gilimlerni bir yérde yığıştırıp, buland kılıp, üstide olturdum. Bu géçe (14) oşmundağ ‘usrat bile tañ attı.

Yana iki köçdin soñ, Cahān-gir Mirzā kélip, qulağımğa H_{152b} (1) dédi kim: “Halvat sözüüm bar.” Halvat kılıldı. ‘Arz kıldı kim: “Bāki Çagānyāni K₁₈₉ maña kélip dédi (2) kim, pād-şāhnı yéti sékiz on kişi bile ruşşat bérip, Sind suyını ötkerip, sizni (3) pād-şāh kötereliñ.” Mén aytım kim: “Yana kimler émiş bu kéñeşte?” Aytı kim: “Maña fi’l-hāl (4) Bāki Bég aytı, özgesini bilmedim.” Mén dédim: “Yana özgelerini dağı taħkik kılıñ.” Ğālībā (5) Seyyid Huseyn Ekber ve Sultān ‘Alī Çuhra, yana ba’zı Husrav Şāhī bég béget, yigit yılañ, hem (6) bar édi ékin. Fi’l-vāqı’ Cahān-gir Mirzā munda asru hūb bardı, tokğanlıknı ba-cā (7) keltürdi. Cahān-gir Mirzāniñ bu işi, méniñ ol işimniñ muqābalasıda édi, kim (8) Kāhmardda ol hem bu bad-baht merdeknıñ iğvā vu ifsādı bile édi.

Ol yurtın (9) köçüp, yana bir yurtka tüşkende, çerik élidin atı yarar kişini Cahān-gir Mirzāğa (10) başlatıp, ol navāhida olturur Afgānlarnı çapqalı yéberildi. Oşbu yurt- (11) larda çerik éliniñ atları köp qala başladılar. Güni bolur édi kim, iki yüz at (12) üç yüz at qalur édi. Ābdān kişiler yayakladılar. Şāh Maħmūd Oğlağçı - kim méniñ (13) ābdān içkilerimdın édi - atları tamām qalıp yayağ E_{118b} keldi. Ğazniğaça çerik (14) éliniñ atlarığa bu hāl édi. Üç tört köçdin soñra Cahān-gir Mirzā bir pāra H_{153a} (1) Afgānlarnı çapıp bir pāra koy keltürdi.

Bir iki köçdin soñ, Āb-ı İstādağa (2) yéttük. Ğarib uluğ su nazargā keldi. Ol yüzdegi daştlar hod aşlā körün- (3) meydür. Su āsmān bile payvast körünedür. Ol yüzdegi tağlar ve puştalarnı (4) tavr kim sarābnıñ ol yüzdegi tağ ve puştalar mu‘allağ körünür, bu tağlar (5) ve puştalar hem yér bile gökniñ arasında mu‘allağ körünedür. Munda yıkılır sular, Kette Vāz (6) vādisiniñ ve Zurmat cülgesiniñ ve Ğazni rūdiniñ

8 çıkıldı : H چىقايدي || 13 bir ... kılıp : E - || 152b 3 kéñeşte : H kéñeşte || 10 Afgānlarnı : E Avğānlarnı || 11 köp : E - || 12 ābdān : E ābādān | Oğlağçı : E Oğlaçı || 13 içkilerimdın : E içkilerim | Ğazniğaça : H Ğarbiğaça || 153a 5 Vāz : H E Vāv

ve Kara Bağ öleñi- (7) niñ bahār yamğurlarınıñ seyleri ve yazlar su ulğayğanda zırā'attın (8) artқан suları émiş. Āb-ı İstādağa bir kürüh yétkende, 'acab néme mulāhaza (9) kıldük: bir zamān K₁₉₀ bu su bile āsmāniñ arasında, şafağ dék néme, kıpkızıl (10) körünedür, yana bar-şaraf boladur. Yavuk yétkünçe bu hāl édi. Yavuk yétkende ma'lüm (11) boldı kim, bağlan kız ékendür. Né on miñ ve né yéğirme miñ asru köp bağlan (12) kız. Kalın bağlan kız uçup, kanat urğanda, kızıl parları gāh körünüp (13) gāh körünmes ékendür. Né yalguz bu kuş, her kuşdın bī-hadd u haşr (14) bu su yaqasında kalın kuşniñ yumurtkası. Bu su kırağıda bu kuşlarınñ H_{153b} (1) yumurtkalarını algalı kélgen iki Afgān, bizni körgen bile özini suğa saldı. (2) Bir néçe kişi yarım kürühge yavuk barıp keltürdiler. 'Araz kim munça yol kim bardılar, E_{119a} (3) su bir kâ'ıda bile atniñ qarnıda édi. Tüz yer üçün, gālībā suyu çukur émestür. (4) Kette Vāz daştınıñ Āb-ı İstādağa kélür rüdiniñ yaqasığa kélip tüştük. Bu rüd (5) kuruk rüdtür. Munda hergiz su aqmas; néçe navbat kim, mundın ötüptür biz, hergiz (6) bu rüdta aqar su körülmezdür. Bu navbat yaz yağınları cihatdın bu rüdta andak (7) su kéliptür kim, aşlā güzar tapa almadük. Egerçi hayli 'ariz émes, veli bıyār 'amık édi. (8) Tamām at ve téveni üzdürüp kéçildi. Ba'zı partal dék némeni argamçığa bağlap, (9) ol yüzdin tartıp aldılar.

Bu sudın ötüp, Köhne Nāni bile Sardih bandıdın ötüp, (10) Ğazniğa keldük. Cahān-gir Mirzā bir iki gün mihmān-dārlik kılıp, aşlar tartıp, (11) pişkeşler kıldı. Ol yıl ekşer sular uluq kirip érđi. Andak kim Dih Ya'küb (12) suydın güzar tapılmas édi. Mén kölde yasatkan kémeni keltürüp, Kemerī (13) toğrısında Dih Ya'küb suyığa salıp, él kéme bile öter. Bu cihattın (14) Sacāvand kötelidin ötüp, yek-rüya kélip, Kemerīdin kéme bile sunı kéçip, zi'l-ħicca ayıda H_{154a} (1) Kābulğa keldük.

Seyyid Yūsuf Bég bir néçe gün burunraq, kulunç zaħmatı bile Téñri (2) rahmatığa barıptur. Nāşır Mirzā nöker süderige vilāyatlarıdın K₁₉₁ birer néme (3) yétkürüp, iki üç gün keyinrekdin kéley dép, Kuş Günbezđin ruħşat (4) tilep qalıp édi*. Bizdin ayrılğaç Dara-ı Nür éli bir néçe serkeşlik qılğan cihati- (5) dın çerigini

* 145b (6) Nāşır Mirzā nöker süderige vilāyatıdın birer néme yétkürüp, iki üç gün (7) keyinrekdin kéley dép, Kuş Künbeddin ruħşat tilep qaldı.

7 ulğayğanda : E ulğanganda || 8 émiş : E érmış || 9 bir : H her || 11 bağlan kız : H tağlan kız, E bağlanқан | bağlan kız : H tağlan kız || 12 bağlan kız : H tağlan kız || 13 her kuşdın : H her kuşdın her kuşdın || 153b 4 Kette Vāz : H Kette Vā , E Kette Vāv || 6 körülmezdür : H كوروالمايدور || 13

toğrısında : H toğrida | cihattın : H cihatdın || 154a 2 süderige : H süderige ki || 3 keyinrekdin : H keyinrekdin

Dara-1 E_{119b} Nür üstige yéberür. Dara-1 Nürniñ qorğanınıñ bérkligi (6) ve yerleriniñ şälizâr cihatıdın burtağlığı burun mezkür bolup édi. (7) Bu çerikniñ sar-dârı Fazlı, çerikni ihtıyať kılmay, mundaq yek-râha yol (8) ve burtağ yerde parişân çapķunğa koyar. Dara-1 Nür kişisi çıkıp, parişân bargan (9) çapķunçını tépretken bile, özgeler hem tura almaslar, kaçarlar. Bir pâra kişini (10) öltürüp, qalın at ve yaraķ aldılar. Ol çerikte, kim Fazlı dék kişi sar-dâr (11) bolğay, hâli oşmundaq oķ bolğusıdur. Bu cihattın mu, yâ Nâşır Mirzâniñ (12) köñlide égrilik bar érdi, ol cihatdın mu, bizniñ soñımızça kélmedi, (13) qaldı. Yana Ayyübniñ oğlanları Yûsuf ve Buhlül -kim bularça şarîr ve mufattın ve (14) mudammağ ve mütekebbir kişi bolmağay édi- Alıngârı Yûsufqa ve 'Alî-şangrı Buhlülğa berilip H_{154b} (1) érdi. Bular hem vilâyatlarıdın birer néme alıp, Nâşır Mirzâ bile kélmekçi édiler. (2) Çün Nâşır Mirzâ kélmedi, bular hem kélmediler. Bu kış Nâşır Mirzâniñ ham-kâsa vu (3) ham-suħbatı bular édiler. Bu kış bir qatla barıp, Terkelâni Afgânını çaparlar. Yaz bola bile tamâm (4) aymaķat ve taşkı él ü ulusniñ köç ü mâlları - kim Nigenhâr ve Lamğânât kélip (5) édiler - köçürüp sürüp, Bârân yaķasığa kélđi.

Nâşır Mirzâ, Bârân ve ol navâhi- (6) da ékende, Badaħşânılarnıñ Özbeklerni öltürüp, Özbek bile yigirdi bolğan (7) ħabarı kélđi. Tafşılı budur kim: Şıbanî Ĥan, Ĥunduznı Ĥanbar Biġe bérıp, özi Ĥvârazm (8) bardı. Ĥanbar Bi, Badaħşân élige ıstımâlat E_{120a} bérür cihatıdın, Muħammad Maħdümınıñ Maħmûd atlıķ (9) oġlını Badaħşânğa yéberdi. Mubârak Şâh - kim ataları Badaħşân şâhlarınıñ (10) bégleridin ékendür - baş köterip, Maħdümınıñ oġlınıñ yana néçe Özbek- (11) niñ başını késti. K₁₉₂ Ĥal'a-1 Zafarnı - kim burun Şâf Tanürğa maşhûr ékendür - (12) qorğan kılıp, bérkitti. Ĥal'a-1 Zafar atını ol koydı. Yana Muħammad Ĥorçı - kim Ĥusrav Şâhniñ (13) bir qorçısı édi, ol vaķt Ĥamlangân anıñ éligide édi - Rûstâķda Şıbanî Ĥannıñ (14) şadrını bir néçe Özbek bile öltürüp, Ĥamlangânı mustaħkem kıldı. Zubayr-ıRâġi hem, H_{155a} (1) ataları şâhlarınıñ bégleridin ékendür, Râġda yaġıķtı. Cahân-gir Türkmen - kim (2) Vali Ĥusrav Şâhniñ nökeri édi - bu buzuġluķda bégidin ayrılıp, bir néçe qalğan (3) kaçқан sıpâhi ve aymaķnı yıġıp, özini bérkke tarttı. Nâşır Mirzâ bu ħabarlarını (4) tapıp, Badaħşân havâsı bile bir néçe bi-'aql, küteh-endişniñ engiz ü

5 üstige : E üstide || 6 burtağlığı : E burtağlığı || 7 yek-râha : H yek-raha || 8 bargan : H ba[r]ğan || 10 yaraķ : E yarağ || 12 köñlide : H köñli || 14 Yûsufqa : E Yûsufğa | Buhlülğa : E Buhlülğa || 154b 1 vilâyatlarıdın : H vilâyatlardıñ || 2 kélmedi, bular hem : E - || 3 Afgânını : E Afgânını | bile : H - || 4 taşkı : E yashkı || 8 Ĥanbar Bi : H Ĥanbar || 13 Rûstâķda : E Rûstâda || 14 Ĥamlangânı : H Ĥamlangân || 155a 1 ataları : H اتارلاری || 2 buzuġluķda : H buzuġluġda || 3 bérkke : E -

ıǵvāsıdın (5) cami‘ ol yüzdin kélgen taşkı éllerniñ köç ü málların köçürüp (6) sürüp, Şıbar-tû ve Āb-dara yolu bile ol yüzge ötti.

Husrav Şâh, Aḥmad Kāsım bile (7) Ācardın kaçıp, Hurāsân sarı kim bardılar. Yolda Badi‘u‘z-zamân Mirzâğa (8) Zu‘n-nün Bégge mulâkî bolup, barçaları barıp, Heride Sulţân Huseyn Mirzâğa (9) mulâzamat kıldılar. Bular kim, néçe yiller Mirzâğa yağılıklar kılıp, anvâ‘ bi-adab- (10) lıklar bulardın zâhır bolup édi. Bulardın Mirzâniñ köñlide né dâğ- (11) lar kim yok édi. Barçaları méniñ sababımdın mundağ ħ‘ârlıq u zârılıklar (12) bile barıp, Mirzânı kördiler. Husrav Şâhni E_{120b} nöker süderidin ayırıp, mundağ (13) zabûn kılmasam édi, Kâbulnı Zu‘n-nünniñ oǵlı Muķımdın almasam édi, (14) barıp Mirzânı körmekleri mümkün émes édi. Badi‘u‘z-zamân Mizâ hod bularnıñ H_{155b} (1) élgide ḥamir édi, bularnıñ sözleridin tacāvuz kıla almas édi. Sulţân Huseyn Mirzâ (2) barıǵa iḥsân maķâmıda bolup, yamanlıklarını yüzlerige kéltürmey, ın‘âmlar (3) kıldı.

Husrav Şâh néçe maḥaldın soñ, öz vilâyatları sarı ruḥşat tiledi (4) kim: “Mén barsam ol vilâyatları tamâm alur mén.” Çün bu kélmegi yaraqsız ve bi-hısâb (5) édi, ruḥşatıǵa ḥayl kıldılar. Ālar ḥayl kılgan sayı, bu ruḥşatnı tekrâr kıldı. Çün (6) ibrâm köp kıldı, Muḥammad Burunduğ ṭavr cavâb bérdi. Ayttı kim: “Otuz miñ nökeriñ bile (7) tamâm vilâyatlarıñ kim éligiñde édi, né kıldıñ kim, ḥâlâ beş yüz kişiñ bile (8) Özbek taşarrufıdaǵı vilâyatlarǵa né kılgay sên.” Bir néçe naḥıhatlar kılıp, ma‘ķül (9) sözler dédiler; çün acal yétip édi, ta‘şir kılmadı. Ibrâm köprek kıldı, āḥır (10) ıcazat bértiler. Üç tört yüz kişisi bile râst Dahâna ḥaddıǵa kirip kélđi. (11) Oşol furşatta Nâşır Mirzâ, ol yüzge ötüp édi; kélip Nâşır Mirzânı Dahâna (12) navâḥısıda kördi. Badaḥşân sar-dârları Nâşır Mirzânı yalguz tiler édiler, (13) Husrav Şâhni tilemes édiler. Nâşır Mirzâ her néçe sa‘y kıldı; Husrav Şâh añlap, (14) Köhistân barurǵa râzi bolmadı. Husrav Şâh ḥayalı bu édi kim, Nâşır Mirzânı ta‘bıya H_{156a} (1) dék alıp yürüp, vilâyatnı éliklesey. Āḥır suḥbat çıķmay, İşkemiş navâḥısıda (2) yasaşıp, cébeler kéyişip, uruşa yazıp; ayrılıp Nâşır Mirzâ Badaḥşân sarı (3) tarttı. Husrav Şâh bölek-leng ve lavandnı yıǵıp, yaḥşı yaman miñçe kişisi bile, (4) Kunduznı ḳabamak dâ‘ıyası bile kélip, bir iki yıǵaç Ḥ‘āca Çâr-ṭâķķa tüşti.

(5) Muḥammad Şıbanı Ḥan kim, Andıcânda Sulţân Aḥmad Tanbalnı alıp,

5 taşkı : E yaşkı || 155b élgide : H ايگيدا || 2 yamanlıklarını : H yamanlıqlarını || 4 vilâyatları : H vilâyatları || 5 çün : H خون || 7 vilâyatlarıñ : H vilâyatlarıñ || 14 Nâşır Mirzânı : H Mirzânı || 156a 1 éliklesey : H ايلىك لايى , E ايلىك لاركاى || 2 kéyişip : E kéyip

Hıřār üstige (6) mutavaccih bolġan bile uruşsız ve talaşsız vilāyatlarını taşlap ıktı- (7) lar. řıbanī Han, Hıřār kēldi. Hıřārda şırım uhra ve bir pāra ābdān (8) yigitler ēdi. Bā-vucūd kim, bēġleri ve vilāyatlarını taşlap kētiler; bular (9) Hıřār orġanını bērmey, bērkittiler. řıbanī Han, Hıřārınıñ muġāřarasını Ĥamza (10) Sultān bile Mahdī Sultānġa ‘uhda kılıp, ōzi unduz kēlip, inisi Maġmud Sultān- (11) ġa unduz vilāyatını bērip, ōzi bi-tavaġġuf Ĥ‘ārazmġa ın Sūfīnıñ üstige (12) mutavaccih boldı. Hanūz Samarġandġa yētmeydūr ēdi kim, inisi Maġmūd Sultān unduzda (13) ōldi; unduznı anbar Bī Marvġa bērdi. Ĥusrav řāh kēlgen maġal, unduzda anbar Bī (14) ēdi. anbar Bī, K₁₉₄ muta‘ākıb Ĥamza Sultānġa ve ōzge alġan sultānlarġa kişiler apturup, H_{156b} (1) tiledi. Ĥamza Sultān Amū yaġasıġa Sarāyġa kēlip erigini, oġlanları (2) ve bēġlerige başlatıp, unduz yēberdi. Bular yētken bile oġ ıktılar. Uruřa hem (3) almadı, tanbal merdek, aça hem almadı. Ořal zamān oġ, Ĥamza Sultannıñ kişile- (4) ri tūřurdiler. Ĥ‘āhar-zādası Aġmad āsımnı şırım uhranı yana ba‘zı ābdān (5) yigitlerini ōlturdiler. unduzġa kēltürüp, Ĥusrav řāhnıñ boynıġa urup, (6) başını Ĥ‘ārazmġa řıbanī Han ařıġa yēberdiler. Ĥusrav řāh aytkan dēk, (7) Ĥusrav E_{121b} řāh unduz navāġisıda kēlgen bile, mēniñ ařımdaġı nōker süderiniñ (8) şavrıları ōzgeçerek boldı. Ekřer köçüp, Ĥ‘āca Rivāc ve ol taraflar (9) ōzlerini tartular. Mēniñ aşımda köpreġi anıñ nōker süderi ēdi. Moġul- (10) lar yaġřı bardılar. Yek-cıhatlıġ maġāmıda ēdiler, bu ġabar kēlgen bile otġa su ur- (11) ġan dēk basıla (11) aldılar.

7 Hıřārda : E - l ābdān : E ābādān || 8 vilāyatlarını : E vilāyatlarını || 14 alġan : H - || 156b 1 Amū yaġasıġa : H Amū alġan yaġasıġa | erigini : E erikni || 4 ābdān : E ābādān || 5 řāhnıñ : E řāhnı || 9 anıñ : H [a]nıñ | süderi : H سیودری

وقايح سنهء احدى عشر و تسعمايه *

Muħarram ayıda (12) mēniñ anam ƘutluƘ Nigār Ĥanımgā ĥasba marazı ‘arız boldı. Faşd ƙıldılar, nākış (13) vāƙı’ boldı. Bir ĤurāsānlıƘ řabīb bar édi, Seyyid řabīb dérler édi; Ĥurāsān (14) dustūnı bile, ĥınduvāna bérđi. Ĉün acal yétip ékendür, altı gündin soñ, şanba H_{157a} (1) günü Téñri raħmatıgā bardı. Uluğ Béğ Mirzā tağ dāmanasıda bāğ ‘ımārat ƙılıp édi, (2) Bāğ-ı Nav-rüzı atlıƘ. Varaşasınıñ ruħşatı bile yek-şanba günü, bu tağƙa kéltürüp, mén ve (3) Ƙāsım Kökeltaş tofraƙƙa tapşurdük. Bu ‘azāda kiçik ĥan dedem Alca Ĥannı (4) ve uluğ anam Ésen Davlat Béğimni maña éřittürdiler. Ĥanımnıñ ƙırƙı yavşup édi, kim Ĥurāsāndın ĥanlarınıñ vālıdası (5) řāħ Béğim, mēniñ ĥālam, Sultān Aħmad Mirzānıñ ĥaramı Mihr Nigār Ĥanım, Muħammad Ĥuseyn Ğürgān Duğlat (6) kéldiler. ‘Azālar tāza bolup, firāƙlar K₁₉₅ otı bī-andāza boldı. ‘Azā rasmını ba-cā kéltür- (7) gendin soñ, aş u řa’am fuƙarā vu masāƙıngā tartılıp, ĥatm u du‘ālar barğanlarınıñ arvāħı- (8) ĝa ƙılıp, köñüllerni alıp, şaralarını salıp.

Bu muħımmātın fāriğ bolğandın (9) soñ, Bāƙı Ĉağānyānıñ sa’yı bile, Ƙandahār üstige çerik atlandı. Safar ƙılıp (10) kélip, Ƙuş Nādır öleñige tüşüp édim, kim E_{122a} mén ısıttım. ‘Acab-ı řavr bī-ħuzūrлуğ édi. (11) Méni her neçe sa’y ƙılıp uygatsalar, yana oşal zamān gözüüm uyƙuğā barur édi. Tört (12) bés gündin soñ, fi’cumla yaħşıraƙ boldım. Bu ašnāda andağ zalzala boldı kim, (13) ƙorğannıñ faşılları ve bāğlarınıñ tamları ekşer yıƙılıp, şaharda ve (14) kéntlerde köp öyler hamvār bolup, öy ve tam astıgā ƙalıp ölgen bısyār H_{157b} (1) boldı. Pamğān kéntiniñ öyleri tamām yıƙıldı. Yétmiş séksen ābdān ked-ħudālar (2) tam astıgā ƙalıp öldiler. Pamğān bile Biktüt arasında bir pārça yér - kim ‘arız bir kette (3) taş atımı bolğay - uçup, bir oğ atımı ƙoyı bardı. Uçƙan yérniñ ornıdın (4) çaşmalar paydā boldı. Istarğaçdın

* Dokuz yüz on bir senesi vak’aları

157a 1 || قصد : H faşd | چسبه , حسبه H K | ĥasba : H E - || وقايح سنهء احدى عشر و تسعمايه

HE || الغبيك || 3 Kökeltaş : H Kökeltaş | dedem (دادام) : E dedem (دادام) || 5 Ğürgān : H

|| 7 fuƙarā vu masāƙıngā : H || بارغانلارنىڭ | فقير و مساكين غه : H || 8 alıp : E -

|| 11 édi : E - || 12 yaħşıraƙ : H yaħşırağ || 13 yıƙılıp : E - || 157b 2 Pamğān : H Lamğān | bile : H - ||

3 taş : H E baş

Maydāngaça - taḥminā altı yéti yıgaç yol bolğay - yér andaç (5) yarılıp édi, kim ba'zı tarafı pılçe buland bolup édi, ba'zı tarafı pılçe past. Yarılğan yérge ba'zı yérde kişi sıgar (6) érdi. Zalzala bolğan zamān, cami' tağlarınıñ başıdın gerdler qoptı. Nūru'llah (7) Tanbūraçı qaşımında sâz çaladur édi. Yana bir sâz hem bar édi. Oşal zamān (8) her iki sâzını élgige aldı; andaç bi-ıhtıyār boldı kim, sâzlar bir birige urundılar. (9) Cahān-gir Mirzā tépede Ulug Bég Mirzā salğan 'imāratlardın bir bālā-hānaniñ (10) ayvānıda édi. Zalzala bolğaç, özini taşladı; āsibi yétmedi. Cahān-gir Mirzāniñ (11) yavuklarıdın bir oşbu bālā-hānada ékendür, bālā-hāna tamı üstige yıkılıptur. (12) Téñri sahladı, hiç yérige āzāri yétmedi. Tépedegi öyler ekşer tüptüz boldı. (13) Oşol E_{122b} gün otuz üç katla yér téprendi. Bir ayğaça her gēçe gündüzde iki üç katla yér téprenür édi. Qorğanniñ burc u bārūsınıñ (14) şikest ü rihtını béglerge ve sıpāhılargā farmān boldı, kim ıslāh u marammat kılğay- H_{158a} (1) lar. Yégirme gün bir ayda cidd u ihtimām bile, qorğanniñ sinuğ buzuğını bütkerip, (2) qoparıldı.

Burun Qandahār tarafı kılğan 'azimat, bi-ḥuzūrluq ve zalzala cihatıdın kėyin- (3) rek qalıp édi. Bi-ḥuzūrluqni ötkerip, qorğanni bütkerip, burunğı 'azimat (4) muşammam boldı. Hanūz Qandahār tarafı barmaqnı yā çapqun üçün, tağ ve tüzni ahtarmaqnı (5) cazm kılmaydur edük. Şanizniñ ayağığa tüşkende, Cahān-gir Mirzāni ve béglerini yıgıp, (6) kéñeşildi; söz Qalātınıñ üstige barmaqqa qarār taptı. Cahān-gir Mirzā ve Bākī Çağānyāni (7) bu yürüşke köprek sa'y kıldılar. Yarığa yétken maḥalda, ḥabar taptük kim, Şir 'Ali Çuhra ve Kiçik Bākī Divāna (8) ve yana bir néçe kişiniñ kaçār ḥayālları bar émiş. Bularni tutturup, (9) Şir 'Ali Çuhradın, kim anvā' fitnalar ve yamanlıqlar - méniniñ qaşımında ékende ve ğayr-ı méniniñ (10) qaşımında ékende - ol vilāyatta ve bu vilāyatta zāhır u vākı' bolup édi, (11) yasaqqa yétkürüldi; özgelerini at ve yarağıdın ayırıp qoydük.

Qalātqa yétkende, (12) bi-yaraq ve bi-asbāb yétken bile oq, her tarafdın uruş saldük. Ḥayli uruş (13) boldı. Ḥ'āca Kelānniñ ağası Kiçik Bég ḥayli mardāna yigit édi. Néçe navbat (14) méniniñ alımda kılıçlar çapıp édi. Néçük kim bu tāriḥda mezkūr boluptur. Qalātınıñ E_{123a} H_{158b} (1) ğarb-ı canūbi tarafı burcıdın yapışıp çıqa yavuşқан maḥalda, gözige nayza bile sançtılar. (2) Bir iki gündin keyin, Qalātını alğandın soñ,

5 yarılıp : E tartılıp || 8 her iki : E bir iki | bir birige : H bir birge || 9 tépede : H téped[e] | Ulug Bég : H الغبيك , E الغبيك || 11 oşbu : او اوشبو || 12 sahladı : H sahlay || 13 oşol : E oşal | bir ... édi : H

- | bārūsınıñ : E bārasınıñ || 158a 1 sinuğ buzuğını : E sinuğluğını || 7 yarığa : E barığa || 8 tutturup : E tutturup || 10 ékende : E ايكانده || 158b 1 ğarb-ı canūbi : H ğarb-ı canūb || 2 keyin : H kėyin

oşbu yara bile bardı. Kiçik Bâki Divāna (3) -kim Şir 'Ali bile kaçadurğanıda tutturulup édi- munda ol qabāhatınıñ tedāriki- (4) ge, darvāzada, faşil tübige kirgende, taş zahmı bile öldi. Yana bir iki kişi hem öldi. (5) Namāz-ı diğergeçe, oşbu dustūr uruşıldı. Yigitler uruşup zorlap, sust K₁₉₇ (6) bolğan maħalda, içkerigiler amān tilep, qorğanı tapşurdılar. Qalātın Zu'n-nün (7) Argun, Muqimğa bėrip édi. Muqimnıñ nokerleridin Farruħ Argun ve Kara Bulut, Qalātta (8) édiler; sağdaq, kılıçlarını boyunlarığa asıp kėldiler. Günāhlarını 'afv kıldük. (9) Bu şabaqağa muzāhım bolmaq mėniñ marzım émes édi. Né cıhattın kim, Özbek dek ğanım (10) yanımızda turup, için arada mundaqlar bolsa, yırağın yavuğın (11) éşitken, körgenler né degeyler. Bu yürüş, çün Cahān-gir Mirzānıñ ve Bāki Bėg- (12) niñ sa'yı bile bolup édi, Qalātın saħlamaqnı Mirzāğa 'uhda kıldük; (13) qabul kılmadı. Bāki hem bu bābta yaħşı cavāb tapa almadı. Qalātın munça uruşup (14) zorlap alğanımız, bi-fāyıda boldı.

Qalātın canüb sarı baqa Savā-sang ve Ala Tağ H_{159a} (1) ve ol navāhıdağı Afgānları çapıp, Kābul kėldük. Kābul tüşken aħşamı, mēn qorğanğa (2) bardım; çadır ve şavıla Çār-bāğda édi. Hırlıçı oğrısı kėlip, mēniñ bir cėbeler çarda (3) atımın ve yana bir E_{123b} hāşşa ħançarımın Çār-bāğdın çıkarıp éltti.

Bāki Çağānyāni, Amu yaqasında (4) kėlip, bizge qoşulğalı, andın ı'tıbarraq ve ıhtıyārraq kişi yok édi. Her söz (5) deşe, her iş kılsa; söz anıñ sözi édi, iş anıñ işi édi. Egerçi andın hıdmatı (6) - ki şayasta bolğay - ve insanıyyatı - ki bāyista bolğay - hergiz zühürğa kėlmedi. Belki anvā' (7) bi-adablıqlar ve yamanlıqlar andın vākı' boldı. Hāsıs ve zımaħnat ve ħasūd ve bad-andarūn (8) ve nā-tuvān-bın ve kec-ħalk kişi édi. Hıssatı bu martabada édi kim, Tırmızın salıp, köç ü (9) māl bile kim bizge qoşıldı; öziniñ hāşşa koyı, şayad kim, otuz kırk miñ (10) bolğay édi. Her yurtta qalın koylar bizniñ alımızdın öter édiler, bizniñ yigit (11) yalañ açlıqdın 'azāb tartar édiler; bir koy bėrmedi. Āħır Kahmardqa barganda éllig (12) koy bėrdi. Bā-vucūd kim, mēni pād-şāh köterip édi, naqkarasını öziniñ (13) éşigide çaldurur K₁₉₈ édi. Hiç kim bile şāf émes édi, hiç kimni köre almas (14) édi. Kābulnıñ hāşılı kim bar, tamğadındur. Tamğa né dar-bast ve Kābulnıñ daruğalığı H_{159b} (1) ve Panchir ve Kedi Hazāra köşkek (?) ve éşik ıhtıyārı tamām anda édi. Oşmunça rı'āyat tapıp, (2) aşlā rāzi ve

2 yara : H ۱۳ || 3 kim : H - || 7 nokerleridin : H nokerlerdin || 8 günāhlarını : H günāhlarını || 13 tapa almadı : E almadı tapa || 159a 2 cėbeler : E cėbele[r] || 3 ħançarımın : E ħancarımın || 5 söz anıñ : H söz [a]nıñ || 10 édiler : H édi || 11 yalañ : H yılañ | açlıqdın 'azāb tartar édiler bir koy bėrmedi : E bir koy bėrmedi açlıqdan 'azāb bile bar édiler || 13 éşigide çaldurur : E éşigige çalduru[r] || 159b 1 köşkek (كوشكك) : K köşlük (كوشك)

şâkir émes édi. Bâ-vucûd kim, né nav' fâşid hayâllar kılıp édi - néçük (3) kim mezkûr boldı - aşlâ özümüzge almaduk, yüzige salmaduk. Hamişa nâz kılıp, ruşşat (4) tiler édi. Nâzını tartıp, 'uzr-ğ'âhlıklar bile man' kılır edük. Bir iki gün basılıp, (5) yana ruşşat maqâmıda bolur édi. Nâzı ve ruşşatı haddın aştı; E_{124a} biz hem anıñ ahlâk (6) u af'âlıdın cânğa yéttük, ruşşat bérduk. Ruşşat tilegendin soñ, paşimân (7) boldı. İztirâblar kıla kirişti, fayıda kılmadı. Maña ayturup, yéberiptür kim: (8) "Şart kılıp édiler kim, tokuz günâh méndin şâdır bolmağunça, sormağaylar." Mén (9) Mullâ Babadın on bir günâhını birer birer hâtır-nışân kılıp, aytıp yéberdim. Mulzam boldı; (10) köç ü mâlı bile, Hıdıstan tarafiga ruşşat bérildi. Öziniñ bir néçe nökerleri (11) Hâybardın ötkerip kældiler. Bâkî, Kâkiyanınıñ kârvanığa qatılıp, Nil-âbnı kéçti. (12) Ol mağalda Yâr Huseyn Darya Hân, Keçe Kütta édi. Köhettin alıp bargan farmânlarını (13) sanad kılıp, Dillezâk bile Yûsuf Zeyidin bir pâra Afgânlarını ve yana bir pâra Çat ve Gücüрни (14) öziğe yaru nöker kılıp, iş ü küçi él talamaq, yol urmaq édi. Bâkiniñ habarını eşitip, H_{160a} (1) yolını tosıp, Bâkî bile barganlarını arıq aldı. Bâkini öltürüp, hatunını aldı. Egerçi biz (2) Bâkiğa hiç yamanlıq kılmay, qoya bérduk; veli öz yamanlığı alığa kélip, öz amalığa giriftâr (3) boldı:

تو بد کنندهء خود را بروز کار سپار   که روزگار ترا چاکریست کینه گذار¹³

(4) Bu kış bir iki qatla qar yağkunça, Çâr-bâğda oq oturup edük. Biz Kâbul kélgeli, (5) Türkmen Hazârası anvâ'i bi-adablıklar ve rah-zanlıklar kılıp édiler. K₁₉₉ Alarnı çapmaq (6) hayâl kılıp, şaharda Ulug Bég Mirzânıñ Bostân Sarâ atlık 'imâratığa kirip, andın (7) şa'bân ayıda Türkmen Hazârasını çapa atlandük. Dara-ı Hoş ağızıda Cenglikte (8) çapqun qoyduk. Azaglaq Hazâra çapıldı. Dara-ı Hoş yavugıda, bir sumuc- E_{124b} da bir pâra (9) hazâra yaşunğan ékendür. Şayh Derviş Kökeltaş -kim ekşer qazaqlıqlarda méniñ bile érdi, (10) qor bégilik manşıbı anda édi, yaynı küçlük tartar édi, oqñı hûb atar (11) édi- bu sumuçniñ ağızığa gâfil yavuç oq kirip barur; içkeridin bir Hazâra (12) émçegige oq oqlar. Oşal gün oq öldi. Türkmen

¹³ Sana kötülük edeni kadere ismarla; zira kader, senin intikam alıcı hizmetkârındır.

2 fâşid : E fâşid || 3 almaduk : E almadük || 5 haddın : H hasaddın || 10 Hıdıstân : E Hıdıstân || 13 Çat : E Cat || 14 iş ve küç : H iş küç || 160a 4 qar : E - | kélgeli : E kélgeni || 5 anvâ'i : E anvâ' || 6 Ulug Bég : H E بيك || 8 yavugıda : E yavğıda | sumuçda : H سمج دا , E سومجُ دا || 9 yaşunğan : E yaşulğan | Kökeltaş : H Kökeltaş | qazaqlıqlarda : H qaza[k]lıqlarda || 11 sumuçniñ : H سمج نينك , E içkeridin : E içkerdin || 12 oşal : E oşol || 13 Dara-ı Hoşta : H زره خوش ته | Dara-ı Hoş : H زره خوش ||

Hazārasınıñ köpreği (13) Dara-ı Hošta kışlağan ékendür. Alarnıñ üstige mutavaccih bolduq. Dara-ı Hoş, (14) tavr dara tüşüptür. Yarım kürühge yavuş dara ağızda tengi tüşüptür. Yol tağnıñ H_{160b} (1) kemeride vâkı' boluptur. Yoldın qoyı hem éllig altmış qarı yek-andāzdu. Yoldın (2) yoqqarı hem yol hırūtmadur (?). Atlıq birer birer öter. Bu tengidin ötüp, ol (3) gün iki namāz arasığaça barıp, élge yétmey, bir yerde qondük. Hazāranıñ bir sémiz (4) yük tévesini tapıp kéltürdiler. Anı öltürüp, göştidin bir pāra kebāb (5) kıldük; bir pārasını āftābada bışurup yédük. Ança laziz téve éti hergiz (6) yélgen émes édi. Ba'zı qoy étidin fark kıla almadılar.

Andın érte köçüp, (7) Hazāralarnıñ kışlağan yurtları üstige mutavaccih boldük. Bir pahar (8) bar édi kim, ilgeridin kişi kéldi. Dédi kim: "Bir tengide Hazāralar su güzarnı (9) şāhlar bile berkitip, élni tosüp, uruşadurlar." Muni éşitkeç, tiz oq (10) tépredük. Bir pāra yol bardük. Hazāralar tosüp, uruşadurğan yerge (11) yéttük. Ol kış qar bıyār uluq tüşüp édi. Yolsız yürümekniñ işkāl (12) bar érdi. Teg-āb sularınıñ yaqaları tamām muz baqlap édi. E_{125a} Bu sudın (13) yaq ve qar cihatıdın, yolsız yerdin ötüp bolmas édi. Hazāralar bu sunıñ (14) çıkar yéride qalın şāh késip, salıp K₂₀₀ édiler. Özleri teg-ābda ve yanlarda atlıq H_{161a} (1) ve yayaq, oq qoyup uruşadurlar érdi. Muḥammad 'Alı Mubaşşır Bég méniñ yañı rı'āyat (2) kılgan béglerimdin édi. Ḥayli mardāna ve kābıl-ı rı'āyat yaqşı yigit édi. Cébesi yoq, (3) ilgerrek şāh salğan yolğa mutavaccih boldı. Bıqınığa oqladılar, oşol zamān cān (4) taslīm kıldı. İdam kélilip édi, ekşeriniñ cébesi yoq édi. Bir iki oq ötüp (5) tüşti. Aḥmad Yūsuf Bég iztırāblar kılıp, her zamān aytadur kim: "Yalañaç mundaq (6) kirip bara siz; iki üç oqñı kördüm kim başınızdın ötti." Mén dédim kim: (7) "Siz madāna boluñ, méniñ başımdın mundaqlar ḥayli ötüptür." Oş munça édi (8) kim, oñ qol tarafıdın Qāsım Bég öpçini bile, bu sudın güzār tapıp kéçip, at salğan (9) bile Hazāralar tohtay almay qaça bértiler. Élik alışıp turğanlar tüşüre tüşüre (10) keyniçe téprediler. Qāsım Bégge bu iş için Bengeşni culdu berildi. Ḥātam Qor-bégi hem bu (11) yürüşde yaman émes édi. Bu cihattın Şayḥ Derviş Kökeldaşnıñ müçesi qor bégi- (12) likni Ḥātamğa 'ināyat boldı. Képek-qulı Baba hem bu yürüşde yaqşı yürüen için, (13) bir kéntni Képekke 'ināyat kıldük.

1 qarı : E qarı qarı || 2 hırūtmadur : H خير و قته دور , حروتمه دور , K تمجير دور || 3 sémiz 4 yük : H

E K سيميزلوك || 5 pārasını : E pāra | āftābada : E āftābda || 9 tosüp : E tuşup || 10 tosüp : E tuşup ||

11 uluq : H الورغ || 13 qar : H qa[r] || 161a 1 Bég : E - || 3 oşol : E oşal || 4 taslīm : H - | kélilip : E

kélip || 9 turğanlar : E yürüganlar || 11 Kökeldaşnıñ : H Kökeldaşnı | kor bégilikni : E kor bégilik ||

Képek : H كيبك || 13 bir kéntni : E manşibını | Képekke : H كيبك كه | 'ināyat : E ta'viz

Sultān-ķulı Çanaķ bularnıñ soñıça édi. (14) Şar uluķ cihatıdın, çıĝırdın çıķıp bolmas édi. Mén hem bu yigitler bile oķ kélđim. H_{161b} (1) Hazāralarnıñ ķışlaĝlarınıñ yavuĝıda ķoy ve E_{125b} ilkılarınĝa yétiřtük. Mén özüim tört (2) béř yüzçe ķoy ve yéĝirme béř at yıĝdım. Sultān-ķulı yana iki üç kişi yavuķ édiler, cay bölđük. (3) İki navbat özüim çapķun çapıptur mén, bir budur. Yana bir ķatla hem, oşbu Türkmen Hazārasını (4) Ğurāsāndın kéledürgende, çapķunçı barıp ķalın ķoy ve at kéltürdiler. Hazāralarnıñ (5) köç ve oĝlan uřaķları yayaķlap, ķarlık puřtalarĝa çıķıp turdılar. Bir néme (6) kāhıllık ķıldük. Ğün hem kéç bolup édi; yanıp, Hazāralarnıñ öylerige oķ (7) tüşüldi. Bu ķış ķar ğaylı uluķ K₂₀₁ tüşüp édi. Oşbu yérde, yoldın tařķarı ķar, rāst, (8) atnıñ ķabtalıda édi. Ğéçe çağdavulluķķa çıķķanlar, ķar uluķ cihatıdın, tañ (9) atķunça at üstide oķ édiler.

Tañlası yanıp, Dara-ı Ğořnıñ içide, Hazāralarnıñ (10) ķışlaĝıda ķonup; andın köçüp, Cenglikke tüşüldi. Yārek Taĝayı ve ba'żılar kéyinrek-(11) din kélip édi. Alarĝa buyruldı kim: “řayĝ Derviřni oķlaĝan Hazāralarnı barıp (12) alıñız.” Ğanı tutulĝan bad-baĝtlar sumuça ékendür. Bular barıp, tütün ķoyup, yétmiř (13) séksen Hazāranı aldılar. Köpreĝi ķılıçķa bardı.

Hazāra yürüşidin yanıp, Nıcrāv- (14) dın māl alur mařlaĝatıĝa Bārānnıñ ayaĝı Ay Toĝdı navāĝısıĝa kélđük. Cahān-gır Mırzā, H_{162a} (1) Ğaznıdın Ay Toĝdı navāĝısıda ékende, mulāzamatķa kélđi. Bu ařnāda ramazān ayınıñ on (2) üçide, maña řa'b ķoyañ taşvışı boldı. Andāķ kim, kırķ ĝüngeçe méni bu yandın (3) ol yanga kiři évrür édi. Nıcrāv daralarıdın Pıçĝān darası, 'alā'l-ĝuřuř bu darada Ğayn (4) kéntiniñ uluĝı Ğuseyn Ğaynı, aĝa inisi bile serkeşlik ve nā-vahmlık bile mařhūr u ma'rūf (5) édiler. Çerikni Cahān-gır Mırzāĝa başlatıp, yéberildi. Ğāsım Bég hem bardı. Çerik barıp, (6) ser-kübge çıķıp, sangarlaĝan yérni zorlap alıp, bir pārasını sıyāsatķa yétkürdi- (7) ler.

Koyañ taşvışı cihatıdın miĝaffa dék néme yasap, Bārān yaķasıdın řaharĝaça méni (8) köterip, Bostān Sarāĝa kéltürdiler, kim oşol ķış oķ bir néçe ĝün Bostān (9) Sarāda olturdım. Bu bı-ĝuzürlük hanüz yaĝıbolmaydur édi, kim oñ yüzüm- (10) ge dabĝulı çıķtı. Nařtar saldılar. Bu maraz üçün, mushıl hem içtim. řıĝĝat tapıp, Çār-bāĝķa (11) çıķtım.

Çanaķ : H چتاق , E ختاق | cihatıdın : E cihau || 161b 9 tañlası : H tañ[l]ası || 10 kéyinrekdin : H keynrekdin || 11 kim : E - || 12 sumuça : E سموج ته || 162a 3 daralarıdın : E daralarđın | Pıçĝān : E Pıçķan || 4 ser-keşlik : E sar-kaşlık || 6 ser-kübge : H سير كوب كا || 10 dabĝulı : E dayĝulı

Cahân-gir Mirzâ mulâzamatka keldi. Ayyub oğlanları Yûsuf ve Buhlûl, Mirzâ (12) kaşığa bargalı, fitna vu şarr-engizlik maķâmıda édiler. Bu navbat Cahân-gir Mirzânı burunğı (13) dék tapılmadı. Néçe gündin soñ, tépedin köçüp, cébelenip, ildam Ğaznîğa bardı. (14) Nâni qorğanını alıp, K₂₀₂ bir néçe kişisini öltürüp, élini tamâm taladı; bolğan kişi qarasını H_{162b} (1) köçürüp, Hazâra arası bile Bâmyân tarafı yüzlendi. Téñrige rûşandur kim, méndin ve (2) maña ta'alluķ éldin hiç iş ve sözi vâkı' bolmadı, kim sabab munça küdürat u (3) niķâr bolğay. Soñra eşitildi kim, bu sözni kétmeginiñ sababı kılmaş: Cahân-gir Mirzâ (4) Ğaznıdın kéledürgende, Qâsım Bég ve bégler utru barıp édiler. Mirzâ bödenegge kuş (5) salur. Yıkıp, kuş ayağın salur maħalda, bödenegge özini yerge urar. Kıçkıruşurlar kim: (6) "Aldı mu, aldı mu?" Qâsım Bég déer kim: "Ğanımni mundaķ zabûn kılğanda, qačan qoyar, a- (7) lur." Bu söz E_{126b} alarğa balâyı bolur. Bir kétmekleriniñ cıhatı bu édi. Yana bir iki mundın (8) ħarâbraķ ve sustraķ bir sözni hem sanad kıldılar. Dağı Ğaznını ol ħâl kılıp, (9) Hazâra arası bile özlerini aymaķka tarttilar. Ol furşatta aymaķlar, Nâşır Mirzâ- (10) dın ayrılıp édiler, veli Özbekke kirmeydür édiler; Yay ve Astar-âb ve ol (11) navâhiniñ yaylaķlarıda édiler.

Oşbu maħallarda Sulţân Ħuseyn Mirzâ, Muħammad Şıbanî (12) Ħanniñ daf'ıĝa 'azm cazm kılıp, tamâm oğlanlarını tiletti. Méni dağı Seyyid Sulţân 'Ali (13) Ħvâb-binniñ oğlı Seyyid Afzalı yéberip, tilep édi. Ħurâsân canûbı 'azimat (14) kılmaķ, bizge néçe cıhattın lâzım boldı. Bir bu kim: Sulţân Ħuseyn Mirzâ dék, Témür Bég H_{163a} (1) ornıĝa olturğan uluķ pād-şâh, yıĝınaķ kılıp, atrâf u cavânıbdın (2) oğlanlarını ve béglerini tiletip, Şıbanî Ħan dék ĝanımniñ üstige (3) 'azım bolğanda, él, ayak bile barganda, biz baş bile bargay biz, él tayaķ (4) bile barganda, biz taş bile bargay biz. Yana bu kim: Cahân-gir Mirzâ mundaķ mükedder ve yamanlıķ (5) bile kim bardı; yâ küdüratını raf' kılğay biz, yâ mażarratını daf'.

Oşbu yıl Şıbanî (6) Ħan, Çın Şüfini Ħvârazmda, on ay muħâşara kılıp aldı. Bu muħâşara- (7) da qalın uruşlar boldı. Ħvârazm yigitleri bıyâr mardânalıķlar (8) kıldılar, hiç K₂₀₃ taķşır kılmadılar. Andaķ tır-andâzlıķ kıldılar kim, barlar qalķan- (9)

12 burunğı : E burunķı || 14 Nâni : E Bâķi | qorğanını : H qo[r]ğanı[nı] | élini : E élni | kişi qarasını : E qara kişisini || 162b 1 köçürüp : H köçüp || 4 bödenegge : H بدنہ کا || 5 yıkıp : H yétip lbödenegge : H بدنہ || 8 sözni : H [söz]ni || 10 kirmeydür édiler : E kirmeydürler édi | Yay : H Bay, E Bay || 11 yaylaķlarıda : H تپلاقلاریده || 14 bizge : E bir || 163a 1 olturğan : E olturgen || 2 béglerini : H bégleri || 5 yâ küdüratını : E küdüratını || 7 yigitleri : E نيكتلاری

dın, cébedin ba'zı maħalda iki cébedin ötkere ötkere atıpturlar. (10) On ay ħabal-dārlik tarttilar. Hiç yér ümidvārlik bolmadı. Ba'zı (11) yigit yılañı bi-dillik ħılıp, Özbek bile sözleşip, Özbekni (12) ħorgangā çıkardılar. Çın Şüfi ħabar-dār E_{127a} bolup, özi kélip, ħorgangā çıkkanlarını urup tüşürür maħalda, şıba okı tégip (13) -öziniñ çuhrası kéyindin ok bile urdı- öldi. Uruşur (14) kişi ħalmadı, ħorganni aldılar. Raħmat Çın Şüfiğa, mardānalık bile H_{163b} (1) cān tartmaħda daħıķa-ı nā-mar'ı ħoymadı. Şıbanı ħan, ħvārazmnı Köpek Biġe bérıp, (2) özi Samarħand kélidi.

Bu yilniñ aħırıda, zi'l-ħıcca ayıda, **SULTĀN ĤUSEYN MİRZĀ**, (3) Şıbanı ħanniñ üstige çerik tartıp, Baba İlāhiğa yétkende, Téñri raħmatı- (4) ġa bardı.

Valādat u nasabı

Valādatı sékiz yüz kırık ikide, Heride Şāh-ruħ Mirzā (5) zamānda édi. Sultān Ĥuseyn Mirzā, ibn Manşür, ibn Bayħara, ibn 'Umar Şayħ, (6) ibn Amir Téñür. Manşür Mirzā bile Bāyħarā Mirzā pād-şahlık ħılıġay émes. (7) Anası Firūza Béġim édi. Téñür Béġniñ nebiresi Sultān Ĥuseyn Mirzāniñ (8) ve Mirān-şāh Mirzāniñ hem nebiresi bolur édi. Sultān Ĥuseyn Mirzā kerimü't-ħarafayn (9) édi, aşil pād-şāh édi. Bir toħħan, iki oġul iki ħız édiler: Bāyħarā Mirzā (10) ve Sultān Ĥuseyn Mirzā, Eke Béġim ve yana Aħmad ħan alġan ħız Büdeke Béġim. (11) Bāyħarā Mirzā, Sultān Ĥuseyn Mirzādın uluħ édi ve nökeri édi. Veli divān (12) başıda ħāzır bolmas édi, ġayr-ı divānda bir töşekde oltururlar édi. (13) İnisi Balħ vilāyatını bérıp édi. Néçe yıl Balħta ħukūmat ħıldı. Üç oġlı (14) bar édi: Sultān Muħammad Mirzā ve Sultān Vays Mirzā ve Sultān İskendar Mirzā. Eke Béġim, H_{164a} (1) Mirzāniñ éġeçisi édi. Mirān-şāh Mirzāniñ nebiresi Sultān Aħmad Mirzā alıp (2) édi. Bir oġlı bar édi, Kiçik Mirzā atlıħ. Burunlar taġayısıġa mulāzamat ħılır (3) édi. Soñra sıpāhılıġını terk ħılıp, E_{127b} muṭāla'aġa K₂₀₄ maşġul boldı. Dérler kim, dānişmand (4) bolup ékendür. Ṭab'-ı nazmı hem bar ékendür. Bu rubā'ı anıñdur:

12 çıkardılar ... ħorgangā : H - || 13 öziniñ ... urdı : E - || 163b 1 cān : H - | Köpek : E كورچك || 2 yilniñ : E نيل نينك || 3 üstige : E üstigeniñ || 4 nasabı : H نسبتي || 5 Mirzā : E - | ibn Manşür : H

bin Manşür | ibn Bāyħarā : E bin Bāyħarā | ibn 'Umar : E bin 'Umar || 6 ibn Amir : E bin Amir | Bāyħarā : H Bāyħar[ā] || 7 Mirzāniñ : E Mirzā || 8 hem : H - | kerimü't-ħarafayn: H اطرئين || 9

toħħan : E toħħan || 10 alġan : Halkan | Büdeke Béġim : H ve Büdeke Béġim, E - || 11 ve nökeri : H nökeri || 13 Balħta : E Balħda || 14 İskendar : H İskenda[r]

(5) عمرى بصلاح مى ستودم خودرا در شيوه زهد مى نمودم خودرا

(6) چون عشق آمد کدام زهد و چه صلاح المنته لله آزمودم خودرا¹⁴

(7) Mullānīn rubā'isi bile favārud boluptur. Ahırlar hāc favāfı hem kıldı. BüdekeBégim hem (8) Mirzānīn égeçisi édi. Kazaklıklarında Aħmad Ĥan Ĥāci Tarħan ĥanıġa (?) bérıp (9) édi. İki oġlı bolup édi. Heride kélip, ĥayli muddat Mirzā mulāzamatıda boldılar.

Ş e k l (10) ü ş a m ā y ı l ı

Kıyık gözlük, şir-andām boyluk kişi édi. Bélidin koyı inçke édi. Bā-vucūd (11) kim, uluk yaş yaşap, aq saķallık bolup édi; hoş-reng kızıl, yaşıl (12) ebrişemine kéyer édi, kara kızi bork kéyer édi, yā kalpaķ. Āħyānā 'ıdlarda kıçık (13) se-piç-dastārnı yapyassı numāyān çırmap, karķara otaġası sançıp, namāzġa barur édi. (14)

A ģ l ā ģ u a ş v ā r ı

Avval taħt alġanda, ĥayalı bar ékendür kim, Duvāzdah Imāmın ĥuṭbada H_{164b} (1) oķutķay. 'Alī-şir Bég ve ba'zılar man' kılıpturlar. Soñralar ĥod, camī' iş küçi sunnat (2) u camā'at mazħabı bile muvāfiķ édi. Mafāşıl zaħmatı cihatıdın, namāz kıla almas édi. (3) Roza hem tutmas édi. Ĥarrāf u hoş-ĥulķ kişi édi. Ĥulķı bir néme ġuzarraķ vāķı' bolup (4) édi, sözi hem ĥulķı dék édi. Ba'zı mu'āmalātta şar'nı bısyār rı'āyat kılır édi. (5) Bir kıatla, bir oġlı, bir kışini öltürgen üçün, kıanlıķlarıġa tapşurup, dāru'l-kazāġa (6) yéberdi. Avval taħt alġan maħalda, altı yéti yıl tayıb édi. Andın soñra, içküġe (7) tüşti. Kıırķ yılġa yavuķ kim Ĥurāsānda pād-şāh E_{128a} édi, ĥiç ġün yok édi (8) kim, namāz-ı pişindin soñ içmeġey; veli herġiz şabūĥi kıılmas édi. Oġlanları (9) ve camī' sıpāĥıġa ve şahrıġa bu ĥāl édi. İfrāṭ bile 'ayş u fişķ kılırlar édi. Şucā' (10) vu mardāna kişi édi. Barlar özi kılıç téġürüptür. K₂₀₅ Belki her ma'rakada

¹⁴ Bütün bir ömür kendimi salāh bile öġdüm ve zühd yolunda gösterdim. Zühd hangisi imiş, salāh ne imiş; aşķ gelince, Allaha şükür olsun, kendimi dencedim. (Kıçık Mirzā)

7 favāfı : H favāf | Bégim hem : E Bégim || 8 ékeçisi : E siñli || 13 se-piç-dastārnı : H se-dastārnı | numāyān : H yaman || 14 avval : E اول | alġanda : H الكاندا || 164b 1 oķutķay : E oķulġay | 'Al-şir Bég ve : E - || 3 roza : H roz[a] || 6 avval : E اول || 9 sıpāĥıġa : E sıpāĥi || 10 téġürüptür : H yétkürüptür || 11 téġürüptür : H yétkürüptür

barlar kılıç (11) tégürüptür. Témür Bég naslıdın hiç kim, ma'lüm émes kim, Sultân Huseyn Mirzâ- (12) ça kılıç çapmış bolğay. Tab'-ı nazmı bar édi. Divân hem tartib kılıp édi. Türki aytur (13) édi. Tahalluşı Huseyni édi. Ba'zı baytları yaman émestür, veli Mirzânîñ divânı tamâm (14) bir vazndadır. Bâ-vucüd ki, hem yaş ve hem saltanat bile uluğ pād-şâh édi; kiçik- H_{165a} (1) ler dék çoçkar sahlap, kebütar oynar édi. Tavuğ hem uruşka salur édi.

Maşâff (2) u uruşları

Qazaklıklarında bir martaba Gürgân suyını üzdürüp kéçip, bir pāra (3) Özbekni yahşı bastı. Yana bir qatla Sultân Abū Sa'id Mirzâ, Muḥammad 'Ali Baḥşı başlıg, üç miñ (4) kişini ılgar yéberip édi. Sultân Huseyn Mirzâ altmış yigit bile kélip tégip, zarb-ı (5) rāst bastı. Sultân Huseyn Mirzânîñ bir yahşı işi ve numāyān işi budur. Yana bir (6) martaba Astarābāda Sultân Maḥmūd Mirzâ bile uruşup bastı. Yana bir martaba hem Astarābāda (7) sa'dlıq(soğdıq?) Sa'd bin Huseyn Türkmenni uruşup bastı. Yana taht algandın soñ, (8) Çınārānda Yādgār Muḥammad Mirzâ bile uruşup bastı. Yana sar-pul-ı Murğ-ābdın ılgap (9) kélip, Bāg-ı Zāgānda Yādgār Muḥammad Mirzâ içip yatıp édi; aldı. Oşol alğan bile (10) Hurāsānnı tohtattı. Yana Andahūd ve Şaburğān navāḥisida Çikmende Sultân Maḥmūd Mirza (11) bile uruşup, gālib E_{128b} boldı. Yana Abā Bekr Mirzānı -kim 'Irāqdın kélgen Kara Koyluğ (12) Türkmanlarğa қоşulup kélip, Uluğ Bég Mirzānı Tekāne ve Hımārda basıp, Kābulnı (13) aldı- 'Irāq dağdağası bile Kābulnı taşlap, Ḥaybardın ötüp, Ḥoş-āb bile Multān (14) navāḥisidın ötüp, Sivi çıktı. Andın barıp, Kermānnı alıp, tohtata almay, H_{165b} (1) Hurāsān vılāyatıgā kirgende, Sultân Huseyn Mirzâ ılgap barıp aldı. Yana Pul Çırāgta (2) bir oğlı Badi'u'z-zamān Mirzānı bastı. Yana Ḥalvā Çaşmada iki oğlı Abu'l-muḥsin Mirzâ ve Képek (3) Mirzānı bastı. Yana bir martaba çerik tartıp kélip, Qunduznı qabap ala almay, yandı. Yana (4) bir martaba K₂₀₆ Hışārnı hem qabap ala almay, yandı. Yana bir navbat Zu'n-nūn Bégniñ vılāyatınıñ (5) üstige kélidi. Bust daruğası Bustnı bérdi, özge hiç iş kılmadı. Bustnı hem (6) taşlap yandı. Sultân Huseyn Mirzâ dék mardāna ve uluğ pād-şâh, iki üç yürüşde (7) pādşāhāna 'azmı ba-

12 tab'-ı nazmı : H tab'i nazmı || 165a 1 tavuğ : H تاروش || 3 Abū : H E Bū | Baḥşı : H Yahşı || 4 yigit : E نيكيت || 5 Mirzânîñ : E Mirzānı | numāyān : H نمايان || 7 Sa'd bin : E - || 9 Zāgān : H Zağān || oşol : E oşal || yana : H يته || Şaburğān : H شبرغان || 12 Uluğ : H الـغ , E اولغ || 165b 2 Abū'l-muḥsin : E Abū'l-ḥasan | Képek : H كيك || 3 qabap : H qayap || 4 Hışārnı hem : E hem Hışārnı | qabap : H qayap | Bégniñ : H - || 6 yürüşde H E uruşda

cây keltürmey, hiç işni bütkermey, yandı. Yana Nişin öleñi öleñi- (8) de oğlu Mirzâ Badî‘u‘z-zamänni -kim Zu‘n-nünniñ oğlu Şâh Bég bile kélip édi- (9) uruşup, bastı. Munda ‘acab umür-ı ittifâkı vâkı‘ bolur: Sulţân Huseyn Mirzâ bile çerik (10) az ékendür; ekşer çerikni Astarâbâd navâhisığa yébergen ékendür. Oşol uruş (11) günü Astarâbâdқа bargan çerik kélip, қоşulur. Bu sarıdın Sulţân Mas‘ud Mirzâ (12) -kim Hışârni Bay-sungur Mirzâğa aldurup, Sulţân Huseyn Mirzâğa kéledür édi- (13) ol hem oşbu gün kélür. Hâydar Mirzâ -kim Sabzavârda Badî‘u‘z-zamân utrusığa ılgar barıp (14) édi- ol hem oşbu gün kélidi.

V ı l â y â t ı

Hurâsân vılâyatı édi. Şarķı Balh, ğarbí Bıstâm H_{166a} (1) ve Dâmġân, şımâli H‘vârazm, canübı Kandahâr E_{129a} ve Sistân. Çün Heri dék şahar éligige tüşti, (2) tün ü gün ‘ayş u ‘ışrattın özge işi yok édi; belki tavâbí‘ u lavâhıķıda ‘ayş u ‘ışrat (3) kılmas kişi yok édi. Cahân-ġirlik ve leşker-keşlik ranc u ta‘abın tartmadı; lâ-caram bargan (4) sarı nöker ve vılâyatı kem boldı ve artmadı.

A v l â d ı

On dört oġul, on bir kız kılıp (5) édi. Barı oġlanlardın uluķ **B a d î ‘ u ‘ z - z a m â n M i r z â** édi. Anası, Sancar Mirzâ-yı Marvî- (6) niñ kızı édi.

Yana **Ş â h Ğ a r i b M i r z â** édi. Nökeri édi. Egerçi hay‘atı yaman édi, (7) tab‘ı hüb édi. Egerçi badanı nâ-tuvân édi, kelâmı margüb édi. **Ğ a r i b i** taħalluş kılur édi. (8) Divâni hem tartib kılıp édi. Türkî ve Farsî şı‘r aytur édi. Bu bayt anıñdur kim (9):

در کذر دیدم پری رویی شدم دیوانه اش
چيست نام او کجا باشد ندانم خانه اش¹⁵

¹⁵ Geçerken bir peri yüzlüyü gördüm ve onun divânesi oldum; adı nedir ve evi nerededir bilmiyorum. (Şah Garip Mirza -Garibî-)

8 Badi‘u‘z-zamänni : E Badi‘u‘z-zamân || 10 oşol : E oşal || 13 Hâydar ... barıp 14 édi ... kélidi : E - || 166a 5 oġlanlardın : H oġlanlardın || 6 nökeri : E nöker || 9 ندانم : H ندانم

(10) Néçe maḥal Heri ḥukūmatını Sulṭān Ḥuseyn Mirzā, Şāh Ğarīb Mirzāğa béríp K₂₀₇ édi. Atası- (11) niñ zamānıda oq naql kıldı, andın oğul kız qalmadı.

Yana bir **Muzaffar Ḥuseyn Mirzā** (12) édi. Sulṭān Ḥuseyn Mirzāniñ sévüklük oğlı bu édi. Egerçi ḥayli sévgü dék aḥlāk (13) u af'ālı hem yoq édi. Oğlanları munı köp artuq körgen üçün, ekşer (14) yağıqtılar. Bu ikelesiniñ anası Ḥadica Béğim édi, kim Sulṭān Abū Sa'īd Mirzāniñ ğunça- H_{166b} çıısı (1) édi. Mirzādin Aq Béğim atlıq bir kıızı hem bar édi.

Yana **Abu'l-muḥsın Mirzā** édi ve **Képek** (2) **Mirzā** édi, kim atı Muḥammad Muḥsın édi. Bu ikiniñ anası Laṭif Sulṭān Ağça édi.

Yana **Abū Turāb** (3) **Mirzā** édi. Burunlar andın ḥayli ruşdı rıvāyat E_{129b} kılurlar édi. Atasınıñ bi-ḥuzūrluğı artqanda (4) özgeçe ḥabar eşitip, inisi Muḥammad Ḥuseyn Mirā bile kaçıp, 'Irāqqa bardı. 'Irāqda sıpāhī- (5) lıqni terk kılıp, dervişlik ihtiyār kılıptur. Yana andın ḥabarī tapılmadı. Bir oğlı bar édi, (6) Sohrāb Mirzā atlıq. Mén, Ḥamza Sulṭān bile Mahdī Sulṭān başlıq sulṭānlarnı basıp, Ḥışārnı (7) alganda mēniñ qaşımında édi. Bir gözi kör édi. Ğarīb bad-hay'at édi, aḥlākı hem hay'atı (8) dék édi. Bir bi-ı'tudāllıq kıldı; tura almadı, kétti. Astarābād navāḥisıda bi-ı'tudāl- (9) lıgıdın Nacm-ı Şāni 'azāb bile öltürdi.

Yana bir **Muḥammad Ḥuseyn Mirzā** édi. 'Irāqta munı ve Şāh Ismā'ilnı (10) bir yérde band kılgan ékendürler, ol vaqt aña murīd bolup ékendür. Soñra (11) ğalız Rāfizi bolup édi. Bā-vucūd kim, ata, ağa, inisi barı Sunni; bu mundaq Rāfizi. Astarābādta (12) oşol güm-rāhlıq ve baṭālat bile öldi. Anı ḥayli mardāna ve bahādur dérler édi; hiç andaq (13) işi zāhır bolmadı, kim bitimekke lāyıq bolğay. Ṭab'-ı nazmı bar ékendür. Bu bayt anıñdur kim:

(14) **آلودهء کردی زیبی صید که کشتی غرق عرقی در دل کرم که گذشتی**¹⁶

Yana bir **Farīdūn** H_{167a} (1) **Ḥuseyn Mirzā** édi. yaynı köplük tartıp, oqñı yaḥşı atar édi. Kemān-ı gürühasını, (2) dérler kim kırk

¹⁶ Toza bulanmışsın, kimi avlamak için gezip tozdun; tere boğulmuşsun, kimin hararetili gönlünden geçtin. (Muhammed Hüseyin Mirza)

1 Abū'l-muḥsın : E Abū'l-ḥasan || 2 Ağça : H Ağça || 7 bad-hay'at : H bad-hayat | hay'at : H hayat || 8 tura almadı : H tur[a] almadı || 10 vaqt : H [v]aqt || 12 oşol : E oşal

batman ékendür. Özi hayli mardāna K₂₀₈ édi, veli firūz-ı ceng émes (3) édi. Her yérde kim uruštı, maǵlūb boldı. Rıbāt-ı Dūdarda Faridūn Huseyn Mirzā ve (4) inisi İbn-i Huseyn Mirzā ve Témür Sultān ve ‘Ubayd Sultān bile, Şıbaķ Hänniñ ılgarı (5) bile uruštılar; maǵlūb boldılar. Anda Faridūn Huseyn Mirzā hayli yaǵşılar barıp- (6) tur. Dāmǵānda Faridūn Huseyn Mirzā ve Muḥammad Zamān Mirzā, Şıbanı Hān élgige tüşti. (7) Her ikisini E_{130a} öltürmedi, qoya bérdi. Soñra Şāh Muḥammad Dīvāna, Qalātını bérkitkende, (8) anda barıp édi. Qalātını Özbek algānda, élikke tüşti; öltürdiler. (9) Bu üçelesı, Miñli Bı Aǵaça atlıķ Mirzāniñ Özbek ğunçaçısıdın bolup édiler. (10)

Yana **H a y d a r M i r z ā** édi. Anası Pāyanda Sultan Béǵim édi, Sultān Abū Sa‘id Mirzāniñ (11) kıızı édi. Atası zamānıda Maşhad ve Balḥta néçe maḥal ḥukūmat kıldı. Sultān Huseyn Mirzā (12) Hışārni qabaǵanda, Sultān Maḥmūd Mirzāniñ H‘ān-zāda Béǵimdin bolǵan kızını muña (13) alıp, yaraşıp, Hışār üstidin qoptılar. Birgine kıızı qalıp édi, Şād Béǵim (14) atlıķ. Soñra Kābulǵa kéldi, ‘Ādil Sultānǵa bérildi. Haydar Mirzā atası zamānıda H_{167b} (1) oķ ‘ālamdın bardı.

Yana **M u ḥ a m m a d M a ‘ ş ü m M i r z ā** édi. Qandahārni aña bérıp édi. Bu munāsabat bile (2) Ulug Béǵ Mirzāniñ bir kızını bu oǵlıǵa qoldı. Herige kéltürgende uluķ toy kılıp, (3) yaǵşı çār-tāķ baǵladı. Egerçi Qandahārni bérıp édi, veli aķ kılsa, qara kılsa, Şāh Béǵ Arġun (4) kılıur édi. Bu Mirzāda ihtiyār u rıtıbārı yoķ édi. Bu cıhattın Qandahārda turmay, (5) Hūrāsān bardı. Atasınıñ hayātıda oķ kéçti.

Yana **F a r r u ḥ H u s e y n M i r z ā** édi. Ol ḥod zıyāda ‘umrī tapmadı. İnisi İbrāhım Huseyn Mirzādın burunraq (6) bu duniyādın rıḥlat kıldı.

Yana **I b r ā h i m H u s e y n M i r z ā** édi. Tab‘ı yaman émes ékendür. Heri (7) çağırını ifrāt bile içe içe oķ, atası zamānıda öldi.

Yana **İ b n - i H u s e y n M i r z ā** bile (8) **M u ḥ a m m a d Q ā s ı m M i r z ā** édi. Zıkrleri kélgüsidür. Bu béş mirzāniñ anası K₂₀₉ Papa Aǵaça édi, (9) ğunçaçı édi.

3 maǵlūb : H ma‘lūm || 4 Şıbaķ Hänniñ ılgarı 5 bile : E - || 6 Dāmǵānda : E Dāmķānda | élgige : E ايليكا || 9 Bı : E نى || 11 Sultān Huseyn Mirzā : E birgine Sultān Huseyn Mirzā || 167b 1 Qandahārni : H Qandahār || 2 Ulug : H E الغ | kızını : H kıızı | qoldı : E qoydı || 3 édi : H éd[i] || 5 Mirzā édi ... Huseyn : H - || 8 zıkrleri : H zıkrler | anası : H atası | Papa : H Baba

Barıdın uluğ kıızı **Sulţānım Bégim** édi. Yalguz toğup édi. Anası, (10) Çöli Bégim atlıq, Azak bégleriniñ kıızı bolur. Hayli söz bilür édi, sözge muñı (11) yoq E_{130b} édi. Ağası Bāyqarā Mirzāniñ ortançı oğlı Sulţān Vays Mirzāğa çıkarıp (12) édi; bir kıız, bir oğlı bolup édi. Kıızını Şıbn sulţānlarıdın Yılı Bars Sulţānnıñ (13) inisi Ésen-қulı Sulţānga çıkarıp édi. Oğlı Muḥammad Sulţān Mirzādur, (14) kim bu tāriḥda Qanūc vilāyatını aña bériptür mén. Sulţānım Bégim Kābuldın oşbu H_{168a} (1) tāriḥda nebiresini alıp, Hindūstānga kéledürgende, Nil-ābta Téñri ḥukmını bütkerip- (2) tür. Süñegini kişi қarası alıp, yandılar; nebiresi kéldi.

Yana Pāyanda Sulţān Bégimdin toқğan tört kıızı édi, barқadın uluğ **Aқ Bégim** édi. Bābur Mirzā- (3) niñ siñli Bége Bégimniñ nebiresi Muḥammad Qāsım Arlatқа çıkarıp édiler. Birgine kıızı bolup édi, (4) Qara-göz Bégim atlıq; Nāşır Mirzā alıp édi.

İkinçi kıızı **Kiçik Bégim** édi. Sulţān Mas'ūd Mirzā bısyār (5) māyl édi. Bir neçe sa'y kıldı; Pāyanda Sulţān Bégim kısqā mulāḥaza қılıp, bérmedi. Soñra Seyyid Atanıñ (6) naslı Mullā H'ācağa çıkarıp édi.

Üçünçi kıızı **Bége Bégimni** ve törtünçi kıızı **Ağa Bégimni**, siñli (7) Rābı'a Sulţān Bégimniñ oğlanları Bābur Mirzā bile Sulţān Murād Mirzāğa bérip édi.

Miñli Bı Ağaқadın (8) iki kıız bolup édi. Uluğınıñ atı **Bayram Sulţān** édi. Andahūd seyyidleridin (9) Seyyid 'Abdu'llah Mirzāğa -kim Bāyqarā Mirzāniñ kıız nebiresi édi- bérip édiler. Bir oğlı bar édi, (10) Seyyid Berke atlıq. Mén Samarқandnı alğanda, mulāzamat қılır édi. Soñra, Örgenç sarı tüşüp, salţanat (11) da'vāsı kıldı; Astarābāda Qızıl-başlar öltürdiler.

Yana bir kıızınıñ atı **Fāţıma Sulţān** (12) édi. Témmür Bég naslıdın Yādgār Mirzāğa bérip édiler.

Papa Ağaқа- E_{131a} dın üç kıız bolup (13) édi. Uluğı K₂₁₀ **Sulţān Nijād Bégim** édi. Sulţān Ḥuseyn Mirzā ağasınıñ kiçik oğlı (14) İskendar Mirzāğa çıkarıp édi.

9 kıızı : E kıız || 10 Azak : H Adak || 12 oğlı : E oğul | Yılı Bars : E Yol Bars || 168a 1 bütkeriptür : H توتكاريب تور || 2 Bégimdin ... Aқ : H - || 4 kıızı : H kıız || 7 Bı : نی || 8 uluğınıñ : H uluğınıñ | atı

Bayram Sulţān édi : E - || 12 Papa : H Baba

İkinci kızı **Bégim Sulţān** édi. Sulţān Mas'ūd Mirzāğa gözi H_{168b} (1) ma'yüb bolğandin soñ, bérip édiler. Bir kız, bir oğul bolup édi. Kızını Sulţān Huseyn Mizāniñ (2) haramı Apağ Bégim saħlap édi. Heridin Kābulğa kéldi, Seyyid Mirzā Apağ- (3) ға bérildi. Bégim Sulţān, Sulţān Mas'ūd Mirzāni Özbek öltürgendin soñ, oğlını (4) alıp Ka'ba sarı bardı. Bu furşatta ħabar kéldi kim, özi ve oğlı Mekke de émiş. Oğlı uluğ- (5) kına bolğan émiş. Üçünçi kızını Seyyid Mirzā dégen Andāħūd Seyyidlerige bérip édiler; (6) artuqsı Seyyid Mirzāğa maşhūr édi.

Yana bir ġunçaçıldın bir kız bolup édi, '**Āyışa Sulţān** (7) atlıq. Anası Zubayda Ağaça édi, Hasan Şayħ Témürniñ nebiresi édi. Şıban sulţānlarıdın (8) Kāsım Sulţānğa bérip édiler. Andın bir oğlı bolup édi, Kāsım Huseyn Sulţān atlıq. Hindüstānda (9) méniniñ mulāzamatımğa kéldi. Rānā Sangāniñ ġazvida bar édi. Badāūnnı aña bérildi. Kāsım Sulţān- (10) dın soñ, Boran Sulţān atlıq uruqlarıdın aldı. Andın bir oğlı bar, 'Abdu'llah Sulţān (11) atlıq; bu tāriħda méniniñ mulāzamatımdadır. Bā-vucūd kim kiçik yaşıktur, ħıdmatı yaman émes. (12)

Ĥavātın u sarāri

Avval alğan ħatunı **Bége Sulţān Bégim** édi, Sancar Mirzā-ı Marviniñ (13) kızı édi. Badı' u'z-zamān Mirzā mundın toğup édi. Köp kec-ħulğ édi. Sulţān Huseyn Mirzā- (14) nı köp ağırtur édi. Kec-ħulğlığıdın Mirzā be-teng kéldi. Āħır koydı E_{131b} ve ħalāş boldı. Né H_{169a} (1) kılson, ħağ Mirzā cānıbı édi.

زن بدور سرای مر دنکو   هم درین عالم است دوزخ او¹⁷

(2) Téñri ħiç musulmānğa bu balānı salmağay. Yaman ħūyluğ, kec-ħulğ ħatun, İlahi, 'ālamda ħalmağay!

(3) Yana bir **Çöli Bégim** édi. Azāğ bégleriniñ kızı édi. Sulţānım Bégim andın toğup édi.

¹⁷ İyi bir erkeğın evinde kötü bir karısı olursa, o erkeğın cehennemı bu dünyada demektir. (Sādı Şirāzi, *Bostān ve Ģülistān*)

2 Apağ : H Ayāğ | Apağğa : H Ayāğğa || 3 öltürgendın : E olturgandın || 4 oğlı ... 5 ... émiş : E - | kızını : H kızını || 6 Mirzāğa : H Mirzā || 7 atlıq : E atlıq édi | Ağaça : H Ağa || 11 mulāzamatımdadır : E mulāzamatımda bardur || 13 köp : E bıyār || 169a 2 salmağay : salmagey | 3 Azāğ : H Adāğ

Yana (4) **Ş a h r - b ā n ū B é g i m** édi. Sulţān Abū Sa'īd K₂₁₁ Mīrzānīñ kıızı édi. Taht algandın soñ, alıp (5) édi. Çıkmen uruşıda Mīrzānīñ camī' haramları mihaffadın çıkıp atqa mingende, bu, inisiniñ (6) ı'tımadığa, mihaffadın çıkmas, atqa minmes. Munı Mīrzāğa yétkürdiler. Bu cihattın Şahr-bānū Bégimni (7) koydı ve siñli **P ā y a n d a S u l t ā n B é g i m** ni aldı. Özbek, Hūrāsānnı algandın soñ, (8) Pāyanda Sulţān Bégim 'Irākqa bardı. 'Irākta ğariblıkta naql kıldı.

Yana **H ā d i c a B é g i m** édi. (9) Sulţān Abū Sa'īd Mīrzānīñ ğunçaçısı édi. Mīrzādın bir kıızı bar édi, Aq Bégim atlıq. (10) 'Irākta Sulţān Abū Sa'īd Mīrzānīñ şikestidin soñ, Heri kéldi. Heride Sulţān Huseyn Mīrzā (11) aldı ve sévdi. Ğunçaçılık martabasıdın bégimlik martabasığa taraqqi kıldı. Soñra- (12) lar ğod, asru ihtıyār bolup édi. Muĥammad Mūmın Mīrzānı anıñ sa'yı bile öltürdiler. Sulţān Huseyn (13) Mīrzānīñ oĝlanları kim yağıktılar, köpregi munıñ cihatıdın édi. Özini 'āqıla tutar édi, (14) veli bi-'aql ve pur-ĝuy ğatun édi. Rāfızıya hem ékendür. Şāh Ğarīb Mīrzā bile Muzařfar Huseyn Mīrzā H_{169b} (1) mundın toĝup édi.

Yana **A p a k B é g i m** édi. Andın hiç oĝul, kıız bolmadı. Papa Aĝaça, kim munça (2) sévüklük édi, munıñ kökeldaşı édi. Çün oĝlı kıızı yok édi, E_{132a} Papa Aĝaçanıñ oĝlanlarını (3) oĝlı dék saĝlar édi. Mīrzānīñ bī-ĥuzürluklarında bısyār yaĝşı ĥıdmat kılır édi. Haram- (4) larıdın hiç kim munça ĥıdmat kıla almas édi. Mén Hindüstānga kélür yıl, Herıdın kéldi. (5) Mén hem, ta'zım u ihturāmların élikdin kélgençe kıldım. Çandırını muĥāşara kılganda, ĥabar kéldi (6) kim, Kābulda Téñri ĥukmını bütkermiş.

Ğumalardın bir **L a t i f S u l t ā n A ĝ a ç a** édi. Çār-şanbıhıldarın- (7) dur, kim Abu'l-muĥsın Mīrzā bile Képek Mīrzā andın toĝup édi.

Yana **M i ñ l i B i A ĝ a ç a** édi. Özbek (8) édi, Şahr-bānū Bégimniñ kişi kıarasıdın bolur édi. Abū Turāb Mīrzā ve Muĥammad Huseyn Mīrzā ve Farıdūn Huseyn K₂₁₂ Mīrzānīñ (9) anası édi. Yana iki kıızı hem bar édi.

Yana **P a p a A ĝ a ç a** édi. Apağ Bégimniñ (10) kökeldaşı bolur édi.

5 mihaffadın : E معنه دين || 6 mihaffadın : E معنه دين || 10 Heri : E Hariğa || 11 bégimlik : E bégimlik || 12 Mūmın : H E مومن || 13 oĝlanları kim : E kim oĝlanları || 169b 4 kıla almas édi : E kılımas || 5 kélgençe : E kélĝünçe || 6 kim : E - || 6 ğumalardın : H [ĝuma]lardın || 8 Bégimniñ : E Bégimni | Huseyn Mīrzā : H Huseyn Mīrz[ā]

Mirzā körüp sévip aldı. Bés oğul, tört kızınıñ anası (11) édi; néçük kim mezkür boldı.

Yana bir **Bégi Sulţān Ağaça** édi. Andın oğul kız bolmadı.

Yana (12) kiçik kırım ğuma ğunçaçı köp édi. Hatunlardın ve ğumalardın mu'tabar bular édi, kim (13) mezkür boldı.

Sulţān Huseyn Mirzā dék uluğ pād-şāh, Heri dék Islām şahrınıñ (14) pādşāhı, bu acabtur kim, bu on tört oğlıdın üçi, valadu'z-zinā émes édi. Fısq u fucūr özi- H_{170a} (1) de oğlanlarında ve él ü ulusıda asru şayı' édi. Oşbu alarnıñ şamatıdın édi kim, mundağ (2) uluğ ħānvādadın yéti sékiz yilde, bir Muĥammad Zamān Mirzādın özge āşār u 'alāmat qalmadı.

Umarası

(3) Bir **Muĥammad Burunduğ Barlas** édi. Çākū Barlas naslıdır. Muĥammad Burunduğ E_{132b} ibn 'Alī, ibn Burunduğ, ibn Cahān-şāh, (4) ibn Çākū Barlas. Bābur Mirzā qaşıda bég édi. Andın soñ, Sulţān Abū Sa'id Mirzā hem rı'āyat (5) kılıp, muña, Cahān-gir Barlas bile Kābulnı bérıp, Uluğ Bég Mirzāğa ateke kılıp édi. Sulţān Abū Sa'id (6) Mirzādın soñ, Uluğ Bég Mirzā, Barlaslarğa qaşd kılır maĥāmıda bolur. Bular tuyup, (7) Mirzānı tutup, él ulusını köçürüp, Qunduz sarı köçtiler. Hındukuşınıñ üstidın, (8) Mirzānı, ādamıyāna Kābul sarı uzatıp, özleri Hūrāsānğa Sulţān Huseyn Mirzāğa bardılar. Mirzā hem (9) yaĥşı rı'āyatların kıldı. Muĥammad Burunduğ Bég asru bilimlik kişi édi, bısyār sar-dār kişi édi. Quşqa (10) asru köp maylı bar édi. Andaq kim, bir quşı ölse yā itse ékendür, oğlanlarınıñ atını tutup, aytur (11) ékendür kim: "Bu quş ölgünçe yā itkünçe, fulānı ölse né édi, yā fulānınıñ boynı sınsa né édi."

(12) Yana **Muzaffar Barlas** édi. Mirzānıñ qazaqlıqlarıda bar édi. Bilmén, qaısı tavrı hoş (13) yaqıp, asru uluğ rı'āyat kılıp édi. K₂₁₃ I'tibārı bu martaba édi kim, Sulţān Huseyn Mirzā (14) qazaqlığıda anıñ bile mundağ şart kılıp édi: her vilāyat, kim musaĥĥar bolsa, çahār-dang Mirzānıñ H_{170b} (1) bolğay, dū-dang

11 bolmadı : E bolmaydur édi || 12 köp : H bısyār || 170a 1 oşbu alarnıñ : E oşbularnıñ 3 ibn-i 'Alī, ibn-i Burunduğ : E ibn-i 'Alī Burunduğ || 5 Uluğ : H E الع || 6 Uluğ : H E الع || 10 ékendür : H - 1 oğlanlarınıñ : E oğlanlarını || 11 ölse : E ölse édi || 13 édi : E érdi || 14 dang : H دانگ

aniñ bolğay. Bu ‘acab şartıdur. Pād-şahlıқта kaçan rast kélgey kim, bir qaraçu (2) kişini özi bile şerik dék kılğay? İni, oğul bile mundaq şart mu‘tabar bolmas; bég kişi bile (3) hod, néçük mu‘tabar bolur. Taht algandın soñ, bu şartın paşimān boldı, veli sūd kılmağı. E_{133a} (4) Bu tira-mağz merdek hem, munça rı‘āyat tapıp, Mırzāğa zıyāda sarlıqlar kılur édi. Mırzā rāyı (5) bile ‘amal kılmas édi. Āhır dédiler kim, masmūm boldı. Va'llahu a‘lam bi-ħaķıķati'l-ħāl.

Yana ‘**Alī-şir Bég Navāyī** (6) édi. Bégi émes édi, belki muşāhıbí édi. Kiçikligide hem-mekteb ékendürler. Ĥuşuşıyyat bısyār (7) ékendür. Bilmén, né carıma bile Sultān Abū Sa‘id Mırzā Heridin ihrāc kıldı. Samarqandğa bardı. (8) Néçe yıl, kim Samarqandta édi, Aħmad Ĥācī Bég murabbī vu muķavvısı édi. ‘Alī-şir Bégniñ mızācı nāzūk- (9) lük bile maşhūrdur. Él, nazākatını davlatınıñ ġurūrıdın taşavvur kılur érdiler. Andaq (10) émes ékendür. Bu sıfat aña cıbilli ékendür. Samarqandta ékende hem oşmundaq nāzūk-mızāc ékendür. (11) ‘Alī-şir Bég nazırı yok kişi édi. Türkī til bile tā şı‘r aytıpturlar, hiç kim ança köp ve ĥüb (12) aytқан émes. Altı masnavi kitāb nazm kılıptur: Béşi *Ĥamsa* cavābıda, yana biri *Manıķıķu‘t-ıayr* vaznıda, (13) *Lisānu‘t-ıayr* atlıķ. Tört ġazalıyyāt divānı tartıb kılıptur: *Ĝarāyıbu‘ş-şığar*, *Navādırıu‘ş-şabāb*, (14) *Badāyı‘u‘l-vasaı*, *Favāyıdu‘l-kıbar* atlıķ. Yaħşı rubā‘ıyyātu hem bar. Yana bazı muşannafātu bar, kim bu mezkūr bolğan- H_{171a} (1) larğa baķa pastrāķ ve sustrāķ vāķı‘ boluptur. Ol cumladın inşālarını Mavlāna ‘Abdu‘r-raħman (2) Cāmıģa taķlıd kılıp, cam‘ kılıptur. Ĥāşıl kim, her kimge her iş üçün her ĥat, kim bitiptür, yıģışturuptur. (3) Yana *Mızānu‘l-avzān* atlıķ ‘arūz bitiptür, bısyār madħūldur. Yégirmi dört rubā‘i K₂₁₄ (4) vaznıda dört vaznda ġalaı kılıptur. Ba‘zı buħurnıñ avzānıda E_{133b} hem yañlıptur. ‘Arūzğa (5) mutavaccıh bolğan kişiģe ma‘lūm bolğusıdır. Fārsi divān hem tartıb kılıptur. Fārsi (6) nazmda **Fānī** taħalluş kılıptur. Ba‘zı abyātu yaman émeştür, veli ekşeri sust u firūdtur. Yana (7) müşıķıda yaħşı némeler bağlaptur. Yaħşı naķşları ve yaħşı piş-ravları bardur. Ahlı- fażl (8) ve ahl-ı hunarğa, ‘Alī-şir Bégçe murabbī vu muķavvı ma‘lūm émes, kim herģiz paydā bolmış bolğay. Ustād Ķul Muħammad (9) ve Şayhi Nāyı ve Ĥuseyn

1 aniñ bolğay : H aniñ | pād-şahlıқта : E pād-şahlıķқа || 2 dék : H - | oğul : E اورغل | mu‘tabar : H muyassar || 3 mu‘tabar : H muyassar || 5 va'llahu a‘lam bi-ħaķıķati'l-ħāl : E va'llahu a‘lamu'l-ħaķıķatu'l-ħāl || 8 yıl : E ئیل | nāzūklük : E nāziklik || 14 Badāyı‘u‘l-Vasaı : H Bad[ā]yı‘u‘l-Vasaı || 171a 1 inşālarını : E inşāları || 2 kim bitiptür : E her kim bitiptür || 3 yégirmi : E ئيکيرمه || 9 taķvıyyatın : E taķvıyyatı bile

'Üdi, kim sâzda sar-amad édiler, Bégniñ tarbiyyat u taqvıyyatıdın (10) munça tarakķı vu şuhrat kıldılar. Ustâd Bihzâd ve Şâh Muẓaffar tasvirda Bégniñ say' u ihtimâmı (11) bile mundaķ maşhûr u ma'rûf boldılar. Munça bınâ-yı hayr, kim ol kıldı, kem kişi mundaķ muvaffaq (12) bolmış bolğay. Oğul ve kız ve ahl u 'ıyâl yok, 'âlamnı tavri fard u carıda ötkerdi. Avâyıl, (13) muhr-dâr édi; avâsıt, bég bolup, néçe maħal Astarâbâdta ħukûmat kıldı. Avâhır, sıpâhılıķnı (14) terk kıldı. Mirzâdın néme almas édi, belki yilde Mirzâğa kullı mablağlar piş-keş kılır édi. H_{171b} (1) Sulţân Ĥuseyn Mirzâ Astarâbâd çerigidin yanganda, ıstıķbâlğa kéldi. Mirzâ bile körüşüp, (2) kópğunça, bir ħâlatı boldı; kopa almadı. Köterip élttiler. Tabıblar aşlâ taşhış kıla almadı- (3) lar. Tañlasığa oķ Téñri raħmatığa bardı. Bir baytı ħasb-ı ħâl vâkı' boluptur:

(4) Bu dard ile ki öler mén, marâz çü zâhır émes,
Tabıblar bu balâğa né çâra kılgaylar¹⁸?

(5) Yana **A ħ m a d T e v e k k ü l B a r l a s** édi. Burunlar muddatı, Kandıhâr ħukûmatı munda édi.

Yana **V a l i B é g** édi. Ĥacı (6) Sayfu'd-din Bégniñ naslıdın- E_{134a} dur. Nökerdür. Mirzâniñ uluķ bégı édi. Sulţân Ĥuseyn (7) Mirzâ taħt alğandın soñ, ħayli 'umr tapmadı; bat oķ öldi. Musulmân u namâz-güzâr ve (8) terk ü şâdıķ kişi édi.

Yana **Ĥ a s a n Ş a y ħ T é m ü r** édi. Muni Bâbur Mirzâ nı'ayat kılıp, bég- (9) lik martabasığa yétkürüp édi.

Yana **N o y a n B é g** édi. Atası Tırmız seyyidleridindür. (10) Ana tarafıdın hem Sulţân K₂₁₅ Abû Sa'id Mirzâ, hem Sulţân Ĥuseyn Mirzâğa uruķ bolur. Sulţân (11) Abû Sa'id Mirzâ hem nı'ayat kılıp édi. Sulţân Aħmad Mirzâ qaşıda mu'tabar bég édi. Sulţân Ĥuseyn Mirzâ (12) qaşığa bardı, yaħşı nı'ayat taptı. Lavand

¹⁸ Ali-şîr Nevâi (mefâ'ilün | fe'ilâtün | mefâ'ilün | fâ'ilün ~ fa'lün)

13 maħal : E vaķt | avâhır : E sañra || 14 yilde : E نیل ده || 171b 4 ile ki : E ايلاك || 5 yana ...munda édi : E - || 6 naslıdındur : E naslıdındur[r] | nökerdür : H نکوردور || 7 musulmân ... 8 ... kişi édi : E - | Ĥasan Şayħ : E Şayħ Ĥasan || 9 Tırmız : H ترمذ || 10 hem Sulţân Abû Sa'id Mirzâ, hem Sulţân Ĥuseyn Mirzâğa uruķ bolur : E yana Mogul Bég, néçe maħal Heri ħukûmatı anda édi. Sofıra Astarâbâdnı bértiler. Astarâbâdnı 'Irâķ, Ya'küb qaşığa qaçıp bardı. Yatımça kişi édi, kımar kılır édi.

u hoş-bâş ve şarâb-h'vâra vu (13) 'ayyâş kişi édi. Hasan Ya'küb anıñ hıdmatıda bolğan üçün, Hasan Noyan hem dérler (14) édi.

Yana **C a h ā n - g ĩ r B a r l a s** édi. Kâbulda néçe maħal Muħammad Burunduĵ bile űeriklik ĵukūmat kılıp- H_{172a} (1) turlar. Soñra, Sultān Ĥuseyn Mirzā kaşıĵa bardı, yaħşı rı'āyatın kıldı. Ĥarakāt (2) u sekenātı zarāfāt u laťafat bile édi. Hoş-ma'âş kişi édi. Av ve kuşnıñ (3) rāh u ravışını yaħşı bilür üçün, Sultān Ĥuseyn Mirzā ekşer bu işlerni aña rucū' (4) kılur édi. Badi'u'z-zamān Mirzānıñ muşāħıbı édi. Mirzā muşāħıblıĵın yād kılıp, ta'rıf (5) kılur édi.

Yana **M ĩ r z ā A ĥ m a d ' A l ĩ F ā r s ĩ B a r l a s** édi. Egerçi ű'r aytmas édi, hoş-ťab' (6) ve ű'r-şınās ve zarıf ve yatımća kişi édi.

Yana **' A b d u ' l - ĥ ā l ĩ k B ě g** édi. Firüz-şāh (7) Běg -kim Şāh-ruħ Mirzānıñ uluĵ rı'āyat kılğan běgi édi- muniñ uluĵ (8) atasıdur. Bu cıhattın 'Abdu'l-ħālık Firüz-şāh dérler. Bir néçe mahal Ĥ'arāzm munda édi.

Yana (9) **I b r ā h ĩ m D u l d a y** édi. İş ĵısābını mülk-dārlık tarıķını yaħşı bilür édi. Muħammad Burunduĵnıñ (10) şānı eşi édi.

Yana E_{134b} **Z u ' n - n ũ n A r ĵ u n** édi. Mardāna kişi édi. Sultān Abū Sa'id Mirzā (11) kaşıda, yekelikleride yaħşı kılıçlar çapķandur. Andın soñra hem (12) her yérde éligi işke yétiptür. Mardānalıĵıda söz yoĵ édi, bir néme télberek kişi (13) édi. Bizniñ mirzālarınıñ kaşıdın Sultān Ĥuseyn Mirzā kaşıĵa bardı. Ĝürnı (14) ve Nekdirini bérđi. Yétmış séksen kişi bile ol navāhıda yaħşılar kılıç çaptı. Az az kişi H_{172b} (1) bile ĵalın ĵalın Hazāra, Nekdirini yaħşılar bastı. Hazāra ve Nekdirini anća kişi zať kılğan émes. (2) Néçe maħaldın soñ, Zamın Dāvarnı hem bérđiler. Oĵlı Şāh Şucā' Arĵun K₂₁₆ hem, atası bile (3) kiçiklikleride yürüp, kılıçlar çaptı. Sultān Ĥuseyn Mirzā, atasınıñ raĵmıĵa rı'āyat (4) kılıp, Ķandahārni atası bile űeriklik bérđi. Soñra bu ata oĵul, ol oĵul bile ata arasıda (5) yaĵılıĵlar salıp, fıtnalar kıldılar. Āħır mén Ĥusrav Şāhni tutup, nöker süderidin ayırıp, (6) Kābulnı Zu'n-nūnnıñ kiçik oĵlı Muķimdin alĵan yili, Zu'n-nūn, Ĥusrav Şāh, méniñ cıhatımdın, bi-çāra bolup, barıp

13 anıñ : E atanıñ || 172a 2 av ... 4 kılur édi : E - || 5 egerçi ... 6 ... kişi édi : E - || 7 uluĵ : E اولق

uluĵ : E اولق || 10 eşi : E اثنين || 11 kaşıda : E kaşıĵa | yekelikleride (يكه ليك لاريدہ) : H

ekelikleride (يكه ليك لاريدہ) || 12 yérde éligi : H yérde éligi | télberek : H telberek || 172b 2 bile : H

bile bile || 3 kiçiklikleride : E kiçikleride || 4 ol : E - || 6 Zu'n-nūnnıñ ... yili : H -

Sultān Huseyn Mirzānı (7) kördiler. Sultān Huseyn Mirzādın soñra, köprek ulğaydı. (8) Heriniñ dāman-ı köh vılayatlarını, mişl-i Avba ve Çahçarān, muña bėrdiler. Badi‘u‘z-zamān Mirzā, (9) Muzañfar Mirzā, kim şeriklik pād-şāh boldılar; Badi‘u‘z-zamān Mirzā eşigide bu, şāhib-ı ihtıyār (10) édi, Muzañfar Mirzā eşigide Muñammad Burunduğ Barlas şāhib-ı ihtıyār édi. Egerçi mardānalığı bar édi, (11) veli bir néme tēlberek ve göl kişi édi. Tēlbe ve göl bolmasa, mundağ hoş-āmadnı E_{135a} kabül kılıp, özini (12) rusvā kılur mu? Tafşılı budur kim: Heride mundağ kim i‘tibār u ihtıyār boldı, bir néçe şayh ve mullā (13) aña kēlip dērler kim: “Kıtuñbizniñ bile ihtılāt kılatur. Saña **H ı z a b r u ' 1 1 a h** laqab boldı. Sēn (14) Özbekni alğūñdur.” Bu hoş-āmadnı inanıp, boynığa fūta salıp, şükürler kılıptur. Bādğis navāhısıda, H_{173a} (1) Şıbanı Han kim mirzālarınıñ üstige kēlip, birini koşqalı qoymay bastı. Zu‘n-nūn (2) yüz yüz élligçe kişi bile Kara Rıbātta, Şıbanı Han rü-ba-rūsıda oşbu sözge çın tutup, (3) turdı. Kalın kişi yētken bile, alıp oğ tēprediler. Zu‘n-nūnnı alıp öltürdiler. (4) Pāk-mazhab kişi édi. Namāznı terk kılmas édi. Artuğı namāzlar hem hayli öter édi. (5) Şatrançğa köp maşğūf édi. Él bir élik bile oynasa, ol iki élik bile oynar édi; (6) her néçük köñli tiler, oynar édi. İmsāk u hıssat, tabi‘atıda gālīb édi.

Yana **Derviş ‘Ali Bég** (7) édi. ‘Ali-şir Bėgniñ tokñan inisi édi. Néçe mañal Balñnıñ hıkūmatı K₂₁₇ munda édi. Balñ- (8) da yahşı bėglikler kıldı. Tıra-mağz ve mudammağ ve bi-hunarrağ kişi édi. Sultān Huseyn Mirzā avval Kınduz (9) ve Hışar üstige kēlgende, tıra-mağzlığın tutturdılar. Balñ hıkūmatıdın ma‘zül boldı. (10) Tāriñ-ı tokuz yüz on altıda, mén Kınduz kēlgende meniñ qaşımğa kēlip édi; maşğ u mabhūt (11) édi. Bėglik kabılıyyatıdın dūr ve içkilik şalāhiyyatıdın mahcūr édi. Gālībā ‘Ali-şir Bėg vāsıta- (12) sıdın munça rı‘āyat tapñandur.

Yana E_{135b} **Mogul Bég** édi. Néçe mañal Heri hıkūmatı anda édi. Soñra (13) Astarābādın bėrdiler. Astarābādın ‘Irāqqa, Ya‘kūb Bėg qaşımğa qaçıp bardı. Yatmça kişi (14) édi. Hamışa kımār kılur édi .

Yana **Seyyid Badr** édi. Bısyār zor ve asru şirīn-ñarakat kişi H_{173b} (1) édi. ‘Acab şāhib-uşul kişi édi. Ğarib hūb raqş kılur édi. Ğayr-ı mükerrer raqş (2)

6 Sultān Huseyn Mirzānı 7 kördiler : H Sultān Huseyn Mirzānı kördiler Sultān Huseyn Mirzānı kördiler || 11 bolmasa : H bolmas || 13 Hızabru'llah : H Hazābiru'llah || 173a 2 rü-ba-rūsıda : H r[ü]-ba-rūsıda || 4 artuğı : E artuğı || 5 élik bile : H bile élik || 8 tıra-mağz ve mudammağ : H tıra-mağz || 9 tıra-mağzlığın : H tıra-mağzlığın || 10 altıda : H altı | mabhūt : H mabhūt, E mabhūt || 11 mahcūr édi : H mahcūr || 173b 1 hūb : E - ||

kılır édi. Ğālībā ol raqş anıñ ihtarā'idur. Hamişa Mirzā mulāzamatıda bolur (3) édi, dāyım ħarīf-ı şarab ve ham-şuĥbatı édi.

Yana **İslim Barlas** édi. Terk kişi édi. (4) Kūşçılığnı yaĥşı bilür édi. Ba'zı işlerni tavri kılır édi. Otuz kırk batman (5) küç bile né atıp taĥtadın ötkerür édi. Kabaĥ maydānıda, maydān başıdın çapıp, (6) yaynı tuşurup, kūrurp, atıp kabaĥnı urar édi. Yana zih-girni bir qarı bir (7) yarım qarı rıştāğa baġlap, rıştanīñ yana bir uçnı bir yığaçka baġlap, évürü- (8) lür ħālatta, oĥnı atıp, zih-girdin ötkerür édi. Mundaĥ ġarīb işleri (9) ħayli bar édi. Hamişa mulāzamat kılır édi, ħer'şuĥbatta bar édi.

Yana **Sultān Cunayd Barlas** (10) édi. Soñralar Sultān Aĥmad Mirzā qaşığa kélip édi. Bu, Sultān Cunayd Barlasnıñ (11) -kim bu tāriĥda Conapūr ħukūmatı şirket bile aña ta'alluĥdur- atasıdur.

Yana **Şayĥ Abū Sa'īd Ĥan** (12) **Dar-miyān** édi. Bilmén, bir uruşta Mirzāğa at givürüp müdür, yā Mirzağa (13) qaşd kılğan ġanīmni daf' kılıp mudur, ol eihātın bu laĥab bile mulāĥĥab boluptur.

Yana (14) **Bih-būd Béğ** édi. Burunlar çuhra çergeside ĥıdmat K₂₁₈ kılır édi. Mirzānıñ qazaĥlıq- H_{174a} larıda ĥıdmatı yaĥıp, Bih-būd Béğge bu 'ināyatnı kılıp édi, kim tamġada ve sikkede anıñ (2) atı édi.

Yana **Şayĥım Béğ** édi. **Suhaylī** taĥalluş kılır üçün, Şayĥım Suhaylī dérler édi. (3) Bir tavır şı'r aytur édi, qorĥqu dék alfāz ve ma'ānī darc kılır édi. Anıñ abyātındur (4):

شب غم کردبا [د] آهم از جا برد کردونرا
 فرورد ازدهای سیل اشکم ربع مسکونرا¹⁹

¹⁹ Gam gecesinde ahlarımın kasırgası göġü yerinden oynattı; göz yaşlarımın seli ejderhası, dünyanın insanlarla meskūn olan kısmını yuttu. (Şeyhim Bey -Süĥeyfı-)

2 ihtarā'idur : H ihtarā'ı édi || 3 yana ... 9 ... şuĥbatta bar édi : E - || 10 soñralar : H سونکرا || 12

givürüp : H keltürüp | yā : E - || 174a 3 tavır : H tür | dék : H dek | anıñ abyātındur : E- ||

: شب غم کردبا [د] آهم از جا برد کردونرا فرورد ازدهای سیل اشکم ربع مسکونرا 4

E - || , شب غم کردباد آهم ازجا برد کردونرا فرورد ازدهای سیل اشکم ربع مسکونرا K

(5) Maşhürdür kim, bir qatla bu baytnı Mavlānā ‘Abdu'r-raḥman Cāmīni ḥıdmatıda oқuptur. Mavlānā (6) ayıpturlar kim: “Mīrzā, şı‘r ayta siz, yā ādam qorқuta siz?” Dīvān tartīb qılıp édi. (7) Maşnavıyyatı hem bar.

Yana **Muḥammad Vali Béğ** édi. Vali Béğniñ, kim mezkür boldı, anıñ (8) oğlı édi. Aḥırlar Mīrzā qaşıda uluq béğ bolup édi. Ba-vucūd kim uluq béğ (9) édi, hergiz ḥıdmatını terk qılmas édi, géçe ve gündüz éşikte yastanıp E_{136a} édi. (10) Andaq kim aşı ve şileni dāyım éşikte oқ tartılır édi. Mundaq mulāzamat (11) qılır kişi muqarrardur kim, andaq rı‘āyat tapqay. ‘Acab balāyidur; bu zamānda birev, kim (12) beglik atandı, kéynide beş altı kel ü körni kördi, teklifler bile éşikke kéltürmek (13) kérek. Ol nav‘ mulāzamat ḥod qandadur, özleriniñ bi-davlatlıǵı ékin. Muḥammad Vali Béğ- (14) niñ aşı ve şileni yaḥşı édi. Nökerni pur-şıqқ u renge saḥlar édi. Faqir u miskinge H_{174b} (1) öz éligi bile galaba ḥayr qılır édi. Fuḥş-güy ve bad-zabān kişi édi. Tārīḥ-ı toқuz yüz on (2) yétide mén Samarqandnı alganda, Muḥammad Vali Béğ ve Derviş ‘Alī Kitāb-dār meniñ qaşımnda édi- (3) ler. Ol vaqt aflıc bolup édi. Né sözide maza bar édi, né özide. Munça rı‘āyat qābılı (4) émes édi. Gālibā ḥıdmat anı ol martabaǵa yétkürgendür.

Yana **Baba ‘Alī Éşik Ağa** édi. Avval, (5) ‘Alī-şir Béğ rı‘āyat qılıp édi. Soñra, mardānalıǵıdın Mīrzā alıp éşik aqa qılıp, béğlik martabasıǵa yétkürüp édi. Yūnus ‘Alī -kim bu tārīḥda meniñ (6) qaşımnda béğ ve K₂₁₉ muqarrab ve içkidür, zikri mükerrer kélgüsüdür- muniñ oǵlıdur.

Yana **Badru' d - dīn** édi. (7) Burun, Sulṭān Abū Sa‘id Mīrzāniñ şadrı Mirek Abdu'r-raḥim qaşıda édi. Ḥayli çust u (8) çaspān ékendür. Dérler kim, yéti attın saçraǵandur. Bu ve Baba ‘Alī muşāḥıblar édiler.

(9) Yana **Ḥasan ‘Alī Calayır** édi. Aşlı E_{136b} atı Ḥuseyn ‘Alī

5 maşhürdür ... 6 ... qorқuta siz : E - | qorқuta siz : H سيز قورقوتيه || 7 Vali Béğniñ : H
 8 uluq : E اولق | | bā-vucūd : E ve bā-vucūd | uluq : E اولق || 11 qılır : H [kıl]ur |
 andaq : E mundaq | ‘acab balāyidur : E ‘acāyib balā’idur || 12 béğlik : H béğ | altı : E - || 13 qandadur :
 E qandadur | özleriniñ : E özleri || 14 nökerni : E nökeri || 174b 1 fuḥş-güy : E fuḥş-gü || 2 yétide : H
 yétide | Samarqandnı : E Samarqand || 4 martabaǵa : E martaba || 5 édi ... qılıp : H - || 7 çust : H cust
 || 8 saçraǵandur : H saçr[a]ǵandur | édiler : E édiler. Yana Sulṭān Cunayd Barlas édi. Sofıralar Sulṭān
 Aḥmad Mīrzā qaşıǵa kélip édi. Bu, Sulṭān Cunayd Barlasniñ, kim Cūnapūr ḥukūmatı şirket bile afa
 ta‘alluqdur. || 9 ‘Alī : H -

Calayırdur, veli Hasan 'Aliğa maşhürdür. Atası 'Ali Calayır- (10) nı Bâbur Mirzâ rı'ayat kılıp, bég kılıgandır. Soñra, Yâdgâr Muhammad Mirzâ Herini alganda, 'Ali Calayır- (11) dın uluqraq kişisi yok édi. Hasan 'Ali Calayır, Sultân Huseyn Mirzâ qaşıda қоş bégі (12) édi. Şâ'ir édi. **T u f a y l i** taħalluş kılıur édi. Qaşıdanı bısyâr yaħşı aytur édi. Öz zamânında (13) qaşıdada sar-âmad édi. Târiħ-ı toquz yüz on yétide, kim Samarqandnı aldım, mênin qaşımğa kéldi; (14) beş altı yıl mênin qaşımında boldı. Mênin atımğa yaħşı kasıdalar ayttı. Bı-bâk ve mutlıf H_{175a} (1) kişі édi. Çuhra saħlar édi. Hamışa nard oynar édi, kımâr kılıur édi.

Yana **H v ā c a ' A b d u ' l l a h M a r v ā r i d** (2) édi. Burun, şadr édi; soñra, içki ve muqarrab ve bég bolup édi. Pur-fazâyıl kişі édi. (3) Kânunnı ança, kişі çalmaydur; kânûnda girift kılmaq munin ihtıar'ıdur. Huñutnı hûb (4) bitir édi. Ta'lıqnı hûbraq bitir édi. İnşanı hûb kılıur édi. Hoş-şuħbat kişі édi. Şı'r (5) aytur édi. **B a y ā n i** taħalluş kılıur édi. Şı'rı, özge ħayşıyyatığa baqa köp firüdtur, veli şı'rnı (6) hûb tanır édi. Fâşık ve bı-bâk édi. Fışknın şamatıdın âbıla marazığa giriftâr bolup, élik (7) ayakdın kalıp, neçe yıl türlü türlük 'azâb u maşakqatlar tapıp, oşbu balıyya bile oq (8) 'âlamdın naql kıldı.

Yana **M u ħ a m m a d S e y y i d U r u s** édi. Urus Argun -kim Sultân Abû Sa'id Mirzâ (9) taht alganda, uluq ve ihtıar bég ol édi- munin atasıdur. Ol zamânda yaħşı (10) atışlıq yigitler bar édi. Ol sar-âmadlardın biri E_{137a} budur. Yayı katık, oqı uzun (11) bérk atışlıq K₂₂₀ ve yaħşı atışlıq ékendür. Andahüd ħukûmatı neçe maħallar anda édi.

Yana **M i r ' A l i** (12) **M i r - ā ħ ũ r** édi. Bu oldur kim, Sultân Huseyn Mirzâğa kişі yeberip, Yâdgâr Muhammad Mirzânın (13) gâfilliğında üstige kéltürdi.

Yana **S e y y i d Ĥ a s a n O ğ l a q q ı** édi. Seyyid Oğlaqçımın oğlı, (14) Seyyid Yûsuf Bégniñ inisi édi ve Mirzâ Farruħ atlıq ħayşıyyatlıq ve kabılıyyatlıq oğlı H_{175b} (1) bar édi. Târiħ-ı toquz yüz on yétide mên Samarqandnı alganda, mênin qaşımğa kélip édi. Şı'rnı (2) egerçi kem aytıp édi, veli tavri aytur édi. Uşurlâb ve

9 'Aliğa : E 'Ali bile || 10 Herini : E Heri || 11 uluqraq : E اولقراق || 175a 1 Marvârid : H Marvâri || 2 ve bég : E bég || 4 kişі édi : H kişі || 5 Bayânı : H Payânı | firüdtur : H firüdtur édi || 7 tapıp : H ta[r]ıup | balıyya bile : E balıyyada || 9 uluq ve : E uluq || 12 Mır-âħūr : E مير آħور || 13 gâfilliğında : E gâfillikında || 14 inisi : E ağası | ve kabılıyyatlıq : E - || 175b 1 Samarqandnı : E Samarqand | édi : E -

nucümni yahşı bilür édi. Şuĥbatı (3) ve iĥtılâtı hem yahşı édi. Bir néme bad-şarráb édi. Ğacdavân uruşıda öldi.

Yana **Téñri-bérđi** (4) **Samançı** édi. Terk ve mardâna ve kılıçlık yigit édi. Balĥ éşigide Nazar Bahâdır atlık Ğusrav Şâh- (5) niñ uluĥ nökerini yahşı çapĥulap aldı. Néçük kim mezkür boldı.

Yana bir néçe Türkmen (6) bégleri édi, kim Mirzâ qaşıġa kélip, rı'ayat tapıp édiler. Burun kélgenlerdin bir **'Ali Ğan** (7) **Bayındır** édi. Yana **Asad Béğ** ve **Tahamtan Béğ** édiler, bular aġa ini édiler. Tahamtan Bégniñ kızını (8) Badi'u'z-zamân Mirzâ alıp édi, kim Muĥammad Zamân Mirzâ andındur. Yana **Ibrâhim Çagatay** édi. (9) **Yana Amir 'Umar Béğ** édi. Soñralar Badi'u'z-zamân Mirzâ qaşıda bolur édi. Mardâna ve (10) terk ve yahşı kişi édi. Abu'l-faĥ atlık bir oġlı 'Irâĥdin méniñ qaşımġa kélđi; bu târiĥda (11) hem bardur, bısyâr sust ve bi-cur'at ve bolumsuzdur. Anıñ dék atadin muniñ dék (12) oġul!

Soñra kélgenlerdin -kim E_{137b} Şâh Ismâ'il 'Irâĥ ve Ğazarbâycânġa mutaşarrıf bolġanda, andın (13) Ğurâsânġa kélip édiler- bir **'Abdu'l-bâķi Mirzâ** édi. Témmür Béğ naslıdıındur. Mirân-şâhi- (14) dur. Burundın bularnıñ naslı ol vilâyatlarġa barıp, salĥanat dâ'iyasını baş- H_{176a} (1) larıdin çıkarıp, ol pād-şâhlarġa mulâzamat kılıp, rı'ayat tapa kélgendürler. Bu 'Abdu'l-bâķi (2) Mirzâniñ 'ammı Témmür 'Uşmân, Ya'ķüb Béğ qaşıda uluĥ ve mu'tabar béğ ékendür. Bir navbat K₂₂₁ (3) Ğurâsân üstige ĥalın çerik қоşup yebermek ĥayâl hem kılıġandur. 'Abdu'l-bâķi Mirzâ (4) kélgeç, Sulĥân Ğuseyn Mirzâ hem yahşı rı'ayatını kılıp, küyev kılıp, Sulĥânım Béġim- (5) ni -kim Muĥammad Sulĥân Mirzâniñ anası édi- bérđi. Yana soñra kélgenlerdin **Murâd Béğ** (6) **Bayındır** édi.

Ş u d ũ r

Bir **Mir Sar Barahna** édi. Andıcânıñ kéntleridindür. Ğalıbâ (7) müteseyyiddür. Bısyâr ĥoş-şuĥbat ve ĥoş-ĥab' ve şirîn-kelâm kişi édi. Ğurâsân

2 şuĥbatı : H yahşı şuĥbatı || 3 néme : E néçe || 4 kılıçlık : H kılıçlıķınıñ || 5 nökerini : H nökerini || 6 kélgenlerdin : H kélgen || 7 yana : H ينة | édiler : H édi | bular : E - || 12 oġul : H oġlı | Ğazarbâycânġa : H آذربايجانغہ || 176a 1 kélgendürler : H kélgendü[r]ler || 4 rı'ayatını : E rı'ayatu || 6 Bayındır : H Bayındırı

fuzalâsı (8) ve şu'arâsı kaşıda anıñ dağlı ve sözi mu'tabar ve sanad édi. Amir Hamza kışşasınıñ (9) muqâbalasıda 'umrnı zâyı' kılıp, uzun uzak yalğan kışşa bağlaptur. Bu amr-ı muhâlif-ı (10) tab' u 'ağldur.

Yana **Kemâlu'd-din Huseyn Gâzur-gâhî** édi. Egerçi şüfî émes édi, mutaşavvıf (11) édi. 'Ali-şir Béğ kaşıda mundağ mutaşavvıflar yığılıp, vacd u samâ' kılurlar ékendür. (12) Ekşeridin muniñ üşülü yahşırağ ékendür. Galıba sabab-ı rı'âyatı üşülü boluptur. (13) Özge déğü dék hayşıyyatı yok édi. Bir taşnıfı bar, *Maclısu'l-'uşşâk* atlık; Sultân Huseyn (14) Mirzânıñ atığa bağlap bitiptür. Bıyâr sust ve ekşeri yalğan ve bî-maza yalğan H_{176b} E_{138a} (1) bî-adabâna harflar bitiptür. Aandağ kim, ba'zıdın tavahhum-ı küfrdür. Néçük kim hayli anbyânı -'alayhimu's-salâm- (2) ve galaba avliyânı macâzî 'aşıklıqqa mansüb kılıp, her kıysığa ma'sûk u (3) maħbûbı paydâ kılıptur. Yana bu 'acab gölâna amridur, kim dibâcada Sultân Huseyn Mirzâ (4) "Özümnıñ taħrır u taşnıfidur." dép bitiptür. Kitâb arasında kéltürülgen Kemâl- (5) u'd-din Huseynniñ aş'âr u ğazalıyyâtınıñ başıda tamâm "li-muharririhı" bitiliptür. Oşbu (6) Kemâlu'd-din Huseynniñ hoş-âmadıdın Zu'n-nün Argun **Hı z a b r u ' I l a h** ğa mulakķab (7) boldı.

V u z a r â

Bir **Macdu'd-din Muħammad** édi. Şâh-ruħ Mirzânıñ yek-çalama divânı Ĥ'âca Pır Aħmad (8) Ĥavâfınıñ oğlı édi. Burunlar Sultân Huseyn Mirzânıñ divânıda ĥâtr-ħvâh (9) tartıb u nasakı yok édi. Israf u itlaf bıyâr bolur édi. Né ra'ıyyat ma'mür édi ve né (10) sıpâhı şâkir. Ol furşatta Macdu'd-din K₂₂₂ Muħammad parvançı édi, **Mırek** dérler édi. Mirzağa (11) azraq yarmağ muħım bolup, divânıların tilegende, divânılar: "Yoktur, ĥâşıl bolmas." (12) dép cavâb bérürler. Macdu'd-din Muħammad ĥâzır ékendür, tabassum kılur. Mirzâ cihat sorsa, ĥalvat (13) kılıp, köñlideğini 'arz kılıp dér kim: "Mirzâ şart kılsalar -kim ménıñ éligimni kavı (14) kılıp, sözümdin tacâvuz kılmaları- az furşatta andaq kılay kim, vilâyat H_{177a} (1) ma'mür ve ra'ıyyat şâkir ve ĥızâna mavfür ve sıpâhı vâfir bolğay."

8 kışşasınıñ : H kaşıdasınıñ || 9 'umrnı : H 'umrı || 10 Gâzur-gâhî : H Gâzur-gehî || 11 yığılıp : E بىغلاب || 176b 2 'Alayhimu's-salâm : E - | galaba : H - | mansüb : E mansüb || 3 dibâcada : H dibâçada || 4 bitiptür : H bitipdür | kéltürülgen : E kéltürgen || 5 bitiliptür : H bitilipdür || 8 Ĥavâfınıñ : H Ĥânınıñ || 9 ma'mür édi : E ma'mür | ve : H - || 14 vilâyat : H bolğay vilâyat , E - || 177a 1 ma'mür ve ra'ıyyat şâkir ve ĥızâna mavfür ve sıpâhı vâfir : E ra'ıyyat ma'mür ve sıpâhı meşķür ve ĥızâna mavfür

Mirzâ hem anıñ dıl-h'âhı (2) 'ahd u şart kılıp, tamâm Hurâsân mamâlikide anı ihtiyâr kılıp, camî' muhimmâtnı anıñ 'uhda- (3) sığa kıldı. Bu hem, imkânı barıça, sa'y u ihtimâm kılıp, az furşatta sıpâhî ve ra'ıyyatnı E_{138b} (4) râzî vu şâkir kıldı, hızânağa hem vâfir yarmaqlar tuşurdı, vilâyâtnı ma'mûr u âbâdân (5) kıldı. Velî 'Alî-şîr Bég başlıg camî' bégler ve ahl-ı manşib bile zıddâna ma'aş kıldı. Bu cihat- (6) tın barça anıñ bile yaman boldılar; sa'y u ıgvâ kılıp, Macdu'd-din Muḥammadnı tutturup, (7) ma'zül kıldılar. Anıñ ornığa Nızâmu'l-mülk divân boldı. Néçe mahaldın soñ, (8) Nızâmu'l-mülknı hem tutturup, öltürüp, H'âca Afzalnı 'Irâqdın keltürüp, (9) divân kıldılar. Mén Kâbul kélgen furşatta, Hâca Afzalnı bég kılıp édiler; (10) divânda hem muhr basar édi.

Yana **H'âca 'Aḫā** édi. Egerçi alar dék sâhıb-manşib (11) divân émes édi, velî camî' Hurâsânatta H'âca 'Aḫâñnıñ bî-maşvaratı, hiç (12) muhim fayşal tapmas édi. Muḫtaḫî ve namâz-güzâr ve mutadayyn kişi édi, maşgülluğı hem bar (13) ékendür.

Sultân Huseyn Mirzânıñ tavâbı' u lavâhıķı bular édi, kim mezkûr boldı. (14) Sultân Huseyn H_{177b} (1) Mirzânıñ zamânı, 'acab zamânı édi. **Ahl-ı faẓl ve bî-nazîr** éldin Hurâsân, ba-tahşîş (2) Herî şahrı mamlû édi. Her kişiniñ -kim bir işge maşgülluğı bar édi- hımmatı ve ğaraẓı (3) ol édi édi kim, ol işni kemâlğa yétkürgey.

Bu cumladın bir **Mavlânâ 'Abdu'r-raḫman Câmî** (4) édi, kim zâhır u bâḫın 'ulûmıda ol zamânda ol mıkdâr kişi yok édi. Şı'rı ḫod (5) ma'lûmdur. Mullânıñ canâbı K₂₂₃ andın 'âliraḫdur kim, ta'rîfka ihtiyâcı bolğay. Ğatış (6) ḫâtırğa kéçti kim, bu muḫaḫḫar aczâda tayammun u teberrük cihatıdın alarnıñ atları mezkûr ve şamma-ı (7) şıfatlarıdın maşṭur bolğay.

Yana **Şayhu'l-ıslâm Sayfu'd-din Aḫmad** E_{139b} édi. Mavlânâ Sa'du'd-din (8) Taftâzâniniñ naslıdır. Andın beri Hurâsân mamâlikide şayhu'l-ıslâm bola (9) kélgendürler. Bısyâr dânişmand kişi édi. 'Arabıyyat 'ulûmını ve naḫlıyya 'ulûmını ḫüb bilür (10) édi. Bısyâr muttaḫî vu mutadayyn kişi édi. Egerçi Şâfı'î mazhab édi, mazâhıbnı rı'âyat (11) kıılır édi.

4 hızânağa : E hızânada || vilâyâtnı : E vilâyatnı || 13 Sultân Huseyn Mirzânıñ tavâbı' u lavâhıķı bular édi, kim mezkûr boldı : H Sultân Huseyn Mirzânıñ tavâbı' u lavâhıķı bular édi, kim mezkûr boldı, Sultân Huseyn Mirzânıñ tavâbı' u lavâhıķı bular édi, kim mezkûr boldı || 177b 5 andın : H ایدین || 8 naslıdır : E naslıdur | andın : H ایدین || 9 naḫlıyya 'ulûmını : E naḫlıyya 'ulûmı || 10 mazhab : E -

Dérler kim, yétmiş yılge yavuk camâ'at namâzını terk kılmaydur. Şâh (12) Ismâ'il, Herini alğanda şehid kıldı, alarnıñ nashıdın kişi qalmanı.

Yana **Mavlânâ** (13) **Şayh Huseyn** édi. Egerçi Mullâ Şayh Huseynniñ zühür u tarakķısı Sulţân Abû Sa'id Mirzânıñ (14) zamânıda ékendür; çün Sulţân Huseyn Mirzâ zamânıda hem bar ékendür, ol cihatdın cihat- H_{178a} (1) dın mezkür boldı. Hikemiyyât ve 'aqlıyyât ve kelâm 'ilmını hüb bilür édi. Az alfâzda (2) köp söz tapıp, dıkkat bile guft u gû kılmak anıñ ihtarâ'ıdur. Sulţân (3) Abû Sa'id Mirzânıñ zamânıda, bısyâr muqarrab u ihtıyâr édi. Cami' mamâlik muhımmâtıda (4) anıñ daħlı bar édi. İhtısâbnı hod andın yaħşırağ kişi kılgan émestür. (5) Oşbu cihattın -kim Sulţân Abû Sa'id Mirzâ qaşıda muqarrab ékendür- Sulţân Huseyn Mirzânıñ (6) zamânıda, mundağ bî-nazır kişiğe ihânatlar yétkürdiler.

Yana (7) **Mullâ-zâda Mullâ 'Usmân** édi. Kâbul tümenleridin Luhûgar tümeniniñ Çarğ atlık kéntidin- (8) dür. Uluğ Bég Mirzâ zamânıda, on dört yaşıda dars aytқан üçün, (9) "mullâ-yı mâdar-zâd" dérlér ékendür. Samarqanddın barıp, Ka'banı şavâf kılıp, Herige (10) kélgende, Sulţân Huseyn Mirzâ man' kılıp saħladı: E_{139b} Bısyâr dânişmand kişi édi. (11) Ol zamânda ança dânişmand kişi yok édi. Dérlér kim, ıctihâd martabasığa yétkendür, (12) veli ıctihâd kılmaydur. Andın mankûldur, dér ermiş kim: "Kişi bir némeni eşitti, (13) yana néçük unuttur." Kavî hâfızası bar ékendür.

Yana **Mir Murtâz** édi. Hikemiyyât u (14) ma'külâtını yaħşı bilür édi. Anıñ üçün bu lağab bile mulakķab boluptur, kim bısyâr H_{178b} (1) roza tutar ékendür. Şatrançğa köp şağafı bar ékendür. Bu martabada kim, eger iki harif (2) uçrasa, biri bile şatranç oynap, yana biriniñ éteğini tutup olturur ékendür, (3) kim kétmegey dép.

Yana **Mullâ Mas'üd Şirvânî** édi.

Yana **Mullâ 'Abdu'l-gafür Lârî**. Mavlânâ 'Abdu'r-

12 Herini : H yérini || 178a 1 'ilmını : H 'ilmını || 4 ihtısâbnı : H ihtısâb || 5 oşbu : H şu || 7 tümenleridin : E tümenâtlarıdın || 8 Uluğ : H E الغ || 9 mollâ-yı mâdar-zâd : H mollâ-mâdar-zâd | ékendür : H érkendürler || 11 yétkendür : E yétkürgendür || 13 ékendür : ékendür. Yana Mir Camâlu'd-din Muħaddıř édi. Ĥadıř 'ilmını Ĥorâsânda bilür ança kişi yok édi. Ĥayli mu'ammardur, bu târiħqaça tûrik édi. || 178b 1 şatrançğa : H satrançğa | şağafı : H şa'afı || 3 Lârî : H Lâr

rahman (4) Cāmīniñ hem murīdı, hem şäkirdi édi. Mullāniñ ekşer muşannafatını, Mullā kaşıda (5) ötkerip édi. *N a f a h ā t* ka şarh yosunluğ bir néme bitiptür. ‘Ulüm-ı zāhırığa bısyār mustahzar (6) édi. Bā-vucūd, ‘ulüm-ı zāhırı, ‘ulüm-ı bātinidin hem bahramand édi, ‘acab bi-ta‘ayyun ve bi- (7) tekellüf kişi édi. Her kimni mullā déseler anıñ alıda cuzv tartmağdın (8) ‘ārı yok édi. Her yérde derviş nişān bérseler, anıñ kaşığa yétmegünçe qararı (9) yok édi. Mén Hurāsān barganda, Mullā ‘Abdu'l-ğafūr mariz édi. Mullāniñ mazārını (10) tavāf kılğanda, Mullā ‘Abdu'l-ğafūrniñ ‘iyadatığa barıp édim. Mullāniñ madrasasında (11) édi. Néçe gündin soñ, oşol maraz bile oğ E_{140a} naql kıldı.

Yana **Mir Camālu'd-din Muḥaddış** K₂₂₄ (12) édi. Hadis ‘ilmını Hurāsānda ança bilür kişi yok édi. Hayli mu‘ammardur, bu tarihğaça tirik (13) édi.

Yana **Mir ‘Aṭāu'llah Maşhadī** édi. ‘Arabıyyat ‘ilmını yahşı bilür édi. Kāfiyada bir Fārsi (14) rısāla bitiptür, tavri bitiptür. ‘Aybı budur kim, amsıla üçün, tamām öziniñ abyātını H_{179a} (1) keltürüptür. Yana her baytıdın burun, ²⁰چنان که درین بیت بندہ lafzını lāzım tutuptur. (2) Kāfiya rısālasıda ba‘zı mu‘arızları muvaccah daḥllar kılıpturlar. Yana şānāyı‘-ı şı‘rda *B ad ā y ı ‘ u ‘* (3) ş - ş *a n ā y ı ‘* atlık rısāla bitiptür. Hayli yahşı bitiptür. Mazhabıda inḥırāfi bar ékendür.

Yana **Ḳ ā z ī** (4) **I ḥ t ı y ā r** édi. Ḳāzilikni hüb kıldı. Fıkhda bir Fārsi rısāla bitiptür. Tavr rısāladur. (5) Yana bir mazmün bile ıktıbas üçün, āyāt-ı Kelāmını cam‘ kılıptur. Murğ-ābta mirzālar bile (6) mulākāt kılğanda, K₂₂₅ **Ḳ ā z ī** **I ḥ t ı y ā r** ve Muḥammad Mir Yūsuf, bile kélip, méni kördiler. **B ā b u r ī** ḥaṭtıdın (7) söz çıktı. Mufradātını tiledi, bitidim. Oşal maclısdā mufradātını oğup, *qavā‘idını* (8) tilep, némeler bitidi.

Yana **Muḥammad Mir Yūsuf** édi. Şayḥu'l-islāmniñ şäkirdi édi. (9) Soñra Şayḥu'l-islām öziniñ yérde anı naşb kıldı. Ba‘zı maclısdā (10) **Ḳ ā z ī** **I ḥ t ı y ā r** yokkarı olturur édi, bā‘zı maclısdā bu. Soñralar, sıpāhilik bile sar-dār- (11)

²⁰ “Bendenizin bu beytinde olduğı gibi ” (Mir ‘Aṭau'llah Maşhadī)

7 cuzv tartmağdın : H cuzv tar tartmağdın tar édi || 11 oşol : E oşal | yana ... tirik 13 édi : E - || 14 tavri bitiptür : H - || 179a 4 Fārsi rısāla : E rısāla Fārsi || 8 Muḥammad Mir : H Mir Muḥammad || 10 Ḳāzī İhtıyār : H Şayḥu'l-islām Ḳāzī İhtıyār

lık işige andak maftûn u maşğûf édi, kim bu iki işdin özge, anîñ (12) alfâzıdın né 'ilm ma'lûm bolur édi, ve anîñ kelâmıdın né fahm mafhûm. Egerçi her ike- (13) lesidin nasîb u bahrası yok édi. 'Aķıbat oşbu dağdağalardın, māl u cānı (14) ve hān u mānı E_{140b} bar-bād, bardı. Şi'î ékendür.

Ş u ' a r ā d ın bu cam'ınıñ hem sar-āmad u sar-daftarı H_{179b} (1) M a v l ā n ā ' A b d u ' r - r a h m a n C ā m i édi.

Yana Ş a y ğ ı m S u h a y l i ve H u s e y n ' A l i T u f a y l i C a l a y ı r édi, kim atları (2) ve şıfatları Sulţān Huseyn Mirzānıñ bégleri ve içkileri çergeside mezkûr u (3) mastûr boldı.

Yana Ā ş a f i édi. Vazîr-zāda üçün, Ā ş a f i taħalluş kılıptur. Şı'rı reng (4) u mā'nıdın hāli émestür, egerçi 'aşķ u hāldın bi-bahradur. Öziniñ da'vāsı (5) bu édi kim: "Mén hergiz hiç ğazalımın yığışturmak vādısıda bolmadım." Ğālibā tekellûf (6) bolğay. Bu ğazalıyyātını inisi yā qarābatı cam' kılıptur. Ğazaldın özge nav' şı'r kem aytıp- (7) tur. Mén Hūrāsān barğanda, mulāzamat kılıp édi.

Yana B a n n ā y i édi. Heriliktür. Atası, (8) Ustād Muħammad, sar-bannā üçün, mundaķ taħalluş kılıptur. Ğazalıda reng u hāl bardur. (9) Divān tartib kılıptur. Maşnavıları hem bar. Bir maşnavısı bar, meyveler bābıda, mutakārib (10) bahrıda; bi-muħaşşal néme déptür, bi-kāri kılıptur. Yana bir muħtaşar maşnavısı bar, hafif bahrıda; (11) yana bir uluğraķ maşnavısı bar, ol hem hafif bahrıda. Bu maşnavını soñralar tü- (12) ketip édi. Burunlar, müsikidın bi-habar ékendür. Bu cıhattın 'Ali-şir Bég ta'n kılur (13) ékendür. K₂₂₆ Bir yıl Mirzā, Marvğa kışlay barğanda, 'Ali-şir Bég hem barur. Bannāyi, Heride kalur. (14) Ol kış müsiki maşķ kılur. Yazğaçā ança bolur kim, işler bağlar. Yaz, Mirzā Herige H_{180a} (1) kélgende, şavt u naķş ötkerür. 'Ali-şir Bég ta'accub kılıp, taħsîn kılur. Müşikida şavr işler (2) bağlaptur. Ol cumladın bir naķşı bar, Nuh Rangğa mavsûm. Bu tokuz rengniñ E_{141a} tükenişi (3) ve naķşnıñ maylā(yile*yilele?)sı rāst(?)tadur. 'Ali-şir Bégge hayli muta'arrız ékendür. Bu cıhattın (4) hayli cafālar tarttı. Āħır tura almay, 'Irāķ ve Āzarbāycānga Ya'ķüb Bég қаşığa bardı. (5) Ya'ķüb Bég қаşıda yaman émes édi, ħarîf-ı maħıs bolup édi. Ya'ķüb Bég (6) ölgendin soñ, ol vilāyatlarda turmay, Herige kélđi. Hanüz zārāfat u

12 ikelesidin : H ikilesidin || 179b 6 ğazalıyyātını : E ğazalıyyāu || 7 Bannāyi : E Bannā'i | Heriliktür : H Heriliktür || 8 sar-bannā : E سېر بئنا || 11 yana ... bar : E - | maşnavını : E maşnavi || 13 yıl : E نيل | Bannāyi : E Bannā'i || 180a 2 bu : H - || 4 tura almay : H tur[a] almay | қаşığa : H қаşıda

ta'aruzı (7) bar édi. Ol cumladın biri budur kim: bir gün şaṭranc maclısıda, 'Ali-şir Bég ayağını uzatur, (8) Bannâyiniñ kötige téger. 'Ali-şir Bég, muṭâyaba bile dér kim: ²¹اگر جمع : Bannâyî dér kim : عجب بلا نیست در هری اگر پای دراز (9) میکنی بکون شاعر میرسد ²²Āḥır bu zarāfat- (10) larıdın, yana Heridin Samarḳand 'azımatı kıldı. 'Ali-şir Bég ḳalın némeler iḥtırâ' kılıp édi (11) ve yaḥşı némeler iḥtırâ' kılıp édi. Her kişi kim her işte bir néme paydâ kıldı, ol némeniñ ravāc (12) u ravnaḳı üçün, 'Alî-şirî dér édi. Ba'zı zarāfat bile 'Ali-şir Bégge isnād kılurlar (13) édi. Néçük kim, 'Ali-şir Bég ḳulaḳ aḡrıḡıda yaḡlıḳ baḡlaḡan üçün, ḥatunlar gök kıyıḳ (14) yaḡlıḳnı ḳayıḳ baḡlaḡannı N ā z - ı 'Alî-şirî at ḳoydılar. Bu cumladın Bannâyî, Heridin 'azımat H_{180b} (1) kılur vaḳt éşegi üçün pālān-düzga ḡayr-ı mükerrer pālāni buyurup, atını 'Alî-şirî dér; P ā l ā n - ı 'Alî-şirî maşḥūr (2) boldı.

Yana **S a y f i B u ḡ ā r i** édi. Fi'l-cumla mullālıḡı bar édi. Oḡuḡan kitāblarnıñ mufaşşalını (3) élge körsetip, mullālıḡını ısbāt kılur édi. Divān tartıb kılıptur. Yana bir divānı hem bar, (4) kim camı' ḥırfagarlar üçün aytıptur. Maşalnı köp aytıptur, E_{141b} maşnavısı yoḡtur. K₂₂₇ Néçük kim, (5) bu kıt'ası aña dāldur:

من غزل فرض عین میدانم   مثنوی کرچه سنت شعر است
بہتر از خمستین میدانم²³   پنج بیتی کہ دل پذیر بود   (6)

Bir Fārsi 'arūzı bar; bısyār kem- (7) suḡandur, bir ḥısāb bile asru pur-suḡandur. Kem-suḡan, bu ma'nî bile kim kéreklik némelerni bitilmeydür; (8) pur-suḡan, bu ma'nî bile kim rüşan u zāḥır kelimelerni nuḳta vu i'rābıḡaça bitiptür. Çaḡırını yaman (9) iḡer ékendür; bad-şarrāb ékendür. Muḡkem zārb-ı muṣṭı bar ékendür.

Yana '**A b d u ' l l a h M a ş n a v i - g ü y** (10) édi. Cāmdındur, Mullāniñ ḥ'āhar-zādası bolur. Tahalluşı **H ā t t i f i** édi. Ḥamsa muḳābalasıda, (11) maşnavılar aytıptur. *Haft-peyker* muḳābalasıda, ayṭḳan maşnavısıḡa *Haft-*

21 "Olur belālardan deḡildir; Herat'ta ayağını uzatsan, mutlaka bir şâirin arkasına ulaşıır." (Ali-şir N.)

22 "Eḡer geri çekersen, yine bir şâirin arkasına ulaşıır." (Bennâ'i)

23 Gerçi mesnevî şiiirin sünnetidir, ben gazeli farz-ı ayın biliyorum; gönlü teshir eden beş beyit, bence iki hamseden daha iyidir. (Seyfî Buharî)

8 Bannâyiniñ : E Bannâ'iniñ || 9 Bannâyî : E Bannâ'i || 10 Bég : H Bégge || 11 édi : H - | işte : E işde
|| 13 ḳulaḳ : H ḳulaḡ | yaḡlıḳ : ayaklıḳ | kıyıḳ : E - || 14 yaḡlıḳnı : E ayaḡlıḳnı | ḳayıḳ : E kış |
Bannâyî : E Bannâ'i || 180b 1 buyurup : H buyurur | 'Ali-şirî dér pālān : H - || 5 aña : E anḡa || 8
i'rābıḡaça : E i'rābıḡa | bitiptür : E bitiptür || 10 Cāmdındur : H Ḥamdındur

manzarāt at koyuqtur.(12) *Sikendar-nāma* mukābalasında *Témür-nāma* aytıptur. Bu maşnavıların *Layli vu Macnün* maşhūrta- (13) dur; egerçi laţafatı, şuhratıça yoktur.

Yana **Mir Huseyn Mu‘ammā’i** édi. Ğalibā mu‘ammāni ança hiç kim aytkan (14) émes. Hamişa avkātı mu‘ammā fikriğa maşrūf ékendür. ‘Acab fakir u nā-murād u bi-bad kişi ékendür.

H181a (1) Yana **Mullā Muḥammad Badaḥşī** édi. İşkemişdindür. İşkemiş, Badaḥşān dāhılı émeştür. ‘Acabdur kim, **Badaḥşī** (2) taḥalluş kılıptur. Şı‘rı bu mezkūr bolğan şā‘ırların şı‘rıça yoktur. Mu‘ammāda risāla bitiptür. Mu‘ammā’ı (3) hem ḥayli yahşı émes. Hoş-şuḥbat kişi édi. Samarqandta maña mulāzamat kılıp édi.

Yana **Yūsuf Badi‘i** (4) édi. Farġāna vilāyatındındur. Kaşıdanı yaman aytnas ékendür.

Yana **Āhī** édi. Ğazalnı şavri (5) aytur édi. Soñralar İbn-i Huseyn Mirzā kaşıda bolur édi. Şāhib-ı divāndur.

Yana **Muḥammad Şālih** édi. (6) Çāşnılık ğazalları bar, egerçi hamvār- E142a lıġı çāşnışıça yoktur. Türkī şı‘rı hem bar, yaman (7) aytmaydur. Soñra, Şıbanī Han kaşığa kélip édi. Fi‘l-cumla rı‘āyat kılıp édi. Şıbanī (8) Ḥannıñ atıġa bir Türkī maşnavi bitiptür. Ramal-ı musaddas maḥbūn vaznıda, kim *Subḥa* vaznı bolġay, K228 (9) bısyār sust u firūdtur. Anı oġuġan kişi, Muḥammad Şālihniñ şı‘rıdın bi-ı‘tikād bolur. (10) bir yahşı baytı budur:

Boldı Tanbalġa vaţan Farġāna
Kıldı Farġānanı tanbal-ḥāna²⁴

(11) Andıcan vilāyatını Tanbal-ḥāna hem dérler. Ol maşnavıda munça bayt ma‘lūm émes, kim bolġay. (12) Şarir ve zālīm-ṭab‘ ve bi-raḥm kişi édi.

Yana **Şāh Huseyn Kāmī** édi. Muniñ şı‘rları hem yaman émes. (13) Ğazal-ġüydur, ġalibā divāni hem bardur.

²⁴ Muhammed Salih (fā‘ilātün | fe‘ilātün | fa‘lün)

Yana **Hilālî** édi. Bu târihda hem bardur. (14) Ğazalları hamvâr ve rengin ve kem-ğadşadur. Divânı hem bardur. Bir maşnavîsı bar hafif bahırda, H_{181b} (1) *Şāh u Darvîş* ça mavsûm. Egerçi ba'zı baytları tavri vâkı boluptur; velî bu maşnavî- (2) niñ mazmûnı ve ustuhvân-bandlığı bısyâr kâvâk u ħarâbtur. Şu'arâ-yı mâ-takaddam 'aşk u 'âşık- (3) lık üçün, maşnavîlar kim ayıpturlar, 'âşıklıknı erge ve ma'sûkluknı ħatunğa nisbat kılıp- (4) turlar. Hilâlî, dervîşni 'âşık kılıptur, ve şahnı ma'sûk. Abyâti -kim şahnıñ af'âl u (5) aqvâlida déptür- ħâşıl kim şahnı calabî vu fâhîşa kılıptur. Öz maşnavîsınıñ maşlahatı-(6) ğa, bir yigitni ve yana şāh yigitni bısyâr bî-şürattur, kim calablar dék ve fâhîşalar dék ta'rif (7) kılğay. Bısyâr kavî ħâfızası bar émiş. Otuz kırk miñ bayt yâdida bar émiş. Dérler (8) kim, E_{142b} *Ĥamsatayn* niñ ekşer abyâti yâdida bar. 'Arüz ve kâfiya ve şî'r 'ilmığa mustahzardur.

Yana **Ahlî** dur. (9) 'Āmmîdur. Şî'rları yaman émes. Divânı hem bardur.

Ĥoş - nuvîs lardın egerçi ħaylî (10) kişi bar édi. Velî barınıñ sar-âmadi naş, ta'likda **Sulţān 'Alî Maşhadî** édi. Mirzâ üçün, (11) 'Alî-şîr Bég üçün qalın kitâbatlar kıldı. Her günde otuz bayt Mirzâ üçün ve yégirme bayt (12) 'Alî-şîr Bég üçün bitir édi.

Muşavvır lardın **Bihzād** édi. Muşavvırlık işini bısyâr nâzük (13) kıldı. Velî saqalsız élniñ çahrasını yaman açadur, ğabğabını köp uluğ tarta- (14) dur. K₂₂₉ Saqallık kişini yahşî, çahra keşâylik kıludur.

Yana **Şāh Muzaffar** édi. Taşvîrnı köp nâzük H_{182a} (1) kılur édi. Taş'îrnı ħod ğuzarâ nâzük kılur édi. Ĥaylî 'umr tapmadı, tarakķi maħallida ok 'âlamdın (2) bardı.

Ahl-ı nağmadın, kânünnı **Ĥvāca 'Abdu'llah Marvārid** ça kişi çalmas édi, néçük (3) kim mezkûr boldı.

Yana **Ĥul Muħammad 'Ūdî** édi. Ğiçekni hem ħüb çalur édi. Ğiçekke bu, üç kıl (4) taķtı. Ahl-ı nağmadın ve ahl-ı sâzdın ħiç kim munça köp ve

14 hem : H - l 181b 2 'aşk u 'âşıklık : E 'aşk 'âşıklık || 6 yigitni : H ييكتنى نى | yigitni : H ييكتنى نى | calablar dék : H calablar || 7 bısyâr : E - || 12 bitir : H بتى || 182a 1 kılur édi : E kılur édi. Ĥaylî 'umr tapdı | tapmadı : E tapdı || 2 Marvāridça : H Marvāri[d]ça || 3 yana : H به || 4 taķtı : H تاقى , E باقى | ahl-ı nağmadın : H E nağmadın | munça : H munça ve

hüb piş-rav bağlağan émestür. Piş-rav- (5) dın özge işlerde munça émestür.

Yana **Ş a y ħ i N ā y i** édi. ‘Üdnı ve ğıçekni hem hüb (6) çalur ékendür. On iki on üç yaşdın beri neyni hüb çalur ékendür. Bir navbat (7) Badî‘u‘z-zamân Mirzânîñ şuhbatıda bir işni neydin hüb çıkarur. Kıl Muḥammad ğıçekde ol (8) işni çıkara almas. Dér kim: “Ġıçek nâķış sâzdur.” Şayḫi, fi‘l-ḫâl Kıl Muḥammadnîñ éligidin (9) ğıçekni alıp, ol işni ğıçekde hüb u pākize çalur. Şayḫidin yana bir néme E_{143a} rıvâyat kıldılar. (10) Naġamâtķa andaķ mustahzır ékendür, kim her naġma kim éşitse, dér ékendür kim: “Fulân neynîñ fulân (11) pardası muña âhengdür.” Veli ḫayli iş bağlamaydur. Bir iki naķşı andın dérler.

Yana (12) **Ş ā h - ķ u l ı Ğ ı ç e k i** édi. ‘İrâķidur. Ḥurāsānġa kélip, sâz maşķ kılıp, tarakķi kıldı. Ḥayli naķş (13) u piş-rav u işler bağlaptur.

Yana **Ḥ u s e y n ‘ Ü d i** édi. ‘Üdnı mazalık çalıp, mazalık némeler aytur édi. (14) ‘Üdnîñ târlarını yeke kılıp, bu, çalıptur. ‘Aybı bu édi édi ki, bısyâr nâz bile çalur édi. H_{182b} (1) Şıbanî Ḥan bir navbat sâz buyurur. Tekellüf kılıp, hem yaman çalur, hem öz sâzını kéltürmey, (2) yaramas sâz kéltürür. Şıbanî Ḥan fahmlar; buyurur kim, şuhbatta oķ ġalaba kerdeniler urarlar. (3) Şıbanî Ḥannîñ ‘âlamda bir yahşı işi kim bar, budur. Fi‘l-vâķı‘ hüb barur. Oşmundak (4) nâzük-merdeklerge mundın köprek sazâ kérek.

K₂₃₀ Yana **muşannıflardın Ğ u l a m Ş ā d i** édi. Şādî Ḥānandaniñ (5) oġlı édi. Egerçi sâz çalur édi, veli bu sâzandalar çergeside çalmas (6) édi. Yahşı şavtları ve hüb naķşları bar. Ol zamānda ança naķş u şavt bağlar ķişi (7) yok édi. Āḫır, Şıbanî Ḥan, Kāzan ḫanı Muḥammad Amīn Ḥanġa yéberdi, yana ḫabarî kélmedi.

Yana (8) **M i r ‘ A z ũ** édi. Bu sâz çalmas édi, muşannıf édi. Egerçi az iş bağlaptur, veli mazalık işleri (9) bar.

B a n n ā y i hem muşannıf édi, yahşı şavt u naķşları bardur.

Yana bi-nazır éldin bir pahlavan **M u ḫ a m m a d B ũ S a ‘ i d** (10)

5 Nāyi : E Nā‘i || 7 ol : H on || 10 naġamātķa : H naġa[m]ātķa | mustahzır : H مسحتر | fulân neynîñ : E fulā[n] neynîñ || 13 mazalık çalıp : H - || 14 ki : E - || 182b 5 çergeside (چركاسيده):H چركاسيدا ||

9 Bannāyi : E Bannā‘i | hem muşannıf : H muşannıf

édi. Küştî-girlikda hod sar-âmad édi. Şı'r hem aytur édi ve şavt u naqşlar hem (11) bağlar édi. Çār-gâhda bir yahşî naqşî E_{143b} bar. Hoş-şuhat kişi édi. Küştî-girlik bile munça hayşyyat- (12) nı cam' kılmak ğarâbatı bar.

Sultân Huseyn Mirzâ 'âlamdın naql kılganda, mîrzâlardın (13) Badî'u'z-zamân Mirzâ ve Muzaffar Huseyn Mirzâ hâzır édiler. Çün sévüklük oğul Muzaffar Huseyn Mirzâ (14) édi ve Muhammad Burunduk Barlas şahıb-ı ihtiyâr bég édi, atekesi édi; anası Hadîca Bégim édi, H_{183a} (1) Mirzânın ı'tubârlık hatunı édi; Mirzânın éli hem Muzaffar Mirzâğa rucû' hayli (2) bar édi, ki bu cihatlardın Badî'u'z-zamân Mirzâ taraddud kılp, kélmes hayâlida édi. Muzaffar Mirzâ (3) ve Muhammad Bég özleri atlanıp barıp, taraddudnı Mirznın könlidin raf' kılp, (4) Badî'u'z-zamân Mirzânı keltürdiler. Sultân Huseyn Mirzânı Harîğa keltürüp, pād-şâhana (5) rasm u âyin bile bar-daşt kılp, madrasasıda dafn kıldılar. Bu furşatta Zu'n-nün (6) Bég hem hâzır boldılar. Muhammad Burunduk Bég ve Zu'n-nün Bég ve yana Sultân Huseyn Mirzâ- (7) dın qalğan ve bu mîrzâlar bile bolğan bégler yığılp, ittıfâk kılp, Badî'u'z-zamân (8) Mirzâ bile Muzaffar Huseyn Mirzânı Herî tahtıda be-şirket pād-şâh kıldılar. Badî'u'z-zamân (9) Mirzâ eşigide şahıb-ı ihtiyâr Zu'n-nün Bég, Muzaffar Huseyn Mirzâ eşigide şahıb-ı ihtiyâr (10) Muhammad Burunduk Bég. Badî'u'z-zamân Mirzâ cânıbidın şahar daruğası K₂₃₁ Şayh 'Alî Tağayı, Muzaffar Mirzâ (11) tarafıdın Yüsuf 'Alî Kökeltaş. Bu ğarîb amrî édi. Hergiz pād-şâhlıkda (12) şirket eşitilgen émes. Şayh Sa'dî söziniñ mazmünınıñ hılâfı vâkı' (13) boldı. Néçük kim *G ü l i s t â n*' da keltürüptür:

ده درویش در کلیمی بخشیند   و دو پادشاه (14) در اقلیمی نکنجند²⁵

²⁵ On derviş bir kilimde uyur; fakat iki padişah bir iklime sığmaz. (Sâdi Şirâzî, *B o s t â n v e G ü l i s t â n*)

10 édi ve : E édi || 14 atekesi : E انکه انکه سی || 183a 2 ki : H - | hayâlida : H hayâl || 8 be-şirket : E be-şirket bile || 11 Kökeltaş : H Kökeltaş || 12 söziniñ : E sözini ki

وقايح سنهء اثنى عشر و تسعمايه *

Muḥarram ayı, Özbek daf'ı cıhatı- E_{144a} dın H_{183b} (1) Ḥurāsān 'azımatı kılıldı. Ğür-band ve Şıbartū yolu bile mutavaccih bolduq. Cahān-gır Mirzā ol vilāyat- (2) tın, çün nā-ḥoşluq bile çıqıp édi, "Aymaқnı öziqe қоşsa, ba'zı şarir u mufattınlar, yana (3) né engizler kılur ékin!" dép, Uştur Şahardın uruқdın ayrılıp, uruқта Vali Ḥāzınnı (4) ve Davlat Qadam Qaravulnı qoyup, "Aymaқnı batraq élikleliñ!" dép, carida ve tiz tépredük. Ol (5) gün Zāḥḥaq қal'asıға kéldük. Andın Günbezec köteli bile aşıp, Sayқannı basturup, (6) Dandān-şiken kötelidin ötüp, Kahmard öleñige tüşüldi. Seyyid Afzal Ḥ'āb-binge Sulţān Muḥammad Duldaynı (7) қоşup, Kābuldın mutavaccih bolғанımıznıñ keyfiyyatını 'arza-daşt kılıp, Sulţān Ḥuseyn Mirzāğa (8) yéberildi. Cahān-gır Mirzā kéyinrek қалған ékendür. Bāmyān toғrisıǵa (9) yétkende, yégirme otuz kişi bile Bāmyānnıñ sayrıǵa kéledür ékendür. Bāmyānǵa yavuқ (10) yétkende, bizniñ kéyin қалған uruқnıñ қadırlarını körerler. Bizni ḥayāl kılıp, (11) tiz oқ yanarlar. Ordularıǵa yétkeç, hiç némege baқmay köçerler; kéyinlerige baқmay (12) Yekke Öleñ navāḥisıǵa tartarlar.

Şıbanı Ḥan Balḥnı muḥāşara kılıp édi. Balḥta Sulţān (13) Qulıñçaқ édi. Şıbanı Ḥan iki üç sulţānnı, üç tört miñ kişi bile Badaḥşān- (14) nı çapқalı yéberdi. Ol furşat Mubāraқ Şāḥ ve Zubayr yana Nāşır Mirzāğa kélip қоşulup H_{184a} (1) édiler. Egerçi burunraq niқār u küdüratları bar K₂₃₂ édi. Kişimniñ ayaǵıda Şāḥdānda, Kişim (2) suyınıñ şarķi tarafida çeriklep olturup édiler, E_{144b} kim bu Özbekler tañ başıda (3) şaphūn kélip, Kişim suyını ötüp, Nāşır Mirzānıñ üstige yürüdi. Nāşır Mirzā (4) fi'l-ḥāl özini puştaǵa tarttı. Puştadın élini yığışturup, nafır çaldurup yürügen (5) bile, Özbeklerni alǵan bile oқ tépredi. Kişim suyı uluқ édi. Bu sudın kéçip (6) kélip édiler.

* Dokuz yüz on iki senesi vak'aları

14 وقايح سنهء اثنى عشر و تسعمايه : H E - || 183b 4 batraq : H yatraқ || 5 Günbezec : E Günbedek
|| 6 Ḥ'āb-binge : H خواب تين كا || 7 bolғанımıznıñ : E bolғанımıznı | 'arza-daşt : E 'arż-daşt || 8
kéyinrek : H keynlerige | Bāmyān : H Pāmyān || 10 kéyin : H keyn | uruқnıñ : E uruқnı || 11 kéyinlerige
: H keynlerige || 13 Qulıñçaқ : H Qulıçaq || 184a 1 Kişimniñ : H Kişimniñ | Kişim : H Kişim | Kişim
2 suyınıñ şarķi tarafida : E - | Özbekler : H Özbekle[r] || 3 Kişim : H Kişim | Kişim suyını ötüp : E - ||
4 yürügen : H yür[ü]gen || 5 Kişim : H E Kişim | uluқ : H uluğ

Kalın kişisi okça kılıçka barıp, galaba kişisi élikke tüşti. Suda hem (7) köp kişisi öldi. Mubarak Şah ve Zubayr, Mirzâdın yokkarak Kışım sarı édiler. (8) Alarnıñ üstige ayrılğan Özbekler alarnı puštağa kaçurdı. Nâsır Mirzâ (9) yağısını kaçurğanda, muni habar tapıp, bu camâ'atnıñ üstige yürüdi. Yokkarıdın (10) Köhistân bégleri hem atlık yayağını yığıp yürügen bile, turuş bére almadılar, (11) kaçtılar. Bu camâ'attın hem kalın kişi élikke tüşüp, köp kişi okça ve kılıçka (12) ve suğa bardı. Şâyad kim miñ miñ béş yüz Özbek öldi ékin. Nâsır Mirzânıñ (13) bir yahşı fathı bu édi. Bu habarnı Kahmard cülgeside ékende, Nâsır Mirzânıñ kişisi keltürdi.

(14) Bu navâhida ékende, bizniñ çerik barıp, Gürî ve Dahanadın aşlık keltürdiler. H_{184b} (1) Oşbu navâhida Seyyid Afzal bile Sultân Muḥammad Duldaydın - kim Ḥurāsānga yéberilip édi - (2) haşlar keldi. Sultân Ḥuseyn Mirzânıñ favtınıñ habarı édi. Bâ-vucûd bu ḥâna- (3) vâdaniñ nâmüsını qaralap, Ḥurāsân câmbığa mutavaccih bolduq. Egerçi bu tavaccuhda (4) özge ğarazlar hem bar édi. Ācar darasınıñ içi bile ötüp, Tüp ve Mandağân bile (5) Balḥ-âb énip, E_{145a} Köh-i Şâfka çıkıldı. Özbekniñ Sān ve Çahâr-yek çapқанını habar tapıp, (6) Kāsım Bégni, çerik bile, çapқunçınıñ üstige yéberdük. Barıp uçratıp, yahşı (7) basıp, kalın baş késip keltürdiler.

Cahân-gir Mirzâğa ve aymaqlarğa kişiler yéberdük. (8) Alardın habar alğunça, néce gün K₂₃₃ Köh-i Şâf bile yaylağıda olturdük. Bu navâhi kéyigi asru (9) kalın bolur. Bir martaba avladük. Bir iki gündin soñ, tamâm aymaqlar kélip, mulâzamat (10) kıldılar. aymaqlarğa Cahân-gir Mirzâ bir néce katla kişiler yéberdi. Bir navbat 'Imâdu'd-dîn Mas'ûdnı (11) yéberdi; barmadılar, méniñ qaşımğa keldiler. Āhır Mirzâğa zarûrat boldı; Köh-i Şâfdın (12) Dara-ı Bâygâ tüşkende, méni kélip kördi. Çün bizge Ḥurāsân dağdağası édi, Mirzâğa (13) baqmay, aymaққа parvâ kılmay, Gürzevân ve Almâr ve Qaysâr ve Çiçek-tü bile yürüp, Faḥru'd-dîn (14) Ölümidin ötüp, Bâdgis tavâbı'ıdın Dara-ı Bām dégen yerge keldük. Çün H_{185a} (1) pur-tafriқа 'âlamî edi, her kim dast-andâzlık kılıp, vilâyatdın ve eldin néme alur ediler; (2) biz hem bir yaқadın ol navâhidağı aymaқ ve Etrâkke taḥmîl kılıp, néme ala kiriştük. (3) Bu

7 yokkarak : H yokkarak | Kışım : H E Kışım || 9 yağısını : H E ayağısını || 10 bére almadılar : H bér[e] almadılar || 11 ve E - || 12 ve : E - || 13 Mirzânıñ : H Mirzâ || 184b 1 oşbu : H اشبو || 2 ḥâna-vâdaniñ : E ḥânvâdaniñ || 4 Tüp : E Yüb || 5 Balḥ-âb : H Balḥ-âb bile | Özbekniñ : H Özbekni | Çahâr-yek : E Çâr-yek || 6 barıp : H yarıp || 8 kéyigi : E kéygi || 12 Mirzâğa : H ميرر || 13 parvâ : H parvây || 185a 1 'âlamî : H 'âlam | dast-andâzlık : E dast-andâz || 3 bu : E -

bir ay iki aynıñ içide, şâyad kim üç yüz tümen kipeki alındı ékin.

Bizdin (4) bir neçe gün burunraq, Özbekniñ çapğunçısını Hürāsān ılgarı ve Zu'n-nün Bégniñ (5) kişileri Pand Dıh ve Marvçäқта yahşı basıp, qalın Özbek öltürüp- (6) türler. Badiu'z-zamān Mirzā, Mużaffar Huseyn Mirzā ve Muḥammad Burunduq Barlas ve Zu'n-nün Argun oğlu (7) Şāh Béğ, Şıbanı Hänniñ üstige E_{145b} - kim Balhda Sultān Qulınçaqını muḥāşara qılıp (8) edi - yürümekni cazm qılıp, cami' Sultān Huseyn Mirzāniñ oğlanlarığa (9) kişiler yeberip, tiletiler dağı bu 'azimat bile Heridin çıqtılar. Bādğışka (10) yétkende, Çihil Duhtarānda Abu'l-muḥsın Mirzā, Marvdın kélip qoşuldı. İbn-i Huseyn Mirzā (11) hem andın soñ Tün ve Qayındın kélidi. Képek Mirzā - kim Maşhadta édi, (12) bir néçe kişiler yeberdiler - nā-ma'kül sözler aytıp, nā-mardlıq qılıp, kélmedi. (13) Anıñ ta'aşşubı Mużaffar Mirzā bile édi. Ya'nı: "Ol pād-şāh bolğanda, men neçük (14) anıñ qaşığı bargay men" dép. Mundaq maḥalda, kim cami' ağa ini bir yérde yığılıp, H_{185b} (1) itufāq qılıp, Şıbanı Han dék ganım üstige 'azm u cazm qılıp yürüydürgende, mundaq (2) bi-maza ta'aşşub K₂₃₄ qılıp, kélmedi. Anıñ bu kélmemegini ḥālā kim ta'aşşubқа ḥaml qılur, belki barça nā-mardlıqқа (3) ḥaml qılğularıdur. Ğarāz - kim bu dunyāda kişidin oşmundaq némeler qalur - her kim 'aqlıdın (4) bahravar bolsa, nége andaq ḥarakatğa ıkdām qılğay, kim andın soñ yaman dégeyler ve (5) bir kişige hūşdın aşar bolsa, nége andaq amrğa ihtimām qılmağay, kim qılğandın soñ (6) mutahassın dégeyler.

ذکر نامی را حکیمان عمر ثانی گفته اند ²⁶

Maña dağı élçiler keldiler. Soñra (7) Muḥammad Burunduq Barlas hem keldi. Mén ḥod nége barmağay mén. Yüz iki yüz yığaç yolını bu maşlahat (8) üçün tay qılıptur mén. Muḥammad Béğ bile oq mutavaccih boldum. Ol furşatta mirzālar (9) Murğ-ābқа kélip ediler. Dū-şanba günü, cumāda'l-āḥır ayınıñ sékizide mirzā- E_{146a} lar bile (10) mulākat boldı. Abu'l-muḥsın Mirzā yarım kürüh ıstıqbāl kélip edi. Yavuq yétiştük, (11) mén bu tarafdın attın tüştüm, Abu'l-muḥsın Mirzā ol tarafdın attın (12) tüşti; yürüp, körüşüp, atlanıldı. İlgerrek kele, ordunıñ yavugıda (13) Mużaffar Mirzā

²⁶ İsmın zikredilmesine hekimler ikinci bir ömür adını vermişlerdir. (A t a s ö z ü)

3 kipeki : E کيکي || 6 Huseyn : H - | ve : H - | Muḥammad Burunduq : H Burunduq Muḥammad | ve : H - || 7 Hänniñ : E Hān | Qulınçaqını : H Qulıçaq || 11 soñ : E soñra | kim : H - || 185b 2 kélmemegini : E kélmegeni | belki : H - || 3 kim bu : E bu || 5 ihtimām : E ıkdām u ihtimām || 6 dégeyler : H dégeyle[r] || 9 sékizide : H sékizde || 10 kélip : E qılıp || 11 bu tarafdın : H bu tarafdın

ve İbn-i Huseyn Mirzâ kældiler. Bular Abu'l-muhsın Mirzâdın yaşka (14) kiçik édiler. Kerek kim burunraç ıstıqbâlğa kelseler édi. Ğalıbâ bu ta'hır, humâr H_{186a} (1) cihatdın ékendür, né tekebbürdin ve bu taqşır 'ayş u 'ısrat sababıdın ekendür, né tekeddürdin. (2) Muzařfar Mirzâ mubâlağa kıldı, at üstide körüştü. İbn Huseyn Mirzâ bile hem oşbu (3) nav' körüşüldi. Kélip Badî'u'z-zamân Mirzânıñ eşigige tüştük. Ğarib ızdıhâm (4) u ca'mıyyat édi. Andağ guluv edi kim, tıķılışdın ba'zınıñ üç tört qadam yol ayağı (5) yérge tégmes edi. Ba'zı, kim iş küç üçün yanmağ hayâl kılsa edi, tört béş qadam (6) yol kéynge baqa bî-ıhtıyâr alıp barurlar edi. Badî'u'z-zamân Mirzânıñ divân-hâna (7) öyige yéttük. Muqarrar andağ édi kim, mén öydin kirgeç, yüküngey mén; Badî'u'z-zamân Mirzâ (8) qopup 'ırqqa kélgey, dağı körüşülgey. Mén öydin kirgeç, bir K₂₃₅ yükündüm, (9) dağı bî-direng mutavaccıh boldum. Badî'u'z-zamân Mirzâ âhastarak qopup, sustrağ (10) yürüdi. Qasım Bég, çün davlat-h'âh édi ve meniñ nâmüsum anıñ nâmüsü édi, (11) bél bağımdın bir tarttı. Vâkıf boldum. Ta'annî bile yürüp, muqarrar bolğan yérde körü- (12) şüldi . Bu uluğ E_{146b} aq öyde tört töşek salıp édiler. Badî'u'z-zamân Mirzânıñ (13) aq öyleri albatta yan eşiklik bolur édi. Mirzâ dâym bu eşikniñ yanıda (14) olturur édi. Bir töşekni bu eşikniñ yanıda salıp édiler, Badî'u'z-zamân Mirzâ ve H_{186b} (1) Muzařfar Mirzâ bu töşekde olturdılar. Yana bir töşek râst törde salıp édiler, Abu'l-muhsın Mirzâ (2) ve mén bu töşekde olturdük. Badî'u'z-zamân Mirzânıñ töşegidin qoyı çap yanda, yana bir töşek (3) salıp édiler; Qasım Sulţân - Özbek Şıban sulţânlarındın, kim Mirzânıñ küyevi (4) bolur édi, Qasım Huseyn Sulţânıñ atası bolğay - yana İbn-i Huseyn Mirzâ bu töşekde oltur- (5) dılar. Maña salğan töşekdin qoyı oñ qolumda yana bir töşek salıp édiler, Cahân-gir Mirzâ (6) bile 'Abdu'r-razzâğ Mirzâ ol töşekde olturdılar. Muğammad Burunduğ Bég ve Zu'n-nün Bég (7) ve Qasım Bég oñ yanda, Qasım Sulţân bile İbn-i Huseyn Mirzâdın hayli qoyırağ (8) olturdılar.

Aş tartıldı. Bâ-vucüd kim, şuħbat yoğ édi; aş tartadurğan yérde (9) şire qoyup, altun ve kümüş şurâhılarnı şire üstige térdiler. Burunlar, bizniñ (10) ata ağa Çengiz töresini Ğarib rı'âyat kıılurlar édi. Maclısdı ve divânda, toйда ve aşda, (11) olturmağda ve qopmağda hılâf-ı töre iş kıılmaslar édi. Çengiz Hınnıñ töresi (12) naş-ı kâtı' émeştür, kim albatta kişi anıñ bile 'amal kılgay. Her kimdin yahşı qa'ıda qalğan (13)

13 yaşka : H başka || 186a 1 tekeddürdin : H تكدوردين || 3 ızdıhâm : H ازدهام || 4 tıķılışdın : H yıķılışda || 5 iş küç : E iş ü küç || 6 kéynge : H keynge || 7 öyige : H öyge || 10 yürüdi : H yür[ü]di || 12 uluğ : E اولق || 13 dâym : H داتم || 186b 3 sulţânlarındın : H sulţânlarındın || 8 tartadurğan : H اوقويماقده || 10 toйда : H toy || 11 ve qopmağda : H اوقويماقده

bolsa, anıñ bile ‘amal kılmaq kérek; eger ata ağadın yaman iş E_{147a} kılğan bolsa, yaǵşı iş bile (14) badal kılmaq kérek. Aşdın soñ atlanıp, tüşken yérge kélдим. Bizniñ ordu bile H_{187a} (1) mirzälarnıñ ordusınıñ K₂₃₆ arası bir şar‘i bolğay édi.

İkinçi navbat kélgende, (2) Badi‘u‘z-zamân Mirzâ burunğı dék ta‘zîm kılmadı. Muḥammad Burunduğ Bégge ve Zu‘n-nûn Bégge (3) aytturdum kim: “Egerçi yaşıım kiçiktür, veli törem uluğdur. Ata tahtıda, (4) kim Samarqand bolğay édi, iki navbat zarb-ı rāst alıp olturuptur mén. Bu ḥāna-vada (5) üçün, yat yağı bile kim munça ceng ü cadal kılıptur, kim mén kılıptur mén. (6) Mėniñ ta‘zîmda ta‘hîr né vachdur.” Bu söz mezkür bolğaç, çün ma‘kül édi, mu‘tarif bolup, (7) ta‘zîmnı ḥātır-ḥ‘āh kıldılar.

Yana bir navbat Badi‘u‘z-zamân Mirzâ qaşığa (8) barganda, namāz-ı pişindin soñ, çağır maclısı boldı. Mén ol maḥallar içmes (9) edim. Tavr ārāsta maclısı édi. Ḥ‘ānlarda her nav‘ gezekler yasap édiler. (10) Tavuğ ve qaz kebābı ve her cıncsa a‘ımadın tarttılar. Badi‘u‘z-zamân Mirzāniñ (11) maclısını ḥayli ta‘rif kılurlar édi, fi‘l-vāqı‘ bi-ğill u ğış ve ārāmīda (12) maclısı édi. Murğ-āb yaqasında ékende, iki üç katla Mirzāniñ çağır maclısıda (13) ḥāzır boldum. İçmesimni, çün bilür edi, teklif kılmadılar. Muḥaffar Mirzā-(14) niñ maclısıda hem bir navbat bardım. Ḥuseyn ‘Alı Calayır ve Mir Badr, Muḥaffar Mirzā qaşıda H_{187b} (1) édiler; ol maclısdā bar édiler. Keyfiyyat bolğanda, Mir Badr raqş kıldı, ḥüb raqş kıldı. (2) Ğālībā ol nav‘ raqş Mir Badrniñ ihtirā‘ıdur.

Mirzālar Heri- E_{147b} din çıkıp, ittufāk kılıp (3) yığılıp, Murğ-ābka kélgünçe, üç tört ay boldı. Sulṭān Qulınçaq teñ kélip, Balḥ qal‘asını (4) Özbekke bérđi. Özbek, Balḥni algandın soñ, bu cam‘ıyyatniñ istimā‘ıdın Samarqandğa (5) murāca‘at kıldı. Bu mirzālar egerçi şuḥbat u şuḥbat-ārāyılıq ve ihtilāt u āmizişda tavri (6) édiler, veli sıpāhılıq riv ü rengidin yırağ ve mardānalıq cadal u cengidin kırağ édiler. (7) Murğ-ābda olturğan maḥallarda ḥabar kélđi, kim Ḥağ-nazar Çıpan tört beş yüz kişi (8) bile

13 yaşka : H başka || 186a 1 tekeddürdin : H تكدوردين || 3 ızdıḥām : H ازدهام || 4 tuqılışdın : H yıkılışda || 5 iş küç : E iş ü küç || 6 kéynge : H keynge || 7 öyige : H öyge || 10 yürüdi : H yür[ü]di || 12 uluğ : E اولق || 13 dāyım : H دایم || 186b 3 sulṭānlarıdın : H sulṭānlardın || 8 tartadurğan : H تارتلوردوغان || 10 tıyda : H tıy || 11 ve qopmaqda : H ورتوپماقده || 13 ağadın : H - || 187a 3 kim : H - | törem : H törüm | E uluğdur : E uluğtur | tahtıda : E tahtığa || 11 fi‘l-vāqı : H fi‘l-vāqıa || 187b 1 ḥüb : H ḥü[b] || 3 Qulınçaq : H Qulıçaq || 4 istimā‘ıdın : H اسماعيدتيز || 6 sıpāhılıq : H sıpāhılıq | mardānalıq : E mardānalıq ve | cadal u cengidin : E ceng ü cadaldın || 7 olturğan : H olturğanda | Çıpan : E Çıpa[n]

kélip, Çiçek-tü navâhisini çaptı. Barça mirzâlar hâzır bolup, her néçe kılıp, bu çapğunçı- (9) nıñ K₂₃₇ üstige ılğar ayra almadılar. Murg-âb bile Çiçek-tüniñ arası on yığaç (10) yoldur. Bu işni mén tiledim. Nâmüs kılıp, maña hem ruşşat bérmediler.

Çün Şıbanı (11) Han yandı, yıl hem kéç bolup édi. Andaq qarâr taptı kim, bu kış mirzâlar her (12) kaysı bir munâsıb yérde kışlap, érte yaz cam'ıyyat kılıp, ğanım daf'ığa mutavaccih bolğaylar. Maña (13) hem Hurâsân navâhisida kışlamak teklifi kıldılar. Çün Kâbul ve Ğazni pur-şarr u şür yérler (14) édi. Türk ve Moğuldın ve aymak ve aħşâmdın ve Afgân ve Hazâradın muhtalif el ü ulus H_{188a} (1) anda yığılıp édiler. Yana Hurâsân bile Kâbul arası yavuçraq yoldın - kim tağ yolu bolğay - (2) eger qar u yah néme mânı' bolmasa, bir ayçılık yol édi. Tüz bile kırk éllig günlük yol (3) édi. Vilâyat hem hanüz yahşı köñül basmaydur édi. Davlat-h'âhlardın hiç kim, bizniñ anda (4) kışlanmızın şalâh körmediler. Mirzâlarğa 'uzr ayttuk, qabül kılmadılar. E_{148a} Köprek teklif (5) kıldılar. Her néçe 'uzr déduk, teklifni ba-cıdraq kıldılar. Āhır, Badı'uz-zamân Mirzâ ve Abu'l-muhsın Mirzâ (6) ve Muzařfar Mirzâ atlanıp, meniñ öyümge kélip, kış turmak teklifini kıldılar. Mirzâlar yüzige (7) yok déy almadük. Mundak pād-şâhlar özleri kélip, turmak teklifini kıldılar. Yana (8) Herini - kim rub'-ı meskûnda andaq şahar yoktur, Sulţân Huseyn Mirzânıñ zamânıda, Mirzânıñ (9) taşarrufıdın ve tekellüfidin Heriniñ zib u zini birge on belki yégirme taraqqi kılıp édi - körmek (10) arzısı hayli bar édi. Bu cihatlardın turmaqñı qabül kıldük. Abu'l-muhsın Mirzâ vilâyatığa, Marvğa, (11) bardı. İbn-i Huseyn Mirzâ hem, Tün ve Qayınğa bardı. Badı'uz-zamân Mirzâ ve Muzařfar Mirzâ Herige (12) 'azimat kıldılar. İki üç gün kéyinrekdin, Çil Duhtarân ve Taş Rıbât yolu bile, mén hem Herige (13) mutavaccih boldum.

Barça bégimler, Pâyanda Sulţân Bégim, meniñ 'ammım Hadıca Bégim, Afağ Bégim, yana Sulţân Abū Sa'id Mirzâ- (14) nıñ kızları 'amma bégimler, barça Sulţân K₂₃₈ Huseyn Mirzânıñ madrasasında yığıldılar. Barça bégimler H_{188b} (1) Mirzânıñ maqbarasında édiler, kim barıp kördüm. Avval, Pâyanda Sulţân Bégim bile yükünüp,

9 ayra almadılar : H [a]yra almadılar || 10 bérmediler : H bérmedile[r] | Şıbanı : H Şıbağ || 12 munâsıb : E munâsabat | yérde : H hâlda | kılıp : H - || 13 navâhisida : H navâhida | kışlamak : H kışlağ || 188a 1 édiler : E édi || 2 bolmasa : bolmas || 4 ayttuk : E ayttük || 5 Badı'uz-zamân Mirzâ : H Badı'u'-zamân Mirz[a] || 6 turmak teklifini : E turmek teklifni || 9 taşarrufıdın : E taşarrufı | yégirme : E yégirmi || 12 kéyinrekdin : H kéyinrekdin || 13 Pâyanda Sulţân Bégim meniñ 'ammım : E meniñ 'ammım Pâyanda Sulţân Bégim | Afağ Bégim yana : H néme || 188b 1 barıp : H yarıp

körüştüm. (2) Andın soñ, Afağ Bégim bile yükünmey körüştüm. Andın kéyin Hādica Bégim bile yükünüp körüştüm. (3) Bir zamān munda olturup, hāfızlar Qur'ān oğugandın soñ, canübī madrasada kim Hādica Bégimniñ (4) öyini tikip édiler, bardük. Hādica Bégimniñ aşını tarttılar. Aş tartılğandın kéyin, (5) Pāyanda Sultān Bégimniñ öyige bardım. Ol geçe anda boldum. Avval maña Bāğ-1 Navda yurt E_{148b} (6) bérðiler, ta'yin kılıp édiler. Tañlası kélip, Bāğ-1 Navda tüştüm. Bāğ-1 Navda bir geçe boldum. Anı (7) munāsıb körmey, 'Ali-şir Bégniñ öylerini ta'yin kıldılar. Heridin çıkğunça 'Ali-şir Bégniñ (8) öyleride édim. Her iki üç günde barıp, Bāğ-1 Cahān-ārāda Badı'u'z-zamān Mirzāğa körünüş (9) kılur édim.

Néçe gündin soñ, Muzaffar Mirzā öyige çarladı. Muzaffar Mirzā Bāğ-1 Safidta olturur (10) édi. Hādica Bégim hem anda édi. Cahān-gir Mirzā meniñ bile bardı. Hādica Bégim qaşıda aş u ta'am tar- (11) tılğandın kéyin, Muzaffar Mirzā bizni, Bābur Mirzā salğan Tarab-hāna atlık 'imāratka alıp bardı. Tarab-hāna- (12) da çağır maclısı boldı. Tarab-hana bāğçanıñ ortasıda vākı' boluptur. Muhtaşarrağ 'imāratdur. İki āşyānalık, veli şiringına 'imāratdur. Yoğkarığı āşyānıda tekellüf köprek kılıpturlar. (14) Tört küncide dört hucradur. Özge bu dört hucranıñ ortası ve mā-baynları tamām bir öy dāhılı- H_{189a} dur. (1) Bir öydür kim, hucralarıñ mā-baynı dört şah-nışın yosunluğ boluptur. (2) Bu öyniñ bir zıl'ı muşavvardur. Egerçi bu 'imāratnı Bābur Mirzā kılğandur, veli (3) bu taşvirları Sultān Abū Sa'id Mirzā buyurgandur, maşaff u uruşlarını (4) taşvir kılıpturlar. Şımāli sarığa şah-nışında, iki töşek saldılar, bir birige rü-ba-rü; tö- (5) şeklerniñ yanları şımāl sarı édi. Bir töşekde K₂₃₉ Muzaffar Mirzā ve men oltur- (6) dük. Yana bir töşekde Sultān Mas'ūd Mirzā ve Cahān-gir Mirzā olturdılar. Muzaffar Mirzāniñ (7) öyide, çün mihmān édük, meni Muzaffar Mirzā özidin yoğkarı aldı. 'Işrat paymāna- (8) ların E_{149a} toldurup, sākılar yürüp, maclıs ahlığa tuta kiriştiler; muravvak çağırları (9) maclıs ahlı hem hayvān suyu dék yuta kiriştiler. Maclıs kızıktı, çağırlar başka çıktı. (10) Bu hayālde édiler kim, maña içürgeyler, meni hem bu dāyırağa kirürgeyler. Mén egerçi (11) bu çağkaça naşa' bolğunça, çağır irtikāb kılmaidur édim. Mastlık ve sar-hoşluk (12) keyfiyyatı ve hālatını kemā-huva-ħağka bilmeydür édim; veli çağır içmekke maylım bar édi ve bu (13) vādını tay kılmağka köñlüm tartar édi. Kiçiklikte bi-mayl édim, çağırniñ (14) naşa' u keyfiyyatını bilmes édim. Atam gāhī kim, çağır teklifi kılsalar hem 'uzrlar

2 kéyin : H kéyn || 4 Bégimniñ : E Bégimni | tartılğandın : tartılğan | kéyin : H kéyn || 6 bérðiler : E - || 10 hem : H - || 11 kéyin : H keyn | Tarab-hāna : H Tarab-hān || 189a 1 öydür : H öydür || 4 birige : H birge || 11 mastlık : E mastlık || 12 kemā-huva-ħağka : E kemā-ħağka || 13 kiçiklikte : E kiçiklikde || 14 naşa' u : H -

aytıp, H_{189b} (1) irtikâb kılmâs édim. Atamdın soñ, H^vâca Kâzîniñ yumn-ı kadamıdın (2) zâhıd u muttakî édim. Şubhalık ta‘âmdın ıctınâb kıılır édim, né cây ol kim, (3) çağır irtikâb kılgay mén. Soñralar yigitlik havâsıdın ve nafs taķâzâsıdın, (4) kim çağırğa mayl paydâ boldı. Teklif kıılır kişi yok érđi, belki çağırğa maylımnı bilür (5) kişi yok édi. Köñlüm egerçi mâyl édi, mundaķ kıılmağan amrmı özlük (6) bile kıılmaķ müşkil édi. Hâtırğa kéçti kim: “Çün munça teklif kııladurlar, yana Heri dék (7) ârâsta şahrığa kéliptür biz, kim camî‘ ‘ayş u ‘ısrat asbâb u âlâtı (8) mükemmel u muhayyâ ve barı tekellüf u tana‘um aşyâ vu adavâtı âmâda vu paydâ; hâlâ içmesem, kaçan (9) içermén.” dép, içmekke ‘azm kııldım ve bu vâdini tay kıılmaķnı cazm kııldım. Veli (10) hâtırğa kéçti kim: “Badî‘u‘z-zamân Mîrzâ ağadur. Anıñ E_{149b} éligidin ve anıñ ö- (11) yide içmey, inisiniñ éligidin ve inisiniñ öyide içsem, hâtırğa (12) néme kélgey.” dép, bu taraddudumrı ayttım. Bu ‘uzrumrı ma‘kûl dép, bu şuhbat- (13) ta çağır teklifi kıılmadılar. Muķarrar andaķ boldı kim, Badî‘u‘z-zamân Mîrzâ bile Mużaffar Mîrzâ (14) bir yérde bolğanda, ikele K₂₄₀ mîrzânıñ teklifi bile içilgey.

Maclista nağma ahlıdın H_{190a} (1) Hâfız Hâcî édi. Calâlu‘d-dîn Maħmûd Nâyî édi. Gulâm Şâdîniñ inisi, Şâdî Beçe édi, çeng (2) çalur édi. Hâfız Hâcî hûb oķur édi. Heri éli past u nâzûk u hamvâr oķurlar. Cahân-gîr Mîrzâ- (3) niñ bir h^vânandası bar édi, Mîr-cân atlıķ, Samarķandî édi; buland u duruştu u nâ-hamvâr oķur (4) édi. Cahân-gîr Mîrzâ keyfiyyat maħallıda buyurđı, kim oķuğay. Ğarîb buland u duruştu u bî-maza oķudı. (5) Hurâsân éli pur-zarâfat; térilür él, munıñ bu oķuşıdın, birisi kulağın tuta mudur, (6) yana biri çırayın çita mudur; Mîrzâ cihatıdın hiç kim man‘ kıla almaydur. Namâz-ı şâmdın soñ, (7) Tarab-hânadın Mużaffar Mîrzâ salğan yañı kışlakî öyge kéldük. Oşbu öyge kélgende, âħır (8) mastlığlarda Yûsuf ‘Ali Kôkeltaş kôpup raķķaşlıķ kıldı. Şâħib-uşûl kişi édi, (9) yahşı raķş kıldı. Bu öyge kélgende şuhbat hayli germ boldı. Mużaffar Mîrzâ bir kemer-şimşîr, bir kuzu (10) cebe, bir boz topçaķ maña bérđi. Bu öyge kélgende Cânîk türki ayttı. Mużaffar Mîrzânıñ Kette Mâh (11) ve Kîçik Mâh athķ kulları bar édi. Mastlıķ maħallarıda bir pâra bî-maza germ-hünluğlar (12) kıldılar. Kéçgeçe E_{150a} germ-şuhbat édi. Maclis tarķadı. Mén bu aħşam oşbu öyde oķ boldım.

(13) Maña çağır teklifi kıılır habarını Kâsım Bég éştîp, Zu‘n-nün Bégge kişi yéberiptür. Zu‘n-nün (14) Bég mîrzâlarğa naşîhat yosunluķ katıķ katıķ aytıp, çağır

7 ârâsta : H ârâsta || 8 mükemmel u muhayyâ : E mükemmel muhayyâdur | ve : E - | aşyâ : E aşyâ | 10 éligidin : H éligidin || 11 éligidin : E éligidin || 190a 4 oķuğay : H اوقورغاي || 8 Kôkeltaş : H Kôkeltaş ||

11 maħallanda : E maħalda

teklifini tamâm bar-țaraf kılıpturlar.

H_{190b} (1) Badî' u'z-zamân Mirzâ, Mużaffar Mirzânîñ mihmân-dârlıgını eşitip, Bâğ-ı Cahân-(2) ârâda Muķavvi-hânada maclıs tartîb kılıp, méni tiledi. Bizniñ ba'zı içkilerni ve (3) yigitlerni hem tilediler. Meniñ yavukdağılarım, meniñ cıhatımdın, içe almaslar édi. (4) Eger içerleri hem bolsa bir ayda kırk günde eşiklerini bağlap, yüz dağdağa (5) bile içe édiler. Andak kişilerni çarladılar. Munda hem K₂₄₁ kim kældiler, gâhî méni (6) gâfil kılıp, gâhî éliklerini panâh kılıp, yüz taşvişlar bile içe édiler. Egerçi (7) méndin şuhbatdağı kişige ruḥşat-ı 'âm bolğan yosunluk bolup edi.(8) Né cıhattın kim bu şuhbat ata ağamız dék kişiniñ şuhbatı édi. Mu'la-bidlarını (9) keltürdiler. Bilmen, şâhlarınıñ yâ 'amali şâhlarınıñ aralarığa kimsenni (10) şahniñ uzunluğı bile inçke inçke kesip koyupturlar. Tavrî körünedür. (11) Bu şuhbatta meniñ alımğa kaz kebâbı koydılar. Çün kuş buzmağını ve torğa- (12) mağını kılğan émes édim, élik éltmedim. Badî' u'z-zamân Mirzâ dédi kim: "Nége (13) mayl kılmas siz?" Mén dédim: "Torğamağdın 'âcız- E_{150b} dur mén." Fi'l-hâl Badî' u'z-zamân (14) Mirzâ meniñ alımdağı kaznı buzup, torğap alımda koydı. Mundağ H_{191a} (1) işlerde Badiu'z-zamân Mirzâ bi-nazîr kişi édi. Āhır-ı şuhbatta bir muraşsa' (2) kemer-ḥancar, çârķab, topçak maña bérđi.

Yégirme gün, kim Heride édim, her günde kör- (3) megen yérlerni atlanıp, sayr kılur édim. Ğacarcımız bu sayrlarda Yûsuf 'Ali Kókeltaş (4) édi. Her kıaysı sayr-gâhka tüşülse édi, Yûsuf 'Ali Kókeltaş bir nav' aş (5) tartar édi. Bu yégirme günde maşhûr sayr-gâhlardıñ, bir Sulţân Ḥuseyn Mirzâ- (6) niñ ḥanaķahıdın özge yér körülmegen şâyad kalmadı ékin. Gâzur-gâh ve 'Ali-şîr Béğ- (7) niñ bāğçası ve Cavâz Kâğaz ve Taht-ı Āstâna ve Pul-gâh ve Kehdistân ve Bâğ-ı Nażar-gâh (8) ve Nı'matâbâd ve Gâzur-gâhniñ ḥıyâbânı ve Sulţân Aḥmad Mirzânîñ ḥazîrası (9) ve Taht-ı Safar ve Taht-ı Navâyî ve Taht-ı Berker ve Taht-ı Ḥâcî Béğ ve Şayḥ Bahâu'd-dîn (10) 'Umar ve Şayḥ Zaynu'd-dîn ve Mavlânâ 'Abdu'r-raḥmân Câmîniñ mazârât u maķâbırını (11) ve Namâz-gâh-ı Muḥtâr ve Ḥavz-ı Mâhıyân ve Sâķ-ı Salmân ve

4 ayda : H ay || 8 cıhatun : H cıhatdın | kişiniñ : E kişini | mu'la-bidlarını : H mu'lalarnı || 9 şâhlarınıñ : H saçlarınıñ | şâhlarınıñ : H saçlarınıñ | kimsenni : E kimsenni (E nüshasında kimsen kelimesinin altında nâm-ı draḥt "ağaç adı" açıklaması vardır.) || 10 şâhniñ : H saçniñ || 12 éltmedim : H éltmedim || 14 alımdağı : E alımdaki || 191a 3 Kókeltaş : H Kókeldaş || 4 sayr-gâhka : E sayr-gâhğa | Kókeltaş : H Kókeldaş || 6 körülmegen şâyad : H körelmegen şâyad, E şâyad körünmegen | Béğniñ : E Béğni || 7 Pul-gâh : H Büli-gâh

Ballürî - kim aklı Abu'l-valid éken- (12) dür - ve Imâm Faḥr ve Bâğ-ı Hıyâbân ve Mîrzânîñ madâris u maḳâbırını ve Göher-şâd Bégim- (13) niñ madrasa vu maḳbarasını ve mascıd câmı'ını ve Bâğ-ı Zâğân ve Bâğ-ı Nav' ve Bâğ-ı Zubayda ve (14) Sulṭân Abû Sa'id Mîrzâ salğan darvâza-ı 'Irâqniñ taşıda Aḳ Sarây H_{191b} (1) ve Pûrân ve Şuffa-ı Tîrandâzân ve Çargâlâng K₂₄₂ ve Amîr Vâhîd ve Pul-ı Mâlân ve Hıvâca (2) Tâḳ ve Bâğ-ı Safîd ve Tarab-hâna ve Bâğ-ı Cahân-ârâ ve Köşk E_{151a} ve Muḳavvi-hâna ve Sûsanî-hâna (3) ve Duvâzdah. Burc ve Cahân-ârânîñ şımâlî tarafıdağı uluğ havz ve tört (4) tarafıdağı tört 'imârat ve ḳal'aniñ piş-darvâzası ve Darvâza-ı Melik ve Darvâza-ı (5) 'Irâq ve Darvâza-ı Fîrûzâbâd ve Darvâza-ı Hoş ve Darvâza-ı Kıpçaḳ ve Bâzâr-ı Melik (6) ve Çâr-sû ve Şayḥu'l-ıslâmniñ madrasası Meliklerniñ mascıd câmı'ını ve Bâğ-ı Şahar (7) ve Badî'u'z-zamân Mîrzânîñ Coy-ı Ancil yaḳasıdağı madrasası ve 'Alî-şîr Bégniñ (8) oturur öyleri - kim Unsıya dérler - maḳbara ve mascıd câmı'ını - kim Ḳudsiya (9) dérler - madrasası ve hânaḳâhını - kim Hâlâşıya ve İhlâşıya dérler - ḥammâm ve dâru'ş-şifâ- (10) sını - kim Şafâ'ıya ve Şifâ'ıya dérler - barını endek fursatta sayr ḳıldım.

Sulṭân Aḥmad (11) Mîrzânîñ kiçik kızını, Ma'süma Sulṭân Bégimni, anası Ḥabîba Sulṭân Bégim, bu fat- (12) ratlardın burunraq*, Ḥurâsân alıp kélgen ékendürler. Bir gün mén ekemni (13) köre kélgende, anası bile kélip ménî kördi. Körgeç oḳ, maña ḥayli mayl (14) paydâ boldı. Maḥfi, kişiler yéberip, ekem bile, yéngem bile - Pâyanda Sulṭân Bégimni H_{192a} (1) eke dér édim, Ḥabîba Sulṭân Bégimni yéngem dér édim - sözleşip, andaḳ muḳarrar ḳıldı kim, (2) meniñ kéynimçe yéngem kızını alıp, Kâbulğa kélgey.

Meni ḳışlañ dép Muḥammad Burunduḳ Bég ve (3) Zu'n-nün Bég ba-cıd sa'yılar ḳıladurlar édi. Veli ḳışlaḳ yeri ve ḳışlamaḳ asbâbını (4) yaḥşı sâmân bérmezdürler édi. Ḳış boldı ve aradağı taḡlarda ḳarlar yağdı. Kâbul (5) tarafıdın hanûz E_{151b} daḡdağa köprek boldı. Bular né ḳışlaḳlıḳ yer, né sâmân béredür édi, né sâmânlık (6) yerde ḳışlaḳ. Âḥır zarûrat boldı - şariḥ ayta almaduḳ - ḳışlaḳ bahânası bile Herîdin (7) şa'bân ayınıñ yétisinde çıḳıp, Bâdġiş navâḥısıda, her yurtta birer gün,

* Bâbur, muhtemelen Fergana ve Semerkand hakimiyetini kaybettiği dönemi işaret etmektedir.

12 ve Imâm : E Imâm || 14 taşıda : E başıda || 191b 1 Tîrandâzân : E Andâzân | Çargâlâng : E Cargâlâng | Amîr : E Mîr || 5 Fîrûzâbâd : H Pîrûzâbâd || 6 Meliklerniñ : H Meliklerni || 10 kim : H - || 11 Bégimni anası Ḥabîba Sulṭân : E - || 12 ékendürler : H ékendür | ekemni : E آكامنى || 14 ekem : E آكام || 192a 1 eke : E آكام || 2 kéynimçe : E keynimçe | kızını : H kızını || 7 ayınıñ : H ayınıñ, E آنى نينك | Bâdġis : E Bâdġiş | navâḥısıda : H navâḥıda

ikirer gün (8) tavaqquf kıla kıla köç kıılır édük; tā vilāyatlarğa taşşil ve iş küç üçün barganlar kélip (9) koşulğaylar. Ol mıkđār mekş ü direng boldı K₂₄₃ kim Langar-ı Mir Ğiyāş dın iki üç köç ötkende, (10) ramazān ayı körüldi.

Vilāyatlarğa iş küç üçün bargan yigit yılañdın ba'zı- (11) sı kélip katıldı, ba'zısı yégirme gün bir aydın soñ, Kābulda kældiler, ba'zısı qalıp, (12) mirzälarğa nöker boldılar. Bu cumladın bir Seydim 'Alī Darbān édi, qalıp Badī'u'z-zamān Mirzāğa (13) nöker boldı. Husrav Şāhnıñ nökerleridin hiç kimni ança rı'āyat kılmaydur édim. Cahān-gir Mirzā (14) Ğaznini taşlap çıkqanda Ğaznini Seydimge bérilip édi. Öziniñ qayın inisi Dost H_{192b} (1) Angū Şayhni Ğazniğa koyup, özi çerikke kélip édi. Fi'l-vāqı' Husrav Şāh nökerleri- (2) niñ arasında bu iki kişidin - kim Seydim 'Alī Darbān bile Muhib 'Alī Qorçı bolğay - yaşsırağ kişi yok édi. (3) Seydim yaşsı ahlāğ u atvārlıq kişi édi. Kılıçqa mardāna kişi édi. Öyide bi-maclıs u şuħbat (4) émes édi. Hayli saħāvātı bar édi. 'Acab kifāyatlıq ve sāmānlıq kişi édi. Zarāfat u lařāfatı (5) rengin, iħtilāt E_{152a} u hikāyatı şirin ü nemekin, hoş-ħulğ ve ħarrāf u hazzāl kişi édi. 'Aybı bu édi kim, güzarā (6) fāsıq u muğlım édi. Mazhabıda inħirāfı bar ékendür. Bir néme munāfıq şivarāğ kişi édi. (7) Ba'zı nıfāqını hazlğa ħaml kıılurlar édi, veli bi-çizi émes ékendür. Badī'u'z-zamān Mirzā, (8) Herini, Şıbaqqa aldurup Şāh Bégge kélgende, Mirzā bile Şāh Bégniñ arasında nıfāğ- (9) āmiz söz aytkan üçün, Mirzā öltürüp, Hirmand suyğa taşlatur. Muhib 'Aliniñ hikāyatı (10) *V a ğ ā y ı* ' zaylıda kelğüsüdür.

Langar-ı Mir Ğiyāşdın ötüp, Ğarcıstānnıñ yaqa kəntlerini (11) basturup, Çah-çarānğa kélildi. Langardın ötüp, Ğarcıstān navāħisıda yétkende, payvasta (12) qar édi. Bargan sarı qar uluğraq bolur édi. Çah-çarān navāħisıda ħod qar atniñ tizidin yoqkarraq édi. Çah-çarān Žu'n-nün Bégge taalluğ édi. (13) Mirek Cān Érdi atlıq nökeri anda édi. Žu'n-nün Bégniñ aşlıklarını tamām bahā (14) bérıp aldük. Çah-çarāndın iki üç köç K₂₄₄ ötker, qar asru uluğ boldı; üzeñüdin yoqkarraq H_{193a} (1) édi. Belki ekşer yérde atniñ ayağı yérge yétmes édi. Yana qar dāyım yağar édi.

11 Kābulda : H Kābuldın || 13 Şāhnıñ : H Şāh ||192b 2 Seydim : E Seydi[m] | yaşsırağ : H - || 3 kılıçqa : E قیلج تر | mardāna kişi édi : E mardāna kişi édi. 'Acab kifāyatlıq ve sāmānlıq kişi édi | şuħbat : H şuħbatı || 4 'Acab kifāyatlıq ve sāmānlıq kişi édi : E - || 5 şirin ü nemekin : H şirin || 7 bi-çizi : H bi-ħayri || 8 Şıbaqqa : E - | Şāh Bégge kélgende Mirzā bile : E - | nıfāğ : H انفاق || 11 navāħisıda : H navāħida || 12 uluğraq : H uluğraq | Çahçarān navāħisıda ... yoqkarraq édi : H - | Bégge : H نیک کا || 13 édi : H [é]di || 193a 1 yağar : E yağar

Çırâgdândın (2) ötkaç, hem qar köp uluğ boldı, hem yol nâ-ma'lüm boldı. Langar-ı Mir Ğıyâş navâhısıda, (3) Kâbul ğa né yol bile barurmızını kéñeştük. Mén ve ekşer barın édük kim: “Kış- (4) dur ve tağ yolıda köp dağdağa vu taraddudtur. Qandahâr yolu egerçi bir néme yıraçkraçtur, veli (5) bî-taraddud ve bî-dağdağa barılır.” Kâsım E_{152b} Bég: “Ol yolını yıraçdur, bu yol bile barur biz.” (6) dép, köp cahı kıldı; bu yolğa boldük. Pır Sulţân atlık Paşâyı başçı édi. (7) Qarılığdın mu, yâ aldaragandın mu, yâ qarını uluğluğdın mu yolını yoçattı; (8) başlay almadı. Çün Kâsım Bégniñ sa'yı bile bu yolğa bolup édük, (9) Kâsım Bég nâmûşka tüşüp, özi ve oğlanları oç qar tépip, yol tapıp, ilgeri (10) yürürler édi. Bir gün, hem qar asru uluğ boldı, hem yol nâ-muşaşaş; bir néçe sa'ylar (11) kıldük, bara almadük. Çara tapa almay, yanıp bir otunluğ yerge tüşüp, yétmiş séksen (12) âbdân yigitlerni ta'yın kıldük, kim izimiz bile yanıp, kol koyıda kışlağan Hazâra- (13) dın tapıp, yol başlağalı kéltürgeyler. Ordu, barğanlar kélğünçe, üç tört gün (14) bu yurtun köçmedi. Barğanlar hem âbdân yol başlar kişi kéltürmediler. H_{193b} (1) Tevekkül kılıp, Sulţân Paşâyını ilgeri salıp, oşbu yolğa oç - kim yol tapa almadı, yanıp (2) édi - boldük. Ol néçe gün bısyâr taşviş u maşakçatlar tartıldı. Andaç kim, muddatu'l-'umr munça (3) maşakçat kamrak tartılıp édi. Bu mañla'nı oşol furşatta aytıldı:

(4) Çarhınıñ mén körmegen cavr u cafâsı qaldı mu,
Hasta köñlüm çekmegen dard u balâsı qaldı mu^{27?}

(5) Bir haftaga yavuç, qar tépip, günde bir şar'î bir yarım şar'idın artuğ köçülmes édi. (6) Qar téper kişi: mén édim, on on beş içki bile ve Kâsım Bég édi, iki E_{153a} K₂₄₅ oğlı Teñri- (7) bérdi ve Qanbar 'Alî bile; yana iki üç nökeri hem bar édi. Oşbu mezkür bolğanlar yayaç yürüp, (8) qar téper édük. Her kişi yéti sékiz on qar ilgeri yürüp qar téper édi. Her qadam H_{193b} (9) koyğanda béligeçe, kögsigeçe bata bata qar téper édi. Bir néçe qadam barğandın soñ (10) ilgerigi kişiniñ hamlı köyüp, turar édi, yana bir kişi ilgeri öter édi. Bu on (11) on beş yégirme kişi yayaç qarını kim téper édi. Ança bolur édi kim, boş atnı tartsa (12) bolur édi, boş atnı tartılır édi. Uzañusığaça, qabtalığaça köp köp bata bata bu boş (13) at hem on on beş qadamça

²⁷ Bâbur (fâ'ilâtün | fâ'ilâtün | fâ'ilâtün | fâ'ilün)

3 barın : E بَرِين || 4 tağ : E bağ || 5 barılır : E - | Kâsım Bég : E Kâsım كَاسِم Bég || 11 bara almadük :
H bara'Imadük | tapa almay : E tapmay || 12 ta'yın : H E ta'ayyun | kıldük : E kıldük | izimiz : E
irimiz | Hazâradın : H Hazâra Hazâradın || 193b 2 taşviş : E taşvişlar || 3 kamrak : E kem | mañla'nı : E
mañla' | furşatta : E furşat || 8 sékiz : E sekiz || 9 koyğanda : H koyğanda || 10 ilgeri : E -

yol yürüp talıķur édi. Bu atnı yaķaĝa tartıp, yana (14) bir boş atnı ilgeri tartılır édi. Oşbu dustür bile biz on on bés yéĝirme H_{194a} (1) kişi ok şar téptük. Oşbu on on bés yéĝirme kiřiniñ atları ok ilgeri (2) tartıldı. Özge tamām ábdān ábdān yigitler ve bég atanganlar atlarıdın hem tüşmey, (3) řayyār tépilgen ve basalĝan yolĝa kirip başların koyı salıp kélürler édi. (4) Maşal ol émes édi kim, kiřiĝe teklif ve zor kılılĝay. Her kimniñ hımmat u cur'atı (5) bolsa, mundaķ işlerni özi tilep kılır. Oşbu şarık bile şar tépip, yol kılıp ve (6) incüĝen yéřdin üç tórt ĝünde Kótel-i Zırrınnıñ tübige Ĥavāl Ĥutı déĝen ĥavālĝa (7) kéldük. Oşbu ĝün ĝarib řapķun bile şar yaĝar édi. Andaķ kim, barçaĝa ölüm (8) vahmı E_{153b} boldı. Ol él, taĝdaĝı ĝar u kāvākılarnı ve **ĥ a v ā l** déřler. Bu ĥavālĝa yétkende, (9) řapķun bi-şad tiz boldı. Oşbu ĥavāl şaşıda ok tüşüldi. Ĥar uluķ, yol (10) yek-rehe, tépilgen basalĝan yol bile hem at ba-şıla baradur. ĝünler ĝayat kışķalıķta, (11) ilgeriĝi kişi, yaruķta ĥavāl alıĝa kéldiler; namāz-ı řām, namāz-ı ĥuftanĝaça el, kéle şaldı. (12) Andın soñra, turĝan turĝan yérde ok tüşti; köp el atnıñ üstide (13) ok tañ éttürdi. Ĥavāl tarraķ kóřündi. Mén ĥavālınıñ aĝzıda kürek (14) alıp şar kürep, özümĝe bir tekye-namad K₂₄₆ ornı yer yasadım. Ĥarnı köĝüsĝeçe kazdım, hanüz H_{194b} (1) yérĝe yétmeydür édi. Bir néme yélĝe panāh boldı. Oşanda ok olturdım. Bir néçe dédilér (2) kim: "Ĥavālĝa barıñ!" Barmadım. Köñülĝe kéçti kim: "Barça él çarda ve řapķunda, mén ısıķ öyde (3) ve ıstırāhat bile munda; barça ulus taşviş bile mařaķķatta, mén munda uyķu bile farāĝatta. Muruvvat- (4) tın yıraķ ve ham-cıhatlıķtın kıraķ iştür. Mén hem her taşviş u mařaķķat bolsa, köreyin; her néçük (5) él řaķat kılıp tursa, turayın." Bir Fārsi maşal bar kim: ²⁸مرک بیاران سور است Ořan- (6) daķ řapķunda řazĝan, yasaĝan çuķurda olturdım. Namāz-ı ĥuftanĝaça, şar (7) ança řapķudap yaĝdı kim, mén éñiřip olturup édim, arķamĝa ve bařımĝa ve kulaĝ- (8) larımınıñ üstige tórt élik şar bar édi. Oşol ĝeçe kulaĝımĝa savuķ (9) ta'şir kıldı. E_{154a} Namāz-ı ĥuftanda ĝarnı yaĝrı mulāĝaza kılĝanlar, kıçķırıştılar kim: "Ĥavāl, asru keñ (10) ĥavāldur, bu élĝe tamām yér bar!" Munı ki éřittim, üstümdeĝi şar marnı silkip, ĥavālĝa kéldim. (11) Ĥavāl navāĝısıdaĝı yigitlerni hem tiledim. Kıřķ ellig kiřiĝe farāĝat bile yér paydā (12) boldı. Azuķ ve yaĝnı ve řavurdaķ ve her néme,

²⁸ Dostlarla beraber ölüm, düĝündür. (A t a s ö z ü)

13 yürüp : H بوروب || 194a 4 kılılĝay : E kılılĝay || 5 tépip : E تيب | ve : H - || 9 uluķ : H uluĝ || 10 yek-rehe : H yéĝirme | tépilgen : H tépken | kışķalıķta : H kışķalıķķa || 11 yaruķta : H baruķta || 12 atnıñ : H نينك || 13 tañ éttürdi : H E تانك اينوردى , K تانك اينوردى || 14 yér : H bir || 194b 2 řapķunda : H اوچاپقوندا || 3 mařaķķatta : H mařaķķat[t]a || 4 mén hem her : H mén her || 5 bar kim : H سور اناز : H سوز || 6 yasaĝan : E basaĝan

kim hâzır édi, her kimniñ, kim bar édi, (13) keltürdiler. Mundağ savuğ ve qar ve çapqunda ‘acab ısığ ve amn u farâgatlıq yérge keldük.

(14) Tañlasığa qar ve çapqun turdı. Érte köçüp, oşol dustür bile qar tépip, yol yasap, H_{195a} (1) daban üstige çıqtük. Yol hod qayr[ı]lap yoqqarı çıkar ékendür, Köteli Zirrîn (2) dér émişler. Biz yoqqarı çıkmay, dara qoyı oğ éndük. Dabandın tübige (3) yétkünçe, gün kéç boldı. Dara ağızda oğ qondük. Ol ağışam bıyâr zarb (4) savuğ édi. Asru köp maşaqkat u şu‘ubat bile ol ağışamı ötkerdük. (5) Köp kişiniñ élik ayağın savuğ éltti. Kepeniñ ayağın, Süyündük (6) Türkmenniñ éligin, yana Ağıniñ ayağın oşol géçe savuğ éltti. Értesiğe (7) dara qoyığa oğ yürüdük. Bâ-vucüd yol bu émes ékenini bilip, körüp, (8) tevekkül qılıp, K₂₄₇ dara qoyı oğ yürüldi. Yaman uçma, ségirtme yerlerdin tüşüldi. (9) Kéç namâz-ı şâm édi, kim daraniñ ağızığa çıqtük. Hiç qarı uluğ yâd bilmes, (10) kim bu kötelniñ mundağ uluğ qarı bar ékende, kişi ‘ubür étmiş bolğay. E_{154b} (11) Belki bu faşlda ma‘lüm émes kim, bu köteldin ‘ubür étmek, kişiniñ könlige (12) yétmiş bolğay. Egerçi uluğ qarın néçe gün hayli taşviş kördük, veli âhır (13) oşbu uluğ qar sababıdın özümizni manzılğa yétkürdük. Né üçün (14) kim, eger mundağ uluğ qar bolmasa, andaq bi-rah uçma ve ségirtmedin, kim öte algay édi. H_{195b} (1) Belki eger uluğ qar bolmasa, avvalğı uçmada oğ elniñ at ve tévesi tamâm qalğay édi.

(2) هر نيك و بدی که در شمار است تا در نکری صلاح کار است²⁹

(3) Namâz-ı huftan bolup édi, kim Yekke Öleñge kélip tüştük. Yekke Öleñ éli, biz kélip tüşkende (4) oğ habar taptılar. Isıq öyler, séviz qoylar; atqa ot ve bursu bî-nihâyat; ot yaqmaqqa (5) otun ve tézekke né had ve né gâyat. Andaq savuğ ve qarın kutulup, mundağ ként (6) ve ısıq öyler tapmaq, andaq maşaqkat u balâdın halâş bolup, mundağ qalın (7) nân ve séviz qoylar tapmaq huşürdür kim, mundağ maşaqkatlarını körgenler bilür; (8) farâgatıdur kim, mundağ balâlar kéçürgenler qılır

²⁹ Gelecek olan her iyilik ve kötülük, dikkat ettikçe, işin iyiliğinedir.

14 qar tépip : E قاز تيب | yasap : H basap || 195a 1 daban : E دانان | qayr[ı]lap : H E قيرلاب, K قيرلار

|| 2 yoqqarı : E yoqqar[ı] | qoyı : H qolı | dabandın : E ve âbâdândın || 3 yétkünçe : E tégünçe || 8 dara : H dara dara || 9 kéç : H géçe || 13 uluğ : H uluğ | özümizni : E özni || 14 uluğ : H uluğ | bi-rah : E bî-raha || 195b 1 uluğ : H uluğ || 5 né gâyat : H gâyat || 8 qılır : H -

hâtır cam' ve köñül tinç. Bir gün Yekke Öleñ- (9) de tavaqquf kıldük. Yekke Öleñdin köçüp, iki yığaç yol kélip, tüşüldi. Tañlası (10) ramazân 'idi boldı. Bâmyân bile yürüp, Şıbar-tü kötelidin aşıp, Cenglikke yétmey, (11) tüşüldi. Türkmen Hazārası, köçleri ve mälları bile yolumızniñ üstide (12) oq kışlağan ékendür. Bizdin aşlā habarları yok. Tañlası köçüp E_{155a} kelürde, (13) bularnıñ ağıl ve alaçuqlarınıñ arasığa kele tüştü. İki üç bölek ağıl talan (14) u tārāçğa bardı; özgeleri öy ve rüzgārdın salıp, oğlan uşağın H_{196a} (1) alıp, taqqa tartular. İlgeridin habar keldi, kim bir neçe Hazāra çerik éliniñ K₂₄₈ alını bir tengide tosüp, (2) oqlaşıp, kişini ötkeli qoymaydurlar. Bu habar kélgeç, ildam oq yürüdüm. Yétip (3) kördüm érse, tengi hem émes; bir neçe Hazāra bir tumsuqđın kélip, oq qoyadurlar. (4) Pur-tal yığılıp turuptur. Ābdān ābdān yigitler dék:

(5)	Qarasın yağınıñ körüptürler,	Deng ü hayrān baqıp turupturlar.
(6)	Mén yétip tiz ol sarı yürüdüm,	“Yürü, yürü!” dép ilgeri yürüdüm.
(7)	Qarazım élni tiz kılamak édi,	Yağı birle sıtiz kılamak édi.
(8)	Tiz étip élni, tarttım özni,	Hiç kim hem éşitmedi sözni.
(9)	Yok édi, cébe vü kécim ü yaraq,	Ménde bar érdi nīm-ling oq u sadaq.
(10)	Turdum érse, tamām él turdı,	Yağı göyā bularnı öltürdi.
(11)	Sén nöker kim kıtur sén anıñ üçün,	Yarağı bir maħalda canıñ üçün,
(12)	Yok ki, nöker turup, bégi yürügey,	Nöker āsūda vu bégi çürügey.
(13)	Nökeri, kim bu şavrdur, né ısıq;	Né işiñge yarar, né aşqa katıq.
(14)	Āhır at saldım, ilgeri yürüdüm,	Sürüben taqqa yokqarı yürüdüm.

8 Yekke : E يگک || 9 tañlası : H tañ[l]ası || 10 kötelidin : H köteldin | Cenglikke : H Cenglik || 14 tārāçğa : E tārāçga || 196a 1 ilgeridin : H ilger[i]din | éliniñ : H élini | alını : E alanı | tosüp : E tuşup || 3 kördüm : H كوردوم || 4 ābdān ābdān : E ābādān ābādān || 5 baqıp : H bolup || 7 sıtiz : H sıtiza || 9 bar : H بار | nīm-ling : H نيم ليگي , E نيك kelimesinin altında “keman” açıklaması var, K miñ || 10 turdum : H yür[ü]düm || 13 ısıq : H E ايسيق || 14 sürüben : E sürben | taqqa : E yakqa

H _{196b} (1)	Méni körüp yürüdi, el dağı	Qaldı éldin kéyinge qorqağı
E _{155b} (2)	Yétiben tiz taqqa yarmaştük,	Oqıǵa baqmayın yürüp aştük.
(3)	Gāhī attın tüşüp, gehī atlıq	Yürüben ilgerige cur'atlıq,
(4)	Yaǵı hem taǵdın oq koyar édi	Zor körgeç, salıp yürüy bérdi.
(5)	Taqqa çıqtük, Hazāranı qavlap,	Qır u qolda kéyik kibi avlap,
(6)	Darıǵannı kéyik dék atquladük,	Talaban māl u qoynı böledük.
(7)	Qırıban Türkmen Hazārasını	Eyledük band kişi qarasını.
(8)	Ér atañlıǵını dast-gir éttük,	Ahl u avlādını esir éttük ³⁰ .

(9) Hazāra mālının mén hem bir pāra koy yığışturdum. Yārek Taǵayıǵa tapşurup, K₂₄₉ (10) özüm ilgeri öttüm. Qırlar bile qollar bile yürüp, Hazāralarnıñ at (11) ve qoylarını sürüp, Témür Bég langarıǵa kéltürüp, tüşük. Türkmen Hazārası- (12) nıñ on dört on beş ser-keşi ve rah-zan uluǵlarındın élikke tüşüp (13) édi. Hāyālımda bu édi kim, tüşken yurtta, türlük türlük 'azāb u 'uqubat bile (14) öltürgeyler, kim camı' rah-zan u ser-keşlerge 'ibrat bolǵay. Yolda Qāsım Bégge H_{197a} (1) yolukup, bi-mavkı' tarahhum kılıp, halāş kılıptur.

زمین شوره سنبل بر نیارد (2) در و تخم امل ضایع مکردان

نکوی بابدان چنان است که بد کردن بجای نیکمردان³¹

(3) Esirlerni hem tarahhum kılıp, āzād kılıldı.

Oşbu Türkmen Hazarasını çapqanda éşitildi, E_{156a} (4) kim Muḥammad Huseyn Mirzā Duǵlat, yana Sulṭān Sancar Barlas ve cam'ı Kābulda qalǵan Moǵul- (5)

³⁰ Bābur

³¹ Çorak toprak sümbül yetiştirmez; emel tohumunu bu toprakta ziyan etme. Fena insanlara iyilik etmek, iyilik edenlere karşı fenalık etmek gibidir. (Sādi Şirāzī, *Bostān ve Gūlistān*)

2 yarmaştük : H tarmaştük | baqmayın : H taqmayın || 4 körgeç : H کورگاخ | yürüy bérdi : H yürü bérdi || 5 qır : E tiz || 6 atquladük : E ايقولادوك || 10 qırlar : E kızlar || türlük türlük : E yüzlük yüzlük || 14 rāh-zan : H rah-zan || 197a 2 امل : K ضایع اعمل : H ظایع انکوی : E K نکوی | چنان : E جنان || 3 kılıldı : E kıldı || 4 Duǵlat : E دغلط | qalǵan : E qoyǵan

larnı özlerige tartıp, Mirzâ Hannı pād-şâh kılıp, Kabulnı kabapturlar. Él (6) arasında bu habarnı salıpturlar, kim Badi'uz-zamân Mirzâ ve Muza'ffar Mirzâ, pād-şâhnı tutup, (7) Heriniñ Kal'a-ı İhtiyârü'd-dinîğa - kim hâlâ Ala Qorğangâ maşhûrdur - çıkarıpturlar. (8) Kâbul qorğanında Mullâ Baba-yı Paşâgarî, Halifa ve Muhib 'Ali Qorçı ve Aḥmad Yüsuf ve Aḥmad Qāsım (9) başlıklar édi. Bular yaḥşı bardılar; qorğannı mazbûṭ u mustahkem kılıp, asradılar. (10) Témür Bég langaradın, Muḥammad Andicânî atlık - Qāsım Bégniñ nökeri - tuḡbaydın, Kâbuldağı (11) béglerge, bu yérge kélgenimizniñ keyfiyyatını bitip yéberdük. Andak muḡarrar boldı (12) kim: "Gür-band tengisidin çıkıp, alarnıñ üstige ılğagımızdur. Nişâna bolulsun, (13) kim Munâr tağıdın ötkeç, uluḡ ot yandurgımızdur. Sizler hem ergte éski (14) köşkiñ üstide - kim hâlâ hazinadur - uluḡ ot yanduruñız; tâ bilgey biz kim, H_{197b} (1) bizniñ kélgenimizni bilip siz. Biz bu sarıdın yétkeç, siz içkeridin çıkıp, (2) éligiñizdin kélürini taḡşır kılmañ!" Bu sözlerni bitittürüp, Muḥammad Andicânini yéberildi.

K₂₅₀ (3) Tañlası langardın atlanıp, Uştur Şahar toḡrısığa tüşüldi. Andın érte atlanıp, (4) tüşke yavuḡ, Gür-band tengisidin çıkıp, köprük başıda tüştük. At suḡarıp, (5) atnı tındurup, namâz-ı pişin E_{156b} köprük başıdın atlandük. Tutqavulğaça qar yoḡ édi. (6) Tutqavuldın öte bargan sarı, qar uluḡrak boldı. Zamma Yaḥşı bile Munâr arasında (7) andaḡ savuḡ édi kim, muddatu'l-'umr ança savuḡ kem körülüp édi. Aḥmad Yasavul (8) bile Qara Aḥmad Yurtçını dağı Qâbuldağı béglerge yéberildi kim: "Oşol mi'âd bile (9) kældük, vâkıf u mardâna boluñ." Munâr tağıdın ötüp, dâmanada tüşüp, savuḡdın (10) bi-ṭâḡat bolup, otlar yandurup, ısındük. Egerçi ot yandurur maḡal émes (11) édi; savuḡ zarbıdın bi-ṭâḡat bolup, ot yanduruldı. Tañ ata yavuşup (12) édi, kim Munâr tağıniñ dâmanasıdın atlandük. Munâr bile Kâbulniñ arasında qar (13) atniñ tizide bar érdi, ḡatḡan bolup édi; yoldın çıkḡan kişi taşviş bile (14) yürür édi. Bu aralıḡnı tamâm çuprup, kældük; bu cihattın farz vaḡtıda Kâbulğa H_{198a} (1) ba-ḡıla yéttük. Bibi Mâh-rüyğa yéterdin burunraq, ergdin uluḡ ot çıkı. (2) Ma'lüm boldı kim, ḡabar-dâr bolmışlar.

6 Badi'uz-zamân Mirzâ : H Badi'uz-zamân || 13 uluḡ : H oḡ || 14 uluḡ : H uluḡ | bilgey biz : H bilgen her || 197b 1 bilip siz : H bilip sizler || 2 bitittürüp : H بیتی توروب , E tut[t]urup, K bütürüp || 5 Tutqavulğaça : E Tutqavulğaça || 6 bargan sarı : H بارغانسایى | Zamma Yaḥşı : E ونه kenti || 10 yandurur : E yandur[ur] || 11 savuḡ : H şavuḡ || 13 atniñ : H atnı | E ḡatḡan : E ḡatḡan || 198a 1 yéttük : H étük | Bibi : H Pipi | Mâh-rüyğa : E Mâh-rüğa | ergdin : E ergtin

Seyyid Kāsımın köprügige yete, Şırım Tağayı (3) bile buranğar kişisini Mullā Babanıñ köprügi sarı yéberildi. Cuvanğar ve ğol, (4) Baba Loli yolu bile boldük. Ol maħal Ĥalıfaniñ bāğınıñ ornıda bir kiçikrek (5) bāğça édi; Uluğ Béğ Mirzā salıp édi, langar yosunluk. Egerçi dıraħt ve yıǵacı (6) qalmaydur édi, veli muħavvaşası bar édi. Mirzā Ĥan anda olturup édi. (7) Muħammad Ĥuseyn Mirzā, Uluğ Béğ Mirzā salğan Bāğ-ı Bahıştta édi. Mén Mullā Babanıñ E_{157a} (8) bāğınıñ köçe tarafıdağı ğoristānğa yétip édim, kim tizlik qılıp ilgeri (9) barğanlarını urup, yandurup, bizge yıqtılar. İlgeri barıp, Mirzā Ĥan (10) olturğan ĥaviliğa kirgenler, tört kişi édi: Bir Seyyid Kāsım K₂₅₁ Éşik Ağa édi, (11) yana bir Qanbar ‘Alı Kāsım Béğ édi, yana bir Şir-qulı Qaravul Moğul édi, yana bir Sulţān (12) Aħmad Moğul édi, Şir-qulınıñ camā‘atıdın édi. Bu dört kişi yétken bile (13) bī-taħāşī oq Mirzā Ĥan olturğan ĥaviliğa kireler. Ğavgā bolur. Mirzā Ĥan (14) bir atqa minip, qaçıp çıkar. Abu'l-ħasan Qorbéğiniñ inisi Muħammad Ĥuseyn hem Mirzā Ĥanğa H_{198b} (1) nöker bolup édi; bu dört kişidin Şir-qulını çapıp yıkar, başını keser maħalda, (2) ĥalaş bolur. Bu dört kişi kılıç yép, oq yép, yaralık bolup, mezkür bolğan (3) yérde, bizge yıǵılıp kéldiler. Tar köçede atlık él tıkdılar turdılar. Né ilgeri (4) yürüy aladurlar, né kéyinge yana aladurlar. Mén yavuşumdağı yigitlerge (5) dédim kim: “Tüşüp, zorlañ!” Dost Nāşır, Ĥāca Muħammad ‘Alı Kitāb-dār, Baba Şir-zād, Şāh (6) Maħmūd, yana bir néçe yigit tüşüp, yürüp, oq koydılar. Yağı qaça bérdi. Qoğandağılarını (7) ğalaba ğöz tuttük. İş vaqıtıda yetişe almadılar. Yağını tépretkendin soñ, birin (8) ikin çapışıp, kele başladılar. Hanūz Mirzā Ĥan olturğan çār-bāğka (9) kirmeydür édim, kim qoğandağılardıñ Aħmad Yūsuf, Seyyid Yūsuf kéli. Meniñ bile (10) ham-rāh oq E_{157b} Mirzā Ĥan olturğan bāğka kirdük. Kördüm, Mirzā Ĥan (11) yoqtur, qaçıp çıkıptur; tiz oq yandım. Aħmad Yūsuf meniñ soñumça édi. Çār- (12) bāğınıñ eşigidin Dost Sar-ı Pulı Pıyāda - kim Kābulda mardānalığı cihatıdın rı‘āyat (13) qılıp, kevtevallık manşıbını bérıp, Kābulda qoyulup édi - yalañaç kılıç éligide (14) kirip keldi. Maña oq tikilip keledür. Mén cébe kéyip édim. ğarpıçı bağlamay- H_{199a} (1) dur édim, dulğa hem kéymeydür édim. Bir néçe kıçkırdım: “Hey Dost, hey Dost!” dép. (2) Aħmad Yūsuf hem kıçkırdı. Mén savuqqa ve qarğa köygenimdin mü meni tanımadı, yā (3) uruş iztirābıdın mu édi, bī-taħāşī, yalañ bāzümğa oq kılıç saldı. (4)

3 cuvanğar : H çuvanğar || 4 ornıda : E orunıda | kiçikrek : E kiçikregi || 5 Uluğ : H الغ , E اولغ || 7

Uluğ : HE الغ || 10 ĥaviliğa : H حوالیغه || 11 Qaravul : H قرال || 13 ĥaviliğa : H حوالیغه | bolur : H

bolar || 14 atqa : H atğa || 198b 2 yép : E yétip | yép : E yétip | 3 yıǵılıp : H tıkdılap || 4 kéyinge : E

keynge || 6 ğalaba : H - || 9 qoğandağılardıñ : E qoğandağı éldin || 12 Pıyāda : H بيله ده || 13

kevtevallık : E كوتوال ليق , H كوتوالليق || 199a 1 kıçkırdım : H kıçkır édim

Teñri 'inâyatı édi, sar-ı müy kâr kılmadı K₂₅₂:

اكر تيغ عالم بجنبد زجای (5) نبرد رکی تا نخواهد خدای³²

Mén bu du'ânı oqup édim; aniñ hâşşıyyatı- (6) dın édi, kim Téñri Ta'âlâ bu mazarratnı daf' kıldı ve bu mutavaccih bolğan balânı raf' (7) kıldı. Ol du'â, bu du'âdur:

بسم الله الرحمن الرحيم اللهم انت ربي لا اله الا انت (8) عليك توكلت و انت
رب العرش العظيم ما شاء الله كان وما لم يشاء لم يكن ولا حول (9) ولا قوة
الا بالله العلي العظيم و اعلم ان الله على كل شيء قدير و ان الله قد احاط
(10) بكل شيء علما و احصى كل شيء عددا اللهم انى اعوذ بك من شر
نفسى و من شر غيرى (11) و من شر كل ذى شر و من شر كل دابة انت آخذ بنا
صيتها انك رب العرش العظيم

33

E_{158a} (12) Andın çıkıp, Muḥammad Ḥuseyn Mirzâ olturğan Bâğ-ı Bahıştka kéldim. Muḥammad Ḥuseyn Mirzâ (13) kaçıp çıkıp, yaşunğandur. Muḥammad Ḥuseyn Mirzâ olturğan bağçanıñ raḥnasıda (14) yéti sékiz oqluq yaylık kişi turuptur, mén bu kişilerniñ üstige pâşına H_{199b} (1) kıldım. Toḥtay almadılar, kaçā bérđiler. Mén yétip, birige kılıç saldım. Andaḫ yumalanıp (2) bardı kim, taşavvur kıldım kim meger başı uçup kétti. Öte çıkıtım. Mén kılıç salğan kişi, (3) Mirzâ Ḥannıñ kökeldaşı Tölek Kökeldaş ékendür; kılıç éginge tüşken ékendür. (4) Muḥammad Ḥuseyn Mirzâ olturğan öylerniñ éşigige yétkende, tam üstidin (5) bir Moğul - kim méniñ nökerim

³² Her ne kadar kılıç dünyayı yerinden oynatabilirse de, Tanrının izni olmadıkça, bir damar bile kesilemez.

³³ Rahman ve rahim olan Allahın adıyla. Ey Tanrı, sen benim rabbimsin. Senden başka ilâh yoktur. Sana tevekkül ettim. Sen büyük arşın rabbisin. Tanrı ne isterse, olur ve ne istemezse, olmaz; hiçbir kudret ve kuvvet mevcut değildir ve bunların hepsi büyük ve yüce Tanrının elindedir. Bil ki, Tanrı her şeye kâdirdir; Tanrı her şeyi ilmi ile ihata etmiş ve her şeyi adedi ile saymıştır. Ey Tanrı, ben kendimin kötülüğünden, benden başkalarının kötülüğünden ve perçeminden yakaladığım bütün hayvanların kötülüğünden sana sığınıyorum. Sen büyük arşın rabbisin. (Kur'andaki bir kısım ayetlerden ikübas edilerek meydana getirilmiş bir duadır.)

6 daf' : E raf' | raf' : E daf' || 7 ol du'â, bu du'âdur : E bu du'â édi | بسم الله الرحمن الرحيم : E - || 11

آخذ بنا : E اخذته || 14 yéti : E éti | yaylık : E ya[y]lık || 199b 2 bardı : E yardı || 3 Ḥannıñ : E Ḥan

édi, mén anı tanır édim - éşiklik törlük yérdin (6) tarttı oğrı yüzümge. Ol tarafından bu tarafından: “Hey, hey, pād-şāhdur!” déyiştiler. (7) Oğrı yandırıp, salıp, kaçtı. Oğrı atmağdın hem iş ötüp édi. Mirzāsı (8) sar-dārı kaçtı, giriftār boldı; kim üçün oğrı atar oşbu yérde. Sulţān Sancar Barlasnı (9) - kim rı‘āyat kılıp, Nigenhār tümenini añā ‘ınāyat kılıp édim, ol hem (10) bu fitnada bular bile şerik édi - tutup, boynını bağlap, kéltürdiler. Muţtarıb bolup, (11) kıçkıradır kim: “Hey, ménde né günāh!” “Günāh mundın artuğ bolur mu, kim bu cam’ bile K₂₅₃ ham-cıhat ve ham- (12) maşvaratlırdın bir uluğrağı sén!” Çün han dedemniñ vālıdası Şāh Bégim, (13) h^vāhar-zādası bolur édi; buyurdum kim: “Mundağ bī-‘ızzatāna kézdürmeñ, ölüm (14) yoğtur!” Mundın E_{158b} çıkıp, Aħmad Kāsım Köhbürni - kim qorğandağı béglerdın biri ol édi - H_{200a} (1) bir pāra yigitler bile Mirzā Hanıñ soñıça yéberdim.

Oşbu Bāğ-ı Bahıştıñ (2) yanında Şāh Bégim ve Hanım, öyler yasap oturup édiler. Bu bāğdın çıkıp, (3) Şāh Bégimni ve Hanımni köre bardım. Şahar éli ve qara tayağ hucüm kılıpturlar; göşe (4) vü kenārda el tutmağğa, māl talamağğa, élik koyupturlar. Kişiler koyup, barça (5) élni urup sürüp, çıkarıldı. Şāh Bégim ve Hanım, bir öyde oturup (6) édiler. Dāyımğı yérde tüşüp kélip, burunğı dék adab u ta‘zım bile yürüp, (7) körüşüm. Şāh Bégim ve Hanım, bī-ħadd u bī-kıyās, muţtarıb u munfa‘ıl ve sar-afganda vu (8) ħacal bolupturlar. Né ma‘kül ‘uzr ayta aladurlar, né muşfıqāna sormaq tarħın (9) sala aladurlar. Bulardın tama‘ım mundağ émes édi; bu cam’, her bad-bahtlıq mağāmıda (10) bolsalar édi. Andaq émes edi kim, Bégimniñ ve Hanımniñ sözlerige (11) kulağ salmağaylar édi. Mirzā Han ħod, Şāh Bégimniñ tokğan nebiresi, géçe (12) gündüz Bégim qaşıda. Bular sözlerige kirmese, Mirzā Hanıñ koymay, özleri- (13) niñ qaşıda sağlasa ħod, bolur édi.

Neçe qatla hem kim, zamāna nā-hamvārılığdın ve (14) davrān nā-sāzkārılığdın taht u mülk ve nöker ü süderdın ayrılıp alarğa H_{200b} (1) iltıca éttim. Anam hem bardı. Hiç nav’ rı‘āyatı vu şafqatı körmedük. Meniñ inim (2) Mirzā Hanıñ ve anası Sulţān Nigār Hanımniñ ‘ayn u ma‘mür vilāyatları (3) bar édi. Mén ve anam E_{159a} vilāyat ħod tursun, bir kénit ve bir néçe qoş igesi bola (4) almadük. Méniñ anam Yūnus Han kıızı

6 bu tarafından : E - | tarafından : H tarafından || 7 ötüp : H اولوب || 11 bolur mu : H bolur || 12 dedemniñ (دادام نينك) : E dedemniñ (دادام نينك) || 200a 1 yigitler : H تيكيتلار || 4 kenārda : E kenārda || 5 çıkarıldı : H çıkar érdi || 8 ħacal : H ve ħacal | aladurlar : H الاردورلار || 9 édi : H édim || 10 Bégimniñ : E Bégim | ve Hanımniñ : H Hanımniñ || 13 nā-hamvārılığdın : E nā-hamvārılığdın || 14 süderdın : H سيوردين || 200b 1 éttim : H élttim | nav’ : E nav’i || 3 édi : E érdi | igesi : H انگاسى

ve m n nebiresi  mes m  edim? Ol  aba a- (5) dın her kim ki, m ni  sar u  atım a t sti,  ligimdin k lgen e tok anlıkı ve yahşılıkı (6) ba-c  k lt rd m. N c k kim, Ő h B gim k ldiler, Pam anı - K₂₅₄ kim K bulni  a'la y rleridin- (7) d r - b rdim, yana her nav' farzandlık ve hıdmatk rlıkta takşir  ılmadım. Sul n Sa'id  an, (8) Kaşgar  anı, b ş altı yaya  yalı  bile k ldi. Tok an inilerim d k k r p, Lam an (9) t menleridin Mandr var t menini b rdim. Ő h Ism 'il, Őıbani  anı Marvda al anda, (10)  unduz a kim  tt m. Andic n vil yatı m ni  sarı bakıp, ba'zı, daru alarını kavlap, (11) ba'zı, y rlerini b rkitip, ma a kişi yeberdiler. M n Sul n Sa'id  an a barı n ker- (12) lerimni tapşurup, k mek  oşup, z d u b d Andic n vil yatını ba ışlap,  an (13)  ılıp, yeberdim. Bu t ri ka a hem ol  aba adın her kim ki k ldi,  z tok anla- (14) rımdın  zge k rmedim. N c k kim  ın T m r Sul n ve  sen T m r Sul n ve Tohta Bu a H_{201a} (1) Sul n ve Baba Sul n bu t ri da m ni  kaşım adurlar. Bar anı  z tok anla- (2) rımdın yahşırak k r p, rı'ayat u şafkatlar  ılıptur m n. Bu bitilgenlerdin (3)  ara , Őik yat  mes, r st hik yattur, kim bitipt r m n; bu maş r bol anlar- (4) dın ma ş d,  zni  ta'rifı  mes, bay n-ı v kı'ı bu  di, kim ta rir  tipt r m n. (5)   n bu t ri da anda  E_{159b} iltiz m  ılılıpturlar kim, her s zni  r stını bitilgey ve (6) her işni  bay n-ı v kı'ını ta rir  tilgey; l -caram ata a adın her yahşılık (7) ve yamanlık, kim Şayı'  di, ta rir  ıldım ve h'ış u bi anadın her 'ayb u hunar, kim (8) bay n-ı v kı'  di, ta rir eyledim. O u u u ma'z r tutsun,  şitk ci ta'arruz (9) ma  mıdın  ts n.

Mundın  opup, Mirz   an oltur an   r-b  ka (10) k lip, vil yatlar a ve aymak ve a ş m a fath-n malar yeberildi. Andın so  (11) atlanıp, ergge k ldim.

Mu ammad  useyn Mirz ,  anımnı  t şek-h nası a,  or un dın (12) kaşıp, kirip, t şekni  bo caması a  zini ba latıptur.  organda ılar- (13) dın Mirim Div nni ve yana ba'zını  oyd k, kim bu  ylerni a tarıp, Mu ammad  useyn (14) Mirz ni tapıp, k lt rgeyer;  anımnı   şigige k lip, duru tra  bi-adab na- H_{201b} rak s zler aytıpturlar. B ri ba-har-h l Mu ammad  useyn Mirz ni  anımnı  t şek- K₂₅₅ h nasıdın (2) tapıp, ergte m ni  kaşım a k lt rdiler. M n, burun i d k o , ta'zım

5 tok anlıkı : E tok anlıkı   6 y rleridind r : E y rleridin  di   7 b rdim : H  tr dim   takşir : H takşiri   8 yah  : H  ialnk   9  anı : H  an[n]ı   11 barı : K bayrı, E bayrı   14 ne uk kim : H ne uk ki   201a 5 bu : H  o   6 işni  : H işni işni     tilgey : H [ ]tilgey   8 o u u u : H o u un u    şitk ci : H  şitk n ci   9 c r-b  ka : E  ah r-b  ka   13 a tarıp : H a itarı    14 k lt rgeyer : E k lgeyer   201b 2 burun i : H burun i

kılıp, kıoptum; (3) hayli hem durušt yüzige kélmedim. Muḥammad Ḥuseyn Mīrzā - kim mundaḵ zıšt u şanı' ḥarakatқа (4) ıkdām kıldı ve bu nav' şor u fitna-engiz ve bunyādığa ihtimām eyledi - eger pāra pāra (5) kılsam yeri bar édi, türlük türlük 'azab u 'uḵūbat bile ölmekke sazāvār (6) édi. Çün arada bir nav' uruḵluḵ bolup édi, meniñ tokḵan ḥālam Ḥūb Nigār Ḥanımdın (7) oḡlanları ve kıızları bar édi, bu ḥuḵuḵnı yād kılıp, Muḥammad Ḥuseyn Mīrzānı (8) āzād kıldım; Ḥurāsān sarı ruḥşat bérildi. Bu bī-muruvvat ve ḥaḵ-nā-şınās E_{160a} kişi, (9) meniñ mundaḵ yaḥşılıḡımın - kim cānını baḡışladım - bi'l-kul unutup, Şıbaḵ Ḥan қаşıda (10) méndin ḡaybatlar ve şikāyatlar kılıptur. Az furşat ötmedi kim, Şıbaḵ Ḥan oḵ (11) öltürüp, cazāsığa yétkürdi.

تويد كندهء خودرا بروزكار سپار (12) كه روزكار ترا چاكريست كينه كذار³⁴

Aḥmad Ḳāsım Köhbür ve yana ba'zı bir néçe yigit- (13) ni - kim Mīrzā Ḥanıñ soñıça yeberilip édi - Ḳarḡa Bulak puştalarında Mīrzā Ḥanğa (14) yéterler. Қаça hem almas, élik tépregünçe kuvvat u cur'atı hem yoḵ édi; alıp keldiler. H_{202a} (1) Mén eski divān-ḡānaniñ şarḡ-ı şimāli sarıḡı ayvānıda olturup édim. Mén (2) dédim ki: "Kél, körüşeliñ!" Aldarḡandın, yükünüp kélgünçe, iki ḡatla yıḡıldı. Körüş- (3) gendın soñ, yanımda olturḡuzup, köñül bérdim. Şarbat kéltürdiler. Mīrzā (4) Ḥanıñ daf'-ı tavahhumıḡa, şarbatnı avval özüm içip, añā bérdim. Çün Mīrzā Ḥanğa (5) kirgen sıpāhi ve ra'ıyyat ve Moḡul ve Çāḡatay, mutavahḡım u muzabzıb édiler. Néçe gün ihtıyātın (6) mar'ı tutup, Mīrzā Ḥanıñ eḡeçisiniñ öyide oḵ buyurdük, kim bolḡay. Bu mezkür (7) bolḡan él ü ulusdın, çün hanüz daḡdaḡa vu taraddud bar édi; Mīrzā Ḥanıñ Kābulda (8) bolmaḡını şalāḡ körmey, bir néçe gündin soñ, Ḥurāsān K₂₅₆ sarı ruḥşat bérildi.

Bularḡa (9) ruḥşat bérgendin soñ, Bārān ve Çāştüba ve Gül-bahār dāmanası sayrıḡa bardük. Bahārlar (10) Bārān yazısı E_{160b} Çāştüba daştı ve Gül-bahār dāmanası bısyār ḡūb bolur. Sabzası Kābul vılayatı- (11) niñ özge yerlerige baḡa ḡayli yaḥşı bolur. Türlük türlük läleler açılır. Bir ḡatla läle anvā'ını, (12) buyurdum, kim sanadılar, otuz tört nav' läle çıḡtı. Néçük kim, bu yerlerniñ ta'rifida bir baytı (13) aytılıp édi:

³⁴ Sana kötülük yapanı kadere bırak, zira kader senin intikam alıcı hizmetkârındır.

3 şanı' : E شیع و || 6 uruḵluḵ H uruḡluḵ || 12 ba'zı : E - || 14 élik ... édi : E - || 202a 1 sarıḡı : H سايعی || 2 ki : H - | aldarḡandın : E aldar[ā]ḡandın || 6 Ḥanı : H Ḥan[n]ı || 11 türlük türlük : E türlük || 12 anvā'ını : H اوعینی

Sabza vu güller bile cannat bolur Kâbul, bahâr
Hâşşa bu mavsımda Bârân (14) yazısı vu Gül-bahâr³⁵.

Oşbu sayr kélgende, bu ğazalnı tükettim:

Méniñ könlüm ki gülniñ ğunçası dék H_{202b} (1) tah-ba-tah şandur,
Eger yüz miñ bahâr olsa, açılmağı né imkândur³⁶.

Fi'l-vakı bahârlar sayr kılmakça (2) ve kuş salmakça ve kuş atmakça, bu yerlerçe yer kem oğ bolğay. Néçük kim, Kâbul ve Ğazni vilâyatı- (3) niñ ta'rif u tavşifida şamma-ı mezkûr u mastûr boldı.

Oşbu yıl Nâşır Mirzânıñ ve tarbiyyat-karda- (4) larınıñ ihtilâţ u ma'âşidın, Badaşşân bégleri - kim Muğammad Qorçı ve Mubârak Şâh ve Zubayr ve (5) Cahânğir bolğay - rancıda, belki yağı boldılar. Barça ittufâk kılip, çerik tartıp, Kökçe suyınıñ (6) Yaftal ve Râğ sarı tüzi bile, athıq yayağnı yığıp, yasap, puştalar bile, Hamçänniñ yavuşğâ (7) kældiler. Nâşır Mirzâ ve qaşıdağı bi-tacriba yigitler, andışa vu mulâhaza kılmay, bular bile uruşqa, (8) puştalarda kélip uruşurlar. Yeri burtağ yayağı kalın bir iki katla at salganda, (9) tohtap, urup, geh yandururlar; boldura almaslar, qaça bérürler. Badaşşânılar Nâşır (10) Mirzânı basıp, bolğan tavâbi' u lavâhıqını talan u târâc kıldılar. E_{161a} Nâşır Mirzâ yavuşğıdağı- (11) ları bile, basturup, talatıp, İşkemiş ve Nârîn bile, Kilâğâhi kélip, Qızıl-su yoğqarı (12) oğ yürüp, Âb Dara yolğa kirip, Şıbar-tü kötelidin aşıp, Kâbulğa K₂₅₇ yétmiş séksen talalkân, (13) aldurğan, aç yalañaç nöker süderi bile kélidi. 'Acab Qadırıdur; iki üç yıl mundın (14) burun, Nâşır Mirzâ tamâm el ü ulusnı köçürüp sürüp, Kâbuldın yağıkıp, çıkıp H_{203a} (1) Badaşşânğa yétip, dara ve qorğanlarını bérkitip, né hayâllar bile yürür édi. Burunğı (2) kılganlarındın sar-afganda vu hacal, ol nav' ayrılğandın şarmanda vu munfa'ıl boluptur. (3) Mén dağı hiç nav' yüzige kélmedim; yahşı sorup, istep, infı'âldın çıkardım.

³⁵ Bâbur (fâ'ilâtün | fâ'ilâtün | fâ'ilâtün | fâ'ilün)

³⁶ Bâbur (mefâ'ilün | mefâ'ilün | mefâ'ilün | mefâ'ilün)

14 Gül-bahâr : H Gül-bahâ[r] || 202b 2 kuş atmakça : E oğ atmakça || 6 yığıp : E yığıp || 7 bi-tacriba : H tacriba || 9 Badaşşânılar : H Badaşşânlar || 11 Kilâğâhi : E Kil[â]ğâhi | yoğqarı : H toğqarı || 13 süderi : H سيودرى || 203a 2 ayrılğandın : H ayrılğanlarındın

وقایع سنهء ثلاث عشر و تسعمایه *

(4) Ğilcını çapmak dağdağası bile, Kābuldın atlanıldı. Ser-dihke tüşkende, ħabar kélitürdiler, (5) kim Maşt ve Sihkānada - kim Ser-dihdin bir yığaç bolğay - ħalın Mahmand ġāfil olturuptur. (6) Bolğan bégler ve yigitler, barın boldılar kim: “Mahmandnı çapmak kerek.” Mén dédim kim: (7) “Ravā bolğay mu; né ‘azimat bile atlanğay biz, maqsadka yétmey, öz ra‘ıyyatımıznı oğ çapıp, (8) yanğay biz? Bu iş mümkün émes.” Ser-dihdin atlanıp, Kettevāz tüzini geçe bile, ħaranguda tay (9) ħıldük. Ķapħarangu gége tüptüz yer; né tağ ve pušta körünedür, né yol ve iz ma‘lüm boladur. (10) Hiç kim başlay almadı, aħır mén oğ başladım. Bir iki ħatla bu navāħiğa yétip édim. (11) Oşol kıyās bile, ħuħubnı E_{161b} oñ yanımğa alıp tépredim. Téñri rāst kélitürdi, (12) rāst Ķayağ-tū ve Ulaba-tū rüdiğa oğ kélildi, kim Ğilci olturğan yerge, kim Ĥvāca (13) İsmā‘il Sırıtı bolğay. Oşbu rüdtin yol çıkar. Ol rüdtā tüşüp, özümüz ve H_{203b} (1) atımız bir zamān uyuklap, dem alıp, tañ atħanda, andın tépredük. Āftāb çıkıp (2) édi, kim bu puştalardın ve ħollardın tüzge çıktük. Oşbu yerdin Ğilci olturğan yer bir yaħşı yığaç yol bar. Tüzge çıkħaç Ğilcinin ħarası mu, yā tütünü mü (3) körüdi. Yā ħod yelmege, yā ba-tāz, çerik éli tamām K₂₅₈ çapħun ħoydılar. Bir iki kürühgeçe (4) çapıp, ħişini atnı oğlap, éltti. Tédim: “Mundağ cılav-riz beş altı miñ çapħun (5) ħoyğan, çerikniñ tıymağının ħayli işħalı bar.” Teñri rāst kélitürdi, çerik (6) tıyıldı. Yana bir şar‘iğa yavuğ yol kélip, Afgānnin ħarasını körüp, çapħun ħoyuldı. (7) Ķalın ħoy, bu çapħunda tüşti. Hiç çapħunda munça ħalın ħoy tüşken émes (8) édi. Mālnı yandurup tüşkendin soñ, her ħarafdın bölek bölek kélip, tüzge (9) tüşüp, uruş engizi ħıldılar. Bir bölekni ba‘zı bégler ve içkiler barıp, arağa alıp, (10) tamām öltürdiler. Yana bir bölegini Nāşır Mīrzā atlanıp, barısını ħırdı. Ölgēn Afgānlar- (11) niñ başıdın kelle-munāra ħoparıldı. Dost Pıyāda Kevtevalniñ - kim atı mezkūr bolup

* Dokuz yüz on üç senesi vak'aları

وقایع سنهء ثلاث عشر و تسعمایه : H E - || 4 Ğilcını : H Ğilcını || 6 barın : E برین || 8 Ser-dihdin : E Ser-dih | atlanıp : E ایلاتیب | | Kettevāz : H كتواد , E كنه واد || 11 yanımğa : H یاغرنیمغه || 12 Ķayağ-tū : E قیاقیو || 13 özümüz : E özümüz miz || 203b uyuklap : H uyuklap || 2 tüzge ... bar H - || 3 ħod yelmege : H خود دله کا , E خودیله کا , K خود له || 4 atnı : H اتن | éltti : E ایلنی || 5 tıymağının : H E تینک , K تینماğının || 6 tıyıldı : H تیلدی , E تیلیدی , K تینıldı || 9 arağa : H اران || 10 bölegini : E bölekni

(12) édi - E_{162a} ayağığa oq tégdi, Kâbulğa kélgende öldi.

Hvāca Ismā'ıldın köçüp, Ulaba- (13) tūğa kélip tüştü. Munda farmān boldı, kim ba'zı bégler ve içkiler yürüp, ihtimām kılıp, (14) bu ğanāyımniñ ħumsını alğaylar. Qāsım Bég ve ba'zılardın rı'āyat kılıp, ħums almadük. H_{204a} (1) Qalamğa kélgen ħums, on altı miñ koy çıktı, kim séksen miñdin ħums bolğay. Talaf (2) bolğan ve rı'āyat kılğan bile, bir lek koyda, hiç söz yok édi.

Ol yurt- (3) tın érte bile atlanıp, Kettvāz tüzide av üçün, çerger koyuldı. Bu daştniñ hamışa kényik ve kulanı sémez bolur ve köp bolur. Çerge arasığa kulan ve kényik kalın kirdi. (4) Kalın kulan ve kényik öltürdiler. Av aşnāsıda bir kulanniñ soñıça çaptım; yavukraq (5) yétip, bir oq urdum. Yana bir oq hem urdum, veli bu zahmlar yıklıguça kārı émes édi. (6) Bu iki zahmniñ zarbıdın burunğı yügürüşidin āhastarak boldı. Pāşına kıldım. (7) Yağın sığınıp, kélip, iki kulağıdın kényin kiçkesige oq, çaptım. Kékirteki oq (8) ılınıp kaldı, mu'allak aşıp bardı. Kényin ayağı üzeñümge tége yazıp kaldı. Kılıçım hayli (9) yahşı K₂₅₉ késti. Ğarib sémez kulan édi. Kazısı kişiniñ bir qarışdın cuzvi kemrek (10) bolğay édi. Şırım Tağayı ve ba'zı Moğulistān kényigini ve kulanını kórgenler, ta'accub kılıp dédiler (11) kim: "Moğulistānda hem munça sémez kulan kem kóruptür biz!" Bu gün hem yana bir kulan attım. (12) Oşbu avda tüşken kulan ve kényik ekşeri sémez édi, veli hiç qaysısı mén (13) öltürgen kulança sémez émes édi. E_{162b} Bu çapqundın yanıp kélip, Kâbulğa tüştü.

(14) Ötken yilniñ ayağıda Şıbanî Ğan, Samarqanddın Ğurāsān dā'ıyası bile çerik H_{204b} (1) atlandı. Şāh Mañşur Bağşı köt bérğüçi, nemek-ħarām - kim Andahūd anda édi - Şıbanî Ğanğa kişiler (2) yéberip, Şıbanî Ğanni atlanmaqqa tizrek kılıptur. Andahūd navāhısiğa kélgende, bu köt bér- (3) güçi Özbekke: "Kişi yéberiptür men." dép, ı'timíd kılıp, yasatıp, başığa otağa sançıp, pişkeş (4) tartıq alıp çıkarda, başsız Özbek, tuş tuşdın rız kılıp, bu kendeni ve turtıq u (5) pişkeş ve kişi qarasını, tart part kılıpturlar.

14 alğaylar : H alğanlar | ħums : H ħamsin || 204b 1 miñdin : E miñ || 3 üçün : H اوحى | çerger ... bolur : H - || 5 bu : H بو || 7 sığınıp : E yétip | kékirtegi : E kékirtegi || 8 ılınıp : E yétip | üzeñümge : E üzüñümge || 9 cuzvi : H cuz'i || 10 kényigini : E kényik | ve kulanını : E ve kulanınıñ , H K - || 11 kulan : E kényik | bu : H بو || 13 Kâbulğa : E Kâbilge || 14 Şıbanî : H Şıbağ || 204b 1 Andahūd anda : E Andahūdta | édi : H [é]di | Şıbanî : H Şıbağ || 2 Şıbanî : H Şıbağ

Badi' u'z-zamān Mīrzā ve Muẓaffar Mīrzā (6) ve Muḥammad Burunduḡ Barlas ve Z̄u'n-nūn Arḡun, barı Baba Ḥākī navḥīsıda çerik bile oturup (7) édiler. Né uruşmaḡa 'āzım édiler, né ḡorḡan bérkitmege cāzım. Hiç işni muşahḡaş kılmay, (8) hiç işniñ kıların muḡaḡḡa kılmey, sarāsımavār oturup édiler. Muḥammad Burunduḡ Bég (9) ḡısāb bilür kişi édi. Ol dégendür kim: "Muẓaffar Mīrzā ve mén, Heriniñ ḡorḡanı (10) bérkiteliñ; Badi' u'z-zamān Mīrzā bile Z̄u'n-nūn Bég, Heriniñ aḡraf u navāḡısıdāḡı (11) taḡlarḡa barıp, Sīstāndın Sulṡān 'Alī Arḡunı, Ḳandahār ve Zamīn-dāvardın Şāh Bégni (12) ve Muḡimnı çerikleri bile özlerige ḡoşsunlar. Né kim bolḡan, Hazāra ve Nekderi çeriklerini (13) yıḡıp, musta'idd u mükemmel yürüsünler. Ğanīmniñ ḡod taḡḡa barmaḡı müşkindür; taşḡarıḡı (14) çerikniñ daḡdaḡasıdın, ḡorḡan üstige hem kéle almas." K₂₆₀ Ḥüb ayıptur. Ḥīsāblıḡ H_{205a} (1) rāy ḡāḡırḡa yétiptür. Z̄u'n-nūn Arḡun egerçi mardāna kişi érdi, veli ḡasıs u (2) māl-dost ve rāy u ḡısāb-E_{163a} dın yırakḡa ve ḡölrek ü télberek kişi édi. Bu fırsatlar- (3) da - kim Heride aḡa ini şirket bile pād-şāh édiler - Badi' u'z-zamān Mīrzā ḡasıda bu, şāḡıb-ı iḡḡıyār édi; (4) néçük kim mezkūr boldı. Māl-dostlıḡı cıhatıdın Muḥammad Burunduḡniñ (5) şaharda turmaḡıḡa rāzi bolmadı, özi şaharda turar ḡayāl kıldı. Anı hem oḡşa- (6) ta almadı. Anıñ ḡöllük ve télbeliḡiḡe hiç néme mundın yaḡşırak dalil bolur mu, kim (7) zarrāḡ u ṡammā' élniñ yalḡan ve ḡoş-āmadını ḡabül kılıp, özini faziḡat u rusvā (8) kıldı. Tafşılı budur kim: Heride, mundaḡ kim ı'tıbār u iḡḡıyār boldı, bir néçe şayḡ (9) u mullā aña kélip dérler kim: "Ḳuṡub bizniñ bile iḡḡılāṡ kıladur, saña **H i z a b r u ' l l a h** laḡab (10) boldı. Sén Özbekni alḡuñdur." Bu sözge inanıp, boynıḡa fūṡa salıp, şükürler (11) kılıptur. Oşbu cıhatlardın Muḥammad Burunduḡniñ ma'ḡül rāyı bile 'amal kılmay, né ḡorḡan (12) işini maḡbuṡ kılıptur, né uruş yaraḡını marbūṡ; né ḡaravul, né çāḡdavul (13) - kim yaḡı kélüridin āḡāḡ kılgay - né yasalda tartīb u nask, kim yaḡı kélse, uruş (14) ḡāḡır-ḡ'āḡ kılgay.

Şıbanī Ḥan, Muḡarramayı ayıda Murg-ābdın ötüp, Sır Kāy navāḡısıḡa H_{205b} (1) yavuk yétkende oḡ, ḡabar-dār bolurlar. Sarāsıma bolup, hiç iş kıla almaslar; né (2) él yıḡa alurlar, né yasal kıla alurlar. Tuşluk tuşıdın yürüy bérürler. Z̄u'n-nūn Arḡun,

7 né ḡorḡan : H bi ḡorḡan | cāzım : H ḡāzım || 8 işniñ : E [iş]niñ || 9 ḡorḡanı : E ḡorḡanı || 10 bérkiteliñ : H [bér]kiteliñ || 11 Bégni : E Bég | 13 taḡḡa : E taḡḡa | taşḡarıḡı : E başḡarıḡı || 14 çerikniñ : E [çerik]niñ || 205a 1 yétiptür : E yétiptür || 2 dost : H dos[t] | yırakḡa : E yırak | ve ḡölrek ü télberek : E télberek ü ḡölrek || 5 turar : E tura[r] || 7 ḡoş-āmadını : H ḡoş-āmadın || 10 inanıp : H ايناى || 11 rāyı : E rā'y | kılmay : H kıлма[y] | ḡorḡan : E ḡorḡanı || 14 Şıbanī : H Şıbak | navāḡısıḡa : E navāḡısıda

(3) oşbu hoş-āmadğa gurra bolup, kırk éllig miñ Özbekniñ utrusida (4) yüz yüz élligçe E_{163b} kişi bile Kara Rıbāta turar. Kalın kişi yétken bile oq, alıp téprer- (5) ler. Zun'n-nūnnı alıp, öltürüp, başını késtiler.

Mirzälarnıñ ana, égeçi, siñli (6) ve haramları ve hazāyını tamam Kal'a-ı İhtiyāru'd-dında édi, kim Ala Qorğanğa maşhürdur. K₂₆₁ Mirzalar (7) keç şaharğa yéterler. Yarım gécegece atlarını tındurup, uyuhlarlar. Saħar vaqtı salıp téprerler. (8) Qorğan bérkitürni hod, hayāl kıla almaslar. Munça fırsat u furcada ana, égeçi, siñil- (9) ni ve köç ve oğlan uşakni hem alıp çıkmay, Özbekniñ esirligige taşlap, (10) qaçarlar. Pāyanda Sulţān Béğim, Hadica Béğim başlık, Sulţān Huseyn Mirzāniñ haramları (11) ve Badī'u'z-zamān Mirzāniñ ve Muzařfar Mirzāniñ haramları ve oğlan uşakları, né (12) kim bolğan mirzälarnıñ hazāyın u buyütātı, tamām Ala Qorğanıñ içide édi. (13) Qorğanı hātır-h'vāh zabt u sar-ancām kılmaydur édiler. Qorğan kömegi yigitler hem yétmeydür- (14) ler édi. 'Aşık Muħammad Arğun - Mazid Bégniñ inisi - çerikdin yayaq qaçıp kélip, qorğanğa H_{206a} (1) kirdi. Yana 'Ali Ĥan E_{164a} - Amir 'Umarnıñ oğlı - édi, yana Şayħ Muħammad 'Abdu'llah Bekevül édi, yana Mirzā Béğ (2) Key-ħusravı édi, yana Mireki Kūr Divān édi. Şıbağ Ĥan kélgeç iki üç gündin soñ, (3) şayħu'l-islām ve ekābir, 'ahd u şarq kılip, taş qorğanıñ kilidlerini alıp, bardılar. (4) Qorğanı bu 'Aşık Muħammad on altı on yéti gün saħladı. Taşkarıdın, At Bāzārı (5) tarafıdın naq̄b salıp, ot urup, bir burcını uçurdılar. Qorğan éli dast-pāça (6) bolup, qorğanı saħlay almadılar; aldurdılar.

Şıbağ Ĥan, Herini alğaç, bu pād-şāh- (7) larnıñ zāh u zādı bile yaman ma'āş kıldı. Né yalguz bu cam' bile, barı ĥalāyık bile. (8) Rüstāyi ve nā-dida kişi, beş günlük öter dunyā üçün, mundağ yaman at qažandı. (9) Şıbağ Ĥandın nā-şāyast ĥarakat u af'ālı, kim Heride şadır boldı: Avval bu kim, çirk dunyā (10) üçün, Hadica Béğimni, Şāh Mansūr Baħşı köt bérgüçige tutturup, türlük türlük (11) kınlar kıldurdı. Yana Şayħ Pūrān dék, 'aziz u valı kişini, Moğul 'Abdu'l-vahhābqa tutturdı; (12) her

3 hoş-āmadğa : E hoş-āmadğa | gurra : H gurr[a] || 4 yétken : E بلنكان || 7 gécegece : E gécege || 12 bolğan : H bolğay || 13 kılmaydur édiler : H kılmaydurlar édi || 14 inisi : E inisi Şıbağ Ĥan kélgeç, iki üç gündin soñ, şayħu'l-islām ve ekābir 'ahd u şarq kılip, taş qorğanıñ kilidlerini alıp bardılar. Qorğanı bu 'Aşık Muħammad on altı on yéti gün saħladı. Taşkarıdın, At Bāzārı tarafıdın naq̄b salıp, ot urup, bir burcını uçurdılar. Qorğan éli (bk. 206a 2) | çerikdin yayaq : H yayaq çerikdin | çerikdin : E çerikdin || 206a 1 'Ali Ĥan : E 'Uşmān | Muħammad : E - || 2 Şıbağ Ĥan ... 5 ... qorğan éli : E - || 6 alğaç : E alğalı || 7 zāh : E rāh | ma'āş : E ma'āşı || 10 Baħşı : E Yaħşı || 11 'aziz u valı : H valı 'aziz | 'Abdu'l-vahhābqa : H 'Abdu'l-vahhābğa

oğlını yana bir kişiğe tutturdı. Yana camî' ahl-ı şı'r ve ahl-ı tab'nı Molla Bannâyîğa tutturdı. (13) Hürāsān zūrafāsıdın bu mādada bir kıt'a maşhūr boldı K₂₆₂ :

(14) ندیده هیچ شاعر روی زرا   بجز عبدالله کیرخر امروز
مکر خواهد گرفتن کیرخر³⁷   بنائی زر طمع دارد زشاعر

H_{206b} (1) Yana Muẓaffar Mirzānīñ Hān-zāda Hānım atlık haramını, Herini algaç oq, 'iddat çıkarığa bakmay, (2) nikāh kılıp aldı. Yana Qāzī İhtıyār bile Muḥammad Mir Yūsufğa - kim Heriniñ maşhūr ve hoş-tab' mullā- (3) larıdın ediler édiler - bā-vucūd 'āmmilik, tafsirdin sabak étti. Yana Mullā Sultān 'Alī Maşhadī bile Bihzād Muşavvir- (4) nīñ haṭṭ u taşvırığa qalam givürüp, işlah kıldı. Yana her bir néçe günde bir bi-maza bayt, (5) kim aytur édi, minbarda oqutup, çār-sūda E_{164b} asturup, şahar élidin şıla alur édi. Egerçi (6) sahar-hiz édi ve beş vaqt namāzını namāzını terk kılmas édi, kırā'at 'ilmını tavri bilür (7) édi; veli mundaq gölāna vu ablahāna ve ustāhāna vu kāfirāna aqvāl u af'āl andın bisyār (8) şadır bolur édi.

Herini algandın on on beş gündin soñ Kehdistāndın Pul-ı (9) Sālārğa kélip, bolgan çerigini, yégeni Témür Sultān bile 'Ubayd Sultānğa başlatıp, Abu'l-muhsın (10) Mirzā bile Képek Mirzānīñ üstige - kim Maşhadta gāfil oturup édiler - yéberdi. (11) Bir martaba kelātnı bérkitmek hayāl kılıpturlar, yana bir martaba bu çerikniñ kéledürgenini (12) éşitip, özge yol bile Şıbağ Hānıñ üstige ilgamaq bolurlar. Bu (13) 'acab yahşı hayāl ékendür. Hiç işke sözni qarār bére almay olturganda, Témür Sultān (14) bile 'Ubayd Sultān, çerik bile ılgap yetişür. Mirzālar hem yasap çıkarlar. Abu'l-muhsın H_{207a} (1) Mirzānı bat oq alıp téprerler. Képek Mirzā azraq kişi bile ağasınıñ ganımığa (2) çapar; anı hem köterürler. İkiler ağa inini tüşürürler. Bir yérde olturguzğanda, (3) ağa ini bir birni çoçuşup, öpüşüp, vadā' kılırlar. Abu'l-muhsın Mirzādın bi-dillik zāhır (4) bolur, Képek Mirzāğa çandāni tafāvat kılmas. İkeler mirzānīñ başlarını, Şıbağ K₂₆₃ Hān (5) Pul-ı Sālār ékende yéberürler.

³⁷ Bu gün Abdullah Kirhar'dan başka, hiçbir şair altın yüzü görmemiştir; Bennâî, şairden altın umuyor, fakat kirhardan başka bir şey tutamayacaktır.

12 Bannâyîğa : E Bannâ'îğa || 13 بجز : H E بخر || 206b 4 givürüp : E kêtürüp | bir : E her || 6 namāzını : E namāznı || 9 Sālārğa : E Sālūrğa | çerigini : E çerigi | yégeni : H - || 12 Şıbağ Hānıñ : E Şıbağnıñ || 13 sözni : H sözini || 14 yasap : H ياساب || 207a 2 köterürler : E kêtürürler | ikiler : E iki || 4 başlarını : E başlarını

Bu ayyāmda Şāh Bég ve inisi Muḥammad Muḫīm, Şıbaḫ Ḥannıñ tavahhumıdın, (6) mükerrer élıçiler ve ‘arz-dāştlar yéberip, ızhār-ı yek-cıhatlık ve davlat-ḥ‘āh- E_{165a} lıqlar kıldılar. Muḫīm (7) ḥod, bir ‘arz-dāştıda, şarīh méni tilep édi. Özbek vilāyatnı mundaḫ bi'l-kullı alğan (8) maḥalda, bizniñ baḫıp turmaḫımız munāsıb körünmedi. Çün munça élıçiler ve ‘arz-dāştlar (9) yéberip, bizni tilediler; alarnıñ kélip mulāzamat kılmaklarında taraddud kamraḫ ḫaldı. (10) Barı bégler ve şāḫıb-rāy kişiler bile, maşvarat kılıp, sözni muña ḫoyuldı, kim çerik (11) atlanılgay; bu Arḡun bégleri ḫatılğandın soñ, Ḥurāsān üstige yürümekni, (12) yā her maşlahat bolsa, bularnıñ şalāḫ u şavāb dédi bile ḫarār bérilgey. Bu ‘azımat (13) bile Ḳandahār sarı mutavaccıh boldük.

Ḥabıba Sulṫān Bégim - kim “yénge” dér édim, néçük kim mezkūr (14) boldı - kıızı Ma‘şūma Sulṫān Bégimni, Herıde muḫarrar bolğan yosunluḫ, alıp kéldi. H_{207b} (1) Ğaznıda mulāḫat kıldük. Ḥusrav Kökeltaş ve Sulṫān-ḫulı Çanaḫ ve Gedāy Bilāl, Herıdin ḫaçıp, (2) İbn Ḥuseyn Mirzāğa barıp édiler. Andın Abu'l-muḫsın Mirzā ḫaşığa barurlar, anda hem tura almay, (3) yana bizge mutavaccıh boldılar. Bular bile Ḳılātḫa yétkende, ḫalın Hindüstān savdāgarı (4) - kim Ḳılātta savdā ḫılğalı kélgen ékendürler - ḫaça almadılar; çerik éli üstige oḫ (5) yétip bardı. Ekşer barın boldılar kim: “Mundaḫ yağılık maḥalda, yağı vilāyatığa kéledürgen- (6) ni talamaḫ kerek.” Mén rāzı bolmadım. Dédim kim: “Savdāgarıñ né günāḫı bar; mundaḫ cuz‘ı (7) cuz‘ı fayıdadın, Téñri rızāsını arada körüp, kéçsek, muniñ muḫābalasıda kullı (8) kullı favāyıd, Téñri Ta‘ālā rüzı E_{165b} ḫılğusıdur. Néçük kim oşbu néçe günde Ğılcını çapa (9) atlanganda, Mahmand Afğānı,ḫoy u māl ve ahl u ‘ıyāl, çerikniñ bir yıgaçıda ékende, (10) ekşer anı çapmaḫḫa K₂₆₄ barın bolduñız. Oşmunı mulāḫaza kılıp, mén rızā bolmadım. Tañlasığa (11) oḫ, Téñri Ta‘ālā yağı Afğānıñ mālıdın - kim Ğılcı bolğay - ança çerik élige rüzı (12) kıldı, kim hiç çapḫunda munça ḫoy tüşmeydür édi.” Ḳılātın ötüp tüşüp, (13) bu savdagarlardın pişkeş rasımı bile, birer néme alıldı.

12 Bannāyığa : E Bannā‘ığa || 13 بجز : H E بخر || 206b 4 givürüp : E kêtürüp | bir : E her || 6 namāzını : E namāznı || 9 Sālārğa : E Sālūrğa | çerigini : E çerigi | yégeni : H - || 12 Şıbaḫ Ḥannıñ : E Şıbaḫnıñ || 13 sözni : H sözini || 14 yasap : H ساسب || 207a 2 köterürler : E kôtürürler | ikiler : E iki || 4 başlarını : E başları || 7 bi'l-kullı : H بئانكلى | alğan : E - || 207b 1 Kökeltaş : H Kökeldaş || 2 barıp : H - || 3 bile : E bile kéldiler | Ḳılātḫa : E Ḳılātğa || 5 oḫ : E - || 6 bar : H E - || 7 arada : H arad[a] || 8 favāyıd : H فوايد || 9 çerikniñ : E çerikniñ || 10 tañlasığa : H tañ[ı]asığa || 11 yağı : E bağı | çerik : E çerik | rüzı : E bérđi, kim Kābul alğandın soñra Ḥurāsān

Mirzâ Hänni, kim Kâbulnı algandın (14) soñra, Hüräsân sarı ruşşat bérilip édi. Yana ‘Abdu'r-razzâk Mirzâ, kim mén Hüräsândın H_{208a} (1) çıqqanda ǵalıp édi. Kılattın ötkende, bu iki mirzâ Qandahârdın qaçıp kældiler. Bahâr Mirzânıñ (2) nebiresi, Cahân-gır Mirzânıñ oǵlı Pir Muḥammad Mirzâ, bu Pir Muḥammad Mirzânıñ anası, mirzâ- (3) lar bile kélip, mulâzamat kıldı.

Şâh Bég bile Muqımǵa kişiler ve ḥaṭlar yéberildi kim: (4) “Sizniñ sözüñiz bile kældük. Özbek dék yat yaǵı, Hüräsânı aldı. Kéliñ, né ṭavr (5) kim şalâḥ-ı davlat bolsa, sizniñ ittıfâq u şavâb dediñiz bile qarâr béreli.” Ḥaṭ bitimektin (6) ve bizni tilemekdin münker bolup, rüstâ’iyâna ve duruşṭ cavâblar yéberdiler. Ol rustâyî- (7) lıqlardıñ biri bu édi kim: Şâh Bég maña bitilgen ḥattınıñ arqasında, bégler (8) béglerge, belki uluǵraq martabalıq bégler, kiçikrek çergelik béglerge, muhr basar yérde, kâǵaznıñ (9) ortasında, muhr basıp yéberiptür. Eger mundaq rüstâ’iyâna ḥarakatlar kılmasa édi (10) ve bu nav’ duruşṭ cavâblar yébermese édi, iş muña yétmes édi. Néçük kim:

38 که ویران کند خان و مان کهن

(11) ستیزه بجایی رساند سخن

(12) Oşbu sıtizalarındın ve rustayılıqlarındın édi, kim ḥân u mânlarını ve otuz kırk (13) yıl qazǵanlarını bar-bâd bérdiler.

Şahr-ı Şafâ navâḥisıda ékende, bir gün ordu içide, ǵalaṭ (14) ǵavgâ tüştü. Barça çerik eli yaraǵlanıp, atlandılar. Mén ǵusl u ṭahâratqa maşǵul H_{208b} (1) édim. Bégler ǵalaba ıztırâblar K₂₆₅ kıldılar. Fârıǵ bolup, atlandım; çün ǵavgâ ǵalaṭ édi, bir zamândın soñ (2) basıldı. Andın köç-ber-köç yürüp kélip, Güzarǵa tüştük. Munda hem bir néçe söz- (3) leşmek ṭarḥını salduq; parvâ kılmay, ‘ınâd u ser-keşlik maqâmıda oq édiler. Yér sunı bilür (4) davlat-ḥvâḥlar, ‘arz kıldılar kim: “Qandahârga kélür rüdlarnıñ başı Baba Ḥasan Abdâl ve Ḥalışek (5) ṭarafıdur; ol yüzige ötüp,

³⁸ Nizâ, sözü öyle bir mecraya döker ki, eski bir hânımâni mahveder.

13 kim Kâbulnı algandın 14 soñra Hüräsân sarı : E bu sarı || 208a 2 anası : E atası || 6 rüstâyılıqlardıñ : E rüstâ’ılıqlardıñ || 8 uluǵraq : E اولوک راق || 9 ḥarakatlar : H ḥarakâtlar | édi : H érdi || 11 خان و مان : H خاندان || 12 rüstâyılıqlardıñ : E rüstâ’ılıqlardıñ | ḥân u mânlarını : H ḥân u mânlarını || 13 qazǵanlarını : E qazǵayǵanlarını | navâḥisıda ékende : H navâḥida érkende || 14 ǵavgâ : H ǵavgây | barça : H parça | yaraǵlanıp : E yaraǵlatıp | ṭahâratqa : H ṭahâratqa || 208b 1 ǵalaṭ : E ǵalaṭı || 2 Güzarǵa : H Gürǵa || 3 salduq : E salduq | édiler : H édile[r] || 4 Ḥasan : H Ḥuseyn

Ƙandahārga kélür rüdlarnı tamām yıķmak kérek.” Sözni muña (6) koyup, şabāhı cébelenip, buranġar, cuvānġar, yasal yasap, Ĥalıšek sarı köçüldi.

(7) Şāh Bég ve Muķim, Ƙandahār taġınıñ mén taş ‘ımārat ƙazdurġan tumşuġınıñ alıda (8) şāmyāna tikip, oturup édiler. Muķimniñ kişisi tizlik ƙılıp, yıġaç arasıda (9) yakınraķ kéldiler. Tūfān Arġun - kim Şahr-ı Şafā navāhısıda ékende ƙaçıp kélip édi - (10) yalguz Arġunlarnıñ yasalı sarraķ sıġınıptur. ‘Aşķu’llah dégen yéti sékiz kişi bile ayrılıp, (11) tüzrek kélür. ‘Aşķu’llah yéti sékiz E_{166b} kişidin ilgerrek ayrılır. Tūfān Arġun yalguz (12) barıp, rü-ba-rü bolup, ƙılıç alışıp, attın yıķıp, başını késip, mén Seng-i Lahşek toġrınsıdın (13) ötkende, kéltürdi. Şugun tuttuk. Çün bu yer maħallat ve yıġaç arası édi. Munda (14) uruşmaķnı şalāħ körmey, dāmana bile ötüp, Ĥalıšekniñ alıda rüdnıñ Ƙandahār tarafıdaġı H_{209a} (1) öleñde yurt ta’yın ƙılıp, tüşedür édük, kim Şir-ķulı Ƙaravul ıldam kélip ‘arz ƙıldı, (2) kim yaġı, yasap, yétişti.

Kılātın ötkeli, çerik éli ĥayli açlık tankişliķını (3) tartıp édi. Ĥalıšek navāhısıġa kélgeç, yokķarı koyı koy ve uy ve aşlık ve saman cihatıdın (4) çerik éliniñ köpreġi, botrap tarķap édi. Çerikniñ yıġıluruġa baķmay, çapa atlanıldı. (5) Bizniñ né kim bolġan, kişimiz iki miñge yavuşķay édi. Munda tüşer maħalda - néçük kim (6) mezkür boldı - yokķarı koyı çerik élidin ĥayli kişi barıp édi; uruş vaķtı (7) alar ķoşula almadılar. Uruşta K₂₆₆ ĥāzır kişimiz miñ çağlık bolġay édi. Egerçi kişimiz (8) az édi, veli ĥayli yaĥşı tüzük ü mazbüt yasal, ta’bıya vu tartıb ƙılıp édim. Hiç maħal ança (9) tartıb u nasķ bile yasamaydur édim. Ĥāşşa tabında kim tamām eligidin iş kélür yigit- (10) lerni ayrılıp édi. Tamām on on ve éllig éllig bitip bitip, on uluġı (11) ve éllig uluġı ta’yın étip édim. Her on ve her éllig, oñ ķolda ve sol ķolda (12) turar yerlerini bilip, uruş E_{167a} çağı ƙılır işlerini ma’lüm ƙılıp, ĥāzır u nāzır érdiler. (13) Buranġar ve cuvānġar ve oñ kol ve sol kol, oñ yan ve sol yan, oñ ve sol çapa (14) atlanġaç bi-ķülfat yasamaķ ve bi-mınnat tavaçı. Çerik éli birlik yeri bile oķ mutavaccıh H_{209b} (1) boldılar. Egerçi buranġar ve oñ ķol ve oñ yan ve oñ bir ma’nısı bar; veli alfāz (2) taġyır bile taşķış üçün, muħtalıf ma’āniġa, mén ıtlāķ ƙıldım. Néçük kim maymana ve maysara, kim (3) **buranġar** ve **cuvanġar** dérler; yasalda ƙalbnıñ, kim **ġol** dérler, dāħılı émes. Munda (4) bu nav’ yasalnı oşol şarāfatı bile

6 buranġar : E برانغار || 8 tüzlik : E tizlik || 10 Arġunlarnıñ : E Arġunlarnı | sıġınıptur : E sıġısur ||

11 tüzrek : H bér[i]rek | yéti : E éti || 12 atın : H atın | yıķıp : E yıķıtıp || 13 munda : H mundaķ ||
209 a 2 Kılātın : H قلاب تين | açlık tankişliķını : H [a]çlık tankişliķ || 3 yokķarı : E yokķar | koyı :

H ķolı || 6 koyı : H ķolı || 10 édi : E édim || 14 birlik : H yerlik | yeri : E biri

buranğar ve cuvangar déyildi. Yana **ğol** kim başqa yasaldur. (5) Muniñ yamîn ve yasârını imtıyâz üçün, **oñ kol, sol kol** bitildi. Yana ğolda kim **hâşşa** (6) **tabın** dur. Muniñ yamîn ve yasârını **oñ yan ve sol yan** ayıldı. Yana hâşşa tabında kim **boy** (7) **tégini** (?) dür. Türki lafzıda mucarradnı hem **boy** dérler. Munda ol **boy** murâd émesdür; **yakın** murâdtur. (8) Muniñ yamîn ve yasârını **oñ ve sol** ataldı.

Buranğar: Mîrzâ Han, Şırım Tağayı, Yârek (9) Tağayı, ağa inileri bile, Çelme Moğul, Ayyub Bég, Muğammad Bég, İbrâhîm Bég, ‘Alî Seyyid Moğul, (10) Moğulları bile, Sultân-ğulı Çuhra, Hüdâ-bahş ve Abu'l-muhsın, ağa inileri bile.

Cuvangar: ‘Abdu'r-razzâk (11) Mîrzâ, (11) Kâsım Bég, Téñri-bérđi, Qanbar ‘Alî, Ağmad Élçi Buğa, Ğürî Barlas, Seyyid Huseyn Ekber, Mîr-şâh (12) Quçın,

İrevül: Nâsır Mîrzâ, Seyyid Kâsım Êşik Ağa, Muğıb ‘Alî Qorçı, Papa-oğlı Allah-bérđi Türkmen, (13) Şîr-ğulı Qaravul Moğul, E_{167b} K₂₆₇ ağa inisi bile, Muğammad ‘Alî.

Ğolda: Mênîñ oñ qolumda Kâsım (14) Kökeldaş, Husrav Kökeldaş, Sultân Muğammad Dulday, Şâh Mağmüd Parvânçı, Qul Bâyzîd Bekevül, H_{210a} (1) Kemâl Şarbatçı.

Sol qolda: H^vâca Muğammad ‘Alî, Dost Nâsır, Mîrim Nâsır, Baba Şîr-zâd, Han-ğulı, (2) Valî Hazânçı, Qutluğ-ğadam Qaravul, Mağsüd Suçı, Baba Şayğ.

Ğolda tamâm içkiler édi. Uluğ (3) béglerdin kişi yoğ édi. Bu mezkür bolğanlardın hanüz hiç kim béglik martabasığa (4) yétmeydür.

Boyda bitilgen: Şîr Bég, Hâtam Qor-bégi, Képek, Qul Baba, Abu'l-ğasan Qorçı.

5 imtıyâz : E اmsar || 9 Çelme Moğul, Ayyüb Bég, Muğammad Bég, İbrâhîm Bég, ‘Alî Seyyid Moğul : E Ayyüb Bég Muğammad Bég, İbrâhîm Bég, Çelme Moğul, ‘Alî Seyyid Moğul || 10 Şîr-ğulı : E Şîr ‘Alî || 11 Ğürî Barlas : E Seyyid Huseyn Ekber | Seyyid Huseyn Ekber : E Ğüy Barlas || 12 Êşik : E Êşiki | Ağa : H Ağa | bérđi : H دیرن || 1 3 Şîr-ğulı : E Şîr ‘Alî | Qaravul : H Qaravul | Muğammad ‘Alî : E ‘Alî Muğammad || 14 Husrav Kökeldaş : E Sultân Muğammad Dulday | Sultân Muğammad Dulday : Husrav Kökeldaş || 210a 1 sol qolda : H sol qolumda || 2 Qutluğ : E - | uluğ : H uluğ || 4 boyda : H بو boyda , E qolumda | Qul : E Qulı

(5) Moğullardın: Urus ‘Alī Seyyid, Derviş ‘Alī Seyyid, Hoş-kéldi, Çelme, Dost-kéldi (6) Çelme Tağçı, Damaçı, Mindi,

Türkmenlerdin: Manşür, Rustam ‘Alī, ağa inisi bile, (7) Şh-nazar Süyündük.

Ġanım kişisi iki bölek boldı. Bir bölek Şāh Şucā Argun, (8) kim Şāh Bégge maşhürdur, mundın soñ Şāh Bég oq bitilgüsidür, yana bir bölek, inisi Muķim. Bu Argunlarınñ qarasını (9) altı yéti miñ çinerler édi. Tört béş miñ yarağlık kişiside hod, hiç söz (10) yoķ édi kim, bar édi. Ġol bile ve buranğar bile özi rü-ba-rü boldı, Muķim cuvanğar bile (11) rü-ba-rü boldı. Muķimniñ çerigi, ağasınıñ çerigidin cuzvi kamraq bolğay (12) édi. Bizniñ cuvanğarğa - kim Kāsım Bég, alar bolğay - muķkem zor kéldi. Uruş vaqtığaça, (13) iki üç kişi Kāsım Bégdin kélip, kömek tiledi. Çün alımızda bizniñ Ġanımımız hem zor édi, kişi ayra almaduķ. Ġanım tarafı bī-direng mutavaccih bolduķ. Oķ kéle başlağan fursatta, H_{210b} (1) bir dast, bizniñ irevülümizni E_{168a} urup, yandurup, Ġolğa tıktılar. Oķ (2) koyup kim yürüdük. Az fursat oķ koyup, tohtağan dék kıldılar. Utrumda bir kişi, (3) élni çakırıp, attın tüşüp, oķ koyar hayāl kıldı. Biz bī-tavaķķuf yürüp kélgenimiz bile, (4) boldura almadı; atlanıp, yürüy bérđi. Bu yayak tüşken Şāh Bég özi (5) ékendür. Uruş aşnasıda Piri Bég K₂₆₈ Türkmen, dört béş ağa inisi bile, dastār- (6) ların alıp, yağıdın yüz évrüp, bizge kirdiler. Bu Piri Bég ol Türkmenlerdindür, (7) kim Şāh Ismā‘il, Bayındır salātinga muşallaķ bolup, ‘Irāķ mamālikige mutaşarrıf bolğanda, ‘Abdu'l-bāķi (8) Mirzā ve Murād Bég Bayındır başlıķ, Türkmen bégleri bile kélip édiler.

Buranğarımız, yağını (9) burunraq alıp tépredi. Buranğarımızniñ uçı, mén yasağan bāğķa sançılıp bardı. (10) Cuvanğarımız, Baba Hāsan Abdalniñ haylı koyıraķ uluķ aħmıl (?) arıǵlarğa tégilip bardı. (11) Bizniñ cuvanğarınıñ utrusıda Muķim édi, tavābı‘ u lavāhıķı bile. Cuvanğar kişisi (12) Ġanımı, Muķimğa baķa asru az édi. Teñri rāst keltürdi, Kāndahārğa ve kénitlerige barur üç tört uluģ aħmıl(?)

6 Derviş ‘Alī : E Derviş-oǵlı || 6 ‘Alī : E - || 7 bölek : H بولب || 8 Şāh Bégge maşhürdur mundın song : H - | bölek : E bölük || 11 cuzvi : H cuz‘i || 12 alar : H ala[r] || 210b 2 az : H endek | utrumda : H uturumda || 3 attın : E [attın] | bī-tavaķķuf : H né tavaķķuf || 5 dastārların : E dastārın || 7 Bayındır : E - | mamālikige : H mamālikıǵa | mutaşarrıf : E taşarrıf || 8 Bayındır : E گلور | yağını : E yaǵısını || 10 koyıraķ : H koyıraķ aħmıl : E aħmıllarğa (E‘de bu kelimenin alında “cüybār” açıklaması vardır.) | arıǵlarğa : E - || 12 Muķimğa : H Muķim | keltürdi : E keltür[di] ايرانلاردي | kénitlerige : H kénitlerıǵall aħmıl : E‘de bu kelimenin alında “cüybār” açıklaması vardır.

arıklar, bizniñ cuvangar bile ğanım arasında vâkı' boldı. Güzar başını tutup, ötkeli koymadılar. Cuvangar kişisi bā-vucūd azlık, yağşılar tohtap, ayak H_{211a} (1) bérkitti. Arğunlar tarafıdın Ğalvâçı Tarhan, su içide, Kanbar 'Ali ve Téñri-bérđi bile çapkulaştılar. (2) Kanbar 'Ali yaralık boldı. Kāsım Bégniñ pişanisığa oq tégdi. Ğürī Barlasniñ (3) qaşınıñ E_{168b} üstige oq tégdi, qaçarınıñ üstidin çıktı. Oşbu furşatta yağını (4) qaçurup, bu arıqlardıñ, Murğān tağıniñ tumşuğı sarı öttük. Arıqlardıñ (5) öter furşatta, bir boz topçaqlık kişi tağ dāmanasıda ol sarı bu sarı barmağa mutaraddıd (6) bolup, āhur bir sarı bağa tépredi. Şāh Bégge oğşattım. Ğalibā Şāh Béğ ékendür. (7) Yağıni başqaç, tamāmı, çerik kişi tüşürmekke ve yağını qaqlamağa bardılar. Méniñ bile (8) sanağlık on bir kişi qalıp édi. Ol on bir kişidin birisi, 'Abdu'llah Kitāb-dār édi. (9) Muqim hanüz turup, uruşadur édi. Kişimizniñ azığa bakmay, Téñrige tevekkül (10) kılip, naqqāralarnı qaqip, ğanım sarı baqip, yürüdük.

K₂₆₉

Köp ü azğa Téñri- (11) dür bérgüçi,
Bu dar-gahda yoqtur kişiniñ küçi³⁹.

کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة (12) باذن الله⁴⁰

Naqqara ünini ıstımā' kılip, bizniñ mutavaccih bolğanımızni bilip, qarār tariqın (13) unutup, firār yolın tuttı.

Téñri rāst kéltürüp, yağını qaçurup, Qandahār (14) sarı yürüp, Farruğ-zād Bégniñ çahār-bāğığa - kim bu tāriħda andın aşar qalmaydur - H_{211b} (1) kélip tüştü. Şāh Béğ ve Muqim, kim qaçtılar, Qandahār qal'asığa kire almadılar. Şāh Béğ (2) Şāl ve Mastung sarı çıktı. Muqim, Zamīn-dāvar tarafı bardı. Qorğan bérkitkünçe kişi koymaydur (3) édi. Qulı Béğ Arğunniñ ağa inisidin Aħmad 'Ali Tarhan ve ba'zılar - kim maña ihlāş (4) u 'ākīdaları ma'lüm bolup édi - qorğanda édiler. Sözleşip, ağa inileriniñ (5) cāniğa amān tilediler. E_{169a} Mezkūr bolğanlar, 'ināyat bile maşmül bolup, kılgan ıstıd'ā- (6) ları mabzül boldı. Qorğanniñ Māşür darvāzasını açtılar.

³⁹ Bābur

⁴⁰ Nice az topluluk, çok topluluğa - Allahın izniyle - üstün gelmiştir. (Kur'an, II, Bakara 1 249)

3 üstidin : H üstide | 7 tüşürmekke : E körmekke || 8 birisi : H - || 12 bolğanımızni : H bolğanımız | tariqın : E tariqidin || 14 çahār-bāğığa : H çahār-bāğığa | aşar : E aşarı || 211b 1 kire : H اكيرا || 5 cāniğa : H خانىغه || 6 boldı : H بولدى ||

Élniñ başsız- (7) lıgını mulâhaza kılıp, özge darvâzalarını açılmadı. Oşbu açılğan darvâzada Şırım (6) Bégni ve Yarek Bégni ta'yin kılıldı. Özüm bir néçe içkiler bile kirip, başsız élni (9) atqulap, sıyâsat üçün, bir iki kişini hem buyurdum kim öltürdiler. Ol Muķım- (10) niñ hazinasıǵa yéttim, kim taş qorganda édi. 'Abdu'r-razzâk Mırzâ méndin ilger[i] kélip, tüşken ékendür. 'Abdu'r-razzâk Mırzâǵa birer néme hazınadın (11) 'inâyat kılıp, bu hazınanıñ üstige Dost Nâşır Bégni ve Kıl Bâyzâd Bekevülni (12) ve bahşılardıñ Muḥammad Bahşını ta'yin kıldım. Mundın ötüp, ergge bardım. Şâh Bégniñ hazinasınıñ üstige H'vâca Muḥammad 'Alını ve Şâh Maḥmüdni ve bahşılardıñ Taǵayı Şâh Bahşını muķarrar kılıldı. Mır-cân dégen Zu'n-nünniñ divanı- (13) niñ öyige Mırım Nâşırını ve Maksüd Suçını yéberildi; Nâşır Mırzâǵa tutturıldı. (14) Mırzâ Hanga Şayḥ Bū Sa'id Tarḥannı tutturıldı. 'Abdu'r-razzâkqa ... H_{212a} (1) tutturıldı. Ol vilâyatlarda mudak qalın aķ yarmaķni hergiz körülgen émes édi, (2) belki munça yarmaķ körgen kişidin hem K₂₇₀ éşitilgen émes édi. Ol géçesi ergte (3) oķ boldum. Şâh Bégniñ Sunbul kılını tutup keltürdiler. Ol maḥalda, egerçi (4) maḥramı édi ve ança E_{169b} rı'âyat tapmaydur édi. Birevge tapşurdum. Yaḥşı ihtıyâṭ kılmadı, (5) kaçuruptur.

Tañlası Farruḥ-zâdniñ çâr-bâǵıǵa, kim ordu anda édi, kældim. Qandahâr (6) vilâyatını Nâşır Mırzâǵa bérdim. Hazınalarıñ zabı kılıp, yüklep, çıkar maḥalda, argtaǵı hızâna- (7) dın bir қаṭar téve yüki aķ tenke Nâşır Mırzâ alıp, qalıptur. Anı tilemey, Nâşır Mırzâǵa oķ (8) 'inâyat kıldım.

Andın köçüp, Quş-hâna öleñige tüşüldi. Ordunı köçürüp, özüm (9) sayr kılıp, kéçrek orduǵa kældim. Burunǵı ordu émes, tanıǵusız ordu; né bolup- (10) tur! Yaḥşı topçaķ atlar ve қаṭar қаṭar nar u mâya téveler ve ḥaçırlar ve qumâş, raḥtlıķ ḥar-zinlıķ (11) mâyalar ve saķırlâṭ u maḥmal çadırlar ve şamyânalar ve her kâr-hânada ḥarvâr ḥarvâr şandüqlar. (12) Bu iki aǵa ininiñ cihâtını başqa başqa hızâna kılılıp édi. Her hızânada şandüķ (13) şandüķ ve teñ teñ raḥtlar ve artmaķ artmaķ ve қаṭar қаṭar aķ tenkeler; her kimniñ otaǵıda (14) ve çadırıda, her cıns olcadın bısyâr édi. Qoy hem bısyâr édi, qoyǵa çandân hem parvâ H_{212b} (1) kılmadılar.

8 Yarek : H Yarım || 10 taş : E baş | 'Abdu'r-razzâk ... ékendür : H - || 12 bahşılardıñ : E yaḥşılardıñ | ta'yin ... Bahşını : H - | Mır-cân : H Mır Han || 14 Bū : H Bâ | tutturıldı : H tutturıldı | 'Abdu'r-razzâkqa : E 'Abdu'r-razzâkǵa || 212a 1 tutturıldı : H tutturıldı | körülgen : E körüngen || 2 géçesi : H géçe || 4 ve : H - || 5 çâr-bâǵıǵa : H çahâr-bâǵıǵa || 8 Quş-hâna : H [K]uş-hâna | ordunı : H اردونی || 9 kéçrek : E kéçraq | boluptur : E toluptur || 10 ve ḥaçırlar : H ḥaçırlar || 12 kılılıp : E kılıp || 13 raḥtlar ve : E raḥtlar || 14 koy hem bısyâr édi : E - | parvâ : E parvây

Qāsım Bégge Kılâtınıñ içidegilerni - kim Muqımnıñ nökerleri édi, başlığı Qoç Arğun (2) ve Tacu'd-din Muğammad édi - māl u cihātları bile 'ināyat kıldım. Qasım Bég, çün hısāb (3) bilür kişi (3) édi, Qandahār navāhısıda köp turarımızını şalāh körmey, ayta ayta muğaşşılıq- (4) ları bile köçtürdi. Néçük kim mezkūr boldı; Qandahārı Nāşır Mirzāğa 'ināyat kılıp, (5) Nāşır Mirzāğa ruğşat bérıp, Kābul 'azımatı kıılıdı. Qandahār navāhısıda hıızāna üleşküçe, (6) furşat bolmadı. Qara Bāğda E_{170a} tört bés gün turup, hıızānanı üleşildi. Sanamağnıñ (7) işkālı bar édi; tarāzū bile tartılıp, üleşildi. Bég ü béget, nöker ü tabın ħarvār ħarvar (8) ve qap qap aq tenkeni vach u 'ulūfalanğa yüklep, köterip, élderler édi. (9) Qalın olça vu māl ve uluq ab-rüy u nāmūs bile Qābulğa kélildi.

Sultān Aħmad Mirza- (10) nıñ kıızı Ma'sūma Sultān Bégimni - kim Ĥurāsāndın tilep, kéltürüp édim - oşbu (11) kélgenimde 'aqd kıldım. Altı yéti gündin K₂₇₁ soñ, Nāşır Mirzānıñ nökerleridin (12) bir kişi, Şıbaq Ĥan kélip, Qandahārınıñ qabağanınıñ ħabarını kéltürdi. (13) Burun mezkūr bolup édi, kim Muqım, Zamīndāvar tarafı qaçtı. Barıp, Şıbaq Ĥannı (14) körer. Şāh Bégdın hem mutavātır kişiler barur. Bularnıñ ıgvā vu engizidin H_{213a} (1) Şıbaq Ĥan, Herīdin tağ yolu bile, méni Qandahārda ħayāl kılıp, Qandahār üstige (2) ılğar. Oşmunı mulāħaza kılıp, Qāsım Bég, tecribelik kişi, muğaşşılıqlar bile Qandahārın bizni köçürdi:

بیر درخت پخته آن بیند⁴¹

(3) هرچه در آینه جوان بیند

(4) Kélip, Nāşır Mirzānı Qandahārda muğāşara kılır. Bu ħabar kélgeç, béglerni tilep, maşvarat (5) kıılıdı. Bu sözler arağa tüşti, kim Özbek ve Şıbaq Ĥan dék yat él ve qarı (6) duşman, camī' Témür Bégniñ avlādınıñ éligidegi vilāyātka mutaşarıf boldılar. (7) Türk ve Çağataydın, her göşe vü kenārda hem kim qalıp édiler, ba'zı rağbat bile, ba'zı kerh bile (8) Özbekke payvasta boldılar. Bir mén Qābulda E_{170b} qalıp édim. Duşman bısyār qavī, biz köp za'if. (9) Né muşālahat kılmāqqa ihtimāl, né muqāvamat kılmāqqa macal. Munça kuvvat u kudratta özümüzge (10) bir yer fikrini kılguluktur ve bu mıqdār furca vu furşatta qavī duşmandın yıraqrāq ayrılgu- (11) luktur. Yā Badaħşan cānıbı, yā Ĥındūstān sarı 'azm kılmāq

⁴¹ Gencin aynada gördüğünü, ihtiyar pişmiş tuğlada görür.

2 cihātları : H cihātlar || 3 muğaşşılıqları : E muğaşşılıqlar || 4 köçtürdi : E köçürdi || 6 sanamağnıñ : H sanamağnıñ || 7 tabın : H baş || 9 olça : E olca | uluq : H uluq | āb-rüy : āb-rür | kélildi : H کیلیدی

|| 12 Ĥan : E - | qabağanınıñ ħabarını : H qabağanıñ ħabarını || 213a méni : H méni bile || 2 tecribelik : H tacribalik || 9 kudratta : H kudrat || 10 bir : E biz | kılguluktur : H kılgulukdur

kérek. Bu iki tarafdın (12) bir tarafğa barmağnı cazm kılmak kérek. Kāsım Bég ve Şırım Bég, tavābı'ı bile Badağşān barmağğa (13) barın édiler. Ol furşatta Badağşānda baş kötergenler, Badağşānilardın Mubārak-şāh (14) Vazir édi. Yana Cahān-gir Türkmen ve Muğammad Kōrçı édi. Nāşır Mirzānı çıkarıp édiler, Özbekke H_{213b} (1) hem kirmeydürler édi. Mén ve ba'zı içki bégler, Hindüstān tarafı barmağnı tarcih kılıp, Lamğānga (2) mutavaccih boldük.

Qandahār fathıdın soñ, Kılāt ve Tirmük vilāyatı 'Abdu'r-razzāk Mirzāğa (3) 'ınāyat kılıp, 'Abdu'r-razzāk Mirzānı Kılātta koyulup édi. K₂₇₂ Özbek, Qandahārni kélip (4) kabağaç, 'Abdu'r-razzāk Mirzā Kılātta tura almadı; Kılātı salıp çıktı. Biz Kābuldın köçken (5) furşatta, kélidi. Kābulda 'Abdu'r-razzāk Mirzānı koyuldu. Badağşānda, çün pād-şāh ve pād-şāh-zāda- (6) dın kişi yok édi, Şāh Bégimniñ munāsabatı bile, yā şavāb dédi bile, Mirzā Han, Badağşān (7) cānıbığa mayl kıldı. Mirzā Hānga Badağşān sarı ruşşat bérildi. Şāh Bégim (8) hem, Mirzā Han bile mutavaccih boldılar. Méniñ hālam Mihr Nigār Hanım hem Badağşān barmağ boldılar. E_{171a} (9) Méniñ bile bolmağlarınıñ munāsabatı köprek édi, tokğanları édim. Bir neçe (10) man' kılıldı, mamnū' bolmadılar; alar hem téprediler.

Cumādā'l-avval ayı, Kābuldın Hindüstān (11) 'azımatı bile köçüldi. Hurd Kābul bile yürüp, Surh Rıbāt bile Quruğ Sayğa éildi. (12) Kābul bile Lamğān arasıdağı Afğānlar, amānlıkta hem duzd u duzd-afşārdurlar. (13) Mundak vaqāyı'ıñ hod tilep tapa almaslar. Méni: "Kābulı taşlap, Hindüstānga (14) baradur." dép, bir yamanlıqları on boldı. Yağşılıarı hem yamanlıqğa évrüldi. H_{214a} (1) Aña yétti kim, Çigdeliktin köçken şabāhı, aralıқтаğı Afğānlar, mişl-i Hızır Hayl ve Hamū Hayl ve Hırılci ve Hūgiyāni Afğānları, Çigdelik kötelini (2) tosmak hayāl kılıp, şımāl tarafıdağı tağğa yasap kélip, duhullar çalıp, kılıçlar oy- (3) nap, téke (?) kıla başladılar. Atlāngan bile buyurdum, kim çerik éli tuşluk tuşıdın (4) tağğa yürügeyler. Çerik éli, her kol ve her kañşar bile, çapқан bile mutavaccih boldılar. Afğānlar (5) bir zamān tohtap, bir ok hem koya almadılar; kaçā bértiler. Afğānları kavlap, tağğa (6) çıktım. Bir Afğān, koyı yanımdan yanlap, kaçıp baradur. Kōlıga oqladım. Bu ok (7)

13 Badağşānilardın : E Badağşānırdın || 213b 1 Lamğānga : E رخصت طغايغه || 2 Tirmük : H ترموك ||
 5 Mirzānı : H - || 7 sarı : H sarı sarı || 8 hālam : E م خاله || 9 bolmağlarınıñ : E بوتاغ لاری نينك || 10
 kılıldı : H قىلىيد | alar : H olar || 14 yamanlıqları ... hem : E - || 214a 1 Afğānlar ... Hūgiyāni : H -
 || 2 tosmak : H tosmek | tağğa : E tağğa || 3 atlanğan : E atlanğan | éli : H ايتى || 4 kañşar : E қаңсар |
 Afğānlar : E Avğanlar || 5 Afğānları : E Avğanları || 6 oqladım : E oqladım

yétken Afgânı, yana bir néçe Afgânı tutup kélitürdiler. Sıyâsat üçün ba'zısını (8) sihka olturguzuldu.

Nigenhâr K₂₇₃ tümenige, Adınapür qorğanınıñ alğa tüşüldi. (9) Burunraqdın dür-endişlik kılıp, hiç bir yurt fikrini kılılmaydur édi. Né (10) barmaqqa yeri muqarrar, né turmaqqa yurtı mu'ayyan; yoqqarı E_{171b} koyı yana bir habar alğunça, yurt (11) tâza kırılıp, köçülür édi. Kéç güz édi. Şâlini tüzlerde ekşer köterip édiler. (12) Yer su bilür kişiler, 'arzğa yétkürdiler, kim 'Alî-şang tümeniniñ rüdü yoqqarı, (13) Mil küffârı, şâlini kalın ékerler; çerikke kışlık aşıq ıhtumalı bar, kim andın (14) hâsıl bolğay. Nigenhâr cülgesidin atlanıp, ıldam kélip, Sâygildin ötüp, Pur Amîn darasığaça H_{214b} (1) barıldı. Kalın şâli, çerik éli aldılar. Şâlizârları tağniñ tübide édi. (2) Éli kaçıp çıktı. Bir néçe kâfir katlğa bardı. Pur Amîn darasınıñ tumsuğıdın bir néçe (3) yigitni sar-kübka çıkarılıp édi. Yanar mağalda kâfırlar tağ üstidin ıldam kélip, oq (4) koydılar. Kâsım Bégniñ küyevi Pürânı yétip, baltu bile çapıp alur mağalda, yana yigitler (5) yanıp, zorlap, kaçurup, Pürânı ayırıp, aldılar. Küffârniñ şâlizârıda bir géçe (6) konup, kalın aşıq alıp, orduğa kélildi.

Oşbu ayyâmıda, Mandrâvar tümeni navâhisıda, (7) Muqimniñ kıızı Mâh-çüçükni - kim hâlâ bu târihda Şâh Hasanniñ nikâhıdadur - Kâsım Kökeldaşka (8) 'aqd kılıldı. Çün Hindüstân cânı barmaq şalâhı tapılmadı, Mullâ Baba Paşâgarını (9) bir néçe yigitler bile Kâbulğa yéberildi. Mandrâvar navâhisıda köçüp, Atar ve Şivağa keldük. (10) Bir néçe gün ol navâhıda olturuldu. Atardın Küner Nürgelni barıp, sayr kıldım. Künerdin (11) cälâğa olturup, orduğa keldim. Andın burun cälâğa olturğan émes édim. Haylı (12) hoş yaqtı. E_{172a} Mundın soñ, cälâ şâyı' boldı.

Oşbu ayyâmıda Mullâ Mirek Ferketi, Nâşır Mirzâ (13) qaşdın keldi. Şıbaq Hân, Qandahârniñ taş qorğanını alıp, ergini ala almay, K₂₇₄ (14) yanganını ve Şıbaq Hân yangandın soñ, ba'zı cihatlardın Nâşır Mirzâ, Qandahârni salıp, H_{215a} (1) Gazniğa kélgeniniñ habarını maşrûh 'arz kıldı: Bir néçe gündin soñ, Şıbaq Hân (2)

8 sihka : E sihta || 9 dür-endişlik : E dür-andişlik || 11 tâza : H تاز || 13 çerikke : E çerikke || 214 b 1 barıldı : H بار ایلدی | tağniñ : tağniñ | tübide : E boymıda || 2 éli : E él | katlğa : H katlğa | tumsuğıdın : E tumsuğıda || 3 üstidin : H üstige || 4 Pürânı : E Bürânı || 5 Pürânı : H E Bürânı || 6 Mandrâvar tümeni navâhisıda : E - || 7 nikâhıdadur : E nikâhıda Mandrâvar tümeni navâhisıdadur || 8 şalâhı : E şalâhını || 9 Kâbulğa : E Kabilge || 10 navâhıda : E navâhi | Küner : E Kiner | Künerdin : E Kinerdin || 11 cälâğa : H cälğa | cälâğa : H cälğa || 13 ala almay : H آلاى المای || 215a 1 bir néçe gündin soñ : E - | Hân : E -

Ķandahār üstige gāfillıķta kélür; taş ĳorĳannı bérkite almaslar, ĳoyarlar. Erginiñ (3) girddide, néĳe yérde naĳb salurlar, néĳe ĳatla uruş kéltürürler. Nāşır Mırzaniñ boynıĳa oĳ téger, ala yavuşķan ékendür. Oşmundak ıztıráb (4) ĳālatıda Ĥ'āca Muĳammad Amın ve Ĥ'āca Dost Ĥāvand, Muĳammad 'Alı Pıyāda Şāmi, ĳorĳandın taşlap, (5) ĳıĳarlar. Ķorĳan éli ma'yūs bolup, aldurur maĳalda, Şıbaĳ Ĥan sulĳ sözini araĳa (6) salıp, Ķandahār üstidin ĳopar. Ķopmaĳınıñ cıhatı bu bolur kim: Ķandahār üstige (7) kélürde, ĳaramlarını Nirrehtüĳe yeberip ékendür. Nirrehtüde bir ĳişi baş köterip, (8) ĳorĳanĳa mutaşarrıf bolur. Bu cıhattın şulĳ-gūna ĳılıp, yanar.

Bir néĳe gündin soñ, bā-vucüd kim ĳış ortası (9) édi, Bādic yolu bile Kābulĳa kélđük. Bādicniñ üstide bir taşda, buyurdum kim, bu 'ubūr (10) u murūr ve tāriĳını ĳazĳaylar. Ĥāfız Mirek bitidi, Ustād Şāh Muĳammad seng-tarāşlıĳ ĳıldı; (11) şitāb üçün ābdān ĳazılmadı. Ķaznını Nāşır Mırzāĳa 'ınāyat ĳıldım. 'Abdu'r-razzāk (12) Mırzāĳa Niĳenhār tümeni ve Mandrāvar ve Dara-ı Nūr ve Küner ve Nürĳelni bérildi. Oşbu tāriĳĳaĳa (13) Témür Béĳniñ avlādını, bā-vucüd E_{172b} salĳanat, **m i r z ā** dérler édi. Oşbu navbat buyurdum (14) kim, méni **p ā d - ş ā h** dégeyler.

Oşbu yilniñ āĳırıda se-şanba géĳesi zı'l-ĳa'da ayı- H_{215b} (1) niñ törtide, āftāb Ĥüt burcıda édi, Kābulniñ ergide Humāyün mutavallıd boldı. Tāriĳ-ı valādatını (2) Mavlānā Masnadı, şā'ır, "Sulĳān Humāyün Ĥan*" tapıp édi; Kābul şā'ırĳalarından birev, "Şāh-ı firüz ĳadr**" (3) tapıp édi. Üĳ tört gündin soñ **H u m ā y ü n** ismi bile mavsüm boldı. Humāyün- (4) niñ valādatından bés altı gün soñ, ĳār-bāĳĳa ĳıĳıp, Humāyünniñ valādatı- (5) niñ (5) ųoyı boldı. Béĳ ü béget, uluĳ ĳiĳik saĳıĳ kétürdiler. Ķalın aĳ tenke (6) üküldi. Andın burun anĳa ĳalın aĳ yarmaĳını bir yérde körülmeydür édi. Ĥaylı (7) yaĳşı ųoy boldı.

* Sulĳān Humāyün Ĥan : Hicri 913

** Şāh-ı firüz ĳadr : Hicri 913

3 salurlar : E salursalar | kéltürürler : E kéltür[ür]ler | Nāşır ... ékendür : H - || 4 ve : H - | Şāmi : E Şāĳi || 7 Nirrehtüĳe : E نرّه توکا | Nirrehtüde : E نرّه تودا | baş köterip : E barıp || 8 cıhattın : H cıhattın | bir néĳe gündin soñ : E - || 10 ĳazĳaylar : H ĳazĳanlar || 11 ābdān : E ābdān | ĳazılmadı : H ĳazılmadı || 14 zı'l-ĳa'da : E zu'l-ĳa'da || 215b 2 Masnadı : H Seyyidi | Sulĳān Humāyün Ĥan : E'de "sulĳān" kelimesinin altında "sene 913" kaydı var | Şāh-ı 3 firüz ĳadr : E'de "şāh" kelimesinin altında 913 kaydı var | Humāyün- 4 niñ valādaudın bés altı gün soñ, ĳār- bāĳĳa ĳıĳıp : E - || 5 béget E نك | uluĳ : H uluĳ | tenke : H بکه

وقایع سنهٔ اربع عشر و تسعمایه*

(8) Bu yaz Muğur navāhīsida Mahmand Afğānınıñ bir bölegini çapıldı. Çapқundın kélip tüşkendin (9) néçe gündin kéyin, Қоқ Бэг ve Faқır ‘Ali, Kerim-dād ve Baba Çuhra қаçar һayālī қılıpturlar. (10) Ҳabar таpıp, киши yeберилди; Istarғақınıñ аyağıdın алып kéldiler. Cahān-gir Mirzā- (11) nıñ tirigide hem bulardın ba‘zı yaramas sözler ‘arzға yeтип édi. Buyurdum (12) kim, barçanı bāzār başıda yasaққа yeтkürgeyler. Darvāzaға éltip, ip salıp, asar (13) maһalda, Ҳalifanı, Қāsım Бэг yeберip, mubālaғalar bile günāһlarını tiledi. Bégniñ һātırı (14) cıһatıdın, қанların baғışladım; zındānға, buyurdum kim, salғaylar.

Hışārī ve Қunduzī, né kim H_{216a} (1) Ҳusrav Şāh nökeri, Moғullar uluқları Çelme, ‘Ali Seyyid, Semke, Şir-қulı İkü Sālım; yana Ҳusrav Şāh- (2) nıñ Çaғataydın rı‘āyat қılған nökerleri E_{173a} Sultān ‘Ali Çuhra, Ҳudā-baһş başlıқ; yana (3) Türkmendin Süyündük ve Şāh Nazar başlıқ, iki üç miñ ābdān yigitler, bu muddatta, (4) bir birleri bile sözleşip, sözni bir yerde қoyup, yamanlıқ maқāmıdabolupturlar. Bu (5) mezkür bolғанlar, Ҳ‘āca Rivācınıñ алıda, Soñ Қorgan öleñidin Çālāk öleñigeçe (6) olturup édiler. ‘Abdu'r-razzāқ Mirzā, Nigenhārdın kélip, Dıһ Afğānda olturur édi. (7) Bir iki navbat bularnıñ mundaқ bir şāyğānını Muһıb ‘Ali Қorçı, Ҳalifa bile Mullā Babаға aytur. (8) Maña hem imānı қıldılar. Inangu dék dek söz émes édi, parvā қılıлmadı. Bir aһşam (9) çār-bāğda divān-һānada olturup édim kim kéç namāz-ı һuftanda yandın, K₂₇₆ Mūsā Ҳ‘āca (10) yana bir киши bile ıldam kélip, қулағımға ayttı, kim Moғullar таһқиқ yaғıқмақçı boldılar. (11) ‘Abdu'r-razzāқ Mirzānı özlerige қоşарını таһқиқ bilmedük. Bularnıñ hem (12) oşbu aһşam yaғıғurı cazm émes édi. Тағāful қılıп, bir laһzadın soñ, һaram (13) sarı mutavaccıһ boldum. Ol maһalda һaramlar Bāğ-ı Ҳalvatta ve Bāğ-ı Yurunçқada olturur- (14) lar édi. Ҳaramға yavuқ

* Dokuz yüz on dört senesi vak'aları

وقایع سنهٔ اربع عشر و تسعمایه : H E - || 8 navāhīsida : H navāhīsıd[a] | Afğānınıñ : H Afğānınıñ | bölegini : H bölekni || 9 kéyin : E کیين | һayālī : E һayāl || 14 né kim : E بکیم || 216a 1 uluқları : H uluғları || 2 Ҳudā-baһşı : H Ҳudā-baһş || 3 ābdān : E ābādān | yigitler : E نيکیت لار || 5 Rivācınıñ : E Rivāc | öleñigeçe : E öleñige néçe || 6 Nigenhārdın : H Nigenhā[r]dın || 7 bir şāyğānını : H تیر || 8 imānı : H ایمالی || 11 қоşарını : H қоşарını || 12 yaғıғurı : E yaғıғurı || 13 Bāğ-ı Yurunçқada : E باغ تورونخفه ده

yétkende, çuhra çurpa ve yatış éli, yandılar. Él yangandın H_{216b} (1) soñ, mên ve sarvar-ı kul şahar sarı yürüdük. H_{andaq} bile Ahanîn darvâzasığa (2) yétip édim, kîm ol şarafdın, bâzâr yolu bile, H_{vâca} Muḥammad ‘Ali kéli; bile kélip, mên ḥammâmıñ (3) şâkıñ ...

وقايح سنه ۹۲۵*

(4) Dū-şanba günü, muharram ayınıñ gurrasida Çandāval cülgesiniñ ayağıda katıq (5) zalzala boldı. Andaq kim, imtidādı yarım sâ'at-ı E_{173b} nucümige yaqınlaştı. Tañlasığa (6) bu yurttıñ köçüp, Bacūr qorğanığa zorlamak dâ'ıyası bile, Bacūr qorğanınıñ (7) yaqınığa tüşük. Dillezāk Afğānıdın bir mu'tabar kişini Becürge yéberdük, kim Bacūr (8) sulţānığa ve élige naşihat kılğay, kim kulluq maqāmıda bolup, qal'anı tapşur- (9) gıylar. Ol cam'-ı bi-sa'adat-cāhıl, naşihatnı qabül kılmay, parişān cavāblar (10) yéberdiler. Farmān boldı, kim çerik éli tura ve şatu ve qorğan almaq asbābı (11) şayyār kılğaylar. Bu maşlahat üçün, bir gün oşol yurtta olturuldı. Panc-şanba günü, (12) muharra ayınıñ törtide, buyuruldı kim: "Çerik éli cébe kéyip, yaraqlanıp, (13) atlangaylar. Cuvanğar, ilgeri yürüp, Bacūr qorğanınıñ yoqarı yanıda, (14) su kirişide sudın ötüp, Bacūr qorğanınıñ şımāl tarafıda tüşkey. Göl kişi- H_{217a} (1) si, qorğanınıñ ğarb-ı şımālıda sunı kéçmey, nā-hamvār bulandlıq ve pastlıq yérde tüşkey. (2) Buranğar, qoyıǵı darvāzaniñ ğarbıda K₂₇₇ tüşkey." Dost Bég başlıǵ cuvanğar bégleri (3) sudın ötüp tüşer mağalda, qorğandıñ yüz yüz élligçe yayaq çıqıp, oq qoydılar. (4) Bu bégler daǵı yürüp, atqulaşıp, yayaqlarını qorğanğa tıqıp, faşıl tübige (5) yétkürdiler. Mullā 'Abdu'l-melik H'āstī divānavār at bile faşılınıñ tübige kirip (6) yürü[r] érdi. Eger şatu ve tura şayyār bolup, gün kéç bolmasa édi, oşal (7) sâ'at qorğan ahılur érdi. Mullā Türk 'Alī ve Téngri-bérdiniñ nökeri yaǵı (8) bile çapqulaşıp, ğanımnı alıp, başını késip kéltürdiler. Her qaysıǵa bile culdu va'da (9) boldı. Becur éli, çün tüfekni kórmeydür édiler, ol tüfek ünidin hiç parvāy kılmadılar; belki tüfek ünini (10) éşitkeç, tamashur kılıp, muqābalada şanı' harakatlar kıurlar édi. Oşal (11) günü Ustād E_{174a} 'Alī-qulı bés kişini tüfek bile atıp, yıqtı. Vali Hāzın hem iki kişi- (12) ni tüfek bile yıqtı. Özge tüfek-andāzlar hem, tüfek atmaqta bısyār calādat

* Dokuz yüz yirmi beş senesi vak'aları

۹۲۵ وقايح بيست پنجم : K , H - || 5 andaq : H andın || 7 tüşük : E tüşüp | mu'tabar : E

mu'tabarı | Becürge : E Becür || 10 çerik : E çerik | qorğan : E qorğan || 12 buyuruldı : E buyuruldı ||

217 a 1 nā-hamvār ... 3 ... yayaq : E - || 4 yürüp : E turup | atqulaşıp : E atqulaşıp, yayaq nā-hamvār

bulandlıq ve nişiblik yérlerde tüşkey. Buranğar qoyıǵı darvāzaniñ ğarbıda tüşkey. Dost Bég başlıǵ

cuvanğar bégleri sudın ötüp tüşer mağalda, qorğandıñ yüz yüz élligçe || 6 yürü[r] : H turur || 9 tüfekni

kórmeydürler édiler ol : H - | tüfeng ünidin : E tüfekdin || 12 tüfek : H tüfeng | tüfek-andāzlar : H

tüfeng-andāzlar | atmaqta : H اتماقتا

(13) körsetip, yahşılar attılar. Kalkandın, cébedin gāv-sarūdın ötkere ötkere (14) yıķıta yıķıta attılar. Aħşamgaça şāyad kim yéti sékiz on Bacūrī tüfek zırbı H_{217b} (1) bile yıķıldı ékin. Soñra andaķ boldı kim, tüfekniñ zırbıdın baş çıkara almas- (2) lar édi. Farmān boldı kim: “Aħşam boluptur; çerik yanıp, asbābını tayyār kılıp, saħar, qorğanğa (3) yapışsunlar.” Ādına günü, muħarram ayınıñ béşide, farz vaķtıda, farmān boldı kim: (4) “Uruş naķķarası çalıp, her qaysı birlik yéridin yürüp, qorğanğa yapışķaylar.” (5) Cuvanğar bile ğol, öz mölcerleridin yek-dast tura givürüp, şatu koyup, yapıştılar. (6) Hālıfa ve Şāh Hasan Arğun, Aħmad Yūsuf başlıķ, tamām ğolniñ sol qolıĝa (7) farmān boldı, kim cuvandırğa kömek bolğaylar. Qorğanniñ şarķ-ı şımālī burc-ı (8) niñ tübige Dost Béğ kişisi kirip, qazmaqķa ve yıķmaqķa maşğul boldılar. (9) Ustād ‘Alī-qulı hem anda édi. Ol gün hem yahşılar tüfek K₂₇₈ attı. İki katla firengi (10) attı. Vali Hāzın hem bir kişini tüfek bile yıķtı. Ğolniñ sol qoldın Melik ‘Alī (11) Kutnı şatuĝa burun çıkıp, muddatı ĝarb u zırbķa maşğul édi. Ğol mölceride (12) Muħammad ‘Alī Ceng-ceng ve inisi Nav-rüz, her qaysı birer şatuĝa çıkıp, nayza ve kılıç (13) téğürdiler. Yana bir şatuĝa Baba Yasavul çıkıp, baltu bile qorğanniñ tamını (14) yıķmaq ve buzmaqķa maşğul édi. Ekşer yigitler anda yahşı yürüp, kalın şiba H_{218a} (1) urup, ĝanimni baş çıkargalı qoymadılar. Yana ba‘zı yigitler yaĝınıñ ĝarb u zırbıdın (2) hiç parvāy kılmay, oķı bile taşını zarrā E_{174b} gözge ılmay, qorğan téşmek bile buzmaqķa maşğul (3) u maşğul (3) édiler. Çāşt bar édi kim, şarķ-ı şımālī burc - kim Dost Béğniñ kişisi (4) qazadur édi - téşlip, Dost Béğniñ kişisi ĝanimni qaçurup, burc üstige çıktılar. (5) Oşol zamān ğol kişisi hem şatudın kal‘aĝa çıktılar. Ğoldın avval qorğanğa çıktılar. (6) Téngri Ta‘alāniñ luţf u ‘ināyatıdın mundaķ mażbūţ u mustaħkem qorğan iki üç sā‘at- (7) ı nucūmīda fath boldı. Yigit yılang olça imkān, cidd u ihtimām édi, zāhır éttiler (8) ve bahadurluķ atı ve neng ü nām ĝāşıl eylediler.

Bacūr éli, çün yaĝı édiler, Islām éli bile yaĝı édiler. Bā-vucūd (9) baĝy u duşmanlıķ küffār rusūmı bu él içide şāyı‘ édi ve Islām atı ol ĝayl arasında (10) zāyı‘. Katl-ı ‘āmĝa barıp, ahl u ‘ıyālları tamām esir boldı. Çün şarķ sarı (11) uruş tüşmeydür édi, azraqķa kişi şarķ tarafıdın qaçıp çıktılar. Tahmīnān üç miñdin (12)

13 gāv-sarūdın : E gāv-sardın || 217b 1 soñra : E soñralar || 2 yanıp : H - || 5 givürüp : E kêtürüp || 6 ve : H - || 11 Kutnı : E Kuţbı, K Kuçını || 218a 2 kılmay : E kıılma[y] || 5 çıktılar : H çıktı || 7 zāhır : H ظاهر || 8 neng ü nām : E neng-nāmlik | eylediler : H eyledile[r] | Islām ... édiler : H - || 9 atı : H atını || 10 Çün ... 11 ... tahmīnan : E - | tüşmeydür : H توسايدور

köprek kişi çatığa barıptur. Qorğan fath bolğandın soñ, kirip qorğanını sayr kılıldı. (13) Tamlarda ve öylerde ve köçelerde ve köylerde bi-nihayat ölükler yatıp édi. Ötküçi (14) kéküçi, ölüklerniñ üstidin 'ubür u murür kılurlar édi. Sayrdın yanıp, sulñanları-H_{218b} (1) niñ öyide oturup, Bacür vilâyasını H'āca Kelānga 'ināyat kıldük. Kömek üçün (2) ābdān yigitlerdin qalın kişi ta'yin kılıp, namāz-ı şām orduğa kélildi.

Tañlası (3) köçüp, Bacürniñ cülgeside Baba Qara çaşmasığa tüşüldi. Bir néçe bandi - kim qalıp édi - (4) H'āca Kelānniñ şafā'atı bile günāhların bağışlap, ahl u 'ıyāllarını alarğa katıp, (5) ruşşat bérildi. Ba'zı sulñanları ve ser-keşleri - kim élikke tüşüp édi - (6) yasaqqa yétti. Sultānlarıniñ başı bile bir néçe baş, bu fath habarı bile Kābulğa yéberildi. (7) Badaşşān ve Qunduz ve Balhqa hem, fath-nāmalar bile başlar yéberildi. Şāh Manşūr Yūsuf (8) Zeyi - kim Yūsuf Zeyidin kélip édi - fathda ve bu qatl-ı 'amda bar édi. Ton kéydürüp, (9) Yūsuf Zeyiğe sıyāsatlar bile E_{175a} farmānlar bitip, ruşşat bérildi.

Bacür qorğanınıñ (10) muhımmatıdın hātır cam' kılıp, se-şanba günü, muharram ayınıñ tokuzıda köçüp, bir kürüh qoyı- (11) raq oşbu Bacür cülgeside ok ötüp tüşüp, bir bulāndıda kelle-munāra buyruldı. Çār-şanba (12) günü, muharram ayınıñ onıda, sayr kıla atlanıp, Bacür qal'asığa barıp, H'āca Kelānniñ (13) öyide şarāb maclısı boldı. Bacür navāhisıdağı kāfırlar bir néçe tulumda çağırlar (14) keltürdiler. Bacürniñ çağırı ve meyvesi tamām, navāhisıdağı Kāfırıstāndın kélür. H_{219a} (1) Géçe anda bolup, şabāhı qorğanınıñ burc bārüsını mulāhaza kılıp, atlanıp, ordu kélidim.

(2) Tañlası köçüp, H'āca Hızır rüdi yaqasığa tüşüldi. Andın köçüp, Çandāval rüdi- (3) niñ yaqasığa tüştük. Farmān boldı, kim Bacür qorğanığa kömek bitilgen él, bi-bāki Bacürğa bargaylar. Yek-şanba günü, ayınıñ on törtide, Hāca Kelānga (4) tuğ 'ināyat kılıp, Bacür qorğanığa ruşşat bérildi. H'āca Kelānga ruşşat (5) bérğendin bir iki gün soñ, buğına qıt'a hātırğa kélidi; H'āca Kelānga bitip yéberildi.

12 barıptur : E barıptur. Çün şarq sarı uruş tüşmeydür édi, azraqça kişi ol tarafın qaçıp çıqtılar || 13 öylerde : H öyde | ve köçelerde : E - | bi-nihayat : H né nihayat | ölükler : H ölük | 14 kéküçi : H كجورخي || 218b 2 ābdān : E ābdān | kişi : H kişisini | ta'yin : H E تعين || 10 muharram : H E - | ayınıñ : E ayınıñ || 11 çār-şanba : E çahār-şanba || 13 şarāb : H şar[ā]b | boldı : E tutuldı | navāhisıdağı : E navāhi || 219a 1 bārüsını : H bārasını || 3 Bacür ... törtide : H Bacür qorğanığa ruşşat bérildi | bi-bāki : E né bāki || 4 tuğ : H tuğ

قطعه

42

(6) قرار و عهد بیار اینچنین نبود مرا کزید هجر و مرا کرد بیقرار آخر

(7) بعشوه های زمانه چه چاره سازد کس بجور کرد جدا یار را زیار آخر

(8) Çār-şanba günü, muharram ayının on yétisinde, Sulţân 'Alâ'u'd-dîn Savâdî (9) - Sulţân Vays K₂₈₀ Savâdîniñ mu'ârızı - kélip mulâzamat kıldı. Panc-şanba günü, aynıñ (10) on sékizide, Bacûr bile Çandâval arasıdağı tağnı avladük. Bu tağnıñ buğu maralı kıp- (11) kıra renglik E_{175b} boladur, kıyruğı yana bir özgeçe renglik boladur. Ğalibâ mundın kıoyı (12) Hındüstân buğu maralı tamâm kıp kıra bolur. Oşbu gün yana bir sarık kıuş (13) tüşti. Ol dağı kıra édi, gözleri hem kıra édi. Oşbu gün bürgüt (14) bir kéyik aldı.

Çerik élide aşlık kamrak bolup édi. Kehrâc darasığa H_{219b} (1) barıp, aşlık alıp, Savâdka, Yûsuf Zeyî Afgânınıñ üstige yürümek 'azımatı (2) bile âdına günü köçüp, Çandâval suyu bile Bacûr suyunıñ kıatılışı bile Panc Kûra suyunıñ (3) aralığığa tüşüldi. Şâh Manşûr Yûsuf Zeyî bir néçe hoş-hor ve pur-keyfiyyat kemâlî (4) kéltürüp édi. Bir kemâlîni üç bölüp, bir hışşanı mén yédim; birini Gedây Tağayı, yana (5) birni 'Abdu'llah Kitâb-dâr. Ğarib güzar-ı keyfiyyat kıldı. Ol martabada kim, namâz-ı şâmda, bégler (6) yıgılğanda, kéñeşke çıka almadım. 'Acab némedür. Émdiler, eger oşal cıns kemâlîdin (7) birni durust yéyilse, ma'lûm émes kim anıñ yarımıça keyfiyyat kılgay. Andın köçüp, (8) Kehrâc darasınıñ ve Pişgirâm darasınıñ ağızığa yavuk Panc Kûranıñ alığa (9) tüşüldi. Oşbu yurtta ékende kıar, oşukdın yağıdı. Bu arada ahyânâ (10) kıar yağar ékendür, él ta'accub kıldılar.

Sulţân Vays Savâdınıñ ittıfâkı (11) bile, çerik maşlahatı cıhatıdın, Kehrâc élige tört miñ harvâr aşlık tahmil boldı. Bu aşlık (12) tahşılığa, Sulţân Vaysnı

⁴² Sevgili ile ahd ve kararımız böyle değildi; hicran beni nihayet soktu ve sabırsız etti. İnsan zamanın işvelerine karşı ne çare bulabilir ki, sonunda cevr ile yârı yârdan ayırdı. (Bâbur)

5 kıt'a : H - || 9 günü : H - || 10 on sékizide : H || 1 | bile : H - | tağnı : H tağnıñ | kıp kıra : E kıp kıra | özgeçe renglik boladur : H özgeçe renglik || 12 kıp kıra : E kıp kıra || 219b 3 aralığığa : E aralıқыğa || 4 birini : E birni | Gedây : E Gedâyı || 5 birni : E bir || 6 oşal : E oşol || 8 Kûra : E Kûza || 9 ahyânâ : E ahyânâ || 11 tört : E turup || 12 Vaysnı : H Vays

yéberildi. Rüstâyî, köhî el, hergiz mundağ taħmillarnı (13) tartқан émesler; aşığ bere almay, buzuldılar.

Se-şanba günü, aynıñ (14) yégirme üçide, çerikni E_{176a} Hindü Bégge başlatıp, Panc Kūrağa çapğun yéberildi. H_{220a} (1) Panc Kūra, tağnıñ ortasıdın yokkarraq vâkı' boluptur. Bir kürühğa yavuç daban (2) çıqmaq kérek, tâ Panc Kūraniñ kéntlerige kişi yétkey. Éli kaçıp çıkıp K₂₈₁ édiler. Bir pāra (3) gelle qaralarını ve öyleridin qalın aşığlarını kélitürdiler. Tañlası çerikni Koç Bég- (4) ge başlatıp, çapğun yéberildi. Panc-şanba günü, aynıñ yégirme béside, çerik éli (5) aşığ alur maşlahatı cihatıdın Kehräcniñ darasınıñ içige, Mändiş kéntlerige (6) tüşüldi.

Humâyüdüñ soñra, Humâyün bile bir toqğan néçe farzand boldı, turmadı. (7) Hindäl hanüz toğmaydur édi. Bu navähilarda ékende, Mähimdüñ hağ kélidi. Bitipdür (8) kim: “Hvähî oğul bolsun, hvähî kız; méniñ baht u şalı'ım maña bériñ. Mén farzand (9) cılay, sağlay.” Ādına günü, aynıñ yégirme altısıda, oşbu yurtta ékende, (10) Hindälni Mähimğa bérip, hağlar bitip, Yüsuf 'Alî Rikāb-dārni Kābulğa yéberildi. Hanüz Hindäl (11) toğmaydur édi hem* .

* K'de Dildār Ağaça'nın oğlu olan Hindäl'in Mähim tarafından evlāt edinilmesinin rivayeti tafsilatlı olarak verilmektedir. Humayun tarafından yazıldığı açıkça belli olan bu bölümün niçin bu metne girdiği belli değildir. Ayrıca verilen tafsilatta da bir açıklık söz konusu değildir:

«Bu sözniñ tafşılı budur kim: Çün anıñ bile toqğanlardın ol zamāngaça bir oğul, kim bar édi, andın kiçik, özge barıdın uluğ, yana üç kız. Biri Mihr-i Cān, yana ikisi kiçiklikde turmadılar ve toqğan havası hayli bar érdi. Ol zamānda Dil-dār Ağaçanı boyı ağır érdi. Men dér édim kim: “Né bolğay édi, aña bir toqğan bolsa édi!” Hağrat-ı vāhıda dédiler kim: “Eger Dil-dār Ağaça oğul toğsa, alıp asrasam, néçükdür?” Mén dédim: “Bısyār hübdur.” Ğālībā zu'afā arasında fāli rasmdur, kim oğul bolur mu, yā kız bolur mu ékin dép. İki kāğadda biride 'Alî yā Ḥasan bitip, yana biride Fāṭıma bitip, iki gülüla balçık içide koyup, ol balçıklarnı bir ayag su içige koyarlar. Her qaysı burna açılsa, andın istidlāl kıılurlar. Ér kélse, ér bolur; kız kélse, kız bolur dérler. Fāl kııldılar, ér kélidi. Çün mujda boldı, anıñ yüzdin K₂₈₂ ok, hağ bitip, yéberdük. Néçe gündin soñra, ér oğul, Téñri kerem kıldı.»

«Ḥabardın burna, üç gün toqğandıñ soñra, anası alıdın hvähî vu nā-hvähî alıp, öymizge kélitürüp, sağlapturlar. Çün valādatınıñ habarını yéberdük. Bihreni algānda, bu habar yéter. Tayammunan u tafā'ulan atını Hindäl koydılar. Bu munāsabatlardın maña hem inidür, ve hem farzand.»

2 Kūraniñ : H kürühniñ | éli : H él || 3 çerikni : E çerikni || 5 Mändiş : Pändiş || 11 édi hem : E édi

Oşbu yurtta ékende, Māndiř vilāyatıda, daraniñ ortasında, (12) bir bulandiniñ üstide bir uluř şuffa taş bile yasaldı, kim ak öy piş-hānası bile (13) sığdı. Bu şuffaniñ taşlarını tamām içkiler ve sıpāhilar taşıdılar.

Yūsuf Zeyī Avđanıdın Melik Şāh Mañşūr - Melik Sulaymān Şāhniñ oğlı - kélip édi ve davlat-h^vāhlıķ maķāmıda édi. H_{220b} (1) Yūsuf Zeyī ulusınıñ mařlaħatıǵa aniñ kızını E_{176b} tilelip édi. Bu yurtta (2) ħabar kélđi, kim Şāh Mañşūrniñ kıızı bile Yūsuf Zeyīniñ mālı kéledür. Namāz-ı şām- (3) da çağır şuħbatı boldı. Şuħbatta Sultān ‘Alā’u’d-dinni carlap, olturguzup, ħāşşa (4) ħıl‘at ‘ināyat boldı.

Yek-şanba günü, aynıñ yégirme sékizide köçüp, Kehrāc darası- (5) dın çıķıp, tüřtük. Tāvus Ħan, Yūsuf Zeyī Şāh Mañşūrniñ inisi, mezkūr (6) bolǵan birādar-zādasını bu yurtta kéltürdi. Bisüt éliniñ Bacūr qorǵanıda (7) munāsabatı bar cıhatıdın, bu yurttıñ Yūsuf ‘Alı Bekevülni yéberildi, kim köçürüp (8) Bacūr qorǵanıǵa kéltürgey. Qābulda qalǵan çerikke farmānlar bitip yéberildi, kim (9) kélgeyler.

Ādına günü, şafar aynıñ üçide, Panc Kūra suyu bile Bacūr (10) suyınıñ katılışıǵa tüşüldi. Yek-şanba günü, aynıñ béşide, bu yurttıñ Bacūr barıp, (11) Ħ^vāca Kelān öyide çağır şuħbatı tutuldı. Se-şanba günü, aynıñ yétiside, béglerni (12) ve Dillezāk Afgānları uluķlarını tilep, kéñeşip, sözni mungā qoyuldı (13) kim: “Yil āħır boluptur, Ħütqa bir iki gün qalıptur; tüzdegi ařlıķnı tamām köterip- (14) türler. Bu furşatta Savādqa barsek, çerik éli, ařlıķ tapmay, tanķiřliķ bolǵusıdur. H_{221a} (1) Anbāhar ve Pāni Yāli yolu bile yürüp, Ħařnaǵarnıñ yoķqarı yanı bile Savād suyını ötüp, (2) Yūsuf Zeyīniñ Sangar-ı Māhūrā toğrısı, tüzdegi olturǵan K₂₈₃ Afgānlarını - kim Yūsuf Zeyī (3) ve Muħammad Zeyī bolǵay - ılǵap, çapmaķ kérek. Yana yil érterek E_{177a} ařlıķ vaķtıda kélip, bu Afgānlar- (4) niñ fikrini bar-aşlı kılmaķ kérek.” Sözni muña qoyup, tañlası çahār-şanba günü, Sultān Vays (5) ve Sultān ‘Alā’u’d-dinǵa atlar ve ħıl‘atlar ‘ināyat kılıp, ıstımālatlar bile ruşşat bérıp, (6) köçüp, Bacūr toğrısı tüşüldi. Şāh Mañşūrniñ kızını çerikdin murāca‘at (7) kılǵunça, Bacūr qorǵanıda qoyuldı.

Tañlası köçüp, Ħ^vāca Ħızırdın ötüp, (8) tüştük. Ħ^vāca Kelānǵa bu yurttıñ ruşşat bérildi. Oruķ atlıķ bile (9) artuķsı çerik maşālıħını ve ağır partalını Küner yolu

11 Māndiř : E Māndis || 220b 3 ‘Alā’u’d-dinni : E ‘Alā’u’d-din || 9 Kūra : E Kūza || 12 Afgānları : E Afgānlarını || 13 yil : E نيل || 221a 1 yanı : E mālı || 2 Sangar : H سنكبر , E سنكري | Māhūrā : E Māmūrā || 3 yil : E نيل || 5 ıstımālatlar : H ıstımālalar || 9 çerik : E çerik

bile Lamgānga yéberildi. Tañlası (10) köçüp, ağır partal ve téveni H'vāca Mir-mirānga başlatıp, Çürgā-tū ve Darvāza yolu bile (11) ve Kara Kūba köteli bile yéberip, özümüz carīda atlık bile ılgap, Anbāhar köteli bile aşıp, (12) yana bir uluğ köteldin hem aşıp, namāz-ı diğerdin érterek, Pānī Yālīga tüşüldi. Uğan-bérđi bir néçe kişi bile, til (13) algalı ilgerrek yéberildi. Çün Afgānlar bile aramız yavuğ édi, érte köçmedük. (14) Çāşt bar édi kim, Uğan-bérđi kélđi. Bir Afgānnı alıp, başını késiptür; H_{221b} (1) kélürde başını yolda tüşürüptür. Köñül tilegü dék taħkik ħabar kéltümedi. Tüş bola (2) köçüp, Savād suyunı ötüp, namāz-ı diğerdin érterek tüşüldi. Namāz-ı ħuftanda atlanıp, (3) ıldam yürüdük. Āftāb bir nayza boyı çıkkanda, Rustam Türkmenni, kim karavulluğka yéberilip édi, (4) ħabar kéltürdi, kim Afgānlar ħabar-dār bolup, kozğalışıpturlar; bir pāra Afgān tağ yolu (5) bile baradur. Muni E_{177b} éşitkeç, ıldamrak yürüp, çapğunçını ilgerrek ayırdük. (6) Barıp, bir néçe Afgānnı öltürüp, başlarını késip, bir pāra esir ve uy ve gellelerini kéltürd- (7) iler. Dillezāk Afgānları hem, bir néçe baş késip kéltürdiler.

Yanıp, Kātleng navāhısığa (8) tüşüldi. Uruknı, kim H'vāca Mir-mirān başlap kéledür édi, utrusığa başçı (9) yéberildi, kim Maķāmda kélip bizge қоşulğay. Tañlası köçüp, Kātleng bile Maķāmnıñ (10) arasına tüşüldi. Şāh Mañşürniñ kişisi kélđi. Ĥusrav Kökeldaş ve Aħmadı Parvānçını (11) bir pāra kişi bile uruğ utrusığa yéberildi. Se-şanba günü, aynıñ on törtide, (12) Maķāmğa tüşkende, uruğ kélip қоşulđı.

Oşbu otuz kırk yilde, Şāh-bāz Qalandar (13) atlık bir mulħıd bar ékendür. Yūsuf Zeyiniñ bir camā'atını ve Dillezākniñ bir camā'atını mulħıd (14) kılğan oşbu qalandar ékendür. Maķāmnıñ tağınıñ tumşuğıda bir parça pastrak tağ H_{222a} (1) vāqı' boluptur. Tamām daştlarğa muşrif, ħayli pur-fazā ve madd-ı nazarlık bulandı vāqı' boluptur. (2) Şāh-bāz Qalandarnıñ qabrı anda édi. Sayr kıla kélip, mulāħaza kılıldı. Ĥātırğa kéçti kim: "Mundağ (3) havālık yérde mulħıd qalandariniñ qabrı né taqribdur." Buyurdum kim, buzup, (4) yér bile hamvār kıldılar. Çün ħayli Safālık ve havālık yér édi, ma'cün iħtiyār kılıp, bir zamān (5) anda olturulđı.

Bacürdin, kim yanıldı, Bihre ħayalı bile yanılıp édi. Tā Kābulğa kélip (6) édük, ħamışa Ĥındüstān yürüşü ħayālıda édük; ba'zı mavāmi' cıhatıdın muyassar

10 başlatıp : E başlanıp || 12 yana bir uluğ köteldin hem aşıp : H - l 221b 1 başını : H başını 3 karavulluğka : H karavulluğ[k]a || 5 ayırdük : E ıybc[r]dük (ایبادوک) || 6 gellelerini : E کله لارینی || 12 yilde : E ئیلده || 14 pastrak : E nişibrağ || 222a 2 Qalandarnıñ : H Qalandarnı || 3 né taqribdur : E bī-taqribdur || 4 şafālık ve havālık : E havālık ve şafālık || 6 yürüşü : H yür[ü]şi

bolmas (7) édi. Bacūr çerigini, kim üç dört ay çerikledük, E_{178a} çerik eliniñ élgige mu'tadd-ı bih (8) néme tüşmedi. Çün Hındüstänniñ sar-ğaddı Bihre, yavuş édi, hâtırğa kéçti (9) kim: "Fi'l-hâl carıda kirsek, çerik éliniñ élgige bir néme tüşse!" Bu hayâl bile yanıp, (10) Afğānlarnı çapıp, Mağāmğa tüşkende, ba'zı davlat-h'vāhlar 'arzğa yétkürdiler kim: "Hındüstānga (11) kirilür bolsa, bir bunyādlik kirilse! Ba'zı çerik Kābulda qaldı; bir pāra ābdān yigit- (12) lerni Bacūrda qoyuldu. Lamğānga hem, atları oruğluğıdın qalın çerik yandı. Munda (13) kélgenlerniñ hem, atları andaq hārābtur kim, bir gün qatrar macālī qalmaydur." Egerçi (14) bu sözler ma'kül édi, çün 'azimat kılılıp édi. Bu hısāblarğa baqmay, érte bile H_{222b} (1) köçüp, Sind K₂₈₅ suyınıñ güzārı sarı mutavaccih boldük. Sind daryāsınıñ güzārını körgeli, (2) Mir Muḥammad Cālabānnı, ağa inisi bile, yana bir néçe yigitlerni bularğa қоşup, yoққarı қойı (3) güzār körgeli yéberildi. Ordunu daryā sarı yürütüp, mén Savātī tarafı - kim Gürk-hāna (4) dérler - gürk avlağalı bardım. Bir néçe gürk paydā boldı. Velī cangalı qalın édi, cangaldın (5) çıkmadı. Bir buzavlık gürk tüzge çıkıp, qaça bérđi. Hayli oқ uruldu. Cangalı yavuş édi, (6) özini cangalğa saldı. Cangalğa ot saldılar, ol gürk hōd tapılmadı. (7) Yana bir gürk buzavı ötkе köyüp, tıprıçılap yatadur. Boğuzlap, her kişi (8) şıralğa aldı. Savātīdın yanıp, hayli sayr-gerdānlık tartıp, namāz-ı huftan orduğa E_{178b} (9) keldük. Güzār köre bargānlar, güzār körüp, kéliptürler.

Tañlası panc-şanba günü, aynıñ (10) on altısında, at ve téve bile ve partal bile kéçittin kéçildi. Ordu bāzārı ve yayaқ ve eşek- (11) ni cālabānlar cāla bile kéçürdiler. Oşbu gün güzār başıda ékende, Nilābılar kélip, bir kéçim- (12) lik at ve üç yüz şāhrūhī pişkeş kılıp, kördiler. Él tamām kéçkeç, oşal namaz-ı pişin (13) oқ köçüp, géçeniñ bir pāsığaça yürüp, Keçe-kūt suyınıñ yavuşığığa tüşüldi. (14) Andın érte köçüp, Keçe-kūt suyını ötüp, tüş kıla Sengdākī köteline aşıp, H_{223a} (1) tüşüldi. Seyyid Kāsım Éşik Ağa çağdavul édi. Kéyindin, ordu kéyinçe kéledürgen (2) Gücūrlarnı tutup, bir néçe baş kēsip keltürdi. Sengdākīdin sahar köçüp, kéç namāz-ı pişin (3) Sūhān suyını

7 çerigini : E çerikni | üç dört ay çerikledük : E çerikledük üç dört ay || 9 kim : E - | çerik : E çerik || 11 yigitlerni : E ئيگيتلارنى || 12 oruğluğıdın : H aruğluğıdın || 222b 1 H دريای نينک || 3 daryā : H daryāsı | gürk : E گُرك || 4 gürk : E گُرك | avlağalı : H avlağanı || 5 uruldu : H uruldu édi | cangalı yavuş : H - || 6 özini : H اوزونى | cangalğa saldı : H cangalğa cangalı yavuşığığa saldı || 7 tıprıçılap : E yıbrıçılap | her kişi : pür-kişi || 8 şıralğa : H şıranğa | aldı : H اولدى | sayr-gerdānlık : E sar-gerdānlık || 10 on alusıda : H [on alu]sıda, E ğurrasıda (E'nin haşiyesinde "an alu" kaydı var) | ve partal : E partal | eşekni : E eşikni || 11 cāla : H - || 12 oşal : E oşol || 13 yavuşığığa : E yav[u]ğığa || 223a 1 Ağa : E Ağa | kéyindin : E كيندين | ordu : H küç

ötüp, tüşüldi. Ordunıñ keyni tün yarımıça kéle qaldı. (4) Muḥkem uzak köç édi; atnıñ bî-macállığı ve aruqlığı maḥallı bısyâr zor boldı. (5) Ḥaylî at qaldı.

Bihredin yéti sékiz kürüh şımâl sarı bir tağ tüşüptür. Bu tağnı (6) *Zafar-nâma* da ve ba'zı kitâblarda Köh-i Cüd bitiptürler. Vach-ı tasmıyası ma'lüm émes édi, (7) soñralar ma'lüm boldı: Bu tağda, bir ata naslıdın, iki ḥayl él bar; birini Cüd dérler, (8) birini K₂₈₆ Cancūha dérler. Bu tağdağı ve Nilâb bile Bihre arasıdağı el ü ulusqa, bular qadim- (9) dın ḥâkim ü farmân-ravâ bola kélgendürler; velî yârana ve bîrâdarâna ḥukūmat kıla. Her né (10) ḥâırları tilese, ala almaslar. E_{179a} Bir késim yosunluq, qadimdın bir néme kim muqarrar kılıpturlar; (11) bularnıñ alışı ve alarnıñ bérişi bu muqarrardın artuq ve öksük bolmas. (12) Muqarrarları budur kim: qoş başdın bir şâḥruḥî bérürler, ked-ḥudalığda yéti şâḥruḥî (13) bérürler; çeriklerige hem barurlar. Cüd hem néçe şu'ba boluptur, Cancūha hem. Bu tağ - kim (14) Bihreniñ yéti kürühıda vâkı' boluptur - Kışmir tağlardın - kim Hindükuş tağı oşbu H_{223b} (1) tağlar birle payvast tağlardur - ayrılıp, ğarb-ı canüb sarı tartıp barıp, Dinkütñiñ (2) ayağıda Sind daryasığa muntahî boluptur. Oşbu tağnıñ yarımında Cüddur, yarımında Cancūha. (3) Bu tağnı Cüdqa mansüb kılıp, Köh-i Cüd déptürler. Bulardın bir mu'tabar uluğı **r â y** ḥıṭâb (4) tapar; özge ini, oğlını **m e l i k** dérler. Bu Cancūha Langar Ḥanniñ tağayıları bolur. Sūhân (5) suyınıñ navāḥısideğı el ü ulusnıñ ḥâkiminiñ atı Melik Hast édi. Aşlı (6) atı Asaddur. Hindüstânilar mundaq ḥarakatlarını gâhî sâkin oqurlar. Néçük kim, (7) *ḥabar'* nı *ḥabr* dérler, *Asad'* nı *Asd* déptürler. Bara bara *Hast* boluptur.

Langar Ḥanni, Melik Hast (8) Cancūhağa tüşkeç oq, yéberildi. Qatrap barıp, 'inâyat u şafqatımızdın ümidvâr kılıp, (9) namâz-ı ḥuftanda alıp kéldi. Bir kéçimlik at pişkeş kéltürüp, mulâzamat kıldı. Yégirme (10) iki yégirmeüç üç yaşda bolğay édi. Bularnıñ gelle qaraları ordunıñ gird ü navāḥi- (11) sıda bısyâr édi. Çün hamışa Hindüstân almak ḥâırdı édi. Bu bir néçe E_{179b} vılâyat- (12) lar - kim Bihre ve Ḥoş-âb ve Çân-âb ve Çanyüt bolğay - néçe maḥal Türk taşarrufıda édi. Bularnı (13) ḥod mülkimiz dék taşavvur kılır éduk; zor bile, yâ şulḥ bile özümüzniñ muftaşarrıf boluru-

4 maḥallı : E محلى édi | boldı : H boldı édi || 6 bitiptürler : H bitiptürler || 7 bar : H بار || 8 dérler : H - | bile : H bile ve || 9 ravâ : E ravâsı | kıla : H - || 10 almaslar : H almas || 11 alarnıñ : H olarnıñ | muqarrardın : E muqarrarlarıdın || 12 muqarrarları : E muqarrar || 223b 1 birle : H bir || 2 yarımında : H yarımında || 6 Hindüstânilar : E Hindüstânilar || 7 ḥabarnı : H ḥabarı || 8 qatrap : E qatrap || 10 bularnıñ : H bula[r]nıñ || 11 Hindüstân : E Hindüstân || 12 Çanyüt : H Canyüt

(14) mızğa mutayaqqın édük. Bu cıhattın bu tağ éli bile yaǵşı ma‘aş kılmak vâcıb u lâzım édi. H_{224a} (1) Farmân boldı kim: “Hiç kim K₂₈₇ bularnıñ gelle qaralarğa, belki ip uçı, igne sınıqlarığaça (2) zarar u nuqşân yétkürmesünler.”

Andın érte köçüp, namâz-ı pişin, Kelde Kehârğa kélip tüştük. (3) Atrâf u navâhiida qalın havidzâr édi. Bu Kelde Kehâr tavr yerı vâkı‘ boluptur. Bihreniñ (4) on kürühıda Cüd tağınıñ arasında, hamvâr yerı tüşüptür. Bu hamvâr yerniñ (5) ortasında bir uluq köldür. Atrâfıdağı tağlardın yamğur suları yığılıp, (6) bu köl boluptur. Girda-girdi üç kürühğa yavuşqay. Şimâlıda yaǵşı öleñ vâkı‘ boluptur. (7) Ğarbıda tağ dâmanasıda çaşmadur. Bu çaşma suyı bulandılargâ, kim bu kölge muşrif- (8) dur, oturur, çun qâbil yér édi. Bâgı saldım, Bâg-ı Şafâğa mavsüm. Ğaylı hoş-havâ (9) ve bâ-şafâ yér vâkı‘ boluptur. Néçük kim, şarhı kélğüsüdür.

Kelde Kehârdın sahar, atlanıldı. (10) Hamtâ-tü köteliniñ başıda bir néçe yérlik él, muhaqqar pişkeş bile kélip, mulâzamat kıldılar. (11) ‘Abdu'r-raħim Şıǵavulğa kélgen kişini qoşup, Bihre yeberildi, kim Bihre élige ıstımâlat (12) bérip, dégey kim: “Bu vilâyatlar qadimdın Türkke ta‘alluq bola kélgendür; zinhâr (13) tavahhum u dağdağa özlerige yol bérip, élni buzulğalı qoymasınlar, kim bu vilâyat (14) ve él bile yaqımız bardur, talan u târâc bolmağusıdur.” Çaşt, kötel tübige tüşüp, H_{224b} (1) Qurbân Çarhı, ‘Abdu'l-mülük Ğâstı başlıq, yéti sékiz kişini ilgeri ğabar alğalı yeberildi. (2) İlgeri barğanlardın Mir Muħammad Mahdı Ğvâca bir kişi keltürdi. Bu aş nâda Afgânlar- (3) nıñ uluqlarında bir néçesi pişkeş bile kélip, mulâzamat kıldı. Langar Ğanğa qoşup, (4) ıstımâla cıhatında, Bihre élige yeberildi Köteldin aşıp, cangaldın çıkıp, buranğar (5) cuvanğar gol yasal bile Bihre sarı mutavaccih bolduq Bıhrağa yavuş yétken maħalda, (6) Davlat Ğan Yüsuf Ğaylınıñ oğlı ‘Alı Ğannıñ nökerleridin Dıva Hindü, yana (7) Siktünüñ oğlı Bihreniñ arbâbları bile kélip, bir at, téve pişkeş kılıp, mulâzamat (8) kıldılar. Namâz-ı pişin bola K₂₈₈ Bihre élige zarar u zahmat yétkürmey, Bihreniñ şarqıda, Bihet (9) suyınıñ yaqasında, bir birzârda tüşüldi.

I sınıqlarığaça : H sınıqlarığa || 6 şimâlıda : H şimâ[lı]da || 8 mavsüm : E mavsüm, néçük kim şarhı kélğüsüdür || 9 bâ-şafâ : H şafâ | néçük kim şarhı kélğüsüdür : E - || 10 Hamtâ-tü : E Hambâ-tü || 12 Türkke : E bizge || 13 özlerige : H اورزلاتكل || 14 yaqımız : E باقيتس | talan u târâc : E târâc u talan || 224b 1 Çarhı : H E Carhı | Ğvâstı : H Hastı , Ğastı || 5 Bıhrağa : H Bıhr[a]ğa || 6 Ğan : E Ğvân | nökerleridin : H nökerlerdin || 7 Siktünüñ : H سكونينك | bir : E bir bir | téve : H - || 8 Bihreniñ : H Bihre

Témür Béğ, Hindistānga kirip çıkkalı (10) béri, bu néçe vilāyat - kim Bihre ve Hoş-āb ve Čān-āb ve Čanyūt bolğay - Témür Bégniñ (11) avlādınıñ ve tavābı' u lavāhıqınıñ taşarrufida édi. Şāh-ruḥ Mırzā- (12) niñ nebiresi Soyurgatmış Mırzāniñ oğlu Sulṭān Mas'ūd Mırzāniñ - kim Kābul (13) ve Zābul ayālat u ḥukūmatı ol furşatta aña ta'alluḥ üçün, Sulṭān Mas'ūd Kābuli dérler (14) édi - tarbiyyat-gardalarındın Mır 'Alı Bégniñ oğlanları Baba Kābuli ve Daryā Ḥan H_{225a} (1) ve Apaḳ Ḥan - kim soñra Ğāzi Ḥan dérler édi - Sulṭān Mas'ūd Mırzā ve oğlu 'Alı Asğar Mırzā- (2) dın soñ, mutağallıblıq bile Kābul ve Zābul ve bu E_{180b} mezkūr bolğan Hindistāndağı vilāyat (3) ve parganalarğa mutaşarrıf bolup édiler. Sultan Abū Sa'id Mırzā zamānıda Kābul ve Ğazni bularnıñ (4) taşarrufıdın çıqtı. Hindüstāndağı vilāyatlar bularnıñ taşarrufida édi. Tariḥ-ı toḳuz yüz (5) onda, Kābulğa avval kélgen yili, kim Hindistānga kirmek dá'ıyası bile, Ḥaybardın ötüp, (6) Parşavar kélgende, Bāḳi Čağānyāniniñ sa'yı bile, koyıǵı Bengeş sarı - kim Köhet bolğay - (7) yürüp, ḳalın Afgānistānnı çapıp, kırip, Bannū ve Daştını talap, tārāc (8) kılıp, Düki bile çıkıldı. Ol furşat Bihre ve Hoş-āb ve Čān-āb ḥukūmatı Mır 'Aliniñ (9) nebiresi Ğāzi Ḥanniñ oğlu Seyyid 'Alı Ḥanga ta'alluḥ édi. İskendar Buhlülniñ atıǵa (10) ḥuṭba oḳup, anıñ itā'atıda édi. Ol çerik çeriklegendin mutavahhım bolup, (11) Bihreni taşlap, Bihet suydın ötüp, Bihre kēntleridin Şir-kūtnı (12) olturur yér yasap édi. Bir iki yıldın soñ, bizniñ cihatımızdın Seyyid 'Alı Ḥan (13) bile Afgān bad-gümān boldı. Ol hem bu sababdın dağdaǵa vu tavahhum özige yol bérip, (14) bu vilāyatlarını Davlat Ḥan Tatar Ḥan Yūsuf Ḥaylğa - kim Lāhūr ḥākimi ol vaḳt ol H_{225b} (1) édi - tapşurdı. Davlat Ḥan, uluḳ oğlu 'Alı Ḥanga Bihreni bérip édi. Ol çağ K₂₈₉ Bihre, (2) 'Alı Ḥanniñ taşarrufida édi. Davlat Ḥanniñ atası Tatar Ḥan, ol altı yéti sar-dārdın (3) birisidür - kim ḥurūc kılıp, Hindüstānga mutaşarrıf bolup, Buhlülni pād-şāh kıldılar - (4) Sahrand ve Satluc daryāsınıñ şimālı vilāyatlar, tamām bu Tatar Ḥanda édi. Bu vilāyat- (5) larınıñ cam'ı üç kürürdın köprek bolur. Tatar Ḥan E_{181a} ölgendin soñ, Sulṭān Sikendar (6) pād-şāhlıǵıda bu vilāyatını Tatar Ḥanniñ avlādıdın alıp édi. Mén Kābul vilāyatıǵa (7) kélgen tārīḥdın bir iki yıl burunraq, bir Lāhūrni oḳ Davlat Ḥanga bérip édi.

9 Hindistānga : E Hindüstānga || 11 tavābı' u lavāhıqınıñ : H tavābı' avlādınıñ ve tavābı' u lavāhıqınıñ || 13 ayālat u ḥukūmatı : H ayālat ḥukūmatı || 225a 2 Hindistāndağı : E Hindüstāndağı || 3 Ğazni : E Ğazni || 5 Hindistānga : E Hindüstānga || 6 Parşavar : H Parşādür || 7 kırip : E kıriptur | Bannū : E - || 12 yıldın : E نيل دين || 13 yol bérip : E bérip yol || 225b 5 vilāyatlarınıñ : H vilāyatlarınıñ || 6 pād-şāhlıǵıda : H pād-şāhlıǵı | bu : H - | vilāyatını : E vilāyatını || 7 tārīḥdın : H tārīḥ | yıl : E il | Ḥanga : H Ḥānga

Taňlası (8) ba'zı munāsıb yérlerge çapğunçı yéberildi. Oşbu gün Bihre sayr kıldım. Sangar Hān (9) Cancūha oşbu gün kélip, at pişkeş kılıp, mulāzamat kıldı. Çār-şanba günü, aynıñ (10) yégirme ikiside, Bihreniñ uluqlarını ve çavdarılarını tilep, tört yüz miñ şāhruhi (11) māl-ı amān qarār bérilip, muhaşşillar ta'yin kııldı. Dağı atlanıp, sayr kılıp, kémege (12) kirip, ma'cūn yédük. Bihre ve Hoş-āb olturuşluk Balūclarğa Haydar 'Alam-dārı (13) yéberilip édi. Panc-şanba şabāhı, bir gül-i bādām topçaq pişkeş kılıp, mulāzamat kıldılar. (14) 'Arzğa yétti kim, çerik éli Bihre élige bī-sarlık ve dast-andāzlıklar kıladurlar. H_{226a} (1) Kişiler yéberip, bī-sarlık kılgan élniñ ba'zısını yasaqqa yétkürüp, ba'zısının (2) burnını téşip, ordudın évürdiler. Ādina günü Hoş-āb élidin 'arz-dāšt (3) kélidi. Şāh Hasan Arğun - Şāh Şucā' Arğunniñ oğlu - ta'yin boldı, kim Hoş-ābka bargay. Şanba günü, (4) aynıñ yégirmi béşide, Şāh Hasannı Hoş-ābka yéberildi. Yek-şanba günü, andağ yamğur yağdı kim, (5) tamām tüzlerni su tuttu. Bihre bile ordu tüşken bağlar arasında azğına şor su érdi. (6) Namāz-ı pişingeçe 'arzi E_{181b} bir uluq daryāça boldı. Bihreniñ yavugıda bir tir-gez atımı yérdin (7) köprek güzar yoq édi, üzdürüp öter édiler. İki namāz arasında oşol kirgen sularnı (8) sayr kıla atlandım. Yağın ve çapğun andağ boldı kim, yana yanıp, orduğa kélmek- (9) ke tavahhum boldı. K₂₉₀ İki namāz arasında, oşol kirgen sunı, üzdürüp öttüm. Çerik élige (10) hem bisyār tavahhum boldı. Ekşer él, otaqlarını ve ağır partallarını taşlap, cébe (11) ve kéçim ve yarağlarını éginlerige alıp, at yalañaçlap üzdürüp, ötti- (12) ler. Tüzlerni ekşer su tutup érdi. Şabāhı daryādın kémelerni keltürüp, ekşer çerik éli çadırlarını ve partallarını kéme bile ötker- (13) diler. Tüşke yavuş Koç Bégniñ kişisi bir şar'ı su yoqkarı barıp, (14) güzar taptılar. Kalğan él güzar bile öttiler. Bihreniñ qorganınıñ içide - kim Cahān-numā H_{226b} (1) dérler - bir gün turup, se-şanba şabāhı köçüp, yamğur ve seyl taraddudıdın, Bihreniñ (2) şımāl sarı yanıdağı bulandılarnıñ üstige tüşüldi.

Taqabbul yarmağıda ihmāl kıladur- (3) lar édi. Tört sarkār kılıp, béglerge buyuruldı, kim ihtimām kılıp, bütkergeyler. (4) Bir sarkār Halıfağa tayin boldı, yana bir sarkār Koçka, yana bir sarkār Dost Naşırğa, yana bir sarkār (5) Seyyid Kāsım

12 yédük : H يندوك || 14 dast-andāzlıklar : E dast-andāzlık || 226a 1 yasaq[k]a | ba'zısınıñ : H ba'zısınıñ || 2 évürdiler : H évrürdiler | 'arz-dāšt : H 'arza-dašt || 3 Arğun : H - | Arğunniñ oğlu : H Arğunni || 4 aynıñ : H aynıñ | yégirme béşide : H [yégirme béş]de | günü : H - || 5 tüzlerni : H tüzleri || 7 köprek : H köpraq | oşol : H - || 9 üzdürüp : E ازدوروب || 11 kéçim : H kéyim | yalañaçlap : H yalañaçlap || 12 ekşer ... kémelerni : H - || 13 kişisi : E كيشى لا اكاسى || 226b 2 taqabbul : E taqbil || 3 buyuruldı : E buyuruldı || 4 Koçka : E Koç Béğka

bile Muhib 'Aliğa. Çün Türk olturuşluk vilâyatlarını özümüzniñ (6) taşavvur kılip édik, ol cihattın talan u tārāc bolmadı.

Hamışa elniñ sözi (7) bu édi, kim eger E_{182a} muşālağa cihatıdın elçi barsa, Türkke ta'alluk vilâyatlarğa muzāyağa kılima- (8) gularıdur. Panc-şanba günü, rabı'u'l-avval ayınıñ ğurrasıda, bu cihattın Mullā Murşıdnı Sulţān İbrāhımğa (9) - kim atası Sulţān İskendar oşol beş altı ayda ölüp, Hind salţanatı muña (10) tégip édi - élçilikke ta'yin kılip, bir qarçığay yéberip, qadimī Türkke ta'alluk vilâyat- (11) larını tiledük. Davlat Ğanğa bitilgen ğaıtlarını ve Sulţān İbrāhımğa bitilgen ğaıtlarını (12) tapşurup, ağız sözleri dağı ayıp, Mullā Murşıdğa ruhşat bérildi.

Bu Hindıstān éli, (13) 'ala'l-ĥuşuş Afgānlar, 'acab ĥuş u ĥıradın yıraĥ ve rāy u tadbırdın kıraĥ éller (14) bolur émiş. Né yağılık yürüş ü turuşın kıla aldılar, né dostluk rāh H_{227a} (1) u ravişın bile aldılar. Barğan kişimizni Davlat Ğan néçe K₂₉₁ ğün Lāĥırda saĥlatıp, (2) né özi kördi, né İbrāhımğa yéberdi. Néçe aydın soñ, barğan kişimiz, hiç cavāb (3) tapmay, Kābulğa kéldi.

Ādına ğünü, aynıñ ikiside, Şıbaĥ Pıyāda bile Derviş 'Alī (4) Pıyāda - kim ĥālā tüfek-andāzdur - Kābuldın 'arz-dāştlar kéltürüp, Hindālnıñ (5) tokĥan ĥabarını hem kéltürdiler. Hindniñ taşırını zamānda bu ĥabar kélgén üçün, (6) şugun tutup, Hindāl at kıoydum. Qanbar Béĝ hem Balĥdın Muĥammad Zamān Mirzānıñ 'arz-dāştlarını (7) kéltürdi.

Tañlası dıvān tarĥaĝandın soñ, sayrĝa atlanıp, kémege kirip, (8) 'araĥ içildi. Maĥlıs ahlı: E_{182b} Ĥvāca Dost Ĥāvand, Ĥusrav, Mırım, Mirzā-ĥulı, Muĥammadı, Aĥmadı, (9) Gedāy, Nu'mān, Langar Ğan, Rūh-dam, Qāsım 'Alī Tiryākī, Yūsuf 'Alī, Téñri-ĥulı. Kémeniñ başı (10) sarı tālār yapılıp édi, üstünü hamvār. Mén bir néçe kişi bile munda olturup (11) édim. Yana bir néçe, tālārınıñ astıda olturup édiler. Kémeniñ kıuyruĝı sarı (12) hem olturur yer bar édi; Muĥammadı ve Gedāy ve Nu'mān anda olturup édiler. Namāz-ı dıĝer- (13) geçe 'araĥ içildi. 'Araĥnıñ bad-ĥvārılıĝdın mutanaffir bolup, bu yüzdeĝilerniñ (14) ittıfākı bile, ma'cün iĥtıyār kıldük. Kémeniñ ol uçıdaĝılar ma'cün yeĝenimizni H_{227b} (1) bilmediler, 'araĥ oĥ içtiler. Kémedin

8 ğurrasıda : H ğurr[a]sıda || 12 aĝız : H E aĝır | Hindüstān : H Hindıstānga || 14 né yağılık : E bi yağılık || 227a 4 'arz-dāştlar : H 'arza-dāştlar || 6 kıoydum : H kıoydım || 7 tarĥaĝandın : H tarĥaĝaydın , E tar[ka]ĥandın || 9 Gedāy : H Gedāyi || 10 yapılıp : E یا...یب , H یا...یب , K bitip || 12 Gedāy : H

Gedāyi

namâz-ı huftanda atlanıp, keç orduğa kældük. Muḥammadi bile (2) Gedây méni ‘araḫ içedürgen ḫayâl kılıp, şâyasta ḫıdmatı kılalıñ dép, ‘araḫ küzesini (3) at üstide navbat bile köterişip, ğarīb naşa’ u başāşat bile kirip kældiler. Hemîn déydürler (4) kim: “Mundaḫ ḫaranġu geçede, küzeni özümüz navbat bile köterip, kældük.” Soñra ma‘lüm kıldılar, (5) kim şuḫbat özgeçe émiş ve keyfiyyat özgeçe; cam‘ı ma‘cünî ve cam‘ı mast. Çün hergiz ma‘cün şuḫbatı (6) bile çağır şuḫbatı rāst kélmes, bısyār munfa‘ıl boldılar. Mén dédim kim: “Şuḫbatnı bar-ham urmañ! (7) ‘Araḫ içerge K₂₉₂ köñüllük kişi ‘araḫ içsün, ma‘cün yérge köñüllük kişi ma‘cün yésün; (8) hiç kim bir birge ta‘arruz bile bile guft u ġū kılmasun!” Ba‘zı ‘araḫ içtiler, ba‘zı ma‘cün yédiler. Bir zamân (9) tekellüf bile şuḫbatı E_{183a} tutuldı. Baba Cân Ḳanbüzî kéme şuḫbatıda yok édi; aḫ öyge kélgende, anı (10) tiledük. ‘Araḫ içmek ıstıd‘ā kıldı. Tardî Muḥammad Ḳıpçaḫnı hem tilep, mastlar bile (11) ham-şuḫbat kıldük. Çün ma‘cün şuḫbatı bile hergiz ‘araḫ u çağır şuḫbatı rāst kélmes. Mastlar (12) her tarafdın parişān guft u ġū kıla kiriştiler. Ekşer ta‘arruzları ma‘cün ve ma‘cünilar (13) bile édi. Baba Cân hem mast bolup, ğalaba parişānlar ayttı. Tardî Muḥammadḫa hem mastlar, (14) tola tola ayaklarını pay-dar-pay bérıp, az furşatta mast-ı lâ-ya‘kıl kıldılar. Her néçe sa‘y u işlāḫ H_{228a} (1) maḫāmıda boldük, be-hem yétmedi. Şalāyınlıḫ ḫaylî boldı. Suḫbat bî-maza boldı, her sarıġa (2) tarġaştılar.

Du-şanba ġüni, aynıñ béşide, Bihre vilāyatını Hindü Béġge bérildi. (3) Se-şanba ġüni, Çan-āb vilāyatını Ḥuseyn İkreke ‘ınāyat kılıp, Ḥuseyn İkreke ve (4) Çan-āb élige ruḫşat bérdük. Bu furşatta Seyyid ‘Alî Ḥanniñ Mınūçıḫr Ḥan atlıḫ (5) oġlı - kim Hindüstāndın bizni dép, yoḫḫarıġı yol bile kéledürgenide, Tatar Keker- (6) ge yolukur; munı ḫoymay saḫlap, kızını bérıp, küyev kılır; néçe maḫal anıñ bile édi - (7) kelip mulāzamat kıldı.

Nil-āb bile Bihre taġları aralıġıda, Cüd ve Cancūhaniñ (8) ḫalāyıkıdın başḫa, Kışmir taġlarıġa payvasta, Cat ve Gücür ve ol tavāyıfın yana (9) ḫalın éllerdür, kim her ḫolda, her puştada kéntler yasap olturupdurlar. Bular- (10) nıñ E_{183b} ḫākim ve uluġı Keker ḫabilasıdur. Bularnıñ uluġluġı hem Cüd ve Cancūhaniñ (11) uluġluġı déktür. Bu taġ dāmanasıdaġı ḫalāyıkıñ uluġluġı, ol tāriḫ- (12) da, bir ata oġlı Tatar

2 méni : H ménni || 3 naşa’ : H naş’a || 4 köterip : barıp || 7 ‘araḫ : E oḫ || 9 tutuldı : H بويولدى |
kéme : H ki || 14 pay-dar-pay : H درى || 228a 2 tarġaştılar : H tarġaştılar || 3 Çanāb : H Cānāb
| İkreke : E İkzekke | İkreke : E İkzekke || 4 Çanāb : H Canāb | bérdük : E bérildi | furşatta :
furşatlarda || 5 yoḫḫarıġı : E yoḫarıġı

Keker bile Hâti Kekerde édi. ‘Am-zādalar édi. Bularnıñ bérk (13) yérleri āb-kendler ve carlar boladur. Tatarıñ yériniñ atı Parhāla édi. Qarlıq (14) tağdın hayli koyraq édi. Hâtiniñ vilāyatı K₂₉₃ tağka payvastturur. Kālancarnı, kim Bābü Hān H_{228b} (1) Bīsūtka ta‘alluq édi, anı hem Hâti özige yaqturup édi. Tatar Keker, Davlat Hānnı körüp (2) édi; fi'l-cumla itā‘at-gūna kıılır édi. Hâti, körmeydür édi; fitna vu fasād maqāmıda édi. (3) Tatar, Hındıstān bégleriniñ sözi ve ittifaqı bile kélip, yıraqraktun Hâtini kabağan (4) yosunluq kıılıp, oturup édi. Oşbu fırsatlarda - kim biz Bihrede éduk - av bahānası bile (5) gāfillıқта Hâti, Tatarıñ üstige yürüp, öltürüp, vilāyatını ve haramlarını, bolganı- (6) nı élikledi.

Namāz-ı pişin sayrga atlanıp, kémege kirip, ‘araq içildi. Ahl-ı maclıs: Dost Bég, (7) Mirzā-ı kılı, Aħmadı, Gedāy, Muħammad ‘Alı Ceng-ceng, ‘Asas, Uğan-bérđi Moğul. Ahl-ı nağma: Rūħ-dam, (8) Baba Cān, Qāsım ‘Alı, Yūsuf ‘Alı, Téñri-ı kılı, Abu'l-kāsım, Ramażān Lolı. Namāz-ı huftangaça kémede (9) içip, namāz-ı huftan kémedin mast-ı táfih çıqıp atlanıp, maşalını éligimge alıp, daryā yaqasından (10) orduğaça, geh atnıñ bu yüzige E_{184a} égilip, geh ol yüzige égilip, yek-cılav çapıp, kéliptür mén. (11) Ğarīb mast ékendür mén. Tañlasığa mundaq maşal alıp, orduğaça yek-cılav kélgenimni (12) şarh kıldılar. Aşlā hātirimğa kélmedi. Öyge kélgende hayli istıfrāğ kılıptur mén.

Ādina (13) günü, sayr kıla atlanıp, kéme bile sudın öttük. ol yüzdegi bāğāt u şikūfalarını ve ney-şeker (14) ékilgen yérlerni tafarruc kıılıp, dalv u çarhlarını körüp, su tartıp çıqarmaq keyfiyyatını sorup, H_{229a} (1) belki mükerrer sular tarttırdük. Sayr aşnāsıda ma‘cün ihtıyār kıılıdı. Andın yanıp kélip, kémege (2) kirildi. Mınüçıhr Hānga dağı ma‘cün bérilip édi; andaq ma‘cünı bolup édi kim, iki (3) kişi qoldap turğuzup édiler. Bir zamān sunıñ ortasında kémege langar salıp, turıldı. (4) Andın soñ su koyı hayli barıldı. Muddattın soñ, yana kémeni yoqkarıbaqa tarttır- (5) dük. Ol aħşam kémede oq, uyqulap, saħarga yavuq orduğa keldük.

Şanba günü, (6) rabı‘u'l-avval ayınıñ onıda, āftāb Hāmalğa taħvil kııldı. Oşbu gün namāz-ı pişin, sayr kıla (7) atlanıp, kémege kirip, ‘araq içildi. K₂₉₄ Ahl-ı maclıs:

12 ‘amm-zādalar : E ‘amma-zādalar || 13 Parhāla : H Pırāla || 14 tağka : H tağka | payvastturur : H payvastduru[r] || 228b 1 Bīsūtka : E Mansübka | yaqturup : H baqturup || 2 Hâti : H Hâtini || 3 Hındıstān : E Hındüstān || 4 biz : H - | av : H - || 7 ‘Asas : E Hāsan || 9 içip : H [i]çip | táfih : H طافح , E تافح || 13 yüzdegi : E yüzdağı || 14 ékilgen : E ékken, H ék[k]en | tafarruc : H tafarruh ||

229a 2 ma‘cünı : H ma‘cünni || 3 bir : E her || 4 yoqkarı : E yoqarı || 7 ahl-ı maclıs : K-

H'vāca Dost Hāvand, Dost Bég, Mırım Bég (8) Mirzā-kulı, Muḥammadı, Aḥmadı, Yūnus 'Alı, Muḥammad 'Alı Ceng-ceng, Gedāy Tağayı, Mir Hurd, 'Asas. Ahl-ı nağma: (9) Rūḥ-dam, Baba Cān, Kāsım 'Alı, Yūsuf 'Alı, Téñri-kulı, Ramazān. Bir şāḥ-ābka kirip, muddati (10) su qoyı barıldı. Bihre toğrısidin ḥaylı koyıraqdın çıqıp, kéç orduğa kéldük. E_{184b} Oşbu gün Şāḥ Ḥasan, Ḥoş-āb- (11) dın kéldi. Çün élçi yéberip, qadimdın Türkke ta'alluq vılayatlarını tilep, (12) muşālaḥa arāğa salılıp édi; tavecih kılgan yarmaqlar bir néme élikke tüştı.

(13) Isıq hem yavuştı. Hindü Bégge kömek, Şāḥ Muḥammad Muhr-dārni ve inisi Dost Muhr-dārni (14) yana ba'zı munāsabatlıq yigitlerni ta'yin kılıp, her kıysığa, farāḥūr ḥāllarığa yaraşa, H_{229b} (1) vach-ıstıqāmat muqarrar u mu'ayyan boldı. Langar Ḥanğa - kim bu yürüşlerge sā'i ve bā'ış (2) ol édi - Ḥoş-ābnı 'ınāyat kılıp, tuğ bérıp, munı hem Hindü Bégge kömek muqarrar (3) kıldük. Bihrede bolğan Türk ve yérlik sıpāhılarnıñ dağı vach u 'ulūfalarını artturup, (4) Hindü Bégge kömek koydük. Bu cumladın bir, Mınūcıhr Ḥan édi - kim atı mezkūr boldı - yana Nazār 'Alı (5) Türk édi - Mınūcıhr Ḥannıñ uruq kıyaşı bolur édi - yana Sangar Ḥan Cancūha ve Melik Hast (6) Cancūha édi.

Vılāyat işini muşālaḥa ümidi bile, bir nav' qarār bérıp, yek-şanba günü, rabı'u'l-avval (7) ayınıñ on biride, Bihredin köçüp, Kābulğa murāca'at kıldük. Kelde Kehārga kélip tüşüldi. (8) Ol gün hem ğarīb yağmur édi. Képeneklik képeneksiz kışı barābar édi. Ordunıñ (9) keyni kéç namāz-ı ḥuftanğaça kéle kaldı. Bu yér ve mülkniñ āb u tābını bilür kışiler, 'ala'l-ḥuşuş (10) Cancūha - kim Kekerniñ qadımı duşmanı édi - 'arz kıldılar kim: "Hāti Keker, aralıqta yaman kışı (11) vāqı' boluptur; yolni ol urar, élni ol buzar. Andaq kılmak kérek kim, bu aradın (12) kétkey, yā añā E_{185a} göş-māl-ı balığı yétkey." Bu ittıfāq bile, tañlasığa, H'vāca Mir-mirānnı ve Mırım (13) Nāşırni ordu bile ta'yin kılıp, uluq çāştta ordudın ayrılıp, Hāti Kekerniñ (14) üstige - kim oşol néçe günde Tatarıñ öltürüp, vılāyatı Parhālağa mutaşarrıf bolup, Parhālada édi; H_{230a} (1) néçük kim mezkūr boldı - ılgädük. Namāz-ı dıgerde tüşüp, atqa boğuz bérıp, namāz-ı ḥuftanda (2) ol yérdin K₂₉₅ atlanıldı. Başçı, Melik Hastnıñ Sar-u-pā

7 H'vāca ... Ramazān : K - | Mırım Bég : H Mırım || 8 Gedāy : H Gedāyi || 9 şāḥ-ābka : E شآخات قه ||
 10 su ... ḥaylı : H - || 12 yarmaqlar bir néme : H yarmaq hem ısıqlar || 13 ısıq hem : H bir néme | ve
 : E - || 14 munāsabatlıq : E munāsablıq || 229b 2 tuğ : E tuğ || 4 cumladın : H cumla || 6 ümidi : H
 ümidi | nav' : H nav'i || 11 kılmak : H قيلمال || 12 ve : H - || 13 Nāşırni : E تاحيرني || 14 Parhālağa :
 H Prālağa | Parhālada : H Prālada || 230 a 2 Sar-u-pā : H سربا , E سوما

atlık Gücür nökeri édi. Géçe yol- (3) nı azıqıp, saharğa yavuş tüşüldi. Bég Muhammad Moğulnı orduga yanduruldu. (4) Yaruş bolğanda atlanıldı. Çaşt, cébe kéyip, ıldam yürüdü. Bir şar'ı kalğanda, Parhālanıñ savādı köründi. Çapğun koyuldu. Buranğar, (5) Parhālanıñ şarkı tarafı bardı; Qoç Bég, kim buranğar édi. Buranğarnıñ arqasığa (6) kömek yéberildi. Cuvanğar kişisi ve gol kişisi Pırālanıñ üstige oq tikilip bardı. (7) Dost Bégni, cuvanğarnıñ - Pırālanıñ üstige barğan kişiniñ - arqasığa (8) kömek yéberildi.

Pırāla carlarnıñ arasında vākı' boluptur. İki yolu bar. Biri şarq-ı canüb (9) tarafı - kim biz bu yol bile keldük - carlarnıñ üsti bile kélür. İki tarafı āb-kend carlar vākı' (10) boluptur. Pırālanıñ yarım kürühıdın yol andaş bolur kim, darvāzasığa yétkünçe, tört (11) beş yerde iki tarafdın car kılıp, yek-rehe boluptur, kim bir tür-gez atımı çuprup E_{185b} barmaq (12) kérek. Yana bir yolu ğarb-ı şımāli tarafıdadur, kim bir kēñ kolnıñ içi bile kélip, (13) Pırālağa çıkar. Bu hem yek-rehedür, özge hiç tarafdın yolu yoqtur. Egerçi faşılı ve küngüresi (14) yoqtur, veli zor keltürgü dék yeri hem yoqtur. Atrāfi yéti sékiz on qarı H_{230b} (1) yek-andāz cardur.

İlgerrek cuvanğar kişisi tengilerdin ötüp, darvāzaga tıxılıp bardı. (2) Hāti, otuz kırqça atlık, cébelik, kéçimlik kişi bile, kalın yayığı bile, çapğunçını yandu- (3) rup saldı. Dost Bég - kim çapğunçınıñ arqasığa kömek érđi - yétişip, yahşı (4) zorlap, köp kişisin tüşürüp, yağını bastı. Hāti Keker - ol arada mardānalıq (5) bile maşhürdur - her néçe cadal kıldı, boldura almadı; kaçtı. Çün bu tengilerde tohtay almadı; (6) qorğanığa yétkeç, qorğanını hem bérkite almadı. Çapğunçı, keyniçe oq qorğanğa kirdiler; (7) bu Parhāla qorğanınıñ tengisi ve carıdın, ğarb-ı şımāli sarıdın yügürdiler. Hāti carıda kaçıp K₂₉₆ (8) çıktı. Munda hem, Dost Bég yahşı bardı; culdu Dost Bégniñ atığa boldı. Mén oşol zamān (9) Pırāla qorğanığa kirip, Tatarnıñ öylerige tüştüm. Çapğun koyar mağalda, méniñ bile (10) turarğa muqarrar bolğan kişilerdin ba'zı çapğunğa barıp édiler. Ol cumladın Amin Muhammad Tarhan (11) Argunni ve Qaraçanı bu curmāna cihatıdın Sar-u-pā atlık Gücürni başçı qoşup, ordunıñ (12)

2 nökeri : E bir nökeri || 3 azıqıp : E azıtıp || 4 Parhālanıñ ... buranğar : H - || 6 gol kişisi : H gol kişi || 8 Pırāla carlarnıñ : H Pırālanıñ || 11 çuprup : E قوپرور || 12 ğarb-ı şımāli : H ğarb-ı şımāl || 13

Pırālağa : H Pırāla || 230b 1 ilgerrek : E - | ötüp : E uçup || 2 yandurup : E yandura || 5 boldura almadı : H boldura [a]lmadı || 6 qorğanını : E qorğanı || 7 Parhāla : H Pırāla | bu tengisi ve carıdın ğarb-ı şımāli sarıdın : E ğarb-ı şımāl sarıdın bu tengisi ve carıdın | yügürdiler Hāti : E - || 9 qorğanığa : H qorğanğa || 10 Amin Muhammad Tarhan Argunni ve Qaraçanı : E Amin Qaraçanı ve Muhammad Tarhan Argunni || 11 Sar-u-pā : E سروپا , H سرپا

utrusıǵa, sar u pā, şahrā vu bayābāngā yéberildi.

Tañlasıǵa, ğarb-ı şımālī cardın ötüp, (13) ħavīdzārǵa E_{186a} tüşüldi. Valī Ĥazānaçıǵa bir néçe ābdān yigitni қоşup, ordu alıǵa yéberildi. (14) Panc-şanba ğüni, aynıñ on béşide köçüp, Andarābaǵa - kim Sūhān suyınıñ yaқasıdadur - tüşüldi. H_{231a} (1) Bu Andarāba қорǵanı Melik Hastnıñ atasıǵa қadımдın ta'alluқ ékendür; Hāti Keke Melik Hastnıñ (2) atasını öltürgendin soñ, buzuluptur. Ol furşatta buzuқ édi. Oşbu (3) namāz-ı huftan, Kelde Kehārdın ayrıлǵan ordu kişisi kélip қоşıldı. Hāti, Tatarnı alǵanda, Parpat (4) atlıқ uruǵını, kéçimlik at ve pişkeş bile, maña yébergendür. Uçramay, kéyin қalǵan (5) ordu élige yoluқup, uruқ bile bile kélip, pişkeşlerin tartıp, mulāzamat қıldı. Langar Ĥan (6) - kim ba'zı muhımlar üçün, Bihredin kéyin қalǵan uruқ bile kélip édi - muhımlarını rāst (7) қılıp, ba'zı yérlik él bile, Bihrege ruşşat bérildi. Daǵı köçüp, Sūhān suydın (8) ötüp, bir puşta üstige tüşüldi. Hātinıñ uruǵı Parpatқа ħıl'at keydürüp, (9) Hātıǵa ıstımālat farmānları bitip, Muĥammad 'Alī Ceng-cengniñ nökerini yéberildi.

(10) Baba Dost ve Halāhıl başlıқ, Humāyünniñ néçe nökeri, Nil-ābқа ve Қarluқ Hazārasıǵa (11) - kim Humāyüngā bérilip édi - daruǵalıқа kélip édiler. Sangar Ĥan Қarluқ ve Mırzā-yı Malvī (12) Қarluқ başlıқ, otuz қırқça kişi Қarluқ uluқlarını alıp kédiler. Bir kéçimlik at E_{186b} (13) pişkeş қılıp, mulāzamat қıldılar. Dillezāk Afgānınıñ hem çerigi kélди. Értesi andın (14) köçüp, iki K₂₉₇ şar'ı kélip tüşüldi. Bir bulandıǵa çıkıp, ordunu mulāhaza қılıp, buyurdük H_{231b} (1) kim, ordu tévesini sanaǵaylar; béş yüz yétmiş téve çıktı.

Sunbul dirañtıniñ ta'rifi éşitilip (2) édi. Bu yurtta kördük. Bu taǵ dāmanasıda sunbul dirañtı azraқtur, birer birer boladur. (3) İlgerrek Ĥındüstān köh dāmanasıda sunbul dirañtı bısyār boladur, uluқ boladur. (4) Ĥındıstānnıñ ħayvānāt u nabātātını zıkr қılıǵanda, mezkür bolǵusıdur.

Bu yurttın naққāra (5) vaқtı köçüp, қаşt bola Sengdāki kōteliniñ түbige түşüp, namāz-ı pişin andın köçüp, (6) kōteldin ve rūdtın ötüp, bir bulandıǵa tüşüldi. Andın

12 tañlasıǵa ğarb-ı şımālī : E ğarb-ı şımālī tañlasıǵa || 14 béşide : E yétide || 231 a Andarāba : H اندارابه | atasıǵa : E arasıǵa | Melik : H - || 3 қоşıldı : E tüşüldi | Parpat : E Parbat || 7 yérlik : E bizniñ || 8 Parpatқа : E Parbatқа | keydürüp : H kédürüp || 9 farmānları : H farmānlar || 10 Nil-ābқа : H Tilābқа || 11 Mırzā-yı Malvī : H Mırzā-ı Malvī || 12 uluқlarını : H uluқlarını || 13 Dillezāk : E دلlezاك || 231b 1 tévesini : H ve tévesini || 4 Ĥındıstānnıñ : E Ĥındüstānnıñ

yarım geçe köçüp, Bihre barurda (7) ötken güzarnı sayr kıla barılıp édi. Oşol ötken güzarda bir uluq aşlıq cālası (8) laylaptur; igeleri bir néçe kılip, cālanı téprete suğrata almaydurlar. Bu aşlıqnı alıp, bizniñ bile (9) bolğanlarğa üleşildi. Asru dar-maħal aşlıq édi. Tüşke yavuq kēlip, Kābul (10) suyu bile Sind suyınıñ qatılışdın qoyıraç Köhne Nil-ābdın yoqkarrak (11) iki suniñ arasığa tüşüldi. Nil-ābtın altı kéme kēltürüp, burangar cuvangar (12) golğa kısmat kııldı; ba-cıd su ötmekke maşğul boldılar. Biz kēlgen dū-şanba günü (13) ve se-şanba aħşamı ve se-şanba günü ve çahār-şanba aħşamı, çahār-şanba günigeçe su kéçe qaldılar. Panc-şanba günü (14) hem azağlaq kişi E_{187a} su kéçti.

Hātiniñ Parpat atlıq uruğını, kim Andarāba navāhisıdın Muħammad ‘Alı Ceng-cengniñ H_{232a} (1) nökerini qoşup, Hātīga yēberilip édi, su yaqasında kēlip, Hātıdın bir kéçim- (2) lik at pişkeş kēltürdi. Nil-āb éli hem bir kéçimlik at pişkeş kēltürüp, mulāzamat (3) kıldılar. Muħammad ‘Alı Ceng-cengniñ Bihrede turmaqqa havası bar édi. Bihre, çün Hindū Bēgge (4) ‘ināyat boldı, Bihre bile Sind daryasınıñ arasıdağı vilāyatlarnı ve éllerni - miş-i Qarluq Hazāra (5) ve Hātı ve Ğıyāş ve Al ve Kib - Muħammad ‘Alı Cang-cangğa ‘ināyat boldı. Ra‘ıyyatlıqqa boyun (6) qoyğan, ra‘ıyyatlıq kılgay; her yér ve her vilāyat boyun qoymasa:

(7) Her kim ki boyun qoymasa, anı yétkey;
Çapqay, talağay, muṭı‘ u munqād étkey⁴³.

(8) Bu ‘ināyatlardıñ soñ, Muħammad ‘Alı Cang-cangğa hāşşa kara miħmal başlıq, hāşşa qalmağı cébeni bērdim. Tuğ K₂₉₈ hem ‘ināyat boldı. Hātiniñ uruğığa ruħşat bērip, Hātīga kılıç ve baş ayaq ve ıstımālat farmānları yēberildi.

⁴³ Bābur

6 köçüp : E köçtüq || 8 suğrata : H - || 10 Sind : H سندن || 11 Nil-ābtın : H Nil-ābdın || 13 ve se-şanba aħşamı : H se-şanba aħşamı | ve se-şanba günü : H se-şanba günü | çahār-şanba aħşamı : H - || 14 Parpat : E Parbat || 232a 1 yēberilip : E yēberip || 2 kēltürdi : H kēltürdi || 3 turmaqqa : H turmaq[k]a || 4 ve éllerni : H - || 5 Ğıyāş : H غياش | Kib : H Kitib | Muħammad ‘Alı Cang-cangğa : H ‘Alı Cang-cangğa, E Muħammad ‘Alıga | boldı : H bold[ı] || 6 qoyğan : H تولغان | her yér ve her : H her yérde || 7 her : H bir | boyun : H boyunni | çapqay : E çapğay || 8 hāşşa qalmağı : E qalmağı | qalmağı : H kılmakı | tuğ : E tuğ | cébeni ... yēberildi : H 'nin 9,10 ve 11. satırlarında

Panc-şanba günü, âftâb çıka, su yaqasıdın köçüldi. Bu gün ma'cün yéyildi. Ğarib gülzârlar, ma'cünnâklıkta tafarruc kıldük. (9) Sarıx ve argavâni pârça pârça yerlerde yek-dast sarıx güller açılıptur, yana pârça pârça yerlerde argavâni güller açılıptur; yana ba'zı yerlerde afşân kılğan dék dar-ham açılıptur. Ordu yavugıda bir bulandı üstide oturup, gülzâr tafarrucı H_{232b} (1) kıldük. Tarrâhlık E_{187b} kılğan dék, bu tépeniñ altı tarafıda bir daf'a sarıx gül ve bir daf'a argavâni (2) gül, haç haç musaddas şeklide açılıptur. İki tarafda gül azrak édi. Göz kâr kılğunça oşmundak (3) gülzâr édi. Parşavarniñ navâhisıda, bahâr vaqtı yahşı gülzârlar boladur.

Sahar ol yurttın (4) köçtük. Kélürde, daryâ yaqasıdan bir şir ğırkırap çıktı. Atlar şir ünini éşitkeç, bi-ıhtuyâr, (5) her sarığa élni alıp téprep, car u çukurğa özini taşladı. Yanıp, yana cangalğa kirdi. Buyurdük (6) kim, gâv-miş keltürüp, cangalğa salıp, şirni çıkarğaylar. Yana ğırkırap çıktı. Her tarafdın (7) okladılar, mén hem okladım. Halvi Pıyâda nayza bile sançarda, nayzaniñ sıtâhın uşata (8) tişledi. Şir kalın oç yép, butağa sığınıp turup édi. Baba Yasavul kılıç suğurup, (9) yakın yürüp édi. Şir hamla kılurda, başığa çaptı. Andın soñ 'Ali Sistâni bélige (10) çaptı. Şir özini daryâğa saldı. Su içide oç öltürdiler. Sudın çıkarıp, (11) térisin buyurdük kim alğaylar.

Ertesige köçüp, Bigrâmğa yétip, Kûra Ketrini (12) tafarruc kıldük. Bir şavm'a yosunluk tarraq ve qarangu öyginédür. Éşigidin kirgeç, (13) iki üç zina koyı tüşkeç, uzalıp yatıp kirmek kérek. Şam'sız kirip bolmas. (14) Bu öyniñ gird ü navâhisıda saç ve saçal, kim kırkıpturlar, bi-mihâyat yatıptur. Bu Kûra H_{233a} (1) Ketriniñ aprâfıda bir madrasa ve rıbât hucraları dék hayli hucralar bardur. Kâbulğa avval kélgen E_{188a} K₂₉₉ (2) yili - kim Köhet ve Bannû ve Daştını çapıldı - Bigrâmda uluq bir yığaçını sayr

8 Panc-şanba ... tafarruc : H'nin 11 ve 12. satırlarında | tafarruc : H E tafarruh || 9 sarıx güller ... dar-ham açılıptur : H argavâni güller şubh cébeni bérdim. Tuğ 10 hem 'inâyat boldı. Hâtiniñ uruğıga ruşsat bérıp, Hâtığa kılıç ve baş ayak 11 ve ısumâlat farmânları yéberildi. Panc-şanba günü âftâb çıka, su yaqasıdın köçüldi. 12 Bu gün ma'cün yéyildi. Ğarib gülzârlar ma'cünnâk كيبك tafarruh açılıptur.

Yana pârça 13 pârça yerlerde yek-dest argavâni güller açılıptur; yana ba'zı yerlerde afşân kılğan 14 dék dar-ham açılıptur. | tafarrucı : H tafarruhı || 232b 1 tarafıda : H tarafıga | gül : H - || 2 tarafda : E taraf || 4 şir : H ير | ğırkırap : E'de bu kelimenin altında Farsça "ğurida" açıklaması var | şir : H ير | bi-ıhtuyâr : H né ıhtuyâr || 5 çukurğa : H çukurğa || 6 şirni : H پرني | ğırkırap : H [ğır]kırap || 7 Halvi : E Halvâ | sıtâhın : H siminin || 8 şir : H ير | yép : E yéyip | sığınıp : E yıkip || 9 yürüp : E turup | şir : H ير || 10 şir : H ير || 11 alğaylar : H ılğaylar || 12 tafarruc : H tafarruh || 233a 2 yili : E ili

kılıp, Kūra Ketrini (3) körmegenge ta'assuf yér édük. Hıylı ta'assuf yégü dék yér émes émiş.

Oşbu gün méniñ (4) bir yaǵşı sancarım itti, Şayhım Mir-şikār saǵlap édi. Turnanı ve leglegni asru hūblar (5) alıp édi. İki üç tülep édi. Andaklar alıp édi kim, mén dék havassız kişini (6) kuşçı kılıp édi.

Melik Bū Hıan ve Melik Mūsā başlık, Dillezāk Afġānları uluqlarıġa, (7) altı kişige, yüzer mışkāl kümüş, birer tonluq, üçer uy, birer gāv-miş Hindüstān (8) soġatıdın bérıp, özgelerige hem farāhūr hālları, yarmaq ve pārça ve gāv ve gāv-miş (9) 'ınāyat boldı. 'Alı Mascıdқа tüşkende, Ma'rūf atlıq, Dillezāk Ya'kūb Hıyl, on koy, (10) iki ħarvār kürinc, sékiz uluq penir pişkeş kélitürdi.

'Alı Mascıdın Yede Bir tüşüldi; Yede Birdın (11) Coy-ı Şāhıġa namāz-ı pişin yétip, tüşüldi. Oşbu gün Dost Bég- (12) ge muħarıq ısıtma boldı. Coy-ı Şāhidın saħar köçüp, Bāġ-ı Vafāda tüşlenip, namāz-ı pişin (13) Bāġ-ı Vafādın tépredük. Gendemekniñ Sıyāh-ābıdın ötüp, kéç namāz-ı şāmda, bir ħavid- (14) zārda atlarını toyġarıp, bir iki geridin atlandük. Surġ-ābdın ötüp, H_{233b} (1) Kerkde tüşüp, uyquladük. Tañ atmasıdın burun, Kerkdin atlanıp, Qara-tüniñ yolu (2) ayrılışıdın mén, béş altı kişi bile Qara-tüda salġan bāġnı köre bardım. Hıalifa E_{188b} ve Şāh (3) Hıasan Bégni ve özge élni, toġrı yol bile yéberildi, kim Quruq Sāyda maña tavaqkuf kılgay- (4) lar. (4) Qara-tüġa yétkende, Şāh Bég Argunniñ Kızıl atlıq tavaçısı, Şāh Bégniñ Kāhān- (5) nı alıp, talap, yangan ħabarını kélitürdi.

Farmān andaq édi kim, hiç kim ilgeri ħabar éltmegey. (6) Namāz-ı pişin bar édi, kim Kābulġa yéttük. Qutluq Qadamniñ köprüġige yétkünçe, hiç kim ħabar-dār bolmadı. (7) Andın soñra, Humāyün bile Kāmran ħabar tapıp, at miñgünçe fırsat bolmadı, çuhralarıġa K₃₀₀ (8) köterip, saħar darvāza bile erg darvāzasınıñ aralıġıda kélip, mulāzamat kıldılar. (9) Namāz-ı diġerde, Qāsım Bég ve saħar qazısı ve Kābulda qalġan mulāzımlar ve arbāblar kélip mulāzamat (10) kıldılar.

3 édük : H édi || 4 itti : K yogaldı , H آی || 10 Yede Bir : H بدد مر || 11 Yede Birdın : H بدد مردین || 13 ħavidzārda : H خودازردا || 233b 1 Kerkde : E Kezkde | Kerkdin : E Kezkdin | Qara-tü : H Qura-tü || 2 Qara-tüda : H Qura-tüda || 4 tavaçısı : E navāhısı || 5 yangan : E tapqan || 8 köterip : H كورتايب | aralıġıda : H aralıġa || 9 arbāblar : H a[r]bāblar

Ādina günü, rabî'u'l-âhır ayınıñ gurrasıda, namâz-ı digerde çağır maclısı boldı. Şâh Hasanğa (11) hâşşa baş ayak 'inâyat kıldım. Şanba saharı kémege kirip, şabûhî kıldük. Nür Bég bu şuhbatta (12) 'üd çalur édi. Ol vaqt tayıb émes édi. Namaz-ı pişin kémedin çıkıp, Gülgine bile tağniñ (13) arasıdağı bâğni sayr kılıp, namâz-ı diger, Bâg-ı Banafşağa kélip, içildi. Namâz-ı şâm Gülgine tarafıdın (14) faşıldın çıkıp, ergge keldim.

Se-şanba gécési, aynıñ béşide, Dost Bég, kim yolda H_{234a} (1) tund ısıtıp édi, Téñri rahmatığa bardı. Bası muta'aşır u muta'allım boldük. Dost Bégniñ (2) na'sını Ğazniğa éltip, Sulţänniñ ravzasınıñ eşiginiñ alıda koydılar. (3) Dost Bég hayli yahşı yigit édi. Bégligide hanüz tarakki kılır E_{189a} édi. Bégligidin burun, (4) içkilikleride neçe katla yahşılar bardı. Ol cumladın: Bir martaba Andicänniñ (5) bir yıgaçı Ribât-ı Zavraqta Sulţân Aħmad Tanbal, şabi-hün kélgende, mén on on (6) beş kişi bile yürüp, çapğunçısını urup, yandurup, göliğa yétkende, yüzçe (7) kişi bile turup édi. Ol furşatta, üç kişi kaldı, kim meniñ bile tört bolgay. (8) Ol üç kişidin birisi Dost Nâşır édi; yana biri Mirzâ-ı Kökeltaş, yana biri Kerim-dâd. (9) Mén oq cébelep édim. Tanbal yana bir kişi bile yasalıdın eşiklik törlük igerrek (10) turup édi. Mén Tanbal bile rü-ba-rü boldum. Bir oq dubulğasığa téger urdum, yana bir oq (11) qalkanı garpıçısı bile kökley urdum. Bir oq butumğa ötkere attılar. Tanbal başımğa (12) çaptı. 'Acabtur kim başımda dubulğa börki édi, bir tarı késilmedi; veli başımğa hayli (13) yara boldı. Hiç kömek yétmedi, meniñ bile hiç kim qalmadı. Zârurat bolup, cılav yandur- (14) dum. Méndin keyinrek Dost Bég édi; méndin ötüp, anı çapıptur. Yana Aħsî- H_{234b} (1) da çıkar K₃₀₁ mahalda, Bâki Ğiz bile - kim egerçi *h i z* dérlér édi, veli kılıçığa muħkem érklik édi - çapqulaştı. (2) Aħsıdın çıkqanda, mén sékiz kişi bile qalganda hem bile édi. İki kişidin soñ, Dost Bég- (3) ni tüşürdiler. Béglıklaride Süyünçük Ğan, sulţânlar bile kélip, Taşkendte E_{189b} Aħmad Qasım- (4) nı kabağanda, alarnı basturup kirdi. Qabalda yahşı cânlar tarttı. Aħmad Qasım bularga (5) habar kılmay, salıp çıktı. Anda hem Ğanlar, sulţânlarnı basturup, Taşkenddin yahşı çıktı. (6) Yana soñra, Şırım Tağayı, Mazid ve alar yağıqğanda, Ğaznidın iki üç yüz kişi bile ılgap (7) kéledürgenide, bu Moğullar üç tört yüz âbdân yigitlerni Dost Bégniñ (8) alığa yéberdiler. Şırūkân navâhısıda, alığa barganlarnı yahşı basıp, qalın

10 aynıñ : H [a]yıınıñ || 12 namâz-ı pişin : H pişin | Gülgine : H كلكته || 13 Gülgine : H كلكته ||
 234a 8 Kökeltaş : H Kökeldaş || 10 dubulğasığa (دوبولغه سيغه) : H dulğasığa | téger : E - || 11 ötkere : H ötker || 12 'acabtur : E 'acabdur | dubulğa : H dulğa || 14 keyinrek : E كينين راک || 234b 1 Ğiz : H حر | bile kim : E kim bile | Ğiz : H حر | dérlér : H ديريلار || 3 Taşkendte : H Taşkend[d]e || 7 âbdân : E âbādān

kişi tüşürüp, (9) galaba baş kėsip kältürdi. Bacūr qorğanını hem Dost Bégniñ kişisi éldin burunraq (10) yétişip, faşilğa çıktı. Parhâlada hem Dost Bég yürüp, Hâtını basıp, qaçurdı; Pırâla (11) fath boldı. Dost Bégniñ favtıdın soñ, vılâyatını inisi Mırım Nâşırğa 'ınâyat (12) kıldım.

Ādına günü, rabî'u'l-âhır ayınıñ sékizide, qorğandın çâr-bägğa çıkıldı. Se-şanba günü, (13) aynıñ on ikiside, Sulţân Hüseyn Mirzâniñ uluq kıızı, Muḥammad Sultan (14) Mirzâniñ anası Sulţânım Bégim - kim bu fatratlarda* H'vārazmğa tüşüp édi; Yılı-bars Sulţânıñ H_{235a} (1) inisi Ėsen-қulı Sulţân, Sulţânım Bégimniñ kızını alıp édi - Kābulğa kældiler. (2) Olturğalı, Bäg-1 Hālvat ta'yınbol boldı. Ol bāğda tüşkendin soñ, mén barıp kördüm. (3) Çün égeçi édiler, ta'zim u ihtirāmları cihatıdın yükündüm. Alar hem yükündüler. Yürüp (4) arada körüşüldi. Soñralar dāyım bu kâ'idanı mar'î tutarlar édi.

Yek-şanba E_{190a} günü, aynıñ (5) on yétiside, Baba Şayḥ ḥarām-nemekni - kim ḥaylī muddat édi, bandta édi - günāhın 'afv kılıp, banttın (6) çıkarıp, ḥıl'at in'ām boldı. Se-şanba günü, aynıñ on tokuzıda, tüş kıla K₃₀₂ H'vāca (7) Se-yārān sayrığa atlanıldılar. Bu gün roza édim. Yūnus 'Alī, alar ta'accub kılıp, dédiler kim: "Se-şanba (8) günü ve sayr ve roza, bu ġarībtur!" Bihzādğa kélip, qažısınıñ öyige tüşüldi. Géçesi, şuḥbat (9) engizi boldı. Qaži 'arżga yétkürdi kim: "Méniñ öyümde mundaqlar bolğan émes; pād-şāh (10) ḥākimdürler." Bā-vucūd kim maclıs asbābı muḥayyā bolup érđi, qažiniñ ıstırzā-yı ḥātırı üçün (11) içkü bar-ḫaraf boldı.

Çâr-şanba günü, H'vāca Se-yārānga barıldı. Panc-şanba günü, aynıñ yéğirme (12) biride, bāğ salğan tağniñ tumşuğıda, uluğ gird şuffa saldurdük. Ādına günü, köprük- (13) dīn cālağa olturdük. Şayyādlarınıñ öyleriniñ toğrısığa yétkende, şayyādlar (14) bir **d i n g** dégen kuşnı tutup ékendürler; kältürdiler. Mundın burun dīngni körülgen émes édi. H_{235b} (1) Ėarīb hay'atlık kuştur. Şarḥı, Hindistān hayvānātını zikr kılganda, kélğüsüdür. (2) Şanba günü, aynıñ yéğirme üçide, bu gird şuffanıñ üstige çınār nihālī tal nihālī dar-ham tikildi. Namāz-ı (3) pīşin çağır şuḥbatı

* Şıbanī Han 1507'de Herat'a hakim olarak Sultan Hüseyin Baykara ailesinin iktidarına son vermiştir.

9 qorğanını : H qorğannı || 10 Parhâlada : H Pırâlada || 14 Yılı-bars : H Yılbars, E ئىلى بارس || 235a

1 kældiler : E keldi alar || 3 yürüp : H turup || 5 yétiside : H yétiside || 8 öyige : H öyge || 11 çâr-şanba : E çahâr-şanba || 14 dīng : E dig, H - l dīngni : E dīngni || 235b 1 kuştur : E kuş | Hindistān : E Hindüstān | hayvānātını : H hayvānını || 2 gird : H gir[d] | üstige : E üstide

boldı. Saħarı oşbu yañı gird şuffaniñ üstide şabūhi kıldük. Tüş- (4) din soñra atlanıp, Kābulğa mutavaccih boldük. H̄vāca Ĥasanga kéle mastlıg- E_{190b} da yatıp, laħza uykuladük. (5) H̄vāca Ĥasandin atlanıp, yarım gēce çār-bāgka kélildi. H̄vāca Ĥasanda mastlık ĥālatıda (6) ‘Abdu’llah, ton ofrağı bile özini suğa saldı. Atlanganda kéçrek bola, savukğa toñup, (7) kéle almay, gēcesi Kutluk H̄vācaniñ tıyulıda bolup, tañlası, ötken günniñ bi-i’tidāl- (8) lıgıdın mutanabbih bolup, tayıb, kélidi. Mén dédim: “Fi’l-ħāl ol nav’ tavba muyassar bolgay, yā yok; bārī (9) fi’l-ħāl mundaq tavba kıl kim, meniñ şuħbatımdın özge yérde içmegey sēn.” Kabül kıldı; (10) bir néce ay bu kâ’ıdanı mar’i tuttı, özge boldura almadı.

Dū-şanba günü, aynıñ yégirme béşide, (11) Hindü Béğ - kim Bihre ve ol vilāyatlarda şulħ ümīdi bile, bi-ıstı’dādraq koyulup édi - kélidi. Şulħ u işlāħ sözlerige kulak K₃₀₃ salmay, bizni ve (12) sözlerimizni gözge ilmay, kulakka almay, biz yanğaç oq, kalın Afgān ve Hindüstānını (13) yığıp, Hindü Bégniñ üstige, Bihrege yürüdi. Yérlik él hem Afgānlar sarı évrüldi. (14) Hindü Béğ Bihrede tura almay, Ĥoş-āb kélip, Dinküt vilāyatınıñ arası bile Nil-āb kélip, H_{236a} (1) Kābulğa kélidi. Dīva Hindü, Siktüniñ oğlı, ve yaña bir Hindü - kim Bihredin band kılıp, keltürülüp édi - (2) muħımlarını, birer néme bérıp, kaç’ kıldılar. Bu Hindülarga, atlar, baş ayaklar ın’ām kılıp, ruħşat (3) bérildi.

Ādīna günü, aynıñ yégirme tokuzıda, badanımda ısıtma ĥarāratı zāhır boldı. Faşd kıldım. Gün (4) aşa, gāhi iki E_{191a} gün aşa, gāhi üç gün aşa ısıtur édim. Her ısıtkanda ‘araq’ ‘araq bolmağunça (5) ısıtma koymas édi. On on iki gündin kéyin, Mullā H̄vāceke mamzüc çağırını nergis bile bérđi. (6) Bir iki katla içtim, fāyıda hem kılmadı.

Yek-şanba günü, cumāda’l-avval ayınıñ’on béşide, H̄vāca Muħammad ‘Alī, (7) H̄vāsttın kélidi. Bir égerlik at pışkeş kılıp, taşaddukka hem yarmaq keltürdi. Muħammad Şarīf Munaccım (8) ve H̄vāst mīr-zādaları hem H̄vāca Muħammad ‘Alī bile mulāzamat kıldılar. Tañlası dū-şanba günü, Mullā Kebīr (9) Kāşgardın kélidi. Andicān vilāyatıdın Kāşgar bile évrülüp, Kābulğa kéliptür.

3 gird : H - || 10 boldura almadı : H boldura’lmadı || 11 şulħ ümīdi ... kélidi : H - | işlāħ : E işlāhi || 13 yérlik : E bizniñ || 236a Dīva Hindü Siktüniñ oğlı : E Dīva-ı Hindü ve Siktüniñ oğlı || 4 aşa : H آرش

|| 7 taşaddukka hem yarmaq : H taşaddukka yarmaq hem

Dü-şanba günü, aynıñ (10) yéğirme üçide, Melik Şâh Manşür Yüsuf-zeyi, altı yéti Yüsuf-zeyiniñ uluqları bile (11) Savaddın kélip, mulâzamat kıldı. Dü-şanba günü, cumâda'l-âhır ayınıñ ğurrasıda, Şâh Manşür (12) başlık Yüsuf-zeyi Afgânınıñ uluqlarığa hıl'atlar keydürüldi. Şâh Manşürğa kumâş ton, cubba (13) ve tügmesi bile, yana birige yéleklik kumâş ton, yana altı kişiğe kumâş ton keydürüp, ruşşat (14) bérildi. Andak muqarrar boldı kim, Abūhadın yoqqarı Savād vilâyatığa dañl kılmağaylar ve camî' ra'ıyyat- H_{236b} (1) larnı içleridin çıkargaylar; yana Becur ve Savâda ékken Afgânlar, altı miñ ħarvâr aşlık divânğa (2) tüşürgeyler.

Çahâr-şanba günü, aynıñ üçide, cullâb içtim; yana iki gün cullâb içtim. Şanba günü, (3) aynıñ K₃₀₄ altısında, dârū-yı E_{191b} kâr içtim.

Dü-şanba günü, aynıñ sékizide, Ĥalifanıñ uluq (4) kıızığa Kâsım Bégniñ kiçik oğlı Ĥamzanıñ saçığı kirdi; miñ şâhruĥi édi. Bir égerlik (5) at hem tarttı.

Se-şanba günü, Şâh Ĥasan Şâh Béğ çağır şuĥbatığa ruşşat tilep, Ĥ'âca Muĥammad 'Alî (6) başlık, ba'zı béğler bile içkilerni öyige éltti. Yünus 'Alî ve Gedây Tağayı méniñ kaşımında édiler. (7) Mén hanüz çağırdın parhîz kıladur édim. Dédim: - kim hiç andak bolmaydur kim, (8) mén huşyâr oturup, cam'ı çağır irtikâb kılğaylar ve men sapsağ turup, bir bölek (9) özini mast-şarâb kılğaylar - "Kéliñ, méniñ kaşımında içiñler; zamanî tafarruc kılay! Huşyâr- (10) lar bile mastlarnıñ ihtilâţ u âmizış néçük bolurın biley." Çınâr Bâğınıñ éşigide salğan (11) şûrat-ĥânanıñ şark-ı canüb sarı yanıda, kiçikrek aqqına öy tikilip édi; (12) gâhî anda oturur édim. Anda maclıs boldı. Soñra Ġıyâş - maşhara, gîdî - hem kéldi. Néçe katla (13) maclısdın, muţâyaba şarıkı bile, buyurıldı kim iĥrâc kıldılar. Āhır şalâyın bolup, maşhara- (14) lık bile meclısta yol taptı. Tardi Muĥammad Kıpçaq bile Mullâ Kitâb-dârını hem maclıska tiledük. Şâh Ĥasanğa H_{237a} (1) ve öyidegi maclıs ahlığa, bu rubâ'ını badîha ayılıp, yéberildi:

(2) Aĥbâb ki bazmıda ğülistân-ı ĥusntur,
Yok lik alar bazmıda bizge dastur
Ol cam'da ger ĥuzûr-ı cam'ıyyat bar

12 başlık : H başlığ | uluqlarığa : H uluqlarığa | cubba : E جبه || 13 bile : E - | yéleklik : H ليك
, E ملك ليك , K ملك ليك || 14 Abūhadın : K Anūhadın || 236a 1 ékken : H ايلكان | aşlık : H [a]şlığ ||

6 başlık : H başlığ | Gedây : E Gedâyî || 9 özini : H özni || 9 tafarruc : H tafarruĥ || 10 Çınâr Bâğınıñ :
H Çınâr Bâğınıñ | éşigide : H éşigid[e] || 13 buyurıldı : H buyurıldı | maşharalık : E maşharelik || 237a
1 ayılıp : E ayılıp || ĥuzûr-ı cam'ıyyat : E ĥuzûr u cam'ıyyat

Yüz şükür bu cam', bi-ñuzür érmestür⁴⁴.

(3) İbrâhîm Çuhradın yéberildi. İki namâz arasığa E_{192a} yakın, bu maclis ahli mast bolup, tarqastılar.

(4) Bu bi-ñuzürluk muddatında taht-ı ravân bile kötertip yürür édim. Bir néçe gün burunraq mamzûc çağır (5) içilip édi; yana fâyıda qılmağanıdın içilmeydür édi. Naqâhat ayyâmınıñ ahırıda, tâlâr çemeni- (6) niñ ğarbí canüb tarafıda, alma túbide maclis tartib qılıp, mamzûc içtim.

Ādına günü, aynıñ (7) on ikiside, Aħmad Bég ve Sultân Muħammad Dulday - kim Bacūrda kömek qoyulup K₃₀₅ édi- kældiler.

Çahar-şanbâ (8) günü, aynıñ on yétiside, Ğaydar Taķınıñ bāğıda, Téñri-bérđi ba'zı béglerge ve yigitlerge (9) şuhbat béredür édi. Mén hem ol şuhbatqa barıp, içtim. Kéç namâz-ı huftan andın qopup, kélip uluq aq öyde hem içildi.

Panc-şanba günü, aynıñ yégirme béşide, Molla Maħmûd qaşıda fiħh sabaqı (11) oqumak ta'yin boldı.

Se-şanba günü, aynıñ salħıda, Şâh Şucâ' Argunnıñ qaşıdın, Abū Muslım (12) Kökeltaş élçilikke keldi; bir topçaq pişkeş keltürdi. Oşbu gün Yūsuf 'Alı Rikâb-dâr (13) Çınâr Bāğıdağı havzını üzüp, qol salıp, yüz navbat évrüldi. Baş ayak ve égerlik (14) at ve yarmaq in'am boldı.

Çahar-şanba günü, racab ayınıñ sékizide, Şâh Ğasannıñ öyige H_{237b} (1) barıp, içtim. Ekşer bégler ve içkiler bar édiler.

Şanba günü, aynıñ on biride, maclis édi. Namâz-ı diğeri (2) bile namâz-ı şâmınıñ arasıda, uluq kebûtar-ħânanıñ tamınıñ üstige çıkıp, içildi. Kéçrek (3) bir néçe atlıq, Dıh Afgân sarıdın yol bile şahar sarı ötüp E_{192b} baradur. Taħkiq qılıldı; Derviş (4) Muħammad Sârbân ékendür, kim Mirzâ Ğan qaşıdın élçilikke kéledür ékendür. Tam üstidin (5) çarladük ve déyildi kim: "Töre ve toqa bile élçilik qılurnı qoyğıl, bi-tekellüfâna kélğil!" Derviş (6) Muħammad kélip, tartın, pişkeş tartıp, şuhbatta olturdi.

⁴⁴ Bâbur

9 béredür : E bérür || 12 Kökeltaş : H Kökeltaş || 237b 6 tartın pişkeş tartıp : H -

Ol furşatta täyib édi, içmes édi. Ğāyat-ı şabkaça (7) munda içildi. Tañlası divān olтурғанда, rusūm u k̄ā'ida bile kélip, Mirzā Ğan yébergen (8) pişkeşlerni tarttı.

Ötken yil, yüz taşvış ve köp va'da vu va'id bile, tamām ol yüzdegi (9) aymaqlarnı köçürüp, Kābul kélitürüp éduk. Kābul tar yérdür. Aymağ ve Etrākniñ gelle (10) qarasığa farāgat bile qışlağ ve yaylağ yér émes. Şahrā-nışın élni öz köñlige koysa, hergiz Kābul- (11) nı havas qılmas. Kāsım Bégge Һıdmat qılıp, ol yüzge öter üçün arağa saldılar. (12) Kāsım Bég köp mubālağa qıldı, āhır aymaqlarğa Qunduz ve Bağlan K₃₀₆ sarı ötmek üçün, (13) ruşşat aldı.

Һafız Һabar-kātibniñ ağası Samarqandın kélip édi. Bu furşatta Samarqandğa ruşşat bérrip, Pülād Sulţānga *Dīvānım nı* yéberdim. *Dīvān* niñ arqasığa buğına qıt'anı bitidim:

H_{238a} (1) Ol sarvniñ Һarımığa ger yétsen ay şabā,
Bérgil bu hacr Һastasıdın yād köñlige;
(2) Raħm eyleben sağınmadı Bāburnı, bar ümid
Şalğay Һudāy raħmını pülād könglige⁴⁵.

(3) Ādina günü, aynıñ on yétisinde, Şāh Mazid Kökeltaş, Muħammad Zamān Mirzā qaşıdın taşadduğ ve (4) pişkeş at kélitürüp, mulāzamat qıldı. E_{193a} Oşbu gün Şāh Bégniñ élçisi Abū Muşlım Kökeltaşğa (5) Һıl'at keydürüp, ın'ām qılıp, ruşşat bérildi. Һ'āca Muħammad 'Alı bile Téñri-bérdige hem vilāyat- (6) larığa, Һ'āst bile Andar-ābka, barmaqqa oşbu gün ruşşat boldı. Panc-şanba günü, (7) aynıñ yéğirme üçide, Muħammad 'Alı Ceng-ceng - kim Keçe Küt ve Qarluğ navāhısıda qoyup, ol vilāyat- (8) larnı aña 'uhda qılılıp édi - Mirzā-yı Malvı Qarluğniñ oğlı Şāh Һasan, yana Hātiniñ (9) kişisi hem bile kéldiler. Oşbu gün Mullā 'Alı Ğan - kim Samarqandğa köçini kélitürgeli, barıp édi - (10) kélip mulāzamat qıldı.

'Abdu'r-raħmāni Afgān, Gerdiz sar-Һaddıda oltururlar édi. Māl ve (11) mu'āmalada räy' émes édiler. Barur kélür kārvanılar hem bulardın mutazarrır édiler.

⁴⁵ Bābur (mef'ülü | fā'ilātü | mefā'ilü | fā'ilün)

8 yil : E il || 10 yaylağ : E ئيلاق | yér émes : H bérmes || 13 Һabar : K Mir || 14 arqasığa : H arqasıda
|| 238a 2 raħmını : H raħmını || 4 Kökeltaşğa : H Kökeldaşğa || 5 vilāyatlarığa : H vilāyetlerige || 7
qoyup : H توفوب || 8 qılılıp : E qılıp | Mirzā-yı Malvı : E Mirzā-ı Malvı || 9 Samarqandğa : H
Samarqand || 10 'Abdu'r-raħmāni : H 'Abdu'r-raħmanı || 11 mutazarrır édiler : H mutazarrır érdiler

(12) Çahâr-şanba günü, racab ayınıñ yégirme tokuzıda, bu Afgānlarnı çapa atlandı. Teng-i (13) Vağçān navāhısıda tüşüp, aş yép, kéc namāz-ı pīşin andın atlandı. Gécesi yol (14) azıqıp, Pāncāb Şahnanıñ şark-ı canūbı sarı puştalarda ve daştlarda hayli ser-gerdān- H_{238b} (1) lıq tartıldı. Muddattın soñra, yolğa kélip kirdük; Çaşma Pūraniñ köteliidin aşıp, Gerdiz sarı baqışlık qolıdın farz vaktıda tüzge çıqıp, (2) çapqun yéberildi. Bir bölek çerik éli Kermāş tağı sarığa - kim Gerdizniñ şark-ı (3) canūbıdur - çapqun bardılar. Ol çapqunçınıñ arqasığa Husrav, Mirzā-kulı ve Seyyid 'Alı başlık (4) gólnıñ K₃₀₇ oñ qolını yéberildi. Köprek çerik éli E_{193b} Gerdizniñ şarkı tarafı cülge yoqqarı (5) baqa çapqun bardılar. Bu çapqunçınıñ arqasığa Seyyid Kāsım Éşik Aqa, Mir-şāh Qoçın, Qayyām, (6) Hindü Bég, Kutluk Qadam Husey başlıqlarnı yéberildi. Çün çerik éliniñ köpregi (7) cülge yoqqarı baqa çapqun barıp édiler, bularnı uzatqandın soñ mén hem bular- (8) niñ keyiniçe oq yürüdüm. Bu cülge yoqqarı él, yırakraq ékendür. Cülge yoqqarı bargan (9) çerik éliniñ atları boldurdu. Ança néme çerik élige tüşmedi. Qırk élligçe Afgān (10) yayağı tüzde körünür. Bu çerik arqasığa barganlar, alar sarı mutavaccih bolup, maña kişi (11) çapturdılar. Mén dağı ıldamraq yürüdüm. Mén yétkünçe, Huseyn Hasan bi-takrīb ve bi-hısāb (12) yalguz at salıptur. Afgānlarnıñ içige kirip, kılıç salur mahalda, atını oqlap (13) yıkarlar; kopqaç ayağığa çapıp, yıkıpturlar. Tuş tuşıdın bıçaqlap, çapqulap, pāra pāra (14) [e]ylediler. Bu bégler bakıp turup, kömek yétişmesler. Bu habar kélgeç, Gedāy Tağayı, Pāyanda Muḥammad H_{239a} Qaplan, Abu'l-ḥasan Qorçı, Mumin Ateke başlık, içkilerni ve yigitlerni cilav-riz ilgeri yéberip, (2) özüm hem tiz yürüdüm. Barıdın burun, Mumin Ateke bir Afgānnı nayza bile yıqıp, başını (3) kėsip keltürdi. Abu'l-ḥasan Qorçı hem yalañaç yahşı yürüp, Afgānlarnıñ alın tosup, (4) at salıp, bir Afgānnı çapqulap yıqıp, başın kėsip keltürdi. Özige üç yara bolup (5) édi, atığa E_{194a} bir yara bolup édi. Pāyanda Muḥammad Qaplan hem, yahşı yürüp, bir Afgānnı çapqulap, (6) alıp başın keltürdi. Egerçi Abu'l-ḥasan bile Pāyanda Muḥammad Qaplarnıñ yigitlikleri (7) mundın burun hem ma'lüm bolup édi. Bu yürüşte işlerini köprek bildürdiler. (8) Bu kırk élligçe Afgān tamāmısqı oqqa kılıçqa barıp, pāralandılar. Bu Afgānlar (9) kırılğandın soñ, bir ḥavīdzārga tüşüp, buyurdük, kim bu Afgānlarnıñ K₃₀₈ başlarını

14 canūbi : E canūb || 238b 1 kélip ... sarı : H - | baqışlık : E yaqışlık || 2 Kermāş : E Keryās || 3 başlık : H başlıq || 7 uzatqandın : H uzalğandın || 8 yırakraq : H yırak || 9 çerik : E çerik | atları : H اتلاری | çerik : E çerik || 10 çerik : E çerik || 13 kopqaç : H koyqaç | bıçaqlap : H bıçaqlap | pāra pāra
14 [e]ylediler : E pāraladılar | bégler : H yigitler | yétişmesler : H yétmesler || 239a 8 pāralandılar : E pāra pāralandılar || 9 ḥavīdzārga : E ḥavīdzārda

(10) kelle-munāra kıldılar. Yolda kéledürgende, Huseyn bile bolğan bégler kældiler. Sıyāsat (11) u ğazab bile dédim kim: “Munça kişi bakıp turup, bir néçe yayak Afgānga, tüptüz yérde (12) mundağ yigitni aldurur sizler. Sizlerni töre müçeñizdin hüretip, pergene ve vılā- (13) yatıñızdın yıratıp, saqallarıñızni kırkıp, şaharlarda taşhır kılmak kérek; tā her kim mundağ (14) yigitni, mundağ ğanımğa aldursa, mundağ tüptüz yérde élik tépretmey bakıp H_{239b} (1) tursa, sazāsı bolğay.” Kermāş sarı bargan çerik éli koy ve olca alıp kældiler. Baba Kaşka (2) Moğul hem Kermāş sarı bargan çerik bile barıp édi. Baba Kaşkağa bir Afgān kılıç (3) téğürür maħalda, yahşı tohtap turup, oqını toldurup, bu Afgānnı urup yıkıp- (4) tur.

Şabahı köçüp, Kābul sarı mutavaccih boldük. Muħammad Bahşı ve ‘Abdu’l-‘aziz Mirāhur ve Mir Hurd (5) Bekevülge ħukm boldı, kim Çaşma Pürada turup, éldin ğırgavul alğaylar. Bir néçe (6) kişi bile Maydān-ı Rustam yolu bile - kim E_{194b} körülmegen yol édi - bardım. Maydān-ı Rustam tağların (7) arasında vākı boluptur, tağnıñ başığa yavukrak. Ħayli şafālık yér émestür. (8) İki tağnıñ arasında, keñrek cülgesi tüşüptür; canüb tarafıda puştanıñ éte- (9) gide kiçikrek çaşması bar, uluğ uluğ rim dırahtları hem bar. Bu Maydān-ı Rustam- (10) nıñ Gerdiz tarafıdın çıqıp kélür yolıda, çaşmaları bar ve dırahtları hem ħayli bar. (11) Bu kiçikrek dırahtlardur. Egerçi cülgesi tarraktur, veli buğına dırahtların (12) tübi göpgök yahşığına öleñdür; şafālıkkına cülgedür. Maydān-ı Rustamnıñ (13) canüb tarafıdağı tağka çıkıldı. Kermāş tağları ve Bengeş tağları ayak astıda (14) körünedür. Kermāş tağlarıdın narı peşkel bulutları tah-ba-tah körünedür; ol H_{240a} (1) vılāyatlar sarı kim peşkel bolmas, aşlā bulut körünmeydür. Namāz-ı pişin Hülīga (2) kélip tüşüldi. Tañlası Muħammad Ağa kéntiniñ navāhisıda tüşüp, ma‘cün irtikāb (3) kılıp, balıq dārūsını suğa salıp, bir pāra balıq tutuldı.

Yek-şanba günü, K₃₀₉ şa‘bān ayı- (4) nıñ üçide, Kābulğa kældük. Se-şanba günü, aynıñ beşide Derviş Muħammad Fazli bile (5) Husravnıñ nökerin tilep, Huseyn ahılğanda kışkalıq kılganların keyfiyyatın sorup, (6) töre müçeleridin hürettük.

12 aldurur sizler : H aldurup | möçeñizdin : H möñçedin | hüretip : H اورا تيب || 13 yıratıp : E ıratıp ||
 239b 1 Kermāş : H Kermās | koy : H kuş | kældiler : H kældile[r] || 2 Kermāş : H Kermās, E Keryās ||
 3 téğürür : H yétürür || 5 Çaşma Pürada : H چشمه تره دا || 6 yol : H - || 7 yavukrak : E yavuk || 9
 hem : H - || 10 tarafıdın : H tarafıda | hem ħayli : H ħayli hem || 13 tağka : E takka | Kermāş : H
 Kermās, E Kerbās || 14 Kermāş : H Kermās, E Kerbās | narı : E narı || 240a 1 bolmas : E جولماس |
 Hülīga : H Hülīga || balıq tutuldı : H balıq tutuldı || 5 ahılğanda : E alğanda || 6 kılganların : H
 kılgayların

Namâz-ı pişin Çınâr túbide çağır maclısı boldı. Baba Kaşka Moğulğa (7) hıl'at ın'am boldı.

Ādına günü, aynıñ sékizide, Kepe - kim Mirzâ Han kaşığa (8) barıp édi - kéldi.

Panc-şanba, namâz-ı diğەر, H'vaca Se-yārān ve Bārān ve Dāman-ı Köhniñ (9) sayrığa E_{195a} atlandım. Namâz-ı huftan Mama Hatunğa tüşüldi. Tañlası İstälif kélip tüştük. (10) Ol gün ma'cün yéyildi. Şanba günü, günü İstälifda çağır şuhbatı boldı. Sabāhı İstälif- (11) dın atlanıp, Sıncıd Daranıñ arası bile ötüp, H'vaca Se-yārānıñ yaqınığa yétkende, (12) bir uluğ yılan - kim yoğanlığı bilekçe ve uzunluğı bir kulaç bolğay édi - öltürüldi. (13) Bu uluğ yılanıñ içidin bir inçkerek yılan çıktı. Ğālībā oşol yaqında yutup (14) ékendür, barı a'zāsı bütün édi. Bu inçke yılan, ol uluğ yilandın cuzvı kışka- H_{240b} (1) raç bolğay édi. Bu inçke yılanıñ içidin birgine sıçқан çıktı; ol hem bütün édi, (2) hiç yeri hal bolmaydur édi. Kélip, H'vaca Se-yārānda çağır maclısı boldı. Oşbu gün Kiçkine (3) Tün Kuşardın (3) ol yüzdegi béglerge mölcer bile farmānlar bitip yeberil, kim çerik atlanıladur, (4) muqarrar bolğan molcarğa ihtimām kılıp, yétişe kélsünler. Şabāhı atlanıp, ma'cün yép, Parvān (5) suyu katılışıda, Parvān suyığa bu él dusturı bile balıx dārūsı salıp, kalın balıx (6) tutuldu. Mir-şāh Bég aş u āb tarttı. Mundın atlanıp, Gül-bahār barıldı. Namâz-ı şāmdın (7) soñ, çağır şuhbatı boldı. Bu şuhbatlarda Derviş Muḥammad Sārbān bolur édi. Egerçi yigit édi (8) ve sıpāhı édi, veli çağır irtikāb kılmas édi; tāyıb E_{195b} édi. Kutluğ H'vaca Kökeltaş muddat-ı madid (9) édi; sıpāhılıknı terk kılıp, derviş bolup édi. K₃₁₀ Yaşı hem haylı bar édi, saçalı (10) hod apaç akarıp édi. Hamişa bu şuhbatlarda ḥarif-ı şarāb édi. Mén Derviş Muḥammadğa dédim kim: “Kutluğ H'vacanıñ saçalıdın uyat! Derviş ve qarı ve aç saçalılık, hamişa (12) çağır içer. Sén sıpāhı ve yigit ve қаққара saçalılık, hergiz içmes sén. Né ma'ni?” Çün (13) méniñ dāb u ṭarıkım andaç émes édi kim, içmes kişige çağır teklifi (14) kılğay mén. Oşmunça bile oç, hazl bile ötti; çağır teklifi kılılmadı. Şabāhı şabūhı kıldük.

6 Kaşka : H E Kaşka || 10 İstälifda : E İstälifdın || 12 yılan : E نیلان || 13 uluğ : H uluğ | yılanıñ : E نیلان | یılan : E نیلان || 14 uluğ : H uluğ | cuzvı : H cuz'i || 240b 1 birgine : H bir kette || Sayārānda : E Sayārān || 3 mölcer : H bolcar | çerik : H - || 6 āb : E at | tarttı : E تاریقی || 7 yigit : E نیکیب || Kutluğ : H قتلق , E قتلق || 10 Muḥammadğa : E Muḥammadğa || 11 Kutluğ : H E قتلق | saçalıdın : H saçalıdın || 12 hamişa : E ve hamişa

Çahâr-şanba H_{241a} (1) günü, Gül-bahârdın atlanıp, Abünniñ kéntide tüşüp, ta‘âm yép, atlanıp, Bâgât Hümğa (2) barıp tüşüldi. Namâz-ı pişindin soñ, çağır şuhbatı boldı. Tañlasığa andın (3) atlanıp, H_vâca H_vând Sa‘idniñ mazârını tavâf kılıp, kélip, Çine qorğanıdın cālağa kirdük. (4) Panchir suyınıñ qatılışıda cāla tağniñ toqunuşığı urunup, ğarq bola bola bardı. (5) Rūh-dam, Téñri-qulı, Mir Muḥammad Cālabān tağka urunğaç, suğa yıqıldılar. Rūh-dam bile Téñri-qulı- (6) nı taşvişlar bile tartıp, cālağa oq çıkardılar. Çini pıyāla ve qaşuq ve dāyıra suğa (7) bardı. Mundın ötüp, Seng-i Barīda toğrısığa yétkende, cāla suniñ ortasıda şāhka mu, (8) yā band üçün qaqqan qaşuqqa mu urundı; Şāh Ḥasan Şāh Béğ arqanğa (9) oq bardı, Mirzā-qulı Kōkeldaşnı ala oq E_{196a} yıqıldı. Derviş Muḥammad Sārbān hem suğa (10) yıqıldı. Mirzā-qulı tavri bardı. Yıqılır maḥalda éligidegi, qaşun késedür, bıçaqni cālanıñ (11) üstidegi būriyāğa sançıp oq yıqıldı. Mirzā-qulı cālağa kélmey, ton ofrağı (12) bile üzüp çıktı. Cāladın çıkıp, ol aḥşam cālabanlarınñ öyide qondük. (13) Bī-‘aynıñ suğa barğan haft-reng pıyāla dék pıyāla, Derviş Muḥammad pişkeş kıldı.

Ādina günü, su yaqa- (14) sıdın atlanıldı. İnçedin qoyığı Kōh-i Baçanıñ dāmanasıda tüşüp, öz éligimiz bile H_{241b} (1) ğalaba mısvāk aldük. Andın köçüp, H_vâca Hızrılarnıñ öyide aş yép, K₃₁₁ atlanıldı. Namâz-ı pişin (2) Qutluq H_vâcanıñ tıyılı Lamğāni kéntige tüştük. Qutluq H_vâca mā-ḥazarnı ḥāzır kıldı; tanāvul (3) kılıp, atlanılıp, Kābulğa kélildi.

Dū-şanba günü, aynıñ yéğirme béside, Derviş Muḥammad Sārbānğa (4) ḥāşşa ḥıl‘at ve égerlik at ‘ināyat kılıp, nökerlikke yükündürüldi.

Tört (5) béş ay, saçımni kırqmaydur édim. Çahâr-şanba günü, aynıñ yéğirme yétiside, saçımni (6) kırqtım. Bu gün çağır şuhbatı boldı. Ādina günü, aynıñ yéğirme toquzıda, Mir Hurd- (7) nı Hındāl atekeligige yükündürüldi. Miñ şahrūhī saçıq givürdi. Çahâr-şanba günü, ramazān (8) ayınıñ béside, Tülek Kōkeldaşnıñ qaşıdın Barlas Çeki atlıq nökeri, ‘arz-dāştı- (9) nı keltürdi. Özbek qaşunçısı ol navāḥiğa E_{196a} kélgen ékendür; Tülek çıkıp (10) uruşup basıptur. Bir tirik Özbek, bir baş keltürdi.

3 H_vând : E H_vân || 4 urunup : E urulup, H üzünüp || 5 urunğaç : E urulğaç || 8 qaqqan : E qaşqan || 10 yıqılır : H ييقيلتو | késedür : H كبادور || 12 qondük : E qondi || 14 qoyığı : H qoyığa || 241b 2 Qutluq : H E قتلق | Qutluq : H E قتلق || 5 yéğirme : E yéğirmi || 7 givürdi : E keltürdi || 8 Çeki : H حكي , E چكى | ‘arz-dāştını : H ‘arz-dāştını || 9 keltürdi : H keltürüldi || 10 uruşup basıptur : E urup su basıptur

Şanba aḥşamı aynıñ (11) sékizide, Kāsım Bégniñ öyige barıp, ağız açtük; bir égerlik at tarttı. (12) Yek-şanba aḥşamı, Hālifanıñ öyide ağız açıldı; bir égerlik at pişkeş kıldı. (13)

Tañlası, H^vāca Muḥammad ‘Alı ve Cān Nāşırını, kim çerik maşlahatıǵa tilelip édi, vilāyatlarıñın (14) kældiler.

Çahār-şanba günü, aynıñ ikiside, Kāmranıñ taǵayısı Sulṭān ‘Alı Mirzā H_{242a} (1) - kim mén H^vāstın Kābulǵa barur yil, Kāşǵarǵa barıp édi, néçük kim mezķūr boldı - kélđi.

(2) Panc-şanba günü, aynıñ üçide, Yūsuf-zeyiniñ daf‘ı ve raf‘ıǵa ‘azm cazm kılıp, atlanıp, Dıh Ya‘ķub (3) suyınıñ Kābul tarafıdaǵı öleñge tüşüldi. Atlanur çağ, Baba Cān Aḥtaçı atını yara- (4) masraķ tarttı; açığımdın bir muşt yüzige urdum. Bınsır barmaǵım tübidin sındı. Ol (5) furşatta ḥaylı aǵrımadı; kélip yurtķa tüşkende, ḥaylı taşvış bérđi. Néçe maḥal ḥaylı rıyāzat (6) tarttım; ḥaṭ bitiy almas édim. Āḥır çor bütti. Oşbu safar kılgan yurtta, méniñ ḥālım (7) Davlat Sulṭān Hānımınıñ Kūtluk Muḥammad atlıķ kökeldaşı, Kāşǵardıñ K₃₁₂ Hānım kaşıdın (8) ḥaṭ ve bélek keltürdi. Oşbu gün, Dillezāknıñ uluqları Bū Hān ve Mūsā kélip, (9) pişkeşler bile mulāzamat kıldılar. Yek-şanba günü, aynıñ on altısında, Kōç Béǵ kélđi.

(10) Çahār-şanba günü, aynıñ on E_{197a} tokuzıda, köçüp, Put Hākđın ötüp, dāyım tüşer (11) yérge - kim oşbu Put Hāk rūdınıñ yaķasıdur - tüşüldi. Bāmyān ve Kāḥmard (12) ve Ğürı, Kōç Béǵge ta‘alluķ vilāyatlar, Özbekke yaķın cihatıdın Kōç Béǵni bu çeriktin mu‘āf (13) tutup, oşbu yurttın özüm çırmaǵan mandil ve baş ayak ‘ınāyat kılıp, (14) vilāyatıǵa ruḥşat bérildi.

Ādına günü, aynıñ yégirme biride, Bādām Çaşmaǵa tüştük. H_{242b} (1) Tañlası, Bārik-āb tüşüldi. Özüm Kāra-tūnı sayr kılıp, kélđim. Oşbu yurtta yıǵačtın (2) ‘asal tapıldı. Kōç-ber-kōç mutavaccıh bolduķ. Çahār-şanba günü, aynıñ yégirme altısında, Bāǵ-ı Vafā- (3) da tüştük. Panc-şanba günü, bāǵda oķ boldum. Ādına günü köçüp,

11 sékizide : H sékizde || 242a 2 Yūsuf-zeyiniñ : E Yūsuf ‘Alı سما | daf‘ı ve raf‘ıǵa : E daf‘ u raf‘ıǵa ||
3 çağ : çağ | Cān : H Hān || 4 açığımdın : E açığımdın || 5 tüşkende : E توشوگندا || 6 çor bütti : H
چور بوتی , E حوروتوتی || 7 Kūtluk : H E قتلق | atlıķ : E آتلك | kökeldaşı : H kökeldaş | 8 uluqları :
H uluqları | Bū Hān : H نو خان , E نو خان || 12 yaķın : E ta‘alluķ | bu çeriktin : H bu çerigidin, E
چريك بوتين || 13 ayak : H ayak || 242b 1 Kāra-tūnı : E قرايونی || 2 ‘asal : H غسل

Sultānpūrdın (4) ötüp, tüşüldi. Bu gün Şāh Mir Huseyn vilāyatıdın kélđi. Bū Han ve Mūsā başlık, (5) Dillezākniñ uluqları hem bu gün kéldiler. Savādka Yūsuf-zeyiniñ daf'ığa (6) 'azimat kılılıp édi. Dillezāk melikleri 'arzğa yétkürdiler kim: "Haşnağarda ulus (7) qalındur; aşlık hem köp tapılır. Haşnağarğa say' kıldılar. Maşvarat kılıp, sözni muña (8) qoyıldı kim: "Çün Haşnağarda aşlık qalın émiş; andağı Afgānlarnı çapıp, (9) Haşnağar qorğanını yā Parşāvar qorğanını rāst kılıp, bu aşlıqtın zahıra salıp, Şāh (10) Mir Huseynni bir pāra yigitler bile anda qoyulğay." Bu maşlahat üçün Şāh Mir Huseyn- (11) ge on beş günlük mölcer bile ruşşat bérildi, kim E_{197b} vilāyatığa barıp, yarağını kılıp kélgey.

Tañlasığa köçüp, Coy-ı Şāhiğa kélip, tüşüldi. Téñri-bérđi, (13) Sultān Muḥammad Dulday keyindin bu yurtta kéldiler. Ḥamza hem Qunduzdın bu gün (14) kélđi. Yek-şanba günü, aynıñ salhıda, Coy-ı Şāhidın köçüp, Kırk Arıqqa H_{243a} (1) tüşüldi. Mén bir neçe maşşuşlar K₃₁₃ bile cālağa kirip kélđim. 'id hilalı bu yurtta (2) körüldi. Dara-ı Nürdın bir neçe ulağ çağır kélürüp édiler; namāz-ı şāmdın keyin (3) çağır maclısı boldı. Ahl-ı maclıs: Muḥib 'Alī Qorçı, Ḥ'āca Muḥammad 'Alī Kitābdār, Şāh Ḥasan Şāh Bég, (4) Sultān Muḥammad Dulday, Derviş Muḥammad Sārbān édi. Derviş Muḥammad tāyib (5) édi. kiçiklikdin béri meniñ şartım andağ édi kim, içmes kişige teklifi (6) kılmağay mén. Dāyım şuḥbatlarda Derviş Muḥammad bolur édi, hiç nav' teklifi kılmas (7) édi. Ḥ'āca Muḥammad 'Alī érkige qoymay, teklif kıla kıla çağır içürdi.

Dū-şanba şabāhı, (8) 'id günü, köçtük. Yolda ḥumār daf'ığa ma'cün yédük. Ma'cūnnāklıkta ḥanzal (9) kélürdiler. Derviş Muḥammad ḥanzalrı körgeñ émes édi. Mén dédim kim: "Hindüstānniñ (10) hinduvānasıdur." Bir kürç késip bérđim. Rağbat bile tişledi, aḥşamğaça talhılığı (11) ağızdın kétmedi. Germ-çaşmanıñ bulandısında tüşüp, yaḥni tartıladur édi, kim Langar Ḥan - kim neçe maḥal öz yéride édi - kélip, at ve bir pāra ma'cün tartıp, (13) mulāzamat kıldı. Kelip Yede Birge tüştük. Mamāz-ı diğerde bir neçe maşşuş bile cālağa kirip (14) bir kürühça qoyı barıp, E_{198a} çıktük. Tañlası andın köçüp, Ḥaybar köteliniñ tübige H_{243b} (1) tüşüldi. Oşbu gün Sultān Bāyazid Nil-ābdın Bāra yolu ötüp, bizniñ (2) ḥabarımızrı tapıp, keynimizçe kélip,

3 Sultānpūrdın : H Sultānpūrdın || 4 vilāyatıdın : E vilāyatı || 5 uluqları : H uluqları || 6 kılılıp : E kılılıp || 9 qorğanını : H qorğanı || 243a 1 hilalı : E hilālın || 2 ulağ : E ألاغ , H K الاغ | keyin : E keyn || 5 kiçiklikdin : E kiçiklikdin, H kiçiklikdin || 13 Yede Birge : H يده بيركا , E يده بيركا || 14 Ḥbar : E چر

|| Bāra : H K Pāra

'arz kıldı kim: "Afrîdi Afgân köç ü mâlı bile (3) Bârada olturuptur. Şâli kalın êkiptürler. Şâlisı yétişip, tamâm ayak üstide- (4) dür." Çün Haşnağardağı Yûsuf Zeyi Afganlar üstige 'azîmat kılıp édük, aña parvâ (5) kılmadük. Namâz-ı pişin, H'âca Muhammad 'Aliniñ otağıda şarâb maclısı boldı. Oşbu (6) maclısta oğ Sultân Tirâhidın bu sarığa kélgen keyfiyyatnı maşrûh bitip, Bacûrga, (7) H'âca Kelânğa yéberildi. Farmân hâşıyasıda bu baytnı bitidim:

(8) صبا بلطف بکو آن غزال رعنارا که سر بکوه و بیابان تو دادهء مارا⁴⁶

K₃₁₄ (9) Andın, sabâh köçüp, köteldin énip, Hâybar tengîsidin ötüp, 'Alî Mascıdğa tüşüldi. (10) Andın namâz-ı pişin atlanıp, partaldın ayrılıp, iki päs bolup édi, kim Kâbul suyınıñ yaqasığa kélip, azraqça uyukladük. Saħar, güzar tapıp, sudın (12) kéçildi. Qaravuldın habar kélidi, kim Afgânlar habar tapıp kaçqandurlar. Yürüp, Savâd suyıdın ötüp, Afgânlarınñ ékininiñ arasığa tüşüldi. (14) Tarif kılganniñ yarımı, belki çâr-yekiçe aşlık tapılmadı. Haşnağarnı bu aşlık ümidi H_{244a} (1) bile yasamağ hısâbı tağayyur taptı. Bu yürüşke say' kılgan Dillezâk melikleri bu cıhattın (2) munfa'ıl boldılar. Namâz-ı diger Savâd suyınıñ Kâbul E_{198b} tarafığa kéçip, tüşüldi. Tañlası, Savâd (3) suyıdın köçüp, Kâbul suyıdın kéçip, tüşüldi. Kéñeşke kirer béglerni çarlap, (4) kéñeşip, söz muña qarâr taptı kim: "Sultân Bâyezîd aytqan Afrîdi Afgânı çapıp, (5) anıñ mâlı ve aşlıgınıñ küçi bile Parşâvar qorğanını yasatıp, kişi koyulğay." (6) Hindü Béğ Quçın ve H'âst Mîr-zâdaları kényindin bu manzılta kældiler. Bu gün (7) ma'cün yéyildi. Dervîş Muhammad Sârbân, Muhammadî Kökeldâş, Gedây Tağayı, 'Asas édi. (8) Soñra Şâh Hâsannı hem tiledük. Aş tartılğandın soñ, namâz-ı diger cälâğa kirdük. (9) Langar Hân Niyâzinı hem cälâğa çarladük. Namâz-ı şâmnda cälâdın çıqıp, orduğa kélildi.

(10) Oşol qarâr bile su yaqasıdın saħar köçüp, Câmđın ötüp, 'Alî Mascıd suyınıñ (11) çıqışıda tüşüldi. Abu'l-hâşım Sultân 'Alî - kim kényindin kélip édi - dédi kim: (12) "'Arafa géçesi, Coy-ı Şâhidın, Badaşşândın kélgen kişi bile, Câm-rüdtin

⁴⁶ Ey sabâ, o güzele lütfen söyle; bizi dağlara ve çöllere atan sensin. (Hoca Hafız)

2 Afrîdi Afgân : E Aqvîdi Avğan || 3 ayak : H ayağ | üstidedür : E astıdadur || 4 çün : H çü | aña : H ایکا || 5 şarâb : H E شرب || 9 köteldin : E Geryâldın | tengîsidin : H tengside | Mascıdğa : E Mascıdğa || 10 partaldın : E yarmaldın || 11 uyukladük : H uyuhladük || 244 | cıhattın : H cıhattın || 5 Parşâvar : H Parşşâdür || 6 kényindin : E keyndin || 7 Gedây : E Gedâyı || 8 soñ : E - | cälâğa : H cälğa || 12 bile Cam-rüdtin ötüp édim : E bile bile édim

ötüp édim. (13) Ol dédi kim: «Sultān Sa‘id Hān cazm Badaḥşān üstige kélidi; mēn pād-şāhka (14) ḥabar kıla kéledür mēn.» Mēn béglerni çarlap, maşvarat kılıp, bā-vücut bu ḥabar, qorğan H_{244b} (1) yasamaqñiñ maşlaḥatını tapmay, Badaḥşān ‘azimatı bile murāca‘at kılıldı. Langar Hānga (2) ḥıl‘at bérıp, Muḥammad ‘Alī Ceng-cengge kömek ta‘yın kılıp, ruḥşat bérildi. Ol aḥşam (3) Hıvāca Muḥammad ‘Alıñ K₃₁₅ çadırında çağır maclısı édi. Érte bile bu yérdin köçüp, Ḥaybar (4) kötelidin aşıp, kötel tübige tüşüldi.

Hızır Ḥayldın köp nā-şāyast ḥarakatlar (5) zāhır bolup E_{199a} édi. Çerik barurda kélürde kéyinge qalğan, yaqaga tüşken çerik (6) élige oqlar qoyup, atlarını éltürler édi. Alarğa tadibi kılmak ve göş-mālī bérme (7) vācīb u lāzım köründi. Bu ḥayāl bile, kötel tübidin sahar köçüp, Dıh Ğulāmānda tüşlen- (8) dük. Namāz-ı pişin atğa boğuz bérıp, atlandı. Muḥammad Ḥuseyn Qorçını Kābulğa çapturıldı, (9) kim Kābul bolğan Hızır Ḥaylını bandlap, cihātını mufaşşal kılıp, ‘arzğa yétkürgeyler. (10) Badaḥşāndın dağı her ḥabar bolsa, maşrūḥ bitip, bir kişidin bat yébergeyler. Ol (11) geçe iki pāskaça yürüp, Sultānpürdin azraqça ötüp, tüşüp, laḥza uyuhlap, (12)atlandı. Hızır Ḥayl, Behār ve Miḥgrāmđın Kirā Suğaça olturğan ékendürler. Tañ (13) burnıda yétip, çapqun qoyıldı. Ekşer mālī ve oqlan uşağı çerik élige (14) tüşti. Azağlaqçası, tağka yavuk édi, tağka tartıp qutuldı.

Tañlası Kıla- H_{245a} (1) ğuğa tüşüldi. Oşbu yurtta ğırğavul alındı. Kéyin qalğan uruk hem bu gün bu yurtta (2) kélip tüşüldi. Vaziri Afgān dāyım yaḥşığına māl bérme édi. Bu sıyāsattın (3) üç yüz koy pişkeş kélürdi. Éligim çıkqalı hiç kimge néme bitimeydür édim. Oşbu yurtta (4) yek-şanba günü, aynıñ on törtide, azraqça néme bitidim. Tañlası, Hırılçı, Samū Ḥayl başlıq (5) Afgānlarnıñ uluqları keldiler. Dillezākñıñ uluqları bu camā‘at- E_{199b} nıñ günāḥların (6) mubālağa bile dar-ḥvāst kıldılar. Günāḥların bağışlap, esirlerini āzād kıldük. (7) Mālların tört miñ koyğa qarār bérıp, uluqlarığa tonlar keydürüp, (8) taḥşil-dārlar ta‘yın kılıp, yéberildi.

Bu işlerge qarār bérıp, panc-şanba günü, aynıñ (9) on sékizide, köçüp, Behār ve Miḥgrāmğa tüşüp, tañlası Bāğ-ı Vafāğa keldim. Bāğ-ı (10) Vafāñıñ ḥūbluq

1 Hānga : E Hānka || 2 Ceng-cengge : H جينگجینگ کا || 4 nā-şāyast : H نا شاليست || 5 kélürde : H -

|| 8 çapturıldı : E qayturıldı || 11 uyuhlap : E uḥlap || 14 yavuk : H yavug | tağka tartıp qutuldı : E yavukqa yartıp qoyıldı || 2451 kéyin : E keyn || 2 sıyāsattın : H sıyāsattın || 3 çıkqalı : H çıkqanı | kimge : H - || 5 uluqları : H uluqları | uluqları : H uluqları || 7 uluqlarığa : H uluqlarığa || Miḥgrāmğa : H Miḥgrāmğa

mağalları édi. Şahnları tamâm se-bergezâr. Anâr dırahtları (11) sapsarığ, hoş-reng-i hazân boluptur; anârlar dırahtlarda kıpkızıl. Nâranc dırahtları (12) sabz u hurrâm; nâranclar dırahtlarda bi-nihâyat. Veli nâranclar hâtır-h^vâh sarğarmaydur édi. (13) Anârları yahşî anârlar, egerçi vilâyatlarınıñ yahşî anârlarıça émes édi. Bâğ-ı (14) Vafâdın bir yahşî mağzûz kim boldük, bu navbat édi. Bu üç tört gün, kim bu bâğda H_{245b} (1) édük, barı ordu éli ifrâţ bile anâr yédiler. Dû-şanba günü, bâğdın köçtük. Mén bir paharğa- (2) ça yürüp, ba'zî nâranclarını aldurdum. Şâh Hasağa iki dırahtınıñ nârancı in'âm (3) boldı; ba'zî bêglerge bir dıraht nârancı, ba'zılarğa iki kişige bir dıraht nârancı in'âm (4) boldı. Çün kış Lamgân sayrı kıılır hayâlî bar édi, havzınıñ aţrafıda yégirmeçe nâranc (5) dırahtını buyurdum, kim qoruğaylar. Bu gün Gendemekke tüşüp, tañlası Cigdelikke tüşüldi. (6) Namâz-ı şâmğa yakın çağır maclısı boldı. Ekşer içkiler bar édiler. Âhır-ı şuhbatta Kâsım Bég- (7) niñ h^vâharzâdası Gedây Bahcat hayli şalâyınlık kıldı. Mast bolğanda méniñ yanımdağı (8) takyğa tayandı. Çün Gedây Tağayı E_{200a} maclısdın köterip çıkardı.

Ol yurttın érte köçüldi. (9) Kuruş Say yanımdağı Bârik-âb qoyı yokqarı sayrı kıla bardım. Bir neçe turâş dırahtları (10) asru hûb hazân boluptur. Oşol yérde tüşüp, yıldıran aşını tarturıldı. (11) Hazân bâ'ış boldı, çağır içildi. Yoldın qoy kéltürtüp, buyurıldı kim (12) kebâblar kılgaylar. Boluş şahlarığa otlar qoyup, tafarruc kördük.

Méniñ kéledürgen (13) habarımını Mullâ 'Abdu'l-melik Divâna ıstid'â kıldı, kim Kâbulğa éltkey. Kâbulğa Mullâ 'Abdu'l-melikni yéberildi. Hasan Nebire, Mîrzâ Han qaşdın méni dép, kélgén ékendür; bu yérde kélip, mulâzamat H_{246a} (1) kıldı. Zavâl vaqtığaça munda içildi; andın soñ atlandı. Maclıs ahlı güzârâ mastlar (2) bolup E₃₁₇ édiler Seyyid Kâsım andaş mast édi kim, iki nökeri taşvış bile at üstige (3) salıp, orduğa yétkürdiler. Dost Muhammad Bâkır andaş mast édi kim, Amin Muhammad Tarhan (4) ve Masti Çuhra başlıklar, her neçe say' kılip, atlandura almaslar. Başığa su qoyarlar hem (5) bolmas. Bu furşatta bir pâra Afgân paydâ bolur. Amin Muhammad Tarhan, çağır keyfiyyatıda, (6) hayâl kıılır kim: "Munı mundaş étip, aldurğunça, başını késip, alıp kéter biz." Barı (7) yüz maşakqat bile at üstige salıp, kélürler.

12 sarğarmaydur : H sarğa[r]maydur || 245b 2 nârancı : nârançı || 3 nârancı : nârançı || 4 hayâlî : E hayâl || 5 qoruğaylar : E qorğaylar | Gendemekke : E Gidikke || 7 Bahcat : E - || 8 tayandı : H tayand[ı] || 9 turâş : E يوراق || 10 yérde : H yéride | tarturıldı : E tarturdı || 12 boluş : H E بولوش | tafarruc : H tafarruh || 14 kélgén : E كىلاسى || 246a 1 vaqtığaça munda : H vaqtı mund[a] || 4 atlandura : H atlandur[a] || 5 furşatta : H فرسته || 6 aldurğunça : H aldu[r]ğunça

Yarım gécgede Kābulğa kældük. (8) Şabāhı divānda Kūlı Bég - kim Kāşğārga, Sultān Sa'id Han қаşıға ёлçilikke барıp ёди - (9) кёлип мулāzamat қıldı. Бишке Mirzā-yı İterçini Kūlı Bégge қатıp ёлçilikke (10) yёberip ёди; ol, vilāyatnıñ matā'ıdın bir pāra soğat kёлtürdi.

E_{200b} Çāhar-şanba (11) günü, zi'l-ka'da ayınıñ ğurrasıda, Kābılınıñ ğöriniñ қаşıда yalğuz барıp, (12) şabūhı қıldıм. Soñra ahl-ı maclıs birin ikin kёлdiler. Āftāb yayıla, Bāğ-ı Banafşağa барıp, (13) havz yaқasıda içildi. Tüş bola, uyқulap, namāz-ı pişin yana içildi. Oşbu (14) namāz-ı pişin şuħbatıda Tēñri-қulı Bég ve Mihandīga - kim mundın burun şuħbatta қағır берilmeydür ёди - H_{246b} (1) қағır бердим. Namāz-ı huftan ħammāmğa kёлdim. Ol gёçe ħammāmда ёdim.

Panc-şanba günü, Yahyā Nūhānı (2) başlıқ, Hindūstān savdāgarlarığa ħıl'atlar 'ınāyat қılıp, ruħşat берildi. Şanba (3) günü, aynıñ törtide, Kāşğardın kёлgen Бишке Mirzāga ħıl'at keydürüp, in'am қılıp, (4) ruħşat берildi.

Yek-şanba günü, ёşik üstidegi kiçkine şurat-ħānada şuħbat ёди. (5) Bā-vucūd kim targına ħucra ёди, ahl-ı maclıs on altı kişi ёdiler. Dū-şanba günü, ħazān sayrıga, (6) İstālifka барıldı. Bu gün ma'cūn irtikāb қılılıp ёди. Bu gёçe yamğur bısyār yağdı. (7) Mēniñ bile kёлgen begler ve içkiler ekşer mēniñ çadırımğa - kim Bāğ-ı Kelānnıñ içide (8) tikilip ёди - kirdiler. Tañlası oşbu bāğda K₃₁₈ қағır maclısı boldı, aħşamğaça içildi. Şabāhı (9) şabūhı қıldıк. Mast bolup, uyuħlap, namāz-ı pişin İstālifdın atlanıp, yolda (10) ma'cūn yeyildi. Namāz-ı diğer bolar, Bihzādiğa kёлдық. ħazānlar asru ħub bolup ёди. (11) ħazān sayrı ašnāsıda қағırğa māyil ħariflar, қағır engizi қıla başladılar. Bā-vucūd ma'cūn, (12) çün ħazānlar asru ħub bolup ёди, ħazān boğan dıraħtlarınıñ tübide (13) olturup, қағır içildi. E_{201a} Namāz-ı huftanğaça oşol yerde oқ şuħbat ёди. Mullā Maħmūd (14) Ĥalifa kёлди. Anı hem şuħbatқа çarladük. 'Abdu'llah ħayli mast ёди. Ĥalifa țarafıdın bir söz çıqtı; H_{247a} (1) Mullā Maħmūdın ğāfil, bu mışrā'nı oқudı kim:

8 Han : E - || 9 Mirzā-yı İterçi : E Mirzā-ı İterçi | ёлçilikke : H ёлçilik || 11 günü : E - | ğurrasıda : H ğurr[a]sıda Kābılınıñ : E Kābıl Bég || 12 yayıla : E yanıla || 13 havz : H مرض | yaқasıda : H yaқasığa | içildi : E اكيلىدى || 14 Bég : HE ve Bég | Mihandīga (مهنديغه) : E Muhdatqa (مهت قد) || 246b | Yahyā : E Bahşı || 5 targına : E targine | ёdiler : E ёди || 6 İstālifka : H İstālifga || 8 aħşamğaça : H aħşamça, E aħşamқа || 9 uyuħlap : E uħlap || 10 yeyildi : E yёлди || 11 sayrı : H sayr[ı] || 14 şuħbatқа : H şuħbatğa

بر هر که بنکری بهمین داغ مبتلاست⁴⁷

(2) Mullā Maḥmūd huşyār édi. ‘Abdu’llahқа hazl tarıķı bile bu mışrâ‘nı oķuğan cıhatıdın ta‘arruzlar (3)ķıldı. ‘Abdu’llah vâķıf bolup, ıztırâblar kılıp, ḥaylı şırın guft u gūlar kıldı.

Panc-şanba (4) günü ḥazânlar sayrını kılıp, kéc namâz-ı şâm çâr-bâgқа kélip, tüştüm.

Panc-şanba günü, aynıñ (5) onaltı altısıda, Bâg-ı Banafşada ma‘cün yép, ba‘zı maḥşüşlar bile kémege kirildi. Humâyün (6) bile Kâmrân hem soñra kældiler. Humâyün bir ördekni yaḥşı attı.

Şanba günü, aynıñ (7) on sékizide, çâr-bâgdın tün yarımında atlandım. Tün kuţâr ve aḥtaçını yandurdum. (8) Mullā Babanıñ köprügidin ötüp, Divrın tengisi bile çıkıp, Kuş Nâdur ve bâzârları- (9) niñ kârızı bile Hırs-ḥânanıñ arķasıdın évrünüp, érte sunnat vaķtıda, (10) Tardı Béğ Ḥâk-sârniñ kârızığa kældim. Tardı Béğ ḥabar tapıp, ıztırâb bile yügürüp çıktı. (11) Tardı Bégniñ kallâşlıgı ma‘lüm édi. Özüm bile şâruḥi alıp barıp édim; Tardı Bégge (12) bérdim ve dédim kim: “Çağır ve asbâb ṭayyâr kılgıl, kim ḥalvat u lavandâna şuḥbat tutar ḥayâlim bar!” (13) Tardı Béğ çağır üçün Bihzâdi sarı bardı. Atımni Tardı Bégniñ kulıdın (14) bir kuġa K₃₁₉ yéberdim; özüm kârizniñ arķasıda bir puştada olturdum. Bir pas bar édi H_{247b} E_{201b} (1) kim, Tardı Béğ bir küze çağır keltürdi. İkevdiñ ikev içmekke maşgūl boġdük. (2) Tardı Béğ çağırni keltürürde, Muḥammad Kâsım Barlas ve Şâh-zâda vâķıf boġupturlar. Mén- (3) din ḥâli-zihn, Tardı Béğ soñıça yayaķ kældiler. Şuḥbatқа çarladük. Tardı Béğ (4) dédi kim: “Hülhül İnekeniñ armanı bar, kim sizniñ bile çağır içkey.” Mén dédim kim: “Mén hem (5) ḥatun kişiniñ içkenini körmeydür mén, şuḥbatқа tileñ!” Şâhi dégen қalandar bile yana (6) bir kârizlik rabâbını hem şuḥbatқа çarladük. Namâz-ı şâmğaça kârizniñ arķasıdağı (7) bulandıda olturup içildi. Andın soñ Tardı Bégniñ öyige kélip, şam’ (8) yaruğıda kéc namâz-ı ḥuftangâça içtim. Ṭavr, bi-ğill u gış şuḥbatı édi. Mén takya

⁴⁷ Kime baksan, bu derde mübtelâdır.

4 sayrını : H sayrı | panc-şanba : H جمع || 8 Nâdur : H Tâdur, E Yâdur | bâzârlarıniñ : E بازارى لارينىك ||
9 évrünüp : H اووروتوب || 12 ve dédim : E dédim || 247b 5 içkenini : H içkenni | қalandar : H قائلندار ||
6 şuḥbatқа : H şuḥbatğa

kıldım; ahl-ı maclis (9) yana bir öyge barıp, naqqâra vaqtığaça içtiler. Hülhül İneke kélip, maña bısyâr şalâyınlık- (10) lar kıldı. Āhır özümni mastlıkka salıp, ħalâş boldum. Ħayâlımda bu édi, kim élni (11) ġâfil kılıp, yalguz atlanıp, Istarġaçka bargay mén. Él vâkıf édi, muyassar bolmadı. (12) Āhır naqqâra vaqtıda atlandım. Tardi Bég bile Şâh-zâdaġa ħabar kılıp, üçevlen (13) atlanıp, Istarġaç sarı mutavaccih boldük. Farz vaqtıda, Istâlifniñ ayaġı Ħvâca (14) Ħasanġa yéttük. Bir zamân tüşüp, ma'cün yép, ħazân sayrı kıldük. Āftâb çıka Istalif H_{248a} (1) bâġıġa tüşüp, üzüm yép, atlanıp, Istarġaç tavâbı'ıdın Ħvâca Şahâbka tüşüp, uykuladük. (2) Ata Mir-âhurnıñ öyi ol arada ékendür. Oyġanġunça, E_{202a} aş bışurup, bir küze çağır (3) ħâzır kılıptur. Ħaylı yahşı ħazân édi. Bir néçe pıyâla içip, atlandük. Namâz-ı pişin, Istarġaçta bir yahşı (4) ħazânlık bâġda tüşüp, şuhbat tutuldu. Bir laġzadın soñ Ħvâca Muġammad Amin kélidi. (5) Namâz-ı ħuftanġaçta içildi. Ol günü ve aġşamı Kâbuldın 'Abdu'llah, 'Asas, Nür Bég, Yûsuf 'Alî K₃₂₀ (6) kældiler. Şabâhı aş yép, atlanıp, Istarġaçniñ ayaġıdâġı Pâd-şâhî bâġını sayr kıhlıdı. (7) Bir alma nihâli yahşı ħazân bolup édi. Her ġaysı şâhıda beş altı berg sıyâk bile ġalıp (8) édi. Andâġ kim, eger naqqâşlar tekellüf bile tartısalr, ança tarta almaġay édiler. Istarġaçdın (9) atlanıp, Ħvâca Ħasanda aş yép, namâz-ı şâm Bihzâdi kélip, Ħvâca Muġammad Amînniñ Imâm Muġammad (10) atlık nökeriniñ öyide çağır içildi. Tañlası se-şanba günü, Kâbul çâr-bâġıġa kélildi.

(11) Panc-şanba günü, aynıñ yéġirme üçide, köçüp, ġal'âġa kirildi. Ādına günü, Muġammad 'Alî Ħaydar (12) Rikâb-dâr bir toyġun tutup, kélürtüp tarttı. Şanba günü, aynıñ yéġirme beşide, (13) Çınâr Bâġıdâ şuhbat édi. Namâz-ı ħuftan atlanıldı. Seyyid Ķâsımniñ ötken vâkı'adın (14) infı'âlî bar édi; kélürde anıñ öyige tüşüp, bir néçe ayak içildi.

Panc-şanba günü, zi'l-ħıcca H_{248b} (1) ayınıñ ġurrasıdâ, Ķandahârdın Tâcu'd-din Maġmûd kélip, mulâzamat kıldı. Dû-şanba günü, (2) aynıñ on tokuzıdâ, Muġammad 'Alî Ceng-ceng, Nil-âbtın kélidi. Se-şanba günü, aynıñ [yéġirmeside], Sangar Ħan (3) Cancûha Bihredin kélip, mulâzamat kıldı. Ādına günü, aynıñ yéġirme üçide, 'Alî-şir Bég- (4) niñ tört *D i v ā n* ıdın buġur, avzân tartıbı bile ġazallar ve

9 vaqtıġaçâ : E vaqtıġa || 10 şalâyınlıklar : H şalâyınlıkla[r] || 11 Istarġaçka : H Istarġaçġa || 14 kıldük : E kıldük. Uġan Bérđi alar alġan ġécesi sékiz bile Muġammad Mîrike Ħvâca || 248a 1 Şahâbka : H Şahâbġa || 2 öyi : H اونى || 3 ħâzır : H - || 6 bâġını : E bâġını || 10 öyide (اونى دا) : H öyiġa (اونىغى) |

çâr-bâġıġa : E çâr-bâġıġa || 11 yéġirme : E yéġirmi || 14 öyige : H öyge | ayak : H ayaġ || 248b 2 Ni-âbtın : H Nil-âbdın || aynıñ [yéġirmeside] : H aynıñ , KE - || 4 tartıbı : H برتيبى

abyāt E_{202b} - kim intihāb kıhladur (5) édi - itmāmıǵa yétti. Se-šanba günü, aynıñ yégirme yétiside, ergte şuḥbat édi. Bu şuḥbatta andaq (6) farmān boldı kim, şuḥbattın her kışi mast bolup çıksa, yana ol kışini şuḥbatqa (7) tilemegeyler.

Ādına günü, zı'l-ḥıcca ayınıñ salḥıda, Lamgān sayrı 'azımatı bile atlanıldı.

وقايح سنهء ست و عشرين و تسعمايه *

(8) Şanba günü, muharram ayınıñ ğurrasıda, (9) H^vāca Se-yārān kélildi. Pušta üstide yañı arıq, kim çıkarılıp édi, yaqasıda (10) şarāb maclısı boldı. Şabāh atlanıp, Rīg-ı Ravānnı sayr kılıp, Seyyid Qāsımınıñ Bülbüliniñ öyige tüşüp, şuhbat tutuldı. Sabāh andın atlanıp, K₃₂₁ ma‘cün yép, barıp, Bilkarğa tüştü. Né ol kim (11) aħşam içilgey, şabāhı şabūhı kıldük. Namāz-ı pişin barıp Dur-nāmaġa tüşüldi. (12) Şarāb maclısı boldı. Érte şabūhı kıldük. Haq-dād, Dur-nāmanıñ uluġı, bāġını pişkeş (13) kıldı. Panc-şanba atlanıp, Nıcrāvda Tācıklar kéntige tüşüldi. Ādīna günü, Çihil Kulba bile (14) Bārān suyınıñ arasıdaġı taġnı avladük. Hāyli kėyik tüşti. Éligim āzarda H_{249a} (1) bolġalı, oq atmaydur édim. Bir narm dék yay bile, bir kėyikniñ koltuġıġa atım, oq (2) par-ħanasınıñ yarımıġaġa kirdi. Namāz-ı diġer avdın yanıp, Nıcrāvġa kėldük. Tañlası Nıcrāv (3) éli pişkeşi altmış mişķāl altunġa qarār bėrildi.

Du-şanba ġüni, Lamġān sayrı ‘azimatıġa atlanıldı. (4) Hāyālda bu édi, kim bu sayrda Humāyün hem bizniñ bile bolġay. Turmakķa mayl kıldı, Kūra (5) kötelidin ruħşat bėrildi. E_{203a} Kėlip Badrāvġa tüştü. Andın atlanıp, Uluġ Nūrġa tüştü. (6) Bārān suyıda şayyādlar bir pāra balıq tuttılar. Namāz-ı diġerde cālaġa oturup içildi. (7) Namāz-ı şāmdın kėçrek cāladın çıkıp, aq öyde hem içildi. Hāydar ‘Alam-dārni Dāvar-bīn (8) kāfırlarıġa yėberilip édi; Bādīcınıñ túbide kāfırniñ uluġları bir nece tulum (9) çağır kėltürüp, mulāzamat kıldılar. Kötelidin éngende, ‘acab ġalaba çėvürtke kėrıldı. (10) Tañlası cālaġa kirip, ma‘cün yép, Bülāndın qoyıraķ çıkıp, orduġa kėldük. (11) İki cāla édi.

* Dokuz yüz yirmi altı senesi vak‘aları

وقايح سنهء ست و عشرين و تسعمايه : H - || 9 H^vāca Seyārān : E سیاران | arıq : H arıq || 10

Rīg-ı Ravānnı sayr kılıp : H E - | Seyyid Qāsımınıñ Bülbüliniñ öyige : E Seyyid Qāsım Bülbüliniñ öyige | Seyyid ... atlanıp : H - | Bilkarġa : E Bilkūġa | né : H E bī || 12 şarāb : HEK شرب || 13 Dur-nāmanıñ : H نينك || درتامه || 249a narm : E lāzım || 3 pişkeşi : E pişkeşini | mişķāl : HE - || 4 turmakķa : H turmakķa || 5 Uluġ Nūrġa : H اوغوغه , E الغ لوغه , K Uluġbu (اولوغبو) || 7 kėçrek : E kėç | Dāvar-bīn : H Dāvartın || 8 Bādīcınıñ : H بادنج نينك , E بادنج نينك | uluġları : H uluġları || 9 çėvürtke : E حودريکا

Ādīna günü köçüp, Mandrāvardın koyırağ, dāmanada tüşüldi. (12) Géçe şarāb suhbatı édi. Şanba günü, cālağa kirip, Darūta tengisidin ötüp, Cahān- (13) nūmadın yokkarak cāladın çıktük; Ādīnapūr alıdağı Bāğ-1 Vafāğa bardük. Qayyām Ordu- (14) şāh - Nigenhār tümeniniñ hākimi - cāladın çıkqanda, kélip mulāzamat kıldı. Langar Hān Niyāzī H_{249b} (1) - néçe maħal édi kim Nil-ābta édi - yolda kélip, mulāzamat kıldı. Bāğ-1 Vafāda tüştüük. (2) Nārancları hūb sargarıptur, sabzaları hūb yétiliptür; bısyār safālık boluptur. (3) Bés altı gün Bāğ-1 Vafāda turdük.

Çün bu dağdağa bar édi, kim kırk yaşda tayıb bolğay mén, (4) kırk yaşğa bir yildin azraq kalıp édi; ifrāt bile içilür édi. Yek-şanba günü, aynıñ (5) on altısında, şabūhī kılıp, huşyār bolup, ma'cūn ihtiyār kılganda, Mullā Yārek, panc-gāhda (6) muħammas davrıda bağlağan naqşını ötkerdi. E_{203b} Yaħşı naqş bağlaptur. Néçe maħal édi, mundağ (7) nēmelerge maşğüllük kılmaydur édim. Maña hem dağdağa boldı, kim bir nēme bağlağay mén. (8) Bu takrīb bile, çār-gāh şavtını bağladım; néçük kim maħallıda mezkūr bolğusıdur. Çahār-şanba (9) günü, şabūhī kılganda, muṭāyaba cıhatıdın déyildi kim: “Her kim, Sartça aytsa, bir ayak içsün!” (10) Bu cıhattın köp kişi ayak içti. Sunnat vaqtıda çıkıp, çemen ortasıdağı tallar astıda (11) olturuldı. Déyildi kim: “Her kişi Türkçe aytsa, bir ayak içsün!” Munda hem galaba kişi (12) ayak içti. Āftāb çıka, nāranclar tübide havz yaqasında barıp içildi. Tañlası (13) Dütadın cālağa kirip, Coy-1 Şāhidın çıkıp, Atarğa bardük. Atardın atlanıp, (14) Dara-1 Nürni sayr kılıp, Sūsān kēntigeçe, yanıp, Amlağa tüşüldi.

H'āca Kelān, Bacūrnu H_{250a} (1) yaħşı zabt kılıp édi. Çün muşāhıb édi, anı tilep, Bacūrnu Şāh Huseyn 'uhdasığa (2) kılıldı. Şanba günü, aynıñ yégirme ikiside, Şāh Mīr Husaynğa ruħşat boldı. Bu gün (3) hem Amlada içildi. Tañlası yamğur yağdurup, Künerde Külegrāmğa - kim Melik-қulınıñ (4) öyi anda édi - kélip, ortançı oğlınıñ öyide - kim nāranczārğa muşrif édi - tüşüldi. (5) Yamğur cıhatıdın nāranczārğa barmay, oşanda oğ içildi. Yağın köp bī-ħad boldı. (6) Bir tılısmi bilür édim, Mullā 'Alī Hānğa örgettim. Tört pārça kāğazğa bitip, dört tarafğa (7) astı. Oşol

11 koyırağ : E koyraq || 12 şarāb : HEK şurb (شرب) || 13 yokkarak : H yokkarak | Vafāğa : H Vafāda || 249b 1 Niyāzī : E sarı (ساری) || 3 bu : H cū | édi : E érđi || 4 yaşğa : H yaşğa || 5 bolup : E boldı || 6 bağlağan : H باغلان غا || 7 bağlağay mén : H باغلاي غايمين || 8 çār-gāh : E çahār-gāh | néçük : H néçük[k] | bolğusıdur : H بولغوسيداور || 9 Sartça : E سارچه | ayak : H ayağ || 10 ayak : H ayağ | çıkıp : H - || 11 Türkçe : E bir gēçe (بیر گچه) | ayak : H ayağ || 12 ayak : H ayağ || 13 Dütadın : E Düyadın || 250a 3 Künerde : E كيندا || 4 öyide : E öyige | kim : E - || 6 Hānğa : E Hānğa

zamân yamğur turup, havâ K₃₂₃ açılmaq bunyâd kıldı. Şabâhı cālağa (8) kirdük, E_{204a} yana bir cālada ba'zı yigitler kirdiler. Bacūr ve Savād ve Küner ve ol navāhida (9) bir boza kılurlar. Bir **k i m** dégen néme bar, olar ıldırındın ve ba'zı advıyadın kılıp- (10) turlar. Nân dék gird gird yasap, kıurutup, sahlapturlar. Bu boza māyası, (11) bu kim boladur. Ba'zı bozaları ğarīb bir keyfiyyat boladur, veli ğarīb talh ve bī-maza (12) boladur. Bu bozanı içmek hayāl kıldük, talhı ğıdın içe almay, ma'cün ihtıyār kııldı. (13) 'Asas ve Hāsan İkreğ ve Mastığa - kim yana bir cālada olturup édiler - farmān boldı, (14) kim bu bozadın içkeyler. İçip, mast bolup, Hāsan İkreğ bī-maza şalāynlık kıla kirişti. H_{250b} (1) 'Asas hod ğuzarā mast bolup édi. Mükerrer nā-ħoş ğarakatlar kıldı. Andak kim, be-teng (2) boldük; bir hayāl kıldım, kim cālādın çıkarp, sunıñ ol yüzide kıoyğay biz. (3) Yana ba'zılar dar-ħıyāst kıldılar.

Bu fursat Becurnı Şāh MİR Hūsaynğa 'ınāyat kıılıp, (4) Hıvāca Kelānnı tilep édük, nége kim Hıvāca Kelan muşāhıb édi. Bacūrda turmağı mumtad boldı. (5) Bacūr işini hem āsānraq taşavvur kııldı. Şāh MİR Hūseyñ, Bacūrğa barurda, Küner suyınıñ (6) ğuzarāğa yétkende yoluktu. Tilep, ba'zı ağız sözleri ayıp, ğāşşa kıornı 'ınāyat kıılıp, (7) ruşşat bérildi.

Nürgeğ toğrısu yétkende, bir kıarı kélip, gedāylık kıldı. Cāladağılar (8) her kıaysı ton ve dastār ve fūta dék néme bértiler: kıarı ğayli néme aldı. Yarım yolda, (9) bir yaman yérde, cāla degge E_{204b} urdı. Ħayli tavahhum boldı. Egerçi cāla ğarğ bolmadı, MİR Muħammad Cālābān (10) suğa yıklıdı. Géçe, Atarnıñ yavugıda boldük. Se-şanba ğünü, Mandrāvar kélildi. (11) Kıutluk Kıadam ve atası Davlat Kıadam kıal'anıñ içide şuħbat tartıb kıılıp édiler. Egerçi şafāsız (12) yér édi, alarnıñ ğatırını üçün bir néçe ayak içip, namāz-ı dıger orduğa kélildi.

(13) Çahar-şanba ğünü, Kindgir çāşmasığa barıp, sayr kııldük. Kindgir, Mandrāvar tümenige ta'alluk ként- (14) tür. K₃₂₄ Tamām Lamğānāta, oşbu kéntte ok ğurmā bardur. Bu ként tağ éteğidin yokkıarrağ H_{251a} (1) vākı' boluptur. Naħlıstānı

7 şabāhı : H şabūhı || 8 Küner : E كينر , H كمر | navāhida : H navāhisida || 9 ıldırındın : HEK
 ین ایلدیرین دین || 13 İkreğ (ایکرک) : H ایکرلیک || 250b 1 ğod : H özi || 2 kıoyğay : H اوتغایکای , K
 5 Küner : E اکیر || 6 ağız sözleri : H ağır sözlerni || 7 gedāylık : E gedāylıg || 8 néme
 bértiler : E bértiler némeler || 9 degge : E دغه || 10 Mandrāvar : E Mıdrāvar || 11 atası Davlat Kıadam : H
 Davlat Kıadam atası || 12 ayak : H ayağ || 13 ğünü : E - | Kindgir (کندگی) : E Kidgir (کیدگی) , H - |
 çāşmasığa : E çāşmasını | Kindgir : E Kidgir || 14 Lamğ || 14 Lamğānāta : E Mulkābta (ملقاب ته) |
 yokkıarrağ : H yokkıarağ || 251a 1 naħlıstānı : E naħlıstānı

şark sarıdır. Bu çaşma, nahlistänniñ yanıdadur; yan yérde- (2) dür. Çaşma başıdın altı yéti qarı koyraq, taşlarını qalap, ğusl kılğalı, panāhī kılıp- (3) turlar. Bu musırğa sunı muşrıf kılıpturlar, kim ğusl kılur kişiniñ başıǵa su töküledür. (4) Bu çaşma suyu bısyār mulāyım. Qış günleri bu suǵa avval cuzvī savuq maşsūs boladur; (5) soñra turǵan sayı, kişiǵe su hoş yaqadur.

Panc-şanba günü, Şir Hān Terkelāni öyige (6) tüşürüp, zıyāfat kıldı. Namāz-ı pişin andın atlanıp, yasağan māhī-hānalarda (7) balıq tuttılar. Burunraq, bu māhī-hānaniñ keyfiyyatı mezkūr bolup édi.

Ādina günü, H̄vāca (8) Mir-mirānniñ kēntiniñ yaqınıǵa tüşük. Namāz-ı şāmda maclis boldı.

Şanba günü, ‘Alī-şang (9) bile Alıngārniñ aralıǵıdaǵı taǵnı avladük. Bir tarafdın Alıngārliq, yana bir tarafdın ‘Alī-şanglıq çerǵe kılıp, taǵdın kēyikni éndürdiler. (10) H̄ayli kēyik öldi. Avdın E_{205a} yanıp, Alıngārda meliklerniñ bāǵıǵa tüşüp, şuḥbat tutuldı. (11) İlgerigi tişimniñ yarımını sınıp, yarımını qalıp édi; bu gün ta‘ām yéydürgende, qalğan (12) yarımını hem sindı. Şabāhı atlanıp, balıqqa tor saldurduk. Tüş bar édi kim, (13) ‘Alī-şangǵa barıp, bāǵda içildi. Tañlası Hānza Hān, ‘Alī-şangniñ melikini, - kim yaman işler (14) kılıp, nā-ḥaq qanlar töküp édi - qanlıqlarıǵa tapşuruldı; qışāşǵa yétkürdiler.

Se-şanba H_{251b} (1) günü, vird oqup, Yan Bulaǵ yolu bile Kābulǵa murāca‘at kıldük. Namāz-ı diger Uluǵ Nürdın su kēcip, (2) namāz-ı şām Qara-tūǵa kēlip, atqa boǵuz bērip, mā-ḥazarı ḥāzır kıldılar. At arpasını tüketkeç, atlandük.

1 yan : E مان , K ban || 3 musırǵa : H مسرغه غه | başıa : H başıda || 4 kişi bu suǵa : kişiǵa bu su | cuzvī : H cuzi || 5 hoş : E koy | Hān : HEK خانى || 7 burunraq : H بوناراق | bu : H - || 9 Alıngārniñ ... avladük bir tarafdın : H - | tarafdın : H tarafıdın | çerǵe kılıp taǵdın : E - || 10 öldi : E avladı | bāǵıǵa : E - || 11 ilgeri : E - | yéydürgende : H yéydü[r]gende || 13 ‘Alī-şangǵa : H ‘Alī-şengge || 14 qanlıqlarıǵa : E qanlıqlarıǵe || 251b 1 Uluǵ Nürdın : HEK Uluǵtūdın (الغتودين) || 2 Qara-tūǵa : HK قارانغوغه , E Qaranǵuǵa (قارانغوغه)

[H İ N D İ S T A N]

وقایع سنه اثنی و ثلاثین و تسعمایه *

E_{205b} (3) Ādina günü, şafar ayının ğurrasıda, tāriḥ-ı tokuz yüz otuz ikide, kim āftāb K₃₂₅ Kavş burcıda édi, (4) Hindüstān 'azımatı bile şafar kılıp, Yek Lenge puştasıdın ötüp, Dıh Ya'kūb suyu- (5) nıñ ğarbi tarafıdağı E_{206a} öleñge tüşüldi. Bu yurtta 'Abdu'l-mülük Kırçı - kim (6) yéti sékiz ay édi, Sultān Sa'id Ḥan kaşığa élçilikke barıp édi - Ḥannıñ (7) Yañı Bég Kökeltaş atlık kişisi bile kélđi; ḥanımlardıñ ve Ḥandın ḥaṭlar bile muḥaḳḳar (8) soğat u bélek kélťürdi.

İki ğün çerik maşlaḫatı üçün, bu yurtta turup, (9) mundın köçüp, ara ḳonup, Bādām Çaşma tüşüldi. Bu yurtta ma'cūn yédük. (10) Çahār-şanba ğünü, Bārik-āb tüşkende, Hindüstānda ḳalğan Nūr Bégniñ (11) inileridin yégirmi miñ şāruḫilik altun ve aşrafı ve tenke - kim Ḥ'āca Ḥuseyn Divān, (12) Lāḫūr ḫālışatıdın yéberip édi - kélťürdi. Ekşerini Mullā Aḫmad - Balḫ arbābıdın - Balḫ (13) maşlaḫatı üçün yéberildi.

Ādina ğünü, aynıñ sékizide, Gendemekke tüşkende, maña tund rizāndalık boldı. H_{252a} (1) Bi-ḫamdi'llah ta'ālā āsānlık bile ötti. Şanba (2) ğünü, Bāğ-ı Vafāda tüşüldi. Bir néçe ğün, Humāyūn Mirzā ve ol yüzniñ çerigi üçün, (3) Bāğ-ı Vafāda tavaḳḳuf kılıldı. Bāğ-ı Vafānıñ ḫadd u ḫudūdı ve şafā vu laṭafatı bu *Tārīḥ* da mükerrer (4) mezkūr boluptur. Asru şafālık bāğ vāḳı' boluptur. Her kim ḫaridārlık gözi bile körse, (5) bilgey, kim né türlük yérdür. Néçe ğün kim anda éduk. İçer ğünleri ekşer içildi (6) ve şabūḫi kılıldı. İçmes ğünleri ma'cūn şuḫbatı édi.

Humāyūn mı'āddın köp kéyin (7) ḳalğan cıhatıdın, duruşt ḫaṭlar bitip, 'anif ḫıṭāblar kılıp yéberildi.

* Dokuz yüz otuz iki senesi vak'aları

وقایع سنه اثنی و ثلاثین و تسعمایه : H E - || 3 tokuz yüz otuz ikide : H 932'de || 5 ğarbi : E - |
tarafıdağı : E tarafıda | öleñge : E اولانكا || 6 yéti : éti || 7 Kökeltaş : H Kökeldaş || 8 bélek : E tilek ||
13 Gendemekke : E Gendemekke, H - | tüşkende : H - | tund : H یرك | rizāndalık boldı : H 252a 1
Gendemekke tüşkende maña tund rizāndalık boldı | ta'ālā : H - | ötti : H اوتتی || 6 kéyin : E keyn

Yek-şanba (8) günü, şafar ayının E_{206b} on yétisinde şabühi kılılıp édi, kim Humâyün kélđi*. Kéç (9) kélgen cihatıdın bir pāra katiğ katiğ aytım**. H̄vāca Kelān hem Ğaznıdın oşbu gün (10) kélđi.

Oşol dü-şanba aḥşamı oğ köçüp, Sulṭānpūr bile H̄vāca Rustamnıñ (11) arasında salğan Yañı Bāğka tüşüldi. Çahar-şanba günü, mundın köçüp calağa kirip, (12) K̄uş Gunbazğaça çağır içip barıp, K̄uş Günbezđin çıkıp, orduğa tüşüldi. K₃₂₆ Tañlası (13) hem ordunu köçürüp, cālağa kirip, ma'cūn ihtıyār kılıldı. Dāyım tüşer yurt (14) Kırık Arık édi. Kırık Arık toğrısığa yétkende, her néçe mulāḥaza kılıldı, ordudın asarī H_{252b} (1) zāhır bolmadı. Atlar hem paydā bolmadı ḥāṭırğa kéçti kim: “Germ-çaşma yavuktur, şāyad (2) ordu anda tüşüp ékin.” dép bu yérđin ötüldi. Germ-çaşmağa yétken çağ ḥod, gün (3) kéç bolup édi, anda hem turmay, géçesi hem yürüldi. Bir yérde cālanı turğuzup, bir pāra (4) uykulap, sunnat vaqtı Yada Birğa çıktük. Gün burnı bile çerik éli kéle başladı. Ordu (5) ḥod Kırık Arık navāḥısığa tüşken ékendür, bizge körünmeydür. Cālada şı'r aytur (6) él ḥayli bar érdiler. Mişl-i Şayḥ Abu'l-vacd ve Şayḥ Zeyn ve Mullā E_{207a} 'Alī Ḥan ve Tardī Bég Ḥāksār (7) yana ba'zılar hem bar érdi. Şuḥbatta Muḥamḥmad Şāliḥnıñ bu baytı mezkūr boldı kim (8) :

محبوبی هر عشوه کریرا چه کند کس جائی که تو باشی دکریرا چه کند کس⁴⁸

(9) Déđük kim bu göşede aytsunlar. Tab'-ı nazmı bar él, aytmaq maḳārmıda boldılar. Çün Mullā 'Alī Ḥan (10) bile ḥayli muṭāyaba kılılır érdi. Hazl tarıqı bile bu bayt badihada ḥāṭırğa kélđi (11) :

* E'de sayfanın başında Humayun, gecikmesinin sebebini açıklayan bir not yazmış, fakat bu not daha sonra silinmiştir. (... din soñra édi, egerçi 'aşürđin soñra kélildi, ammā maña ... kérek érdi. Ğaraž ol ḥıṭābdın ta'lim érdi. Mücib-ı taḥīr Badaḥşān çerik ... 'adam-ı ısu'dādları érdi. Eger méndin hem taḥīri boldı ı'tubād keremler ... kılıp ...)

** Aynı nüshada geçen "aytım" kelimesinden sonra sayfanın haşiyesine bakılması istenen bir işaret konmuştur. Haşiyede nottaki şu kısım tekrar yazılmıştır. (Ğaraž ol ḥıṭābdın ta'lim édi. Mücib-ı taḥīr Badaḥşān çerigi 'adam-ı ısu'dādları érdi.)

⁴⁸ Her işve yapanın mahbupluğunu insan ne yapsın; senin bulunduğun yerde başka birisini insan ne yapsın. (Muhammed Salih)

مانند تو بد هوش کریرا چه کند کس هر کاو کن ماده خریرا چه کند کس⁴⁹

(12) Mundın burun, yahşı ve yaman cidd u hazl her né hâtırğa yétse édi, muṭâyaba ṭarîkı bile, gâhî manzûm (13) bolur édi; her néçük kabîh, durušt nazm hem bolsa marḳûm bolur édi. Ol furşatta (14) kim *Mubayyan*'nı nazm kıladur édim. Hâtır-ı fâtırğa huṭûr étti ve hazîn köñülge mundaḳ yétti kim: H_{253a} (1) “Ḥayf bolğay ol tildin, kim mundaḳ alfâzını darc kılgay, yana fikrini kabîh sözler- (2) ge harc kılgay ve dırîg bolğay ol köñüldin, kim mundaḳ ma‘ânî zuhûr étkey, yana zıšt (3) hayâllar anda huṭûr étkey.” Andın béri hacv u hazl şı‘r u nazmıdın târik u tâyıb K₃₂₇ édim. (4) Bu baytnı aytur maḥalda, asla hâtırğa yétmédi ve bu ma‘nî hergiz köñülge huṭûr étmédi.

Bir iki (5) gündin soñ, Bigrâmda tüşkende, rîzândalık bolup, ısıttım. Bu rîzândalık surfağa (6) muncar boldı. Her yötelgende, ḳan tüküre kirištım. Bildim kim bu tîna ḳandındur ve bu taşviş (7) né kılgandın:

فمن نكث فانما ينكث على نفسه ومن او في بما عاهد عليه الله فسيؤتيه

اجرا (8) عظيما

50

Né kılayın séniñ bile ay til
Cıhatıñdın méniñ içim ḳandur.
Néçe yahşı | (9) déseñ bu hazl ile şı‘r
Birisi fuḥş u biri yalgandur.
Ger déseñ köymeyin (10) bu curm bile,
Çılavıñnı bu ‘arşadın yandur⁵¹.

E_{207b}

⁴⁹ Senin gibi akılsız birini insan ne yapsın; her öküz doğuran dişi eşeği insan ne yapsın. (Bâbur)

⁵⁰ Verdiği bu sözden dönen, ancak kendi aleyhine dönmüş olur. Allaha verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük ecir verecektir. (*Kur’an*, XLVIII, *Fetih* | 10)

⁵¹ Bâbur (fe‘ilâtün | mefâ‘ilün | fa‘lün ~ fâ‘ilün)

ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفر لنا و ترحمنا (11) لنكونن من الخاسرين⁵²

Yana başdın ıstıġfār u ı'tızār maķāmıda bolup, bu nav' bāñıl (12) andışadın ve bu yosunluķ nā-lāyık pişadın köñülni tındurup, ķalamnı sındurdum. (13) Ol dar-gāhdın 'āřı bandalarġa bu nav' tanbihlar davlatıdur 'azım; her banda her kim mundaķ- (14) lardın mutanabbıh bolġay, sa'adatıdur casım.

Andın köçüp, 'Ali Mascıd tüşüldi bu yurt- H_{253b} (1) nıñ tarlıġıdın dāyım mēn bir puşta üstige tüşer édim; çerik éli tamām bir ķolda (2) tüşer édi, kim mēn tüşken puşta barıġa muşrıf édi. Géçe, çerik éliniñ otudın (3) 'acab yaġşı çıraġan bolur édi. Her navbat, kim bu yurtta tüşülüptür, bu cıhattın albatta (4) içiliptür. Bu ķatla hem munda tüşkende içildi. Şubġdın burun ma'cün iġtıyār kılıp, (5) atlandım. Ol ġün roza hem tuttum. Kélip, Bigrāmniñ yavuġıġa tüşüldi. Tañlası (6) ol yurtta tavaķķuf kılıp, ġürk avıġa atlandük. Bigrām alıdaġı Sıyāh-ābdın (7) ötüp, su ķoyı baķa çerġe saldük. Muddatı barılġandın soñ, kéyindin kiři kéldi (8) kim: "Bigrāmniñ yavuġıda oķ azraķça cangalġa ġürk kirdi, tégresini alıp turup- (9) turlar." Oşandın cılav-riz téprep, yéttük. Cangalġa çerġe şalıp, ġavġā kıġan bile (10) ġürk K₃₂₈ çıķıp tüzge ķaça bérđi. Humāyün ve ol yüzdin E_{208a} kélgenler, hiķ kim ġürkni (11) körgen émes érđi. Barı ġāñır-ġvāh tafarruc kıldılar. Bir kürühġe yavuķ ķavlap, ķalın (12) oķlap, yıķtılar. Bu ġürk hiķ kiřiġe ve atķa yaġşı ġamla kılmadı. Yana iki ġürkni hem (13) öltürdiler. Dāyım ġāñırġa kéčer édi kim: "Fıl bile ġürkni rü-ba-rü kılılsa, néçük mu'āmala (14) kıġaylar?" Bu navbat filbānlar fillarnı kéltüredür ékendürler, kim bir ġürk rü-ba-rü H_{254a} (1) oķ çıķar. Filbānlar ilgerrek yürüġen bile, ġürk rü-ba-rü kélmes, özġe sarı ķaçar.

(2) Ol ġün, kim Bigrāmda turulđı, ba'zı béġlerni ve içkilerni baġřılar ve divānlar bile altı yéti (3) sar-kār kılıp, Nil-āb ġüzarıdın kémelerniñ üstige ta'yin kılıldı, kim camı' çerik élini nām-(4) ba-nām bitip, sanların alġaylar.

⁵² Rabbimiz, kendimize yazık ettik; bizi baġıřlamaz ve bize merhamet etmezsen, biz kaybedenlerden oluruz! (K ur ' an , VII, A ' r ā f | 23)

2 muşrıf : E muşarraf (مشرّف) || 6 ġürk : E كرك || 7 kéyindin : E keyndin || 9 yéttik : E yétiřtik || 13 édi : H érđi || 14 kéltüredür : E kéltürür || 254a 1 filbānlar : H قیل بان لار || 2 baġřılar : H yaġřılar || 5 yötelgende : H توتالكاندا

Ahşamı rizāndalık bolup, ısıttım. Bu rizāndalık, yötelge (5) tarttı. Her yötelgende kan tükürür édim. Hayli tavahhum boldı; al-ḥamdu lillah iki üç gündin soñ, (6) bar-ṭaraf boldı. Bigramdın köçüp, yamğur yağdurup, Kābul suyu yaqasığa tüşüldi. (7) Hindüstāndın habar kélđi kim: “Davlat Ḥan ve Ğāzi Ḥan yéğirme otuz miñ çerik yığıp, (8) Kelānürni aldı; Lāhür üstige kélmekçidür.” Mumın ‘Ali Tavaçını kadağan bile çapturıldı (9) kim: “Biz köç-ber-köç mutavaccıhdur biz; biz yétkünçe uruşquçı bolmasunlar!”

İki konup, panc-şanba (10) günü, aynıñ yéğirme sékizide, Sind yaqasığaça tüştüğ. Şanba günü, rabı’u’l-avval ayınıñ (11) gurrasıda, Sindni kéçip, Keçe Küt suydın ötüp, daryā yaqasıda tüşüldi. (12) Kéme- E_{208b} ler üstige qoyğan bégler ve bahşılar ve divānlar, çerik kélgen élniñ (13) sanını ‘arzğa yétkürdiler. Uluğ kiçik yahşı yaman nöker ğayr-ı nöker on iki miñ (14) kişi qalam kéliptür bu yıl tüzde peşkel az bolğandur tağ dāmanasıdağı vilāyatlarda H_{254b} (1) peşkel yahşı bolğandur. Aşlıq maşlahatıdın, tağ dāmanası bile, Siyāl Küt yolu bile mutavaccıh (2) bolduğ. Hāti Kekerniñ vilāyatı toğrısı yétkende, bir rüda her yérde her yérde qalın sular K₃₂₉ (3) turuptur; bu sular tamām yah bağlaptur. Egerçi hayli qalın émes, bir élikçe qalınlığı bolğay. Hindüstān (4) vilāyatıda bu nav’ yah ğaribtur. Yahını oşanda oğ körüldi; bu néçe yıl, kim Hindüstānda (5) éduğ, qar ve yahdın āşar u ‘alāmat körülmédi*.

Sinddin beş köç köçüp, (6) altınçıda Cüd tağığa payvast, Bālnāt Cüğiniñ tağıniñ túbide, Bügiyāllar yurtı (7) rudqa kélip tüşüldi. Tañlası, él aşlıq alur maşlahatı üçün, ol yurtta (8) turduğ. Ol gün ‘arağ içildi. Mullā Muḥammad Pargarı köp hikāyat kıldı, kim ança pur-güy- (9) luğ kılip édi. Mullā Şams ḥod érteki şalayın édi; bir şalayınlıq başlasa, kéçkeçe (10) tükete almas édi.

* E'nin haşiyesinde Humayun tarafından yazılmış olan, Hindistandaki kar ve buzlarla ilgili, bir not vardır. (Ḥaṭṭ-ı Humāyūn : Pād-şāh, Hindüstānga kirmesidin burun, mundağ kim bitiptürler, bilmes éduğ; ammā soñralar ma'lūm boldı kim, azaglağ yah bağla[r] émiş. Her qaçan yıl savuğrak kélse, ḥuşuşan ol yıl - kim Gücerātını fah kıldım - Bhulpūr (بھاپور ?) bilen Güvelyār aralığıda hayli savuğ boldı. Andaq kim, iki üç gün yah bağladı. Bir élikdin kalınraq boldı.)

5 yötelgende : H تورتالكاندا || 7 çerik : E çerik || 8 kadağan (قدغن) : H قدغه || 9 mutavaccıhdur biz : E mutavaccıhdur | biz : H bir | uruşquçı : H uruşquñçı || 10 ayınıñ : H aynıñ || 11 Sindni : H Sind suyu || 12 bahşılar : H yahşılar | çerikke : E çerikke || 13 uluğ : E uluğ (ألغ) | nöker : E nöker ve || 14 yıl : E il (يیل) || 254b 3 qalın émes bir élikçe : H - || 4 kim : H ki || 8 kim : E kem || 10 aşlıqqa : E aşlıq || 11 burtağ : E buztağ

Aşlıkka bargan kul ve kulluqçı ve yahşı ve yaman, aşlıkdın (11) öte çıkıp cangal ve tağ ve katık ve burtağ yérlerge parişan ve bihasib barıp, bir néçe (12) kişi aldurdılar. Kiçkine Tün Qaţar anda öldi.

Andın köçüp Bihet suynı (13) Cilamdın koyraq güzar bile kécip, tüştük. Vali Kızıl - kim pergenesi Bimrügiri, (14) E_{209a} Ekriyada édi, Siyâl Küt kömegi édi - munda kélip kördi. Siyâl Kütni asramağan H_{255a} (1) cihatdın 'ıtáb u hıtáb maqâmıda édük, kim 'arz kıldı kim: "Mén pergenege kélip édim. (2) Husrav Kökeltaş, Siyâl Küttin çıkarıda, maña habar hem kılmadı." Bu 'uzr, masmü' édi; (3) déyildi kim: "Çün Siyâl Kütni asramadıñ, Lâhurda béglerge nége barıp қоşulma- (4) diñ?" Mulzam boldı; çün iş yavuq édi, aniñ bu carımasını parvâ kılmadük.

(5) Oşbu yurttın Seyyid Tüfan, Seyyid Laçınrı Lâhürdağılarga қоş at bile (6) çapturuldı kim: "Uruşquçı bolmañ, Siyâl Kütte yâ Parsrürda kélip, bizge (7) қоşuluñ!" Her kimniñ sözi bu édi kim: "Gâzi Hân otuz kırk miñ kişi (8) yığıptur; Davlat Hân ol qarılığı bile, bélige iki kılıç baqlaptur. Bular cazm uruşurlar." (9) Hâtırğa kéçti kim: "Ol maşal bar kim: ⁵³به که نه یار ده Çün bu kétmes, Lahürdağılarnı (10) özümüzge қоşup oq`uruşalıñ!" K₃₃₀ Béglerge kişi yéberip, ara қonup (11) Çan-áb suynı yakasığa tüşüldi. Yoldın barıp, Buhlülpür - kim hâlışa édi - (12) sayr kıldük. Қorğanı Çan-áb suynıñ yakasıda, buland car üstide vâqı' (13) boluptur. Haylı hâtırğa yaqtı. Siyâl Kütni munda kéltürür hayâl kıldük. İnşâ-allah (14) furşat bolgaç oq, kéltürülgüsüdür. Buhlülpürdın orduğaça kéme bile kældük. H_{255b} (1) Şuħbat édi; ba'zı 'araq, ba'zı boza içtiler, ba'zı ma'cün yédiler. Kémedin namâz-ı huftandın (2) kéçrek çıkıp, ħar-gâhda hem azraqça içildi. At maşlahatığa, bir gün bu su yakasıda atқа (3) dem bérduk.

⁵³ On dost, dokuzdan evlâdır. (A t a s ö z ü)

5 yötelgende : H توتالكاندا || 7 çerik : E çerik || 8 kadağan (قدغن) : H قدغه || 9 mutavaccihdur biz : E mutavaccihdur | biz : H bir | uruşquçı : H uruşquçı || 10 ayınıñ : H aynıñ || 11 Sindni : H Sind suynı || 12 bahşılar : H yahşılar | çerikke : E çerikke || 13 uluq : E uluğ (الغ) | nöker : E nöker ve || 14 yıl : E il (يیل) || 254b 3 қалın émes bir élikçe : H - || 4 kim : H ki || 8 kim : E kem || 10 aşlıkka : E aşlık || 11 burtağ : E buztağ || 255a 2 Kökeltaş : H Kökeltaş | 'uzr : H 'ızrat || 4 çün iş yavuq édi aniñ : H iş yavuq édi, çün aniñ || 5 Lâhürdağılarga : H Lârhürdağılarga || 8 uruşurlar : H uruşu[r]lar || 9 kim : H kim ki || 11 Çan-áb H Çan-áb Çan-áb || 12 Çan-áb : H Çan-áb || 255b 4 olçasığa : H olcasığa || 5 Gücür : E Güçür (گچور)

Ādina günü, rabī'u'l-avval E_{20b} ayınıñ on törtide, Siyāl Kütke tüştük (4) Dāyım Hindüstānga barsek, gāv u gāv-miř olçasıǵa taǵdın ve tüzdin Cat ve Gücür (5) bī-ḥadd u bī-kıyās kélürler édi. Başsızlıq ve zulm kılǵuçı, ořbu bad-baḥtlar édi. Burun (6) vılāyatlar yaǵı édi, ḥaylī kılık kısıq yok édi. Bu navbat, kim bu vılāyatlar tamām (7) él boluptur, oşandaq mu'āmala kıla kiriştiler. Siyāl Kütiniñ yalıñ yalañaç (8) faķir u miskini - kim orduǵa kélip édiler - be-yek-bar gāvǵayī tüşti, talanǵa bardılar. Bař- (9) sızlıq kılǵan élni tapturup, iki üçni pāra pāra kıldurdum. Siyāl Küttin (10) Şāhım Nür Bégni hem Lāhūr béglerige çapturuldı, kim yaǵı né yerde ékenin taḥķik (11) kılıp, qayda kıatılurlarını řāḥıb-vuķuf kışidın éřitip, aytıp, yébersünler.

Ořbu (12) yurtta bir savdāǵar kélip, 'Ālam Ḥan, Sulṭān Ibrāḥīm Ḥanǵa basturǵanını 'arż kıldı. (13) Şarḥı budur kim: 'Ālam Ḥan, ruḥşat alǵandın soñ, oşmundaq ısıq havāda, ham-rāh- (14) qa baķmay, iki köçni bir kılıp, Lāhūr kélür. 'Ālam Ḥanǵa ruḥşat bérgeñ furşat, Özbek H_{256a} (1) ḥanları, sulṭānları tamām kélip, Balḥnı qabap édi. 'Ālam Ḥanǵa Hindüstān sarı (2) ruḥşat bérıp, özümüz Balḥ üstige atlanduq. Lāhūrǵa kélgendin soñ, Hindüstān- (3) daǵı béglerge muḥaşşıl kirer kim: "Pād-şāḥ sizlerni K₃₃₁ maña kömek bolsun déptür, maña kıatılıp (4) yürün! Ğāzī Ḥannı özümüzge қоşup, Dilli ve Agre üstige yürüliñ!" Bular dérler (5) kim: "Ğāzī Ḥanǵa E_{210a} né i'timād bile kıatılalıñ? Farmān hem mundaqtur kim: «Her qaçan Ğāzī Ḥan, (6) inisi Ḥācī Ḥannı oǵlı bile dar-gāḥǵa yéberse, yā ol kim Lāhūrǵa yéberip, girev yosunluq tursa, (7) sizler kıatılıñ; yok érse қоşulǵaçı bolmaǵay siz!» dép. Siz hem tünegün uruşup (8) basturup siz; yana né i'timād bile қоşula siz? Sizge hem maşlahat émes, kim kıatılǵay siz." (9) Her néçe bu yosunluq sözler aytıp, man' kıılurlar, tınıkqa kırmes. Oǵlı Şir Ḥannı yéberip, (10) Davlat Ḥan ve Ğāzī Ḥan bile sözleşip körüşürler. Dılāvar Ḥan - kim néçe maḥal bandta édi - (11) iki üç ay bolup édi kim, Lāhūrǵa bandtın qaçıp kélip édi. Anı hem özi bile alıp (12) barur. Maḥmūd Ḥan Ḥan-ı Cahān, kim Lāhūrda pergene bérilip édi. Anı hem ham-rāh élter. Ğālībā (13) sözni bu yérge қоyarlar kim: Davlat Ḥan ve Ğāzī Ḥan Hindüstānda қоyulǵan bégler- (14) ni, belki tamām bu şarafnı özige alur. Dılāvar Ḥannı ve Ḥācī Ḥannı 'Ālam Ḥanǵa kıatar. Bular H_{256b} (1) Dilli ve Agre şarafnı özlerige alurlar. Ismā'il Cılvānī ve yana ba'zı umarā kélip, 'Ālam Ḥannı körer- (2) ler; bī-tavaķķuf Dilli sarı köç-ber-köç 4 Gücür : E Gücür || 6 vılāyatlar : H vılāyatla[r] || 7 yalıñ : E yalañ (يلائك) || 8 u : H - || 11 kıatılurlarını : E kıatılurlarını | éřitip : E bilip || 12 Ibrāḥīm Ḥanǵa : E Ibrāḥimǵa || 14 baķmay : E baķmadı || 256a 4 Dilli : E Dihli || 5 kıatılalıñ : H تاتيلايك || 6 yéberse : H yéber || 8 basturup siz : E basturup || 10 körüşürler : H körüşü[r]ler || 14 özige : E özüne || 256b 1 Dilli : E Dihli | özlerige : E özige || 2 bī-tavaķķuf : H né tavaķķuf | Dilli : E Dihli

téprerler. Indriğa yétkende, Sulaymân Şayh-zâda hem kélip (3) körer. Bularnıñ cam'ıyyatı otuz kırk miñge tartar. Kélip, Dillini qabarlar. Uruş hem (4) sala almaslar, qorğan élige tankış hem bére almaslar.

Sultân İbrâhım bularnıñ cam'ıyyatıdın (5) habar tapıp, bularnıñ üstige E_{210b} çerik atlanur. Yavukraq yétkeç, bular hem habar tapıp, qorğan üstidin qopup, muqâbalağa yürürler. Sözni muña (6) qoyarlar kim: “Eger gündüz uruşsek, Afgân biri biri nâmüsdın kaçmaslar. Eger (7) şab-hün barsek, qarangu gécede, kişi kişini körmes, başlıq başığa bolurlar.” dép. K₃₃₂ (8) Ara altı kürüh yérdin şab-hün kélürler. İki katla şab-hünğa gün tüşte atlanıp, (9) iki päs üç päsğaça at üstide oq turup, né kéyin yanıp, né ilgeri (10) yürüp, sözni bir yerge qoya almay, üçünçiside gécenıñ bir paharı qala, şab-hün kélür- (11) ler. Bularnıñ şab-hünü çadırğa ve otakğa ot koymak émiş. Kélip, bir baş- (12) dın ot koyup, gavgâ salurlar. Calâl Han Cighet ve yana ba'zı umarâ kélip, 'Ālam Han- (13) nı körerler. Sultân İbrâhım öz sarâçasıdın oq bir néce hâş haylı bile téprenmes. (14) Muñaça tañ atar. 'Ālam Hannıñ bolğan kişisi, él talamakğa ve olça almakğa maşğül H_{257a} (1) bolurlar. Sultân İbrâhımniñ çerigi körer kim, bularnıñ kişisi asru azdur; oşandın (2) bir azraq favc bir fil bile bular sarı mutavaccih bolur. Fil ilgerrek yürügeç, bular tohtay (3) almaslar, kaçarlar.

Oşandın kaçқан bile 'Ālam Han, Miyân Dū Āb sarı kéçip, Pānīpat (4) navāhīsıdın yana Pānīpat sarı öterler. Indriğa yétken mağalda, bir bahāna qılıp, Miyân (5) Sulaymāndın üç tört lek alıp qoyarlar. İsmā'il Cılvānıdın 'Ālam Han- E_{211a} niñ uluq (6) oğlu Calâl Han bulardın ayrılıp, Miyân Dū Āb sarı özlerini tartarlar. 'Ālam Hanğa (7) yıgılğan çerikdin bir pārası mişl-i Sayf Han Daryā Han, Maħmūd Han Han-ı Cahān ve Şayh Camāl Farmulī (8) yana ba'zılar, uruşdın burun oq kaçıp, İbrâhımğa barurlar. 'Ālam Han ve (9) Dılāvar Han ve Hācī Han Sıhrındın öte, bizniñ kélip Mılvatnı alğanımıznı habar tapar- (10) lar. Dılāvar Han çun hamışa davlat-h'vāhlik maqāmıda édi ve bizniñ üçün üç tört (11) ay band tartıp édi; ayrılıp Sultānpurğa köçige kélip, biz Mılvatnı alğandın (12) üç tört gün soñ, Mılvat navāhīsıda bizge kélip mulāzamat kıldı. 'Ālam Han (13) ve Hācī Han, Şatlut suydın

3 Dillini : E Dihlini || 5 üstige : H [üs]tige | yétkeç : H [yét]keç | qopup : H qoyup | yürürler : E tururlar || 6 qoyarlar : توپلار || 7 kişi kişini : H kiş[i] kişini || 8 ara : ar[a] || 9 päsğaça : H پاسغه چه ||

10 yürüp : E turup || 11 ot : H ört || 12 ot : H ört || 14 olça : H olca || 257a 2 tahtay : E tohtay || 5 Cılvānıdın : H Cılvānıtın | uluq : H uluğ || 7 Han-ı Cahān : ve Han-ı Cahān || 8 ve : H -

kéçip, Dün bile Daştıniñ arasıdağı tağda (14) Gingūta atlık bir bérk qorğanğa kélip kireler. Bizniñ çapkuñçı, Afgāndın ve Hazāradın K₃₃₃ H_{257b} (1) kélip, bularnı kabarlar. Oşandaq bérk qorğanı ala yavuşkan ékendürler, kim (2) kéç bolur. Çıkar hayāl kılurlar, atlarınıñ darvāzağa yıklığan cihatıdın, çıqa almaslar. (3) Filları bar ékendür, fillarnı ilgeri salurlar. Ekşer atlarını fillar basıp öltürür. (4) Bā-vucūd kim hem at bile çıqa almaslar, qaranğuda yayaq çıkıp, yüz miñ taşvişlar bile Ğāzī Ğan (5) - kim Mılvatqa kirmey, tağ sarı qaçıp édi - barıp qoşulurlar. Ğāzī Ğan yahşığına (6) āšnālık hem bérmes. Zārurat E_{211b} bolup, Dünniñ ayağıda Pahlūr navāhısida ‘Ālam Ğan (7) kélip, mulāzamat kıldı. Siyāl Kütte Lāhūrdağılardın kişi kélidi, kim tañlası barça (8) kélip, mulāzamat kılurlar. Tañlası köçüp, Parsrūrğa tüştük. Muḥammad ‘Alī Ceng-ceng, (9) H̄vāca H̄useyn, yana ba‘zı yigitler munda kélip, mulāzamat kıldılar.

Yağınıñ dāyırası Rāvi (10) suyınıñ Lāhūr tarafıda ékendür. Böçke başlıqlarnı habar üçün yéberdik. (11) Géçeniñüç paharı bola yavşup édi kim, habar keltürdiler, kim yağı habar tapkaç bir birige (12) bakmay, buzulup qaçarlar. Érte köçüp, partaldın uruğdın ayrılıp, Şāh Mir (13) H̄useynni yana Cān Bégni uruqqa koyup, özümüz ıldam tépredük. İki namāz (14) arası Kelānūrğa kélip tüştük. Muḥammad Sulṭān Mirzā ve ‘Ādil Sulṭān ve özge béglər munda H_{258a} (1) kélip, mulāzamat kıldılar. Kelānūrđın érte köçüp, yolda Ğāzī Ğan ve qaçkan ḥanlarınıñ (2) habarını yavuk salıq bértiler. Muḥammadi ve Aḥmadi ve Qutluq Qadam ve Vali H̄azın başlıq (3) ve ekşer içki béglerni - kim bu navbat Kābulda béglikke yükündürüp édi - bu qaçkan- (4) larnıñ keynige qavğunçı ayırdük. Andaq muqarrar boldı kim, yéte alsalar ḥod ḥüb; (5) eger yéte almasalar, Mılvat qorğanınıñ gird-ā-girdini yahşı ihtiyāt kılğaylar, kim qorğan (6) éli qaçıp kétmegeyler. Bu ihtiyātlardın ğaraž, Ğāzī Ğan édi.

Bu béglerni ilgeri (7) yéberip, Kānvahin toğrısın Bıyāh suyını kéçip tüşüldi. Andın ara iki (8) qonup, K₃₃₄ Mılvat E_{212a} qorğanınıñ qolınıñ ağızıda tüştük. Burun kélgen (9) béglər bile Hındüstāndağı béglerge ḥuqm boldı, kim qorğanı yaqın qabap (10) tüşkeyler. Davlat Ḥannıñ nebiresi, uluq oğlu ‘Alī Ḥannıñ İsmā‘il Ğan (11) atlık oğlu munda kélidi. Bir pāra va‘da vu va‘id ve ıstımālat u tahdid bile yana (12) qorğanğa yéberip, ādına günü ordunu ilgeri köçürüp, qorğanğa (13) yarım kürüh

14 Gingūta : H Ginlūta || 257b 1 yavuşkan : HE ياوشقان || 10 Böçke : H بوجك , E بوجكه || 258a 1

köçüp : E köçtük | qaçkan ḥanlarınıñ : H qaçkanlarınıñ || 2 Qutluq : H E قتلق || 3 içki : H - || 4 H

ayırdük (ایردوك) : E ıyberdik (ایبردوك) || 10 uluq : E uluğ

yavuk tüştük. Özüm kélip, qorğanni körüp, buranğar, cuvanğar, (14) golğa mölcerler ta'yin kılıp, yanıp, orduğa tüştüm.

Davlat Hān, kişi yéberip 'arz kıldı H_{258b} (1) kim: "Ġāzī Hān qaçıp, tağka bardı; méniñ günāhımını 'afv kılsalar, qulluqqa barıp, (2) qorğanni tapşuray." H_vāca Mir-mirānı yéberildi, tavahhumnı hātırıdın çıkarıp (3) kélürdi. Davlat Hān ve oğlı 'Alī Hān bile kélidiler. Buyurdum kim oşal iki kılıç (4) - kim bizniñ bile uruşur üçün bélge bağlap édi - boynığa astılar. Mundaq rüstayī (5) ve lāda merdek bolğay mu, kim işi bu yérge yétip, hanūz ta'alluq kıladur. İlgerrek kélürdi- (6) ler. Buyurdum kim, kılıçlarını boynıdın aldılar. Körüşür vaqt, yükünmekte tāciz kıladur. (7) Buyurdum kim, ayağını tartıp, yükündürdiler. İlgeri olturguzup, bir Hindistāni (8) bilür kişige buyurdum kim: "Bu sözlerni birer birer aña hātır-nışān kıla aytkıl, mundaq (9) dégil kim: Mén seni ata dédim; ta'zim u ihtarāmıñnı, ol tarik kim seniñ E_{212b} hātırniñ tilér (10) édi, andın yahşırak kıldım. Özünü ve oğlanlarını Balūclarnıñ dar-badarlıqların (11) kutqardım. Hayl-hānalarıñızni ve hāramlarıñızni İbrāhımniñ bandi-hānasıdın halāş (12) kıldım. Üç kürür Tatar Hānnıñ vilāyatını saña 'ināyat kıldım. Seniñ haqqında yaman bardım mu (13) kim, bu şıqqıñ bile béliñe iki kılıç bağlap, çerik tartıp, bizniñ vilāyatlarını (14) üstige kélip, mundaq şor u fitna salur sén." Qarı mabhūt merdek, bir iki söz ağzıda H_{259a} (1) oq çaynadı pupadı; muqābalada hem démedi. Mundaq müskit sözlerge né déy hem algay (2) édi. Andaq muqarrar boldı K₃₃₅ kim, hayl-hānaları ve hāramlarını bularğa tapşurup, özge (3) bolğan camī' cihatlarını zabt kılgaylar. Farmān boldı kim H_vāca Mir-mirān bile tüşkey.

(4) Şanba günü, rabī'u'l-avval ayınıñ yégirme ikiside, bularnıñ hayl-hāna ve hāramlarını sālım çıkar- (5) maq üçün, özüm kélip, Mılvat qorğanınıñ darvāzasınıñ rü-ba-rüdağı (6) bulandığa tüştüm. 'Alī Hān çıkıp, bir pāra aşrafı pişkeş kıldı. Namāz-ı digerge yavuk, (7) hayl-hānaları ve hāramları çıkara kiriştiler. Ġāzī Hānnı, egerçi çıkıp kétiptür (8) déydürler édi, velī ba'zılar dédi kim, biz kördük kim qorğandadır. Bu cihat- (9) tın ba'zı içkilerni ve çuhralarnı darvāzada qoyuldı, kim gümānlıq kişini ahtarğay- (10) lar, kim Ġāzī Hān mağlağa kılıp, çıkmağay, kim kulli

14 mölcerler : E bolcarlar || 258b 3 'Alī Hān : E 'Alī Hān oğlı || 4 bile uruşur : H uruşumuz || 6 körüşür : H körüşü[r] || 7 olturguzup : H olturgurup | Hindistāni : H Hindüstāni || 9 ata dédim : H atadım || 10 dar-ba-darlıqların : H dar-ba-darlıqlardın || 259a 1 çaynadı : H - | pupadı (پوپادی) : H پوپادی , E پوپادی || 4 ayınıñ : H aynıñ | yégirme ikiside : HK 22'side || 5 rü-ba-rüdağı : E rü-ba-rüdağı || 7 kétiptür : E kėtip || 8 kördük kim : E kördük | cihatın : H cihatdın

ğaraž ol édi. Yana ba'zı cavâhır u caravnı (11) hem yaşurup, çıkaradurğan bolsalar, zabt E_{213a} kılğaylar. Oşol darvâzanıñ alıdağı (12) bulandıda çadır tiktürüp, geçe anda oğ boldum. Şabâhı Muḥammadı ve Aḥmadı ve Sulṭân Cunayd (13) ve 'Abdu'l-'aziz ve Muḥammad 'Alı Ceng-ceng ve Kutluk Kadam ve bir neçe içkilerge ve béglerge farmân boldı, (14) kim içkeri kirip, hızanaları ve bolgan cihâtlarını zabt kılğaylar. Él, korğan H_{259b} (1) eşigide bıyâr gavgâ kıladurlar édi. Sıyâsat üçün, bir neçe oğ attım. Yek-bar bir kažâ (2) oğı Humâyünniñ kışsa h^vânığa yétkeç oğ, cân taslim kıldı.

İki geçe oşol bulandı- (3) da konup, dü-şanba günü, korğanğa kirip, sayr kılıp, Ğâzi Ḥannıñ kitâb-hânasığa (4) keldim. Bir neçe nafis kitâblar çıktı. Bir neçesini Humâyünga bérıp, bir neçesini Kâmrânğa yéberdim. (5) Mullâyana kitâblar hod bıyâr érđi; véli ança nafis kitâblar, kim göz tutulur édi, (6) ança çıkmadı. Géçesi anda konup, tañlası orduğa keldim. Ğâzi Ḥannı korğanda (7) taşavvur kılur édük; ol bi-hamıyyat nâ-mard, ata, ağa, inisini ve ana, égeçi, siñlini Mılvat- (8) ta taşlap, ma'düdi bile tağ sarı kaçiptur:

(9) مبین آن بی حمیت را که هر کز نخواهد دید روی نیک بختی

(10) تن آسانی کر نیند خویشان را زن و فرزند بگذارد بسختی⁵⁴

(11) Çahâr-şanba günü ol yurttın köçüp, Ğâzi Ḥan kaçқан tağ sarı mutavaccih boldük. (12) Mılvatnıñ ağızıdağı yurttın bir kürüh yol kélip, bir qolda tüştük. (13) Dılâvar Ḥan munda kélip, mulâzamat kıldı. Davlat Ḥannı ve 'Alı Ḥannı ve İsmâ'il Ḥannı (14) ve yana bir neçe uluqlarını E_{213b} band kılıp, Kettege tapşurdük, kim Bıhradağı Mılvat korğanığa H_{260a} (1) éltip, saḥlağay. Özgelerini, kim her kişige tutturulup édi, Dılâvar Ḥannıñ (2) ittıfâkı bile hün-bahâ ta'ayyun kılıldı. Ba'zını kefilge bérıp, ba'zını band kılıp, saḥladı- (3) lar. Kette bandılarını éltti. Davlat Ḥan, Sulṭânpurğa yéte öldi.

⁵⁴ Talihin yüzünü asla görmeyecek olan hamiyetsize bakma; kendisi için rahatı seçer, karısını ve çocuğunu sıkıntıya terk eder. (Sâdi Şirâzi, *Bostan ve Gülistan*)

10 carav : E جَرَاو || 11 bolsalar : H bolsa | oşol : E oşal || 13 Kutluk : H قتلوق , E قلیق | içkilerge ve : H içki || 259b 1 gavgâ : H guluv | 2 kışsa-h^vânığa : H kışsa-h^vânige | yétkeç : E يتكيجاج | oşol : E oşal || 3 konup : H koyup || 14 uluqlarını : E uluqlarını (ألق لارینی) | Kettege : E كپه غه || 260a 3 Kette : E كپه

Milvat qorğanını Muḥammad ‘Alī Ceng- (4) cengniñ ‘uhdasıda kıldük. Öz cānıbidın aḡası Argunrı bir pāra yigit bile (5) anda qoydı. Hazāra ve Afgāndın hem iki yüz élligçe kiři qorğanğa kömek ta‘yın boldı. (6) H‘āca Kelān, Ğaznı çağırıldın bir néçe tévede yükletip édi. H‘āca Kelānnıñ (7) yurtı bir bulandıda vāqı‘ bolup édi, kim qorğanğa ve orduğa muşrif édi. Anda (8) şuhbatı tutulup, ba‘zı él çağır içtiler, ba‘zı él ‘arāq içtiler. Tavr şuhbatı édi. Andın (9) köçüp, Milvatnıñ pur-argadallıq uşaq tağlardın aşıp, Dūnğa kéldük. (10) Hindüstān tili bile cülgeni **d ū n** dér érmişler. Hindistānda bir aqar su oşbu (11) Dūndadur. Dūnnıñ aṭrafı qalın kéntlerdür. Casvāl pergenesi émiş, kim (12) Dılāvar Ğan alarnıñ taḡayıları bolğay. Dūn, tavr cülgeyi tüşüptür. Rūdnnıñ (13) aṭrafı öleñdür. Ba‘zı yérde şāli ékiptürler. Ortasıdın üç tört (14) tégirmen su aqıp baradur. Cülgeniñ kéñligi bir kürüh iki kürüh ba‘zı yéri bolğay, H_{260b} (1) kim üç kürüh hem bolğay. Tağları kiçikrek kiçikrek pušta yosunluq tağlardur. (2) Kéntleri bu tağlarnıñ dāmanalarıda vāqı‘ boluptur. E_{214a} K₃₃₇ Ként bolğan yérlerde, tāvus (3) ve maymūn bısyārdur. Öy tavuğı dék tavuğ hem köptür, bi-‘aynıhı tavuğdur; veli ekşer bir rengdür.

(4) Çün Ğāzī Ğannıñ ḡabarı bir yérde mutahaqqıq émes édi; Terdikeni ve Birim Div Malinhās bile (5) ta‘yın kıldük, kim her yérde Ğāzī Ğan bolsa, barıp bir nav‘ kılıp, éliklegeyler.

Bu Dūn (6) aṭrafıdağı uşaq tağlarda tavr mazbūṭ qal‘alar tüşüptür. Şarq-ı şımāl tarafıda bir qal‘a (7) vāqı‘ boluptur, Kūtıla atlıq. Aṭrafı yétmiş séksen qarı yek-endāz. Uluq darvāzası tarafı (8) yéti sékiz qarı bolğay. Pul-ı ravān salur yériniñ kéñligi, on on iki qarı (9) bolğay. İki uzun yıḡaçnı köprük kılıpturlar, atnı ve gelleni andın ötkerür- (10) ler. Bu köhistānda Ğāzī Ğannıñ bérkitken qorğanlardın biri budur, kiři- (11) si bar ékendür. Çapqunçı yétip, uruş salur. Ala yavuşqandurlar, kéç bolğay, qorğan- (12) niñ içidegiler, mundaq rust qorğanı taşlap qaçarlar. Bu Dūn navāhisıda (13) yana bir rust qorğan Gingūta qorğanıdur. Anıñ hem aṭrafı uçmadur, veli ol munça (14) rust émeştür. ‘Ālam Ğan oşbu Gingūta qorğanığa kirip édi, burun mezkūr boldı.

8 içtiler ba‘zı él : E - || 10 érmişler : H [ér]mişler | Hindistānda : E Hindüstānda || 11 qalın : E qalın qalın || 12 cülgeyi : HE جلگائی || 14 yéri : E yéri hem || 260b 3 tavuğı : E tavuğı | tavuğ : E tavuğ | tavuğ : E tavuğ || 4 mutahaqqıq : H muḡaqqıq | Terdikeni : E Terdileni || 7 boluptur : H boluptu[r] | uluq : H uluğ || 13 hem : H هم ||

H_{261a} (1) Ğāzī Ḥanniñ üstige ılgar ayırğandın soñ, himmat rikābıǵa ayaq koyup, tevekkül (2) ‘inānıǵa élik urup, Sultān İbrahim bin sultān Sikendar bin Sultān Buhlül Lūdī Afgān- (3) niñ üstige - kim E_{214b} ol tārīḥda tārīḥda Dilli pāy-ı taḥtı ve Hindüstān mamāliki aniñ taḥt-ı taşarrufıda (4) édi, ḥāzır çerigni bir lek dérlér édi, özide ve bégleride miñge yavuk fil çinerler édi - (5) mutavaccih boldük.

Bir köçdin soñ, Bākī Şıǵavulǵa Dībālpürni ‘ināyat kılıp, Balḥka (6) kömek yéberildi. Balḥ maşlahatı cihatıdın, qalın yarmaq ve Kābuldaǵı uruq kayaş ve (7) oǵlan uşakqa, Milvat fathıda tüşken matā’dın soǵatlar yéberildi.

Dün (8) koyı bir iki köçdin soñ, Şāh ‘Imād Şirāzī, Ārāyış Ḥanniñ ve Mullā Muḥammad Mazḥabniñ (9) ḥaṭlarını alıp kélđi. Bir K₃₃₈ pāra davlat-ḥvāhlik ızḥarı kılıp, bu yürüşke sa’y u ihtimām- (10) lar (10) kılıpturlar. Biz daǵı bir yayaqdın ‘ināyat farmānları yéberip, ilgeri köçtük. (11) Milvattın barǵan çapqunçı, Hurūr ve Kehlūr ve ol navāḥıdaǵı taǵ qorǵanlarını (12) - kim muddatlar ékendür, ol araǵa bérkligidin, hiç kim barǵan émes ékendür - (13) tamām alıp, élini talap, bizge kélip қоşuldılar. ‘Ālam Ḥan hem ḥarāblap, yayaǵ yalıñ (14) kélđi. Utrusıǵa béglerdin içkilerdin yéberip, atlar hem yéberdük. Oşbu navāḥıda H_{261b} (1) kélip mulāzamat kıldı.

Bu navāḥiniñ taǵ ve daralarıǵa daǵı çapqunçı barıp, bir iki qonup (2) kéldiler. Mu’tad bih néme élikke tüşmédi. Şāh Mir Ḥuseyn ve Cān Bég ve ba’zı yigitler, çapqunǵa (3) ruḥşat tilép, bardılar. Dūnda ékende, iki üç navbat İsmā’il Cılvāniniñ ve Bibenniñ (4) ‘arza-daştları kélđi. E_{215a} Mundın hem alarnıñ köñli tilégen dék farmānlar yéberildi. (5) Dūndın köçüp, Rūpar kéldük. Rūparda ékende, qalın yamǵurlar yaǵdı; fi’l-cumla (6) savuq boldı. Aç yalañaç Hindüstānilar qalın kırdı. Rūpardın köçüp, (7) Sıhrınd toǵrısqı Kernālǵa tüşüp édük, kim bir Hindüstāni: “Sultān İbrāḥimniñ (8) élçisidür mén” dép kélđi. Egerçi ḥaṭ u kitābatı yoq édi. Bizdin bir kişi élçilikke (9) istud’ā kılıptur. Biz hem aniñ muqābalasıda bir iki Savādī tün қаṭarnı yéberdük. Bu faqırlar (10) yétkeç, her ikisini İbrāḥim band kıldurur. Oşal gün, kim İbrāḥimni bastük, oşal zamān (11) Savādī ḥalāş bolup kélđi.

1 ayırğandın : HEK ابرغاندين || 2 bin Sultān Sikendar : E ibn Sultān Sikendar || 3 Dilli : E Dihli || 4 fil çinerler édi : H fillar édi || 8 ve : H - || 9 yürüşke : H يورشكا || 11 Hurūr : E Hūr || 13 yalıñ : E yalañ || 261b 2 Ḥuseyn : E Hasan || 4 ‘arza-daştları : H ‘arż-daştları || 5 Rūpar : HK Urupar (روبر) | Rūparda : HK Uruparda || 6 Rūpardın : HK Urupardın || 7 Kernālǵa : H Keralǵa, K Kermālǵa | Hindüstāni : H Hindüstānnı || 9 iki : H - ||

Ara konup, Banür ve Sanür rüdü yaqasığa tüştük. Hindistânda (12) daryâların başka, bir aqar su, kim bardur, budur. Munı Geger suyu dérler. Çıtar hem bu su yaqasıdadur. (13) Bu su yoqğarı, sayr kıla atlandük. Çıtardın üç tört kürüh yoqğarrağ, bu su rüdnîñ (14) zahıdın çıqıp kéledür. Rüd yoqğarı - kim sayrga barıldı - bir kéñ daradın tört béş H_{262a} (1) tégirmen su çıqıp kéledür. Yoqğarrağ, hayli lañif ve hoş- K₃₃₉ havâ ve munâsıb yérler. Oşbu (2) sunıñ kéñ daradın çıqışıda, bir çâr-bâğ buyurdum. Bu su tüzge tüşüp, bir iki (3) kürüh yol barıp, rüdğa siñedür. Geger suyu zah-âbdın çıkar. Bu su siñer yérdin, (4) üç tört kürüh koyırağ bolğay, peşkelde bu rüd suyu qalın kélip, Geger suyuğa (5) qatılıp, Sãmâna ve Sunnâmğa barurlar.

Bu yurtta habar taptük, E_{215b} kim Sulñan İbrâhîm - kim Dillîniñ (6) béri yanında édi - andın ilgeri baqa köçüptür. Yana Hışâr Firüzaniñ şıkdarı (7) Hamid Han Hâşşa-hayl, Hışâr Firüza ve ol navâhîniñ çerigi bile hışârdın on on (8) béş kürüh bérerek çıqıp kéliptür. Kette Bégni habar üçün, İbrâhîmniñ ordusığa (9) yéberildi. Mumin Atekeni Hışâr Firüza çerigige habar üçün yéberildi.

Yek-şanba günü, (10) cumâda'l-avval ayınıñ on üçide, Anbaladın köçüp, bir köl yaqasığa tüşüp (11) édük, kim Mumin Ateke ve Kette Béğ oşbu gün kældiler. Humâyün Mirzânı tamâm buranğar kişi- (12) si bile - kim H^vâca Kelân ve Sulñan Muhammad Dulday ve Vali Hâzın bolğay - ve Hindistânda (13) qalğan béglerdin Husrav ve Hindü Béğ ve 'Abdu'l-'aziz ve Muhammad 'Ali Ceng-ceng ve goldın, içki- (14) lerdin ve yigitlerdin Şah Manşür Barlas ve Kette Béğ ve Muhib 'Ali ve bir pãra kişi koşup, H_{262b} (1) Hamid Han üsige ta'yin kıldük.

Biben hem oşbu yurtta kélip mulâzamat kıldı. (2) Bu Afgânlar köp rüstâyı ve bi-hüş él boladur. Bâ-vucüd kim, Dilâvar Han (3) hem nöker ve hem martabağa andın uluğrağ, ol olturmas; 'Âlam Hanniñ oğlan- (4) ları, kim pãd-şâh zâdalarındur, alar tiktürler. Bu olturmak ıstıd'â (5) kıldı. Anıñ nã-ma'qûlığa kim qulağ salur!

Dü-şanba günü şabâhı, aynıñ on törtide, (6) Hamid Han üstige Humâyün mutavaccih boldı. Ilğap, Humâyün özidin ilgerrek (7) yüz yüz éllig âbdân E_{216a} yigitni

11 Banür : H Tanür | Hindistânda : E Hindüstânda || 12 bardur : H bar | dérler : H dé[r]ler | Çıtar : E Çıtar || 13 Çıtardın : E Çıtardın || 14 zahıdın : H zaydın | yoqğarı : E yoğarı || 262a 1 yoqğarrağ || 4 peşkelde : H peşkelde (پشه كمال ده) || 5 Dillîniñ : E Dihlîniñ | 8 bérerek : H bérrek || 11 Humâyün Mirzânı : H Humâyünnı || 12 Hindistânda : E Hindüstânda || 262b 1 Biben hem : H hem Biben || 3 uluğrağ : E uluğrağ (الغ راق) || 4 tiktürler : H olturmas || 5 günü : H - || 6 ilgerrek : H ilge[r]rek || 7 yigitni : H igitni

karavul ayrur. Yavuq yétip, karavul kişisi (8) élik alışıp, bir iki dast ékerişken maħalda, kéyindin Humāyūnniñ qarası paydā (9) bolğaç oq, ğanım qaçar. K₃₄₀ Yüz iki yüz kişi tüşürüp, yarımınıñ boynını (10) urup, yarımını yéti sékiz fil bile kéltürdi. Humāyūnniñ bu fathınıñ ħabarını ādina günü, (11) aynıñ on sékizide, Béğ Mirek Moğul oşal yurtta oq, kéltürdi. (12) Fi'l-ħāl ħāşşa baş ayak ve taviladağı ħāşşa atlardın bir at 'ināyat kılıp, culdu (13) hem va'da boldı. Dū-şanba günü, aynıñ yéğirme biride, oşal yurtta Humāyūn yüzçe (14) bandi bile ve yéti sékiz fil bile kélip mulāzamat kıldı. Bandıların Ustād 'Alī-ķulı ve tüfek-endāz- H_{263a} largā (1) buyuruldı, kim sıyāsāt cihatıdın barını tüfek bile kırdılar. Avval yürüşü (2) ve avval iş körğeni bu édi. Şuğunġa bısyār yaĥşı boldı. Ķavġunçı, qaçķan élni (3) qaılap, Ħışār Firūzaġa yétken bile oq alurlar. Ħışār Firūzanı talap, kéldiler. (4) Humāyūnġa Ħışār Firūzanı tavābı' u lavāħıķı bile, kim bir kürür vilāyattur, yana bir kürür (5) yarmaķ culdu bérildi.

Ol yurttın köçüp, Şāħābād kéldük. Til tuta, Sulţān (6) İbrāħimniñ ordusıġa ķişi yéberip, néçe ġün bu yurtta tavaķķuf boldı. (7) Raħmat Pıyādanı fath-nāmalar bile Kābulġa yéberildi. Oşbu yurtta dū-şanba ġünü, (8) cumāda'l-avval aynıñ yéğirme sékizide, āftāb Ħamal burcıġa taħvil kıldı. Oşbu yurtta oşbu ġün Humāyūn yüzige usturā yā mıķrāz téġürdi*. E_{216b} İbrāħimniñ (9) ordusıdın hem mutavātır ħabarlar kéle başladı, kim bir kürüh iki kürüh köçüp, her yurt- (10) ta iki üç ġün maķām kıla kıla kéledür. Biz hem mutavaccıħ bolup, Şāħābāddın ara iki (11) ķonup, Cün daryāsınıñ yaķasıġa Sarsāva toġrısı kélip tüştük. Ħ'āca Kelānniñ (12) nökeri Ħaydar-ķulını til tuta, yéberildi. Mén Cün daryāsını ġüzar bile kéçip barıp, (13) Sarsāvanı sayr kıldım. Ol ġünü ma'cün hem yép édük. Sarsāvanıñ çaşması bar. (14) Azraķça su bu çaşmadın çıķıp baradur. Yaman yér émes. Bir Tardī Béğ Ħāksār ta'rif H_{263b} (1) kıldı. Mén dédim kim: "Séniñ bolsun!" Bu ta'rif bile Tardī Béġge Sarsāva bérildi.

* E'de Humayun, ilk defa tıraş olması ile ilgili, şu notu yazmıştır : (Çün Ħazrat-ı Marħūmı [Bâbur], usturā koymaķını yüzge, ol *V a ķ ā y ı* ' da zıkr kılıpturlar. Ménde daġı *تتبعاً* anı zıkr kıldı. Ol târiħda on sékiz yaşda édim. Davr-ı ħālā kırķ sékiz yaşda mén, kim bolġay *حرره* Muħammad Humāyūn naķl az-ħaķ. Ān ħazrat anāra'llahu barħāna.)

8 kéyindin : E keyndin || 9 iki yüz : E iki yüz iki || 11 kéltürdi : H *کيکتوردی* || 12 ħāşşa atlardın : E atlardın ħāşşa || 14 Ustād 'Alī-ķulı (*استاد علی قلی*): H Ustā 'Alī-ķulı (*استا علی قلی*) || 263a 1 barını : H *بازی* || 2 élni : H élini || 3 qaılap (*قاولاب*) : E qaılap (*قولاپ*) || 8 aynıñ : H aynıñ | oşbu ... téġürdi : H - || 11 toġrısı : H [to]ġrısı || 12 ġüzar : E ġüzarı || 14 bir : E - || 263b 1 Sarsāva : E [Sar]sāva

(2) Bir kémede tälär yasatıp, gāhi kéme sayrı K₃₄₁ kılur édim, gāhi köçlerde kéme bile andın kélür édim. (3) Ol yurttın daryā yaqalay, koyığa baqa, iki köç köçülüp édi, kim til tuta barganlardın (4) Haydar-ı kılı hıbar keltürdi, kim Dāvud Han ve Haytam Hanı beş altı miñ kişi (5) bile, Mıyān-dü-āb sarı kécürüptür; üç tört kürüh İbrāhımniñ dāyırasıdın (6) bérerek dāyıra urup, olturuptur. Bu favcniñ üstige yek-şanba günü, cumāda'l-āhır (7) ayınıñ on sékizide, Çın Témür Sulţānı ve Mahdi Hıvācanı ve Muḥammad Sulţān Mirzānı ve ‘Ādil Sulţānı, tamām cuvangar kişisini (8) - kim Sulţān Cunayd ve Şāh Mir Huseyn ve Kutluk Kadam bolğay - goldın hem Yunus ‘Alı ve E_{217a} (9) ‘Abdu’llah ve Aḥmadı ve Kette Bégni ilğar ayırdük. Namāz-ı pişin bu yérdin su kécip, namāz-ı diger (10) namāz-ı şām arasında, ol yúzdin téprediler. Biben oşbu ilğar bahānası bile sudın (11) ötüp, qaçtı. Farz vaqtıda ğanım üstige yéterler. Azağlaq yasap, çıqқан dék (12) kılurlar. Bizniñ kişi yétken bile oq, alıp téprerler. İbrāhımniñ dāyırası toğrı- (13) ğaça tüşüre tüşüre barurlar. Haytam Hanı - kim Dāvud Hanıñ ağası ve bir sar-dārı ol (14) édi - tüşürüp, yétmiş séksen bandı bile, altı yéti fil bile kélip, kördiler. Sıyāsāt üçün, H_{264a} (1) ekşeri yasakqa yétti.

Andın köçüp, burangar, cuvangar, ğol yasal yasap, dém körüldi. Ol (2) mıqdār, kim kıyās kılur édük, ança çerik nazargā kelmédi. Bu yurtta farmān boldı, (3) kim camı’ çerik éli farāhūr hāllarığa araba keltürgeyler. Yéti yüz araba boldı. Ustād ‘Alı-ı kılığa (4) farmān boldı, kim Rüm dustürı bile arabalarınñ arasında zincir ornığa (5) uynıñ hāmıdın argamçılar eşip, bir birige bağlağaylar. Her iki araba (6) arasında altı yéti tura bolğay; tüfek-endāzlar bu arabalar ve turalarnıñ keyni- (7) de turup, tüfek atqaylar. Bu asbābnıñ tartıbı cıhatıdın beş altı gün (8) bu yurtta tavaqquf boldı ve bu asbāb u ālāt tayyār u mükemmel bolğandın soñ, tamām (9) béglerni ve söz bilür ābdān yigitlerni dağı kéñeşke tilép, ‘ām kéñeş (10) K₃₄₂ kılıp, rāylar muña qarār taptı kim: “Panı-pat şaharidur; maḥallāt ve öyleri (11) qalın, her taraf E_{217b} maḥallāt ve öyler bolur. Yana aṭrāfını araba ve tura bile bérkitip, (12) tüfek-endāz ve yayaqını araba ve tura arqasında ta’yin qılmaq kérek.” Bu qarār bile (13) köçüp, ara qonup, panc-şanba

2 andın : E oq || 3 tuta : H tutar || 4 Hanı : E Han || 5 İbrāhımniñ : E İbrāhım || 6 bérerek : H bérrek || 7 on : H - | Sulţānı ve Mahdi Hıvācanı ve Muḥammad Sulţān : H Sulţān || 8 Kutluk (قتلق) : E Kutluk (قتلىق) || 9 H ayırdük (ایردوک) : ıyberdük (ایبردوک) || 11 vaqtıda : E vaqtı | çıqқан : E çık[k]an || 13 tüşüre tüşüre : H tüşüre | Hanı : E Han || 264a 1 yétti : itti | dém : E - || 2 çerik : E çerik | nazargā : E nazar || 3 hāllarığa : E hālığa | keltürgeyler : H keltürgey | Ustād ‘Alı-ı kılı (استاد علی قلی) : H Üstād ‘Alı-ı kılı (اوستاد علی قلی) || 6 tura : E’de bu kelimenin altında Farsça “mürçal” açıklaması var. || 8 tayyār : E طیار || 9 kéñeşke : E kéñeşke (کیکاج کا) | kéñeş : E kéñeş || 11 her : E bir || 12 tura : H tur[a] || 13 qonup : E qonup Panı-pat keldük

güni, cumāda'l-āhır ayınıñ salhıda, Pani-pat kældük. (14) Oñ qol şahar ve maħallāt boldı. Alımızda tartıb qılğan turalar boldı. Sol qolda H_{264b} (1) ve ba'zı yérlerde ħandaq ve şāħ boldı. Bir oq atımı yérde, yüz yüz éllig atlıq çıqqıu dék (2) yérler qoyuldı.

Çerik éli ba'zı ħaylı mutaraddıd u mutavahhım édiler. Tavahhum u taraddud bi-taqrıb- (3) dur. Né kim, azalda Téñri taqdir qılıptur, andın özge bolmas. Egerçi alarnı hem 'ayb qılıp (4) bolmas, ħağ alar cāmıbı édi. Né üçün kim, vañandın iki üç ayçılıq yol kélilip (5) édi. Ğarib qavmı bile élniñ işi tüşüp édi. Né biz alarnıñ tillerini (6) bilür édük, né alar bizniñ tilimizni:

پریشان جمعی و جمعی پریشان (7) گرفتار قومی و قومی عجایب 55

Ğanımniñ ħazır çerigini bir lek çinerler édi. (8) Öziniñ ve umarāsınıñ miñge yavuç fılı bar dérler édi. İki atasıdın (9) qalğan ħazına ħod naqd éligide édi. Hindıstānda bir rasmi bardur, kim mundaq (10) iş tüşkenlerde yarmaq bérıp, mi'ād bile nöker tutarlar. Bu élni **b i d - h i n d i** (11) dérler. Eger mundaq ħayāl qılssa édi, bir lek iki lek hem nöker tuta alur édi. Téñri (12) Ta'ālā rāst keltürdi; né yigitini rāzi qıla aldı, né ħazinasını üleşe (13) aldı. Yigitini qandın E_{218a} rızā qıla alur, kim şabi'atığa ımsāk köp ğalıb édi. Özi (14) yarmaq yığışturmaqqa bi-ħad şalıb bi-tacıba yigit édi. Né kélişi sar-ancāmlıq édi, H_{265a} (1) né turuşı; né yürüşi ihtimāmlıq édi, né uruşı.

Ol furşatta, kim Pani-patta (2) çerik éliniñ aqrāf u cavānıbını araba ve şāħ ve ħandaq bile mażbūť u murattab qılıladur (3) édi, K₃₄₃ Derviş Muħammad Sārbān 'arzğa yétkürdi kim: "Munça ihtıyāt kim boldı, ol né (4) imkāndur kim kélgey." Dédim kim: "Sén bularnı Özbek ħan, sulťānlarığa kıyās (5) kılar mu sén? Ol yıl Samarqandın çıqıp, Hıřār kélgende, Özbekniñ camı' ħan, (6) sulťānları yığılıp, ittıfāq qılıp, bizniñ üstümüzge kélür 'azımat bile, Darbanddın (7) öttiler. Biz camı' sıpāhi ve Moğulniñ köç ü mällarını givürüp, maħallātını (8) köçe-band qılıp, bérkittük. Çün ol ħanlar ve sulťānlar, yürüş turuřınıñ (9) ħısāb u yarağını bilür édiler;

55 Perişan bir topluluk ile yine perişan bir kütle; tutkun bir kavim ile acayip bir kavim. (Bābur)

13 ayınıñ : H ayınıñ | salhıda : H salhı || 14 turalar : H tur[a]lar || 264b 1 bir : H her || tillerini : E éllerini || 9 Hindıstānda : E Hindüstānda || 10 bid-hindi : HE بد هندی || 11 tuta : E tutar || 265a 5 kılar

: H kıla | yıl : E il || givürüp : E kétürüp ||

kördiler kim, ölüğ tirikni Hışarda körup, Hışar- (10) nı bérkittük, Hışar üstige kélmekniñ hışabın tapa almay, Çağānyān navāhısı Navandāk- (11) dın oğ yandılar. Bularnı alarğa oğşatma; iş hışabını ve yürüş yarağını kanda (12) bilürler!” Téñri rāst kélürdi, mén dégen dék oğ boldı.

Yéti sékiz gün, (13) kim Panī-patta édük. Az az kişimiz barıp, dāyırasığaça kalın kişilerige oğ koyar- (14) lar édi, baş késip kélürürler édi. Alar hiç harakatı ve cunbışı kılmaslar édi. Āhır ba‘zı H_{265b} (1) davlat-hı‘āh Hındıstāni E_{218b} bégleriñ rāyı bile ‘amal kılıp, Mahdī Hı‘āca ve Muğammad Sulţān Mırzā (2) ve ‘Ādil Sulţān ve Hısrav ve řāh Mır Hıseyñ ve Sulţān Cunayd Barlas ve ‘Abdu'l-‘aziz Mır-āhūr (3) ve Muğammad ‘Alī Ceng-ceng ve Kutluğ Kadam ve Vali Hāzın ve Muhib ‘Alī Hālıfa ve Muğammad Bağşı ve Cān Bég (4) ve Kara Kuzı başlığ, tórt bés miñ kişini řab-hūnga yéberdük. Géçe bile ābdān (5) ittifağ kıla almay, pariřān barıp, tégerler. İş kıla almadılar. Tañ atıp, yaruğ (6) bolğunça, ģanımniñ dāyırasınıñ yaqınıda édiler. Ģanım kişisi nağkaralarını çaldurup, (7) filları bile yasap çıqtılar. Egerçi işi kıla almadılar; andağ kalın kiři bile élik (8) alışıp, veli hiç kiři kira aldurmay, sālım u salāmat çıqtılar. Muğammad ‘Alī Ceng-cengniñ (9) ayağığa oğ téğdi; egerçi mühlek émes édi, veli uruş günü işge yaramadı.

(10) Bu ģabarnı tapıp, Humāyūnnı çerik bile bir kürüh bir yarım kürüh bularnıñ utrusığa (11) yéberip, özüm hem qalğan K₃₄₄ çerik bile yasap, çıqtım. řab-hūn barganlar, Humāyūnga (12) qoşulup kédiler. Çün ģanım kişisi ilgerrek kélmedi, biz hem yanıp tüştüğ. (13) Bu géçe orduda ģarib ģavğāyi tüşti. Bir gerige yavuş süren édi ve ģavğā édi. (14) Mundağ ģavğālarını körmegen éllerge ģayli taraddud u tavahhum boldı. Bir zamāndın soñ, H_{266a} (1) ģavğā basıldı.

Ādīna günü, racab ayınıñ sékizide, farz vaqtıda, qaravuldın (2) ģabar kélđi, kim ģanım yasap, kéledür. Biz dağı cébelenip ve yarağlanıp, atlandük. (3)

Buranğar: Humāyūn ve Hı‘āca Kelān E_{219a} ve Sulţān Muğammad Dulday ve Hındū Bég ve Vali Hāzın (4) ve Pir-ğulı Sıstāni édi.

10 Çağānyān navāhısı Navandākdın : E Bavandāk (بونداک) Çağānyān navāhısdın || 13 dāyırasığaça kalın : E dāyırasığa ve kalın || 265b 1 Hındıstāni : E Hındüstāni | rāyı : E rā‘ı || 2 Mır-āhūr : E ميرآخوړ || 3 Kutluğ : H قتلوق , E قتلوق || 8 kira aldurmay : H kıra [a]ldurmay || 12 qoşulup : H نوشولوب || 13 ģarib : H ģalağ

Cuvanğar: Muḥammad Sultān Mīrzā ve Mahdī Ḥvāca ve ‘Ādil Sultān (5) ve Şāh Mīr Ḥuseyn ve Sultān Cunayd Barlas ve Ƙutluğ Ƙadam ve Cān Bég ve Muḥammad Baḥşı ve Şāh Ḥuseyn Yāregī Moğul Ğançı (6) édi.

Ğolnıñ oñ qolı: Çın Témür Sultān ve Sulaymān Mīrzā ve (7) Muḥammadi Kókeltaş ve Şāh Mañşür Barlas ve Yūnus ‘Alī ve Derviş Muḥammad Sārbān ve ‘Abdu’llah (8) Kitāb-dār édi.

Ğolnıñ sol qolı: Ḥalifa ve Ḥvāca Mīr-mīrān ve Aḥmadi Parvānçı ve Tardi Bég (9) Ƙoç Bég ve Muḥib ‘Alī Ḥalifa ve Mīrzā Bég Tarḥan édi.

İrevül: Ḥusrav Kókeltaş (10) ve Muḥammad ‘Alī Ceng-ceng édi. ‘Abdu’l-‘aziz Mīr-āḥūrın tarḥ ta’yin kılıp édük.

Burangarnıñ (11) uçıda, Vali Ƙızıl ve Melik Ƙāsım Baba Ƙaşkanı Moğulları bile tolgama muḥarrar kıldük. (12) Cuvanğarnıñ uçıda, Ƙara Ƙuzı ve Abu’l-muḥammad Nayza-bāz ve Şayḥ ‘Alī ve Şayḥ Camāl Barın ve Mahdī (13) ve Téñri-ḳulı Pışkı Moğulnı tolgamağa yasadük, kim ğanım kişisi yavuç kélgeç, bu iki (14) bölek tolgama, oñ ḳoldın sol ḳoldın ğanımınñ arḳasığa évrülgeyler.

H_{266b} (1) Ğanımınñ ḳarası körüngende, buranğar sarı maylı köprek édi. Bu cihattın ‘Abdu’l-‘aziznı - kim tarḥқа (2) mu‘ayyan édi - buranğarğa kömek yéberildi. Sultān İbrāhımınñ ḳarası yıraḳdın kim köründi, (3) hiç yérde direng ḳılmay, tiz oқ kéledür édi. İlgerrek kéle, bizniñ ḳaramız kim alarğa (4) köründi. Bu tartib ve yasalnı E_{219b} - kim mulāḥaza kıldılar - ḥaşr bolup: “Turay, turmay; kéley, kélmey.” K₃₄₅ (5) dégen dék kılıp, né tura aldı, né burunğı dék bi-direng kéle aldı. Farmān boldı, kim (6) tolgamağa ta’yin bolğan kişi, oñ ḳoldın sol ḳoldın ğanımınñ arḳasığa évrülüp, (7) oқ ḳoyup, uruşқа maşğul bolğaylar; buranğar cuvangar hem yürüp, ğanım bile tégişgeyler. (8) Toltgama kişisi arḳasığa évrülüp, oқ ḳoya kiriştiler. Cuvanğardın Mahdī Ḥvāca (9) burunraq tégişti. Mahdī Ḥvācanıñ utrusığa bir favc bir fil bile kéldi. Bular hem ḳalın (10) oқ ḳoyup, ol favcnı yandurdılar. Cuvanğarğa kömek, ğoldın

5 Ƙutluğ : H قتلق , E قتلق || 6 Baḥşı : E Yaḥşı | Mīrzā ve : H Mīrzā || 7 Kókeltaş : H Kókeltaş || 8 sol : H so[l] || 9 Ƙoç Bég : H ve Ƙoç Bég | Kókeltaş : H Kókeltaş || 10 Mīr-āḥūrını : E میر آخوړنی || 12 Şayḥ ‘Alī ve : H Şayḥ ‘Alī || 13 Pışkı : H Pışğı || 266b 1 cihattın : E cihatdın || 2 mu‘ayyan : H ta‘ayyan || 3 oқ : E uluğ || 5 burunğı : H burunğı || 6 ğanımınñ : E ğanım

Ahmadî Parvânçı (11) ve Tardî Bég Koç Bég ve Muhib ‘Ali Halifanı yéberildi. Buranğarda hem uruş kâyim boldı. (12) Muhammadi Kökeltaş ve Şâh Manşür Barlas ve Yûnus ‘Ali ve ‘Abdu'llahka farmân boldı, kim gol- (13) niñ alıda rû-ba-rûdın yürüp, uruşka maşğul boldılar. Ustâd ‘Ali-kulı hem golniñ (14) alıdın néçe katla yahşı firengiler attı. Muştafâ Topçı hem golniñ sol kolıdın araba üstidegi H_{267a} (1) zarb-zanlar bile yahşı zarb-zanlar attı. Buranğar ve cuvanğar ve gol ve tolgama ve ganîmniñ gird-â-girdini (2) alıp şiba koyup, ba-cıd uruşka maşğul boldılar. Bir iki katla cuvanğar ve buranğar sarı (3) kışka kışka hamlalar kıldılar. Bizniñ kişi ok koyup, şiba zarbı bile, yana golıga tıqtı- (4) lar. Ganîmniñ oñ kolı ve sol kolı barı bir yerde tıkılp, andaq tıklış boldı (5) kim, né ilgeri kéle aldılar, né kaçkalı yol tapa aldılar. Āftâb E_{220a} bir nayza boyı çıqıp (6) édi - kim uruş engizi boldı - gün tüşkeçe zarb uruş édi. Gün tüş (7) bola, a‘dâ ma‘lûb u maḫhûr ve aḫbâ[b] mubtahıc u masrûr boldılar.

Téñri Ta‘âlâ fazl u keremi bile, (8) mundaq duşvâr işni bizge âsân kıldı ve andaq qalın çerikni yarım gün- (9) de yér bile yeksân kıldı. Bés altı miñ kişi, İbrâhîmniñ yakınıda bir yerde ok (10) atığa yétiptürler. Özge her yerde ölgenlerni, bu ma‘rakada, on bés on altı miñ (11) tahmîn kıılır édük. Soñra Agrege kélgende, Hindistân éli taḫrîridin andaq ma‘lûm (12) boldı kim, kırk éllig miñ kişi K₃₄₆ bu ma‘rakada ölgen ékendür.

Yağını basıp, tüşüre tüşüre (13) yürüldi. Utrudın tüşürgen umarâlarını ve Afğânlarını alıp, kéle başladılar. (14) Sürük sürük fillarnı filbânları kéltürüp, pişkeş kıldılar. Yağınıñ kéyniçe H_{267b} (1) yürüp, hâşşa tabındın Qısımtay Mirzâni ve Baba Çuhranı ve Böçke başlıqlarnı, İbrâhîmni (2) çıqqan hayâl kıılıp, kavğunçı ta‘yîn kııldük, kim Agrege yétkünçe ta‘cıl bile barıp, éliklevey, (3) körgeyler.

İbrâhîmniñ ordusınıñ içi bile ötüp, sarâçalarını ve öylerini (4) sayr kıılıp, bir kara su yaqasığa tüştü. Namâz-ı diğér bar édi kim, Tâhır Tabarî - Halifanıñ (5) kayın inisi - Sultân İbrâhîmniñ ölügini qalın ölüknüñ içide tapıp, başını (6) kéltürdi. Oşbu gün ok, Humâyün Mirzâ ve H‘âca Kelân ve Muhammadi ve Şâh Manşür Barlas

12 Kökeltaş : H Kökeldaş || 267a 1 attı : E étü || 4 tıkılp : H yığılıp || 5 boyı : E بونی || 11 Hindistân : E Hindüstân || 12 ma‘rakada (معركة دا) : E معركة دا || 13 Afğânlarını : H Avğâ[n]larını || 14 yağınıñ : E bāğiniñ | kéyniçe : H keyniçe || 267b 1 Qısımtay (قسمتای) : E Qasımtay (قاسمناي) || 2 éliklevey : H ايليکاي || 5 kayın : E قائين | ölüknüñ : E ölük | tapıp : H tanıp

E_{220b} (7) ve Yünus ‘Alî ve ‘Abdu’llah ve Valî Hâzını ta‘yîn kıldük, kim carîda ıldam yürüp, (8) Agreni éliklep, hızânanı zabt kılgaylar. Mahdî H‘âcanı ve Muḥammad Sultân Mirzâ ve ‘Âdil Sultân (9) ve Sultân Cunayd Barlas ve Kutluk Qadamnı muqarrar kıldük, kim partaldın ayrılıp, (10) ılğap, Dihli qorğanığa kirip, hızânalarnı ihtiyât kılgaylar.

Tañlasığa köçüp, bir kürüh yol kélip, at maşlahatığa, Cün yakasığa tüştük. (11) Ara iki konup, se-şanba günü, Şayḥ Nızâm Avlıyânıñ mazârını tavâf kılıp, Dihli toğrısı, (12) Cün yaqasında tüşüldi. Oşbu çahâr-şanba aḥşamı oq, Dihli qorğanını sayr kılıp, géçesi (13) anda bolup, tañlası çahâr-şanba günü, H‘âca Qıḥbu‘d-dînniñ mazârını tavâf kılıp, (14) Sultân Ğıyâşu‘d-dîn Balban ve Sultân ‘Alâu‘d-dîn Halciniñ maqbara ve ‘imâratları H_{268a} (1) ve minârını Havz-ı Şamsî ve Havz-ı Haşnı ve Sultân Buhlül ve Sultân İskendarniñ maqâbir ve (2) bâğatını sayr kılıp, kélip orduğa tüşüp, kémege kirip, ‘araq içildi.

Dihliniñ şıqdar (3) lıgını Valî Kızılğa inayat kılıp, Dostnı Dihli vilâyatıda divân kılıp, bolğan hızâna- (4) larnı muhr kılıp, bularnıñ ‘uhdasığa kıldük.

Panc-şanba günü köçüp, Toğluqâbâd toğrısı, (5) Cün yaqasığa tüşüldi. Âdına günü, ol yurtta tavaḳkuf kıldük. Mavlânâ Maḥmüd ve Şayḥ Zeyn, (6) yana ba‘zı barıp Dihlide cum‘a namâzını kılıp, méniñ atımğa huṭba oquttılar; fuqarâ vu masâkinga (7) bir pâra yarmak üleşip, orduğa kældiler. Şanba günü ol yurtun köçüp, E_{221a} K₃₄₇ (8) köç-ber-köç Agre ‘azımatı kıldı. Mén barıp, Toğluqâbâdnı sayr kılıp, kélip orduğa tüştüm.

(9) Âdına günü, racab ayınıñ yégirme ikiside, Agreniñ maḥallâtuda Sulaymân Farmuliniñ manzılığa (10) tüşüldi. Çün bu yurt ḥayli qorğandın yıraḳ édi, tañlasığa köçüp, Calâl Han (11) Cighetniñ ‘imâratığa tüşüldi. Humâyün, kim ilgerrek kélip édi. Qorğandağılar (12) ‘uzr aytıp, hıyal kılıpturlar. Bular hem élniñ bî-sarlıgını mulâḥaza kılıp: “Hızânağa dast- (13) andâz bolğay.” dép, biz kélgünçe, çıkar yollarını ihtiyât kılıp, olturupturlar.

8 Mahdî H‘âcanı : E Mahdî Muḥammadi H‘âcanı | Mirzâ ve : E Mirzâ || 9 Kutluk : H تعلق , E قتلق

|| 10 köçüp : H [köç]üp | maşlahatığa : H [ma]şlahatığa || 12 Cün : H Çün || 13 çahâr-şanba : H panc-şanba || 268a 1 maqâbir : E maqâbirı || 4 Toğluqâbâd : H تغلقاباد , E تغلق آباد || 5 Cün : H Çün || 8

Toğluqâbâdnı : H تغلقابادنی , E تغلق آبادنی || 9 yégirme : E yégirmi | muḥallâtuda : H maḥallati

|| 10 tañlasığa : H tañ[ı]asığa || 13 bolğay : E bolmağay

(14) Bikremâcî Hîndü, kim Güvâlyâr râcası édi, yüz yıldın köprek Güvâlyâr vilâyatıda ataları H_{268b} (1) saltanat kıılıp édiler. İskendar, Güvâlyârını alur maşlahatığa bir néçe yıl Agrede olturdi. Soñra (2) İbrâhîm zamânında, A'zam Humâyün Sarvânî néçe maħal ba-cıd uruştı. Āhır şulħ bile alıp, Şamsâbâdnı (3) aña bérđi. Bikremâcî, Sulţân İbrâhîmnı başkanda, dozaħķa bardı. Avlâdı ve ħayl-ħâna- (4) sı Agrede édi. Humâyün Agrege kélgende, Bikremâcîtniñ ħayl-ħânasınıñ kaçar ħayalı (5) bar ékendür, kim Humâyün koyğan kişiler, tutup, ıhtıyâţ maķâmında bolurlar. Humâyün hem bargalı koymas. Öz rızaları bile qalın cavâhır u carâv Humâyün- (6) ħa pişkeş kıılırlar. Bu cumladın bir şuhratı almâs édi, kim Sulţân 'Alâu'd-dîn kéltürgen (7) ékendür. Andaq maşhûrdur kim, bir muķavvım munıñ kıymatını: "Tamâm 'âlamniñ iki yarım günlük (8) şarfı" déptür. Ġalıbâ sékiz E_{221b} mısqâldur. Mén kélgende, Humâyün maña pişkeş kıldı. (9) Mén Humâyünga oķ bağışladım.

Ķorgan içideġi sıpâhıların bélgülük kişiler- (10) din bir Melik-dâd Kerânî édi; yana Milli Sürdek, yana Fîrüz Ħan Mivâtî édi. Bir néme ħıyal (11) bulardın zâhır boldı; sıyâsat kıılıp, yeberildi. Melik-dâd Kerânîni çıkarıp, ba'zı (12) ıstıd'alar kıılıpturlar. Bara kéle bu sözler qarâr tapķunça, tört béş gün ötti. Alar- (13) niñ mudda'ası dék 'ınâyat u şafķat kıılıp, camî' cihâtlarını özlerige oķ mu'âf (14) tuttük. İbrâhîmniñ K₃₄₈ anasıġa yéti leklik pergene naķd 'ınâyat boldı. Bu béglерige hem her kıaysıġa pergeneler bérildi. İbrâhîmniñ anasını bayrıları bile çıkarıp, Agredin bir kürüh su koyı yurt H_{269a} (1) bérildi. Panc-şanba günü, racab ayınıñ yégirme sékizide, namâz-ı diger Agrege kirip, Sulţân İbrâhîm- (2) niñ (2) manzılıġa tüşüldi.

Târîħ-ı toķuz yüz onda, kim Kâbul vilâyatı musaħħar boldı. Ol târiħ- (3) dın bu târiħķaça, hamîşa Hîndistân havası kıılılır édi. Ġâhî béglerniñ sust-râylıġıdın, (4) ġâhî aġa ininiñ nâ-ham-pâ'ılıġıdın Hîndistân yürüşü muyassar ve mamâliki musaħħar bolmas (5) édi. Āhır mundaķ mavânî' qalmadı. Kıçık kirim bég bégettin hiç kim ħılâf-ı maķşûd söz (6) ayta almadı. Târîħ-ı toķuz yüz yéğirmi béşde, çerik tartıp, Bacürni zor bile, iki üç geride (7) alıp, élini katlı-ı 'âm kıılıp, Bıhraġa kélđük. Talan u

14 Bikremâcî : HE بکرمجیت || 268b 2 uruştı : E évrüşti || 4 Egrege : H Egrede || 5 Humâyün koyğan ... bolurlar : H - | koyğan : E koyġar "bu kilemenin altında Arapça muta'ayyin açıklaması var." | kişiler : E kişi | bargalı : E talaġalı | carâv : E جَرَا || 7 şarfı : E ħarcı || 10 Milli : E ملی | Sürdek : H Sürük || 14 İbrâhîmniñ anasıġa ... bérildi : H - | bayrıları : E pâtarları (پاترلاری) || 269b 3 Hîndistân : E Hindüstân | édi : H érdi || 5 kıçık kirim : H کيچيک کيريم , E کيچيک کيريم E'de bu kelimenin altında حورد و ريزه (ħürd u riza?) açıklaması vardır. || 7 élini : E élni

tārāc kılmay, Bihre élige māl-ı amān salıp, (8) naqd u E_{222a} cıns tōrt lek şāhruḥi alıp, çerik élige nöker ‘adadı bile üleşip, Kābulğa (9) murāca‘at kııldı. Oşbu tārīḥdın tārīḥ-ı toḫuz yüz otuz ikigeçe, Hindüstānga ba-cıd évrüşüp, yéti sékiz yilde béş navbat, Hindüstānga çerik (10) tarttıük. Béşinçi navbat Téñri Ta‘ālā öz fazl u keremi bile, Sulṭān İbrāhım dék ğanımnı (11) maḫhūr u abtar kılıp, Hindüstān dék mamālikini bizge muyassar u musahḫar kııldı.

Ḥazrat-ı Rıśālat (12) zamānıdın bu tārīḥқаça, ol yüz pād-şāhlarıdın üç kişi Hindüstān vılāyatığa (13) musallaḫ bolup, saltanat kılıpturlar. Bir, Sulṭān Maḫmūd Ğāzī ve avlādı; Hindüstān (14) memleketide muddat-ı madid saltanat taḫtığa olturupturlar. İkinçi, Sulṭān Şahābu'd-dīn H_{269b} (1) Ğürī ve kıulları ve tavābı‘ı; köp yiller bu mamālikde pād-şāhlık sürüptürler. Üçünçi, (2) méndür mén; veli méniñ işim ol pād-şāhlarnıñ işige oḫşamas. Né üçün (3) kim, Sulṭān Maḫmūd Hindüstānnı, kim musahḫar kııldı, Ḥurāsān taḫtı anıñ taḫt-ı zabtıda édi ve (4) Ḥvārazm ve Dāru'l-marz salāḫınnı aña muḫı u munḫād édi. Samarḫand pād-şāhı anıñ zīr-dastı (5) édi. Çerigi iki lek bolmasa ḫod, K₃₄₉ bir lekte né söz édi. Ğanımları rācalar édi. Tamām (6) Hindüstān bir pād-şāhda émes édi. Her rāca bir vılāyatta, öz başıça pād-şāhlık (7) kıılır édi. Yana Sulṭān Şahābu'd-dīn Ğürī - egerçi Ḥurāsān saltanatı anda émes édi, (8) aĝası Sulṭān Ğıyāşu'd-dīn Ğürīda édi - *Ṭabaḫāt-ı Nāşırı*’ da kéltürüptür, kim E_{222b} bir navbat (9) bir lek ve yégirme miñ bar-gustuvānvār bile Hindüstānga çerik tartıptur. Munıñ ğanımları (10) ları hem rāy u rācalar édi. Tamām Hindüstān bir kişide émes édi. Avval navbat, (11) kim Bihrege kéldük, miñ béş yüz, nihāyatı iki miñ kişi bolĝay édük. Béşinçi (12) navbat, kim kélip Sulṭān İbrāhımnnı basıp, Hindüstān mamālikini fahḫ kıldım. Hiç (13) kaçan Hindüstān yürüşide, munça çerik bile kélimeydüer édi. Nöker ve savdāĝar (14) ve çerik ve cami‘ çerik bile bolĝanlar on iki miñ kişi қalamğa kéldi. Maña ta‘alluḫ vılāyat H_{270a} (1) Badahşān ve Қunduz ve Kābul ve Қandahār édi. Veli bu vılāyatlardın mu‘tad bih naf‘i yoḫ édi; belki ba‘zı (2) vılāyatlar yaĝığa yavuḫ vāḫı‘ bolĝan üçün. kullı madadlar kıılmaḫ lāzım édi. Yana cami‘ (3) Māvarāu'n-nahr vılāyatları Özbek ḫavānıñ u salāḫınnıñ taşarrufıda édi; yüz

8 Kābulğa : E Kābul || 9 Hindüstānga ... navbat : H - | Hindüstānga : E Hindüstānga || 11 Hindüstān : E Hindüstān || 12 Hindüstān : E Hindüstān | vılāyatığa : H vılāyatığa || 13 Hindüstān : E Hindüstān || 269b 3 Hindüstānnı : E Hindüstānnı || 6 Hindüstān : E Hindüstān | her : E bir || 7 Ğürī : غوریرا || 9 bar-gustuvānvār : E bar-gustuvān-dār | Hindüstānga : E Hindüstānga | çerik : E çerik || 10 Hindüstān : E Hindüstān || 12 Hindüstān : E Hindüstān || 13 Hindüstān : E Hindüstān | bile : E - | nöker : H nöker nöker || 14 ve cami‘ : E cami‘ | çerik : E çerik || 270a | vılāyatlardın : H [vı]lāyatlardın

miñge (4) yavuq çerikleri bar érdi, qadimi duşman édi. Yana Hindistân memleketi Bihredin Behârğa- (5) ça Afğân taşarrufida édi. Pād-şāhı Sultān İbrāhīm édi. Vilāyat hısābı bile bēş lek (6) çerigi bolmaq kérek édi. Ol furşatta Pūrab umarāsı muhālafat maqāmında édiler, hāzır (7) çerigini bir lek çinerler édi. Öziniñ ve umarāsınıñ miñ çağlıq fili bar dérler (8) édi.

Bu hāl ve bu quvvat bile tevekkül qılıp, Özbek dék yüz miñ qarı yağını arqada (9) koyup, Sultān İbrāhīm dék qalın çeriklik ve vasi‘ mülklük pād-şāh bile rü-ba-rü (10) boldük. Tevekkülümüzge yaraşa E_{223a} Téñri Ta‘ālā ranc u maşaqkatımızni zāyı‘ kılmay, mundaq zor ganim- (11) nı maqlüb qılıp, Hindistân dék kéñ memleketni maftūh eyledi. Bu davlatni özümüz- (12) niñ zor u quvvatıdın körmes biz, belki Téñriniñ mağz-ı luğf u şafatıdır ve bu (13) sa‘adatni özümüzniñ sa‘y K₃₄₉ u himmatıdın bilmes biz, belki Téñriniñ ‘ayn-ı kerem u (14) ‘ināyatıdır.

HINDISTÂN

Mamāliki vasi‘ ve pur-mardum ve pur-hāşıl vilāyat vāqı‘ boluptur. H_{270b} (1) Şarqı ve canūbı, belki ğarbı hem muhit daryāsığa muntahı bolur. Şimālı pur-tağdur, kim Hindukuş ve Kāfiristân (2) ve Keşmir tağları bile payvasttur. Ğarb-ı şimālı Kābul ve Ğazni ve Qandahār vāqı‘ boluptur. Cami‘ Hindistân (3) vilāyatınıñ pāy-ı tahtı Dilli érmiş. Sultān Şahābu'd-din Ğüridin soñ, Sultān Firüz Şāh- (4) niñ ahır ‘ahdığaça, ekşer Hindistân Dilli salātininiñ taht-ı zabtıda ékendür. Bu tārīhda (5) - kim mén Hindistānnı fath kıldım - bēş musulmān pād-şāh ve iki kāfir Hindistānda saltanat (6) qılurlar érdi. Egerçi kiçik kırım rāy u rāca tağ u cangalda hayli bar érdiler, veli mu‘tabar u mustaqıl (7) bular érdiler.

Bir **A f ğ ā n l a r** édi. Dilli pāy-ı tahtı alarda édi. Bihredin Behârğaça qābız (8) édiler. Afğānlardıñ burun, Conpūr, Sultān Huseyn Şarqiniñ qabzıda édi. Bu camā‘atni (9) **P ū r a b i** dérler. Bularniñ ataları, Sultān Firüz Şāh ve ol salātininiñ

4 çerikleri : E çerikleri | Hindistân : E Hindüstân || 6 Pūrab (پوراب) : H يوراب , K يوراب || 11

Hindistân : E Hindüstân || 12 bu : H bu bu || 14 Hindistân : E Hindüstân || 270b 2 Hindistân : E

Hindüstân | Dilli : E دلی || 4 Hindistân : E Hindüstân | Dilli : E دلی | salātininiñ : H salātininiñ || 5

Hindistānnı : E Hindüstānnı | Hindistānda : E Hindüstānda || 6 kiçik kırım : E كيجيك كيريم || 7 Dilli

: E دلی ||

alıda saqqā (10) ékendürler. Firüz Şāhdın soñ, Conapūr mamlakatıǵa musallaḡ bolupturlar. Dilli, Sulṭān E_{223b} ‘Alāu'd-dīn- (11) niñ éligide édi. Bu ṭabaqa seyyidtir. Témür Béǵ, Dillini alǵanda, Dilli ḥuḳūmatını bularnıñ (12) atalarıǵa bérip, barıp édi. Sulṭān Buhlūl Lūdi Afǵān ve oǵlı Sulṭān İskendar, Dilli (13) pāy-ı taḡtı bile Conapūr pāy-ı taḡtıǵa ḳābız boldılar. Her iki pāy-ı taḡt bir pād-şāh nişin boldı.

(14) İkinçi Güceratta **Sulṭān Muḳaffar** édi. Sulṭān İbrāhīm fathıdın bir neçe gün burunraq, ‘ālam- H_{271a} (1) dın naql ḳıldı. Bısyār mutaşarrı‘ pād-şāh édi. Ṭalīb-ı ‘ılmıǵı bar édi; ḥadıṣ mutāla‘a ḳılur (2) érđi, dāyım *Muṣḥaf* kitābat ḳılur érđi. Bu ṭabaqanı **Tānk** dérler. Bularnıñ hem ataları (3) Sulṭān Firüz ve ol salāṭinǵa şarāb-dār ékendürler. Firüz Şāhdın soñ, Gücerāt vilāyatıǵa (4) ḳābız bolupturlar.

Üçünçi Dekkende **Bahmanılar** édi. Velı bu tāriḥda, Dekken salāṭinıǵa iḥtiyār (5) u iḳtidār ḳalmaydur K₃₅₁ édi; tamām vilāyatlarını uluǵ béǵler éliklep édi. Bir némege iḥtiyāc (6) bolsa, béǵlerdin tilér édi.

Törtünçi Mālva vilāyatıda - kim Mandāv hem dérler - **Sulṭān Maḥmūd** édi. (7) Bu ṭabaqanı **Ḥalcı** dérler. Munı Rānā Sangā-ı Kāfir basıp, ekşer vilāyatıǵa ḳābız bolup édi. Bu hem (8) zā‘if bolup édi. Bularnıñ hem ataları Firüz Şāhniñ tarbiyat-gerdeleridin (9) ékendür. Andın soñra Mālva vilāyatıǵa ḳābız bolupturlar.

Béşinçi Bengāla vilāyatıda, **Nuṣrat** (10) **Şāh** édi. Atası Bengālada pād-şāh bolup édi. Seyyid édi. Sulṭān ‘Alāu'd-dīnǵa mulāḳḳab (11) édi. Muña salṭanat mirāş tégip édi. ‘Acab rasmidur, Bengālada salṭanat mirāşı kamraq (12) bolur. E_{224a} Pād-şāhniñ bir mu‘ayyan taḡtı bar; umarā ve vuzarā ve şāḥıb-manşablarnıñ her ḳaysı- (13) niñ bir muḳarrarı yeri bardur. Bengāla éli ḳaşıda mu‘tabar ol taḡt dérlerdür. Her ḳaysı (14) yérge tābı‘ u muṭı‘ nöker ve çeker cam‘ı mu‘ayyan u muḳarrardur. Pād-şāhniñ naşb u ‘azl ḥāṭırı H_{271b} (1) tilése, her kimni kim birevniñ yérige olturguzdı, ol yérge tābı‘ u muṭı‘ nöker ve çeker tamām bu ḳişi- (2) niñ bolur. Belki pād-şāhniñ taḡtıda hem bu ḥaşşıyyattur. Her kim pād-şāhını öltürüp, (3) taḡtḳa çıḳḳunça fursat

10 Conapūr : H Çonapūr | Dilli : E Dihli || 11 Dillini : E دلی نی || 12 Dilli : E دلی || 13 pāy-ı taḡtı bile Conapūr : E - || 271a 2 Tānk (تانك) : E بايك | ataları : H atalarını || 3 Firüz : H Firū[z] || 4 Dekkende : E دکن دا | Dekken : E دکن || 5 vilāyatlarını : H vilāyatlarını | uluǵ : E اولغ || 14 naşb : H naşib | ‘azl : H غزل

tapsa, ol pād-şāh bolur. Umarā ve vuzarā ve sipāhī ve ra'ıyyat barça, aña itā'at u (4) inkıyād kılurlar. Burunğı pād-şāhı dēk pād-şāh ve farmān-ravā bilürler. Bengāla éliniñ (5) sözü budur kim: "Biz taht hālāl-h'ārıdur biz; her kim taht üstide bolsa, biz aña muṭı' u (6) munķāddur biz." Néçük kim, Nuşrat Şāhniñ atası Sulţān 'Alāu'd-dīndın burun, (7) bir Habaşī*, pād-şāhını öltürüp, tahtқа çıkıp, muddatı salţanat kıldı. Habaşını Sulţān 'Alāu'd-dīn öltürüp, tahtқа çıkıp, pād-şāh boldı. Sulţān (8) 'Alāu'd-dīndın soñ, ırş tarıķı bile, hālā oğlı pād-şāh boluptur. Yana Bengālada bu rasm- (9) dur kim: bir kişi, kim pād-şāh boldı, burunğı pād-şāhlarnıñ hızānalarını şarf u harc (10) kıлмағlıķ kullı 'ayb u 'ārdur. Her kim pād-şāh bolsa, yana yañı hızāna yığmaķ kérek. Hazāna cam' (11) kıлмағlıķ ol élniñ қаşıda fahr u mubāhāttur. Yana bir rasm budur kim: hızāna K₃₅₂ ve pāy-gāh (12) ve belki salāṭınıniñ camı' buyūtātı- E_{224b} niñ қadimdın muқarrar u mu'ayyan tenleri pergeneler bardur, (13) kim özge yérge aşlā harc bolmas.

Uluk ve mu'tabar ve **m u s u l m ā n** ve қalın çeriklik ve bısyār vilāyat- (14) lıķ bu bēş pād-şāh édi, kim mezkūr boldı.

K ā f ı r l a r dıñ uluқrağı, vilāyat ve çerik H_{272a} (1) bile **B i c ā n a g a r** rācasıdur.

Yana **R ā n ā S a n g ā** dur, kim bu yavuқlarda öziniñ cur'atı ve kılıçı- (2) dın munça ulğayıp édi. Aşlı vilāyatı Çitūr édi. Mandāv salāṭınıniñ salţanatı hālāl tapқanda, (3) Mandāvga ta'alluқ қalın vilāyatқа қabız boldı; mişl-i Rantanpūr ve Sārangpūr ve Bhilsān (4) ve Çandīri. Tārīh-ı tokuz yüz on törtte, Téñri 'ināyatı bile Çandīri - kim néçe yıl édi, (5) dāru'l-harb bolup édi; Mīdnī Rāv atlıķ Rānā Sangāniñ uluқ ve mu'tabar kişisi tört (6) bēş miñ kāfir bile anda édi - bir iki geride zorlap alıp,

* Asıl adı Sidi Bedr Habeşī'dir, 1490'da Şemsüddin Muzaffer Şah unvanıyla Bengal sultanı olur.

7 Sulţān 'Alāu'd-dīn öltürüp ... boldı : H - || 8 hālā : H حاله || 10 cam' : H camı' || 11 yana : H يانه || 12 belki : H بلك , K ملك || 13 uluқ : E الغ || 14 uluқrağı : E راغى || 272a 2 Çitūr : H Çitūr | salāṭınıniñ : H [salā]ṭınıniñ || 3 Rantanpūr : H Ratanbūr | Bhilsān : H به لسان , E ربه لسان || 5 Mīdnī : E Hīndnī | Rānā : H - | uluқ : E الغ

kâfırlarını katl-ı 'âm kılip, (7) dâru'l-ıslâm kıldım. Néçük kim şarhı mezkûr bolğusıdur.

Yana Hındüstänniñ atrâf (8) u cavâmbıda galaba rây u râcadur. Ba'zı mu'ti'u'l-ıslâm, ba'zı yıraqlığıdın yâ yeri (9) bérkligidin Islâm pād-şâhlarığa itâ'at kılmaydurlar.

Hındüstân avvalğı iqlim- (10) dın ve ikinci iqlimdın ve üçünçi iqlimdındur. Törtünçi iqlimdın Hındıstânda (11) yoqtur. Ğarib mamlakatı vâkı' boluptur. Bizniñ vilâyatlarğa baqa, özge 'âlamıdur. Tağ u daryası (12) ve cangal u şahrâsı mavâzı' u vilâyatı ve hayvânât u nabâtâtı, éli ve tili ve yamğurı ve yéli barça (13) özgeçe vâkı' boluptur. Kâbul tavâbı'ı germsirler, egerçi ba'zı işde Hındıstânğa E_{225a} muşâbahatı (14) bar, ba'zıda yoq. Sind suyını ötkçe, yér ü su ve yığaç u taş ve él ü ulus ve râh u rasm H_{272b} (1) tamâmı Hındıstân tarıkıdadur. Şimâlıdağı tağ - kim mezkûr boldı - Sind daryasından ötkçe, (2) bu tağda Keşmir tavâbı'ı vilâyatlardur. Egerçi bu târihda bu tağdağı vilâyatlar, mişl-i Pekli ve (3) Şehmeng, ekseri Keşmirge itâ'at kılmas; veli burun Keşmir dâhılı ékendür.

Keşmirdin ötkçe, (4) bu tağda bi-nihâyat él ü ulus ve pergene vu vilâyatlardur. Bengâla ve belki K₃₅₃ muhîţ yaqasığaça (5) bu tağda payvast halâyıkdur. Hındıstân élidin munça tahkik u taftiş kılıldı, hiç kim (6) bu şavâyıfıdın tahkik habar ayta almadı. Oşmunça déydürler kim, bu tağ élini **K e s** dérler. (7) Hâtırğa yétti, kim Hındüstâni ş *ı n* ' nı *s i n* talaffuz kıılır, çün bu tağda mu'tabar şahar Keşmirdür, (8) belki Keşmirdin özge bu tağda yana şahrî éşitilmeydür; bu cihattın bola alur kim (9) Keşmir démiş bolğaylar. Bu tağ élidin matâ' nâfa-ı müşk ve kütâs-ı bahri ve za'farân ve surb (10) mısdu. Bu tağnı Hınd éli, **S a v â - l e k - p a r p a t** dérler. Hınd tili bile *s a v â* rub', *l e k* yüz miñ, (11) *p a r p a t* tağ; yani rub' ve yüz miñ tağ, kim yüz yégirme bés miñ tağ bolğay. Bu tağlarda (12) qar öksümes. Hındıstänniñ ba'zı vilâyatıdın, mişl-i Lâhür ve Sıhrınd ve Sanbaldın, (13) bu tağda qar aqarıp körünür. Oşbu tağ Kâbulda, Hındükuşğa mavsümdur. Kâbuldın (14) bu tağ şarkqa baqa barıptur, bir néme canübqa mâyııl. Canübı tamâm Hındıstânattur. Bu tağ- H_{273a} (1) niñ ve bu ve bu nâ-ma'lüm uluslarınñ E_{225b} - kim Kes dérler - şimâlı Tibet vilâyatıdur.

10 ve ikinci : E ikinci | Hındıstânda : E Hındüstânda || 13 Hındıstânğa : E Hındüstânğa || 272 1 Hındıstân : E Hındüstân || 5 Hındıstân : E Hındüstân || 7 bu : H - || 11 parpat : H parbat | yégirme : H égirme (بكرمه) || 12 Hındıstänniñ : E Hındüstänniñ || 14 Hındıstânattur : E Hındüstânattur

Bu tağdın kalın (2) **daryā** çıkıp, Hindistänniñ içi bile aqar. Sıhrıddın şımāl sarı baqa, altı daryā - kim **Sind** ve **Bihet** (3) ve **Çan-āb** ve **Rāvī** ve **Biyāh** ve **Satluc** bolğay - oşbu tağdın çıkıp, Multān navāhısıda barça (4) bir yérde qatılır. Barça bir yérde qatılğanda hem, **Sind** dérler. Ğarb sarı aqıp, Tette vilāyatı- (5) niñ içi bile ötüp, ‘Ummānga qatılır. Bu altı daryādın özge daryālar, mişl-i **Cūn** ve **Geng** (6) ve **Rahab** ve **Gūmtī** ve **Geger** ve **Sarū** ve **Gendek** ve yana kalın daryalardur, kim barı **Geng** daryāsığa qatılıp, (7) **Geng** oq atanur; şarq sarı aqıp, Bengāla vilāyatınıñ arası bile ötüp, muhıttıka tökülür. (8) Barınıñ manbā‘ı oşbu Savā-lek-parpattur. Yana ba‘zı daryālardur, kim Hindistān tağ- (9) larıdın çıkar, mişl-i **Çanbal** ve **Banās** ve **Bitvī** ve **Sūn**. Bu tağlarda qar aqlā bolmas. Alar hem **Geng** daryāsı- (10) ğa qatılır.

Hindistānda hem **tağlar** bardur. Ol cumladın bir tağı tüşüptür, şımaldın (11) canūbqa baqa baruptur. Bu tağniñ ibtidāsı K₃₅₄ Dihli vilāyatıda Firūz Şāhniñ Cahān-numā (12) atlık ‘imāratındur, kim parçağına taşlık tağniñ üstide vākı‘ boluptur. Mundın (13) ötkeç, Dihli navāhısıda pârça pârça, kiçikrek kiçikrek anda munda taşlık taqqına- (14) lar paydā boluptur. Mivāt vilāyatığa yéte, bu tağlar uluğraq bolur; Mivāttın ötüp, H_{273b} (1) Biyāna vilāyatığa barur. Sikri ve Bāri ve Dolpürniñ tağları hem, oşbu tuta tağlardındur; E_{226a} (2) egerçi payvast émes. Güvälyärniñ - kim Kālpūr bitirler - tağları oşbu tağniñ şu‘balarındındur. Rantabūr (3) ve Çitūr ve Mandāv ve Çandiri tağları hem oşbu tağ rekleridindür. Ba‘zı yérlerde yéti sékiz (4) kürüh munqatı‘ boluptur. Bu tağlar past past ve durušt ve taşlık ve cengellik tağlardur. Bu tağ- (5) larda qar aqlā yağmas. Hindistānda ba‘zı daryālarınıñ manbā‘ı bu tağlardur. Hindistänniñ (6) ekşeri vilāyatı tüz yérde vākı‘ boluptur.

Munça şaharlar ve munça vilāyatlar kim, bar hiç yérde (7) **aqar su** yoqtur. Aqar suyu daryālardur. Ba‘zı yérlerde qara sulardur. Ba‘zı şaharlarınıñ kim (8) arıq kazıp su çıkarur qabilıyyatı hem bar, su çıkarmaydurlar. Bu néçe cihattın bola

2 Hindistänniñ : E Hindüstänniñ || 3 Çan-āb : H Cān-āb | Satluc : H ستلج | barça 4 bir yérde qatılır : E - | Tette : E تته || 6 Rahab : E Rahat | Sarū : E سرؤ || 8 Hindistān : E Hindüstān || 9 Banās : E Bayās (بناس) | Bitvī : E بيتهر | Sūn : H - || 10 Hindistānda : E Hindüstānda || 12 ‘imāratındur : E ‘imāratındur || 14 uluğraq : E الغ راق || 273b 2 tağları : H [tağ]ları | Rantabūr : HE رنتبور || 5 Hindistānda : E Hindüstānda | Hindistänniñ : E Hindüstänniñ || 6 ekşeri : E ekşer | vilāyatı : H vilāyatı | hiç yérde : E hiç

alur: Bir (9) bu kim, zırâ'at u bâğâtığa ašlâ su ihtiyâc émes. Hârifi mahşûli hüd peşkel yamğurı bile boladur. (10) Bu ġarîbtur kim, rabi'î mahşûliğa, eger yamğur bolmasa hem boladur. Dırahtlarınñ nihâliğa (11) bir iki yıl sunı taşıp, yâ çarh bile yâ dalv bile su bédürler. Andın soñ ašlâ su bérme (12) ihtiyâc émes. Ba'zı sabzılarga su bédürler. Lâhür ve Dibâlpür ve Sıhrınd ve ol navâhîda (13) çarh bile su bédürler. İki uzun ipni çâhniñ kaddıça halka kılıpturlar; iki ipniñ (14) arasığa yığaçlar bağlap, küzelnı yığaçlarğa bérkitiptürler. Bu küzelnı bérkitken H_{274a} (1) ipni çâh üstidegi çarhka salıpturlar. Bu çarhniñ tiriniñ yana bir başıda, (2) yana bir çarh kılıpturlar. Bu çarhniñ kaşıda yana bir çarh kılıpturlar, kim okı tik turuptur. (3) Uy E_{226b} bu çarhni évürgeç, K₃₅₅ parraları ikinçi çarhniñ parralarığa kirip, ol küzelik çarh (4) évrülür. Su tökülür yérde nâv koyupturlar. Nâvdın her kıyan su élterler. Yana Agre (5) ve Çandvâr ve Bıyâna ve bu navâhîda dalv bile su bérürler. Bu maşakkatlıktur ve murdârlığı hem bar. (6) Çâh yaqasında ayrı yığaçnı bérkitip, ayrıniñ arasıda ġaltak tartib kılıptur- (7) lar. Uzun argamçığa uluğ dalvnı bağlap, bu ġaltak üstige salıpturlar. Argamçı- (8) niñ bir uçını uyğa bağlapturlar. Bir kişi uynı haydamakka kérek, bir kişi dalv suynı (9) tökmekke kérek. Her katla uy tartıp, dalvnı çıkarıp yanar mağalda, bu -ol argamçı uyniñ (10) yolığa - kim uy sidük ve tézegi bile mulavvaşdur - tégip, yana çâhka tüşer. Ba'zı (11) zırâ'atlarğa su ihtiyâc bolsa, küze bile ér ve hatun su taşıp, suğaradurlar.

(12) Hindistânniñ **ş a h a r l a r ı** ve **v i l â y a t l a r ı** asru bî-şafâdur. Barı şaharları ve (13) barı yerleri bir vaz'hıq. Bâğâtığa tam bolmas. Ekşer yerleri tüptüz vâkı' boluptur. (14) Ba'zı daryâlarınñ ve rüdlarniñ yaqası, peşkel yağınları cihatıdın, âb-kendler boluptur, H_{274b} (1) kim her yerdin 'ubür u murür muta'azzırdur. Tüzleride ba'zı yerlerde tikenlik dirahıt (2) cangalı bardur, kim pergenelerniñ éli bu cangallarda korğadap, mutamarrıdık kılıp, mâl bérmesler. (3) Hindistânda aqar su, daryâlardın özge kemdür. Ahyânâ ba'zı yerde qara sular bar. Oşmunça (4) şahr u vilâyat çâh E_{227a} suyu bile havz suyu bile - kim peşkel yamğurıdın yığılmış bolğay - (5) ma'ışat kılurlar. Hindistânda mavâzi' ve kentlerniñ, belki şaharlarınñ buzulmaq ve

10 mahşûliğa : E mahşûlğa || 13 çâhniñ : H câhniñ || 274a 2 bu çarhniñ ... kılıpturlar : E - || 3 parraları : E پره لاری | parralarığa : E پره لاریغه || 6 ayrı : E ayırdı (ایردی) E'de bu kelimenin altında Farsça "dû-şâha" açıklaması vardır. || 7 uluğ : E uluği (اولغی) || 8 uynı : E uy | haydamakka : H haydamak || 9 tökmekke : H tökmek || 12 Hindistânniñ : E Hindüstânniñ || 274b 2 korğadap : H korğadap || 3 Hindistânda : E Hindüstânda | sular : H sula[r] || 5 Hindistânda : E Hindüstânda

(6) tüzülmegi bir zamānda boladur. Oşmundak uluḡ şaharlar, kim yiller anda mutavattındurlar, (7) eger kaçarlardı bolsa, bir günde, bir yarım günde andak kaçadurlar kim, āsar u 'alāmat- (8) ları qalmaydur. Eger tüzülmegige yüz qoysalar, arıq qazmaḡı ve band baḡlamaḡı ihtıyāc (9) émes, ékinleri tamām lalmıdur. Élige hod nihāyat yoḡtur; cam'ı yıǵıldılar, bir havz yasadılar, (10) yā çāh K₃₅₆ qazdılar. Öy yasamak ve tam qoparmak hod yoḡtur. Haş bıyār ve dirahıt bī-şumār; (11) çaparılar (?) kıldılar. Fi'l-hāl kēnt, yā şahar boldı.

H a y v ā n ā t, kim Hindistān maḡşüşı- (12) dur, **v u ḡ ũ ŝ** dın bir **f i l** dur. Hindistānı **h ā t i** dér, kim Kālpı vilāyatınıñ sar-ḡadlarıda (13) bolur. Andın yoḡqarı, şarḡ sarı baḡa bargān sayı, şahrā'i fil köprek bolur. Ol (14) aradın fil tutup kēltürürler. Kerre ve Mānikpürdın otuz kırk mavzı'nıñ işi H_{275a} (1) fil tutmaqdur. Divānḡa fil oḡ cavāb bérürler. Fil 'azımu'l-cuşsa ve zırek cānvarı- (2) dur. Her né déseler bilür ve her né buyursalar kılır. Bahāsı, uluḡluḡıḡa yaraşa- (3) dur; qarılıp satarlar. Her néçe uluḡraq, bahāsı köprek. Andak rıvāyat (4) kıldılar kim, ba'zı cazāyırda on qarı fil bolur émiş. Bu arada hod dört bés (5) qarıdın E_{227b} engızrek fil körülmédi. Filniñ yémek ve içmegi tamām ḡorḡımı biledür. (6) ḡorḡımı bolmasa, tirilmes. ḡorḡımınıñ iki yanıda, yoḡqarıḡı éngegide iki uluḡ (7) tişi bar; tamḡa ve yıḡaçqa oşbu tişlerini qoyup, zorlap yıkıtur. Uruşmaq (8) ve her zor işler, kim bolsa, oşbu tişleri bile kılır; **ḡ ā c** bu tişlerni dérler. (9) Bu tişlerniñ Hind éliniñ qaşıda ḡayli ḡadrı bar. Filniñ tügi yoḡtur. Hindistān (10) éliniñ qaşıda filniñ bıyār ı'tibārı bar. Çerikleride her favc kim bar, albatta bir néçe (11) fil ham-rāhdur. Filniñ ba'zı yaḡşı ḡayşıyyatları bar. Uluḡ sulardın ve tund u tız (12) sulardın ḡalın yük köterip, āsān ötedür. Yana dört bés yüz kişi tar- (13) tar ḡazan arabasını üç dört fil āsān tartıp baradur. Veli boḡzı ḡayli (14) uluḡtur; iki ḡaḡār téveniñ boḡzını, bir fil yér.

Yana **g ü r k** tür. Bu hem uluḡ cānvarıdur. H_{275b} (1) Žaḡāmatı üç ḡāv-mişçe bolḡay. Ol söz kim, ol vilāyatlarda maşḡurdur, kim (2) gürk filni şāḡ bile köterür

6 tüzülmegi : H tüzelmegi | uluḡ : E الḡ || 8 tüzülmegige : H tüzelmekke || 9 cam'ı : E camı'ı || 11 çaparılar : H E K لاری || 11 Hindistān : E Hindüstān || 12 Hindistānı : E Hindüstānı | 13 yoḡqarı : E yoḡarı || 275a 2 uluḡluḡıḡa : E uluḡluḡıḡa (الḡ لوḡی غه) || 3 uluḡlraq : E uluḡraq (الḡ راق) || 4 arada : H E arad[a] || 5 fil : H içmegi || 6 yoḡqarıḡı : yoḡarıḡı | uluḡ : E uluḡ (الḡ) || 8 tişleri : H اتیشلاری | ḡāc : E 'āc || 9 ḡadrı : E ḡadr | Hindistān : E Hindüstān || 10 her : H bir || 11 uluḡ : E uluḡ || 14 uluḡtur : E uluḡdur (الḡ دور) | iki : E bir | yér : H نر | uluḡ : E الḡ

emiş. Gâlibâ gâlaştır. Bir şâhı bar burnınıñ üstide, (3) uzunluğı bir qarışdın köprek. İki qarış hod körülmeydür. Bir uluğ K₃₅₇ şâhidin (4) bir âb-ğura-kişti boldı, yana bir nardnıñ tāsı boldı, yana üç tört élik* hem (5) şâyad arttı ékin. Têrisi bısyâr qalın bolur. Qatıq yay bile bağal-güşâ ve hûb toldurup, (6) oğ ursalar, yahşısı kirse, tört élik kirer dérler, kim postınıñ ba'zı yérleridin (7) oğ haylı öter émiş. İki qolınıñ qaşdın ve iki butınıñ qaşdın tahî tüşüptür. (8) Yırakdın yapuğ E_{228a} yapқан dék körünür. Özge hayvânattın atqa muşâbahatı köprek- (9) dür. Néçük kim, atnıñ uluğ qarnı bolmas, muniñ hem uluğ karnı yoqtur. Néçük kim, (10) atnıñ aşuğ ornıda pârça süñegi bolur, muniñ hem aşuğ ornıda pârça (11) süñegi bar. Néçük kim, atnıñ éligide kömük bolur, muniñ hem éligide kömük bar. (12) Bu fildin darandaraktır, veli ança muñı' u munkâd bolmas. Parşavar ve Haşnağarnıñ (13) cangallarında qalın bolur. Yana Sind suyu bile Bihre vilâyatınıñ arasıdağı cangallarda hem qalın (14) bolur. Yana Hindistân ve Sarû daryasınıñ yaqasında hem qalın bolur. Ekşer Hindistân H_{276a} (1) yürüşleride, Parşavar ve Haşnağar cangallarında gürk öltürülür édi. Tavr şâh- (2) lar urar. Bu avlarda galaba kişini ve atnı şâh uruptur. Bir avda Maqşud atlıq (3) çuhranıñ bir atnı, şâhı bile, bir nayza boyı taşladı. (4) Bu cihatdın Maqşud, Gürkke mulaqqab boldı.

Yana **ş a ħ r â ' i g â v - m i ş** dür. (5) Bu gâv-mişdin haylı uluğraqdur. Şâhı, bu gâv-mişniñ şâhı dék kéyinge baqa yatıq émeştir. (6) Bu muhkem muzır u daranda cânvarıdur.

Yana **n i l e - g â v** dur. Bulanlığı atça bolğay, atnıñ bir néme inçkerektür. Érkegi göktür. Bu cihattın gâlibâ nile-gâv (7) dérler. İki kiçikrek şâhı bar. Boğzıda bir qarışdın uzunraq tügi bardur. (8) Bahri qotaska muşâbahatıbar. Tuvağı, uynıñ tuvağı dék ayrıdur. Mâdası- (9) nıñ rengi, buğu maralnıñ rengi déktür. Şâhı hem yoqtur, boğzıdağı tügi hem (10) yoqtur. Érkegige baqa bu, topçaq vaz'dur.

* Beveridge'e göre kelime Farsça tercümesinde *anguştı* "parmak" olarak geçmektedir. Arat'a göre, "düğme"

3 uluğ : E الغ || 5 bağal-güşâ : : E bağal-güşây | 6 oğ : H - | 7 émiş : E érmış || 8 yapuğ : H yabuğ || 9 uluğ : E uluğ (الغ) | uluğ : E uluğ (الغ) || 12 Parşavar : H Parşadür | qalın : H - || 14 Hindistân : E Hindüstân | Sarû : H سَرُو | hem qalın bolur ekşer : H ekşer qalın bolur hem | Hindistân : E Hindüstân || 276a 3 bir atnı : H atnı | taşladı : H taşladı yana nile-gâvdur bulandlığı atça bolğay atnıñ bir néme || 5 uluğraqdur : H uluğraqdur | şâhı dék : E şâhidin | yatıq : E yavıq || 6 cânvarıdur : H cânvardur | yana nile-gâvdur bulandlığı atça bolğay atnıñ bir néme : H - || 9 déktür : H dékdür

Yana **k ũ t a h - p ā y** dur. Uluğ- E_{228b} luğı aķ k yikçe (11) bolğay. Muniñ K₃₅₈ iki  oli ve iki butı kıskaraktadır. Bu cihattın k tah-p y d rler. (12) M n zi, buğ m n zi d k, şaşçalıkdur; veli kiçikrekt r. Her yıl buğ d k (13) bu hem m n z salur. Y g r şde zab nrakdur. Bu cihatdın cangaldın  ıkmas.

Yana (14) bir ceyrenniñ  rkegi hona yosunluķ k yikd r. Arkası  ara,  vegi (?) aķ. Honanıñ H_{276b} (1) ş hidın, muniñ ř hi uzunrakdur ve pur-piçrakdur. Hindist ni **kelhere** d r. Aşda (2) **kel hern**  kend r, ya'n   ara k yik; taşfif kılıp, kelhere d pt rler. M dası aķdur. Oşbu kelhere (3) bile k yik tutarlar. Bu kelhereniñ ř hiġa tuzakniñ  alkasını b rkit rler, ayaġıġa topuķ- (4) dın uluķraķ taşnı  viz n baġlarlar, ya'n  k yik ılıġandın soñ, yıraķ k terige (5) m ni' bolğay. Andın soñ yazı kelheresini k r p, muķabalasıda  oya b r rler. Bu k yik uruşka (6) ġarib  ariřdur. Fi'l- al uruşka k l r. ř h bile uruşup s r ş p, ilgeri (7) k yin barurda kel rde, ol k yikniñ ř hi, bu k yikniñ ř hiġa b rkitken tuzakka (8) kirer. Ol  aķmaķka mayl  ılsa, r m k yik  aķmas. Ġalib  ayaġıġa baġlaġan taş hem m ni' (9) bolur. Bu nav' bile  alın tutarlar. Tutqandın soñ r m  ılurlar, yana k yiklarni tutmaķka (10) r m  ılurlar. Bu r m k yiklarni hem  yde uruşka salurlar. Yaşşı uruşur.

Yana Hindist nniñ (11) taġ d manalarıda kiçikrek k yik bolur. Arqarġulġanıñ bir yıllıķ toklısıġa (12) uluġluġı bolğay.

Yana bir **g i n i u y** dur. Kiçikkine uydur. Ol y rlerniñ uluķ (13)  oķqarıġa E_{229a} bolğay. G řti bısy r yumřaķ ve lazizdur.

Yana **m a y m ũ n** dur. Hindist ni **b   n d a r** (14) d rler. Bu hem pur-anv ' bolur. Bir nav'ı oldur kim, ol vil yatlarġa elterler. Lolilar oyun H_{277a} (1)  rgetirler. Dara-ı N r taġlarıda ve K h-i Safidniñ  aybar nav hisıdaġı d manalarıda ve andın (2)  oyı tam m Hindist n tta bolur, bulardın yoķqarı bolmas. T gi sarıķ ve y zi aķ- (3) dur.  uyruġı  ayli uzun  mest r. Yana bir nav' maym n bolur. K₃₅₉ Bac r ve Sav d ve ol nav hilar- (4) da k r lmeyd r. Ol vil yatlarġa  lter

10 uluķluġı : E uluġluġı (الغ لوغى) || k tah-p y : H k t h-p y || 12 yıl : E il (تيل) || 13 zab nrakdur : H ازبونراق دور || 14  vegi : H E ايواكى , K t gi E'de bu kelimenin altında Farsġa "şikem" aġıklaması vardır. || 276b 1 pur-piçrakdur : H پراق دور | Hindist ni : E Hind st ni || 2 oşbu : H اشبو || 4 uluķraķ : E uluġraķ (الغ راق) | ılıġandın : E ılıtġandın || 5 kelheresini : H kelheresi || 6 bile : H - | s r ş p : H s s p [s ]s p (سوسوب سوب) || 7 k yin : E keyn | ř hi bu k yikniñ : E - || 8 taş : H baş || 10 Hindist nniñ : E Hind st nniñ || 12 uluġluġı : E الغ لوغى | uluķ : E uluġ (الغ) || 13  oķqarıġa : H  oķqarġa | Hindist ni : E Hind st ni || 14 d rler : H d r | nav'ı : H nav' || 277a nav hisıdaġı : H nav hisıda || 2 Hindist n tta : E Hind st n tta | yoķqarı : E yoķarı

maymūnlardan haylī uluğraqdur. Kıyruğı (5) hem bısyār uzundur. Tügi akraqtur, yüzi kapkaradur. Bu nav' maymūn Hindistān- (6) nıñ tağlarıda ve cangallarıda boladur. Ol vilāyatlarda yoqtur. Yana bir nav' maymūn (7) boladur; yüzi ve tügi ve barı 'üzvi kapkaradur.

Yana bir **n ū l** dur. Kışdin (8) cuzvī kiçikrek bolğay. Yığaçça çıkar. Ba'zı **m ū ş - ı ħ u r m ā** hem dérler. Mumi mubārak (9) tutarlar.

Yana bir sıçkandur, kim **g e l ā h r i** dérler. Bu hamīşa dırahtlarda (10) oq bolur. Dırahtların üstide, yoqqarı koyı 'acab çust u çaspān yügürür.

(11) **T ū y ū r** dun bir **ṭ ā v u s** dur. Pur-reng u pur-zīb canvaridur. Andāmı reng ü zibiçe (12) émes, cuşşada turnaça bolğay; turnaça buland émestür. Narrınıñ ve mādasınıñ (13) başıda yégirme otuz par bardur, iki üç élik bulandlığı bolğay. E_{229b} (14) Mādasınıñ yana zīb ü rengi yoqtur. Narrınıñ başı ṭavḳ-ı sūsanīdur. Boynı hoş-reng göktür. H_{277b} (1) Boynıdın koyı, arkası sarıx ve ṭūṭakī ve gök ve banafş rengler bile munakkaş vāqı' boluptur. (2) Arkasıdağı gülleri kiçikrek kiçikrek güllerdür. Arkasıdın koyıraq, oşbu (3) rengler bile munakkaş uluğ uluğ güller kıyruğınıñ uçığaça bardur. Ba'zı ṭāvuslarınıñ (4) kıyruğı birer kulaç bolur. Bu güllük parlarınıñ astıda, kışkarak, özge kuşlar- (5) nıñ kıyruğı dék kıyruğı hem bardur. Bu rasmī kıyruğı ve kanatları kıızıldur. (6) Bacūr ve Savādda ve andın koyı bolur, andın yoqqarı Küner ve Lamğānāt ve hiç yérde bolmas. (7) Uçmaқта kırgavuldın hem 'acızraqdur, bir iki katladın artuğ uça almas. Uçmaқта (8) zabūn cıhatıdın yā tağda bolur, yā cangalda. Bu 'acabtur kim, ṭāvus bolur cangallarda, şağal (9) köp bolur. Bir kulaç kıyruğı bile cangaldın cangalğa yürür, şağaldın néçük mutažarrır bolmas (10) ékin! Hindistāni **m o r** dér. Imām Abū Ḥanīfa mazhabıda ḥalāldur. Göşti ḥālī az-maza émes, (11) durrāc goştığa oşşar. Velī téve éti dék K₃₆₀ kerāhat-ı ṭāb' bile yéledür.

Yana **ṭ ū ṭ i** dur. (12) Bu hem Bacūr ve andın kıyığı vilāyatlarda bolur. Yazlar tut bışığıda, Nigenhār ve Lamğānāt- (13) қа kélür. Özge vaqtlarda bolmas.

4 uluğraqdur : E uluğraqdur (الغ راق دور) || 5 akraqtur : E akraq 5 kapkaradur : H kapkar[a]dur | na' : H nav'ı | Hindistānnıñ : E Hindistānnıñ || 6 maymūn boladur : E maymūnlardur || 7 ve tügi : E tügi | nül : E'de bu kelimenin alında "rāsū «sansargillerden bir hayvan, samur, kakım»" açıklaması vardır. | kışdin : H كيشى ورنسحه بودين || 9 bu hamīşa : H bu hamīşa dérler bu hamīşa || 10 yoqqarı : E yoqarı || 12 narrınıñ : E نرى نينك || 277b 1 ṭūṭakī : E tūṭakī , H ṭūṭi || 2 kiçikrek kiçikrek : E kiçikrek || uluğ uluğ : E الغ الغ || 5 bardur : H barur || 6 Küner : E كُنر || 8 cangallarda : E cangalğa || 10 Hindistāni : E Hindüstāni || 11 éti : H édi || 12 Nigenhār: H Nigenha[r]

Ṭūṭī türlük türlük boladur. Bir nav'ı (14) oldur E_{230a} kim, ol vilāyatlarğa elterler. Suḥan-gūy kılurlar. Yana bir nav'ı bu ṭūṭīdın kiçik- H_{278a} (1) rek bolur. Muni hem suḥan-gūy kılurlar. Bu cınsnı **c a n g a l i** dérler. Bu cıns Bacūr ve Savādda ve ol navāhī- (2) da bısyār bolur. Ol martabada kim, béş miñ altı miñ pur-ḥayl uçar. Bu ṭūṭī bile ol ṭūṭī (3) arasında cuşşada tafāvuttur; rengleri hod bir dék oqtur. Yana bir nav' ṭūṭī bolur. (4) Bu, cangalı ṭūṭīdın hanūz kiçikrek; başı kıpkızıl, qanatlarınıñ üsti hem kızıl (5) bolur. Quyruğının uçı iki élikçe yér aq bolur. Oşbu cınsnıñ ba'zısınıñ başı (6) sūsani bolur. Bu cıns suḥan-gy bolmas. Muni **K e ş m i r ṭ ũ ṭ i s i** dérler. Yana bir nav' ṭūṭī bolur, (7) cangalı ṭūṭī dék kiçikrek bolur; tumşuğı kara, boynıda uluq kara tavkı bar. Qanat- (8) larınıñ üsti kızıl. Yaşşı söz örger. Ḥayāl kılur édük kim ṭūṭī ve şārek, her né (9) örgetseler, aytur; öz başıca ma'nī taḥayyul kılıp, talaffuz kıla almas. Bu fırsatıta Abu'l-kāsım Calāyır (10) - kim yaqın mulāzımlarımdındur - 'acab néme rivāyat kıldı. Oşbu cıns ṭūṭīnıñ kafesi (11) yapuq ékendür, ṭūṭī aytuptur kim: **روی مرا وا** ⁵⁶ **کن دمکیر شدم** Yana bir navbat, kötergen (12) kehārlar, dem algalı olturganda, rah-gūzar él, ötüp baradurlar ékendür. Ṭūṭī déptür (13) kim: ⁵⁷ **مردم رفتند نمی روید** Va'l-'ahda 'ala'r-rāvi. Bā-vucūd kişi öz kulağı bile éşitmegünçe, E_{230b} (14) inansa bolmas. Yana bir nav' ṭūṭī bolur, hoş-reng kıpkızıl. Yana ba'zı rengleri hem bar, H_{278b} (1) muşahḥaş ḥātırda qalmağan üçün, maşrūḥ bitilmédi. Kızıl, bısyār hoş-reng ve hoş-sekl ṭūṭīdur. Suḥan-gūy (2) hem kılurlar érmiş. 'Aybı budur kim, çini sinuğını mıs tabaqqā tartқан dék, köp nā-ḥoş (3) ve tiz üni K₃₆₁ bar.

Yana bir **ş ā r e k** dür. Bu Lamgānāтта bısyārdur, andın qoyı tamām Hindūstānāтта (4) köp bolur. Bu hem, türlük türlük boladur. Bir nav'ı budur - kim Lamgānāтта köptür - başı (5) kara, qanatları ala, cuşşası çoğurçuqđın bir néme uluqraq ve qabaraqtur. Söz örgetür- (6) ler. Bir nav'ını **p a n d ā v a y** dérler. Bengāladın kéltürürler. Yek-reng qaradur. Cuşşası bu şārek- (7) din ḥayli uluqtur. Tumşuğı ve ayağı sarıqqtur. İki kulağıda sarıq postları bar, (8) salınıp turadur. Muniñ bad-numālığı bar. Suḥan-gūy kılurlar; yaşşı aytur, faşih aytur. Yana (9) bir nav' şārek bolur, burun mezkūr bolğan şārekdin inçkerektür. Gözleriniñ (10) girdi

⁵⁶ Yüzümü aç, boğuluyorum.

⁵⁷ Herkes yürüyor, siz niçin yürümüyorsunuz?

13 bolmas : H **بوالماس** | türlük türlük : E türlük || 278a 1 Savādda : E Savād | ve ol : H ol || 4 bu : H

- || 6 bolmas : H **بوالماس** || 12 déptür : E dép || 14 hem bar : H hem || 278b 1 hoş-reng ve : H - || 2

'aybı budur kim : E - | sinuğını : H sinuğını | tartқан : H tartқан || 3 bir : H - || 5 uluqraq : H uluq

|| 6 pandāvāy (**پندāvای**) : H **پندوای** , K minā || 7 kulağıda : H **قولاغیدار**

kızıl bolur. Bu cins suhan-güy bolmas, **van - şārek** dérler. Yana bu fırsatta - kim Geng (11) suyığa köprük bağlap, ötüp, muhâlıflarını kaçurdük - Leknür ve Avad navâhîsida (12) bir nav' şārek körüldi, kim kögsi aq, başı ala, arqası qara. Hergiz körülmeydür édi. (13) Bu cins gālībā söz örgenmes.

Yana **lūca** dur. Bu kuşnı **būqalamūn** hem dérler. Başıdın (14) kuyruğı- E_{231a} ğaça bēş altı muhtalif rengi bar, kebütarnıñ boynı dék barrâkdur. Uluqluğı H_{279a} (1) kebg-i darıça bolğay. Gālībā Hindistân kebg-i darısıdur. Néçük kim kebg-i darı tağlarınıñ (2) kullalarıda yürür; bu hem tağ kullalarıda yürür. Kābul vılâyatlarındın Nıcrāv tağlarıda ve andın (3) qoyığı tağlarda bolur; andın yokqarı bolmas. Ol él 'acab néme rivâyat kıldılar: kış (4) bolğaç, tağ dāmanalarığa tüşer; eger uçursalar - kim üzüm bağıdın öitse, yana aqlā uça almas - (5) tutarlar. Mā'külu'l-laħmdur, bısyār lazîz éti bardur.

Yana bir **durrāc** dur. Bu Hindistân maħşüşı (6) émestür. Germsir vılâyatlarda bolur. Velı ba'zı cınsı Hindistāndın özge yérde bolmas (7) üçün, munı takrîb bile zıkr kıldım. Durrācınıñ cuşşası kéklikçe bolğay. Narrınıñ arqası, (8) kırgavulnıñ mādasiñnıñ rengi dékdür. Boğzı ve kögsi qaradur. Aq aq tük- (9) leri bardur. İki göziniñ iki K₃₆₂ yanıda kızıl haqqı tüşüptür. Tavri kıçkırur. شیر دارم (10) 58 Anıñ ünidin masmū' bolur. شیر 'nı قیت dék aytadur; شیر دارم hod, durust (11) muṭalaffız boladur. Astarābād durrācları, "Bat, méni tuttılar!" dép kıçkırur émiş. 'Arabistân (12) ve ol navâhîniñ durrācı, 59 بالشكر تدمم النعم dép çarlar émiş. Mādasi, kırgavulnıñ (13) yüzleri dék renglikdür. Nıcrāvındın qoyı bolur. Yana bir durrāc cınsı bir kuşdur, **kencel** (14) dérler. Cuşşası durrācça oq bolğay. Üni kéklik E_{231b} ünige hayli oħşar, velı munıñ ünı H_{279b} (1) köp tızdür. Narrı bile mādasiñnıñ renginiñ arasıda tafāvut kemdür. Parşavar ve Haşnağar (2) vılâyatıda ve andın qoyığı vılâyatlarda bolur ve andın yokqarı bolmas.

58 Sütüm var biraz şekerim var

59 Nimetler şükürle uzun sürer

10 van-şārek dérler yana : E yana bir nav' şārek bolur || 11 Leknür : H Leknürda | Avad (أود) : H - || 279a 1 Hindistân : E Hindüstân || 2 kullalarıda : H [kulla]larığa | kullalarıda : H kullalarığa || 4 uça almas : H uça'lmas || 5 Hindistân : E Hindüstân | maħşüşı : H maħşüş || 6 Hindistāndın : E Hindüstāndın || 7 takrîb : H نقریب || 7 kéklikçe : H keklikçe || bat : H بات || 12 navâhîniñ :

nav[ā]hîniñ | émiş : H [é]miş | mādasi : H mād[a]sı || 13 renglikdür : E renglik bolur || 279b 1 Parşavar : E Parşādur | 2 andın : E ondın (اوندين) || 4 Hindistân : Hindüstân

Yana **p u l - p a y k ā r** dur. (3) Ulukluğı kebg-i dariça bolğay. Öy tavuğı andamlıktur. Rengi hem mâkiyân ranglık- (4) dur. Tamagıdın koyı kögsigeçe hoş-reng kıpkızıldur. Pul-paykâr Hındıstân tağlarıda (5) bolur.

Yana **ş a ħ r ā ' i t a v u ħ** dur. Öy tavuğı bile bu tavuđnıñ arasıda fark budur, kim (6) bu şahrâ'î tavuğ, kırgavul dék uçar, yana öy tavuğı dék her reng her reng bolmas. (7) Bu tavuğ Bacūr tağlarıda ve andın koyığı tağlarda bolur. Bacürdın yođđarı bolmas.

Yana (8) **ç e l s i** dür. Cuşşada pul-paykâr déktür. Pul-paykâr mundın hoş-rangraqdur. Bacūr tağlarıda bolur.

(9) Yana **ş ā m** dur. Ulukluğı öy tavuğıça bolğay. Ğayr-ı mükerrer rengleri bardur. Bu hem Bacūr (10) tağlarıda bolur.

Yana **b ö d e n e** dür. Egerçi bödene Hındıstân maĥşüşı émeştür; veli tört (11) beş cins bödenedür, kim Hındıstân maĥşüşıdur. Bir bödenedür, kim bizniñ vilâyatlarğa (12) barur bödenedin ulukraq ve bälidaraqtur. Yana bir bödenedür, kim ol vilâyatlarğa barur bödenelerdin kışkaraqtur. Kanat (13) kıyruđınıñ kıızılraq rengi bar. Bu cins bödene çır dék ĥayl ĥayl uçadur. Yana bir bödene- (14) dür, ol vilâyatlarğa barur bödenedin kiçikrek. Boğzı bile kögside qarası köprek bolur. H_{280a} (1) Yana E_{232a} bir bödenedür; bu bödene Kâbulğa az az barur, kiçikkine K₃₆₃ bödenedür. Qarçadın bir néme uluğ- (2) raç bolğay. Kâbulda **q u r a t u** dérler.

Yana bir **ĥ a r ç a l** dur. Ulukluğı toğdağça bolğay. Ğalıbâ (3) Hındıstân toğdağıdur. Göşti bısyâr lazzatlıktur. Ba'zı kuşnıñ but éti (4) yaĥşı bolur, ba'zınıñ kögsiniñ éti yaĥşı bolur. Ğarçalnıñ barı éti lazzatlık ve (5) ĥübdur.

Yana **ç a r z** dur. Toğdarıdın cuşşası bir néme kiçikrekdür. Narnınıñ arqası (6) toğdarı déktür, kögsi qaradur. Mâdası yek-rengdür. Çarznıñ göşti hem bısyâr- (7) dur. Néçük kim, ĥarçalnıñ toğdağğa muşâbahatı bar, çarznıñ hem toğdarığa muşâbahatı bar.

4 Hındıstân : Hındüstân || 6 tavuğ : H tavuğ || 7 tavuğ : H tavuğ || 8 çelsidür : H celsidür | hoş-rangraqdur : H hoş-rengdür || 10 Hındıstân : E Hındüstân || 11 Hındıstân : E Hındüstân || 12 bûdanadın ... bir : H - | vilâyatlarğa : H vilâyatğa || 14 bûdanadın : H bûdana || 280a 2 bir : H - || 3 Hındıstân : E Hındüstân | but : H yurt || 4 kögsiniñ : E töşiniñ || 6 hem : E - || 7 toğdarığa : E toğdağğa

(8) Yana **Hındıstân bağrı karası** dur. Ol bağrı karadın kiçikrek ve inçkerekdür. Bağrı- (9) nıñ karası hem kemdür. Üni hem andın inçkerekdür.

Yana **kuşlardur kim suda ve su yağa** - (10) larıda bolur. Ol cumladın bir **ding** dür. Uluğ cuşsalık cānvardur. Her kanatı bir kulaç bardur. (11) Başınıñ ve boynınıñ tügi yoqtur. Boğzıda ħarıta dék bir néme salınıp turuptur. Arkası kara (12) ve kögsi aqdur. Ahyānā Kābulğa barur. Bir yıl Kābulda bir ding tutup keltürüp édiler. (13) Yağşı rām bolup édi. Göştüni taşlap bērseler, hergiz ħatā kılmaz édi; tumşuğı (14) bile alur édi. Bir qatla bir şiş-na'1-ı keşni yutup édi. Yana bir navbat bir bütün tavuğnı H_{280b} (1) kanatları ve parları bile durust yuttı.

Yana biri **sāras** E_{232b} dur. Hındıstānda bolğan Türkler (2) **téve turna** déydürler. Bu bir néme dingdin kiçikrek bolğay. Boynı dingdin bulandraktur. (3) Başı kıpkızıldur. Muni öyde sağlaydurlar, yağşı rām boladur.

Yana **menik** dür. Boynı (4) sārasha yavşur. Cuşsası kiçikrektür. Leglegdin ħayli uluğdur. Leglegge muşābahatı (5) bar. Tumşuğı, leglegniñ tumşuğıdın uzunraqdur. Tumşuğı karadur; başı sūsani, (6) boynı aq, kanatları aladur. Cerge (?) kanatlarınıñ uçları ve tüpleri aqdur, (7) ortası karadur.

Yana bir **legleg** dür. Boynı aqdur; başı ve cami' a'zāsı K₃₆₄ karadur. Ol vilāyat- (8) larğa barur leglegdin kiçikrektür. Bu leglegni Hındıstāni **bek-ding** dér. Yana bir leglegdür. (9) Rengi ve važ'ı tamām ol vilāyatlarğa barur leglegler déktür. Ėāyataş (10) tumşuğı qararaktur, ol leglegdin ħayli kiçiktür.

Yana bir kuşdur. Uqar bile (11) leglegge muşābahatı bar. Uqardın tumşuğı uluğraq ve uzunraqdur. Cuşsası (12) leglegdin kiçikrektür.

Yana bir **uluğ büzek** dür. Uluğluğı sārça bolğay. (13) İki kanatınıñ arkası aqdur. Buland üni bar. Yana bir başı ve tumşuğı kara, **aq büzek** - (14) dür. Ol vilāyatka barur büzekdin ħayli uluğdur. Hındıstān bezegidin kiçikrektür. H_{281a}

8 Hındıstān : E Hındüstān | inçkerekdür : E inçkerek bolur || 12 ve kögsi : E kögsi | ahyānā : E ahyānan || 280b 1 biri : E bir | Hındıstānda : E Hındüstānda || 2 dingdin : H digdin | dingdin : H digdin || 5 tumşuğı : E tumşuğıdın || 6 cerge : H خبركه , E چرك , K جرکه || 8 Hındıstāni : E Hındüstāni | bek-ding : H دنك , E بک دینک , K yek-reng || 10 uqar : E 'uqār || 11 uqardın : E 'uqārdın || 14 Hındıstān : E Hındüstān | büzegidin : H büzekdin

(1) Yana bir ördektür, **g a r m p ā y** dérler. Sona borçındın uluğrakdur. Narı ve mādā- (2) sı pür-rengdür. Haşnağarda dāyım bolur. Gāhī Lamgānātka hem barur. Göşti hayli lazīzdur.

(3) Yana bir ördektür, **ş a h - m u r ğ** dérler. Qazdın cuzvī kiçikrek bolğay. Tumuşuğı- E_{233a} niñ (4) üstide bulandlığı bar. Kögsi aqdur, arqası qaradur. Göşti mazalıqdur.

Yana bir **z u m m a c** dur. (5) Uluğluğı bürgütçe bolğay. Qara renglikdür.

Yana bir **s ā r** boladur. Arqası ve (6) kuyruğı kızıl.

Yana **H i n d i s t ā n n i ñ a l a k a r ğ a s ı** dur. Ol vilāyatniñ ala qarğasıdın (7) kiçikrek ve inçkerekdür. Boynıda cuzvī aqı bardur.

Yana bir kuşdur, qarğa (8) bile ‘aqqağa muşābahatı bar. Lamgānātta **m u r ğ - ı c a n g a l** dérler. Başı ve kögsi qara, qanatları ve (9) kuyruğı kızılraq, gözleri kıpkızıl. Uçmaқта ‘acız üçün, cangaldın çıqmas; (10) bu cihattın murğ-ı cangal dérler.

Yana bir uluğ şaparadur, **ç e m g e d e r** dérler. Uluğluğı (11) yapalaqça bolğay. Başı itniñ küçügininiñ başığa oşsar. Dirahtka, (12) kim qonar hayalı qıladur, bir şāhni tutup. sar-nigün bolup turadur. Ğarābatı (13) bardur.

Yana bir Hindistān ‘aqqasıdur, **m a t ā m a l l a** dérler. ‘Aqqadın cuzvī kiçikrek (14) bolğay. ‘Aqqa, aq aladur; matāmalla aladur.

Yana bir kuşqınadur. Uluğluğı sandu- H_{281b} (1) laqça bolğay. Hoş-reng kızıldur. K₃₆₅ Qanatlarında azraqça qaraları bardur.

(2) Yana bir **k e r ç e** dür. Qarluğaq yosunluğdur. Qarluğaqdın hayli uluğdur. Yek-reng (3) qaradur.

1 garmpāy (گرمپای) : E garmpāy (غرنپای) || 4 qaradur : H qara || 5 bürgütçe : H borkçe || 6 Hindistānniñ : E Hindüstānniñ || 13 Hindistān : E Hindüstān | matāmalla (متامله) : H matā (متا), E matāyıla (متایله) || 14 matāmalla (متامله) : E matāyıla || 2 kercedür : H kercedür

Yana bir **k ü y e l** dür. Uzunluğı zāğça bolğay. Zāğdın hayli inçkerekdür. (4) Tavri oğur. Hindistân bülbülü bu émiş. Hindistân éli kaçıda, bülbülçe (5) ĥurmatı bardur. Kalın dirahlık bāğlarda boladur.

Yana bir kuşdur. Şıkrak E_{233b} (6) yosunluk, yığaçlarğa yapışıp yürür. Uluğluğı şıkrakça bolğay. Tüti dék (7) sabz-ranlığdur.

S u ĥ a y v ā n ā t ı dın bir **ş i r - ā b i** dur. Kara sularda boladur. Keleska muşābahatı (8) bar. Dérler kim kişini ve belki gāv-mişni alur émiş.

Yana **s i s ā r** dur. Bu hem keles vaz'- (9) lığdur. Tamām Hindistân daryālarında bardur. Tutup keltürüp édiler, uzunluğı (10) dört beş qarı yavşur édi. Yoğanlığı koyça bolğay. Mundın ulukrak (11) hem bolur émiş. Yarım qarıdın uzunrak tumşuğı bar. Yokkarığı tumşuğı (12) ve koyığı tumşuğıda inçke inçke kaşar kiçik tişleri bar. Su yaşalarında çıkıp yatadur.

(13) Yana **ĥ ū k - ā b i** dur. Bu hem tamām Hindistân daryālarında bolur. Sudın be-yek-bār çıkar. (14) Başı körünür körünmes yana suğa çomar, kıyruğı körünüp kalur. Muniñ tumşuğı hem H_{282a} (1) sisār tumşuğı dék uzundur ve uşak kaşar tişleri bardur. Özge başı ve tanası balık (2) déktür. Suda oynar vařt, meşk yosunluk körünedür. Sarū suyıdağı ĥük- (3) ābilar oynar maşal, sudın durust çıkadur. Bu balık dék, sudın taşkarı hergiz (4) çıkmas.

Yana **g e r y ā l** dur. Bu uluk bolur émiş. Sarū daryāsıda çerik élidin hayli (5) kişi kördiler. Bu, kişini alur émiş. Sarū yaşasında ékende, bir iki dedekni alıptur. (6) Gāzıpūr bile Banāras arasıda, ordu élidin üç dört kişini aldı. Oşbu (7) navāhida mén hem geryālnı yırakrağdın kördüm; ābādān muşāĥaş körünmedi.

(8) Yana E_{234a} **k e k e b a l ı k** dur. İki kulađınıñ toğrısı iki sünek K₃₆₆ çıkıptur, uzunluğı üç élik (9) bolğay. Tutqanda bu iki sünekni tepredür, ĥarib şavr ün kéledür. Gālbā ol (10) üni cihatdın, keke déptürler.

4 Hindistân : E Hindüstân | Hindistân : E Hindüstân || 6 yürür : E تورملر || 7 ĥayvānātıdın : H ĥayvānātı | keleska : H كلش قه , E كليس قه || 8 sisār : E sinsār : K sipsār | keles (كلس) : E كليس ||

9 Hindistân : E Hindüstân | édiler : H édi || 10 dört : E törüt | ulukrak : H uluğrak || 12 inçke inçke : E inçke || 13 Hindistân : E Hindüstân || 14 tumşuğı : E tumşuğıdın || 282a 1 sisār tumşuğı dék : E - | ve uşak : E uşak || 7 körünmedi : H körülmedi || 8 keke : H gele || 10 keke : H gele

Hindistân balıĝlarının ğoşti lazîz bolur; (11) idi ve kıltığı bolmas. ‘Acab çust balıĝlardur. Bir katla, bir sunî iki tarafıdın (12) tor salıp kældiler. Tornî her tarafı sudın yarım qarıdın köprek yokkarı (13) édi. Balıĝlarınî köpregi tordın bir qarı yokkarak saçrap saçrap öttiler. (14) Yana Hindistânınî ba‘zı sularıda uşak balıĝlar bar. Bir katık ün yâ tavuş bolsa, H_{282b} (1) be-yek-bâr saçrap, sudın bir, qarı bir yarım qarı buland çıkadurlar.

Yana **H i n d i s t â n b a ğ a l a r ı**, (2) egerçi oşal baĝalar déktür; velî bu baĝalar sunî yüzide yéti sékiz qarı (3) yügüredürler.

N a b â t â t, kim Hindistân maşşûşıdur, bir **a n b a** dur. Ekşer Hindistân (4) éli *b i*’ni bî-harakat talaffuz kııurlar. Yaman mutalaffiz bolur üçün, ba‘zı **n a ğ z a k** déptürler. (5) Néçük kim, H^vâca Hısrav déptür:

نغز ترین (6) میوه هندستان⁶⁰

نغزک ما نغزکن بوستان

Yaşşısı yahşı boladur, ğalaba yése boladur; velî yaşşısı kem boladur. (7) Ekşer hām üzedürler, öyde bışadur. Hāmı, hūb aş katığı boladur. Ğurasınıñ (8) murabbası hem hūb boladur. Fi'l-vākı’ Hindistânınî yahşı meyvesi budur. Dırahtı (9) bısyâr bālida E_{234b} boladur. Ba‘zı él anbanı andaĝ ta‘rif kıılıp édiler, kim qavun- (10) dın özge camı’ meyvege tarcih kıılıp édiler. Él ta‘rif kılgança hod émestür. Kârdi- (11) şaftâlūĝa şahābatı bar. Peşkel vaktıdın burun bışadur. İki nav’ yélür: biri sıkıp, (12) pola kıılıp, bir yérini teşip, sorup suyını içerler; yana şaftâlū-yı kârdi dék, (13) térisini arıtıp yérler. Bergi, şaftâlū bargıĝa endeki oşşar. Tanası bad-numâ ve bad-andâmdur. (14) Bengälada ve Gücerâtta yahşı bolur émiş.

Yana **k i l e** dür. ‘Arab **m u z** dér. Dırahtı hayli buland bolmas, H_{283a} (1) belki dıraht K₃₆₇ dép hem bolmas. Giyâh bile dıraht arasında bir némedür. Bergi, aman qarınıñ bargıĝa (2) muşābıhdur; velî kileniñ berginiñ uzunluĝı iki qarı bolur,

⁶⁰ Ey bizim nagzeĝimiz sen bizim bahçelerimizi süslersin; sen Hindistan‘ın en güzel meyvelerindensin. (Hoca Hüsrev)

10 Hindistân : E Hindüstân || 12 her : E bir || 13 saçrap saçrap : H saçrap || 14 Hindistânınî : E Hindüstânınî || 14 bir : E - || 282b 1 Hindistân : E Hindüstân || 3 nabâtât : H - | Hindistân : E Hindüstân | Hindistân : E Hindüstân || 5 نغزک : H نغزکن انغزک : H نغز انغزکن : H نغز || 6 هندستان || 6 نغز : E نغز || 8 Hindistânınî : E Hindüstânınî || 10 meyvege : E meyvaĝa || 11 peşkel : HE peşkel (پشه کال) | vaktıdın burun : H vaktıda

yassılığı bir qarığa (3) yavuşur. Ortasında yürek dék bir şâh çıkar. Ğunçası bu şâhda bolur. Bu uluğ ğunçası (4) koy yüregi vaz'lıqdur. Ğunçasınıñ her bergi açılğaç, berginiñ tübide qatâr altı (5) yéti güli bolur. Bu qatâr güller, kile bolur. Oşbu, yürek dék, şâh uzağan sayı, ol (6) uluğ ğunçanıñ bergleri açılıp, qatâr kile gülleri zâhır bolur. Bir kile dirahıtı, bir katla (7) oq bar bérür émiş. Kileniñ iki laţafatı bar: bir ol kim, térisi âsân soyulur; yana bir (8) ol, kim hiç dânası ve cırmı bolmas. Bâdıncândın bir néme uzunraq ve inçkerek- (9) dür. Ğayli çüçük émes. Bengâla kileleri bısyâr çüçük bolur émiş. Ğayli hoş-numâ (10) dirahıtı bar. Yassı yassı hoş-reng sabz-reng-
E_{235a} leri ğayli yahşısı körünür.

Yana **a n b a l i** dur. (11) Ğurmâ-yı Hindini bu at bile ayturlar. Rıza bergi bar; büyâ bargıga, fi'l-cumla oşsar. (12) Veli muniñ bergi, büyâ bergidin rızaraqtur. Ğayli hoş-numâ dirahıttur. Sâyası (13) qalın bolur. Dirahıtı ğayli bālida boladur. Şahrâ'ısı hem qalın boladur.

Yana **m a h v a** dur, (14) **g ü l - ç i g ā n** hem dérler. Muniñ dirahıtı hem ğayli bālida bolur. Hindistân éliniñ 'ımârat- H_{283b} (1) ları ekşer mahva yıgaçındur. Mahvaniñ gülidin 'araq tartarlar. Gülini maviz dék (2) kurutup, yérler ve 'araq hem tartarlar. Fi'l-cumla kişmişke şahâbatı bar. Bad-mazalığı bar. (3) Güliniñ avvalı hem yaman émes, yése bolur. Bu hem şahrâ'i boladur, meyvesi bi-maza (4) boladur. Dânası uluqraq boladur, térisi yupqa. Muniñ dânasınıñ mağzıdın (5) yağ hem tartarlar.

Yana **k i r n i** dür. Muniñ dirahıtı egerçi köp balida bolmas, (6) kiçik hem bolmas. Meyvesi sarıq ranglıqdur. Çigdedin inçkerekdür. (7) Mazası fi'l-cumla üzümge oşsar. Ğırıda azraqça bad-ţa'mlığı bar, yaman émes; (8) yése bolur. Dânasınıñ térisi K₃₆₈ yupqadur.

Yana **c ā m a n** dur. Bergi tal bergige, fi'l-cumla (9) oşsar; gıdrak ve yaşılraktır. Dirahıtı ğâlî az-hoş-numâlık émes. Meyvesi (10) qara üzümge oşsar, turuşraq mazası bar. Ğayli yahşısı émeştir.

6 her : E bir || 9 çüçük : H cüçük || 9 çüçük : H cüçük || 12 dirahıttur : H dirahıtıttur || 14 Hindistân : E Hindüstân || 283b 3 şahrâ'i : H şahrây || 4 uluqraq : H uluğraq || 5 bolmas : H بوالماس || 6 bolmas : H بوالماس | sarıq : H sarıg

Yana **k e m r e k** dūr. (11) Panc-pahlūdūr. Uluqluđı ŝaftālūça bolğay. Uzunluđı tōrt élik bolğay. E_{235b} (12) Sarıķ bıŝadur. Muniñ hem dānası yoķtur. Hāmraķ üzgeli, köp açık- (13) dur. Yaħŝı bıŝkanınıñ turuŝluđı may-ħoŝdur. Yaman émes. Hāli az-laťafat (14) émes.

Yana **k e d h i l** dūr. Bu ğarib bad-hay'at ve bad-maza meyvedūr. Bi-'aynıñ koynıñ H_{284a} (1) ħarındur, kim kípā dék, ħarınıñ içi taŝķarı bolğay. Mazası dıl-āŝūr çüçükdūr. (2) İçide, funduķ dék, dānaları bar. Hurmāğa fi'l-cumla ŝahābatı bar. Muniñ dāna- (3) ları girddūr, uzun émeŝtūr. Bu dānaların ħurmādın yumŝakraķ (4) göŝti bar, anı yéydürler. Hāyli çaspandadur. Çaspandalığıdın, ba'zı, élikni, ağızını (5) yağlap, yér émiŝler. Hem dıraħtıñ ŝāħıda boladur, hem tanasıda; ıldızıda hem (6) bolur émiŝ*. Dıraħtdın göyā kim kípālarını asıp koıypturlar.

Yana **b a d h a l** - (7) dur. Uluqluğı almaça bolğay. İdi yaman émes. Hāmliđıda ğarib turuŝ ve bi-maza (8) némedūr. Bıŝıđı yaman émes, yumŝaķ bıŝadur. Her yéridin élik bile üzüp, yése (9) boladur. Mazası, bihiniñ gende bolğanıĝa ħayli oħŝar. Turuŝ turuŝ yaħŝıđına mazası (10) bar.

Yana **b i r** dur. Fārsi **k ũ n ā r** dérlér émiŝ. E_{236a} Bu, anvā' boladur. Ālūçadın bir néme uluķraķ- (11) dur. Bir nav'ı boladur, ħuseyni üzüm andāmında. Ekŝeri ħayli yaħŝı bolmaydur. (12) Bāndirda bir bir kördüķ, ħayli yaħŝı édi. Muniñ dıraħtı ŝavr u Cavzāda berg (13) tōküp, Saraťān ve Asadta - kim ayn-ı peŝkeldür - berg çıķarıp, tar u tāza boladur. (14) Meyvesi Dalv u Hūtta bıŝadur.

* E'de Humayun tarafından, Hindistanda yetiŝen bazı meyveler üzerine, notlar yazılmıŝtır. Bunlardan biri de kedhil hakkında yazılan nottur. (Kedhil عيز نيمه قرنى اķ çıkıŝa yaħŝı bolur چی eger dıraħtıñ دیدیلاری bolğanı bolur. Bısyār ħüb Bengāle andak ħübları بعدا boldı kim anı yaħŝı kem émeŝtūr. دیلیلاری ğālībā bu hem ol م م dın ékin kim çün néçe koıraķdın بعدا bolsa yaħŝı boladur ve Bengāle ve Dihli vilāyatlanĝa موی موی موی شه بتور

11 ŝaftālūça : H عتتالوجه || 13 bıŝkanınıñ : H bıŝkanınıñ || 284a 2 funduķ dék : H funduķ dék funduķ dék || 5 ıldızıda : H ıldırıda || 7 uluqluğı : H uluğluğı | almaça : E biħice | turuŝ : H boŝ bi-maza : E bi-mazadur || 8 némedūr : E - || 11 bir : H her

Yana **k a r ū n d a** dur. Bizniñ vilāyatniñ çekkesi H_{284b} (1) yosunluq, buta buta boladur. Çekke tağlarda bolur, bu daştlarda boladur. Mazası marmancân- (2) ğa oğşar. Bu marmancândın çüçükrek ve kem äbraqtur.

K₃₆₉ Yana **p a n y ā l a** dur. Ālūçadın uluqraq- (3) tur. Qızıl almanıñ almanıñ ğūrasığa şabihdur. Turuşqına mazası bar, yağşığınadur. Dırahtı (4) anār yığaçıdın uluğraqtur. Bergi, bādām bargığa oğşar. Bir néme bādām bergidin kiçikrekdür.

Yana **g ü l l e r** dür. Meyvesi dırahtı- (5) niñ tanasıdın çıkar. Ancırğa oğşar. Güller, ğarib bi-maza meyvedür.

Yana **ā m u l a** dur. (6) Bu hem panc-pahlüdür. Ğozanıñ ğunçasığa oğşar. Zumuht u bi-maza némedür. Murabbāsı yaman (7) émes. Hayli pur-fāyıda meyvedür. Dırahtınıñ yağşı hay'atı bar. Bısyār rıza bergliktür.

(8) Yana **ç ı r ū n ç i** dur. Dırahtı köhi émiş. Bizniñ bağlarda üç tört top bar ékendür, (9) soñra bildim. Mahvağa hayli şabihdur. Mağzı yaman émes, yañak mağzı bile bādām mağzınıñ (10) arasında bir némedür. Yaman émes. Mağzı pısta mağzıdın kiçikrektür. Çırünçi- (11) niñ mağzı girdtür. Pälüdağa ve ğalvālarğa salurlar.

E_{236b} Yana **h u r m ā** dur. Egerçi ğurmā Hindıstān (12) mağşüşı émeştür. Çün ol vilāyatlarda yoq édi, mezkür boldı. Ğurmā dırahtı Lamğānda (13) hem bardur. Şāhları dıraht kelleside bir yérde oq bolur. Bergleri, şāhları- (14) niñ tübidin uçığaça iki tarafıda bolur. Tanası nā-hamvār ve bad-rengdür. Meyvesi, üzüm- H_{285a} (1) niñ hoşası dék bolur; üzümniñ hoşasıdın hayli uluqraqdur. Dérler (2) kim, nabātāt arasında ğurma dırahtınıñ iki işi ğayvānātqa oğşar: Bir ol kim, néçük kim (3) ğayvānāt başını késeler, ğayātı munqatı' bolur; ğurmā dırahtınıñ hem başı késilse, dırahtı (4) qurur. Yana bir ol kim, néçük kim ğayvānātın bi-nar natıca ğaşıl bolmas; ğurmā dırahtığa

14 karundadur : H كَرُونْدَه دور || 284b 1 marmancānğa : H marmihānğa || 2 bu : H - | marmancāndın : H [mar]miḥāndın | uluqraqtur : E uluqraqdur || 3 turuşqına : E turuşğına || 4 yığaçıdın : E yığacıdın | uluğraqtur : E uluğraqdur | bir ... kiçikrekdür : H - | güllerdür : H كَلَر دور , E كَلر دور || 5 güller : E كَلر | bimaza meyvedür : E bi-mazadur | āmuladur : E اَمَله دور , H امله || 6 oğşar : H oğşa[r] || 7 bergliktür : E bergliktür || 8 bağlarda : E bāğda || 9 yañak : E yañag || 10 kiçikrektür : E kiçikrekdür || 11 Hindıstān : E Hindüstān || 11 Hindıstān : E Hindüstān || 12 émeştür : H émes | çün : H cün || 14 tübidin : E boynıdın || 285a 1 uluğraqdur : H uluğraq bu bolur

hem (5) nar ħurmāniñ şāhını keltürüp tégürmeseler, yaĥşı bar bérnes. Bu sözniñ ĥaĥıqatı ma'lüm (6) émes. Ĥurmāniñ başı - kim mezkür boldı - ol paniridin 'ıbārattur. Ĥurmā paniri andaĥ (7) bolur kim, şāĥ u berginiñ çıkar yéri, panir dék, aĥ boladur. Bu aĥ panir dékdin (8) şāĥ u berg çıkadur. Şāĥ u berg K₃₇₀ uzagan sayı, bergi sabzraĥ boladur. Bu aĥ (9) némeni ĥurmāniñ paniri dérler. Tavridur, yaman émes. Yañaĥniñ ol maġzıġa ĥayli oĥşar. (10) Oşbu paniri bolur yérni, zaĥm kıladurlar. Ol zaĥmġa ĥurmā bergini andaĥ koyadurlar (11) kim, ol zaĥmdın her su kélse, bu hurma berginiñ üsti bile aĥadur. Bergni küzeniñ (12) aġzıġa koyup, küzeni dirahıtġa bağlapturlar. Ol zaĥmdın her su, kim ĥāşıl (13) bolsa, E_{237a} küzede yıġıladur. Eger fi'l-ĥāl içilse, çüçümenrek sudur. Üç tört (14) gündin soñ içilse, fi'l-cumla keyfiyyatı bar dérler. Mén bir navbat Bārini sayr kıla barganda, H_{285b} (1) Çanbal daryāsınıñ yaĥasıdaġı kəntlerge sayr kıla barıp édim. Yolda, ĥolda oşbu nav' (2) ĥurmā suynı aladurġanlar uçradı. Bu sudın ĥayli içildi, keyfiyyatı ma'lüm bolmadı. Ġālībā (3) ĥayli içmek kérek, kim endek keyfiyyatı ma'lüm bolġay.

Yana **n ā r ġ i l** dur. 'Arab, mu'arrab kılıp, **n ā r c i l** (4) dér. Hindistān éli **n ā l i r** déydür. Ġālībā ġalaġ-ı 'āmdur. Nārgilniñ barı, cavz-ı Hindi- (5) dur, kim ĥara ĥaşuĥlarını andın kılurlar. Ulukraġını ġıçakniñ kāsası kılurlar. (6) Dirahıtı bi-'aynıĥı ĥurmā dirahıtıdur. Ġāyataş nārgilniñ şāĥı pür-bergrektür, bergi- (7) niñ rengi hem rüşanraĥtur. Néçük kim, yañaĥniñ taşıda gök postı bolur, (8) nārgilniñ taşıda hem gök postı bar; veli nārgilniñ postı rışa rışa boladur. (9) Tamām daryādaġı cihāzlarnıñ ve kémelerniñ şanabını oşbu nārgilniñ postıdın (10) kılurlar émiş. Kémelerniñ darzlarını hem munıñ ipi bile tiker émişler. Nārgil- (11) niñ postını arıtĥaç, bir uçıda, muşallaş, üç töşük ornı zāhır bolur; ikisi (12) rust, biri boş-ı endek. İşarat bile teşiledür. Maġz bağlamasdın burun, (13) nārgilniñ içi su boladur. Bu töşükni teşip, ol sunı içedürler. Mazası yaman (14) émes; göyā kim, ĥurmā panirini E_{237b} su kılıpturlar.

Yana bir **t ā r** dur. Tārniñ şāĥları hem başıda H_{286a} (1) oĥ bolur. K₃₇₁ Tārġa hem, ĥurmā dék, küze bağlap, suynı alıp, içedürler. Bu sunı **t ā r i** (2) déydürler. Munıñ keyfiyyatı, ĥurmā suynıñ keyfiyyatıdın tundraĥ bolur émiş. Tārniñ (3)

5 ĥurmāniñ : H ĥurmādın || 10 kıladurlar : H kıladu[r]lar || 12 dirahıtġa : H dirahıtġa || 4 Hindistān : E Hindüstān || 5 ulukraġını : H uluġraġını || 6 pür-bergrektür : E pür-bergrektür || 9 cihāzlarnıñ : E cihāzla[r]niñ || 10 kılurlar : E kıılır || 11 bolur : E boladur || 13 töşükni : E teşükni | içedürler : H

şâhlarınıñ bir qarı, bir yarım qarığaça, hiç bergi bolmas. Andın soñ, otuz (4) kırk berg, şâhınıñ uçıda, bir yérdin oq panca öredür. Bu bergleriniñ uzunluğı (5) bir qarığa yavşur. Hindî, hañlarını, daftar yosunluq, bu berglerde haylı bitiydürler. (6) Hindüstân éli kéñ kéñ kulaqlarınıñ töşüklerige, halka bolmasa, bu tär bergi- (7) din yasap, saladurlar. Oşbu tär bergidin kulaq töşügige salmak üçün, (8) bázarlarda yasap yasap satadurlar. Tanası hürmâ dırahtınıñ tanasidin yahşısı- (9) raq ve andamlıq ve hamvârraqtur.

Yana **n ā r a n c** ve nāranc andamlıq muşābıhı meyvelerdür. Nāranc, Lamgānāta (10) ve Bacūr ve Savādta köp bolur ve hūb bolur. Lamgānāt nārancı kiçikrek ve kindiklik bolur. (11) Bısyār lañif ve nāzūk ve sīr-āb bolur. Hūrāsān navāhīsiniñ hiç nısbatı yoqtur. (12) Nāzūklügidindür, kim Lamgānātın Kābulğa - kim on üç on dört yığaç bolğay - (13) keltürgünçe, ba'zı nāranclar harāb bolur. Astarābād nārancını Samarqandğa - kim iki yüz yétmiş (14) iki yüz séksen yol bolğay - elterler; térisiniñ qalınluğidin ve kem āblığidin, H_{286b} (1) ança harāb bolmas. Bacūr nāranclarınıñ uluqluğı bihiçe bolur suyu. Suyı köptür, özge E_{238a} (2) nāranclarınıñ suydin turuşraqtur. H'āca Kelān dédi kim: "Bacūrda oşbu cıns (3) nārancını, bir dırahtın alıp, sanadük; yéti miñ nāranc çıktı." Méniñ hātırımğa dāyım kéçer (4) édi, kim **n ā r a n c** lafzı mu'arrab mānanddur; oşandaq oq ékendür. Bacūr ve Savād éli (5) nārancını tamām **n ā r e n g** déydürler*.

Yana **l i m ū** dur. Bısyār boladur. Uluqluğı yumurtğaça bolğay, yumurtқа (6) andamlıqtur. İldızını, masmūm, qaynatıp içse, mazarratını daf' kıtur émiş**.

* E'nin haşiyesinde Humayun'un, nāreng üzerine , iki satır tutan bir notu vardır, ancak bu not eksik ve okunaklı değildir. (Gālībā nārengdür kim ...)

** E'nin aynı haşiyesinde Humayun'un, kaynatılmış limon kökü suyunun zehirlenmiş bir kişiye iy gelmesi ile ilgili hatırasını anlatan, bir notu vardır. Fakat bu nottaki satırların da yarısı eksiktir. (Bengāle, Humāyundın, bir gün bu ... üç kişini kördüm kim ... sekerāt hālatdadurlar ... cavāb bér ... kaydadur ammā cavāb bére almaydurlar ... bir çāhdın üçelemiz su içtük. Mén bu ma'nīga mutafarrıs boldum ... bolur ... masmūm kıldı ékin. Çün bu zehr-mühre «panzehir taşı» yoq buyurdum limū ... bir qarış dört ... suda qaynatıp içürgeyler. El-ḥamdu-lillah ganī ... şihhat tapı ...)

6 Hindüstân : E Hindüstân || 9 andamlıq ve : E - | nāranc andamlıq : H andamlıq , E nāranc | muşābıhı : E muşābahatı || 10 nārancı : H nāranc || 13 keltürgünçe : H keltü[r]günçe | iki yüz yétmiş : E - || 14 yol : H - || 286b 1 uluqluğı : H uluqluğı || 3 dırahtın : H dırahtın tur (درخت تین تور) | nāranc : H na[r]janc || 5 uluqluğı : H uluqluğı | yumurtğaça bolğay : H - || 6 ildızını : H ildızını

Yana bir, nāranc (7) muşābihı meyve, **turunc** dur. Bacūr ve Savād éli **bālang** déydürler. Bu cihattın turunc postınıñ (8) murabbāsını murabbā-ı bālang dēr érmişler. K₃₇₂ Hindistānda turuncı **bacūrī** déydürler. Turunc (9) iki nav' boladur: Biri çüçük ve bī-maza ve dıl-āşūr çüçük; yérge ħod yaramas. Meger postı (10) murabbāğa yarağay. Lamgānātnıñ turuncı, oşmundaq dıl-āşūr çüçüktür. Yana Bacūr turuncları (11) ve Hindistān turuncları turuş boladur ve ħüb turuş boladur. Şarbatı bıyār ħoş- (12) maza ve ħoş-şa'm boladur. Turuncıñ uluqluğı ħusravı kavunça bolğay. Postı (13) qotur botur ve nā-hamvārdur. Uçı inçke ve tumşuqluq bolur. Turuncıñ rengi, nāranc (14) rengidin sarıraqtur ve dıraĥtı tanalıq dıraĥt bolmas; kiçikrek bolur ve buta buta H_{287a} (1) bolur. Bergi, nāranc bergidin uluğraq bolur.

Yana nāranc muşābihı meyvelerdin **sangtāra** - (2) dur. Rengi ve vaz'ı turunc déktür. Ġāyataş munıñ térisi saydamdur, nā-hamvār (3) émes; cuzvı turuncdin kiçikrektür. Dıraĥtı uluq boladur, örük dıraĥtıça boladur. (4) Bergi, E_{238b} nāranc bargığa oĥşar. Ĥub turuşlığı bardur. Şarbatı yaĥşı lazzatlıq ve ħoş- (5) şa'm boladur. Bu, limū dék muqavvı-ı mı'dadur, nāranc dék, muza'if émes.

Yana nāranc (6) muşābahatı meyvelerdin **uluq limū** dur, kim Hindistānda **kel-kel limū** déydürler. Andāmı (7) qaz yumurtqasığa oĥşar; veli yumurtqa dék, iki başı inçkerek émes. Munıñ postı (8) hem sangtāra postı dék hamvārdur. Ġarib sir-āb boladur.

Yana **çenbiri** dür, (9) kim nāranc muşābihıdur. Andāmı nāranc déktür; veli rengi sarıqtur, nārancı émes. (10) İdi turunc idige oĥşar. Munıñ hem yaĥşı turuşlığı bar.

Yana nāranc muşābihı **sadāfal** - (11) dur. Amrūd andāmlıqtur. Rengi bihi rengi déktür. Çüçük boladur; veli çüçük (12) narancça, dıl-āşūr émes.

Yana nāranc muşābihı **amratpal** dur.

8 Hindistānda : E Hindüstānda || 11 Hindistān : E Hindüstān || 12 uluqluğı : H uluqluğı || 13 botur : H potur || 14 sarıraqtur : E sarıraqdur || 287b 1 muşābihı : E muşābahatı || 2 déktür : H dékdür || 3 kiçikrektür : H kiçiktür || 6 Hindistānda : E Hindüstānda || 7 yumurtqasığa : E yumurtqasığa | yumurtqa : H - || 10 muşābihı : E muşābahatı || 11 andāmlıqtur : H andām[lıq]tur || 12 narancça : H nāranc | dıl-āşūr : H دل سور | muşābihı : E muşābahatı | amratpaldur (امرء پل) : H amratpaldur (امرء پل)

Yana nāranc muşābihı **k e r n e** dūr. (13) Muniñ uluğluğı kel-kel limūça bolğay. Bu hem turuşdur.

Yana naranc muşābihı **a m a l b i d** - (14) dur, kim bu üç yıldın béri émdi nazargā kéldi. Andaq dédiler kim, igneni muniñ H_{287b} (1) içige salsalar érir; turuşlığının mu ékin*, E_{239a} yā hāşşıyyattın mu ékin. Turuşlığı nāranc (2) ve limūniñ turuşlığığaça bolğay.

Yana K₃₇₃ Hindistānda tavrī **g ü l l e r** bardur. Biri **c ā s ū n** dur. Ba'zı Hindistāni (3) **g e d h e l** déydür. Giyāh émes. Butası sākliktur. Gül-bündin bir néme bulandraktur. Rengi (4) anār gülidin hanüz sirraktur. Uluğluğı kızıl gülçe bolğay**. Veli kızıl gül gunça bolğandın soñ, (5) bir oq açılır; E_{239b} bu cāsūn,

* E'de bu satırdan itibaren Humayun tarafından, amratpal meyvesi üzerine - Babur bu meyvenin sadece ismini vermekle yetinmiştir - bir not yazılmıştır. (Hazrat-ı Firdavs-mekān anāra'llahu barhāna, amratpalğa mutavaccih bolmaydurlar. Çün çüçümen körüptür; çüçük nārancğa oğşatıp, ıhtıyār kılmaydurlar. **بی شیرنکار** kim çüçük nāranc andaq (اندان) ma'tūn édi kim, her kimni şirin-kārlığı **بی شیرنکار** **بی** bi-maza ... nāranc-sary (نارنج سری) déktür (ديك يور) dérler édi. Çün ol zamānda huşuşā ol il ve ekşer cur'a-laylık (جرعه ليل ليق) zamāni édi. Albatta çüçümen tağma (تعمه) yakmas édi. Bu amratpal asru hūb meyvelerindür. Egerçi suyu çüçük émes, ammā **بغايت** E_{239a} hoş-ğordur. Sofralar bizniñ zamānda haqıki ve **تدای** ma'lūm boldı.)

** E'de bu satırdan itibaren, Humayun tarafından yine bazı Hindistan meyveleri üzerine notlar yazılmıştır. (... hāşşıyyattın ... eger boşlığın bolsa ... zarar kılsa kérek. Eger di vü hāl o[l] kim **شری** hayli hūb bolur. Yana Bengālede turuşāna (توشانه) nav'ıdın iki meyvedür. Egerçi hoş émes amratpal déktür. Biri **k ā m i l e** dūr (كامله دور). Uluğluğı nārancğa bolğay. Ba'zı **k e m ā n** kırlurlar, kim uluğ nārengdür; ammā nārengidin hayli hoş-ğ'arraktur. Muniñ postı yoqtur. Yana biri **s a m t a r a** dur. Bu nārancın uluğrağdur. Ammā turuş émes ve amratpal dék kem-maza émes ve köp çüçük hem émes. Al-kışsa andın hoş-ğ'arrağ meyve körünmeydür. Asru hoş-andām ve hoş-ğ'ār ve hoş-güvār meyvedür. Anı kişi **ساوناس** ol bolsa, andın özge meyvağa köñüli tartmas. Térisi élik bilen ayırsa (ایرسا) bolur. Eger her néçe andın yése, yana köñül tiledür. Élik aşlā **شره** bolmas ve **جیر** bolmas. Postu güştüdin āsān cudā bolur, ta'āmdın bolur. **ما** Sofra barı **محلہ** alsa bolur. Anda dağı bu samtara 'azizdur (ğaribdur?). Bir Sanārgāmda bolur émiş. Anda hem bir **مجله** maşşüş émiş. Ğālībā bu nav' meyve E_{239b} arasında samtara dék, sarāhad, hoş-ğ'ār bolmağay. Belki muqlak meyveler arasında.)

13 muşābihı : E muşābahatı || 28^b 2 limūniñ turuşlığıça : H limūça | Hindistānda : E Hindüstānda | biri : E bir | Hindistāni : E Hindüstāni || 3 butası : H dirahıtı | sākliktur : E sākliğdur gül-bün kızıl gül butasın dék || 4 sirraktur : K sabzraktur | uluğluğı : H uluğluğı || 5 tana : H yana | gül : H - || 6 ol açılğan gülniñ ortasında bir yürek : H -

kim açıldı, ortasından tana hem, oşbu gül bergi- (6) din ol açılğan gülniñ ortasında, bir yürek dék néme, paydâ bolup, yana gül bergleri paydâ boladur. Bu ikelesi, egerçi bir güldür; veli ortasında yürek dék, oşbu gülniñ bergidin çıkıp, yana bir gül bolmağı inçke bolup, tana dék, bir élik uzap, yana oşbu cāsün bergleri (7) açılatur. Hâşıl, dü şabih gül boladur. Hâli-az-ğarâbat émes. Dırahtınıñ üstide (8) bıyâr hoş-reng ve hoş-numâ körünedür. Köp turmaydur, bir günde oq pecmurda (9) boladur. Tört ay, peşkel aylarında, asru hüb ve köp açılatur. Ğalibâ ekşer (10) yil açılır, veli bu köplük bile, idi yoktur.

Yana bir **kenir** dür. Aq hem boladur, kızıl (11) hem boladur. Munıñ butası cāsünniñ butasından hem uluqrağ boladur. Güliniñ uluqlığı cāsünça émeştür, şaftälü güliçe bolğay. Bu hem şaftälü güli vaz'lık, panc-berge boladur. Kızıl kenirniñ şaftälü gulığa şahâbatı (12) bar; veli kenir güli, on dört on beş gül bir yerde açılatur, yırağın bir uluq (13) gül dék körünedür. Munıñ butası gül-bündin uluqrağtur. Kızıl kenirniñ (14) şavrıgına idi bar, hoş-âyandadur. Bu hem peşkelde köp ve hüb açılatur. Bu hem H_{288a} (1) ekşer yil tapılır.

Yana **kıyūrā** dur. Bıyâr lañif idi bar. 'Arab **kāvi** dér. Müşkniñ 'aybı budur, kim huşk- (2) luğı bardur. Munı müşk-i tar dése bolur. Bıyâr lañif E_{240a} idi bardur. Egerçi öziniñ (3) ğarib şavr hay'atı bardur. Güliniñ uzunluğı bir yarım qarış iki qarış bolğay. Vaz'ı (4) ğarav bergi dék uzun berglerdür. Munıñ tikenı bardur. Ğunça dék tıqılğan taşqarığı (5) bergleri, sabzraq, tikenlikrek; içkerigi bergleri, yumşak, aq bergler boladur. (6) İçkerigi berglerniñ aralarında, gülniñ ortasıdağı dék némeler boladur, (7) yahşı idi andın kéledür. Yañı çıkıp, hanüz tana paydâ kıılmağanı érkek qamışniñ (8) butasığa oşşar. Munıñ bergi yassırağtur. Tikenlik tanalığı K₃₇₄ bıyâr bî-andām- (9) dur. İldızları körünüp turuptur.

Yana **yāsaman** boladur. Aq; munı **çanpā** déydürler. (10) Bizniñ yér yāsamanlarındın uluqrağ ve idi tundraq boladur.

6 ol ... bolmağı : H - || 7 şabih : E şanba || 8 körünedür : H kör[ü]nedür || 11 Munıñ ... bu hem : H - | şaftälü güli : E beş || 13 körünedür : H kör[ü]nedür | uluqrağtur : E uluqrağdur || 14 hoş : H hoş || 288a 1 'Arab kāvi dér : E - || 3 uzunluğı : H اورتلوغي || 4 ğarav : H E غراو | tıqılğan : E yığılğan || 5 içkerigi bergleri : H içkerigi bergler | aq : E - || 7 kıılmağanı : E kıılmağan || 8 tikenlik : H tikenlik || 9 ıldızları : H ıldızları | aq : E آق ديدرون | çanpā : K canbali || 10 uluqrağ : H uluqrağ | boladur : E boldur kéledür (بولدور كيلادو)

Yana ol vilâyat- (11) larda **tört faşl** bolur, Hindistânda **üç faşl** bolur: dört ay **yaz** dur; (12) dört ay **peşkel**, dört ay **qış**. Ayların ıbtidâsı hilâl aylarının ıstıkbâlıdır. (13) Her üç yilde bir aynı, peşkel aylarığa ziyâda kıllurlar; yana üç yilde, qış (14) aylarığa ziyâda kıllurlar, yana üç yilde yaz aylarığa. Bularnıñ kebîsesi H_{288b} (1) budur: **Çayt, Baysâkh, Çith, Āsâr tâbıstan**, muvâfıq Hüt, (2) Hamal, Şavr, Cavzâ; **Sâvan, Bâdün, Küvâr, Kâtik peşkel**, muvâfıq Sarañân, (3) Asad, Sunbula, Mizân; **Eghen, Püs, Mâh, Pâgun zamıstân**, muvâfıq 'Akrab, (4) Kavş, Cadî, Dalv. Hind éli fuşûlnı, kim törter ay ta'ayyun kıllıpturlar, her faşlda, yana (5) ikirer aynı **ısıq** nıñ ve **yağın** nıñ E_{240b} ve **savuk** nıñ zori tutıpturlar. (6) Yaz ayların ıki soñğı ay, kim Çit bile Āsârdur, ısıq nıñ zori (7) bu iki aydur. Peşkel ayların ıki burunğı ay, kim Sâvan ve Bâdündur, yağın- (8) nıñ zori bu ikidir. Qış ayların ıki ortadağı ay, kim Püs ve Mâhdur, (9) savuk nıñ zori bu iki aydur. Bu ı'tıbar bile bularnıñ **faşlı altı** (10) boladur.

Günlerge hem at koyıpturlar: şanba, **saniçar**; yek-şanba, **atvâr**; dü-şanba, **somvâr**; se-şanba, **mangalvâr**; çahâr-şanba, **budvâr**; panc-şanba, **brıspatvâr**; âdına, **sükkervâr**.

(11) Néçük kim biznıñ vilâyatlar ıstılâhıda (12) **gêçe gündüzni yéğirme** **tört** kısmat kıllıpturlar; her kıaysısını **bir sâ'at** déptürler (13) ve bir sâ'atnı **altmış** kısmat kıllıpturlar; her kıaysısını **bir daqıka** déptürler, kim her gêçe (14) ve gündüz miñ dört yüz kırk daqıka bolğay. Daqıkanıñ mıqdârı taqriban altı H_{289a} (1) qatla *Fâtiha'nı Bismi'llah* bile oquğunçadur, kim bir gêçe gündüz sékiz miñ altı yüz (2) kırk navbat *Fâtiha'nı Bismi'llah* bile oquğunça bolğay. Hind éli, **gêçe gündüzni**

11 dört faşl bolur : H dört faşlır | Hindistânda : E Hindüstânda || 12 dört ay peşkel : H - || 13 her üç yilde : E her üç ilde || 14 yilde : E ilde || 288b 1 budur : H kebîsesi budur | Çayt : K Çitâr, H - | Baysâkh : K Baysâk, H - | Çith : K Çişt, H - | Āsâr : K Āşâd, H - || 2 Hamal Şavr Cavzâ Sâvan Bâdün Küvâr Kâtik : H - || 3 Asad Sunbula Mizân Eghen Püs Mâh Pâgun : H - || 4 Kavş Cadî Dalv Hind : H - | ta'ayyun (تَعْيُن) : H ta'yin || 6 Çit : K Çişt | Āsârdur : E Āsâr, K Āsâddur || 7 Bâdündur :

H Bâdündur || 8 qış ayların : H qışların || 10 şanba ... sükkervâr : H - | atvâr : K aytvâr | mangalvâr : K mângalvâr | budvâr : K bûdvâr | brıspatvâr : K brıspâtvâr | sükkervâr : E سَكْرَوَار || 12

kıaysısını : E kıaysını || bir sâ'atnı : H her sâ'atnı | her gêçe : E gêçe || 14 ve gündüz : E gündüz || 289a 1 qatla : H altı qatala

altmış (3) kısmat kılıp- K₃₇₅ turlar; her kıaysısını **bir geri** déptürler. Yana **géceni dört ve gündüz** - (4) ni **dört** kısmat kılıpturlar; her kıaysını **bir pahar** déptürler, kim Fârsisi **pās** (5) bolğay. Ol vilâyatlarda pās u pāsban eşitilür édi, bu huşuşıyyat (6) bile ma'lüm émes édi. Oşbu maşlahatka Hindistänniñ camî' mu'tabar (7) şaharlarında cam'ı muqarrar u mu'ayyandurlar, kim geriyâli dérler. Birincdin bir yassı néme koyuπτur- (8) lar. Uluqluğı tabağça bolğay, kalınlığı iki élikçe bolğay. Bu birinc- E_{241a} ni **geriyâl** (9) dérler. Bu geriyâlnı bir buland yerde ävizân kılıpturlar. Yana bir şasları bar: cām-ı (10) sâ'at. Anıñ tübi teşükdür. **Bir geride** bir tolar. Geriyâlilar navbat bile (11) bu şasnı suğa koyup, muntazırdurlar. Maşalâ, gün toğar vaqtın kim řas- (12) nı koydılar, řas bir tolsa, toğmaqları bile geriyâlğa bir ururlar. İki tolsa, (13) iki; tâ pahar tüketküñçe. Bir pahar, kim tükense, 'alâmatı budur kim, toğmağnı geriyâlğa bat bat (14) ve ğalaba ğalaba kaçarlar. Eger gündüzdin avvalđı pahar bolğan bolsa, bat bat kağkandın H_{289b} (1) soñ, direngi kılıp, bir navbat kaçarlar; ikinci pahar bolğan bolsa, bat bat kağkandın (2) soñ, iki kaçarlar; üçünçide üç, dörtünçide dört. Gündüzniñ dört paharı, (3) kim tükendi, gécce paharın din başlap, oşbu dustür bile, gécceñiñ dört paharını tüketür- (4) ler. Burun, geriyâlilar gécce gündüzde pahar tükengende oğ, pahar 'alâmatını kaçarlar édi. (5) Gécce her uyquğın oyđanğaylarğa üç geri, yâ dört geriniñ kaçkan (6) üni kélse édi, ma'lüm bolmas édi, kim ikinci pahar mudur, yâ üçünçü pahar mudur. (7) Mén buyurdum kim, gécce gerilerini ve bulutluğ gündüz gerilerini kağkandın (8) soñ, paharınıñ 'alâmatını kağkaylar. Maşalâ gécceñiñ avvalđı paharın din üç geri kağkandın (9) soñ, direng kılıp, paharınıñ 'alâmatını yana bir hem kağkaylar; ya'nî ma'lüm bolğay, (10) kim bu üç geri avvalđı paharındur. Gécceñiñ üçünçü E_{241b} paharın din dört K₃₇₆ geri (11) kağkandın soñ, direng kılıp, paharınıñ 'alâmatını üç kağkaylar; ya'nî ma'lüm (12) bolğay, kim bu dört geri üçünçü paharındur. Hayli yahşı boldı. Gécce her vaqt (13) oyđanğanda, geriyâl üni kélse, muşahhaş boladur, kim kıaysı paharın din néce geri (14) boluπτur. Yana her **gerini altmış** boluπτurlar; her birini **pal** déptürler, kim bir gécce H_{290a} (1) gündüz üçmiñ altı yüz pal bolğay. Yana her palniñ mıđdärini altmış katla gözni yumup (2) açkunça déptürler, kim gécce gündüz iki yüz on altı miñ gözni yumup açkunça (3) bolğay. Yana

4 bir : H - || 6 Hindistänniñ : E Hindüstänniñ || 7 yassı : H tépsi || 8 uluqluğı : H uluğluğı || 9 ävizân : E ävizân asıp || 10 sâ'at anıñ : HE sâ'atniñ | tüsi : H koyı | bir : H her | tolar : H تورلار || 13 bir : H her | toğmağnı : E toğmağnı || 14 kaçarlar : E تارتارلار | bolğan : E bolğay || 289b 1 soñ : E soñra || 3 oşbu : H اشبو || 5 oyđanğaylarğa : E oyđanğanlarğa || 8 paharın din : H paharın || 10 paharın din : H paharın || 11 paharınıñ : E pahar || 13 néce : E yana || 14 birini : E paharını || 290a 1 palniñ : H pal

bir palnı tacrıba kılıldı; takriban sékiz katla *Ḳulhuv a' llah'* nı *Bismi' llah* bile (4) oğunça boldı, kim geçe gündüz yégirme sékiz miñ sékiz yüz *Ḳulhuv a' llah'* nı *Bismi' llah* bile (5) oğunça bolğay.

Yana Hind éli **v a z n** ları tavri ta'ayyun kılıptur: sékiz **r a t i**, bir **m ā ṣ a**; (6) tört māṣa, bir **t ā n k**, kim otuz iki ratı bolğay; bés māṣa, bir **m ı s ḳ ā l**, kim kırk (7) ratı bolğay; on iki māṣa bir **t o l a**, kim toḳsan altı ratı bolğay; on dört (8) tola, bir **s i r**. Bu ḥod muḳarrardur, kim her yerde kırk sır, bir **b a t m a n** bolur. On iki batman, (9) bir **m ā n i**; yüz mānını, bir **m i n ā s a** dérler. Cavāhir u marvāridnı tānk bile tartarlar.

(10) Yana Hind éli **' a d a d** nı hem ḥüb ta'ayyun kılıpturlar: yüz miñni, **l e k** dérler. Yüz (11) lekni, **k ũ r ũ r**; yüz kürürni, **a r b**; yüz arbni, **k e r b**; yüz kerbni, **n i l**; yüz nilni, (12) **p a d a m**; yüz padamnı, **s ā n g**. Bu 'adadların ta'ayyunı Hindistān mālınıñ köplüğiniñ dalilidur.

Hindistān éliniñ köpreği (13) kāfir boladur. Hind éli kafırnı **H i n d ũ** E_{242a} dérler. Hindūlar ekşer tanāsuḥi boladur. 'Āmil ve mustacır ve kār-güzār tamām Hindūdur. Bizniñ vilāyatlarda şahrāda yürür (14) éliniñ ḳabila ḳabila atları bolur. Munda hem vilāyat u kēntlerde mutavaṭṭın H_{290b} (1) éllerniñ ḳabila ḳabila atları boladur. Yana her ḥırfagar kim bar, ata atasıdın béri, ol ḥırfa- (2) nı kıla kéliptür.

Hindistān K₃₄₇ kem laṭāfat yér vāḳı' boluπτur. Élide ḥusn yoḳ ve ḥusn-ı iḥtilāṭ (3) u āmızıṣ ve āmad u raft yoḳ ve ṭāb' u idrāḳ yoḳ ve adab yoḳ ve kerem u muruvvat (4) yoḳ ve hunarlarıda ve işleride sıyāḳ u andām ve raca vu gūnyā yoḳ (5) ve yaḥşı at yoḳ ve yaḥşı ét yoḳ ve üzüm ve ḳavun ve yaḥşı meyveler yoḳ ve yaḥ yoḳ (6) ve savuḳ su yoḳ ve bāzārlarıda yaḥşı aṣ ve yaḥşı nān yoḳ ve ḥammām yoḳ ve madrasa yoḳ (7) ve ṣam' yoḳ ve maṣ'al yoḳ, ṣam'dān yoḳ. Ṣam' u maṣ'al ornıga cam' - keşir çirkini boladur, (8) **d i v a t i** déydürler - çap éliklerige kiçikrek se-pāya tutuπτurlar, kim bu se-pāya- (9) nıñ bir pāyasınıñ uçıda, ṣam'dānnıñ başı dék, bir témürni se-pāya yıḡaçıga bérkitip- (10) türler. Bir yoğan fatılanı - kim baş barmaḳça bolğay -

3 bir : E her || 4 Ḳulhuvallahnı : H Ḳulhuvallah || 5 vaznları : E avzanları | tavri : H ṭav[r]i | ta'ayyun : H ta'yin || 8 batman : H banman || 10 ta'ayyun : H ta'yin || 12 ta'ayyunı : H ta'yini | Hindistān éliniñ ... dalilidur : H - | Hindistān : E Hindustān || 13 Hindūlar ... Hindūdur : H - || 14 hem : E - || 290b 1 éllerniñ : H ايلي لارنيك || 2 Hindistān : E Hindustān || 3 āmızıṣ : H āmızıṣi || 4 yoḳ : H yoḳ ve kerem u muruvvat yoḳ || 5 ve yaḥ : H yaḥ | yaḥ yoḳ : E yaḥ || 7 ṣam' yoḳ : E ṣam'

se-pāyaniñ témürlük yıgaçığa (11) bağlapturlar. Oñ élikleride, bir kedüdur, kim töşüginini tarraq koyuptur- (12) lar, kim su yağı andın inçe çuprup aqadur. Her qačan fatılağa yağ ihtiyac bolsa, kedü- (13) din yağ koyadurlar. Uluklarınıñ bu divatıları yüz iki yüz boladur. Şam' u maş'al ornığa munı ıstı'mâl kıladurlar. Pād-şahları E_{242b} (14) ve béglerige geçeler şam'ğa ihtiyac bolguluq iş bolsa, oşbu çirkın divatılar H_{291a} (1) bu çırāgnı kélürüp, yaqın alıp turadurlar.

Daryalarındın özge ve kara sularındın (2) özge - kim carlar ve çuqurlarda aqadur - bāğ u 'imāratıda aqar su yoq ve 'imārat- (3) larıda şafā ve havā ve andām yoq. Ra'ıyyat u rıza-pāy éli tamām yalañaç (4) yürüdürler. **L u n g ü t a** dép, bir néme bağlaydurlar, kindikdin iki qarış koyı kısık (5) salınıp turuptur. Bu salınğan kısık lattaniñ üstide yana parça-latta bar; (6) bu lungütaniñ bağıni, kim bağlarlar, ol pārçalattanı iki butniñ arasındın alıp, (7) kéyin lungütaniñ bağıdın ötkerip, bérkitedürler. Hatunları hod bir uzun (8) **l ü n g** bağlapturlar. Yarımını bélige bağlaydurlar, yarımını başlarığa saladurlar.

Laţāfatı, (9) kim Hindistānda bar, uluq vilāyattur ve altun K₃₇₈ ve yarmağı kalın boladur. Peşkel (10) havaları bısyār hūb boladur. Gāh günü boladur kim, on on beş yégirme katla (11) yaqadur. Yağınlarıda bir zamānda sayllar kéledür. Hiç su yoq yerlerde daryālar (12) aqadur. Yağar maħallıda ve yağıp turğan maħallarıda, ğarīb yahşı havālar boladur. (13) Andaq kim, havāniñ ı'tıdālı ve laţāfatı andın ötmes. 'Aybı budur, kim havā köp tar-nam (14) boladur. Ol vilāyatlarınıñ yaylarığa peşkel ölse hod, atıp bolmaydur; buzuladur. H_{291b} (1) né yalguz ya, cébe ve kitāb ve raht ve matā'ka, barığa taşır kıladur. 'Imārat hem köp turmaydur. (2) Peşkeldin başqa hem, kış ve yaz yahşı E_{243a} havālardur; veli şimāl yéli hamışa qopadur, gerd ü hāk (3) haylı boladur. Yazlar Şavr u Cavzāda peşkelge yavuş bu yél, yilde tört beş navbat (4) bısyār tund qopadur. Andaq kim, gerd ü hāk ol martabada boladur kim, bir birni körüp (5) bolmaydur. Munı **ā n d i** déydürler. Şavr u Cavzā ısıq boladur, veli ança bi-ı'tıdāl ısıq (6) élestür; Balğ ve Qandahārnıñ ısığıça yoqtur ve ımtıdādı hod ol

10 se-pāyaniñ : E yana pāyaniñ || 13 koyadurlar : H koyadur | uluklarınıñ ... boladur : H - || 14 béglerige : E bégleri || 291a 1 özge : H - || 2 aqar su : H aqarlar || 4 Lungüta : H كنگوته || dép : H dék || 5 salınıp : H salılıp | pārça-latta bar : H برجه بار لته بار || 6 lattanı : H lattaniñ || 7 kéyin : H keyn | uzun : E oq || 8 lüng : H lik | bağlaydurlar : H bağlaydur || 9 Hindistānda : E Hindüstānda || 10 gāh : E gāhi || 13 tar-nam : E nam || 14 yaylarığa : E yağılariğa || 291b 1 matā'ka : E matāgga || 2 şimāl : E şimāli || 3 Cavzāda : H حوزاده || 5 Şavr : H - || 6 ısığıça ... hod ol : H -

yérlerniñ ısıǵınıñ yarımıça bolǵay.

Yana bir laǵafatı budur, kim her sınıfdın (7) ve her ırfagardın bi-ıadd u bi-nihāyattur. Her iş için ve her néme için cam'ı muqarrar u muayyan- (8) dur, kim ata atalarındın béri, ol iş ve ol némeni kıla kélgendürler. Néçük kim, (9) *Zafar-nāma* da Témür Bégniñ mascıd-ı sengin 'imāratını kılurda, Mullā Şaraf mundaq mubālaǵa (10) bile bitipdür kim, Āzarbāycān ve Fārs ve Hındıstān ve yana özge mamālik seng-tarāş- (11) larındın her günde iki yüz kişi mascıdta iş kılurlar édi. Bir Agrede, oşbu Agreniñ (12) seng-tarāşlarındın méniñ 'imāratlarımda, her günde altı yüz seksen kişi iş kılur- (13) lar édi. Yana Agrede ve Sikride ve Bıyānada ve Dolpūrda ve Güvālyārda ve Kūlda miñ (14) tört yüz toqsan bir seng-tarāş her günde méniñ 'imāratımda iş kılurlar édi. H_{292a} (1) Her ırfagar ve her kārıgardın oşbu kıyāş bile Hındıstānda K₃₇₉ bi-ıadd u bi-nihāyatdur.

(2) Bu vilāyatlar, kim Bihredin Behārgāça hālā méniñ taşarrufum- E_{243b} dadur, éllig iki kürür- (3) dur. Néçük kim, bu mufaşşalıdın mucmalı ma'lüm bolǵusıdur. Bu cumladın sékiz toquz kürür (4) rāy u rācanıñ pergeneleridür, kim ita'at kılıp, kadımdın bu pergenātını (5) vach u istikāmat tarıqıda tapıpturlar.

تخمین جمیع هندستان از انچه بالفعل (6) در تحت تسخیر آیات

نصرت آیات در آمدن⁶¹

Sarkār	Kürür	Lek	Tenke
62 An-rüy-ı āb-ı Satlūc, Bihre ve Lāhūr ve Siyāl Küt ve Dibalpūr ve gayrihā	sih	ve si u sih	ve pānazda hazār u nuh şad u haştād u nuh

⁶¹ Aşağı yukarı bütün Hindistan böylece bilfiil teshir bayrakları ve zafer ayetlerinin altına girdi.
(Bâbur)

⁶² Satlūc suyunun ötesi

6 yérlerniñ : H - | her : H - || ve ol : E - | kélgendürler : E kélgeydürler || 10 Hındıstān : E Hındüstān ||
12 günde : H gün || 13 Dūlpūrda : H ادولپورد || 14 édi : H édi her ırfıfa || 292a 1 oşbu : H اشبو ||
Hındıstānda E Hındüstānda || 2 Bihredin : E Pihredin || 5 vach : E - | هندستان : E هندوستان || 6 نصرت : H -
آیات : H -

S a r k ā r	K ü r ü r	L e k	T e n k e
Sihriñd	yek	ve bîst u nuh	ve sî u yek hazâr u nuh şad u haştâd u panc
Hışâr Fîrûza	yek	ve sî	ve haftâd u panc hazâr u yek şad u haftâd çahâr
Dâru'l-mülk Dihli ve Miyân-dü-âb	sih	ve şaşt u nuh	ve pancâh hazâr u duvist u pancâh u çahâr
Mivât - که در زمان اسکندر داخل نبوده - 63	yek	ve şaşt u nuh	ve haştâd u yek hazar
Biyâna	yek	ve çihil u çahâr	ve çahâr dah hazâr u nuh şad u sî
H _{292b} Āgra		bîst u nuh	ve haftâd u şaş hazâr u nuh şad u nûzdah
Miyân vîlâyat	dü	ve navad yek	ve nûz dah
Güvalyâr	dü	ve bîst u sih	ve pahcâh u haft hazâr u çahâr şad u pahcâh
Kâlpî ve Sahunda ve ğayrihi	çahâr	ve bîst u haşt	ve pancâh u panc hazâr u nuh şad u pancâh

63 İskender zamanı dahil değildir

S a r k ā r	K ü r ü r	L e k	T e n k e
Ƙanūc	yek	ve sī u şaş	ve şaş u sih hazār u sī şad u pancāh u haşt
Sanbal	yek	ve sī u haşt	ve çihil u çahār hazār
Leknūr ve Baksar	yek	ve sī u nuh	haştād u dū hazār u çahār şad u sī u sih
Hayrābād		duvazdah	ve şaş u panc hazār
Avad ve Bahrāc	yek	ve hafdah	ve yek hazār u sī şad u şaş u nuh
H _{293a} Conpūr	çahār		haştād u haşt hazār sī şad u sī u sih
Kerre ve Mānikpūr	yek	ve şaş u sih	bīst u haft hazār u dūvist u haştād u sih
Bahār	çahār	panc	şaşt hazār
K ₃₈₀ Sarvār	yek	ve pancāh u panc	ve hafdah hazār u pānsād u şaş u nīm
Sāran	yek	ve dah	ve hajdah hazār u sī şad u haftād u sih
Çapāran	yek	ve navad	ve haştād u şaş hazār u şaş
Kendle		çihil u sih	ve sī hazār u sī şad

S a r k ā r	K ü r ü r	L e k	T e n k e
ترهت از حد متانه Rāca Rüb-narīn		dū	ve pancāh u panc hazār
	nukrā		
	siyāh	bīst u haft	ve pancāh hazār
Ratanbūr az-Būli ve Cātsū ve Malārna		bīst	
Nāgūr			
Rāca Bikermācit az- Ratanbūr			
Kelenceri			
Rāca Sing-dīv			
Rāca Bikem-çend			

H_{293b} (1) Hındıstān vılāyatınıñ yériniñ ve éliniñ huşuşıyyātı ve keyfiyyātı avvalça ma'lūm u (2) muşahhaş bolup édi, mezkūr u maşūr boldı. Mundın soñ yana bitilgü dék néme nazargā (3) kélse, taħrīr kılğumdur; éşitilgü dék néme éşitilse, taħrīr kılğumdur.

Du-şanba günü, racab ayı- (4) niñ yégirme tokuzıda, hızānanı körmek ve üleşmek bunyād boldı. Humāyünğa yétmiş (5) lek hızānadın bérildi; yana bir bitilmegen taħkīk kılmağan hızāna öyini oşandağ (6) oğ Humāyünğa in'ām kıldım. Yana ba'zı béglerge on lek ve ba'zılarga sékiz lek, (7) yéti lek, altı lek bérildi. Cami' çerikte bolğan Afgān, Hazāra ve 'Arāb ve Balūc ve (8) her camā'atqa, qadr-ı hāllarığa yaraşa, hızānadın nağd in'āmlar boldı. Her savdāgar (9) ve her řālib-ı 'ilm ve belki her kişi - kim bu çerikte ham-rāh édiler - barça in'ām u baħşışdin E_{244a} (10) hażz-ı vāfir ve naşib-ı kāmīl élttiler. Çerikte bolmağanlarga hem bu hızānadın qalın (11)

1 Hındıstān : E Hındüstān || 3 dü-şanba : H şanba || 4 Humāyünğa : E Humāyünğa || 5 bitilmegen : H bitilmegen | hızāna öyini : E hızānasını || 6 ba'zılarga : H ba'zılarga || 7 altı lek : E - || 9 barça : E pārça

in‘ām u bahşişler bardı. Mişl-i Kāmraᅡa on yéti lek, Muᅡammad Zamān Mirzāa on (12) béş lek, ‘Askarıa ve Hındalga ve belki camı‘ uruᅡ kıayaş, oğlan uşakka ęalın (13) kıızıldın, aᅡtın, raᅡttın, cavāhırdın, bardadın soğatlar bardı. Ol yüzdeği béęler- (14) ge ve sıpāhılarğa ęalın in‘āmlar bardı. Samaręand ve ᅡurāsān H_{294a} (1) ve Kāşęar ve ‘Irāęka uruᅡ kıayaş üęün soğatlar yeberildi. Samaręand ve ᅡurāsān- (2) dağı maşāyihka nuzūr bardı; Mekke ve Madınaa hem nazr K₃₈₁ bardı. Kābul vilāyatı bile Versek (3) şadasınıñ cān-dār başıa, érđin ve ᅡatundın ve banda vu āzāddın bālię u (4) nā-bāliędın birer şahruᅡi in‘ām boldı.

Biz avval Agrege kélgende, bizniñ él bile (5) bu élniñ arasıda ğarib muęāyarat u munāfarat édi. Sıpāhısı ve ra‘ıyyatı bizniñ (6) éldin kıır kıır ęaçarlar édi. Dilli ve Agredin özge, camı‘ ęoręanlıę yerler, (7) ęoręanlarını berkitip, ıtā‘at u ınkıyād kıılmadılar. Sanbalda ęāsım Sanbalı édi, (8) Bıyanada Nızām ᅡan édi, Mıvātta ᅡod ᅡasan ᅡan Mıvāti édi; bu şarr u şornı (9) başlağan tamām oşol mulᅡıd-ı merdek édi. Dolpūrda Muᅡammad Zaytūn édi, Güvälyārda (10) Tatar ᅡan Sārangᅡāni édi, Rābirıda ᅡuseyn ᅡan Nūᅡāni édi, Etāvada (11) ęuᅡub ᅡan édi, Kālpıde ‘Ālam ᅡan édi. ęanūc ve Gengniñ narı yüzi ᅡod E_{244b} tamām (12) muᅡālıf Afęānlarda édi; mişl-i Naşır ᅡan Nūᅡāni ve Ma‘rūf Farmulı ve yana ęalın umarā édi. (13) İbrāᅡım öleridin iki üę yıl burundın béri yağıkıp édiler. Mén İbrāᅡımnı başkan fırsat, ęanūc ve andın narığı camı‘ vilāyatlarğa ęābiz bolup, (14) ęanūcdın bir iki köę tızrek kélip, oturup édiler. Daryā ᅡanniñ oğlı Behār ᅡan- H_{294b} (1) nı pād-şāᅡ kıılıp, Sulᅡān Muᅡammad laķab kıoyup édiler. Mahāvında Margüb ęul édi. Oşmunça (2) yavuķ turup, néęe maᅡalęaça kélmedi.

Biz Agrege kélgende, ısıķ vaᅡtları édi. (3) ᅡalāyık tavahᅡudın tamām ęaçıp édiler. Özge ve atқа aşlık ve ᅡas tapılmas édi. Kéntler, (4) muęāyarat u munāfarat cıhatıdın, yaęılıķka ve oęurluķka ve rah-zanlıķka yüz kıoyup (5) édiler. Yollar ravān bolmaydur édi. Bizge hanüz fırsat avval bolmaydur édi, (6) kim ᅡızānanı üleşip, her pergene ve her yeręe mażbüᅡ kıişiler ta‘yın kılgay biz. Yana ol (7) yıl ᅡaylı ısıķ édi; ᅡaylı él, bād-ı samūmnıñ taşırı dék, bir zamānda yıkılıp yıkılıp (8) öle kıriştiler. Bu cıhatlardın ekşer béęler ve ābdān ābdān yigitler köñül K₃₈₂ (9) salıp édiler. Hındıstānda turmaķka rāzi émes édiler; belki kéterge yüz kıoyup (10) édiler. Uluķ

11 in‘ām u bahşişler : E in‘ām bahşişler || 13 aᅡtın : E aᅡdın | soęatlar : H [soęat]lar || 294a 1 kıayaş : H قیاس || 6 Dilli : E Dihli || 10 Sārangᅡāni : E Güväli | ᅡan : E - | Nūᅡāni : H Nūᅡāti ᅡan || 11

ęuᅡub ᅡan édi : E ęuᅡub ᅡan || 13 İbrāᅡım ... mén : H - || 14 tızrek : H bir rāk || 294b 1 Mahāvında : E جہاوند | Margüb ęul | oşmunça : H اشمونچه || 7 taşırı E taşır || 9 Hındıstānda : E Hindūstānda

yaşlıq tacırbalıq béglér mundaq sözlérni aytsa, ‘aybı yoqtur; (11) mundaq sözlérni hem kem ayttılar. Bu kişide ança ‘aql u hüş bardur kim, alar taqrır E_{245a} (12) kılğandıñ soñ, şalâh u fasâdığa yétkey ve yaqşı yamanını fark étkey. Barçanı (13) bu kişi özige körüp, bir işni, kim cazm kıldı; özge ayılğan sözlérni mükerrer (14) ı‘ada kılmaqnıñ né mazası bar. Kiçik kırımın ħod, mundaq sözlér ve mundaq H_{295a} (1) bî-maza râylarınıñ né taqrıbı bar. Bu ġaribtur kim, kiçik kırımın bu navbat Kâbuldın (2) atlanadurganda, bir néçeni yañı bég kılılıp édi. Méniñ çaşm-dâştım bulardın (3) mundaq édi kim, mén otqa suğa kirsem çıksam, bî-tahâşi bular, bile kirgeyler ve bile (4) çıkqaylar; mén her sarığa bolsam, alar méniñ sarı bolğaylar; yoq kim méniñ ħılâf-ı (5) maqşüdüm söz aytkaylar, her iş ve her muhımnı - kim barınıñ kéñeş ü ittifağı bile (6) özümüzge cazm kıldık - kéñeştin qopmasdın burunraq oq, ol söz ve muhımdın (7) kaytkaylar. Bular egerçi yaman bardılar, Aġmadı Parvânçı ve Vali Ĥâzın bulardın (8) yamanraq bardı. Kâbuldın çıkıp, İbrâhımnı basıp, Agreni alğunça, Ĥvâca Kelân (9) yaqşılar bardı. Mardâna sözlér ayttı, şâhib-hımmatâna râylar körsetti; veli Agreni (10) alğandıñ néçe gün soñra, tamâm râyları özge boldı. Bir barmaqqa ba-cıd Ĥvâca Kelân (11) édi.

Élniñ bu muzabzablığını bilip, tamâm béglérni tilép, kéñeştük. (12) Mén dedim kim: “Salţanat u cahân-gırlığı bî- E_{245b} asbâb u âlât dast bérme; pād-şâhlıq (13) ve amirlik bî-nöker ü vilâyat mümkin érme. Néçe yıl sa‘ylar kılıp, maşakqatlar körüp, (14) uzak yollar qaţ‘ étip, çerikler buzup, özümüzni ve çerikni ħarb u kıtâl muĥâţara- H_{295b} (1) larığa salğay biz. Téñri ‘ınâyatı bile, bu nav‘ qalın yağılarnı basıp, mundaq kéñ (2) mamlakatlarnı alğay biz. Ĥâlâ né zor K₃₈₃ kéliptür ve né zarür kılıptur, kim mundaq cânlar tartıp (3) alğan vilâyatlarını bî-cıhat salğay biz? Yana barıp, Kâbulğa teng-dastlıq (4) ibtilâsığa qalğay biz. Her kim, davlat-ĥvâhdur, mundın soñ, mundaq sözlérni (5) aytmason; her kim, taqat kéltüre almay, kéterge yüz koysa, barganıdın kaytmason!” (6) Mudaq ma‘kûl u muvaccah sözlérni ħâţır-nışân kılıp, ĥvâhı vu nâ-ĥvâhı élni (7) bu dağdağalardın ötkerdük. Çün Ĥvâca Kelânınıñ turar köñli yoq (8) édi, muqarrar andağ boldı kim: “Soğatlarnı Ĥvâca Kelân, qalın nökerlik (9) kişidür, alıp bargay. Kâbul ve Ġaznıda hem kişi azdur, alarnı zabt u

11 kem : HE kim (كيم) || 12 fasâdığa : E fasâdığa | ve yaqşı yamanını : E yaman ve yaqşısını || 13 işni : H işi || 14 kiçik kırım : E كيريم | ħod ... 295a 1 ...kim : E - | kiçik kırım : E كيريم || 5 aytkaylar : E ايتقارلار || 6 qopmasdın : HE qoymasdın | oq ol : H ol oq || 7 kaytkaylar : H kaytkanlar || 12 cıhân-gırlığı : E cıhân-gırlıqlığı || 13 yıl : E il || 14 özümüzni : E özni || çerikni : E çerikni

sar-ancām (10) kılğay.” Ğaznî ve Ğerdîz ve Sultân Mas’ûdi Hazâranı Hıvâca Kelânğa ‘inâyat (11) kıldım. Hındıstânda yana üç dört leklik Kührâm pergenesini hem bérildi. (12) Hıvâca Mîr-mîrân hem muqarrar boldı, kim Kâbulğa bargay. Soğatlarımız anıñ ‘uhdasığa (13) boldı; kâbız, Mullâ Ğasan Şarrâf ve Nûke Hındû, ta’yin boldı. Hıvâca Kelân, çün Hınddın (14) mutanaffir édi, barurıda E_{246a} Dilliniñ ‘imâratlarınıñ tamıda bu baytnı bitiptür kim H_{296a}:

(1) اكر بخير و سلامت كذر سند كنم   سياه روى شوم كر هواى هند كنم⁶⁴

(2) Biz Hındıstânda turup, mundağ zarâfat-âmiz bayt aytmaq ve bitimek, bî-şürattur. Kétmekdin bir küdürat (3) bolsa, bu nav’ zarâfattın iki küdürattur. Mén dağı badihada bir rubâ’i aytıp, (4) bitip yéberdim:

(5)   Yüz şükür dé Bâbur ki Kerim-ğaffâr,
Bérdi saña Sind u Hınd u mülk-i bısyâr;
(6)   Isıklıǵıǵa, ger saña yoqtur tağat,
Savuç yüzini körey déseñ, Ğaznî bar⁶⁵.

Bu fursatta Mullâ Apaknı - kim burunlar (7) martabası asru firüd édi, iki üç yıl édi, kim ağa inisini yığışturup, (8) fi’l-cumla cam’ıyyat kılıp édi, uruk zayını ve sind yakasıdağı ba’zı Afğânlarnı bérilip (9) édi - Kölge yéberildi. K₃₈₄ Ol navâhıda bolur terkeş-band u sıpâhıǵa ıstımâlat farmân- (10) ları yéberildi. Şayğ Ğürân ı’tıkâd u ıhlâş bile kélip, mulâzamat kıldı; Miyan- (11) dü-âb terkeş-bandlardın hem iki üç miñ sıpâhını kéltürüp, mulâzım (12) kıldı.

‘Ali Ğan Farmuliniñ oğlanları ve uruǵı, Dilli bile Agreniñ arasında, Yünus ‘Ali (13) azıqıp, Humâyündın ayrılgan mağalda, uçrar. Bir azağlağ uruşup, basıp, oğlanlarını (14) band kılıp, kéltürüp édi. Bu taqrîb bile Davlat Ğadam Türkniñ oǵlı Mîrzâ Moğulğa H_{296b} (1) ‘Ali Ğanniñ banddağı oğlanlardın birini E_{246b} çoşup, ‘Ali Ğanğa - kim bu buzuklukta Mivâtğa (2) barıp édi - ıstımâlat farmânları bile yéberildi;

⁶⁴ Eğer sağ ve selâmet Sind’i geçerse ve bir daha Hindistan arzusuna düşerse, yüzüm kara olsun. (Hoca Kelan II - Bâbur’un beylerinden -)

⁶⁵ Bâbur

11 Hındıstânda : E Hındıstânda || 12 soğatlarımız anıñ : H E soğatlarımıznıñ || 13 Nûke : H Tûke ||
14 Dilliniñ : H [Di]lliniñ | bitiptür : E bitiptür || 296a 2 biz ... turup : E - | bî-şürattur : E né şürattur || 3 badihada : H بدیهه دا || 5 isıklıǵıǵa : E ısıklıǵıǵa || 6 Apaknı : E Ayaqnı || 7 yığışturup : E yıqışturup || 12 Dilli : H [Di]lli || 13 bir : H -

alıp kıldı. ‘Ali Hanga tarbiyyat kılıp, (3) yégirme bés leklik ‘ayn pergeneleridin bérildi. Sulţān İbrāhīm, Muşţafā Farmuli ve Firūz Hān (4) Sāranghāni başlık néçe umarāni, Pūrabağı yağı, bāgi umarā üstige ta‘yin kılıp édi. (5) Muşţafā bu bāgi umarā bile yahşılar harb u zarb kıldı, néçe katla yahşı bastı. İbrāhīmniñ (6) şikestidin burunraq, Muşţafā öldi. Şayh Bāyazid inisi édi. Çün İbrāhīm muhim (7) üstide édi, fi'l-hāl ağasınıñ él günini ol baş göz kıldı. Firūz Hān ve (8) Şayh Bāyazid ve Maḥmūd Hān Nūhāni ve Kāzi Ciyā kulluqqa kıldiler. Bularni hem mudda‘ā- (9) larıdn artuğraq rı‘ayat u şafkatlar kılıp, Firūz Hānğa Çonpürdn bir kürür (10) ve kırk altı lek ve bés miñ tenke; Şayh Bāyazidğa Avaddın bir kürür ve kırk sékiz lek ve éllig miñ (11) tenke; Maḥmūd Hānğa Gāzipürdn toqsan lek ve otuz bés miñ tenke; Kāzi Ciyāğa Çonpürdn yégirme lek ‘ināyat boldı.

(12) Şavvāl idıdn néçe gün ötüp édi, kim Sulţān İbrāhīmniñ ḥaram sarayınıñ (13) ortasıdağı taş sutūnluk ayvān günbezte, uluk şuḥbat tutuldu. Humāyūnga (14) çarqab ve kemer-şemşir ve altun égerlik topçak; Çın Témür Sulţānğa ve Maḥdī Hācağa ve Muḥammad H_{297a} (1) Sulţān Mirzāğa hem çarqab ve kemer-şemşir (2) ve kemer-ḥancarlar in‘ām boldı. Yana béglerge ve yigitlerge farāḥūr ḥalları kemer-şemşir E_{247a} ve kemer-ḥancarlar (3) ve ḥıl‘atlar in‘ām boldı. Néçük kim, mucmalı munda maşürdur :

Topçak at - égeri bile - :	dū rās
Kemer-şemşir-i muraşsa‘ :	iki qabza
Ḥancar-ı muraşsa‘ :	yégirme bés qabza
Çekmen-i saqırlāt :	sékiz şüb
Kitāra-ı muraşsa‘ ve ğayrihi :	on altı qabza
Çamdħara-ı muraşsa‘ :	iki qabza
Bıçaq-ı Hındübāri :	altun qabza

3 leklik : H lek || 4 bāgi : E bağı || 8 Ciyā : H حيا | kulluqqa : H kulluqqa || 9 Çonpürdn : H Çonpür[dn] | bir : H - | bir ... 10 ... tenke : E - | kırk altı : H çihil şaş | bés ming : H panc hazār | Üddın : H Üdd[ın] | bir : H yek | kırk sékiz : H çihil u haşt | éllig ming : H pancāh hazār | kırk ... 11 tenke : E - | Gāzipürdn : H Gāzipür | toqsan : H navad | otuz bés ming : H si u panc hazār | tenke : E bile | Kāzi Ciyāğa : H Kā[zi] Ciyāğa | Çonpürdn : H - | yégirme : H bīst || 13 günbezte : H günbedte || 297a 1 Sulţān : H ve Muḥammad Sulţān | çarqab : H çā[r]qab || 3 égeri bile : H bā-zin-ast | iki : H dū | yégirme bés : H bīst u panc | çekmen-i saqırlāt : E saqırlāt çekmeni | sékiz : H haşt | ve ğayrihi : E - | on altı : H şānzdah | iki : H - | bıçaq-ı Hındübāri altun : H kārđ-ı Hındübār ulā

Çahâr-ķab :

tört şüb

Sakırlât :

éllig bir ķad

(4) Şuĥbat günü ‘acab ġalaba yamġur yaġdı. On üç martaba yamġur yaġdı. Ba‘zılarġa (5) yer taşķarı tēgip édi. Ğark-ı öl boldılar. Muĥammad Kōkeldaşķa Sāmāna vilāyatını (6) ‘ināyat kılıp, Sanbalġa ılgar ta‘yīn kılıldı. Hışār Firūzanı Humāyūnġa culdu bérilip (7) édi. Sanbalnı daġı Humāyūnġa ‘ināyat kıldım. Hindū Bégni Humāyūn ķaşıda koyulup (8) édi. Bu munāsabattın Muĥammadınñ ornıġa Sanbalġa ılgar, Hindū Bégni ve Kette Bégni (9) ve Melik Ķāsım Baba Ķaşķanı - aġa inisi bile - Mullā Afaķnı, Şayĥ Ğūran, Mıyān-dū-āb terkeş- (10) bandları bile, ılgar yéberildi. Üç dört navbat Ķāsım Sanbalıdın kişi kélip édi, H_{297b} (1) kim: “Biben-i ĥarām-ĥvār Sanbalnı ķabap, ‘acız kılıptur; ılgar kélsün!” dép. Biben, (2) bu şık ve bu hay’atı bile bizdın kim kaçtı, taġnı dāmanalap, barıp kaçķan, köredegen (3) Afgān ve Hindüstānını yıġıp, bu fatratta yérni ĥālī tapıp, kélip Sanbalnı ķabaptur. E_{247b} (4) Hindū Bégni ve Kette Bégni ve ta‘yīn bolġan ılgar, Ahār ġūzarıġa yétip, su kéçmekke maşġul (5) bolup, Melik Ķāsım Baba Ķaşķanı aġa inisi bile ilgerrek érürler. Melik Ķāsım su (6) ötken bile, yüz yüz éllig kişi öz aġa inisi bile, ıldam oķ yürüp, namāz-ı pişin (7) Sanbalġa yéter. Biben hem yasap, ordusıdın çıkar. Melik Ķāsım ve alar tiz oķ yürüp, (8) ķorġannı arķaġa alıp, élik қоşarlar. Biben toĥtay almay, kaçar. Bir pāra (9) kişisiniñ başını késip, bir néçe fil ve kalın at ve olca alır. Tañlasıġa, bu ılgar (10) bégları hem yéter. Ķāsım Sanbalı kélip kōrer; veli: “Ķorġannı K₃₈₆ bularġa tapşurmak (11) ĥoş yakmas.” ĥayl kılır. Bir ġün Şayĥ Ğūran, Hindū Bégni alar bile sözleşip, bir bahāna (12) bile, Ķāsım Sanbalını bu bégları ķaşıġa kéltürüp, bizniñ kişini Sanbal ķorġanıġa (13) kétürür. Ķāsım Sanbalınıñ kōç ve muta‘allıķlarını sālım u salāmat çıkarıp yéberdiler.

(14) Bıyānaġa Ķalandar Pıyādanı yéberip, Nızām Ĥanġa va‘da vu va‘id farmānları yéberildi. H_{298a} (1) Buġına kıt‘anı badihada aytıp bitip yéberildi: E_{248a}

çahâr-ķab tört şüb : H - | sakırlât : E sakırlât | éllig bir : H pancāh yek | ķad : E ĥad || 8 coldu : H cold[u] || 9 bu : E - | Muĥammadınñ : H Muĥammadı | Kette Bégni : E Kette Bégni || 10 Afaķnı : اقنى
|| Ğūran : H Ğūzan || 297b 1 Biben : H ببن , E ببن | Biben : HE ببن || 3 Hindüstānını : E
Hindüstānını | yıġıp : E koyup yıġıp || 4 ta‘yīn : E ta‘ayyun | ġūzarıġa : H ġūzarıġa || 5 Ķaşķanı : E
Ķaşķa || 7 Biben : H ببن , E ببن | yasap : H yasalıp | ve alar : H alar || 8 Biben : HE ببن || 9 ılgar : H
ılgar[r] || 11 yakmas : H baķmas || 13 sālım u salāmat : H sālım salāmat || 298a 1 bitip : H -

باترك ستيزه مكن ای میر بیانہ (2)

چالاکى و مردانكى ترك عيات است

کر زود نیائی و نصیحت نکنی کوش (3)

آنجا که عیان است چه حاجت به بیان است⁶⁶

Bıyāna qorğanı Hindüstänniñ maşhūr qal'alarındındur. Bî-hüş merdek qal'a- (5) sınıñ bérkligige işenip, havşalasıdın artuqraq némeler ıstıd'ā (6) qılıp, yéberiptür. Anıñ kélgen kişisige yaqşı caváb bérmeý, qal'ā-girlik (7) asbābıǵa ıstıǵal körsetildi.

Baba-qulı Bégni Muḥammad Zaytūnga va'da vu va'id farmān- (8) ları bile yéberildi. Bu hem 'uzr aytıp, hıyal qılıptur.

Rānā Sangā-ı kâfir, egerçi (9) biz Kābulda ékende élçisi kélip, ızhār-ı davlat-ı h'vāhlıq qılıp, mundaq qarār qılıp (10) édi kim: "Pād-şāh ol şarafdın Dilli navāhısıǵa kélseler, mén bu sarı- (11) dın Agre üstige yürüy." Mén İbrāhımın bastım ve Dilli ve Agreni aldım. (12) Bu çaqqaça, bu kâfırdın hiç ħarakatı zāhır bolmadı. Néçe maḥaldın soñ kélip, (13) Kendār dégen qorğanını - kim Mekenniñ Ḥasan atlıq oǵlı anda édi - qabadı. Ḥasan (14) Mekendin néçe qatla kişiler kélidi. Meken hanüz kélip körmeydür édi. Bu tékredegi H_{298b} (1) qorğanlar, mişl-i Etāva, Dolpūr, Güvālyār, Bıyāna hanüz kirmeydürler édi. Şark sarıǵı (2) Afgānlar 'ınād u ser-keşlik maqāmıda édiler. Qanūcdın iki üç köç Agre (3) sarıǵa çeriklep, oturup édiler. Yavuqdaǵı gird ü göşe- E_{248b} dın hanüz (4) ḥātır tamām cam' bolmaydur édi. Bu cıhattın anıñ kömegige kişi ayra almadük. İki (5) üç aydın soñ, Ḥasan bî-çāra bolup, 'ahd qılıp, Kendār qorğanını bérdi.

K₃₈₇ (6) Rābirıdaǵı Ḥuseyn Ḥan tavahhum qılıp, Rābirını taşlap çıqtı. Rābirını (7) Muḥammad 'Alı Ceng-cengge bérildi.

⁶⁶ Ey Bıyane emiri, Türkler ile kavgaya girme; Türklerin çevikliği ve kahramanlığı malûmdur. Eger çabuk gelmez ve öǵüt dinlemezsen, malûm olanı beyana ne lüzum vardır. (Bābur)

5 bérkligige : E بیركى ليكى || 6 artuqraq : E artuqraq || 8 Rānā : H رنا || 9 biz : E bizge || 11 Dilli :

E دلى || 13 kim : E - || 298b 5 Kendār qorğanını : E تورغورغانیتی

Kuṭub Ḥan, kim Etāvada édi, néçe navbat (8) va‘da vu va‘id bile farmānlar yéberildi; né kélip bizni kördi, né Etāvadın (9) salıp çıktı. Etāvamı Mahdī Ḥ‘ācağa ‘ināyat kılıp, Muḥammad Sultān Mirzānı (10) ve Sultān Muḥammad Dulday, Muḥammad ‘Alī Ceng-ceng, ‘Abdu'l-‘aziz Mir-āḥūr başlık bégler- (11) din ve içkilerdin bir pāra qalın kişini kömek қоşup, Etāva üstige (12) yéberildi. Qanūcnı Sultān Duldayğa bérildi. Firūz Ḥan ve Maḥmūd Ḥan (13) ve Şayḥ Bāyazid ve Qāzī Cıyā başlıklarğa, kim asru uluq rı‘āyatlar kılıp, (14) Pūrab sarı pergeneler bérilip édi, bular hem Etavağa ta‘yin boldılar.

Muḥammad Zaytūn H_{299a} (1) Dolpūrda oturup, hıyal kılıp, kélmezdür édi. Dolpūrnu Sultān Cunayd Barlasqa (2) ‘ināyat kılıp, ‘Ādil Sultān Muḥammadi Kökeldaş, Şāh Mañşūr Barlas, Qutluq Qadam, ‘Abdu'llah, Vali, (3) Cān Bég, Pırkılı, Şāh Ḥuseyn Yāregi başlıklarını ta‘yin kıldük, kim Dolpūrnu (4) zorlap alıp, Sultān Cunaydqa tapşurup, Bıyāna üstige bargaylar.

Bu çeriklerni (5) tayınqıl kılgandın soñ, Türk E_{249a} umarāsını ve Hind umarāsını tilép, maşvarat kılıp, bu sözni (6) arağa saldük kim: “Pūrabtağı bāği umarā - kim Naşir Ḥan Nūḥānī ve Ma‘rūf Farmulī başlık (7) bolğay - kırk éllig miñ kişi Gengdin ötüp, Qanūcqa mutaşarıf bolup, iki (8) üç köç bérerek kélip, oturuptur. Rānā Sangā-ı kāfir, Kendārnu alıp, fitna vu fasād (9) maqāmıdadur. Peşkel hem āḥır bola yavuştı. Yā bāği üstige, yā kāfir üstige mutavaccih (10) bolmaq vācib u lāzım körünedür. Bu gird ü navāḥıdağı qorğanların işi (11) sahdur. Bu uluq duşmanlar daf‘ bolğandın soñ, bular qayan bargaylar. Rānā Sangānı (12) munça taşavvur kıılmas édi.” Barça muttافیku'l-kelime ‘arz kıldılar kim: “Rānā Sangā yıraqraqtur; (13) ma‘lūm émes, kim yavuş hem kéle alğay. Bu bāğilar, kim munça yavuş kélip- (14) türler, bularnıñ K₃₈₈ daf‘ı ahamm u avvalidur.” Bu bāğilarnıñ üstige atlanmaqçı édük, kim H_{299b} (1) Humāyūn ‘arzğa yétkürdi kim: “Pād-şāh atlanmaq bī-ḥācat, bu kulluqnu mén kılay.” (2) Barçağa bu hoş kélip, Türk ve Hind umarāsı bu rāynı pasand tuttılar. Humāyūnnı (3) Pūrabqa ta‘yin kılıp, Dolpūrğa ta‘yin kılgan çeriklerge

5 bérkligige : E بیریکی لیکی || 6 artuqraq : E artuğraq || 8 Rānā : H رانا || 9 biz : E bizge || 11 Dilli :

E دلی || 13 kim : E - || 298b 5 Kendār qorğanını : E قورغورغانیتی || 7 Etāvada : H اتاوه دا || 299a

1 hıyal : E حیل || Sultān : سلطان || 3 Yāregi : H یاری || 4 çeriklerni : E çeriklerni || 5 ta‘yin : E - ||

6 Pūrabtağı bāği : H Purab yağı yağı || 8 bérerek : H bérrek | Kendārnu : H Kāndārnu || 9 yā bāği : E tā bāği || 10 körünedür : E kör[ü]nedür || 11 bargaylar : H bargay | Rānā : H رانا || 13 bāğilar : H yağilar ||

14 avvalidur : E avvali turur || 299b 3 ta‘yin : E ta‘ayyun | ta‘yin : E ta‘yyun | çeriklerge : E çeriklerge

Kābuli Aḥmad Kāsımın çaptu- (4) ruldı, kim ol çerikler kélip, Humāyūnga Çandvārda koşulsun. Mahdi H'vāca (5) ve Muḥammad Sultān Mirzā başlık, Etāva üstige ta'yin bolgan çeriklerge hem, farmān (6) boldı, kim Humāyūnga E_{249a} koşulğaylar.

Panc-şanba günü, zi'l-ka'da ayınıñ on üçide, (7) Humāyūn şafar kılıp, Calisar dégen kénktinege - kim Agredin üç kürüh bolğay - (8) tüşti. Bir gün anda tavaqquf kılıp, andın köçüp, köç-ber-köç mutavaccih boldı.

Panc-şanba günü, (9) oşbu aynıñ yégirmesinde, H'vāca Kelānga Kābul barurğa ruḥşat boldı.

Dāyım (10) ḥatırğa yéter érdi kim: Hındüstänniñ bir uluq 'aybı budur, kim aqar suyu (11) yoqtur, bu her yerde olturuşluq bolsa, qarḥlar yasap, aqar sular kılıp, qarḥ- (12) lıq ve sıyāklıq yerler yasasa bolur. Agrege kélgendin bir néçe gündin soñ, oşbu (13) maşlahatqa Cün suydın ötüp, bāğ yerlerini mulāḥaza kıldük. Andaq bi-şafā vu ḥarāb (14) yerler édi kim, yüz kerāhat u nā-ḥoşluq bile andın 'ubūr éttük. Bu yérniñ H_{300a} (1) mekrūhlıǵı ve nā-ḥoşluǵıdın çār-bāğ ḥayālı ḥatırdın çıktı. Mundın özge mundaq (2) yavuq yer Agrege çün yoq édi. Néçe gündin soñ, zarūr bolup, bu yerge oq (3) élik koyuldu. Ol uluq çāh - kim ḥammām suyu andındur - bunyād boldı. Yana bu pārça (4) yer, kim anbalı dırahtları ve muşamman ḥavz andadur, bulardın soñ uluq ḥavz (5) ve şahnı boldı. Andın soñ, taş 'imārat alıdağı ḥavz ve tālār boldı. Andın (6) soñ, ḥalvat-ḥāna bāğçası ve öyleri boldı. Andın soñra, ḥammām boldı. E_{250a} Mundaq (7) bi-şafā ve bi-sıyāq Hındta tavr tarrāhlıqlar ve sıyāklıq bāğçalar paydā boldı. (8) Her göşede maqbül K₃₈₉ çemenler, her çemende muvaccah gül ü nastaran murattab u mükemmel boldı.

Hındüstänniñ (9) üç işidin mutazarrır érdük: bir ısıǵıdın, yana bir tund yélidin, yana bir gerdi- (10) din. Ḥammām her üçelesiniñ dāfi'ı érmiş. Gerd ve yél ḥod ḥammāmnda né tiler; ısıq (11) havalarda andaq sérün boladur, kim yavuqdur kim, kişi savuqqa toñğay. (12) Ḥammāmniñ bir ḥucrasını - kim kullatayn ḥavz andadur - tamām taşdın tüketiptürler. (13) İzārası aq taşdın, özge tamām farş u saqfı kızıl taşdın, kim Bıyāna (14) taşıdur. Yana Ḥalifa ve Şayḥ Zayn ve Yūnus 'Alı ve her

5 çeriklerge : E çeriklerge || 11 bu : H - l olturuşluq : E olturuşluq 'aybı budur kim bolsan (بولسان) ||

12 sıyāklıq : H sıyāq || 13 yerlerini : E yerleri || 300a 8 Hındüstänniñ : E Hındüstänniñ || 9 tund : E - || 11 toñğay : H tongay || 12 kullatayn : E كُلتين || 14 Ḥalifa ve : E Ḥalifa | kim : E -

kimge kim daryā yaqasında yér tégip édi, H_{300b} (1) sıyâklık ve yahşî tarhlık bâğçalar ve havzlar yasadılar. Lâhūr ve Dibâlpūr dustûrı bile, (2) çarhlar râst kılıp, sular câri kıldılar. Hınd éli bu tarh ve bu andâm bile yérler körmegen cıhatı- (3) dın, Cünniñ ‘imâratları kılğan tarafı yérlerge Kâbul at koyuurlar.

Yana qorğan içide (4) İbrâhîmniñ ‘imâratı bile faşilniñ arasında, bir hâli yér édi; anda hem bir uluq vâyn buyurdum, (5) dah-dar-dah. Hındıstân ıstılâhı bile zinalıq uluq çâhni v â y n dérler. Bu vâyn, (6) bu çâr-bâgdın burun bunyâd kılılıp édi. ‘Ayn peşkel- E_{250b} de qazmaqqa maşğul édiler. (7) Néçe navbat yıkıldı, muzdürlarnı bastı. Rânâ Sangâniñ gazvıdın soñ tamâm boldı. (8) Néçük kim, târih taşıda bitiptürler; itmâmı gazvıdın soñra érkenige ıshârat étip- (9) türler. Tavr vâynı vâqı’ boluptur. Üç tabaqa ‘imârat bu vâynniñ içide boluptur. (10) Barıdın koyıgı tabaçası üç ayvândur. Yolı, çâhqa tüşer zınadın oqtur. Her üç (11) ayvânğa bir yol oq barur. Her ayvân bir biridin üçer zına bulandur. Barıdın koyıgı (12) ayvândın su tartılğan çağda, su bir zına koyı tüşer. Barıdın yoqkarıgı ayvânğa peşkel (13) vaqtı su ulğayğanda, gâhi su çıkar. Ortançı tabaçasıda bir qaznaqlıq ayvân- (14) dur. Bu ayvânniñ qarınası bir günbezdür, kim su çarhını évrür uy, K₃₉₀ bu günbezte évrülür; H_{301a} (1) yoqkarıgı tabaçası bir ayvândur. Taşqarı baqlıqlıq çâh üstidegi şahıdın (2) bés altı zına koyıraç, iki tarafdın, zınadın bu ayvânğa yol barur. Râst tarafığa (3) barur yolniñ utrusıda, târih taşıdur. Bu çâhniñ yanıda yana bir çâh qoparılıpdur, kim (4) ol çâhniñ tübi, burunğı çâhniñ ortasıdın bir néme yoqkarraq bolğay. Mezkür (5) bolğan günbezte çarhniñ uyu évrülüp, ol çâhdın su bu çâhğa kélür. Bu çâhqa (6) yana E_{251a} bir çarh yasalıptur, kim ol çarh bile su faşilniñ üstige çıkar; faşil üsti (7) bile yoqkarıgı bâğçağa su barur. Çâhniñ zınası çıkar yérde hem, bir taşdın ‘imâratı boluptur. Bu çâhniñ muhavvasıdın taşqarı, bir taş mascıd kılılıptur, (8) veli yahşî kılmaidurlar; Hındıstân tarıqı bile kılılıptur.

Humâyün atlangan furşatta, (9) Naşir Han Nühâni ve Ma‘rûf Farmulî başlıq bâğî umarâ Câcmâvûda cam‘ıyyat kılıp, oturup (10) édiler. Humâyün on on bés kürüh yoldın Mumin Atekeni habarğa yéberür. Mâlğa (11) çapqunğa bolur; yahşîğına

1. Dibâlpūr : H Dipâlpūr || 2 çarhlar : H çarh || 3 tarafı yérlerge : E طرفی لار بیرکا || 4 İbrâhîmniñ : H İbrâhîm | anda : E ایدا || 5 Hındıstân : E Hındüstân | ıstılâhı : H ıslâhı || 8 taşıda : E başıda || 11 biridin : H birdin || 14 günbezdür : H günbeddür || 301a 3 kim : H - || 5 günbezte : H günbed || 7 yoqkarıgı : H yoqqa[r]ıgı | bâğçağa : E bâğça | çâhniñ zınası ... bu : H - || 8 Hındıstân : E Hındüstân || 9 Ma‘rûf : H Marûf (مروف) | Câcmâvûda : E Câcmâvûda (جاجماؤودا)

hem habar keltüre almas. Mumin Atekeniñ barganıdın habar-dār (12) bolup, bu bāgılar, turuş bérmeý, kaçıp kéterler. Mumin Atekedin soñra, Qısımtay (13) bile Baba Çuhra ve Böçkeni habar üçün yeberürler. Bu barganlar, yağıniñ buzulup, (14) kaçqanınıñ habarını keltürürler. Humāyūn yürüp, Cācmāvūni alıp, ötüp, Dılmāvū H_{301b} (1) navāhısıda kélgende, Fath Han Sarvāni kélip, körer. Fath Han Sarvāni, Mahdi H^vāca ve (2) Muḥammad Sulṭān Mirzāğa қоşup bizge yeberdi.

Oşbu yil ‘Ubayd Han, Buḥārādın çerik (3) tartıp, Marv üstige kélđi. Marvniñ ergide on on beş ra‘ıyyat ékendür; alıp, (4) kırıp, Marvniñ bandını kırık éllig günde bağlap, Saraḥs üstige bardı. Saraḥsda (5) otuz kırık Kızıl-baş ékendür; E_{251b} darvāza tartıp, qorğanni bérmeşler. Ra‘ıyyat- (6) lar alaşıp, darvāzani açarlar. K₃₉₁ Özbekler kirip, bu Kızıl-başları hem kırar- (7) lar. Saraḥsni alıp, Tūs ve Maşhad üstige barurlar. Maşhad éli, bi-çāra bolup, kireler. (8) Tūsni sékiz ay qabap, sulḥ bile alıp, ‘ahdğa turmay, tamām ér atağlıgını kırıp, (9) hatunlarını barı esir qılurlar.

Hem oşbu yil Sulṭān Muḥaffar Gücerātiniñ Bahādur Han atlık (10) oğlı - kim ḥālā atasınıñ ornığa Gücerātta pād-şāh boluptur - atasıdın yamanlap, Sulṭān Ibrāhīm (11) qaşığa kélđi; bu bi-‘ızzatāna kördi. Pānīpat navāhısıda ékende, maña (12) ‘arza-dāştları kélđi. Mén hem ‘ināyat-āmiz, şafqātāna farmānlar yeberip, tilédim. (13) Kélür ḥayālda édi; yana rāy-ı munqalīb bolup, Ibrāhīmniñ çerigidin ayrılıp, Gücerāt (14) sarı mutavaccih boldı. Oşbu fırsatlarda atası Sulṭān Muḥaffar favt bolup, ağası H_{302a} (1) Sikendar Şāh - kim Sulṭān Muḥaffarnıñ uluq oğlı bolğay - atası ornığa Gücerātta (2) pād-şāh boldı. Ma‘āşınıñ yamanlıgıdın, ‘Imādu'l-mülk atlık qulı, cam‘ı bile ham-cihat bolup, (3) Sikendar Şāhni boğup öltürüp, Bahādur Ḥannı - kim hanūz yolda édi - tilép, keltürüp, (4) atasınıñ ornığa olturguzdı; Bahādur Şāhqa mulaqqab boldı. Bu hem ḥüb bardı; (5) ‘Imādu'l-mülkdin, kim mundaq nemek-ḥarāmlıq sar-bar urup édi, öltürüp, cazāsığa (6) yétkürdi. E_{252a} Mundın başqa hem, atasıdın qalğan béglerni ḥayli öltürdi. Ḥayli safk (7) u bi-bāk yigit nişān béredürler.

11 keltüre almas : H keltüre'almas | Atekeniñ : E آتکه نينك || 12 bāgılar : E yağılar | Atekedin : E آتکه دين | Kısımtay : H قسمتای , E قسمتای || 14 keltürürler : H keltürür | Cācmāvūni : E Cācmāūni (جاجماؤونی) | Dılmāvū : E Dılmāū (دلماؤ) || 301b 9 barı : H - || 12 ‘arza-dāştları : H ‘arz-dāştları || 13 çerigidin : E çerigidin || 302a 1 Muḥaffarnıñ : E Muḥaffar | oğlı : اوغلولی

وقایع سنهء ثلاث و ثلاثین و تسعمایه *

(8) Muḥarram ayında, Fārūḳnıñ tavalludınıñ ḥabarını, Béğ Vays kélťürdi. Egerçi mundın (9) burun bu ḥabarnı bir pıyāda kélťürüp édi, veli sévençige Béğ Vays bu ayda kélđi. (10) Ādına géçesi, şavvāl ayınıñ yégirme üçide, mutavallıd bolğandır. Fārūḳğa mavsüm (11) boldı.

Bıyāna ve ba‘zı kirmegen ḳorğanlar maşlahatıǵa, bir uluḳ ḳazan, Ustād ‘Ali-ḳulıǵa (12) buyrulup édi, kim ḳoyǵay; küre ve camı‘ maşalıḳını tayyār ḳılıp, maña kişi yéberdi. Dū-şanba (13) günü, muḥarram ayınıñ on béşide, Ustād ‘Ali-ḳulınıñ ḳazan ḳoyarınıñ tafarrucıǵa (14) bardük. ḳazan ḳoyar yérniñ girdide, sékiz küre ḳılıp, ālātını éritiptür. Her küreniñ H_{302b} (1) tübidin bir arıǵı, bu ḳazannıñ ḳalıbıǵa rāst ḳılıptur. Biz bargaç, küreleriñ téşüklerini (2) açtı. Bir arıḳtın éripen ālāt, su dék şarıldap, ḳalıbқа kirer édi. Bir zamandın (3) soñ, ḳalıb tolmay, bu kürelerdin kéledürgen éripen ālātınıñ kélmeǵi birer birer (4) munḳatı‘ boldı. Kürede yā ālātta ḳuşürı bar ékendür. Ustād ‘Ali-ḳulıǵa ğarib yaman (5) ḥālatı boldı. Dar-in édi kim, özini ḳalıb içideǵı éripen mısқа taşlaǵay. Ustād (6) ‘Ali-ḳulıǵa dıl-cüyluḳ ḳılıp, E_{252b} ḥıl‘at keydürüp, bu infı‘aldın çıḳardük. Bir iki gün (7) ḳalıb savuǵandın soñ, açtılar. Ustād ‘Ali-ḳulı bısyār başaşat bile kişi yéberiptür (8) kim: “ḳazannıñ taş öyi bi-ḳuşürdur; dārū-ḥānasını ḳoymaq āsāndur.” ḳazannıñ (9) taş öyini çıḳarıp, cam‘ını anıñ işlāḥıǵa ta‘yın ḳılıp, özi ḳazannıñ dārū-ḥāna- (10) sını ḳoymaqқа maşǵul boldı.

Mahđi Ḥ‘āca, Faḥ Ḥan Sarvānını Humāyünniñ ḳaşıdın (11) alıp kélđi. Humāyündın Dılmāvüdin ayrıpturlar. Faḥ Ḥannı yaḥşı körüp, atası A‘zam Humāyünniñ (12) pergenelerini bérip, yana artuḳsı vılāyatlar hem ‘ınāyat boldı. Bir

* Dokuz yüz otuz üç senesi vak‘aları

H : (سیوه نچی کا) : E Nık || 9 sévençige || 8 Béğ : H - || 8 H : وقایع سنهء ثلاث و ثلاثین و تسعمایه sévünçige (سیونچی کا), K sévünçige (سیونچی کا) || 11 Ustād ‘Ali-ḳulıǵa : H Üstād ‘Ali-ḳulıǵa || 12 tayyār : E طیار || 13 ayınıñ : E ayınıñ ḳazan ḳoyarı | Ustād : E Üstād | tafarrucıǵa : E tafarrucıǵa || 302b 2 bir arıḳtın : H her arıḳtın || 3 kéledürgen : H kéledür | éripen : E - || 5 dar-in : HE درین | Ustād : Üstād || 6 ‘Ali-ḳulıǵa : H ‘Ali-ḳulıǵa || 7 savuǵandın : H savuǵa[n]dın | Ustād : H Üstād || 8 taş : E baş || 9 öyini : H اوینی نی , E اوینی بی | işlāḥıǵa : H şalāḥıǵa || 11 Dılmāvüdin : H Dılmāv[ü]din (دلمآودین) , E Dılmāüdin (دلمآودین) | ayrıpturlar : E ayrıpturlar

kürür, (13) ve altmış leklik pergene bérildi. Hindüstânda uluk rı'ayat kılğan umarâğa (14) muqarrari hıtablar bérürler. Ol cumladın biri, A'zam Humâyündür; yana bir Han-ı Cahân, H_{303a} (1) yana bir Han-ı Hanân. Muniñ atasınıñ hıtabı A'zam Humâyün édi. Bâ-vucüd Humâyün, bu hıtab (2) bile birevni muhâtab kılmağlık, bi-şürattur. Bu hıtabnı bar-şaraf kıldım. Fath Han Sarvâni- (3) ga Han-ı Cahân hıtab bérildi.

Çahâr-şanba günü, şafar ayınıñ sékizide, K₃₉₃ anbalı dırahtlarınıñ (4) yokqarı yanıdağı uluk havzınıñ yaqasında şamyânalar tikip, maclıs tartib kılıp, Fath Han Sarvânini (5) çağır maclısığa çarlap, çağır bérıp, keygen dastâr ve baş ayağımını 'inâyat (6) kılıp, bu 'inâyat u iltifât bile sar-afrâz kılıp, vilâyatığa ruşsat bérildi. Andaq (7) muqarrar boldı kim, oğlı Maḥmūd Han dâyıım E_{253a} mulâzamatta bolğay.

Çahâr-şanba günü, muḥarram ayı- (8) niñ yégirme törtide, Muḥammad 'Alî Haydar Rikâb-dârni Humâyünğa kadağa bile yéberildi kim: "Şükür, Pürab (9) yağları kaçmış! Bu bargan kişi yétkeç, Conpürğa bir néçe munâsib béglerni ta'yin kılıp, (10) özün çerikni alıp, bizge bat yétişe kélgey sén, kim Rânâ Sangâ-ı kâfir yavuç ve (11) qapuda kéliptür. Anıñ fikrini bar-aşl kılalñ!" Çerikler Pürab sarı bargandın (12) soñ, Tardî Béğ Koç Bégni ve inisi Şir Efkeni ve Muḥammad Halil Ahta-bégni - ağa inisi (13) ve ahtaçları bile - ve Rustam Türkmenni - ağa inisi bile - ve yana Hindistân élidin Râvdî Sarvâni- (14) ni ta'yin kılıldı, kim barıp, Bıyâna navâhisını çapıp, talağaylar. Eger qorğandağılarını H_{303b} (1) va'da vu ıstımâlat bile bizge yaqtura alsalar, yaqturğaylar; yok érse çapıp talap, ganimni (2) 'âcız kılğaylar.

Bu Bıyânadağı Nızâm Hannıñ bir ağası, 'Ālam Han atlıq, Tehenger qorğanında édi. (3) Anıñ kişileri mükerrer kélip, qulluq ve davlat-h'âhlığını 'arzğa yétkürdiler. Bu 'Ālam Han (4) öziğe aldı kim: "Pâd-şâhdın favc ta'yin bolsa, camı' Bıyâna terkeş-bandlarını va'da vu ıstımâlat (5) bile keltürmek ve Bıyâna qorğanını éliklemek maña tégdi." Bu muqarrar bolğan Tardî Béğ başlıq (6) ılğar yigitlerige farmân boldı kim: 'Ālam Han, çun yerlik kişidür, bu nav' qulluq (7) ve hıdmatkârlıqnı öziğe aladur. Bıyâna maşlahatı- E_{253b} da anıñ şalâh u savâb dédi bile 'amal kılñ!" (8) Hindistân éli, egerçi ba'zısı kılıç çapqay; veli ekşeri sıpâhilik râh u

12 kürür H كورور || 303a 2 kılmağlık : H kılmağlık || şafar : H safar | sékizide : H 8'de || 8 Humâyünğa : E Humâyün | Pürab : E Purüb || 9 yağları : E yağlar || 10 çerikni : E çerikni | kim : H - | ve : E - || 11 qapuda : HE قاپودا || 13 Hindistân : E Hindüstân || 14 Râvdî : H Râvü || 303b 1 yaqtura : H baqtura | yaqturğaylar : H baqturğaylar || 2 Tehenger : E Tehengiz || 5 bolğan : E bolğay || 6 yerlik : H birlik || 7 hıdmatkârlıqnı : H hıdmıkârlıqlıqnı | 8 Hindistân : E Hindüstân

ravişidin ve (9) sar-darlık yürüş K₃₉₄ turuşidin 'ārī ve bī-bahradurlar. Bu 'Ālam Hānğa, kim bizniñ (10) ılgar koşulur, hiç kişiniñ sözige bakmay, işniñ yahşısı ve yamanını mulâhaza kılmay, (11) Bıyānağa - bu ılgarnı - yavuk alıp barur. Bizniñ bargan ılgar Türkdin iki yüz éllig (12) üç yüzge yavuşur édi. Hindistāndın ve atrāfi çerikdin iki miñdin (13) bir néme köprek bolğay édi. Nızām Hān ve Bıyānadağı Afgān ve sıpāhī tört miñdin (14) köprek atlık çerik bar édi; yayağı hod on miñdin hem köprek édi. Bularnı körüp H_{304a} (1) bilip, oşbu mezkūr bolğan atlık, yayaq çerigi bile, fi'l-hāl tiz oq bularnıñ üstige (2) çıkar. İldam yétip, kalın kişi, at salğan bile, bu ılgar kişisini kaçurur. 'Ālam Hān Tehengerini (3) - kim ağası édi - tüşürürler. Yana bés altı kişi hem alurlar. Bir pāra partal (4) aldururlar. Bā-vucūd bu harakat, va'da vu ıstimālat bérıp, burunğı ve soñğı carımasını (5) 'afv kılıp, farmānlar yéberildi. Rānā Sangā-ı kāfirniñ habarı tızrek bolğaç, çāra kıla almadı. (6) Seyyid Rafi'nı tilép, Seyyid Rafi'nıñ tavaşutı bile qorğanı bizniñ kişige tapşurup, (7) Seyyid Rafi' bile bile kélip, mulāzamat davlatığa muşarraf boldı. Yégirme leklik pergene Mıyān-dü-āb- (8) ta 'ınāyat kıldım. Dost Éşik Ağanı Bıyāna- E_{254a} ğa 'arıyyatı yéberildi. Néçe gündin soñ, Bıyānanı (9) Mahdī H_vācağa 'ınāyat kılıp, vach u ıstimālat yétmiş lek kılıp, Bıyānağa ruşşat (10) bérildi.

Tatar Hān Sāranghāni - kim Güvälyärda édi - dāyım kişisi kélip, ızhār-ı kulluk u (11) davlat-h^vāhlik kılur édi. Kāfir, Kendārnı alıp, Bıyānağa yavukraq kélgende, Güvälyär (12) rācalarıdın Dermenket yana Hān-ı Cahān atlık kāfir, Güvälyär navāhisığa kélip, kal'a tama'ığa (13) şor u fitna-engiz kıla başladılar. Tatar Hān - biz téñ (?) kélip - Güvälyärni tapşurmaq boldı. (14) Béglar ve içkiler ve ekşer ābādān yigitler, tamām çerikte ve her taraf ılgarda édiler. Raḥim-dādka H_{304b} (1) bir néçe Bihrelik ve Lāhūrluqnı ve Hastiçi Tün-qaṭarnı ağa inisi bile koşup, oşbu (2) mezkūr bolğanlarğa, Güvälyärda oq pergeneler ta'yin kılıp, yéberildi. Mullā Apaḳ ve Şayḫ Gūrannı (3) dağı yéberildi, kim Raḥim-dādın Güvälyärda olturguzup, kélgeyler. Bular, kim Güvälyärniñ (4) yavğığa barurlar, Tatar Hānnıñ ra'yı munqalib bolup, bularnı qorğanığa tilémes. Oşol (5) ašnāda Şayḫ Muḥammad Ğavş - kim derviş

10 ve : H - || barur : E éter || 12 yavuşur : E yavşur | Hindistānidın : E Hindüstānidın | çerikdin : E çeriktin || 14 çerik : E çerik || 304a 1 bilip : E bitip | çerigi : E çerik | fi'l-hāl : E - || 3 Tehengerini : E Tehengizini || 4 aldururlar : E aldurur || 7 bile bile : H bile || 8 Bıyānağa : H Bıyāna || 9 Mahdī ... 'ınāyat : H - || 10 dāyım : H kim || 13 Tatar Hān biz téñ (تاتار خان يز تينك) : H K Tatar Hānnıñ || 14 çerikte : E çerikde || 304b 1 Lāhūrluqnı : E لاهورلوق بي | Hastiçi : E Aymışçı || 2 oq : E uluq | pergeneler : H pergenec || 4 ra'yı : H rayı | qorğanığa : H qorğan , E gorğanığa

kişidür, hayli maşgüllüğü hem bar, murid u aşhâbı hem bisyârdur - (6) Güvâlyâr qorğanınıñ içidin Raḥim-dādğa kişi yéberür kim: “Her nav’ kılıp, qorğanga (7) özüñizni salıñ, kim bu kişiniñ ra’yı munçalı bolup, fāsıd hayâldadur.” Bu ḥabar (8) Raḥim-dādğa kélgeç, E_{254b} aytıp, yéberür kim: “Taşkarılar kâfırlar cihatıdın muḥâtaradur. Mén (9) bir néçe kişi bile qorğanga kirey, özgeler taşqarı tursun.” Mubâlagalar bile muña (10) rāzi bolur. Azraq kişi bile kirgeç, dér kim: Bu darvâzada bizniñ kişi tursun.” (11) Hâti-pülda öziñiñ kişisini qoyar. Oşbu géçe oq, oşbu Hâti-püldın bolğan (12) kişisini givürür. Tañlasığa Tatar Ḥan bi-çâra bolur, qorğanni ḥvâhi nâ-ḥvâhi (13) tapşurup çıkar. Kélip Agrede mulâzamat kıldı. Anıñ vach u ıstıqâmatı Bıyâvan (14) pergenesidin yégirme leklik ta’yın boldı.

Muḥammad Zaytün hem çâra kıla almadı. Dolpürni H_{305a} (1) tapşurup, kélip mulâzamat kıldı. Aña bir néçe leklik pergene ‘inâyat boldı. Dolpürni (2) ḥâlîşa kılıp, şıqdarlığını Abu'l-faḥḥ Türkmanğa ‘inâyat kılıp, Dolpürğa yéberildi.

Ḥışâr Firûza (3) navâḥısıda Ḥamid Ḥan Sârangḥânî ve bir pâra Pani Afgânlarıdın ve yana atrâfi Afgânlar- (4) dın üç tört miñ cam’ıyyat kılıp, şor u fitna maqâmıda édiler. Çâḥâr-şanba günü, (5) şafar ayınıñ on beşide, Çın Témmür Sultânğa Aḥmadi Parvânçı ve Abu'l-faḥḥ Türkmen ve (6) Melik-dād Kererâni ve Mucâhid Ḥan Multâni başlıqlarını қоşup, bu Afgânlarınıñ üstige (7) ta’yın kıldük. Barıp, yırağdın ılgap, bu Afgânlarını yaḥşı basıp, qalın kişisini (8) kırıp, galaba başlar yéberdi.

E_{255a} Şafar ayınıñ aḥırlarında, K₃₉₆ Ḥvâcağı Asad - kim ‘Irâkğa Şâh-zâda Tahmâsp- (9) qa (9) élçilikke barıp édi - Sulaymân dégen Türkmen bile kélip, soğatlar kéltürdi. (10) Ol cumladın iki Çerkes kız édi.

Ādına günü, rabî‘u’l-avval ayınıñ on altısında, garîb (11) vâkı‘a dast bérdi. Néçük kim, Kâbulğa yétken kitâbatta maşrûḥ bitilip édi. Ol (12) kitâbatnı oq bi-zıyâda ve bi-nuqşân mundaq kéltürüldi. Ol kitâbat budur:

6 Güvâlyâr : H Güvâlyârınıñ | Raḥim-dādğa : H Raḥim-dādğa || 7 özüñizni : H öziñizni | ra’yı : H rayı || 8 muḥâtaradur mén : E muḥâtara méndür || 12 givürür : E kêtürür || 13 Bıyâvan : H بيارو || 14 ta’yın : E ta’ayyun (تعين) || 305a 2 yéberildi : E yéberildi günü şafar ayınıñ on beşide || 3 navâḥısıda : E navâḥi || Pani : H بني , E ني || 5 Sultânğa : E Sultân | Aḥmadi : E Aḥmad || 6 Kererâni : E Gürâni || 7 yaḥşı basıp : E yaḥşı basıp yaḥşı basıp || 8 başlar yéberdi : H taşlar || 12 bi-zıyâda : H né zıyâda | bi-nokşân : E nokşân

«(13) Vâkı‘a-ı ‘uzmâ - kim cum‘a günü, rabî‘u'l-avval ayınıñ on altısında, târih-ı tokuz yüz otuz (14) üçte, rüy bérdi - tafşılı budur kim: İbrâhîmniñ anası Bavâ-ı bad-baht eşitür, kim mén H_{305b} (1) Hindüstân éliniñ éligidin néme yéydür mén. Bu kışşa mundağ édi kim, üç tört (2) ay bu târihdin burunraq, Hindistân aşlarını, çün körmeydür édim, dédim kim, (3) İbrâhîmniñ bavurçılarını kéltürdiler. Éllig altmışça bavurçıdın törtini sahladım. (4) Bu keyfiyyatnı, bu, eşitip, Aħmad Çâşnigirge - kim Hindistân éli bekevülni **ç â ş n i ğ i r** dérler - (5) Etâvağa kişi yéberip, kéltürtüp, bir dedek éligige çâr-sü-tah kılğan kâğazda bir tola (6) zahr bérür - **t o l a** iki mişkâldın bir néme köprek bolur, néçük kim burunraq mezkür boldı - kim (7) Aħmad Çâşnigirge bergey. Aħmad, bizniñ bavurçı-hânadağı Hindistâni bavurçığa bérıp, (8) tört pergene va‘da kılur, kim her şavr kılıp, meniñ aşımğa E_{255b} zahrnı salgay. Ol dedek- (9) din - kim zahrnı Aħmad Çâşnigirğa yéberür - yana bir dedekni aniñ soñıça yéberür, kim (10) körgey, ol zahrnı bére müdür, yâ yok mu. Yahşı kim, kazanğa salmay, şabaqqa salur! Bu cihat- (11) tın kazanğa salmas, kim bekevüllerge tekidler kılıp édim, kim Hindistânilardın (12) hâzır bolğaylar; kazanda aş bışurur maħalda tattururlar érmiş. Aş tartarda bizniñ (13) bi-davlat bekevüller, gâfil bolurlar. Çini üstige yupka nânnı salur, nân üstige (14) ol kâğazdağı zahrniñ azraq yarımını séper, zahrniñ üstige yağlık kalyanı salur. H_{306a} (1) Eger qalya üstige sépse édi, K₃₉₇ yâ kazanğa salsa édi; yaman édi. Dast u pâça bolup, zahrniñ uluğ (2) yarımını oçaqqa taşlar.»

«Ādina günü, kéc namâz-ı diğér aş tarttılar. Tavuşkan aşdın (3) hayli mayl kıldım. Qalya-ı zerdek hem hayli yédim. Bu Hindistâni zahrlıq aşniñ üstidin (4) bir iki tikke mayl kıldım; qalya alıp yédim. Hiç nâ-hoş maza ma‘lüm bolmadı. Qağ göşt- (5) tin bir iki tikke aldım, köñlüm bar-ham urdı. Ötken gün, qağ göştini yégende (6) bir nâ-hoş maza anda bar édi, köñlümniñ bar-ham urğanın andın hayâl kıldım. Yana (7) bir köñlüm kozğalıp keldi. Dastâr-h‘ân üstide iki üç navbat köñlüm (8) bar-ham

13 ‘uzmâ : E ‘azımı || 14 Bavâ-ı bad-baht : H بواء بخت , E بواء بد بخت | eşitür : E eştür || 305b 1

Hindüstân : H kim mén Hindüstân || 2 Hindistân : E Hindüstân || 4 Hindistân : E Hindüstân || 5 éligige : E élgige | kâğazda : H kâğadda || 6 iki : E ikki (ایکی) | kim : E - || 7 Hindistâni : E Hindüstâni || 9 Aħmad Çâşnigirğa : E Aħmadğa || 10 yâ : H - || 11 Hindistânilardın : E Hindüstânilardın || 306a 1 dast u pâça bolup zahrniñ uluğ : H dast u pa bir uluğ || 3 mayl kıldım : H yédim | hayli yédim : H hayl kıldım | Hindistâni : E Hindüstâni || 4 tikke : E تکه | mayl kıldım : E - | yédim : E édim (ایدم)

urup, kusa yazdım. Āhır kördüm kim bolmas; koptum. Āb-hānağa bargunça, (9) yolda yana bir navbat kusa yazdım. Āb-hāna alığa barıp, kalın kustum. Hergiz aşdın (10) soñ, kusmas édim; belki içkende E_{256a} kusmas édim. Kōñlümge şubha kéçti. Bavurçını (11) sahlatıp, buyurdum kim, ol kayını itke bérip, itni sahlağaylar. Tañlasığa (12) bir paharğa yavuş, it bi-hālrağ bolup, qarını dem kılğan dék boldı. Bir néçe (13) taş bile urdılar, évrüştiler, koçmadı. Gün tüşkeçe bu hālı bar édi. Andın (14) soñra koptı. Ölmédi. Bir iki çuhra hem, bu aşdın yégendür. Tañlasığa alar hem kalın kustılar. H_{306b} (1) Birisiniñ hod, hālı harāb édi. Āhır barı halāş boldılar. رسیده
⁶⁷ «(2) بخیر گذشت بود بلای ولی Téñri maña başdın cān bérđi.»

«Ol dünyādın kéledür mén
 Anamdın (3) émdi toğdum mén
 Hısta olup édim, tırildim
 Cān qadrını bi'llah émdi bildim.»

«(4) Sulţān Muḥammad Baḥşığa buyurdum, kim bavurçını ihtıyāt kılğay. Kınğa kim tutar, mezkūr bolğan (5) dék, birin birin şarḥi bile aytur.»

«Dü-şanba günü - divān günü - buyurdum, kim ekābir ve (6) aşraf ve umarā ve vuzarā divānda ḥāzır bolğaylar. Ol iki ér kişini ve iki ḥatun (7) kişini kéltürüp, sorgaylar. Bayān-ı vāqı'nı şarḥ u başı K₃₉₈ bile ayttılar. Ol çāşnigirni (8) pāra pāra kıldurdum. Bavurçını tirikley térisini soydurdum. Ol ḥatunlar- (9) niñ birisini fil astığa saldurdum, birisini tüfek bile atturdum. Bavāni* ihtıyāt kıldurdum. Ol hem öz 'amalığa giriftār bolup, cazāsığa (10) yétküsidür.»

«Şanba günü, bir ayak süt E_{256b} içtim. Yek-şanba günü hem, bir ayak süt içtim. (11) Gil-i maḥtümni hem 'arağça ḥal kılıp, içtim. Dü-şanba günü, sütke gil-i maḥtümni ve turyāk-ı fārūknı éritip içtim. Süt içimni ḥayli sürdi. Se-şanba günü, (12) avvalğı şafar ayı, soḥta dék, kara kara némeler daf' boldı.»

⁶⁷ Bir belâ erişmişti, fakat hayırla geçti. (A t a s ö z ü)

* E'de bu kelimenin altında "Madār-ı İbrāhīm" açıklaması vardır.

8 yazdım : E bardım || 9 yazdım : E bardım | āb-hāna : H āb-ḥā[na] 11 sahlğaylar : H sağlağaylar
 || 12 paharğa : H pahrağa | bir néçe : E her néçe || 306b 1 hālı : E ḥāl || 8 tirikley : E tiriklesi || 9
 birisini tüfek ... kıldurdum : H - || 11 gil-i maḥtümni hem ... sütke : H - | gil : E گیل | gil : E گیل ||

«Şükür, hâlâ hiç kaşıya yoktur! (13) Cân mundağ 'aziz néme émiş, munça bilmes édim. Ol mışrâ' bar kim: "Kim öler hâlatğa (14) yétse, ol bilür cân qadrını⁶⁸." Her kaçan bu vâkı'a-ı hâyıla hâtırımğa kélse, bi-h'âst hâlim mutağayır H_{307a} (1) bolur. Téñri Ta'âlâniñ 'inâyatı bar ékendür, kim maña yañı baştın cân bağışladı. (2) Munıñ şükürini né til bile qılğay mén!»

«Hâtırlarğa taraddud kéçmegey dép, her né vâkı' (3) bolğanni şarh u başı bile bitidim. Egerçi tilge, ağızğa sıgğusız qorqqu dék vâkı'a (4) édi. Şükür Téñrige, yana gün körerim bıgım bar ékendür; hayr u hüblük bile ötti. Hiç dağdağa vu (5) taraddud hâtırlarıñızğa kéçürmeñ dép, se-şanba günü, rabî'u'l-avval ayınıñ yégirme- (6) side, (6) çahâr-bâğda érürde, bitildi.»

Bulardın fâriğ bolup, bu bitilgen hañı (7) Kâbulğa yéberildi. Çün mundağ uluğ günâh Bavâ-yı bad-bahtın sar-bar urdı, (8) Yünus 'Ali bile H'âcagî Asadğa buyuruldı kim, naqd u cins ve kul u dedegini algandın (9) soñ, 'Abdu'r-rahim Şıgavulğa tapşuruldı, kim ihtiyât bile sahlığay. Bavâniñ (10) nebiresi İbrâhimniñ oğlını - kim haylı ta'zim u ihtirâm bile nigâh-dâst qılılır (11) édi - çün mundağ qaşdı bu şabakadın şadır boldı, İbrâhimniñ oğlını munda (12) sahlamaqniñ şalâhını körmey, panc-şanba günü, rabî'u'l-avval ayınıñ yégirme tokuzıda, (13) Mullâ Sarsânğa - kim Kâmrân qaşdın ba'zı K₃₉₉ iş ü küç üçün kélip édi - qoşup, (14) Kâmrânğa yéberildi.

Humâyün kim Pürabtağı bâğılar üstige barıp édi. Çonapürni H_{307b} (1) fath qılıp, Gâzipürga, Naşir Hânniñ üstige, ıldam bardı. Hâbar tapıp, Geng daryâsı- (2) nı kéçken ékendür. Gâzipürdın Hârid üstige bardı. Andağı Afgânlar hem (3) hâbar tapıp, Sarü suyını kéçken ékendür. Hâridni çerik éli tārāc qılıp, andın (4) yandı. Mén muqarrar qılğan yosunluq, Şâh Mir Huseyn bile Sulţān Cunaydnı bir pāra (5) ābdān yigitler bile, Conapürda qoyup, Qāzi Cıyānı hem bular bile ta'yin qıldı. (6) Avadqa Şayh Bāyazidni muqarrar qıldı. Bu muhimmātnı zabt u sar-āncām qılıp,

⁶⁸ Bâbur

1 yañı : E yañlı (يانكلى) || 2 né til : H til || 3 tilge : H tilgey | sıgğusız : E sıqğusız || 7 Bavâ-yı bad-bahtın (برای بدبخت تین) : E Bavâ-yı bad-bahtın (برأ بدبخت تین) | sar-bar : E sar || 8 Asadğa : H

Asadğa | buyuruldı : H tutturıldı || 9 'Abdu'r-rahim Şıgavulğa : E 'Abdu'r-rahimğa || 10 nigâh-dâst : E nigeç-dâst || 13 iş ü küç : E iş küç || 14 Pürabtağı : E Pürubtağı | bâğılar : E yağılar || 307b 5 ābdān : E ābādān || 6 Avadqa : E Avadğa (آود)

Kerre Mānikpūr (7) navāhısıdın Gengni ötüp, Kālpī yolu bile mutavaccih bolur. ‘Ālam Ḥan Calāl Ḥan Cighet, (8) kim Kālpide édi, ‘arza-dāştı kélür édi, özi kélmezdür édi. Humāyün, Kālpī (9) toğrısıda yétkende, kişi yéberip, dağdağanı anıñ köñlidin çıkarıp, özi bile (10) alıp kélidi.

Yek-şanba günü, rabī‘u’l-āhır ayınıñ üçide, Haşt-bahışt bāğıda Humāyün (11) kélip, mulāzamat kıldı. Oşbu gün Ḥvāca Dost Ḥāvand hem Kābuldın kélidi.

Bu günler- (12) de, Mahdī Ḥvācanıñ kişisi pay-dar-pay kéle başladı kim: “Rānānıñ kélüri taḥkik (13) boldı. Ḥasan Ḥan Mivātī hem Rānāğa қоşulmaqçı émiş E_{257b} bularnıñ fikrini bar-aşl (14) kılamak kérek. Çerikdin ilgerrek bir pāra kömek kişimiz hem Bıyānağa kélse, davlatқа H_{308a} (1) munāsıbdur.” Çerik atlanmaq ‘azm u cazm kılıp, özümizdin ilgerrek Muḥammad Sulṭān Mırzā, (2) Yünus ‘Alī, Şāh Manşūr Barlas, Kette Béğ, Kısımtay, Böçke başlıqlarını Bıyānağa (3) ılğar yéberildi. Ḥasan Ḥan Mivātınıñ Nāhar Ḥan atlıq oğlı, İbrāhimniñ uruşıda (4) élikke tüşüp édi; girevgān saḥlap édik. Bu cıhattın atası Ḥasan Ḥan, (5) zāhırda āmad u raftı kılır édi; oğlını dāyım tilér édi. Ba‘zınıñ ḥātırığa yétti (6) kim: “Ḥasan Ḥanniñ ıstımālası K₄₀₀ cıhatıdın, oğlını yéberilse, köprek mustamāl bolup, (7) ḥıdmatkārılıknı yaḥşıraq bacay kéltürgey.” Ḥasan Ḥanniñ oğlı Nāhar Ḥanğa ḥıl‘at (8) keydürüp, atasığa va‘dalar kılıp, ruḥşat bérildi. Bu munāfik merdek ḥod oğlınıñ (9) ruḥşatığa mu‘aḥtal ékendür, oğlınıñ ruḥşatını ḥabar tapqaç, oğlı yétmesdin burun (10) oq, Alvardın çıkıp kélip, Rānā Sangāğa Tūdada kélip, қоşuldı. Anıñ oğlını (11) mundaқ maḥalda ruḥşat bérmeк bī-ḥışāb ékendür.

Bu fırsatlarda yamğur ḥayli yağar (12) érди. Dāyım şuḥbatlar tutulur édi. Humāyün hem şuḥbatlarda bolur édi. (13) Egerçi mutanaffir édi, ol bir néçe gün irtikāb kıldı. Bu avānda ötken ğarīb (14) vāqı‘attın biri budur kim: Humāyün, Qal‘a-ı Zafardın Hindıstān çerigige kélürde, H_{308b} (1) yoldın Mullā Baba Paşāğari ve inisi Baba Şayḥ E_{258a} kaçıp, Kitin Qara Sulṭānğa bardılar. (2) Balḥdağılar ‘acız boldılar. Balḥ, Kitin Qara Sulṭānnıñ éligige tüşti. Bu kāvāk (3) merdek, inisi bile, bu tarafnıñ iş

Kerre Mānikpūr : E مانکپور و کره || 8 ‘arza-daştı : H arz-dāştı || 9 toğrısıda : E toğrısı | yétkende : H yétkenide || 11 kélip : E - || 13 қоşulmaqçı : E توسرالماتچی | fikrini : E fikri || 14 kişimiz : H kişi | davlatқа 308a 1 munāsıbdur : E davlat-ı munāsıbdur || 2 Kısımtay : H قسمتی , E قسمی || 6 ıstımālası : E استمالة || 9 ruḥşatını : H ruḥşatınıñ || 10 Alvardın : E الوردین | Tūdada : E [Tūda]da || 11 mundaқ : H bu || 13 irtikāb : H ارتکات || 14 Hindıstān : E Hindüstān | çerigige : E çerigige || 308b 2 Kitin Qara Sulṭānnıñ : E Kitin Qaranıñ

küçini boyunlarığa alıp, Aybek ve Hüreram ve Sâr-bâğ (4) navâhisiğa kélürler.

Şâh İskendar Balhniñ kirgenidin bi-pây bolup, Ğürî (5) ƙal'asını Özbekke bérür. Mullâ Baba bile Şayh bir neçe Özbek kişisi bile Ğürî ƙorğanığa (6) kélip, kireler. Mir Hamanıñ ƙorğanı, çün yakın édi, çâra ƙıla almas, Özbekke (7) kire. Bir neçe gündin soñ, Mir Hamanı camâ'atı bile köçürüp, Balh sarı élder maşlahatı- (8) dın Baba Şayh, bir neçe Özbek kişisi bile, Mir Hamanıñ ƙorğanığa kélürler. Mir Hama, Baba Şayhni (9) ƙorğanıda tüşürür, özgelerni bir yérde otak bérürler. Mir Hama, Baba Şayh- (10) nı çapƙulap, bir neçe kişisi bile, band ƙılıp, Téñri-bérdige Ƙunduzğa kişi çapturur. (11) Téñri-bérđi, Yâr 'Alını ve 'Abdu'l-lañfını bir neçe âbâdân yigit bile yéberür. Bular yétkünçe, Mullâ Baba, Özbek kişisi bile, (12) Mir Hamanıñ ƙorğanığa kélip, uruş muruş salur hayalı ƙılır; hiç iş ƙıla (13) almas. Téñri-bérdiniñ kişisige ƙoşulup, K₄₀₁ Ƙunduz kældiler. Baba Şayhniñ (14) yarası yaman ékendür; ol cihattın başını késip, oşbu fırsatlarda Mir Hama kélürdi. H_{309a} (1) 'Inâyatlar ve şafƙatlar bile, sar-afraz ƙılıp, akrân u amşalıdın mumtaz eyledim. (2) Bâñi Şığavul barganda, E_{258b} bu iki köhne bi-davlatniñ başığa birer sir altun va'da ƙılıp édim. (3) Bu 'inâyatlardıñ başqa, bir sir altun oşal va'da yosunı bile Mir Hamağa bérildi.

(4) Bu fırsatta Ƙısımtay - kim Bıyânağa ılığar barıp édi - bir neçe baş késip, kélürdi. (5) Ƙısımtay bile Böçke bir neçe ƙazaƙ yigitler bile, til tuta barganda, iki bölek kâfirniñ (6) çapƙunçısını basıp, yétmiş séksen kişi alurlar. Hasan Han Mivâtiniñ taħƙıƙ (7) kélip ƙoşulğan habarını Ƙısımtay ayta kélđi.

Yek-şanba günü, aynıñ sékizide, Ustâ 'Alî-ƙulı (8) oşol uluƙ ƙazanı bile - kim ƙoyarda taş öyi bi-nuƙşân édi, dârü-hânasını (9) hem soñra ƙoyup, tayyâr ƙılıp édi - taş atarında, tafarrucığa bardım. Namâz-ı diğér bar édi, (10) taş attı; miñ altı yüz ƙadam yol bardı. Ustâğa kemer-ħancar ve ğıl'at ve topƙak (11) in'âm boldı.

Dü-şanba günü, cumâda'l-avval ayınıñ toƙuzıda, ğazâ niyyatı bile safar (12) ƙılıp, maħallâtın ƙıƙıp, tüzde tüşüldi. Üç tört gün munda, çerik yığılmaƙça (13) ve çerikniñ çapduğı ve sâman ƙılmaƙça turdük. Çün Hindistân élige ğaylı ı'tımâd yok

3 Sâr-bâğ : E Sârâ-bâğ || 9 bir yérde : H her yérde her yérde || 11 'Alını : H 'Alî | yigit : H kişi || 309a
2 Şığavul : E şıƙavul | barganda : H ba[r]ğanda || 3 'inâyatlardıñ : E 'inâyatlarıdın | oşal : E oşol || 4
Ƙısımtay : H قسمتی , E قسمنی || 5 Ƙısımtay : H قسمتی , E قسمنی kim || 6 Mivâtiniñ : H
Miv[â]tiniñ || 7 Ƙısımtay : H قسمتی , E قسمنی || 11 ğazâ : H اغرا | niyyatı : E نیتی || 12
yığılmaƙça : E yıƙılmaƙça || 13 ve sâman : H - | 14 Hindistân : E Hindüstân | élige : E éli élige

(14) édi, her tarafka her tarafka bu Hindistân umarâsıdın ılğar bitildi. ‘Ālam Hınnı H_{309b} (1) Güvâlyârğa ılğar bitildi, kim barıp Raħım-dādka kömek bolğay. Mekenni ve Kâsım Bég (2) Sanbalını Hâmıd ve ağa inisi bile ve Muħammad Zaytūnnı Sanbalğa ılğar bitildi.

Oşbu yurtta (3) ħabar kélđi, kim Rānā Sangā, bolğan çerigi bile, Bıyānanıñ yakınığa- E_{259a} ça çapar. Karavulluqka (4) bargan kişiler barganlar ħabar yétküre almaslar, belki qorğanga hem kire almaslar. Qorğan éli qorğandın (5) yırakraq ve bişarfaraq çıkarlar. Yağı zorraq kélip, bularnı dürbetür. Sangar Ĥan Cancūha (6) anda şehid boldı. Ġavğāda Kette Bég cébesiz oq K₄₀₂ çapıp, çıkar. Bir kâfirni yayağlatıp, (7) alur maħalda, Kette Bégniñ bir nökeriniñ kılıçını alıp, Kette Bégniñ kıtfığa oq çapar. (8) Ġalaba taşvişlar tarttı; Rānā Sangāniñ ġazâsıda kéle almadı. Néçe maħaldın soñ, (9) yahşıraq boldı; veli ma‘yübraq boluptur.

Kısımtay ve Şāh Mañşür Barlas ve her kim - ki (10) Bıyānadın kélđi - bilmen, qorqқанları mu édi, yā élni qorqutğanları mu édi, (11) kâfirniñ çerigini cald u carrârlıq bile köp sıtäyış u ta‘rif kıldılar. Safar kılğan (12) yurttın, Kâsım MİR-āħūrni bil-dârlar bile yéberildi, kim Mudhākūr pergeneside - kim ordu (13) tüşer yérdür - qalın çāh qazdurğay.

Şanba ġüni, cumāda'l-avval ayınıñ on (14) törtide, Agre navāħisıdın köçüp, çāhlar qazılğan yurtka kélip tüşüldi. H_{310a} (1) Értesige andın köçtük. Ĥâtırğa kéçti, kim bu navāħida uluq suluq, orduğa suyu (2) vafā kıtur yer Sikridür; ihtimālı bar kim, kâfir sunı alıp tüşkey. Bu cıhattın buranğar, (3) cuvanğar, ġol, yasal yasap oq, mutavaccıh bolduq. Derviş Muħammad Sārbān bile Kısımtay - kim (4) Bıyānağa barıp kélip, yer sunı E_{259b} körüp bilip édi - ilgeri Sikri köliniñ (5) yaqasında yurt körsetkeli yéberildi. Kélip, yurtta tüşüp, Maħdi Ĥ‘ācağa, (6) Bıyānadağılarga kişi çapturıldı, kim bi-tavaqkuf kélip, qoşulğaylar. Humāyūnnıñ (7) nökeri Bég Mirek Moğulnı, bir néçe yigit bile, kâfirdın ħabar alğalı yéberildi. (8) Géçesige barıp, ħabar alıp, tañlasığa ħabar keltürdiler, kim ġanim kişisi Busāvardın (9) bir kürüh ilgerrek

14 tarafka : H tarafğa | tarafka : H tarafğa | Hindistân : E Hindüstân | umarâsıdın : E امرائی دین || 309b

1 bitildi : H yéberildi | Bég : E - || 2 ve Muħammad : H Muħammad || 3 çerigi : E çerigi || 4 bargan

kişiler : E barganlar || 5 dürbetür : E اوراتر || 7 oq : E uluq || 8 ġazâsıda : E ġazvıda || 9 Kısımtay : H

قسمتی , E قسمنی || 10 qorqқанları : E qorqқанları | qorqutğanları : H qorqutmaqları || 11 çerigini :

E çerigini | asru : H osru || 310 1 suluq : E - || 3 Kısımtay : H قسمی , E قسمنی || 4 yer : her || 5

körsetkeli : H köre || 6 Bıyānadağılarga : E Bıyānadağılar || 8 Busāvardın : H Pusāvardın

kélip, tüşken érmış hem. Oşbu gün Mahdi H'âca (10) ve Muḥammad Sulṭān Mīrzā ve Bıyānadağı ilğar kélip, қоşuldılar.

Bégler, navbat bile, (11) қаравulluққа ta'yīn boldılar. 'Abdu'l-'azīz, қаравulluқ navbatıda ilgeri keyni- (12) ni mulāḥaza kılmay, rāst, Kānvāhağa barıptur, kim Sikrīdin bés kürüh yol- (13) dur. Kāfır ilgerrek köçken ékendür. Bularnıñ mundaқ cılavsız ilgeri (14) barganlarını bilip, tört bés miñ kişi tiz oқ yétip kélürler. 'Abdu'l-'azīz K₄₀₃ ve Mullā Apak miñ miñ bés yüzçe kişi bolğay H_{310b} (1) édi. Ğanım kişisini çağlamay, bular hem élik қоşarlar; қалın kişi алған bile oқ, (2) téprer.

Bu ḥabar bizge kélgeç, Muḥıb 'Alī Ḥalifanı, Ḥalifanıñ nökerleri bile yéberdük. Mullā Ḥuseynni (3) ve yana ba'zıların uyruқ muyruқ bularnıñ kömegige yéberdük. Soñra Muḥammad 'Alī (4) Ceng-cengni hem yéberildi. İlgeri ta'yīn bolğanlar, Muḥıb 'Alī alar yétkünçe, 'Abdu'l-'azīz (5) alarnı E_{260a} tépretip, tuğını alıp, Mullā Nı'mat, Mullā Dāvud ve Mullā Apaқnıñ inisi ve yana bir néçe- (6) ni alıp, şehid қılған ékendürler. Bular yétkeç, Ṭāhır Tabarī, Muḥıb 'Alīnıñ tağayısı, çapar. (7) Kömek yétmes, Ṭāhırnı oşandaқ alurlar. Muḥıb 'Alī hem uruş aşnāsıda yıқılır. (8) Baltu, köndelendin kirip, Muḥıb 'Alīnı çıkarur. Bir kürühgeçe bularnıñ keyniçe (9) kélürler. Muḥammad 'Alī Ceng-cengniñ қарası paydā bolğaç, turarlar.

Bizge pay-ā-pay ḥabar kélđi, (10) kim Ğanım kişisi yavuқ kélđi. Cébe keyip, atlarğa kéçim salıp, yarağlanıp, çapa atlandük. (11) Buyurdum kim, arabalarını tartıp, kélürtgeyler. Bir kürüh kélđük. Ğanım kişisi (12) yanğan ékendür.

Yanımızda uluқ köl édi. Su maşlaḥatıña oşbu yérde tüşüldi. Araba- (13) larnı ilgeri mażbüṭ kılıp, zıncırlar bile, arabalarını marbüṭ eyledük. Her iki araba (14) arası yéti sékiz қarı bolğay édi, kim zıncır tartılır édi. Muştafā Rūmī, Rūm H_{311a} (1) dustürı bile, araba kılıp édi. Ḥaylı çust u çaspān yaḥşı arabalar édi. Çün Ustā 'Alī-қulı (2) zıddāna ma'āş kıılır édi, bu cıhattın Muştafānı buranğarda, Humāyünnıñ alıda, (3) ta'yīn kııldı. Araba yétmegen yérge Ḥurāsānī ve Hindistānī bil-dārlar ve kelendilerni (4) salıp, ḥandaқ қazdurulđı.

12 Kānvāhağa : H Kānvahağa || 13 ilgerrek : E يكارراك ايل || 14 tört ... yétip : H - | kélürler : H [kélür]ler || 310b 2 Muḥıb : مُحَب | Ḥuseynni : H Ḥuseyn || 3 muyruқ : H suyruқ (سويروق) || 6 kılgan ékendürler : H kılgandurlar || 10 keyip : H keyilip || 13 araba : H آزا || 14 arası : H faşılası || 311a 1 çaspān : H çasbān | Ustā : H Ūstā || 2 buranğarda : E بُرانغاردا || 3 ta'yīn : E ta'ayyun | yétmegen : H ميمان | Hindistānī : E Hindüstānī

Bu kâfirniñ mundak ıldam kélişidin ve Bıyânada (5) bolğan uruş işidin ve Şâh Manşür ve Kısımtay ve Bıyânadın kélgenlerniñ (6) ta'rif E_{260b} u sıtâyışdın çerik élide bi-dillığı zâhır boladur édi. 'Abdu'l-'azizniñ (7) basturğanı hod, bar-sarı boldı. Élniñ K₄₀₄ içminân-ı hâtırı ve çerikniñ istihkâm-ı (8) zâhırı üçün, araba yétmegen yérge yıgaçdın se-pâya dék néme yasap, her iki (9) se-pâyaniñ arasını - kim yéti sékiz qarı bolğay - uyniñ hâmidın argamçılar (10) kılıp, mazbûţ u marbûţ kılıldı. Bu asbâb u âlât, muhayyâ vu mükemmel bolğunça, yégirme yégirme bés (11) güнге tarttı.

Oşbu furşatta, Kâbuldın Sulţân Huseyn Mirzâniñ kız nebiresi (12) Kâsım Huseyn Sulţân ve Ahamad Yüsuf Seyyid Yüsuf ve Kivâm Ordu-şâh, yana ba'zı yeke yarım- (13) dın bés yüzçe kişi kældiler. Muhammad Şarîf Munaccım şom-nafs hem, bular bile kıldı. Baba Dost (14) Suçı - kim çağır üçün Kâbulğa barıp édi - Ğazniñniñ muvaccah çağırıldın üç qatâr H_{311b} (1) tévede çağır yüklep, ol hem bular bile kıldı.

Mundak maħalda - kim ötken vaqâyi' u hâlât ve parişân (2) söz ü kelimâtın, néçük kim mezkûr boldı, çerik éliniñ taraddud u tavahhumı bısyâr édi - (3) Muhammad Şarîf Munaccım şum-nafs, egerçi maña aytur yarası yok édi, her kimge yoluxsa mubâlagalar bile (4) aytur érdi kim: "Bu ayyâmnda Mariğ ğarb sarıdur; her kim bu tarafdın uruşsa, mağlûb (5) bolur." Mundak şum-nafs né kim sordı, bi-dil élniñ köñlini köprek sındurdı. (6) Anıñ bu parişân sözlerige göş kılmay, kıtur işlerimizni ba-cıd yañılmay, uruş (7) işide ba-cıd ve maşâf kılmakça E_{261a} musta'ıd boldük.

Yek-şanba günü, aynıñ yégirme ikiside, (8) Şayğ Camâlini yéberildi, kim Mıyân-dü-âb terkeş-bandlardın ve Dillidin yıga alğança, (9) çerik yıgıp, Mivâtıñ kénitlerini çapıp, talap, éligidin kélgenini taqşir (10) kıлмаğay; tâ bularğa ol tarafdın hadaki bolğay. Mullâ Türk 'Alige - kim Kâbuldın kéledür (11) édi - farmân boldı, kim Şayğ Camâli bile koşulup, Mivâtı çapmaqta ve buzmaq- (12) ta taqşir kıлмаğay. Mağfûr Divânğa hem, yosunluk farmân boldı. Barıp, Mivât- (13) niñ bir néçe yağa

4 kélişidin : E kişidin || 5 Kısımtay : H قسمتى , E قسمى || 6 sıtâyışdın : H sıtâyışdın | bi-dillığı : H bi-dilğı || 7 basturğanı : E tapşurğanı | bar-sarı : E bir sarı | içminân : H اطمینان | çerikniñ : E firengniñ (فرنك نينك) | istihkâm : E istihkâmi || 8 se-pâya : E yana pâya || 9 qarı : H قارى || 10 yégirme yégirme bés : E yégirme bés || 311b 1 çağır : H - | vaqâyi' u hâlât : E vaqâyi' hâlât || 2 kelimâtın : H kemâlâtın | çerik éliniñ : E çerikke || 3 egerçi : H eger || 6 işlerimizni : E işlerni | ba-cıd : H - | yañılmay : H tikilmey || 7 günü : E - || 9 çerik : E çerik || 10 bularğa : H bularge | 'Alige : H 'Ali || 11 buzmaqta : E buzmaqça

buçkağdağı kəntlerini çapıp, talap, esir kılıpturlar. Ol (14) mamardın K₄₀₅ bularga çandān ḥadak bolmadı.

Dū-şanba günü, cumāda'l-avval ayınıñ yégirme H_{312a} (1) üçide, sayr kıla atlanıp édim Sayr aşnāsıda ḥātırımğa yétti, kim hamīşa tavba dağdağası ḥātırımda (2) bar édi, bu nā-maşrū' amr-ı irtikābıdın 'ala'd-davām köñlüm dāğbar édi. Dédim kim: "Ay nafs!"

(3) چند باشی زمعاصی مزه کش تویه هم بی مزه نیست بچش⁶⁹

(4)	Néçe 'ışyān bile ālūdalıgıñ,	Néçe ḥırmān ara āsūdalıgıñ,
(5)	Néçe nafsıñğa bolur sēn tābı',	Néçe 'umruñını kıtur sēn zāyı'.
(6)	Nıyyat-ı gāzv ile kim yürüp sēn,	Ölmegiñni özüñe körüp sēn;
(7)	Kim ki ölmek öziğe cazm éter,	Oşbu ḥālatta bilür sēn ki néter;
(8)	Davr éter cumla manāhıdın özin,	Arıtur barça günāhıdın özin.
(9)	Ḥoş kılip özni, bu kēçmeklikdin,	Tavba kıldım çağır içmeklikdin.
(10)	Altun u nuqra, şurāḥi vu ayak	Machs ālātı tamāmın ol çaq
(11)	Ḥāzır eylep, barını sindurdum;	Terk étip maynı, köñül tındurdum ⁷⁰ .

(12) Bu sindurulğan altun, kümüş şurāḥi ve ālātını mustahaklarğa ve (13) darvişlarğa üleşildi. Ol kişi kim tavbada E_{261b} muvāfaqat kıldı, 'Asas édi. Saqalını kırkmaқта ve qoymakta hem muvāfaqat kılip édi. Ol (14) géçesi ve tañlası, béglerdin ve içkilerdin ve sıpāhıdın ve gāyr-ı sıpāhıdın üç yüzge H_{312b} (1) yaqın kişi tavba kıldılar. Ḥāzır çağırlarını töktürüp, Baba Dost kéltürgen çağırlarını, (2) buyurdük kim, tuz salıp, sirke kılgaylar. Çağırlarını tökken yérde, bir vāyn qazdu- (3) ruldı. Nıyyat

⁶⁹ Ne zamana kadar günahlardan zevk alcaksın; tövbe tatsız değildir, onu da tat. (Bâbur)

⁷⁰ Bâbur

7 kim ki : H kimge | ḥālatta : E ḥālatta || 9 içmeklikdin : H içmeklikdin || 13 saqalını kırkmaқта ve qoymakta : H saqalka qoymaqqa || 14 içkilerdin : H içki | ve sıpāhıdın : HE sıpāhıdın || 312b 1 kıldılar : E kıldı

kıldım kim, bu vāynnı taş bile  opartıp, bu vāynnıñ yanında bu 'a  ayrı (4) kıl aylar. Mu arram ayı, t arih-ı to uz y z otuz b şde - kim barıp G v ly rnı sayr kıldım, (5) yanganda Dolp rdın Sikri k ldim - bu v yn tam m bolup  di. Burunrak (6) niyyat kılıp  dim, kim Sang -ı k fir a zafar tapsam, tam anı Musulm nlar a ba ı lay. Tavba K406 (7) a n sıda Dervif Mu ammad S rb n bile  ay  Zayn tam a ba ı ini y d b rdiler. D dim (8) kim: “Ya ı y d b rdiñiz!”  ligimizdegi vil yatlarda* Musulm nlarnıñ tam ası ba ı  boldı. (9) Mun ilarnı til p, buyurdum kim, bu iki ‘a imu’ - an um r, kim v k ’ boldı, muniñ (10) i b r a farm nlar bitigeyley.  ay  Zaynnıñ in ası bile farm nlar bitilip, cam’-ı (11)  alam-rav a yeberildi. Ol in a budur:

FARM N - I ZAH RU' D-D N MU AMMAD B BUR

”نحمد تو ابا يحب (12) التوا بين و يحب التطهرين و شكر وهايا يهدى المذنبين و يغفر المستغفرين و نصلى (13) على خير خلقه محمد و اله الطيبين و صحبه الطاهرين71،

meraiyay  ray  riyab aliyab ke mejlis mejalı (14) صور اسباب ومخازن لالى نقوش صدق و ثوابت نقش پذير جواهر زواهر H313a (1) اين معنى خواهد بود طبيعت انساني بمقتضای فطرت ماييل لذات نفساني است و (2) ترك مشتبهات متوقف بر توفيق يزدانى و تاء بيد اسمانى نفس بشر از ميل به شر دور نيست (3) ”وما ابرى نفسى ان النفس لامارة بالسوء72، و اجتناب از ان جز براههء ملك غفورنى و ”ذلك (4) فضل الله يؤتية من يشاء والله ذوالفضل العظيم73” غرض از تصوير اين مقاله و (5) تقرير اين مقوله آنكه بمقتضای بشریت بر حسب مراسم پادشاهان و لوازم پادشاهى (6) و بر عادت صاحب جاهان از شاه و سپاهى در عنفوان ايام شباب بعضى (7) از مناهى و برخى از ملاهى ار تكاب نموده ميشد بعداز چند روزى ندامت (8) و حسرت تمام حاصل آمده يكيك ازان مناهى مرتكبه را ترك مى نمود و بتوبهء نصح (9) باب رجوع بدان مسدود ميكشت اما توبهء شراب كه اهم مطالب آن و اعظم (10) مارب آن مقصود است در حجاب ”الامور مرهونه بارقاتها74” محتجب مانده روى نمى (11) نمود تا آنكه درين اوقات فرخنده

* E n shasında bu satırdan itibaren (261b 10.satır), 935 senesi vak'aları gelmektedir. H n shasında bu vak'alar 339a 2.satırda ba lar.

71 T vbe edenleri ve temizleri seven t vbe kabul ediciye hamedederiz. G nahk rlara do ru yolu g steren ve ma faret isteyenlerin dile ini yerine getiren ba ı layıcıya  ukrederiz. Yarattıklarının en hayırlısı Muhammed'e, s f evl t ve t hir eshabına Allahatan rahmet dileriz. (D u a)

72 Ben nefsimi temize  ıkarmam;  unk  nefis Rabbimin merhameti olmadık a, k t l   emreder. (K u r ' a n , XII, Y   s u f 153)

73 ... bu Allahın dilediğine verdi i l tfudur. Allah b y k l tuf sahibidir. (K u r ' a n , LVII, H a d i d 121)

74  şler vakitlerine ba lıdır. (A t a s   z  )

ساعات که بجهت تمام احرام جهاد بسته باعساكر (12) اسلام ما، ثر در مقابله كفار بمقاتله نشستہ بوديم از ملهم غيبی وهاتف لاریبی مضمون (13) میمون ”الم یأْن للذین امنوا ان تخشع قلوبهم لذكر الله75“ شونده جهت قلع اسباب معصیت (14) بجد تام قرع ابواب انابت نمودیم و هاری توفیق حسب المضمون ”من قرع بابا H313b (1) و لیج و لیج76“ در اقبال گشود و افتتاح این جهاد بجهاد اکبر که K407 مخالفت نفس است امر فرمود (2) القصة ”رنا ظلمنا انفسنا77 بر زبان اخلاص بیان آورده ”تیت الیک وانا اول المؤمنین78، را (3) بر لوح دل منقش کردانیدیم و دایه، توبه، شراب را که مکنون خزینہ، سینه بود بامضا (4) رسانیدیم و خدام ظفر احتشام بموجب حکم فرخنده فرجام صراحی و جام و سایر ادوات (5) و آلات طلاونقره که بکثرت و زینت چون گواکب سپهر رفیع مزین مجلس بدیع (6) بود عزت شریعت را بر زمین خواری و مذلت زده مانند اصنام که انشاء الله تعالی (7) عنقریب بکسرشان موفق شویم پاره پاره ساختند و هر پاره را نزد مسکینی و (8) بیچاره انداختند و بیمن این انابت قریب الاجابة بسیاری از مفریان درگاه (9) بمقتضای ”الناس علی دین ملوکهم79، در همان مجلس بشرف توبه مشرف گشتند و بالکلیه از سر (10) شرب خمر در گذشتند و هنوز فوج فوج از از مطیعان اوامر و نواهی ساعت فساعت (11) بدین سعادت مستسعد میکردند امید که بمقتضای ”الذال علی الخیر کفاعة80، ثواب این اعمال (12) بروزگار با اقبال نواب خجسته قال پادشاهی عاید کرد و بمیمنت این سعادت (13) فتح و نصرت بو مافیو مامتز اید آید و بعد از اتمام این نیت و تکمیل این امنیت (14) فرمان عالم مطیع شرف نفاذ یافت که در ممالک محروسه حرسها الله عن الافات H314a (1) و المخافات مطلقات هیچ آفریده مرتکب شرب خمر نشود و در تحصیل آن (2) نکوشد و خمر نسازد و نفر و شد و نخرد و ندارد و نبرد و نیارد ”فاجتنبوه لعلکم (3) تفلحون81، و شکرا علی هذه الفتوح و تصدقا لقبول تلك التوبه النصوح بخیر (4) بخشایش پادشاهی در جوش آمده امواج کرم که سبب ابادانی عالم و آبروی (5) بنی آدم است ظاهر ساخت و تمغای بو جمیع ممالک را از مسلمانان که حاصل آن (6) از حد حصر افزونست با وجود استمرار از منه، سلاطین سابق بکرفتن آن چون (7) از ضوابط شریعت سید المرسلین بیرون بود براند اخته فرمان صادر شد که (8) در هیچ شهر و بلد و راه و کذر و ممر و بندر تمغانگیرند و نستانند و تغییر و تبدیل بقواعد (9) این حکم را ندهند ”فمن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه علی الذین یبدلونه82، سبیل مستأمنان (10) «vUœUÄ XHU ö» K408 d و تاجیک و عرب و عجم و هندی و

75 İnananların gönüllerinin Allahı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi? (K ur' an , LVII, H a d i d | 16)

76 Bir kapıyı çalmakta inat eden içeri girer. (A t a s ö z ü)

77 Rabbimiz! Kendimize yazık ettik. (K ur' an , VII, A ' r â f | 23)

78 Sana tövbe ettim, ben inananların ilkiyim. (K ur' an , VII, A ' r â f | 143)

79 Halk padişahının dinindedir.

80 Hayra yol gösteren, hayır işleyen gibidir.

81 Bundan çekininiz, belki iflâh olursunuz. (K ur' an)

82 Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa, bunun günahı değiştirenlerin üzerinedir. (K ur' an , II, B a k a r a | 181)

فارسی و (11) رعیت و سپاهی و کافه امم و عامه طوایف بنی آدم آنکه بدین عارفه مزیده مستظهر (12) و امیدوار بوده بدعای دولت ابد اتصال اشتغال نمایند و از لوازم این احکام میمنت انجام در نکذردند و انحراف نورزند می باید که (13) بر حسب فرمان عمل نموده بتقدیم رسانند و چون بتوقیع و قیوع اشرف اعلی رسد (14) اعتماد نمایند کتب با الامر العالی اعلی الله المتعالی و خلد تقاوه فی ۲۴ شهر جمادی الاول H_{314b} (1) سنه ۹۳۳

83

Zahîreddin Muhammed Bâbur'un Fermanı

“Tövbe edenleri ve temizleri seven tövbe kabul ediciye hamederiz. Günahkârlara doğru yolu gösteren ve mağfiret isteyenlerin dileğini yerine getiren bağışlayıcıya şükrederiz. Yarattıklarının en hayırlısı Muhammed'e, sâf evlât ve tâhir eshabına Allahtan rahmet dileriz.”

Akıl erbabının, esbabın suretlerinin mâkesi ve sadakat ile doğruluk incilerinin mahzeni olan, fikir aynaları şu fikirin parlak cevherlerinin süsünü kabul edecekler: insanın tabiatı, yaradılışı icabı, nefsânî lezzetlere mâildir. Şüpheli şeylere karşı olan isteği terk etmek, Allahın tevfikine ve semavî bir yardıma bağlıdır. Beşer şerre meyletmekten uzak değildir “Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça kötülüğü emreder.” ve ondan sakınmak ancak yarlıgayıcı padişahın inayeti ile olur. “bu Allahın dilediğine verdiği lûtuftur. Allah büyüklük lûtuf sahibidir.”

Bu yazıyı yazmaktan ve bu sözleri söylemekten maksat şudur: Beşeriyet icabı, padişahlık merasim ve levazımı iktizası, şah ve sipahilerden mevki sahiplerinin âdetleri dolayısıyla, gençlik anlarında bazı günahlar işleniyor ve biraz havâyât ile meşgûl olunuyordu. Birkaç gün sonra tamamen hasret ve nedamet gelince, bütün bu işlenen günahlar birer birer terk ediliyor ve halis bir tövbe ile dönüş kapısı örtülüyordu. Fakat bu maksatla istenilenlerin en mühimi ve hissedilen ihtiyaçların en şiddetlisi olan şarap tövbesi, “İşler vakitlerine bağlıdır.” perdesi ile örtülü kalmıştı. Tam bir cehd ile cihat ehramını bağladığımız ve İslâm şiarlı asker ile birlikte, kâfirlere karşı harbe giriştiğimiz bu uğurlu anlarda, gayip mülhimi ile şüpheden âri hatiften, “İnananların gönüllerinin Allahı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?” mazmununu işterek, günah sebeplerini kökünden atmak için, tam bir gayretle, tövbe kapılarını çaldık. Tevfik rehberi, “Bir kapıyı çalmakta inat eden içeri girer.” mazmunu iktizasınca, ikbâl kapısını açtı ve bu cihada başlamakla nefse muhalefetten ibaret olan büyük cihadı emretti. Hulâsa “Rabbimiz! Kendimize yazık ettik.” ayetini ihlâs diline getirerek, “Sana tövbe ettim, ben inananların ilkiyim.” ile gönül levhasını süsledik. Gönülde gizli bir istek olan şarap tövbesini kuvveden fiile çıkardık. Zafer ihtişamlı hademeler, sonu uğurlu olan hüküm mucibince, çokluk ve ziynetçe yüksek semanın yıldızları gibi, güzel meclisin süsü olan sürahi, kadeh ve sair altın ve gümüş âlât ve edavâtı şeriatin izzeti için, alçaklık ve zillet toprağına çarparak, inşallah kırmağa muvaffak olacağımız putlar gibi, parça parça ettiler ve her parçasını bir fakire ve bir biçareye verdiler. Bu kabûlü yakın tövbenin uğuru ile, mukarreplerin çoğu, ‘Halk, padişahının dinindedir.’ muktezasınca, aynı mecliste tövbe şerefine mazhar oldular ve şarap içme hevesinden tamamen vaz geçtiler. Böylece saatten saate emir ve nehiye baş eğenler bölük bölük bu saadete ulaşıyorlar. “Hayra yol gösteren, hayır işleyen gibidir.” muktezasınca, bu işlerin sevabının, falı uğurlu olan nevvabımızın padişahlığı zamanına âit olması ve saadetin uğurluğu ile fetih ve nusretin günden güne artması ümit edilir. Bu niyetin tamamlanmasından ve bu emniyetin alınmasından sonra, muhafazamızdaki memleketlerde - Allah buraları felâket ve belâlardan korusun - hiçbir canlı ferdin şarap içmemesi ve onu elde etmeyeğe çalışmaması, şarap yapıp satmaması ve satın dahi almaması, götürüp getirmemesi, hatta evinde bile bulundurmamasını ve “Bundan çekininiz, belki iflâh olursunuz.” mânâsını mutazammın, âlemin boyun eğdiği ferman sadır oldu.

Bu fetihlere teşekkür ve bu has tövbenin kabûlüne tasadduk olmak üzere, padişahın cömertlik denizi harekete gelerek, cihanın mamurluğuna sebep olan ve Adem oğullarının yüzünü ağartan kerem dalgaları baş gösterdi. Bütün memleketlerin, evvelki padişahların almakta bir an bile gecikmedikleri, hadden ve hesaptan aşırı vergilerini, Resûllerin Efendisi'nin şeriatine aykırı olduğu için Müslümanlardan kaldırdı ve hiçbir şehir, kasaba, yol, geçit, uğrak ve limanlardan vergi alınmaması ve bu emrin kaidelerini değiştirmek ve başkalaştırmak gibi, yolsuzluklara yol verilmemesi hususunda, “Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa, bunun günahı değiştirenin üzerinedir.” mânâsını mutazammın ferman çıktı.

Oşbu ayyāmda, ötken vaqāyî'dın - neçük kim mezkūr boldı - uluq (2) kiçikte dagdağa vu taraddud köp édi. Hiç kimdin mardāna söz ve dilirāna rāy éşitilmes édi (3) édi. Hikāyat déğüçi vuzarāniñ ve vilāyat yéğüçi umarāniñ* ne sözleri mardāna (4) édi, ne özleri; ne tadbirları şāhib-hımmatāna édi, ne taqrirları. Bu yürüşde (5) Hālıfa yaşşılar bardı. Žabt u iškām bābıda cidd u ihtimāmni taqşir kılmadı.

Āhır élniñ (6) mundaq bi-dilliklarını sorup ve bu nav' sustluklarını körüp, bir tadbir (7) hātırımğa yétti. Cami' béglerni ve yigitlerni çarlap, dédim kim: "Bégler ve yigitler!

84

(8) هر که آمد بجهان اهل فنا خواهد انکه یابنده و باقیست خدا خواهد بود

(9) Her kim kim ki hayāt maclısığa kırıptür,
 'Ākıbat acal paymānasıdın içküsidür.
 Her kişi (10) kim tiriklik manzılığa kéliptür,
 Āhır dünyā ğam-hānasıdın kéçküsidür.

Yaman (11) at bile tirilgendin, yaşşı at bile ölgen yaşşıraq.

(12) بنام نکو کر بمیرم رواست مرا نام باید که تن مرک راست 85

(13) Téñri Ta'ālā bu nav' sa'ādatnı bizge naşib kılıptur ve mundaq davlatnı (14) bizge qarib eyleptür; ölgen şehid, öltürgen ğazî. Barça Téñriniñ kelāmı H_{315a} (1) bile ant içmek kérek, kim hiç kim bu kıtāldın yüz yandurur hayāl kıılmağay; tā badan- (2) dın canı ayrıлмаğunça, bu muhāraba vu muqātaladın ayrıлмаğay."

Türk, Tācık, Tatar, Arap, Acem, Hindli, Farslı, sipahi, reaya ve bütün milletler ile Adem oğullarından, padişahın kereminin gölgesinde emin olarak yaşamak isteyenler, bu ebedî ümide bel ve ümid bağlayarak, ebedî devletin duası ile meşğul olsunlar ve bu hükümlerin icap ettirdiği şeylerden ayrılmayıp, başka tarafa sapmasınlar. Bu fermanın icabına göre hareket edip, hükümlerini yerine getirerek, yüksek ve şerefli mührü hāvî olduğunu görünce, mutlaka itimat etsinler.

Dokuz yüz otuz üç senesi cemaziyelevvel ayının yirmi dördünde, ulu emir üzerine, yazıldı. Yüce Tanrı onu yükselsin ve nüfuzunu ebedî kılsın.

* Eserin Farsça tercümesi olan *Vākı'at-ı Bāburî*'de hikāyat déğüçi, *suhan-ğüy*; vilāyat yéğüçi, *[vilāyat]-h^vār* olarak tercüme edilmiştir. H ve K'de yéğüçi kelimesi *تیگوچی* şeklinde yazılıdır; E'de ise bu kısım eksiktir. (bk. Beveridge, a.e., s. 556)

⁸⁴ Dünyaya gelen herkes ölecektir; kalan ve ebedî olan Tanrıdır. (Bābur)

⁸⁵ İyi adla ölürsem, ne âlâ; bana nam lâzım, çünkü vücut ölecektir. (Firdevs, *Şehname*)

3 vuzarāniñ : H وزارینک | yéğüçi : HK تیگوچی || 4 ne : HK نه | ne : HK نه || 10 ğam-hānasıdın : H

ğam-h^vānasıdın

Bég ve nöker, uluq kiçik, barça (3) ragğat bile *Muşhaf*' nı élikke alıp, oşbu mazmün bile 'ahd u şart kıldılar. K₄₀₉ Tavr (4) tadbiri édi. Yavuqtın yıraqtın dost u duşman körgeli, éşitkeli, yaǵşı boldı.

(5) Oşbu ayyāmda, tuş tuşdın şor u fitna qāyım boldı. Huseyn Han Nühāni, Rā- (6) birini kélip aldı. Qutub Hannıñ kişisi Candvārnı aldı. Rustam Han (7) dégen bir merdek, Mıyān-dū-ābdağı terkeş-bandlarını yığışturup, kélip (8) Kölni alıp, Kiçik 'Alim band kıldı. Sanbalnı, Zāhıd taşlap çıktı. Qanūcnı, Sulţān (9) Muḥammad Dulday qoyup kélđi. Güvälyārnı, Güvälyārliq kâfırlar kélip, muḥşara kıldı. (10) 'Ālam Hannı - kim Güvälyārga kömek yéberilip édi - Güvälyārga barmay, öz vilāyatıǵa (11) bardı. Her gün her tarafdın bir nâ-ḥoş ḥabar kélür édi. Çeriktin ba'zı Hındıstāni- (12) lar qaça kiriştiler. Haybat Han Gürk-endāz qaçıp, Sanbalǵa bardı. Ḥasan Han (13) Bārivāl qaçıp, kâfirǵa kirdi.

Bularǵa parvā kılmay, alımızǵa oq, mutavaccih bolduq. (14) Arabalar ve galteklik se-pāyalar, bu asbāb u ālāt, kim tayyār boldı; se-şanba günü H_{315b} (1) cumāda'l-āḥır ayınıñ toquzıda, nav-rüz günü köçtüq. Buranǵar, cuvānǵar, ğol yasal (2) yasap, alımızda arabalarını ve galteklik se-pāyalarını yürütüp, bularnıñ kéynide Ustād 'Alı-kulim camı' tüfek-endāzlar bile ta'yin kııldı, kim yayaq arabanı kéyni- (3) din ayrılmay, yasal bile yürügeyler. Yasallar yerlik yerige kélgendin soñ, (4) camı' yasallarǵa ıldam katrap, yétip, buranǵar, cuvānǵar, goldağı bégler ve yigitler (5) ve sıpāhılarǵa köñüller bérıp, her qaysi bölekniñ qaysi yerde turuşını (6) né yosunluq yürüşini muqarrar u muayyan kılıp, oşbu tartib u nasaq bile bir kürühça (7) yol kélip, tüştük. Kâfir kişisi hem ḥabar-dār bolup, utrudın bölek bölek yasap, (8) kédiler. Araba ve ḥandaq bile, ordu tüşkendin soñ, ordunu ve ordu utrusını (9) mażbūt u mustahkem kııldı.

Çün bu gün uruş ḥayālı yoq édi, azaglaq (10) yigit yılañ ilgeri çıqıp, ğanım kişisi bile élik alışıp, şugunlaştılar. (11) K₄₁₀ bir néçe kâfirni alıp, başını késip keltürdiler. Melik Qāsım hem bir néçe baş késip, (12) keltürdi. Melik Qāsım yaǵşı bardı. Oşmunça bile çerik éliniñ köñli ḥayli (13) kuvandı. Élge özgeçe tahnıya paydā boldı. Tañlası köçüp, uruşur (14) ḥayālmız bar édi, kim Ḥalifa ve ba'zı davlat-ḥ'āḥlar 'arzǵa yétkürdiler kim, çün H_{316a} (1) muqarrar bolǵan yurt yavuqtur, anı ḥandaqlap, mażbūt kılıp oq köçülse, davlatqa (2) munāsıbtur. Ḥandaq maşlahatı

2 kéynide ... arabanı : H - || 3 yasallar : H yasaplar || 7 tüştük : H tüştü[k] || 8 ordunu : HK ordunuñ || 13 tañlası : H tañlası bégler (تاسی بیکلار) || 316a 1 yavuqtur : H yavuqtu[r]

üçün, Hälifa atlanıp, handağ yérlerini bil-dârlarğa ta'yîn (3) kılıp, muhaşşillar muqarrar kılıp keldi.

Şanba günü, cumâda'l-âhır ayınıñ on üçide, (4) arabalarını alımızğa tarturup, buranğar, cuvanğar, ğol yasal bile bir kürühge (5) yavuş yol kélip, muqarrar bolğan yurtka tüşüldi. Ba'zı çadırlar tikilip, (6) ba'zı tikilmekte édi, kim habar keltürdiler, kim yağıniñ yasalı paydâ boldı. Fi'l-ğâl (7) atlanıp, farmân boldı, kim buranğar buranğarğa, cuvanğar cuvanğarğa yérlik yérige barıp, (8) arabalar bile yasallarnı mażbüť u murattab kılğaylar.

Çün bu *Fatħ - n ā m a'* dın İslām (9) çeriginiñ keyfiyyatı ve küffār haylıniñ kemmiyyatı, şufūf u yasalniñ turuşları ve (10) ahl-ı İslām ve ahl-ı küffārniñ uruşları muşahhaş u ma'lūm bolur; ol cihattın bi- (11) ziyāda vu nuqsān, oşol *Fatħ - n ā m a* - kim Şayh Zayn inşā kılıp édi - şabt boldı:

F A R M Ā N - I Z A H Ī R U ' D - D Ī N M U Ḥ A M M A D B Ā B U R - I Ğ Ā Z Ī

(12) الحمد لله الذى صدق وعده و نصر عبده (13) و غير جنده و هزم الاحزاب و حدن و لاشئ بعده يامن رفع دعائهم
(14) الاسلام بنصر اوليائه الراشدين و وضع قوايم الاصلنام بقهر اعدائه الماردین H316b (1) فقطع دایر القوام الذين
ظلموا و الحمد لله رب العالمين و صلى الله على خير خلقه محمد سيد(2) الغزاة و المجاهدين و على آله و اصحابه الهداة
الى يوم الدين 86 " تواتر نعمای سبحانی باعث (3) تكاثر شكر و ثناء يزدانيست و تكاثر شكر و ثناء يزدانى مودت
تواتر نعماء سبحانى بر هم نعمت (4) شكرى مرتب است و هر شكرى را نعمتى از عقب اداى لوازم شكر از قدرت بشر
(5) متجاوز است و اهل اقتدار از استيفاء K411 مراسم آن عاجز على الخصوص شكرى كه (6) در مقابل نعمتى لازم
آيد كه نه در دنيا دولتى از آن عظيم تر باشد و نه در عقبى سعادتى (7) از آن جسيمتر نمايد و اين معنى جز نصرت
بر اقويای كفار و استيلا بر اغنيای فجار كه (8) " اولئك هم الكفرة الفجرة 87 " در بيان امثال ايشان نازلست نخواهد

⁸⁶ Her türlü hamd, vaadinde sadık, kuluna yardımcı ve askerine zahir olup, tek başına düşmanlarını zelil eden ve her şey kendisi ile kaim olan Allaha mahsustur. Doğru yola sâlik velilerinin yardımı ile, İslâmın sütunlarını yükselten ve putların ayaklarını, âsî düşmanların kahrı ile, alçaltan ve zulmedenlerin kökünü kıran Allahın (yardım sendendir). Her türlü hamd, âlemlerin rabbi olan Allaha mahsustur. Allahın salât ve selâmı, kıyamete kadar yaratıklarının en hayırlısı, gazilerin ve mücahitlerin efendisi Muhammed'in, âlinin ve yol gösterici eshabının üzerine olsun. (*D u a*)

⁸⁷ İşte bunlar inkârcı olanlar, Allahın buyruğundan çıkanlardır. (*K u r ' a n* , LXXX, *A b e s e* 142)

5 yurtka : H yurtğa || 7 buranğar : H - | cuvanğar cuvanğarğa : H cuvanğarğa cuvanğarğa | 11 farmân-i

... Ğāzi : H -

بود و در نظر (9) بصیرت ارباب الباب احسن از آن سعادتى نخواهد نمود المنة لله که (10) آن سعادت عظمی و موهبت کبری که من المهدي الى هذا العهد مطلوب اصلی (11) و مقصود حقیقی ضمیر خیر اندیش و رای صواب گیش بود درین ایام خجسته (12) فرجام از ممکن عواطف حضرت ملك علام روی نمود فتاح بی منت و فیاض (13) بی علت مجدداً بفتح فتح ابواب فیض بر چهره، آمان نواب نصرت مالک ما کشد (14) اسامی نامی افواج باپتجاج ما در دفتر غزاة کرامی مثبت گردید و لواء اسلام بامداد H317a (1) لشکریان ظفر الحجام ما باوج رفعت و ارتقار سید و کیفیت صدور این سعادت (2) و ظهور این دولت آنکه چون اشعه، سیوف سپاه اسلام پناه ممالک هندرا (3) پلمعات انوار فتح و ظفر منور ساخت چنانچه در فتحنامه ها، سابق سمت تحریر یافته (4) بود ابادی توفیق رایات ظفر آیات مارا در ممالک دهلی و اکره و جونپور و (5) خرید و بهار و غیر ذلك بر افراخت اکثر طوایف اقوام از اصحاب کفر و ارباب (6) اسلام اطاعت و انقیاد نواب فرخنده فرجام مارا اختیار نموده طریف عبودیت (7) را بقدم صدق و اخلاص بیمودند اما رانا سنکاه کافر که در سوابق ایام دم (8) اطاعت نوام خجسته الحجام مامیزد اکنون بمضمون ” ابی واستکبر و کان (9) من الکافرین 88“ عمل نموده شیطان صفت سرکشیده قاید لشکر دور آن و (10) سر خیل سپاه مهجوران کشته باعث اجتماع طوایفی کر دید که بعضی طون لعنت (11) زنار در کردن داشتند و برخی خمار محنت ارتداد در دامن و استیلاء (12) آن کافر لعین ” خزله فی یوم الدین 89“ در ولایت هند بر تبه، بود که پیش از (13) طلوع افتاب دولت پادشاهی

و قبل از سطوع نیر خلافت شهنشاهی با آنکه (14) را جها و رایان بزرگ نهاد که درین مقاتله اطاعت فرمانش نمودند و حاکمان H317b (1) و پیشوایان متصف بارتداد K412 که درین محاربه در عنانش بودند بز رکی خودرا منظور داشته (2) در هیچ قتالی متابعت بل موافقت وی نکرده اند و در هیچ مسافرت طریق (3) مصاحبت و مرافقت او نسپرده اند تمامی سلاطین رفیع این خط و سبب چون (4) سلطان دهلی و سلطان کجرات و سلطان ماندو و غیر هم از مقاومت آن (5) بد سیر بی موافقت کفار دیگر عاجز بوده اند و بلطایف الحیل باو مدارا و مواسامی (6) نمودند لواء کفر در قریب دویمت شهر از بلاد اسلام افراخته بود و تخریب (7) مسجد و معابد نموده عیال و اطفال مو منان آن بلدان و امصار را اسیر ساخته (8) و قوت وی از قرار واقع بجای رسیده که نظر بقاعده مستمره، هند که يك لك (9) ولایت را صد سوار و کروری را ده هزار سوار اعتبار میکنند بلاد مسخران (10) سر خیل کفره بده کرور رسیده که جای يك لك سوار باشد و درین ایام بسی (11) از کفار نامی که هرگز در هیچ معرکه یکی از یشان امدادش ننموده اند پناهر (12) عداوت عساکر اسلامی بر لشکر شقاوت اثر وی افز و دند چنانچه ده حاکم (13) باستقلال که هر يك چون دود دعوی سرکش مینمودند و در قطری از اقطار (14) قاید جمعی از کفار بودند مانند اغلال و سلاسل بدان کافر فاجر متصل کشتند و آن H318a (1) عشره کفره که بر نقیض عشره مبشره لوای شقاوت فزای ” فبشر هم بعذاب الیم 90“ (2) می افراشتند توابع و عساکر بسیار و پر کناث و سبب الاقطاع داشتند چنانچه (3) صلاح الدین سی

88 O ise kaçındı, büyüklük tasladı ve inkâr edenlerden oldu. (*Kur'an*, II, *Bakara* 134)

89 Din gününde rezil olsun

90 ... elem verici bir azabı müjdele. (*Kur'an*, III, *Âl-i İmrân* 121)

هزار سوار را ولایت داشت و راول اودی سینک باکری (4) دوازده هزار و حسن خان میواتی دوازده هزار و بارمل ایدری چهار هزار (5) و نریت هاره هفت هزار ستروی کچی شش هزار و دیرم دیو چهار هزار (6) برسنگ دیو چهار هزار و محمود خان ولد سلطان سکندر اگرچه ولایت و (7) پرکنه نداشت اما ده هزار سوار تخمینا بامیدواری سرداری جمع کرده (8) بود که مجموع جمعیت آن مهاجران وادی سلامت و امنیت نظر بقاعده (9) مستمره پرکنه و ولایت هندو و لک و یک هزار باشد القصه آن کافر مغرور (10) باطن کور ظاهر دلها باقساوت کفار سیاه روزگار را ”کظلمات بعضها (11) فوق K413 بعضی 91، بایکدیگر موافق ساخته در مقام مخالفت و محاربت اهل اسلام (12) دیدم هدم اساس شریعت سید انام علیه الصلوة و اسلام در آمد و مجاهدان (13) عساکر پادشاهی مانند قضاء الهی بر سر آن دجال اعور آمده قضیه ”اذا جاء (14) القضاء عمی البصر 92، را منظور نظر بصیرت اصحاب سیرت گردانیدند کریمه ” و من جاهد H318b (1) فانما یجاهد لنفسه 94، را ملحوظ داشته حکم واجب الادغان جاهد و ”الکفار المنافقین 93، را (2) بامضا رسانیدند روز شنبه سیزدهم شهر جمادی الثانی سنه 933 که ”بارک الله (3) فی سبتکم 95، نشان مبارکی آن روز است در نواحی موضعی گانوا از مضافات بیانه (4) حوالیکوهی که دو گروهی اعداء دین بود مضراب خیام نصرت الحجام لشکر اسلام (5) کردید چون کوبه و دبدبه موکب اسلامی بکوش اعداء دین و کافران لعین رسید (6) مخالفان ملت محمدی که مانند اصحاب فیل در پی اهدام کعبه اهل اسلام بودند (7) فیلان کوه پیکر عفریت منظر را اعتضاد خود ساختند و همه متفق و یکدل (8) کشتند لشکر شقاوت اثر خود را فوجها پر داخند

(9)	بان فیلهای هندوانی ذلیل	شده غره مانند اصحاب فیل
(10)	چو شام اجل جمله مکر وه و شوم	سیه تر زشب بیشتر از نجوم
(11)	همه همچو آتش ولیکن چو دود	کشیده سر از کین بچرخ کبود
(12)	چو مور آمدند از یمین و یسار	سوار و پیاده هزاران هزار 96

91 Birbirinin üstüne gelen karanlıklar gibi

92 Kaza gelince göz kör olur. (A t a s ö z ü)

93 Kâfirlere ve münafıklara karşı cihat ediniz.

94 Hak uğrunda cihat eden, ancak kendisi için cihat etmiş olur. (K u r ' a n , XXIX, A n k e b û t 1 6)

95 Allah cumartesi günlerinizi mübarek etmiştir.

96 Ashab-ı fil gibi zelil Hindular, fillere mağrur oldular. Hepsi de ecel gecesi gibi, mekruh ve uğursuz, geceden daha siyah ve yıldızdan daha çoktular. Hepsi ateş gibi idiler; falat kinlerinden, duman gibi, başlarını mavi semaya kaldırmışlardı. Sağdan ve soldan, atlı ve piyade, binlerce karınca gibi, saldırdılar.

(13) و بغز مقاتله و کارزار متوجه آوردی نصرت شعار شدند غزاة (14) عساکر اسلامی که اشجار ریاض شجاعتمند صنوبر صفت صفها کشیدند و H319a (1) نوك خود صنوبری مهبر افتاب شعاع را چون قلوب مجاهدان (2) فی الله باوج ارتفاع رسانیدند صفی چون سد سکندری آهن فام و بناهی (3) مانند طریق شریعت پیغمبری باستقامت و استحکام متین قوت متانتش (4) ”کانهم بنیان مرصوص97، و فلاح و فیروزی بمقتضای ”اولئك على هدى من ربهم (5) و اولئك هم المنلحون98، باهالی آن صفت مخصوص K414

(6) در آن رخنه نی از طباع وهیم چو رای شهنشاه و دین قویم

(7) علم های او فرش فرشا هم الفهای ” انا فتحنا 100 “ همه99

(8) در غایت جزم را منظور داشته بطریق غزاة روم جهت پناه (9) تفکجیان و رعد انداز که در پیش سپاه بودند صفی از ارايه ترتیب (10) نموده بایکدیگر بزنجیر اتصال داده شد القصة جیوش اسلام جنان انتظام (11) و استحکام پدید آورد که عقل پیر و چرخ اثیر مدبر و مرتبش را آفرین کرد (12) درین ترتیب و استحکام و تشییید و انتظام مقرب الحضرت سلطانی و اعتماد الدولة الخاقانی نظام الدین علی خالیفه داد سعی و اجتهاد (13) و داد و همه تدبیر آتش موافق تقدیر و جمله سرداریها و کارگذاری های او (14) پسندیده رای منیر افتاد مقرر عزت پادشاهی در غول مقرر کشت و H319b (1) بر دست راست غول برادر اعز ارشد ارجمند سعادت یار المختص (2) بعواطف الملك المستعان چین تیمور سلطان و فرزند اعز ارشد منظور (3) انظار حضرت اله سلیمان شاه و جناب هذایت مآب ، لایت انتساب (4) خواجه کمال الدین دوست خاوند و معتمد السلطنت العلیه موء من العتبه (5) السنیه مقرب خاص و زبده اصحاب اختصاص کمال الدین یونس علی و (6) عمدة الخواص کامل الاخلاص جلال الدین شاه منصور برلاص و عمدة الخواص (7) زبده اصحاب اختصاص نظام الدین درویش محمد ساریان و عمدة الخواص (8) صادق الاصل شهاب الدین عبدالله کتابدار و نظام الدین دوست ایشیک (9) اقا در محال خود قرار گرفتند و بر دست چپ غول سلطنت مآب خلافت (10) انتساب المختص بعواطف الملك المستعان سلطان علاء الدین عالمخان (11) ابن سلطان بهلول لودی و مقرب الحضرة السلطانی مشار الیه و دستور (12) اعظام الصدور بین الاتعام ملاة الجمهور و موید الاسلام شیخ زین (13) خوافی و عمدة الخواص کامل الاخلاص کمال الدین محب علی ولد مقرب الحضرت سلطانی (14) مشار الیه و عمدة الخواص نظام الدین تردی بیک برادر قوج احمد مرحوم H320a (1) و عمدة الاعظم و الاعیان خان اعظم آرایش خان

97 ... kenetlenmiş bir duvar gibi.. (K u r ' a n , LXI, S a f f 14)

98 İşte Rablerinin yolunda olanlar ve saadete erişenler bunlardır. (K u r ' a n , II, B a k a r a 15)

99 Bu safta vehim tabiatlardan bir delik bile yoktur; şahlr şahının reyî ve din gibi kavîdir. Semayı süpüren alemleri، انا فتحنا 'nın elifleridir.

100 (K u r ' a n , XLVIII, F e t i h 11)

ولد قوج بيك مرحوم مذکور (2) و شیر افکن و دستورا عاظم الوزرا بين الامم خواجه کمال الدين حسين و (3) جماعه، K415 ديوانيان عظام هر يك در موضعی مقرر ایستادند در برانغار فرزند (4) اعز ارشد ارجمند سعادت یار کامکار منظور انظار عنایات حضرت (5) آفریدکار اختر برج سلطنت و کامکاری مهر سپهر خلافت و شهریاری (6) المسدوح بلسان العبد والحر معز السلطنه والحلاقه محمد همايون بهادر متمکن (7) کشته بر بين سعادت قرین العزیز فرزند جناب سلطنت مآب المختص (8) بعواطف الملك الديان قاسم حسین سلطان و عمدة الخواص نظام الدين (9) احمد يوسف اوغلاقچی و معتمد الملك کامل الاخلاص جلال الدين هندو بيك (10) قوچین و معتمد الملك صادق الاخلاص جلال الدين حسرو کوکلناش (11) و معتمد الملك قوام بيك اوروشاه و عمدة الخواص کامل العقيدة (12) والاخلاص ولی خازن و قراقوزی و عمدة الخواص نظام الدين پیر قلی (13) سیستانی و عمدة الوزرا بين الامم خواجه کمال الدين پهلوان بدخشی و (14) معتمد الخواص نظام الدين عبد الشکور و عمده الاعیان سلیمان اقا ایلچی H320b (1) سیستان مقرر کشته بر یسار ظفر دثار فرزند کامکار مشار الیه عالی جناب (2) سیادت مآب مرتضوی انتساب میر همه و عمدة الخواص کامل الاخلاص شمس (3) الدين کوکلناش و نظام الدين خواجهکی اسد خاندان تعیین یافتند و در برانغار (4) از امراء هند عمدة الملك خانخانان و دلاور خان و عمدة الاعیان ملکداد کر (5) رانی و عمدة الاعیان شیخ المشایخ شیخ کورن هر يك در مقامی که فرمان (6) شده بود ایستادند و در جوانغار عساکر اسلام شعار عالیجاه نقابت (7) پناه رفعت دستکاه افتخار آل طه و یسن قده اولاد سید المرین سید مهدی (8) خواجه و برادر اعز ارشد کامکار منظور انظار عنایات حضرت آفریدکار محمد سلطان میرزا (9) و سلطان مآب خلافت انتساب المختص بعواطف الملك المستعان عادل (10) سلطان ابن مهدی سلطان و معتمد الملك کامل الاخلاص معز الدين (11) عبد العزیز میراخور و معتمد الملك شمس الدين محمد علی جنکجنک و عمدة الخواص (12) کامل الاخلاص جلال الدين قتلق قدم قراول و عمدة الخواص کامل الاخلاص (13) جلال الدين شاه حسین بارکی مغول غانچی K416 و نظام الدين جان محمد بيك انکه (14) صف کشیدند و در ینجانب از امراء هند نتیجتی السلاطين کمالخان و جلالخان H321a (1) اولاد سلطان علاء الدين مذکور و عمدة الاعیان عایخان شیخزاده فرملی (2) و عمدة الاعیان نظام خان بیانه تعیین شده بودند و جهت تولغمه معتمد الخواص (3) کامل الاخلاص تردیکه و ملک قاسم برادر بابا قشقه باجمعی از فرقه مغول در جانب (4) برانغار و معتمد الخواص صادق الاخلاص مومن اتکه و معتمد الخواص رستم ترکمان (5) باشلیغ باجماعتی از تاینان خاصه در طرف جوانغار نامزد شدند و عمدة الخواص (6) کامل الاخلاص زیده اصحاب اختصاص نظام الدين سلطان محمد بخشى اعیان (7) و ارکان غزاة اسلام را در مواضع و محال مقرره ایشان داشته خود (8) باستماع احکام مامستعد بود و تواجیان و یساولان را باطراف و جوانب (9) ارسال میگردانید و احکام مطاعه مراد ضبط و ربط سپاه و سپاهی سلاطين (10) عظام و امراء کرام و سایر غزاة ذوی الاخترام میرسانند و چون ارکان (11) لشکر قائم کشته هر کس بجای خود شتافت فرمان واجب الاذعان لازم (12) الامتثال شرف اصدار یافت که هیچکس بی حکم از محال خود حرکت ننماید (13) و بی رخصت دست بحاریه نکشاید و از روز مذکور پاسی گذشته بود که فریقین (14)

مقابلین متقارب یکدیگر کشته بنیاد مقاتله و کارزار شد قلبین عسکرین H321b (1) مانند نور و ظلمت در برابر یکدیگر ایستاده در برانغار و جوانغار چنان عظیم قتالی (2) واقع شد که زلزله در زمین و لوله در سپهر برین افتاد جوانغار کفار شقاوت (3) آثار بجانپ برانغار میمنت دثار عساگر اسلام شعار متوجه کشته بر سر خسرو (4) کورکدلاش و ملک قاسم برادر بابا قشقه حمله آوردند برادر اعز ارشد چین قور (5) سلطان حسب الفرموده بکومک ایشان رفته مردانه قتالی آغاز نهاد و کفار (6) را از جا برداشته قریب بعقب قلب ایشان رسانید و جلد و بنام العزیز (7) برادر شد و نادرالعصری مصطفی رومی از غول فرزند اغز کامکار منظور (8) انظار عنایات حضرت آفرید کارالمختص بعواطف الملك الذی ینهی و یامر (9) محمد همایون بهادر اربهارا پیش آورده صفوف سپاه کفار را به تفک K417 و (10) ضرب زن مانند قلوبشان متکسر کردانید و در عین محاربه برادر اعز ارشد (11) قاسم حسین سلطان و عمده الخواص نظام الدین احمد یوسف و قوام بیک فرمان (12) یافته بامداد ایشان شتافتند و چون زمان زمان افواج کفار متعاقبت (13) و متواتر بامداد مردم خود می آمدند ما نیز معتمد الملك جلال الدین هندو بیک را (14) و از عقب او عمده الخواص محمدی کولتاش و خواجگی اسد جاندار و بعد از آن H322a (1) معتمد السلطنة الیه موثق العتبه السنیه مقرب کمال الدین یونس علی و عمده (2) الخواص کامل الاخلاص جلال الدین شاه منصور برلاس و عمده الخواص شهاب الدین (3) عبدالله کتابدارا و از پی ایشان عمده الخواص دوست ایشیک اقا و شمس الدین (4) محمد خلیل اخته بیکی را بکومک فرستادیم و برانغار کفره بکرات و مرات حملها (5) بر جانب جوانغار لشکر اسلام آوردند و خود را بغزاة ذو النجاة رسانیدند (6) و هر نوبت غازیان عظام بعضی را بزخم سهام ظفر فرجام بنار الجوار¹⁰¹ یصلونها (7) و بنس القرار¹⁰¹، فرستاده برخی را بر کردانیدند و معتمد الخواص مومن اتکه (8) رستم ترکمان بجانپ عقب سپاه ظلمت دستکاه کفار شقاوت پناه توجه نمودند (9) و معتمد الخواص صادق الخلاص خواجه محمد و علی اتکه باشلیغ نوکران مقرب الحضرة (10) السلطانی اعتماد الدولة الخاقانی نظام الدین علی خلیفه را بکومک مشار الیه فرستادیم (11) و برادر اعز ارشد محمد سلطان میرزا و سلطنت مآب عادل سلطان و معتمد الملك (12) معز الدین عبد العزیز میراخور جلال الدین قتلوق قدم قراول و شمس الدین محمد علی (13) جنکجنک و عمده الخواص شاه حسین بارکی پای محکم کردند دست بحاربه کشاده (14) مغول غانچی و دستور اعظام الوزراء بین الامم خواجه کمال الدین حسین را باجماعه دیوانیان H322b (1) بکومک ایشان فرستادیم همه اهل جهاد در رعایت جد و اجتهاد راغب مقاتله آمده (2) کریمه¹⁰² ” قل هل ترصون بنا الا احدی الحسنین¹⁰²، را منظور نظر داشتند و عزیمت جانفشانی (3) کرده لوای جان ستانی افراشتند و چون محاربه و مقاتله دیز کشید و بطویل (4) انجمید فرمان و اجب الادغان بنفاد رسید که از تابینان خاصه K418 پادشاهی (5) جوانان جنکی و هر بران پیشته بکرنکی که در پس آرابه مانند شیر در زنجیر

¹⁰¹ (cehenneme) götürenleri görmüyor musun? Ne kötü bir duraktır. (Kur'an, XIV, İbrahim 129)

¹⁰² De ki: "Bize iki iyiden (gazilik ve şehitlikten) başka bir şeyin gelmesini mi bekliyorsunuz?" (Kur'an, IX, Tevbe 152)

بودند از راست (6) و چپ و غول بیر ون آیند و جای تفکجیان را در میان گذارند و از هر در جانب (7) کارزار نمایند از پس ارابه مانند طلوع طلیعة صبح صادق از نتق افق بیر ون ناخند (8) و چون شفق کون کفار نامیمون را در معر که میدان که نظر سپهر گردان بود ریخته (9) بسیاری از سرکشانرا ستاره صفت از فلک وجود محو ساختند و نادر العصر (10) استاد علیقلی که باتوابع خود در پیش غول ایستاده بود مردانکی ها کرده و سنکها (11) عظیم القدرکه چون در پله میزان اعماش نهند صاحبش " فاما من ثقلت موازینه (12) فهو فی عیشة راضیه 103"، نام برآرد و اگر بر کوه راسخ و جبل شامخش اندازند " کالعهن (13) المنفوش 104"، از پادار ارد بجانب حصار آهن دثار صف کفار

را انداخت و بانداختن (14) سنک و ضرب زن و تفک بسیاری از اینیه اجسام کفاررا منهدم ساخت تفک H323a (1) اندازان غول پادشاهی حسب فرمان از ارابه بیان معر که آمده هریک از ایشان (2) بسیاری از کفاررا زهن محات چشاندند و پیاده در محل مخاطره عظیم در آمده (3) نام خودرا در میان شیران پیشه مردی و دلیران معرکه جوان مردی ظاهر (4) کردندند و مقارن این حالت فرمان حضرت خاقانی به پیش راندان اراها (5) غول بنفاد رسید و نفس نفیس پادشاهی فتح و دولت از یمین اقبال و نصرت (6) از یسار بجانب سپاه کفار متحرک کردید و از اطراف و جوانب عساکر ظفر مناقب (7) این معنی را مشاهده نموده تمامی بحر ذخار لشکر نصرت شعار قوج عظیم بر آورده (8) و شجاعت همه نهنگان آن بحرا از قوت بفعل در آورد و ظلام غبار غمام (9) کردار چون سحاب مظلم در تمامی معرکه متراکم کشت و بریق لمعات سیوف (10) در آن از لمعان برق در گذشت تهییج گرد زوی خورشید را چون پشت (11) آینه از نور عاری کرد ضارب بمضروب و غالب بمغلوب آمیخته سمت امتیاز (12) از نظر متواری شد ساحر زمانه چنان شی در نظر آورد که سیاره در آن (13) غیر تیر نمود و کواکب ثوابتش جز مواکب ثابت الاقدام نمینمود

K419

(14) فر و رفت و بر رفت روز نبرد نم خون بماهی و بر ماه کرد

H323b (1) زسم ستوران در آن پهن دشت زمین شش شد و آسمان کشت هشت

105

(2) مجاهدان غازی که در عین سراندازی و جانبازی بودند از هاتف غیبی نوید (3) "ولاتهنوا ولا تحزنوا وانتم

الاعلون 107"، می شنودند و از منهی لاریبی مژده " نصر من الله (4) و فتح قریب و بشر المؤمنین 106"، استماع

103 Ama tartıları ağır gelen kimse hoş bir hayat içinde olacaktır. (Kur'an, CI, Kâria 16-7)

104 ... atılmış renkli yüne benzeyecekler. (Kur'an, CI, Kâria 15)

105 Muharebe günü kan balığa ulaşı, toz aya çıktı. O geniş çölde atların tırmaklarından yer alu ve gök sekiz kat oldu. (Firdevsî, Şehname)

106 Allah katından bir yardım ve yakın bir zafer vardır. Ey Muhammed, inananlara müjde ver!

(Kur'an, LXI, Saff 13)

107 Gevşemeyin, üzülmeysin; mutlaka en üstünsünüzdür. (Kur'an, III, Âl-i İmrân 139)

می نمودند چنان بشوق محاربه میکردند که از (5) قدسیان ملاء اعلیٰ نداء تحسین بدیشان میر سید و ملائیک مقرب پروانه صفت (6) بر کرد سر ایشان میکردند و مابین الصلوتین ثابره قتال چنان اشتعال یافت (7) که مشاعل آن علم بر افلاک می افراشب و میمنه و میسره، لشکر اسلام میسره و میمنه (8) کفار نافر جام را باقلیشان دریک محل متجمع گردانید چون اثار غالبیت (9) مجاهدان نامی و ارتفاع لوای اسلامی ظاهر شدن گرفت ساعتی آن کفار (10) لعین و آن اشار بی دین در حال خود متحیر ماندند و آخر دلها از جان بر کنده (11) بر جانب راست و چپ غول جمله آوردند و در جانب چپ پیش تر هجوم کرده خودرا (12) نزدیک رسانیدند اما غزاة شجاعت سمات ثمره ثواب را منظور داشته نهال تیر (13) در زمین سینه هر یک نهادند و همه را چون بخت سیاه ایشان بر گردانیدند (14) قرین این حال نسایم نصرت و اقبال بر چمن دولت نواب خجسته مآل ماورزید H324a (1) و مؤده "انا فتحنا لك فتحا مبینا 108"، رسانیدن شاهد فتح که جمال عالم ارایش بطره (2) "ینصرك الله نصرًا عزیزا 109"، مزین کشته سعادت اقبال که در ستر اخفار بود یاری (3) نموده قرین حال کردند هندوان باطل حال خودرا شکل دانسته "کالعهن (4) المنفوش 110"، متفرق شدند و "کالفراش المبوث 111"، متلاشی کشتند بسیاری (5) کشته کشته در معرکه افتادند و کثیری از سرخود در گذشته سر

در بیابان (6) اوای نهادند و طعمه زاغ و زغن کردیدند واز کشتهها پشتها افراخته شد (7) و از سرها منارها پرداخته کردید حسن خان میواتی بضر ب تفك در سلك (8) اموات در آمده همچنین پیشتری از آن سرکشان ضلالت نشانرا (9) که سر آمدان قوم بودند تیر و تفك دسیده روز حیوة سر آمد از جمله راول اودی (10) سینک با کری که والی ولایت K420 دنکرپور بوده و دووازه هزار سوار داشته (11) و رای چندریان چوهان که چهار هزار سوار داشته و بویت راو ولد صلاح (12) الدین مذکور که حاکم خطه چندیری بوده شش هزار سوار داشته و (13) مانک چند چوهان و دلپت راو که صاحب چهار هزار سوار بوده و کتکو (14) گرم سنک و دنکوسی که سه هزار سوار داشته و جمعی دیگر که هر یک از ایشان H324b (1) بزرگ گروهی و سردار قاطبه ذی شوکت و شکوهی بودند راه دوزخ (2) پیمودند وازین دار و حل بدرک اسفل انتقال نمودند راه دار الحرب از (3) زخمیان در راو مرده مانند جهنم پر شد و درک الاسفل از منافقان جان بمالك (4) دوزخ سپر ملو کردید از عساکر اسلامی هرکس بهر جانب که شتافتی در هرکامی (5) خود کامی را کشته یافتی و آوردوی نامی از عقب مان چند کوچ نمودی (6) هیچ قدمی از فرموده مختشمی خالی نیافتی

108 Ey Muhammed! Doğrusu biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır. (*Kur'an*, XLVIII, *Fetih* 11)

109 Böylece sana, kimsenin güç yetiremeyeceği bir şekilde yardım eder. (*Kur'an*, XLVIII, *Fetih* 13)

110 ... atılmış renkli yüne benzeyecekler. (*Kur'an*, CI, *Kâria* 15)

111 ... çürünüp dökülen pervaneyeye döncecekler. (*Kur'an*, CI, *Kâria* 14)

(7) همه هندوان کشته زار و ذلیل بسنک تفک همچو اصحاب فیل

(8) زتنها بسی کوهها شد عیان بهر کوه از آن چشمهء خون روان

(9) زسهم سهام صف پرشکوه گزاران کریزان بهر دشت و کوه

112

«(10) ولوا علی ادبار هم نفورا¹¹⁵»، «وکان امر الله قدرا مقدورا¹¹⁴»، «فحمد الله السميع العليم¹¹³»

«(11) وما النصر الا من عند الله العزيز الحكيم¹¹⁶»

تحریر فی بیست و پنجم شهر جمادی الاخر (12) سنه ۹۳۳ 117

112 Bütün Hindular, ashab-ı fil gibi, tüfek taşı ile zâr ve zelil olmuşlardı. Cesetlerden, her birinden, kan çeşmesi akan dağlar zuhura geldi. Şevketli safın oklarının korkusundan sahra ve dağlarda domuzlar (veya bahadırlar) kaçıyorlardı.

113 Bilen ve işiten Allaha hamdederiz. (D u a)

114 Allahın emri şüphesiz gereği gibi yerine gelecektir. (K u r ' a n , XXXIII, A h z â b 138)

115 ... onlar ürkerek ardlarına dönerler. (K u r ' a n , XVII, İ s r a , 146)

116 Yardım ancak güçlü ve hakim olan Allah katından olur. (K u r ' a n , III, Â l - i İ m r â n 126)

117

Zahîreddin Muhammed Bâbur Gazi'nin Fermanı

“Her türlü hamd, vaadinde sadık, kuluna yardımcı ve askerine zahir olup, tek başına düşmanlarını zelil eden ve her şey kendisi ile kaim olan Allaha mahsustur. Doğru yola saik velilerinin yardımı ile, İslâmın sütunlarını yükselten ve putların ayaklarını, âsî düşmanlarının kahrı ile, alçaltan ve zulmedenlerin kökünü kıran Allahım (yardım sendendir). Her türlü hamd, âlemlerin rabbi olan Allaha mahsustur. Allahın salât ve selâmı, kıyamete kadar yaratıklarının en hayırlısı, gazilerin ve mücahidlerin efendisi Muhammed'in, âlînin ve yol gösterici ashabının üzerine olsun.”

Allahın nimetlerinin tevatürü, şükür ve senanın çoğaltılmasına baistür. Şükür ve senanın çoğaltılması, nimetlerinin tevatürünü iras eder. Her bir nimet, bir şükür müstelzim ve her bir şükürden sonra da bir nimet mukarrerdir. Fakat şükürün icap ettirdiği şeyleri eda etmek, insanın kudreti haricindedir. İktidar sahipleri onun merasimini ifadan acizdirler. Bilhassa bir nimete mukabil edilmesi lâzı gelen şükürden büyük, ne dünyada bir devlet bulunur ve ne de ahirette ondan büyük saadet görünür. İşte bi nimet, “İşte bunlar inkârcı olanlar, Allahın buyruğundan çıkanlardır.” ayeti, emsâlleri hakkında nazil olan kâfirlerin kuvvetleri üzerine nusret bulmak ve facir zenginleri istilâ etmekten başka bir şey değildir. Akıl sahiplerinin nafiz nazarlarına bundan daha güzel bir saadet görünmez. Minnet Allaha ki, bu büyük saadet ve ulu mevhibe, beşikten bu vakte kadar, hayır düşünen kalp ve doğru hükmeden aklın asil isteği ve bir tek maksadı idi.

Bu mübarek günlerde her şeyi bilen padişahın atufeti yüz gösterdi. Minnetsiz nimet kapılarını açıcı ve illersiz feyz bahşedici olan Allah, feyz kapılarının fethinin anahtarı ile büyüklüğü, nusretin sığındığı nevvabımızın emellerine açtı. Behçet sahibi kavmimizin meşhur isimlerini kerem sahıbe gazilerin defterine geçirdi. İslâmın bayrağı, zafer sahibi askerlerimizin imdadı ile, yüksekliğin zirvesine ulaştı. Bu devletin zuhurunun ve bu saadetin sudurunun keyfiyeti şudur: İslâmiyeti koruyan askerlerimizin kılıçlarının ışıkları Hindistan memleketlerini fetih ve zafer nurlarının ışıkları ile, evvelki fetihnamelerde yazıldığı gibi, münevver kılınca, tevfik-i ilâhi zafer nişanesi olan bayraklarımızı Dehli, Agra, Cûnpûr, Harîd, Behâr vs. memleketlerde dalgalanırdı. Müslüman ve kâfir olan kavimlerin ekserisi, mesut akıbetli nevvabımıza itaat ve inkıyadı ihtiyar ederek, sıdk ve ihlâs adımları ile, kulluk yolunu tuttular. Fakat evvelce akıbeti uğurlu nevvabımıza itaatten dem vuran

Rânâ Sangâ kâfiri şimdi, “O ise kaçındı, büyüklük tasladı ve inkâr edenlerden oldu.” mazmununca iş işleyip, şeytan gibi, baş kaldırdı. Zamane askerinin kaidi ve mencur ordularının rehberi olarak, bazılarının gerdanlarında lânet toku zennarı ve bazılarının da eteklerinde irtıdat mihneti dikenini bulan taifelerin toplanmasına bais oldu. O mel'un kâfirin - din gününde rezil olsun - Hindistan vilayetindeki istilâsı o dereceye vardı ki, padişahlık devleti güneşinin doğuşundan ve şahlar şahı halifelîği nurunun parlamışından evvel, bu mukatelede fermanına boyun eğen asil raca ve raylar ve bu muharebede hüküm altında bulunup, irtıdat ile muttasıf olan hakim, rehber ve büyüklerini göz önünde tutup, hiçbir muharebede ona mutavaat, belki muvafakat bile etmemişler ve hiçbir seferde onun sohbet arkadaşlığı yolunu tutmamışlardı. Bu geniş diyarın, Dehli sultanı, Gücerât sultanı ve Mândû sultanı ve sair gibi, bütün sultanları, diğer kâfirlerin muvafakatı olmadığından, o kötü gidişli adama mukavemet etmekten aciz kalmışlar ve türlü türlü hileleri ile müdara ve muvaza ediyorlardı. Küfür bayrağı takriben iki yüz kadar İslâm şehrinde dalgalanmıştı. Mabet ve mescitleri tahrip ederek, o şehir ve memleket müslümanlarının evlât ve ayâlini esir etmişti. Kudret ve kuvveti o dereceye varmıştı ki, Hint'in devam edip gelmekte olan, ve bir lek vilâyeti yüz atlı ve bir kürûru da on bin atlı addetmekten ibaret olan kidesine nazaran, bu kâfir başbuğu herifin musahhar memleketi on kürûra balığ olmuştur; bu bir lek süvarilik yer eder. Bu zamanlarda, hiçbir muharebede kendisine yardım etmeyen meşhur kâfirlerin çoğu, İslâm askerine olan düşmanlıkları hasebi ile, bu kâfirin, işleri güçleri şekavet olan, askerine iltihak ettiler. İş o dereceye vardı ki, on müstakil hakim, her biri duman gibi serkeşlik davasında bulundular ve her biri bir kıt'ada, kâfir kütlelerden birine kaid olarak, hâlhâl ve zincir gibi, o facir kâfire yapıştılar. Aşere-i mübeşşerenin aksine şekavet artıran, “elem verici bir azabı müjdele” bayrağını çeken bu on kâfir, fazla tab'a ile askerlere ve geniş pergenelere sahip idiler. Bunlardan Selâhaddin otuz bin süvarinin başbuğu idi. Râvel Üdî Sing Bâgerî on iki bin atlı, Midni Râv on iki bin, Hasan Han Mivâtî on iki bin, Bârmel İderî dört bin, Nerpet Hâre yedi bin, Setervî Keçî alu bin, Dîrim Div dört bin, Birsing Div dört bin atlıya malik idiler. Sultan Sikender'in oğlu Mahmud Han da vilâyet ve pergenesi olmamasına rağmen, serdarlık ümidi ile, tahminen on altı bin atlı toplamıştı. Bu selâmet ve emniyet vadisinden mehcür olanların mecmuu, Hint vilâyet ve pergene kidesine göre, iki lek ve bin atlı idi. Hasılı batınan mağrur ve zahiren kör olan o kâfir, günleri kara kâfirlerin kasvetli gönüllerini “Birbirinin üstüne gelen karanlıklar gibi” birbirine bağlayıp, muhalefet ederek, İnsanların Efendisi'nin - Allahın salât ve selâmı üzerine olsun - şeriatinin esasını yıkmak kasdı ile, müslümanlarla muharebeye geldi. Padişahın mücahitleri, Allahın kazası gibi, o tek gözlü deccalın başına üşüşerek, “Kaza gelince göz kör olur.” kaziyesini, basiret sahiplerinin nazarlarına arz ettiler ve “Hak uğrunda cihat eden, ancak kendisi için cihat etmiş olur.” ayetini göz önünde tutarak, itaatî vacip olan “Kâfirlere ve münafıklara karşı cihat ediniz.” hükmünü tatbik ettiler. Dokuz yüz otuz üç senesi, cemaziyelahir ayının on üçüncü cumartesi günü - ki “Allah cumartesi günlerinizi mübarek etmiştir.” o günün mübarekliğinin bir nişanesidir - Biyâne müzafaundan, Kânvâ mevkii civarındaki iki tarafı din düşmanları ile dolu olan dağlık arazi, encamları nusret olan İslâm askerlerinin çadır kurdukları yer oldu. İslâm askerinin debdebe ve ihtışamı din düşmanlarının ve mel'un kâfirlerin kulağına erişince, ashab-ı fil gibi, ehl-i İslâmın kâbesini yıkmak isteyen, Muhammed ümmetinin muhalifleri, dağ suratlı ve ifrit yüzlü filleri kendilerine siper yaptılar. Hepsî mütefik ve gönüllü olarak, işleri şekavet olan askerlerini bölük bölük ayırdılar.

“Ashab-ı fil gibi, zelil Hindular, fillere mağrur oldular. Hepsî de, ecel gecesi gibi, mekruh ve uğursuz, gecedan daha siyah ve yıldızdan daha çoktular. Hepsî ateş gibi idiler; fakat kinlerinden, duman gibi, başlarını mavi semaya kaldırmışlardı. Sağdan ve soldan, atlı ve piyade, binlerce karınca gibi, saldırdılar.”

Yüzlerini, vuruşmak ve harp etmek niyeti ile, şıarı nusret olan orduya çevirdiler. Şecaat bağının ağçları olan İslâmın gazileri, sanavber gibi, saflar bağlayarak, günüş gibi parlayan, sanavber heybetli mızraklarını, Allah yoluna cihat edenlerin kalpleri gibi, yüksekliğin zirvesine çıkardılar. İskender'in seddi gibi, demir renkli saf ve Peygamber'in şeriatinin yolu gibi, doğruluk ve muhkemlik bakımından, metin bir melce meydana getirdiler. “kenetlenmiş bir duvar gibi” bunun metanetine bir işaret, felâh ve zafer, “İşte Rablerinin yolunda olanlar ve saadete erişenler bunlardır.” muktezasınca, o ahaliye has bir sıfattır.

“Bu safta vehim tabiatlardan bir delik bile yoktur; şahlar şahının reyî ve din gibi kavidir. Semayı süpüren alemleri, انا فتحنا'nın elifleridir.”

Nihayet ihtiyatı göz önüne alarak, Rum gazileri gibi, askerinin önünde bulunan tüfekçi ve radendazları muhafaza için, arabalardan bir sıra tertip edilerek, birbirine zincir ile bağlandı. Hasılı İslâm askerleri öyle bir intizam ve istihkâm meydana getirdiler ki, koca akıl ve çarh-ı esir, bunun müdebbir ve mürettibine aferin okudu. Bu tertip, istihkâm, teşyid ve intizam hususunda, o sultanın mukarreplerinden devlet-i hakaniyenin mutemedi Nizameddin Ali Halife hayli saî ve içtihat gösterdi. Bütün tedbirleri takdire muvafik, reislik ve başarıları parlak aklın tahsisine uygun geldi.

Padîşahı izzet mahallî merkezde tesis edilmişti. Merkezin sağında izzetli, olgun, bahtı yaver birader ve herkesin yardımını istediği padişahın atufeti ile mütemayiz Çın Temür Sultan; izzetli, reşit, Allahü Taalanın teveccüh nazarına mazhar olan mahdum Süleyman Şah; hidayetün melcei ve velîlîğin müntesebi Hoca Kemaleddin Dost Hâvend; saltanat-ı âliyenin mutemedi ve atebe-i seniyenin emini, ihtisas sahiplerinin zübdesi ve has mukarrep Cemaleddin Yunus Ali; hasların desteği ve ihtisası tam Celâleddin Şan Mansur Barlas; hasların desteği ve ihtisas sahiplerinin zübdesi Nizameddin Derviş Muhammed Sarban; hasların desteği ve ihlâsı hakikî Şahabeddin Abdullah Kitabdar ve Nizameddin Dost Eşik Ağa yerlerini tesbit etmiş bulunuyorlardı.

Merkezin solunda ise, saltanatın melcei, hilâfetin müntesebi ve herkesin yardımını istediği padişahın atufeti ile mütemayiz Sultan Alâaddin Âlem Han b. Sultan Behlûl Lûdî; müşarünileyh sultan hazretlerinin mukarrebî, insanlar arasındaki vezirlerin en büyüğü, halkın sığınağı ve İslâmiyetün müeyyidi Şeyh Zeyn Hâfî; müşarünileyh sultan hazretlerinin mukarrebinin oğlu, hasların desteği ve ihlâsı tam Kemâleddin Muhib Ali; merhum Koç Ahmed'in kardeşi ve hasların desteği Nizameddin Terdi Bey; büyüklerin ve ileri gelenlerin desteği ve merhum Koç Bey'in oğlu Ârâyiş Han; milletler arasındaki vezirlerin büyüğü ve Şirefgen Hoca Kemâleddin Hüseyin ve divan memurlarının bir kısmı mukarrer yerlerine yerleşmişlerdi.

Sağ cehahta, bahtı yaver, baadet sahibi, kâmkâr, yaradıcı Allahın inayet nazarına mazhar, saltanat ve kâim burcunun yıldızı, hükümdarlık ve hilâfet semasının güneşi, köle ve hürlerin lisanı ile methedilmi, saltanat ve hilâfetin izaz ettiği ve olgun mahdum Muhammed Humayun Bahadur yer almıştı. Saadete yakın olan sağında, saltanat melcei hazretlerinin mahdumu ve mükâfat bahşedici padişahın atufeti ile mütemayiz Kasım Hüseyin Sultan; hasların desteği Nizameddin Ahmed Yusuf Oğlakçı; mülkün mutemedi, ihlâsı tam Celâleddin Hindu Bey Kuçın; mülkün mutemedi, ihlâsında sadık Celâleddin Hunsrev Kökeltaş; mülkün mutemedi Kıvam Bey Orduşah; hasların umdesi, akide ve ihlâsı kâmil Veli Hâzin Kara Kuzı; hasların desteği Nizameddin Pîr-kulî Sistanî; milletler arasındaki vezirlerin desteği Hoca Kemâleddin Pehlivan Bedahşi; hasların mutemedi Nizameddin Abdüşşükür ve âyânın desteği, Irak elçisi Süleyman Ağa ile Sistan elçisi Hüseyin Ağa bulunuyorlardı. Zafer kaplı olan soluna ise, müşarünileyhin kâim sahibi oğlu, saltanatın melcei, âlicenap ve Hazret-i Murtaza'ya müntesip Mîr Heme; hasların direği ve ihtisası kâmil Şemseddin Muhammedî Kökeltaş ve Nizameddin Hâceği Esed Cândâr (Hândâr) tayin edilmişlerdi. Sağ cehahta Hint ümerasından, mülkün desteği, hanlar hanı Dilâver Han; âyânın desteği Melikdâd Kererânî ve âyânın umdesi, şeyhler şeyhi Şeyh Güren, kendilerine ferman buyurulan yerlerde, mevki almışlardı.

Şiarı İslâmiyet olan ordunun sağ cehahtında mevki-i âlî, nakipliğin penahı, yüksekliğin desteği, Tâhâ ve Yâsîn âilesinin mucib-i iftiharî Resûller Efendisi'nin oğullarının nümunesi Seyid Mehdi Hoca; kâim sahibi, aziz, olgun ve hâlik hazretlerinin inayet nazarlarına mazhar olmuş birader Muhammed Sultan Mirza; saltanatın melcei, hilâfete müntesip ve kendisinden yardım istenilen padişahın atufetine mazhar Adil Sultan b. Mehdi Sultan; mülkün mutemedi ve ihlâsı kâmil Muizzeddin Abdülaziz Mirâhûr; mülkün mutemedi Şemseddin Muhammed Ali Cenc-ceng; hasların umdesi ve ihlâsı kâmil Celâleddin Kutluk Kadem Karavul; hasların umdesi ve ihlâsı kâmil Celâleddin Şah Hüseyin Yâregî Moğul Gancı ve Nizameddin Can Muhammed Beg Ateke saf bağlamışlardı.

Bu tarafa ise, Hint emirlerinden, sultanların neticesi ve mezkur Sultan Alâaddin oğullarından Kemâl Han ve Celâl Han ile âyânın umdesi Ali Han Şeyhzâde Fermülî; âyânın umdesi Nizam Han Biyâne tayin edilmişlerdi.

İhtiyat olarak, hasların mutemedi ve ihlâsı kâmil Terdike ve Baba Kaşka'nın kardeşi Melik Kasım bir miktar Moğul ile sağ cehahta ve hasların mutemedi, ihlâsı hakikî Mü'min Ateke ile hasların mutemedi Rüstem Türkmen bir miktar has bendegân ile birlikte, sol cehahta gönderildiler.

İhtisas sahiplerinin zübdesi, hasların desteği ve ihtisası khamil Nizameddin Sultan Muhammed Bahşı, İslâm gazilerininin âyân ve erkânını mukarrer mahâl ve mevzîlere yerleştirmiş ve kendisi de verilecek emirlerimizi istimaa hazır bulunuyor; tavaçı ve yasavulları etraf ve eknafa göndererek, piyade ve süvarininin zapt u rapu hususundaki itaati kat'î emirlerimizi büyük sultanlara,

kerim emirlere ve sair ihuram sahibi gazilere ulaştırıyordu. Askerin rükünleri dikilip, herkes kendi yerine koşunca, hiçbir kimsenin bulunduğu yerden kıvılcıdamaması ve izinsiz muharebeye başlamaması hususunda, imtisali lâzım ve iz'anı vacip olan ferman sadır oldu. Mezkûr günden bir pas geçmişti, ki mütekabil iki fırka karşı karşıya gelerek, muharebe ve mukateleye başladılar. İki taraf askerlerinin merkezleri nur ve zulmet gibi, karşı karşıya gelmiş bir vaziyette, sağ ve sol cenahlarda öyle azim bir boğuşma başladı ki, yeri zelzele ve yüksek göğü de velvele kapladı.

Eserleri şekavet olan kâfirlerin sol cenahı, şiarı İslâmiyet olan askerlerin meymenet örtülü sağ cenahları üzerine yürüyünce, başta Husrev Kökeltaş ve Baba Kaşka'nın kardeşi Melik Kasım olmak üzere, hamle ettiler. Aziz kardeş Çın Temür Sultan, ferman mucibince, onlara yardıma koşarak, cesurane döğüşmeğe başladı. Kâfirleri yerlerinden koparıp, merkezlerine kadar sürdü. Bu aziz biradere gereken mükâfat verildi. Asrımızın biricigi Mustafa Rûmî, emir ve nehyeden padişahın inayet nazarlarına aziz ve kâm sahibi mahdum Muhammed Humayun Bahadur'un merkezinden, arabaları ileri sürerek, kâfir askerinin saflarını tüfek ve darbzenlerle, kendi kalpleri gibi, kırmıştı. Muharebe esnasında aziz ve reşit birader Kasım Hüseyin Sultan ve hasların desteği Nizameddin Ahmed Yusuf ve Kıvam Bey, emir alarak, onların imdadına koşular. Kâfir bölükleri zaman zaman ve arka arkaya kendi adamlarının imdadına geliyorlardı. Biz de mülkün mutemedi Celâleddin Hindu Bey'i ve onun arkasından hasların desteği Muhammed Kökeltaş'ı, Hâceği Esed Cândâr'ı ve ondan sonra da yüce sultanın mutemedi yüksek eşğin mutemedi ve has mukarrep Cemâleddin Yunus Ali'yi hasların umdesi ve ihlâsı tam Celâleddin Şah Mansur Barlas'ı, hasların desteği Şahabeddin Abdullah Kitabdâr'ı ve onların arkasından da hasların desteği Dost Eşik Ağa ve Şemseddin Muhammed Halil Ahta-beg'i yardıma gönderdik.

Kâfirlerin sağ cenahındakiler, İslâm askerlerinin sol cenahı üzerine, mükerreren hücum ettiler ve kendilerini necat bulmuş gazilere ulaştırdılar. Fakat her saldırılarında büyük gaziler, akibeti zafer olan oklarının yarası ile, onların bir kısmını "(cehenneme) götürmeleri görmüyor musun? Ne kötü bir duraktır!" hüsrân evine gönderip, bir kısmını da kaçırdılar. Bunun üzerine hasların mutemedi Mü'min Ateke ve Rüstem Türkmen, şekavetin melcei olan kâfirlerin destgâh-ı zulmet olan askerlerinin arkalarından saldırdılar. Hasların mutemedi, ihlâsı hakikî ve nökerlerin başlığı Hoca Mahmud Ali Ateke ve sultan hazretlerinin mukarrebî, devletin mutemedi Nizameddin Halife'yi onların yardımına gönderdik. Aziz reşit kardeş Muhammed Sultan Mirza, saltanatın melcei Adil Sultan, mülkün mutemedi Muizzeddin Abdülaziz Mirâhûr, Celâleddin Kutluk Kadem Karavul, Şemseddin Muhammed Ali Ceng-ceng ve hasların desteği Şah Hüseyin Yâreği Moğul Gançı muharebeye başlayarak, ağır bastılar. Milletler arasındaki vezirlerin en büyüğü Hoca Kemâleddin Hüseyin'i, divânîlerden bir müfreze ile, onlara yardıma gönderdik. Bütün cihat ehli, âzamî cehd ve gayretle, mukateleye râğbet gösterip, "De ki: Bize iki iyiden (gazilik ve şehitlikten) başka bir şeyin gelmesini mi bekliyorsunuz?" ayet-i kerimesini göz önünde tuttular. Canlarını feda etmeği göze alarak, can alma bayrağını yükselttiler. Muharebe ve mukatele uzayınca, arabaların arkasında, zincirdeki arslanlar gibi duran padişahın hassa askerlerinden muharip yiğit ve birlik ormanı arslanlarının, merkezin sağ ve solundan dışarı çıkmalarına ve tüfekçileri ortaya alarak, muharebeye başlamalarına dair, iz'anı vacip ferman sadır oldu. Subh-ı sadıkın ufukta yüz gösterişi gibi, arabaların arkasından dışarı fırladılar. Meymenetsiz kâfirlerin şafak renkli kanlarını, dönen feleğe benzeyen muharebe meydanına dökerek, birçok serkeşlerin başlarını, yıldız gibi, vücut feleğinden ayırdılar. Adamları ile birlikte, merkezin önünde duran asrın nadir şahsiyeti Üstad Ali-kulî yiğitlikler göstererek, kâfirlerin demir kaplı hisar gibi olan saflarına öyle ağır taşlar atıyordu ki, eğer o taşların birini ameller terazisinin bir kefesine koysalar, sahibi, "Ama tartıları ağır gelen kimse, hoş bir hayat içinde olacaktır." sırtına mazhar olurdu veya metanelli ve yüce bir dağa vurulsa, "atılmış renkli yüne benzeyecekler" onu savururdu. Taş, tüfek ve darbzen atarak, kâfir cesetlerinin binalarından çoğunu yıktı. Merkez tüfekçileri, ferman mucibince arabalardan muharebe meydanına gelerek, her biri birçok kâfire ölüm zehiri tattırdı. Yaya olarak, büyük tehlike mahâlline gelip, adlarını kahramanlık ormanı arslanları ve yiğitlik ma'rekesi kahramanları arasında gösterdiler. Bu esnada hakan hazretlerinin, merkezdeki arabaların ileri sürülmesini emreden fermanı sadır oldu. Bizzat padişah, sağında fetih ve devlet, solunda ikbâl ve nusret olduğu hâlde, kâfir askerine doğru ilerledi. Zafer menkıbeli asker bunu görünce, şiarı nusret olan askerın coşkun denizi büyük bir dalgalanma göstererek, bu denizin timsahlarının secaatini kuvveden fiile çıkardı. Toz karanlığı sis hâlinde, kara bulut gibi, bütün muharebe meydanını kapladı. Kesici kılıçların parıltısının şimşeği yıldırım lem'alarını geçti. Kalkan toz güneşin yüzünü, aynanın sıru gibi, nurdan âfî bıraktı. Galip ve mağlûp, vuran ve vurulan birbirine karışarak, temyiz semti göze

Bu fatıdın sonra tuğrada **Ğ ā z ī** bitildi. *Fatıh - n ā m a'* da tuğrânın (13) astıda bu rubā'ını bitidim:

(14) Islām için āvara-ı yazı boldum,
Küffār u Hindū hanūz ħarb sarı boldum.
Cazm eylep ědim ězni şehid olmaċċa,
H_{325a} (1) Al-minnatu li'llah ki ġāzī boldum.

görünmez oldu. Zamanın sihirbazı öyle bir şey göz önüne getirdi ki, seyyareler oktan ve sabiteler ayakları sabit mevkiplerden başka bir şekilde görünmüyorlardı. "Muharebe günü kan balıċa ulaştı, toz aya çıktı. O geniş çölde atların turnaklarından, yer altı ve gök sekiz kat oldu." Baş ve can oynamakta olan gazi mücahitler, hatiften "Geşemeyin, üzölmeyin; mutlaka en üstünsünüzdür." beşaretini işitip, gaip muhbirinden "Allah katından bir yardım ve yakın bir zafer vardır. Ey Muhammed, inananlara müjde ver!" müjdesini dinliyorlardı. O derece şevkle muharebe ediyorlardı ki, yüksek ruhların kutsilerinden kulaklarına tahsin sedası geliyor ve mukarrep melekler başlarının üstünde, pervane gibi, dönüyorlardı. İki namaz arasında harp ateşi o derece tutuştu ki, meş'aleleri feleklere alem çekiyordu. İslām askerinin sağ ve sol cenahları, sonları berbat kâfirlerin sağ ve sol cenahlarını merkezleri ile bir yerde topladı.

Meşhur mücahitlerin galibiyet eserleri ve İslām bayrağının yükselişi zahir olmaċa başlayınca, o kâfir la'inler ve o şerir dinsizler, bir saat kadar şaşkın bir vaziyette kaldıktan sonra, canlarından geçerek, merkezin sağ ve soluna hücum ettiler. Sol tarafa fazla yüklenerek, yakınlara geldiler. Fakat şecaat alâmetli gaziler, sevap meyvesini göz önünde tutarak, her birinin göğüs toprağına ok fidanını diktiler ve hepsini, kara bahtlar gibi, püskürttüler. Bu esnada ikbâl ve nusret rüzgârları nevvabımızın devlet çemeninde esti. "Ey Muhammed! Doğrusu biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır." müjdesini getirdiler. Fetih dilberi, âlemi süsleyen " Böylece sana, kimsenin güç yetiremeyeceğı bir şekilde, yardım eder." perçemi ile süslenmiş ve gizlilik perdesi arkasında bulunan ikbâl ve saadet kendisine yâr olmuş bir vaziyette, ortaya çıkınca, batıl Hindular vaziyetlerinin güçlüğünü anlayıp, "atılmış renkli yüne benzeyecekler." dağılarak, "çırpınıp, dökülen pervaneye dönecekler." mütelâfi oldular. Çoğu muharebe meydanında öldü. Bir kısmı da, başlarından geçerek, serserilik çölüne baş vurdular ve karga çaylaklara yem oldular. Ölülerden tepeler yükseldi ve başlarından minareler dikildi.

Hasan Han Mivâfi, bir tüfek darbesi ile, ölüm yoluna girmiş ve kavmin ileri gelenleri olan dalâlet alâmetli o serkeşlerden çoğunun böylece, ok ve tüfek darbesi ile, hayat günleri sona ermişti. Ezcümle Üdeypûr vilâyeti valisi ve on iki bin atlı sahibi Râvel Üdi Sing Bâgeri; dört bin atlı sahibi Rây Çenderbân Çühân; altı bin atlı sahibi mezkûr Salâhaddin'in oğlu Çendîri hakimi Pûpet Râv; Mânikçend Çühân ve dört bin atlı sahibi Dilpet Râv; Gengû ve Kerm Sing; üç bin atlı sahibi Râv Denkûsi ve her biri bir cemaatin büyüğü, şevket ve saltanat sahibi bir taifenin başbuğı olan diğeri bir grup cehennem yolunu tuttular. Bu çamur dünyasından derk-i esfele göçtüler. Muharebe yerinin yolu, yolda ölmüş yaralılardan, cehennem gibi, duldu. Derk-i esfel, cehennem malikine can vermiş münafıklarla memlû oldu. İslâmın askeri hangi tarafa seğırtse, her adımda bir hodkâmı ölü bulurdu. Şöhretli ordu bunun akabinde her ne kadar göç ederse, muhteşem bir şahsın yıpranmış vücudundan hâfi bir yer bulunmazdı.

"Bütün Hindular ashab-ı fil gibi, tüfek taşı ile zâr ve zeliil olmuşlardı. Cesetlerden, her birinden, kan çeşmesi akan dağlar zuhura geldi. Şevketli safın oklarının korkusundan sahra ve dağlarda domuzlar (ve bahadırlar) kaçıyorlardı."

"Onlar ürkerek arklarına dönerler." ve "Allahın emri şüphesiz gereğı gibi yerine gelecektir." "Bilen ve işiten Allaha hamedederiz." "Yardım ancak güçlü ve hakîm olan Allah katından olur."

Dokuz yüz otuz üç senesi cemaziyelahir ayının yirmi beşinde yazıldı.

Şayh Zayn, bu fathğa “fath-ı pād-şāh-ı Islām” (2) lafzını tārīh tapıp édi. Kābuldın kélür kişilerdın Mīr Gīsū hem, oşbu lafzını tārīh (3) tapıp, rubā‘i ayıp, yéberip édi. Tavārud vāqı‘ boluptur. Hem Şayh Zayn ve Mīr Gīsū- (4) nıñ rubā‘ıların tapқанları yahşırak üçün, oşol alfāzını oқ, kéltü- (5) rüldi. Yana bir қатla Dībālpürnıñ fathıda Şayh Zayn “vasať-ı şahr-ı rabı‘u’l-avval”nı (6) tārīh tapıp édi. Mīr Gīsū hem oşbu lafzını tapıp édi.

Yağını basıp, tüşüre K₄₂₀ tüşüre (7) tépredük. Kāfırnıñ dāyırası biznıñ ordudın iki kürüh bolğay (8) édi. Ordusıǵa yétip, Muḥammadı ve ‘Abdu’l-‘aziz ve ‘Alı Hān ve ba‘zıların kāfir kéyniçe (9) қavğunçı yéberildi. Bir néme kāhıllıқ boldı. Kişi ümidige қoymay, özüm oқ barmaq (10) kérek édim. Bir kürühça küffār dāyırásıdın ötüp édim; gün kéç bolğān (11) cıhatdın yanıp, namāz-ı huftanda orduǵa kélildi.

Muḥammad Şaríf Munaccım - kim né nav‘ (12) şom-nafslar sürüp édi - fi’l-hāl mubārak-badǵa kélđi. Galaba söǵüp, içimni (13) hālı kıldım. Egerçi kāfirvaş u şom-nafs ve öziǵe asru maǵrūr ve bısyār surū kişi (14) édi, çun қudmat hıdmatı bar édi. Bir lek in‘ām қılıp, rúşşat bérđim, kim ménıñ H_{325b} (1) қalam-ravıda turmaǵay.

Tañlası oşol yurtta turıldı. Muḥammad ‘Alı Ceng-cengni ve Şayh Gūrannı (2) ve ‘Abdu’l-melik Қorқını, қалın favc bile, Ilyās Hānnıñ üstige yéberildi, (3) kim Mıyān-dū-ābda hurūc қılıp, Kōlnı alıp, Kiçik ‘Alımı band қılıp édi. Bular (4) yétken bile, uruşa almas; buzulup, her taraf parışān bolurlar. Mén Agre (5) kélgendin bir néçe gün soñ, tutup kéltürdiler. Tirikley térisini soydur- (6) dum. Kōh-i baça, kim ordunıñ alıda édi, kim uruş oşbu kōh-i baçanıñ alıda vāqı‘ boldı. (7) Küffārınıñ başıdın oşbu kōh-i baçanıñ üstide kelle-munāra, farmān boldı, kim қoparǵaylar.

Bu yurttın (8) iki köçüp, Bıyāna barıldı. Bıyānaǵaça, belki Alvar ve Mıvātқаça ahl-ı küfr ve ahl-ı irtıdād- (9) nıñ cıǵası bı-nıhāyat yatıp édi. Mén barıp, Bıyānanı sayr kıldım. Orduǵa (10) kélip, Türk ve Hind umarāsını çarlap, bu kāfırnıñ vilāyatınıñ üstige yürür- (11) ni maşvarat қılıldı. Yolda suyınıñ azı ve ısıǵınıñ köpi cıhatdın, ol (12) yürüş mavқūf boldı.

2 oşbu : H اشبو || 8 kéyniçe : H كينيهه || 325b 1 tañlası : H tañ[l]ası || 6 alıda : H üstide | vāqı‘

boldı : H - || 7 oşbu küh-ı baçanıñ üstide : H -

Mivât vilâyatı vâkı' boluptur, Dilliniñ yavugıda; (13) takrîban üç tört kürürça cam'ı bar. Hasan Han Mivâtiniñ ata atasıdın béri, yüz (14) iki yüz yilge yaqın Mivâta istıqlâl bile hıqumat kıla kéliptürler; Dilli salâtinığa H_{326a} (1) nım-kâra itâ'atı K₄₂₂ kıılurlar êkendür. Hind salâtinı, vilâyatlarınıñ kênligidin (2) yâ fırsatlarınıñ tarlıgıdın, yâ Mivât vilâyatı köhistân cihatıdın évrüşmey, (3) bu vilâyatniñ zabınıñ payığa tüşmey, oşmunça itâ'at bile alarğa oq musallam (4) tutupturlar. Biz hem Hind fathıdın soñ, salâtin-ı sâbıq dusturı bile Hasan Hanğa (5) rı'âyatını mar'î tuttük. Bu hâk-nâ-şınâs kâfirvaş mulhıd, bizniñ luft u 'inâyatımızni (6) gözge ilmay, tarbiyyat u rı'âyatımızniñ şükriñ kılmay, barça fitnalargâ ol muharrik ve (7) camî' yamanlıklargâ ol bâ'ış édi; néçük kim mezkür boldı.

Çün ol yürüş (8) mavkûf boldı, Mivât tashiriña mutavaccih boldük. Ara tört konup, Alvar (9) qorğanınıñ - kim Mivâtniñ hâkim-nişini bu édi - altı kürühısıda (10) Mânasni suynıñ yaqasığa tüşüldi. Hasan Handın burun ata atası (11) Ticârada olturlar êkendür. Mén Hindistânğa évrüşüp, Pahâr Hanı (12) basıp, Lâhür, Dîpâlpürni alğan yili, meniñ taraddudımdın dūr-endişlik (13) kılıp, bu qorğanıñ 'imâratığa maşğul bolğandır. Hasan Hanıñ Kerm-çend (14) atlık mu'tabar kişisi, oğlı Agrede êkende hem kélip édi. Oğlınıñ qaşıdın Alvar- H_{326b} (1) dın kélip, amân tilédi. 'Abdu'r-rahîm Şıgavulnı aña qoşup, ıstımâlat farmanları (2) bile yéberildi. Barıp, Hasan Hanıñ oğlı Nâhar Hanı alıp keldi. Yana 'inâyat (3) maqâmıda bolup, bir néçe leklik pergene vachığa bérildi.

Uruşta Husravni, (4) yaqşı iş kılıptur hayâl kılıp, vach u istıkâmat éllig lek kılıp, Alvarni (5) éltildi. Bî-davlatlıgıdın, nâz kılıp, almadı. Soñra hod ma'lûm boldı, kim işni (6) Çın Témür Sultân kılgan êkendür. Culdu, Sultân atığa bolup, Ticâra (7) şahrını - kim Mivâtniñ pây-ı tahtıdur - 'inâyat kılıp, vach u istıkâmat éllig (8) lek kılıldı. Tardikağa - kim Sangâ uruşıda oñ qol tolgaması édi, (9) özgelege baqa yaqşı édi - vachını on béş lek kılıp, Alvar qorğanını 'inâyat (10) kılıldı. Alvar qorğanınıñ K₄₂₃ hazâyını, içidegileri bile, Humâyünğa 'inâyat (11) boldı.

Ol yurttıñ çahâr-şanba günü, racab ayınıñ gurrasıda köçüp, (12) Alvarniñ iki kürühısıda keldük. Mén barıp, Alvar qorğanını sayr kıldım. (13) Ol géçe anda oq boldum, tañlası orduğa keldim.

13 ata atasıdın : H atası atasıdın || 326a 2 évrüşmey : H évr[ü]şmey || 3 vilâyatniñ : H [vi]layatniñ | oşmunça : H oşbuça || 4 fathıdın : H fathıda || 6 rı'âyatımızniñ : H rı'âyatımızni || 326b 2 Nâhar : HK

Kāfir ğazātıdın burunraķ (14) - neçük kim mezkūr boldı - uluğ kiçikke ant bérürde - bu hem mezkūrbol bolup édi - H_{327a} (1) kim bu fathdın soñra, teklifi yoķtur; her kim eger barur bolsa, ruħşat bérilgey. Humāyūn- (2) niñ nökerleri ekşer Badaħşāni ve ol yüzlük éller édi. Hergiz bir ayçılık (3) iki ayçılık çerik tartķan émes édiler tartķan émes édiler. Uruşdın burun bi-řakatlıķları (4) bar érdi. Andak va'da hem vāķı' boldı, Kābul hem ħāli édi; bu cıhattın rāylar (5) muña qarār taptı, kim Humāyūnġa Kābulġa ruħşat bérilgey. Sözni muña koyup, Alvar- (6) dın panc-şanba günü, racab ayınıñ tokuzıda, köçüp, tört beş kürüh kélip, (7) Mānas[ni] suyınıñ yakasıġa tüşüldi. Mahdi Ĥ'ācanıñ ħayli taşvişı bar édi édi, (8) Kābulġa ruħşat bérildi. Bıyānanıñ şıķdarlıġını Dost Éşik Aġaġa bérildi. (9) Burun, çün Etāvanı Mahdi Ĥ'ācaġa atalıp édi. Ķuţub Ĥan, kim Etāvanı taşlap, (10) kaçıp çıktı; Mahdi Ĥ'ācanıñ ornıġa oġlı Ca'far Ĥ'ācanı Etāvaġa yeberildi. (11) Humāyūnġa ruħşat bérür cıhatıdın, iki üç gün bu yurtta turuldu. Oşbu (12) yurttın Mumın 'Alı Tavaçını tavaçını, fath-nāma bile, Kābulġa yeberildi.

Pirūzpürniñ (13) çaşması bile Kūtileniñ uluğ köliniñ ta'rifını eşitilip édi. Hem Humāyūnnı (14) uzata ve hem bu yerlerni sayr kıla, yek-şanba günü, ordunu oşol yerde koyup, H_{327b} (1) ordudın atlandım. Ol günü Pirūzpürni ve çaşmasını sayr kılıp, ma'cün yéyildi. Çaşma suyu (2) kélür darada tamām kenir gülleri açılıptur. Ĥāli az-şafā émes, egerçi ta'rif kılgança (3) émes. Oşbu daraniñ içide her yerde - kim su kéñrek bolup édi - buyurdum (4) kim, taşlarını tarāş kılıp, dah-dar-dah kılgaylar. Ol K₄₂₄ geçe oşol darada bolup, tañlası (5) atlanıp, barıp Kūtile kölini sayr kıldım. Her yanı taġniñ dāmanası vāķı' boluptur. Mānasni (6) suyu bu kölġa kirer émiş. Ĥayli uluġ köl. Bu yaķasıdın ol yaķası (7) yaġşı körünmeydür. Kölniñ ortasında bir bulandı vāķı' boluptur. Kölniñ (8) aţrafıda kiçik kémegineler ħayli bar. Aţrafıdaġı kéntlik él şor u ġavgāda bu kéme- (9) lerge (9) kirip, özlerini ħutķarurlar émiş. Biz yétkende hem bir pāra kişi, kémege (10) kirip, kölniñ içige bardılar. Kölni sayr kılıp, kélip, Humāyūnnıñ ordusıġa (11) tüşüldi. Anda ıstırāhat kılıp, ta'am yép, Mırzāġa ve béglerge ħıl'atlar keydürüp, (12) namāz-ı ħuftanda Humāyūnnı va'da kılıp, atlanıp, yolda bir yerde uyuhlap, andın (13) atlanıp, tañ atķanda, Kühri pergenesidin ötüp, yana endeki uyuhlap, orduġa (14) - kim Tūdada tüşüp édi - kélildi. Todadın köçüp, Sünkerge tüşkende, Ĥasan Ĥan Mivātiniñ H_{328a} (1) oġlı Nāhar Ĥan - kim 'Abdu'r-rahımġa tapşurulup édi - kaçtı.

327a 2 bir : H - || 5 Humāyūnġa : H [Humā]yūnġa || 327b 6 yaķası : H yaķasını || 13 Kühri : H كُھری
|| Sünkerge : H Sünkrege (سونكراما)

(2) Mundın ara qonup, Busāvar bile Cūsaniñ aralıǵıdaǵı taǵniñ tumşuǵıda (3) vāqı' bolǵan çaşmaǵa tüşüp, şamyānalar tiktürüp, ma'cün irtikāb kıldük. (4) Çerik mundın öterde, Tardi Béǵ Hāksār bu çaşmanı ta'rif kılıp édi; (5) kélip, sar-esbeki sayr kılıp, ötülüp édi. Tavr çaşma vāqı' boluptur. Hindistānda, (6) kim aqar su hergiz bolmas; çaşma hod né tiler. Ahyānā çaşma hem kim bar, yérdin, zah suyu (7) dék, sızıp çıkar; ol yerlerniñ çaşmaları dék, qaynap çıkmas. Bu çaşmanıñ (8) suyu, yarım tégirmen suyige yavuşur; taǵniñ dāmanasıdın qaynap çıkadur. (9) Atrāfi tamām oleñ. Hayli hoş kéldi. Buyurdum kim, bu çaşmanıñ üstide (10) seng-i tarāşıda bile musamman havz kılgaylar. Çaşma yaqasında, ma'cūnnāklıkde, (11) Tardi Béǵ her zamān mubāhat bile tekrār kıladur édi kim: ¹¹⁸ چون جایی خوش کرده ام نامی می باید ماند (12) 'Abdu'llah dédi kim: ¹¹⁹ خوش کرده (13) تر دی بیک K425 پادشاهی démek kérek. Bu sözi hayli bā'ış-ı zaħk u başāşat boldı. (14) Dost Éşik Aqa Bıyānadın bu çaşma başıda kélip mulāzamat kıldı.

Bu yérdin H_{328b} (1) yana barıp, Bıyānanı sayr kılıp, Sıkrı kélip, buyurulǵan bāǵniñ yanıda tüşüp, (2) iki gün turup, bāǵni ihtimām kılıp, panc-şanba saħarı, racab ayınıñ yéǵirme üçide, (3) Agrege kéldim.

Çandvār ve Rābirini - néçük kim mezkūr boldı - muhālıflar, bu ğavǵāda, (4) mutaşarrıf bolup édiler. Muħammad 'Alı Ceng-cengni, Tardi Béǵ Qoç Béǵni, 'Abdu'l-melik Qorçı- (5) nı ve Huseyn Hānnı, daryā-ħanıları bile, Çandvār ve Rāprı üstige yéberildi. (6) Çandvārga yavuǵ yétkeç, içidegi Qutub Hānnıñ kişisi ħabar tapıp, qaçıp çıkar. (7) Çandvārni éliklep, Rāprıǵa öterler. Huseyn Hān Nūħāniniñ kişileri (8) köçe-bandta azaǵlaq uruş ħayalı bile kélürler. Bular zorlap yétkeç, (9) tohtay almaslar, qaçarlar. Huseyn Hān fil minip, bir néçe kişisi bile, daryaǵa kirer, (10) Cūnda ğarq bolur. Bu ħabarnı éşitip, Qutub Hān hem Etāvanı taşlap, az kişisi bile (11) qaçıp kétti. Etāvanı, çün avval Mahdi H'vācaǵa atalıp édi, oǵlı Ca'far H'vāca- (12) nı Mahdi H'vāca ornıǵa Etāvaǵa yéberildi.

¹¹⁸ Mademki bir yeri güzelleşürdim, bir isim verilmesi yāzımdır. (Terdi Bey)

¹¹⁹ Terdi Bey tarafından güzelleştirilen padişah kaynağı (Abdullah)

2 Busāvar : H بۇسار || 10 kılgaylar : kılaylar (قیلایلار) || 328b 3 Rābirini : H Rābirni || 9 tohtay

almaslar : H tohta almaslar || 10 éşitip : H éşitilip

Sangā-yı kâfirniñ ħurūcıda, néçük (13) kim mezkūr boldı, ekşeri Hındıstāni ve Afgān évrülediler, tamāmı pergene ve (14) vilāyatka mutaşarrıf boldılar. Sulţān Muĥammad Dulday - kim Őanūcni taşlap kélip édi - H_{329a} (1) ħorħunċdın, yā nāmūsdın Őanūcġa barmaknı kabül ħılmay, Őanūcniñ otuz (2) lekini, Sihriñdniñ on beş leki bile mu‘āvaza ħıldı. Őanūcni Muĥammad Sulţān Mirzā- (3) ġa ‘ināyat ħılıp, vachnı otuz lek ħılıldı. Badāunnı Őāsım Ĥuseyn Sulţānġa (4) bérıp, Muĥammad Sulţān Mirzāġa ħoşup, yana Türk umarāsıdın Melik Őāsım Baba Őaşħanı (5) aġa ini ve Moġulları bile ve Abu'l-muĥammad Nayza-bāznı ve Muyad- (6) nı atası ve Ĥuseyn Ĥannı daryā-ĥanıları bile ve Sulţān Muĥammad Dulday- (7) niñ nökerleri bile; yana Hind umarāsıdın ‘Ali Ĥan Farmulı ve Melik-dād Kere- (8) rāni K₄₂₆ ve Şayĥ Muĥammad Şayĥ Nikāri ve Tatar Ĥan Ĥan-ı Cahānnı Muĥammad Sulţān Mirzāġa (9) ħoşup, Bibenniñ üstige - kim Sangā-yı kâfirniñ ġavġā- (10) sıda kélip, Leknürni ħabap alıp édi - yéberildi. Bu favc Geng daryā- (11) sıdın öter furşatta Biben ħabar tapıp, partalın taşlap, ħaçıptur. (12) Bu favc soñıċa Ĥayrābādġa barıp, néçe ġün turup, andın yandılar.

(13) Ĥazānanı üleşilip érđi. Vilāyat u pergenātını üleşkünçe, kâfir (14) muĥımnı erge tüşđi. Kâfir ġazvıdın fāriġ bolġaç, vilāyat u pergenātı ħısmat H_{329b} (1) ħılıldı. Ćün peşkel yavuglaşıp édi, muħarrar andaħ boldı kim, her kim (2) parganasıġa barıp, yaraġın ħılıp, peşkel öte, ħāzır bolġaylar. Bu aşnāda (3) ħabar kélđi, kim Humāyün Dillġa barıp Dillidaġı ħızānalardın bir néçe öyni (4) açıp, bi-ħuħm mutaşarrıf boluptur. Mén andın herġiz mundaħ tuymas édim. (5) Köñlümge bısyār duşvār kélđi. Duruşt duruşt naşihatlar bitip, yéberdim.

(6) Panc-şanba ġüni, şa‘bān ayınıñ on beşide, Ĥvācagı Asadnı - kim ‘Irakġa (7) élċilikke barıp, Sulaymān Türkmen bile kélip édi - yana Sulaymānġa ħoşup, (8) Şah-zāda Őahmaska, munāsıb soġatlar bile, élċilikke yéberildi.

(9) Tardı Béġ Ĥāksār - kim dervişlikdin ħıħarıp, sıpāhi ħılıp édim, néçe (10) yıl mulāzamatta édi - yana dervişlik daġdaġası ġālib bolup, ruĥşat (11) tiléđi. Ruĥşat bérıp, Kāmranġa élċi yosunluk yéberildi. Üç lek ħızāna hem Kāmranġa yéberildi.

Ötken yıl, barġanlar- (12) niñ ħasb-ı ħālġa birġine ħıħ‘a ayılıp édi. Mullā ‘Ali Hannı muĥātab ħılıp, ol (13) ħıħ‘anı Tardı Béġdin Mullā ‘Ali Ĥanġa yéberildi. Ol ħıħ‘a budur:

- (14) Ay, alar kim Hind kişveridin
Bardiñız añlap, özge ranc u alam!
- H_{330a} (1) Kābul ve hoş havāsını sağınıp,
Hıddın germ bardıñız ol dem.
- (2) Kōrdiñiz taptıñız ékin anda,
'İşrat u 'ayş birle nāz u na'm!
- (3) Biz dağı ölmédük bi-ħamdi'llah,
Gerçi köp ranc édi vü bī-ħad ğam.
- K₄₂₇ (4) Haşar-ı nafsī, maşakķat-ı badanī
Sizdin ötti vü ötti bizdin hem¹²⁰.

(5) Bu ramazānı Haş Bahışt bāđıda ötkerildi. Her tarāvihni ğusl bile (6) öteldi. On bir yaşımdın béri, iki ramazān 'idını pay-ā-pay bir yérde (7) kılğan émes édim. Ötken ramazān 'idi Agrede bolup édi. (8) Bu kā'ıda ħalal tapmasun dép, yek-şanba salĥ aĥşamı, 'id kıla, Sıkrıġa barıldı. (9) Sıkrıde salġan Bāġ-ı Fathmıñ ġarb-ı şımāl tarafıdağı taş şuffa tayyār (10) bolup édi. Ol şuffa üstide aķ öy tikip, anda 'id kılıldı. Agre- (11) din atlangan aĥşamı, Mır 'Alī Kōrçını, Şāh Ĥasanġa, Tattaġa yéberildi. Gancıfa- (12) ġa ĥayli maylı bar édi, tilép édi; gancıfa yéberildi.

Yek-şanba ġünü, zi'l-ķa'da (13) béşide, şāĥıb-ı 'uzr boldum; on yéti ġünge tarttı.

Ādına, mezkūr aynıñ (14) yéğirme törtide, Dolpūr sayrıġa barıldı. Géçesi yarım yolda bir yérde uyuhlap, H_{330b} (1) şabāĥı Sulţān İskendarnıñ bandıġa kélip tüştüm. Bandın koyıraķ, (2) taġnıñ tükenişide kızıl 'ımārat taşdın yek-pāra taşı tüşüptür. Ustād Şāh Muĥammad-ı (3) seng-tarāşnı kéltürüp, buyurdum kim, eger yek-pāra öy tarāş (4) kılıp bolur ĥod, yek-pāra kılsunlar; eger past bolsa, 'ımārat üçün hamvār (5) kılğan taşda yek-pāra ĥavz kazaġaylar.

¹²⁰ Bābur

4 nafsī : H nafsını || 6 'idını : H 'idını || 8 Sıkrıġa : H سكرانغه || 330b 6 tañlası : H tañlasını | Bāridin
... daryāsını : H -

Dolpürdin Bārī sayrığa barıldı. (6) Tañlası Bārīdın atlanıp, Bārī bile Çanbal arasıdağı tağdın ötüp, Çanbal daryasını sayr kılıp, yanıldı. Oşbu aralığıdağı tağda ābnūs yığaçını (7) kördük. Meyvesini **t ı n d ũ** déydürler. Ābnūs yığaçınıñ aķı hem bolur émiş. (8) Bu tağda ekşer aķ ābnūs édi. Bārīdın barıp, Sikrini sayr kılıp, çahār-şanba (9) günü, oşbu aynıñ yégirme toķuzıda, Agrege kéldük.

Oşbu günlerde, Şayh Bāyazıdın (10) parişān ħabarlar aytadurlar édi. Sultān ‘Alī Türkni, yégirme günlük (11) mī‘ād bile, Şayh Bāyazıdğa yéberildi. Ādina günü, zı'l-ħıcca ayınıñ ikiside, (12) kırķ bir ħatla oķur vırdnı bunyād kıldım. Oşbu ayyāmda, bu baytımnı,

K₄₂₈ (13)   Göz ü қаş u söz ü tilini mü dé,
                                     Қadd u ħadd u saç u béli ni mü dé¹²¹!

(14) bés yüz tört vaznda taķtı‘ kıldım. Bu cıhattın rısāla tartıb bérildi. Bu gün yana H_{331a} (1) şāħıb-ı ‘uzr boldum, toķuz güнге tarttı. Yek-şanba günü, zı'l-ħıcca ayınıñ yégirme toķuzıda, Kól ve Sanbal (2) sayrığa atlanıldı.

---

¹²¹ Bābur

وقایع سنهء اربعه و ثلاثین و تسعمایه .

Şanba günü, muharram ayınıñ (3) gurrasıda Kölge tüştük. Derviş ‘Ali ve Yüsufnı, Humâyün, Sanbalda koyup édi. Qıtub Sirvânî- (4) nı ve bir pāra rācalarnı bir daryādın ötüp, uruşup, yaǵsı basıpturlar. Qalın kişi öltürüp, (5) bir pāra baş ve bir fil yéberiptür. Kölde ékende kéltürdiler. İki gün Kölni sayr kılıp, Şayh Gūran (6) ıstıd‘ā kılğan üçün, anıñ öyige tüştük. Zıyāfat kılıp, pışkeşler tarttı. Andın (7) atlanıp, Ütrüli tüşüldi.

Çahār-şanba, Geng daryāsıdın ötüp, Sanbal kēntleride (8) konuldı.

Panc-şanba günü, Sanbalğa tüştük. İki gün Sanbalnı sayr kılıp, Şanba saǵarı Sanbaldın (9) murāca‘at kılıldı.

Yek-şanba günü, Sikendarada Rāvū Sirvānınıñ öyige tüştük. Aşlar (10) tartıp, hıdmatkārılıq kıldı. Andın şubhdın burun, atlanıldı. Yolda bir bahāna bile éldin (11) ayrılıp, çısalıp, Agreniñ bir küruhıǵaça yalguz kéldim. Él, andın soñ keyndin (12) kélip қоşuldı. Namāz-ı pışin Agrege tüşüldi.

Yek-şanba günü, muharram ayınıñ on altısında, (13) ısıttım, titredim; navbat navbat boldı, yéğirme bés yéğirme altı güнге tarttı. Dārū-yı kār içtim, (14) āhır basıñ yaraştı. Uyqusızlıǵ ve taşnalıǵdın bısyār taşvış tarttım. Bu maraž ayyāmında üç tört H_{331b} (1) rubā‘i aytıldı. Ol cumladın biri budur:

- (2) Cısmımda ısıtma günde muhkem boladur;
Gözdin uçadur uyqu, çü aǵşam boladur.
Her ikelesi gamım bile şabrım dék,
(3) Barǵan sayı bu artadur, ol kem boladur¹²².

* Dokuz yüz otuz dört senesi vak‘aları
122 Bâbur

وقایع سنهء اربعه و ثلاثین و تسعمایه : H - || 3 Derviş ‘Ali ve Yüsufnı : H Derviş ‘Ali Yüsufnı, K
Derviş ve ‘Ali Yüsufnı || 6 tarttı : H تاریخی || 10 yolda : H یولداى || 13 tarttı : H تاریخی

K₄₂₉ Şanba günü, şafar ayınıñ yégirme sékizide, (4) Faḥr-ı Cahān Bégim ve Ḥadica Sultān Bégim, ‘amma bégimler kældiler. Kéme bile barıp, Sikendarābāddın yoḡar- (5) raḡ (5) mulāzamat kıldım.

Yek-şanba günü, Ustād ‘Ali-ḡulı uluḡ ḡazan bile taş attı. Egerçi taşı (6) yıraḡ bardı, velı ḡazan pāra pāra boldı. Bir pārası cam‘ını bastı, bu cumladın sékiz kişi (7) öldi.

Dū-şanba günü, rabı‘u‘l-avval ayınıñ yétiside, Sikrini sayr ḡıla atlandım. Kölniñ (8) içide buyurulḡan muşamman şuffa tayyār bolup édi. Kéme bile barıp, şāmyāna tiktürüp, (9) ma‘cün iḡtıyār kıldük.

Sikri sayrıdın yanıp kélip, dū-şanba aḡşamı rabı‘u‘l-avval (10) ayınıñ on törtide, ḡazā niyyatı bile, Çandiri ‘azimatıḡa şafar kılıp, üç kürühça yol kélip, (11) Calisarḡa tüşüldi. İki gün él yaraḡ u ıstı‘dād ḡılur üçün turup, panc-şanba günü, (12) köçüp, Anvārḡa tüşüldi. Anvārdın kémege kirip, Çandvārdın çıktük. Andın köç-ber-köç (13) yürüp, dū-şanba günü, aynıñ yégirme sékizide, Kenār güzarıda tüşüldi.

Panc-şanba günü, rabı‘u‘l-āḡır (14) ayınıñ ikiside, mén daryādın öttüm. Tört beş gün ol yüzde bu yüzde, H_{332a} (1) çerik éli ötkünçe, meks boldı. Munça günde, pay-ā-pay kémede oturup, ma‘cün yéyidi. (2) Çanbal daryasınıñ ḡatılışı Kenār güzardın bir iki kürüh yoḡḡarraḡtur. Ādina günü, (3) Çanbal daryasında kémede oturup, ḡatılışdın ötüp, ordu kélildi.

Egerçi (4) Şayḡ Bāyazıddın şariḡ muḡālafat vāḡı‘ bolmaydur édi, velı ḡaraḡat u af‘ālıdın (5) yaḡın bolup édi, kim muḡālafat dā‘ıyası bar. Bu maşlahatḡa Muḡammad ‘Ali Ceng-cengni çerikdin (6) ayrılıp yéberildi, kim Ḳanücdın Muḡammad Sultān Mirzā ve ol navāḡıdaḡı salāḡın u umarā, (7) mişl-i Ḳāsım Ḥuseyn Sultān, Bı-ḡüb Sultān, Melik Ḳāsım, Kūki, Abu‘l-muḡammad Nayza-bāz, Mınüçıhr Ḥan, (8) aḡa inisi daryā-ḡānıları bile, cam‘ıyyat kılıp, Sarvārdaḡı muḡālıf Afḡānlar üstige (9) yürügeyler. Şayḡ Bāyazıdnı tilégeyler. Eger ı‘tıḡād bile kélip, K₄₃₀ ḡoşulsa, bile yürügeyler; (10) eger kélmese, avval anıñ daf‘ını kılgaylar. Muḡammad ‘Ali bir neçe fil tilédi, onça fil bérildi. Muḡammad ‘Ali- (11) ḡa ruşat bérğendın soñ, Baba Çuhraḡa hem farmān boldı, kim barıp, bularḡa ḡoşulḡay.

(12) Kenârdın bir köç kéme bile kélildi. Çahâr-şanba günü, rabî' u'l-âhır ayınıñ sékizide, Kâlpiniñ (13) bir kürühıda tüşüldi. Baba Sultân, Sultân Sa'id Hınnıñ tokğan inisi Sultân Halil Sultânıñ (14) oğlu bu yurtta kélip mulâzamat kıldı. Ötken yıl ağasıdın kaçıp, H_{332b} (1) kélip, Andar-âb hadıdın yana pısmân bolup, yanıp, Kâşgarnıñ yavugığa yétkende, (2) Hıan, Hıaydar Mırzânı utrusığa yéberip, yanduruptur. Tañlası Kâlpide 'Ālam Hınnıñ (3) öyige tüşüldi; Hındıstân tarıķı bile aş u ta'âm tartıp, pişkeşler kıldı.

Dü-şanba günü, (4) aynıñ on üçide, Kalpidin köçüldi.

Ādına günü, Īricğa tüştü.

Şanba günü, (5) Bıayazidğa tüşüldi.

Yek-şanba günü, aynıñ on tokuzıda, altı yéti miñ kişini Çın Témür Sultānga (6) başlatıp, Çandiri üstige, özümüzdin ilgerrek yéberildi. Barğan (7) ılgar bégleri, Bâki Miñ-bégi, Tardi Bég Koç Bég, Āşık Bekevül, Mullâ Apak, Muhsın Dulday, (8) Hındıstân Bégleridin Şayğ Gıran.

Ādına günü, aynıñ yégirme törtide, Keçvaniñ (9) yakınığa tüşüldi. Keçva élige ıstımālat bérıp, Keçvanı Badru'd-dinniñ oğlığa (10) bérildi.

Keçva tavrıǵına yérdür. Atrāfıda kiçikrek kiçikrek tağkınalır tüşüptür. Keçvaniñ (11) şarķ-ı canübıdağı tağniñ arasıda band salıpturlar. Uluğ köl boluptur. Gird-â-girdi (12) bés altı kürüh bolğay. Bu keçvaniñ üç tarafını ihāta kılıptur. Ġarb-ı şımāl tarafıda (13) endek yér, qoruqtur, kim darvāzası oşol tarafdur. Kölniñ içide kiçikkine (14) kémeler bar, üç tört kişi sıkkunça. Her kaçan kaçarları bolsa, kémelerge kirip, H_{333a} (1) sunıñ içige kireler. Keçvağa yétkünçe, yana iki yérde oşmundak tağ arasıda band salıp, (2) köller kılıpturlar, K₄₃₁ Keçva kölidin kiçikrek.

Keçvada bir gün turup, cald muhaşşıllar ve qalın (3) bil-dārlarını ta'yin kııldı, kim yolniñ çakır çuqurını rāst kılıp, cangallarını (4) késkeyler, kim arabalar ve qazan bi-taşviş ötkey. Keçva bile Çandiri arası cangallıq (5) yér vāķı' boluptur. Keçvadin ara qonup, Çandiriniñ üç kürühıda Burhānpür suyını (6) ötüp tüştü. Çandiriniñ ergi

1 hadıdın : H had[dı]dın || 8 Keçvaniñ : H Kevvaniñ || 9 Keçva : H Kevva || 10 Keçva : H Kevva |
Keçvaniñ : H Kevvaniñ || 12 Keçvaniñ : H Kevvaniñ || 333a 1 Keçvağa : H Kevvağa || 2 Keçva : H
Kevva | Keçvada : H Kevvada || 4 Keçva : H Kevva || 5 Keçvadin : H Kevvadin

tağ üstide tüşüptür. Taş qorğanı ve (7) şahrı tağ arasında vâkı' boluptur. Hamvâr yolu, kim araba yürür, qorğanınıñ tübidin (8) öter. Burhânpürdın köçüp, araba maşlahatığa, bir kürüh Çandırıdın qoyıraqdın yürüldi.

(9) Arada qonup, se-şanba günü, aynıñ yégirme sékizide, Bahcat Hänniñ havzınıñ (10) yaqasında band üstide tüştüm.

Tañlasığa atlanıp, mölçer mölçer qorğanınıñ (11) gird-â-girdiniñ gol ve buranğar ve cuvangarğa kısmat kılıldı. Ustâd 'Alî-qulı taş (12) atar üçün, bir bağda pişiz yérni ihtiyâr kıldı. Muhaşşillar ve bil-dârlar ta'yin boldı, kim (13) qazan qurarı üçün, mölçer qopargaylar. Cami' çerik élige farmân boldı, kim (14) tura ve şatu ve nökeri turanı - kim qa'la-girlik asbâbidur - tayyâr kılğaylar.

Çandırı, burun H_{333b} (1) Mandāv pād-şahlarığa ta'alluq ékendür. Sultân Nâşiru'd-din ötkendin soñ, bir oğlı (2) Sultân Mahmüd - kim hâlâ Mandâvdadur - Mandāvğa ve ol navâhığa mutaşarrif bolur. Yana bir oğlı, (3) Muḥammad Şâh atlıq, Çandırını éliklep, Sultân İskendarğa iltuca kéltürür. Sultân İskendar (4) hem qalın çerikler yéberip, anıñ hâmisı bolur. Sultân İskendarın soñ, (5) Sultân İbrâhımniñ zamânıda, Muḥammad Şâh öler, Aḥmad Şâh atlıq kiçikkine oğlı (6) qalur. Sultân İbrâhım Aḥmad Şâhni çıkarıp, öz kişisini qoyar. Rânâ Sangâ, İbrâhım- (7) niñ üstige çerik (7) tartıp, Dolpür kélgende, bégleri muhâlafat kılurlar. Oşol fursatta (8) Çandırı, Sangâniñ éligige tüşer; Mindni Râv atlıq uluğ mu'tabar kâfirğa bérür. (9) Bu fursatta tört beş miñ kâfir bile Mindni Râv, Çandırı qorğanıda K₄₃₂ édi. Ārâyış Han- (10) niñ aşnâlığı bar ékendür. Ārâyış Han bile Şayḥ Gūrannı yéberip, 'inâyat u şafkat (11) sözleri aytıldı. Çandırınıñ mubâdalaşığa Şamsâbâdnı va'da kılıldı. Bir iki (12) ı'tıbarlıq kişisi çıktı. Bilmén, ı'tımâd kılmadı mu, yâ qorğanığa işendi mü; ıslâh (13) işi sâmân tapmadı.

Çandırı qorğanığa zorlamak 'azimatı bile, se-şanba şabâhı, cumâda'l- (14) avval (14) ayınıñ altısında, Bahcat Hänniñ havzıdın köçüp, qorğanınıñ yaqınıdağı H_{334a} (1) orta havzınıñ yaqasında tüşüldi. Oşbu şabâh kéledürgende, Hâlıfa bir iki (2) hañ alıp kéldi. Mazmünü bu kim, Pürabğa ta'yin bolğan çerik, bi-hısâb barıp, (3) uruşup, şikest tapıpturlar. Leknevni taşlap, Qanucğa kéliptürler. Kördüm, (4) kim bu cihattın Hâlıfa bısıyâr mutaraddıd u pur-dağdağa. Mén dédim kim: تردد و دغدغه بوجه

8 Burhânpür : H Purhânpür || 12 üçün : H اچون || 13 qopargaylar : H qoparganlar || 333b 1 ötkendin :

K ölgendin || 6 Aḥmad : H Muḥammad || 334a Pürabğa : H Püranga , K Pürübka

است (5) هرچه تقدیر خداست غیر آن نمیشود چون این کار در پیش است از نیت قوله (6) دم نمیاید زد
 123 Bular (7) ħod ergni oq bérkitken و فردا بقلمه زود آوریم بعد از آن هرچه رویدهد به بینیم
 ékendürler; taş qorğanda barā-yı maşlahat birin (8) ikin kişi yürür ékendür. Bu aħşam
 her tarafdın çerik éli taş qorğanga (9) çıktılar; azağlaq kişisi bar édi. Çandān uruş hem
 bolmadı; qaçıp, ergge (10) çıktılar.

Çahār-şanba şabāhı, cumāda'l-avval ayınıñ yétiside, çerik élige (11) farmān
 boldı, kim yarağlanıp, mölçerlik mölçerige barıp, uruş engizi (12) kılğaylar. Mén
 naqqāra vu ‘alam bile atlangaç, tuşluq tuşdın zor kéltürgeyler. (13) Uruş kıızıgunça
 naqqāra vu ‘alamnı mavkūf kılıp, özüm Üstād ‘Ali-kulınıñ (14) taş atarını tafarruc
 köre bardım. Üç tört taş attı. Çün yeri bağdaysız ve faşılı H_{334b} (1) asru mustahkem
 ve tamām taşdın édi, kārger kélmédi.

Mezkūr bolup édi, kim Çandiriniñ (2) ergi tağ üstide vākı‘ boluptur. Bir
 tarafıda su cihatdın dü-tahı kılıpturlar. Bu dü-tahı- (3) niñ faşılı tağdın koyıdur. Bir
 zor kéltürür K₄₃₃ yer bu yérdür. Ğolnıñ oñ qolı (4) ve sol qolı ve ħāşşa tabınga bu yer
 mölcer tégip édi. Her tarafdın uruş saldılar.(5) Bu yérdin köprek zor kéltürdiler.
 Yoqqarıdın küffar her néçe taş attılar, ot yandurup (6) saldılar, bu yigitler yanmadılar.
 Āħır taş qorğanniñ faşılı bu dü-tahınıñ faşılığa (7) yétken yérdin Şāhım Yüz-béği
 çıktı. Yana iki üç yérdin hem yigitler tarmaşıp (8) çıktılar. Dü-tahıdağı kâfırlar qaça
 bédiler, dü-tahı alındı.

Yoqqarığı qorğanda munça (9) hem uruşmadılar, bat qaçtılar. Ğalaba kişi
 tarmaşıp, yoqqarığı qorğanga çıktılar. (10) Endek fırsatın soñra, kâfırlar tamām
 yalañaç bolup, kélip uruşa kırıstiler. (11) Ğalaba élni qaçurup, faşıldın uçurdılar. Bir
 néçe kişini çapqulap, zāyı‘ kıldılar. (12) Faşılınıñ üstidin bat barganlarınıñ cıhatı bu
 ékendür, kim aldurur- (13) larını cazm kılıp, ħatunlarını şuratılarnı tamām çapqulap,
 öltürüp, özlerige (14) ölümni körüp, yalañaç bolup, uruşğa kélmışler. Āħır tuş tuşdın
 zor kılıp, H_{335a} (1) faşil üstidin qaçurdılar. İki yüz üç yüz kâfir Mindni Rāvniñ
 ħavālısığa kirdi. (2) Oşbu ħavālida ekşer özleri bir birlerini öltürüptürler. Andaq kim,
 birisi bir kılıçnı alıp (3) turuptur, özgeleri birer birer rağbat bile boyunlarını uzatıp

123 Tereddüt ve telâş yersizdir; Tanrının takdirinden başka, bir şey olamaz. Mademki bu iş önümüzdedir, başka bir şey düşünmemek lâzımdır; yarın kaleye hücum edeceğiz ve ondan sonra ne zuhur edeceğini göreceğiz. (Bâbur)

turuptur. Ekşer, bu dustür (4) bile dozaḥka bardı.

Téñri ‘ināyatı bile, mundaḡ nām-dār qorğan, ‘alam u naqqāranı keltürmey, (5) ba-cıd uruş salmay oq, iki üç geride, fath boldı. Çandiriniñ ġarb-ı şımāl tarafıdağı (6) taġniñ üstide küffārniñ başıdın kelle-munāra qoparıldı. Bu fathniñ tārīḡığa (7) “Fath-ı dāru’l-ḡarb*” lafzını tārīḡ tapıp édiler. Mén mundaḡ baġladım:

بود چندی مقام چنیری (8) پر زکفار و دار حربی ضرب

فتح کردم بحرب قلعه او (9) کشت تاریخ فتح دار الحرب¹²⁴

(10) Çandiri ṭavrı vilāyat vāqı‘ boluπτur. Aṭrāf u navāḡisıda aqar su ḡaylı bar. Ergi K₄₃₄ taġniñ (11) üstide tüşüptür. İçide taşdın uluġ ḡavz qazıpturlar. Yana bir uluġ ḡavz (12) oşbu dü-tahıda édi, kim oşol yérdin zorlap alıldı. Vazı‘ u şarifniñ ‘imāratı (13) tamām taşdın. Uluġlarınıñ ‘imāratlarını tekellüf bile tarāşıda qılıpturlar. (14) Rıza-pāy éliniñ ‘imāratı hem taşdın, ġāyataş tarāşıda émes. Poşışı sıfāl ornıġa H_{335b} (1) tahta sengler bile qılıpturlar. Qorġanniñ alıda üç uluġ ḡavzdur. Aṭrāf u (2) cavānıbıda burunġı ḡukām bandlar salıp, ḡavzlar qılıpturlar. Yéri buland vāqı‘ boluπτur. (3) Bitvi dép, bir daryāçası bar; Çandiridin üç kürüh bolġay. Hindistānda Bitvi suyu (4) ḡubluk ḡoş-ṭa‘mlıq bile maşḡurdur. Ṭavr daryāġına vāqı‘ boluπτur. Ortasında pārça (5) pārça qayalar tüşüptür, ‘imārat qılmaqqa munāsıb. Agredin Çandiri canübġa baqa toqsan (6) kürüh yoldur. Çandirida Cudayniñ irtıfā‘ı yéğirme béş daracadur.

Tañlası panc-şanba ġüni, (7) qorğan girdidin köçüp, Mallū ḡanniñ ḡavzınıñ yaqasıġa tüşüldi. Bu niyyat bile (8) kélilip édi, kim Çandiri fathıdın soñ, Rāy Sing Bhilsān ve Sārangpūr üstige (9) - kim küffār vilāyatıdur, Şalāḡu’d-din-ı kâfirġa ta‘alluq édi - yürülgey. Bularnı alıp, Sangāniñ (10) üstige Çitürġa yürülgey. Çün mundaḡ parişān ḡabar kélidi, béġlerni çarlap, maşvarat (11) qılıp, bu mufattın u bāġılarnıñ şarr u fitnasınıñ daf‘ıġa mutavaccıḡ bolmaq ansab u avlā (12) köründi.

* Hicri 934

¹²⁴ Bir müddetten beri Çandiri’nin bulunduġu yer kâfirler ile dolu ve düşmanın baskı sahası idi. Oranın kalesini harple fethettim; “fath-ı dāru’l-ḡarb” bunun tarihi oldu. (Bābur)

8 چندی : H چنیری || 14 éliniñ : H ابكى نينك || 335b 2 cavānıbıda : H cavānı[b]ıda || 5 tüşüptür : H

tüşüptü[r] | qılmaqqa : H qılmaq[k]a || 6 Cuday : H جدی || 8 Rāy Sing : H Rāp Sing (راپسنگ) |

Bhilsān (بھلسان) : H Bhilistān (بھليستان) || 9 Şalāḡu’d-din : H صلاحدين

Çandirini Aḥmad Şāh-ı mezkūrğa - kim Sultān Nāşiru'd-dinnüñ nebiresi bolğay - (13) bérildi. Çandiridin éllig lek ḥālīşa kılıp, şıǵdarlıǵını Mullā Apaǵğa 'uhda kılıp, iki (14) üç miñ Türk ve Hindistāni bile Aḥmad Şāhğa kömek qoyuldı.

Bu işlerge sāmān bérıp, H_{336a} (1) yek-şanba günü, cumada'l-avval ayınıñ on biride, murāca'at 'azimati bile, Mallū Ḥanniñ (2) ḥavzıdın köçüp, Burhānpūr suyınıñ yaǵasıǵa tüştük.

Yana Yek-şanbıǵa Bāndirdın (3) Yeke Ḥ'āca bile Ca'far Ḥ'ācanı yéberildi, kim Kālpı kémelerini Kenār güzarıǵa keltürgeyler.

K₄₃₅ Yek-şanba (4) günü, aymıñ yégirme törtide, Kenār güzarıǵa tüşüp, farmān boldı, kim çerik éli öte (5) kirişkeyler.

Bu günlerde ḥabar kélđi, kim ilǵar barganlar Qanūcnı hem taşlap, Rabırıǵa (6) kéliptürler. Şamsābād qorǵanını Abu'l-muḥammad Nayza-bāz bérkitken ékendür; kalın kişi (7) kélip, Şamsābād qorǵanını zorlap alıpturlar. Üç tört gün çerik daryādın (8) kéçkünçe, ol yüzde bu yüzde mekş boldı. Daryādın ötüp, köç-ber-köç Qanūc (9) sarı yürüp, qazaq yigitlerni muḥālıflardıñ ḥabar alǵalı ilgeri ayırdük. (10) Qanūçqa iki üç köç qala ḥabar keltürdiler, kim bu til tuta barganlarınıñ qarasını (11) körüp, Qanūcdın Ma'rūfniñ oǵlı qaçıp çıqıptur. Biben ve Bāyazid ve Ma'rūf, (12) bizniñ ḥabarımıznı tapıp, Gengdin ötüp, Qanūc toǵrısı, Gengniñ şarķi tarafıǵa, (13) güzar-bandlıq ḥayalı bile olturupturlar.

Panc-şanba günü, cumāda'l-āḥır ayınıñ altısında, (14) Qanūcdın ötüp, Geng yaǵasıda garbı tarafıda tüşüldi. Bizni yigitler barıp, muḥālıflarınıñ H_{336b} (1) bir néce kemesini zorlap aldılar. Yoǵkarıdın qoyıdın uluǵ kiçik otuz kırk (2) kéme keltürdiler. Mır Muḥammad Cālabānnı yéberildi, kim köprük salmaqqa, munāsıb (3) yér körüp, köprük asbābını mavcūd qılğay. Ordu tüşkendin bir kürūḥça (4) qoyıraǵ yér ḥoşlap kélđi. Cald muḥaşşıllar ta'yın kılıldı. Köprük salur yérniñ (5) yavugıda Ustād 'Ali-ḳulı qazan qurup, taş atmaq üçün yér ḥoşlap, (6) taş atmaqqa ıstıǵal körsetti. Köprük baǵlar yerdin qoyıraǵ, Muştafā Rūmı (7) zarb-zanlıq arabalarını bir aralǵa kéçürüp, araldın zarb-zan ata kirişti. Köprükdin yoǵqarı (8) mölcer qoparılıp édi. Tüfek-endāzlar mölcer üstidin yaǵşı tüfekler (9) attılar. Bir iki navbat Melik Qasım Moǵul ve

9 ayırdük(ایرودک) : E ıyberdük (ایرودک) || 14 muḥālıflarınıñ : H muḥālıflar[nıñ] || 336b 1 yoǵqarıdın :

H yoǵqarıdın || 4 qoyıraǵ : H qoyıraǵ || 6 qoyıraǵ : H qoyıraǵ

ba'zı yigitler, kéme bile kéçip, az az kişi yahşılar (10) uruştılar. Baba Sulţān ve Derviş on on bés kişi bile, oşbu dilirlik (11) bile, bī-hısāb, bir namāz-ı řām kéme bile K₄₃₆ ötüp, uruş yok, néme yok, yana yanıp (12) kéldiler. Bu ötüşlerini hayli malāmat kılıldı. Āhır dilir bolup, az kişi bile (13) Melik Kāsım yağını dāyırasıđa urup atkulap, sığındurdu. Muğalıflar kalın (14) kişi, bir fil bile kélip, zorladılar; bularnı tépretiler. Kémege kirip, kémeni yürütkünçe, H_{337a} (1) fil yétip, kémeni ğark kıldı. Melik Kāsım ol uruşta öldi.

Bu néçe gün köprük bağlağunça, (2) Ustād 'Alī-kulı yahşılar taş attı. Avvalđı gün sékiz taş attı, ikinci gün on altı (3) taş attı. Üç tört gün oşmundak taş attı. Bu taşlarnı Ğāzī kazarı (4) bile attı. Bu kazarı ol kazarı édi, kim Sangā-yı kāfirniñ uruşıda taş atıp (5) édi. Ol cıhattın Ğāzıđa mavsüm bolup édi. Yana bir uluğrak kazarı koyup (6) édi; bir oğ taş attı, kazarı sıdı. Tüfek-endāzlar hem kalın tüfek attılar; galaba (7) kişini ve atnı tüfek bile yumalattılar. Nufür kullarđın hem kārger bile rah-rav kişi (8) ve at attılar*.

Köprük iři yavug yétkeç, çahār-şanba günü, cumāda'l-āhır ayınıñ (9) on toğuzıda köçüp, köprük üstige kéldük. Afgānlar köprük bağlamaknı (10) ıstıb'ād kılıp, tamashūr kılurlar ékendür.

Panc-řanba günü, köprük tayyār boldı. (11) Azađlak yayak ve Lāhūrī ötüp, azrakça uruř boldı.

Ādına günü, ğoldın (12) hāřřa tabın ve oñ kol ve sol kol yigitleri ve tüfek-endāzlar, yayak öttiler. (13) Afgānlar tamām yarağlanıp atlanıp, filları bile kélip, zor kéltürdiler. Bir dast (14) sol kol kişisini tépretiler. Ğol kişisi ve oñ kol kişisi toğtap urup, H_{337b} (1) ğanımlarını yandurdılar. İki kişisi kalınđın tizrak ayrılıp, çaptılar. Birisini oşanda (2) oğ tüşürüp, alıp kaldılar; yana biriniñ atnı ve özini kalın urdılar, (3) atı tuylap, yanıp, öz éliniñ arasında yıkıldı. Oşol günü yéti sékiz (4) baş kéltürdiler. Kalın kişisige oğ yarası ve tüfek yarası boldı. Kéç namāz-ı diğer- (5) geçe (5) uruş édi. Géçe tamām ötkenlerni K₄₃₇ yanduruldu. Eğer oşbu şanba ağşamı (6) kişi

* Anlaşılması zor bir cümledir. H نغور K نغور قول لاردين هم كركا بيله ره روا كيشى و آت آتيلار قول لاردين هم كاركر بيله ره روا كيشى وات اتيلار

2 attı : H ايتى || 3 attı : H ايتى | kazarı : H kazarını || 6 attı : H ايتى || 7 nufür : H نغور | kārger :
H كركا | rah-rav : HK rah-ravā (ره روا)

ötkerilse édi, ihtumalı bar édi kim, ekşeri élikke tüşkey édi. Veli (7) hâtırğa bu yétti kim: ötken yıl se-şanba günü, nav-rüz günü, Sikridin Sangā uruşı (8) ‘azımatı bile köçüp, şanba günü, yağını bastük. Bu yıl çahār-şanba günü, nav-rüz günü, (9) bu yağılarnıñ uruşı ‘azımatı bile köçtük. Yek-şanba günü, ğanımğa zafar tapsek, (10) ğarâyıb vâkı‘atındur. Bu cihatdın kişi ötkerilmédi. Şanba günü, uruşğa (11) kélmediler; yıraqdın yasap, turdılar.

Oşbu gün arabalarını ötkerildi. (12) Oşbu sahar farmān boldı, kim él ötkey. Naqqāra vaqtıda, qaravuldın habar kélđi, (13) kim ğanım kişisi kaçıp kétiptür. Çın Témür Sultānğa hukm boldı, kim çerikni başlap, (14) ğanımni qavlağay. Muḥammad ‘Alı Ceng-ceng, Ḥusāmu’d-din ‘Alı Ḥalifa, Muḥib ‘Alı Ḥalifa, Kükı Baba Qaşqa, H_{338a} (1) Dost Muḥammad Baba Qaşqa, Bākı Taşkendi ve Vali Kızıl başlıqlarnı qavğunçı ta‘yin kılıldı, (2) kim Sultān bile bolup, Sultānnıñ sözidin çıkmageyler. Sunnat vaqtı mén hem (3) öttüm. Téveni hukm boldı, qoyırağ körülgen ğızar bile ötkey. Ol günü, yek-şanba (4) günü, Bangarmāvünüñ bir kürühıda qara su yaqasığa tüşüldi. Qavğunçığa ta‘yin bolğanlar (5) yaḥşı yürümeydürler. Bangarmāvüda tüşken ékendürler. Oşbu namāz-ı pişin Bangarmāvüdn (6) tapréptürler.

Tañlası Bangarmāvünüñ alıdağı kölniñ yaqasığa tüşüldi. Oşbu gün (7) Tohta Buğa Sultān - kiçik ḥan dedemniñ oğlu - kélip maña mulāzamat (8) kıldı.

Şanba günü, cumāda'l-āḥır ayınıñ yéğirme tokuzıda, Leknevnı sayr kılıp, kélip (9) Güy suydın ötüp tüşüldi. Oşbu Güy suyıda ğusl kıldım. (10) Bilmen, qulağımğa su kirdi mü, yā havā taşırıdn mu, oñ qulağım tuttı; (11) veli bir néçe gün ḥayli aĝrıĝı yoğ édi. Üdğa bir iki köç qala Çın Témür Sultāndın (12) kişi kélđi kim: “Ġanım Sarü daryasınıñ ol yüzide olturuptur, kömek yébersünler.” (13) Qaraça başlıq, miñğa çağlıq yigitni ğol kişisidin kömek ayırdük.

Şanba günü, (14) racab ayınıñ K₄₃₈ yétiside, Üdn iki üç kürüh yoğqarrağ Geger bile Sarünüñ H_{338b} (1) qatılışıda tüşüldi. Oşbu ğüngeçe, Üd toĝrısı Sarünüñ narı yüzide, Şayḥ Bāyazid (2) bar ékendür. Ḥaṭ yéberip, Sultān bile sözleşedür ékendür. Anıñ ḥıyalını Sultān (3) ma‘lüm kılıp, namāz-ı pişin Qaraçağa kişi yéberip, daryā kéçmek bolurlar. Qaraça, Sultānğa qoşulğaç (4) bi-tavaqquf sudın öterler. Élligçe athĝı, üç tört fil bile bar ékendür. Turuş (5) bére almay qaçarlar. Bir néçe kişi

13 başlap : H taşlap || 338a 3 qoyırağ : H qoyırağ || 5 oşbu : H اشبو || 13 Qaraça : HK Qazağ || 338b

1 Bāyazid : H [Bā]yazid

tüşürüp, baş késip, yéberdiler. Bi-hüb Sultân ve (6) Tardi Bég ve Baba Çuhra, Koç Bég, Bâki Şığavul, Sultânın soñra kéçerler. Bulardın (7) burunraq, burna kéçkenler Şayh Bāyazidni namāz-ı şāmğaça qavlarlar. Şayh Bāyazid özini (8) cangalğa salıp qutulur. Çın Témür Sultân gēce su yaqasığa tüşüp, yarım gēce atlanıp, (9) yağı keyniçe südreler. Qırq kürühça yol barıp, köç u nasabı bolğan yérge yéter- (10) ler. Alar qaçqan ékendürler. Bu yérdin çapqunçı her tarafğa ayrılır. Bâki Şığavul bir néçe (11) yigit bile yağınıñ keyniçe sürüp, köç u nasabısığa yétip, Afgānlarnı yesirini kéltürdiler.

(12) Bir néçe gün Üdnñ ve bu navāhınıñ zabı u rabtı üçün, bu yurtta tavaqquf boldı. (13) Üdtin yéti sékiz kürüh yoqqarı Sarū daryasınıñ yaqasını avlaq (14) yér dép, ta'rif kıldılar. Mir Muḥammad Cālabānnı yéberildi. Geger suyınıñ ve Sarū suyınıñ güzarını H_{339a} (1) körüp kéldi.

Panc-şanba günü, aynıñ on ikiside, avlamak ḥayāl bile atlandım.

وقایع سنهء خمس و ثلاثین و تسعمایه *

(2) Ādina günü, muharram ayının üçide, 'Askeri - kim Çandiri yürüşidin burunrak (3) Multân maşlahatığa tilép édim - kélip, halvat-hânada mulâzamat kıldı.

Tañlası H'vând-amir-1 (4) muvarrih ve Mavlânâ Şahâb Mu'ammâi ve Mir İbrâhîm Kânûni, Yunus 'Alinîñ K₄₃₉ qarabatı - kim muddat-1 (5) madid édi kim, mulâzamat dâ'ıyası bile Heridin çıkıp édiler - kélip mulâzamat kıldılar.

(6) Yek-şanba namâz-1 digeri, aynıñ beşide, Güvâlyâr sayrı dâ'ıyası bile - kim kitâblarda Gâlyür (7) bitirler - Cündin kéçip, Agre qalasığa kirip, Faħr-1 Cahân Bégim bile, Ĥadica Sulţân Bégim (8) bile - kim oşol iki üç günde Kâbulğa E_{262a} 'azimat kıлмақçı édiler - hayr-bad kılıp, atlandım. (9) Muħammad Zamân Mirzâ ruşsat tilép, Agrede qaldı. Oşol géçe üç tört kürüh (10) yol yürüp, bir uluq köl yaqasında tüşüp, uykuladük. Namâznı érterek ötep, (11) atlandük. Gembir suyınıñ yaqasında tüşlenip, namâz-1 pişin andın atlanıp, yolda, Mullâ Rafi' (12) yasağan safufnı keyfiyyat üçün talqan bile çalıp içtük. Bısyâr bad-hor ve (13) bi-maza keldi. Kéç namâz-1 digeri Dolpürniñ bir kürühıda ġarb sarı bāğ u 'imâratığa, H_{339b} (1) kim buyurulup édi, kélip tüştüm.

Bu bāğ u 'imârat buyurğan yer, tağnıñ tumşuğı- (2) nıñ tükenişi vâkı' boluptur. Bu tağ tükenişi tumşuq, yek-pâra kızıl 'imârat taşı- (3) dındur. Munı buyurup édim, kim bu tağnı qazıp, yerge yétkürgeyler, (4) eger yek-pâra taşdın ança buland qalsa, kim yek-pâra taşdın 'imârat tarâşlasa bolğay (5) ħod, 'imârat tarâş kılgaylar; eger ança buland qalmasa, bu yek-pâra taşdın hamvâr bolğan (6) saħnda havz qazılğay. Ança buland tağ qalmaydur, kim yek-pâra taşdın 'imârat (7) bolğay.

* Dokuz yüz otuz beş senesi vak'aları

H - || 2'Askeri : وقایع سنهء خمسین و ثلاثین و تسعمایه : E

E 'Askerini || 3 Multân : E Mûltân | maşlahatığa : E مصلحی غه | H'vând-amir-1 : E H'vânda-mir-1 || 5

Heridin : E پریدین || 7 bitirler : E پلتیرلار || 8 kim : E - | kıлмақçı : E kıлмаçı || 9 oşol : E oşal

|| 10 uluq : H - | tüşüp : E توشتوب | ötep : E oqup || 11 Gembir : E گبیر || 339b1 buyurulup : H

buyurulup | bāğ u : E bāğ | yer : E bir || 2 tumşuq : E tumşuğ | taşdındur : H taşdurdın , E taşdur || 3

tağnı : H bağnıñ

Ustād Şāh Muḥammad-ı seng-tarāşka buyuruldı, kim bir gülle-dār muşamman ḥavz bu yek-pāra (8) sahn bolğan taşnıñ üstide tarḥ kıldı. Hukm boldı, kim seng-tarāşlar ba-cıd maşgūl (9) bolğaylar. Bu yek-pāra taşdın ḥavz buyurğan yérniñ şimālı qalın dıraḥtlar- (10) dur: anba ve çāman ve her nav' dıraḥttın. Bu dıraḥtlarnıñ arasında bir dah- (11) dar-dah çāhı buyurup édim. Ol çāh itmāmğa yéte yavuşıptur. Bu çāhniñ E_{262b} (12) suyu ol ḥavzğa barur. Bu ḥavznıñ garb-ı şimālıda, Sulṭān İskendar bandi salıptur. (13) Bandniñ üstide 'imāratlar kılıptur. K₄₄₀ Bandtın yoqqarı, peşkel suları (14) yığılıp, uluq köl bolur. Uluq kölniñ şarḥ atrāfı tağdur. Kölniñ şarḥ H_{340a} (1) tarafıda hem buyurdum, kim yek-pāra taşdın şuffalar tarāş kılgaylar. Garb tarafıda (2) mascıd buyuruldı.

Se-şanba ve çāhār-şanba, bu maşlahatlar üçün, Dolpürda turuldı. Panc-şanba (3) günü atlanıp, Çanbal daryasından ötüp, namāz-ı pişinni daryā yaqasında kılıp, iki namāz (4) arasında Çanbal yaqasından téprep, namāz-ı şām bile namāz-ı ḥuftan arasında Kevāri suyından (5) ötüp, tüştük. Yağın cihatından su uluq bolup, atnı üzdürüp édi; (6) kéme bile öttük.

Tañlası ādına günü - kim 'āşūr édi - andın atlanıp, yolda bir kénkte (7) tüşlenip, namāz-ı ḥuftan Güvälyardıñ bir kürüh şimāl sarı bir çār-bāğda - kim mén ötkén (8) yıl buyurup édim - kélip tüştüm.

Tañlası namāz-ı pişindin soñ atlanıp, Güvälyār- (9) niñ şimāl puştalarını ve namāz-gāhını sayr kılıp kélip, Güvälyārniñ Hāti-pül atlıq (10) darvāzasından - kim Rāca Mān-singniñ 'imāratı bu darvāzağa payvastur - kirip, (11) Rāca Bikremācitniñ 'imāratlarığa - kim Raḥimdād anda olturup édi - kéç namāz-ı diger (12) kélip tüştüm. Oşbu géçe qulağımnıñ taşvışı cihatından - mahtāb hem bā'ış édi - (13) afyün iḥtuyār kıldım.

Tañlası afyün ḥumārı bısyār taşvış bérdi. Ḥayli kay kıldım. (14) Bā-vucūd ḥumār, Mān-singniñ E_{263a} ve Bikremācitniñ 'imāratlarını tamām yürüp sayr kıldım.

7 kim : H - || 8 kim : H - || 10 dıraḥttın bu : E - || 11 buyrup : E buyurulup | yavuşıptur : H yapşıptur || 13 bandtın : E yértin (بیرتین) || 14 uluq : H bu | şarḥ : E - | tağdur : H bāğdur | şarḥ : E

şarḥi || 340a 1 hem : E - | şuffalar : H şuffa-numālar || 6 kénkte : E kénkte || 7 çār-bāğda : H çā[r]-bāğda | ötkén 8 yıl : E ötkende || 9 şimāl : H şimāl | namāz-gāhını : E namāz-gāhını || 11 Bikremācitniñ : E Bikremācit || 13 kay kıldım : H kay kirdim || 14 Bikremācitniñ : H Bikremācitni

H_{340b} (1) Ğarib ‘imāratlardur; egerçi lük-be-lük ve bi-sıyâkdur. Bu ‘imāratlar tamām seng-tarāşida- (2) dındur. Barça rācalar ‘imāratlarıdın Mān-singniñ ‘imāratları yahşırak (3) ve ‘aliraqtur. Mān-sing ‘imāratınıñ tamınıñ bir zıl‘ı şark sarıdur. Bu zıl‘nı (4) özge zıl‘larğa baқа köprek tekellüf kııurlar. Bulandlığı taħmīnan kırk éllig qarı bolğay. (5) Tamām seng-tarāşidadındur. Yüzini geç bile aqartıpturlar. Ba‘zı yérde tört tabaқа ‘imārat- (6) tur. İki koyıǵı tabaқası hayli қaranğudur; endek K₄₄₁ yaruǵluǵı muddatı olturğandın soñra (7) zāhır boladur. Bularnı şam‘ bile yürüp, sayr kıldük. Bu ‘imāratınıñ her zıl‘ıda (8) beş günbezdir. Bu günbezlerniñ aralarıda kiçik kiçik Hindistān dusturı bile çār-sū çār-sū (9) günbezlerdür. Bu beş uluқ günbezlerniñ üstige zar-andūd kılgan mıs tunuqe- (10) lerini (10) қadapturlar. Bu tamlarnıñ taşқarısını yaşıl kāşı bile kāşikārlıқ (11) kılıpturlar. Yaşıl kāşı bile gird-ā-girdide tamām kile dirahıtlarını körsetiptürler. (12) Şark sarıǵı zıl‘ınıñ burcıda Hāti-pıldur. Pılını hāti dērler, darvāzanı (13) pül. Bu darvāzanıñ çıkışıda bir filniñ şuratını mucassam kılıpturlar, üstide (14) iki filbān kılıpturlar. Bi-‘aynıhı fil hayli muşābih kılıpturlar. Bu cıhattın Hāti-pül dērler. H_{341a} (1) Tört tabaқа ‘imārat, kim bar, barıdın koyıǵı tabaқasınıñ bu mucassam fil sarı ravzanı bar. Andın (2) fil yavuқ körünedür. Yokqarıǵı martabası hod, mezkür bolğan günbezlerdür. E_{263b} İkinçi (3) tabaқasında olturur öyleridür. Bu öyler hem çuқur yerlerde vāqı‘ boluptur. (4) Egerçi Hindistāni tekellüfler kılıpturlar, veli bi-havāraқ yerlerdür. Mān-singniñ oǵlı Bikremācitiñ (5) ‘imāratları qorğanniñ şımālı sarı ortada vāqı‘ boluptur. Oǵlıniñ (6) ‘imāratları atasınıñ ‘imārātuça émes. Bir uluқ günbez kılıpturlar, hayli қaranğu; muddatı (7) turğandın soñra roşānlıқ zāhır boladur. Uluқ günbezniñ astıdaǵı (8) bir kiçikrek ‘imārattur, aña hod hiç tarafdın yaruǵluқ kirmes. Oşbu uluқ (9) günbezniñ üstide Raħim-dād bir kiçikrek tālārgına kılıptur. Oşbu (10) Bikremācitiñ ‘imāratlarında olturuptur. Oşbu Bikremācitiñ ‘imāratlarıdın (11) bir yol kılıpturlar, kim atasınıñ

1 ve : E - l seng-tarāşidadındur : E seng-tarāşındur | Mān-singniñ : E Mān-singeniñ || 3 Mān-sing : E Mān-singeniñ | tamınıñ : E yanınıñ || 4 taħmīnan : H taħmīnā | éllig : H اېلېگه || 5 seng-tarāşidadındur : H seng-tarāşidadın || 6 muddatı : E muddat || 7 her : E bir || 8 günbezdir : H günbeztür | günbezlerniñ : H günbezleri | kiçik kiçik : H kiçik | Hindistān : E Hindüstān | 9 uluқ : E [u]luқ | günbezlerniñ : E günbez bu tamlarnıñ taşқarısını yaşıl kāşikārlıқ kılıpturlar yaşıl kāşilarnıñ üstige zar-andūd kılgan mıs tunukelerini қadapturlar || 11 yaşı kāşı bile : E yana | gird-ā-girdide : H gird-ā-girdni || 14 cıhattın : E cıhatdın || 341a 2 körünedür : E körenedür || 3 öyleridür : E öyleride || 4 Hindistāni : E Hindüstāni | bi-havāraқ : E bi-suvādraқ (سوادراق) | Mān-singniñ : H Mān-sing, E Mān-singeniñ | oǵlı : E öyl | Bikremācitiñ : E Bikremācīt || 5 ortada : H ortad[a] || 6 ‘imārātuça : H ‘imārātuça || 8 kiçikrek : H kiçik[re]k || 11 yol : H yolu

'imâratlarığa barur. Taşkarıdın aşlâ ma'lûm (12) émes, içkeridin hem hiç yér körünmes. Ba'zı yérdin yaruqluq kirer. Tavr yoludur.

(13) Bu 'imâratları sayr kılip atlanıp, K₄₄₂ Raḥîm-dâd salğan madrasanı kirip, qorğanniñ (14) canübî tarafıda bir uluq ḥavzıñıñ yaqasıda Raḥîm-dâd salğan bāğçanı tafarruc kılip, kéc H_{341b} (1) ordu tüşken çâr-bāğka kældük.

Bu bāğçada ḥayli güller tikiptür. Hoş-reng kızıl kenir bu bāğçada (2) ḥayli bar. Bu yérlerniñ keniri gül-i şaftâlû dék bolur. Güvälyärniñ keniri, kıpkızıl hoş-reng kenirler- (3) dür. Bir pâra kızıl keniri Güvälyärdin Agre bāğlarığa keltürtüp, éktürttüm. Bu bāğ canübıda (4) bir uluq köldür. Peşkel E_{264a} suları bu kölde yığılur. Bu kölniñ ğarbıda bir buland but-ḥānadur. Sulṭān Şamsu'd-din Él-tutmuş, (5) but-ḥānanıñ yanıda bir masıd-ı cāmı'ı salıptur. Bu but-ḥāna ḥayli buland but-ḥānadur. Qorğanda (6) mundın bulandraq 'imârat yoqtur. Dolpürniñ tağıdın Güvälyär qorğanı ve bu but-ḥāna muşahḥaş körünür. (7) Dérler kim, bu but-ḥānanıñ taşlarını tamām oşbu uluq köldin qazıp alıpturlar. Bu bāğçada (8) bir yığaçdın tälär kılıpturlar; sustrak ve bi-andāmraq. Bāğçanıñ éşigide Hindüstāni vaz'lık (9) bi-maza ayvānlar kılıptur[lar].

Tañlası namâz-ı pişin Güvälyärniñ körmegen yérleriniñ sayrı (10) dâ'ıyası bile atlanıp, Mân-singniñ qorğanıdın taşkarığı Bādalgar atlık 'imâratını (11) körüp, Hâti-pül darvâzasıdın kirip, Urvâ dégen yérge bardük. Bu Urvâ dégen (12) yér, qorğanniñ ğarbî tarafıda bir qol vâkı' boluptur. Egerçi bu qol, bir faşıldın - kim tağ (13) üstide kılıpturlar - taşkarıdur; veli bu qolniñ dahanasıda yana iki martaba buland faşil- (14) lar kılıpturlar. Bu faşillarnıñ bulandlığı otuz kırk qarı yavuşur. İçkerigi faşil uzunraqtur ve bulandraqtur. H_{342a} (1) Bu faşil, qolniñ bu yüzidegi ve ol yüzidegi qorğan faşılığa payvast boluptur. (2) Bu faşilniñ ortasıda, bu faşıldın pastrak yana bir

11 barur : E barurlar || 12 içkeridin : H ایچکارنس | yér : E - | yaruqluq : H yaruqluq | tavr : E - || 13 salğan : E salğan || 14 tarafıda : E - || 341b 1 hoş-reng : H hoş || 2 bu bāğçada : H - | dék : H - || 3 keltürtüp : E keltürtüp | éktürttüm : E éktürdüm || 5 qorğanda : E qorğanda mundaq muşahḥaş körünür dérler kim but-ḥānanıñ taşlarını tamām oşbu uluq bulandraq 'imârat yoqtur Dülpürniñ tağıdın Güvälyär qorğan ve but-ḥāna köldin qazıp alıpturlar || 6 yoqtur : H yoqtur ve || 8 yığaçdın : H yığaç | kılıpturlar : H kılıptur | Hindüstān : E Hindüstān || 9 yérleriniñ sayrı : E yérleri || 10 Mân-singniñ : E Mân-singeniñ | qorğanıdın : H qorğandıñ , E qorğanıdıñ | atlık : E - || 11 Hâti-pül : H Hâti-pür || Urvâ : H اردودا , E اردا , K ادوا | dégen : H éken | Urvâ : HE اردا , K ادوا || 13 kılıpturlar : E kılıptur | iki : E - | buland : E - || 14 yavuşur : H yavşur | ve bulandraqtur : H - || 342a 2 bu faşilniñ : E faşilniñ

faşil égriptürler. Bu faşil (3) sar-tā-sar émes. Āb-ı duzd maşlahatığa bu faşilni égirgendürler. Bu faşilniñ içinde su K₄₄₃ almak (4) üçün, vayn kılıpturlar; on on beş zīna bile suğa yéter. Bu uluq faşilniñ (5) vāynlık faşilğa çıkar éşiginiñ üstide E_{264b} Sulţān Şamsu'd-dīn Ēl-tutmuşniñ (6) atını bir taşda kazıp, bitiptürler. Tārīḡ-ı sana-ı salāşin u sittumi'atdur*. Bu taşkarıǵı (7) faşilniñ tübide, qorǵandın taşkarı uluq köl tüşüptür. Ġālībā kim su kem (8) bolur, köl émes. Āb-ı duzdğa bu köl suyu barur. Bu Urvāniñ içinde yana iki (9) uluq köldür. Qorǵan éli bu köllerniñ suyunı özge sularğa tarcīḡ (10) kılırlar.

Bu Urvāniñ üç tarafı yek-pāra taǵ vāqı' boluptur. Taşınıñ rengi (11) Bıyāna taşları dék kıızıl émeştür, bir néme bī-rangraqtur. Bu Urvāniñ (12) aţrafıdaǵı yek-pāra kayalarını kazıp, uluq ve kiçik mucassam butlar tarāş kılıpturlar. (13) Canüb tarafı bir uluq buttur, bulandlıǵı taḡminan yégirme qarı bolǵay. Bu but- (14) larnı tamām yalañaç bī-satr-ı 'avrat körsetiptürler. Urvāniñ içindegi H_{342b} (1) iki uluq kölniñ aţrafıda yégirme yégirme beş çāh kazıpturlar. Bu çāhlardıñ su tartıp, (2) sabzikārılıqlar kılıp, güller ve dirāḡtlar ékiptürler. Urvā yaman yer émes, taʋr (3) yeridür. 'Aybı aţrafıdaǵı butlardur. Butlarnı hem buyurdum, kim buzǵay- (4) lar. Urvādın yana qorǵanğa çıkıp, Sulţān-pūlniñ ornını - kim kāfırlar zamānıdın (5) béri bu darvāza masdūd ékendür - tafarruc kılıp, namāz-ı şām Raḡīm-dād salǵan bāǵçaǵa (6) kélip tüştüm. Ol aḡşam oşol bāǵçada oq boldum.

Se-şanba günü, aynıñ (7) on törtide, Rānā Sangāniñ Bikremācit atlıq ikinçi oǵlıdın - kim anası Padmāvati (8) bile Rantanbūr qal'asida édiler - kişileri keldi. E_{265a} Güvālyār sayrıǵa atlangandıñ burun, (9) hem bu Bikremācitniñ uluq ı'tbārılıq Asūk atlıq Hındūsıdın kişiler kélip, (10) qulluq ve ḡıdmatkārılıq ızḡarını kılıp, özige yétmiş leklik vach u ıstıqāmat (11) ıstıd'ā kılıp édi; andaḡ muqarrar kılıp édi kim, Rantanbūrni tapşurǵay. Mudda'ası K₄₄₄ (12) dék pergeneler 'ınāyat kılıp, kişilerige

* Hicrī 630 (M. 1232-1233)

3 āb-ı duzd : H ابدورد || 4 vāyn : H vāyni || 6 bir : H - | şalāşin : H ثلثين | taşkarıǵı : E taşkarınıñ || 7 kim : E - | su : H - || 8 āb-ı duzdğa : H اندروغہ | Urvāniñ : H اروانينك , E اودانينك || 10 Urvāniñ : H اروانينك , E اودانينك || 11 bī-rangraqtur : H né rangraqtur | Urvāniñ : H اروانينك , E اودانينك || 14 bī : E bir | Urvāniñ : H اروانينك , E اودانينك || 342b 1 yégirme yégirme beş : E yégirme beş || 2 güller : H ve güller | Urvā : HE اودا || 3 yeridür : E sayrıdur || 4 Urvādın : H اروادين , E اودادين | ornını : E ornı || 6 oşol : E oşal || 8 Rantanbūr : H Rantabūr || 9 bu : H - | Asūk : E Āsūk | Hındūsıdın : E Hındūstāndın || 10 vach u : E vach || 11 ıstıd'ā kılıp édi : E ıstıd'ā kılıp | Rantanbūr : H Rantabūr

ruḥṣat bérduk. Güvályār sayrığa (13) çün barıladur édi, ol kişilerge, Güvályārda mi'ād kıldük. Mi'addın bir néçe gün (14) kéyinrek qaldılar. Bu Asük Hindü, Bikremâcîniñ anası Padmâvatîğa yakın uruq H_{343a} (1) bolur émiş. Bu keyfiyatnı analıq oğulluqqa hem ızhâr kılıptur. Alar hem bu Asük bile (2) muttafiq bolup, davlat-ḥ^vâhlik ve ḥıdmatkârlıq qabül kılıpturlar. Tâc u külâh ve zar-ı kemer, kim Rânâ Sangâ, (3) Sulṭân Maḥmûdnı basıp, Sulṭân Maḥmûd, kâfirniñ qaydığa tüşkende, bu ta'rif tâc u külâh ve (4) zar-ı kemerni alıp, Sulṭân Maḥmûdnı qoyup édi. Oşol tâc u külâh ve zar-ı kemer Bikremâcîtte ékendür. (5) Ağası Ratansin - kim ḥâlâ atası ornığa rânâ bolup Çitürğa qâbızdur - tâc u külâh bile zar-ı kemerni (6) inisidin tiléptür; bu bérmezdür. Bu kélgen kişilerdin tâc u külâh ve zar-ı kemerni maña (7) sözletiptür. Rantanbürniñ mubâdalasığa Bıyânanı tiléptür. Bıyâna sözidin (8) alarnı ötkerip, Şamsâbâdnı Rantanbür mubâdalasığa va'da kıldük. Oşol günü (9) oq, bu kélgen kişilerge ḥıl'atlar keydürüp, tokuz günde Bıyânağa kélmek mi'adı (10) bile ruḥṣat bérildi.

Bu bâğçadın atlanıp, Güvályârniñ but-ḥânalarını E_{265b} sayr kıldük. (11) Ba'zı but-ḥânalar dü âşyân, se âşyân; âşyânları pastraq, kadimi vaz'lıq. (12) İzârasığa tamâm mucassam şûratlar taşdın qazıpturlar. Ba'zı but-ḥâna, madrasa vaz'- (13) lıq, piş-gâhıda uluq ve buland günbez, madrasa ḥucraları dék ḥucraları kim bar. (14) Her ḥucraniñ üstide téñ téñ günbezler tarâşıda taşdın kılıpturlar. Qoyıqı H_{343b} (1) ḥucralarıda mucassam taşdın butlar tarâş kılıpturlar.

Bu 'imâratlarnı tafarruc kılıp, Güvályârniñ (2) ġarbî darvâzasıdın çıqıp, Güvályâr qorğanınıñ canübî tarafıdın évrülüp, (3) sayr kılıp, Raḥîm-dâd salğan çâr-bâğqa - kim Hâtî-pülmiñ alıdadur - kélip tüştüm. (4) Raḥîm-dâd toy aşını bu çâr-bâğda tayyâr kılıp édi. Yahşı aşlar tartıp, qalın pişkeşler (5) kıldı. Cıns u naqddın tört lek pişkeşi édi. Bu çâr-bâğdın atlanıp, kéç öz çahâr-bâğımğa (6) kélдим.

13 çün : H - | Mi'addın : E Mi'adtın || 14 Padmâvatîğa : H Padmavatiğa || 343a 1 analıq : E atalıq | oğulluqqa : H oğullu[k]qa | alar : H olar || 2 tâc u külâh : H tâc-külâh | Rânâ : H - || 3 ta'rif : E ta'rifi || 4 oşol : E oşal || 5 Ratansin : E Ratan | tâc u külâh : H tâc-külâh || 6 inisidin : E inisi | tâc u külâh : H tâc-külâh || 7 Rantanbürniñ : H Ratanbürniñ || 8 Rantanbürniñ : H Ratanbürniñ || 11 âşyân : H âşyâna | âşyân : H âşyâna || 12 izârasığa : H izârasıda, E âzârasığa (أزاره سيغه) || 14 téñ téñ : E biyik biyik || 343b 2 canübî : H canüb || 3 çâr-bâğqa : H çahâr-bâğqa || 5 cıns u naqddın : E cınsdın ve naqddın | çâr-bâğdın : H çahâr-bâğdın | çahâr-bâğımğa : H bâğımğa

Çâr-şanba günü, aynıñ on beşide, Güvâlyärniñ şark-ı canübî sarı âb-şärni (7) - kim Güvâlyärdin altı kürüh yoldur - sayr kıla bardım. Mundın, kécrek atlanılğan ékendür; (8) âb-şärğa kéc namâz-ı pişin yétiştük. Bir argamçı buland kayadın, bir tégirmen suyı şarıldap (9) tüşedür. Bu su tüşer yérdin koyıraç uluq köl bolur. Bu âb-şärdin (10) yokqarı, bu su yek-pära kayanıñ üstidin aqıp kéledür. Bu suniñ tübi yek-pära (11) taşdur. Her yérde her yérde bu su tüşüp köl boluptur. Bu suniñ yaqalarında yek-pära parça parça (12) taşlar tüşüptür, olturğu dék. Veli bu su dāyımî émes émiş. E_{266a} Āb-şärniñ (13) üstide olturup, ma'cün yédük. Su yokqarı barıp, suniñ bıdāyanğaça sayr kılıp, (14) yanıp, bir bulandî üstge çıkıp, muddatî olturdük. Sāzandalar sāz çaldılar ve güyanda- H_{344a} lar (1) néme ayttılar. Ābnūs yığaçını - kim Hind éli t ı n d ū dérler - körmegenlerge körsetildi. (2) Andın yanıp, tağdın tüşüp, namâz-ı şām bile namâz-ı huftanniñ arasında andın atlandük. (3) İki pāsğa yavuş bir yérde kélip, uyquladük. Günniñ bir paharı bola, çâr-bāğka kélip (4) tüşüldi.

Ādına günü, aynıñ on yétiside, Sühcana dégen Şalāhu'd-dinniñ zād u (5) büd kéntini ve kéntidin yokqarı tağ arasındağı ve qol içidegi limü ve sadāfal bāğını (6) sayr kılıp, bir paharda kélip, çâr-bāğka tüştüm.

Yek-şanba günü, aynıñ on tokuzıda, (7) tañdın burunraq çâr-bāğdın atlanıp, Kevārî suydın ötüp, tüşlendük. (8) Namâz-ı pişin andın atlanıp, āftāb olturur mağal Çanbal suydın ötüp, namâz-ı şām namâz-ı huftan (9) arasında, Dolpür qorganığa kirip, çırāğ bile, Abu'l-faṭḥ salğan hammāmni sayr kılıp, andın (10) atlanıp, yañı çâr-bāğ salğan yérge, band başığa kélip tüşüldi.

Tañlasığa buyurulğan (11) yerlerni yürüp sayr kıldım. Yek-pära taşda buyurğan gülle-dār ḥavzniñ yüzini (12) bir martaba tamām kötermeydürler édi. Buyuruldı kim, seng-tarāşlar köprek kélip, (13) bir martaba ḥavzniñ yüzini durust alsunlar, kim su qoyup, aṭrāfını tarāzū kılsa bolğay. (14) Kéc namâz-ı diğér ḥavzniñ bir martaba yüzini tamām aldılar. Buyurdum, kim su toldurdılar; H_{344b} (1) aṭrāfını su bile tarāzū kılıp, hamvār kılmakça E_{266b} maşğul boldılar. Bu navbat yana bir âb-ḥāna

6 çâr-şanba : E çahâr-şanba || 7 kécrek : H kiçikrek | atlanılğan : H atlanılğa[n] || 9 tüşer : H tüşe[r] ||
 10 kayanıñ : E tépeniñ || 11 her yérde her yérde : E her yérde | bu su : H - | tüşüp : E - || 13 yokqarı :
 H يقارى || 14 ve : E - || 1 tındü : E şidü || 4 Sühcana : H سهجته , E سهجته | Şalāhu'd-dinniñ : E
 كنيك صلاحيدين || 5 kéntini ve : E - || 6 kılıp : E kıldük || 8 Çanbal : H - || 11 yürüp : H turup || 13
 yüzini : H tübini || 14 kéc : E géçe | kim : E - | toldurdılar : E tol[dur]dılar

buyurdum, (2) kim yerini yek-pāra taşdın tarāş kılğaylar. İçidegi kiçik havzını hem yek-pāra taşdın (3) kazğaylar.

Du-şanba günü, ma'cün şuhbatı boldı. Se-şanba günü hem anda oq édim. Çar-şanba (4) géçesi, ağız açıp, néme yép, Sikriğe barmaq 'azımatı bile atlanıldı. İki paharğa yavuk bir yerde (5) tüşüp, uykuladük. Kulağımğa, bilmén, savuqniñ taşırı boldı oğşar, (6) bu aşşam asru köp ağrıdı; uyqulay almadım. Tañ başıda bu yérđin téprep, bir paharda (7) Sikride salğan bāğka yétip tüşüldi. Bāğniñ tamı ve çahnıñ 'imāratları hātır-h'vāh (8) bolmağan cihatıdın, iş üstidegilerni tahdid u sıyāsāt kılıldı. Sikridin namāz-ı diger (9) bile namāz-ı şām arasında atlanıp, Mudhākürdın ötüp, bir yerde tüşüp, uykuladük.

(10) Andın atlanıp, bir pahar bola Agrege kélip, qal'ada Hādica Sulţān Bégimni - kim Fahr-ı Cahān Bégim barıp, bular ba'zı iş küç için qalıpturlar - körüp, (11) Cündin ötüp, Haşt Bahışt bāğığa kélđim.

Şanba günü, şafar ayınıñ üçide, uluq (12) 'amma bégimlerdin üç bégim: Göher-şād Bégim, Badī'u'l-camāl Bégim, Aq Bégim; kiçik bégimlerdin: Hān-zāda Bégim, (13) Sulţān Mas'ūd Mirzāniñ kıızı, yana Sulţān Baht Bégimniñ kıızı, yana yenge çiçemniñ - kim (14) Zaynab Sulţān Bégim bolğay - nebiresi kélip, Tütadın ötüp, maħallāt yaqasında, darya kırağıda H_{345a} (1) tüşüp édiler. Barıp, namāz-ı diger bile namāz-ı şāmniñ arasında kördüm. Andın kéme bile (2) oq kélđim.

Dū-şanba günü, şafar E_{267a} ayınıñ béside, Bikremācītniñ burunğı élçisi ve soñğı élçisi- (3) ge bayrı Bihrelik Hındulardın Dīvaniñ oğlı Hāmüsini koşup yéberildi, kim (4) Rantanbürni K₄₄₇ tapşurmaq için, hıdmatkārılığını qabül kılamak için, öz rāh (5) u rasmı bile 'ahd u şart kılğay. Bizniñ bu bargan kişi, körüp, bilip, inanıp (6) kélgey. Ol bu aytkanlarnıñ üstige tursa, mén hem va'da kıldım, kim (7) Téñri rāst keltürse, atasınıñ ornığa rānā kılıp, Çitürda oltur- (8) guzay.

2 yerini : E yeri | hem : E hem kim || 3 çar-şanba : H çahār-şanba || 5 savuqniñ : E savuqniñ || 6 uyqulay almadım : E uyqula almadım | paharda : E pahar || 8 namāz-ı diger 9 bile : E - | Mudhākürdın : E مدھاگوردین | uykuladük : H uyuhladük || 10 qal'ada : H qal'adār | Bégimni : H Bégim | kim ... üçün : H - || 11 uluq 12 'amma bégimlerdin : E uluqğuna bégimlerni | Göher-şād Bégim : H - | Hān-zāda : HE خزانزاده || 13 yenge çiçemniñ : HK چيچام نينك , E Bike Çiçemniñ (بيگه چيچام نينك) | kim : H - || 14 Tütadın (توته دين) : E Püyadın (پويه دين) || 345a 2 élçisi : H élçi | soñğı : H songı || 3 Hāmüsini : E Hamüsini || 4 Rantanbürni : H Rantabürni || 5 bilip : E bitip

Oşbu fırsatlarda Dıhlıdağı ve Agradağı İskendar bile İbrâhimniñ (9) hızânalari tamâm boldı. Çerik yarağığa ve top u tüfekçiniñ dârü ve çıdağığa, (10) panc-şanba günü, şafar ayınıñ sékizide, cami' vach-dârniñ vachıdın şad u si farmân (11) boldı, kim divânğa tüşürüp, bu asbâb u âlâtka şarf u harc kılğaylar.

(12) Şanba günü, aynıñ onıda, Sultân Muḥammad Baḥşınıñ Şâh Kâsım atlık pıyâda- (13) sını - kim bir katla Ḥurâsân ahlığa ıstımâlat farmânları éltip édi - yana (14) Herige yéberildi. Bu maẓmûn bile farmânlar éltti kim: “Ḥındıstânniñ şarq u ğarb H_{345b} (1) yağılarıdın ve kâfırlardıñ Téñri 'inâyatı bile ḥâtır-cam boldı. Oşbu yaz Téñri (2) râst kéltürse, albatta özümizni her nav' kılıp, yétkürgümüzdür.” Aḥmad Afşarğa hem farmân yéberildi. (3) Farmânıñ ḥâşiyasında öz ḥatım bile bitip, Faridün Kóbuzını tilédim.

Oşbu gün, pişin, (4) simâb yémekni bunyâd kıldım.

Çâr-şanba günü, aynıñ yégirme biride, bir Ḥındıstâni (5) yayağı Kâmrânniñ ve Ḥ'vâca Dost Ḥâvandniñ 'arz-dâştlarını kéltürdi. (6) Ḥ'vâca Dost Ḥâvand E_{267b} zî'l-ḥıcca ayınıñ onıda Kâbulğa barıp, Humâyün qaşığa téprep (7) ékendür. Hübyânda Kâmrânniñ kişisi Ḥ'vâcağa barur, kim Ḥ'vâca: “Kélsünler, her né (8) kim farmân boluptur, yétkürsünler; söz ü ünni sözleşip barsunlar.” Kâmrân (9) zî'l-ḥıcca ayınıñ on yétiside Kâbulğa kélgendür. Ḥ'vâca bile sözleşip, Ḥ'vacanı oşbu (10) zî'l-ḥıcca ayınıñ yégirme sékizide Kal'a-ı Zafarğa uzatur.

Bu kélgen 'arza-dâştlarda (11) yaḥşı habarlar édi. Şâh-zâda Tahmâsp Özbekniñ daf'ığa 'azimat kılıp, Raniş-ı K₄₄₈ Özbekni (12) Dâmgânda alıp, öltürüp, élini katlı- 'âm kılır. 'Ubayd Ḥan, Kızıl- (13) baş habarını taḥkik tapkaç, Heri girdidin qopup, Marvğa barıp, Samarqand ve ol navâḥi- (14) dağı sultânlarını Marvğa tilér. Mâvarâu'n-nahrdağı sultânlar tamâm Marvğa kömekke H_{346a} (1) barurlar.

8 Dıhlıdağı : E Dıhlıda || 9 çerik : E çerik | çıdağığa : H حیداغیغه , E چیداغیغه , K چیداغیغه || 10 şad u si : H şad si || 14 Ḥındıstânniñ : E Ḥındüstânniñ || 345b 1 ḥâtır-cam' : H ḥâtırırlar cam' | yaz : H یاز || 2 râst : H - || 4 çâr-şanba : H çahâr-şanba | Ḥındıstâni : E Ḥındüstâni || 5 yayağı : H pâçı | 'arz-dâştlarını : E 'arza-dâştlarını || 6 zî'l-ḥıcca : H ذی حجه || 7 Hübyân : E پپیان | Ḥ'vâcağa : E Ḥ'vâca || 8 söz ü ünni : H سوزدان نی || 9 zî'l-ḥıcca : H ذی حجه || Ḥ'vacanı : H Ḥ'vâca || 10 zî'l-ḥıcca : H ذی حجه || 11 Tahmâsp : H طهماست | Özbekniñ : H Özbékniñ , E Özbek

Bu habarnı hem oşbu pāçi kélitürdi, kim Humāyünniñ oğlu bolmış, (2) Yadgār Tağayınıñ kızıdın. Kāmran hem Kābulda ked-ğudā boladur émiş; tağayı- (3) sı Sulţān ‘Alı Mirzāniñ kızını aladur émiş.

Oşbu gün Seyyid Dekni şirazi Cébegarğa (4) ħıl‘at keydürüp, in‘ām kılıp, ħ‘āralıq çāhni, buyurdük (5) kim, bilürice ıtmāmğa yétkürgey.

Ādına günü, aynıñ yégirme üçide, ħarāratı (6) badanımda zāhır boldı. Andaq kim, cum‘a namāzını mascıdta taşvış bile ötédim. Namāz-ı pişin (7) ihtıyātını, kélip kitāb-ğānada bir zamāndın soñ, maşakqat bile, ötédim; éndi. Yégirme béşi (8) yek-şanba günü, ısıttım; azraq titredim. Se-şanba géçesi, şafar aynıñ yégirme (9) yétiside, Ĥazrat-ı Ĥ‘āca ‘Ubaydu’llahniñ *Vālıdıyya* rısālasını nazm kılmaq (10) ħātırımğa kéçti. Ĥazratniñ* rūhına iltucā kılıp, könlümge kéçürdüm kim: (11) “Eger bu manzüm ol Ĥazratniñ maqbülü bolur ħod - néçük kim şāhib-ı (12) *Qaşıda-ı Burda*’ niñ qaşıdası maqbül tüşüp, özi aflıc marazıdın ħalāş boldı - (13) mén dağı bu ‘arızadın kutulup, nazmımnıñ qabūlığa dalili bolğusıdur.” (14) Oşbu niyyat bile ramal musaddas-ı maqbün ‘arüz u zarb, gāh abtar, gāh maqbün-ı maħzūf H_{346b} (1) vaznıda - kim Mavlānā ‘Abdu’r-raħman Cāmı‘niñ *Suħa*’ sı hem bu vazndadur-rısāla nazmığa (2) şurū‘ kıldım; hem oşal géçe on üç bayt aytıldı. İltızām yosunluğ günde on (3) bayttın kamraq ayılmas édi. Ġālībā bir gün terk boldı. Ötken yıl bir maħal (4) mundaq ‘arıza kim boldı, aqallı bir ay kırq güнге tarttı. Téñri ‘ināyatı bile, Ĥazratniñ (5) ħımmatıdın panc-şanba günü, aynıñ yégirme toquzıda, endeki afsurda boldı; özge (6) bu ‘arızadın ħalāş boldum. Şanba günü, rabı‘u’l-avval K₄₄₉ aynıñ sékizide, rısāla (7) sözleriniñ nazm kılmaq ihtıtāmığa yétti. Bir gün éllig iki bayt aytıldı.

Çahār-şanba (8) günü, aynıñ yégirme sékizide, aţraf u cavāmıbqa, çeriklerge farmānlar yéberildi (9) kim: “Yağın furşatta Téñri yétkürse, çerik atlangumuzdur; çerik yarağı bile bat (10) yétişe kélsünler!”

* E nüshası burada sona ermektedir.

4 Cébegarğa : E Āyınagarğa (آينه كره) || 5 yégirme : E yégirmi || 6 namāz-ı pişin : E namāz-ı pişini

|| 7 ihtıyātını : E ihtıyātu | kitāb-ğānada : H kitāb-ğāna | éndi : E - | yégirme béşi : E - || 8 yégirme : H yégirmi || 11 manzüm : H manzür || 14 niyyat : H نييت

Yek-şanba günü, rabî'u'l-avval ayının toközıda, Bég Muḥammad Ta'likçı (11) kélđi. Ötken yıl, muḥarram ayının aḥırıda, Humâyünga hıl'at ve at éltip éđi.

(12) Dū-şanba günü, aynıñ onıda, Béggine Vays Lāğarı bile Bayān Şayḥ atlık Humâyün- (13) niñ bir nökeri, Humâyünniñ qaşdın kéldiler. Béggine, Humâyünniñ oğlıniñ (14) sévünçisige kéliptür; atını Al-amān qoyuptur. Şayḥ Abu'l-vacd, valādatıǵa târiḥ-1 H_{347a} (1) *ş e h - i s a ' ā d a t m a n d** tapıptur.

Bayān Şayḥ, Bégginedin ḥayli soñra çıkıptur; ādına günü, (2) şafar ayınıñ toközıda, Kişmniñ ayaǵıda, Dū-şanba dégen yérđin Humâyün- (3) dın ayrılıptur; dū-şanba günü rabî'u'l-avval ayınıñ onıda, Agrege kélđi. Cald (4) kélđi. Yana bir qatla hem oşbu Bayān Şayḥ Kal'a-ı Zafardın Qandahārga on bir günde (5) barıp éđi.

Şāh-zādaniñ kélgeniniñ ve Özbekniñ şikest tapqanıniñ (6) ḥabarını bu Bayān Şayḥ kéltürdi. Tafşılı budur kim: Şāh-zāda Ṭahmāsp, 'Irāq- (7) dın kırk miñ kişi bile Rūm dustürü tüfek ve araba tartib kılıp, tiz oq (8) yürüp kélip, Bıstām ve Dāmğānda Ranış-ı Özbekni alıp, éli bile kırıp, (9) tiz oq öter. Kepek Biniñ oǵlı Qanbar 'Alını hem Qızıl-baş adamı basar. Az- (10) ağlaq kişi bile 'Ubayd Ḥan qaşıda kélür. 'Ubayd Ḥan, Heri navāḥisıda (11) turuş yaraǵıǵa tapmay, camî' Balḥ ve Hışār ve Samarqand ve Taşkenddegi ḥan u sulṭān- (12) larǵa qadǵa bile kişiler çapturup, özi Marvǵa kélür. Bat oq yığılurlar. (13) Taşkendtin Süyünçük Ḥanniñ uluǵdın kiçikrek oǵlı Baraq Sulṭān, (14) Samarqand ve Mayān Kāldın Küçüm Ḥan ve Abu Sa'id Sulṭān, Pūlād Sulṭān ve H_{347b} (1) Cāni Bég Sulṭān - oǵlanları bile - Hışardın Ḥamza Sulṭān bile Mahdi Sulṭān (2) ve camî' sulṭānlar bat oq barıp, Marvda 'Ubayd Ḥan bile mulḥāk bolurlar; yüz bés (3) miñ kişi bolurlar. Bularniñ tilçisi mundaq ḥabar kéltürür, kim Şāh-zāda, (4) “'Ubayd Ḥanni Heriniñ navāḥisıda azaǵlaq çerik bile olurturur.” (5) dép kırk miñ kişi bile ıldam kéliptür. Hālā bu cam'ıyyatniñ ḥabarını tapıp, (6) Rādagān öleñide ḥandaqlap olurturlar. Özbekler bu ḥabarnı (7) tapıp, ḡanimni gözge ılmay, kéñeşni muña qoyarlar kim: “Barça ḥan u (8) sulṭānlar Maşhadta olurturur biz. Bir neçe sulṭānnı yégirme miñ kişi (9) bile ta'yin qılır biz, kim Qızıl-başniñ ordusınıñ navāḥisıda yürüp, (10) başını çıkargalı qoymas. 'Akrab bolǵaç, yadaçılarǵa buyurur biz, kim (11) yada qılǵaylar; oşbu rengde 'acılandırurur alur biz.”

* Hicrî 934

2 toközıda : H toközıd[a] || 6 Ṭahmāsp : H طهماست || 9 Kepek : H كيك , K كيك || 10 kélür : H kéltür || 13 Süyünçük : H سيونچك , K سيونچك | Baraq : H Baran

dép Marvdın köçer- (12) ler. Şäh-zâda hem Maşhaddın çıkıp, Câm ve Hırgırd navâhisida muqâbala bolurlar; (13) şikest Özbek sarı vâkı' bolur. Qalın sultân giriftâr bolup, qatlgâ (14) barur. Bir haţta hod andaq bitip édiler, kim Küçüm Hândın özge H_{348a} (1) hiç sultânıñ taħkiq çıkkanı muşahhaş émes. Çerik bile bolğan kişilerdin hanüz (2) kişi kélmezdür. Hışârdağı Sultânlar Hışarnı taşlap çıkarlar. Çelme - kim aşlı atı (3) Ismâ'ildur, İbrâhim Hânıñ oğlu - Hışâr qorganıda ékendür.

Oşol Bayân Şayh (4) oq, Humâyunga, Kâmranga haţlar bitip, tiz oq yanduruldı. Âdına günü, aynıñ (5) on törtide, haţ u kitâblar tayyâr bolup, Bayân Şayhqa tapşurup, ruşsat (6) bérildi. Şanba günü, aynıñ on törtide, Agredin uzadı. Humâyunga bitilgen (7) haţıñ savâdı:

« H u m â y u n g a »

«Muştaklıklar bile saġınıp salâm dégeç, söz ol (8) kim, dü-şanba günü, rabî'u'l-avval ayınıñ onıda, Béggine bile Bayân Şayh kældiler. Haţlar- (9) dın ve 'arza-dâştıların, ol yüzdegi bu yüzdegi keyfiyyat u hâlât (10) muşahhaş u ma'lûm boldı.

K₄₅₁ Şükür, bérmiş saña Hâq farzandı
(11) Saña farzand u maña dıl-bandı.

Téñri Ta'alâ mundaq sévünçlerni (12) maña ve saña hamışa rozı qılğay! Âmin, yâ Rabba'l-'âlamîn!»

«Atını Al-amân (13) qoymuş sên. Téñri mubârak qılğay! Veli bâ-vucûd kim özün bitip sên, (14) mundın ġâfil bolup sên, kim keşret-i ıstı'mâl bile 'avâm Alama dérler, yâ Êl-amân H_{348b} (1) dérler. Özge mundaq *alif lâm* atta kem bolur. Téñri atını ve zâtını farhunda vu mubârak (2) qılğay; maña ve saña köp yiller, bısyâr qarnlar, Al-amânı davlat u sa'âdat bile tuta (3) bérgey!»

«Téñri Ta'alâ, öz fazl u keremi bile, bizniñ işimizni yasaydur. Mundaq qayu (4) qarnlarda tapılmas. Yana se-şanba günü, aynıñ on biride, arâcif habar keldi, kim Balh (5) éli Qurbânı tilép, Balhqa givürmişler.»

2 Çelme : H حلمه , K كلمه || 3 Hânıñ : H Hânınıñ | Şayh : H Şayhdın || 348b 1 kem : H kim || 5 givürmişler : H كيلورميش لار || 6 Heri : H Her[i]

«Yana Kāmraᅅga ve Kābuldağı bēglerge far- (6) mān boldı, kim barıp saña koşulup, Hıřār yā Samarqand yā Heri sarıga, kim řalāh-ı davlat (7) bolsa, yürügey siz. Téñriniñ ‘ināyatı bile, yağılarnı basıp, vilāyatlarnı alıp, (8) dostlarnı řād ve duşmanlarnı nigün-sār kılğay siz; inřā-allahu ta‘ālā! Sizlerniñ (9) cān tartıp, kılıç çapmaq mağallarnıızdur. Qapuda kēlgen işni taqşır kılmañız. Girān- (10) cānlık bile kāhillik, pād-řāhlık bile rāst kēlmes:

جهانکیری توقف بر نتابد (11) جهان آنرا بود کوبه شتابد

همه چیزی زروی کدخدایی (12) سکون می یابد الا پادشاهی¹²⁵

Eger Téñri ‘ināyatı bile, Balğ ve Hıřār vilāyatı (13) muyassar u musağğar bolsa, Hışarda sēniñ kiřiñ bolsun; Balğta Kāmrañniñ kişisi bolsun. (14) Eger Téñri ‘ināyatı bile, Samarqand hem musağğar bolsa, Samarqandta sēn oturğıl. Hıřār vilāyatını H_{349a} (1) inřā-allah ħālıřa kılğumdur. Eger Kāmrañ, Balğni azırğansa, ‘arza-dāřt kılıñ; (2) inřā-allah anıñ kuşürini oşal vilāyatlardın oq, rāst kılğumızdur.»

«Yana (3) sēn özüñ bilür édiñ, kim dāyım bu kā‘ıda mar‘i édi: altı ħıřřa saña bolsa, (4) bēř ħıřřa Kāmraᅅga bolur édi. Hamışa bu kā‘ıdanı mar‘i tutup, mundın tacāvuz (5) kılmañ.»

K₄₅₂ «Yana anıñ bile yağşı ma‘āř kılğay sēn. Uluqlar köterimlik (6) kérek; ümidim bar kim, sēn hem yağşı iħtilāř kılğay sēn. Ol hem mutaşarı‘ ve yağşı (7) yigit koyuptur. Ol hem mulāzamat u yek-cıhatlıkta taqşır kılmağay.»

«Yana (8) séndin azraq gilem bar; bu iki üç yıldın bēri bir kiřiñ kēlmedi, (9) mén yébergen kişi hem, rāst bir yıldın soñra kēldi. Mundağ bolur mu?»

«Yana (10) ħařlarıñda yalğuzluk yalğuzluk, kim dép sēn. Yalğuzluk pād-řāhlık- (11) ta ‘aybtur. Néçük kim déptürler:

اگر پای بندی رضا پیش کیر (12) و کر یکسواری سر خوش کیر¹²⁶

¹²⁵ Cihangirlik, durmakla tel‘if edilmez; dünya acele etmesini bilenindir. Her işte efendinin sükünü yaşar, padişahlık müstesna. (Nizāmî, *Hüsrev ü şîrin*)

¹²⁶ Eğer ayağın bağılı ise, razı ol; eğer tek atlı isen, bildiğın gibi hareket et. (Sādî řîrāzî, *Bostan ve Gülistan*)

Hiç kaydî, pād-şahlık kaydıça (13) yoktur. Pād-şahlık bile yalğuzluk rāst kélmes.»

«Yana, mén dégen dék, (14) bu haqlarıñni bitip sén ve oqumay sén. Né üçün kim, eger oqur hayāl H_{349b} (1) kılsañ édi, oquy almas édiñ; oquy almağandın soñ, albatta tağyir bérür (2) édiñ. Haqlarıñni hod taşvış bile oqusa boladur, veli asru muğlaqtur. Naşr (3) mu‘ammā hiç kişi körgeñ émes. Imlāñ yaman émes, egerçi hayli rāst émes; *iltifāt*- (4) nı *īā* bile bitip sén, *ķūlinc*’ nı *yā* bile bitip sén. Haqlarıñni hod her şavr kılıp, (5) oqusa boladur; veli bu muğlak alfāzıñdın maqşud tamām mafhüm bolmaydur. (6) Ğālībā haqlar bitirde kāhılığıñ hem oşbu cihattındur. Tekellüf kılay déy sén; (7) ol cihattın muğlak boladur. Mundın narı bi-tekellüf ve roşān ve pāk alfāz (8) bile biti; hem saña taşvış azraq bolur ve hem oquğuçığa.»

«Yana uluq iş (9) üstige bara sén; iş körgeñ rāy u tadbirlık bégler bile kéñeşip, (10) alarñiñ sözi bile ‘amal kılgay sén. Eger ménin rızamnı tiler sén, halvat-nışin- (11) lıknı ve él bile kem ihtilātlıknı bar-şaraf kılgıl. Günde iki navbat iniñni (12) ve béglerni ihtiyārlarığa qoymay, qaşınğa çarlap, her maşlahat bolsa (13) kéñeşip, bu davlat-h^vāhlıqlarñiñ ittufākı bile her söz ünge qarār bergey sén.»

«(14) Yana H^vāca Kelān ménin bile üstāhāna ihtilāť K₄₅₃ kıla özgenip édi. Sén H_{350a} (1) dağı, néçük kim mén H^vāca Kelān bile ihtilāť kılar édim, oşandaq ihtilāť kılgay sén. Eger Téñri ‘ināyatı bile ol sarılar iş azraq bolsa, Kāmranğa ihtiyāc bolmasa, (2) Kāmran Balhta mazbūt kişilerni qoyup, özi ménin qaşımğa kélsün.»

«Yana munça (3) fath u zafarlar Kābulda ékende boldı. Kābulnı şugun tutuptur mén, anı hālisa kıldım. (4) Hiç qaşısız tamā’ kıлмаğay siz.»

«Yana yaşşı barıp sén, Sultān Vaysnıñ köñlini (5) alıp sén. Anı qaşınğa kéltürüp, anıñ rāyı bile ‘amal kılgay sén, kim iş bilür kişi- (6) dür.»

«Çerikni yaşşı yığıp, yürügey sén.»

«Ağız sözleridin Bayān Şayh şāhib-vuķūf- (7) dur; ma‘lüm bolğusıdur dép, muştaqlıqlar bile salām.»

2 boladur : H بلادور | asru : H [a]sru || 6 déy : H دين || 350a 1 mén ... eger : H - || 3 şugun : H شكون

1 5 kılgay : H kılgay[y]

«Panc-şanba günü, rabî'u'l-avval (8) ayınıñ on üçide bitildi.»

Kāmraŋga ve H̄vāca Kelāŋga dağı oşbu maźmūn (9) bile, öz éligim bile, hařlar bitip yéberdim.

Çahār-şanba günü, aynıñ on tokuzıda, (10) mīrzālar ve sulţānlar Türk ve Hind umārasını çarlap, maşvarat kılıp, sözni (11) muña koyuldı kim: “Bu yıl hod, albatta bir sarı çerik yürümek kérek. (12) Özümüzdin burunraq ‘Askeri, Pūrabkaça mutavaccih bolğay. Geng daryāsıdın (13) narıǵı salātin u umāra çerikleri bile ‘Askerige kélip, koşulup, her sarıǵa, (14) kim şalāh-ı davlat bolsa ‘azimat kılığaylar.” Bu keyfiyyatlarını bitip, şanba günü aynıñ H_{350b} (1) yégirme ikiside, on altı günlük mölçer bile, ğiyāşu'd-din Kōrcını Sulţān Cunayd Barlas (2) başlıq, Pūrab umārasıǵa çapturuldı. Aǵız sözleri bu boldı kim: “Zarb-zan (3) ve araba ve tüfek uruş asbāb u ālātıdur; bular tayyār bolğunça, özümüzdin (4) ilgerrek ‘Askerini yéberildi.” Gengniñ narı yüzidegi camî‘ salaatin u (5) umāraǵa farmān boldı kim: “‘Askeri kaşıǵa yığılıp, her sarıǵa şalāh-ı davlat (6) bolsa, Téñri ‘ināyatı bile mutavaccih bolğay. Andaǵı davlat-h̄vāhlar bile maşvarat (7) kılıñ. K₄₅₄ Eger maña ihtiyāclık iş bolsa, oşbu mi‘ād bile bargan kişi (8) kélgeç oq, bī-tavaqquf inşā-allahu ta‘ālā atlangumdur. Eger Bengālî yek-cıhatlık ve (9) ihlās maqāmıda bolsa ve ol arada maña ihtiyāc bolǵu dék iş bolmasa, (10) anı hem şarh bile ‘arz-dāşt kılıñ. Baqıp turup bolmas; özge sarı (11) ‘azimat kılığumdur. Sizler davlat-h̄vāhlıknıñ maşvaratı bile, ‘Askerini alıp (12) yürüp, andaǵı işlerge Téñri Ta‘ālā ‘ināyatı bile fayşāl bergey siz.”

Şanba günü, (13) rabî'u'l-avval ayınıñ yégirme tokuzıda, ‘Askerige muraşşa‘ kemer-ħancar bile pād-şāhana (14) hıl‘at keydürüp, ‘alam ve tuǵ ve naqqāra ve tavila-ı topçaq ve on fil ve қаtār-ı téve ve қаtār-ı haçır, H_{351a} (1) pād-şāhana asbāb u ālāt in‘ām boldı; ħuqm boldı kim divān başıda olturğay. Mollasıǵa (2) ve iki atekesige tügmelik çekmenler ve yana özge nökerlerige üç tokuz ton in‘ām boldı.

Yek-şanba (3) günü, aynıñ salhıda, Sulţān Muħammad Baħşınıñ öyige bardım. Pāy-andāz salıp, saçık (4) givürdi. Naqd u cınsdın iki lekcin köprek néme pişkeş kıldı. Aş u pişkeş tartılğandın (5) soñ, yana bir hucrasıǵa barıp, oturup, ma‘cūn yédük. Andın üç paharda çıkıp, (6) sudın ötüp, ħalvat-ħāna kélildi.

9 tokuzıda : H to[k]uzıda || 12 Pūrabkaça : H پور توچه , K پور توچه || 350b 1 mölçer : K bolcar || 5
narı : H barı || 8 inşā allah : H ان شا الله || 9 iş : H işi

Panc-şanba günü, rabi' u'l-âhır ayının törtide, mundağ (7) muğarrar boldı kim: Agredin Kābulğaça Çıkmak Bég, Şāhī Tamğaçınıñ nuvisandalığı bile (8) şanāb urğay. Her toğuz kürūhda munār qopargaylar, kim munārniñ bulandlığı on iki (9) qarı bolğay; üstide bir çār-dara* qopargaylar. Her on sékiz kürūhda altı yam atı (10) bağlağaylar; yamçı ve seyisge 'ulūfa ve atlarğa 'alīk ta'yin bolğay. Andaq farman (11) boldı kim, bu yam atı bağlatur yér, eger bir hālisağa yavuq bolsa, bu mezkūr bolğanlarını (12) andın sar-ancām kılsunlar; yoq érse her bégniñ pergenesige vākı' bolsa, anıñ 'uhda- (13) sıda kılsunlar. Oşbu gün Çıkmak bile Şāhī, Agredin çıktılar. Bu kürūhlarnı mīl bile (14) muvāfīk ta'yin K₄₅₅ kılıldı. Néçük kim *Mubayyan'* da mezkūrdur:

- H_{351b} (1) Tört miñdür qadam bir mīl;
 Bir kürūh anı Hīnd éli dér, bil;
 (2) Dédiler bir yarım qarı bu qadam,
 Her qarı bil ki bardur altı tutam.
 (3) Her tutam tört élik, yana her élik,
 Altı cav 'arzi boldı, bil bu bilik.

- (4) Paymāniş tanābını, bu mezkūr bolğan bir yarım qarı bile, kim toğuz tutam bolğay;
 (5) kırk qarı ta'yin kılıldı, kim bu yüz şanābı bir kürūh bolğay.

Şanba günü, aynıñ (6) altısında, toyi boldı. Kızıl-baş ve Özbek ve Hindülarnıñ élçileri bu toйда (7) bar érdiler. Kızıl-baş élçilerini oñ qolda yétmiş séksen qarı yıraçraq (8) şamyāna bar-pāy kılıp, olturguzuldu. Farmān boldı, kim béglerdin Yunus 'Alī, (9) Kızıl-başlar bile olturğalı. Sol qolda hem oşbu dustūr bile Özbek élçileri (10) olturup, béglerdin 'Abdu'llahqa farmān boldı, kim bular bile olturğay. (11) Mén yañı salğan muşamman has-püş tälarnıñ şımālī zıl'ıda olturdum. Oñ (12) qolumda bés altı qarı Tohta Buğa Sultān ve 'Askeri ve Hāzrat-ı H'vācanıñ (13) avlādı H'vāca 'Abdu's-şehīd ve H'vāca Kelān ve H'vāca Huseyni ve Hālifa ve yana Samarqandın (14) kélgen h'vācalarnıñ tavābı'ı hāfız u mullālar olturdılar. Sol qolumda, bés altı H_{352a} (1) qarı Muḥammad Zamān Mirzā ve Tañ-atmış Sultān ve Seyyid Rafi' ve Seyyid Rūmi ve

* Beveridge, bu kelimenin manasını *dört kapılı, her bir yanı açık* olarak verdikten sonra, hiçbir sözlükte bu manasıyla bulamadığını ifade etmektedir. Arat ise bu kelimeyi *oda* şeklinde tercüme etmiştir.

8 çār-dara : HK چاردره || 11 bolğanlarını : H bolğanla[r]nı || 351b 3 cav : H çav | bil : H بیل || 7 élçilerini : élçilerin || 9 élçileri H ایلچیلار || 13 Huseyni : H چشتی (چشتی)

Şayh Abu'l-fath (2) ve Şayh Camalî ve Şayh Şahâbu'd-din 'Arab ve Seyyid Deknî olturdılar. Camî' salaşın u (3) havânî ve ekâbir u umâra, aşdın burun, kızıldın aqdın karadın rahtın (4) cınsdın saçıklar givürdiler. Buyurdum kim, alımda zilüça saldılar. Kızıl (5) ve aqnı bu zilüça üstige tökdiler. Raht ve aq pârça ve badralarnı hem kızıl (6) ve aqnıñ yanıda toda kıldılar. Aşdın burunraq, saçık givürür aşnâsıda, (7) mast tévelerni ve fillarnı utrudagı aralda uruşka saldılar. Bir néçe (8) çoçkar hem uruşturdılar. Bulardın soñ, küşti-girler küşti tuttılar. K₄₅₆ (9) Uluğ aş tartılğandın keyin, H^vâca 'Abdu's-şehîd bile H^vâca Kelânğa evreng (10) irelik keyş cubbalar, munâsıb hıl'atlar bile keydürüldi. Mullâ Farruğ ve Hâfız (11) başlık bile kélgenlerige çekmenler keydürüldi. Küçüm H^vannıñ élçisige (12) ve Hasan Çalabınıñ inisige hem kumâş başlık, tügmelik keyş cubbalar, farâhürî (13) hıl'atlar 'inâyat boldı. Abū Sa'îd Sulţānnıñ ve Mihrbān H^vannıñ ve oğlı- (14) nıñ (14) - Pülād Sulţānnıñ - élçilerige ve Şāh Hasannıñ élçisige tügmelik çekmenler, kumâş H_{352b} (1) tonlar in'âm boldı. İki h^vâcağa ve iki uluğ élçige - kim Küçüm H^vannıñ nökeri (2) ve Hasan Çalabınıñ inisi bolğay - kümüş taşı bile altun ve altun taşı bile kümüş (3) tartıp, in'âm boldı.

Altun taşı bés yüz mişkaldur, kim Kâbul taşı bile bir sir (4) bolğay. Kümüş taşı iki yüz éllig mişkaldur, kim Kâbulnıñ yarım sir bolğay. (5)

H^vâca Mir Sulţānğa ve oğlanlarğa ve özge élçilerge hem altundın kümüşdin (6) terkeş bile in'âmlar boldı. Yādğār Nāşırğa kemer-ħancar in'âm boldı. Yana Mir Muħammad Cālabān, (7) Geng daryāsığa yaħşı köprük bağlağan üçün, mustavcib 'inâyat bolup édi. (8) Bu Mir Muħammadğa ve yana tüfek-andāzlardın Pahlavān H^vacı Muħammad ve Pahlavan Buhlul ve Vali Parsçığa (9) yeke ħancar 'inâyat boldı. Ustād 'Alî-ħulınıñ oğlığa hem ħancar in'âm boldı. (10) Yana Seyyid Dāvud Germsirığa kızıldın aqdın in'âm boldı. Yana kızım Ma'sūmanıñ (11) ve oğlum Hındālnıñ nökerlerige tügmelik çekmenler ve kumâş hıl'atlar in'âm (12) boldı. Yana Andicāndın ve bî-vilāyat ve bî-vaţan yürügen yerlerimiz ve Sūh (13) ve Huşyārdın kélgenlerge çekmenler ve kumâş hıl'atlar ve altundın ve kümüşdin, (14) rahtdın, cınsdın in'âmlar boldı. Ķurbān bile Şayhınıñ nökerlerige ve Kāhmard H_{353a} (1) ra'âyāsığa hem oşbu dustūr bile 'inâyatlar boldı.

Aş tartılğandın soñ, (2) farmân boldı, kim Hindistân bāzıgarları kélip, K₄₅₇ oyunlarını körsetkeyler. Lolılar (3) kélip, işlerin körsettiler. Hindüstân lolıları ba'zı işleri körsetetürler, (4) kim ol vilâyatlarınñ lolularıdın körülmeydür édi. Ol cumladın biri budur (5) kim, yéti hâlkânı pişânısığa ve iki tizige ta'bıya kılıp, yana tört hâlkânı ikini iki élik (6) barmağı bile ve ikini iki ayağ barmağı bile tiz ü bi-direng évüredür. Yana biri bu kim, (7) raftâr-ı şāvūs yosunluk bir élikni yérge koyup, bir éligi ve iki ayağı bile üç (8) hâlkânı tiz ü bi-direng évüredür. Yana biri bu kim, ol vilâyat lolıları iki (9) yığaçnı ayağlarığa bağlap, pây-çübün kılıp, yol yürürler; Hindistân (10) bu lolıları bir yığaç bile pây-çübün kılıp, yol yürüdürler. Ayağlarığa hem (11) bağlamaydurlar. Yana biri bu kim, iki loli bir birini tutuşup, ol vilâyatlarda iki (12) türlü mu'allâk barurlar; Hindistân lolıları bir birilerini tutuşup, üç (13) tört türlü mu'allâk baradurlar. Yana biri budur kim, altı yéti qarı yığaçnıñ tübini (14) bir loli béliğe koyup, yığaçnı tik tutup turadur; yana bir loli bu yığaçça çıkıp, yığaç H_{353b} (1) üstide oyunlar oynaydur. Yana biri bu kim, bir kiçik loli yana bir uluğ loliniñ (2) başığa çıkıp tik turadur; koyığı loli ol sarı bu sarı ıldam yürüp, (3) iş körsetkende, bu kiçikine, ol loliniñ başınıñ üstide yétip, tik téprenmey (4) turup, ol hem işler körsetür. Qalın patarlar hem kélip rakkaşlık kıldılar. Namâz-ı şāmğa (5) yakın kızıldın aqđın qaradın galaba saçıldı. Garib gavgâ vu ızdıhâm (6) boldı. Namâz-ı şâm bile namâz-ı huftan arasıda beş altı mahşüşlarını qaşımğa (7) olturguzdum. Bir pahardın köprek olturuldı. Tañlası iki paharda kémege (8) olturup, Haşt Bahıştğa kélildi.

Dü-şanba günü, Askeri - kim şafar kılıp (9) çıkıp édi - kélip hammâmnda ruşşat alıp, şarkğa köçti.

Se-şanba günü, Dolpür- (10) da buyurğan havz u çâh 'imâratlarını köre K₄₅₈ bardım. Bir pahar ve bir geride bağdın (11) atlandım. Geçeniñ avvalğı pāsıdın beş geri bolup édi, kim Dolpür bağığa (12) barıldı.

Panc-şanba günü, aynıñ on biride, sengin çâh ve yégirme altı taş (13) tar-nāv ve taş sutün ve yek-pāra qayadın qazılğan arıqlar tayyār bolup, oşbu (14) günüñ üç paharadın çâhdın su tartmaq bunyād boldı. Dolpürda iş H_{354a} (1) kılaturğan seng-tarāş ve durūgar ve camı' muzdvarlarğa Agradağı ustādkārlar (2) muzdvarlar dustürü bile in'āmlar boldı. Çâh suyu idi üçün, ihtiyātqa (3) buyuruldı, kim on beş geçe

7 bir éligi : H اهر éligi || 353b 1 üstide : H yığaç üstide || 3 kiçikine : HK كيجكينه || 4 patarlar : H ساتولار || 5 ızdıhâm : H اذدجامى || 10 'imâratlarını : H 'imâratlarını || 354a 1 seng-tarāş : H سيكراش | durūgar : H درودكر

gündüz tınmay, çarhını évrüp, su tartkaylar.

Ādīna (4) günü, avvalgı paharğa bir geri alıp édi kim Dolpürdın atlanıldı. Āftāb hanūz (5) oturmaydur édi kim daryādın kéçildi.

Se-šanba günü, aynıñ on altısında, (6) ızıl-baş bile Özbekniñ uruşıda bar kiři - Div Sulanniñ nökeri - kéldi. (7) Anda tarİR kıldı kim, Cām ve Hırgırd navāhısıda ‘āşūr günü, Türkmen bile Özbek- (8) niñ maşāffı vāı’ bolur. Farz vatıdın namāz-ı pīşingeçe uruşurlar. Özbek (9) kişisini üç yüz miñ bar édi dédi, Türkmen kır éllig miñ kiři ékendür; (10) arasını yüz miñ çinedi. Veli Özbek, öziniñ kişisini yüz beř miñ (11) kiři dérler édi. ızıl-baş ādamı Rūm dustūrı bile, araba ve zārb-zan ve tūfek- (12) andāz tartıb alıp, özini bérkitip, uruşur. İki miñ araba ve altı miñ tūfek- (13) andāz bar ékendür. Şāh-zāda ve Cūha Sulān yégirme miñ ābādān yigit (14) bile, arabaniñ içide turar; özge bégleri arabadın taşkarı, buranğar, cuvānğar H_{354b} (1) yasar. Özbekler yétken bile, taşkarıgı kişisini basıp, tūşüre tūşüre alıp (2) o, tépreler; arağā évrölüp, téve ve partal olca ılurlar. Āhır arabaniñ (3) içidegiler zincirni açıp ıkarlar. Munda hem zārb uruş bolur. Özbek (4) üç atla yandura salur. Téñri Ta‘ālā ‘ināyatı bolup, Özbekni basarlar. Küçüm Han, (5) ‘Ubayd Han, Abū Sa‘id Sulān K₄₅₉ başlı, touz sulān giriftār bolur. Bir Abū Sa‘id Sulān (6) tirik émiř, özge sékiz sulān matūl bolur. ‘Ubayd Hanıñ (7) başını tapmaslar, tanasını taparlar. Özbekdin éllig miñ kiři ve Türkmenin (8) yégirme miñ kiři atlığā barur.

Hem ořbu gün Gıyāşu'd-din orı (9) - kim on altı günlük mólçer bile Conapūrğā barıp édi - kéldi. Sulān Cunayd, (10) alar Hārida çerik bargandurlar; bu, Hārida bargan cıhatıdın molçarğā (11) yétiře almas. Sulān Cunayd ağız sözi munı déptür kim: “Şükür, Téñri (12) ‘ināyatıdın, bu araflar pād-řāh mutavaccıh bolğunça iş körünmeydür; (13) mırzā kélseler, bu navāhıdağı salātin u havānin u umārağā farmān bolsa, (14) kim mırzā adamıda mutavaccıh bolsalar, ümid bar kim, barı işler āsanlı bile muyassar bolğay.” H_{355a} (1) Egerçi Sulān Cunaydın munda cavāb kéldi; veli Mullā Muammad Mazhabnı - kim Sangā- yı kāfir- (2) niñ ğazvıdın soñ, Bengālağā élçilikke yéberilip édi - bu gün tanlası kélür déydür- (3) ler érđi. Anıñ abarığā hem baıldı.

Ādina günü, aynıñ on tokuzıda, (4) ma'cün yép, bir néçe maḥşüşlar bile ḥalvat-ḥānada oturup édim, kim Mullā Muḥammad Mazḥab (5) aḥşamıǵa - kim şanba géçesi bolǵay - kélip mulāzamat kıldı. Ol taraftaǵı (6) keyfiyyatnı bir bir sorup, ma'lüm kıldük, Bengāli itā'at u yek-cıhatlık (7) maḥāmıda émiş.

Yek-şanba günü, Türk ve Hind umārasını ḥalvat-ḥānada çarlap, (8) kéñeştük. Bu sözler araǵa tüşti kim: “Bengāli, élçi yeberip itā'at u (9) yek-cıhatlık maḥāmıda émiş. Bengālaǵa barmaq ḥod bi-şürattur. Eger (10) Bengāla barılmasa, ol navāḥıda bir ḥızānalık yér yoqtur, kim çerik élige (11) madadı bolǵay. Ğarb tarafta ba'zı yerler bar, hem yavukdur hem ḥızāna- (12) sı bardur.”

Mālı vāfir, éli kāfir, yol yavuk;
Şark sarı ger yıraqtur (13) ol yavuk¹²⁷.

Āḥır söz muña qarār taptı kim: “Ğarb tarafta barur yolumız, (14) çün yavuktur, bir néçe gün tavaḳḳuf kılıp, şark taraftın ḥātrını cām kılıp, H_{355b} (1) barılsa K₄₆₀ hem bolur.” Yana Ğıyāşu'd-din Ğorçını yégirme günlük mi'ād bile yürüp, (2) umārasıǵa farmānlar bitip, çapturuldı, kim barı salāṭin u ḥavānın u umarā - kim (3) Geng suyınıñ narı yüzidedürler - 'Askeriniñ qaşıǵa yığılıp, bu bağılarnıñ (4) üstige yürüeyler. Bu farmānları yétkürüp, her né anda bolǵan ḥabarnı (5) tapıp alıp, mi'ādqa yéte kélgey.

Oşbu ayyāmda Muḥammadi Kökeldaşdın 'arza-dāşt (6) kéldi kim: “Balüc yana kélip, ba'zı yerlerni çaptı.” Bu maşlahat üçün Çin Témür (7) Sultānnı ta'yin kıldı, kim Sıhrınd ve Samānadın narıǵı bégler, mişl-i 'Ādil (8) Sultān, Sultān Muḥammad Dulday, Ḥusrav Kökeldaş, Muḥammad 'Alı Ceng-ceng, 'Abdu'l-'aziz Mir-āhūr, (9) Seyyid 'Alı, Valı Kıızıl, Ğaraça, Halāhıl, 'Āşık Bekevül, Şayḥ 'Alı, Kette, Gücür Ḥan, Ḥasan 'Alı (10) Savādi başlıklar, Sultān qaşıǵa yığılıp, altı aylık yaraḳ bile (11) Balüc üstige yürüeyler. Sultānnıñ car u yasaǵıǵa ḥāzır bolup, (12) yolluḳ törelik sözidin çıqmaǵaylar. Bu farmān yétkürgeli, 'Abdu'l-ğaffār (13) Tavaçı ta'yin boldı. Andaq muḥarrar boldı kim, ol, Çin Témür Sultānǵa (14) bu farmānları yétkürgey; andın ötüp, mezkür bolǵan béglerge farmānnı H_{356a} (1) körsetip, né yerde kim Çin Témür Sultān mölçer kılgan bolsa, barçanı çerigi bile (2) anda ḥāzır kılgay. 'Abdu'l-

¹²⁷ Bābur (fā'ilātün | fā'ilātün | fā'ilün)

ğaffar hem özi bu çerikte bolğay; her kimdin sustluk (3) ve bi-ıhtımamlık zāhır bolsa, 'arza-dāşt kılğay; oşal taqşir kılğannı muvaccah (4) çergesidin uzatıp, vılayat u pergenesidin yıratqay. Biz bu farmānlarnı (5) tapşurup, ağız sözlerini tuyturup, 'Abdu'l-ğaffarğa ruşsat bérildi.

(6) Yek-şanba gécəsi, aynıñ yégirme sékizide, üç paharda altı geride, Cündin (7) ötüp, Dolpūrda Nilufar bāğığa mutavaccih bolduk. Yek-şanba günidin üç pahar (8) yavuşup édi kim, bāğka kældük. Bāğnıñ aţraf u cavānıbıda bégler- (9) ge ve içkilerge yérler ve yurtlar ta'yin boldı, kim özleri üçün 'ımāratlar (10) ve bāğlar salğaylar.

Panc-şanba günü, K₄₆₁ cumāda'l-avval aynıñ üçide, bāğnıñ (11) şarq-ı canübı tarafıda, hammāmğa yér ta'yin kılıp, hammām yérini tüzettiler. Buyurdum (12) kim, bu tüzelgen yérde hammāmın kürsisini qoparğandın soñ, (13) hammām tıarhını salğaylar. Bu hammāmın bir öyide dah-dar-dah havz buyurdum.

(14) Oşbu gün Kāzı Cıyānıñ ve Bir-sing Dıvıñıñ 'arza-dāştlarını Agredin H_{356b} (1) Hālıfa yéberiptür; Behārnı İskendarnı oğlı Maħmūd alğan émiş. Bu habar kélgeç, (2) çerik atlanmaqnı cazm kılıp, tañlası ādına günü, altı geride, Nilufar bāğıdın (3) atlanıp, namāz-ı şām Agrege kélildi. Muħammad Zamān Mırzā Dolpūrğa baradur ékendür, (4) yolda uçradı. Çın Témür Sulţān hem, oşbu gün Agrege kélip ékendür.

(5) Tañlası şanba günü, kéñeş béglerini tilep, panc-şanba günü, aynıñ onıda, (6) Pürab sarı atlanmağqa sözni qarār bérildi hem.

Oşbu şanba günü, Kābuldın (7) haţtı u habar kélidi, kim Humāyün ol yüzlernıñ çerigini yıǵıp, Sulţān Vaysnı (8) özige qoşup, kırk éllig miñçe kişi bile Samarqand üstige 'azimat (9) kılıptur. Hışarğa Sulţān Vaysnıñ inisi Şāh-ıqulı barıp kiriptür. (10) Tursun Muħammad, Tırımızdın yürüp, Qabādıyānnı alıp, kömek tileptür. (11) Humāyün Tülek Kōkeldaşnı ve Mır Hurdnı qalın kişi bile ve bolğan Moğullar (12) bile Tursun Sulţānğa kömek yéberip, özi hem alarnıñ soñıça mutavaccih (13) boluptur.

Panc-şanba günü, cumāda'l-avval aynıñ onıda, üç geridin (14) soñ, Pürab 'azimatı bile şafar kılıp, Calısar kēntidin yoqqarıraq H_{357a} (1) kéme bile Cündin

7 bāğığa : H tağığa || 14 Bir-sing : H بړسنگ ديو , K نير سنك ديو || 356b 6 Pürab : H Pürap, K

kéçip, Zar-afşan bāğığa kélidim. Andağ farmān boldı kim, tuğ (2) ve naqqāra ve tavıla ve camī' çerik éli bāğniñ utrusıda, suniñ ol (3) yüzige tüşkey. Körnişge kélür kişi, kéme bile kéçip kélgeyler.

Şanba günü, Ismā'il (4) Matā - kim Bengāla élcisi édi - Bengāliniñ pişkeşlerin keltürüp, Hindüstān (5) dustürı bile mulāzamat kıldı. Bir gez atımı yér kélip, ta'zim kılıp, yandı. Mu'tādi (6) hıl'at - kim sir- K₄₆₂ müyına dérler - keydürüp, keltürdiler. Bizniñ dustür (7) bile, üç yükünüp kélip, Nuşrat Şāhniñ 'arza-dāştını bérđi; keltürgen (8) pişkeşlerni ötkerip, murāca'at kıldı.

Dū-şanba günü, H'āca (9) 'Abdu'l-ħağ keldiler; kéme bile sudın kéçip, H'ācaniñ çadırığa barıp, (10) mulāzamat kıldım.

Se-şanba günü, Ğasan Çalabī kélip mulāzamat kıldı.

Çerik (11) çapduğınıñ maşlahatığa, néçe gün çār-bāğda tavaqquf kııldı.

Panc-şanba (12) günü, aynıñ on yétiside, üç geridin kéyin andın köçüldi. (13) Mén kémege kirip bārdım. Anvar kéntige - kim Agredin yéti kürühdur - tüşüldi.

(14) Yek-şanba, Özbek élcilerige ruşşat bérildi. Küçüm Ğanniñ élcisi Amīn H_{357b} (1) Mirzāğa kemer-ħancar ve zar-baft yélek ve yétmiş miñ tenke in'ām boldı. Abū Sa'id Sulţānniñ (2) nökeri Mullā Tağayığa Mihri Ğanıñ bile oğlı Pülād Sulţānniñ nökerlerige tügmelik (3) çekmenler bile kumāş hıl'atlar keydürüldi. Bularnıñ hem farāğūr ğalları nağddın in'ām (4) boldı.

Tañlasığa H'āca 'Abdu'l-ħağğa Agrede turmağğa ve H'āca Kelān, H'āca Yahyāniñ (5) nebiresige - kim Özbek ğan u sulţānlarıñ rısālat tariķı bile kélip édiler - (6) Samarķand barmağğa ruşşat boldı.

Humāyünniñ oğlı bolğanınıñ tahnıyyatığa ve Kāmran- (7) niñ ked-ğudalığınıñ tahnıyyatığa Mirzā-yı Tabrizini ve Mirzā Béğ Tağayını on miñ (8) şāruhi saçıq bile yéberildi. Özüñ keygen ton ve bāğlağan kemer, her iki mirzāğa (9) yéberildi. Mullā Bahıstidin Hindālğa muraşsa' kemer-ħancar ve muraşsa davāt ve şadafkārлық (10) şandali ve keygen nimça ve tek-band ve *B ā b u r i ğ a t*' niñ

5 dustürı : H [d]ustürı | gez : H - | Mu'tādi : H معادی || 357b 1 yélek : H يلك || 2 Mihri Ğanıñ : K Mıhrbāni || 10 tek-band : H بکند

mufradâtını yéberildi; yana *B ā b u r i* (11) *ḥ a ṭ ṭ u* bile bitilgen kıt'alar yéberildi. Humâyünğa tarcımanı, kim Hindüstânğa kélgeli aytқан aş'arnı, yéberildi. Hindâlğa ve Hıvāca Kelânğa hem tarcıma ve aş'ar (12) yéberildi. Mîrzâ Bég Tağayıdın hem Kāmranğa tarcıma ve Hindğa kélgeli aytқан aş'ar (13) ve *B ā b u r i ḥ a ṭ ṭ u* bile bitilgen sar-ḥaṭlar yéberildi.

Se-şanba K₄₆₃ günü, Kābulğa barur kişiler- (14) ge ḥaṭlar bitilip, ruḥşat bérıp, Mullā Kāsım ve Ustād Şāh Muḥammad Seng-tarāş ve Mîrek, Mîr Ğıyāş H_{358a} (1) ve Mîr Seng-tarāş ve Şāh Baba-yı Bîl-dârğa Agrede ve Dolpūrda kıtur 'ımāratlarını ḥāṭır-nışān (2) kılıp, bularnıñ 'uhdasığa kılıp, ruḥşat bérildi.

Bir pahar yavuşup édi kim, Anvār- (3) dın atlanıldı. Āḥır namāz-ı pişin Çandvārniñ bir kürühıda Ābāpūr atlık kéntke (4) tüşüldi.

Panc-şanba aḥşamı, 'Abdu'l-mülük Kırçını, Ḥasan Çalabığa koşup, Şāhğa ve (5) Çapuqnı Özbek élçileri bile ḥanlar ve sultānlarğa yéberildi.

Géçedin tört (6)-geri kıalıp édi, Ābāpürdın köçüp, mén tañ başıda, Çandvār kıaşdın kélip, (7) kémege kirdim. Namāz-ı ḥuftanda Rābiriniñ alıdın kémedin çıkıp, orduğa kélidim. Ordu, (8) Fathpūrda tüşüp édi. Fathpūrda bir gün turup, şanba saḥarı vuzū' kılıp, (9) atlanıp, Rābiriniñ yavugıda namāz-ı bāmdādnı camā'at bile ötedük. Mavlānā (10) Maḥmūd Fārābî imām édiler. Āftāb tulū'ıda Rābiriniñ uluğ toқayınıñ (11) kıoyıdın kémege kirildi.

Terkib ḥaṭṭı bile tarcıma bitir üçün, bu gün on bir (12) satrlık mıstar bağladım. Oşbu gün, ahlu'llahniñ sözleridin köñlümğa (13) tanbihî boldı.

Rābirî pergeneleridin Cākin atlık pergene toğrısıda kéme- (14) lerni yaқаğa tartıp, ol aḥşam kémede oқ boldük. Andın şubḥdın burunraq, H_{358b} (1) kémelerni yürütüp, arada namāz-ı bāmdādnı ötedük. Kémede édim kim, Sultān Muḥammad Baḥşı, (2) Hıvāca Kelānnıñ nökeri Şamsu'd-din Muḥammadnı alıp kélidi. Ḥaṭlarıdın ve taqrırıdın (3) Kābuldağı keyfiyyat u ḥālāt muşahḥaş u ma'lüm boldı. Maḥdi Hıvāca hem kémede ékende (4) kédiler. Érte namāz-ı pişin Etāvanıñ alıdağı suniñ yüzidegi bāğğa çıkıp, (5) Cūnda ğusl kılıp, zuhr adā' kıldım. Namāz ötegen yérdin Etāva

11 Humâyünğa ... yéberildi : H - || 358a 7 kémedin : H kéme || 10 Rābiriniñ : H زاپری نینک || 13

Rābirî : H زاپری || 14 kémede : H kéme || 358b 1 édim : H edim (ادیم) || 5 zuhr adā' : H zuhrda |

ötegen : H ötken

sarrağ kélip, (6) oşbu bāğniñ dırahtlarınıñ sâyasıda bir bulandı üstide - kim suğa muşrif (7) édi - oturup yigitlerni şöhlükka saldük. Mahdi H^vāca buyurğan (8) ta‘ām K₄₆₄ munda tartıldı. Namāz-ı şāmda sudın ötüp, namāz-ı huftan orduğa (9) kélidim. Çerikniñ yığıluru üçün ve Şamsu'd-din Muḥammaddın Kābuldağılarğa (10) hañlar bitilür üçün, iki üç gün ol yurtta tavaqquf boldı.

Çahār-şanba (11) günü, cumāda'l-avval ayınıñ salḥıda, Etāvadın köçüp, sékiz kürüh kélip, Mürī (12) ve Adūsāğa tüşüp, Kābulğa barur ba‘zı qalğan hañlarnı bu yurtta bitildi. (13) Humāyünğa bu mazmünni bitildi kim: “Eger ḥālāğaça mu‘tad-bih işi bolmaydur ḥod, oğrı (14) bile qarağni man‘ kılğıl; arada tüşken şulḥ işini bar-ham urmasun.” Yana bu édi H_{359a} (1) kim: “Kābul vilāyatını ḥālīşa kıldım; oğlanlardın hiç kim tamā‘ kılmağay siz.” Yana Hindālnı (2) tilép édim. Yana Kāmrānğa Şāh-zāda bile yahşı āmad u raft rı‘āyat kılmağlığı ve (3) Multān vilāyatını özige ‘ināyat kılmağlığı ve Kābul vilāyatınıñ ḥālīşa boluru, (4) köç u uruqnıñ kélürini bitilip édi. Yana ba‘zı keyfiyyat H^vāca Kelānğa (5) bitilgen hañtın ma‘lüm bolur üçün, oşal hañniñ savādını bī-tafāvut (6) bitildi:

« H^v ā c a K e l a n ğ a »

«Salām dégeç, söz ol kim, Şamsu'd-din Muḥammad, Etāvada (7) kélidi. Keyfiyyatlar ma‘lüm boldı.»

«Bizniñ ihtimāmımız ol sarılar barmaqka bī-ḥad ve (8) bī-gāyattur. Hindistān işleri hem bir nav‘ sāmān tapıp kéledür. Téñri (9) Ta‘ālādın ümid andağdur kim, bu aranıñ işi, Téñri Ta‘ālā ‘ināyatı bile, (10) bat sar-ancām tapğay. Bu iş zabtıdın soñ, bī-tavaqquf, Téñri yétkürse, (11) mutavaccih bolğumdur. Ol vilāyatlarınıñ lañafatlarını kişi néçük unutqay! (12) ‘Ala'l-ḥuşuş mundağ tayıb u tārık bolğanda, qavun ve üzüm dék, (13) maşrū ‘ḥazni kişi né ṭavr ḥātırdın çıkarğay! Bu furşatta bir qavun kéltürüp (14) édiler, kėsip yegeç, ğarib taşir kıldı. Tamām yığlap édim.»

«Kābulniñ nā-marbūṭluğını H_{359b} (1) bitilip édi. Ol bābta andişa kılıp, āhır ḥātır muña qarār taptı, kim yéti sékiz (2) ḥākim bir vilāyatta bolsa, né ṭavr marbūṭ u mażbūṭ bolğusıdur. Ba-vachdın égeçimni (3) ve ḥaramlarını K₄₆₅ Hindistānğa tilédim. Cami‘ Kābul vilāyāt u kurāyatını ḥālīşa kıldım. (4) Humāyünğa ve Kāmrānğa hem bu

13 mazmünni : H mazmün[n]ı | mu‘tad : H متعدد || 14 qarağni : H qazağni | arada : H ايراد || 359b 3
kurāyatını : H قراياتینی

mazmünü maşrūh bitidim. Bir ābādān kişi ol haqlar- (5) nı mirzālarğa élsün. Mundın burun hem, oşbu mazmünni mirzālarğa (6) bitip yéberip édim; şayad ma'lüm boldı éркиn. Émdi ol vilāyatnıñ (7) za'ıdında ve 'imāratında hiç 'uzr u söz qalmadı.»

«Mundın soñ, eger qorğan (8) nā-marbūṭ, yā ra'ıyyat nā-ma'mūr bolsa, yā zaḥıra bolmasa, yā ḥazına tolmasa, ol 'umdatu'l- (9) mülkniñ bi-maḥāşılıǵıǵa ḥaml bolǵusıdur. Ba'zı zarūriyyāt, kim maşūr bolǵusıdur. (10) Ba'zısıǵa farmān hem barıptur. Buların artқан, ḥazına bolsun. (11) Zarūriyyāt bulardur: Ol qorǵannıñ marammatı; yana zaḥıra; yana kélür barur (12) élçi bolsa, anıñ 'ulūfa ve qonalǵası; yana mascıd-ı cum'anıñ 'imāratı, yarmaǵını maldın (13) alıp, şar'ı kılıp, şarf kılısunlar; yana kārṽān-sarā ve ḥammāmlarınñ marammatı; yana (14) ergte Ustād Ḥasan 'Alı kılğan, bışık ḥışt bile, nım-kāre 'imāratnıñ itmāmı H_{360a} (1) - Ustād Sulṫān Muḥammad bile maşvarat kılıp, munāsıb tarḥ bile buyrulsun. Eger Ustād (2) Ḥasan 'Alı tartқан burunǵı tarḥ bardur ḥod, oşandaq oq tamām kılısun; (3) yoq érse ittifaq bile bir şirın tarḥlıq 'imārat salsun. Andaq kim şahnı (4) divān-ḥāna şahnı bile barābar bolǵay -; yana Ḥurd Kābulnıñ bandı, kim tenginiñ Ḥurd (5) Kābul sarı çıkarıda But-ḥāk suyıǵa baǵlaǵuluqtur; yana Ğazniniñ bandı- (6) nıñ marammatı; yana Bāǵ-ı Ḥıyābān ve ḥıyābān, yana bu bāǵnıñ suyı azdur, muña bir (7) tégirmen suyı sapqun alıp keltürmek kérek; yana Ḥ'āca Bastanıñ ğarb-ı (8) canüb tarafıda, Tutum Dara suynı bir puşta üstige keltürüp, ḥavz kılıp (9) nihāllar tiktürüp édim. Güzār-ǵāhnıñ muqabalasıda tüşken üçün (10) ve yaḥşı madd-ı nazarı bar üçün, Nazar-ǵāḥǵa mavsüm bolup édi; munda hem yaḥşı (11) nihāllar tikmek kérek, tarḥ bile çemenler kılıp, aṫrafıda ḥoş-reng (12) ve ḥoş-bü gül ve rayāḥin tikmek kérek.»

«Yana Seyyid Kāsım kömek ta'yin boldı; K₄₆₆ (13) yana tüfek-andāzlar bile Ustād Muḥammad Amın Cébeciniñ aḥvālının ğāfil (14) bolmañ.»

«Yana bu ḥaṭ yétkeç oq, égeçimni ve ḥaramlarını bat çıkarıp, Nil-ābқаça H_{360b} (1) badraқа bolup keliñ. Kerek kim oşbu ḥaṭ yétkeç, oşol haftada bir néçe kéç qalsalar, (2) albatta çıqsunlar; né üçün kim Hındıstāndın barǵan çerik, tar yerde tanqışlıq (3) hem tartarlar, vilāyat hem ḥarāb bolur.»

«Yana 'Abdu'llahқа bitilgen kitābatta maşūr (4) édi, kim tavba vādısında, muvāfaqat daǵdaǵası köp bolup édi. Bu rubā'ı endeki māni' boldı:

- (5) May terkini kılğalı parişāndur mén;
Bilmén kılur işimni vu hayrāndur mén.
- (6) Él barça pašimān bolur, tavba kılur,
Mén tavba kılup mén ü pašimāndur mén¹²⁸.

(7) Bannāyiniñ zarāfat kılğanı hātırğa kélđi: “Bir gün ‘Alī-şir Bég qaşıda Bannāyi (8) zarāfatı kılur. ‘Alī-şir Bég tügmelik çekmen keygen ékendür. Dér kim: (9) نغز طرفتى
تكمها چه مانع است بادكياها Bannāyi dér kim: تكمها چه مانع است
129 مانع است ” Va'l-‘uhdatu ‘alā'r-rāvi. Ma'zūr (10) tutuñ; munça zarāfat kim boldı,
130 Téñri üçün, hātırniñızğa kéçürmeñ. (11) Yana ol rubā'i ötken yil ayılıp édi. Fi'l-vākı'
bu ötken iki yilde, (12) çağır machısiniñ arzū vu iştyākı ba-cıdd u gāyat édi. Andaq
kim çağır (13) iştyākıdın barlar yıglamak sar-ħaddıǵa yéter édim. Bu yil al-ħamdu
li'llah (14) ol daǵdaǵa tamām hātırdın raf' boldı. Ğālībā tarcımanı* nazm kılmaǵınıñ
H_{361a} (1) yümñ ü bereketidin édi ékin. Siz hem tavba kılıñ. Şuħbat u çağır, ham-
şuħbat ve ham-kāsa bile hoştur, (2) kim bile şuħbat tutqay siz, kim bile çağır içkey
siz. Eger ham-şuħbat ve ham-kāsa Şir Aħmad ve Ğaydar-ķulıdur (3) Ğod, bu tavbaniñ
ħayli işkāl yoktur dép, arzūmandlıq bile salām.»

«Panc-şanba (4) günü, cumāda'l-āħır ayınıñ ğurrasıda bitildi.»

Bu nāşihat-āmiz sözler bitir (5) maħalda, Maña bısyār taşır kıldı. Bu ğaıtlarnı
Şamsu'd-din Muħammadķa tapşurup, (6) aǵız K₄₆₇ sözleridin tuyturup, ādına ğéçesi
ruħşat bérildi.

Ādına ğünü, sékiz (7) kürüh kélip, Cuvamandnāǵa tüşüldi. Kétin Ğara
sulţānniñ nökeri - kim élçilik- (8) ke kélgen Kemālu'd-din Ğıyaķ atlıq nökerige
yéberip édi - sar-ħad bégleri- (9) niñ ma'āş u ihtilātıdın ve ğaraķ u oǵrınıñ şekve vü
şikayatıdın (10) Ğıyaķķa némeler bitip édi. Ğıyaķlar ol kélgen kişini munda yéberip

¹²⁸ Bâbur (mef'ülü | mefā'ilü | mefā'ilü | fa'lün)

¹²⁹ Güzel bir nükte yaptın. Ben sana kaftanıma verirdim, fakat düğmeleri bırakmıyor ve mani oluyor.
(Alişir Nevâî)

¹³⁰ Düğmeler nasıl mani olur, ilikler manidir. (Bennâî)

* Timur zamanında yaşamış olan Nakşibendî Hoca Ubeydullah Ahrar'ın Farsça kaleme aldığı
Risale-i Validiyye isimli eserini tercüme etmiştir.

9 جومندناغه || 8 Kemālu'd-din
: H | اختلاطی دیدین || 9 ihtilātıdın : H | قنایق | K Ğanaķ (قنایق), K Ğanaķ (قنایق), K Ğanaķ (قنایق) | Ğıyaķ : H | کمال الری : H
ķazaķ || 10 Ğıyaķķa (قیاققه) : K Ğanaķķa (قنایقه)

édi. (11) Kıyıkça ruḥşat béríp, sar-ḥad béglerige farmānlar boldı, kim karaḡ u oġrını (12) man' kılıp, yaḡşı ma'āş u ihtilāt kılgaylar. Bu farmānlarını Kétin Qara Sultān- (13) dın kélgen kişige tapşurup, oşbu yurttın icāzat bérildi. (14) Şāh-ḡulı dégen, Hasan Çalabıdın kélip, uruş keyfiyyatlarını 'arz kılıp édi. H_{361b} (1) Bu Şāh-ḡulıdın Şāhqa ḡaḡ bitip, Hasan Çalabınıñ kéc ḡalğanınıñ 'uzrını bütüp, (2) ādına ġüni, aynıñ ikiside ruḥşat bérildi.

Şanba ġüni, sékiz kürüh kélip (3) hem Kālpı pergeneleridin Kekürā ve Çaçāvalıda tüşüldi.

Yek-şanba ġüni, aynıñ (4) törtide, toḡuz kürüh kélip, Kālpı pergeneleridin Dıdapūr atlıq pergenede başımını (5) kırqtım. İki ay édi kim, başımını kırḡmaydur édim. Singer suyıda ġusl kıldım.

(6) Dū-şanba ġüni, aynıñ [béşide], on tört kürüh kélip, Kālpı pergeneleridin Çerkedede (7) tüşüldi.

Tañlası se-şanba ġüni, aynıñ altısında, Qaraçanıñ Hindistāni (8) çekeri, Māhımınıñ Qaraçaġa bitigen farmānını alıp kélidi; kéledür (9) émiş. Méniñ burna öz éligim bile bitigen parvāna yosunı bile, Lāhūr ve Bihre (10) ve ol navāḡidaġılarını badraḡa tiléptür. Cumāda'l-avval ayınıñ yétiside, Kābuldın (11) bu farmānını bitigendür.

Çahar-şanba ġüni, yéti kürüh kélip, Ādampūr parganasıġa tüşüldi. (12) Oşbu ġün tañdın burun atlanıp, yalġuz tüşlép kélip, Cün daryāsıda (13) yéttim. Cünni yaḡalap, ḡoyıġa yürüdüm. Ādampūr toġrısıda yétkende bir aralda (14) ordunıñ yavugıda şāmyānalar tiktürüp, ma'cün yélildi.

Oşbu ġün H_{362a} (1) Şādıḡ bile Kelālını küştige saldük. Kelāl da'vā bile kélip édi. Agrede küştı (2) tutmaḡqa yol köftini 'uzr ayıp, yéġirme K₄₆₈ ġün muhlat tilédi. Kırx éllig ġün (3) muhlatıdın ötti; bu ġün zarūr boldı, küştı tuttı. Şādıḡ yaḡşı küştı tuttı, ḡaylı (4) āsān yıqtı. Şādıḡqa on miñ tenke ve egerlik at ve baş ayaġ ve tüġmelik (5) çekmen in'ām boldı. Bā-vucūd kim Kelāl yıkılıp édi, mayüs kılmay, aña hem sar u pāy (6) üç miñ tenke in'ām boldı.

3 Çaçāvalıda : H حچاولیدا , K Hamāvalıda (حماولیده) || 5 Singer : H سبکز , K سنكر || 7 altısında : H aytıda || 11 farmānını : H farmānı | ġüni : H - || 12 daryāsıda : K daryāsıġa

Farmān boldı, kim arabalarını ve kazanlarını kеме- (7) lerdin çıkarğaylar. Yol yasap, yér tüz étip, arabalarını ve kazanlarını çıkar- (8) gunça bu yurtta üç tört gün mekş boldı.

Dū-şanba günü, aynıñ on (9) ikiside, on iki kürüh kélip, Kürrağa tüşüldi. Bu gün taht-ı ravān (10) bile kélidim. Kürradın on iki kürüh kélip, Kerre pergeneleridin Kuryağa tüştüük. (11) Kuryadın sékiz kürüh kélip, Fathpür Asvağa tüştüük. Fathpürdın sékiz kürüh yürüp, Saray Mandāğa tüşüldi. Oşmunda tüşken (12) namāz-ı huftan Sultān Calālu'd-dīn kélip mulāzamat kıldı. İki kiçikkine oğlını hem (13) özi bile alıp kélidi.

Tañlası şanba günü, aynıñ on yétiside, sékiz kürüh (14) kélip, Kerre pergeneleridin Dugdugiğa, Geng yaqasığa tüşüldi.

Yek-şanba günü, Muḥammad Sultān H_{362b} (1) Mirzā ve Qāsım Huseyn Sultān ve Bī-hüb Sultān ve Tardike oşbu yurtta kélidiler.

(2) Dū-şanba günü, 'Askeri hem oşbu yurtta kélip mulāzamat kıldı. Bu kélgenler (3) barı Gengniñ şarki tarafıdın kélip édiler. Andaq farmān boldı kim, 'Askeri (4) bile çerikler tamām Gengniñ ol yüzi bile oq yürügeyler; her yérde bu ordu (5) tüşse, alar dağı rü-ba-rüda ol yüzde tüşkeyler.

Oşbu navāhida ékende (6) ilgeridin muta'ākıb habarlar kéledür édi, kim Sultān Maḥmūdğa bir lek Afgān (7) yığılıptur. Şayḥ Bayazid bile Bibenni qalın çerik bile Sarvār tarafı yéberip, (8) özi ve Fath Hān Sarvāni kélip, yaqalap, Çunār üstige kéledür. Şir Hān Sūr (9) - kim ötken yıl rı'āyat kılıp, qalın pergene bérip, bu navāhida koyulup (10) édi - bu Afgānlarğa kiriptür. Şir Hān ve yana bir néçe K₄₆₉ umarānı sudın ötkeriptür- (11) ler. Sultān Calālu'd-dīniñ kişisi Banārasnı saḥlay almay, kaçıp çıkıptur. (12) Sözleri bu émiş, kim Banāras qorğanıda sıpahılarını koyup, Geng yaqasıda (13) kélip, uruşqaylar.

Dugdugıdın köçüp, altı kürüh kélip, Kerreniñ üç tört (14) kürühıda Kūsārda tüşüldi. Mén kеме bile kélidim. İki üç gün bu yurtta Sultān H_{363a} Calālu'd-dīniñ (1) zıyāfatı cihatıdın turuldı.

Ādina günü, Kerre kal'asınıñ içide (2) Sultān Calālu'd-dinnin öylerige tüşüldi. Mihmān-dārlik kılıp, bir pāra aş (3) u ta'ām tarttı. Ta'āmdın soñ, özige ve oğlanlarığa yek-tāyi cāma, nimça keydürüldi. (4) Öziniñ istid'ası dék uluğ oğlu Sultān Maḥmūd ḥıṭābı bile muḥāṭab boldı. (5) Kerredin atlanıp, bir kürühça yol kélip, Geng yaqasığa tüşüldi. Şehrek Béğ - kim (6) Maḥım qaşıdın Gengge, avval kélgen yurtta, kélip édi - oşbu gün ḥaṭ bitip, (7) oşbu yurtın ruḥşat bérildi. Ḥ'āca Kelān - Ḥ'āca Yahyānıñ nebiresi - (8) méndin bitiptürgen *V a ḳ ā y ı ' ' n ı* tiléydür édi. İstiktāb kıldurup érdim, (9) Şehrekdin yéberildi.

Tañlası şanba köçüp, tört kürüh kélip, Köh tüşük. (10) Mén kéme bile oḳ kélidim. Tüşer yurt yavuḳ ékendür, érte oḳ kélildi. (11) Muddattın soñ, kéme içide oḳ oturup ma'cün yédük. Ḥ'āca 'Abdu's-şehid, (12) Nūr Bégniñ öyide ékendür, alarnı tilédük. Mullā Maḥmūdın, Mullā 'Alī Ḥanniñ (13) öyidin tilép keltürdük. Bir zamān oturup, kéme bile ol yüzge (14) ötüp, küşti-girlerni küştiğa saldük. Dost Yasın-ḥayrğa buyuruldı, kim pahlavān H_{363b} (1) Şādıḳ bile tutmay, özgeler bile mıyān-girlik kılgay. Ḥılāf-ı kâ'ida buyuruldı, (2) kim ol, zorraqlarnı mıyān-girlik kılgay. Sékiz kişini yaḥşı mıyān-girlik kıldı.

(3) Namāz-ı diğerde Sultān Muḥammad Bahşı kéme bile ol tarafdın kélidi. Sultān İskendar- (4) nıñ oğlu Maḥmūd Ḥanniñ - kim bu bāğilar Sultān Maḥmūd dérlér édi - buzulğanı- (5) nıñ ḥabarını K₄₇₀ keltürdi. Namāz-ı pişin mundın bargan cāsūs, bu bāğilarnıñ (6) buzulğanınıñ ḥabarını keltürür. İki namāz arasında Tāc Ḥan Sārangḥāniniñ (7) 'arza-daştı hem cāsūs ḥabarına muvāfik kélür. Bu keyfiyyatlarnı Sultān Muḥammad kélip (8) 'arza yétkürdi. Çunār kélip, muḥāşara kılgan ékendür. Azrakça uruş (9) hem salgandur. Bizniñ kélgenimizniñ taḥḳıḳ ḥabarını tapçaç, buzulğan yosunluḳ (10) andın ḳopar. Banāraska ötken Afgānlar hem ıztırāb bile yanıp, su kéçerde (11) iki kéme ğark bolup, bir pāra kişi suğa barur.

Tañlası altı kürüh kélip Piyāğ (12) pergeneleridin Sirāvalığa* kélildi. Mén kéme bile oḳ kélidim. Ésen Témmür Sultān bile Toḥta Buğa Sultān yarım yolda körnişke tüşüp turup édiler. Sultānlarnı hem kémege tilédim. Toḥta Buğa Sultān yada kılgan

* H nüshası buradan itibaren eksiktir.

4 bāğilar : H yağilar || 5 bāğilarnıñ : H تاغیلارینیک || 11 Piyāğ : H Piyāğa || 12 Sirāvalığa kélildi ...

ğūzar körerger ve yol yasarga iki gün bu yurtta tavaḳḳuf 13 boldı : H Sirāvalığa körerger ve yol yasarga iki gün bu yurtta tavaḳḳuf 13 boldı

ékendür. Tund yél qopup, yamğur yağa kirişti. Tavr havâyî boldı. Bu havâ ma'cün yémekke bâ'ıñ boldı. Bâ-vucüd kim, ötgen gün ma'cün yélip édi, bu gün hem ma'cün yédük. Yurtqa kélip, tañlası yurtta tavaqquf kılıldı.

Se-şanba gün köçüldi. Ordu toğrısı sabzalık uluq aral bar ékendür. Kéme bile ötüp, ol aralını sayr qılıp, bir paharda kélip, kémege kirdim. Atlık sayr qılurda, daryâ yaqasında gâfil barılğan carnıñ üsti bile öttüm. At, darz qılğan carnıñ üstige çıqqaç, car uçtı. Mén fi'l-ğâl saçrap, özümni yağağa saldı. At hem uçmadı. Eger mén atnıñ üstide bolsam édi, gâlib bu édi kim, at bile oq uçqay édim. Oşbu gün Geng daryasını kol salıp öttüm. Bir qolnı sanadım, otuz üç kol bile öttüm; yana tınmay üzüp, bu yüzge hem öttüm. Barı daryâlarını üzüp kéçip édim, Geng daryası qalıp édi. Namâz-ı şâm Geng suyu, Cün suynıñ qatılışığa yétip, Piyâg tarafı bile kémeni tartturup, bir pahar tört geride orduğa kélidim.

Çahâr-şanba günü, iki pahardın, çerik Cün daryasından öte K₄₇₁ kirişti. Tört yüz yégirme kéme édi.

Ādīna günü, racağ ayınıñ gurrasıda, mén sudın öttüm.

Dü-şanba günü, aynıñ törtide, Cün yaqasından Behâr 'azımatı bile köçüldi. Bés kürüh yürüp, Lavâyınga tüştük. Mén kéme bile oq kélidim. Oşbu güngéçe çerik éli sudın kéçedür édi. Żarb-zanlıq arabalarını - kim Ādampürdın kémelerdin çıkarılıp édi - farmân boldı kim Piyâgdın yana kémege salıp, kéme bile kéltürgeyler. Tüşken yurtta küşti-girlerni küştige saldı. Pahlavân Lâhürî Küştibân bile Dost Yasın-ğayr küşti tuttı. Qalın talaştı, taşvış bile Dost yıqtı. İkelesige sar u pâ in'âm boldı.

İlgeri batqaklıq balçıklık yaman su bar émiş, Tus suyu dér émişler. Güzar* körergerge ve yol yasargâ, iki gün bu yurtta tavaqquf (13) boldı. At ve tévege güzar, yoqarrağ tapıldı. Yüklük araba ol güzarnıñ (14) nâ-hamvâr taşları bar cihatından çıqalmas émiş. Yüklük arabalarını farmân boldı, H_{364a} (1) kim andın oq ötkergergerler.

Panc-şanba günü andın köçüp, mén Tüs suynıñ (2) qatılışığa kéme bile kélidim. Qatılışından kémedin çıqıp, atlanıp, Tüs suyu (3) yoqkarı yürüp, namâz-ı diger orduğa - kim sudın ötüp, tüşüp édiler - (4) kélildi. Bu gün altı kürüh kélildi.

* H nüshası buradan itibaren tekrar başlamaktadır

Tañlası ol yurtta maķâm boldı.

Şanba (5) köçüp, on iki kürüh yürüp, Nil-äbğa, yana Geng yaķasıĝa kélildi. Andın köçüp, altı kürüh yürüp, kéntniñ yoķķarı narıĝa tüştük. Andın yéti kürüh kélip, Nānpürĝa tüştük. (6) Oşbu yurtta Çunārdın Tāc Hān oĝlanları bile kélip, mulāzamat kıldı. (7) Bu ayyāmda Muħammad Bahşınıñ 'arza-dāştı kélidi, kim Kābuldın köç ü uruķ (8) taħķik kéledür émiş.

Çahār-şanba ĝüni, ol yurttın köçüp, (9) Çunār qorĝanını sayr kılıp, Çunārdın bir kürühça ötüp tüşüldi.

(10) Piyāĝdın köçken ayyāmda, vucūdunda ābıla carāhatı paydā bolup édi. Bu yurtta (11) bir Rūmī ravanda, émdi K₄₇₂ paydā bolĝan mu'ālacanı kıldı. Murçnı sıfāl qazanda (12) qaynattı. Carāhatnı anıñ ısıq buħarıĝa tuttum. Buħarı kamraq bola, ısıq (13) suyu bile yudum. İki sā'at-ı nucūmiĝaça direng boldı.

Oşbu yurtta (14) bir kişi ayttı, kim ordunıñ yanıdaĝı aralda şir ve ĝürk körüptürler.

Şabāhı H_{364b} (1) ol aralnı çerĝeledük. Fıllarnı hem kéltürüp édi. Şir ve ĝürk çıķmadı. (2) Çerĝe uçıdın bir şahrā'i ĝāv-miş çıķıptur. Bu ĝün tund yél qoıttı. Gerd ü ĝubār köp (3) taşviş bérdi. Kémege yétip, kémege kirip orduĝa kélдим. Ordu Banārasdın (4) iki kürüh yoķķarraķ tüşüp édi.

Çunārniñ navāhıdaĝı çangallarda (5) fil qalın bolur émiş. Bu yurttın barıp, fil avlar ĝayālım bar édi; (6) Tāc Hān ĝabar kéltürdi, kim Maħmūd Hān, Son suyunıñ qaşıdadur. Béĝler- (7) ni çarlap, ĝanım üstige ılgamaķnı maşvarat kılıldı. Āħır muña qarār (8) taptı, kim uzun uzaĝ köçüp, bi-direng oķ yürülĝey.

Andın köçüp, (9) toķuz küruh yürüp, Balva ĝüzarıĝa tüşüldi.

Oşbu yurttın dü-şanba (10) aħşamı, aynıñ on sékizide, Tāhırnı Agrege yéberildi. Qābuldın (11) kéledürĝenlerĝe qonalĝa yosunluķ ın'ām bolĝan yarmaqlarnıñ (12) barātını alıp bardı.

5 Nil-äbğa ... yürüp : H - | andın yéti ... tüştük : H - || 10 carāhatı : H çarāhatı || 364b 11
kéledürĝenlerĝe : H kéledürĝeyler

Oşbu gün kéme bile kéldim. Tañdın burunraq kéme- (13) ge kirilip édi. Güy suyınıñ qatılışğa - kim Conpür suydur - yétip, kéme bile (14) azraqça Güy suyu yoqqarı barıp, yana yandım. Egerçi tarğına su édi, H_{365a} (1) veli güzarı yoq édi. Ol yüzdegi çerik éli kéme bile ve sal bile ve at üzdürüp (2) ötedür édiler.

Conpür suyınıñ qatılışdın bir kürüh qoyraq kélip, bilturğı (3) yurtını - kim andın Conpürğa barılıp édi - sayr qıldım. Muvâfıq yél, su yoqqarıdın (4) paydâ boldı. Bengali kémeniñ yélkenini tartıp, uluğ kémeni ol kémege bağla- (5) dılar; haylı ıldam kéldi. Ordumdın - Banārasdın bir kürüh yoqqarrağ tüşüp (6) édi - yurtqa gündin iki geri qalıp édi K₄₇₃ kim, yétildi. Turmay, keynimizçe kélgen (7) kémelerdin batraq kélgeni namāz-ı huftanda kéldi. Çunārdın farmān bolup (8) édi, kim Moğul Bég her köçte paymāyış tanābı bile toğrı yolını tanāb urğay; (9) her qaçan kim mén kémege kirsem, Luţfı Bég daryā yaqasını tanāb urğay. Toğrı (10) yol on bir kürüh ékendür, su yaqası on sékiz kürüh.

Tañlası ol yurtta (11) tavaqquf boldı.

Çahār-şanba günüñ hem kéme bile kélip, Ğāzıpürdın bir kürüh qoyraq tüşüldi. (12) Panc-şanba günü, oşol yurtta, Maħmūd Ğan Nühānı kélip mulāzamat qıldı. Oşbu (13) gün Calāl Ğan Behār Ğan Behārınıñ, Farid Ğan Naşir Ğannıñ, Şir Ğan Sür, (14) yana 'Ādil Ğan Sür ve yana bir néçe Afgān umāralarınıñ 'arza-dāştıları H_{365b} (1) kéldi. Hem oşbu gün 'Abdu'l-'aziz Mır-āhūrınıñ 'arza-dāştı kéldi; Lāhürdın (2) cumāda'l-āhır ayınıñ yégirmesinde, bitilgendür. Oşbu 'arza-dāşt bitigen (3) günü, Kālpı navāhısıdın yébergen Qaraçanıñ Hındıstānı çekeri, yéter. 'Abdu'l-'aziz- (4) nıñ 'arza-dāştıda mezkūr édi kim: 'Abdu'l-'aziz ve muqarrar bolğanlar, cumāda'l-āhır (5) ayınıñ toquzıda, Nil-ābta köçke utru barurlar. 'Abdu'l-'aziz, Çān-ābqaça bile kélip, (6) Çān-ābtun ayrılıp, Lāhürğa ilgerrek kélip, bu 'arza-dāştını yébergendür.

(7) Ādına günü köçüldi. Mén kéme bile oq, bilturğı Çosa toğrısıdağı āftāb (8) tutulğan ve roza tutulğan yurtını çıqıp sayr qıldım; kélip kémege kirdim. Muħammad Zamān Mırzā (9) hem kéme bile keyndin kéldi. Mırzānıñ engizi bile ma'cün yéyildi.

Ordu (10) Kermnās suyınıñ yaqasında tüşüp édi. Bu Kermnās suydın Hındular (11) köp parhiz qılurlar érmış. Parhizkār Hındular bu sudın ötmey, kéme- (12) ge kirip, Geng bile bu sunıñ toğrısın öttiler. Mu'taqadları andaqdur (13) kim,

bu su kişiğe tégse, ‘ibādatnı zāyı’ kılur. Vach-ı tasmiyasını hem oşmuña munāsıb (14) ayttılar. Kéme bile kélip, azraqça Kermnās suyu yoqqarı barıp, K₄₇₄ yanıp, Gengniñ H_{366a} (1) şımālî tarafı kécip, su yaqasında kémelerni turğuzdük. Yigitler bir pāra şöhlük (2) kıldılar, bir pāra küştî-girlik kıldılar. Sāki Muhsın da‘vā kıldı kim: “Tört (3) beş kişini mıyān-girlik kılur mén.” Bir kişi bile tuttı, yıqıla yazdı. İkinçisi Şādmān (4) édi, Muhsınnı yıqtı. Hācal u munfa‘ıl boldı. Küştî-girler hem kélip, küştî tuttılar.

Tañlası (5) şanba günü, Kermnās suyunıñ güzarını köre, kişi yébergen cihatıdın bir paharğa (6) yavuş köçüldi. Mén atlanıp, güzar sarı bir kürühça, Kermnās suyu yoqqarı (7) bardım. Güzar yıraç cihatıdın, yana yanıp, kéme bile oq yurtқа kélidim. Ordu Çosa- (8) dın bir kürüh ilgerrek tüşüp édi.

Oşbu gün yana murç dārūsını (9) kıldım. Bir néme ısıkraç ékendür, vücudum kabardı; hayli taşviş tartım.

(10) İlgeri batkaqlık kiçikrekkine su bar ékendür, yolını yasamaç (11) üçün, tañlası ol yurtta turuldi.

Dü-şanba aħşamı, ‘Abdu’l-‘aziz yébergen (12) Hındıstāni yayaqniñ keltürgen haçқа cavāb bitip, yéberildi.

Dü-şanba (13) şabāhı, kéme bile kélidim. Yél cihatıdın kémelerni tartıp, keltürdiler. Ötken (14) yıl qalın olturğan Baksara toğrısıdağı yurtniñ rü-ba-rüyığa yétip, H_{366b} (1) sudın ötüp, ol yurtni sayr kılıldı. Daryā yaqasığa énerge zınalar kılılıp édi; (2) ğālībā kırqđın köprek, élligđin azraq édi. İki yoqqarığı zına qalıptur, (3) özge barça zınanı su buzuptur. Kémege kirip, ma‘cün yéyildi. Ordudın yoqqarraç (4) bir aralda kémeni turğuzup, pahlavānlarnı küştige saldük. Namāz-ı huftan orduga (5) kélildi. Bıltur oşbu ordu tüşken yurtni, Geng suydın mén destek (6) bile ötüp, ba‘zı at, ba‘zı téve minip kélip, sayr kılılıp édi. Ol gün (7) afyün yép édim.

Tañlası se-şanba günü, Kerim-bérđi ve Muħammad ‘Alı Haydar Rikāb-dār (8) ve Baba Şayħ başlıqlarnı iki yüzçe ābādān yigitler bile bu muħālıflardın K₄₇₅ habar (9) alğalı yéberildi.

Oşbu yurttın Bengāla élçige farmān boldı, bu üç faşl (10) sözni ‘arza-dāşt kılsun.

Çahār-şanba günü, Yünus ‘Alını Muḥammad Zamān Mīrzāğa (11) yéberildi, kim Behār tarafıdın ıstıhracı ḥāşıl kılgay. Sustrak cavāb kéltürdi. (12) Behār şayḥ-zādalarınıñ kişisi ‘arza-dāşt bile Behārni taşlap, (13) çıkқанlarınıñ ḥabarını kéltürüp édi.

Panc-şanba günü, Tardī Muḥammad ve Muḥammad ‘Alī Cang-cangğa (14) Türk ve Hind umarāsı ve terkeş-bandıdın iki miñçe çağlık kişi koşup, Behār élige H_{367a} (1) ıstımālat farmānları bitip, ruḥşat bérildi. H^vāca Murşıd ‘Irāķını Behār sarkarığa (2) divān kılıp, Tardī Muḥammadğa koşup, yéberildi.

Tañlası Muḥammad Zamān Mīrzā, Behār (3) barmaķını qabūl kılıp, Şayḥ Zayn ve Yünus ‘Alıdın ba‘zı néme ‘arza-dāşt kılıp, (4) bir pāra kişini kömek yosunluq tiléptür. Ba‘zı yigitlerni Muḥammad Zamān Mīrzāğa (5) kömek bitip, yana ba‘zıların nöker étip, şanba günü, şa‘bān ayınıñ gırrasıda, (6) bu üç tört gün olturulğan yurttın köçüldi. Mén bu gün-(7) atlanıp, Bocpūr ve Bihiyeni sayr kılıp, kélip orduğa tüştüm.

Muḥammad ‘Alī başlıklar- (8) nı - kim habarğa yéberilip édi - yolda bir pāra kāfırını basıp, Sultān Maḥmūd olturğan (9) yerge yéterler. Sultān Maḥmūd iki miñçe kişi ékendür, bu qaravulnıñ ḥabarını tapıp, (10) buzulup, iki pılını óltürüp, köçer. Bir pılını qaravul yosunluq (11) koyğan ékendür. Bu yigitlerdin yégirme çağlık kişi yéter; turuş (12) bérme, kaçır. Néçe kişisini tüşürüp, birini baş késip, bir iki ābādānnı tirik (13) kéltürdiler.

Tañlası köçüp, kéme bile kéldim. Bu yurtta Muḥammad Zamān Mīrzā (14) daryādın ótti. Mīrzānıñ óteri ve kéteri üçün, iki üç gün H_{367b} (1) bu yurtta olturuldı. Se-şanba günü, aynıñ törtide, Muḥammad Zamān Mīrzāğa (2) ḥāşşa baş ayak ve kemer-şemşir ve topçaq ve çatır ‘ināyat kılıp, Behār vilāyatığa yükündü- (3) rüldi. Behār sarkarıdın bir kürür ve yégirme bés lek K₄₇₆ ḥālışa kılıp, divānlığı (4) Murşıd ‘Irāķığa ‘uhda boldı.

Panc-şanba günü, ol yurttın kéme bile (5) kéldim. Barı kémelerni turğuzup, mén yétkeç, buyurdum kim, (6) kémelerni yürütüp, çerger bile bir birige bağlağaylar. Daryānıñ ‘arızdın (7) hem köp arttı; bā-vucūd kim tamām kéme yığılmaydur édi.

Ba'zı yér past ve (8) ba'zı yér çuqur üçün ve ba'zı yér ravān ve ba'zı yér nā-ravān (9) üçün oşbu yosunluq ğalaba yürünüp bolmadı. Kémelerniñ (10) çergeside bir geryāl körünür. Bir balıq geryālınıñ qorqunçıdın (11) andağ buland saçrar kim, bir kémeniñ içide kélip tüşer; tutup (12) keltürdiler.

Yurtqa yétkende, kémelerge at qoyuldı. Burunğı bayrı (13) uluğ kémege - kim Agrede Sangā ğazvıdın burunraq tamām bolup (14) édi - Āsāyış at qoyuldı. Oşbu yil çerik atlanurdın burunraq, H_{368a} (1) Ārāyış Hān bir kéme yasatıp, pişkeş kıldı. Oşbu kélürde, aña hem (2) tālār baqlattım. Bu kémege Ārāyış at qoyuldı. Sulţān Calālu'd-dīn tartқан (3) kémege uluğraq tālār kıldurup, bu tālārniñ üstide yana bir tālār bu- (4) yuruldı. Muña Güncāyış at qoyuldı. Yana bir kiçik cavkandilik zavraqqa, (5) kim her iş küç üçün anı yéberilür édi. Bu zavraqqa Farmāyış at (6) qoyuldı.

Tañlası ādına günü köçülmédi. Muħammad Zamān Mirzāniñ barı iş (7) küçi sar-ancām bolup, Behār 'azimatı bile, bir iki kürüh ordudın ayrılıp (8) tüşüp édi. Oşbu gün kélip méndin ruşşat aldı.

İki cāsūs (9) Beñgāla çerigidin kélip dédi kim, Bengālilar Maħdüm 'Ālam başlıq Geng (10) suyınıñ yaqasını yéğirme tört yérde kısmat kılıp, faşil qoparadur- (11) lar. Sulţān Maħmūd başlıq Afġānlar - kim köç ü uruqlarını ötkere- (12) dürler ékendür - ötkeli qoymay, özlerige qoşupturlar. Bu ğabar kélgeç, (13) çün uruş ihtimālı boldı, Muħammad Zamān Mirzāni man' kıldük. Şāh İskendar- (14) nı üç tört yüz kişi bile Behārğa yéberildi.

Şanba günü, Dūdūniñ ve oġlı H_{368b} (1) Calāl Hān Behār Hānnıñ K₄₇₇ kişisi kélđi. Bengālī bularnı göz bağı yosunluq (2) saqlar ékendür. Méni dép, Bengālīdın zarb-ı rāst uruşup, ayrılıp, (3) sudın ötüp, Behār navāhisiğa yétip, mulāzamatğa mutavaccih émiş.

Oşbu gün (4) Bengāla élçisi Ismā'il Mitāğa farmān boldı, kim burun bitip yébergen üç (5) faşlnıñ cavābı kéç yéte'ladur; haq bitip yébersün, kim eger ihlāş u yek-cihatlıq (6) maqāmıdadurlar ğod, batraq cavāb kélse kérek.

Yek-şanba aħşamı, Tardi Muħammad (7) ve Ceng-cengniñ kişisi kélđi. Çahār-şanba şabāhı şa'bān ayınıñ béşide, (8) bu tarafđın bularnıñ qaravulı yéter; narıġı

10 geryāl : K Kıryāl (كيريال) | geryālınıñ : HK نينك كيريال || 368a 2 baqlattım : H باغاتيم || 12

qoşupturlar : H qoşuptur || 14 yéberildi : H yéberdi

darvâzadın Behâr şıkdarı kaçıp (9) kéter.

Yek-şanba ol yurttın köçüp, Ārî parganasığa tüşüldi. Bu yurtta (10) habar kélđi, kim leşker-i Ĥarid, yüz yüz éllig kéme bile, Sarü bile Gengniñ katılışıda, (11) Sarü suyını narı yüzide olturğan émiş. Çün Bengâli bile şulh-güna (12) bar édi, hamışa mundağ işlerde tayammun cihatıdın, şulh işini ilgeri tutuluptur. (13) Egerçi bi-adablıq kılıp, kélip yolumız üstide olturuptur; veli dāyımğı (14) kâ'ıdanı mar'î tutup, Bengâla élçisi Ismā'il Mitāga, yana Mullā Muḥammad Mazḥabnı қоşup, oşol H_{369a} (1) burunğı üç sözni aytıp, muḳarrar boldı, kim ruḥşat bérilgey.

Dū-şanba günü, (2) Bengâla élçisi mulāzamatқа kélip édi, ruḥşatını aña ayturıldı. Bu hem mezkūr boldı (3) kim: “Ġanım daf'ıga ol sarı bu sarı mutavaccih bolgumuzdur. Sizlerge ta'alluq yér ve suğa (4) zarar u āsibi yétmegüsidür, néçük kim ol faşl sözniñ biri bu édi. (5) Leşker-i Ĥaridқа ayt kim, yol üstini қoyup, Ĥaridқа kélsün. Türkdin bir néçe (6) kişi aña қоşalıñ. Ĥarid élige ıstımāla bérıp, yérige kéltürsünler. Eger (7) güzar başıdın kétmese ve bu nādır muḳābala sözlerin terk étmese, her yamanlıq başığa (8) kélse, yétse özidin ve her nā-şāyista қаşığa kélse sözidin körsün.”

Çahār-şanba (9) günü, Bengâla élçisi Isma'il Mitāga mu'tādî hıl'at keydürüp, in'ām kılıp, ruḥşat K₄₇₈ (10) bérildi.

Panc-şanba günü, Şayḥ Camālnı Dūdū bile oğlı Calāl Ḥanga ıstımālat farmānlar (11) ve 'ināyat sözleri bile yéberildi.

Oşbu gün Māhımnıñ nökeri kélđi; (12) Bāğ-ı Şafādın narı Vālidın (?) ayrılğan ékendür. Ḥaṭlar kéltürdi.

Şanba (13) günü, 'Irāq élçisi Murād Қorçı Қacarnı körüldi.

Yek-şanba günü, Mullā Muḥammad Mazḥabқа (14) mu'tādî yādgārilarnı tapşurup, ruḥşat bérildi.

Dū-şanba günü, Ḥalifanı H_{369b} (1) ve ba'zı béglerni yéberildi, kim daryānıñ né yéridin öterni mulāḥaza kılğaylar.

(2) Çahâr-şanba günü, yana Hâlifamı iki sunıñ aralıǵı köre yéberildi.

Canüb tarafı Āri (3) pergenesiniñ yavugıdaǵı nilufarzâr sayr kıla atlandım. Nilufarzârını sayr kılurda Şayh Gûran (4) nilufarnıñ yañı tuhum baǵlaǵanını kélitürdi. Bu pısta fi'l-cumla şahâbatı bar, yaǵşıǵına néme. Güli (5) - kim nilufar bolǵay - Hındıstāni kevel kikri dér; tuhmını düda.

Andın Sonrı yavuktur dérler; barıp, (6) Sonrı tafarruc kıldük. Son suyı koyı kalın dirañtlar köründi. Dédiler kim, Munirdur; Şayh (7) Şarafu'd-din Muniriniñ atası Şayh Yahyāniñ qabrı andadur. Çün munça yavuk (8) yétilip édi; Sondın ötüp, Son koyı iki üç kürüh kélip, Munirni sayr kılıp, bāǵatı (9) bile ötüp, mazārını şavāf kılıp, Son yaqasıǵa kélip, ğusl kılıp, namāz-ı pişinni (10) érte ara kılıp, ordu sarı mutavaccih boldum. Atlar sémiz üçün, bir néçe at qaldı; (11) yana bir néçe at aldarap édi. Bir néçe kişini koyup, farmān boldı, kim atları talıqqanlarını (12) yığıp, atlarını suǵarıp, tındurup, ıztırāb kılmay kélgeyler. Eger mundaq bolmasa (13) édi, hayli at zāyi' bolur édi. Buyurup édim, kim Munirdın yanganda, bir kişi (14) Sonrıñ yaqasından atınıñ her qadamını orduǵaça sanasun. Yégirme üç miñ H_{370a} (1) ve bir yüz sanaptur, kim kırk altı miñ iki yüz qadam bolǵay, kim on bir yarım kürühdur. (2) Munirdın Sonqaça yarım kürüh yavşur. Yanış on iki kürüh. K₄₇₉ Barurda, ol yan (3) bu yan sayr kılıp barıldı, on bés on altı kürüh. Ve otuz kürühke yavuk bu gün (4) sayr kılıldı. Géçeniñ avvalǵı pahanđın altı geri bolup édi kim, orduǵa kélildi.

(5) Tañlası panc-şanba günü, Conpürdın Sultān Cunayd Barlas ve Conpürdaǵı yigitler kédiler. (6) Kéç qalǵanları cihatıdın, 'itāb hıtab kılıp, körüşmedim. Qāzi Ciyāni çarlap (7) körüşüm.

Oşbu gün Türk ve Hınd umarāsını maşvaratqa çarlap, su öter bābıda (8) canki kılıldı. Söz muña qarār taptı, kim Geng bile Sarū suyınıñ aralıǵı buland körerde (9) Ustād 'Alī-қulı qazan ve firengi ve zarb-zannı qurup, kalın tüfek-andāzlar bile bu yerdin (10) uruş engizi kılgay. İki su qatılışından cuzi koyraq cazirada, kim Bengāli- (11) niñ bir fil ve kalın kémesi turuptur; rü-ba-rüyıda Geng suyınıñ Behār tarafından (12) Muştafā, ālāt u adavātını mükemmel ü muhayyā kılıp, uruşǵa maşǵul bolǵay; kalın tüfek-andāz- (13) lar daǵı munıñ bile bolǵay. Muḥammad Zamān Mirzā ve bu bitilgenler Muştafāniñ arqasıǵa (14) tüşüp, kömek bolǵaylar. Ustād 'Alī-қulı bile Muştafāǵa zarb-zan atmaqqa H_{370b} (1) ve qazan qurmaqqa mölcer qoparıp, yer

yasamak için, kalın bil-dâr ve kahârga muhaşşillar (2) ta'yin kılıldı. Asbâb u maşâlih tapmakka ve yıgmaqka maşğul boldılar. Salâtin ve umarâ ve havânin (3) ildam barıp, Haldî güzârıdın Sarûnı ötüp, mölcer kılğan vaqt, ol yüzdin (4) mükemmel ü musta'id bolup, ganim üstige kélgeyler. Bu asnâda Sulţân Cunayd ve Kâzi Ciyâ (5) 'arz kıldılar, kim sékiz kürüh yokkarak güzâr bar édi. Rû-ba-rû ta'yin boldı, kim (6) cālabānlardın bir ikisini ve Sulţân Cunayd ve Maḥmūd Ḥan ve Kâzi Ciyānıñ kişilerini alıp (7) barıp, güzârıñ körgeyler; eger güzâr bolsa, anıñ bile oq kéçkeyler. Él arasında bu söz (8) bar édi, kim Bengālî, Haldî güzârığa hem kişi ta'yin kılur ḥayālî bar érmiş.

Maḥmūd Ḥan- (9) nıñ Sikendarpürdağı şıqdarınıñ 'arza-dâştı keldi, kim Haldî güzârıda (10) élligçe kéme K₄₈₀ yığıp, kiştibānlargâ muzd bérıp mén; veli kiştibānlar Bengālîniñ kélür (11) ävâzasıdın bısyâr mutavahhımdurlar.

Çün Sarû suydın güzâr tapılmağı dar-vaqtı (12) édi; güzâr köre bargan kişige tavaqquf kılmay, şanba günü, béglerni maşvaratka (13) çarlap, dedim kim: "Sikendarpür, Çaturmükdın Üd ve Bahrâyıçkaça, Sarû daryasını (14) güzârları tamâm yérde. Mundâq étip, olturgunça, kalın favcnı ta'yin kılur biz, kim H_{371a} (1) Haldî güzârıdın kémeler bile ötüp, bularnıñ üstige kélgeyler. Alar kélgünçe, (2) Ustâd 'Ali-kulı ve Muştafâ top ve tüfek ve zarb-zan ve firengi bile uruşka maşğul (3) bolup, çineşkeyler. Biz dağı Geng daryasıdın ötüp, Ustâd 'Ali-kulığa (4) kömek ta'yin kılıp, musta'id u mükemmel bolup turalıñ; güzârıdın ötken favc (5) yakın yétse, biz hem mundın uruş salıp, zorlap ötelıñ. Muḥammad Zamân Mirzâ (6) ve ol yüzde ta'yin bolğanlar Geng daryasınıñ Behâr tarafıdın Muştafâ (7) qaşıda uruşka maşğul bolğaylar."

Sözni muña koyup, Gengniñ (8) şımālıdağı çerikni dört favc kılıp, 'Askariğa başlatıp, Haldî güzârığa (9) yéberildi. Bir favc, 'Askeri, öz nökeri bile; yana bir favc, Sulţân Calālu'd-din (10) Şarkî; yana bir favc, Özbek sulţānları Kāsım Ḥuseyn Sulţân ve Bî-ḥüb Sulţân (11) ve Tañ-atmış Sulţân ve Maḥmūd Ḥan Nūḥānî Ğāzipürî ve Kükî Baba Kaşka (12) ve Tolmış Özbek ve Qurbān Çarḥî ve Ḥuseyn Ḥan başlık daryā-ḥanilar; (13) bir favc, Mūsā Sulţân ve Sulţân Cunayd ve né kim Conpür çerigi tahmīnan yégirme miñ (14) kişi. Muḥaşşillar ta'yin kılıldı, kim oşbu géçe oq - kim yek-şanba gécesi bolğay - H_{371b} (1) ol çerikni atlanturgaylar.

Yek-şanba şabâhı, çerik Gengdin öte kirişti. Mén bir pasta (2) kémege kirip öttüm. Üç pahar bolup édi kim, rüy-zardlar - kim güzar köre barıp édiler - (3) kældiler; güzar hod tapmaydurlar. Kémelerniñ ve ta'yin bolğan favcniñ yolda uçrağanı- (4) niñ habarını kéltürdiler.

Se-şanba günü, su kéçken yérdin köçüp, uruş yéri katılımığa K₄₈₁ (5) bir kürüh yavuş kélip tüşüldi. Özüm barıp, Ustâd 'Ali-kulınıñ firengi ve (6) zarb-zan atmağını tafarruc kıldım. Oşbu gün Ustâd 'Ali-kulı firengi taşı bile iki (7) kémeni urup, sindurup, garq kıldı. Muştafâ hem ol yüzdin firengi taşı (8) bile iki kéme urup, sindurup, garq kıldı. Uluk qazannı ceng-câyğa éltip, (9) yérini yasamakça Mullâ Gulâmni muhaşşıl qoyup, bir pâra yasavullardın ve cald yigitler- (10) din aña kömek ta'yin kılıp, yanıp kélip, ordu toğrısı bir aralda ma'cün (11) yédük. Bu aḥşam ma'cünâk, kémeni har-gâhka yakın kéltürüp, kémede oq (12) takya kıldım. Bu aḥşam garib vâkı'a dast bérdi. Géçeniñ üç päsığa yavuş (13) kémede süren ve gavgâ çıktı. Çuhralar her kim kémeniñ bir yıgaçını alıp "Ur, ur!" dép, (14) kıçkıraşadurlar. Farmâyış kémesi, mén takya kılğan Āsâyış kémesiniñ yanıda édi. H_{372a} (1) Bir tün qatar anda édi. Uyqudın-göz açıp körer kim, bir kişi Āsâyış kémege (2) élik qoyup, çıkar hayâldadur. Üstige taşlar; suğa çomup, çıkarıda (3) tün qatarınıñ başığa çapar - azraqça zaḥm kılıp édi - su sarı oq qaçar. Gavgâ (4) bu cıhattın ékendür. Munirdın kélgen géçesi hem kémeniñ yakınıda bir iki tün qatar bir néçe Hindüstânini qavlap, iki kılıç (5) ve bir ḥançarlarını kéltürüp édi. Téñri Ta'âlâ saḥladı.

131 نبرد رکی تا نخواهد خدای (6) اکر تیغ عالم بجنبد زجای

(7) Tañlası çahâr-şanba günü, Güncâyış kémesige kirip, taş atar yérge yakınraq (8) kélip, her kimni her işke ta'yin kıldım.

Uğan-bérdi Moğul başlıq miñ çağlıq (9) yigitni yéberilip édi, kim bir iki üç kürüh yokqarraqtın her tavır (10) kılıp, su kéçkeyler. Bular barurda, 'Askeriniñ ordusu toğrısın, (11) yégirme otuzça kéme bile Bengâlilar ötüp, qalın yayaq çıkıp, dast-burdı (12) körsetür hayâlda ékendürler, kim bular at salıp, qaçurup, bir néçesi- (13) ni K₄₈₂ alıp, başını késip, qalın kişini oqlap, yéti sékiz kéme alurlar. Hem (14) oşbu gün Muḥammad Zamân Mirzâ tarafıdın hem bir néçe kéme bile Bengâlilar barıp çıkıp,

131 Eğer bütün dünyanın kılıcı yerinden oynasa, Tanrı istemedikçe, bir damara bile dokunmaz. (Bâbur)

H_{372b} (1) uruş engizi kılurlar. Ol tarafdın zorlap, Bengälilarnı kaçurup, üç kéme (2) kişisi suğa ğark bolur. Bir kémeni éliklep, méniñ qaşımğa kéltürdiler. Munda Baba Çuhra (3) yahşı yürüp zorlar. Farmân boldı, kim Uğan-bérđi alar alğan yéti sékiz kéme bile (4) Muĥammad Sultân, Yekke H^vāca, Yūnus ‘Alī, Uğan-bérđi ve ol camā‘at - kim burun ötmekke (5) muĥarrar bolup édiler - kémelerni kéç qaranguda yoĥqarı tartıp, ötkeyler.

Oşbu gün (6) ‘Askerīdin kişi kélip édi, kim sudın bī-bākī öttiler; tañla şabāhı - kim panc-şanba günü (7) bolġay - yaġı üstige kélürler. Farmân boldı, kim bu ötkenler ‘Askariğa қоşulup, (8) ġanīm üstige yürügeyler.

Namāz-ı pīşin Ūstā qaşıdın kişi kélđi kim: “Taş tayyār (9) boluptur; né farmân bolur?” Farmân boldı kim: “Bu taşnı atsun, yana mén bargunça yana bir taşnı (10) tayyār kıl sun.” Namāz-ı diġerde kiçkine Bengäli zavraĥqa kirip, mölcer qoparġan yérge (11) bardım. Ūstā bir navbat uluġ taş attı, yana bir néçe firengi attı. Bengälilarnıñ (12) ātaş-bāzlıġ bile şuhratı bar édi. Bu navbat navbat yahşı sinadük; bir yérni çağ kılıp (13) atmaydurlar, her tavr bile atadurlar.

Oşbu namāz-ı diġer buyurdük, kim Sarū daryası (14) bile, alarnıñ alıdın bir néçe kémeni tartıp ötkerdiler. Kéme tartar kişiler bī-taĥāşī H_{373a} (1) ve bī-panāh bir néçe kémeni tartıp ötkerdiler. Farmân boldı, kim Ésen Témür Sultân, (2) Toĥta Buġa Sultân, Baba Sultân, Ārāyış Ĥan, Şayĥ Ġūran bu kémeler ötken yérde (3) turup, kémeni muĥāfazat kılġaylar.

Andın yanıp, bir pāsta orduġa kélđim. (4) Yarım gécege yavuĥ, yoĥqarı tartadurġan kémelerdin ġabar kélđi kim: “Ta‘yin (5) bolġan favc ilgerrek bardı. Biz kémelerni tartıp baradur édük, kim Bengäli kéme- (6) lerni biz tartar bizni tuyup, uruşılar. Bir kémeçini K₄₈₃ ayaġıġa taş téġip, ayaġı (7) sındı; öte almadük.”

Panc-şanba şabāhı, mölcerdegilerdin ġabar kélđi kim: “Yoĥqarıġı (8) kémeler tamām kélđiler. Atlıġları tamām atlanıp, bizniñ kéledürġen favcniñ (9) rū-ba-rüyıġa mutavaccih boldılar.” Mén daġı ıldam atlanıp, aĥşam ötkergen kéme- (10) lerniñ üstige kélđim. Kişi çapturıldı, kim Muĥammad Sultân Mīrzā başlıġ (11) ötmekke muĥarrar bolġanlar, bī-tavaĥġuf ötüp, ‘Askariğa қоşulsunlar. Ésen (12) Témür Sultân

3 Uğan-bérđi : H Uğan Tardī || 4 Uğan-bérđi : H Uğan Tardī || 5 tartıp : H ta[r]ıup || 9 boluptur : H boluptu[r] | bolur farmân : H - || 11 attı : H ايتى

bile Tohta Buğa Sultân, kim bu kêmeler üstide édiler, buyurdum (13) kim, ötmekke maşgûl bolsunlar. Baba Sultân muqarrar bolğan yerde kélmezdür (14) édi.

Fi'l-hâl Ésen Témür Sultân bir kême bile, otuz kırkça nökeri bile atlarını H_{373b} (1) kémeniñ yanında yaldap ötiler. Bularnıñ kéyniçe yana bir kême hem ravân boldı. (2) Bularnıñ ötkenlerini körüp, Bengälilar qalın yayaq bularğa mutavaccih boldılar. (3) Ésen Témür Sultânıñ yéti sékiz nökeri, atlanıp, bu yayaqlarnıñ utrusıǵa (4) barıp, Sultân atlangunça, tartqulaşıp, atqulaşıp, yayaqlarnı Sultân sarıǵa (5) tarttilar. Muñaça Ésen Témür Sultân hem atlandı. İkinçi kême hem kéçti. Otuz (6) otuz bés atlıq bile qalın yayaqqa çapıp, yahşı kaçurdı. Hayli numâyân iş (7) kıldı. Avval çust u çaspân, bi-tahâşî barçadın burunraq kéçti; ikinçi ol (8) kim, qalın yayaqnıñ üstige az kişi bile yahşı yürüp, kaçurdı. Tohta Buğa Sultân (9) hem kéçti. Kémeler pay-dar-pay kéçmekke kiriştiler. Lâhûri ve Hindistâni (10) yosunluq tuşıdın destek bile ve dasta-ı qamış bile öte kiriştiler. (11) Bu hâlatnı körüp, mölcer toǵrısıdaǵı qalın Bengâli kêmeleri su qoyı kaçmaqqa (12) yüz koydılar.

Derviş Muḥammad Sârbân ve Dost Éşik Ağa ve yana ba'zı yigitler mölcer (13) toǵrısın ötiler. Sultânlarğa kişi çapturdum kim: “Ötkenlerni yahşı (14) yığıp, ol utrudadıǵı favcǵa yavuq yéte, yandın yürüp, ğanımǵa élik H_{374a} (1) qoşuñ.” Ötkenlerni sultânlar özlerige qoşup, üç K₄₈₄ tórt top bolup, ğanım (2) sarı mutavaccih boldılar. Bular yavuq yéte, ğanım kişisi, yayaǵnı alıǵa salıp, yasalını (3) buzmay yürüy bérür. ‘Askeri bile muqarrar bolğan favcdın Kükî, camâ‘atı bile yéter. (4) Ol tarafdın Kükî, bu tarafdın sultânlar yétip, élik qoşarlar. Ğanımın tüşüre tüşüre (5) alıp téprerler. Basant Râv atlıq mu‘tabar kâfırnı Kükî, alar tüşürüp başını (6) késerler; on on bés kişisi anıñ üstige tüşer, oşandak (7) çapqularlar. Tohta Buğa Sultân ğanımın alıdın barıp, çapıp, yahşı (8) qılıç tégürür. Moǵul ‘Abdu'l-vahhâb ve inisi hem qılıç tégürürler. Moǵul bâ-vucüd kim (9) su bilmes, cébe bile daryadın at yaldap öter.

Méniñ kêmelerim keyin édi; (10) kêmelerge kişi yéberdim. Farmâyış kémesi ilgerrek keldi. Farmâyış kemesige (11) kirip ötüp, Bengälilarnıñ yurtlarını sayr kılıp, Güncâyış kemesige kirip, (12) “Yokqarı yer bar?” sordum. Mir Muḥammad Cälâbân ‘arz kıldı, kim Sarû daryası (13) yokqarraqdın ötkeli, yahşıraqtur. Farmân boldı, kim ol dégen yerdin (14) çerik éli ötmekke maşgûl bolǵaylar. Muḥammad Sultân Mirzâ başlıqlarğa, kim ötmekke H_{374b} (1) farmân bolup édi. Su öterde Yekke Hıvâcanıñ

2 ötkenlerini : H اويكايى || 4 atqulaşıp : H ايتولا شيب || 9 kêmeler : H [kême]ler || 10 dasta-ı qamış

: H دستء قاميش || 374a 4 tüşüre tüşüre : H tüşüre || 12 bar : K bardın

kémesi ğark bolup, Yekke H'āca (2) Téñri rahmatıǵa bardı. Nöker ve vilāyatnı inisi Kāsım H'ācaǵa 'ināyat kıldım.

Namāz-ı pişinde, (3) ğusl ašnāsıda, sultānlar kéldiler. Ta'rif u sıtäyış kılıp, 'ināyat u şafqat- (4) dın ümıdvār kıldım. 'Askeri hem oşol ašnada kélidi. 'Askeriniñ avval (5) iş körgeni édi, şugunı yaǵşı boldı.

Ol aǵşam, çün hanüz ordu kéçmeydür (6) édi, bir aralda, Güncāyış kémeside takya kıldım.

Ādına günü, Sarū daryāsınıñ (7) şımālıda, Harid tavābı'ı Nirhün pergenesiniñ Kündih atlık kéntide tüşüldi.

(8) Yek-şanba günü, Kükini camā'atı bile, Hācipurǵa habar alǵalı yeberildi.

Şah Muḥammad Ma'rūf (9) - kim biltur kélgenide aña uluǵ rı'āyat kılıp, Sāran vilāyatnı bérilip édi - (10) néçe qatla yaǵşılar bardı. Atasını - Ma'rūfniñ - iki K₄₈₅ katla uruşup basıp, (11) tutup édi. Sultān Maḥmūd ğadr bile Behārnı alǵanda, Biben bile Şayḥ Bāyazidniñ (12) üstige barganda, çāra kıla almay, alarǵa qatılıp édi. Bu furşatta hem néçe (13) navbat 'arza-dāştı kélip édi. Él arasında andın parişān sözler (14) dérler édi. 'Askeri, Haldı ğuzaradın ötker oq, cam'ıyyatı bile 'Askerini kélip H_{375a} (1) körüp, 'Askeri bile Bengālilar üstige kélidi. Oşbu yurtta ékende, kélip mulāzamat (2) kıldı.

Bu ayyāmda, Şayḥ Bāyazid ve Bibendin mutavātır habarlar kéledür édi. Sarū daryāsını (3) öter ḥayālida émişler.

Oşbu furşatta, Sanbalın 'acab habarı kélidi. 'Alī Yūsuf (4) - kim Sanbalda turup, tavri zabt u rabt kılıp édi - özi ve bir muşāḥib (5) yosunluq tabibi, bir günde oq Téñri rahmatıǵa barurlar. Sanbalniñ zabt u (6) rabtı üçün muqarrar boldı, kim 'Abdu'llah, Sanbal zabt u rabtıǵa bargay.

Ādına günü, (7) ramazān ayınıñ béşide, 'Abdu'llahqa, Sanbalǵa, ruḥşat bérildi.

Çın (8) Témür Sultānniñ oşbu ayyāmda 'arza-dāştı kélip édi, kim muqarrar (9) bolǵan béglerdin, Kābuldın köç kéledürgen cihatıdın, Sultānǵa qoşula (10) almaydurlar. Muḥammadi ve yana ba'zılar Sultān bile yüz kürühça yer ılǵap barıp,

(11) Balücünü yahşı basıpturlar 'Abdu'llahdın Çın Témür Sultānga ve Sultān Muḥammad Dulday (12) ve Muḥammadi ve ba'zı andağı béglerge ve yigitlerge farmān boldı, kim Çın Témür Sultān (13) bile Agrede yığılıp, tayyār bolup turğaylar; muḥālıflar her sarı yüzlenseler, (14) ol sarı mutavaccih bolğaylar.

Dü-şanba günü, aynıñ sékizide, Calāl Ḥan -Daryā Ḥannıñ H_{375b} (1) nebiresige-kim Şayḡ Camālī barıp édi, bolğan mu'tabar umarāsı bile kélip mulāzamat (2) kıldı. Hem oşbu gün, Yahyā Nūḥānī - kim burunraq inisini yéberip, qulluq (3) ızhārı kılıp édi; sıyāsat farmānı barıp édi - kélip mulāzamat kıldı. Çün (4) yéti sékiz miñ Nūḥānī ve Afgān ümidvārılıq bile kélip édiler, alarnı navmīd (5) kılmay, Behārdın bir kürüh ḥālışa kılıp, éllig lek Maḥmūd Ḥan K₄₈₆ Nūḥānīğa 'ınāyat (6) kılıp, qalğanını oşbu Calāl Ḥanğa musallam tutuldu; bir kürür, hıdmatāna hem, qabül (7) kıldı. Bu yarmaqñıñ taḥşılığa, Mullā Ğulam Yasavulnı yéberildi. Muḥammad Zamān Mīrzāğa (8) Conapūr vılāyatını bérildi.

Panc-şanba günü aḡşamı, Ḥalifanıñ Ğulam 'Alī atalıq nökeri - kim (9) Isma'il Mītādın burunraq, Şāh-zāda Müngirniñ Abu'l-fatḡ atalıq nökeri bile, (10) ol üç faşl sözni éltip édi. Oşbu Abu'l-fatḡ atalıq bile ham-rāh, Şāh-zāda (11) Müngirniñ ve Ḥasan Ḥan Langar Vazirniñ Ḥalifağa bitilgen ḡaḡlarnı kélitür- (12) di. Ol, üç şartnı qabül kılıp, Nuşrat Şāh tarafını özige alıp, ıslāḡ (13) sözini arağa salıptur. Çün bu yürüş bāġi Afgānlarnıñ daf'ı üçün (14) édi, bu bāġıldın ba'zısı başını alıp ittiler, ba'zısı kélip çekerlik ve qulluqnı H_{376a} (1) qabül éttiler. Azaġlak kim qalıp édi, Bengāliniñ dast-giri (2) édi, anı Bengāli özige aldı. Peşkel hem yavuklaşıp édi; biz dağı anıñ muqābalasında (3) mezkür bolğan şarāyıt bile ıslāḡ sözini bitip, yéberdük.

Şanba günü, Ismā'il (4) Cılvāni, 'Alāvul Ḥan Nūḥānī, Avlıyā Ḥan İşrāķi bés altı umarā bile kélip mulāzamat kıldılar. (5) Hem oşbu gün, Ésen Témür Sultān bile Toḡta Buġa Sultānga culdu kemer-şemşir ve kemer-ḡancar (6) ve cébeler ve ḡıl'atlar ve topçaq atlar ve Ésen Témür Sultānga Nārnül pergenesidin otuz altı lek ve Toḡta Buġa Sultānga Şamsābād pergenesidin (7) otuz lek 'ınāyat kılıp yükündürüldi.

2 Nūḥānī : H نوحالی || 8 aḡşamı : H - | atalıq : K atlıq || 9 atalıq : K atlıq || 11 Langar : H Laskar (لسكر) || 13 sözni : H sözni || 14 bāġıldın : H yağıldın | ittiler : H K ايتيلار || 376a 1 qabül éttiler azaġlak : H qabü éttiler ba'zısı kélip çekerlik azaġlak || 4 'Alāvul Ḥan (علاولخان) : H K 'Ādil Ḥan (عادل خان) | İşrāķi : K Ustarāni || 6 Nārnül ... Sultānga : H -

Dü-şanba günü, aynıñ on beşide, (8) Behâr ve Bengâla tarafıdın hâtırını cam' kılıp, Sarü daryâsı yakasındağı Kündih navâhî- (9) sıdağı yurttın, Biben ve Şayh Bâyezîd hâram-h'vârniñ daf'-ı şarriğa 'azm cazm kılıp (10) köçtük. Ara iki konup, çahâr-şanba Çaturmük Sikendarpürniñ Çopâra atlık (11) güzârı üstige tüşüldi. Oşbu gündin él ötmekke maşgûl boldılar. Bu hâram-h'vârlar- (12) dın mutavâtir habar kéle başladı, kim Sarü bile Gegerdin ötüp, Leknev sarı mutavaccih- (13) durlar. Bularnıñ güzâr-bandlığığa, K₄₈₇ Türk ve Hind umarâsıdın Sultân Calâlu'd-din (14) Şarkî, 'Alî Hân Farmulî, Tardike, Nızâm Hân Bıyânî, Tolmış Özbek, Kırbân Çarhî, Huseyn Hân H_{376b} (1) Daryâ-hânî başlıklarını ta'yin kılıp, panc-şanba aışsamı ruışat bérildi.

Oşbu (2) aışsam tarâvihdin soñra, bir päs beş gerî bolup édi kim, peşkel bulutları (3) kaynap, bir zamânnıñ içide andağ tûfân bolup, katık yél kıptı, kim (4) yıkılmağan çadır kem kaldı. Mén har-gâh içide kitâbat kıladur édim. Kâgaz u aczânı (5) yığışturğunça fırsat bolmadı, har-gâhnı piş-hâna bile oğ méniñ başımğa yıktı. (6) Har-gâh tüñlügi rıza rıza boldı. Teñri sahladı, âsibi yétmédi. Kitâb u aczâ (7) garq-ı öl boldı, taşviş bile yığışturuldı. Sakırlât kat-zilüçasığa (8) çırmay, kat astığa koyup, üstige gilimlerni yaptük. İki geridin soñ (9) teskin taptı. Töşek-hâna çadırını tiktürüp, şam' yakturup, maşakkat bile (10) ot yandurup, tañ atkunça uyuhlamay, avrâk u aczâ kırıtmağığa (11) maşgûl édük.

Panc-şanba günü, mén sudın kéçtim.

Âdina günü atlanıp, Harîd ve (12) Sikendarpürni sayr kııldı. Oşbu gün 'Abdu'llah bile Bâkî, Leknürniñ (13) alılğanını bitip édiler.

Şanba günü, Kükini camâ'atı bile ilgerrek yéberildi, kim (14) Bâkığa barıp, koşulğay.

Yek-şanba günü, Sultân Cunayd Barlasnı ve Hasan Halıfanı H_{377a} (1) ve Mullâ Apağniñ camâ'atını ve Mumin Atekeniñ ağa inisini ruışat bérildi, kim barıp (2) Bâkığa koşulup, mén yétkünçe, élikdin kélürlerni taşsir kıılmağaylar.

Oşbu namâz-ı diger (3) Şâh Muhammad Ma'rûfğa hâşşa hıl'at ve topçak 'inâyat kılıp, ruışat bérildi. (4) Bilturgı dustür bile Sârannı vachığa ve Kündleni terkeş-band sahlamağığa 'inâyat (5) kııldı. Hem oşbu gün İsmâ'il Cılvânığa

8 Kündih veya Kündba (کوندبه کوندبه) : K Kündana (کوندنه) || 12 Leknev : H صلوات لکنو || 376b 3

kaynap : H قلايناب || 10 atkunça : H ايقونچه

Sarvârdın yétmiş iki lek vach (6) 'inâyat kılıp, hâşşa hıl'at ve topçaq at 'inâyat kılıp, ruşat bérildi. (7) 'Alâvul Hân Nühân başlık, anıñ bile kélgenlerge hem Sarvârdın vach ta'yin kılıp, (8) ruşat bérildi. Muqarrar andaq boldı kim, her K₄₈₈ qaşınıñ birer ini, oğlı Agrede (9) hamışa mulâzamatta bolğay.

Güncâyış ve Ārâyış kémesini, yana iki Bengâli kémesi bile - kim (10) bu navbat tüşken kéme Bengâla kémeleridin ıntıhâb kılılıp édi - Bengâlılarğa (11) 'uhda kılıldı, kim Tirmuhâni bile Ġâzıpürğa éltkeyler. Āsâyış bile Farmâyış kéme- (12) sigе farmân boldı, kim Sarû yoqqarı ordu bile ham-rah éltkeyler.

Behâr ve Sarvârdın (13) hâtırını cam' kılıp, dü-şanba günü, Çaturmükniñ Çopâra güzârıdın Ūd tarafı Sarû (14) yaqalay köçüldi. On kürühça yol kélip, Fathpürniñ tavâbı'ıdın Kilire dégen H_{377b} (1) kéntniñ yanıda, Sarû yaqasıda tüşüldi. Érte köçkenler, azıqıp, Fathpürniñ (2) uluğ kölige barıpturlar. Bir néçe kişini çapturıldı, kim yaqındağı élni yandur- (3) ğaylar. Kіçik H'vâcanı yéberildi, kim köl yaqasıda qonup, anda tüşken (4) çerikni tañlası kéltürüp, orduğa qoşğay.

Érte andın köçüp, yarım yolda (5) Āsâyış kémesige kirdim, yoqqarı yurtğaça tartturup keldim. Yolda Şâh Muhammad Dīvānaniñ (6) oğlı, kim Bâki qaşıdın kélip édi; Hâlıfa kéltürdi. Leknev habarı (7) taħkik boldı: Şanba günü, ramazân ayınıñ on üçide, uruş salur- (8) lar; uruş bile hiç iş qıla almaslar. Uruş aşnâsıda, yığışturğan (9) has kepe ve çarığa(?) yek-pâra ot tutaşur. Andaq kim, qorğan içi tanūr dék (10) tafsân bolur. Faşil üstide yürüy almaslar. Qorğanni alurlar. İki üç gündin (11) soñ bizniñ qaytқан habarımızni tapıp, Dalmūd sarı köçerler. Bu gün hem (12) on kürühça yol kélip, Segri pergenesiniñ Calisar atlık kénkiniñ yanıda (13) Sarû yaqasığa tüşüldi.

Çahâr-şanba çârvânıñ âsâyışı üçün, ol yurtta (14) maqâm boldı. Şayh Bâ Yazid ve Bibenni, ba'zılar dédiler édi, kim Gengdin ötüp, H_{378a} (1) Çunâr ve Cün navâhisi bile özlerini sıpahılarına tartar hayâlları bar émiş. Béglerni (2) çarlap, maşvarat kılıp, andaq muqarrar boldı kim, Muhammad Zamân Mirzâ ve Sulţân Cunayd Barlas (3) - kim Conapür K₄₈₉ 'ıvażığa Çunârni ve yana ba'zı pergenâtnı tapıp édiler -

14 Kilire (كليره) : K Kalpuhra (كلپهره) || 377b 3 H'vâcanı : H H'vâcanıñ || 9 çarığa: H جریغه, K خریغه
 | yek-pâra : H yek-bâr || 10 yürüy almaslar : H يورا الماس لار || 11 qaytқан : H qalğan | Dalmūd : K
 Dalmūt || 13 çârvânıñ : K atniñ | âsâyışı üçün : H üçün âsâyışı || 378a 1 Cün : H خونہ | özlerini
 sıpahılarına : H بسپه‌لاریغه , K yüzletti sıpahılarına (یوزلاتی سپاهی لاریغه) | hayâlları : H
 hayâlları || 3 'ıvażığa : H غوسیغه | édiler : H یلار

Muhammad Han Nühāni, Kāzī Ciyā, (4) Tāc Han Saranġhāni barıp, Çunārda muġālıflarınıñ yolını toşqaylar.

Tañlası panc-şanba (5) günü érte köçüp, Sarū daryāsıdın ayrılıp, on bir kürüh yol kélip, Parsarūdın (6) ötüp, Parsarūniñ yaqasında tüşüldi. Béglerni çarlap, maşvarat kılıp, Ésen (7) Témür Sultān, Muhammad Sultān Mırzā, Toġta Buġa Sultān, Kāsım Huseyn Sultān, Bī-ġüb Sultān, (8) Muzařfar Huseyn Sultān, Kāsım H'āca, Ca'far H'āca, Zāhıd H'āca, Cān Béğ, 'Askeri nökerleri (9) bile Kiçik H'āca, Hind umarāsıdın 'Ālam Han Kālpı, Melik-dād Kerrāni, Rāvüy Sirvāni (10) başlıqlarını ta'yin kılıldı, kim Bāyazıd ve Bibenniñ keyniçe Dalmū tarafı çerikdin ayrılıp, (11) ıldam bargaylar. Oşbu Parsarūda gēçe taġarat kılatur édim; şam' yaruġıġa (12) qalın balıqlar yığılıp, su yüzige çıqtılar. Mén ve yana yavuşumdaġılar élik bile (13) qalın balıq tuttük.

Ādına günü, Parsarūniñ bir şāġ-ı ābınıñ başıġa tüşüldi. (14) Ĥayli inçe su édi. Çerik éliniñ 'ubūr u murūrıdın taġayyur tapmaġay dép, yoqkarısını H_{378b} (1) boġdurup, bir dah-dar-dah bolġan yerini taġarat üçün yasattım. Bist u haftam gēcesi*, (2) oşbu yurtta boldı.

Tañlası oşbu sudın ayrılıp, Tūs suyını ötüp (3) tüşüldi.

Yek-şanba günü hem oşbu su yaqasıġa tüştük.

Dū-şanba günü, aynıñ (4) yéğirme toqızıda, oşbu Tūs suyınıñ yaqasında manzıl édi. Bu aġşam, bā-vucūd (5) kim havā yahşı şāf émes édi, bir néçe kişi ay kördiler; kāzī qaşıda güvāhlıq (6) bértiler. Ay başı şābit boldı.

Se-şanba şabāġı 'id namāzını ötep, atlanıldı. (7) On kürüh yol kélip, Tāyikniñ bir kürühıda Güy suyınıñ yaqasında tüştük. (8) Namāz-ı pişinge yavuş ma'cün irtikāb kılıldı. Şayġ Zayn ve Mullā Şahāb ve H'ānd (9) Amırġa buġına baytnı yéberip, tilédük:

* Kadir gecesi

4 toşqaylar : K tuşqaylar || 5 Parsarūdın : H پروسرودین || 9 Kerrāni : H کرانی | Sirvāni : H K

Sarvāni || 10 Dalmū tarafı : K Dalmütı

(10) Şayh u Mullā Şahāb u H̄vānd Amīr
Kéliñ üç üç, iki iki, bir bir¹³².

K₄₉₀ (11) Derviş Muḥammad ve Yūnus ‘Alī ve ‘Abdu’llah hem bar édiler. Namāz-ı dīger küştī-gīrler küştī tuttılar.

(12) Çahār-şanba günü ol yurtta maḳām édi. Çaşṭḳa yavuş ma‘cūn yéyildi. (13) Melik Şarḳ - kim Tāc Ḥannı Çunārdın çıkarḡalı barıp édi - bu gün kélđi. Bu gün (14) küştī-gīrler küştī tuttılar. Pahlavān Ūđi - kim burun kélip édi - bu furşatta kélgen H_{379a} (1) Hindistāni küştī-gīr bile küreşip, yıḳtı. Yahyā Nūḥānīḡa on bés leklik yér Sarvārdın (2) vachıḡa bérıp, sar u pā keydürüp, ruḡşat bérildi.

Tañlası on bir kürūh yol (3) kélip, Gūy suyıdın ötüp, oşbu su yaḳasıda tüşüldi. İlḡar bargan (4) sulṭānlar ve béglerdin andaḡ ḡabar tapıldı, kim Dalmūdḡa barıp, hanūz Geng (5) daryāsıdın ötmeydür émişler. Açıḡlanıp farmānlar yéberildi: “Geng daryāsıdın (6) tiz ötüp, yaḡınıñ soñıḡe yürüp, Cūndın hem ötüp, ‘Ālam Ḥannı özüñizge (7) ḳoşup, cihat ḳılıp, yaḡıḡa élik ḳoşa körüñ.”

Oşbu sudın ara iki (8) ḳonup, Dalmūd kélildi. Geng daryāsıdın gūzar bile ekser çerik éli oşbu (9) gün oḡ öttiler. Ordunı ötkerip, gūzardın ḳoyı aralda ma‘cūn yéyildi. (10) Çerik éli canakigen cihatıdın, sudın ötüp, tüşken yurtta bir gün (11) maḳām boldı. Bāḳi Taşkendī, Ūđ çerigi bile oşol gün kélip mulāzamat ḳıldı. (12) Geng suyıdın ara ḳonup, Gūvāranıñ yanıda Arınd suyınıñ yaḳasıḡa (13) tüşüldi. Dalmūddın Gūvāra yégirmi iki kürūh çıktı.

Panc-şanba günü ol yurt- (14) tın köçüp, Ādampur pergenesiniñ alıḡa tüşüldi.

Muḡālıfların soñıça ötmek H_{379b} (1) üçün burunraḡdın cālabānlardın bir ikini Ḳālpī yéberilip édi, kim bolḡan (2) kémelerni kéltürgeyler. Oşmunda tüşken aḡşam bir pāra kéme kélđi. Daryādın (3) gūzar hem tapıldı. Yurtnıñ pūr-gardlıḡıdın aralda oḡ olturdum. Néçe (4) gün kim anda édim, geçe gündüz aralda oḡ bolur édim.

¹³² Bābur

14 küştī-gīrler : H كشتيگيرلايق || 379a 4 Dalmūdḡa : K Dalmūtḡa || 5 açıḡlanıp : H محتعلارنيب

|| 7 ara : H [a]ra | Dalmūd : K Dalmūt || 10 canakigen : H canaligen || 379b 1 üçün : H ötmek üçün ||

2 bir : H bir bir

Muhalıflardın taħkik (5) habar kelmegen için, Bâki Şıgavulnı Üddağı yigitler bile su kécürüp, K₄₉₁ yağıdın (6) habar alğalı yéberildi.

Tañlası cum'a, namâz-ı diğer Bâki Bégniñ nökeri kélđi. (7) Şayh Bâyezid ve Bibenniñ qaravulnı basıp, Mubârak Han Cılvânî atlık âbâdân (8) kişisini ve yana bir néçe kişisini öltürüp, bir néçe baş ve bir tirik yéberiptür.

(9) Şabâhı Şayh Huseyn Bahşı - kim Bâki bile barıp édi - kélđi. Qaravulnı basgenini (10) ve andağı habarlarını maşrûh 'arz kıldı.

Oşbu aħşam - kim yek-şanba géçesi ve aynıñ (11) on üçi bolğay - Cün daryası kirdi; andağ kim, şabâhı bu aralnı durust (12) su bastı. Bir oğ atımı koyraq yana bir aralğa barıp, çadır tikip olturdum.

(13) Dû-şanba günü, ılgar bargan sultânlar ve béglar qaşıdın Calâl Taşkendi (14) kélđi. Ilgar habarı tapıp, Şayh Bâyezid ve Biben, Mahûba pergenesidin qaçıpturlar.

H_{380a} (1) Çün peşkel yétişip édi ve béş altı ay çerik çeriklep, çerik éliniñ at ve ulağı (2) harâb bolup édi. Bargan ılgar sultânlarğa ve béglerge farmân boldı, kim Agre (3) ve ol navâhidın tâza zor ılgar kélğünçe, yéken yérde tavaqquf kılgaylar. Oşbu (4) namâz-ı diğer Bâki Şıgavul bile Üd çerigige ruħşat bérildi. Mûsâ Ma'rûf Farmulî - kim çerikdin (5) yanıp, Sarû daryâsıdın ötkende, kélip mulâzamat kılıp édi - otuz leklik (6) pergene Amrahârdın vachığa ta'yin kılıp, hâşşa baş ayağ ve égerlik at 'ınâyat (7) kılıp, Amrahârğa ruħşat bérildi.

Bu taraflardın hâtır cam' kılıp, se-şanba géçesi, üç päs (8) ve bir geridin soñ, ılgar tarıķı bile Agrege mutavaccıh boldük. Tañlası on altı (9) kürüh yol kélip, tüşke yavuç Kâlpî tavâbı'ıdın Bilâdar dégen pergenede tüşlenip, (10) atğa arpa bérıp, namâz-ı şâm andın atlanıldı. Bu géçe on üç kürüh yol yürüp, (11) üç pâsta Kâlpî pergeneleridin Sugandpûrğa Bahâdur Han Sarvâniniñ (12) gör-hânasığa tüşüp, uyuhlap, namâz-ı bâmâdnı ötep, andın tépredük. (13) On altı kürüh kélip, gün tüşte, Etâvağa yéttük. Mahdi H'vâca utru K₄₉₂ kélđi. (14) Géçeniñ bir pâsıda andın atlanıp, yolda azraqça uyuhlap, on altı kürüh H_{380b} (1) yol kélip, Râbiriniñ Fathpûrğa tüş

tüşüldi. Érte namâz-ı pişin Fathpürdın atlanıp, (2) on yéti kürüh yol yürüp, géçeniñ iki päsida Agreniñ Haşt Bahışt bâğığa (3) tüşüldi.

Tañlası ädina günü, Muḥammad Bahşı ve ba'zılar kélip, mulâzamat kıldılar. Namâz-i pişin- (4) ge yavuş Cündin ötüp, Hıvâca 'Abdu'l-ḥaḳ mulâzamat kılıp, ḳal'a barıp, 'amma bégimlerni (5) kördüm.

Balḥi fälizkârını ḳavun ékkeli ḳoyulup édi, bir néçe ḳavun saḥlağan (6) ékendür; kéltürdi. Ḥayli yaḥŝıǵına ḳavunlar édi. Bir iki buta tāk Haşt Bahışt (7) bâğıda éktürüp édim. Anıñ hem yaḥŝıǵına üzümneri bolup édi. Şayḥ Gûran (8) hem bir sabad üzüm yéberip édi; yaman émes édi. Hındıstânda ḳavun (9) üzümniñ munça bolurıdın fi'l-cumla ḥursandlıǵı boldı.

Yek-şanba géçesi, iki (10) päs bar édi kim, Mâhım kélidi. Biz çerikke cumâda'l-avval ayınıñ onıda atlanıp (11) édük. Ğarib umûr-ı ittifaḳı vâkı' boluptur, kim Kâbuldın oşbu günde çıḳқан (12) ékendürler.

Yek-şanba günü, zıl'l-ḳa'da ayınıñ ğurrasıda, uluğ divân-ḥânada, (13) divân olurganda, Humâyünniñ ve Mâhım pişkeşlerin tarttılar. Oşbu gün (14) Mağfûr Divânıñ nökerini yüz éllig kahârğa muzd bérip, ḳavun ve üzüm H_{381a} (1) ve meyve üçün, Kâbulğa yéberildi.

Şanba günü, aynıñ üçide, Hındü Béğ - kim (2) Kâbuldın badraḳa bolup kélip édi; 'Al' Yûsuf ölgen üçün, Sanbalğa yébergen (3) ékendürler - kélip mulâzamat kıldı. Ḥusâmu'd-din 'Ali Ḥalıfa hem Alvardın oşbu (4) gün kélip mulâzamat kıldı.

Tañlası yek-şanba günü, 'Abdu'llah - kim Tirmuhânıdın (5) 'Ali Yûsuf ölgen cihatıdın Sanbalğa yéberilip édi - kélidi.

Kâbuldın kélgüçiler- (6) din andaḳ masmû' boldı kim, Şayḥ Şarîf Ḳara-bâğı, 'Abdu'l-'azizniñ igvâ- (7) sıdın yâ havâ-dârlıǵıdın kıлмаған zulm ve ötmegen bıd'atlarını bizge ısnâd (8) kılıp, K₄₉₃ maḥzarlar bitip, Lâhûr ayımmasıñ atlarını teklif bile bitip, maḥzarıñ (9) savâdını ŝeherlerge yéberip, bahş kıılır ḥayâli bar; 'Abdu'l-'aziz dağı néçe (10) ḥuḳmını éŝitmey, anvâ' nâ-ŝâyast aḳvâl ve nâ-bâyast af'âl andın şâdir boluptur. (11) Bu cihatlardın yek-şanba günü, aynıñ on biride, Ḳanbar 'Ali Arğunı yéberildi, (12) kim Şayḥ Şarîfını ve Lâhûr ayımmasıñ ve cavdarılarını

ve ‘Abdu’l-‘azizni dar-gāhıga alıp (13) keltürgey.

Panc-şanba günü, aynıñ beşide, Tıcaradın Çın Témür Sulţan (14) kélip mulázamat kıldı. Oşbu gün Pahlāvan Şadıq bile uluğ Üdi Küştı-gır H_{381b} (1) küştı tuttılar. Şadıq nım-kāra yıqtı; haylı taşvış tarttı.

Dū-şanba günü, aynıñ on (2) toközıda, Kızıl-baş élçisi Murād Korçıga muraşsa‘ kemer-ħancar ve munāsıb ħıl‘at keydürüp, (3) iki lek tenke ‘ınāyat kılıp, ruşsat bérildi.

Bu günlerde Seyyid Maşhadı, Güvälyardıñ (4) kélip, Raħım-dādniñ yağılık-engizini ‘arz kıldı. Ĥalıfaniñ nökeri Şāh Muħammad (5) Muhr-dārni yéberildi; ġalaba naşihat-āmiz sözler bitip, yéberildi. Barıp, bir néçe (6) gündin soñra, oğlını alıp kélidi. Egerçi oğlı kélidi, veli öziniñ (7) kélür hayalı yoқ édi. Anıñ raf‘-ı tuvahhumı üçün, Nūr Bégni se-şanba günü, (8) zı’l-ħıcca ayınıñ beşide, Güvälyarğa yéberildi. Néçe gündin soñ, Nūr (9) Béğ kélip, Raħım-dādniñ kılgan ıstıd‘alarını ‘arz kılıp, mudda‘ası dék (10) farmānlar bütkerip, yéberür ħālatta bir nökeri kélip arz kıldı kim: “Méni (11) oğlını kaçurğalı, yéberiptür; kélür hayalı yoқtur.” Bu ħabar kélgeç, fi’l-ħāl Güvälyār (12) üstige atlanmaq boldük. Ĥalıfa ‘arzğa yétkürdi kim: “Yana mén bir navbat (13) naşihat-āmiz ħať yéberey; şāyad kim işlāħka kélgey.” Bu maşlahat üçün (14) Şahābu’d-din Ĥusravnı yéberildi.

Panc-şanba günü, mezkür aynıñ yétiside, H_{382a} (1) Etāvadın Mahdi Ĥ‘āca kélidi. ‘İd günü, Hindü Bégge ħāssa baş ayak ve muraşsa‘ (2) kemer-şemşir ve topçaq ‘ınāyat boldı. Ĥasan ‘Alıga K₄₉₄ - kim Türkmen arasında Çağatayğa (3) maşhürdur - baş ayak ve muraşsa‘ kemer-ħancar ve yéti leklik pergene ‘ınāyat boldı.

AÇIKLAMALI DİZİN

A

āb Far. Su.

ā. (ān-rūy-ı āb-ı Satluc) 292a/7

ā. (aş u āb tart-) 240b/6

ā. (pāyān-ı āb) 128a/13

ā. -ı duzd Yer altında gizli bir su yolu. 342a/3, 342a/8

ā.+ınıñ (şah-ı āb) 378a/13

ā.+ka (pāy-ı āb) 151a/10

ā. u tābını bilür kişiler İşin bütün cephelerini, teferruatını bilen kişiler. (Beveridge, *People acquainted with the honour and glory*; Arat, "Havasını ve suyunu bilen adamlar." Özb. *ābi-tāb* "Her bir işin olgunlaşma de-recesi.") 229b/9

[= 8]

Ābā Kâbil bölgesinde bir korunun adı. krş. Āyā

Ā. koruğı 126b/9

Ā. koruğı 126a/9

[= 2]

Abā Bekr Mirzā Timur neslinin Miranşah kolundan; Sultan Ebu Said Mirza ile Şah Sultan Muhammed'in kızı ve Şah Begim'in ablası olan Bedahşî Begim'in oğlu; 1479'da Horasan'da Sultan Hüseyin Mirza karşısında yenilgiye uğramıştır. (ö. 1479)

A.+nı 165a/11

[= 1]

ābādān Far. 1. Bayındır.

ā. 215a/11

ā. (ma'mūr u ābādān kıl-) 177a/4

ā. bol- 139a/3

ā. kıl- 139a/4

2. İyi, güzel.

ā. 123a/2, 125b/3, 126a/3, 156a/7, 156b/4, 216a/3, 218b/2, 234b/7, 282a/7, 304a/14, 307b/5, 308b/11, 354a/13, 359b/4, 366b/8

ā. ābādān 196a/4

ā.+nı 367a/12

[= 21]

ābādānlık Bayındır yer.

ā.+ları 141b/12

[= 1]

Ābāpūr Çendvar'a bir küruh (bk. *kürüh*) mesafede bulunan bir köyün adıdır.

Ā. 358a/3

Ā.+dın 358a/6

[= 2]

ābdān Far. 1. Bayındır.

ā. 215a/11

2. İyi, güzel.

ā. 123a/2, 125b/3, 126a/3, 152b/12, 152b/13, 156a/7, 156b/4, 157b/1, 193a/12, 193a/14, 216a/3, 218b/2, 222a/11, 230b/13, 234b/7, 262b/7, 264a/9, 265b/4, 307b/5

ā. ābdān 194a/2, 196a/4, 294b/8

[= 23]

Āb-dara Hindukuş'ta, Şibertû geçidine giden yol üzerindedir.

Ā. bile 130b/10, 130b/11

Ā. yolu 155a/6, 202b/12

[= 4]

'Abdu'l-'aziz k.a. bk. Abdu'l-'aziz Mir-āhūr

'A. 259a/13, 262a/13, 310a/11, 310a/14, 310b/4, 325a/8, 365b/4, 365b/5, 366a/11, 381a/9

'A.+nı 266b/1, 381a/12

'A.+nıñ 311a/6, 365b/3, 381a/6

[= 15]

'Abdu'l-'aziz Mir-āhūr Bâbur'un beylerinden.

'A. 239b/4, 265b/2, 298b/10, 355b/8

'A.+nı 266a/10

'A.+nıñ 365b/1

[= 6]

'Abdu'l-bâkî Mirzā Timur neslinin Miranşah kolundan (Miranşah oğlu, Seyyidî Ahmed oğlu, Osman oğlu Abdü'l-bâkî Mirza); Sultan Hüseyin Baykara'nın emirlerinden; Sultanım Begim'in (Sultan Hüseyin Mirza ile Çöli Begim'in kızı ve Muhammed Sultan Mirza'nın annesi) kocası.

'A. 176a/3, 210b/7

'A. édi 175b/13

'A.+nıñ 176a/1

[= 4]

'Abdu'l-gaffār k.a. bk. 'Abdu'l-gaffār Tavaçı

'A. 356a/2

'A.+ga 356a/5

- [= 2]
 'Abdu'l-gaffâr Tavaçı Bâbur'un hizmetinde bulunanlardan; Belûc üzerine yapılan sefere ait fermanı Çin Temür Sultan'a ve diğer beylere götürmüş, ayrıca seferde bulunmak ve olup biteni rapor etmekle görevlendirilmiştir.
 'A. 355b/12
- [= 1]
 'Abdu'l-hâlık Bég k.a. bk.
 'Abdu'l-hâlık Fîrûz-şâh
 'A. édi 172a/6
- [= 1]
 'Abdu'l-hâlık Fîrûz-şâh Şahruh Mirza'nın beylerinden Fîrûz Şah'ın torunu; Sultan Hüseyin Baykara'nın emirlerinden; Bir müddet Harezmi'yi idare etmiştir.
 'A. 172a/8
- [= 1]
 'Abdu'l-laîf Sultan Hüseyin Baykara'nın adamlarından.
 'A.+nı 308b/11
- [= 1]
 'Abdu'l-melik Korçı k.a. bk.
 'Abdu'l-mülük Korçı
 'A.+nı 325b/2, 328b/4
- [= 2]
 'Abdu'l-mülük Hasti k.a. bk.
 'Abdu'l-mülük Korçı
 'A. 224b/1
- [= 1]
 'Abdu'l-mülük Korçı Bâbur'un bey ve elçilerinden.
 'A. 251b/5
 'A.+nı 358a/4
- [= 2]
 'Abdu'llah k.a. bk. 'Abdu'llah Kitâb-dâr
 'A. 235b/6, 246b/14, 247a/3, 248a/5, 263b/9, 267b/7, 299a/2, 328a/12, 375a/6, 376b/12, 378b/11, 381a/4
 'A.+dın 375a/11
 'A.+ka 247a/2, 266b/12, 351b/10, 360b/3, 375a/7
- [= 18]
 'Abdu'llah Kitâb-dâr Bâbur'un beylerinden.
 'A. 219b/5
 'A. édi 211a/8, 266a/7
- [= 3]
- 'Abdu'llah Maşnavî-güy Sultan Hüseyin Baykara'nın şairlerinden; Mevlânâ Abdurrahman Camî'nin memleketi olan Cam şehridir. Mahlâsı Hatifi'dir. *Hamse*'ye karşılık olarak mesneviler telif etmiştir. *Heft-peyker*'e karşılık olarak, yazdığı mesnevisine *Heft-manzarât* adını vermiştir. Yine *İskender-nâme*'ye karşılık olarak *Timur-nâme*'yi yazmıştır. En meşhur mesnevisi *Leylâ ile Mecnûn*'dur.
 'A. édi 180b/9
- [= 1]
 'Abdu'llah Sultân Şıban sultanlarından Boran Sultan ile Sultan Hüseyin Baykara ve Zübeyde Ağaça'nın kızı olan Ayşe Sultan'ın oğlu; Bâbur'un hizmetinde bulunmuştur.
 'A. 168b/10
- [= 1]
 'Abdu'r-rahîm k.a. bk. 'Abdu'r-rahîm Şıgavul
 'A.+ga 328a/1
- [= 1]
 'Abdu'r-rahîm Şıgavul Bâbur'un beylerinden.
 'A.+ga 224a/11, 307a/9
 'A.+nı 326b/1
- [= 3]
 'Abdu'r-razzâk k.a. bk. 'Abdu'r-razzâk Mîrzâ
 'A.+ga 211b/14
 'A.+ka 211b/14
- [= 2]
 'Abdu'r-razzâk Mîrzâ Timur neslinin Mîrânşâh kolundan; Sultan Ebu Said'in torunu, Uluğ Bey Mirza'nın oğlu. Bâbur'un beylerindendir. (ö. 1509)
 'A. 149a/2, 186b/6, 207b/14, 209b/10, 211b/10, 213b/4, 216a/6
 'A.+ga 125a/7, 211b/10, 213b/2, 215a/11
 'A.+nı 213b/3, 213b/5, 216a/11
- [= 14]
 'Abdu's-şükür Kanber Ali Sellah'ın oğlu; Bâbur'un kardeşi Cihangir Mirza'nın hizmetinde iken, daha

- sonra Bâbur'un hizmetine girmiştir.
 'A. 123a/7
 [= 1]
- âb-hâna** Far. Apteshane, ayak yolu.
 â. 306a/9, 344b/1
 â.+ğa 306a/8
 [= 3]
- âb-hûra-kiştî** Far. Gergedan boynuzundan yapılma kayık biçiminde kadeh.
 â. 275b/4
 [= 1]
- âb-ı angûr** Far. Kâbil'de yetişen ve sert şarablar elde edilen bir üzüm türü. (Kelime anlamı "üzüm suyu" demektir.)
 â. 129b/9
 [= 1]
- Âb-ı Bārān** y.a. bk. Bārān I
 Â. 125a/7
 [= 1]
- Âb-ı İstâda** Gaznenin güneybatısında bulunan bir gölün adıdır.
 Â.+ğa 153a/1, 153a/8, 153b/4
 Â.+nıñ 138a/13
 [= 4]
- âbila** < Far. *âbila* Çiçek gibi kabarcıklar meydana getiren hastalık, sivilce, çiban.
 â. carâhatı Çıban. 364a/10
 â. marâzı Zührevî hastalık, frengi. 175a/6
 [= 2]
- âb-kend** Far. Çay ve dere kenarlarında selin açtığı çukur.
 â. 230a/9
 â.+ler 228a/13, 274a/14
 [= 3]
- ablahâna** Far. Akılsızca, budalaca.
 a. (gölâna vu ablahâna) 206b/7
 [= 1]
- âblik** Sulu
 â.+ıdın (âblığıdın) 286a/14
 [= 1]
- âbnûs** Far. Abanoz ağacı bot. *Diospyros ebenum*.
 â. édi (ağ âbnûs) 330b/8
 â. yıgaçı 330b/6, 330b/7, 344a/1
 [= 4]
- âbrak** Daha sulu.
 â. tur 284b/2
 [= 1]
- âb-rûy** Far. Irz, şeref, itibar.
 â. u nāmûs 212b/9
 [= 1]
- âb-şâr** Far. Çağlayan, şelâle.
 â.+dın yokkarı 343b/9
 â.+ğa 343b/8
 â.+nı 343b/6
 a.+nıñ 343b/12
 [= 4]
- abtar** Ar. Kaybetmiş, zarara uğramış; zavallı, perişan (Kelime anlamı "kuyruğu kesik" demektir.)
 a. (mağhûr u abtar kıl-) 269a/11
 a. vaznı Aruz ıstılahında "fâilâtün"den "ilâ"nın düşürülmesi sonucu geriye kalan "fâtün" yerine "fa'lün"ü koymak mânâsınadır. 346a/14
 [= 2]
- Abû Muslîm Kōkeldaş** k.a. bk. **Abû Muslîm Kōkeltaş**
 A. 237a/11
 A.+ka 238a/4
 [= 2]
- Abû Muslîm Kōkeltaş Şah Şüca** Bey Argun'un Bâbur'a gönderdiği elçi.
 A. 237a/11
 A.+ka 238a/4
 [= 2]
- Abû Sa'îd Sultân** Cengiz neslinden; Küçüm Han'ın oğlu; Özbeklerin büyük hanı sıfatı ile tahta geçmiş ve üç sene iktidarda kalmıştır. (ö. 1533)
 A. 347a/14, 354b/5, 354b/5
 A.+nıñ 352a/13, 357b/1
 [= 5]
- Abû Turâb Mîrzâ** Timur neslinin Ömer Şeyh kolundan; Sultan Hüseyin Mirza ile Mingli Bi Ağaça'nın oğlu. (ö. 1505)
 A. 169b/8
 A. édi 166b/2
 [= 2]
- Abûha** Hindistan'da Sevad vilâyetinde bulunan bir yerin adı.
 A.+dın yokkarı 236a/14
 [= 1]
- Abu'l-fatḥ** k.a. bk. **Abu'l-fatḥ Türkmen**
 A. 175b/10, 344a/9, 375b/9, 375b/10
 [= 4]

Abu'l-faṭḥ Türkman k.a. bk.

Abu'l-faṭḥ Türkmen

A.+ğa 305a/2

[= 1]

Abu'l-faṭḥ Türkmen Sultan Hüseyin Baykara'nın emirlerinden Emir Ömer Bey'in oğlu.

A. 305a/5

[= 1]

Abu'l-ḥasan k.a. bk. **Abu'l-ḥasan Korçı**

A. 239a/6

[= 1]

Abu'l-ḥasan Kor-béği Muhammed Hüseyin Korçı'nın kardeşi; Bâbur'un beylerinden.

A.+niñ 198a/14

[= 1]

Abu'l-ḥasan Korçı Bâbur'un komutanlarından.

A. 210a/4, 239a/1, 239a/3

[= 3]

Abu'l-hâşım Sulṭān 'Alī Kamran'ın dayısı ve kayın pederi olan Sultan Ali Mirza'nın adamı.

A. 244a/11

[= 1]

Abu'l-kāsım Bâbur'un yanında bulunan çalgıcılardan.

A. 228b/8

[= 1]

Abu'l-kāsım Calayır Bâbur'un yakın hizmetinde olanlardan.

A. 278a/9

[= 1]

Abu'l-muḥammad **Nayza-bāz** Bâbur'un beylerinden.

A. 266a/12, 332a/7, 336a/6

A.+nı 329a/5

[= 4]

Abu'l-muḥsın k.a. bk. **Abu'l-muḥsın Mirzā**

A. 209b/10

[= 1]

Abu'l-muḥsın Mirzā Timur neslinin Ömer Şeyh kolundan; Sultan Hüseyin Baykara ile Lâtif Sultan Ağaç'a'nın oğlu. (ö. 1507)

A. 165b/2, 169b/7, 185a/10, 185b/10, 185b/11, 186b/1, 188a/5, 188a/10, 206b/9, 207b/2

A.+dın 185b/13, 207a/3

A. édi 166b/1

A.+nı 206b/14

[= 14]

Abu'l-valid Herat'ta Irak kapısının dışında, Sultan Ebu Said Mirza'nın yaptırdığı bir mevkiin adı. krş. **Ballurī**

A. ékendür 191a/11

[= 1]

Abūn Kâbil civarında Gülbahar ile Bâgât Hum arasında bir köyün adı.

A.+niñ kénti 241a/1

[= 1]

abyāt Ar. Beyitler.

a. 248b/4

a.+ı 171a/6, 181b/4, 181b/8

a.+ıdındur 174a/3

a.+ını 178b/14

a.+lar 248b/4

[= 7]

'acab Ar. 1. Şaşılacak, şaşmaya değer, garip, tuhaf, yadırganan.

'a. 141b/7, 144b/3, 157a/10, 165b/9, 170b/1, 176b/3, 177b/1, 202b/13, 219b/6, 271a/11, 278a/10, 279a/3, 375a/3

'a. balāyidur 174a/11

'a.+dur kim 181a/1, 24a/12

'a. Kādıridur 124a/12, 149a/10

'a. tur 149a/9

'a.+tur kim 169b/14, 234a/12, 277b/8

2. Çok, fazla.

'a. 134a/7, 135a/14, 153a/8, 173b/1, 178b/6, 180b/14, 192b/4, 194b/13, 206b/12, 226b/13, 253b/3, 277a/10, 282a/11, 297a/4

'a. galaba 249a/9

[= 37]

acal Ar. Ecel, ömrün sonu.

a. paymānasıdın iç- Ölmek. 314b/9

a. yét- Ölmek. 155b/9, 156b/14

[= 3]

'Acam Ar. Arapların Arap olmayanlara verdikleri ad.

'A. 129a/3

[= 1]

Ācar Kâhmerd'in güneyinden ortalama 12 mil uzaklıkta bulunan kale ve derenin adı.

Ā. 120b/14, 121a/5, 122a/8

Ā.+da 122b/8

- Ā.+da êkende** 121a/6
Ā. darası 126b/3, 184b/4
Ā.+dın 126b/6, 155a/7
 [= 9]
'acāyīb < Ar. 'acā' īb Şaşılacak, şaşmaya değer, garip, tuhaf, yadırganan.
'a. balayīdur 174a/11
 [= 1]
'ācız < Ar. 'āciz Āciz, güçsüz.
'ā. (zabūn u 'ācız kııl-) 124b/4
'ā. bol- 147a/13, 147b/1, 308b/2
'ā.+dur mén 190b/13
'a. kııl- 297b/1, 303b/2
'a. üçün 281a/9
 [= 8]
'ācızlandur- Āciz durumda bırakmak, taciz etmek, sıkıntı vermek.
'ā.-up 347b/11
 [= 1]
'ācızrak Daha āciz.
'ā.+dur 277b/7
 [= 1]
aczā Ar. Cüzler, kısımlar.
a. (avrāk u aczā) 376b/10
a.+da 177b/6
a.+nı (kâğaz u aczā) 376b/4
 [= 3]
aç Aç, yoksul ve muhtaç durumda olan.
a. 122b/6
a. yalañaç 202b/13, 261b/6
 [= 3]
aç- 1. Açmak.
a.-arlar 143b/6, 144a/5, 301b/6
a.-arlar êrkendür 138b/12
a.-ıp 143b/6, 329b/4, 354b/3, 372a/1
a.-ıp (ağız aç-) 344b/4
a.-kunaç 290a/2, 290a/2
a.-tı 302b/2
a.-tılar 211b/6, 302b/7
a.-tük (ağız aç-) 241b/11
 2. Çizmek.
a.-adur 181b/13
 [= 18]
açıġlan- Gücenmek, kızgınlık duymak.
a.-ıp 379a/5
 [= 1]
açık 1. Acı, ekşi.
a.+dur 283b/12
 2. Kızgınlık, hiddet.
a.+ımdın 242a/4
a.+ımdın (açıġımdın) 242a/4
 [= 3]
açıl- Açılmak.
a.-adur 287b/7, 287b/9, 287b/12, 287b/14
a.-dı 287b/5
a.-dı (ağız açıl-) 241b/12
a.-ġaç 283a/4
a.-ġan 211b/7, 287b/6
a.-ġan maħalda 137a/7
a.-ıp 283a/6
a.-iptur 232a/9, 232a/9, 232a/9, 232b/2, 327b/2
a.-madı 211b/7
a.-maġı 202b/1
a.-mak (havā açıl-) 250a/7
a.-ur 202a/11, 287b/5, 287b/10
a.-urlar 137a/8
 [= 24]
açlık Açlık.
a.+dan 159a/11
a.+dın 159a/11
a. tanķışlıķını tart- Açlık sıkıntısı çekmek. 209a/2
 [= 3]
adā Ar. Eda, verme, ödeme.
a. (zühr adā kııl-) 358b/5
a. kııl- 135b/12
 [= 2]
a'dā Ar. Düşmanlar.
a. 267a/7
 [= 1]
adab Ar. Edep, töreye uygun davranma.
a. 290b/3
a. u ta'zīm 200a/6
 [= 2]
'adad Ar. Adet, sayı.
'a.+ı bile 269a/8
'a.+larnıñ 290a/12
'a.+nı 290a/10
 [= 3]
'adam Ar. Yokluk.
a.-ı ıstı'dādıları êrdi Hazırlıkları yok edi, hazırlıksız idiler. 252a/9
 [= 1]
ādam Ar. İnsan.
a. 174a/6
a.+ı 347a/9, 354a/11
a.+ı bile (buranġar ādamı) 126b/13
 [= 4]

ādamiyāna Far. İnsanca, insana yakışır biçimde.

a. 170a/8

[= 1]

Ādampūr Yamuna (bk. **Cūn**) ırmağının sağ güney yakasında bulunan pergene (bk. **pergene**).

Ā. 361b/13

Ā.+dın 363b/12

Ā. pergenesesi 361b/11, 379a/14

[= 4]

adavāt Ar. Aletler.

a.+ı (aşyā vu adavāt) 189b/8

a.+ını (ālāt u adavāt) 370a/12

[= 2]

‘Ādil Hān Sūr Afgan emirlerinden.

‘Ā. 365a/14

[= 1]

‘Ādil Sultān Mehdi Sultan’ın oğlu, Şād Begim Sultan’ın kocası.

‘Ā. 257b/14, 265b/2, 266a/4, 267b/8, 299a/2, 355b/7

‘Ā.+ga 167a/14

‘Ā.+nı 263b/7

[= 8]

ādīna Far. Cuma, haftanın altıncı günü.

a. 288b/10, 330a/13

a. geçesi 302a/10, 361a/6

a. günü 217b/3, 219b/2, 220a/9, 220b/9, 226a/2, 227a/3, 228b/12, 233b/10, 234b/12, 235a/12, 236a/3, 237a/6, 238a/3, 240a/7, 241a/13, 241b/6, 242a/14, 242b/3, 248a/11, 248b/3, 248b/7, 248b/13, 249a/11, 251a/7, 251b/3, 251b/13, 255b/3, 258a/12, 262b/10, 266a/1, 268a/5, 268a/9, 305a/10, 306a/2, 330b/11, 332a/2, 332b/4, 332b/8, 337a/11, 339a/2, 340a/6, 344a/4, 346a/5, 347a/1, 348a/4, 354a/3, 355a/3, 356b/2, 361a/6, 361b/2, 363a/1, 363b/12, 365b/7, 368a/6, 374b/6, 375a/6, 376b/11, 378a/13, 380b/3

[= 63]

Ādinapūr Kâbil’den doğuya doğru 13 yığaç (bk. **yığaç**) uzaklıkta, Kâbil ırmağının güneyinde Surh-rūd’un ağzında bulunan bir ka-

ledir. Nigenhar tümeninin (bk. **tümen**) merkezidir.

Ā. 132a/7, 132b/11, 137b/10, 145a/11, 249a/13

Ā.+da 145b/2

Ā.+dur 131b/13

Ā. korğanı 214a/8

[= 8]

adnı Başka.

a. 120b/3

[= 1]

Adūsa Hindistan’ın Uttar Pradesh eyaletinde, Eski Kâlpi yolu üzerinde, Etave’nin 24 mil güneydoğusunda bulunmaktadır. krş. **Mürî**

A.+ga 358b/12

[= 1]

advīya < Ar. *advīya* İlâçlar.

a.+dın 250a/9

[= 1]

afāk Apak, bembeyaz. krş. **apak**

a.+nı (Mullā Afāk) 297a/9

[= 1]

Afāk Bégim k.a. bk. **Apāk Bégim**

A. 188a/13

A. bile 188b/2

[= 2]

af‘āl Ar. İşler, ameller, hareketler.

a. 381a/10

a. (akvāl u af‘āl) 206b/7

a.+ı (ahlāk u af‘āl) 166a/13

a.+ı (hārakat u af‘āl) 206a/9

a.+ıdın (ahlāk u af‘āl) 159b/6

a.+ıdın (hārakat u af‘āl) 332a/4

a. u akvāl 181b/4

[= 8]

Afgān Hint-Afgan kolundan bir halk.

A. 139b/5, 148a/6, 149b/5, 150b/1, 150b/3, 153b/1, 187b/14, 214a/6, 221b/4, 225a/13, 235b/12, 238b/9, 239a/8, 239b/2, 246a/5, 256b/6, 270a/5, 293b/7, 297b/3, 303b/13, 328b/13, 362b/6, 365a/14, 375b/4

A. (‘Abdu’r-raḥmāni Afgān) 238a/10

A. (Afridi Afgān) 243b/2

A. (Terkelāni Afgān) 125a/8

A. (Vaziri Afgān) 245a/2

A. bile 150b/6, 150b/8

A.+dın 257a/14, 260a/5

A.+dur 131b/1, 138a/4, 140a/12
 A.+ğa 131b/10, 239a/11
 A.+ı 146a/12
 A.+ı (Mahmand Afgānı) 207b/9
 A.+ıdın (Dillezāk Afgānı) 216b/7
 A.+ıdur 139b/7
 A.+ıdur (Mahmand Afgānı) 140a/13
 A.+ını (Terkelānı Afgānı) 154b/3
 A.+ınıñ (Dillezāk Afgānı) 231a/13
 A.+ınıñ (Mahmand Afgānı) 215b/8
 A.+ınıñ (Yūsuf Zeyi Afgānı) 236a/12
 A. ınıñ (Yūsuf Zeyi Afgānınıñ üstige yürü-) 219b/1
 A. kavmı 131b/9
 A.+lar 132a/1, 147a/6, 147a/7, 147a/12, 147b/1, 147b/3, 149b/4, 213b/12, 214a/1, 214a/4, 221b/4, 226b/13, 236b/1, 239a/8, 243b/12, 262b/2, 298b/2, 307b/2, 337a/9, 337a/13, 363b/10, 368a/11
 A.+lar (Yūsuf Zeyi Afgānlar üstige 'azimat kıl-) 243b/4
 A.+lar bile 221a/13
 A.+lar édi 270b/7
 A.+lar sarı évrül- 235b/13
 A.+lar tili 148a/1
 A.+lar üstige yürü- 332a/8
 A.+larnıñ üstige ta'yin kıl- 305a/6
 A.+larda édi 294a/12
 A.+lardın 140a/13, 146b/3, 305a/3
 A.+lardın burun 270b/8
 A.+largā 362b/10
 A.+ları 147a/2, 214a/1
 A.+ları (Dillezāk Afgānları) 220b/12, 221b/7
 A.+ları (Dillezāk Afgānları) 233a/6
 A.+larıdın (Pānı Afgānları) 305a/3
 A.+larnı 146b/9, 147a/11, 147b/8, 148a/14, 150b/10, 152b/10, 153a/1, 159a/1, 159b/13, 214a/5, 221a/2,

222a/10, 238a/12, 242b/8, 267a/13, 296a/8, 305a/7, 338b/11

A.+larnıñ 147b/5, 147b/6, 149b/2, 150b/10, 203b/10, 221a/3, 224b/2, 238b/12, 239a/3, 239a/9, 243b/13, 245a/5, 375b/13

A.+nı 147a/11, 214a/7, 214a/7, 221a/14, 221b/6, 239a/2, 239a/4, 239a/5, 239b/3

A.+nı (Afridi Afgān) 244a/4

A.+nıñ 203b/6, 207b/11

[= 132]

Afgānistān Afgan kabileleri ile mes-kūn olan yerler; Kābil'den Peşaver'e giden yolun güney tarafı olup, sınırı tam olarak belli değildir.

A.+dur 128a/7, 131b/3

A.+nı 138a/12, 147a/4, 225a/7

A. tağları 141a/13

[= 6]

Afgānı Afganca.

A. 131b/5

[= 1]

aflic Ar. Vücutun yarısına inen felç. (bk. Pavet de Courteille, *Dictionnaire Turk-Oriental* s. 27; Ş. Süleyman Efendi, *Lûgatı Çağatay ve Türk-i Osmani*, s. 16 "falic")

a. bol- 174b/3

a. marazı 346a/12

[= 2]

Afridi Peşaver'den geçen Bare nehri üzerinde oturan Afganlar.

A. Afgān 243b/2, 244a/4

[= 2]

afsurda Far. Sıkıntı, dermansızlık. (Kelime anlamı "donmuş" demektir.)

a. bol- 346b/5

[= 1]

afşān Far. Saçan, serpen.

a. kıl- 232a/9

[= 1]

āftāb I Far. Güneş.

ā. 125a/14, 145a/10, 215b/1, 229a/6, 251b/3, 263a/8

ā. bir nayza boyı çıkıp édi 267a/5

ā. bir nayza boyı çıkıkanda 221b/3

- ā. **çık**a 232a/8, 247b/14, 249b/12
 ā. **çıkıp édi** 203b/1
 ā. **hanūz olturmaydur édi**
 354a/4
 ā. **olturur maħal** 344a/8
 ā. **ṭulū'ida** 358a/10
 ā. **tutul-** 365b/7
 ā. **yayıla** 246a/12
 [= 17]
āftāb II bk. **āftāba**
 ā. 160b/5
 [= 1]
āftāba Far. Et pişirilen kap, güveç.
 (Kelime anlamı "su kabı" "testi"
 ve "ibrik" olarak geçmektedir.
 Beveridge, *ewey* "ibrik"; Arat,
 "güveç"; Kır. *aptama* "yikan-
 mağa mahsus leğen, ibrik, lâ-
 vabo"; Özb. *aftava* "Testi, ibrik,
 lâvabo")
 ā.+**da bışurup yédük** 160b/5
 [= 1]
 'afv Ar. Af, bir suç veya bir kusuru
 bağışlama.
 'a. **kıl-** 158b/8, 235a/5, 258b/1,
 304a/5
 [= 4]
afyūn Far. < Lat. *opium* Afyon, de-
 ğişik haşhaş türlerinin kapsülle-
 rinden akan sütün yoğunlaşışp ka-
 tılaşımiş hâli.
 a. **ḥumārī** 340a/13
 a. **iḥṭiyār kıl-** Afyon kullanmak.
 340a/13
 a. **yé-** 366b/7
 [= 3]
ağa Yaşça büyük olan erkek kardeş,
 ağabey. (Metinde rütbe ve kadın
 ismi olarak da kullanılmaktadır.)
 krş. **aka**
 a. 166b/11, 259b/7
 a. (**ata ağa**) 186b/10
 a. (**éşik ağa**) 149a/4, 174b/4,
 209b/12, 223a/1, 373b/12
 a. (**Muħammad Ağa**) 240a/2
 a.+**dın (ata ağa)** 186b/13, 201a/6
 a.+**dur** 189b/10
 a. **édi (Zubayda Ağa)** 168b/7
 a.+**ğa (éşik ağa)** 327a/8
 a. **ini** 205a/3
 a.+**larınıñ** 124b/6
 a.+**mız dék (ata ağa)** 190b/8
 a.+**nı (éşik ağa)** 124b/14, 304a/8

- a.+**sı** 158a/13, 167b/11, 237b/13,
 260a/4, 263b/13, 269b/8,
 301b/14, 303b/2, 343a/5
 a.+**sı édi** 175a/14, 304a/3
 a.+**sı sarı** 144a/10
 a.+**sıdın** 127a/3, 332a/14
 a.+**sığa** 127a/2
 a.+**sınıñ** 123a/11, 168a/13,
 207a/1, 210a/11, 296b/7
 [= 39]
Ağa Béğim
 A.+**ni** 168a/6
 [= 1]
ağa ini Erkek kardeşler. krş. **aka ini**
 a. 121b/4, 185a/14, 207a/3, 329a/5
 a. **édiler** 175b/7
 a.+**ler** 122a/2
 a.+**leri bile** 209b/9, 209b/10
 a.+**leriniñ** 211b/4
 a.+**ni** 207a/2
 a.+**niñ** 212a/12, 269a/4
 a.+**si** 303a/12, 332a/8
 a.+**si bile** 162a/4, 209b/13,
 210a/6, 210b/5, 222b/2, 297a/9,
 297b/5, 303a/13, 304b/1, 309b/2
 a.+**si bile (öz ağa ini)** 297b/6
 a.+**sidin** 211b/3
 a.+**sini** 296a/7, 377a/1
 [= 28]
Ağaça Metinde kadın isimlerinde geç-
 mektedir.
 A. (**Miñli Bi Ağaça**) 167a/9
 A. (**Papa Ağaça**) 169b/1
 A.+**dın (Miñli Bi Ağaça)**
 168a/7
 A.+**dın (Papa Ağaça)** 168a/12
 A. **édi (Bégi Sulṭān Ağaça)**
 169b/11
 A. **édi (Laṭif Sulṭān Ağaça)**
 169b/6
 A. **édi (Miñli Bi Ağaça)** 169b/7
 A. **édi (Papa Ağaça)** 167b/8,
 169b/9
 A. **édi (Zubayda Ağaça)** 168b/7
 A.+**niñ (Papa Ağaça)** 169b/2
 [= 11]
āgāh Far. Bilgili, haberli.
 a. **kıl-** 205a/13
 [= 1]
ağıl Ağıl, koyun ve keçi sürülerinin
 kaldığı çit veya duvarla çevrili
 yer.
 a. 195b/13, 195b/13
 [= 2]

ağır Ağır.

a. 221a/9, 221a/10, 226a/10

[= 3]

ağız 1. Ağız.

a. aç- Yemek yemek. (Arat, "iftar etmek"; Özb. "iftar etmek, oruç açmak.") 241b/11, 344b/4

a. açıl- Yemek yenilmek. 241b/12

a.+ğa (tilge ağızğa sıggusız kōrkku dék vākı'a) 307a/3

a.+ıda (bir iki söz ağızıda oğ çayna-) 258b/14

a.+ıdın (talhlığı ağızıdın kétme-) 243a/11

a.+nı 284a/4

a. sözi 354b/11

a. sözleri 226b/12, 250b/6, 350a/6, 350b/2, 356a/5, 361a/6

2. Kapalı, oyuk veya içi boş şeylerin açık kısmı.

a.+ı (ağızı) 143b/10

a.+ıda (ağızıda) 194a/13

a.+ıdın (ağızıdın) 143b/12, 143b/14, 144a/1, 144a/2

a.+ığa (ağızığa) 160a/11, 285a/12

a.+ını (ağızını) 143b/11, 143b/13, 143b/14, 144a/2

a.+ınıñ (ağızınıñ) 144a/1, 144a/4

3. Başlangıç kısmı, ön, uç, kenar, sınır, kıyı.

a.+ıdur (ağızıdur) 134b/5

a.+ıdağı (ağızıdağı) 259b/12

4. Mansap, ırmağın denize veya göle döküldüğü yer.

a.+da (ağızıda) 160a/7, 160a/14, 258a/8

a.+ıda oğ (ağızıda oğ) 195a/3

a.+ığa (ağızığa) 195a/9

a.+ığa yavuk (ağızığa yavuk) 219b/8

[= 36]

Agra y.a. bk. **Agre**

A. 292b/1

A.+dağı 345a/8, 354a/1

[= 3]

Agre Hindistan'ın kuzeyinde, Uttar Pradesh eyaletinde, Yamuna (Cumna) ırmağının kıyısında bulunan il. 16. yüzyılın başlarında Sikandar Ludî tarafından kurulmuştur.

A. 256b/1, 268a/8, 274a/4, 309b/14, 325b/4, 341b/3, 380a/2

A.+de 268b/1, 291b/11, 291b/13, 304b/13, 330a/7, 339a/9, 357b/4, 358a/1, 362a/1, 367b/13, 375a/13, 377a/8

A.+de édi 268b/4

A.+de ékende 326a/14

A.+dın 268b/14, 299b/7, 330a/10, 335b/5, 348a/6, 351a/7, 351a/13, 356a/14, 357a/13

A.+dın özge 294a/6

A.+ge 267a/11, 267b/2, 268b/4, 269a/1, 294a/4, 294b/2, 299b/12, 300a/2, 328b/3, 330b/9, 331a/12, 344b/10, 347a/3, 356b/3, 356b/4, 364b/10, 380a/8

A. kal'ası 339a/7

A.+ni 267b/8, 295a/8, 295a/9, 298a/11

A.+niñ 268a/9, 291b/11, 296a/12, 331a/11, 380b/2

A. sarığa 298b/2

A. üstige yürü- 256a/4, 298a/11

[= 61]

agrı- Ağrımak.

a.-dı 344b/6

a.-madı 242a/5

[= 2]

agrık Ağrı.

a.+ı (agrığı) 338a/11

a.+ıda (kulak agrığı) 180a/13

[= 2]

agrıt- Eziyet etmek, sıkıntı vermek, biktürmek.

a.-ur édi 168b/14

[= 1]

aham Ar. Pek mühim.

a. u avvali (ahamm u avvali) 299a/14

[= 1]

Āhanin Semerkand şehrinin kapılarından birinin adı.

Ā. darvāzası 216b/1

[= 1]

Ahār Bülend-şehir nahiyesinde Enûp-şehir'in biraz yukarısında Geng (Ganj) nehrinin üzerinde bulunan geçidin adıdır.

A. güzarı 297b/4

[= 1]

āhastarak Daha yavaş.

ā. 186a/9

- ā. bol-** 204a/6
[= 2]
- aḥbāb** Ar. Dostlar.
a. 237a/1, 267a/7
[= 2]
- 'ahd** Ar. 1. Söz verme, ant, yemin.
'a. bol- 123a/12, 124b/8
'a.+ğa turmay 301b/8
'a. kıl- 123a/10, 298b/5
'a. u şart 144a/9
'a. u şart kıl- 177a/2, 206a/3,
315a/3, 345a/5
2. Zaman, gün.
'a.+ıgāça (āḥır 'ahdıgāça)
270b/4
[= 11]
- āheng** < Far. *āhang* Ahenk, ritm.
**ā.+dür (neyniñ fulān pardası
muña āhengdür)** 182a/11
[= 1]
- āḥır** < Ar. *āḥır* Son.
ā. 121b/10, 126a/3, 127b/14,
145a/9, 150b/8, 155b/9, 156a/1,
159a/11, 168b/14, 170b/5,
172b/5, 180a/4, 180a/9, 182b/7,
184b/11, 188a/5, 192a/6,
195a/12, 196a/14, 203a/10,
211a/6, 236b/13, 237b/12,
242a/6, 247b/10, 247b/12,
265a/14, 268b/2, 269a/5,
306b/1, 314b/5, 314b/10,
331a/14, 334b/6, 334b/14,
336b/12, 354b/2, 355a/13,
358a/3, 359b/1, 364b/7
- ā. 'ahdıgāça** Son günlerine kadar.
270b/4
- ā. bol-** 220b/13, 299a/9
ā.-1 şuhbatta 191a/1, 245b/6
ā.+ıda 283b/7, 346b/11
ā.+ıda (bu yilniñ āḥırıda)
163b/2
**ā.+ıda (nakāhat ayyāmınıñ
āḥırıda)** 237a/5
ā.+ıda (oşbu yilniñ āḥırıda)
215a/14
ā. kördüm kim bolmas 306a/8
ā.+lar 164a/7, 174a/8
ā.+larıda 142a/9, 305a/8
ā. mastlıglarda 190a/7
[= 57]
- Aḥī Bābur**'un adamlarından.
Ā.+niñ 195a/6
[= 1]

- Āḥī** Sultan Hüseyin Baykara'nın
şairlerinden; divan sahibidir.
Divanını Sultan Hüseyin Bayka-
ra'nın oğullarından Şah Garip
Mirza'ya ithaf etmiştir. Sonraları
ise İbn Hüseyin Mirza yanında
bulunmuştur.
- Ā. ʿedi** 181a/4
[= 1]
- ahl** Ar. 1. Sahip, herhangi bir niteliği
olan.
a.-1 fażl 171a/7, 177b/1
a.-1 hunār 171a/8
a.-1 manşib 177a/5
2. Maharetli, usta.
a.-1 nağma 182a/2, 182a/4,
228b/7, 229a/8
a.-1 sâz 182a/4
a.-1 şı'r 206a/12
a.-1 şab' 206a/12
a.+ıdın (nağma ahlı) 189b/14
3. Topluluk, cemaat.
a.+ı (maclis ahlı) 189a/9,
227a/8, 237a/3, 246a/1
a.-1 irtidād 325b/8
a.-1 Islām 316a/10
a.-1 küffār 316a/10
a.-1 küfr 325b/8
a.-1 maclis 228b/6, 229a/7,
243a/3, 246a/12, 246b/5, 247b/8
a.+ıgā 345a/13
a.+ıgā (maclis ahlı) 189a/8,
237a/1
4. Karı, zevce, eş; aile.
a. u avlād Kadın ve çocuklar.
196b/8
a. u 'iyāl Aile efradı, kadın ve ço-
cuklar. 138a/6, 171a/12, 207b/9,
218a/10, 218b/4
[= 35]
- ahlâk** Ar. Ahlâk, iyi nitelikler, güzel
huylar.
a.+ı 166b/7
a. u af'âl 159b/5, 166a/12
a. u atvârı 164a/14
a. u atvârlık 192b/3
[= 5]
- Ahlî** Sultan Hüseyin Baykara'nın
şairlerinden; avamdandır. Divan
sahibidir.
A.+dur 181b/8
[= 1]
- ahlu'llah** Ar. Allah ehli olanlar, velî-
ler.

- a.+niñ** 358a/12
[= 1]
Aḥmad k.a. bk. **Aḥmad Çaşnîgîr**
A. 305b/7
[= 1]
Aḥmad Afşar Bâbur'un kendi eliyle bir ferman yazıp gönderdiği ve Feridun Kobuzî'yi istediği kişi.
A.+ğa 345b/2
[= 1]
Aḥmad 'Alî Tarḥan Bâbur'un hizmetinde bulunan Kuli Beg Argun'un kardeşlerinden; Kandahar kalesinin muhasarası sırasında kalede bulunanlardandı. Kuli Beg Argun'un müracaatı sonucu affedildi.
A. 211b/3
[= 1]
Aḥmad Béğ Bâbur'un beylerinden; Sultan Mahmud Dulday ile birlikte Becur'da yardımcı olarak bırakılmıştır.
A. 237a/7
[= 1]
Aḥmad Çaşnîgîr Bâbur'u zehirleyen Hintli aşçı.
A.+ğa 305b/9
A.+ge 305b/4, 305b/7
[= 3]
Aḥmad Élçi Buğa k.a. bk. **Sultân Aḥmad Moğul**
A. 209b/11
[= 1]
Aḥmad Hâcî Béğ Sultan Melik Kaşgarî'nin oğlu; Ali-şir Nevai'nin Sultan Ebu Said Mirza tarafından Herat'tan ihraç edilmesinden sonra, onu birkaç yıl Semerkand'da alıkoymuş ve koruyuculuğunu yapmıştır.
A. 170b/8
[= 1]
Aḥmad Ḥan k.a. bk. **Aḥmad Ḥan Hâcî Tarḥan**
A. 163b/10
[= 1]
Aḥmad Ḥan Hâcî Tarḥan Sultan Hüseyin Mirza'nın öz kardeşi olan Büdeke Béğim'in kocası.
A. 164a/8
[= 1]
- Aḥmad Kāsım I Bâkî Çaganyânî'nin** oğlu, Hüsrev Şâh'ın yeğeni. (ö. 1505)
A. 126a/13, 126b/3
A. bile 155a/6
A.+ğa 120b/13
A.+nı 126b/1, 126b/3, 156b/4
A.+niñ 122b/7
[= 8]
Aḥmad Kāsım II k.a. bk. **Aḥmad Kāsım Köhbür**
A. 197a/8, 234b/4
A.+nı 234b/3
[= 3]
Aḥmad Kāsım Köhbür Çağatay neslinden; Haydar Kasım'ın oğlu, Ebül Kasım Köhbür'ün kardeşi.
A. 201b/11
A.+ni 124b/14, 199b/14
[= 3]
Aḥmad Şâh Mendâv padişahlarından Sultan Nasreddin'in torunu; Çendîrî hakimi Muhammed Şâh'ın oğlu; Babasının ölümünden sonra Çendîrî'ye hakim olmuş, fakat Sultan İbrahim elinden almıştır. Bâbur, Sultan İbrahim'i yenilgiye uğrattıktan sonra, Çendîrî'yi tekrar Ahmed Şâh'a verir.
A. 333b/5
A.-ı mezkûr 335b/12
A.+ka 335b/14
A.+nı 333b/6
[= 4]
Aḥmad Tevekkül Barlas Sultan Hüseyin Mirza'nın emirlerinden.
A. édi 171b/5
[= 1]
Aḥmad Yasavul Bâbur'un adamlarından.
A. 197b/7
[= 1]
Aḥmad Yüsuf k.a. bk. **Aḥmad Yüsuf Seyyid Yüsuf**
A. 197a/8, 198b/9, 198b/11, 199a/2, 217b/6
[= 5]
Aḥmad Yüsuf Béğ k.a. bk. **Aḥmad Yüsuf Seyyid Yüsuf**
A. 161a/5
[= 1]

Ahmad Yüsus Seyyid Yüsus
Seyid Yusuf Bey'in oğlu Bâbur'
un beylerinden.

A. 311a/12

[= 1]

Ahmadî k.a. bk. **Ahmadî Parvâncı**

A. 227a/8, 228b/7, 229a/8, 258a/2,
259a/12, 263b/9

[= 6]

Ahmadî Parvâncı Bâbur'un beyle-
rinden.

A. 266a/8, 266b/10, 295a/7,
305a/5

A.+nı 221b/10

[= 5]

aħmıl (?)

a. arıĝ 210b/10

a. arık 210b/13

[= 2]

Aħsî Eski adı Aksilet; Fergana kasaba-
larından biri olup, Bâbur'un ba-
bası olan Ömer Şeyh Mirza bu-
rayı devletin merkezi yapmıştır.

A.+da 234a/14

A.+dın 234b/2

[= 2]

aħşâm < Ar. *ħaşam*' dan Maiyet.
(Beveridge, *clans, nomads,*
retainers)

a. 145b/3

a.+dın 187b/14

a.+ĝa 201a/10

[= 3]

aħşam Akşam.

a. 217b/2, 248b/11, 373a/9

a. (-ken aħşam) 379b/2

a. (bir aħşam) 216a/8

a. (bu aħşam) 149a/14, 190a/12,
334a/8, 344b/6, 371b/11,
371b/12, 378b/4

a. (her aħşam) 148b/13

a. (ol aħşam) 195a/3, 229a/5,
241a/12, 244b/2, 342b/6,
358a/14, 374b/5

a. (oşbu aħşam) 148b/7,
216a/12, 376b/2, 379b/10

a. bol- 331b/2

a.+ça 246b/8

a.+ĝaça 217a/14, 243a/10, 246b/8

a.+ka 246b/8

a.+ı 152a/12, 231b/13, 231b/13,
241b/10, 241b/12, 254a/4,
267b/12, 330a/8, 331b/9,

337b/5, 358a/4, 364b/10,
366a/11, 368b/6, 376b/1

a.+ı (-ĝan aħşamı) 124b/5,
330a/11

a.+ı (-ken aħşamı) 159a/1

a.+ı (güni aħşamı) 375b/8

a.+ı (ol günü ve aħşamı)
248a/5

a.+ı ok 252a/10

a.+ıĝa 355a/5

a.+nı (ol aħşam) 195a/4

[= 53]

aħta Moğ. İğdiş.

aħta bégi Metinde hükümdarın atları
ile meşgul olanlar için kullanılan
bir rütbe adı olarak geçmektedir.
(Kelime anlamı "imrahor < mîr-
âhûr", "ahır beyi")

a.+ini (Muhammed Hâlıl
Aħta-bégi) 303a/12

[= 1]

aħtaçı At bakıcısı, seyis.

a.+ (Baba Cân Aħtaçı) 242a/3

a.+ları bile 303a/13

a.+nı 247a/7

[= 3]

aħtar- Aktarmak, arayıp taramak,
araştırmak.

a.-ĝaylar 259a/9

a.-ıp 201a/13

a.-maĝnı 158a/4

[= 3]

aħvâl Ar. hâller, durumlar.

a.+ıdın ĝâfil bolma- 360a/13

[= 1]

aħyânâ Ar. Ara sıra, vakit vakit.

a. 129a/14, 152a/9, 164a/12,
219b/9, 274b/3, 280a/12, 328a/6

[= 7]

aħyânan Ar. Ara sıra, vakit vakit.

a. 219b/9, 280a/12

[= 2]

aķ 1. Ak, beyaz.

a. 276a/14, 278b/12, 280b/6,
285a/7, 285a/8, 288a/5, 288a/9

a. (apaķ) 168b/2, 296a/6, 304b/2,
310a/14, 332b/7, 335b/13,
377a/1

a. (apaķ aķar-) 240b/10

a. aķ 279a/8

a. ala 281a/14

a. bol- 278a/5, 285a/7, 287b/10

a.+dur 276b/2, 277a/2, 280a/12,
280b/6, 280b/7, 280b/13, 281a/4

- a.+ı 281a/7, 330b/7
a.+nıñ (apağ) 310b/5
a. pârça Beyaz kumaş. 352a/5
a. raht Beyaz kumaş. 129a/10, 148a/10, 149b/2
2. İyi, güzel
a. kıl- İyi hareket etmek, iyi yapmak. 167b/3
3. Gümüş para. krş. ağ tenke, ağ yarmak
a.+dın 352a/3, 352b/10, 353b/5
a.+nı 352a/5
a.+nıñ 352a/6
a.+tın 293b/13
[= 41]
- ağ âbnūs** Hindistan'da görülen sarımsı gri renkli bir abanoz türü. bot. *Diospyros montana* bk. âbnūs
a. édi 330b/8
[= 1]
- Ağ Bégim I** Timur neslinin Mîrân Şâh kolundan Sultan Ebu Said Mirza ile Hatice Begim'in kızı; Bâbur'un daveti üzerine (1528) Agra'ya gelen halalarından biri.
A. 344b/12
[= 1]
- Ağ Bégim II** Sultan Hüseyin Baykara ile Pâyende Sultan Begim'in kızı; Bâbur'un halasının kızı; Bâbur Mirza'nın küçük kardeşi, Bege Begim'in torunu, Muhammed Kasım Arlat'ın karısı.
A. 166b/1, 169a/9
A. édi 168a/2
[= 3]
- ağ büzek** Aynak veya ibis adı verilen leyleksigiller takımının orta boy- lu uzun bacaklı 25 kuş türünden biri. Beveridge'e göre Farçası *safed buzak*; Bengalcesi *sabut büza*; zool. *Ibis melanocephala* krş. büzek, Hindis- tân büzeği, uluğ büzek
a.+dür 280b/13
[= 1]
- ağ kényik** Bir geyik türü.
a. 142a/1
a.+çe 276a/10
a.+ı (ağ kényigi) 142a/2
a.+ıçe (ağ kényigçe) 142a/2
[= 4]
- ağ öy** Hükümdar çadırı. Kır. *ak üy* "zengin muhteşem oba" krş. ağ- kına öy
a. 220a/12
a.+de 186a/12, 237a/10, 249a/7
a.+ge 227b/9
a.+leri 186a/13
a. tik- 330a/10
[= 7]
- ağ sakallık** İhtiyar, yaşlı.
a. 240b/11
a. bol- 164a/11
[= 2]
- Ağ Sarây I** Karabağ yanında bulunan bir çayırın adı.
A. öleñi 126a/1
[= 1]
- Ağ Sarây II** Herat'ta Irak kapısının dışında Sultan Ebu Said Mirza'nın yaptırdığı mevkiin adı.
A. 191a/14
[= 1]
- ağ taş** Taş türü. (Metinde hamam fi- kiyesinin yapımında kullanılmış- tır.)
a.+dın 300a/13
[= 1]
- ağ tenke** Gümüş para. krş. ağ³
a. 212a/7, 215b/5
a.+ler 212a/13
a.+ni 212b/8
[= 4]
- ağ yarmak** Gümüş para. krş. ağ³
a.+nı 212a/1, 215b/6
[= 2]
- ağ-** Akmak.
a.-adur 285a/11, 291a/2, 291a/12
a.-adur (çuprup ağ-) 290b/12
a.-ar 134a/3, 136b/4, 143b/5, 273a/2
a.-ip 273a/4, 273a/7
a.-ip bar- 260a/14
a.-ip kél- 343b/10
a.-mas 153b/5
[= 13]
- ağa** Yaşça büyük olan erkek kardeş, ağabey. (Metinde rütbe ismi ola- rak da geçmektedir.) krş. ağa
a. (éşik ağa) 209b/12, 223a/1, 238b/5, 328a/14
a. (éşik ağa kıl-) 174b/5
a. édi (éşik ağa) 198a/10
[= 6]
- ağa ini** Erkek kardeşler. krş. ağa ini

- a.+ler 122a/2
[= 1]
- 'a**ķākīr** Ar. Baharat; ilāç yerine kul-
lanılan kökler.
'a. 129a/10, 149b/3
[= 2]
- a**ķal** Ar. En az.
a.+ı (a**ķallı**) 346b/4
[= 1]
- a**ķar su** Akar su, akan su. (Metinde
ķara su zıddı.)
a. 149a/11, 153b/6, 260a/10,
261b/12, 273b/7, 274b/3,
291a/2, 328a/6, 335a/10
a.+dur 142b/8
a.+lar 299b/11
a. yı 132a/13, 273b/7, 299b/10
[= 14]
- a**ķar-** Ak olmak, ak duruma gelmek,
ağarmak
a.-ıp 142b/8
a.-ıp édi (apa**ķ aķar-**) 240b/10
a.-ıp k**örün-** 272b/13
[= 3]
- a**ķart-** Ağartmak.
a.-ıpturlar 340b/5
[= 1]
- 'a**ķd** Ar. Nikāh.
'a. **ķil-** 212b/11
'a. **ķilil-** 214b/8
[= 2]
- 'a**ķibat** < Ar. 'a**ķibat** Son, sonuç.
'a. 179a/13, 314b/9
[= 2]
- 'a**ķıla** < Ar. 'a**ķila** Akıllı kadın.
'a. **tut-** (Kendisini) akıllı kadın
saymak. 169a/13
[= 1]
- 'a**ķida** Ar. Bağlılık, bağlanmış.
'a.+ları (i**hlāş u 'aķida**) 211b/4
[= 1]
- 'a**ķķa** Ar. Saksavaşan; kargagillerden bir
kuş türü. zool. *Pica pica*.
'a. 281a/14
'a.+dın 281a/13
'a.+ğa 281a/8
'a.+sıdur (Hı**ndıstān 'aķķası**)
281a/13
'a.+sıdur (Hı**ndūstān**
'a**ķķası**) 281a/13
[= 5]
- a**ķķına öy** Küçük hükümdar çadırı.
krş. a**ķ öy**
a. t**kil-** 236b/11
[= 1]
- 'a**ķl** Ar. Akıl.
'a.+dın **bahravar bol-** Akıldan
nasibi olmak, akıllı olmak.
185b/3
'a.+dur (amr-ı mu**ķalif-ı şab'**
u 'a**ķl**) 176a/10
'a. u h**üş** 294b/11
[= 3]
- 'a**ķliyyāt** < Ar. 'a**ķliyyāt** Akliyat,
mantık ilmi.
'a. 178a/1
[= 1]
- 'A**ķrab** Ar. Akrep burcu, burçlar
kuşağı üzerinde Terazi ile Yay
burçları arasında yer alan burcun
adı. krş. E**ghen**
'A. 288b/3
'A. **bolgaç** 347b/10
[= 2]
- a**ķraķ** Daha beyaz.
a.+tur 277a/5
[= 1]
- a**ķrān** Ar. Akran, denk olanlar, ben-
zerler.
a. u am**şāl** 309a/1
[= 1]
- a**ķvāl** Ar. Sözlere.
a. 381a/10
a.+ıda (af'**āl u aķvāl**) 181b/5
a. u af'**āl** 206b/7
[= 3]
- a**ķvām** Ar. Kavimler.
a. 131a/13, 131b/5
[= 2]
- al Ön, yan, kat, huzur, makam.
a.+dın 372b/14
a.+ı 127a/7
a.+ı **sarı** 142b/4
a.+ıda 132a/8, 137a/2, 147a/13,
178b/7, 208b/7, 208b/14,
216a/5, 234a/2, 266b/13,
270b/9, 311a/2, 325b/6, 335b/1
a.+ıda (g**özinin alıda**) 123b/12
a.+ıda édi 325b/6
a.+ıdadur 343b/3
a.+ıda **ğı** 249a/13, 253b/6,
259a/11, 300a/5, 338a/6, 358b/4
a.+ıdın 266b/14, 358a/7, 374a/7
a.+ı**ğa** 194a/11, 214a/8, 219b/8,
230b/13, 234b/8, 234b/8,
306a/9, 379a/14
a.+ğa (yamanlığı alı**ğa kél-**)
160a/2

- a.+ıg sal- 374a/2
a.+ımda 158a/14, 190b/14, 352a/4
a.+ımdağı 190b/14
a.+ımdaki 190b/14
a.+ımğa 190b/11
a.+ımızda 210a/13, 264a/14, 315b/2
a.+ımızdın 159a/10
a.+ımızğa 316a/4
a.+ımızğa oğ 315a/13
a.+ın tos- Önünü kesmek. 239a/3
a.+ını tos- 196a/1
[= 52]
- Al Bihre ile Sind nehri arasında oturan bir kavim.
A. 232a/5
[= 1]
- al- 1. Almak.
a.-a almaslar 223a/10
a.-a kırış- 185a/2
a.-a oğ yıkıl- 241a/9
a.-adur 303b/7
a.-dı 157b/8, 222b/8, 237b/13, 250b/8, 303b/4, 368a/8, 376a/2
a.-dılar 149a/8, 214b/1, 214b/5, 258b/6
a.-dılar (tartıp al-) 159b/3
a.-dım 306a/5
a.-dük 241b/1
a.-galı 153b/1, 224b/1, 278a/12, 310a/7, 336a/9, 366b/9, 374b/8, 379b/6
a.-ğan üçün (tartıp al-) 126a/4
a.-ğandin soñ 255b/13, 307a/8
a.-ğaylar 203b/14, 232b/11, 239b/5
a.-ğunça 184b/8, 214a/10
a.-ıp 122b/8, 150a/6, 151a/6, 154b/1, 157a/8, 168a/1, 168a/2, 174b/5, 182a/9, 192a/2, 194a/14, 196a/1, 203b/1, 203b/9, 204b/4, 206a/3, 210b/6, 212a/7, 214b/6, 219b/1, 223b/9, 226a/11, 228b/9, 228b/11, 231b/8, 239b/1, 246a/7, 269a/8, 286a/1, 291a/1, 291a/6, 297b/8, 303a/10, 308b/3, 309b/7, 310a/8, 315a/3, 343a/4, 353b/9, 359b/13, 360a/7, 371b/13, 375b/12
a.-ıp (başını alıp it-) 375b/14
a.-ıp (tapıp al-) 355b/5
- a.-ıp bar- 159b/12, 168b/4, 186a/6, 188b/11, 247a/11, 256a/11, 295b/9, 303b/11, 364b/12, 370b/6
a.-ıp çıkmay 205b/9
a.-ıp é- Alıp yemek. 306a/4
a.-ıp édi 225b/6
a.-ıp élt- 303b/11
a.-ıp kél- 191b/12, 207a/14, 231a/12, 261a/9, 267a/13, 296b/2, 302b/11, 307b/10, 326b/2, 334a/2, 358b/2, 361b/8, 362a/13, 381b/6
a.-ıp kél- 381a/12
a.-ıp kél- 246a/6
a.-ıp koy- 257a/5
a.-ıp oğ tépre- 173a/3, 354b/1
a.-ıp sén 350a/5
a.-ıp tépre- 203a/11, 263b/12, 374a/5
a.-ıp tur- 335a/2
a.-ıp tüş- 310a/2
a.-ıp yé- 306a/4
a.-ıp yürü- 156a/1, 350b/11
a.-maduk (özümüzge alma-) 159b/3
a.-madük 203b/14
a.-madük (özümüzge alma-) 159b/3
a.-mak üçün 342a/3
a.-makğa 256b/14
a.-mas édi 171a/14
a.-may 235b/12
a.-ur 161b/14, 220a/5, 254b/7, 256a/14, 297b/9
a.-ur édi 206b/5, 280a/14
a.-ur édiler 185a/1
a.-urlar 135b/5, 256b/1
2. Satın almak.
a.-dım 136b/6
a.-dük 192b/14
3. Zaptetmek, fethetmek, ele geçirmek.
a.-a almay 165b/3, 165b/4, 214b/13
a.-a yavuş- 257b/1, 260b/11
a.-dı 151a/14, 208a/4, 254a/8, 315a/6, 315a/6
a.-dılar 154a/10, 163a/14
a.-dım 134a/6, 174b/13, 298a/11
a.-ğaç 206a/5
a.-ğaç oğ 206b/1
a.-ğan 138a/11, 295b/3, 372b/3
a.-ğan émiş 356b/1

a.-ğan maħalda 207a/7
a.-ğan yili 172b/6, 326a/12
a.-ğanda 134b/12, 166b/7, 167a/8, 168a/10, 174b/2, 174b/10, 175b/1, 177b/12, 270b/11, 374b/11
a.-ğandin 144a/8, 206b/8, 257a/11, 295a/10
a.-ğandin soñ 158b/2, 169a/7, 187b/4
a.-ğandin soñra 207b/13
a.-ğanımız 158b/14
a.-ğanımıznı 257a/9
a.-ğay biz 295b/2
a.-ğunça 295a/8
a.-ıp 122b/13, 148a/9, 162a/6, 162a/14, 165a/14, 187a/4, 214b/13, 233b/5, 261a/13, 268b/2, 269a/7, 272a/6, 299a/4, 299a/8, 301a/14, 301b/7, 301b/8, 304a/11, 315a/8, 325b/3, 335b/9, 348b/7, 356b/10
a.-ıp édi 329a/10
a.-ıpturlar 336a/7
a.-mağ 216b/10, 223b/11
a.-masam édi 155a/13
a.-ur maşlahatığa 268b/1
a.-ur mén 155b/4
a.-urlar 263a/3, 372a/13, 377b/10
 4. Yakalamak, ele geçirmek, tutmak, avlamak.
a.-dı 150b/5, 160a/1, 219a/14, 282a/6
a.-dı mu 162b/6, 162b/6
a.-dılar 161b/13, 336b/1
a.-ğalı 221a/12
a.-ğan bile oğ 310b/1
a.-ğanda 200b/9
a.-ıñız 161b/12
a.-ıp 147a/12, 173a/3, 205b/5, 221a/14, 310b/5, 310b/6, 315b/11, 372a/13
a.-ıp édi 233a/5, 233a/5
a.-ıp kal- 337b/2
a.-ıp kél- 201b/14, 215b/10
a.-ıp tépre- 207a/1
a.-ıptur 282a/5
a.-ur 162b/6
a.-ur émiş 281b/8, 282a/5
a.-ur maħalda 214b/4, 309b/7
a.-urlar 142a/8, 304a/3, 309a/6, 310b/7
 5. Yakalanmak, ele geçmek.

a.-a yavuş- Az daha ele geçiyor olmak. 215a/3
 6. Kuşatmak, tutmak, çevresini sarmak.
a.-ğaylar 147a/9
a.-ıp 253b/8, 267a/2
 7. Mağlup etmek, yenmek.
a.-dı 163a/6, 165a/9, 165a/13, 165b/1, 175b/5
a.-ğaç oğ 127a/2
a.-ğan bile 125b/3, 165a/9
a.-ğan bile oğ 184a/5
a.-ğanda 231a/3
a.-ğundur 172b/14, 205a/10
a.-ıp (basıp al-) 131a/9
a.-ıp 131a/9, 156a/5, 217a/8, 239a/6, 345b/12, 347a/8a
a.-ıp kır- 301b/3
a.-ıp tépre- 205b/4, 210b/9
a.-ur biz dép 347b/11
 8. Ürün elde etmek, ürün toplamak.
a.-adurğanlar bk. aladur- 285b/2
a.-ıp 286b/3
a.-urlar 140a/11
 9. Evlenmek. (Erkek için)
a.-adur émiş 346a/3
a.-dı 160a/1, 168b/10, 169a/7, 169a/11, 169b/10, 206b/2
a.-ğan 168b/12
a.-ğan kız 163b/10
a.-ıp 167a/13
a.-ıp édi 164a/1, 168a/4, 169a/4, 175b/8, 235a/1
 10. İktidar, makam v.s. ele geçirmek.
a.-dı 189a/7
a.-ğan maħalda 164b/6
a.-ğanda 164a/14, 175a/9
a.-ğandin soñ 165a/7, 169a/4, 170b/3, 171b/7
a.-madı 326b/5
 11. Üzerinden atmak. (At için)
a.-ıp tépre- 232b/5
 12. Tespit etmek, kaydetmek.
a.-ğaylar 254a/4
 13. Oymak, kazmak; havuz çukur v.s. oluşturmak.
a.-dılar 344a/14
a.-ıpturlar (kazıp al-) 341b/7
a.-sunlar 344a/13
 14. -a / -e, -y zarf-fiilleri ile iktidarî birleşik fiiler oluşturur.

- a.-adur (yéte'ladur) 368b/5
a.-adurlar (tarhın sala al-) 200a/9
a.-adurlar ('uzr ayta al-) 200a/8
a.-adurlar (yana al-) 198b/4
a.-adurlar (yürüy al-) 198b/4
a.-dı (kéle al-) 266b/5
a.-dı (kıla al-) 264b/12
a.-dı (tura al-) 266b/5
a.-dı (üleşe al-) 264b/13
a.-dılar (bile al-) 227a/1
a.-dılar (kéle al-) 267a/5
a.-dılar (kıla al-) 226b/14
a.-dılar (tapa al-) 267a/5
a.-ğança (élte al-) 124b/9
a.-ğança (yığa al-) 311b/8
a.-gay (kéle al-) 299a/13
a.-gay édi (déy hem al-) 259a/1
a.-gay édi (öte al-) 195a/14
a.-madı (ayta alma-) 269a/6, 272b/6
a.-madı (başlay alma-) 193a/8, 203a/10
a.-madı (bérkite alma-) 230b/6
a.-madı (boldura alma-) 210b/4, 230b/5, 235b/10
a.-madı (kaça hem alma-) 156b/3
a.-madı (kéle alma-) 309b/8
a.-madı (kıla alma-) 304a/5, 304b/14
a.-madı (kopa alma-) 171b/2
a.-madı (oşşata alma-) 205a/6
a.-madı (tapa alma-) 158b/13, 193b/1
a.-madı (tohtay alma-) 230b/5
a.-madı (tura alma-) 166b/8, 213b/4
a.-madı (uruşa hem alma-) 156b/3
a.-madılar (ayra alma-) 187b/9
a.-madılar (boldura'lma-) 151a/12
a.-madılar (boldura alma-) 151a/12
a.-madılar (kaça alma-) 207b/4
a.-madılar (kıla alma-) 148b/9, 160b/6, 171b/2, 265b/5, 265b/7
a.-madılar (kire alma-) 211b/1
a.-madılar (koşula alma-) 209a/7
a.-madılar (ok kıya alma-) 214a/5
a.-madılar (sağlay alma-) 206a/5
a.-madılar (tohtay alma-) 199b/1
a.-madılar (turuş bére alma-) 184a/10
a.-madılar (uruşa alma-) 147a/11
a.-madılar (yétişe alma-) 198b/7
a.-madım (çıka alma-) 219b/6
a.-madım (uykulay alma-) 344b/6
a.-maduğ (ayra alma-) 210a/14
a.-maduğ (ayta alma-) 192a/6
a.-madük (ayra alma-) 298b/4
a.-madük (bara alma-) 193a/11
a.-madük (bara alma-) 146/3
a.-madük (bola alma-) 200b/4
a.-madük (déy alma-) 188a/7
a.-madük (öte alma-) 373a/7
a.-madük (tapa alma-) 153b/7
a.-mağandın soñ (oquy alma-) 349b/1
a.-mağay édiler (tarta alma-) 248a/8
a.-mas (çıka almas) 143b/4, 143b/13, 144a/3
a.-mas (çıkara almas) 182a/8
a.-mas (kaça hem almas) 201b/14
a.-mas (kéle almas) 204b/14
a.-mas (keltüre'lmas) 301a/11
a.-mas (keltüre almas) 301a/11
a.-mas (kıla almas) 278a/9, 308b/6, 308b/13
a.-mas (öte almas) 142a/7, 144a/4
a.-mas (uçalmas) 279a/4
a.-mas (uçalmas) 135b/1, 277b/7, 279a/4
a.-mas (uruşa almas) 325b/4
a.-mas (yétişe almas) 354b/11
a.-mas édi (kıla almas édi) 155b/1, 164b/2, 169b/4
a.-mas édi (köre almas édi) 159a/13
a.-mas édi (tüketi almas édi) 254b/10
a.-mas édim (bitiy almas édim) 242a/6
a.-mas édiñ (oquy almas édiñ) 349b/1

- a.-mas émiş (çıka almas émiş) 363b/14
a.-masalar (yéte alma-) 258a/5
a.-maslar (ala almaslar) 223a/10
a.-maslar (atlandura almaslar) 246a/4
a.-maslar (bérkite almaslar) 215a/2
a.-maslar (boldura almaslar) 202b/9
a.-maslar (çıka almaslar) 257b/2, 257b/4
a.-maslar (kıla almaslar) 205b/1, 205b/8, 377b/8
a.-maslar (kire almaslar) 309b/4
a.-maslar (tankış bére almaslar) 256b/4
a.-maslar (tilep tapa almaslar) 213b/13
a.-maslar (tohtay almaslar) 257a/3, 328b/9
a.-maslar (tohtay almaslar) 257a/3
a.-maslar (tura almaslar) 154a/9
a.-maslar (uruş sala almaslar) 256b/4
a.-maslar (yétküre almaslar) 309b/4
a.-maslar (yürüy almaslar) 377b/10
a.-maslar édi (çıkara almaslar édi) 217b/1
a.-maslar édi (içe almaslar édi) 190b/3
a.-may (ala almay) 165b/3, 165b/4, 214b/13
a.-may (bere almay) 219b/13
a.-may (bére almay) 338b/5
a.-may (çara tapa almay) 193a/11
a.-may (içe almay) 250a/12
a.-may (iş kıla almay) 122a/4, 122a/10
a.-may (karâr bére almay) 206b/13
a.-may (kéle almay) 235b/7
a.-may (kéltüre almay) 295b/5
a.-may (kıla almay) 265b/5, 374b/12
a.-may (sağlay almay) 362b/11
a.-may (sözni bir yerge kıya almay) 256b/10
a.-may (tapa almay) 123a/8, 265a/10
a.-may (tohtata almay) 165a/14
a.-may (tohtay almay) 122b/14, 161a/9, 297b/8
a.-may (tura almay) 180a/4, 207b/2, 235b/14
a.-maydur (kıla almaydur) 190a/6
a.-maydurlar (koşula almaydurlar) 375a/10
a.-maydurlar (téprete suğrata almaydurlar) 231b/8
a.-sa (çırmap al-) 147a/7
a.-salar (baqtura al-) 303b/1
a.-salar (yaqtura al-) 303b/1
a.-salar (yéte al-) 258a/4
a.-ur (bola al-) 273b/8
a.-ur (bola alur kim) 272b/8
a.-ur (kıla al-) 264b/13
a.-ur édi (tuta al-) 264b/11
a.-urlar (kıla al-) 205b/2
a.-urlar (yığa al-) 205b/2
[= 468]
aşlık al- 140a/11
arağa al- 203b/9
arığ al- 160a/1
arğağa al- 297b/8
boyunlarığa al- 308b/3
dem al- 203b/1, 278a/12
gird-â-girdini al- 267a/2
habar al- 184b/8, 214a/10, 224b/1, 310a/7, 310a/8, 336a/9, 366b/9, 374b/8, 379b/6
köñlini al- 350a/5
köñüllerni al- 157a/8
kulakka alma- 235b/12
kuş al- 142a/8
özige al- 303b/4, 303b/7, 375b/12, 376a/2
ruşsat al- 237b/13, 255b/13, 353b/9, 368a/8
sanların al- 254a/4
sapkun al- 360a/7
şıla al- 206b/5
taht al- 164a/14, 165a/7, 169a/4, 170b/3, 175a/9
tégresini al- 253b/8
térisin al- 232b/11
til al- 221a/13
tüz al- 150a/6
yakın al- 291a/1

- yokkari al-** 189a/7
[= 43]
- ala** Ala, karışık renkli, alaca.
a. 278b/5, 278b/12
a.+dur 280b/6, 281a/14
a.+dur (ak ala) 281a/14
[= 5]
- a'lâ** Ar. 1. Pek yüksek.
a. 140a/7
2. En iyi, en güzel.
a. 200b/6
[= 2]
- ala karga** Leş kargası; kargagillerden (*Corvidae*) Palearktık bölgeye dağılmış karga türü. Vücudunun sırt, ense ve karın bölümü boz renkte olup, diğer bölümleri siyahtır. zool. *Corvus corone cornix*. (Özb. Kara ve kül renkte bir tür kuş.)
a.+sıdın 281a/6
a.+sıdur (Hindistänniñ ala kargası) 281a/6
a.+sıdur (Hindüstänniñ ala kargası) 281a/6
[= 3]
- Ala Korgan** Bâbur'un devrinde Ala Korgan diye meşhur olmuş Herat'taki İhtiyareddin kalesi; devlet ileri gelenlerinin hapsedildiği yer. krş. Kal'a-ı İhtiyâru'd-din , İhtiyâru'd-din
A.+ğa 197a/7, 205b/6
A.+nıñ 205b/12
[= 3]
- Ala Say** Kâbil bölüklerinden (bk. bölük)
A. 140a/7
A. anârı 140a/7
A. bölügi 139b/11
A. çağırları 140a/9
A.+nıñ 140a/10
A. sarı 139b/12
[= 6]
- Ala Tağ** Afganistan'da Kandahar'ın doğusunda bulunan Kalat'tan güneye doğru gidildiğinde varılan bir yerin adı.
A. 158b/14
[= 1]
- alaçuk** Ağaç dallarından ve kabuklarından yapılmış kulübe, salaş; keçeden yapılmış derme çatma çadır, çerge.
a. 120a/9
a.+da 120a/10
a.+larınıñ 195b/13
a.+ta 120a/10
[= 4]
- 'ala'd-davâm** Ar. Devamlı, sürekli olarak, boyuna.
'a. 312a/2
[= 1]
- aladur-** Alıp durmak; (devamlı) ürün elde etmek, toplamak.
a.-ğanlar 285b/2
[= 1]
- alaķış-** İsyân etmek.
a.-ip 301b/6
[= 1]
- 'ala'l-ħuşûş** Ar. Bilhassa, hususiyle.
a. 162a/3, 226b/13, 229b/9, 359a/12
[= 4]
- alam** Ar. Elem, üzüntü, acı, dert.
a.+ (ranc u alam) 329b/14
[= 1]
- 'alam** Ar. Alem, bayrak.
'a. 350b/14
'a. bile (naķķāra vu 'alam) 334a/12
'a.+nı (naķķāra vu 'alam) 334a/13
'a. u naķķāra 335a/4
[= 4]
- 'ālam** Ar. Yer yüzü, dünya.
'ā.+da 129b/12, 137a/7, 141b/2, 169a/2, 182b/3
'a.+dın bar- Vefat etmek, ölmek. 167b/1, 182a/1
'a.+dın naķl kıl- Vefat etmek, ölmek. 138a/8, 175a/8, 182b/12, 270b/14
'a.+nı 132a/5
'a.+nı fard u carida ötker- Ömrünü yapayalnız ve bekâr bir şekilde geçirmek. 171a/12
'a.+nıñ 268b/7
[= 14]
- Ālam Ħan** I Hindistan'daki Lûdî hanedanından Sultan Behlûl Lûdî'nin oğlu; Sultan İbrahim Lûdî'nin amcası; Celâl Han, Kâmil Han ve Şîr Han'ın babası. Bâbur'un hizmetinde bulunmuş Afgan emirlerindedir.

- A. 255b/12, 255b/13, 257a/3, 257a/8, 257a/12, 257b/6, 260b/14, 261a/13
A.+ğa 255b/14, 256a/1, 256a/14, 257a/6
A.+nı 256b/1, 256b/12
A.+nıñ 256b/14, 257a/5, 262b/3
[= 17]
Ālam Ĥan II k.a. bk. **Ālem Ĥan Calāl Ĥan Cighet**
Ā. édi 294a/11
Ā.+nı 315a/10, 379a/6
Ā.+nıñ 332b/2
[= 4]
Ālam Ĥan III k.a. bk. **Ālam Ĥan Tehengeri**
Ā. 303b/2, 303b/3, 303b/6
Ā.+ğa 303b/9
Ā.+nı 309a/14
[= 5]
Ālam Ĥan Calāl Ĥan Cighet Celāl Ĥan Cighet'in oğlu; Kâlpî hükümdarı; Bâbur'un hizmetine girmiştir.
Ā. 307b/7
[= 1]
Ālam Ĥan Kâlpî k.a. bk. **Ālam Ĥan Calāl Ĥan Cighet**
Ā. 378a/9
[= 1]
Ālam Ĥan Tehengeri Biyâne hakimi Nizam Ĥan'ın büyük kardeşi; Bâbur'un müttefiki.
Ā.+nı 304a/2
[= 1]
Ālam Ĥan Terhengizi k.a. bk. **Ālam Ĥan Tehengeri**
Ā.+nı 304a/2
[= 1]
Alama Bâbur, Humayun'a yazdığı mektupta oğlunun ismine El-aman adını vermesini doğru bulmayarak, ileride avam tarafından, yanlış telâffuz neticesi, kendisine **Alama** ya da **Ēl-amān** denileceğini belirtmiştir. bk. **Al-amān**
A. 348a/14
[= 1]
Al-amān Humayun'un oğlu.
A. 346b/14, 348a/12
A.+nı 348b/2
[= 3]
'alāmat Ar. Belirti, işaret, iz, nişan.
'a. (āṣār u 'alāmat) 170a/2, 254b/5
'a.+ı 289a/13
'a.+ını (pahar 'alāmatını kaç-) 289b/4
a.+ını (paharıñ 'alāmatını kaç-) 289b/8
'a.+ını (paharıñ 'alāmatını üç kaç-) 289b/11
'a.+ını (paharıñ 'alāmatını yana bir kaç-) 289b/9
a.+ları (āṣār u 'alāmat) 274b/7
[= 8]
'ālamī Ar. Bir âlem, bir ortam.
'ā. (özge 'ālamī) 145a/13
'ā.+dur 272a/11
'a. édi 185a/1
[= 3]
alar bk. **ol**
ālāt Ar. 1 Top dökümünde kullanılan eriyik, mahlûl.
ā. 302b/2
ā.+ta 302b/4
ā.+nı 302a/14
ā.+nıñ 302b/3
2. Gerekli olan şeyler, levazım.
ā. (āsbāb u ālāt) 264a/8, 311a/10, 315a/14, 351a/1
ā. (bī-āsbāb u ālāt) 295a/12
ā.+ı 312a/10
ā.+ı (āsbāb u ālāt) 189b/7
ā.+ıdur (uruş āsbāb u ālātı) 350b/3
ā.+қа (āsbāb u ālāt) 345a/11
ā.+nı 312a/12
ā. u adavāt Araç gerçeler.
370a/12
[= 15]
'Alāu'd-din Cahān-süz Ġurī Gur sultanı; Gazne şehrine hakim olduğunda, şehri yaktırması, Sultan Mahmud'un evlâtlarından çoğunun kabirlerini ve yine Sultan Mahmud devrinden kalma bir bendi tahrip ettirmiştir. (ö. 1161)
'A. 138b/12
[= 1]
'Alāvul Ĥan Nūḥān k.a. bk. **'Alāvul Ĥan Nūḥānī**
'A. 377a/7
[= 1]
'Alāvul Ĥan Nūḥānī Bâbur'un hizmetinde bulunan Hint emirlerinden.

- 'A. 376a/4
[= 1]
'alayhîmu's-salâm Ar. Selâm onların üzerine olsun.
'a. (anbîyânı 'alayhîmu's-salâm) 176b/2
[= 1]
albatta Ar. Elbette, muhakkak, her halde, şüphesiz.
a. 149a/10, 186a/13, 186b/12, 253b/3, 275a/10, 345b/2, 349b/1, 350a/11, 360b/2
[= 9]
Alca Hân Cengiz neslinden; Yunus Han ile Şah Begim'in oğlu, diğer adı Sultan Ahmed Han; Bâbur'un dayısı. (ö. 1504)
A.+nı 157a/3
[= 1]
aldara- 1. Acele etmek, şaşırarak, telaşlanmak.
a.-dılar 127b/4
a.-gandın 202a/2
2. Yorulmak, gevşemek.
a.-gandın mu 193a/7
a.-p édi 369b/11
[= 4]
aldur- 1. Yakalamak, avlamak.
a.-urlar (kéyik aldur-) 142a/1
2. Dağıtmak, dağıtılmasına veya paylaştırılmasına izin vermek,
a.-dum 245b/2
3. Yağma etmek, yağmalamak; yağmalatmak.
a.-gan 202b/13
a.-up 125b/13, 126b/9
a.-urlar 304a/4
4. Teslim etmek mecburiyetinde kalmak.
a.-dılar 206a/5
a.-up 165b/12, 192b/8
a.-ur maħalda 215a/5
5. Kaptırmak, düşmanın eline vermek.
a.-gunça 246a/6
a.-sa 239a/14
a.-ur sizler 239a/12
a.-urlarını cazm kıl- 334b/12
6. Ölüme sebep olmak.
a.-dılar 254b/12
7. -a / -e, -y zarf-fiilleri ile iktidarî birleşik fiiller oluşturur.
a.-may (kıra aldurmay) 265b/8
[= 16]

- alfâz Ar. 1. Diller, lisanlar.
a. 131b/5
2. Sözcükler, kelimeler.
a. 174a/3, 209b/1
a. bile (pâk alfâz) 349b/7
a.+da 178a/1
a.+ıdın 179a/12
a.+ıñdın 349b/5
a.+ını 253a/1
a.+nı ok 325a/4
[= 9]
al-hamdu li'llah Ar. Allaha hamd olsun, çok şükür.
a. 254a/5, 360b/13
[= 2]
alif < Ar. alif Çağatay alfabesinin ilk harfi.
a. lâm 348b/1
[= 1]
alıl- 1. Alınmak, almak işi yapılmak. (Almak fiilinin pasif ve meçhul şekli.)
a.-dı 207b/13, 245a/1
a.-dı ékin 185a/3
2. Zaptedilmek, fethedilmek, ele geçirilmek.
a.-dı 334b/8, 335a/12
a.-ganını 376b/13
a.-ur érdi 217a/7
3. Ele geçirilmek, yakalanmak.
a.-ganda 240a/5
[= 8]
alın- Ele geçirilmek, zaptedilmek.
a.-gandın soñ 148a/11
[= 1]
Alingâr I Kâbil'de Lemganat'ı teşkil eden üç tûmenden (bk. tûmen) biri olup, Kâfiristan'ın Gevar mevkiinin yakınındadır.
A.+da 251a/10
A.+dın 133a/14
A.+dur 133a/12
A.+ğa yavukrak 133a/12
A.+nı 154a/14
A.+nıñ 251a/9
[= 6]
Alingâr II Kâfiristan'ın Alingar tûmine en yakın yeri olan Gevar'dan çıkıp, Ali-şeng çayı ile birleşip, Bârân suyu ile birleşen bir çay.
A. rûdı 133a/13
[= 1]

- Alingârlık** Alingarlı, Alingar tüme-
ninden olan.
a. 251a/9
[= 1]
- alış** Alış, Almak işi.
a.+ı 223a/11
[= 1]
- alış-** Hamle etmek, saldırmak, vuruş-
mak.
a.-ıp (élik alış-) 262b/8,
265b/8, 315b/10
a.-ıp (kılıç alış-) 208b/12
a.-ıp (élik alışıp tur-) 161a/9
a.-urlar (kılıç alışıp alış-)
127b/3
[= 6]
- 'Alî Muhammed Burunduk Barlas'**ın
babası.
'A. (Muhammad Burunduk,
ibn 'Alî, ibn Burunduk, ibn
Cahân-şâh, ibn Çākū
Barlas) 170a/3
[= 1]
- 'Alî Aşğar Mirzâ Timur neslinin**
Şahruh kolundan; Sultan Mes'ud
Mirza'nın oğlu.
'A.+dın soñ 225a/1
[= 1]
- 'Alî Calayır Sultan Hüseyin**
Baykara'nın emirlerinden Hasan
Ali Calayır'ın oğlu.
'A.+dın 174b/10
'A.+nı 174b/9
[= 2]
- 'Alî Han I Devlet Han Yusuf Hayl'**in
büyük oğlu.
'A. 259a/6
'A. bile 258b/3
'A.+ğa 225b/1
'A.+nı 259b/13
'A.+nıñ 224b/6, 225b/2, 258a/10,
296b/1
[= 8]
- 'Alî Han II Sultan Hüseyin Baykara'**
nın emirlerinden Emir Ömer'in
oğlu.
'A. 206a/1
[= 1]
- 'Alî Han III k.a. bk. 'Alî Han**
Farmuli
'A. 325a/8,
'A.+ğa 296b/1, 296b/2
'A.+nıñ 296a/12
[= 4]
- 'Alî Han Bayındır Türkmen bey-**
lerinden; Sultan Hüseyin Bayka-
ra'nın emirlerinden.
'A. édi 175b/6
[= 1]
- 'Alî Han Farmulî Bâbur'un hizme-**
tindeki Hint emirlerinden.
'A. 329a/7, 376a/14
[= 3]
- 'Alî Mascıd Hayber yolu üzerinde**
bir mevkiin adı.
'A. 253a/14
'A.+ğa 243b/9
'A.+ka 233a/9, 243b/9
'A. suyu 244a/10
'A.+tın 233a/10
[= 6]
- 'Alî Seyyid k.a. bk. 'Alî Seyyid**
Moğul
'A. 216a/1
[= 1]
- 'Alî Seyyid Moğul Bâbur'un beyle-**
rinden.
'A. 209b/9
[= 1]
- 'Alî Sîstâni k.a. bk. Sultân 'Alî**
Argun
'A. 232b/9
[= 1]
- 'Alî Yüsuf k.a. bk. Yüsuf 'Alî**
Rikâb-dâr
'A. 375a/3, 381a/2, 381a/5
[= 3]
- 'alîk** Ar. At yemi.
'a. 351a/10
[= 1]
- 'âlîrak** Daha yüksek.
'a.+dur 177b/5
'a.+tur 340b/3
[= 2]
- 'Alî-şang I Kâbil'de Lamganat'ı**
teşkil eden üç tümeden (bk.
tümen) biri olup, Kâfiristan'ın
Mîl mevkiinin yakınındadır.
'A. 251a/8
'A. bile 133a/14
'A.+ğa 251a/13
'A.+ğa yavukrak 133a/8
'A.+nı 154a/14
'A.+nıñ 251a/13
'A. tümeni 133a/7, 133a/10,
214a/12
'A. yolu 133a/9
[= 4]

'Ali-şang II Çay; Kâfiristan'ın Mîl kısmından çıkar, Ali-şang vadisinden geçip, Alingar çayı ile birleştikten sonra Bârân suyuna dökülür.

'A. rûdı 133a/9

[= 1]

'Ali-şanglık Ali-şanglı, Ali-şang tümeninden olan.

'A. 251a/9

[= 1]

'Ali-şeng y.a. bk. 'Ali-şang I

'A.+ge 251a/13

[= 1]

'Ali-şîr Bég k.a. bk. 'Ali-şîr Bég Navâyî

'A. 164b/1, 170b/11, 173a/11, 174b/5, 176a/11, 177a/5, 179b/12, 179b/13, 180a/1, 180a/7, 180a/8, 180a/10, 180a/13, 360b/7, 360b/8

'A.+çe 171a/8

'A.+ge 180a/3, 180a/12

'A.+niñ 170b/8, 173a/7, 188b/7, 188b/7, 191a/6, 191b/7, 248b/3

'A. üçün 181b/11, 181b/12

[= 27]

'Ali-şîr Bég Navâyî Çağatay edebiyatının en meşhur şair ve mütefekkeri; Uygur kabilesinden olan Kıçkine Bahşi'nin oğlu; Sultan Hüseyin Baykara'nın okul arkadaşı ve beylerinden. *Hazâinü'ül-maânî* adı altında topladığı *Garâibü's-sıgar*, *Nevâdirü'ş-şebâb*, *Bedâiü'l-va-sat*, *Fevâidü'l-kiber* adlarında dört divanı ve altı mesnevisi vardır. Bunlardan 64 bin beyit tutan *Hayretü'l-ebrâr*, *Ferhâd ü Şîrin*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Seb'a-i Seyyâr* ve *Sedd-i İskenderî* adlı mesnevileri *Hamse'* sini teşkil etmektedir; altıncı mesnevisi ise, Attar'ın *Mantıku't-tayr* adlı eserinden çevirdiği *Lisânü't-tayr* dır. Farsça divanı da olan ve bu şiirlerini Fânî mahlası ile yazan şairin daha pek çok konuda yazdığı manzum ve mensur eseri bulunmaktadır. (d. 9 Şubat 1441 - ö. 3 Ocak 1501)

'A. édi 170b/5

[= 1]

'Ali-şîri 1. Ali-şîr tarzı.

'A. 180a/12

'A. (Nâz-ı 'Ali-şîri) 180a/14

2. Ali-şîr Nevâî'nin muarızlarından Bennaî isimli şairin, eşeği için, alışılmışın dışında, görülmemiş tarzda yaptırdığı palana verdiği isim.

'A.180b/1

'A. (Pâlân-ı 'Ali-şîri) 180b/1

[= 4]

alma Elma, gülgillerden bir ağaç ve onun meyvesi. bot. *Pirus malus*

a. 129b/2, 237a/6

a.+ça 284a/7

a.+nıhâlı 248a/7

a.+niñ (kıızıl alma) 284b/3

a.+sı 137b/14, 139b/5

[= 7]

Almâr Belh ile Herat arasındaki yol üzerinde bulunan bir mevkiin adı.

A. 184b/13

[= 1]

almâs Ar. Elmas.

a. édi 268b/6

[= 1]

al-minnatu li'llah Ar. Minnet ancak Allahadır, Allaha şükürler olsun.

a. 325a/1

[= 1]

altı Altı.

a. 130a/11, 135a/12, 149a/5, 170b/12, 231b/11, 232b/7, 233a/7, 233b/2, 236a/13, 251a/2, 273a/2, 273a/5, 288b/9, 326a/9, 343b/7, 349a/3, 351a/9, 351b/2, 351b/3, 362b/13, 363b/11, 364a/4, 364a/5

a. (ara altı kon-) 145a/11

a. (ara altı kürüh yér) 256b/8

a. (béş altı) 125b/5, 140a/2, 174a/12, 200b/8, 248a/7, 278b/14, 301a/2, 304a/3, 332b/12, 351b/12, 351b/14, 353b/6, 376a/4

a. (béş altı ay) 380a/1

a. (béş altı ayda) 226b/9

a. (béş altı gün) 215b/4, 249b/3, 264a/7

a. (béş altı miñ) 203b/4, 263b/4, 267a/9

- a. (b ş altı yıl) 174b/14
a. (b ş mi  altı mi ) 278a/2
a. (ge eni  avvalgi paharidin altı geri bol-) 370a/4
a. (iki y z on altı mi ) 290a/2
a. (kırk altı lek) 296b/10
a. (kırk altı mi  iki y z) 370a/1
a. (mi  altı y z) 309a/10
a. (on altı) 246b/5, 297a/3, 337a/2, 380a/8, 380a/13, 380a/14
a. (on altı g nl k m l er) 350b/1, 354b/9
a. (on altı mi ) 204a/1
a. (on altı on y ti g n) 206a/4
a. (on b ş on altı) 370a/3
a. (on b ş on altı mi ) 267a/10
a. (otuz altı lek) 376a/6
a. (s kiz mi  altı y z kırk) 289a/1
a. (toxsan altı ratı) 290a/7
a. (   mi  altı y z) 290a/1
a. (   paharda altı geride) 356a/6
a. (y girme altı) 353b/12
a. (y girme b ş y girme altı g nge tarttı) 331a/13
a. aylık 355b/10
a.+da (tarih-i toxsuz y z on altıda) 173a/10
a. geride 356b/2
a. g ndin so  156b/14
a. katla 288b/14
a. katla (y girme b ş y girme altı) 123b/7
a. lek 293b/7
a. mi  236b/1, 354a/12
a.+sıda 236b/3, 333b/14, 336a/13, 351b/6, 361b/7
a.+sıda (on altı) 222b/10, 242a/9, 247a/5, 249b/5, 305a/10, 305a/13, 331a/12, 354a/5
a.+sıda (y girme altı) 220a/9, 242b/2
a. y ti 157b/4, 225b/2, 236a/10, 254a/2, 263b/14, 264a/6, 283a/4, 353a/13
a. y ti g n 212b/11
a. y ti mi  210a/9, 332b/5
a. y ti yıl 164b/6
a. y z s ksen 291b/12
[= 109]

- altıncı Altıncı.
a.+da 254b/6
[= 1]
altmış Altmış.
a. 160b/1, 165a/4, 249a/3, 302b/13
a. (bir s 'atnı altmış k smat kıl-) 288b/13
a. (ge e g nd znı altmış k smat kıl-) 289a/2
a. (her gerini altmış bol-) 289b/14
a.+ a ( llig altmış) 305b/3
a. katla 290a/1
[= 9]
altun Altın.
a. 124b/10, 186b/9, 251b/11, 291a/9, 297a/3, 309a/2, 309a/3, 312a/12, 352b/2
a.+dın 352b/5, 352b/13
a.  gerlik top ak 296b/14
a.+ a 249a/3
[= 13]
altun ta ı Altın i in ağırlık  l s .
(Metinde altun ta ı, 500 mi -k l ve K bul ta ı ile bir sirdir.) 352b/2, 352b/3
a. u nukra 312a/10
[= 4]
 l  Far. Erik, g lgillerden bir a a  ve onun meyvesi. bot. *Prunus domestica*.
 . 129b/3
 .+sı 129b/8
[= 2]
 l -b l  Far. Vi ne, g lgillerden bir a a  ve onun meyvesi. bot. *Cerasus vulgaris*.
 . 129b/3
 .+lar 129b/4
[= 2]
 l  a Far. Erik bk.  l 
 .+dın 284a/10, 284b/2
[= 2]
 l dalık Bula mı lık, batmı lık, batmı  olan.
 .+i  ('i y n bile  l dalıgı )
312a/4
[= 1]
Alv r Mivat'ın merkezi olan korganın adı. (bk. korgan)
A. 325b/8
A.+dın 308a/10, 326a/14, 327a/5, 381a/3

- A. **ķorganı** 326a/8, 326b/9,
326b/10, 326b/12
A.+nı 326b/4
A.+nıñ 326b/12
[= 11]
'am Ar. 1. Amca.
'a.+ı ('ammı) 176a/2
'a.+ım ('ammım) 128a/11
2. Hala. krş. 'amma
'a.+ım ('ammım) 188a/13
[= 3]
'ām Ar. Umumî, genel.
'ā. 264a/9
'ā. (ruḥṣat-ı 'ām bolğan yo-
sunluķ bol-) 190b/7
'ā.+dur (ġalaṭ-ı 'ām) 285b/4
[= 3]
āmad Far. Gelme, geliş.
ā. u raft Geliş gidiş, gürüşme.
290b/3, 359a/2
ā. u raftı kıl- 308a/5
[= 3]
āmāda Far. Hazır.
ā. vu paydā 189b/8
[= 1]
amal Ar. Emel, istek.
a.+ı kıl- 143b/5
a.+ıġa 306b/9
a.+ıġa (öz amalıġa giriftār
bol-) 160a/2
a. kıl- 121a/1, 126a/8, 186b/12,
186b/13, 265b/1, 303b/7,
349b/10, 350a/5
a. kılıl- 126a/8
a. kılmas édi 170b/5
a. kılmay 205a/11
[= 14]
amalbid Sans. Turunġgillerden bir
aġaç ve meyvesi; Hindistan'da
yetişen, portakala benzeyen, ek-
řiliġi portakal ve limon kadar
olan bir meyvedir. bot. King'e
göre *Citrus decumana*;
Beveridge'e göre *Citrus*
medica ecidissima.
a.+dur 287a/13
[= 1]
'amalı Ar. Yapma, sun'î.
'a. 190b/9
[= 1]
amān Ar. Eminlik, emin olma; baġıř-
lama, baġıřlanma.
a. (māl-ı amān) 225b/11
a. (māl-ı amān sal-) 269a/7
- a.+da (cānı amānda bol-)
123a/12
a. tile- 158b/6, 211b/5, 326b/1
[= 6]
aman **ķara** Yaprakları muz aġacının
yapraklarına benzeyen bir tür
aġaç.
a.+nıñ 283a/1
[= 1]
amānlık Barış zamanı, hakimiyetin
saġlandıġı zaman.
a.+ta 213b/12
[= 1]
āmiḥta < Far. *ā miḥta* Karışık,
karışmış.
ā. üçün 134b/6
[= 1]
'āmıl < Ar. 'āmil İşçi.
'ā. 290a/13
[= 1]
'amıķ Ar. Derin.
'a. édi 153b/7
[= 1]
āmīn Ar. Öyle olsun, kabul et. (Duala-
rın sonunda söylenir.)
a. yā Rabba'l-'ālamīn! Ey
ālemlerin Rabbi kabul et!
348a/12
[= 1]
Amin Mīrzā Küçüm Han'ın elçisi.
A.+ġa 357a/14
[= 1]
Amin Muḥammad Tarḥan k.a. bk.
Amin Muḥammad Tarḥan
Arġun
A. 246a/3, 246a/5
[= 2]
Amin Muḥammad Tarḥan Arġun
Bābur'un askerlerinden.
A.+nı 230b/10
[= 1]
Amīr Ḥamza k.a.
A. 176a/8
[= 1]
Amīr Témür k.a. b.k. Témür Bég
A. (Sultān Huseyn Mīrzā ibn
Manřūr ibn Bayķara ibn
'Umar řayḥ ibn Amīr
Témür) 163b/6
[= 1]
Amīr 'Umar k.a. b.k. Amīr 'Umar
Bég
A.+nıñ 206a/1
[= 1]

Amir 'Umar Bég Sultan Hüseyin Mirza'nın emirlerinden; Ebülfeth ile Ali Han'ın babası.

A. édi 175b/9

[= 1]

Amir Vâhid Herat'ta bir mevkiin adı.

A. 191b/1

[= 1]

amirlik Emirlik.

a. 295a/13

[= 1]

âmiziş < Far. *âmiziş* Geçinme, uzlaşma.

â. (*husn-ı ihtilâf u âmiziş*) 290b/3

â. (*ihtilâf u âmiziş*) 236b/10

â.+da (*ihtilâf u âmiziş*) 187b/5

[= 3]

Amla Kâbil'de Eter civarında bulunan bir mevkiin adı.

A.+da 250a/3

A.+ga 249b/14

[= 2]

'amma Ar. Hala. krş. **'am²**

'a. *bégim* 188a/14, 331b/4, 344b/12, 380b/4

[= 4]

ammā Ar. Ama, fakat, ancak.

a. 254b/5

[= 1]

'amma Ar. Umuma mahsus olan.

'â. 147b/13

[= 1]

'amma-zâda Far. Hala oğlu.

'a.+lar édi 228a/12

[= 1]

'ammî Ar. Avamdan, halka mensup.

'a.+dur 181b/9

[= 1]

'ammilik Cahil, belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan.

'a. 206b/3

[= 1]

amn Ar. Eminlik, korkusuzluk, rahatlık.

a. *bol-* 132a/3

a. *u farâgatlık* 194b/13

[= 1]

amr Ar. İş.

a.+ga 185b/5

a.-ı irtikâb Kötü bir iş. 312a/2

a.-ı muhâlif-ı tab' u **'aql** Tabiat ve akla uymayan bir iş.

176a/9

a.-nı kıl- 189b/5

[= 4]

amratpal bk. **amratpal**

a.+dur 287a/12

[= 1]

Amrahâr Muradâbad'da bir mevkiin adı.

A.+dın 380a/6

A.+ga 380a/7

[= 2]

amratpal Sans. Hindistan'da yetişen turunçgillerden mandalina ile portakal arası bir meyve. Beveridge'e göre *mandarin-orange*, bot. *Citrus aurantium*. (Humayun'un E nüshasında yazdığı bu meyve ile ilgili notta, Bâbur'un sağlığında bu meyvenin tam mânasıyla tanınmadığı, onun bu yüzden meyveyi tatlı portakala benzettiği ifade edilmiştir. Humayun bu meyvenin tatlı olmamakla beraber, çok sevilerek yenilen bir meyve olduğunu ve tanındığını belirtmektedir.)

a.+dur 287a/12

[= 1]

amrî Ar. Bir iş, hadise, durum.

a.+dur 176b/3

a. édi 183a/11

[= 2]

amrûd Far. Armut, gülgillerden bir ağaç ve meyvesi. bot. *Pyrus communis*.

a. 129b/2, 287a/11

[= 2]

amşâl Ar. Emsal, denk olanlar, benzerler.

a.+ıdın (akrân u amşâl) 309a/1

[= 1]

amşıla < Ar. *amşila* Misaller, örnekler.

a. üçün 178b/14

[= 1]

Âmü Ceyhun; Batı Türkistan'da Pamir yaylasının güneyinden doğup, Tacikistan ve Afganistan topraklarını ayırarak, Tirmiz'den aşığıda Türkmen çölüne girip, geniş bir delta ile Aral gölünde sona eren 2620 km uzunluğundaki bir ırmak.

Â. daryası 124a/4

- Ā.+dın** 120b/12
Ā. suyu 120b/10
Ā. yakası 156b/1, 159a/3
 [= 5]
āmula < Sans. *ā malaka* Helile ağacı ve meyvesi. bot. *Terminalia*; İki türü vardır: kara helile bot. *Terminalia chebula*; sarı helile bot. *Terminalia citrina*; Beveridge'e göre *myrobalan-tree*, bot. *Phyllanthus emblica*; Redhouse'a göre *Emblic myrobalans*, bot. *Emblica officinalis*. (Metinde beş taraflı pamuk goncasına benzeyen sert ve tatsız bir meyve olup, çok faydalıdır ve güzel reçeli olur; çok küçük yapraklıdır ve ağacının görünüşü güzeldir.)
ā.+dur 284b/5
 [= 1]
'am-zāda Fa. Amca oğlu.
'a.+lar édi 228a/12
 [= 1]
ana Ana, anne.
a. 205b/5, 205b/8, 259b/7
a.+lık oğulluk Ana ve oğul. 343a/1
a.+m 156b/12, 200b/1, 200b/3, 200b/4
a.+m (uluk anam) 157a/4
a.+mdın 306b/2
a.+sı 134b/2, 163b/7, 166a/5, 166a/14, 166b/2, 167a/10, 167b/8, 167b/9, 168b/7, 182b/14, 191b/11, 200b/2, 208a/2, 234b/14, 305a/14, 342b/7, 342b/14
a.+sı bile 191b/13
a.+sı édi 169b/9, 169b/10, 176a/5
a.+sığa 268b/14
a.+sını 268b/14
a. tarafıdın 171b/10
 [= 34]
aña bk. ol
anār Far. Nar; nargillerden ağaç ve meyvesi. bot. *Punica granatum*.
a. 129b/2, 132b/4, 140a/8, 245a/10, 245b/1
a. émes 140a/7

- a. güli** 287b/4
a.+ı 132a/7, 132a/10, 140a/7
a.+ıdın 140a/8
a.+lar 245a/11, 245a/13
a.+ları 245a/13
a.+larıça émes édi 245a/13
a.+larını 140a/8
a. yıgaçı 284b/4
 [= 17]
anba < Sans. *anb* Hint kirazı; sakız ağacıgillerden bir ağaç ve meyvesi. bot. *Mangifera indica*. (Metinde **Kârdî-şaftâlûya** benzer bir meyvedir; Hindistanlıların bu kelimedeki *b* sesini harekesiz olarak telâffuz etmeleri, Türkler arasında manası müstehcen başka bir kelimeyi hatırlattığından, **nağzak** adı ile anılmaktadır.)
a. 339b/10
a.+dur 282b/3
a.+nı 282b/9
 [= 3]
Anbâhar Hindistan'da Hoca Hızır ile Pâlî Yâli arasında bir geçidin adı.
A. 221a/1
A. kötüli 221a/11
 [= 2]
Anbâla Pencap'ta aynı adı taşıyan mıntıkanın merkezidir.
A.+dın 262a/10
 [= 1]
anbalî < Far. *anbala*, Hint. *imli*, Sans. *amlika* Demirhindi < temr-i Hindî; baklagillerden sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç ve meyvesi; 24 m kadar büyüyebilen bu ağacın 2 cm uzunluğunda almaşık dizilişli, tüysü yaprakları vardır. bot. *Tamarindus indica*. (Metinde **hurmâ-yı Hindî**'ye verilen addır; **büyâ** yaprağına benzeyen küçük yaprağı vardır; çok güzel görünüşlü, gölgesi çok olan, oldukça yüksek bir ağaçtır.)
a. 300a/4, 303a/3
a.+dur 283a/10
 [= 3]
anbiyâ < Ar. *anbiyâ* Nebiler, peygamberler.

- a.+nı** 'alayhimu's-salām
176b/1
[= 1]
- ancır** Far. İncir; dutgillerden bir ağaç ve meyvesi. bot. *Ficus carica*.
a.+ğa 284b/5
[= 1]
- Andaḥūd** Özbekistan'da, Belh ile Merv arasında, Amu Deryanın güneyinde, Belh' in 88 mil ve Şaburgan'ın 25 mil batısında, çöl ile dağlar arasında müstahkem bir mevkiin adı.
A. 122a/5, 165a/10, 168a/8, 168b/5, 175a/11, 204b/1, 204b/2
A.+ta 204b/1
[= 8]
- anda** bk. ol
- andaḳ** bk. ol
- andām** Ar. 1. Vücut, beden; boy bos, biçim.
a. (şir-andām boyluḳ) 164a/10
a.+ı 277a/11, 287a/6, 287a/9
a.+ında 284a/11
2. Biçim, düzen, ıntizam, usûl.
a. 291a/3
a. (sıyāk u andām) 290b/4
a. bile 300b/2
[= 8]
- andāmlik** Vücut, beden, biçim; biçimli, şekilli.
a. 286a/9, 286a/9
a.+tur 279b/3, 286b/6, 287a/11
[= 5]
- Andar-āb** I Kâbil vilâyetinin doğusunda ve Hindukuş'un kuzeyinde bulunan dağlardan biri ve aynı ismi taşıyan nehrin adı.
A. 140b/2
A. suyu 123a/14, 123b/1, 130b/8
- Andar-āb** II Bedaḥşan'ın güneydoğusunda, Kâbil'in kuzeyinde bulunan bir şehrin adı.
A. 125b/10, 130b/5, 332b/1
A.+ka 238a/6
A. vilâyatı 128a/6
[= 9]
- Andarāba** Sin'in bir kolu olan Suhan nehrinin sol sahilinde bulunan korgan (bk. ḳorgan).
A. 231b/14
A.+ğa 230b/14
A. ḳorganı 231a/1
[= 3]
- Andicān** Fergana'nın merkez şehri ve civarını ihtiva eden şehir adı.
A. 131b/8
A.+da 156a/5
A.+dın 352b/12
A.+nı 122b/13
A.+nıñ 176a/6, 234a/4
A. vilâyatı 140b/4, 181a/11, 200b/10, 200b/12, 236a/9
[= 11]
- Andicānī** Andicanlı, Andican'a mensup.
A.+dın 144b/4
A.+lardın 144b/3
[= 2]
- andın** bk. ol
- āndī** Hint. Hindistan'da yazları peşkel mevsimine yakın (bk. peşkel), dört beş defa kuzey rüzgârı eser; bu rüzgarın şiddetinden her yer toz toprak içinde kalır ve göz gözü görmez; Hintlilerin bu hâle verdikleri ad.
ā. 291b/5
[= 1]
- andīşa** Far. Düşünce, vesvese.
a.+dın 253a/12
a. kııl- 359b/1
a. vu mulâḥaza kıılmay 202b/7
[= 3]
- anı** bk. ol
- anıñ** bk. ol
- añla-** Anlamak.
a.-p 155b/13, 329b/14
[= 2]
- 'anif** Ar. Şiddetli, sert.
'a. 252a/7
[= 1]
- ān-rüy** Far. Öte taraf.
a.-ı āb-ı Satluc Setluc suyunun öte tarafı. 292a/7
[= 1]
- ansab** Ar. Uygun, münasip.
a. u avlā körün- 335b/11
[= 1]
- ant** Ant.
a. (Téñriniñ kelāmı bile ant iç-) 315a/1
a. bér- Söz vermek, yemin etmek. 326b/14
[= 2]
- anvā'** Ar. Neviler, çeşitler.
a. 155a/9, 158a/9, 159a/6, 381a/10

- a. (her anvā') 143a/4
a. (pur-anvā') 136a/1
a. bol- 284a/10
a.+ını 202a/11
[= 8]
anvā'i Ar. Çeşitli, türlü.
a. 160a/5
[= 1]
Anvār Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Agra'nın 7 kürûh (bk. kürûh) mesafesinde, Cun ırmağı üzerinde bulunan bir köyün adı.
A.+dın 331b/12, 358a/2
A.+ğa 331b/12
A. kenti 357a/13
[= 4]
apağ Apak, bembeyaz. (Metinde özel ad olarak da görülmektedir.)
a. (Mullā Apak) 296a/6, 304b/2, 310a/14, 332b/7
a. (Seyyid Mirzā Apak) 168b/2
a. aqar- 240b/10
a.+ka (Mullā Apak) 335b/13
a.+niñ (Mullā apak) 310b/5, 377a/1
[= 9]
Apak Bégim Sultan Hüseyin Baykara'nın karısı; Papa Ağaça'nın süt kardeşi.
A. 168b/2
A. édi 169b/1
A.+niñ 169b/9
[= 3]
Apak Han Şahruh Mirza'nın Kâbil valisi olan Mîr Ali Bey'in oğlu; Baba Kâbilî ve Derya Han'ın kardeşi; sonraları kendisine Gazi Han adı verilmiştir.
A. 225a/1
[= 1]
'ār Ar. Utanma, utanç.
'ā.+dur ('ayb u 'ār) 271b/10
[= 1]
ara 1. Ara, aralık, yer, mahal; iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesafe, açıklık.
a. 127b/2
a. (bu ara) 135b/11
a. altı qon- 145a/11
a. altı kürûh yér 256b/8
a.+da 131b/8, 235a/4
a.+da (bu arada) 219b/9, 275a/4
a.+da (ol arada) 230b/4, 350b/9
a.+da (üç arada qon-) 150b/12
a.+da bir qon- 126b/10, 147b/10
a.+da ékendür (ol arada) 248a/2
a.+da qon- 333a/9
a.+da tüşken şulh işi 358b/14
a.+dağı 192a/4, 219a/10, 223a/8,
a.+dın (bu aradın) 229b/11
a.+dın (ol aradın) 274b/14
a.+ğa (ol arağa) 261a/12
a. iki qon- 258a/7, 263a/10, 267b/11, 376a/10, 379a/7
a. qon- 146a/5, 146b/5, 147b/7, 152a/5, 251b/9, 255a/10, 261b/11, 264a/13, 328a/2, 333a/5, 379a/12
a.+mız 221a/13
a.+niñ (bu araniñ) 359a/9
a.+sı 131b/14, 187a/1, 187b/9, 188a/1, 310b/14, 333a/4
a.+sı bile 134a/2, 162b/1, 162b/9, 235b/14, 240a/11, 273a/7
a.+sıda 127b/2, 129a/4, 130a/8, 130a/12, 130b/4, 136a/5, 147a/1, 149a/7, 149b/7, 150a/4, 153a/9, 157b/2, 197b/6, 197b/12, 224a/4, 239b/8, 252a/11, 282a/6, 296a/12, 300b/4, 332b/11, 333a/1, 333a/7, 337b/3
a.+sıdadur 132a/10, 132b/13
a.+sıdağı 127a/13, 213b/12, 232a/4, 233b/13, 248b/14, 257a/13, 275b/13, 330b/6
a.+sığa 221b/10, 231b/11, 273b/14
a. dört qon- 326a/8
2. İki olguyu birbirinden ayıran zaman, fasıla.
a. 312a/4
a. (érte ara) 369b/10
a.+da 358b/1
a.+ğa tüş- 139b/8
a.+ge tüş- 329a/14
a.+sı (iki namāz arası) 137b/10, 257b/14
a.+sıda 132a/3, 139b/13, 237b/2, 263b/10, 340a/4, 344a/2, 344a/9, 345a/1, 353b/6
a.+sıda (iki namāz arasında) 125a/9, 226a/7, 226a/9, 340a/4, 363b/6

a.+sıda (namâz-ı şâm arasında) 344b/9
a.+sığa yakın (iki namâz arası) 237a/3
a.+sığaça (iki namâz arası) 160b/3
3. Kişilerin, toplulukların ve toplu şeylerin birbirlerine karşı olan ilgisi; görünür, algılanır durum.
a. (bizniñ ara) 120a/8
a.+da 201b/6
a.+da (bizniñ arada) 120a/8, 124b/6
a.+da (Téñri rızâsını arada kör-) 207b/7
a.+ğa (muşâlağa arağa salıl-) 229a/12
a.+ğa (sözler arağa tüş-) 213a/5, 355a/8
a.+ğa (sözni arağa sal-) 299a/6, 375b/13
a.+ğa (şulh sözünü arağa sal-) 215a/5
a.+ğa sal- 127b/4, 237b/11
a.+mızda (bizniñ aramızda) 121b/6
a.+sıda 121b/1, 131b/2, 136a/14, 149b/4, 172b/4, 192b/8, 278a/3, 279b/1, 279b/5, 283a/1, 284b/10, 285a/2, 294a/5, 382a/2
a.+sıda (él arasında) 197a/6, 374b/13
a.+sıda (él arasında bu söz bar édi) 370b/7
a.+sıda (hayl arasında) 218a/9
4. Toplu bulunan nesnelere veya kimselerin içi, ortası.
a.+da (için arada) 158b/10
a.+ğa al- 203b/9
a.+ları 141b/12
a.+larıda 141b/11, 288a/6, 340b/8
a.+larığa 190b/9
a.+sı édi 208b/13
a.+sıda 125a/8, 135a/8, 153a/5, 192b/2, 208b/8, 210b/13, 226a/5, 230a/8, 239b/7, 264a/4, 264a/6, 274a/6, 339b/10
a.+sıda (kitâb arasında keltürül-) 176b/4
a.+sıdağı 147a/9, 344a/5
a.+sıdın 291a/6
a.+sığa 195b/13, 204a/3, 243b/13

a.+sını 311a/9
[= 175]
‘Arab Arap; Arap halkına mahsus olan.
‘A. 129a/3, 282b/14, 285b/3, 288a/1, 293b/7
‘A.+dur 131a/14
‘A.+nı (ğayr-ı ‘Arab) 129a/3
[= 7]
araba Araba.
a. 264a/3, 264a/3, 264a/5, 264a/11, 264a/12, 265a/2, 266b/14, 310b/13, 311a/1, 311a/3, 311a/8, 315b/8, 333a/7, 333a/8, 347a/7, 350b/3, 354a/11, 354a/12, 363b/13
a.+dın taşkarı 354a/14
a.+lar 264a/6, 315a/14, 333a/4
a.+lar bile 316a/8
a.+lar édi 311a/1
a.+larını (zarb-zanlıq arabaları) 336b/7
a.+larını 310b/11, 310b/12, 310b/13, 315b/2, 316a/4, 337b/11, 362a/6, 362a/7, 363b/14
a.+larını (zarb-zanlıq araba) 363b/12
a.+larınıñ 264a/4
a.+nı 315b/2
a.+nınıñ 354a/14, 354b/2
a.+sını (qazan arabası) 275a/13
[= 41]
‘Arabistân Arabistan; Kızıldeniz ile İran körfezi arasında bulunan yarımada.
‘A. durrâcları 279a/11
[= 1]
‘Arabiyyat < ‘Arabiyyat Arapça gramer ve belâgat konularını ihtiva eden ilim.
‘a. ‘ilmı 178b/13
‘a. ‘ulümü 177b/9
[= 2]
‘Arabî Arapça.
‘A. 131b/4
[= 1]
arâcif Ar. Uydurmalar, düzmeler.
a. habar 348b/4
a. söz 150a/8
[= 2]
‘arafa Ar. Dinî bayramlardan bir önceki gün ve gece.

- 'a. geçesi 244a/12
[= 1]
- 'arax Ar. 1. Ter.
'a. 'arax bol- 236a/4
2. Alkollü içki, rakı.
'a. iç- 227b/2 227b/7, 227b/7,
227b/8, 227b/10, 255b/1, 260a/8
'a. içedür- 227b/2
'a. içil- 227a/8, 227a/13, 228b/6,
229a/7, 254b/8, 268a/2
'a.+ka hal kılıp iç- 306b/11
'a.+niñ 227a/13
'a. ok iç- 227b/1
'a. tart- Rakı elde etmek, üretmek.
283b/1, 283b/2
'a. u çağır şuhbatı 227b/11
[= 21]
- aral Moğ. Ada.
a. 150b/14, 151a/5, 363b/12
a.+da 151a/1, 151a/3, 352a/7,
361b/13, 364a/14, 366b/4,
371b/10, 374b/6, 379a/9
a.+da ok 379b/3
a. da ok bol- 379b/4
a.+dın 336b/7
a.+ga 151a/7, 336b/7, 379b/12
a.+nı 363b/12, 364b/1, 379b/11
a.+niñ 151a/8
[= 22]
- aralık Ara, aralık, yer; iki şey arasın-
daki açıklık, mesafe.
a.+dağı 214a/1
a.+ı (aralığı) 369b/2, 370a/8
a.+ıda (aralığıda) 126b/12,
135b/13, 228a/7, 233b/8, 254b/5
a.+ıdağı (aralığıdağı) 251a/9,
328a/2, 330b/6
a.+ıkığa (aralığıga) 219b/3
a.+ıka 219b/3
a.+lardadur 141b/12
a.+nı 197b/14
a.+ta 132a/2, 229b/10
[= 17]
- ārāmīda Far. Dinlenen, rahat olan.
ā. 187a/11
[= 1]
- ārāsta Süslenmiş, donatılmış.
ā. 187a/9, 189b/7
[= 2]
- Ārāyış Gemi adı. (Ārāyış Han'ın he-
diye ettiği gemiye Bâbur onun
adı vermiştir.)
Ā. 368a/2
Ā. kemesi 377a/9
[= 2]
- Ārāyış Han Hint emirlerinden.
Ā. 333b/10, 368a/1, 373a/2
Ā.+niñ 261a/8, 333b/9
[= 5]
- 'araz Ar. Tesadüf.
'a. kim Tesadüfen, tesadüf eseri
olarak. 153b/2
[= 1]
- arb Hint. Hindistan'da bir sayı adı.
(Metinde 100 bin, 1 lek; 100
lek, 1 kürür; 100 kürür, 1
arbdır.)
a. 290a/11
a.+nı (yüz arb) 290a/11
[= 2]
- arbāb Ar. İleri gelen; başkan, reis.
a.+ıdın 251b/12
a.+lar 233b/9
a.+ları bile 224b/7
[= 3]
- arça Ardıç; servigillerden bir ağaç.
bot. *Juniperus*. (Özb. *ar-
ça* "Serviler ailesine mensup,
iğne yapraklı, daima yeşil olan
ağaç"; Kır. *arça* "Ardıç ağa-
cı")
a.+sı 141a/6
a. yığacı 141a/11
[= 2]
- arçalık Ardıçlık, ardıç korusu.
a. 140b/2
[= 1]
- arg Far. İç kale. krş. erg
a.+tağı 212a/6
[= 1]
- argamçı Moğ. 1. Urgan, ip.
a. 274a/9
a.+ga 153b/8, 274a/7
a.+lar 264a/5, 311a/9
a.+niñ 274a/7
2. Uzunluk ölçü birimi olarak.
a. (bir argamçı buland kaya)
343b/8
[= 7]
- argavān Far. Erguvan, baklagillerden
çalı veya ağaççık. bot. *Cercis
siliquastrum*
a. (kızıl argavān) 137a/8
a. bile (sarığ argavān) 137a/8
a. güllü 137a/6
a.+ı (sarığ argavān) 137a/7
[= 4]
- argavānī Far. Kırmızı renkte olan.

- a. 232a/9
a. **gül** Kırmızı renkte olan çiçek.
232a/9, 232b/1
[= 3]
- argavānzār** Far. Erguvanlık, erguvan korusu.
a. 137a/2, 137a/3
a.+**dın** **özge** 137a/3
a.+**ğa** **muşrif** Erguvan bahçesine bakan. 137a/6
[= 4]
- Argun** Şah Şüca Bey ile kardeşi Muhammed Mukim Bey.
A. **bégləri** 207a/11
A.+**lar** 211a/1
A.+**larını** 208b/10
A.+**larınıñ** 208b/10, 210a/8
A.+**nı** 260a/4
[= 6]
- arığ** I Yorgun.
a. **al-** Bir kimseyi yorgun durumda iken ele geçirmek. 160a/1
- arığ** II Ark, su kanalı.
a. 136b/8
a. **çıkarıl-** 248b/9
a.+**lar** 353b/13
a.+**larga** (ahmıl arığ) 210b/10
[= 5]
- arığ** Ark, su kanalı.
a. 136b/9, 137a/9, 273b/8, 274b/8
a. **bile** 128a/13
a. **çıkar-** 128a/12
a. **çıkarıl-** 248b/9
a. **édi** (Kırık Arığ) 252a/14
a.+**ı** (arığı) 302b/1
a.+**lar** (ahmıl arığ) 210b/13
a.+**lardin** 211a/4, 211a/4
a.+**nı** 136b/10
a.+**nıñ** 137a/13
a.+**tın** 302b/2
[= 15]
- Arınd** Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde bir ırmak adı. (Metinde **Dalmūd**'dan yirmi iki **kürüh** mesafede bulunan **Güvāra**'nın yanında bulunmaktadır.)
A. **suyı** 379a/12
[= 1]
- arıt-** Arıtmak, temizlemek.
a.-**ıp** 282b/13
a.-**kaç** 285b/11
a.-**ur** 312a/8
[= 3]
- '**arıyyatī** < Ar. '*āriyyatī* Geçici olarak.
'**ā.** 304a/8
[= 1]
- '**arız** < Ar. '*āriḥ* Zuhur eden, ortaya çıkan.
'**ā.** **bol-** 156b/12
[= 1]
- '**arıza** < Ar. '*āriḥ* Hastalık.
'**ā.** **bol-** 346b/4
'**ā.+dın** 346a/13, 346b/6
[= 3]
- '**ārī** Ar. Boş, beri.
'**ā.** (-**dın** '**ārī**) 178b/7, 303b/9
[= 2]
- Ārī** Bengale'de Şahâbâd'in merkezi.
Ā. **pergenesı** 368b/9, 369b/2
[= 2]
- '**arız** Ar. Geniş.
'**a.** **émes** 153b/7
[= 2]
- arğa** Arka, geri.
a. **da koy-** Geride bırakmak.
270a/8
a.+**ğa** 354b/2
a.-**ğa** (**korgannı arğağa al-**)
297b/8
a.+**mğa** 194b/7
a.+**nā oğ bar-** 241a/8
a.+**sı** 276a/14, 277b/1, 278b/12, 279a/7, 280a/5, 280a/11, 280b/13, 281a/4, 281a/5
a.+**sıda** 135a/1, 208a/7, 237b/14, 247a/14, 264a/12
a.+**sıdağı** 126b/14, 247b/6, 277b/2
a.+**sıdın** 134b/8, 247a/9
a.+**sıdın koyırağ** 277b/2
a.+**sığa** 230a/5, 230a/7, 230b/3, 237b/14, 238b/3, 238b/5, 238b/10, 266a/14, 266b/6, 266b/8
a.+**sığa tüş-** 370a/13
[= 36]
- arğargulça** Argalı, Türkistan'ın doğusundaki dağlık bölgede yaşayan yaban koyunu türü. zool. *Ovis ammon*. (Metinde Kâbil vilâyetinin dağlarında bulunduğu ve **kızıl keyik** olarak da bilindiği belirtilmektedir.)
a. 141b/13
a.+**nıñ** 276b/11
[= 2]

ārmān Far. Arzu, istek.

ā.+1 247b/4

[= 1]

arpa Arpa, buğdaygillerden bir bitki.
bot. *Hordeum vulgare*

a. 380a/10

a.+sını 251b/2

[= 2]

arra taşı Lamganât'ta Dere-i Nur köyünde yapılan meşhur iki şaraptan daha sert ve sarıca olanına verilen ad. (Kelime anlamı "bıçkı taşı" demektir.) krş. sūhān taşı

a. 133b/8, 133b/8, 133b/9

[= 3]

'arşa Ar. Arsa, yer, meydan.

'a.+dın 253a/10

[= 1]

art- Artmak.

a.-adur 331b/3

a.-kan 153a/8, 359b/10

a.-kanda 166b/3

a.-madı 166a/4

a.-tı 367b/7

a.-tı ékin 275b/5

[= 7]

artmak Denk.

a. artmak 212a/13

[= 1]

arttur- Arttırmak.

a.-up 229b/3

[= 1]

artuğrak Daha fazla.

a. 144b/3, 296b/9, 298a/5

a.+dur 138a/3

[= 4]

artuğ Artık, fazla.

a. 166a/13, 193b/5, 223a/11, 277b/7

a. bol- 199b/11

a.+1 namāzlar öte- Nafile namazı kılmak. 173a/4

a.+sı 168b/6, 221a/9, 302b/12

a.+sı namāzlar öte- 173a/4

[= 10]

artuğrak Daha fazla.

a. 298a/5

a.+dur 137b/14

[= 2]

aruğluk bk. aruğluk

a.+ıdın (aruğluğıdın) 222a/12

[= 1]

aruğluk Zayıflık, zayıf olma hâli.

a.+1 maḥallı (aruğluğu maḥallı) 223a/4

[= 1]

'arūz Ar. 1. Aruz vezni.

'a. 171a/3, 181b/8

'a.+ (musaddas-ı maḥbūn 'arūz u żarb) 346a/14

'a.+ğa 171a/4

2. Aruz vezni hakkında yazılmış eser.

'a.+1 180b/6

[= 2]

arvah Ar. Ruhlar.

a.+ığa (ḥatm u du'alar barganlarını arvāḡığa kıl-) 157a/7

[= 1]

'arż I Ar. Genişlik.

'a.+1 157b/2, 226a/6

'a.+1 (cav 'arżı bol-) 351b/3

'a.+ıdın 367b/6

[= 4]

'arż II Ar. (Büyük bir makama) anlatma, bildirme; sunma, huzura çıkarma.

'a.+ğa yét- 215b/11, 225b/14

'a.+ğa yétkür- 146a/5, 146a/7, 146b/6, 147a/5, 148b/1, 214a/12, 222a/10, 235a/9, 242b/6, 244b/9, 254a/13, 265a/3, 299b/1, 303b/3, 315b/14, 381b/12

'a. kıl- 121a/4, 149b/12, 152b/1, 176b/13, 208b/4, 209a/1, 215a/1, 229b/10, 243b/2, 255a/1, 255b/12, 258a/14, 299a/12, 361a/14, 370b/5, 374a/12, 379b/10, 381b/4, 381b/9, 381b/10

'a. kıldur- 121b/10

[= 39]

'arż-dāşt Far. Dilek, istirham, arzu-hâl.

'a. 226a/2

'a.+1 307b/8

'a.+ıda 207a/7

'a.+ını 241b/8

'a. kıl- 183b/7, 350b/10

'a.+lar 207a/6, 207a/8, 227a/4

'a.+ları 261b/4, 301b/12

'a.+larını 227a/6, 345b/5

[= 13]

'arża Ar. bk. 'arż II

'a.+ğa yétkür- 363b/8

[= 1]
 'arzâ-dâšt Far. bk. 'arz-dâšt
 'a. 226a/2, 355b/5, 365b/2
 'a. bile 366b/12
 'a.+1 307b/8, 363b/7, 364a/7,
 365b/1, 370b/9, 374b/13, 375a/8
 'a.+ıda 365b/4
 'a.+ını 357a/7
 'a. kıl- 183b/7, 349a/1, 356a/3,
 366b/10, 367a/3
 'a.+larda 345b/10
 'a.+lardın 348a/9
 'a.+ları 261b/4, 301b/12, 365a/14
 'a.+larını 345b/5, 356a/14
 'a.+nı 365b/6

[= 26]
 arzanda Far. 1. Değer, lâyük.
 a.+sı 151b/5
 2. Değeri düşük.
 a. 151b/7

[= 2]
 arzânlik Ucuz.
 a.+tur 138a/4

[= 1]
 ârzû Far. Arzu, istek.
 â.+sı 188a/10
 â. vu ıstıyâk 360b/12

[= 2]
 ârzümandlık Görmeyi arzulu, has-
 retli. (Mektupta kullanılan bir ifa-
 de).
 â. bile salâm 361a/3

[= 1]
 as- Asmak.
 a.-ar mahalda 215b/12
 a.-ip 158b/8
 a.-ip (âvizân asıp kıl-) 289a/9
 a.-ip koy- 284a/6
 a.-tı 250a/7
 a.-tılar 258b/4

[= 6]
 Asad I Cancûha kabilesinin başkanı
 olan Melik Hast'ın asıl adı. bk.
 Melik Hast Cancûha

A.+dur 223b/6
 A.+nı 223b/7
 [= 2]

Asad II Ar. Aslan burcu, burçlar kuşa-
 ğı üzerinde Yengeç ile Başak
 burçları arasında yer alan burcun
 adı. krş. Bādūn

A. 288b/3
 A.+ta 284a/13
 [= 2]

As'ad Bég Sultan Hüseyin Baykara'
 dan itibar görüp, hizmetine giren
 Türkmen beylerinden.
 A. 175b/7

[= 1]
 Âşafî Sultan Hüseyin Baykara'nın
 şairlerinden; vezirzade olduğun-
 dan bu mahlası almıştır; Sultan
 Ebu Said Mirza'nın vezirlerinden
 Hoca Nimetullah'ın oğlu; Bâbur
 Horasan'da bulunduğu bir sırada
 onun hizmetine girmiştir. (ö.
 1514 veya 1520)

Ā. 179b/3
 Ā. édi 179b/3

[= 2]
 'asal Ar. Bal.
 'a. 129b/6, 129b/7, 242b/2

[= 3]
 âsân Far. Kolay.
 â. 275a/12, 275a/13, 283a/7,
 362a/4

â.+dur 302b/8
 â. kıl- 267a/8
 [= 6]

âsânlik Kolay, kolay geçen.
 â. bile 252a/1, 354b/14

[= 2]
 âsânrak Daha kolay.
 â. 250b/5

[= 1]
 aşar Ar. Eser, iz, belirti, nişan.
 a. (hüşdın aşar bol-) 185b/5
 a. kalmaydur 211a/14

[= 2]
 âşâr Ar. Eserler, izler, belirtiler
 â. u 'alâmat 170a/2, 254b/5,
 274b/7

[= 3]
 Āsâr Hint. Yaz mevsimi (bk.
 tâbıstân) aylarından İkizler
 burcuna tekabül eden ayın adı.
 krş. Cavzâ

Ā. 288b/1
 Ā.+dur 288b/6
 [= 2]

aşarî Ar. Bir eser, belirti, iz, nişan.
 a. 252a/14
 a. kalmaydur 211a/14

[= 2]
 'Asas k.a. bk. H'âca Muḥammad
 'Ali
 'A. 228b/7, 229a/8, 248a/5,
 250a/13, 250b/1

- 'A. **édi** 244a/7, 312a/13
[= 7]
- Āsāyış** Gemi adı.
A. 367b/14, 377a/11
Ā.+ı **üçün** 377b/13
Ā. **kéme** 372a/1
Ā. **kémesi** 371b/14, 377b/5
[= 6]
- asbāb** Ar. Gereçler, levazım.
a. 247a/12
a. (**uruş asbāb u ālātı**) 350b/3
a.+ı 122b/1, 216b/10, 235a/10
a.+ıdur 333a/14
a.+ıga 298a/7
a.+ını 192a/3, 217b/2, 336b/3
a.+niñ 264a/7
a. u **ālāt** 189b/7, 264a/8, 311a/10, 315a/14, 345a/11, 351a/1
a. u **maşāliḥ** 370b/2
[= 18]
- Asd** Metinde Hindistanlıların, bazan harekesiz olarak, yani sondaki ünlüyü söylemeden, bazı kelimeleri, meselâ **ḥabar**'ı **ḥabr**; **Asad**'ı **Asd** şeklinde, telâffuz ettikleri ifade edilmektedir. bk. **Asad I**
A. 223b/7
[= 1]
- aşḥāb** Ar. Bir derviş kişinin sohbetinde bulunanlar.
a.+ı (**murid u aşḥāb**) 304b/5
[= 1]
- '**āşī** Ar. Asi, baş kaldıran.
'ā. 253a/13
[= 1]
- āsibi** Far. Bir belâ, musibet.
ā. (**zarār u āsibi yétme-**) 369a/4
ā. **yétme-** 157b/10, 376b/6
[= 3]
- aşil** Ar. Asil, soylu.
a. 163b/9
[= 1]
- '**Askarī** k.a. bk. '**Askerī**
'A.+ga 293b/12, 371a/8, 372b/7, 373a/11
[= 4]
- '**Askerī** Timur neslinin Miranşah kolumdan; Bâbur'un Gülruh'tan olma oğlu; Bâbur öldüğünde 12 yaşında Multan valiliğinde bulunuyordu. (ö. 1557)
- 'A. 339a/2, 350a/12, 350b/5, 351b/12, 353b/8, 362b/2, 371a/9, 374b/4, 374b/14, 378a/8
'A. **bile** 362b/3, 374a/3, 375a/1
'A.+**din** 372b/6
'A.+**ge** 350a/13, 350b/13
'A.+**ni** 350b/4, 350b/11, 374b/14
'A.+**niñ** 355b/3, 372a/10, 374b/4
[= 22]
- aşl** Ar. Asıl, esas, gerçek.
a.+**da** 276b/1
[= 1]
- aşlā** Ar. Asla, hiçbir zaman.
a. 135a/5, 135b/1, 137a/1, 137a/3, 142a/2, 153a/2, 153b/7, 159b/2, 159b/3, 171b/2, 195b/12, 228b/12, 240a/1, 253a/4, 271b/13, 273a/9, 273b/5, 273b/9, 273b/11, 279a/4, 341a/11
[= 21]
- aşlī** Ar. Asıl, temel, esas olan.
a. 174b/9, 191a/11, 223b/5, 272a/2, 348a/2
[= 5]
- āsmān** Far. Asuman, gök.
a. **bile** 153a/3
a.+**niñ** 153a/9
[= 2]
- aşnā** Ar. Esna, bir işin yapıldığı an, sıra.
a.+**da** (bu **aşnāda**) 157a/12, 162a/1, 224b/2, 329b/2, 370b/4
a.+**da** (**oşbu aşnāda**) 121a/8
a.+**da** (**oşol aşnāda**) 304b/5, 374b/4
a.+**sıda** 204a/4, 229a/1, 246b/11, 312a/1, 312b/7, 374b/3, 377b/8
a.+**sıda** (-ür **aşnāsıda**) 352a/6
a.+**sıda** (**uruş aşnāsıda**) 210b/5, 310b/7
[= 18]
- asra-** Muhafaza etmek, korumak.
a.-**dılar** 197a/9
a.-**madiñ** 255a/3
a.-**mağan cihatıdın** 254b/14
[= 3]
- asru** Çok, fazla.
a. 128b/14, 131b/14, 138b/6, 147b/12, 152b/6, 153a/11, 169a/12, 170a/1, 170a/9, 170a/10, 170a/13, 173a/14, 180b/7, 184b/8, 192b/14, 193a/10, 194b/9, 195a/4,

210b/12, 231b/9, 233a/4,
245b/10, 246b/10, 246b/12,
252a/4, 257a/1, 274a/12,
287b/9, 296a/7, 298b/13,
309b/11, 325a/13, 334b/1,
344b/6, 349b/2

[= 35]

ast Alt.

a.+ıda 227a/11, 249b/10, 277b/4,
324b/13

a.+ıda (ayak astı) 239b/13

a.+ıda ok 126a/4

a.+ıdadur 243b/3

a.+ıdağı 341a/7

a.+ıga 157a/14, 157b/2, 306b/9,
376b/8

[= 12]

Astar-âb Gazne civarında bir mevkiin
adı.

A. 162b/10

[= 1]

Astarâbâd Bu günkü adı Gürgân'dır;
İran'ın Mazenderan bölgesinde,
Hazar denizinin güneydoğusunda
ve 37 km uzağında bulunan şe-
hir. krş. Gürgân

A. 165b/10, 166b/8

A. durrâcları 279a/11

A. çerigi 171b/1

A.+ka 165b/11

A.+nârancı 286a/13

A.+nı 173a/13

A.+ta 165a/6, 165a/6, 166b/11,
168a/11, 171a/13

A.+tın 173a/13

[= 13]

astur- Astırmak.

a.-up 206b/5

[= 1]

âsûda Far. Rahat, gâilesiz.

â. 196a/12

[= 1]

âsûdalık Rahatlık.

â.+ıñ (âsûdalığıñ) 312a/4

[= 1]

Asûk k.a. bk. Asûk Hindû

A. 342b/9

A. bile 343a/1

[= 2]

Asûk Hindû Bikermacit'in itibarlı
adamlarından olup, Rana Sanga'
nın hizmetinde bulunmuştur.

A. 342b/14

[= 1]

aş Aş, yemek.

a. 238a/13, 248a/6, 248a/9,
290b/6, 305b/12

a. bışur- 248a/2

a.+da 186b/10

a.+dın 306a/14

a.+dın burun 352a/3

a.+dın burunrak 352a/6

a.+dın soñ 186b/14, 306a/9

a.+tı 174a/10, 174a/14

a.+tının (tavuşkan aşı) 306a/2

a.+ımğa 305b/8

a.+ını (toy aşı) 343b/4

a.+ını (yilkıran aşı) 245b/10

a. ını tart- 188b/4

a.+ka 196a/13

a. katığı bol- 282b/7

a. lar tart- 153b/10, 331a/9,
343b/4

a.+larını 305b/2

a.+nıñ 306a/3

a. tart- 191a/4, 305b/12, 306a/2

a. tartadur- 186b/8

a. tartıl- 186b/8, 188b/4, 244a/8,
352a/9, 353a/1

a. u âb tart- 240b/6

a. u pişkeş tartıl- 351a/4

a. u ça'am tart- 332b/3, 363a/2

a. u ça'am tartıl- 157a/7,
188b/10

a. ye- 241b/1

[= 42]

aş- Aşmak.

a.-a (gün aş) 236a/4

a.-a (iki gün aş) 236a/4

a.-a (üç gün aş) 236a/4

a.-ar 125b/10, 130a/13

a.-ıp 125b/7, 126b/9, 130b/9,
130b/11, 183b/5, 195b/10,

202b/12, 221a/11, 221a/11,

222b/14, 224b/4, 238b/1,

244b/4, 260a/9

a.-ıp bar- 133a/2, 204a/8

a.-қан 126b/9

a.-tı (haddın aş-) 159b/5

a.-tük 125a/10, 196b/2

[= 25]

aş'âr Ar. Şiirler.

a. 357b/11

a. ayt- 357b/12

a.+nı ayt- 357b/11

a. u gazalıyyat 176b/5

[= 4]

'âşık < Ar. 'âşık Âşık.

- '**ā. kıl-** 181b/4
[= 1]
'**Āşık Bekevül Bâbur'un beylerinden.**
'**Ā.** 332b/7, 355b/9
[= 2]
'**Āşık Muḥammad k.a. bk. 'Āşık Muḥammad Argun**
'**Ā.** 206a/4
[= 1]
'**Āşık Muḥammad Argun Muhammed Mezid Tarhan'ın kardeşi.**
'**Ā.** 205b/14
[= 1]
'**āşıklık** Āşıklık.
'**ā.+ka** 176b/2
'**ā.+nı** 181b/3
'**ā. üçün ('aşk u 'āşıklık)** 181b/2
[= 3]
'**aşk** < Ar. 'işk Aşk.
'**a. u 'āşıklık** 181b/2
'**a. u hāl** Aşk ve coşkunluk. 179b/4
[= 2]
'**Aşku'llah Şah Şüca Bey ile Muhammed Mukim Bey'in hizmetinde bulunanlardan.**
'**A.** 208b/10, 208b/11
[= 2]
aşlık Tahıl, zahire, hububat.
a. 144b/9, 144b/11, 146b/4, 184a/14, 209a/3, 214a/13, 214b/6, 219a/14, 219b/1, 219b/11, 219b/11, 219b/13, 220a/5, 220b/14, 236b/1, 242b/7, 242b/8, 243b/14, 243b/14, 254b/1, 254b/7, 294b/3
a. al- 140a/11
a. cālası 231b/7
a.+dın öte 254b/10
a. édi 231b/9
a.+ınıñ (aşlığınıñ) 244a/5
a.+ka 254b/10
a.+larını 192b/13, 220a/3
a.+nı 220b/13, 231b/8
a.+tın 242b/9
a. vaktı 221a/3
[= 34]
Aşmişçi Tün-kaşar k.a. bk. Hastiçi Tün-kaşar
A.+nı 304b/1
[= 1]
- āšnālık** Tanışıklık, dostluk.
ā. bérmes 257b/6
ā.+1 (aşnalığı) 333b/10
[= 2]
aşrāf Ar. İleri gelenler, sözü geçenler.
a. 306b/6
[= 1]
aşrafî Hindistanda kullanılan 16 rupi değerindeki altın sikkenin adı; mohur. (Steingass'a göre Kalküta'da aşağı yukarı 16 rupi değerindedir; 1793 yılının ölçüm tüzüğüne göre ağırlığı 190.894 grains troy. King'e göre, aşağı yukarı 1/2 guinea değerinde olan mohura verilen ad.)
a. 251b/11, 259a/6
[= 2]
aşuk Aşık kemiği. (Metinde at için)
a. 275b/10, 275b/10
[= 2]
'**āşūr** Ar. Hicrî takvimin ilk ayı olan muharrem'in onuncu günü.
'**ā. édi** 340a/6
'**ā. günü** 354a/7
[= 2]
aşyā Ar. Eşya.
a. vu adavāt 189b/8
[= 1]
āşyān Far. bk. āşyāna
ā. (dū āşyān) 343a/11
ā. (se āşyān) 343a/11
ā.+ıda 188b/13
ā.+ları 343a/11
[= 4]
āşyāna Far. Kat, bir yapının katı. (Arat, "Kat"; Özb. "Binanın ka-tı")
ā. (dū āşyāna) 343a/11
ā. (se āşyāna) 343a/11
[= 2]
āşyānalık Katlı, katları olan.
ā. (iki āşyānalık) 188b/13
[= 1]
at İ Ad, isim.
a. 290b/5
a. (yaman at kazğan-) 206a/8
a. bile (yağşı at bile öl-) 314b/11
a. bile (yaman at bile tiril-) 314b/11
a. bile ayt- 283a/11
a.+1 166b/2, 168a/8, 168a/11, 174b/9, 203b/11, 218a/9,

- 223b/5, 223b/6, 228a/13,
229b/4, 348a/2
- a.+ı** (bahadurluk atı) 218a/8
- a.+ı édi** 174a/2
- a.+ığa** 129a/1
- a.+ığa** (culdu Dost Bégniñ atığa boldı) 230b/8
- a.+ığa** (salñanattın ték bir huñba öz atığa oqutmaydur édi) 123b/7
- a.+ığa** (sulñan atığa bol-) 326b/6
- a.+ığa bağlap bitı-** Bir eseri pa-dişah v.s. ithaf etmek. 176a/14
- a.+ığa bir Türkı maşnavı bitı-** 181a/8
- a.+ığa huñba oqu-** 225a/9
- a.+ımğa** (méniñ atımğa huñba oqut-) 268a/6
- a.-ımğa yahşı kasidealar ayt-** 174b/14
- a.+ını** 342a/6, 348b/1
- a.+ını dé-** 180b/1
- a.+ını koy-** 154b/12, 346b/14, 348a/12
- a.+ını tut-** Adını anmak, adını zikretmek. 170a/10
- a. koy-** 180a/14, 180b/11, 227a/6, 288b/10, 300b/3
- a. koyul-** 367b/12, 367b/14, 368a/2, 368a/4, 368a/5
- a.+ları** 177b/6, 179b/1, 290a/14, 290b/1
- a.+larını** 381a/8
- a.+ta** 348b/1
- [= 50]
- at II At. zool. *Equus caballus*.**
- a.** 129a/8, 140b/11, 141a/6, 144b/13, 147b/11, 149b/14, 151a/1, 151a/9, 152a/5, 152a/8, 152b/11, 152b/12, 153b/8, 154a/10, 158a/11, 161b/2, 161b/4, 161b/9, 173b/12, 186a/2, 194a/10, 195b/1, 196b/10, 197b/4, 222b/10, 223a/5, 224b/7, 225b/9, 227b/3, 238a/4, 243a/12, 246a/2, 246a/7, 251b/2, 255b/2, 256b/9, 262b/12, 297b/9, 337a/8, 346b/11, 363b/12, 363b/12, 363b/13, 365a/1, 366b/6, 369b/10, 369b/11, 369b/13, 374a/9, 380a/1
- a. (boş at)** 193b/13
- a. (égerlik at)** 236a/7, 236b/5, 237a/14, 241b/4, 241b/11, 241b/12, 362a/4, 380a/6
- a. (kéçimlik at)** 222b/12, 223b/9, 231a/4, 231a/12, 232a/2, 232a/2
- a. (topçak at)** 297a/3, 377a/6
- a. (yalañaç at)** 151a/7
- a. (yaydağ at)** 151a/13
- a. bile** 140b/13, 217a/5, 257b/4
- a. bile (koş at)** 255a/5
- a. bile oq** 363b/12
- a. boğzı** At yemi. 152a/7, 152a/9
- a.+ça** 276a/6
- a.+dın yıq-** Attan indirmek. 208b/12
- a.+ğa** 198a/14, 244b/8, 380a/10
- a.+ı** 152b/9, 337b/3
- a.+ı (yam atı)** 351a/9, 351a/11
- a.+ığa** 239a/5
- a.+ımız** 203b/1
- a.+ımını** 247a/13
- a.+ımını (cébeler çarda at)** 159a/3
- a.+ını** 238b/12, 337b/2
- a.+ınıñ** 369b/14
- a.+ka** 130a/3, 130a/4, 130a/6, 140b/4, 141a/6, 141a/12, 169a/5, 169a/6, 195b/4, 198a/14, 230a/1, 251b/2, 253b/12, 255b/2, 275b/8, 294b/3
- a.+lar** 221a/5, 232b/4, 236a/2, 252b/1, 261a/14, 369b/10
- a.+lar (topçak at)** 149b/3, 212a/10, 376a/6
- a.+lardın (hāşşa at)** 262b/12
- a.+largā** 310b/10, 351a/10
- a.+ları** 152a/10, 152b/11, 152b/13, 222a/12, 222a/13, 369b/11
- a.+ları (savdā atları)** 149a/12, 149b/3
- a.+ları boldur-** Atları geri kalmak. 238b/9
- a.+ları oq** 194a/1
- a.+larıdın** 194a/2
- a.+larığa** 127a/4, 152b/14
- a.+larını** 151b/7, 205b/7, 244b/6, 369b/12, 373a/14
- a.+larını** 233a/14, 257b/3
- a.+larınıñ** 257b/2

- a. **maşlahatığa** At işi için. 267b/10
- a. **miñünçe fırsat bolma-** Ata bininceye kadar fırsat olmamak. 233b/7
- a. **+nı** 193b/13, 197b/5, 203b/4, 242a/3, 260b/9, 276a/2, 276a/3, 337a/7, 340a/5
- a. **+nı (boş at)** 193b/11, 193b/12, 193b/14
- a. **+nıñ** 151a/10, 153b/3, 161b/8, 192b/12, 193a/1, 194a/12, 197b/13, 223a/4, 228b/10, 275b/9, 275b/10, 275b/11, 363b/12
- a. **sal-** At sürmek, hücum etmek. 161a/8, 196a/14, 202b/8, 238b/12, 239a/4, 304a/2, 372a/12
- a. **+tın** 174b/8, 276a/6
- a. **+tın tüş-** Attan inmek. 185b/11, 185b/11, 196b/3, 210b/3
- a. **+tın yıķ-** 208b/12
- a. **yalañaçlap üzdür-** Boş atı yüzdürmek. 226a/11
[= 183]
- at - 1. Atmak, hedefe ulaştırmak.
- a. **-a kiriş-** Atmaya başlamak. 336b/7
- a. **-adurlar** 372b/13
- a. **-ar** 199b/8 372a/7
- a. **-ar édi** 160a/10, 167a/1
- a. **-ar üçün** 333a/12
- a. **-arıda** 309a/9
- a. **-arını** 334a/14
- a. **-arlar** 142b/4, 142b/10
- a. **-ıp** 142a/10, 143a/3, 173b/5, 173b/6, 173b/8, 217a/11
- a. **-ıp bolmaydur** Atamıyor. 291a/14
- a. **-ıp édi** 337a/4
- a. **-ipturlar** 163a/9
- a. **-kaylar** 264a/7
- a. **-mağ üçün** 336b/5
- a. **-mağını** 371b/6
- a. **-mağdın** 199b/7
- a. **-mağka** 336b/6, 370a/14
- a. **-mağta** 217a/12
- a. **-maydur édim** 249a/1
- a. **-maydurlar** 372b/13
- a. **-sun** 372b/9
- a. **-tı** 217b/9, 217b/10, 266b/14, 267a/1, 309a/10, 331b/5, 334a/14, 337a/2, 337a/2, 337a/3, 337a/3, 337a/4, 337a/6, 372a/7, 372b/11
- 337a/3, 337a/3, 337a/4, 337a/6, 372b/11, 372b/11
- a. **-tılar** 151a/12, 217a/13, 217a/14, 234a/11, 334b/5, 336b/9, 337a/6, 337a/8
- a. **-tım** 142b/10, 249a/1, 259b/1
2. (Tan, şafak) doğmaya başlamak, ufuktan görünmek, sökmek.
- a. **-a yavuş-** Güneşin doğmasına yakın olmak. 197b/11
- a. **-ar** 256b/14
- a. **-ğunça** 142b/9
- a. **-ıp (tañ atıp yaruķ bolğunça)** 265b/5
- a. **-kanda** 203b/1, 327b/13
- a. **-kunça** 142b/7, 161b/9, 376b/10
- a. **-masıdın burun** 233b/1
- a. **-tı** 152a/14
3. Avlamak
- a. **-mağka** 202b/2
- a. **-tı** 247a/6
- a. **-tım** 204a/11
[= 70]
- firengi at-** 217b/10, 372b/11
- firengiler at-** 266b/14
- geznı at-** 142b/4
- ķazanı bile taş at-** 309a/9
- ķuş at-** 202b/2
- oķ at-** 199b/7, 199b/8, 234a/11, 249a/1, 259b/1
- oķnı at-** 160a/10, 167a/1, 173b/8
- ördekni at-** 247a/6
- ñanáb at-** 142b/10, 143a/3
- ñanábni at-** 142b/10
- tañ at-** 142b/7, 142b/9, 152a/14, 161b/9, 197b/11, 203b/1, 233b/1, 256b/14, 265b/5, 327b/13, 376b/10
- taş at-** 309a/10, 331b/5, 333a/12, 334a/14, 334b/5, 336b/5, 336b/6, 337a/2, 337a/2, 337a/3, 337a/3, 337a/4, 337a/6, 372a/7, 372b/11
- taşlarnı at-** 337a/4
- taşnı at-** 372b/9
- tüfek at-** 217a/12, 217b/9, 264a/7, 337a/6
- tüfek bile at-** 217a/11
- tüfekler at-** 336b/9
- żarb-zan at-** 336b/7, 370a/14, 371b/6
- żarb-zanlar at-** 267a/1

[= 56]
At Bâzârı Ala Korgan'ın dışında bir mevkiin adı.
A. 206a/4
 [= 1]
ata Ata, baba.
a. 127a/3, 144a/10, 166b/11, 172b/4, 258b/9, 259b/7
a. ağa 186b/10, 186b/13, 190b/8, 201a/6
a.+dın 175b/11
a.+ları 154b/9, 155a/1, 268a/14, 270b/9, 271a/2, 271a/8
a.+larıdın béri (ata ata) 291b/8
a.+larığa 270b/12
a.+m 189a/14
a.+mdın soñ 189b/1
a. naslı 223a/7
a.+niñ 171b/13
a. oğlı 228a/12
a. oğul 172b/4
a.+sı 133a/9, 167a/11, 167a/14, 167b/7, 171b/9, 174b/9, 179b/7, 186b/4, 208a/2, 225b/2, 226b/9, 250b/11, 271a/10, 271b/6, 301b/14, 302a/1, 302b/11, 308a/4, 329a/6, 343a/5, 369b/7
a.+sı atası 325b/13
a.+sı bile 172b/2, 172b/4
a.+sıdın 264b/8, 301b/10, 302a/6
a.+sıdın béri (ata ata) 290b/1, 325b/13
a.+sıdur 173b/11, 175a/9
a.+sıdur (uluk ata) 172a/8
a.+sığa 127a/2, 231a/1, 308a/8
a.+sını 231a/2, 374b/10
a.+sınıñ 166a/10, 166b/3, 167b/5, 172b/3, 301b/10, 302a/4, 303a/1, 341a/6, 341a/11, 345a/7
a. tahtıda oltur- 187a/3
a. tahtığa oltur- 187a/3
 [= 74]
ata ata Ecdat, atalar.
a.+larıdın béri 291b/8
a.+sı 326a/10
a.+sıdın béri 290b/1, 325b/13
 [= 4]
Ata Mir-âhūr Bâbur'un imrahorlarından. bk. **ahta bégi**
A.+niñ 248a/2
 [= 1]
atağlık Adlı, sanlı; unvanlı, unvan alan.

a.+ını (ér atağlığını) 301b/8
a.+ını (ér atağlık) 196b/8
 [= 2]
atal- 1. Adını almak, adlanmak. krş.
atan-
a.-dı 209b/8
 2. Adına verilmek; vaad edilmek.
a.-ıp édi 327a/9, 328b/11
 [= 3]
atalık Adlı.
a. 375b/8, 375b/9
a. bile 375b/10
 [= 3]
atan- 1. Adını almak, adlanmak. krş.
atal-
a.-ur 273a/7
 2. Unvan, rütbe verilmek.
a.-dı (béğ atan-) 174a/12
a.-ğanlar (béğ atan-) 194a/2
 [= 3]
Atar Celâlâbad'ın 20-24 mil kuzeyinde Kâbil vilâyeti tümenlerinden (bk. **tümen**) Küner ve Nurgel'in aşağısında bulunan bir mevkiin adı.
A. 214b/9
A.+dın 214b/10, 249b/13
A.+ğa 134a/9, 249b/13
A.+niñ 250b/10
 [= 6]
âtaş-bâzlık Far. Savaşta ateş fırlatma işi. (Beveridge, *fire-wor-king*; Arat, "ateş atmak")
â. bile 372b/12
 [= 1]
ateke Lala, hükümdar çocuklarını eğiten kişi; bu kişiye verilen rütbe.
a. (Mumın Ateke) 239a/1, 239a/2, 262a/11
a. (Vays Ateke) 128a/12
a.+dın soñra (Mumın Ateke) 301a/12
a. kıl- 170a/5
a.+ni (Mumın Ateke) 262a/9, 301a/10
a.+niñ (Mumın Ateke) 301a/11, 377a/1
a.+sı 128a/12
a.+sı édi 182b/14
a.+sige 351a/2
 [= 13]
atekelik Ateke rütbesi, atekenin görevi.

- a.+ige** (atekeligige yükündü-
rül-) 241b/7
[= 1]
- atım** Atım; atılan bir şeyin gidebildiği
uzaklık.
a.+ı (bir gez atımı) 135a/9,
142a/12, 357a/5
a.+ı (bir kette taş atımı)
157b/3
a.+ı (bir ok atımı) 148b/11,
151a/9, 264b/1
a.+ı (bir tır-gez atımı) 226a/6,
230a/11
a.+ı koyı (bir ok atımı) 157b/3
a.+ı koyrak (bir ok atımı)
379b/12
[= 11]
- aş'ima** Ar. *aş'ima* Yemekler.
a.+dın tart- 187a/10
[= 1]
- atışlık** Atışlı, atışı olan. (Ok için)
a. 175a/10, 175a/11
a. ékendür 175a/1
[= 3]
- atkula-** Oklamak, ok atmak
a.-dük 196b/6
a.-p 211b/9, 336b/13
[= 3]
- atkulaş-** Okla vuruşmak.
a.-ıp 217a/4, 373b/4
[= 2]
- atlan-** Atlanmak, ata binmek; atla yola
çıkmaq; düşman üzerine asker
sevk etmek.
a.-adurganda 295a/2
a.-dı 373b/5
a.-dı (çerik atlan-) 204b/1
a.-dılar 208a/14
a.-dım 127b/14, 145b/12, 208b/1,
247a/7, 247b/12, 253b/5,
327b/1, 331b/7, 339a/1, 339a/8,
353b/11, 369b/3
a.-dım (sayr kıla atlan-)
226a/8
a.-dım (sayrığa atlan-) 240a/9
a.-duğ (Balğ üstige atlan-)
256a/2
a.-dük 197b/5, 197b/12, 233a/14,
238a/13, 244b/12, 248a/3,
251b/2, 253b/6, 266a/2,
339a/11, 344a/2
a.-dük (çapa atlan-) 160a/7,
310b/10
a.-dük (çerik atlan-) 157a/9
- a.-dük** (sayr kıla atlan-)
261b/13
a.-ğaç 334a/12
a.-ğaç (çapa atlan-) 209a/14
a.-ğan (Hişâr ve Kunduz üs-
tige çerik atlan-) 122b/13
a.-ğan aḥşamı 330a/11
a.-ğan bile 214a/3
a.-ğan fırsatı 301a/8
a.-ğanda 235b/6
a.-ğanda (çapa atlan-) 207b/9
a.-ğandın burun 342b/8
a.-ğay biz 203a/7
a.-ğaylar 216b/13
a.-ğumdur 350b/8
a.-ğumızdur (çerik atlan-)
346b/9
a.-ğunça 373b/4
a.-ıp 124a/7, 186b/14, 188a/6,
191a/3, 197b/3, 197b/3,
201a/11, 203a/8, 203b/10,
204a/3, 210b/4, 214a/14,
219a/1, 221b/2, 225b/11,
227b/1, 228b/9, 233b/1, 235b/4,
235b/5, 240a/11, 240b/4,
240b/6, 241a/1, 241a/1, 241a/3,
242a/2, 243b/10, 246b/9,
247b/11, 247b/13, 248a/1,
248a/6, 248a/9, 248b/10,
248b/10, 248b/13, 249a/5,
249b/13, 251a/6, 251a/12,
256b/8, 316a/2, 316a/7, 327b/5,
327b/12, 327b/13, 330b/6,
331a/7, 333a/10, 337a/13,
338b/8, 339a/11, 340a/3,
340a/6, 340a/8, 341a/13,
341b/10, 343a/10, 343b/5,
344a/7, 344a/8, 344a/10,
344b/9, 344b/10, 356b/3,
358a/9, 361b/12, 363a/5,
364a/2, 366a/6, 367a/7, 373a/8,
373a/9, 373b/3, 376b/11,
380a/14, 380b/1
a.-ıp (sayr kıla atlan-)
218b/12, 228b/13, 229a/7
a.-ıp (sayrığa atlan-) 227a/7,
228b/6
a.-ıp bar- 183a/3
a.-ıp édim (sayr kıla atlan-)
312a/1
a.-ıp édük 380b/10
a.-mağ 299b/1
a.-mağ (çerik atlan-) 308a/1

- a.-mak (Güvolyâr üstige atlanmak bol-) 381b/12
- a.-makçı édük (bâgilarını üstige atlan-) 299a/14
- a.-makka 204b/2, 356b/6
- a.-makni (çerik atlan-) 356b/2
- a. şab-hünga atlan- 256b/8
- a.-ur (çerik atlan-) 256b/5
- a.-ur çağ Atlandığı zaman. 242a/3
- a.-ur çak 242a/3
- a.-urdın burunraq (çerik atlan-) 367b/14
- [= 146]
- atlandur- Ata bindirmek. krş. atlan-tur-
- a.-a almaslar Ata bindiremezler. 246a/4
- [= 1]
- atlanıl- Atlanılmak, atla yola çıkılmak; düşman üzerine asker sevk edilmek.
- a.-adur (çerik atlanıl-) 240b/3
- a.-dı 145a/11, 185b/12, 203a/4, 224a/9, 230a/2, 230a/4, 241a/14, 241b/1, 244b/8, 246a/1, 248a/13, 248b/7, 249a/3, 331a/2, 331a/10, 344b/4, 354a/4, 358a/3, 378b/6, 380a/10
- a.-dı (çapa atlanıl-) 145a/3, 209a/4, 238a/12
- a.-dılar (sayrıga atlanıl-) 235a/7
- a.-ğan êkendür 343b/7
- a.-gay (çapkungâ atlanıl-) 144b/10
- a.-gay (çerik atlanıl-) 207a/11
- a.-ıp 241b/3
- [= 29]
- atlantur- Asker sevk ettirmek. krş. atlandur-
- a.-gaylar (çerikni atlantur-) 371b/1
- [= 1]
- atlık I Adlı, adı olan.
- a. 120b/14, 123a/2, 124b/1, 128a/13, 128b/5, 130b/3, 134b/8, 136b/5, 146a/5, 148a/12, 154b/8, 157a/2, 160a/6, 160b/2, 164a/2, 166b/1, 166b/6, 167a/9, 167a/14, 167b/10, 168a/4, 168a/10, 168b/7, 168b/8, 168b/10, 168b/11, 169a/9, 170b/14, 170b/12, 171a/3, 175a/14, 175b/4, 175b/10, 176a/13, 178a/7, 179a/3, 188b/11, 190a/3, 190a/11, 192b/13, 193a/6, 197a/10, 206b/1, 221b/13, 228a/4, 230a/2, 230b/11, 231a/4, 231b/14, 233a/9, 233b/4, 241b/8, 242a/7, 248a/10, 251b/7, 257a/14, 258a/11, 260b/7, 272a/5, 273a/12, 276a/2, 298a/13, 301b/9, 302a/2, 303b/2, 304a/12, 308a/3, 326a/14, 333b/3, 333b/5, 333b/8, 340a/9, 341b/10, 342b/7, 342b/9, 345a/12, 346b/12, 358a/3, 358a/13, 361a/8, 361b/4, 374a/5, 374b/7, 375b/8, 375b/9, 376a/10, 377b/12, 379b/7
- [= 88]
- atlık II Atlı asker, sipahi, süvari.
- a. 160b/14, 184a/10, 196b/3, 202b/6, 230b/2, 237b/3, 264b/1, 304a/1, 363b/12
- a. (carida atlık çerik éli) 149a/12
- a. bile 221a/8, 373b/6
- a. bile (carida atlık) 221a/11
- a.+ı (atlığı) 338b/4
- a.+ka 132b/7
- a.+ları 373a/8
- a. yolu Atlıların geçebilecekleri yol. 147b/14
- [= 17]
- atlık çerik bk. atlık çerik
- a. 303b/14
- [= 1]
- atlık çerik Atlı asker, sipahi, süvari.
- a. 303b/14
- [= 1]
- atlık éli Atlı askerler, sipahiler.
- a. 198b/3
- [= 1]
- atrâf Ar. Etraf, çevre.
- a.+ı 132b/4, 230a/14, 260a/11, 260a/13, 260b/7, 260b/13, 328a/9, 339b/14
- a.+ıda 130a/1, 136b/12, 233a/1, 245b/4, 327b/8, 332b/10, 342b/1, 360a/11
- a.+ıdağı 129b/6, 224a/5, 260b/6, 327b/8, 342a/12, 342b/3
- a.+ıga 143a/11, 143b/8

- a.+ını** 137a/4, 264a/11, 344a/13, 344b/1
- a. u cavānı** 128a/8, 145a/7, 163a/1, 265a/2, 272a/7, 335b/1, 346b/8, 356a/8
- a. u navāhī** 204b/10, 224a/3, 335a/10
[= 39]
- aṭrāfi** Etraftaki, etrafta bulunan.
a. 303b/12, 305a/3
[= 2]
- attur-** Attırmak, atmak işini yaptırmak.
a.-dum (tüfek bile attur-) 306b/9
[= 1]
- atvār** Hint. < Sans. *a ditya* Pazar, haftanın birinci günü. krş. **aytvār**
a. 288b/10
[= 1]
- aṭvār** Ar. Tavırlar, davranışlar.
a.+ı 123a/5
a.+ı (aḥlāk u aṭvārı) 164a/14
[= 2]
- aṭvārlik** Tavırları, davranışları olan.
a. (aḥlāk u aṭvārlik) 192b/3
[= 1]
- av** Av.
a. 172a/2, 204a/4, 228b/4
a.+da 204a/12, 276a/2
a.+dın 249a/2, 251a/10
a.+ı 141b/12
a.+ıga 253b/6
a.+larda 276a/2
a. üçün 204a/3
[= 11]
- Avad** Oudh ve Ayodhya olarak da bilinmektedir; Hindistan'da bu günkü Uttar Pradesh eyaletindeki Feyzâbad ilinde, Gogra ırmağı kıyısında bulunan şehrin adı. Yazılı olmayan eski kaynaklara göre, ilk dönemlerde Koşala Kırallığı'nın başşehri olmuştur.
A. 278b/11, 292b/9
A.+dın 296b/10
A.+ka 307b/6
[= 3]
- avāhır** < Ar. *avāhır* Sonlar; sonralar, son zamanlar.
a. 171a/13
a.+ıda 128a/2
[= 2]
- 'avām** Ar. Avam, halk.
'a. 348a/14
[= 1]
- avān** Ar. Zaman, vakit.
a.+da (bu avānda ötken) 308a/13
[= 1]
- āvāra** Far. Avare, serseri, başıboş.
a.-ı yazı bol- Çölde gezen avare olmak. 324b/13
[= 1]
- avāsıṭ** < *avāsıṭ* Ar. Ortalar, orta zamanlar.
a. 171a/13
a.+ıda 123b/1
[= 2]
- avāyıl** < Ar. *avā'il* Önceler, ilk zamanlar.
a. 171a/12
[= 1]
- āvāza** Far. Söz, dedikodu, söylenti, kesinlik kazanmayan haber.
a.+sıdın 370b/11
[= 1]
- Avba** Herat'ın doğusunda dağ eteklerindeki vilâyetlerden biri.
A. 172b/8
[= 1]
- Avğan** Afgan. bk. **Afgān**
A. 243b/2
A. (Terkelānī Avğan) 125a/8
A.+ıdın (Yūsuf Zeyī Avğanı) 220a/14
A.+lar 214a/4
A.+larnı 214a/5
[= 5]
- Avğan Şāl** Kâbil vilâyetinde oturan kavimlerden biri.
A. 137b/3
A. él 137b/2, 139b/2
[= 3]
- Avğan Şı'ār** bk. **Avğan Şāl**
A.+dur 137b/3
[= 1]
- āvizān** Far. Asılı.
ā. asıp kıl- 289a/9
ā. bağla- 276b/4
ā. kıl- 289a/9
[= 3]
- avkāt** Ar. Vakitler, zamanlar.
a.+ı 180b/14
[= 1]
- avla-** Avlamak.

- a.-dük** 184b/9, 219a/10, 248b/14, 251a/9
- a.-ğalı** 222b/4
- a.-mak** 339a/1
- a.-p** 196b/5
- a.-r** 364b/5
[= 8]
- avlâ** Ar. Evlâ, daha uygun, daha üstün.
a. (ansab u avlâ körün-) 335b/11
[= 1]
- avlâd** Ar. Evlâtlar, çocuklar
a.+ı 138a/10, 139b/6, 166a/4, 268b/3, 269a/13, 351b/13
a.+ıdın 142b/14, 225b/6
a.+ını 215a/13
a.+ını (ahl u avlâd) 196b/8
a.+ınıñ 137b/4, 138b/13, 213a/6, 224b/11
[= 14]
- avlağ** Avlanma yeri.
a. yér 338b/13
[= 1]
- avliyâ** < Ar. *avliyâ* Evliya, veliler, ermişler.
a.+nı 176b/2
[= 1]
- Avliya Han İsrâkî** Bâbur'un hizmetinde bulunan Hint emirlerinden.
A. 376a/4
[= 1]
- Avliya Han Ustarâni** k.a. bk. **Avliya Han İsrâkî**
A. 376a/4
[= 1]
- avrâğ** Ar. Evrak, kitap yaprakları.
a. u aczâ 376b/10
[= 1]
- 'avrat** Ar. İnsanın vücudunda görünmesi ayıp ve haram olan yer.
'a. (bi-satr-ı 'avrat) 342a/14
[= 1]
- avval** 1. Evvel, önce; ilk, önceki.
a. 164a/14, 164b/6, 168b/12, 173a/8, 174b/4, 188b/1, 188b/5, 202a/4, 206a/9, 218a/5, 225a/5, 233a/1, 251a/4, 263a/1, 263a/2, 294a/4, 328b/11, 332a/10, 363a/6, 373b/7, 374b/4
a. (fursat avval bolmaydur édi) 294b/5
a. navbat 269b/10
2. Taze. yaş.
- a.+ı (güliniñ avvalı)** 283b/3
[= 24]
- avvalça** Önce, öncelikle.
a. 293b/1
[= 1]
- avvalğı** Önce olan, önceki.
a. 195b/1
a. (géçeniñ avvalğı pahaşıdın altı geri bol-) 370a/4
a. (géçeniñ avvalğı pahaşıdın üç geri kağ-) 289b/8
a. (géçeniñ avvalğı päsıdın beş geri bol-) 353b/11
a. (gündüzdin avvalğı pahaş) 289a/14
a. (güni avvalğı pahaşğa bir geri kal-) 354a/4
a. gün 337a/2
a. günü 306b/12
a. iklim 272a/9
a. pahaş 289b/10
[= 10]
- avvalı** Ar. En evvel, en önce.
a.+dur (ahamm u avvalı) 299a/14
a. turur (ahamm u avvalı) 299a/14
[= 2]
- avzân** Ar. Vezinler, ölçüler. (Şiirde)
a. 248b/4
a.+ıda 171a/4
[= 2]
- ay** I 1. Ay, yılın on iki bölümünden her biri.
a. (beş altı ay) 380a/1
a. (bir ay iki aynıñ içide) 185a/2
a. (bir ay kırk günde) 190b/4
a. (bir ay kırk günge tart-) 346b/4
a. (bir néçe ay) 235b/10
a. (burunğı ay) 288b/7
a. (iki üç ay bol-) 256a/11
a. (on ay) 163a/6, 163a/10
a. (ortadağı ay) 288b/8
a. (sékiz ay) 301b/8
a. (soñğı ay) 288b/6
a. (tört ay) 287b/9, 288a/11, 288a/12, 288a/12
a. (tört beş ay) 130b/10, 241b/5
a. (törtter ay) 288b/4
a. (üç dört ay) 130b/14, 187b/3, 222a/7, 257a/11, 305b/2
a. (yañı ay) 150a/11

a. başı Ayın ilk günü. 378b/6
a.+da (beş altı ayda) 226b/9
a.+da (bir ayda) 190b/4
a.+da (bu ayda) 302a/9
a.+da (yégirme gün bir ayda) 158a/1
a.+dın soñ (iki üç ay) 298b/5
a.+dın soñ (néçe ay) 227a/2
a.+dın soñ (yégirme gün bir ay) 192a/11
a.+dur 288b/7, 288b/9
a. édi (éti sékiz ay) 251b/6
a. édi (iki ay) 361b/5
a. édi (yéti sékiz ay) 251b/6
a.+ğaça (bir ay) 157b/13
a.+ı 120a/4, 183a/14, 192a/10, 213b/10, 306b/12, 312b/4
a.+ıda 120a/4, 145a/10, 153b/14, 156b/11, 160a/7, 163b/2, 205a/14, 302a/8
a.+ıda (bayram ayı) 150a/11
a.+ınıñ 123b/1, 128a/2, 162a/1, 185b/9, 192a/7, 215a/14, 216b/4, 216b/12, 217b/3, 218b/10, 218b/12, 219a/8, 220b/9, 226b/8, 229a/6, 229b/7, 233b/10, 234b/12, 236a/6, 236a/11, 237a/14, 238a/12, 240a/3, 241b/8, 246a/11, 248b/1, 248b/7, 248b/8, 251b/3, 252a/8, 254a/10, 255b/3, 259a/4, 262a/10, 263a/8, 263b/7, 264a/13, 266a/1, 268a/9, 269a/1, 293b/3, 299b/6, 302a/10, 302a/13, 303a/3, 303a/7, 305a/5, 305a/10, 305a/13, 307a/5, 307a/12, 307b/10, 309a/11, 309b/13, 311b/14, 315b/1, 316a/3, 326b/11, 327a/6, 328b/2, 329b/6, 330b/11, 331a/1, 331a/2, 331a/12, 331b/3, 331b/7, 331b/10, 331b/14, 332a/12, 333b/14, 334a/10, 336a/1, 336a/13, 337a/8, 338a/8, 338a/14, 339a/2, 344b/11, 345a/2, 345a/10, 345b/6, 345b/9, 345b/10, 346a/8, 346b/6, 346b/10, 346b/11, 347a/2, 347a/3, 348a/8, 350a/8, 350b/13, 351a/6, 356a/10, 356b/13, 358b/11, 361a/4, 361b/10, 363b/12, 365b/2, 365b/5,

367a/5, 368b/7, 375a/7, 377b/7, 380b/10, 380b/12, 381b/8, 382a/4
a.+ınıñ ahırlarıda 305a/8
a.+larıda (peşkel ayları) 287b/9
a.+larıdın (kış ayları) 288b/8
a.+larıdın (peşkel ayları) 288b/7
a.+larıdın (yaz ayları) 288b/6
a.+larığa (kış ayları) 288a/14
a.+larığa (peşkel ayları) 288a/13
a.+larığa (yaz ayları) 288a/14
a.+larınıñ (hilâl ayları) 288a/12
a.+larınıñ 288a/12
a.+nı 288b/5
a.+nı (bir ay) 288a/13
a.+nıñ 218b/10, 219a/3, 219a/9, 219b/13, 220a/4, 220a/9, 220b/4, 220b/10, 220b/11, 221b/11, 222b/9, 225b/9, 226a/4, 227a/3, 228a/2, 230b/14, 233b/14, 234b/13, 235a/4, 235a/6, 235a/11, 235b/2, 235b/10, 236a/3, 236a/9, 236b/2, 236b/3, 236b/3, 237a/6, 237a/8, 237a/10, 237a/11, 237b/1, 238a/3, 238a/7, 240a/4, 240a/7, 241b/3, 241b/5, 241b/6, 241b/10, 241b/14, 242a/2, 242a/9, 242a/10, 242a/14, 242b/2, 242b/14, 245a/4, 245a/8, 246b/3, 247a/4, 247a/6, 248a/11, 248a/12, 248b/2, 248b/2, 248b/3, 248b/5, 249b/4, 250a/2, 251b/13, 254a/10, 262b/5, 262b/11, 262b/13, 299b/9, 309a/7, 311b/7, 330a/13, 331b/13, 332b/4, 332b/5, 332b/8, 333a/9, 336a/4, 339a/1, 339a/6, 342b/6, 343b/6, 344a/4, 344a/6, 345a/12, 345b/4, 346a/5, 346b/5, 346b/8, 346b/12, 348a/4, 348a/6, 348b/4, 350a/9, 350a/14, 351a/3, 351b/5, 353b/12, 354a/5, 355a/3, 356a/6, 356b/5, 357a/12, 361b/2, 361b/3, 361b/6, 361b/7, 362a/8, 362a/13, 363b/12, 364b/10, 367b/1, 375a/14, 376a/7,

- 378b/3, 379b/10, 379b/11,
381a/1, 381a/11, 381a/13,
381b/1, 381b/14
- a.+nıñ** (bir ay iki aynıñ içinde)
185a/2
- a.+nıñ** (oşbu aynıñ) 330b/9
2. Yerin etrafında dönen ve Güneşten aldığı ışığı Yere yansıtan gök cismi.
- a. kör-** Ramazan ayının ve bayramın gelişini tespit etmek gayesiyle en az iki kişi olarak, yeni ayı yüksek bir yerden görmek ve kadı önünde tanıklık etmek.
378b/5
[= 299]
- ay II** (Seslenme ünlemi) Ey!
a. 238a/1, 253a/8, 312a/2, 329b/14
[= 4]
- Ay Toğdı** Bârân nehrinin alt tarafında bir mevkiin adı.
A. 161b/14, 162a/1
[= 2]
- Āyā** y.a. bk. Ābā
Ā. koruğı 126b/9
Ā. koruğı 126a/9
[= 2]
- ayağ I** Ayak. krş. **Ayağ I**
a. (baş ayağ) 242a/13, 362a/4, 380a/6, 382a/3
a. barmığı 353a/6
a.+larığa 353a/9, 353a/10
a. üstide 1. Yol üzerinde. Arat, "Ayak altında" 128b/12
a. üstide 2. Ayak, bacak boyunda. 243b/3
[= 9]
- ayağ II** Kadeh, kâse. krş. **Ayağ II**
a. iç- İçki içmek. 249b/9, 249b/10, 249b/11, 249b/12, 250b/12
a. içil- 248a/14
[= 6]
- ayak I** 1. Ayak. krş. **Ayağ I**
a.+ (baş ayak) 232a/8, 233b/11, 237a/13, 242a/13, 262b/12, 367b/2, 382a/1
a. (hımmat rikâbığa ayak koy-) 261a/1
a. astıda Ayak altında. 239b/13
a. bérkit- Ayak diretmek, dayanmak, karşı durmak, karşı koymak, tutunmak. 210b/14
a. bile 163a/3
- a.+dın** (élik ayağdın kal-) 175a/7
a.+ı (ayağı) 186a/4, 193a/1, 278b/7, 373a/6
a.+ı (kéyin ayağı) 204a/8
a.+ı bile (ayağı) 353a/7
a.+ığa (ayağığa) 203b/12, 238b/13, 265b/9, 276b/3, 276b/8, 373a/6
a.+ımını (baş ayağımını) 303a/5
a.+ın (ayağın Ayağını) 162b/5, 195a/5, 195a/5, 195a/6
a.+ını (ayağını) 180a/7a, 258b/7
a.+lar (baş ayak) 236a/2
a.+larıda 120a/7
a. üstide Ayak, bacak boyunda. 243b/3
2. Uç, dip, aşağı, alt taraf.
a.+ı (ayağı) 125b/1, 132a/2, 134a/8, 135b/10, 147b/7, 161b/14, 247b/13
a.+ıda (ayağıda) 125a/14, 184a/1, 216b/4, 223b/2, 257b/6, 347a/2
a.+ıdağı (ayağıdağı) 248a/6
a.+ıdın (ayağıdın) 141b/8, 215b/10
a.+ığa (ayağığa) 158a/5
3. Son.
a.+ıda (ötken yılını ayağıda) 204a/14
[= 51]
- ayak II** Kadeh, kâse. krş. **ayağ II**
a. 306b/10, 306b/10
a. (şurâhi vu ayak) 312a/10
a. iç- İçki içmek. 249b/9, 249b/10, 249b/11, 249b/12, 250b/12
a. içil- 248a/14
a.+larını 227b/14
[= 10]
- ayâlat** Ar. Eyalet, vilâyet.
a. u hükümat 224b/13
[= 1]
- âyât** Ar. Ayetler, Kur'an'daki sureleri meydana getiren cümleler.
a.-ı Kelâm Kur'an ayetleri 179a/5
[= 1]
- 'ayb** Ar. Ayıp, kusur, eksiklik.
'a.+ı 178b/14, 182a/14, 192b/5, 278b/2, 288a/1, 291a/13, 294b/10, 299b/10, 342b/3
'a. kııl- 264b/3
'a.+tur 349a/11

- 'a. u 'ār 271b/10
'a. u hunar 201a/7
[= 13]
Aybek Afganistan'da Kâbil-Belh yolu üzerinde, Hulm ile Kâhmerd arasında ve Kâhmerd nehrinin kenarında bulunan bir yerin adı.
A. 308b/3
A.+ke 121a/1
[= 2]
aycılık Aylık, bir ay süren, bir ay içinde olan. krş. aylık
a. (bir aycılık) 188a/2
a. (bir aycılık iki aycılık) 327a/2, 327a/3
a. (iki üç aycılık) 264b/4
[= 4]
ayımma < Ar. *a'imma* İmamlar.
a.+sını 381a/12
a.+sınıñ 381a/8
[= 2]
ayır- 1. Ayırmak, kişi ve nesneleri birbirinden uzaklaştırmak.
a.-ip (ayırıp) 146b/3, 155a/12, 158a/11, 172b/5, 214b/5
a.-mağlık ékendür- 126b/5
2. Ayırmak, iki kişinin arasını bozmak.
a.-ip (ayırıp) 121b/13
3. Ayırmak, seçmek, gruplara bölmek, tefrik etmek, görevlendirmek, üzerine göndermek. (Asker, ordu için) krş. ilğa-, ıyber-, ayırıl-³
a.-a (ayra alma-) 210a/14, 298b/4
a.-a (çapkuñınıñ üstige ilğar ayra alma-) 187b/9
a.-dük 336a/9
a.-dük (bu favcnıñ üstige ilğar ayır-) 263b/9
a.-dük (çapkuñını ilgerrek ayır-) 221b/5
a.-dük (kaçkanlarınñ keynige kavgunçı ayır-) 258a/4
a.-dük (kömek ayır-) 338a/13
a.-ğandin soñ (Gâzi Hänniñ üstige ilğar ayır-) 261a/1
a.-ur (karavul ayırur) 262b/7
[= 17]
'Ayısa Sultan Timur neslinin Ömer Şeyh Mirza kolundan; Sultan Hüseyin Baykara ile Zübeyde Ağaça'nın kızı.
'Ā. 168b/6
[= 1]
âyin Far. Âyin, dinî tören, ibadet.
ā. bile (rasm u âyin) 183a/5
[= 1]
aylık Aylık, bir ay süren, bir ay içinde olan. krş. aycılık
a. (altı aylık) 355b/10
[= 1]
aymak < Moğ. *ayi-mag* Koyun sürüleri besleyerek geçinen göçebe kabilelere verilen ad.
a. 125b/11, 131a/14, 136a/1, 140a/12, 145b/3, 185a/2, 187b/14, 201a/10, 237b/9
a.+ka 162b/9, 184b/13
a.+lar 125b/10, 125b/11, 162b/9, 184b/9
a.+lar bile 125b/14, 126a/1
a.+larga 184b/7, 184b/10, 237b/12
a.+larınıñ 122b/7
a.+larını 237b/9
a.+nı 155a/3, 183b/2, 183b/4
[= 25]
aymakāt Ar. aymak'tan çokluk Aymaklar.
a. 154b/4
[= 1]
'ayn Ar. 1. Göz, bakış, görüş.
'a.-ı kerem u 'ināyat Kerem ve inayet gözü. 270a/13
2. Güzel, gözde.
'a. yér 132b/5
'a. u ma'mür 200b/2
3. Aynı, tıpkı.
'a.-ı peşkel 284a/13
'a.-ı peşkelde 300b/6
4. Kendi.
a. pergeneleri 296b/3
[= 6]
ayrı Çatal; iki kollu ağacın ve çift tırnaklı hayvanların ayaklarının ayrılma yeri.
a.+dur 276a/8
a.+nıñ 274a/6
[= 2]
ayrı yıgaç Çatal, iki kola ayrılan ağaç.
a.+nı 274a/6
[= 1]
ayrıl- 1. Ayrılmak, birinden, bir şeyden veya bir yerden uzaklaşmak.
a.-gaç 154a/4

- a.-ğan** 231a/3
a.-ğan cihatıdın 124a/1
a.-ğan maħalda 296a/13
a.-ğandın 203a/2
a.-ğululuktur 213a/10
a.-ip 124a/9, 151b/13, 155a/2, 156a/2, 183b/3, 200a/14, 229b/13, 257a/6, 301b/13, 331a/11, 332a/6, 365b/6, 368a/7, 368b/2, 378a/5, 378b/2
a.-ip édi 121a/2,
a.-ip édiler 162b/10
a.-iptur 124a/3
a.-ipturlar 302b/11
a.-mağay (muğataladın ayrılma-) 315a/2
a.-mağunça (badandın cānı ayrıl-) 315a/2
a.-may 315b/3
a.-ur 120b/6
 2. (Yola çıkarken) Eşya v.s. şeyleri bırakmak.
a.-ip (partaldın ayrıl-) 243b/10, 267b/9
a.-ip (partaldın uruğdın ayrıl-) 257b/12
 3. Ayrılmak, tefrik edilmek, görevlendirilmek; önde olmak, ileri çıkmak, ileri fırlamak, yolda ilerlemek. (Asker ve ordu için). krş. ayır⁻³, ilğa-
a.-ğan (alarnıñ üstige ayrıl-) 184a/8
a.-ğan ékendür 369a/12
a.-ip 208b/10, 257a/11, 337b/1, 378a/10
a.-ip édi 209a/10
a.-iptur 347a/3
a.-ur 208b/11, 338b/10
 4. Çıkmak, çıkıntı ayrılmak, çıkıntı meydana gelmek; uzamak. (Dağ v.s için)
a.-ip 223b/1
a.-ip kél- Çıkıntı ayrılmak, çıkıntı meydana gelmek. (Dağ v.s için) 128b/8
 [= 45]
ayrılış Ayrılış, ayrılmak yeri.
a.+ıdın 233b/2
 [= 1]
ayru Ayrı, ayrı olan, yerleri bir olmayan.
a. 150a/11
 [= 1]
- 'ayş** Ar. Sefahat içinde yaşama, yiyip içme, hayatın zevkini tatma.
'a. ('ışrat u 'ayş kör-) 330a/2
'a. ('ışrat u 'ayş tap-) 330a/2
'a. u fışk kıl- Sefahat içinde yaşamak, zevk ve eğlenceye düşmek. 164b/9
'a. u 'ışrat 166a/2, 186a/1, 189b/7
'a. u 'ışrat kılmas 166a/2
 [= 7]
ayt- Söylemek, haber vermek, dilemek, ders vermek, şiir v.s. yazmak.
a. (!) 369a/5
a.-a al- Söyleyebilmek. 200a/8
a.-a alma- 192a/6, 269a/6, 272b/6
a.-a ayta 212b/3
a.-a kél- Söyleyegelmek. 309a/7
a.-a siz 174a/6
a.-adur 161a/5, 279a/10
a.-adurlar édi 330b/10
a.-ğan dék 121b/10
a.-ip 159b/9, 185a/12, 189a/14, 190a/14, 226b/12, 250b/6, 255b/11, 256a/9, 268a/12, 296a/3, 298a/1, 298a/8, 304b/8, 325a/3, 362a/2, 369a/1
a.-ip édi 175b/2
a.-ip érdim 150a/10
a.-iptur 146a/1, 179b/6, 180b/4, 180b/4, 180b/11, 180b/12, 204b/14
a.-ipturlar 170b/11, 174a/6, 181b/3, 201b/1
a.-kaç 138a/14
a.-kan 180b/11, 244a/4, 357b/11, 357b/12
a.-kan dék 121b/10, 156b/6
a.-kan emes 170b/12, 180b/13
a.-kan üçün 178a/8, 192b/9
a.-kanlarnıñ üstige tur- Sözüni tutmak. 345a/6
a.-kaylar 295a/5
a.-kıl 258b/8
a.-madı 145b/14
a.-madım 146a/2
a.-mağ 296a/2
a.-mağ mağamıda bol- Söylemeğe başlamak. 252b/9
a.-mas édi 172a/5
a.-mas ékendür 181a/4
a.-masun 295b/5
a.-maydur 181a/7

a.-sa 249b/9, 249b/11, 294b/10
a.-sunlar 252b/9
a.-tı 146a/2, 152b/3, 152b/4,
 155b/6, 174b/14, 190a/10,
 216a/10, 227b/13, 295a/9,
 364a/14
a.-tılar 138b/4, 294b/11, 306b/7,
 344a/1, 365b/14
a.-tim 152b/3, 189b/12, 252a/9
a.-tuğ 188a/4
a.-tük 188a/4
a.-uptur 278a/11
a.-ur 216a/7, 252b/5, 278a/9,
 278b/8, 278b/8, 306b/5, 311b/3
a.-ur édi 127a/2, 138a/7,
 164b/12, 166a/8, 174a/3,
 174b/12, 175a/5, 175b/2,
 181a/5, 182a/13, 182b/10,
 206b/5
a.-ur ékendür 170a/10
a.-ur érđi 311b/4
a.-ur maħalda Söylediği zaman.
 253a/4
a.-ur [é]di 121a/8
a.-urlar 283a/11
 [= 112]
aş'ār ayt- 357b/12
aş'ārni ayt- 357b/11
atımğa yahşı kāsıdalar ayt-
 174b/14
badihada ayt- 298a/1
bayt ayt- 296a/2
bu at bile ayt- 283a/11
bu göşede ayt- Bu mısraya
 benzer şekilde söylemek. 252b/9
dars ayt- 138a/7, 178a/8
ğazalını ayt- 150a/10, 181a/5
ħabar ayt- 272b/6
kaşıdanı ayt- 174b/12, 181a/4
katık katık ayt- 252a/9
maşalını ayt- 180b/4
maşnavılar ayt- 180b/11,
 181b/3
néme ayt- 344a/1
parışān ħabarlar ayt-
 330b/10
rubā'i ayt- 296a/3, 325a/3
şalavāt ayt- 138a/14, 138b/4
Sarıçā ayt- 249b/9
söz ayt- 192b/9
sözler ayt- 185a/12, 201b/1
şı'r ayt- 166a/8, 170b/11,
 172a/5, 174a/3, 174a/6, 175a/5,
 182b/10, 252b/5

şı'rnı ayt- 175b/2
Türkçe ayt- 249b/11
Türki ayt- 190a/10
'uzr ayt- 188a/4, 200a/8,
 268a/12, 298a/8, 362a/2
'uzrlar ayt- 189a/14
yumşak söz ayt- 127a/2
 [= 46]
aytıl- Söylenmek, söylemek işi yapıl-
 mak; şiir v.s. yazılmak.
a.-dı 123b/10, 193b/3, 209b/6,
 331b/1, 333b/11, 346b/2,
 346b/7
a.-ğan 294b/13
a.-ip 237a/1
a.-ip édi 202a/13, 329b/12,
 360b/11
a.-mas édi 346b/3
 [= 13]
bayt aytıl- 346b/2, 346b/7
baytı aytıl- 202a/13
kıı'a aytıl- 329b/12
maıla' aytıl- 193b/3
maıla'nı aytıl- 193b/3
rubā'i aytıl- 331b/1
rubā'ını badīha aytıl- 237a/1
söz ü ħikāyat aytıl- 123b/10
 [= 8]
ayttur- Söylettirmek, dedirtmek.
a.-dum 187a/3
a.-up 159b/7
 [= 2]
aytturul- Söylettirilmek.
a.-dı 369a/2
 [= 1]
aytvār bk. atvār
a. 288b/10
 [= 1]
ayvān Far. Eyvan, sundurma, bir ta-
 rafı dışarıya açık olan büyük
 oda.
a. 300b/11
**a. (taş sütünlük ayvān kün-
 bed)** 296b/13
a.+dın 300b/12
a.+dur 300b/10, 300b/13, 301a/1
a.+ğa 300b/11, 300b/12, 301a/2
a.+ıda 202a/1
a.+ıda édi 157b/10
a. lar kııl- 341b/9
a.+niñ 300b/14
 [= 13]
ayyām Ar. Günler.
a.+da (-ken ayyāmda) 364a/10

- a.+da (bu ayyāmda) 207a/5,
311b/4, 364a/7, 375a/2
- a.+da (oşbu ayyāmda) 214b/6,
214b/12, 314b/1, 315a/5,
330b/12, 355b/5, 375a/8
- a.+ıda 331a/14
- a.+ınıñ (naķāhat ayyāmınıñ
āhırıda) 237a/5
[= 14]
- 'ayyāş Ar. Ayyaş, içkiye düşkün.
'a. (şarāb-ĥvāra vu 'ayyāş)
171b/13
[= 1]
- Ayyüb k.a. bk. Ayyüb Bég
A. 162a/11
A.+nıñ 121a/14, 154a/13
[= 3]
- Ayyüb Bég Behlül, Yakup ve Yusuf
un babası; Begçik tümeninin (bk.
tümen) tümen beyi; Sultan Ebu
Said Mirza'nın oğlu olan Sultan
Mahmud Mirza'nın emirlerinden;
Sultan Mahmud Mirza'nın oğlu
Baysungur Mirza'nın bey ateke-
si. (ö. 1514)
A. 209b/9
[= 1]
- az I Az, çok olmayan.
a. 141a/14, 178a/1, 182b/8,
328b/10, 336b/12, 373b/8
- a. az 172a/14, 265a/13, 280a/1,
336b/9
- a. bol- 254a/14
- a.+dur 257a/1, 295b/9, 360a/6
- a. édi 209a/8, 210b/12
- a. ékendür 165b/10
- a. fırsat 210b/2
- a. fırsat ötmedi 201b/10
- a. fırsatta 176b/14, 177a/3,
227b/14
- a.+ğa (köp ü az) 211a/10
- a.+ı 325b/11
- a.+ığa 211a/9
[= 25]
- az II Far. Söz diziminde çıkma hâli gö-
revinde bulunan ön edat.
a. (hâli az-maza) 277b/10
- a. (hâli az-ġarābat émes)
287b/7
- a. (hâli az-ĥoş-numālîķ émes)
283b/9
- a. (hâli az-ıstıĥkāmî émes)
139b/1
- a. (hâli az-laġāfat émes)
283b/13
- a. (hâli az-şafā émes) 327b/2
- a. Bülü u Çätsü u Malārna
293a/9
- a. Ratanbür 293a/11
[= 6]
- 'azā Ar. Matem, yas.
'a.+da 157a/3
'a.+lar 157a/6
'a. rasımı Matem (yas) töreni.
157a/6
'a. tut- Matem (yas) tutmak.
134b/4
'a. tutmas 134b/2
[= 4]
- a'zā Ar. Uzuvarlar, organlar, vücut par-
çaları.
a.+sı 240a/14, 280b/7
[= 3]
- 'azāb Ar. Azap, eziyet, çok büyük
sıkıntıya uğrama.
'a. bile 159a/11, 166b/9
'a. tart- Azap, sıkıntı çekmek.
159a/11
'a. u maşakġatlar tap- Azap ve
meşakġatler görmek. 175a/7
'a. u 'uķubat 196b/13, 201b/5
[= 6]
- āzād Far. Serbest, başıboş.
ā.+dın (banda vu āzād) 294a/3
ā. kıl- 124b/8, 197a/3, 201b/8,
245a/6
ā. kılıl- 146b/3, 150b/11, 197a/3
[= 8]
- āzāda Far. Sersest, başıboş.
ā. kıl- 124b/8
[= 1]
- azaġlaķ Az bir miktar.
a. 125b/2, 127a/10, 152a/9,
160a/8, 231b/14, 254b/5,
263b/11, 315b/9, 328b/8,
334a/9, 337a/11, 347a/9,
347b/4, 376a/1
a. (bir azaglaķ) 296a/13
a.+çası 244b/14
[= 16]
- Azaķ Don ırmağının ağzında Azak
denizi kıyısında bulunan şehrin
adı (?).
- A. bégleri (Metinde Sultan
Hüseyn Baykara'nın karısı olan
Çöli Bégim'in Azak béglerinin
kızı olduğu belirtilmektedir.

- Beveridge ve Arat'ta Azak beyleri ile ilgili bir bilgi yoktur.)
167b/10, 169a/3
[= 2]
- azal** Ar. Ezel, başlangıcı belli olmayan zaman.
a.+da Téñri taqdîr kılıptur
264b/3
[= 1]
- A'zam Humâyûn I Hindistan'da çok**
itibar gören beylere verilen unvanlardan.
A.+dur 302b/14
[= 1]
- A'zam Humâyûn II k.a. bk. A'zam Humâyûn Sarvânî**
A. édi 303a/1
A.+nıñ 302b/11
[= 2]
- A'zam Humâyûn Sarvânî Afgan**
kabilelerinden Servânî kabilesinin emiri; Sultan İbrahim Ludî, Delhi sultanı olduğunda 45 bin atlısı ve 700 fili bulunuyordu. Sultan İbrahim Ludî'ye karşı ayaklanan beylerdendir. Bâbur, Hindistan'a hakim olduktan sonra, oğlu Fetih Han'a Han-ı Cahân lâkabını vererek eskiden babasının elinde bulunan vilâyetleri ona geri vermiştir.
A. 268b/2
[= 1]
- Âzarbaycân** Bu gün kuzeyi Transkafkasya'nın doğu kesiminde olup, Hazar denizine geniş kıyısı bulunan, güneyi ise İran yaylalarının kuzeybatı ucunda, Türkiye ve Irak ile sınırlı bulunan ve yüzölçümü 200 000 km² olan bölgenin adı.
Â. 291b/10
Â.+da 139a/11
Â.+ğa 175b/12, 180a/4
[= 4]
- âzarda** Far. İncinme.
â. bol- 248b/14
[= 1]
- âzârî** Far. Üzüntü, zarar, dert, belâ.
â. yétme- 157b/12
[= 1]
- azğına** Azıcık, çok az.
a. 226a/5
[= 1]
- azık-** Yolu şaşırmaq, yoldan şaşmaq.
krş. **azıt-**
a.-ıp 296a/13, 377b/1
a.-ıp (yol azık-) 238a/14
a.-ıp (yolnı azık-) 230a/3
[= 4]
- 'âzım** < Ar. 'âzim Niyetli, bir yere gitmeğe kesin karar veren.
'a. (ğanimniñ üstige 'âzım bol-) 163a/3
'a. édiler 204b/7
[= 2]
- azırğan-** Az saymaq, az görmek, küçümsemek.
a.-sa 349a/1
[= 1]
- azıt-** Yolu şaşırmaq, yoldan şaşmaq.
krş. **azık-**
a.-ıp (yolnı azıt-) 230a/3
[= 1]
- 'azım** Ar. Büyük. ulu, iri.
'a. 253a/13
'a.u'l-cuşsa Büyük cüsseli.
275a/1
'a.u's-şân Şanı büyük. 312b/9
[= 3]
- 'azimat** Ar. Gidiş, gitme.
'a. 158a/2, 158a/3
'a. (Samarqand üstige 'azimat kıl-) 356b/8
'a. (Yüsuf Zeyi Afgânlar üstige 'azimat kıl-) 243b/4
'a. bile 185a/9, 203a/7, 207a/12, 265a/6
'a.+ı bile 120a/4, 124b/12, 125b/5, 145a/11, 213b/11, 219b/1, 244b/1, 248b/7, 251b/4, 333b/13, 336a/1, 337b/8, 337b/9, 344b/4, 356b/14, 363b/12, 368a/7
'a.+ı kıl- 123a/1, 180a/10
'a.+ı kılıl- 120a/10, 183b/1, 212b/5, 268a/8
'a.+ığa 249a/3, 331b/10
'a.+ını 146a/10
'a. kıl- 162b/13, 180a/14, 188a/12, 339a/8, 345b/11, 350a/14, 350b/11
'a. kılıl- 222a/14, 242b/6
[= 43]
- 'aziz** Ar. 1. Aziz, sevgili, sevgide üstün tutulan.
'a. 306b/13
2. Ermiş, eren.

- 'a. 382a/6
 'a.+niñ 137a/4
 'a. u valî 206a/11
 [= 4]
 'azl Ar. İşten el çektirme, görevden alma.
 'a. (nasb u 'azl) 271a/14
 [= 1]
 azlık Az olma hâli, azınlık.
 a. 210b/14
 [= 1]
 'azm Ar. Niyet etme, bir yere gitmeğe kesin karar verme.
 'a. (ğanim üstige 'azm u cazm kııl-) 185b/1
 'a. cazm kııl- Bir yere gitmeğe kesin karar vermek. 162b/12, 242a/2, 376a/9
 'a.+ı 165b/7
 'a. kııl- 189b/9, 213a/11
 'a. u cazm kııl- 308a/1
 [= 8]
 azrak Daha az.
 a. 134a/1, 176b/11, 207a/1, 249b/4, 304b/10, 305b/14, 346a/8, 349a/8
 a. (bir azrak) 257a/2
 a. bol- 120a/7, 349b/8, 350a/1
 a.+ça 131a/4, 131a/5, 133b/4, 218a/11, 243b/11, 244b/11, 245a/4, 253b/8, 255b/2, 263a/14, 281b/1, 283b/7, 337a/11, 363b/8, 364b/14, 365b/14, 372a/3, 380a/14
 a.+dur 141b/12
 a. édi 232b/2, 366b/2
 a.+tur 231b/2
 [= 34]
 azuk Azık, yiyecek.
 a. 194b/12
 [= 1]

B

- bâb Ar. Husus, konu.
 b.+ıda 179b/9, 314b/5
 b.+ıda (-er bâbıda) 370a/7
 b.+ta (bu bâbta) 158b/13
 b.+ta (ol bâbta) 359b/1
 [= 5]
 Baba 'Alî k.a. bk. Baba 'Alî Éşik Ağa
 B. 174b/8

- [= 1]
 Baba 'Alî Éşik Ağa Sultan Hüseyin Mirza'nın emirlerinden; Yunus Ali'nin babası.
 B. édi 174b/4
 [= 1]
 Baba Cân k.a. bk. Baba Cân Kanbüzî
 B. 227b/13, 228b/8, 229a/9
 [= 3]
 Baba Cân Ahtaçı Bâbur'un seyislerinden.
 B. 242a/3
 [= 1]
 Baba Cân Kanbüzî Bâbur'un maiyetinde bulunan çalgıcılardan.
 B. 227b/9
 [= 1]
 Baba Çuhra Bâbur'un komutanlarından.
 B. 215b/9, 301a/13, 338b/6, 372b/2
 B.+ğa 332a/11
 B.+nı 267b/1
 [= 6]
 Baba Dost k.a. bk. Baba Dost Suçı
 B. 231a/10, 312b/1
 [= 2]
 Baba Dost Suçı Humayun'un nökerlerinden (bk. nöker).
 B. 311a/13
 [= 1]
 Baba Hâki Herat'ın 12 yıgaç (bk. yıgaç) kadar doğusunda, sultanların yaz aylarında kaldıkları yerin adı.
 B. 204b/6
 [= 1]
 Baba Hasan Abdâl Muhtemelen Kandahar'ın 6 mil güneyinde bulunan Baba Veli adlı yerdir.
 B. 208b/4
 B.+niñ 210b/10
 [= 2]
 Baba İlahî Herat'ta bir mahallin adı.
 B.+ğa 163b/3
 [= 1]
 Baba Kâbulî Şahruh Mirza'nın Kâbil valisi olan Mir Ali Bey'in oğlu; Apak Han ve Derya Han'ın kardeşleri.
 B. 224b/14
 [= 1]

Baba Ƙara Becur vadisinin kuzeyinde bulunan pınarın adı.

B. aşması 218b/3

[= 1]

Baba Ƙařka k.a. bk. **Baba Ƙařka Moğul**

B.+ęa 239b/2

[= 1]

Baba Ƙařka Moğul Bâbur'un beylerinden Melik Kasım Moğul'un kardeşi.

B. 239b/1

B.+ęa 240a/6

[= 2]

Baba Lolî Kâbil civarında bir mahal-
lin adı.

B. yolu 198a/4

[= 1]

Baba Sultân Bâbur'un dayısı Sultan Ahmed Han'ın oğlu Sultan Halil Sultan'ın oğlu.

B. 201a/1, 332a/13, 336b/10, 373a/2, 373a/13

[= 5]

Baba şayh Bâbur'un beylerinden Molla Baba Paşâgarî'nin küçük kardeşi.

B. 210a/2, 308b/1, 308b/8, 366b/8

B. ģarâm-nemek 235a/5

B.+nı 308b/8, 308b/9

B.+nıñ 308b/13

[= 8]

Baba şir-zâd Bâbur'un beylerinden.

B. 198b/5, 210a/1

[= 2]

Baba Yasavul Bâbur'un komutanla-
rından.

B. 217b/13, 232b/8

[= 2]

Baba-ķulı Bég şeyh Ali Bahadır neslinden, Sultan Baba Ali Bey'in oğlu; Bâbur'un babası Ömer şeyh Mirza'nın beylerinden; Bâbur'un bey atekesi.

B.+nı 298a/7

[= 1]

Baba-oğlı Allah-ķulı Béren k.a. bk. **Papa-oğlı Allah-bérđi Türkmen**

B. 149a/4

[= 1]

Bâbü Ĥan Bisüt Hindistan'da Kalancar vilâyetinin hakimi.

B.+ķa 228a/14

[= 1]

Bâbur Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbur; Bâburnamenin müellifi, şair, musikişinas, kendisinden sonra dört asra yakın devam eden Hint-Türk devletinin kurucusu; Timur neslinin Miranşah kolundan; Sultan Muhammed oğlu, Ebu Said oğlu, Ömer şeyh Mirza ile Cengiz neslinden Yunus Han'ın kızı Kutluk Nigar Hanım'ın oğlu; 1494-1504'te Fergana padişahı, 1504-1514'te Kâbil padişahı, 1514-1526'da Hindistan için mücadele ve nihayet 1526-1530'da Kâbil ve Hindistan padişahı. (d. 14 şubat 1483 - ö. 26 Aralık 1530)

B. 150a/12, 296a/4

B.+nı 238a/2

[= 3]

Bâbur Mirzâ I Sultan Hüseyin Baykara'nın oğlu olan Sultan Muhammed Kasım Mirza ile Rabia Sultan Begim'in oğlu, Bege Begim'in kocası.

B.+nıñ 168a/2

[= 1]

Bâbur Mirzâ II Timur neslinin şahruh Mirza kolundan; Baysungur Mirza'nın oğlu. Bir müddet Horasan'a hakim olmuştur. (ö. 1457)

B. 168a/7, 170a/4, 171b/8, 174b/10, 188b/11, 189a/2

[= 6]

Bâburî Bâbur'un 1504-1505 yılları arasında Kâbil'de iken icat ettiği yazının adı. Bâbur'un bu orjinal yazı ile bazı kıt'alar, mektuplar ve Kur'an istinsah ettiği bilinmektedir.

B. ģař 144b/12, 357b/10

B. ģařı 179a/6, 357b/10, 357b/13

[= 5]

ba-câ Far. Yerinde, uygun şekilde.

b. kélťür- Yerine getirmek, istenileni yapmak, uygun hareket etmek. 152b/6, 157a/6, 200b/6

[= 3]

ba-cây Far. Yerinde, uygun şekilde.

b. kélťür- Yerine getirmek, istenileni yapmak, uygun hareket etmek. 134b/6, 308a/5

- b. keltürmey** 165b/7
[= 3]
- ba-cıd** Far. Ciddî olarak.
b. 192a/3, 231b/12, 267a/2,
268b/2, 269a/9, 295a/10,
311b/6, 311b/7, 335a/5, 339b/8
b. (ba-cıdd u gâyat) 360b/12
[= 11]
- ba-cıdrağ** Daha ciddî olarak.
b. kııl- 188a/5
[= 1]
- Bacür** veya **Bacavr** Bu günkü adı
Bacaur; Pakistan'ın Kuzeybatı
Sınır Eyaleti'nde özel aşiret
bölgesi. Kuzeydoğuda Dîr ilçesi,
Batıda Afganistan, doğuda Mela-
kend ve güneybatıda Mohmand
aşiret bölgeleri ile çevrilidir. Hi-
malayaların eteklerinde, sularını
Suvat ırmağının topladığı dağlık
bir yöredir. (Metinde, önceleri
Kâbil vilâyetine tabi bir **pergene**
iken, sonraları Afgan kavmi yü-
zünden şehir olma özelliğini yitir-
diği belirtilmektedir.)
- B.** 131b/8, 134a/10, 134a/14,
140b/9, 218b/13, 219a/10,
220b/10, 221a/6, 222a/7,
236b/1, 250a/8, 250b/5, 277a/3,
277b/6, 277b/12, 278a/1,
286a/10, 286b/4, 286b/7
- B. cülgesi** 218b/11
- B.+da** 222a/12, 237a/7, 250b/4,
286b/2
- B.+dın** 222a/5
- B.+dın yokkari** 279b/7
- B. éli** 217a/9, 218a/8
- B.+ğa** 219a/3, 243b/6, 250b/5
- B. kal'ası** 218b/12
- B. korganı** 216b/6, 216b/6,
216b/13, 216b/14, 218b/9,
219a/3, 219a/4, 220b/6, 220b/8,
221a/7, 234b/9
- B. naranları** 286b/1
- B.+nı** 249b/14, 250a/1, 250b/3,
269a/6
- B.+nıñ** 134b/1, 134b/8, 218b/3,
218b/14
- B. sulţanı** 216b/7
- B. suyu** 219b/2, 220b/9
- B. tağları** 279b/7, 279b/8, 279b/9
- B. turunları** 286b/10
- B. vilâyatı** 218b/1
[= 60]

- bacürî** Hintlilerin turunca verdikleri
ad. bk. **turunc, bālang**
- b.** 286b/8
[= 1]
- Bacürî** Bacurlu.
B. 217a/14
[= 1]
- Becür** veya **Becevr** y.a. bk. **Bacür**
B.+ge 216b/7
[= 1]
- bād** Far. Rüzgâr
b.-ı samûm Hindistan'da öldü-
rücü sıcaklığı olan sert rüzgâr.
294b/7
[= 1]
- Badahşân** Bu gün Afganistan'ın ku-
zeydoğusunda bulunan il. Ku-
zeyden ve kuzeydoğudan Hindu-
kuş ve Tacikistan, güneydoğu-
dan Pakistan, güneyden Konarha
ve Lagman ili, güneybatıdan
Kapisa ili ve batıdan Tehar ili ile
çevrili; doğu yönündeki Vahan
Afganistan'ın kuzeydoğu ucunu
oluşturur ve Çin'in Uygur Özerk
Bölgesi ile komşudur. İlin 47.
393 km² lik alanının büyük
bölümü dağlıktır.
- B.** 130a/12, 132a/13, 139b/9,
154b/9, 155a/4, 155b/12,
181a/1, 202b/4, 213a/11,
213a/12, 213b/6, 213b/8,
218b/7, 244b/1, 252a/9, 270a/1
- B.+da** 213a/13, 213b/5
- B.+dağlar** 125b/6
- B.+dın** 129a/5, 244a/12, 244b/10
- B. éli** 154b/8
- B.+ğa** 154b/9, 203a/1
- B.+nı** 183b/13
- B. sarı** 156a/2, 213b/7
- B. tağları** 122a/9
- B. üstige kél-** 244a/13
[= 30]
- Badahşânât** Bedahşân dağları; Batı
Pamir'de bulunan dağlar; en
yüksek yerleri 4.000 ilâ 6.000 m
arasındadır. bk. **Badahşân**
- B. tağları** 140b/2
[= 1]
- Badahşânî** Bedahşanlı, Bedahşân'da
oturan.
B. 327a/2
B.+lar 202b/9
B.+lardın 213a/13

- B.+larnıñ** 154b/6
[= 4]
- Badahşî** Sultan Hüseyin Baykara'nın şairlerinden Molla Muhammed Bedahşî'nin mahlası.
B. 181a/1
[= 1]
- badal** Ar. Bedel, değiştirme, bir şeyin yerine başka bir şey edinme.
b. kıl- 186b/14
[= 1]
- Bādalgār** Hindistan'da Güvalyar'ın dışında Güvalyar racası Mân-sing'in yaptırdığı binanın adı.
B. 341b/10
[= 1]
- bādām** Far. Badem, gülgillerden bir ağaç ve meyvesi; tatlı ve acı olmak üzere iki çeşidi vardır. bot. *Prunus amygdalus*.
krş. **bādāmça**
b. 129b/3
b. bergi 284b/4, 284b/4
b. mağzı Badem içi. 284b/9
[= 4]
- Bādām Çaşma** Kâbil ırmağının güneyinde Hurd Kâbil ile Bârik-âb arasında bulunan geçidin adı.
B. 145a/11, 251b/9
B.+ğa 242a/14
B. köteli 132a/3
[= 4]
- bādāmça** Far. Acı badem ağacı; meyvesinin kabukları tatlı bademden daha kalın ve çekirdekleri daha küçüktür. bot. *Prunus amygdalus amara*. Beveridge, *small almond*
krş. **bādām**
b. 141b/4, 141b/9
[= 2]
- badan** Ar. Beden, vücut.
b.+dın cânı ayrıl- Ölmek, vefat etmek. 315a/1
b.+ı 166a/7
b.+ımda 236a/3, 346a/6
[= 4]
- bad-andām** Far. Biçimsiz, görünüşü kötü.
b.+dur 282b/13
[= 1]
- bad-andarün** Far. Kötü kalpli.
b. 159a/7
[= 1]
- badanî** Ar. Bedenî, bedene ait.
b. (maşakkat-ı badanî öt-) 330a/4
[= 1]
- Badāün** Bu günkü adı Budaun; Hindistan'da Sanbal'ın aşağısında, Kanauc'dan daha yukarıda, Ganj'in bir kolu olan Sot ırmağının yakınlarında, Uttar Pradesh eyaletinin kuzeybatısında, Rohilkhand düzlüğünde bulunan şehrin adı.
B.+nı 168b/9, 329a/3
[= 2]
- Badāyî'u'l-vasaʔ** Ali-şir Nevâî'nin Türkçe yazdığı dört divanından biri; orta yaş döneminde (35-45 yaşları arasında) yazdığı gazellerinden meydana getirdiği için divanına bu adı vermiştir.
B. 170b/14
[= 1]
- Badāyî'u's-şanāyî'** Sultan Hüseyin Baykara'nın şairlerinden Mîr Ataullah Meşhedî'nin şiir sanatlarına dair yazdığı eserinin adı.
B. 179a/2
[= 1]
- bad-baht** Far. Uğursuz, kötülüğü getiren, kötülük düşünen.
b. 152b/8
b. (Bavā-ı bad-baht) 305a/14
b.+lar 161b/12
b.+lar édi 255b/5
b.+tın (Bavā-yı bad-baht) 307a/7
[= 5]
- bad-bahtlık** Kötülük, musibet.
b. maqāmıda bol- 200a/9
[= 1]
- Bādġis** Badgisat olarak da bilinir. Afganistan'da Herat'ın kuzeybatısında bulunan bölgenin adı. 1964 yılında bu bölgede aynı ismi taşıyan yeni bir il kurulmuştur.
B. 172b/14, 184b/14, 192a/7
B.+ka 185a/9
[= 4]
- bad-gümān** Far. Şüpheli, şüphe eden.
b. bol- 225a/13
[= 1]

badhal Hint. Ekmek ağacı, dutgillerden bir ağaç ve meyvesi. Meyvelerinin çapı 10-20 cm arasında değişmekte ve kabuğu kahve rengimsi yeşil renktedir; etli kısmı ise, lifsi yapıda ve beyaz renklidir. bot. *Artocarpus integrifolia* Beveridge'e göre, *monkey jack* bot. *Artocarpus lacoocha*. (Metinde, Hindistan'da yetişen, elma büyüklüğünde, hamı çok ekşi ve tatsız olan, olgunu ise yumuşak ve ekşimtrak olup, ayvanın tüylü hâlindeki tadına benzeyen bir meyvenin adı.)

b.+dur 284a/6

[= 1]

bad-ḥ'ārlik Far. Kötü içimli olma hâli.

b.+ıdın (bad-ḥ'ārlikıdın) 227a/13

[= 1]

bad-hay'at Far. Görünüşü kötü.

b. 166b/7, 283b/14

[= 2]

bad-ḥor Far. İçimi kötü.

b. 339a/12

[= 1]

bādincān < Far. *bādingān* Patlıcan, patlıcangillerden bir sebze adı. bot. *Solanum melongena*.

b.+dın 283a/8

[= 1]

Bādīc Kâbil'den Lamganat'a giden Kuruk Say, Karatū ve Ulug Nur yolu üzerinde bulunan geçidin adı.

B. köteli 133a/4, 133a/5

B.+nıñ 215a/9, 249a/8

B. yolu 215a/9

[= 5]

badīha Ar. İrticalen, birdenbire söylenen (şiir).

b. (rubā'ını badīha ayıl-) 237a/1

b.+da 252b/10, 296a/3

b. da ayt- İrticalen şiir v.s. söylemek. 298a/1

[= 4]

Badī'u'l-camāl Bégim Timur neslinin Miranşah kolundan; Sultan Ebu Said Mirza'nın kızı; Bâbur'

un halası; Hindistan'a gelmiş ve Bâbur'un kızları olan Gülteng ve Gülçehre'nin çifte düğünlerinde hazır bulunmuştur.

B. 344b/12

[= 1]

Badī'u'z-zamān k.a. bk. **Badī'u'z-zamān Mirzā**

B. 165b/13

[= 1]

Badī'u'z-zamān Mirzā Sultan Hüseyin Baykara'nın Sancar Mirza Mervî'nin kızı Bege Sultan Bégim'den olma en büyük oğlu; babası ile Nişin çayırında savaşmış ve mağlûp olmuştur.

B. 122a/5, 168b/13, 172b/8, 175b/8, 175b/9, 182b/13, 183a/2, 183a/7, 183a/10, 185a/6, 186a/7, 186a/9, 186a/14, 187a/2, 187a/7, 188a/5, 188a/11, 189b/10, 189b/13, 190b/1, 190b/12, 190b/13, 191a/1, 192b/7, 197a/6, 204a/5, 204b/10, 205a/3

B. atığa bağlap oku- 129a/1

B. édi 166a/5

B. éşigi 172b/9, 183a/8

B.+ğa 121b/14, 155a/7, 188b/8, 192a/12

B. ḥod bularnıñ élgide ḥamir édi Bediüzzaman Mirza bunların elinde oyuncak idi. 155a/14

B.+nı 165b/2, 183a/4

B.+nıñ 172a/4, 182a/7, 186a/6, 186a/12, 186b/2, 187a/10, 191b/7, 205b/11

B.+nıñ éşigi 186a/3

[= 48]

bad-maza Far. Tadı kötü.

B. 283b/14

[= 1]

bad-mazalık Kötü tatta olma hâli.

b.+ı (bad-mazalığı) 283b/2

[= 1]

bad-numā Far. Gösterişsiz, biçimsiz, cirkin.

b. 141a/14, 282b/13

[= 2]

bad-numālik Kötü görünüşte, biçimsiz, cirkin olma hâli.

b.+ı (bad-numalığı) 278b/8

[= 1]

badra Ar. İçi altın, gümüş v.s. sikke ile dolu kese.

b.+larnı 352a/5

[= 1]

badrağa Far. Kılavuz, yol gösteren.

b. 361b/10

b. bol- 360b/1, 381a/2

[= 3]

Badrāv Kâbil'in bölüklerinden biri (bk. **bölük**); Ala Say'ın yanındadır. krş. **Bazrāv**

B. bölügi 140a/10

B.+dın 133a/4

B.+ğa 249a/5

[= 3]

bad-reng Far. Kötü renkli, rengi kötü.

b.+dür 284b/14

[= 1]

bādring < Far. *bād-rang* Kabakgillerden 100 cinsi ve 850 türü bulunan bitkilerden birinin adı. bot. *Cucurbitales*. Ş. Süleyman, *bādrin*, *bādring* "hiyar"; Özb. *bādring* "Pâlîzin (Bostan tarlası) iştahla yenilen, uzunca boyu olan mahsulü"; Steingass, *bād-rang*, "Hıyar türü; bir portakal."; Redhouse, "ağaç kavunu, oğul otu." (Metinde, Kâbil'de iyi cinsi yetişen meyvelerendir.)

b.+ı 129b/8

[= 1]

Badru'd-dîn Sultan Hüseyin Baykara'nın emirlerinden.

B. édi 174b/6

B.+nıñ 332b/9

[= 2]

bad-şarrāb Far. Kötü içkici, ayyaş.

b. édi 175b/3

b. ékendür 180b/9

[= 2]

bad-taş'mlık Tadı kötü olan.

b.+ı (bad-şam'lığı) 283b/7

[= 1]

Bādūn Hint. Yağmur mevsimi (bk. **peşkel**) aylarından Aslan burcuna tekabül eden ayın adı. krş.

Asad II

B. 288b/2

B.+dur 288b/7

[= 2]

bad-zabān Far. Kötü şeyler konuşan, ağzı bozuk, küfürbaz.

b. 174b/1

[= 1]

bağ Bağ, sargı, kuşak.

b.+ı yosunluk (göz bağı)

368b/1

b.+ıdın 291a/7

b.+ımdın (bél bağı) 186a/11

b.+ını 291a/6

[= 4]

bāğ Far. Bağ, bahçe.

b. 132b/2, 132b/6, 136b/8, 137b/2, 139b/2, 157a/1, 235a/12, 252a/4, 299b/13, 341b/3

b.+da 136a/13, 235a/2, 246b/8, 248a/4, 251a/13, 284b/8, 333a/12

b.+da édük 245a/14

b.+da ok 242b/3

b.+dın 200a/2, 245b/1, 353b/10

b.+dın taşkırı 136b/6

b.+dur 339b/14

b.+ı 126b/12, 134b/10, 136b/6

b.+ı (üzüm bağı) 137a/13

b.+ıda 237a/8, 248a/13, 307b/10, 330a/5, 380b/7

b.+ıdın 356b/2

b.+ıdın (üzüm bağı) 135b/1, 279a/4

b.+ığa 248a/1, 251a/10, 344b/11, 353b/11, 356a/7, 357a/1, 380b/2

b.+ımğa 343b/5

b.+ını 248a/6, 248b/12, 344a/5

b.+ınıñ 198a/4, 198a/8

b.+ka 198b/10, 210b/9, 344b/7, 356a/8, 358b/4

b.+lar 226a/5, 356a/10

b.+larda 281b/5, 284b/8

b.+larığa 341b/3

b.+larnıñ 157a/13

b.+nı 233b/2, 233b/13, 248a/6, 328b/2

b.+nıñ 132a/9, 132a/14, 132b/1, 132b/1, 132b/3, 132b/5, 136b/8, 328b/1, 344b/7, 356a/8, 356a/10, 357a/2, 358b/6, 360a/6

b. u 'ımārat 291a/2, 339a/13, 339b/1

[= 81]

bağal-güşā Far. bk. **bağal-güşāy**

b. 275b/5

[= 1]

bağal-güşây Far. (Yayı) koltuğa kadar çekme.

b. 275b/5

[= 1]

bâgât Ar. Bağlar, bahçeler.

b. 128a/13, 139b/2

b.+dur 136b/4

b.+ı 137b/2

b.+ığa 274a/13

b.+ığa (zırâ'at u bâgât) 273b/9

b.+ını 268a/2

b.+ı bile 369b/8

b.+tur 128a/11

b. u şikûfa 228b/13

[= 10]

Bâgât Hum Kâbil civarında bir yerin adı.

B.+ğa 241a/1

[= 1]

bağça Far. Bahçe.

b.+da 341b/1, 341b/1, 341b/7

b.+da ok 342b/6

b.+dın 343a/10

b. édi 198a/5

b.+ğa 301a/7, 342b/5

b.+lar 300a/7, 300b/1

b.+ları 136b/4

b.+nı 341a/14

b.+nıñ 188b/12, 199a/13, 341b/8

b.+sı 191a/7

b.+sı (halvat-hâna bağçası) 300a/6

[= 17]

bağdaysız İnişsiz, inişi olmayan; yamaçsız.

b. 334a/14

[= 1]

Bâg-ı Bahışt Kâbil'de bir bahçenin adı.

B.+ka 199a/12

B.+nıñ 200a/1

B.+ta édi 198a/7

[= 3]

Bâg-ı Banafşa Kâbil civarında Gülgine yakınlarında bir bahçenin adı.

B.+da 247a/5

B.+ğa 233b/13, 246a/12

[= 3]

Bâg-ı Cahân-ârâ Herat'ta bir bahçenin adı. krş. **Cahân-ârâ**

B. 191b/2

B.+da 188b/8, 190b/1

[= 3]

Bâg-ı Fath Sikri'de bir bahçenin adı.

B.+nıñ 330a/9

[= 1]

Bâg-ı Halvat Kâbil'de bir bahçenin adı.

B. 235a/2

B.+ta 216a/13

[= 2]

Bâg-ı Hıyâbân I Herat'ta bir bahçenin adı.

B. 191a/12

[= 1]

Bâg-ı Hıyâbân II Kâbil'de bir bahçenin adı.

B. 360a/6

[= 1]

Bâg-ı Kelân İstalif'te Uluğ Bey tarafından yaptırılan bir bahçenin adı.

B. 136b/5

B.+nıñ 246b/7

[= 2]

Bâg-ı Nav Herat'ta bir bahçenin adı.

B. 191a/13

B.+da 188b/5, 188b/6, 188b/6

[= 4]

Bâg-ı Navrûzî Kâbil'de dağ eteğinde Uluğ Bey'in yaptırdığı bir bahçenin adı.

B. 157a/2

[= 1]

Bâg-ı Nazar-gâh Herat'ta bir bahçenin adı.

B. 191a/7

[= 1]

Bâg-ı Şafâ I Bihre'nin 10 küruh (bk. **kürüh**) mesafesinde Cud dağında bir tepe üzerinde Bâbur tarafından yaptırılan bir bahçenin adı.

B.+ğa 224a/8

[= 1]

Bâg-ı Şafâ II Celâlabad'ın güneybatısında 1.5 mil mesafede bulunan bir bahçenin adı.

B.+dın narı 369a/12

[= 1]

Bâg-ı Safid Herat'ta bir bahçenin adı.

B. 191b/2

B.+ta 188b/9

[= 2]

Bâg-ı Şahar Herat'ta bir bahçenin adı.

- B.** 191b/6
[= 1]
- Bâğ-1 Vafâ** Adinapur korganının (bk **korğan**) güney tarafında bir tepe üzerinde, Bâbur tarafından yaptırılan bir bahçenin adı.
- B.+da** 233a/12, 242b/2, 249b/1, 249b/3, 252a/2, 252a/3
- B.+dın** 233a/13, 245a/13
- B.+ğa** 132a/9, 245a/9, 249a/13
- B.+niñ** 245a/9, 252a/3
[= 13]
- Bâğ-1 Yurunçqa** Kâbil'de bir bahçenin adı.
- B.+da** 216a/13
[= 1]
- Bâğ-1 Zâğân** Herat'ta surların dışında, kuzeybatı köşesinde, Şahrüh ile karısı Güherşad Ağa tarafından yaptırıldığı söylenen meşhur bir bahçenin adı.
- B.** 191a/13
- B.+da** 165a/9
[= 2]
- Bâğ-1 Zubayda** Herat'ta bir bahçenin adı.
- B.** 191a/13
[= 1]
- bağır** Bağır, göğüs.
- b.+ınıñ** (bağırınıñ) 280a/8
[= 1]
- bağışla-** Bağışlamak, karşılık beklemeden vermek; alacağından vaz geçmek; affetmek, cezalandırmaktan vaz geçmek.
- b.-dı** 307a/1
- b.-dım** 201b/9, 215b/14, 268b/9
- b.-dük** 148a/13
- b.-p** 200b/12, 215b/14, 218b/4, 245a/6, 382a/6
- b.-y** 312b/6
[= 11]
- cân bağışla-** 307a/1
- cânını bağışla-** 201b/9
- günâhını bağışla-** 382a/6
- günâhların bağışla-** 218b/4, 245a/6
- kanların bağışla-** 215b/14
- kanını bağışla-** 125b/4
- tamğanı bağışla-** 312b/6
[= 7]
- bâği** I Far. Bir bağ, bir bahçe.
- b.** 224a/8
[= 1]

- bâği** II Ar. Asi, isyan eden, baş kaldıran
- b.** 207b/11, 296b/4, 296b/5, 299a/6, 301a/9, 375b/13
- b.+lar** 299a/13, 301a/12, 363b/4
- b.+lar üstige bar-** 307a/14
- b.+lardın** 375b/14
- b.+larnıñ** 363b/5
- b.+larnıñ** (mufattın u bâği) 335b/11
- b.+larnıñ üstige atlan-** 299a/14
- b.+larnıñ üstige yürü-** 355b/3
- b.+niñ** 267a/14
- b. üstige mutavaccih bol-** 299a/9
[= 17]
- bağla-** 1. Bağlamak, ip ve benzeri şeyle sıkıp sarmak, düğümlemek; kuşanmak.
- b.-dılar** 365a/4
- b.-ğan** 276b/8, 357b/8
- b.-ğan için** 180a/13
- b.-ğannı** 180a/14
- b.-ğaylar** 264a/5, 351a/10, 367b/6
- b.-mağı** 274b/8
- b.-mağ** 143a/9
- b.-maydur édim** 198b/14
- b.-maydurlar** 353a/11
- b.-p** 143a/5, 153b/8, 173b/7, 173b/7, 190b/4, 199b/10, 258b/13, 273b/14, 274a/7, 286a/1, 353a/9
- b.-p édi** 258b/4
- b.-ptur** 255a/8
- b.-pturlar** 274a/8, 285a/12, 290b/11, 291a/8
- b.-rlar** 140a/4, 143a/9, 143b/9, 276b/4, 291a/6
- b.-ydurlar** 291a/4, 291a/8
2. Oluşmak, peyda olmak, tutmak.
- b.-dı** 254b/5
- b.-ğanını** 369b/4
- b.-masdın** burun 285b/12
- b.-p édi** 160b/12
- b.-ptur** 254b/3
- b.-r** 143a/6
- b.-r émiş** 254b/5
3. (Şiir v.s.) yazmak, söylemek.
- b.-dım** 335a/7
- b.-p** (atıga bağlap biti-) 176a/14

b.-p (Badi'u'z-zamān Mirzā atığa bağlap oğu-) 129a/1

b.-ptur 176a/9

4. Çizmek, çizgi çekmek.

b.-dım 358a/12

5. Bestelemek, beste yapmak.

b.-dım 249b/8

b.-ğan 249b/6

b.-ğan emestür 182a/4

b.-ğay mén 249b/7

b.-maydur 182a/11

b.-ptur 171a/7, 180a/2, 182a/13, 182b/8, 249b/6

b.-r 179b/14, 182b/6

b.-r édi 182b/11

6. Kurmak, yapmak, inşa etmek.

b.-dı 167b/3

b.-ğan için 352b/7

b.-gülüktür 360a/5

b.-ğunça 337a/1

b.-mağnı 337a/9

b.-p 278b/11, 301b/4

b.-r 336b/6

[= 69]

ävizān bağla- 276b/4

bandını bağla- 301b/4

çahār-gāh şavtını bağla- 249b/8

çār-gāh şavtını bağla- 249b/8

dāna bağla- 143a/6

iş bağla- 182a/11, 182b/8

işler bağla- 179b/14, 180a/2, 182a/13

köprük bağla- 278b/11, 336b/6, 337a/1, 337a/9, 352b/7

mağz bağla- 285b/12

mıstar bağla- 358a/12

muz bağla- 160b/12

nağş bağla- 182a/13, 249b/6

nağş u şavt bağla- 182b/6

nağşını bağla- 249b/6

piş-rav bağla- 182a/4, 182a/13

şavt u nağşlar bağla- 182b/11

tuğum bağla- 369b/4

yağlık bağla- 180a/13

yağ bağla- 254b/3, 254b/5

[= 29]

Bağlan Kunduz civarında, Narin'in doğusunda ve Surh-ab deresinin aynı kolu üzerinde bulunan bir mahallin adı.

B. sarı 237b/12

[= 1]

bağlan- Geçiş engellenmiş olmak.

b.-ur 130b/11

[= 1]

bağlan kaz En çok Hindistan'da yaşayan küçük flamingo türü; flamingonun en bol türüdür. Boyları yaklaşık 1m renkleri koyu pembe olan küçük filamingoların kalabalık sürüleri bazan milyonlarca kuşu ihtiva eder. zool. *Phoeniconaias minor* (Metinde: "Âb-ı İstade'ye bir küruh yaklaştığımız zaman, garip bir şey müşahede ettik: bu su ile gök arasında, şafak gibi, kıpkırmızı bir şey görünüyordu. Yaklaşınca kadar bu hâl devam etti. O zaman anladık ki, bunlar bağlan kaz imiş. 10 bin ve 20 bin değil, çok daha fazla bağlan kaz.")

b. 153a/11, 153a/12

b. ékendür 153a/11

[= 3]

bağlat- 1. Bağlatmak.

b.-iptur 201a/12

b.-ur 351a/11

2. Kurdurmak, yaptırmak, inşa ettirmek.

b.-tım (tālār bağlat-) 368a/2

[= 3]

bağrı kara Bağırtlak; *Columbi-formes* takımının *Pterocletes* alt takımından 16 kuş türünün ortak adı.

b.+dın 280a/8

b.+sıdur (Hıdıstān bağrı karası) 280a/8

b.+sıdur (Hıdüstān bağrı karası) 280a/8

[= 3]

bağy Ar. Asilik, baş kaldırma.

b. u duşmanlık 218a/9

[= 1]

bahā Far. Paha, kıymet, bedel, değer.

b. bér- 136b/6, 192b/13

b.+sı 275a/2, 275a/3

[= 4]

bahādur Far. < Moğ. *bağatur* Bahadır, yiğit, cesur.

b. 166b/12

[= 1]

Bahâdur Han Hindistan'da Tuğluk hanedanından sonra hüküm süren Tank sülâlesinden; Sultan Muzaffer Gücaratî'nin oğlu; babasının ölümünün ardından (1526) tahta geçen ağabeyi İskender Şah'ın bir müddet sonra kendi adamlarınca öldürülmesi üzerine, onun yerine **Bahâdur Şâh** lâkabıyla tahta geçmiştir. (ö. 1547)

B. 301b/9

B.+nı 302a/3

[= 2]

Bahâdur Han Sarvânî Sugendpur'da bu adla bir mezarın bulunduğu mahallin adı.

B.+nıñ gör-ğanası 380a/11

[= 1]

Bahâdur Şâh İskender Şah'ın adamlarından olan İmadülmülk'ün İskender Şah'ı öldürdükten sonra yerine tahta oturduğu kardeşi Bahadur Han'a verdiği lâkap. bk. **Bahâdur Han**

B.+ka 302a/4

[= 1]

bahâdurluk Bahadırılık, kahramanlık, yiğitlik.

b. atı 218a/8

[= 1]

bahâna Far. Bahane, asıl maksadı gizlemek için öne sürülen sahte sebep.

b. bile 297b/11, 331a/10

b. kıl- 257a/4

b.+sı bile 192a/6, 228b/4, 263b/10

[= 6]

bahâr Far. Bahar, ilkbahar, ilkyaz.

b. 202a/13, 202b/1

b.+lar 202a/9, 202b/1

b. vaktı 232b/3

b. yamgurları 153a/7

[= 6]

Bahâr Mirzâ Bâbur'un kardeşi Cihangir Mirza'nın kayın pederi: Pir Muhammed Mirza'nın büyük babası.

B.+nıñ 208a/1

[= 1]

ba-har-ğâl Far. Her halde, mutlaka.

b. 201b/1

[= 1]

Bahcat Han Çendirî valisi, Çendirî yakınlarında bir havuz yaptırmıştır.

B.+nıñ 333a/9, 333b/14

[= 2]

ba-ğıla Far. Olabilecek tehlikelere karşı tetikte bulunarak.

b. 194a/10, 198a/1

[= 2]

Bahmanî Hindistan'da Dekken'de hüküm süren sülâle; Bâbur Hindistan'ı ele geçirdiğinde Dekken'in hakimiyeti Bahmanî sultanlarının elinden çıkmış ve büyük beylerin eline geçmişti. Öylesine ki sultanların ihtiyaçlarını dahi beyler karşılamaktaydı. Bu sülâlenin sonuncusu olan Kalun 1526'da ölmüştür.

B.+lar édi 271a/4

[= 1]

baħr Ar. Aruz vezninin 19 ana bölümünden (tavil, medid, basit, vafir, kâmil, hezec, recez, remel, serî, mühserih, hafif, müzari, muktedab, müctes, mütekarib, mütedarik, cedid, karib, müşakil) her biri.

b.+ıda (hafif baħrı) 179b/10, 179b/11, 181a/14

b.+ıda (mutağarib baħrı) 179b/10

[= 4]

bahra Far. hisse, pay, kısmet.

b.+sı (naşib u bahra) 179a/13

[= 1]

Baħrâç y.a. bk. **Baħrâyıç**

B. 292b/9

[= 1]

bahramand Far. Hisseli, paylı.

b. édi 178b/6

[= 1]

bahravar Far. Hisseli, nasib sahibi olan.

b. ('ağldın bahravar bol-) 185b/4

[= 1]

Baħrâyıç Bu günkü adı Bahraich; Hindistan'da Uttar Pradesh eyaletine bağlı vilâleyet. Nepal sınırı ile Gagra ırmağı arasında karma biçiminde uzanır. Doğusunu Rapti ırmağı havzası, batısını Gagra ovasının bir bölümü kap-

lar; bu iki kesim dağlık bir alanla ayrılır

B.+kaça 370b/13

[= 1]

baħri kıotas < Ar. *baħri* Moğ. *otas*, *otos* "öküz" Yak; *Bovidae* familyasından, 4.300-6.100 m yükseklikteki Tibet yaylalarında yaşayan yabanî sığır türü. zool. *Bos grunniens mutus*. Beveridge'e göre, yak; De Courteille'e göre, kıotas *bæuf marin*; Ş. Süleyman, kıotas "bir nevi dağ öküzüdür." (Kelime anlamı "Deniz öküzü" demektir. Metinde nile-gāv adlı sığırın baħri kıotas'a benzediği belirtilmektedir.)

b.+ka 276a/8

[= 1]

baħş Ar. Bahis, konu.

b. kıl- 381a/9

[= 1]

baħşı < Çin. *po-shih* Ordunun idarî ve malî amiri; bu kişiye verilen rütbe adı. (Bahşımın görevleri için bk. H.Bayur, *Hindistan Tarihi* c. II s.477-480.)

b. (Muħammad 'Alî Baħşı) 165a/3

b. (Muħammad Baħşı) 239b/4, 266a/5, 380b/3

b. (Muħammad Baħşı) 265b/3

b. (Sulţān Muħammad Baħşı) 358b/1, 363b/3

b. (Şāh Manşūr Baħşı) 204b/1, 206a/10

b. (Şayħ Huseyn Baħşı) 379b/9

b.+ga (Sulţān Muħammad Baħşı) 306b/4

b.+lar 254a/2, 254a/12

b.+lardın 211b/12, 211b/12

b.+nı (Muħammad Baħşı) 211b/12

b.+nı. (Tağayı Şāh Baħşı) 211b/12

b.+nıñ (Muħammad Baħşı) 364a/7

b.+nıñ (Sulţān Muħammad Baħşı) 345a/12, 351a/3

[= 20]

baħşış Far. Baħşış, bağış olarak verilen şey.

b. bol- 312b/8

b.+dın (ın'ām u baħşış) 293b/9

b.+ını (tamğa baħşış) 312b/7

b.+ler (ın'ām u baħşış) 293b/11

[= 4]

baħt Far. Baht, talih, şans.

b. u şalı' 220a/8

[= 1]

bā'ış < Ar. *bā'ış* Sebep olan.

b. 229b/1

b. (ħazān bā'ış bol-) 245b/11

b. bol- 363b/12

b. édi 326a/7, 340a/12

b.-ı *zaħk* u *başaşat bol-* Gülüşme ve şakaya sebep ol. 328a/13

b. u muħarrık 121b/2

[= 7]

baķ- 1. Bakmak; seyretmek.

b.-ıp (*ğanim sarı baķıp* Düşman tarafına doğru) 211a/10

b-ıp (*deng ü ħayrān baķıp tur-*) 196/5

b.-ıp tur- 196a/5, 207a/8, 238b/14, 239a/11, 239a/14

b.-ıp turup bolmas 350b/10

2. Olumsuz fiil şekliyle, aldırma- mak, ilgilenmemek.

b.-may 184b/13, 206b/1, 209a/4, 211a/9, 255b/14

b.-may (bir birige baķmay) 257b/12

b.-may (*él günige baķmay*) 125b/5

b.-may (*ħısāblarğa baķmay*) 222a/14

b.-may (*ħiç némege baķmay köç-*) 183b/11

b.-may (*kéyinlerige baķmay tart-*) 183b/11

b.-may (*keynlerige baķmay tart-*) 183b/11

b.-may (*sözige baķmay*) 303b/10

b.-mayın 196b/2

3. Tutmak, desteklemek, birinden tarafa olmak.

b.-ıp (*méniñ sarı baķ-*) 200b/10

[= 22]

baķa I Moğ. Kurbağa, *Anura* takımını oluşturan kuyruksuz *am-*

- fibyumlarnın* 2.600'ü aş-
kın türünün ortak adı.
- b.+lar** 282b/2
b.+lar dék 282b/2
b.+ları (Hindistân baqaları)
 282b/2
b.+ları (Hindüstân baqaları)
 282b/2
 [= 4]
- baqa** II (Son çekim edatı) 1. Doğru.
b. 128b/4, 136b/11, 150a/13,
 150b/12, 152a/8, 158b/14,
 211a/6, 229a/4, 238b/5, 238b/7,
 253b/7, 262a/6, 273a/2,
 273a/11, 274b/13
b. (-ğa baqa) 137b/9, 151b/6,
 263b/3, 272b/14, 335b/5
b. (-ge baqa) 135a/9, 186a/6,
 276a/5
b. (-ka baqa) 134a/3, 149a/6
b.+dur (-ka bakadur) 128a/8
 2. Göre.
b. (-ğa baqa) 138a/4, 171a/1,
 175a/5, 210b/12, 272a/11,
 340b/4
b. (-ge baqa) 202a/11, 276a/10,
 326b/9
 [= 35]
- ba-kaqr** Far. Uygun olarak, binaen,
 göre.
b.-ı ihtiyâc İhtiyaca binaen, ihti-
 yaca göre. 138b/11
 [= 1]
- bakıl-** Beklenmek.
b.-dı 355a/3
 [= 1]
- bakışlık** -a bakan, -a doğru bakan.
b. 238b/1
b. (taşkarı bakışlık) 301a/1
 [= 2]
- bâki** Ar. Durma, kalma, bekleme.
b. (né bâki "Durmadan") 219a/3
 [= 1]
- Bâki** I k.a. bk. **Bâki Bég Çağanyâ-
 nî**
B. 158b/13, 159b/11, 160a/1
B.+ğa 160a/2
B.+nı 160a/1
B.+nıñ 120b/11, 159b/14
 [= 7]
- Bâki** II k.a. bk. **Bâki Şığavul**
B. 376b/12, 377b/6
B. bile 379b/9
B.+ğa 376b/14, 377a/2
 [= 5]
- Bâki Bég** I k.a. bk. **Bâki Bég Ça-
 gânyâni**
B. 121a/8, 121b/10, 146b/6,
 152b/4
B.+ge 123a/6, 126b/7
B.+nıñ 123a/6, 158b/11
 [= 8]
- Bâki Bég** II k.a. bk. **Bâki Şığavul**
B.+nıñ 379b/6
 [= 1]
- Bâki Bég Çağanyâni** Kıpçak Türk-
 lerinden; Hisar kalesini bir müd-
 det elinde bulundurmuş olan
 Husrev Şah'ın kardeşi; Bâbur'un
 beylerinden. 1504 yılında Bâ-
 bur'un hizmetine girmiştir. (ö.
 1505-1506)
B.+nıñ 127b/5
 [= 1]
- Bâki Çağanyân** k.a. bk. **Bâki Bég
 Çağanyâni**
B. 149a/1
 [= 1]
- Bâki Çağanyâni** k.a. bk. **Bâki Bég
 Çağanyâni**
B. 120b/9, 122b/7, 123a/10,
 125a/12, 126a/8, 146a/4,
 146b/5, 152b/1, 158a/6, 159a/3
B.+nıñ 126b/1, 157a/9, 225a/6
 [= 13]
- Bâki Hîz** Bâbur'a isyan eden beyler-
 den olan Sultan Ahmed Tenbel'in
 bir adamı.
B. bile 234b/1
 [= 1]
- Bâki Miñ-bégi** k.a. bk. **Bâki Şığa-
 vul**
B. 332b/7
 [= 1]
- Bâki Şığavul** Bâbur'un beylerinden.
B. 309a/2, 338b/6, 338b/10,
 380a/4
B.+ğa 261a/5
B.+nı 379b/5
 [= 6]
- Bâki Taşkendi** k.a. bk. **Bâki Şığa-
 vul**
B. 338a/1, 379a/11
 [= 2]
- Baksar** y.a. bk. **Baksara** (Metinde
 bir *sarkâr* ismidir.)
B. 292b/7
 [= 1]

Baksara Bu gün Hindistan'da Bihar eyaletinde, Ganj'ın sol sahilinde bulunan tarihî bir şehir.

B. 366a/14

[= 1]

bağtur- Taraftar olmasını sağlamak, tabi etmek.

b.-a al- Baktırabilmek. 303b/1

b.-ğaylar 303b/1

b.-up édi 228b/1

[= 3]

bālā-hāna Far. Evin üst katı, çatı.

b. 157b/11

b.+da ékendür 157b/11

b.+nıñ 157b/9

[= 3]

balā Ar. Belā, musibet, içinden çıkılması çok güç ve sıkıntılı durum.

b.+dın (maşakkat u balā) 195b/6

b.+ğa 171b/4

b.+lar kéçür- 195b/8

b.+nı 199a/6

b.+nı salma- Belâyı vermemek. 169a/2

b.+sı (dard u balā) 193b/4

[= 6]

bālang Turunç meyvesi. bk. turunc (Metinde, Becur ve Sevad halkının turunç meyvesine verdikleri addır.)

b. 286b/7

b. (murabbā-ı bālang) 286b/8

[= 2]

balāyī Ar. Bir belâ

b. bol- 162b/7

b.+dur 144b/3, 174a/11

[= 3]

balçıklık Balçıklı, çamurlu.

b. 363b/12

[= 1]

Balğ Belh şehri; bu gün Afganistan'ın kuzeyinde bulunan vilâyet. Yüzölçümü 11.833 km² olup, merkezi Mezar-ı Şerif'tir. Kuzeyde Türkmenistan ve Özbekistan, doğuda Samangan ve batıda Cuzcan illeriyle çevrilidir. Kuzeyi düz bir ovadandır, güneyi ise Belh ırmağının akaçladığı dağlık bir bölgeden oluşur.

B. 122a/5, 129a/5, 130a/12, 139b/9, 165b/14, 173a/9,

251b/12, 251b/12, 291b/6, 308b/2, 347a/11, 348b/12

B.+da 173a/7, 185a/7

B.+dağlar 308b/2

B.+dın 227a/6

B. éli 348b/4

B. éşigi 175b/4

B.+ka 218b/7, 261a/5, 348b/5

B. kal'ası 187b/3

B. maşlahatı 261a/6

B.+nı 183b/12, 187b/4, 256a/1, 349a/1

B.+nıñ 173a/7, 308b/4

B. sarı 308b/7

B.+ta 163b/13, 167a/11, 183b/12, 348b/13, 350a/2

B. üstige atlan- 256a/2

B. vilâyatı 163b/13

[= 37]

Balğ-âb Kâbil'in güneybatısındaki Baba Dağları'ndan doğan dört ırmaktan birinin adı.

B. 136a/11

B. bile 184b/5

[= 2]

Balği Belhli, Belh'te oturan.

B. 380b/5

[= 1]

balıg Balık. krş. balık.

b. 143a/12, 143b/4, 143b/5, 143b/6, 143b/13, 143b/14, 144a/3, 144a/6

b.+lar 282a/14

b.+lardur 282a/11

b.+larınıñ 282a/10

b.+larnıñ 282a/13

b.+nı 143a/8, 143a/12

b.+nıñ 143a/5

b. tut- 143b/1, 144a/7

b. utul- 240a/3

[= 18]

balıg < Ar. *b ā li g* Baliğ, bulûğ çağına eren.

b. u nā-balıg 294a/3

[= 1]

balık Balık. krş. balıg

b. 367b/10

b. dārūsı Kâbil halkınca balık avlamada kullanılan bir ilâç; **ķulan ķuyruğı** denilen ottan on on iki **yük** ile **kök şıbaķ**'tan yirmi otuz **yük** bir araya getirilerek ezilir ve suya atılır. İlâcın tesiri ile sersemleşen balıklar derenin da-

- ha aşığısına bağlanmış sepete dolarlar. 240a/3, 240b/5
- b. dék** 282a/1, 282a/3
- b.+ça tor saldur-** Balığa ağ attırmak. 251a/12
- b.+lar** 378a/12
- b. tut-** 143a/5, 249a/6, 251a/7, 378a/13
- b. tutul-** 240a/3, 240b/5
[= 13]
- balıyya** < Ar. *balıyya* Belâ, musibet, felâket.
- b. bile** 175a/7
- b.+da** 175a/7
[= 2]
- bâlıda** Far. Yüksek.
- b. bol-** 282b/9, 283a/13, 283a/14
- b. bolmas** 283b/5
[= 4]
- bâlıdarak** Daha uzun, daha yüksek.
- b.+tur** 279b/12
[= 1]
- balıg** Ar. Güzel, düzgün söz söyleyen.
- b.+ı (güşmâl-ı balıg)** 229b/12
[= 1]
- Ballürî** y.a. Herat'ta bir yerin adı. krş. Abu'l-valid
- B.** 191a/11
[= 1]
- Bâlnât Cügi** Hindistan'ın Pencap eyaletinde, İndus ırmağının bir kolu olan Cihelum'un 20 mil batısında bulunan dağın adı.
- B.+nıñ tağı** 254b/6
[= 1]
- baltu** Balta.
- b. bile** 214b/4, 217b/13
[= 2]
- Baltu** Kanvaha'da yapılan savaşta vuruşma esnasında yere düşen Halife'nin oğlu Muhip Ali'yi kurtaran adam.
- B.** 310b/8
[= 1]
- Balüc** Beluc kabilesi; bu gün Pakistan'ın Belucistan eyaleti ile İran, Afganistan, Bahreyn ve Pencap'ın (Hindistan) komşu bölgelerinde yaşamaktadırlar.
- B.** 293b/7, 355b/6
- B.+larğa** 225b/12
- B.+larnıñ** 258b/10
- B. üstige yürü-** 355b/11

- [= 5]
- Balüci** Beluc kabilesi bk. **Balüc**
- B.+nı** 375a/11
[= 1]
- Balva** Bu günkü adı Ballia; Hindistan'ın kuzeyinde Uttar Pradesh eyaletine bağlı, Ganj ırmağı kıyısında, Varanasi'nin (Benares) kuzeydoğusunda yer alan şehir.
- B. güzarı** 364b/9
[= 1]
- Bâmyân** Bu gün Afganistan'ın orta kesiminde bulunan vilâyet; yüzölçümü 17.411 km²'dir. Kuzeyde Cuzcan ve Semengan, doğuda Bağlan, Pervan ve Verdek, güneydoğuda Gazne, güneybatıda Oruzgan ve batıda Gar illeriyle çevrilidir. Baba Dağları arasında yer alan dar vadilerden oluşur.
- B.** 130b/9, 162b/1, 183b/8, 242a/11
- B. bile** 195b/10
- B.+ğa yavuk** 183b/9
- B.+nıñ** 183b/9
- B. sarığa** 120b/12
- B. tağı** 136a/10
[= 9]
- banafş** Far. Mor renk, menekşe rengi.
- b. rengler** 277b/1
[= 1]
- Banâras** Benares ve Kaşi olarak da bilinmesine rağmen bu günkü resmi adı Varanasi'dir. Hindistan'ın kuzeyinde Uttar Pradesh eyaletinin güneydoğusunda, Ganj ırmağının sol yakasında yer alan şehir.
- B.** 282a/6
- B.+dın** 364b/3, 365a/5
- B.+ça** 363b/10
- B. korganı** 362b/12
- B.+nı** 362b/11
[= 6]
- Banâs** Hindistan'ın kuzeyinde, Yamuna ırmağının en büyük kolu olan ve Madhya Pradesh eyaletinin İndur ilindeki Vindhya sıra dağlarından doğan Çambal ırmağının en önemli kollarından biri. Güccerat eyaletine bağlı Udaypur şehri yakınlarındaki Aravalli dağlarından doğar.
- B.** 273a/9

- [= 1]
band Far. 1. Bent, suyu biriktirmek için önüne yapılan set.
b. 333a/10
b. bağla- Bent kurmak, inşa etmek. 274b/8
b. başı 344a/10
b.+ı 360a/4
b.+ığa 330b/1
b.+ınıñ 360a/5
b. lar sal- 335b/2
b.+ınıñ 339b/13
b. sal- 332b/11, 333a/1
b.+tın koyırak 330b/1
b.+tın yokkari 339b/13
b. için 241a/8
 2. Tutsak etme, hükmü altına alma.
b. 138b/9, 138b/9, 139a/1, 139a/3, 139a/3, 139a/5
b.+dağı 296b/1
b. eyle- 196b/7
b.+ıdın 153b/9
b.+ıdur 139a/4
b. kıl- 166b/10, 236a/1, 259b/14, 260a/2, 296a/14, 308b/10, 315a/8, 325b/3
b. kıldur- 261b/10
b.+nı 138b/13, 139a/2
b.+nıñ 138b/10
b.+ta édi 235a/5, 256a/10
b. tart- Tutsak hayatı sürmek. 257a/11
b.+tın 235a/5, 256a/11
 3. Geçit.
b. 135b/7
 4. Gelir (?). Arat, "bend"; Beveridge, *revenues*.
b.+ını bağla- Gelirine el koymak (?). 301b/4
 [= 42]
banda Far. Bende, kul, köle.
b. 253a/13
b.+largâ 253a/13
b. vu âzâd 294a/3
 [= 3]
bandar Far. Ticaret merkezi.
b.+dur 129a/4
b.+ıdur 129a/12
 [= 2]
bândar Hint. Maymun. krş. **maymûn**
b. 276b/13
 [= 1]
bandî Far. 1. Bir bent, bir set.

- b.** 138b/10
b. sal- Bir bent yaptırmak. 339b/12
 2. Esir, tutsak.
b. 218b/3
b. bile 262b/14, 263b/14
b.+larını 260a/3, 262b/14
 [= 7]
bandî-hâna Far. Hapishane, tutuk evi.
b.+sıdın 258b/11
 [= 1]
Bândir Bu günkü adı Bhander; Hindistan'ın orta kuzey kesiminde, Madhya Pradesh eyaletinin orta güney yüksek ovasında bulunan bir yayla.
B.+da 284a/12
B.+dın 336a/2
 [= 2]
bandla- Tutuklamak, yakalamak.
b.-p 244b/9
 [= 1]
Bangarmāvū Hindistan'da Uttar Pradesh eyaletinde Kanauc'un güneydoğusunda bulunan bir yerin adı.
B.+da 338a/5
B.+dın 338a/5
B.+nıñ 338a/4, 338a/6
 [= 4]
Bannâyî Bennâî; Sultun Hüseyin Baykara'nın şair ve bestekârlarından; Babası ser-bennâ (başmimar) olduğu için bu mahlası kullanmıştır. 6.000 beyitlik bir *Divan*'ı ve Akkoyunlu hükümdarı Yakup için hafif bahirde yazdığı *Behram* ve *Bihruz* adlarında iki mesnevisi vardır. Ayrıca Halî mahlası ile Sâdi ve Hâfız'ın şiirlerine nazireler yazmıştır. Alîşir Nevaî'nin muarızlarındandır. Şah İsmail'in emriyle öldürülmüştür. (ö. 1512)
B. 179b/13, 180a/9, 180a/14, 182b/9, 360b/7, 360b/9
B. édi 179b/7
B.+nıñ 180a/8, 360b/7
 [= 9]
Bannū Pakistan'ın Kuzey Batı Sınır Eyaleti'nde bulunan, Kurram ırmağının hemen güneyinde, etrafı alçak tepelerle çevrili, Kurram ve

onun kolu Toşı (Gambila) ırmaklarıyla akaçlanan bir alüvyon ovasıdır. Bu gün burada aynı adı taşıyan ve Dera İsmail Han vilâyetine bağlı bir ilçe bulunmaktadır.

B. 128a/6, 138a/12, 146b/8, 148a/3, 148a/5, 148a/14, 225a/7, 233a/2

B.+da 148a/11

B.+ğa 147b/11, 148a/4, 148a/7

B.+nı 148b/1

B.+nıñ 149a/6

[= 14]

Banūr Hindistan'ın kuzeybatısında Pencap eyaletinin Patiala vilâyetinde bulunan bir yerin adı.

B. 261b/11

[= 1]

bar I 1. Var, mevcut.

b. 121a/14, 121b/1, 124a/6, 127a/3, 129b/12, 130a/10, 130b/12, 131a/4, 131a/5, 132a/1, 132a/1, 132b/4, 132b/10, 135a/12, 136b/7, 139a/3, 139a/11, 142b/6, 144b/5, 149a/10, 152b/1, 159a/14, 168b/10, 170b/14, 170b/14, 174a/7, 176a/13, 179b/9, 179b/9, 179b/10, 179b/11, 180a/2, 180b/3, 180b/6, 181a/6, 181a/6, 181a/14, 181b/8, 182b/3, 182b/6, 182b/9, 182b/11, 182b/12, 194b/5, 194b/10, 203b/2, 203b/5, 207b/6, 209b/1, 214a/13, 223a/7, 230a/8, 237a/2, 238a/2, 239b/9, 239b/9, 239b/10, 239b/10, 247a/12, 247b/4, 250a/9, 255a/9, 263a/13, 264b/8, 270a/7, 271a/12, 272a/14, 273b/6, 273b/8, 274a/5, 274b/3, 275a/7, 275a/9, 275a/10, 275a/10, 275a/11, 275b/2, 275b/11, 275b/11, 276a/7, 278a/7, 278a/14, 278b/3, 278b/7, 278b/8, 278b/14, 279b/13, 280a/7, 280a/7, 280b/5, 280b/11, 280b/13, 281a/4, 281a/8, 281b/8, 281b/11, 281b/12, 282a/14, 282b/11, 283a/7, 283a/10, 283a/11, 283b/2, 283b/2, 283b/7,

283b/10, 284a/2, 284a/2, 284a/4, 284a/10, 284b/3, 284b/7, 285a/14, 285b/8, 287a/10, 287b/12, 287b/14, 288a/1, 289a/9, 290b/1, 291a/5, 291a/9, 294b/14, 295a/1, 296a/6, 304b/5, 306b/13, 310a/2, 325b/13, 327b/8, 328a/6, 332a/5, 332b/14, 335a/10, 335b/3, 341a/1, 341a/1, 341b/2, 343a/13, 355a/11, 369b/4, 374a/12, 381a/9

b. (él arasında bu söz bar édi) 370b/8

b. (gilem bar) 349a/8

b. (iki pās bar édi) 380b/10

b. (köñilde égrilik bar érdi) 154a/12

b. (munāsabatı bar cihatıdın) 220b/7

b. (taḅ'-ı nazmı bar él) 252b/9

b. (uruşıda bar kişi) 354a/6

b. (ümid bar kim) 354b/14

b. (ümidim bar kim) 349a/6

b. cihatıdın 363b/14

b.+dur 129b/7, 130a/1, 131a/13, 133b/4, 133b/4, 133b/14, 135a/7, 136b/4, 136b/13, 138a/5, 138a/14, 139a/5, 141b/3, 141b/14, 171a/7, 175b/11, 179b/8, 181a/13, 181a/14, 181b/9, 182b/9, 224a/14, 233a/1, 250b/14, 261b/12, 264b/9, 271a/13, 271b/12, 273a/10, 274b/2, 276a/7, 277a/13, 277b/3, 277b/5, 279a/5, 279a/9, 279b/9, 280a/10, 281a/7, 281a/13, 281b/1, 281b/5, 281b/9, 282a/1, 284b/13, 287a/3, 287b/2, 288a/2, 288a/2, 288a/3, 288a/4, 294b/11, 351b/2, 355a/12, 360a/2

b. édi 120b/5, 120b/6, 136b/6, 150b/14, 151b/6, 156b/13, 157b/7, 163b/14, 164a/2, 164b/12, 166b/1, 166b/5, 168a/9, 168b/9, 169a/9, 169b/9, 170a/10, 170a/12, 172b/10, 173b/9, 173b/9, 174b/3, 175a/10, 175b/1, 177b/2, 178a/4, 180a/7, 180b/2, 181b/10, 183a/2, 184a/1,

- 184b/4, 188a/10, 189a/12.
190a/3, 190a/11, 192b/4.
193b/7, 194b/8, 194b/12.
198a/6, 200b/3, 201b/7, 202a/7.
210a/10, 212b/7, 218b/8.
227a/12, 232a/3, 245b/4.
248a/14, 249b/3, 271a/1.
303b/14, 306a/6, 306a/13.
312a/2, 315b/14, 325a/14.
327a/7, 330a/12, 334a/9.
337b/6, 354a/9, 364b/5.
368b/12, 370b/5, 372b/12
- b. édi (bir pahar bar édi)**
160b/8
- b. édi (bir pās bar édi)** 247a/14
- b. édi (çāšt bar édi)** 218a/3.
221a/14
- b. édi (namāz-ı digeṛ bar édi)**
267b/4, 309a/9
- b. édi (namāz-ı pişin bar édi)**
233b/6
- b. édi (tüş bar édi)** 251a/12
- b. édi (yaşı hem ḥayli bar édi)** 240b/9
- b. édi (yēri bar édi)** 201b/5
- b. édi ékin** 152b/6
- b. édiler** 159a/11, 187b/1.
237b/1, 245b/6, 378b/11
- b. ékende** 195a/10
- b. ékendür** 123b/11, 138b/9.
164a/4, 164a/14, 166b/13.
177a/12, 177b/14, 178a/13.
178b/1, 179a/3, 180b/9, 192b/6.
221b/13, 257b/3, 260b/11.
268b/5, 284b/8, 302b/4, 307a/1.
333b/10, 338b/2, 338b/4.
354a/13, 363b/12, 366a/10
- b. ékendür (yana gün körerim bıgım bar ékendür)** 307a/4
- b. émiş** 158a/8, 181b/7, 181b/7.
363b/12, 378a/1
- b. érđi** 120a/11, 160b/12
- b. érđi** 196a/9, 197b/13, 200b/3.
249b/3, 252b/7, 270a/4, 327a/4
- b. érđiler** 252b/6, 270b/6, 351b/7
- b. érmiş** 370b/8
- b.+ıça (imkānı barıça)** 177a/3
- b. üçün** 130b/4, 360a/10
2. Hayatta, yaşıyor.
- b.+dur** 181a/13
[= 341]
- bar II Far. Meyve.**
- b. bér-** 283a/7
- b. bérmes** 285a/5

- b.+ı** 285b/4
[= 3]
- bar- 1. Varmak, gitmek.**
- b.-a alma-** Gidememek. 146a/3,
193a/11
- b.-a bara** Git gide, sonra sonra.
223b/7
- b.-a kéle** Gide gele. 268b/12
- b.-a sēn** 349b/9
- b.-a siz (kırıp bar-)** 161a/6
- b.-adur** 194a/10, 213b/14, 214a/6,
221b/5
- b.-adur (akıp bar-)** 260a/14
- b.-adur (çıkıp bar-)** 263a/14
- b.-adur (kaçıp bar-)** 214a/6
- b.-adur (ötüp bar-)** 237b/3
- b.-adur (tartıp bar-)** 275a/13
- b.-adur éduk (tartıp bar-)**
373a/5
- b.-adur ékendür** 356b/3
- b.-adurlar** 353a/13
- b.-adurlar ékendür (ötüp bar-)**
278a/12
- b.-dı** 123b/7, 124a/8, 151a/2,
154b/8, 157b/3, 161b/13,
162a/5, 162a/13, 163a/5,
166b/4, 167b/5, 169a/8, 170b/7,
171b/12, 172a/1, 172a/13,
180a/4, 184a/12, 188a/11,
188a/11, 188b/10, 195b/14,
199b/2, 200b/1, 211b/2, 230a/5,
230a/6, 241a/7, 241a/9,
247a/13, 258b/1, 293b/11,
293b/13, 293b/14, 294a/2,
294a/2, 301b/4, 307b/1, 307b/2,
309a/10, 315a/11, 315a/12,
331b/6, 373a/5
- b.-dı (alıp bar-)** 168b/4,
188b/11, 364b/12
- b.-dı (aşıp bar-)** 204a/8
- b.-dı (ğark bola bar-)** 241a/4
- b.-dı (kaçıp bar-)** 173a/13
- b.-dı (sançılıp bar-)** 210b/9
- b.-dı (tégilip bar-)** 210b/10
- b.-dı (tıkılıp bar-)** 230b/1
- b.-dı (yétip bar-)** 207b/5
- b.-dı (yumalanıp bar-)** 199b/2
- b.-dılar** 153b/2, 155a/7, 170a/8,
206a/3, 211a/7, 238b/3, 238b/5,
261b/3, 308b/1, 327b/10
- b.-dılar (tıkılıp bar-)** 127a/9
- b.-dım** 159a/2, 187a/14, 188b/5,
211b/12, 222b/4, 239b/6,
309a/9, 351a/3, 366a/7, 372b/11

b.-dım (kémege kirip bar-)
357a/13

b.-dım (kıla bar-) 343b/7

b.-dım (köre bar-) 200a/3,
233b/2, 334a/14, 353b/10

b.-dım (kısa bar-) 306a/8,
306a/9

b.-dım (sayr kıla bar-) 245b/9

b.-dınız 329b/14, 330a/1

b.-dük 160b/10, 188b/4, 202a/9,
249a/13, 249b/13, 302a/14,
341b/11

b.-ğaç 302b/1

b.-ğalı 125a/9, 162a/12, 268b/5

b.-ğan 125b/1, 154a/8, 165b/11,
192a/10, 227a/1, 227a/2,
230a/7, 238b/8, 239b/1, 239b/2,
241a/13, 254b/10, 261a/11,
303a/9, 303b/11, 309b/4,
332b/6, 345a/5, 350b/7, 360b/2,
363b/5, 370b/12, 379a/3,
379b/13, 380a/2

b.-ğan (alıp bar-) 159b/12

b.-ğan cihatıdın 354b/10

b.-ğan émes ékendür 261a/12

b.-ğan sarı 166a/3, 192b/12,
197b/6

b.-ğan sayı 274b/13, 331b/3

b.-ğanda 159a/11, 163a/3,
163a/4, 178b/9, 179b/7,
179b/13, 187a/8, 309a/2,
374b/12

b.-ğanda (kışlay bar-)

b.-ğanda (sayr kıla bar-)
285a/14

b.-ğanda (til tuta bar-) 309a/5

b.-ğandın soñ 193b/9, 303a/11

b.-ğandurlar 354b/10

b.-ğanıdın 295b/5, 301a/11

b.-ğanlar 192a/8, 193a/13,
193a/14, 238b/10, 265b/11,
301a/13, 309b/4, 336a/5

b.-ğanlar (köre bar-) 222b/9

b.-ğanlardın 224b/2, 263b/3

b.-ğanlarını 310a/14

b.-ğanlarını 160a/1, 198a/9,
234b/8

b.-ğanlarınıñ 329b/11, 334b/12

b.-ğanlarınıñ (tuta bar-)
336a/10

b.-ğay 143a/12, 226a/3, 295b/12,
375a/6

b.-ğay (alıp bar-) 295b/9

b.-ğay biz 163a/3, 163a/4

b.-ğay mén 185a/14, 247b/11

b.-ğaylar 219a/3, 299a/4,
299a/11, 378a/11

b.-ğunça 306a/8, 372b/9

b.-ıñ 134b/3, 194b/2

b.-ıp 124b/12, 125a/1, 126a/12,
127a/1, 127a/5, 127b/12,
128a/1, 138a/14, 141b/3,
141b/14, 148a/9, 148b/6,
149b/1, 153b/2, 154b/3, 155a/8,
155a/12, 155a/14, 160b/3,
161b/4, 161b/11, 161b/12,
162a/5, 165a/14, 165b/1,
172b/6, 175b/14, 178a/9,
184a/6, 184a/14, 184b/6,
188b/1, 188b/8, 198a/9, 203b/9,
204b/11, 208b/12, 212b/13,
214b/10, 215a/7, 218b/12,
219b/1, 220b/10, 221b/6,
226a/13, 235a/2, 237a/9,
237b/1, 241a/2, 241b/11,
242b/11, 243a/14, 246a/11,
246a/12, 247b/9, 248b/10,
248b/11, 249b/12, 250b/13,
251a/13, 252a/12, 254b/11,
255a/3, 255a/11, 257b/5,
258b/1, 260b/5, 261b/1, 262a/3,
263a/12, 265a/13, 267b/2,
268a/6, 268a/8, 295b/3, 297b/2,
303a/14, 305a/7, 306a/9,
309b/1, 310a/4, 310a/8,
311b/12, 312b/4, 316a/7,
325b/9, 326b/2, 326b/12,
327b/5, 328b/1, 329a/12,
329b/2, 329b/3, 329b/7, 330b/8,
331b/4, 331b/8, 332a/11,
334a/11, 336a/14, 338b/9,
343b/13, 344b/10, 345a/1,
345b/6, 345b/13, 347b/2,
348b/6, 351a/5, 357a/9, 364b/5,
364b/14, 365b/14, 369b/5,
370b/3, 371b/5, 373b/4, 374a/7,
376b/14, 377a/1, 378a/4,
379a/4, 379b/12, 380b/4, 381b/5

b.-ıp (alıp bar-) 370b/7

b.-ıp (aşıp bar-) 133a/2

b.-ıp (atlanıp bar-) 183a/3

b.-ıp (ılğap bar-) 375a/10

b.-ıp (ılğap barıp al-) 165b/1

b.-ıp (kaçıp bar-) 121b/12,
125a/8

b.-ıp (katrap bar-) 223b/8

b.-ıp (tartıp bar-) 223b/1

b.-ıp çık- 372a/14

- b.-ip édi** 122a/7, 149b/5, 165b/13, 167a/8, 209a/6, 238a/9, 239b/2, 240a/8, 242a/1, 246a/8, 251b/6, 270b/12, 296b/2, 305a/9, 307a/14, 309a/4, 311a/14, 347a/5, 354b/9, 375b/1, 375b/3, 378b/13, 379b/9
- b.-ip édiler** 162b/4, 207b/2, 230b/10, 238b/7, 371b/2
- b.-ip édiler (çapa bar-)** 147b/8
- b.-ip édim** 178b/10
- b.-ip édim (alıp bar-)** 247a/11
- b.-ip édim (kıla bar-)** 285b/1
- b.-ip edük** 150a/13
- b.-ip kél-** Gidip gelmek. 227b/4
- b.-ip kır-** 356b/9
- b.-ip tég-** 265b/5
- b.-iptur** 272b/14, 310a/12, 359b/10
- b.-ipturlar** 377b/2
- b.-madılar** 184b/11
- b.-madım** 194b/2
- b.-mağay mén** 185b/7
- b.-mağı** 204b/13
- b.-mak** 214b/8, 344b/4, 355a/9
- b.-mak bol-** 213b/8
- b.-mak kérek** 325a/9
- b.-mağ kérek (çuprup bar-)** 230a/11
- b.-makka** 126a/9, 158a/6, 211a/5, 213a/12, 214a/10, 238a/6, 295a/10, 357b/6, 359a/7
- b.-maknı** 126a/9, 158a/4, 213a/12, 213b/1, 329a/1, 367a/3
- b.-masnı (barurnı barmasnı)** 126a/6
- b.-may** 250a/5, 315a/10
- b.-sa** 129a/13, 129a/14, 146a/6, 226b/7
- b.-salar** 129a/7, 131a/13
- b.-sam** 155b/4
- b.-sek** 220b/14, 255b/4, 256b/7
- b.-sunlar** 345b/8
- b.-uptur** 273a/11
- b.-ur** 133a/4, 133a/5, 138a/3, 142b/13, 143a/12, 147a/1, 179b/13, 210b/12, 212b/14, 273b/1, 279b/12, 279b/12, 279b/14, 280a/1, 280a/12, 280b/8, 280b/9, 280b/14, 281a/2, 300b/11, 301a/2, 301a/3, 301a/7, 339b/12, 341a/11, 342a/8, 345b/7, 355a/13, 357b/13, 358b/12
- b.-ur (alıp bar-)** 256a/12, 303b/11
- b.-ur (kélür barur)** 359b/11
- b.-ur (kirip bar-)** 160a/11
- b.-ur biz** 193a/5
- b.-ur bol-** Gider olmak. 327a/1
- b.-ur édi** 157a/11, 164a/13
- b.-ur kélür** Gider gelir. 238a/11
- b.-ur yıl** 242a/1
- b.-urda** 231b/6, 250b/5, 370a/2, 372a/10
- b.-urda kélürde** 244b/5, 276b/7
- b.-urğa** 120b/6, 155b/14, 299b/9
- b.-urıda** 295b/14
- b.-urlar** 126a/13, 126b/4, 131a/13, 135b/7, 142b/9, 207b/2, 223a/13, 257a/8, 262a/5, 263b/13, 304b/4, 301b/7, 346a/1, 353a/12, 365b/5
- b.-urlar édi (alıp bar-)** 186a/6
- b.-urmıznı** 193a/3
- b.-urnı barmasnı** Gidilip gidil-meyeceği. 126a/6
2. Davranmak, davranış göstermek, hareket etmek
- b.-dı** 152b/6, 182a/2, 230b/8, 234a/4, 241a/10, 295a/8, 295a/9, 302a/4, 314b/5, 315b/12, 374b/10
- b.-dılar** 156b/10, 197a/9, 255b/8, 295a/7
- b.-dim mu** 258b/12
- b.-ip** 334a/2
- b.-ip sén** 350a/4
- b.-iptur** 167a/5
- b.-ur** 182b/3
3. Ölmek, vefat etmek.
- b.-dı** 157a/1, 157a/7, 158b/2, 163b/4, 167b/1, 171b/3, 179a/14, 214b/2, 234a/1, 268b/3, 335a/4, 374b/2
- b.-ğanlarnıñ (hatm u du'alar barganlarnıñ arvâhığa kıl-)** 157a/7
- b.-ip** 218a/10, 239a/8
- b.-iptur** 154a/2, 218a/12
- b.-ur** 347b/14, 354b/8, 363b/11
- b.-urlar** 375a/5
- [= 522]
- 'âlamdın bar- 167b/1, 182a/2
- arqanga oq bar- 241a/9
- bâgilar üstige bar- 307a/14

- Bıyāna üstige bar- 299a/4
 çeriklerige bar- 223a/13
 dozaḥka bar- 268b/3, 335a/4
 Ḥarid üstige bar- 307b/2
 ḥüb bar- 152b/6
 iş üstige bar- 349b/9
 Kābul üstige bar- 126a/9, 126a/9
 Kābulnıñ üstige bar- 126a/6
 Kālātnıñ üstige bar- 158a/6
 katl-ı 'āmğa bar- 218a/10
 katlğa bar- 214b/2, 218a/12, 347b/14, 354b/8
 kılıçka bar- 161b/13
 Maşhad üstige bar- 301b/7
 oḳka kılıçka bar- 184a/6, 239a/8
 oḳka ve kılıçka ve suğa bar- 184a/12
 Naşır Ḥannıñ üstige ıldam bar- 307b/1
 Pırālanın üstige bar- 230a/7
 Pırālanıñ üstige oḳ tikilip bar- 230a/6
 Saraḥs üstige bar- 301b/4
 suğa bar- 151a/2, 363b/11
 şab-ḥün bar- 256b/7, 265b/11
 Şayḥ Bāyazidnıñ üstige bar- 374b/12
 talan u tārācğa bar- 195b/14
 talanğa bar- 255b/8
 Téñri raḥmatığa bar- 154a/2, 157a/1, 163b/4, 171b/3, 234a/1, 374b/2, 375a/5
 uykuğa bar- 157a/11
 yağılar üstige bar- 307a/14
 yaḥşı bar- 156b/10
 yaḥşılar bar- 234a/4, 314b/5
 yaman bar- 258b/12
 yol bar- 338b/9
 yoldın bar- 255a/11
 [= 52]
 bāra Far. Mükāfat, karşılık.
 b.+sıda Karşılık olarak. 151b/4
 [= 1]
 Bāra Pakistan'ın Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nin merkezi Peşaver'den geçen ve Kâbil ırmağının bir kolu olan nehrin adı.
 B.+da 243b/3
 B. suyu 146a/11
 B. yolu 243b/1
 [= 3]
 barābar Far. Beraber, birlikte.
- b. bol- 143b/10, 360a/4
 b. édi 229b/8
 [= 3]
 Baraḳ Sulṭān Özbek hanı Ebulḥayr'ın torunu; Süyünçük Han'ın ikinci oğlu.
 B. 347a/13
 [= 1]
 Bārān Kâbil vilâyetinin 72 km batısındaki Senglah sıra dağlarından doğup, vilâyetin içinden geçen Kâbil ırmağınının kollarından birinin adı; bu kolun oluşturduğu yayla ve düzlüğe verilen ad.
 B. 143a/3, 154b/5, 202a/9, 240a/8
 B. éli 142b/5, 142b/11
 B.+nıñ 161b/14
 B. suyu 133a/2, 133a/4, 133b/1, 134a/2, 135b/13, 143a/4, 248b/14, 249a/6
 B. tüzü 142a/7
 B. yakası 125a/7, 142a/4, 142a/5, 142a/8, 142a/10, 154b/5, 162a/7
 B. yazısı 202a/10, 202a/13
 [= 25]
 bar-aşl Far. Kökünden, temelinden.
 b. (fikrini bar-aşl kıl-) 221a/4, 303a/11, 307b/13
 [= 3]
 barāt Ar. Berat, belge, senet.
 b.+ını 364b/12
 [= 1]
 barāy Far. İçin, dolayısıyla, maksadıyla.
 b.-ı maşlāḥat 334a/7
 [= 1]
 bar-bād Far. Perişan, dağılmış, heba olmuş.
 b. 179a/14
 b. bér- Dağıtmak, perişan etmek; mahvetmek, heba etmek, yitirmek. 208a/13
 [= 2]
 barça Bütün, hep; bütünü, hepsi.
 b. 128b/12, 144b/8, 177a/6, 185b/2, 187b/8, 188a/13, 188a/14, 188a/14, 194b/2, 194b/3, 200a/4, 202b/5, 208a/14, 257b/7, 271b/3, 272a/12, 273a/3, 273a/4, 293b/9, 299a/12, 312a/8, 314b/14, 315a/2, 326a/6, 340b/2, 347b/7, 360b/6, 366b/3
 b.+dın 141b/9, 168a/2

- b.+dın burunrak** 373b/7
b.+ğa 194a/7, 299b/2
b.+ları 155a/8, 155a/11
b.+nı 201a/1, 215b/12, 294b/12, 356a/1
 [= 39]
bar Far. Köle.
b. 129a/10
b.+dın 293b/13
 [= 2]
bar-dâst Far. Kaldırma.
b. kıl- (Cenazeyi) kaldırmak. 183a/5
 [= 1]
barg Far. Yaprak. krş. **berg**
b.+ığa 282b/13, 283a/1, 283a/11, 284b/4, 287a/3
 [= 5]
bar-gustuvânvar Far. Zırhla donatılmış at ve asker.
b. bile 269b/9
 [= 1]
bar-ham Far. 1. Bozgunculuk, karışıklık, kargaşa.
b. ur- Bozgunculuk yapmak, kargaşa çıkarmak. 358b/14
b. urmañ 227b/6
 2. Bulanma, bulantı.
b. (köñlüm bar-ham ur-) 306a/5, 360a/6, 360a/8
 [= 5]
barı Bütünü, tamamı, hepsi.
b. 166a/5, 166b/11, 189b/8, 200b/11, 204b/6, 206a/7, 207a/10, 239b/14, 240a/14, 245b/1, 246a/6, 253b/11, 267a/4, 273a/6, 274a/12, 274a/13, 277a/7, 280a/4, 301b/9, 306b/1, 350b/4, 354b/14, 355b/2, 362b/3, 363b/12, 367b/5, 368a/6
b.+dın 135b/11, 167b/9, 374a/12
b.+dın burun 239a/2
b.+dın koyığı 300b/10, 300b/11, 341a/1, 341a/1
b.+dın yokkarığı 300b/12
b.+ğa 155b/2, 291b/1
b.+ğa muşrif 253b/2
b.+lar (barlar) 137b/9, 163a/8, 164b/10, 164b/10, 360b/13
b.+nı 191b/10, 263a/1, 312a/11
b.+nıñ 181b/10, 273a/8, 295a/5
b.+sını 203b/10
 [= 51]

- barıl-** Varılmak, gidilmek.
b.-adur édi 342b/13
b.-dı 214b/1, 229a/4, 229a/10, 235a/11, 240b/6, 246b/6, 261b/14, 325b/8, 330a/8, 330a/14, 330b/5, 353b/12, 370a/3
b.-ğan 363b/12
b.-ğandın soñ 253b/7
b.-ğay 126a/7
b.-ıp édi 365a/3
b.-ıp édi (sayr kıla barıl-) 231b/7
b.-iptur 137b/10
b.-masa 355a/10
b.-sa hem bol- Gidilebilmek. 355b/1
b.-ur 193a/5
 [= 23]
bârî Far. (Cümle başı edatı) Öyle ise, hiç olmazsa, hiç değilse.
b. 235b/8,
 [= 1]
Bârî Hindistan'da eskiden Racputana olarak bilinen bu günkü Racastan eyaletinin doğusunda, Agra vilâyetinin 45 mil güneybatısında bulunan şehrin adı.
B. 201b/1, 273b/1, 330b/5, 330b/6
 [= 4]
B.+dın 330b/6, 330b/8
B.+nı 285a/14
 [= 7]
Bârik-âb Kâbil ırmağı ile onu besleyen önemli kollarından Pencşer ırmağının birleştiği yerin 5 mil batısında, Kâbil-Celâlabad yolunda bulunan bir yerin adıdır.
B. 242b/1, 245b/9, 251b/10
 [= 3]
barîn Far. Aynı görüşte olan, mutabık.
b. bol- 123a/12, 203a/6, 207b/5, 207b/10
b. édi 126a/7
b. édiler 124b/7, 213a/13
b. édük 193a/3
b. kıl- 126b/1
 [= 9]
Barlas Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden Muhammed Burunduk Barlas'ın ataları. (Timur'un mensup olduğu aşiretin adı; Barulas olarak da bilinmektedir.)

B.+largâ 170a/6
[= 1]
Barlas Çeki Humayun'un hizmetinde bulunmuş olan Tülek Kökeltaş'ın nökeri (bk. **nöker**)
B. 241b/8
[= 1]
barmağ Parmak.
b.+ça 143a/9, 143a/9
b.+ça (baş barmağ) 290b/10
b.+ı bile (ayağ barmağı) 353a/6
b.+ı bile (élik barmağı) 353a/6
b.+ım (bınşır barmağı) 242a/4
b.+ını (şahâdat barmağı) 149b/6
[= 7]
bar-pây Far. Ayakta, ayak üzerinde.
b. kıl- (Çadır) dikmek, kurmak. 351b/8
[= 1]
barrâğ Ar. Parlak, göz alıcı.
b.+dur 135a/13, 278b/14
[= 2]
bar-sarı Far. Nihayet, en sonunda.
b. bol- 311a/7
[= 1]
bar-şaraf Far. Ortadan kalkan.
b. bol- Ortadan kalkmak, kaybolmak. 153a/10, 235a/11, 254a/6
b. kıl- Ortadan kaldırmak, yok etmek. 133b/12, 190a/14, 303a/2, 349b/11
[= 7]
bârû Far. Kale duvarı, sur.
b.+sını (burc bârû) 219a/1
b.+sınıñ (burc u bârû) 157b/13
[= 2]
bas- 1. Basmak.
b.-ar (muhr bas-) 208a/8
b.-ar édi (muhr bas-) 177a/10
b.-ıp (muhr bas-) 208a/9
b.-maydur édi (köñül bas-) 188a/3
2. Bürümek, kaplamak.
b.-tı (su bas-) 379b/12
3. Ezmek.
b.-ıp 257b/3
b.-tı 300b/7, 331b/6
4. Mağlup etmek, yenmek, üstün gelmek.
b.-ar 347a/9
b.-arlar 354b/4
b.-genini 379b/9

b.-ıp 125a/1, 132a/10, 165a/12, 166b/6, 184b/7, 185a/5, 202b/10, 234b/8, 234b/10, 267a/12, 269b/12, 271a/7, 295a/8, 295b/1, 296a/13, 305a/7, 309a/6, 325a/6, 326a/12, 343a/3, 348b/7, 354b/1, 367a/8, 374b/10, 379b/7
b.-ıp al- 131a/9
b.-iptur 241b/10
b.-ipturlar 331a/4, 375a/11
b.-kaç 211a/7
b.-kan fırsat 294a/13
b.-kanda 268b/3
b.-tı 165a/3, 165a/5, 165a/6, 165a/7, 165a/8, 165b/2, 165b/3, 165b/9, 172b/1, 173a/1, 230b/4, 296b/5
b.-tılar 125b/12
b.-tım 298a/11
b.-tük 261b/10, 337b/8
[= 59]
ba-şafâ Far. Safalı.
b. 224a/9
[= 1]
basal- (Kar için) basılmak, tepilmek.
b.-ğan yol 194a/3, 194a/10
[= 2]
Basant Rāv Bengalelilerin emirlerinden (ö. 1529)
B. 374a/5
[= 1]
basıl- Basılmak, sinmek, sindirilmek, yatışmak.
b.-a (otka su urgan dék basıla kal-) 156b/11
b.-dı 128a/1, 208b/2, 266a/1
b.-dılar 126a/5
b.-ıp 159b/4
[= 6]
basī Far. Çok fazla, bir hayli.
b. 234a/1
[= 1]
basîğ Ar. Yaygın, geniş.
b. yaraş- Çok iyi gelmek, yaramak. 331a/14
[= 1]
baş Ar. Uzun uzadıya, tafsilâtlı olarak anlatma.
b.+ı bile (şarh u baş) 306b/7, 307a/3
[= 2]
bastur- 1. (Bir yerin) üzerinden geçmek, katetmek.

- b.-up** 183b/5, 192b/11
2. Mağlup etmek, yenmek, üstün gelmek.
- b.-up** 234b/4, 234b/5
3. Yenilmek, mağmup olmak.
- b.-ğanı** 311a/7
b.-ğanını 255b/12
b-up 202b/11
b.-up siz 256a/8
[= 8]
- basur-** Bastırmak, tutturmak, bağlamak.
b.-urlar 140a/3
[= 1]
- baş** 1. Baş, kafa, insan ve hayvanlarda vücudun üst veya ön kısmı.
b. 125a/1, 148a/10, 184b/7, 217b/1, 218a/1, 218b/6, 221b/7, 223a/2, 234b/9, 241b/10, 265a/14, 309a/4, 315b/11, 331a/5, 337b/4, 338b/5, 367a/12, 379b/8
b. (Kızıl-baş) 345b/12, 347a/9, 347b/9, 351b/6, 351b/7, 354a/6, 354a/11, 381b/2
b. bile 163a/3
b. ékendür (Kızıl-baş) 301b/5
b. göz kıl- Göz kulak olmak, gözetmek, korumak, 296b/7
b.+ı 199b/2, 218b/6, 277a/14, 278a/4, 278a/5, 278b/4, 278b/12, 280b/3, 280b/5, 280b/7, 280b/13, 281a/8, 281a/11, 281b/14, 282a/1
b.+ıda 277a/13
b.+ıdın 135a/12, 203b/11, 278b/13, 325b/7, 335a/6
b.+ığa 204b/3, 232b/9, 246a/4, 251a/3, 281a/11, 309a/2, 353b/2, 372a/3
b.+ımda 234a/12
b.+ımğa 194b/7, 234a/11, 234a/12, 376b/5
b.-ımnı kırk- 361b/4
b.+ımnı kırkımaydur édim 361b/5
b.+ın 239a/4, 239a/6
b.+ıñızdın 161a/6
b.+ını 147a/12, 149b/5, 150b/8, 150b/10, 154b/11, 156b/6, 198b/1, 205b/5, 208b/12, 217a/8, 221a/14, 221b/1, 239a/2, 246a/6, 267b/5, 285a/3, 297b/9, 308b/14, 315b/11, 354b/7, 372a/13, 374a/5
- b. inı çıkargalı koyma-** Kötü bir durumun gerçekleşmesine fırsat, imkân vermemek. 347b/10
b.+ınıñ 280a/11, 353b/3
b.+ka (çağırılar başka çık-) 189a/9
b. köter- Baş kaldırmak, isyan etmek. 154b/10, 213a/13, 215a/7
b.+lar 218b/7, 305a/8
b.+lar bile (Kızıl-baş) 351b/9
b.+larığa 291a/8
b.+ların koyı sal- Rezil durumda olmak. 194a/3
b.+larını 147b/6, 207a/4, 221b/6, 239a/9
b.+larını (Kızıl-baş) 301b/6
2. Bitkilerin üst kısmı.
b.+ı 285a/3, 285a/6
b.+ıda ok 285b/14
3. Şahıs, kendi.
b.+ıça (öz başıça) 269b/6, 278a/9
b.+ığa kél- Uğramak, yaşamak. 369a/7
b.+ımdın mundaqlar hayli ót- 161a/7
b.+larıdın çıkar- Vaz geçmek, akıllarından silmek, bırakmak. 175b/14
b.+ığa (başlık başığa bol-) 256b/7
b.+ını alıp it- Başını alıp gitmek. 375b/14
4. İki ucu olan nesnelere uçlarının üst veya ön kısmı; uçlarından her biri.
b.+dın (bir başdın) 256b/11
b.+ı 287a/7
b.+ı dék 290b/9
b.+ı sarı 227a/9
b.+ıda 224a/10, 274a/1
b.+ıda ékende (güzar başı) 222b/11
b.+ıda (köprük başı) 197b/4
b.+ıdın (köprük başı) 197b/5
b.+ığa (band başı) 344a/10
b.+ığaça 141b/8
b.+ını 143b/9
b.-ını (güzar başını tut-) 210b/14
5. (Dağ, tepe v.s.) en üst nokta.
b.+ı 135b/10

- b.+ıdın 136a/6, 157b/6
b.+ığa yavuk 239b/7
b.+ığa yavukrak 239b/7
6. Bir şeyin yakını veya çevresi.
b.+ı 208b/4,
b.+ıda 191a/14
b.+ıda (bāzār başı) 215b/12
b.+ıda (çaşma başı) 128b/5,
328a/14
b.+ıda (divān başı) 163b/12
b.+ıda (divān başıda otur-)
351a/1
b.+ıdın 251a/2, 369a/7
b.+ıdın (maydān başı) 173b/5
b.+ığa 378a/13
b.+ığa (su başı) 143a/7
7. Başlangıç.
b.+dın Baştan, yeniden. 253a/11,
b.+dın cān bér- (Allah) yeniden
can vermek. 306b/2
b.+ı (ay başı) 378b/6
b.+ıda 176b/5
b.+ıda (tañ başıda) 137b/9,
184a/2, 344b/6, 358a/6
b. tın (yañı baştın cān
bağışla-) 307a/1
8. Paylaştırma, pay etme anla-
mında.
b.+ıdın (koş başı) 223a/12
b.+ığa (cān-dār başığa "Canlı,
insan başına") 294a/3
9. Amir, komutan.
b. (nöker ü baş) 212b/7
[= 156]
baş ayak bk. baş ayak
b. 242a/13, 362a/4, 382a/3
b. (hāşşa baş ayak) 380a/6
[= 4]
baş ayak Takım elbise, üst baş; toy
ve törenlerde giyilen elbise. Be-
veridge, *dress*; Arat, "Takım
elbise"; Özb. Takım elbise, toy
ve törenlerde giyilen elbise. krş.
sar u pā²
b. 232a/8, 237a/13, 242a/13
b. (hāşşa baş ayak) 233b/11,
262b/12, 367b/2, 382a/1
b.+ımnı (baş ayağımnı) 303a/5
b.+lar 236a/2
[= 9]
baş barmak Baş parmak.
b.+ça 290b/10
[= 1]

- başāşat Ar. Güler yüzlülük, güler
yüz.
b.+ (bā'ış-ı zaḥk u başāşat)
328a/13
b. bile 302b/7
b. bile (naşa' u başāşat)
227b/3
[= 4]
başçı Rehber, kılavuz.
b. 145b/13, 147a/5, 148a/2,
221b/8, 230a/2
b. édi 193a/6
b. қоş- Rehber olarak görevlendir-
mek. 230b/11
[= 7]
başka Başka.
b. 134b/14, 147a/7, 209b/4
b. (-dın başka) 128b/8, 228a/8,
261b/12, 309a/3
b. (-dın başka) 143b/7, 291b/2
b. (mundın başka) 302a/6
b. başka 212a/12
[= 11]
başkarak Başkaca.
b. (-tın başkarak) 133b/13
[= 1]
başla- Başlamak.
b.-dı (kala başla-) 152a/10
b.-dı (kéle başla-) 122b/9,
124a/10, 252b/4, 263a/9,
376a/12, 307b/12
b.-dılar (alıp kéle başla-)
267a/13
b.-dılar (çağır engizi kıla
başla-) 246b/11
b.-dılar (kala başla-) 152b/11
b.-dılar (kéle başla-) 198b/8
b.-dılar (kıla başla-) 126a/3,
147a/4, 151a/6, 304a/13
b.-dılar (teke kıla başla-)
214a/3
b.-ğan (oқ kéle başlağan
fırşatta) 210a/14
b.-p (géçe paharının başla-)
289b/3
b.-sa 254b/9
2. Kumanda etmek, sevk ve
idareyi üstlenmek.
b.-ğan 294a/9
b.-p 221b/8
b.-p (çerikni başla-) 337b/13
b.-p kél- 124b/14
3. Rehbetlik etmek.
b.-dım 203a/10

- b.-galı (yol başla-)** 193a/13
b.-r (yol başlar kişi) 193a/14
b.-y alma- 193a/8, 203a/10
 [= 28]
başlat- Emrine vermek, sevk ve idaresine vermek.
b.-ıp 148a/8, 152b/10, 156b/2, 162a/5, 206b/9, 219b/14, 220a/4, 221a/10, 332b/6, 371a/8
 [= 10]
başlıg Emrinde, sevk ve idaresi altında. krş. **başlık**²
b. 165a/3, 166b/6, 177a/5, 217a/2, 238b/3, 265b/4
 [= 6]
başlık I 1. Başlı
b. başığa bol- Başlı başına, tek başına, kendi başına olmak. 256b/7
 2. Emrinde, sevk ve idaresi altında. krş. **başlıg**
b. 210b/8, 216a/2, 216a/3, 217b/6, 224b/1, 231a/10, 231a/12, 233a/6, 236a/12, 236b/6, 238b/3, 239a/1, 242b/4, 258a/2, 296b/4, 298b/10, 299b/5, 301a/9, 303b/5, 338a/13, 350b/2, 354b/5, 368a/9, 368a/11, 371a/12, 372a/8, 373a/10, 377a/7
b. bile 352a/11
b.+ı (başlıgı) 212b/1
b.+lar 246a/4, 355b/10
b.+lar édi 197a/9
b.+larg 298b/13, 374a/14
b.+larnı 238b/6, 257b/10, 267b/1, 299a/3, 305a/6, 308a/2, 338a/1, 366b/8, 367a/7, 376b/1, 378a/10
 3. Başta, başta olmak üzere, en önde.
b. 205b/10, 245a/4, 246b/2
b. bol- 299a/6
 [= 53]
başlık II Başlık, başa giyilen nesne.
b. (kumâş başlık) 352a/12
b. (hâşşa kara mihmal başlık) 232a/8
başsız Başsız, başıboş, denetimsiz.
b. 204b/4, 211b/8
 [= 2]
başsızlık Başsızlık, başıboşluk, denetimsizlik; başıbozukluk, serse-
 rilik.
- b.** 255b/5
b.+ını (başsızlığını) 211b/6
b. kııl- 255b/8
 [= 3]
bat Çabuk, acele.
b. 124a/5, 244b/10, 279a/11, 303a/10, 334b/9, 334b/12, 346b/9, 359a/10, 360a/14
b. bat 289a/13, 289a/14, 289b/1
b. ok 125b/2, 171b/7, 207a/1, 347a/12, 347b/2
 [= 17]
bat- Batmak.
b.-a bata 193b/9, 193b/12
 [= 2]
ba-taḥṣiṣ Far. Bilhassa, özellikle, hele
b. 177b/1
 [= 1]
baḫālat Ar. Avarelik, işe yaramazlık.
b. bile 166b/12
 [= 1]
ba-tāz Far. Süratli ve çevik olarak.
b. 203b/3
 [= 1]
bāḫıl < Ar. *b āḫil* Batıl, temelsiz, boş, gerçek dışı ve doğru olmayan.
b. andiṣa 253a/11
 [= 1]
bāḫın < Ar. *b āḫīn* bk. bātını
b. (zāhır u bāḫın 'ulūmı) 177b/4
 [= 1]
bāḫīnī < Ar. *b āḫīnī* İlk önce Şiiiler tarafından "İslâm'da zahir ve batin olmak üzere iki çeşit ilim vardır." görüşü ile ortaya atılmış ve sonra mutasavvıflarca farklı biçimde ele alınmış dinî ilim dalı. Buna göre Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye yetmiş türlü ilim öğretmiş, ancak o, halkın kendisini yalancılıkla suçlamasından çekindiği için bunları gizlemiştir. Yine Şii inancına göre masum imamlar batin ilmine vakıftırlar. Cafer Sadık'ın öğrencilerinden sayılan Câbir b. Hayyân bu ilmi. "Kanunların konuluş sebeplerini ve ilâhî akıllara uygun olan özel gayeleri bilmektir." şeklinde tarif etmiştir. Mutasavvıflar da batin ilmine farklı bir bakış açısı getir-

mişlerdir. Bunlara göre dinî ilimler zahir ve batın olmak üzere iki çeşittir. Zahirî ilimler, hadis, kelâm, fıkıh gibi ilimlere verilen addır. Batınî ilim olarak ise tasavvuf kabul edilir. Batın ilmi, naslardaki gizli mânaları, ibadetlerin manevî ve ahlâkî özünü, varlık ve olayların arkasındaki sırları açıklığa kavuşturan gizli bir ilimdir. Bu yüzden bu ilim zeki, yetenekli ve kalp gözü açık kimselere öğretilir. (bk. Süleyman ULUDAĞ, "Bâtın İlmi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 5, s. 188-189.)

b.+dın ('ulûm-ı bâtınî) 178b/6
[= 1]

batkâklık Batakılık.

b. 363b/12, 366a/10
[= 2]

batman 1. Daha çok Yakın Doğu'da kullanıldığı bilinen değişik yerlerde, değişik zamanlarda ve değişik eserlerde farklı miktarlarda görülen eski bir ağırlık ölçüsü. (Metinde, Hindistan ağırlık ölçülerinin verildiği bahiste **kırk sır**'in her yerde **bir batman** ettiği belirtilmektedir. Yine **on iki batman**, bir mânî olarak verilmiştir.)

b. (bir batman) 290a/8

b. (on iki batman) 290a/8

2. Uzunluk ölçüsü olabilir. Beveridge'e göre belki yayın sertliğine isnat edilmektedir. Arat'a göre yay germe ve ok atma işini tavsif için kullanılmaktadır. Özb. Tahminen 1 hektar'a tekabül eden saha ölçüsü.

b. (otuz kırk batman küç) 173b/4

b. ékendür (kırk batman) 167a/2

[= 4]

batrak Daha çabuk, süratli bir şekilde.

b. 122b/11, 183b/4, 365a/7, 368b/6
[= 4]

Bavâ veya **Buvâ** Afganların Ludi aşiretine mensup, Delhi ve Agra sultanı Sultan İbarhim Ludi'nin annesi; oğlunun intikamını almak için Bâbur'u Hintli aşçılara zehir-

letmiştir. Ancak Bâbur zehirlendiğini erken fark ederek ölmekten kurtulmuş, ve Bavâ'nın Hindistan'ın dışına sürülmesini emretmiştir. Bir rivayete göre Kâbil'e götürülürken kendisini Sind nehrine atarak ihtihar etmiştir. (Beveridge'e göre *bavâ* kelimesinin Hintçedeki karşılığı "kız kardeş", "abla" ve "hala" olarak geçmektedir.)

B.-ı bad-baht 305a/14

B.+nı 306b/9

B.+nıñ 307a/9

B.-yı bad-baht 307a/7

[= 4]

ba-vach Far. Sebeple, sebebiyle.

b.+dın Bu yüzden, bundan dolayı. 359b/2

[= 1]

ba-vucûd Far. (Cümle başı edatı) -a / -e rağmen, bununla birlikte.

b. 123b/10, 138b/7, 144b/3, 178b/6, 184b/2, 195a/7, 206b/3, 210b/14, 215a/13, 218a/8, 244a/14, 246b/11, 278a/13, 303a/1, 304a/4, 340a/14

b. kim -a / -e rağmen, bununla birlikte. 156a/8, 159a/12, 159b/2, 164a/10, 164b/14, 166b/11, 168b/11, 174a/8, 186b/8, 215a/8, 235a/10, 246b/5, 257b/4, 262b/2, 348a/13, 362a/5, 363b/12, 367b/7, 374a/8, 378b/4

[= 36]

bavurçı Aşçı; aşçılıkla ilgili bir rütbe adı. (Metinde **bekevül**'den daha aşağı derecede bir rütbedir.)

b.+dın 305b/3

b.+ğa 305b/7

b.+larını 305b/3

b.+nı 306a/10, 306b/4, 306b/8

[= 6]

bavurçılık Aşçılıkla ilgili bir rütbe.

b. martabası 151b/3

[= 1]

bavurçı-hâna Aşhane.

b.+dagi 305b/7

[= 1]

Bay y.a. (H ve E nüshasında **Bay** şeklinde istinsah edilmiştir.) bk.

Yay

B. 162b/10

- [= 1]
bayābān Far. Çöl, kır.
b.+ga (şahrā vu bayābān) 230b/12
- [= 1]
bayān Ar. Beyan, açık olarak anlatma.
b.-ı vākı' 201a/4, 201a/6, 201a/8, 306b/7
- [= 4]
Bayān Şayh Humayun'un nökeri (bk. nöker)
B. 346b/12, 347a/1, 347a/4, 347a/6, 348a/8, 350a/6
B.+ka 348a/5
B. ok 348a/3
- [= 8]
Bayānī Sultan Hüseyin Baykara'nın emir ve şairlerinden Hoca Abdullah Mervarid'in mahlası.
B. 175a/5
- [= 1]
Bāyazīd I k.a. bk. Şayh Bāyazīd
B. 336a/11, 378a/10
- [= 2]
Bāyazīd II y.a. bk. Bāndir
B.+ga 332b/5
- [= 3]
Bayındır Irak'ta bulunan ve Şah İsmail'in musallat olduğu Oğuzların (Türkmen) 24 boyundan biri. Ebulgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terakime* adlı kitabının Türkmen rivayetleri bölümünde Bayındırların 11. yüzyılın ikinci yarısı veya 12.yüzyılda Irak'ta yaşayan Türkmen topluluklarının en güçlüsü olduğu yazılıdır.
B. salātin 210b/7
- [= 1]
bāyista < Far. *b āyista* Gerekli, lüzumlu.
b. bol- 159a/6
- [= 1]
Bāykarā Timur neslinden; Ömer Şeyh Mirza'nın oğlu; Mansur'un babası, Sultan Hüseyin Baykara'nın büyük babası; Andehud seyyidlerinden Seyyid Abdullah'ın anne tarafından büyük babası. Güzelliği ve cesareti ile devrin yazarları tarafından methedilmiştir. Bir müddet Belh emirliği yapmış; Şahrüh tarafından Luristan, Hamedan ve Nihavend kendisine tımar olarak verildiği hâlde, ona karşı isyan ederek Şiraz'ı ele geçirmiştir. Bu isyan bastırıldıktan sonra Kandahar'a gönderilmiş, fakat burada da isyan çıkardığından Hindistan'a sürülmüştür. Bir rivayete göre Herat'ta Şahrüh'un sarayında öldürüldüğü belirtilmektedir. (1392-1416)

B. (Sultān Hüseyn Mirzā, ibn Manşūr, ibn Bāykarā, ibn 'Umar Şayh, ibn Amīr Témür) 163b/5

[= 1]
Bāykarā Mirzā I k.a. bk. Bāykarā
B.+nıf 168a/9

[= 1]
Bāykarā Mirzā II Timur neslinin Ömer Şeyh Mirza kolundan; Sultan Hüseyin Baykara'nın ağabeyi; Sultan Veys Mirza'nın babası. Sultan Hüseyin Baykara'dan büyük olmasına rağmen onun hizmetindedir. Divanda hazır bulunmamakla beraber, divan haricinde aynı döşekte otururlardı. Daha sonra Sultan Hüseyin Baykara kendisine Belh şehrini vermiş, birkaç sene orada hüküm sürmüştür.

B. 163b/6, 163b/9, 163b/11
B.+nıf 167b/11

[= 4]
bayram Bayram.

b. ayı 150a/11

b.+lar (nav-rüz u bayram) 150a/12

[= 2]

Bayram Sultān Sultan Hüseyin Baykara ile Mingli Bi Ağaça'nın kızı; Baykara'nın kızının torunu olan Seyyid Abdullah ile evlendirilmiştir.

B. édi 168a/8

[= 1]

bayramla- Bayram etmek.

b.-r 150a/11

[= 1]

bayrı Uzun süreden beri hizmet etmiş olan, emektar.

b. 123a/2, 200b/11, 345a/3, 367b/12

- b.+dın 144b/4
b.+lardın 144b/3
b.+ları bile 268b/14
[= 7]
Baysāk bk. **Baysakh**
B. 288b/1
[= 1]
Baysākh Hint. Yaz mevsimi (bk. **tā-bistān**) aylarından Koç burcuna tekabül eden ayın adı. krş. **Ḥamal** (Metinde Hindistan'da yaz, kış ve yağmur mevsimi olmak üzere üç mevsim bulunduğu, yani her mevsimin dört ay sürdüğü belirtilmektedir. Buna göre **Baysākh**, **Çayt**, **Çit**, **Āsar** ayları yaz mevsiminin; **Sāvan**, **Bādūn**, **Kūvār**, **Kātik** ayları yağmur mevsiminin; **Eg-hen**, **Pūs**, **Māh**, **Pāgun** ayları da kış mevsiminin aylarıdır.)
B. 288b/1
[= 1]
Bay-sungur Mirzā Timur neslinin Miranşah kolundan; Sultan Ebu Said Mirza'nın oğlu ve Bâbur'un amcası olan Sultan Mahmud Mirza ile Paşa Begim'in oğlu.
B.+ga 165b/12
[= 1]
bayt Ar. Beyit, iki mısralık nazım parçası.
b. 166a/8, 166b/13, 181a/11, 181b/7, 181b/11, 181b/11, 206b/4, 252b/10
b. ayıl- 346b/2, 346b/7
b. aytmak ve bitil- 296a/2
b.+ı 171b/3, 181a/10, 252b/7
b. ı ayıl- 202a/12
b.+ıdın burun 179a/1
b.+ımnı 330b/12
b.+ını 128b/1
b.+ları 164b/13, 181b/1
b.+nı 125a/12, 128b/1, 129a/1, 174a/5, 243b/7, 253a/4, 378b/9
b.+nı bitil- 295b/14
b.+nı bitit- 295b/14
b.+tın 346b/3
[= 30]
[= 1]
bāzār Far. Pazar, çarşı.
b. başı 215b/12
b.+ı (ordu bāzārı) 222b/10
b.+larda 286a/8

- b.+larında** 290b/6
b.+larınıñ 247a/8
b. yolu 216b/2
[= 6]
Bāzār Bu gün Pakistan'ın Kuzey Batı Sınır Eyaleti'ndeki Bannu ovasının batısında bulunan, Tak da denilen çölün adı. krş. **Tāk**
B. 148a/6
Bāzarak Hindukuş dağlarında Penşer üzerinde bulunan üç geçitten biri.
B. 130a/14, 130b/2
B. köteli 130b/2
B.+tur 130b/2
[= 4]
Bāzār-ı Melik Herat'ta bir yerin adı.
B. 191b/5
[= 1]
ba'zı < *b a ' z - ı* Bazı, kimi; bir kısım birtakım.
b. 125a/1, 125b/1, 126a/8, 127b/1, 128a/4, 131a/14, 131a/14, 131b/2, 131b/12, 133a/10, 133b/5, 137b/4, 137b/5, 137b/6, 137b/8, 145a/8, 145a/8, 145a/9, 147b/9, 149a/2, 149a/3, 149a/4, 149b/10, 150b/14, 151a/3, 151b/8, 151b/13, 152b/5, 153b/8, 156b/4, 157b/4, 157b/4, 157b/4, 160b/6, 163a/10, 164b/4, 164b/13, 170b/14, 171a/4, 171a/6, 173b/4, 179a/2, 179a/9, 179a/10, 180a/12, 181b/1, 183b/2, 186a/5, 190b/2, 192b/7, 200b/10, 200b/11, 201b/11, 203b/9, 203b/13, 204a/10, 213b/1, 214b/14, 215b/11, 218a/1, 218b/5, 222a/6, 222a/10, 222a/11, 223a/6, 225b/8, 229a/14, 230b/10, 231a/6, 231a/7, 232a/9, 236b/6, 237a/8, 245b/2, 245b/3, 247a/5, 250a/8, 250a/9, 250a/11, 250b/6, 254a/2, 255b/1, 255b/1, 255b/1, 256b/1, 256b/12, 257b/9, 259a/9, 259a/10, 260a/8, 260a/8, 260a/13, 260a/14, 261b/2, 264b/1, 264b/2, 265a/14, 268a/6, 268b/11, 270a/1, 272a/13, 272b/12, 273a/8, 273b/3, 273b/5, 273b/7, 273b/7, 273b/12, 274a/10, 274a/14, 274b/1, 274b/3, 275a/4,

- 275a/11, 275b/6, 277a/8,
277b/3, 278a/14, 279a/6,
280a/3, 282a/14, 282b/4,
282b/9, 284a/4, 286a/13,
287b/2, 293b/6, 296a/8,
302a/11, 307a/13, 311a/12,
315a/11, 315b/14, 336b/9,
340b/5, 341a/12, 343a/11,
343a/12, 344b/10, 353a/3,
355a/11, 355b/6, 358b/12,
359a/4, 359b/9, 366b/6, 366b/6,
367a/3, 367a/4, 367b/7, 367b/8,
367b/8, 367b/8, 369b/1,
373b/12, 375a/12, 378a/3
- b.** (ba'zı...ba'zı) 213a/7,
227b/8, 272a/8, 316a/5
- b.+da** 272a/14
- b.+dın** 176b/1
- b.+lar** 121b/1, 124b/6, 150a/2,
161b/10, 164b/1, 211b/3,
250b/3, 252b/7, 257a/8, 259a/8,
375a/10, 377b/14, 380b/3
- b.+lardın** 203b/14
- b.+larga** 245b/3, 293b/6, 297a/4
- b.+large** 293b/6
- b.+larnı** 310b/3, 325a/8, 367a/5
- b. maḥal** Bazan, arada bir, ara
sıra. 133a/11
- b. maḥalda** 163a/9
- b.+nı** 201a/13, 260a/2, 260a/2
- b.+nıñ** 126a/7, 186a/4, 280a/4,
308a/5
- b.+sı** 131b/10, 131b/10, 150b/2,
192a/10, 192a/11, 192a/11,
303b/8, 375b/14, 375b/14
- b.+sıǵa** 144a/14, 359b/10
- b.+sını** 147a/12, 214a/7, 226a/1
- b.+sınıñ** 278a/5
- b.+sınıñıñ** 226a/1
[= 209]
- bāzıǵar** Far. Oyuncu.
b.+ları 353a/2
[= 1]
- bā-zīn** Far. Eyeri ile birlikte.
b.-ast 297a/3
[= 1]
- bazm** Far. Meclis; içkili, eğlenceli soh-
bet toplantısı.
b.+ıda 237a/1, 237a/2
[= 2]
- Bazrāv** Kâbil'in bölüklerinden. (bk.
bölük) krş. **Badrāv**
B.+dın 133a/4
[= 1]
- bāzū** Far. Pazı, kolun omuz ile dirsek
arasındaki kısmı.
b.+mǵa oq 199a/3
[= 1]
- bég** Bey; bir rütbe adı. (Metinde Arap-
ça "emir", "mir" karşılığı, kabile
reisi, hükümdarların orduda ileri
gelenlere verdikleri rütbe, özel
isim ve özel ismin sonunda rütbe
adı olarak geçmektedir.)
- b.** 124a/9, 170b/2, 174b/6, 175a/9,
315a/2
- b.** ('Abdu'l-ḥālīq Bég) 172a/6
- b.** (Aḥmad Bég) 237a/7
- b.** (Aḥmad Ḥacı Bég) 170b/8
- b.** (Aḥmad Yūsuf Bég) 161a/5
- b.** ('Alī-şir Bég) 164b/1,
170b/11, 173a/11, 174b/5,
176a/11, 177a/5, 179b/12,
179b/13, 180a/1, 180a/7,
180a/8, 180a/10, 180a/13,
360b/7, 360b/8
- b.** ('Alī-şir Bég Navāyi)
170b/5
- b.** (As'ad Bég) 175b/7
- b.** (Ayyüb Bég) 209b/9
- b.** (Bākī Bég) 121a/8, 121b/10,
146b/6, 152b/4, 379b/6
- b.** (Bākī Bég Çağanyanı)
127b/5
- b.** (Cān Bég) 261b/2, 266a/5,
299a/3, 378a/8
- b.** (Cānī Bég) 265b/3
- b.** (Cānī Bég Sultān) 347b/1
- b.** (Çıkmak Bég) 351a/7
- b.** (Derviş 'Alī Bég) 173a/6
- b.** (Dost Bég) 217a/2, 217b/8,
228b/6, 229a/7, 230b/3, 230b/8,
233b/14, 234a/3, 234b/10,
234b/11
- b.** (Firüz Şāh Bég) 172a/6
- b.** (Hācī Bég) 191a/9
- b.** (Hīndū Bég) 228a/2, 229b/2,
235b/11, 235b/14, 238b/6,
262a/13, 266a/3, 297b/4,
297b/11, 381a/1
- b.** (Hīndū Bég Koçın) 244a/6
- b.** (İbrāhīm Bég) 209b/9
- b.** (Kābıl Bég) 246a/11
- b.** (Kānbar 'Alī Bég) 121a/4
- b.** (Kānbar Bég) 227a/6
- b.** (Kāsım Bég) 149a/3, 161a/8,
162a/5, 162b/4, 162b/6,
186a/10, 186b/6, 186b/7,

- 190a/13, 193a/5, 193a/9,
203b/14, 209b/11, 210a/12,
212b/2, 213a/2, 213a/12,
215b/13, 233b/9, 237b/12
- b. (Kāsım Bég Sanbali) 309b/1
b. (Kepe Bég) 150b/8
b. (Kette Bég) 262a/8, 262a/11,
262a/14, 297b/4, 308a/2, 309b/6
b. (Kiçik Bég) 158a/13
b. (Koç Bég) 215b/9, 230a/5,
242a/9, 338b/6
b. (Kulı Bég) 246a/8
b. (Kulı Bég Argun) 211b/3
b. (Luḫfi Bég) 365a/9
b. (Mir-şāh Bég) 240b/6
b. (Mirım Bég) 229a/7
b. (Mirzā Bég Key-ḫusravi)
206a/1
b. (Mirzā Bég Tağayı) 357b/7,
357b/12
b. (Mirzā Bég Tarḫan) 266a/9
b. (Moğul Bég) 365a/8
b. (Muḫammad 'Alı Mubaşşır
Bég) 161a/1
b. (Muḫammad Bég) 183a/3,
209b/9
b. (Muḫammad Burunduk
Bég) 170a/9, 183a/6, 183a/10,
192a/2, 204b/8
b. (Muḫammad Valı Bég)
174b/2
b. (Murād Bég Bayındır)
176a/5, 210b/8
b. (Nūr Bég) 233b/11, 248a/5,
381b/7
b. (Piri Bég) 210b/6
b. (Piri Bég Türkmen) 210b/5
b. (Seyyid Yūsuf Bég) 126a/6,
154a/1
b. (Seyyid Yūsuf Bég
Oğlaqçı) 125b/14
b. (Şāh Bég) 152a/3, 185a/7,
207a/5, 208a/3, 208a/7, 208b/7,
210a/8, 210a/8, 210b/4, 211b/1,
211b/1, 212b/14, 236b/5
b. (Şāh Bég Argun) 167b/3,
233b/4
b. (Şāh Hasan Bég) 241a/8,
243a/3
b. (Şehrek Bég) 363a/5
b. (Şir Bég) 210a/4
b. (Şırım Bég) 213a/12
b. (Tardı Bég) 247a/10, 247a/10,
247a/13, 247b/1, 247b/2,
247b/3, 247b/12, 303b/5,
328a/11, 338b/6
b. (Tardı Bég Hāksār) 252b/6,
263a/14, 328a/4, 329b/9
b. (Tardı Bég Koç Bég)
266b/11, 303a/12, 328b/4,
332b/7
b. (Témür Bég) 122b/4,
142b/14, 162b/14, 164b/11,
168a/12, 196b/11, 197a/10,
215a/13, 224b/9, 270b/11
b. (Ténri-kulı Bég) 246a/14
b. (Uluğ Bég Mirzā) 122a/2,
128a/11, 136a/14, 136b/6,
157a/1, 157b/9, 160a/6,
165a/11, 167b/2, 170a/5,
170a/6, 178a/8, 198a/5, 198a/7
b. (Uluğ Bég) 174a/8
b. (Ya'kūb Bég) 173a/13,
176a/2, 180a/4, 180a/5, 180a/5
b. (Yañı Bég Kökeltaş) 251b/7
b. (Zu'n-nün Bég) 155a/8,
183a/5, 183a/6, 183a/9, 186b/6,
192a/3, 204b/10
b. atan- 174a/12, 194a/2
b. bégāt 152b/5, 269a/5
b. bile (Muḫammad Bég)
185b/8
b. bile (Şāh Bég) 165b/8
b. bol- 171a/13, 175a/2
b.+çe ('Alı-şir Bég) 171a/8
b.+dın (Kāsım Bég) 210a/13
b.+dın (Tardı Bég) 329b/13
b. édi 170a/4, 171b/11
b. édi (Amir 'Umar Bég)
175b/9
b. édi (Bih-būd Bég) 173b/14
b. édi (Dost Bég) 234a/14
b. édi (Kāsım Bég) 193b/6,
198a/11
b. édi (Moğul Bég) 173a/12
b. édi (Muḫammad Valı Bég)
174a/7
b. édi (Noyan Bég) 171b/9
b. édi (şāhib-iḫtiyār bég)
182b/14
b. édi (Şayım Bég) 174a/2
b. édi (Témür Bég) 175b/13
b. édi (Uluğ Bég) 174a/8
b. édi (Valı Bég) 171b/5
b. édiler (Tahamtan Bég)
175b/7
b. ékendür 176a/2
b. ékendür (Şāh Bég) 211a/6

- b.+ge** ('Alī-şir Bég) 180a/3, 180a/12
b.+ge (Bākī Bég) 123a/6, 126b/7
b.+ge (Bih-būd Bég) 174a/1
b.+ge (Dost Bég) 233a/11
b.+ge (Hindū Bég) 219b/14, 229a/13, 229b/4, 232a/3, 382a/1
b.+ge (Kāsım Bég) 161a/10, 196b/14, 212b/1, 237b/11
b.+ge (Koč Bég) 220a/3, 242a/12
b.+ge (Kulı Bég) 246a/9
b.+ge (Muḥammad Burunduk Bég) 187a/2
b.+ge (Şāh Bég) 192b/8, 211a/6
b.+ge (Tardī Bég) 247a/11, 263b/1
b.+ge (Zu'n-nūn Bég) 190a/13, 192b/12
b.+i 196a/12, 196a/12
b.+i (kor bégı) 161a/10, 210a/4
b.+i (miñ bégı) 332b/7
b.+i (yüz bégı) 334b/7
b.+i édi 172a/7
b.+i édi (ıhtıyār bégı) 125a/6
b.+i édi (koş bégı) 174b/11
b.+i édi (uluk bég) 171b/6
b.+i émes édi 170b/6
b.+i érđi (ıhtıyār bégı) 125a/6
b.+ıdın 155a/2
b.+ılık (kor bégılık) 160a/10
b.+ılıkni (kor bégılık) 161a/11
b.+ini (ahta bégı) 303a/12
b.+iniñ (kor bégı) 198a/14
b.+ka (Koč Bég) 226b/4
b.kıl- 174b/10, 177a/9
b.kılıl- 295a/2
b.+ler 127b/12, 150a/2, 162b/4, 177a/5, 183a/7, 203a/6, 203b/9, 203b/13, 207a/10, 208a/7, 208b/1, 217a/4, 219b/5, 236b/6, 237b/1, 238b/14, 239a/10, 246b/7, 254a/12, 257b/14, 258a/9, 294b/8, 294b/10, 297b/12, 304a/14, 310a/10, 314b/7, 315b/4, 355b/7, 379b/13
b.+ler (ıçki bég) 213b/1
b.+ler (uluğ bégler) 271a/5
b.+ler (uluğrağ martabalık bégler) 208a/8
b.+ler bile 349b/9
b.+ler édi 149a/5
b.+ler édi (ıçki bég) 149a/4
b.+ler érđi 149a/2, 149a/3
b.+lerđin 199b/14, 261a/14, 262a/13, 271a/6, 298b/10, 312a/14, 351b/8, 351b/10, 375a/9, 379a/4
b.+lerđin (uluk bég) 149a/3, 210a/3
b.+lerge 144a/14, 157b/14, 197a/11, 197b/8, 208a/8, 226b/3, 237a/8, 240b/3, 245b/3, 255a/3, 255a/10, 256a/3, 258a/9, 259a/13, 293b/6, 293b/13, 297a/2, 327b/11, 348b/5, 355b/14, 356a/8, 375a/12, 380a/2
b.+lerge (kiçikrek çergelik bégler) 208a/8
b.+lerge ok 144a/11
b.+leri 156a/8, 179b/2, 184a/10, 202b/4, 217a/2, 333b/7
b.+leri (Argun bégleri) 207a/11
b.+leri (ılğar bégleri) 297b/10, 332b/7
b.+leri bile (Türkmen bégleri) 210b/8
b.+leri édi (Türkmen bégleri) 175b/6
b.+leride 261a/4
b.+leridın 332b/8
b.+leridın ékendür 154b/10, 155a/1
b.+lerige 156b/2, 255b/10, 268b/14, 290b/14
b.+lerige (sar-ğad bégleri) 361a/11
b.+lerimđin édi 161a/2
b.+lerini 163a/2
b.+lerini (géñeş bégleri) 356b/5
b.+leriniñ 228b/3
b.+leriniñ (Azağ bégleri) 167b/10, 169a/3
b.+leriniñ (sar-ğad bégleri) 361a/8
b.+lerni 127b/4, 127b/10, 144b/2, 158a/5, 213a/4, 220b/11, 244a/3, 244a/14, 254a/2, 256a/13, 258a/6, 264a/9, 295a/11, 302a/6, 303a/9, 314b/7, 335b/10, 349b/12, 354a/14, 364b/6, 369b/1, 370b/12, 378a/1, 378a/6
b.+lerni (ıçki bég) 258a/3

b.+lerniñ 265b/1, 269a/3
b.+ni (Baba-*ku*lî Bég) 298a/7
b.+ni (Cân Bég) 257b/13
b.+ni (Dost Bég) 230a/7, 234b/2
b.+ni (Dost Nâşır Bég) 211b/11
b.+ni (Hindü Bég) 297a/7, 297a/8
b.+ni (Kâsım Bég) 184b/6
b.+ni (Kette Bég) 263b/9, 297a/8
b.+ni (Koç Bég) 242a/12
b.+ni (Nür Bég) 382a/7
b.+ni (Şâh Bég) 204b/11
b.+ni (Şâh Hasan Bég) 233b/2
b.+ni (Şâhım Nür Bég) 255b/10
b.+ni (Şırım Bég) 211b/7
b.+ni (Yârek Bég) 211b/8
b.+niñ 215b/13, 351a/12
b.+niñ ('Alî-şir Bég) 170b/8, 173a/7, 188b/7, 191b/7, 248b/3
b.+niñ (Bâkî Bég) 123a/6, 158b/11
b.+niñ (Dost Bég) 218a/3, 218a/4, 230b/8, 234b/7, 234b/9
b.+niñ (Farruḡ-zâd Bég) 211a/14
b.+niñ (Hâcî Sayfu'd-dîn Bég) 171b/5
b.+niñ (Hindü Bég) 235b/13
b.+niñ (Kâsım Bég) 193a/8, 197a/10, 211a/2, 214b/4, 236b/4, 241b/11, 245b/6
b.+niñ (Kette Bég) 309b/7, 309b/7
b.+niñ (Koç Bég) 226a/13
b.+niñ (Mazîd Bég) 205b/14
b.+niñ (Mir 'Alî Bég) 224b/14
b.+niñ (Muḡammad Valî Bég) 174a/13
b.+niñ (Nür Bég) 251b/10, 363a/12
b.+niñ (Seyyid Yûsuf Bég) 175a/14
b.+niñ (Şâh Bég) 192b/8, 211b/12, 212a/3, 233b/4, 238a/4
b.+niñ (Tahamtan Bég) 175b/7
b.+niñ (Tardî Bég) 247a/11, 247a/13, 247b/7
b.+niñ (Témür Bég) 122a/11, 163b/7, 213a/6, 291b/9
b.+niñ (Valî Bég) 174a/7

b.+niñ (Zu'n-nün Bég) 165b/4, 185a/4, 192b/13
b. ü bégât 212b/7, 215b/5
b. üçün ('Alî-şir Bég) 181b/11, 181b/12
 [= 482]
Bég bk. 'Alî-şir Bég Navâyi
B.+niñ 171a/9, 171a/10
 [= 2]
Bég Mîrek Moğul Humayun'un nökeri.
B. 262b/11
B.+nı 310a/7
 [= 2]
Bég Muḡammad Moğul Bâbur'un adamlarından.
B.+nı 230a/3
 [= 1]
Bég Muḡammad Ta'likçı Bâbur'un adamlarından.
B. 346b/10
 [= 1]
Bég Vays Bâbur'un adamlarından.
B. 302a/8, 302a/9
 [= 2]
Bége Bégim I Timur neslinin Şahrüh Mirza kolundan; Baysungur Mirza'nın kızı; Muhammed Kasım Arlat'ın büyük annesi.
B.+niñ 168a/3
 [= 1]
Bége Bégim II Timur neslinin Ömer Şeyh Mirza kolundan; Sultan Hüseyin Baykara ile Payanda Sultan Begim'in üçüncü kızı. (ö. 1505)
B.+nı 168a/6
 [= 1]
Bége Sultân Bégim Timur neslinin Ömer Şeyh Mirza kolundan; Sultan Ahmed'in oğlu olan Sancar Mirza'nın kızı; Sultan Hüseyin Mirza'nın ilk karısı; Bediüzzaman Mirza'nın annesi. Çok hırçın ve tahammül edilmez bir kadın olduğundan Sultan Hüseyin Mirza onu boşamıştır. (ö. 1488)
B. édi 168b/12
 [= 1]
béget < *bég-et* Bey. (Moğolca ya da Eski Türkçedeki çokluk şekline kalıplaşarak teklîk ifade eden bir şekle bürünen bu kelime, metinde tekrar ve bağlama öbeğinin

- bir urnsuru olarak görülmektedir.)
- b. (bég béget) 152b/5
- b. (bég ü béget) 212b/7, 215b/5
- b. +tın (bég béget) 269a/5
[= 4]
- Béggine** bk. **Béggine Vays Lāgarī**
B. 346b/13, 348a/8
B.+dın 347a/1
[= 3]
- Béggine Vays Lāgarī** Nasır Mirza'nın bayatekesi olan Vays Lagarī'nin oğlu. Bâbur'a Humayun'un oğlu Al-aman'ın doğum haberini getirmiştir.
B. 346b/12
[= 1]
- Bégi Sultān Ağaça** Sultan Hüseyin Baykara'nın cariyelerinden.
B. édi 169b/11
[= 1]
- béгим** < *b é g - i - m* Timur neslinden olan kadınlar ile Timur nesline mensup erkeklerle evlenen kadınlara verilen unvan. (Metinde özel isim olarak da geçmektedir. Cengiz neslinden olan kadınlara **hanım** unvanı verilmektedir.)
- b. 344b/12
- b. (Afağ Béğim) 188a/13
- b. (Ak Béğim) 166b/1, 169a/9, 344b/12
- b. (Apağ Béğim) 168b/2
- b. (Badī'u'l-camāl Béğim) 344b/12
- b. (Büdeke Béğim) 163b/10, 164a/7
- b. (Çöli Béğim) 167b/10
- b. (Eke Béğim) 163b/10, 163b/14
- b. (Fahır-ı Cahān Béğim) 331b/4, 344b/10
- b. (Güher-şād Béğim) 344b/12
- b. (Güher Şāh Béğim) 191a/12
- b. (Habība Sultān Béğim) 191b/11, 207a/13
- b. (Hadica Béğim) 188b/10, 188b/10, 205b/10, 206a/10
- b. (Hadica Sultān Béğim) 188a/13, 331b/4
- b. (Han-zāda Béğim) 344b/12
- b. (Kara-göz Béğim) 168a/4
- b. Kçük Béğim 168a/4
- b. (Ma'şūma Sultān Béğim) 207a/14
- b. (Pāyanda Sultān Béğim) 168a/5, 169a/8, 188a/13, 205b/10
- b. (Sultānım Béğim) 167b/9, 167b/14, 169a/3, 234b/14
- b. (Şād Béğim) 167a/13
- b. (Şāh Béğim) 157a/5, 200a/2, 200a/5, 200b/6, 200a/7
- b. (Zaynab Sultān Béğim) 344b/14
- b. bile (Afağ Béğim) 188b/2, 188b/2
- b. bile (Fahır-ı Cahān Béğim) 339a/7
- b. bile (Hadica Sultān Béğim) 339a/7
- b. bile (Pāyanda Sultān Béğim) 188b/1
- b.+dın (Han-zāda Béğim) 121a/6, 167a/12
- b.+dın (Pāyanda Sultān Béğim) 168a/2
- b. édi (Ağ Béğim) 168a/2
- b. édi (Apağ Béğim) 169b/1
- b. édi (Bége Sultān Béğim) 168b/12
- b. édi (Çöli Béğim) 169a/3
- b. édi (Fırūza Béğim) 163b/7
- b. édi (Hadica Béğim) 166a/14, 169a/8, 182b/14
- b. édi (Pāyanda Sultān Béğim) 167a/10
- b. édi (Sultān Nijād Béğim) 168a/13
- b. édi (Şahr-bānū Béğim) 169a/4
- b.+ler 188a/13, 188a/14
- b.+ler ('amma béğim) 188a/14, 331b/4
- b.+lerdin 344b/12
- b.+lerdin ('amma béğim) 344b/12
- b.+lerni 344b/12
- b.+lerni ('amma béğim) 380b/4
- b.+ni (Ağa Béğim) 168a/6
- b.+ni (Bége Béğim) 168a/6
- b.+ni (Ésen Davlat Béğim) 157a/4
- b.+ni (Habība Sultān Béğim) 192a/1
- b.+ni (Hadica Béğim) 188b/4

- b.+ni** (Hādica Sultān Bégim) 344b/10
b.+ni (Ma'sūma Sultān Bégim) 191b/11, 212b/10
b.+ni (Pâyanda Sultān Bégim) 169a/7
b.+ni (Sultānım Bégim) 176a/4
b.+ni (Şāh Bégim) 200a/3
b.+ni (Şahr-bānū Bégim) 169a/6
b.+niñ (Apağ Bégim) 169b/9
b.+niñ (Bége Bégim) 168a/3
b.+niñ (Hādica Bégim) 188b/4
b.+niñ (Pâyanda Sultān Bégim) 188b/5
b.+niñ (Rābı'a Sultān Bégim) 168a/7
b.+niñ (Sultān Baht Bégim) 344b/13
b.+niñ (Sultānım Bégim) 235a/1
b.+niñ (Şāh Bégim) 200a/11, 213b/6
b.+niñ (Şahr-bānū Bégim) 169b/8
 [= 92]
Bégim bk. Şāh Bégim
B. 200a/12
B.+niñ 200a/10
 [= 2]
Bégim Sultān Timur neslinden; Sultan Hüseyin Baykara ile Pâyanda Ağaça'nın ikinci kızı; Sultan Mesud Mirza'nın karısı.
B. 168b/3
B. édi 168a/14
 [= 2]
bégimlik bk. bégimlik
b. martabası 169a/11
 [= 1]
bégimlik (Timur neslinden olan erkeklerle evlenen kadınlar için) bégim olma, unvanını alma.
b. martabası 169a/11
 [= 1]
béglik Bey olma, beylik rütbesini alma; beylik görevi.
b. 173a/11, 174b/5, 210a/3
b. atan- 174a/12
b.-i (bégligi ve saltanatı kıl-) 123b/8
b.+ide (bégligide) 234a/3
b.+idin burun (bégligidin burun) 234a/3

- b.+ke** 258a/3
b. ler kıl- 173a/8
b.+leride 234b/3
b. martabası 171b/8
 [= 10]
Behār, Bihār veya Bahār Bu günkü adı Bihar; Hindistan Cumhuriyeti'ni oluşturan eyaletlerden biri; Kuzeyden Nepal, doğudan Batı Bengal, güneyden Orissa, batıdan da Madhya Pradesh ve Uttar Pradesh eyaletleri ile çevrilidir.
B. 244b/12, 245a/9, 293a/3, 363b/12, 366b/11, 366b/12, 367a/2, 368a/7, 368b/3, 370a/11, 371a/6, 376a/8, 377a/12
B.+dın 375b/5
B. éli 366b/14
B.+ğa 368a/14
B.+ğaça 270a/4, 270b/7, 292a/2
B.+nı 356b/1, 366b/12, 374b/11
B. sarkarı 367a/1, 367b/3
B. şıkdarı 368b/8
B. vilāyatı 367b/2
 [= 26]
Behār Han k.a. bk. Behār Han Behāri
B.+nı 294a/14
 [= 1]
Behār Han Behāri veya Bihār Han Bihāri Derya Han Nuhanı'nın oğlu; Calal Han'ın babası; Dūdū'nun kocası; Sultan İbrahim Lüfî zamanında Behar valisi iken ona karşı ayaklanmış Afgan beylerinden. Bâbur'un, Panipat'ta Sultan İbrahim ile yaptığı savaşta, Sultan İbrahim'in öldüğünü öğrenince, kendisini Sultan Muhammed lākabıyla padişah ilân etmiş, Purab Afganlarını da yanına alarak Delhi-Agra istikametinde Bâbur'un üzerine harekete geçmiştir. Ancak bu hareket Humayun tarafından püskürtülmüştür. (ö. 1527) krş. Calāl Han Behār Behāri
B.+niñ 365a/13
 [= 1]
bég nöker Beylik rütbesine yükselmiş nöker. bk. nöker, bég
b.+leri 124a/9
 [= 1]

bek-ding Hint. Leyleksigiller takımının *Ciconiidae* familyasını oluşturan 17 leylek türünden birine Hindistanlıların verdiği ad. Beveridge, *stork* zool. *Ciconia alba*, **yak-rang** (*one colour?*); Arat, **yek-reng**; King'e göre, *Pointed stork* zool. *Pseudotantalus leucocephalus*. (H'de **bek-ding**, E'de **bek-ding**, K'de **yek-reng**. Metinde, Hindistan'da görülen boynu ak ve diğer azaları siyah olan bir leylek türüdür. Türkistan'da da bu tür leylekler vardır. Fakat o taraftaki türünden daha küçüktür.) krş. **ding**, **leg-leg**

b. 280b/8

[= 1]

bekevulluk Hükümdara çıkan yemeği kontrol etme görevi ve rütbesi. bk. **bekevül**

b. (**hâşşa bekevulluk martabası**) 151b/3

[= 1]

bekevül Moğ. Hükümdara çıkan yemeği kontrol etmekle görevli olan kişi, çeşnigir; bu görevi yapana verilen rütbe. krş. **çāšnigir**

b. ('**Āşık Bekevül**) 332b/7, 355b/9

b. (**Ḳul Bāyazid Bekevül**) 209b/14

b. **édi** ('**Abdu'llah Bekevül**) 206a/1

b.+ler 305b/13

b.+large 305b/11

b.+ni 305b/4

b.+ni (**Ḳul Bāyazid Bekevül**) 211b/11

b.+niñ (**Ḳul Bāyazid Bekevül**) 126b/12

[= 9]

bél Bel.

b. **bağı** 186a/11

b.+ge 258b/4

b.+idin **koyı** 164a/10

b.+ige 232b/9, 255a/8, 291a/8, 353a/14

b.+igeçe 193b/9

b.+iñe 258b/13

b.+ini mü 330b/13

[= 10]

bélek Hediye.

b. 242a/8

b. (**soğat u bélek**) 251b/8

[= 2]

bélgülük Belli, belirli, muayyen.

b. 143b/7, 268b/9

[= 2]

belki Far. 1. Belki, olabilir ki.

b. 170b/6, 195b/1, 272b/8

2. Daha çok, hatta.

b. 141a/1, 159a/6, 164b/10, 166a/2, 171a/14, 185b/2, 188a/9, 189b/4, 193a/1, 195a/11, 202b/5, 208a/8, 212a/2, 217a/9, 224a/1, 229a/1, 243b/14, 256a/14, 270a/1, 270a/12, 270a/13, 270b/1, 271b/2, 271b/12, 272b/4, 274b/5, 281b/8, 283a/1, 293b/9, 293b/12, 294b/9, 306a/10, 309b/4, 325b/8

[= 37]

Bengāla Bu gün Hindistan'ın kuzeydoğu bölümünde, Hindistan'ın Batı Bengal eyaleti ile Bangladeş arasında bölünmüş, tarihî bölge.

B. 272b/4, 283a/9, 355a/10, 357a/4, 366b/9, 368b/4, 368b/14, 369a/2, 369a/9, 376a/8, 377a/10

B. **çerigi** 368a/9

B.+da 271a/10, 271a/11, 271b/8, 282b/14

B.+dın 278b/6

B. **éli** 271a/13, 271b/4

B.+ga 355a/2, 355a/9

B. **vilāyatı** 271a/9, 273a/7

[= 23]

Bengāli Bengal'e ait; Bengalli, Bengal'e mensup.

B. 350b/8, 355a/6, 355a/8, 365a/4, 368b/1, 370b/8, 373a/5, 373b/11, 376a/2

B. **bile** 368b/11

B.+dın 368b/2

B. **kémesi** 377a/9

B.+lar 368a/9, 372a/11, 372a/14, 373b/2

B. **lar üstige kél-** 375a/1

B.+larğa 377a/10

B.+larnı 372b/1

B.+larnıñ 372b/11, 374a/11

- B.+niñ** 357a/4, 370a/10, 370b/10, 376a/1
B. zavraç 372b/10
 [= 26]
Bengeş veya Bangaş Bu gün Pakistan'ın Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nde bulunan Kohat vilâyetinin merkez olduğu altı yaylanın adı. Adını bölgeye 14 ve 15. yüzyıllardan sonra yerleşen Bangaş kabilesinden almaktadır. (Metinde çay, dağ ve Kâbil'e bağlı bir tümen'in adıdır.)
B. 132b/7, 146b/8, 148a/3, 148a/4, 148a/14
B. bile 131a/4, 131a/11
B.+ni 145a/8, 161a/10
B.+niñ 139b/9, 139b/10, 147b/7
B.+rüdı 148a/4
B. sarı 146b/14
B. tağları 239b/13
B. tümeni 139b/6
 [= 16]
ber Far. Üstüne, üzeri.
b. (köç-ber-köç) 208b/2, 242b/2, 254a/9, 256b/2, 268a/8, 299b/8, 331b/12, 336a/8
 [= 8]
bér- 1. Vermek.
b.-di 139b/1, 144b/2, 155b/6, 156a/13, 156b/14, 159a/12, 165b/5, 172a/14, 172b/4, 187b/4, 190a/10, 191a/2, 207b/12, 236a/5, 242a/5, 268b/3, 296a/5, 298b/5, 305a/11, 305a/14, 306b/2, 340a/13, 357a/7, 364b/3, 371b/12
b.-diler 155b/10, 172b/2, 172b/8, 173a/13, 188b/6, 208a/13, 250b/8, 258a/2, 312b/7, 378b/6
b.-dim 200b/7, 200b/9, 202a/3, 202a/4, 212a/6, 232a/8, 243a/10, 246b/1, 247a/12, 325a/14
b.-diñiz 312b/8
b.-dük 159b/6, 228a/4, 255b/3, 342b/12
b.-e alma- 184a/10
b.-e almaslar 256b/4
b.-e almay 206b/13, 219b/13, 338b/5
b.-e müdür 305b/10
b.-edür édi 192a/5, 237a/9
b.-edürler 273b/11, 273b/12, 273b/13, 302a/7
b.-eli 208a/5
b.-gen fırsat 255b/14
b.-gendiñ 219a/5
b.-gendiñ soñ 123a/14, 144a/11, 202a/9, 332a/11
b.-gey 305b/7
b.-gey sên 349b/13
b.-gey siz 350b/12
b.-gil 238a/1
b.-iñ 220a/8
b.-ip 136b/6, 144b/9, 146b/13, 152b/2, 154b/7, 156a/11, 163b/1, 170a/5, 192b/13, 198b/13, 212b/5, 220a/10, 221a/5, 224a/12, 224a/13, 225a/13, 227b/14, 229b/2, 229b/6, 230a/1, 232a/8, 233a/8, 236a/2, 237b/14, 244b/2, 244b/8, 245a/7, 245a/8, 251b/2, 256a/2, 259b/4, 260a/2, 264b/10, 270b/12, 302b/12, 303a/5, 304a/4, 305b/7, 306a/11, 315b/5, 329a/4, 329b/11, 332b/9, 335b/14, 357b/14, 361a/11, 362b/9, 369a/6, 379a/2, 380a/10, 380b/14
b.-ip édi 158b/7, 163b/13, 166a/10, 167b/1, 167b/3, 225b/1, 225b/7
b.-ip mén 370b/10
b.-iptür mén 167b/14
b.-irge (sözni bérirge koyulmaydur erdi) 149b/14
b.-medi 139a/10, 159a/11
b.-mediler 187b/10
b.-mek 244b/6, 273b/11, 308a/11
b.-mes 257b/6, 285a/5, 295a/12
b.-mes édi 245a/2
b.-mesler 139b/8, 274b/2, 301b/5
b.-mey 145a/1, 156a/9, 298a/6, 301a/12, 367a/12
b.-meydüler édi 192a/4
b.-meydür 343a/6
b.-miş 348a/10
b.-se 121a/1, 126a/8
b.-seler 178b/7
b.-seler (taşlap bér-) 280a/13
b.-ür 130a/4, 150a/1, 305b/6, 308b/5, 333b/8
b.-ür cihatıdın 154b/8, 327a/11
b.-ür édiñ 349b/1

b.-ür émiş 283a/7
b.-ürde 326b/14
b.-ürler 134a/1, 176b/12, 223a/12, 223a/13, 274a/5, 275a/1, 302b/14, 308b/9
 2. (Kız için) Evlendirmek.
b.-di 176a/5
b.-ip (kızını bér-) 228a/6
b.-ip édi 164a/8, 168a/7
b.-ip édiler 168a/9, 168a/12, 168b/1, 168b/5, 168b/8
b.-medl 168a/5
 3. -a / -e, -y zarf fiil ekleri ile hareketin çabukluğunu ifade eden birleşik fiiller oluşturur.
b.-di (kaçā bér-) 198b/6, 222b/5, 253b/10
b.-di (koya bér-) 167a/7
b.-di (yürüy bér-) 196b/4, 210b/4
b.-diler (kaçā bér-) 151a/13, 161a/9, 199b/1, 214a/5, 334b/8
b.-dük (koya bér-) 152a/5, 160a/2
b.-gey (tuta bér-) 348b/3
b.-ür (yürüy bér-) 374a/3
b.-ürler (kaçā bér-) 202b/9
b.-ürler (koya bér-) 276b/5
b.-ürler (yürüy bér-) 205b/2
 [= 206]
ant bér- 326b/14
āšnālık bér- 257b/6
bahā bér- 136b/6, 192b/13
bar-bād bér- 208a/13
bar bér- 283a/7, 285a/5
boğuz bér- 230a/1
cān bér- 306b/2
cavāb bér¹- 155b/6, 176b/12, 298a/6
cavab bér²- 275a/1
çağır bér- 246b/1, 303a/5
dast bér- 295a/12, 305a/11, 371b/12
dem bér- 255b/3
fayşāl bér- 350b/12
güşmāli bér- 244b/6
güvāhlik bér- 378b/6
hıtāblar bér- 302b/14
icāzat bér- 123a/14, 155b/10
ıstımāla bér- 369a/6
ıstımālat bér- 154b/8, 224a/12, 332b/9

karār bér- 150a/1, 206b/13, 208a/5, 229b/6, 245a/7, 245a/8, 349b/13
kefilge bér- 260a/2
kevtevallik manşıbını bér- 198b/13
köñül bér- 202a/3
köñüller bér- 315b/5
māl bér- 274b/2
maşlahat rüy bér- 121a/1
maşlahat rüyı bér- 126a/8
muzd bér- 370b/10, 380b/14
nışān bér- 139a/10, 178b/7, 302a/7
ruşsat bér- 144a/11, 152b/2, 159b/6, 187b/10, 202a/9, 212b/5, 219a/5, 221a/5, 228a/4, 232a/8, 237b/14, 255b/14, 256a/2, 308a/11, 325a/14, 327a/11, 329b/11, 332a/11, 342b/12, 357b/14, 361a/11
rüy bér- 305a/14
salık bér- 258a/2
sāmān bér- 192a/4, 192a/5, 335b/14
sözni bér- 149b/14
su bér- 273b/11, 273b/11, 273b/12, 273b/13, 274a/5
şuħbat bér- 237a/9
tağyir bér- 349b/1
taşviş bér- 130a/4, 139b/1, 242a/5, 340a/13, 364b/3
tuğ bér- 229b/2
turuş bér- 184a/10, 301a/12, 338b/5, 367a/12
va'da vu ıstımālat bér- 304a/4
yād bér- 238a/1, 312b/7, 312b/8
yol bér- 224a/13, 225a/13
yurt bér- 188b/6

[= 101]

bereket Ar. Bereket, uğur.

b.+idin édi ékin (yümn ü bereket) 361a/1

[= 1]

Berek Bu günkü adı Bereke; Kâbil'in güneyinde, Gumal suyunun sahilinde, Gazne'ye giden Seng Surah yolu üzerinde bulunan bir şehir.

B.+ke 149b/10

B.+tin 149b/9

[= 1]

Berekî Kâbil vilâyetinde yaşayan kabilelerden biri.

B. 131b/1, 131b/5

[= 2]

Berekistân Kâbil'in güneyinde, Gazne vilâyetinin Zurmat tümeninin (bk. **tümen**) güneyinde bulunan bir dağın adı.

b. tağı 139b/3

[= 1]

berg Far. Yaprak. krş. **barg**

b. 248a/7, 286a/4

b. (şâh u berg) 285a/8, 285a/8

b. çıkar- 284a/13

b.+i 282b/13, 283a/1, 283a/4, 283a/11, 283a/12, 283b/8, 284b/4, 285a/8, 286a/3, 287a/1, 287a/3, 288a/8

b.+i dék 288a/4

b.+idin 283a/12, 284b/4, 286a/6, 286a/7, 287a/1, 287b/5, 287b/6

b.+ige 283b/8

b.+ini 285a/10

b.+iniñ 283a/2, 283a/4, 285a/11, 285b/6

b.+iniñ (şâh u berg) 285a/7

b.+ler 288a/5

b.+lerde 286a/5

b.+lerdür 288a/4

b.+leri 283a/6, 284b/13, 287b/6, 287b/6, 288a/5, 288a/5

b.+leriniñ 286a/4

b.+lerniñ 288a/6

b.+ni 285a/11

b. tök- 284a/12

[= 44]

berglik Yapraklı, yaprağı olan.

b. (sabz-berglik) 141b/7

b.+dür 284b/7

b.+tür 284b/7

[= 3]

bérgüçi Verici, veren.

b. 211a/11

b. (köt bérgüçi) 204b/1, 204b/2

b.+ge (köt bérgüçi) 206a/10

[= 4]

béri 1. Konuşana göre daha yakında olan, yakın mesafe.

b. 262a/6

2. (Son çekim edatı) Beri.

b. (-dın béri) 182a/6, 290b/1, 291b/8, 325b/13, 330a/6, 342b/5

b. (-din béri) 243a/5, 287a/14, 294a/13, 349a/8

b. (-kalı béri) 224b/10

b. (-tin béri) 243a/5

b. (andın béri) 123a/7, 139a/1, 177b/8, 253a/3

[= 17]

bérik Sarp, dik.

b. 140b/13

[= 1]

béril- 1. Verilmek.

b.-di 123a/6, 144a/10, 144a/12, 144a/13, 144b/1, 145a/5, 146b/13, 159b/10, 161a/10, 168b/9, 201b/8, 202a/8, 213b/7, 215a/12, 218b/5, 218b/9, 219a/4, 221a/8, 226b/12, 228a/2, 228a/4, 231a/7, 236a/3, 236a/13, 238a/5, 242a/14, 242b/11, 244b/2, 246b/2, 246b/4, 249a/3, 249a/5, 250b/7, 263a/5, 263b/1, 268b/14, 269a/1, 293b/5, 293b/7, 295b/11, 296b/3, 298b/7, 298b/12, 302b/13, 303a/3, 303a/6, 304a/10, 308a/8, 309a/3, 326b/3, 327a/8, 327a/8, 330b/14, 332a/10, 332b/10, 335b/13, 343a/10, 348a/6, 356a/5, 356b/6, 357a/14, 358a/2, 361a/6, 361a/13, 361b/2, 363a/7, 367a/1, 369a/10, 369a/14, 375a/7, 375b/8, 376b/1, 377a/1, 377a/3, 377a/6, 377a/8, 379a/2, 380a/4, 380a/7, 381b/3

b.-edür édi 124a/2

b.-gey 207a/12, 327a/1, 327a/5, 369a/1

b.-ip 225b/11

b.-ip édi 192a/14, 207b/14, 229a/2, 231a/11, 256a/12, 296a/8, 297a/6, 298b/14, 374b/9

b.-ip érđi 154a/14

b.-medi 144b/1

b.-meydür édi 246a/14

b.-se 121b/3

2. (Kız için) Evlendirilmek.

b.-di 167a/14, 168b/3

[= 101]

çağır béril- 246a/14

hıtab béril- 303a/3

icâzat béril- 361a/13

karâr béril- 207a/12, 225b/11, 249a/3, 356b/6

köñül béril- 124a/2

ruĥŝat béril- 121b/3, 123a/6, 144a/10, 145a/5, 146b/13, 159b/10, 201b/8, 202a/8, 207b/14, 213b/7, 218b/5, 218b/9, 219a/4, 221a/8, 226b/12, 231a/7, 236a/3, 236a/14, 238a/5, 242a/14, 242b/11, 244b/2, 246b/2, 246b/4, 249a/5, 250b/7, 303a/6, 304a/10, 308a/8, 327a/1, 327a/5, 327a/8, 343a/10, 348a/6, 356a/5, 357a/14, 358a/2, 361a/6, 361b/2, 363a/7, 367a/1, 369a/1, 369a/10, 369a/14, 375a/7, 376b/1, 377a/1, 377a/3, 377a/6, 377a/8, 379a/2, 380a/4, 380a/7, 381b/3
tartib béril- 330b/14

[= 62]

bérerek Daha beri, daha yakında olana doğru.

b. 262a/8, 299a/8

b. (**bérerek**) 299a/8

b. (**-dın bérerek**) 263b/6

[= 3]

bérifŝ Verifŝ, verme işi veya şekli.

b.+i 223a/11

[= 1]

bérk 1. Sert, kuvvetli.

b. 175a/11,

2. Muhkem, korunmuş, güvenli.

b. 130a/11, 132b/13, 228a/12, 257a/14, 257b/1

b.-ke (**özini bérkke tart-**) 155a/3

3. Sarp, dik.

b. 133a/7, 136a/11, 140b/12, 141a/8, 141a/9, 141a/9, 141a/12

[= 14]

bérkit- Saĝlamlaŝtırmak, baĝlamak, tahkim etmek; emniyet altına almak, korumak.

b.-e alma- 230b/6

b.-e almaslar 215a/2

b.-edürler 291a/7

b.-eliñ 204b/10

b.-ey 122a/5

b.-ip 121a/1, 122a/8, 160b/9, 203a/1, 264a/11, 274a/6, 294a/7, 354a/12

b.-ip (**yérlerini bérkit-**) 200b/11

b.-iptürler 273b/14, 290b/9

b.-ken 260b/10, 273b/14, 276b/7

b.-ken ékendür 336a/6

b.-ken ékendürler 334a/7

b.-kende 167a/7

b.-kenni 147b/5

b.-künçe 211b/2

b.-mege 204b/7

b.-mek 206b/11

b.-mekni (**yér bérkit-**) 122b/5

b.-sün 122a/7

b.-sünler 122a/9

b.-ti 123a/2, 154b/12

b.-ti (**ayak bérkit-**) 211a/1

b.-tiler 156a/9

b.-tim 122a/3

b.-tük 265a/8, 265a/10

b.-ürler 140a/3, 142a/13, 142a/14, 142b/2, 143b/10, 144a/3, 144a/5, 276b/3

b.-ürni 205b/8

[= 45]

bérklik Sarp, dik olma hâli.

b.+i (**bérkligi**) 154a/5

b.+idin (**bérkligidin**) 261a/12, 272a/9

b.+ige (**bérkligige**) 298a/5

[= 4]

béŝ Beş.

b. 125a/5, 130a/5, 130b/10, 131b/11, 133a/5, 135a/12, 167b/8, 169b/10, 217a/11, 230a/11, 233b/2, 254b/5, 270b/5, 271b/14, 310a/12, 340b/8, 340b/9, 349a/4, 363b/12

b. (**bir päs béŝ geri bol-**) 376b/2

b. (**géçeniñ avvalĝı päsıdın béŝ geri bol-**) 353b/11

b. (**miñ béŝ yüz**) 269b/11

b. (**miñ miñ béŝ yüz**) 184a/12, 310a/14

b. (**on béŝ**) 354a/3

b. (**on béŝ günlük mölcer**) 242b/11

b. (**on béŝ lek**) 293b/12, 329a/2

b. (**on béŝ lek kıl-**) 326b/9

b. (**on béŝ leklik**) 379a/1

b. (**on béŝ on altı**) 370a/3

b. (**on béŝ on altı miñ**) 267a/10

b. (**on on béŝ**) 193b/6, 193b/13, 234a/6, 262a/8, 301a/10, 301b/3, 336b/10, 342a/4, 374a/6

b. (**on on béŝ gün**) 206b/8

- b. (on on b ş y girme) 193b/11, 193b/14, 194a/1, 291a/10
- b. (on on b ş y girme mi ) 129a/9
- b. (on t rt on b ş) 196b/12, 287b/12
- b. (otuz otuz b ş) 373b/6
- b. (otuz b ş mi  tenke) 296b/11
- b. (t rt b ş) 127b/14, 137b/12, 137b/12, 186a/5, 210b/5, 275a/4, 279b/11, 281b/10, 327a/6, 366a/3
- b. (t rt b ş ay) 241b/5
- b. (t rt b ş g n) 157a/12, 212b/6, 268b/12, 331b/14
- b. (t rt b ş mi ) 210a/9, 265b/4, 272a/6, 310a/14, 333b/9
- b. (t rt b ş t girmen) 261b/14
- b. (t rt b ş y z) 161b/2, 187b/7, 275a/12
- b. (y girme b ş) 161b/2, 297a/3, 335b/6
- b. (y girme b ş lek) 367b/3
- b. (y girme b ş leklik) 296b/3
- b. (y girme b ş y girme altı) 123b/7
- b. (y girme b ş y girme altı g nge tart-) 331a/13
- b. (y girme y girme b ş) 342b/1
- b. (y girme y girme b ş g nge tart-) 311a/10
- b. (y z b ş mi ) 354a/10
- b. (y z b ş mi  ki i bol-) 347b/2
- b. (y z  girme b ş mi ) 272b/11
- b. (y z y girme b ş mi ) 272b/11
- b. altı 125b/5, 140a/2, 174a/12, 200b/8, 248a/7, 278b/14, 301a/2, 304a/3, 332b/12, 351b/12, 351b/14, 353b/6, 376a/4
- b. altı ay 380a/1
- b. altı ayda 226b/9
- b. altı g n 215b/4, 249b/3, 264a/7
- b. altı mi  203b/4, 263b/4, 267a/9
- b. altı yil 174b/14
- b.+de (t ri -ı to uz y z otuz b şde) 312b/4
- b.+de (t ri -ı to uz y z y girmi b ş) 269a/6
- b. g nl k  ter d ny    n 206a/8
- b.+i 170b/12
- b.+i (y girme b ş) 346a/7
- b.+ide 217b/3, 220b/10, 228a/2, 233b/14, 240a/4, 241b/8, 330a/13, 339a/6, 345a/2, 368b/7, 375a/7, 381b/8
- b.+ide (on b ş) 230b/14, 236a/6, 302a/13, 305a/5, 329b/6, 343b/6, 376a/7, 381a/13
- b.+ide (y girme b ş) 220a/4, 226a/4, 235b/10, 237a/10, 241b/3, 248a/12
- b. lek 270a/5
- b. m  a 290a/6
- b. mi  altı mi  278a/2
- b. mi .tenke 296b/10
- b. navbat 269a/9
- b. navbat (t rt b ş) 291b/3
- b. vakt nam z 206b/6
- b. va 'lık 287b/11
- b. y z 155b/7, 311a/13, 352b/3
- b. y z t rt 330b/14
- b. y z y tmif  231b/1
[= 154]
- b şin i Be inci.
b. 271a/9
- b. navbat 269a/10, 269b/11
[= 3]
- be- irket Far. Ortakla a, m  tereken, birlikte.
b. 183a/8
- b. bile 183a/8
[= 2]
- be-teng Far. Sıkıntılı, rahatsız.
b. bol- Daralmak, sıkılmak, rahatsız olmak. 250b/1
- b. k l- Usanmak, bıkkınlık gelmek. 168b/14
[= 2]
- be-yek-b r Far. Birdenbire, aniden.
b. 255b/8, 281b/13, 282b/1
[= 3]
- Bhils n Hindistan'da Madhya Pradesh eyaletinin batı kesimini ve Racasthan eyaletinin g neydo u kesimini kapsayan tarih  Malva b lgesinde bulunan  hrin adı.

- Aynı bölgede bulunan Bhopal ilinin kuzeydoğusundadır.
B. 272a/3
B. 335b/8
 [= 2]
Bhilstān y.a. bk. **Bhilsān**
B. 335b/8
 [= 1]
Bhulpūr (?)
B. 254b/5
 [= 1]
bıçağla- Bıçaklamak. krş. **bıçağla-**
b.-p 238b/13
 [= 1]
bıçak Bıçak.
b.-ı **Hindübār** Hindistan bıçağı.
 297a/3
b.+nı 241a/10
 [= 2]
bıçağla- Bıçaklamak. krş. **bıçağla-**
b.-p 238b/13
 [= 1]
bid'at < Ar. *bid'at* Bidat, sonradan ortaya çıkan şey.
b.+larnı 381a/7
 [= 1]
bidāyat Ar. Başlangıç, başlama yeri.
b.+ıgāça 343b/13
 [= 1]
bıg Emel, istek, azim.krş. **bık**
b.+ım (yana gün körerim
bıgım bar ékendür) 307a/4
 [= 1]
Bihra y.a. bk. **Bihre**
B.+dağı 259b/14
B.+ga 269a/7
B.+ga yavuk 224b/5
 [= 3]
bık Emel, istek, arzu. krş. **bıg**
b.+ım 307a/4
 [= 1]
bıkın Böğür.
b.+ıga 161a/3
 [= 1]
bıltur < *bir yıltur* Bildir, geçen yıl.
b. 366b/5, 374b/9
 [= 2]
bılturğı Geçen yılki.
b. 365a/2, 365b/7, 377a/4
 [= 3]
binā < Ar. *binā* Eser, iş.
b.-yı hayr kııl- Hayırlı işler yapmak, iyi eserler meydana getirmek. 171a/11
 [= 1]
binşır barmağı Yüzük parmağı.
b.+m 242a/4
 [= 1]
birādar-zāda < Far. *birādar-zāda* Kardeş çocuğu, yeğen.
b.+sını 220b/6
 [= 1]
birādarāna < Far. *birādarāna* Kardeşçe.
b. 223a/9
 [= 1]
Bıstām Bu gün İran'ın Semnan ilinde bulunan ve Elbruz dağlarının tam güneyinde, sulak bir ovada yer alan, küçük tarihî kasaba.
B. 165b/14, 347a/8
 [= 2]
bısyār < Far. *bısyār* Çok.
b. 121a/14, 127b/4, 128b/12, 129a/7, 129b/6, 129b/12, 130a/7, 130b/6, 132b/6, 135a/2, 135a/3, 135b/3, 136a/1, 136b/10, 138a/1, 138a/6, 138a/7, 138b/13, 140b/4, 142a/9, 148b/8, 152a/1, 153b/7, 160b/11, 163a/7, 164b/4, 168a/4, 168b/13, 169b/3, 170a/9, 171a/3, 173a/14, 174b/12, 175b/11, 176a/7, 176a/14, 177b/9, 177b/10, 178a/3, 178a/10, 178a/14, 178b/5, 180b/6, 181a/9, 181b/2, 181b/6, 181b/7, 181b/12, 182a/14, 193b/2, 195a/3, 202a/10, 206b/7, 213a/8, 217a/12, 223a/4, 226a/10, 246b/6, 247b/9, 249b/2, 251a/4, 259b/1, 263a/2, 271a/1, 271b/13, 274b/10, 275a/10, 275b/5, 276b/13, 277a/5, 278b/1, 279a/5, 280a/3, 282b/9, 283a/9, 284b/7, 286a/11, 286b/11, 287b/8, 288a/1, 288a/2, 288a/8, 291a/10, 291b/4, 302b/7, 325a/13, 329b/5, 331a/14, 334a/4, 339a/12, 340a/13, 361a/5, 370b/11
b. (mülk-ı bısyār) 296a/5
b. **bol-** 132a/7, 133b/6, 134a/6, 135a/4, 136a/13, 137a/7, 157a/14, 176b/9, 231b/3, 278a/2, 286b/5

- b.+dur** 132a/10, 133b/3, 138a/11, 141a/1, 260b/3, 278b/3, 280a/6, 304b/5
- b. édi** 152a/8, 212a/14, 212a/14, 223b/11, 311b/2
- b. ékendür** 170b/6
- b. érdi** 259b/5
- b. karnlar** 348b/2
[= 121]
- bış-** Olgunlaşmak. (Meyve için)
- b.-adur (öyde bış-)** 282b/7
- b.-adur (Dalv u Hütta bış-)** 284a/14
- b.-adur (peşkel vaktıdın burun bış-)** 282b/11
- b.-adur (sarık bış-)** 283b/12
- b.-adur (yumuşak bış-)** 284a/8
- b.-ğanınıñ** 283b/13
- b.-kanınıñ** 283b/13
[= 7]
- bışık** 1. Pişmiş.
- b. hışt** Tuğla. 359b/14
2. Olgun. (Meyve için)
- b.+ı (bışığı)** 284a/8
- b.+ıda (tut bışığıda)** 277b/12
[= 2]
- bışım** Pişim, pişmek işi.
- b.+ığa (bir süt bışmığa yavuk)** 151a/10
[= 1]
- bışur-** Pişirmek.
- b.-up** 160b/5
- b.-up (aş bışur-)** 248a/2
- b.-ur maħalda (aş bışur-)** 305b/12
[= 3]
- Bıyāna veya Bayāna** Bu gün Hindistan'ın Racasthan eyaletinde Çambal ırmağının kuzeyinde bulunan tarihî bir şehir.
- B.** 274a/5, 292a/12, 298b/1, 302a/11, 303a/14, 303b/4, 303b/7, 325b/8, 342a/11, 343a/7
- B.+da** 291b/13, 294a/8, 311a/4
- B.+da ğı** 303b/2, 303b/13, 310a/10
- B.+dağılarga** 310a/6
- B.+dın** 309b/10, 311a/5, 328a/14
- B.+ğa** 297b/14, 304a/8, 304a/9, 307b/14, 308a/2, 309a/4, 310a/4, 343a/9
- B.+ğa yavuk** 303b/11
- B.+ğa yavukrak** 304a/11
- B.+ğaça** 325b/8
- B. korganı** 298a/4, 303b/5
- B.+nı** 304a/8, 325b/9, 328b/1, 343a/7
- B.+nıñ** 309b/3, 327a/8
- B. taşı** 300a/13
- B.üstige bar-** 299a/4
- B. vılāyatı** 273b/1
[= 42]
- Bıyāvan** Bu günkü adı Vrindavan; Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Agra'nın kuzeyinde Cumna ırmağı üzerinde bulunan şehrin adı.
- B. pergenesı** 304b/13
[= 1]
- bī** Çağatay alfabesinin ikinci harfi.
- b.+nı** 282b/4
[= 1]
- bī-adabāna** Far. Edepsizce, utanmadan.
- b.** 176b/1
[= 1]
- bī-adabānarak** Çok edepsizce, terbiyesizce
- b.** 201a/14
[= 1]
- bī-adablık** Edepsizlik, terbiyesizlik.
- b. kıl-** 368b/13
- b.+lar** 155a/9, 159a/7, 160a/5
[= 4]
- bī-adalık** Kabahat, münasebetsizlik.
- b.** 121b/5
[= 1]
- bī-'aql** Far. Akılsız.
- b.** 155a/4, 169a/14
[= 2]
- bī-andām** Far. Biçimsiz.
- b.+dur** 288a/8
[= 1]
- bī-andāmrağ** Biçimsizce.
- b.** 341b/8
[= 1]
- bī-andāza** Far. Hudutsuz, ölçülemez, engin.
- b. bol-** 157a/6
[= 1]
- bī-asbāb** Far. Gereçsiz, malzemesiz.
- b.** 158a/12
- b. u ālāt** 295a/12
[= 2]
- bī-'aynıhı** < Ar. *bi-'aynihi* Aynı şekilde, kesin olarak, tıpkı.
- b.** 241a/13, 260b/3, 283b/14, 285b/6, 340b/14

- [= 5]
bī-āzār Far. İncinmeden, incinmeksi-
zin.
b. 135a/11
[= 1]
bī-bad Far. Kötülük düşünmeyen, za-
rarsız.
b. (fakir u nā-murād u bī-bad)
180b/14
[= 1]
bī-bahra Far. Nasipsiz, mahrum.
b.+dur 179b/4
b.+durlar 303b/9
[= 2]
bī-bāk Far. Korkusuz
b. 174b/14
b. (safk u bī-bāk) 302a/7
b. édi 175a/6
[= 3]
bī-bākī Far. Durmadan, durmaksızın.
b. 120b/12, 219a/3, 372b/6
[= 3]
Biben Afgan beylerinden.
B. 262b/1, 263b/10, 297b/1,
297b/7, 297b/8, 329a/11,
336a/11, 374b/11, 376a/9,
379b/14
B.+din 375a/2
B. harām-h^vār 297b/1
B.+ni 362b/7, 377b/14
B.+niñ 261b/3, 378a/10, 379b/7
B.+niñ üstige yéberil- 329a/9
[= 18]
Bibi Māh-rüy Kābil'de bir yerin adı.
B.+ga 198a/1
[= 1]
Bicānagar Bu günkü adı Bicapur;
Hindistan'ın güneyinde Karnata-
ka (eskiden Mysore) eyaletinin
kuzeyinde bulunan il. Esiden Vi-
cayapura (zafer şehri) adı ile bili-
nen şehir, 1489 yılına kadar
Behmeniler'in elinde bulunmuş,
bu tarihten sonra Adil Şahlıların
eline geçmiştir.
B. rācası 272a/1
[= 1]
bī-ceng Far. Savaşsız.
b. ü cıdal 128a/3
[= 1]
bī-cihat Far. Sebepsiz.
b. 295b/3
[= 1]
bī-cur'at Far. Cesaretsiz.
b. 175b/11
[= 1]
bī-çāra Far. Çaresiz.
b. bol- 172b/6, 298b/5, 304b/12,
301b/7
[= 4]
bī-çizi Far. Asılsız.
b. émes ékendür 192b/7
[= 1]
bī-dağdağa Far. Sıkıntısız, kolay.
b. 193a/5
[= 1]
bī-davlat Far. 1. Bedbaht, talihsiz.
b.+niñ 309a/2
2. Beceriksiz, kabiliyetsiz.
b. 305b/13
[= 2]
bī-davlatlık Bedbahtlık, talihsizlik.
b.+ı ékin (bī-davlatlığı ékin)
174a/13
b.+ıdın (bī-davlatlığıdın)
326b/5
[= 2]
bī-dıl < Far. *bī-dil* Gönülsüz, cesa-
retsiz.
b. 311b/5
[= 1]
bī-dillik Cesaretsizlik, gönülsüzlük.
b. 207a/3
b.+ı (bī-dillığı) 311a/6
b. kıl- 163a/11
b.+larını 314b/6
[= 4]
bid-hindī Hint. Hindistan'da bir
müddet için tutulan paralı asker-
lere verilen ad.
b. 264b/10
[= 1]
bī-direng Far. Oyalanmadan.
b. 186a/9, 210a/14, 266b/5
b.+ (tiz ü bī-direng) 353a/6,
353a/8
b. ok 364b/8
[= 6]
bī-fāyıda Far. Faydasız, yararsız.
b. 140b/11
b. bol- 158b/14
[= 2]
biğāna Far. Yabancı.
b.+dın (h^viş u biğāna) 201a/7
[= 1]
bī-ğāyat Far. Sonsuz.
b.+tur 359a/8
[= 1]

- bî-ğıl** < Far. *bî-ğil* Gizli düşmanlık, kin ve garezden uzak.
b. (bî-ğıl u ğış Kin ve garezden, dedikodudan, çekiştirmekten, baskı ve tehditten uzak) 187a/11, 247b/8
 [= 2]
- Bigrām** veya **Bikrām** Pakistan'ın Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nde, Hayber geçidinin yakınında yer alan Peşaver vilâyetinde bulunun bir yerin adı.
B. 253b/6
B.+da 233a/2, 253a/5, 254a/2
B.+dın 254a/6
B.+ğa 232b/11
B.+nı 145b/12
B.+nıñ 145b/13, 146a/1, 253b/5, 253b/8
 [= 11]
- bih** Far. İyi.
b. (mu'tad bih naf'i) 270a/1
b. (mu'tad bih néme) 261b/2
 [= 2]
- bî-ħabar** Far. Habersiz, haberi olmadan.
b. 125a/6
b. ěkendür 179b/12
 [= 2]
- bî-ħacat** Far. Lüzumsuz, gereksiz.
b. 299b/1
 [= 1]
- bî-ħad** Far. Sınırsız, engin.
b. 194a/9, 264b/14, 330a/3, 359a/7
b. (bî-ħadd u bî-kıyās Sınırsız ve ölçüsüz) 200a/7, 255b/5
b. (bî-ħadd u ħaşr Sınırsız ve engin) 153a/13
b. (kalın u bî-ħad bol- (Çok ve sınırsız olmak, sayısız olmak) 142a/10
b. bol- 250a/5
b. u bî-nihāyat (bî-ħadd u bî-nihāyat) 291b/7, 292a/1
 [= 11]
- bî-ħalrak** Hâlsizce, dermansızca.
b. bol- 306a/12
 [= 1]
- bî-ħamdi'llah** Ar. Allaha hamdolsun.
b. 330a/3
b. ta'ālā 252a/1
 [= 2]
- bî-ħamiyyat** Far. Hamiyetsiz, ailesini koruma çabasında olmayan.
b. 259b/7
 [= 1]
- bî-ħarakat** Far. Telâffuzda kelime sonundaki kısa ünlüyü söylememe. krş. ħarakat³
b. 282b/4
 [= 1]
- bî-ħasib** Far. Ölçüsüz, hesapsız, plânsız.
b. 254b/11
 [= 1]
- bî-ħvāst** Far. İster istemez, elde olmadan, gayri ihtiyarî.
b. 134a/12, 306b/14
 [= 2]
- bî-ħavārak** Havasız, hava almayan.
b. 341a/4
 [= 1]
- Bih-būd Bég** Sultan Hüseyin Mirza'nın emirlerinden; hizmetinden dolayı takdir edilerek, damga ve paralarda adının geçmesine müsaade edilmiştir.
B. ědi 173b/14
B.+ge 174a/1
 [= 2]
- bihem** Far. İyilik, fayda. (Kelime anlamı "iyiyim, evet" demektir.)
b. yétme- 228a/1
 [= 1]
- Bihet** Bu günkü adını Cihelum adlı şehirden almaktadır. Keşmir bölgesinin Hindistan'a ait bölümündeki Vernag'da derin bir kaynaktan doğup, Pakistan'ın Pencap eyaletinde, Çenab ırmağına, oradan da Sind'e dökülen bir ırmak. Irmağın adı, Sanskritçede Vita-sa, İslâm kaynaklarında Bihat, Vihat, Biatab, Bahat ve bu günkü Keşmir dilinde Veth olarak geçmektedir.
B. 273a/2
B. suyı 224b/8, 225a/11, 254b/12
 [= 4]
- bî-ħısāb** Far. Hesapsız, ölçüsüz, plânsız.
b. 334a/2, 336b/11
b. (bî-takrib u bî-ħısāb) 238b/11
b. ědi 155b/4

- b. ékendür** 308a/11
[= 5]
- bihî** Far. Ayva, gülgillerden bir ağaç ve meyvesi. bot. *Cydonia vulgaris*
b. 129b/2, 129b/8
b.+çe 284a/7, 286b/1
b.+niñ 284a/9
b. rengi 287a/11
[= 6]
- Bihye** Hindistan'ın kuzeydoğusunda Bihar eyaletinde bulunan bir köyün adı.
B.+ni 367a/7
[= 1]
- Bihre** Bu günkü Pakistan'ın Pencap eyaletinden geçen Chelium (Bihet) ırmağının sahilinde bulunan şehrin ve civarındaki dağların adı.
B. 145a/6, 222a/5, 222a/8, 223a/8, 223b/12, 224a/11, 224b/10, 225a/8, 225a/11, 225b/1, 225b/8, 225b/12, 226a/5, 229a/10, 231b/6, 232a/3, 232a/4, 235b/11, 292a/7, 361b/9
B.+de 229b/3, 232a/3, 235b/14
B.+de édük 228b/4
B.+din 223a/5, 229b/7, 231a/6, 236a/1, 248b/3, 270a/4, 270b/7, 292a/2
B. éli 224a/11, 224b/4, 224b/8, 225b/14, 269a/7
B.+ge 231a/7, 235b/13, 269b/11
B.+ni 225a/11, 225b/1
B.+niñ 223a/14, 224a/3, 224b/7, 224b/8, 225b/10, 226a/6, 226a/14, 226b/1
B. sarı 224b/5
B. tağları 228a/7
B. vilāyatı 228a/2, 275b/13
[= 54]
- Bihrelük** Bihreli, Bihre'de oturan.
B. 304b/1, 345a/3
[= 2]
- Bî-hüb Sultān** Bâbur'un hizmetinde bulunan Özbek sultanlarından.
B. 332a/7, 338b/5, 362b/1, 371a/10, 378a/7
[= 5]
- bî-hukm** Far. Hükümsüz, izinsiz, emir verilmeden.
b. 329b/4
[= 1]

- bî-hunarrağ** Far. Beceriksiz.
b. 173a/8
[= 1]
- bî-hüş** Far. Akılsız, ahmak.
b. 262b/2, 298a/4
[= 2]
- bî-hüzür** Far. Huzursuz.
b. érmestür 237a/2
[= 1]
- bî-hüzürlük** Hastalık, rahatsızlık.
b. 158a/2, 162a/9, 237a/4
b. édi 157a/10
b.+ı (bî-hüzürlüğü) 166b/3
b.+larıda 169b/3
b.-nı ötker- 158a/3
[= 6]
- Bihzād I** y.a. bk. **Bihzādi**
B.+ğa 235a/8
[= 1]
- Bihzād II** k.a. **Bihzād Muşavvır**
B. édi 181b/12
[= 1]
- Bihzād Muşavvır** Tam adı Üstad Kemâlüddin Bihzad; Sultan Hüseyin Baykara'nın hattat ve ressamlarından. Bâbur'a göre, çok iyi ressam olmasına rağmen, sakalsız kimselerin yüzlerini iyi yapamamakta, çeneyi çok büyük çizmekte; fakat sakallı kimselerin yüzlerini ise çok güzel çizebilmektedir. Şibanî Han'ın Timurlu oğullarının Türkistan'daki hakimiyetine son vermesinden sonra da Herat'ta kalarak, Şibanî Han'ın hizmetine girmiştir. Bâbur bu dönemde Şibanî Han'ın cehaletine rağmen Bihzad'ın yazı ve resimlerinin tashihine cür'et ettiğini ifade etmektedir. Şah İsmail'in Şibanî Han'ı mağlûp etmesinden sonra Tebriz'e giderek, Şah İsmail'in büyük teveccühüne mazhar olmuştur. Birçok tarihî kaynakta, Bihzad'ın döneminin en ünlü nakkaşı olduğu belirtilmektedir. Bu gün ona ait birçok eser, dünyanın çeşitli yerlerindeki kütüphane, müze ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. (Daha geniş bilgi için bk. R. Ettinghausen, "Bihzād" *İA* c. 2, s. 605-608; Filiz Çağman, "Bihzād" *TDV İA* c. 6, s. 147-148)

- B.+niñ** 206b/3
[= 1]
- Bihzâdi** Kâbil'in kuzeyinde, Şekerde-
re ile Bidek arasında bulunan bir
yerin adı.
B. 248a/9
B.+ğa 246b/10
B. sarı 247a/13
[= 3]
- bî-iẖtımâmlık** İhtimamsızlık, dikkat
ve özenle çalışmama hâli.
b. 356a/3
[= 1]
- bî-iẖtiyâr** < Far. *bî-iẖtiyâr* Elinde
olmadan, gayri ihtiyârî, kontrol-
süz bir şekilde.
b. 186a/6, 232b/4
b. bol- 1. Dengesini, kontrolünü
kaybetmek. 157b/8
2. İktidarını kaybetmek. 126a/13
[= 4]
- bî-ıstı'dâdrağ** İstidatsız bir şekilde.
b. koyul- 235b/11
[= 1]
- bî-i'tidâl** < Far. *bî-i'tidâl* İtidalsiz,
aşırı.
b. 291b/5
[= 1]
- bî-i'tidâllık** İtidalsizlik, aşırılık, taş-
kınlık.
b.+ıdın (*bî-i'tidâllığıdın*)
166b/8, 235b/7
b. kıl- 166b/8
[= 3]
- bî-i'tikâd** < Far. *bî-i'tikâd* İtikad-
sız, inanmayan
b. bol- İnanmamak, doğru olduğu-
nu benimsememek. 181a/9
[= 1]
- bî-'izzatâna** < Far. *bî-'izzatâna* İz-
zetsizce, saygısızca.
b. 199b/13
b. kör- 301b/11
[= 2]
- bî-kârî** Far. Boşa harcanmış emek.
b. kıl- 179b/10
[= 1]
- bî-kiyâs** < Far. *bî-kiyâs* Sınırsız,
sonsuz.
b. (bî-hadd u bî-kiyâs) 200a/7,
255b/5
[= 2]
- Biktüt** Kâbil'in köylerinden olan
Pamgan yakınlarında bir yerin
adı.
B. 157b/2
[= 1]
- Bikremâcît** Vikramaditya olarak da
bilinmektedir. Rana Sanga ile
Padmavati'nin ikinci oğlu.
B. 268b/3, 342b/7
B.+niñ 268b/4, 340a/14, 341a/4,
341a/10, 341a/10, 342b/9,
342b/14, 345a/2
B.+te êkendür 343a/4
[= 11]
- Bikremâcît Hindü** Güvalyar racası
Mang-sing'in oğlu. (ö. 1526)
B. 268a/14
[= 1]
- bî-kuşür** Far. Kusursuz.
b.+dur 302b/8
[= 1]
- bî-külfat** Far. Külfetsiz, zahmetsiz.
b. 209a/14
[= 1]
- bil-** Bilmek.
b. (!) 351b/1, 351b/2, 351b/3
b.-dim 253a/6, 284b/9
b.-dim (*cân kıadrını bil-*)
306b/3
b.-e (*dostluk rāh u ravişın*
bile al-) 227a/1
b.-ey 236b/10
b.-gey 252a/5
b.-gey biz 197a/14
b.-ip 195a/7, 209a/12, 211a/12,
255b/11, 295a/11, 304a/1,
310a/14, 345a/5
b.-ip édi 310a/4
b.-ip siz 197b/1
b.-ip sizler 197b/1
b.-mediler 227b/1
b.-medim 152b/4
b.-medük 216a/11
b.-mén 170a/12, 170b/7, 173b/12,
190b/9, 309b/10, 333b/12,
338a/10, 344b/5, 360b/5
b.-mes 374a/9
b.-mes (yād bil-) 195a/9
b.-mes biz 270a/13
b.-mes édim 189a/14, 306b/13
b.-mes édük 254b/5
b.-mey 144b/11, 150a/8, 204b/8
b.-meydür édim 189a/12

- b.-ür 178b/12, 189b/4, 195b/7, 204b/9, 214a/12, 258b/8, 275a/2
- b.-ür (âb u tâbını bilür kişiler) 229b/9
- b.-ür (hısâb bilür kişi) 204b/9, 212b/3
- b.-ür (iş bilür kişi) 350a/5
- b.-ür (söz bilür âbdân yigitler) 264a/9
- b.-ür (yér su bilür kişi) 145a/7
- b.-ür (yér sunı bilür davlat-hvâhlar) 208b/3
- b.-ür (yér sunı bilür kişi) 148b/1
- b.-ür (yol bilür kişi) 149b/12
- b.-ür cân kıdrını 306b/14
- b.-ür édi 147a/4, 167b/10, 172a/9, 173b/4, 175b/2, 177b/9, 178a/1, 178a/14, 178b/13, 187a/13, 206b/6
- b.-ür édiler (yürüş turuşnıñ hısâb u yarağını bil-) 265a/9
- b.-ür édim 250a/6
- b.-ür édiñ 349a/3
- b.-ür édik 264b/6
- b.-ür sén 312a/7
- b.-ür üçün 172a/3
- b.-ürice 346a/5
- b.-ürler 133a/1, 265a/12
- b.-ürler (farmân-ravâ bil-) 271b/4
- [= 80]
- Bilâdar** Hindistan'da Uttar Pradesh eyaletinde bulunan bir şehrin adı.
- B.** 380a/9
- [= 1]
- bil-dâr** Far. Toprak kazan kişi; bu kişiye verilen unvan ya da rütbe.
- b.** 370b/1
- b.+ğa** (Şâh Baba-yı Bil-dâr) 358a/1
- b.+lar** 311a/3, 333a/12
- b.+lar bile** 309b/12
- b.+largâ** 316a/2
- b.+larnı** 333a/3
- [= 7]
- bildür-** Bildirmek.
- b.-diler** 239a/7
- [= 1]
- bildürge** Halka.
- b.** 142a/14
- b.+ni** 142a/14, 142b/2, 142b/3
- [= 4]
- bile** 1. (Son çekim edatı) İle.
- b.** 120a/4, 120a/6, 120a/10, 120b/1, 120b/3, 121a/3, 121a/5, 121b/3, 121b/10, 121b/14, 122a/13, 122a/14, 123a/3, 123a/4, 123b/3, 123b/3, 123b/3, 123b/5, 123b/14, 124a/4, 124a/9, 124b/2, 124b/7, 124b/11, 124b/12, 125a/1, 125a/5, 125a/7, 125a/10, 125b/2, 125b/3, 125b/5, 125b/7, 125b/10, 125b/14, 126a/1, 126a/13, 126b/2, 126b/2, 126b/4, 126b/5, 126b/9, 126b/10, 126b/11, 126b/13, 126b/14, 127a/1, 127a/6, 127a/11, 127a/13, 127a/13, 127b/2, 127b/3, 127b/5, 127b/11, 128a/1, 128a/2, 128a/13, 128b/1, 129b/10, 130a/5, 130a/10, 130b/10, 130b/10, 130b/11, 130b/13, 130b/13, 131a/2, 131a/3, 131a/4, 131a/4, 131a/5, 131a/6, 131a/6, 131a/8, 131a/9, 131a/10, 131a/11, 131a/11, 131a/12, 131a/12, 131a/12, 131b/2, 131b/4, 133a/2, 133a/4, 133a/14, 134a/1, 134a/2, 134b/6, 135b/7, 136b/10, 137a/5, 137a/8, 137b/13, 137b/13, 138a/12, 138a/13, 138b/6, 139a/9, 139a/10, 139a/11, 139b/1, 140a/7, 140a/14, 140b/14, 141b/8, 141b/8, 142a/11, 142a/11, 142b/5, 142b/11, 142b/11, 143a/4, 143a/5, 143a/11, 143a/14, 143b/10, 144a/5, 144a/9, 144a/10, 144a/12, 144a/14, 145a/3, 145a/5, 145a/11, 145a/11, 145b/10, 146a/14, 146b/9, 146b/9, 146b/14, 147a/1, 147a/11, 147b/14, 148a/1, 148a/5, 148a/14, 148a/14, 148b/3, 148b/12, 148b/13, 148b/14, 149b/6, 149b/12, 150a/1, 150a/8, 150a/10, 150a/13, 150b/6, 150b/8, 151a/1, 151a/4, 151a/7, 151a/13, 152a/14, 152b/2, 153a/3, 153b/1, 153b/3, 153b/13, 153b/14, 154a/1, 154a/9, 154b/1, 154b/3, 154b/6, 154b/14, 155a/4, 155a/6,

155a/6, 155a/12, 155b/6,
 155b/7, 155b/10, 156a/3,
 156a/4, 156b/7, 156b/10,
 156b/14, 157a/2, 157a/9,
 158a/1, 158b/1, 158b/2, 158b/3,
 158b/4, 159a/9, 159a/13,
 159b/4, 160b/9, 161a/8, 161a/9,
 162a/4, 162a/4, 162b/1, 162b/9,
 163a/3, 163a/3, 163a/4, 163a/4,
 163a/5, 163a/11, 163a/13,
 163a/14, 164a/7, 164b/2,
 164b/9, 164b/14, 165a/4,
 165a/6, 165a/8, 165a/9,
 165a/11, 165a/13, 165b/8,
 166b/4, 166b/9, 166b/12,
 167a/5, 167b/1, 167b/7,
 169a/12, 170b/2, 170b/2,
 170b/2, 170b/5, 170b/7, 170b/9,
 170b/11, 171a/9, 171a/11,
 171b/1, 171b/14, 172a/14,
 172b/1, 172b/2, 172b/4, 173a/2,
 173a/3, 173a/5, 173a/5, 173b/5,
 173b/11, 173b/13, 174a/12,
 174b/1, 174b/9, 177a/5, 178a/2,
 178a/14, 178b/2, 179a/5,
 179a/5, 180a/8, 180a/12,
 180b/7, 180b/7, 180b/8,
 182a/14, 182b/11, 183a/5,
 183a/7, 183a/8, 183b/1, 183b/2,
 183b/5, 183b/9, 183b/13,
 184a/5, 184a/10, 184b/4,
 184b/4, 184b/5, 184b/6,
 184b/13, 185a/9, 185b/9,
 186a/2, 186a/11, 186b/13,
 186b/14, 187a/5, 187b/8,
 188a/2, 188a/12, 188b/1,
 188b/2, 188b/2, 189b/14,
 190b/5, 190b/6, 190b/10,
 191b/13, 191b/14, 191b/14,
 192a/6, 193a/3, 193a/5, 193a/8,
 193a/12, 193b/6, 193b/7,
 193b/14, 194a/5, 194a/7,
 194a/10, 194b/3, 194b/3,
 194b/3, 194b/11, 194b/14,
 195a/4, 195b/10, 195b/11,
 196b/10, 196b/10, 196b/13,
 197b/8, 197b/13, 198a/3,
 198a/12, 199b/10, 199b/11,
 200a/1, 200a/6, 200b/8, 201b/5,
 202a/13, 202b/6, 202b/6,
 202b/7, 202b/11, 202b/11,
 202b/13, 203a/1, 203a/4,
 203a/7, 203a/8, 203a/11,
 204a/2, 204a/3, 204a/14,

204b/6, 204b/12, 205a/3,
 205a/9, 205a/11, 205b/4,
 206a/7, 206a/7, 206b/10,
 206b/12, 206b/14, 207a/1,
 207a/10, 207a/12, 207b/3,
 207b/13, 208a/3, 208a/4,
 208a/5, 208b/10, 208b/14,
 209a/9, 209b/2, 209b/4, 209b/9,
 209b/10, 209b/10, 209b/13,
 210a/6, 210a/10, 210a/10,
 210a/11, 210b/4, 210b/5,
 210b/8, 210b/11, 211a/1,
 211b/5, 211b/8, 212b/2, 212b/4,
 212b/7, 212b/9, 213a/1, 213a/2,
 213a/7, 213a/7, 213a/12,
 213b/6, 213b/6, 213b/8,
 213b/11, 213b/11, 213b/11,
 214a/3, 214a/4, 214a/4, 214b/4,
 214b/9, 215a/9, 215b/3,
 215b/13, 216a/4, 216a/10,
 216b/1, 216b/2, 216b/6, 217a/5,
 217a/8, 217a/11, 217a/12,
 217b/1, 217b/10, 217b/13,
 218a/8, 218b/4, 218b/6, 218b/7,
 219b/2, 219b/2, 219b/11,
 220a/6, 220a/12, 220a/13,
 220b/2, 221a/1, 221a/1, 221a/5,
 221a/8, 221a/9, 221a/10,
 221a/11, 221a/11, 221a/12,
 221a/13, 221b/5, 221b/11,
 222a/4, 222a/5, 222a/9,
 222a/14, 222b/2, 222b/10,
 222b/10, 222b/11, 223b/13,
 223b/13, 223b/14, 224a/10,
 224a/14, 224b/3, 224b/5,
 224b/7, 225a/2, 225a/5, 225a/6,
 225a/8, 226a/12, 226a/14,
 227a/10, 227a/14, 227b/3,
 227b/3, 227b/4, 227b/8, 227b/9,
 227b/10, 227b/11, 228a/5,
 228b/3, 228b/4, 228b/13,
 229b/6, 229b/12, 229b/13,
 230a/9, 230a/9, 230a/12,
 230b/2, 230b/2, 230b/5, 231a/4,
 231a/5, 231a/6, 231a/7, 231b/9,
 232b/7, 233b/2, 233b/3, 234a/6,
 234a/7, 234a/9, 234a/10,
 234a/11, 234b/1, 234b/2,
 234b/3, 234b/6, 235b/11,
 235b/14, 236a/5, 236a/8,
 236a/9, 236a/10, 236a/13,
 236b/13, 236b/14, 237a/4,
 237b/3, 237b/5, 237b/7, 237b/8,
 237b/10, 239a/2, 239a/10,

239a/11, 239b/2, 239b/6,
239b/6, 240a/11, 240b/5,
240b/14, 241a/6, 241a/14,
242a/9, 242b/10, 242b/11,
243a/1, 243a/10, 243a/13,
243b/1, 243b/2, 244a/1, 244a/5,
244a/10, 244a/12, 244b/1,
244b/3, 244b/7, 245a/6, 245b/1,
246a/2, 246a/7, 247a/2, 247a/5,
247a/8, 247a/9, 247a/10,
247a/11, 247b/4, 247b/5,
248a/7, 248a/8, 248b/4, 248b/7,
249a/1, 249b/4, 249b/8, 251b/1,
251b/4, 251b/7, 252a/1, 252b/4,
252b/10, 252b/10, 252b/12,
253a/10, 253b/9, 254a/1,
254a/2, 254a/8, 254b/1, 254b/1,
254b/13, 255a/5, 255a/14,
256a/5, 256a/6, 256a/8,
256a/10, 256a/11, 256b/13,
257a/2, 257a/3, 257b/4, 257b/4,
258a/11, 258b/3, 259a/3,
259b/8, 260a/2, 260a/4,
260a/10, 260b/4, 262a/7,
262a/12, 262b/10, 262b/14,
262b/14, 263a/1, 263a/4,
263a/7, 263a/12, 263b/1,
263b/2, 263b/5, 263b/10,
263b/14, 263b/14, 264a/4,
264a/11, 264a/12, 264b/5,
264b/10, 265a/2, 265a/6,
265b/1, 265b/4, 265b/7, 265b/7,
265b/10, 265b/11, 266a/11,
266b/7, 266b/9, 267a/1, 267a/3,
267a/7, 267a/9, 267b/2, 267b/3,
268b/2, 268b/5, 268b/14,
269a/6, 269a/8, 269a/10,
269b/9, 269b/13, 269b/14,
270a/5, 270a/8, 270a/9, 270b/2,
271b/8, 272a/4, 272a/6,
272b/10, 273a/2, 273a/5,
273a/7, 273b/11, 273b/11,
273b/13, 274a/5, 274a/11,
274b/4, 274b/4, 275a/8, 275b/2,
275b/5, 276a/3, 276b/3, 276b/6,
276b/9, 277b/1, 277b/3,
277b/11, 278a/13, 279a/7,
280a/14, 280b/1, 283a/11,
284a/8, 285a/11, 285b/10,
285b/12, 287b/10, 288b/9,
289a/1, 289a/2, 289a/6,
289a/10, 289a/12, 289b/3,
290a/3, 290a/4, 290a/9,
291b/10, 292a/1, 295a/5,

295b/1, 296a/10, 296a/14,
296b/2, 296b/5, 297a/3, 297a/9,
297a/10, 297b/2, 297b/5,
297b/6, 297b/6, 297b/12,
298a/8, 298b/8, 299b/14,
300b/1, 300b/2, 300b/5, 301a/6,
301a/7, 301a/8, 301b/8, 302a/2,
302b/7, 303a/2, 303a/6, 303a/8,
303a/13, 303a/13, 303b/1,
303b/5, 303b/7, 304a/2, 304a/6,
304a/7, 304b/9, 304b/9,
304b/10, 305a/9, 306a/13,
306b/5, 306b/7, 306b/9, 307a/2,
307a/3, 307a/4, 307a/9,
307a/10, 307b/5, 307b/5,
307b/7, 307b/9, 308b/3, 308b/5,
308b/7, 308b/8, 308b/10,
308b/11, 308b/11, 309a/1,
309a/3, 309a/5, 309a/8,
309a/11, 309b/2, 309b/11,
309b/12, 310a/7, 310a/10,
310b/2, 310b/13, 311a/1,
311a/13, 311b/1, 311b/3,
311b/11, 312a/4, 312b/3,
312b/10, 314b/11, 314b/11,
315a/1, 315a/3, 315a/3, 315b/2,
315b/3, 315b/6, 315b/8,
315b/10, 316a/4, 316a/8,
325b/2, 325b/4, 325b/14,
326a/3, 326a/4, 326b/2,
326b/10, 327a/12, 328a/10,
328a/11, 328b/5, 328b/8,
328b/9, 328b/10, 329a/2,
329a/5, 329a/6, 329a/7, 329b/7,
329b/8, 330a/5, 330b/11,
331a/10, 331b/2, 331b/4,
331b/5, 331b/8, 331b/10,
332a/8, 332a/9, 332a/12,
332b/3, 333b/9, 333b/13,
334a/12, 335a/3, 335a/4,
335a/4, 335a/13, 335b/1,
335b/4, 335b/7, 335b/14,
336a/1, 336a/13, 336b/9,
336b/10, 336b/11, 336b/11,
336b/12, 336b/14, 337a/4,
337a/7, 337a/13, 337b/8,
337b/9, 338a/3, 338b/2, 338b/4,
338b/11, 339a/1, 339a/5,
339a/6, 339a/7, 339a/8,
339a/12, 340a/6, 340b/5,
340b/7, 340b/8, 340b/10,
340b/11, 341b/10, 342a/4,
342b/8, 343a/1, 343a/10,
344a/9, 344b/1, 344b/4, 345a/5,

345a/14, 345b/1, 345b/9,
 346a/6, 346a/7, 346a/14,
 346b/4, 346b/9, 347a/7, 347a/8,
 347a/10, 347a/12, 347b/1,
 347b/2, 347b/4, 347b/5, 347b/9,
 348a/1, 348a/7, 348a/14,
 348b/2, 348b/3, 348b/7,
 348b/10, 348b/12, 348b/14,
 349a/13, 349b/2, 349b/4,
 349b/4, 349b/8, 349b/9,
 349b/10, 349b/11, 349b/13,
 350a/1, 350a/1, 350a/5, 350a/7,
 350a/9, 350a/9, 350a/13,
 350b/1, 350b/6, 350b/6, 350b/7,
 350b/10, 350b/11, 350b/12,
 350b/13, 351a/7, 351a/13,
 351b/4, 351b/9, 351b/9,
 351b/10, 352a/10, 352a/11,
 352b/2, 352b/2, 352b/3, 352b/6,
 353a/1, 353a/6, 353a/6, 353a/7,
 353a/10, 353b/6, 354a/2,
 354a/6, 354a/11, 354a/14,
 354b/1, 354b/9, 354b/14,
 355b/1, 355b/10, 356b/8,
 356b/11, 356b/12, 356b/14,
 357a/1, 357a/3, 357a/5, 357a/7,
 357a/9, 357b/3, 357b/5, 357b/8,
 357b/11, 357b/13, 358a/5,
 358a/9, 358a/11, 359a/2,
 359a/9, 359b/14, 360a/1,
 360a/1, 360a/3, 360a/4,
 360a/11, 360a/13, 361a/1,
 361a/3, 361b/9, 361b/9, 362a/1,
 362a/10, 362a/13, 362b/4,
 362b/7, 362b/14, 363a/4,
 363a/13, 363b/1, 363b/1,
 363b/3, 363b/10, 363b/12,
 363b/12, 363b/12, 363b/12,
 363b/12, 363b/12, 363b/12,
 364a/2, 364a/6, 364a/13,
 364b/12, 364b/13, 365a/1,
 365a/1, 365a/8, 365a/11,
 365b/9, 365b/9, 365b/12,
 365b/14, 366a/3, 366a/13,
 366b/6, 366b/8, 366b/12,
 367a/13, 367b/4, 367b/6,
 368a/7, 368a/14, 368b/10,
 368b/11, 369a/11, 369b/9,
 370a/9, 371a/1, 371a/2, 371a/9,
 371b/6, 371b/8, 372a/11,
 372a/14, 372b/3, 372b/12,
 372b/14, 373a/14, 373a/14,
 373b/6, 373b/8, 373b/10,
 373b/10, 374a/3, 374a/3,

374a/9, 374b/8, 374b/11,
 374b/14, 375a/1, 375a/10,
 375a/13, 375b/1, 375b/4,
 375b/9, 375b/10, 376a/3,
 376a/4, 376a/5, 376b/7, 376b/9,
 376b/13, 377a/4, 377a/9,
 377a/11, 377a/12, 377b/8,
 378a/1, 378a/9, 378a/12,
 379a/1, 379a/8, 379a/11,
 379b/5, 379b/9, 380a/8, 381a/8,
 381a/14, 240b/3

b. (alar bile) 297b/11

**b. (anıñ bile) 170a/14, 177a/6,
 186b/12, 186b/13, 349a/5,
 377a/7**

**b. (bizniñ bile) 122b/6, 172b/13,
 249a/4, 258b/4**

b. (her şavr bile) 372b/13

b. (mėni bile) 213a/1

**b. (mėniñ bile) 121b/7, 188b/10,
 198b/9, 211a/7, 213b/9, 230b/9,
 234a/7, 234a/13, 246b/7,
 349b/14**

b. (mėniñ bile őrdi) 160a/9

b. (munıñ bile) 142a/6

b. (munıñ bile bol-) 370a/13

b. (oşmunça bile) 315b/12

b. (özlük bile kıl-) 189b/6

b. (sėniñ bile) 253a/8

b. (sulţan bile bol-) 338a/2

b. (yolı bile bol-) 198a/4

b.+dür 275a/5

**b. őrdi 152b/8, 172a/2, 185a/13,
 227b/13**

b. őrdi (anıñ bile) 228a/6

b. őrkendür 145b/9

**b. oğ 147b/5, 151b/12, 152a/5,
 156b/2, 158a/12, 161a/14,
 175a/7, 178b/11, 184a/5,
 185b/8, 205b/4, 209a/14,
 240b/14, 263a/3, 263b/12,
 310b/1, 345a/1, 362b/4,
 363a/10, 363b/12, 363b/12,
 363b/12, 365b/7, 366a/7, 376b/5**

b. oğ (anıñ bile) 370b/7

2. Beraber, birlikte.

**b. 165b/9, 167a/4, 170a/5, 179a/6,
 216b/2, 231a/5, 238a/9, 295a/3,
 295a/3, 304a/7, 332a/9, 355a/4,
 361a/2, 361a/2, 365b/5**

b. bol- 144a/14

b. őrdi 234b/2

b. őrdim 244a/12

b. oğ 150b/7

3. (Bağlama edatı) İle.
- b.** 121b/6, 123b/5, 126b/3, 126b/12, 129a/4, 129a/6, 129b/8, 130a/8, 130a/12, 130b/4, 130b/5, 130b/8, 131a/7, 131b/13, 132a/3, 132a/9, 132b/7, 132b/13, 135a/8, 135b/13, 137b/4, 138a/10, 139a/8, 139a/11, 139b/10, 139b/13, 140b/7, 140b/11, 146b/14, 149a/6, 150a/4, 153a/5, 153a/9, 153b/9, 156a/10, 157b/2, 159b/13, 160a/1, 163b/6, 165a/13, 166b/6, 167b/7, 168a/7, 169a/14, 169b/7, 172b/4, 179a/10, 183a/8, 184b/1, 184b/8, 186b/6, 186b/7, 187b/9, 188a/1, 189b/13, 192b/2, 192b/8, 197b/8, 197b/12, 204b/10, 206b/2, 206b/3, 206b/9, 206b/14, 208a/3, 210b/13, 213b/12, 216a/7, 217b/5, 218a/2, 218a/2, 218b/6, 218b/9, 219a/10, 219b/2, 220b/9, 221b/9, 223a/8, 225a/13, 226a/5, 226b/5, 227a/3, 227b/1, 227b/6, 228a/7, 228a/12, 231b/10, 232a/4, 233b/7, 233b/8, 233b/12, 236b/6, 236b/10, 236b/14, 237b/2, 238a/5, 238a/6, 239a/6, 240a/4, 241a/5, 247a/6, 247b/12, 248b/14, 251a/9, 251b/7, 252a/10, 253b/13, 257a/13, 258a/9, 270b/13, 275b/13, 278a/2, 279b/1, 279b/5, 279b/14, 280b/10, 281a/8, 282a/6, 283a/1, 284b/9, 288b/6, 294a/2, 294a/4, 296a/12, 300b/4, 301a/13, 307a/8, 307b/4, 308b/5, 309a/5, 310a/3, 312b/7, 327a/13, 328a/2, 330b/6, 333a/4, 333b/10, 336a/3, 337a/7, 338a/14, 340a/4, 343a/5, 344a/2, 344b/9, 345a/1, 345a/8, 346b/12, 347b/1, 348a/8, 348b/10, 351a/13, 352a/9, 352b/14, 354a/7, 357b/2, 358b/14, 362a/1, 362b/7, 363b/12, 363b/12, 368b/10, 369a/10, 370a/8, 370a/14, 373a/12, 374b/11, 376a/12, 376b/12, 377a/11, 380a/4, 382a/4, 382a/7
[= 1328]
- Bile** Pakistan'ın Pencap eyaletinin Multan iline bağlı Sind sahilindeki köylerinden.
- B.** 150b/13
[= 1]
- bilek** Bilek.
b.+çe 142a/14, 142b/2, 240a/12
[= 3]
- bilen** (Bağlama edatı) İle.
b. 254b/5
[= 1]
- bilik** Bilgi, malûmat.
b. 351b/3
[= 1]
- bilil-** Bilinmek.
b.-megen 293b/5
[= 1]
- bilimlik** Bilgili, akıllı, zeki.
b. 170a/9
[= 1]
- Bilkar** Kâbil civarında bir yerin adı.
b.+ğa 248b/10
[= 1]
- bi'l-kul** Ar. Tamamen, bütünüyle.
b. 201b/9
[= 1]
- bi'l-kullî** Ar. Tamamen, bütünüyle.
b. 207a/7
[= 1]
- bi'llah** Ar. "Allah için." mânasında yemin sözü.
b. 306b/3
[= 1]
- bî-macallık** Mecalsiz, takatsız, güçsüz.
b.+ı (bî-macallığı) 223a/4
[= 1]
- bî-maclıs** < Far. *bî-maclis* Meclissiz, meclis kurulmadan.
b. u şuhbat Meclissiz ve sohbetsiz. 192b/3
[= 1]
- bî-maḥāşillık** Randıman düşüklüğü, gayret sarf etmeme,
b.+ığa (bî-maḥāşillığığa) 359b/9
[= 1]
- bî-maşvarat** Far. Danışmama, görüşünü, muvafakatını almama.
b.+ı 177a/11
[= 1]

- bi-mavkı'** < *bi-mavki'* Zamansız, yersiz.
b. 197a/1
 [= 1]
- bi-mayl** Far. Meyilsiz, bir şeyi içten gelerek yapmama, gönülsüz.
b. ědim 189a/13
 [= 1]
- bi-maza** Far. 1. Tatsız, tadı olmayan, lezzetsiz.
b. 284a/7, 284b/5, 286b/9
b. (zumuht u bi-maza) 284b/6
b. bol- 250a/11, 283b/3
b.+dur 284a/7, 284b/5
b. kěl- 339a/13
 2. Hoşa gitmeyen, can sıkıcı biçimsiz davranış, durum veya nesne.
b. 176a/14, 185b/2, 190a/11, 206b/4, 250a/14, 295a/1, 341b/9,
b. (buland u durušt u bi-maza oqu-) 190a/4
b. bol- 228a/1,
 [= 18]
- bi-maza-güy** Far. Can sıkıcı konuşma.
b. (kāvāk u bi-maza-güy) 123b/11
 [= 1]
- bi-mınnat** Far. Gerek kalmadan, ihtiyaç hissetmeden.
b. 209a/14
 [= 1]
- Bimrügiri** Pakistan'ın Pencap eyaletinde, Cihelum (**Bihet**) ırmağının yakınlarında bulunan pergene. (bk. **pergene**) Bâbur'un hizmetinde bulunan Moğol beylerinden Veli Kızıl'ın pergenesidir.
B. 254b/13
 [= 1]
- bi-muħaşşal** Far. Eser denilebilecek nitelikte olmayan, edebî olmayan, değersiz.
b. 179b/10
 [= 1]
- bi-muruvvat** Far. Mürüvvetsiz, insanlık ve mertlikten uzak olan.
b. 201b/8
 [= 1]
- bin** Ar. Oğul.
- b. (Sultān İbrāhīm bin Sultān Sikendar bin Sultān Buhlūl Lūdi Afgān)** 261a/2
 [= 1]
- bi-namāz** Far. Namaz kılmayan.
b. 135a/3
 [= 1]
- bi-nar** Far. Erkeksiz, erkek olmadan.
b. 285a/4
 [= 1]
- bi-naẓir** Far. Benzersiz, eşsiz.
b. 177b/1, 178a/6, 182b/9, 191a/1
 [= 4]
- bi-nihāyat** Far. Nihahetsiz, sonsuz, sınırsız, engin.
b. 195b/4, 218a/13, 232b/14, 245a/12, 272b/4, 325b/9
b.+dur (bi-ħadd u bi-nihāyat) 292a/1
b. ědi 146b/4
b.+tur (bi-ħadd u bi-nihāyat) 291b/7
 [= 9]
- bi-nuḡsān** Far. Noksansız, eksiksiz.
b. 305a/12
b. ědi 309a/8
 [= 2]
- bi-nöker** Far. Maiyetsiz. bk. **nöker**
b. ũ vilāyat 295a/13
 [= 1]
- bi-panāh** Far. Çekinmeden, sakınmadan.
b. 373a/1
 [= 1]
- bi-pāy** Far. Panik içinde olan, ne yapacağını bilemeyen.
b. bol- 123a/8, 308b/4
 [= 2]
- bi-postin** Far. Kürksüz, kürk olmadan; örtüsüz.
b. 129b/13
 [= 1]
- bir** Bir, sayı ismi; herhangi bir, belirsiz olan.
b. 120a/11, 121a/1, 121a/8, 121a/9, 123b/2, 124a/12, 124b/1, 124b/2, 125a/14, 125b/6, 125b/7, 125b/8, 125b/9, 126a/3, 126a/3, 127b/2, 128a/12, 128b/3, 128b/3, 128b/5, 128b/6, 128b/8, 128b/8, 129a/1, 129a/4, 129a/4, 129b/8, 130a/4, 130a/5, 130a/5, 130b/3, 130b/7, 130b/9, 131a/3, 131a/4,

131a/4, 131a/4, 131b/7, 132a/8,
 132a/9, 132a/14, 132b/1,
 132b/12, 133a/2, 133a/3,
 133a/5, 133a/12, 133a/14,
 133b/1, 133b/2, 133b/10,
 133b/12, 134a/4, 134a/10,
 134b/5, 134b/5, 134b/9,
 134b/13, 134b/14, 135a/7,
 135b/1, 135b/3, 135b/6, 136a/2,
 136a/5, 136a/6, 136b/6, 136b/8,
 136b/11, 137a/9, 137b/3,
 138a/13, 138b/2, 138b/9,
 138b/10, 139a/3, 139a/4,
 139a/5, 139a/7, 139a/12,
 139b/4, 139b/6, 139b/7,
 139b/11, 140a/2, 140a/3,
 140a/3, 140a/4, 140a/10,
 140b/9, 141b/7, 142a/13,
 142a/13, 142a/14, 142b/1,
 142b/13, 143a/8, 143b/3,
 143b/4, 143b/7, 143b/9, 145b/9,
 145b/11, 145b/13, 147a/1,
 147b/3, 147b/9, 147b/10,
 148b/7, 149a/7, 149a/8,
 149a/10, 149b/5, 149b/9,
 149b/9, 150b/3, 150b/3, 150b/5,
 150b/6, 150b/6, 150b/8, 150b/8,
 150b/14, 151a/3, 151a/3,
 151a/9, 151b/10, 151b/11,
 152a/13, 152b/9, 153a/8,
 154b/13, 156b/13, 157b/2,
 157b/7, 157b/9, 159a/2, 159a/3,
 159a/11, 160a/8, 160a/11,
 160b/3, 160b/3, 160b/8,
 161a/13, 162b/8, 163b/12,
 164a/2, 164b/5, 164b/5, 165a/5,
 165b/2, 166b/1, 166b/5, 166b/7,
 167b/2, 167b/12, 167b/12,
 168a/9, 168a/11, 168b/1,
 168b/1, 168b/6, 168b/6, 168b/8,
 168b/10, 169a/9, 170a/10,
 170b/1, 171b/3, 173a/5, 173b/6,
 173b/7, 173b/7, 173b/12,
 175b/10, 176a/13, 177b/2,
 178b/13, 179a/4, 179a/5,
 179b/9, 179b/10, 179b/11,
 180a/2, 180b/3, 180b/6, 181a/8,
 181a/10, 181a/14, 181b/6,
 182a/7, 182b/3, 182b/11,
 184a/13, 185a/2, 185b/5,
 186a/14, 186b/1, 186b/2,
 186b/5, 187a/1, 187b/12,
 188b/14, 189a/1, 189a/2,
 189a/5, 189a/6, 190a/3, 191a/1,

193a/11, 193b/5, 193b/10,
 193b/14, 194a/14, 194b/5,
 196a/1, 196a/3, 198a/4,
 198a/14, 199b/5, 199b/12,
 200a/5, 200b/3, 202a/12,
 203a/5, 203b/2, 203b/6, 203b/9,
 203b/10, 204a/4, 204a/5,
 204a/5, 204a/9, 204a/11,
 206a/5, 206a/12, 206a/13,
 207a/7, 207b/9, 210a/7, 210a/8,
 210b/2, 211a/5, 212a/7,
 212b/12, 213a/10, 213a/12,
 214a/5, 214a/6, 214a/9,
 214a/10, 215a/7, 215a/9,
 215b/8, 216a/7, 216a/10,
 216b/7, 216b/11, 217b/10,
 217b/13, 218b/10, 218b/11,
 219a/11, 219a/12, 219a/14,
 219b/4, 219b/4, 220a/1,
 220a/12, 220a/12, 221a/11,
 221a/14, 221b/13, 221b/13,
 221b/13, 221b/14, 222a/11,
 222a/13, 222b/5, 222b/7,
 222b/11, 223a/5, 223a/10,
 223a/12, 223b/3, 223b/9,
 224a/5, 224b/2, 224b/7, 224b/9,
 225b/7, 225b/13, 226a/6,
 226a/13, 226b/1, 226b/4,
 226b/4, 226b/4, 226b/4,
 226b/10, 229a/9, 230a/4,
 230a/12, 230a/12, 231a/8,
 231a/12, 231a/14, 231b/6,
 231b/7, 232a/1, 232a/2,
 232a/14, 232b/4, 232b/12,
 233a/1, 233a/2, 233a/4,
 233a/13, 234a/5, 234a/9,
 234a/10, 234a/10, 234a/11,
 234a/12, 235a/14, 236a/1,
 236a/7, 236b/4, 236b/8,
 237a/12, 238b/2, 239a/2,
 239a/4, 239a/5, 239a/5, 239a/9,
 239b/2, 240a/12, 240a/13,
 240b/1, 241b/10, 241b/10,
 241b/11, 241b/12, 242a/4,
 243a/10, 243a/14, 244b/10,
 245a/14, 245b/3, 245b/3,
 246b/14, 247a/6, 247a/14,
 247a/14, 247b/1, 247b/6,
 247b/9, 248a/2, 248a/3, 248a/7,
 248a/12, 248b/6, 249a/1,
 249a/1, 249b/4, 249b/7, 249b/9,
 249b/11, 250a/6, 250a/8,
 250a/9, 250a/9, 250a/11,
 250a/13, 250b/2, 250b/7,

250b/9, 251a/9, 251a/9, 252b/3,
 253b/1, 253b/1, 253b/11,
 253b/14, 254b/2, 254b/9,
 255b/12, 257a/2, 257a/4,
 257a/14, 258b/7, 259b/1,
 259b/12, 259b/12, 260a/7,
 260a/10, 260a/14, 260b/3,
 260b/4, 260b/6, 260b/13,
 261a/10, 261b/7, 261b/8,
 261b/12, 261b/14, 262a/2,
 262a/2, 262a/10, 262b/12,
 263a/9, 263b/2, 263b/13,
 264b/9, 265b/10, 266b/9,
 266b/9, 267b/4, 267b/10,
 268b/6, 268b/7, 268b/10,
 268b/14, 269b/6, 269b/6,
 269b/6, 271a/12, 271a/13,
 271b/7, 271b/9, 271b/11,
 273a/10, 274a/1, 274a/2,
 274a/2, 274a/8, 274a/8, 274a/8,
 274b/9, 275a/10, 275a/14,
 275a/14, 275b/2, 275b/3,
 275b/3, 275b/4, 275b/4, 276a/2,
 276a/3, 276a/7, 277b/9,
 279a/13, 279b/11, 279b/12,
 279b/13, 280a/1, 280a/2,
 280a/10, 280a/12, 280a/14,
 280a/14, 280b/8, 280b/10,
 281a/3, 281a/7, 281a/10,
 281a/12, 281b/5, 282a/11,
 282a/12, 282a/13, 282a/14,
 282b/1, 282b/12, 283a/2,
 283a/3, 283a/6, 284a/12,
 285b/11, 286a/3, 286a/5,
 286b/3, 286b/6, 287b/6, 287b/6,
 287b/6, 287b/6, 287b/12,
 289a/7, 289a/9, 289a/9, 290a/3,
 290b/9, 290b/9, 290b/10,
 290b/11, 291a/7, 291b/6,
 293b/5, 294b/13, 296a/2,
 296a/3, 297b/11, 299b/8,
 299b/10, 300a/12, 300b/4,
 300b/4, 300b/12, 300b/13,
 300b/14, 301a/1, 301a/3,
 301a/6, 301a/7, 301a/7, 302a/9,
 302a/11, 302b/1, 302b/2,
 302b/12, 303b/2, 305b/5,
 305b/5, 305b/9, 306a/6,
 306b/10, 306b/10, 309a/3,
 309b/6, 309b/7, 310a/9, 310b/8,
 310b/11, 311a/7, 312b/2,
 314b/6, 315a/7, 315a/11,
 315b/6, 316a/4, 325a/10,
 327b/7, 331a/4, 331a/5,

331a/10, 331a/11, 331b/6,
 332a/12, 332a/13, 333a/8,
 333a/12, 333b/1, 333b/2,
 334b/2, 334b/3, 335a/2,
 335a/11, 335b/3, 336b/3,
 336b/7, 336b/14, 337a/5,
 338a/4, 339a/10, 339a/13,
 339b/1, 339b/7, 339b/10,
 340a/6, 340a/7, 340a/7, 340b/3,
 340b/13, 341a/6, 341a/8,
 341a/9, 341a/11, 341a/14,
 341b/4, 341b/4, 341b/5, 341b/8,
 341b/12, 341b/12, 342a/2,
 342a/6, 342a/13, 343b/14,
 344b/1, 344b/4, 344b/9, 345b/4,
 346b/13, 347b/14, 349a/8,
 351a/5, 351a/9, 351a/11,
 351b/1, 351b/1, 353a/7, 353a/7,
 353a/10, 353a/14, 353a/14,
 353b/1, 353b/1, 355a/10,
 356a/13, 358a/3, 358b/6,
 359a/13, 359b/2, 359b/4,
 360a/3, 360a/8, 361b/13,
 363a/5, 363b/12, 364a/9,
 364a/11, 364a/14, 364b/2,
 365a/2, 365a/5, 365a/11,
 366a/3, 366a/6, 366a/8, 366b/4,
 367a/10, 367b/10, 367b/10,
 367b/11, 368a/1, 368a/3,
 368a/4, 369b/13, 370a/11,
 371a/9, 371a/9, 371a/10,
 371a/13, 371b/5, 371b/10,
 371b/13, 372a/1, 372a/1,
 372a/5, 372a/9, 372b/2, 372b/9,
 372b/12, 373a/6, 373a/14,
 373b/1, 374b/6, 375a/4, 375b/5,
 378a/13, 378b/1, 378b/7,
 379b/8, 379b/12, 380b/8,
 380b/14, 381b/10, 382a/6

2. Aynı eş.

b. 121b/14, 164b/14, 166b/10,
 209b/1, 223a/7, 223b/1,
 228a/12, 269b/10, 270b/13,
 300b/11

3. Sadece, yalnız.

b. 129b/7, 130b/11, 142a/5,
 170a/2, 191a/5, 213a/8,
 263a/14, 291b/11, 354b/5

4. Biri, bir tanesi (Kişi için).

b. 151a/2, 157b/11, 166a/11,
 166b/9, 166b/14, 169a/3,
 169b/6, 169b/11, 170a/3,
 175b/6, 175b/13, 176a/6,
 176b/7, 177b/3, 182b/9,

- 198a/10, 198a/11, 198a/11,
198a/11, 269a/13, 270b/7,
295a/10, 302b/14, 303a/1
5. Biri, bir tanesi (Nesne için).
- b. 125a/4, 161b/3, 162b/7,
162b/14, 190a/9, 190a/9,
190a/10, 192a/12, 273b/8,
274b/12, 276a/14, 276b/12,
277a/7, 277a/9, 277a/11,
278b/3, 279a/5, 279a/13,
280a/10, 280b/7, 280b/12,
280b/13, 281a/1, 281a/4,
281a/5, 281a/13, 281a/14,
281b/2, 281b/3, 281b/7, 282b/3,
283a/7, 283a/7, 285a/2, 285a/4,
285b/14, 287b/10, 300a/9,
300a/9, 300a/9
229b/4
6. Bir defa
- b. 166b/8, 186a/8, 186a/11,
289a/10, 289a/12, 289a/12,
306a/7
7 Öz, üvey olmayan.
- b. 163b9, 220a/6
- b. (âftâb bir nayza boyı çık-) 267a/5
- b. (âftâb bir nayza boyı çıkıkanda) 221b/3
- b. (arada bir kon-) 126b/10,
147b/10
- b. (bir neçe günde bir) 206b/4
- b. (bu cumladın bir)
- b. (éllig bir) 297a/3
- b. (géçeniñ 'alâmatını yana bir kaç-) 289b/9
- b. (géçenin bir pásı) 222b/13
- b. (géçeniñ bir paharı kıla) 256b/10
- b. (géçeniñ bir pásıda) 380a/14
- b. (güni avvalğı paharğa bir geri kal-) 354a/4
- b. (günniñ bir paharı bola) 344a/3
- b. (iki köçni bir kıl-) 255b/14
- b. (kırk bir hatla okur vırd) 330b/12
- b. (miñ tört yüz toksan bir) 291b/14
- b. (on bir) 159b/9, 166a/4,
211a/8, 211a/8, 330a/6,
358a/11, 365a/10, 378a/5,
379a/2
- b. (on bir günde) 347a/4
- b. (on bir on iki) 131b/4
- b. (on bir yarım) 370a/1
- b. (sözni bir yerde koy-) 216a/4
- b. (sözni bir yerge koy-) 126b/2, 256b/10
- b. (tek bir) 123b/6
- b. (üç pás ve bir geri) 380a/8
- b.+ (yakınıda bir yerde) 267a/9
- b. (yégirme gün bir ay) 192a/11
- b. (yégirme gün bir ayda) 158a/1
- b. (yégirme üç miñ ve bir yüz) 370a/1
- b. aħşam 216a/8
- b. argamçı 343b/8
- b. ay 288a/13
- b. ay iki aynıñ içide 185a/2
- b. ay kırk günde 190b/4
- b. ay kırk güne tart- 346b/4
- b. ayçılık 188a/2
- b. ayçılık iki ayçılık 327a/2
- b. ayda 190b/4
- b. ayğaça 157b/13
- b. azağlak 296a/13
- b. azrak 257a/2
- b. başdın 256b/11
- b. batman 290a/8
- b. bir 355a/6, 378b/10
- b. birge 227b/8
- b. birdin 300b/11
- b. birige 133a/14, 157b/8,
189a/4, 264a/5, 367b/6
- b. birige bakmay 257b/11
- b. birilerini 353a/12
- b. birini 353a/11
- b. birleri bile 216a/4
- b. birlerini 335a/2
- b. birni 207a/3, 291b/4
- b. daf'a 232b/1, 232b/1
- b. dakika 288b/13
- b. dast Bir defa, bir kez. 210b/1,
337a/13
- b. dék bol- Aynı olmak. 140b/3
- b. dék ok 278a/3
- b. élikçe kalınlığı bol- 254b/3
- b. élikdin kalınrak bol- 254b/5
- b.+ge (bir birge) 227b/8
- b.+ge on 188a/9
- b. géçe 188b/6, 214b/5
- b. géçe gündüz 149a/5, 289a/1,
289b/14
- b. geri 123b/9, 265b/13, 289a/3

- b. geride 289a/10
b. gez atımı 135a/9, 142a/12, 357a/5
b. gün 127a/4, 180a/7, 191b/12, 193a/10, 195b/8, 208a/13, 255b/2, 297b/11, 333a/2, 346b/3, 346b/7, 358a/8, 360b/7, 379a/10
b. günde 129a/13, 136a/12, 137b/11, 141b/3, 274b/7, 287b/8, 375a/5
b. hafta 193b/5
b. hālatı bol- Birden fenalaşmak, hasta olmak.171b/2
b. hısāb bile Bir açıdan, bir yönden. 180b/7
b.+i 124a/1, 124a/3, 133a/7, 170b/12, 175a/10, 180a/7, 190a/6, 199b/14, 208a/7, 230a/8, 234a/8, 234a/8, 253a/9, 260b/10, 280b/1, 282b/11, 285b/12, 286b/9, 287b/2, 308a/14, 353a/4, 353a/6, 353a/8, 353a/11, 353a/13, 353b/1, 369a/4
b.+i (ol cumladın biri) 302b/14, 331b/1
b.+i bile 178b/2
b.+i biri nāmüsdın Birbirlerinden utandıkları için 256b/6
b.+ide 128b/5
b.+ide (on bir) 237b/1, 336a/1, 348b/4, 353b/12, 381a/11
b.+ide (on biride) 229b/7
b.+ide (yéğirme bir) 235a/12, 242a/14, 262b/13, 345b/4
b.+idin (bir biridin) 300b/11
b.+ige 199b/1, 236a/13
b.+ige (bir birige) 133a/14, 157b/8, 189a/4, 264a/5, 367b/6
b.+ige (bir birige bakmay) 257b/11
b. iki 127b/2, 127b/14, 147b/13, 150a/5, 150a/13, 151a/12, 153a/1, 156a/4, 158b/4, 161a/4, 162b/7, 182a/11, 203b/3, 211b/9, 236a/6, 261b/9, 267a/2, 282a/5, 294a/14, 306a/4, 306a/5, 306a/14, 332a/2, 333b/11, 334a/1, 367a/12, 368a/7, 370b/6, 372a/4, 379b/1, 380b/6
b. iki dast Bir iki defa. 262b/8
b. iki geri 124a/7, 233a/14
b. iki geride 272a/6
b. iki gün 145b/4, 150a/9, 153b/10, 158b/2, 159b/4, 184b/9, 219a/5, 220b/13, 253a/4, 302b/6
b.+iki il 225b/7
b.+iki katla 160a/4, 202b/8, 203a/10, 277b/7
b. iki kon- 261b/1
b. iki köç 261a/8
b. iki köç kıla 338a/11
b. iki navbat Bir iki defa 216a/7, 336b/9
b. iki söz ağzıda ok çayna- Ağzında bir iki söz gevelemek. 258b/14
b. iki yıl 225a/12, 225b/7, 273b/11
b. il 179b/13
b.+ilerini (bir birilerini) 353a/12
b.+ini 135b/14, 135b/14, 143b/6, 151b/14, 173a/1, 219b/4, 223a/7, 223a/8, 296b/1, 367a/12
b.+ini (bir birini) 353a/11
b.+ini (her birini) 289b/14
b.+iniñ 178b/2, 337b/2
b.+isi 142b/14, 190a/5, 211a/8, 234a/8, 253a/9, 335a/2
b.+isidür 225b/3
b.+isini 306b/9, 306b/9, 337b/1
b.+isiniñ 306b/1
b. kâ'ıda bile Aynı şekilde, değişmeden.153b/3
b. katla 136a/2, 142b/10, 154b/3, 161b/3, 164b/5, 165a/3, 174a/5, 202a/11, 280a/14, 282a/11, 283a/6, 325a/5, 345a/13, 347a/4
b. kette taş atımı 157b/2
b. kıl- Birleştirmek. 144a/2
b. köç 261a/5
b. kılaç 240a/12
b. kürüh bol- 351b/5
b. kürür 263a/4, 263a/4, 296b/9, 296b/10, 367b/3, 375b/6
b. lahza 216a/12, 248a/4
b. lek 204a/2, 261a/4, 264b/7, 264b/11, 269b/5, 270a/7, 325a/14, 362b/6
b. lek ve yéğirme miñ 269b/9
b.+leri bile (bir birleri bile) 216a/4
b.+lerini (bir birlerini) 335a/2
b. maḥal Bir zaman 346b/3

- b. mahalda** 196a/11
b. mānī 290a/9
b. martaba Bir defa 165a/2, 165a/5, 165a/6, 165b/3, 165b/4, 184b/9, 206b/11, 206b/11, 234a/4, 344a/12, 344a/13, 344a/14
b. māša 290a/5
b. mīkdār 123a/13
b. mīškāl 290a/6
b. mīnāsa 290a/9
b. namāz-ı şām 336b/11
b. nav' 191a/4, 201b/6, 229b/6, 276b/14, 277a/3, 277a/6, 277b/13, 277b/14, 278a/3, 278a/6, 278a/14, 278b/4, 278b/6, 278b/9, 278b/12, 284a/11, 359a/8
b. nav' kııl- 260b/5
b. navbat Bir defa. 165b/4, 176a/2, 182a/6, 182b/1, 184b/10, 187a/7, 187a/14, 269b/8, 278a/11, 280a/14, 285a/14, 289b/1, 306a/9, 372b/11, 381b/12
b. néçe Birkaç. 121a/3, 121b/5, 123a/11, 125a/1, 135b/8, 138b/4, 145b/14, 146a/6, 149a/12, 150b/1, 151a/2, 153b/2, 154a/4, 154b/14, 155a/2, 155a/4, 155b/8, 158a/8, 159b/10, 162a/14, 162b/14, 168a/5, 172b/12, 175b/3, 175b/5, 184b/10, 185a/12, 193a/10, 193b/9, 194b/1, 196a/1, 196a/3, 198b/6, 199a/1, 200b/3, 201b/11, 205a/8, 208b/2, 211b/8, 213b/9, 214a/7, 214b/2, 214b/2, 214b/9, 218b/3, 218b/6, 218b/13, 219b/3, 221a/12, 221b/6, 221b/7, 222b/2, 222b/4, 223a/2, 223b/11, 224a/10, 224b/3, 227a/10, 227a/11, 230b/13, 237b/3, 239a/11, 239b/5, 243a/1, 243a/2, 243a/13, 245b/9, 248a/3, 248a/14, 249a/8, 250b/12, 254b/11, 256b/13, 259a/13, 259b/1, 259b/4, 259b/4, 259b/4, 259b/14, 260a/6, 275a/10, 295a/2, 297b/9, 303a/9, 304b/1, 304b/9, 305a/1, 306a/12, 308b/5, 308b/8, 308b/10, 308b/11, 309a/4, 309a/5, 310a/7, 310b/5, 311b/13, 315b/11, 315b/11, 328b/9, 329b/3, 332a/10, 334b/11, 336b/1, 338b/5, 338b/10, 347b/8, 352a/7, 355a/4, 360b/1, 362b/10, 365a/14, 369a/5, 369b/10, 369b/11, 369b/11, 372a/4, 372a/12, 372a/14, 372b/11, 372b/14, 373a/1, 377b/2, 378b/5, 379b/8, 379b/8, 380b/5
b. néçe ay 235b/10
b. néçe gün 144a/8, 154a/1, 162a/8, 185a/4, 202a/8, 214b/10, 215a/1, 215a/8, 237a/4, 252a/2, 270b/14, 299b/12, 308a/13, 308b/7, 325b/5, 338a/11, 338b/12, 342b/13, 355a/14, 381b/5
b. néçe günde 120a/11
b. néçe günde bir 206b/4
b. néçe kııl- Birkaç defa gayret sarf etmek. 231b/8
b. néçe leklik 326b/3
b. néçe mahal 172a/8
b. néçe yıl 268b/1
b. néme 1. Bir şey. 178a/12, 178b/5, 180a/11, 182a/9, 222a/9, 223a/10, 271a/5, 280a/11, 283a/1, 284b/10, 291a/4, 366a/9
2. Biraz. 130b/1, 143b/9, 161b/5, 164b/3, 172a/12, 172b/11, 175b/3, 192b/6, 193a/4, 194b/1, 229a/12, 268b/10, 272b/14, 276a/6, 278b/5, 280a/1, 280a/5, 280b/2, 283a/8, 284a/10, 284b/4, 287b/3, 301a/4, 303b/13, 305b/6, 325a/9, 342a/11
b.+ni 219b/5, 219b/7
b.+ni (bir birni) 207a/3, 291b/4
b. nayza boyı 276a/3
b. oğ 144a/7, 287b/5, 337a/6
b. oğ atımı 148b/11, 151a/9, 157b/3, 264b/1, 379b/12
b. pahar 245b/1, 289a/4, 289a/13, 306a/12, 353b/7, 366a/5
b. pahar bar édi 160b/7
b. pahar bola 344b/10
b. pahar tört geride 363b/12
b. pahar ve bir geride 353b/10

- b.+pahar yavuş-** 358a/2
b.+paharda 344a/6, 344b/6, 363b/12
b. pāra Bir parça. 153a/1, 154a/9, 156a/7, 159b/13, 159b/13, 160a/8, 160b/4, 160b/5, 160b/10, 162a/6, 165a/2, 190a/11, 196b/9, 200a/1, 220a/2, 221b/4, 221b/6, 221b/11, 222a/11, 240a/3, 242b/10, 243a/12, 246a/5, 246a/10, 249a/6, 252a/9, 252b/3, 258a/11, 259a/6, 260a/4, 261a/9, 262a/14, 268a/7, 297b/8, 298b/11, 304a/3, 305a/3, 307b/4, 307b/14, 327b/9, 331a/4, 331a/5, 341b/3, 363a/2, 363b/11, 366a/1, 366a/2, 367a/4, 367a/8, 371b/9, 379b/2
b. pārası 151a/5, 257a/7
b. pārça 136a/3, 136a/5, 147a/8, 152b/14
b. pās bar édi 247a/14
b. pās beş geri bol- 376b/2
b. pāsta 371b/1, 373a/3
b. sā'at 288b/12
b. sā'atnı altmış kısmat kıl- 288b/13
b. sarı 350a/11
b. sarı bağa 211a/6
b. sir 290a/8
b. sir bol- 352b/3
b. süt pışmığa yavuk 151a/10
b. tãnk 290a/6
b. şaraf 264a/11
b. şavr 174a/3
b. tégirmen suyu 343b/8, 360a/6
b. tır-gez atımı 226a/6, 230a/11
b. tokşan Öz kardeş. 163b/9, 220a/6
b. tola 290a/7
b. tür 174a/3
b. vaż'lık 274a/13
b. yamanlıkları on bol- 213b/14
b. yarım Bir buçuk. 136b/11, 149a/8, 149a/10, 173b/6, 193b/5, 265b/10, 282b/1, 286a/3, 288a/3, 351b/2, 351b/4
b. yarım günde 274b/7
b. yérde 185a/14, 207a/2, 215b/6, 267a/4, 273a/4, 273a/4, 284b/13, 287b/12, 308b/9,

327b/12, 330a/6, 330a/14, 344a/3

b. yérde bol- Aynı yerde olmak, birlikte olmak. 189b/14

b. yérdin 286a/4

b. yıllık toklı 276b/11

b. yıl 179b/13, 280a/12, 349a/9

b. yosunluk 140b/8, 141a/4, 141a/14

b. zamān Aynı zaman, aynı an. 153a/9, 188b/3, 203b/1, 208b/1, 214a/5, 222a/4, 227b/8, 229a/3, 247b/14, 265b/14, 302b/2, 346a/7, 363a/13

b. zamānda 141b/8, 143b/6, 147a/11, 148a/9, 274b/6, 291a/11, 294b/7

b. zamānıñ içinde 376b/3

[= 1456]

bir Hint. Hünnap, cehrigillerden bir ağaç ve meyvesi. bot. *Zizyphus jujuba*. (Metinde Farsçada kü-nār olarak geçtiği ve erikten biraz büyük bir meyve olduğu belirtilmektedir. Bu meyvenin bir çeşidi *huseyni üzümü*'ne benzetilmektedir.

b. 284a/12

b.+dur 284a/10

[= 2]

bi-rah Far. Yolsuz, yolu olmayan.

b. 195a/14

[= 1]

bi-rahm Far. Merhametsiz, acımasız.

b. 181a/12

[= 1]

bi-rangrak Daha renksiz.

b.+tur 342a/11

[= 1]

birer Birer.

b. 120b/5, 123b/5, 130a/6, 144a/1, 144a/1, 144b/9, 145b/6, 154a/2, 154b/1, 192a/7, 207b/13, 211b/10, 217b/12, 233a/7, 233a/7, 236a/2, 277b/4, 294a/4, 309a/2, 377a/8

b. birer 159b/9, 160b/2, 258b/8, 302b/3, 335a/3

b. birer bol- 231b/2

b. navbat Birer defa. 148b/14

[= 27]

birev Bir kimse.

b. 131b/7, 174a/11, 215b/2

b.+ge 212a/4

- b.+ni** 303a/2
b.+niñ 126a/3, 271b/1
 [= 7]
- birgine** 1. Bir küçük, küçücük.
b. 240b/1, 329b/12
 2. Biricik, bir tanecik.
b. 167a/11,
b. kız 167a/13, 168a/3
 [= 5]
- birik-** Birikmek, toplanıp yığılmak.
b.-tiler 150b/3
 [= 1]
- Birım Div Malinhās** Bâbur'un hizmetinde bulunan Hint emirlerinden.
B. bile 260b/4
 [= 1]
- birin** (Üleştirme sayı ismi) Birer.
b. birin Birer birer. 306b/5
b. ikın Birer ikişer. 198b/7, 246a/12, 334a/7
 [= 5]
- birinc** Far. Pirinç, bakıra çinko katılarak elde edilen sarı renkte alaşım.
b.+din 289a/7
b.+ni 289a/8
 [= 2]
- birle** 1. (Son çekim edatı) İle.
b. 127a/7, 150a/11, 196a/7, 223b/1
 2. (Bağlama edatı) İle.
b. 330a/2
 [= 5]
- birlik kişi** Müttefik. krş. **yérlik kişi**
b.+dür 303b/6
 [= 1]
- birlik yéri** Orduda askerın **buran-
gar, cuvangar, tabın, gol, oñ
kol** gibi ait olduğu, görev üstlendiği birliği; savaştaki yéri.
krş. **bodallık bodalı, yérlik
yéri**
b. 209a/14
b.+din 217b/4
 [= 2]
- Bir-sing Div** Rana Sanga ile yapılan savaşta Bâbur'a karşı harp eden Hint emirlerinden biri.
B.+niñ 356a/14
 [= 1]
- birzâr** Far. Hünnap korusu, hünnaplık.
b.+da 224b/9
 [= 1]
- bî-sa'âdat** Far. Uğursuz, bahtsız, talihsiz
b. (cam'-ı bî-sa'âdat-câhıl) 216b/9
 [= 1]
- bî-şafâ** Far. Safasız; güzelliği, çekiciliği olmayan.
b. 300a/7
b.+dur 274a/12
b. vu harâb 299b/13
 [= 3]
- bî-şarfarağ** Tedbirsizce.
b. 309b/5
 [= 1]
- bî-sarlık** Baş kaldırma, başıbozukluğa bağlı zulüm.
b. 127b/8, 225b/14
b.+ını (bî-sarlığını) 268a/12
b.+ka (zulm u bî-sarlık) 126a/2
b. kıl- 226a/1
 [= 5]
- bî-satr** Farb. Örtüsüz, açık; çıplak.
b.-i 'avrat 342a/14
 [= 1]
- bî-sıyâğ** Far. Düzensiz, sistemsiz, usule aykırı.
b. 300a/7
b.+dur 340b/1
b. édi 136b/9
 [= 3]
- bismi'llah** Ar. Kur'an-ı Kerim'de "Rahman ve rahim olan Allahın adıyla" anlamına gelen Arapça *Bismillahirrahmanirrahim* sözünün adı. Surelerin başında bulunur.
b. bile 289a/1, 289a/2, 290a/3, 290a/4
 [= 4]
- bîst** Far. Yirmi.
b. 293a/9
b. lek 296b/11
 [= 2]
- bîst u haft** Far. Yirmi yedi.
b. lek 293a/8
 [= 1]
- bîst u haft hazâr u duvîst u haş-tâd u se** Far. Yirmi yedi bin iki yüz seksen üç.
b. 293a/2
 [= 1]
- bîst u haftam** Far. Yirmi yedinci.
b. géçesi Kadir gecesi 378b/1

- [= 1]
bîst u haşt Far. Yirmi sekiz.
b. lek 292b/4
 [= 1]
bîst u nuh Far. Yirmi dokuz.
b. lek 292a/8, 292b/1
 [= 2]
bîst u panc Far. Yirmi beş.
b. 297a/3
 [= 1]
bîst u se Far. Yirmi üç.
b. lek 292b/3
 [= 1]
bî-şûrat Far. Uygunsuz, yakışık almaz.
b.+tur 181b/6, 296a/2, 303a/2, 355a/9
 [= 4]
Bîsût Afganistan'da Kâbil ırmağının sol sahilinde, Celâlabad'ın karşısında, Konar vadisinin ağzında bulunan bir yerin adı.
B. elli 220b/6
 [= 1]
Bişke Mirzâ-ı İterçi k.a. bk. **Bişke Mirzâ-yı İterçi**
B.+ni 246a/9
 [= 1]
Bişke Mirzâ-yı İterçi Kaşgar hanı Sultan Said Han'ın Bâbur'a gönderdiği elçi.
B.+ni 246a/9
 [= 1]
Bişke Mirzâ k.a. bk. **Bişke Mirzâ-yı İterçi**
B.+ğa 246b/3
 [= 1]
bî-şumâr Far. Sayısız.
b. 274b/10
 [= 1]
bî-ta'ayyun Far. İtibarsız, ağırlığı olmayan.
b. 178b/6
 [= 1]
bî-tacriba < Far. *bî-tacriba* Tecrübesiz.
b. 202b/7, 264b/14
 [= 2]
bî-tafâvut Far. Aynen, değiştirmeden, düzeltmeden.
b. 359a/5
 [= 1]
bî-tahâşî Far. Korkup çekinmeden, sakınmadan.
b. 199a/3, 295a/3, 372b/14, 373b/7
b. ok 198a/13
 [= 5]
bî-tâkat Far. Güçsüz, kuvvetsiz, takatsiz, yorgun.
b. bol- 197b/10, 197b/11
 [= 2]
bî-tâkatlık Güçsüzlük, kuvvetsizlik, yorgunluk.
b.+ları 327a/3
 [= 1]
bî-takrîb Far. Sebepsiz, anlaşılmaz; yersiz, akla aykırı.
b.+dur 222a/3, 264b/2
b. u bî-hisâb 238b/11
 [= 3]
bî-taraddud Far. Tereddütsüz, duraksamadan; güvenilir şekilde.
b. 193a/5
 [= 1]
bî-taşviş Far. Sıkıntısız, zahmetsiz bir şekilde; kolayca.
b. 333a/4
 [= 1]
bî-tavakkuf Far. Durmadan, oyalanmadan.
b. 156a/11, 210b/3, 256b/2, 310a/6, 338b/4, 350b/8, 359a/10, 373a/11
 [= 8]
bî-tekellûf Far. 1. Nezaketsiz, lâubalî, senli benli, teklifsiz.
b. 178b/6
 2. Yapmacılığa ve gösterişe kaçmadan, tabîî olarak.
b. 349b/7
 [= 2]
bî-tekellûfâna Far. Gayri resmî olarak, teklifsizce.
b. 237b/5
 [= 1]
biti- 1. Yazmak.
b. (!) 349b/8
b.-di 179a/8, 215a/10
b.-dim 179a/7, 237b/14, 243b/7, 245a/4, 307a/3, 324b/13, 359b/4
b.-gen 361b/8, 361b/9, 365b/2
b.-gendür 361b/11
b.-geyler 312b/10
b.-mek 296a/2
b.-mekke 166b/13
b.-mektin 208a/5
b.-meydür edim 245a/3

b.-p 197a/11, 218b/9, 219a/5, 220a/10, 220b/8, 231a/9, 240b/3, 243b/6, 244b/10, 250a/6, 252a/7, 254a/4, 296a/4, 298a/1, 304a/1, 329b/5, 345a/5, 345b/3, 348a/4, 350a/9, 350a/14, 355b/2, 359b/6, 361b/1, 363a/6, 366a/12, 367a/1, 367a/5, 368b/4, 368b/5, 376a/3, 381a/8, 381a/8, 381b/5

b.-p édi 122a/7, 361a/10

b.-p édiler 347b/14, 376b/13

b.-p sén 348a/13, 349a/14, 349b/4, 349b/4

b.-pdür 220a/7

b.-pdürler 131b/12

b.-ptür 171a/2, 171a/3, 176b/1, 176a/14, 176b/4, 178b/5, 178b/14, 178b/14, 179a/3, 179a/3, 179a/4, 180b/8, 181a/2, 181a/8, 295b/14

b.-ptür mén 201a/3

b.-ptürgen 363a/8

b.-ptürler 131b/12, 137b/5, 137b/7, 139a/5, 223a/6, 254b/5, 300b/8

b.-ptürler (kazıp biti-) 342a/6

b.-r édi 175a/4, 175a/4, 181b/12

b.-r maħalda Yazdığı zaman. 361a/4

b.-r için 358a/11

b.-rde 349b/6

b.-rler 273b/2, 339a/7

b.-y almas édim 242a/6

b.-ydürler 286a/5

2. Kaydetmek, tespit etmek.

b.-p bitip 209a/10

b.-pdür 291b/10

[= 100]

atıĝa bağlap biti- 176a/14

atıĝa bir Türki maşnavi

biti- 181a/8

bayt biti- 296a/2

baytnı biti- 295b/14

cavāb biti- 366a/12

nām-ba-nām biti- 254a/4

nuĝta vu ı'rābıĝaĝa biti- 180b/8

rısāla biti- 181a/2

rubā'i biti- 296a/4

rubā'ını biti- 324b/13

[= 6]

bitil- 1. Yazılmak.

b.-di 307a/6, 324b/12, 350a/8, 358b/12, 358b/13, 359a/6, 361a/4

b.-gen 208a/7, 210a/4, 219a/3, 226b/11, 226b/11, 307a/6, 348a/6, 357b/11, 357b/13, 359a/5, 360b/3, 375b/11

b.-gendür 365b/2

b.-genler 370a/13

b.-genlerdin 201a/2

b.-gey 201a/5

b.-gü dék néme Yazılacak gibi şey, yazılmaĝa deĝer şey. 293b/2

b.-güsidür 210a/8

b.-ip 312b/10, 357b/14

b.-ip édi 305a/11, 359a/4, 359b/1

b.-iptür 176b/5

b.-médi 278b/1

b.-meydür 180b/7

b.-ür için 358b/10

2. Kaydetmek, tespit etmek

b.-di 209b/5

b.-gen

b.-megen 293b/5

3. Tefrik etmek, görevlendirmek.

b.-di 309a/14, 309b/1, 309b/2

[= 38]

bitiptür- Yazıp durmak, yazmakta olmak.

b.-gen 363a/8

[= 1]

bitit- Yazdırmak.

b.-iptür (baytnı bitit-) 295b/14

[= 1]

bitittür- Yazdırtmak.

b.-üp 197b/2

[= 1]

Bitvı Bu günkü adı Betva, Sanskritçede Vetravatı; Hindistan'da Huşengâbad'ın hemen kuzeyindeki Vindhya sıra daĝlarından doğup, kuzeydoĝuya doğru akarak, Madhya Pardesh eyaletinin Bhopal, Vidisha, Guna ve Shivpuri illerinden geçip, Uttar Pradesh eyaletindeki Yamuna ırmaĝına dökülür.

B. 273a/9

B. dép Bitvı diye, adında. 335b/3

B. suyı 335b/3

[= 3]

bı-vaşan Far. Evsiz barksız, yurtsuz yuvasız.

- b. yürügen yerler** 352b/12
[= 1]
- bî-vilâyat** Far. Vilâyetsiz, vilâyetinin (toprağının) hakimiyetini keybeden
- b.** 352b/12
[= 1]
- Biyâh** Bu günkü adı Beas, Sanskritçe-de Vipasha; Hindistan'ın kuzeybatısındaki Himachal Pradesh ve Pencap eyaletlerinden doğup, batıya doğru kıvrılarak, Satlec ırmağına, oradan da Sind'e dökülen bir ırmak.
- B.** 273a/3
- B. suyu** 258a/7
[= 2]
- bî-yarak** Far. Silâhsız, silâhları elinden alınmış olarak.
- b.** 158a/12
[= 1]
- biyik** Büyük.
- b. biyik** 343a/14
[= 1]
- biz** (Zamir) Biz.
- b.** 123a/2, 126b/9, 127a/2, 127b/5, 159b/5, 160a/1, 160a/4, 163a/3, 163a/4, 185a/2, 193b/14, 195a/2, 195b/3, 197b/1, 210b/3, 213a/8, 213a/10, 213b/4, 228b/4, 230a/9, 231b/12, 235b/12, 254a/9, 254a/9, 257a/11, 259a/8, 261a/10, 261b/9, 263a/10, 264b/5, 265a/7, 265b/12, 266a/2, 268a/13, 271b/5, 271b/5, 294a/4, 294b/2, 296a/2, 298a/9, 302b/1, 304a/13, 326a/4, 327b/9, 330a/3, 356a/4, 371a/3, 371a/5, 373a/5, 373a/6, 376a/2, 380b/10
- b.+dîn** 125a/6, 154a/4, 185a/2, 195b/12, 261b/8, 297b/2, 330a/4
- b.+ge** 120b/4, 120b/10, 123a/8, 124a/9, 125b/7, 126b/9, 146b/5, 159a/4, 159a/9, 162b/14, 184b/12, 198a/9, 198b/3, 207b/3, 210b/6, 221b/9, 224a/12, 237a/2, 252b/5, 255a/6, 257a/12, 261a/13, 267a/8, 269a/11, 294b/5, 301b/2, 303a/10, 303b/1, 310b/2, 310b/9, 314b/13, 314b/14, 381a/7

- b.+ni** 124b/2, 153b/1, 183b/10, 188b/11, 207a/9, 208a/6, 213a/2, 228a/5, 235b/11, 298b/8, 336a/14
- b.+niñ** 121b/1, 125a/14, 126b/13, 133b/12, 154a/12, 159a/10, 159a/10, 172a/13, 183b/10, 184a/14, 186b/9, 186b/14, 188a/3, 190b/2, 197b/1, 207a/8, 209a/5, 210a/12, 210a/13, 210b/1, 210b/11, 210b/13, 211a/12, 231a/7, 235b/13, 243b/1, 257a/9, 257a/14, 258b/13, 263b/12, 264b/6, 266b/3, 267a/3, 272a/11, 279b/11, 284a/14, 284b/8, 288a/10, 288b/11, 290a/13, 294a/4, 294a/5, 297b/12, 303b/9, 303b/11, 304a/6, 304b/10, 305b/7, 305b/12, 325a/7, 326a/5, 336a/12, 345a/5, 348b/3, 359a/7, 363b/9, 373a/8, 377b/11
- b.+niñ ara** 120a/8
- b.+niñ arada** 120a/8, 124b/6
- b.+niñ aramızda** 121b/6
- b.+niñ bile** 122b/6, 172b/13, 205a/9, 231b/8, 249a/4, 258b/4
- b.+niñ cihatımızdın** 225a/12
- b.+niñ dék** 124b/3
- b.+niñ dustür bile** 357a/6
- b.+niñ üçün** 257a/10
- b. niñ üstümüzge kél-** 265a/6
[= 176]
- bî-zıyâda** Az, çok değil.
- b.** 305a/12
- b. vu nuqşân** Fazlası ve eksigi yok. 316a/10
[= 2]
- Bocpür** Bu günkü adı Bhocpur; Hindistan'ın kuzeydoğusundaki Bihar eyaletinin batısında bulunan il. Orta Ganj ovasının güneyinde yer almaktadır. Adını, Paramara hanedanı kırıllarından Bhoc'un soyundan gelen Uccain Racput kırıllarının eski başşehri Bhocpur köyünden alır.
- B.** 367a/7
[= 1]
- bodal** Yer, mevki.
- b.+ıda** (bodallık bodalı)
148b/10
[= 1]

bodallık bodalı Ordudaki sağ kol, sol kol, merkez, bölük gibi çeşitli topluluklardan birinde görevi olan askerin bağlı bulunduğu birliği; savaştaki yeri. krş. **birlik yeri, yerlik yeri**

b.da 148b/10

[= 1]

boğ- Boğmak.

b.-up 302a/3

[= 1]

boğcama Büyük bohça, yatak eşyalarının bulunduğu yığın.

b.+sığa 201a/12

[= 1]

boğdur- Suyun aktığı yöne set çekek havuz oluşturmak.

b.-up 378b/1

[= 1]

boğuz 1. Boğaz, boynun ön bölümü.

b.+ı (boğzı) 279a/8, 279b/14

b.+ıda (boğzıda) 276a/7, 280a/11

b.+ıdağı (boğzıdağı) 276a/9

2. (At, fil, deve v.s.) Hayvan yemi.

b. 244b/8, 251b/2

b. bér- 230a/1

b.+ı (at boğzı) 152a/7, 152a/9

b.+ını (boğzını) 275a/14

3. Yeme içme.

b.+ı (boğzı hayli uluktur Yemesi hayli fazladır, çok fazla yer.) 275a/13

[= 12]

boğuzla- Boğazlamak, boğuzunu keserek öldürmek.

b.-p 222b/7

b.-rığa Kesmeğe. 140a/7

[= 2]

bol- 1. Olmak. krş. ol-

b.-a 364a/12

b.-a (bir paha bola) 344b/10

b.-a (çaşt bola) 231b/5

b.-a (géceniñ üç paha bola yavuş-) 257b/11

b.-a (gün tüş bola) 267a/7

b.-a (günniñ bir paha bola) 344a/3

b.-a (kéçrek bola) 235b/6

b.-a (namáz-ı pişin bola) 224b/8

b.-a (tüş bola) 221b/1, 246a/13

b.-a al- 273b/8

b.-a alma- 200b/3

b.-a alur kim Olabilir ki. 272b/8

b.-a bar- 241a/4

b.-a bile (yaz bola) 154b/3

b.-a kél- 177b/8, 223a/9, 224a/12

b.-a yavuş- 299a/9

b.-adur 153a/10, 203a/9, 219a/11,

219a/11, 228a/13, 231b/2,

231b/3, 231b/3, 232b/3,

250a/11, 250a/11, 250a/12,

251a/4, 262b/2, 273b/9,

273b/10, 274b/6, 277a/6,

277a/7, 277b/13, 278b/4,

279a/11, 280b/3, 281a/5,

281b/5, 281b/7, 282b/6, 282b/6,

282b/7, 282b/8, 282b/9,

283a/13, 283a/13, 283b/3,

283b/4, 283b/4, 283b/4, 284a/5,

284a/10, 284a/11, 284a/13,

284b/1, 285a/7, 285a/8, 285b/8,

285b/11, 285b/13, 286b/5,

286b/9, 286b/11, 286b/11,

286b/12, 287a/3, 287a/3,

287a/5, 287a/8, 287a/11,

287b/6, 287b/7, 287b/9,

287b/10, 287b/11, 287b/11,

287b/11, 288a/5, 288a/6,

288a/9, 288a/10, 288b/10,

289b/13, 290a/13, 290a/13,

290b/1, 290b/7, 290b/13,

291a/9, 291a/10, 291a/10,

291a/12, 291a/14, 291b/3,

291b/4, 291b/5, 300a/11,

331b/1, 331b/2, 331b/3, 340b/7,

341a/7, 349b/2, 349b/5, 349b/7

b.-adur édi 311a/6

b.-adur émiş 346a/2

b.-adurlarlar 123b/12

b.-ar 198a/13

b.-ar (namaz-ı diğer bolar) 246b/10

b.-dı 120b/3, 120b/10, 121a/7,

122a/11, 123a/7, 123a/12,

123a/12, 124a/1, 124b/9,

127a/4, 127b/5, 127b/7, 128a/3,

129b/4, 132a/3, 136b/10,

137a/6, 137a/12, 138b/1,

138b/1, 140b/5, 144b/11,

144b/12, 145b/1, 146b/7,

147a/10, 149b/13, 150b/6,

151b/10, 152a/12, 153a/11,

156a/12, 156b/8, 156b/12,

156b/13, 157a/6, 157a/12,

157b/1, 157b/4, 157b/8,

157b/12, 157b/14, 158a/4,
 158a/13, 158b/14, 159a/7,
 159b/3, 159b/7, 159b/9, 160a/3,
 161a/3, 161a/12, 162a/2,
 162b/14, 163a/7, 164a/3,
 165a/11, 166a/4, 167a/3,
 168b/14, 169b/11, 169b/13,
 170b/3, 170b/5, 171b/2,
 172b/12, 172b/13, 173a/9,
 174a/7, 174b/14, 175b/5,
 176b/7, 177a/7, 177a/13,
 178a/1, 179b/3, 180b/2,
 181a/10, 182a/3, 183a/13,
 184b/11, 185b/10, 187a/8,
 187b/3, 188b/12, 189b/4,
 189b/13, 190a/9, 191b/14,
 192a/4, 192a/5, 192a/6, 192a/9,
 192a/13, 192b/14, 193a/2,
 193a/2, 193a/10, 194a/8,
 194a/9, 194b/1, 194b/12,
 195a/3, 195b/10, 197a/11,
 197b/6, 198a/2, 199b/8, 202b/3,
 203b/13, 204a/6, 205a/4,
 205a/8, 205a/9, 206a/9,
 206a/13, 207a/14, 209a/6,
 210a/7, 210a/10, 210a/11,
 210b/13, 211a/2, 211b/6,
 212b/4, 213b/14, 214b/12,
 215b/1, 215b/3, 215b/5, 215b/7,
 216b/5, 216b/10, 217a/9,
 217b/1, 217b/2, 217b/3, 217b/7,
 218a/7, 218a/10, 218b/13,
 219a/3, 219b/11, 220a/6,
 220b/3, 220b/4, 222b/4, 223a/7,
 224a/1, 225a/13, 226a/3,
 226a/6, 226a/8, 226a/9,
 226a/10, 226b/4, 228a/1,
 228a/1, 229b/1, 229b/4, 230a/1,
 230b/8, 232a/4, 232a/5, 232a/8,
 233a/9, 233a/12, 233b/10,
 234a/13, 234b/11, 235a/2,
 235a/6, 235a/9, 235a/11,
 235b/3, 236a/3, 236a/14,
 236b/12, 237a/11, 237a/14,
 238a/6, 239b/5, 240a/6, 240a/7,
 240a/10, 240b/2, 240b/7,
 241a/2, 241b/6, 242a/1, 243a/3,
 243b/5, 245b/3, 245b/4, 245b/6,
 245b/11, 246b/8, 248b/6,
 248b/10, 248b/12, 249b/5,
 249b/7, 250a/2, 250a/5,
 250a/13, 250b/4, 250b/9,
 251a/8, 251b/13, 252b/7,
 253a/6, 254a/5, 254a/6, 254b/5,

254b/5, 254b/5, 255a/4, 258a/4,
 258a/9, 259a/2, 259a/3,
 259a/13, 260a/5, 260b/14,
 261b/6, 262b/6, 262b/13,
 263a/2, 263a/6, 264a/2, 264a/3,
 264a/4, 264a/8, 264a/14,
 264a/14, 264b/1, 265a/3,
 265a/12, 265b/14, 266b/5,
 266b/11, 266b/12, 267a/4,
 267a/6, 267a/12, 268b/11,
 268b/14, 269a/2, 270b/13,
 271b/7, 271b/9, 271b/14,
 272a/3, 272b/1, 274b/11,
 275b/4, 275b/4, 276a/4,
 284b/12, 285a/6, 289b/12,
 290a/4, 293b/2, 293b/4, 293b/8,
 294a/4, 295a/10, 295b/8,
 295b/12, 295b/13, 295b/13,
 296b/11, 297a/2, 297a/3,
 299b/6, 299b/8, 299b/9, 300a/3,
 300a/5, 300a/5, 300a/6, 300a/6,
 300a/7, 300a/8, 300b/7,
 301b/14, 302a/2, 302a/4,
 302a/11, 302b/4, 302b/5,
 302b/10, 302b/12, 303a/7,
 303b/6, 304a/7, 304a/13,
 304b/14, 305a/1, 305b/6,
 306a/12, 306b/12, 307a/11,
 307b/13, 309a/11, 309b/6,
 309b/9, 311a/7, 311b/2,
 311b/11, 311b/12, 312b/8,
 312b/9, 314b/1, 315a/4, 315a/5,
 315a/14, 315b/13, 316a/6,
 316a/7, 316a/11, 325a/9,
 325b/6, 325b/7, 325b/12,
 326a/7, 326a/8, 326b/5,
 326b/11, 326b/14, 327a/4,
 328a/13, 328b/3, 328b/13,
 329b/1, 331a/13, 331b/6,
 332a/1, 332a/11, 333a/12,
 333a/13, 334a/11, 335a/5,
 336a/4, 336a/8, 337a/10,
 337a/11, 337b/4, 337b/12,
 337b/13, 338a/3, 338b/12,
 339b/8, 344b/3, 345a/9,
 345a/11, 345b/1, 346a/6,
 346a/12, 346b/3, 346b/4,
 346b/5, 348a/10, 348b/6,
 350a/3, 350b/2, 350b/5, 351a/1,
 351a/1, 351a/2, 351a/7,
 351a/11, 351b/3, 351b/6,
 351b/8, 351b/10, 352a/13,
 352b/1, 352b/3, 352b/6, 352b/6,
 352b/9, 352b/9, 352b/10,

- 352b/12, 352b/14, 353a/1, 353a/2, 353b/6, 353b/14, 354a/2, 355b/13, 355b/13, 356a/9, 357a/1, 357b/1, 357b/4, 357b/6, 358a/13, 358b/3, 358b/10, 359a/7, 360a/12, 360b/4, 360b/10, 360b/14, 361a/11, 362a/3, 362a/5, 362a/6, 362a/6, 362a/8, 362b/3, 363a/4, 363b/12, 363b/12, 363b/12, 363b/12, 363b/13, 363b/14, 364a/4, 364a/13, 365a/4, 365a/11, 366a/4, 366b/9, 367b/4, 368a/13, 368b/4, 369a/1, 369a/2, 369b/11, 370b/5, 372b/3, 372b/7, 372b/9, 373a/1, 373b/1, 374a/13, 374b/5, 375a/6, 375a/12, 376b/6, 376b/7, 377a/8, 377a/12, 377b/7, 377b/14, 378a/2, 378b/2, 378b/6, 379a/11, 380a/2, 380b/9, 381a/6, 382a/2, 382a/3
- b.-dı édi** 223a/4
b.-dı éркиn 359b/6
b.-dı mu 338a/10
b.-dı oħşar Oldu gibi. 344b/5
b.-dılar 150b/1, 164a/9, 167a/5, 171a/11, 172b/9, 177a/6, 183a/6, 192a/12, 202b/5, 203a/6, 207b/3, 207b/5, 209b/1, 213a/6, 213a/8, 213b/8, 213b/8, 214a/4, 216a/10, 217b/8, 227b/6, 231b/12, 244a/2, 252b/9, 266b/13, 267a/2, 267a/7, 270b/13, 297a/5, 298b/14, 306b/1, 308b/2, 310a/11, 328b/14, 344b/1, 370b/2, 373a/9, 373b/2, 374a/2, 376a/11
b.-duħ 120b/14, 160a/13, 183b/1, 184b/3, 210a/14, 224b/5, 242b/2, 254b/2, 310a/3, 315a/13, 356a/7
b.-dum 150a/2, 151b/4, 157a/12, 185b/8, 186a/9, 186a/11, 187a/13, 188a/13, 216a/13, 234a/10, 247b/10, 324b/13, 324b/14, 325a/1, 330a/13, 331a/1, 346b/6, 369b/10
b.-duñız 207b/10
b.-dük 146b/14, 150b/2, 160b/7, 193a/6, 193b/2, 198a/4, 207a/13, 213b/2, 222b/1, 228a/1, 234a/1, 235b/4, 239b/4, 245a/14, 247b/1, 247b/13, 250b/2, 259b/11, 261a/5, 270a/10, 311b/7, 326a/8, 380a/8, 381b/12
b.-ğaç 135a/14, 157b/10, 187a/6, 304a/5, 310b/9, 329a/14
b.-ğaç ('Akrab bolğaç) 347b/10
b.-ğaç (kış bolğaç) 279a/4
b.-ğaç oħ 255a/14, 262b/9
b.-ğalı 249a/1
b.-ğan 122b/3, 126b/5, 129b/11, 141a/2, 141a/12, 143a/8, 143a/12, 144a/7, 147b/1, 154b/6, 171a/5, 181a/2, 183a/7, 186a/11, 198b/2, 199a/6, 202a/7, 204a/2, 220b/6, 225a/2, 229b/3, 230b/10, 240b/4, 246b/12, 260b/2, 266b/6, 278b/9, 280b/1, 293b/7, 297b/4, 299b/5, 301a/5, 303b/5, 304a/1, 311a/5, 316a/1, 316a/5, 328a/3, 334a/2, 339b/5, 339b/8, 341a/2, 351b/4, 355b/4, 355b/14, 364a/11, 364b/11, 371b/3, 373a/5, 373a/13, 374a/3, 375a/9, 376a/3, 378b/1
b.-ğan bile 156a/6
b.-ğan bol- 289a/14, 289b/1
b.-ğan cihatıdın 325a/10
b.-ğan dék 306b/4
b.-ğan émes 235a/9
b.-ğan émiş 168b/5
b.-ğan kız 167a/12
b.-ğan kıızı 121a/6
b.-ğan maħalda Olduğu zaman. 158b/6
b.-ğan üçün 135b/12, 144b/12, 151b/14, 171b/13, 270a/2
b.-ğan yosunluħ 190b/7, 207a/14
b.-ğan zamān 157b/6
b.-ğanda 138b/13, 163a/3, 175b/12, 185a/13, 187b/1, 189b/14, 210b/7, 245b/7, 359a/12
b.-ğanda (yaruħ bolğanda) 230a/4
b.-ğandın 130b/13
b.-ğandın soñ 157a/8, 168b/1, 218a/12, 264a/8, 287b/4, 299a/11
b.-ğandur 254a/14, 254b/1, 302a/10, 326a/13

- b.-ğanığa** 284a/9
b.-ğanıka 284a/9
b.-ğanımıznı 211a/12
b.-ğanımıznıñ 183b/7
b.-ğanlar 193b/7, 211b/5, 216a/5, 269b/14, 310b/4, 338a/4, 365b/4, 371a/6, 373a/11
b.-ğanlardın 201a/3, 210a/3
b.-ğanlarğa 231b/9, 304b/2
b.-ğanlarğa baka 170b/14
b.-ğanlarnı 351a/11
b.-ğannı 307a/3
b.-ğay 121b/9, 121b/11, 121b/11, 123a/12, 127a/6, 128a/11, 128b/11, 129a/11, 129b/13, 130a/3, 130a/5, 130a/6, 130a/11, 131b/6, 131b/7, 134a/10, 135a/13, 136a/9, 136a/10, 136b/3, 137a/2, 137a/7, 137b/12, 138b/11, 138b/11, 139a/3, 139a/4, 139a/13, 139b/11, 141b/2, 141b/13, 142a/3, 142a/5, 142b/1, 143b/10, 143b/11, 154a/11, 157b/3, 157b/4, 159a/6, 159a/6, 162b/3, 164b/12, 166b/13, 170b/1, 170b/1, 171a/8, 171a/12, 177a/1, 177b/5, 177b/7, 179b/6, 181a/8, 181a/11, 186b/4, 188a/1, 192b/2, 195a/10, 195a/12, 196b/14, 202b/2, 202b/5, 203a/5, 203a/13, 204a/1, 207b/11, 210a/12, 214a/14, 221a/3, 223b/12, 224b/10, 225a/6, 234a/7, 235b/8, 239b/1, 249a/4, 253a/1, 253a/2, 253a/14, 254b/3, 260a/12, 260a/14, 260b/1, 260b/8, 260b/9, 260b/11, 262a/4, 262a/12, 263b/8, 264a/6, 272b/11, 273a/3, 274b/4, 275b/1, 276a/6, 276a/11, 276b/5, 276b/12, 276b/13, 277a/8, 277a/12, 277a/13, 279a/1, 279a/7, 279a/14, 279b/3, 279b/9, 280a/2, 280a/2, 280b/2, 280b/12, 281a/3, 281a/5, 281a/11, 281a/14, 281b/1, 281b/3, 281b/6, 281b/10, 282a/9, 283b/11, 283b/11, 284a/1, 284a/7, 285b/3, 286a/12, 286a/14, 286b/5, 286b/12, 287a/13, 287b/2, 287b/4, 287b/11, 288a/3, 288b/14, 289a/2, 289a/5, 289a/8, 289a/8, 289b/9, 289b/12, 290a/1, 290a/3, 290a/5, 290a/6, 290a/7, 290a/7, 290b/10, 291b/6, 299a/7, 299b/7, 301a/4, 302a/1, 303a/7, 309b/1, 311a/9, 311b/10, 332b/12, 335b/3, 335b/12, 339b/4, 339b/7, 340b/4, 342a/13, 344b/14, 350a/12, 350b/6, 351a/9, 351a/10, 351b/4, 351b/5, 352b/2, 352b/4, 352b/4, 354b/14, 355a/5, 355a/11, 356a/2, 360a/4, 369b/5, 370a/1, 370a/12, 370a/13, 371a/14, 372b/7, 377a/9, 379b/11
b.-ğay dép 268a/13
b.-ğay édi 120a/7, 125a/3, 151a/8, 151a/10, 159a/10, 187a/1, 187a/4, 204a/10, 209a/7, 210a/11, 223b/10, 240a/12, 240b/1, 303b/13, 310a/14, 310b/14, 325a/7
b.-ğay édük 269b/11
b.-ğay mén 249b/3
b.-ğay mu 203a/7, 258b/5
b.-ğaylar 121b/5, 142b/14, 187b/12, 217b/7, 266b/7, 272b/9, 295a/4, 305b/12, 306b/6, 329b/2, 339b/9, 370a/14, 371a/7, 374a/14, 375a/14
b.-ğaylar édi 122b/3
b.-ğu dék 350b/9
b.-ğuluk (ihtıyâc bolğuluk iş bol-) 290b/14
b.-ğumdur 359a/11
b.-ğumızdur 369a/3
b.-ğunça 150a/6, 189a/11, 311a/10, 350b/3, 354b/12
b.-ğunça (tañ atıp yaruk bolğunça) 265b/6
b.-ğusıdur 151b/4, 154a/11, 171a/5, 220b/14, 231b/4, 249b/8, 272a/7, 292a/3, 346a/13, 359b/2, 359b/9, 359b/9
b.-ğusıdur dép 350a/7
b.-madı 138b/5, 139b/9, 155b/14, 162b/1, 163a/10, 166b/13, 169b/1, 169b/11, 205a/5, 212b/6, 226b/6, 233b/6, 233b/7,

247b/11, 250b/9, 252b/1,
252b/1, 285b/2, 298a/12,
306a/4, 311b/14, 334a/9, 376b/5
b.-madılar 213b/10
b.-madım 179b/5, 207b/6,
207b/10
b.-mağan cihatının 344b/8
b.-mağanlarğa 293b/10
b.-mağay 121b/4, 123a/13,
125a/12, 129a/11
b.-mağay édi 154a/14
b.-mağay siz 256a/7
b.-mağı 287b/6
b.-mağunça 141b/1, 159b/8,
236a/4
b.-mağusıdur 224a/14
b.-mağ 158b/9, 299a/10, 335b/11
b.-mağ kérek 270a/6
b.-mañ 255a/6, 360a/14
b.-mas 129b/11, 129b/11,
129b/13, 130a/7, 132b/10,
133b/11, 134b/10, 135a/5,
136a/4, 136b/2, 136b/5, 137a/1,
137b/2, 139b/2, 139b/5, 140a/7,
140a/8, 140a/9, 140a/11,
141a/5, 141b/1, 149a/11,
150a/12, 170b/2, 223a/11,
240a/1, 246a/5, 264b/3,
271b/13, 273a/9, 274a/13,
275b/9, 275b/12, 277a/2,
277b/6, 277b/13, 278a/6,
278b/10, 279a/3, 279b/2,
279b/6, 279b/7, 282a/11,
282b/14, 283a/8, 283b/5,
283b/6, 285a/4, 286a/3, 286b/1,
286b/14, 328a/6
b.-mas (âhir kördüm kim
bolmas) 306a/8
b.-mas dép 176b/11
b.-mas édi 163b/12, 222a/6,
269a/4, 289b/6
b.-mas ékin 277b/9
b.-mas üçün 279a/6
b.-masa 134b/3, 172b/11, 188a/2,
195a/14, 195b/1, 269b/5,
273b/10, 275a/6, 286a/6,
350a/1, 350b/9, 359b/8
b.-masa édi 217a/6, 369b/12
b.-masunlar 254a/9
b.-maydur 236b/7, 284a/11,
349b/5, 358b/13
b.-maydur édi 121b/9, 162a/9,
240b/2, 294b/5, 294b/5, 298b/4,
332a/4

b.-maydur erdi 169b/11
b.-miş 171a/8, 171a/12, 346a/1
b.-mişlar 198a/2
b.-sa 121b/5, 122a/4, 129b/11,
134a/12, 134a/13, 141a/9,
142a/6, 142a/7, 143b/5,
146b/11, 149b/13, 150a/12,
158b/10, 170a/14, 185b/4,
185b/5, 186b/13, 186b/13,
190b/4, 194a/5, 194b/4,
207a/12, 208a/5, 222a/11,
244b/10, 252b/13, 260b/5,
271a/6, 271b/5, 271b/10,
274a/11, 274b/7, 275a/8,
282a/14, 285a/13, 289a/14,
289b/1, 290b/12, 290b/14,
296a/3, 299b/11, 303b/4,
327a/1, 330b/4, 332b/14,
348b/7, 348b/13, 348b/14,
349a/3, 349b/12, 350a/1,
350a/14, 350b/6, 350b/7,
350b/9, 351a/11, 351a/12,
354b/13, 356a/1, 356a/3,
359b/8, 359b/12, 370b/7
b.-salar 147a/13, 259a/11,
354b/14
b.-salar édi 200a/10
b.-sam 295a/4
b.-sam édi 363b/12
b.-sun 256a/3, 263b/1, 359b/10
b.-sunlar 373a/13
b.-uñ 161a/7, 197b/9
b.-up 121b/8, 121b/12, 122b/3,
123a/8, 126b/6, 127b/6,
144a/14, 149b/6, 150b/9,
151b/3, 155a/8, 155b/2, 157a/6,
157a/14, 163a/12, 171a/13,
172b/6, 175a/6, 176b/11,
187a/6, 187b/8, 195b/6,
197b/10, 197b/11, 198b/2,
199b/10, 205b/1, 205b/3,
206a/5, 208a/6, 208b/1,
208b/12, 210b/7, 211a/6,
211b/5, 215a/5, 216b/8, 217a/6,
221b/4, 225a/10, 225b/3,
227a/13, 227b/13, 229b/14,
234a/13, 235b/8, 236b/13,
237a/3, 238b/10, 239a/5,
246b/9, 247a/3, 248b/6, 249b/5,
250a/14, 253a/5, 253a/11,
254a/4, 257b/6, 261b/11,
263a/10, 266b/4, 269a/13,
287b/6, 287b/6, 294a/13,
297b/5, 298b/5, 299a/7, 300a/2,

301a/12, 301b/7, 301b/13,
 301b/14, 302a/2, 304b/4,
 304b/7, 306a/1, 306a/12,
 306b/9, 307a/6, 308a/6, 308b/4,
 315b/7, 326b/3, 326b/6,
 329b/10, 332b/1, 334b/10,
 334b/14, 336b/12, 338a/2,
 340a/5, 343a/2, 343a/5,
 347b/13, 348a/5, 353b/13,
 354b/4, 355b/11, 360b/1,
 363b/11, 368a/7, 370b/4,
 371a/3, 374a/1, 374b/1,
 375a/13, 376b/3, 381a/2

b.-up édi 121b/7, 124b/8,
 132a/11, 146a/3, 148a/13,
 151b/2, 154a/6, 155a/10,
 157b/4, 158a/10, 158b/12,
 161b/6, 164a/9, 164a/11,
 164b/3, 166b/11, 167b/12,
 168a/3, 168a/8, 168a/12,
 168b/1, 168b/6, 168b/8,
 169a/12, 174a/8, 174b/3,
 175a/2, 180a/5, 187b/11,
 190b/7, 195b/3, 197b/13,
 198b/1, 201b/6, 203b/11,
 211b/4, 212b/13, 219a/14,
 229a/2, 239a/4, 239a/7, 240b/9,
 244b/5, 246b/10, 246b/12,
 248a/7, 250b/1, 251a/7, 252b/3,
 256a/11, 260a/7, 271a/7,
 271a/8, 271a/10, 272a/5,
 280a/13, 293b/2, 312b/5,
 326b/14, 327b/3, 330a/7,
 330a/10, 331b/8, 332a/5,
 334b/1, 337a/5, 352b/7,
 353b/11, 360a/10, 360b/4,
 364a/10, 365a/7, 367b/13,
 374b/1, 380a/2, 380b/7

b.-up édi (bir päs bés geri bol-) 376b/2

b.-up édi (géçeniñ avvalğı pahasından altı geri bol-) 370a/4

b.-up édi (géçeniñ avvalğı päsindən bés geri bol-) 353b/11

b.-up édi (iki päs bol-) 243b/10

b.-up édi (üç pahas bol-) 371b/2

b.-up édiler 167a/9, 225a/3,
 246a/2, 328b/4, 372b/5

b.-up édük 193a/8

b.-up ékendür 164a/4, 166b/10

b.-up érdi 235a/10

b.-up sén 348a/14

b.-up tur- 196a/5, 281a/12,
 371a/4

b.-uptur 128a/7, 128b/10, 130a/2,
 132b/1, 132b/3, 132b/6, 132b/7,
 132b/12, 133b/2, 133b/13,
 134a/5, 135a/1, 135b/3,
 135b/14, 136a/11, 136a/13,
 136b/12, 137a/2, 141a/10,
 141b/11, 141b/12, 148a/4,
 149a/11, 152a/1, 158a/14,
 160b/1, 164a/7, 171a/1, 171b/3,
 173b/13, 176a/12, 178a/14,
 181b/1, 188b/12, 189a/1,
 203a/2, 217b/2, 220a/1,
 220b/13, 222a/1, 222a/1,
 223a/13, 223a/14, 223b/2,
 223b/7, 224a/3, 224a/6, 224a/6,
 224a/9, 229b/11, 230a/8,
 230a/10, 230a/11, 239b/7,
 245a/11, 245b/10, 249b/2,
 251a/1, 252a/4, 252a/4,
 255a/13, 255b/7, 260b/2,
 260b/7, 270a/14, 270b/2,
 271b/8, 272a/11, 272a/13,
 273a/12, 273a/14, 273b/4,
 273b/6, 274a/13, 274a/14,
 277b/1, 289b/14, 290b/2,
 300b/9, 300b/9, 301a/7,
 301b/10, 309b/9, 325a/3,
 325b/12, 327b/5, 327b/7,
 328a/5, 329b/4, 332b/11,
 333a/5, 333a/7, 334b/2,
 335a/10, 335b/2, 335b/4,
 339b/2, 341a/3, 341a/5,
 341b/12, 342a/1, 342a/10,
 343b/11, 345b/8, 356b/13,
 372b/9, 380b/11, 381a/10

b.-uptur (né boluptur) 212a/9

b.-upturlar 150a/6, 200a/8,
 216a/4, 247b/2, 270b/10,
 271a/4, 271a/9, 289b/14

b.-ur 123a/4, 126a/13, 129a/13,
 129a/14, 129b/8, 129b/8,
 129b/8, 129b/9, 130a/3, 132a/7,
 132a/7, 132a/7, 133b/6, 133b/7,
 133b/8, 133b/9, 133b/10,
 133b/11, 134a/6, 134b/4,
 134b/10, 135a/2, 135a/4,
 135a/5, 135a/7, 135a/11,
 135b/9, 136a/1, 136a/2, 136a/3,
 136a/4, 136a/5, 136a/12,
 136a/13, 136a/13, 137a/7,

137b/14, 138a/1, 138a/14,
 138b/2, 138b/3, 139a/7, 139a/9,
 140b/3, 140b/3, 140b/4,
 140b/10, 140b/11, 141a/2,
 141a/5, 141a/7, 141a/7,
 141a/11, 141a/12, 141a/13,
 141b/4, 141b/5, 141b/10,
 142a/1, 142a/2, 142a/9,
 142a/10, 142b/12, 143a/5,
 147a/7, 162b/7, 165b/9,
 167b/10, 170a/6, 170b/3,
 171b/10, 179b/14, 180b/10,
 181a/9, 184b/9, 198a/13,
 198b/2, 202a/10, 202a/11,
 202a/13, 204a/3, 204a/3,
 207a/4, 215a/6, 215a/8,
 219a/12, 223b/4, 225b/5,
 230a/10, 246a/5, 257a/2,
 257b/2, 264a/11, 270b/1,
 271a/12, 271b/2, 271b/3,
 273a/14, 274b/13, 274b/13,
 275b/5, 275b/10, 275b/11,
 275b/13, 275b/14, 275b/14,
 276b/9, 276b/11, 276b/14,
 277a/2, 277a/3, 277a/10,
 277b/4, 277b/6, 277b/8, 277b/8,
 277b/9, 277b/12, 278a/1,
 278a/2, 278a/3, 278a/5, 278a/5,
 278a/6, 278a/6, 278a/7,
 278a/14, 278b/4, 278b/9,
 278b/10, 279a/3, 279a/6,
 279a/10, 279a/13, 279a/13,
 279b/2, 279b/5, 279b/7, 279b/8,
 279b/10, 279b/14, 280a/4,
 280a/4, 280a/8, 280a/10,
 281a/2, 281b/13, 282a/10,
 283a/2, 283a/3, 283a/5, 283a/5,
 283a/6, 283a/13, 283a/14,
 284b/13, 284b/14, 285a/1,
 285a/1, 285a/3, 285a/7,
 285a/10, 285b/7, 285b/11,
 286a/1, 286a/10, 286a/10,
 286a/10, 286a/11, 286a/13,
 286b/1, 286b/13, 286b/14,
 287a/1, 287a/1, 288a/2,
 288a/11, 288a/11, 290a/8,
 290a/14, 296a/9, 301a/11,
 304b/10, 304b/12, 305b/6,
 307a/1, 307b/7, 311b/5,
 316a/10, 328b/10, 333b/2,
 333b/4, 339b/14, 341b/2,
 342a/8, 343b/9, 346a/11,
 347b/13, 348b/1, 349b/8,
 354a/8, 354b/3, 354b/5, 354b/6,

360b/3, 360b/6, 372b/2, 372b/9,
 377b/10
b.-ur édi 120a/12, 120b/5,
 121a/3, 132a/12, 152b/11,
 159b/5, 163b/8, 169b/8,
 169b/10, 173b/2, 175b/9,
 176b/9, 179a/12, 181a/5,
 186a/13, 186b/4, 192b/12,
 193b/11, 193b/12, 199b/13,
 200a/13, 206b/8, 229b/5,
 240b/7, 243a/6, 252b/13,
 252b/13, 253b/3, 308a/12,
 349a/4, 369b/13
b.-ur édim 379b/4
b.-ur émiş 135b/1, 146a/6,
 226b/14, 275a/4, 281b/11,
 282a/4, 282b/14, 283a/9,
 284a/6, 286a/2, 330b/7, 343a/1,
 364b/5
b.-ur mu 199b/11, 205a/6, 349a/9
b.-ur sên 312a/5
b.-ur üçün 130a/9, 282b/4,
 359a/5
b.-urı 359a/3
b.-uridin 380b/9
b.-urın 236b/10
b.-urlar 125b/6, 126b/1, 126b/3,
 205b/1, 206b/12, 257a/1,
 268b/5, 305b/13, 325b/4,
 338b/3, 347b/2, 347b/3,
 347b/12
b.-urlar dép 256b/7
b.-urlar érđi 148b/12
b.-urnı 146a/4
b.-urumuzğa 223b/13
 2. Doğmak.
b.-ğanınıñ 357b/6
 3. Bulunmak, kalmak.
b.-dum 188b/5, 188b/6, 190a/12,
 212a/3, 242b/3, 259a/12,
 326b/13, 342b/6
b.-dük 250b/10, 358a/14
b.-ğan 244b/9, 338b/9, 348a/1
b.-ğay 202a/6
b.-mağını 202a/8
b.-mağlarınıñ 213b/9
b.-sa 359b/2
b.-sun 348b/13, 348b/13
b.-up 219a/1, 235b/7, 267b/13,
 327b/4
 4. Yetişmek, büyüme, olmak.
b.-adur 284b/1
b.-sun 220a/8
b.-ur 284b/1

5. -sa / -se şart kipi ile imkân veya imkânsızlığa, -p zarf-fili ile ise sadece imkânsızlığa işaret eden olumsuz bir yapı oluşturur.

b.-adur (oķusa bol-) 349b/2, 349b/5

b.-adur (yése bol-) 282b/6

b.-adur (yése boladur) 284a/9

b.-ġay (tarāzū kılsa bol-) 344a/13

b.-madı (yürünüp bolma-) 367b/9

b.-mas ('ayb kılip bolmas) 264b/4

b.-mas (bakıp turup bolmas) 350b/10

b.-mas (dép hem bolmas) 283a/1

b.-mas (ınansa bolmas) 278a/14

b.-mas (kılip bolmas) 127b/14

b.-mas (kirip bolmas) 232b/13

b.-mas (ötüp bolmas) 130b/13

b.-mas (ötse bolmas) 131a/11

b.-mas (tüşüp bolmas) 141a/8

b.-mas (yatıp bolmas) 129b/13

b.-mas (yétkürip bolmas) 144b/9

b.-mas (yürüp bolmas) 133b/3, 140b/14

b.-mas édi (çıķıp bolmas édi) 161a/14

b.-mas édi (ötüp bolmas édi) 160b/13

b.-maydur (atıp bolmaydur) 291a/14

b.-maydur (körüp bolmaydur) 291b/5

b.-ur (barılsa hem bol-) 355b/1

b.-ur (kılip bol-) 330b/4

b.-ur (yasasa bol-) 299b/12

b.-ur (yése bol-) 283b/3, 283b/8
[= 1911]

ābādān bol- 139a/3

'ācız bol- 147a/13, 147b/1, 308b/2

aflic bol- 174b/3

afsurda bol- 346b/5

āhastarak bol- 204a/6

'ahd bol- 123a/12, 124b/8

āhır bol- 220b/13, 299a/9

aķsam bol- 331b/2

aķ bol- 278a/5, 285a/7, 287b/10

aķ saķallık bol- 164a/11

'aķldın bahravar bol- 185b/4

altmış bol- 289b/14

anda oķ bol- 326b/13

andaķ bol- 151b/10, 285a/7

andaķ bolma- 236b/7

anvā' bol- 284a/10

'arak 'arak bol- 236a/4

aralda bol- 379b/4

'arız bol- 156b/12

'arıza bol- 346b/4

artuķ bol- 199b/11

'arzi bol- 351b/3

aş kıatıġı bol- 282b/7

at miñünçe fırsat bol- 233b/7

atıġa bol- 230b/8, 326b/6

atlanmaķ bol- 381b/12

āvāra-ı yazı bol- 324b/13

avval bol- 294b/5

aytmaķ maķāmıda bol- 252b/9

az bol- 254a/14

āzarda bol- 249a/1

'āzım bol- 163a/3

azrak bol- 120a/7, 349b/8, 350a/1

bad-baķtılık maķāmıda bol- 200a/10

bad ġümān bol- 225a/13

badraķa bol- 360b/1, 381a/2

baķşış bol- 312b/8

bā'ış-ı zaķk u baķāşat bol- 328a/13

bā'ış bol- 245b/11, 363b/12

balāyī bol- 162b/7

bālīda bol- 282b/9, 283a/13, 283a/14, 283b/5

bar-sarī bol- 311a/7

bar-ķaraf bol- 153a/10, 235a/11, 254a/6

barābar bol- 143b/10

barīn bol- 123a/12, 203a/6, 207b/5, 207b/10

barmaķ bol- 213b/8

barur bol- 327a/1

başlık başıġa bol- 256b/7

bāyista bol- 159a/6

be-teng bol- 250b/2

bég bol- 171a/13, 175a/2

bısyār bol- 132a/7, 133b/6, 134a/6, 135a/4, 136a/13, 137a/7, 157b/1, 176b/9, 231b/3, 278a/2, 286b/5

bi-andāza bol- 157a/6
 bi-çāra bol- 172b/6, 298b/5,
 301b/7, 304b/12
 bi-fāyıda bol- 158b/14
 bi-ḥad bol- 250a/5
 bi-ḥālraḳ bol- 306a/12
 bi-iḥtīyār bol- 126a/13,
 157b/8
 bi-ı'tikād bol- 181a/9
 bi-maza bol- 228a/1, 250a/12,
 283b/4
 bi-pāy bol- 123a/8, 308b/4
 bi-ṭakat bol- 197b/10, 197b/11
 bile bol- 144a/14
 bir dék bol- 140b/3
 bir élikçe kalınlığı bol-
 254b/3
 bir élikdin kalınraḳ bol-
 254b/5
 bir ḥalātı bol- 171b/2
 bir kürüh bol- 351b/5
 bir sir bol- 352b/4
 bir yamanlıkları on bol-
 213b/14
 bir yerde bol- 189b/14
 birer birer bol- 231b/2
 bolḡan bol- 289a/14, 289b/1
 buland bol- 140b/11, 157b/4,
 282b/14
 bunyād bol- 293b/4, 300a/3,
 353b/14
 buta buta bol- 284b/1, 287a/1
 cam' bol- 298b/4
 cānı amānda bol- 123a/12
 cannat bol- 202a/13
 çağır bol- 246b/8
 çağır maclısı bol- 240a/6,
 240b/2, 243a/3, 245b/6
 çağır şuhbatı bol- 220b/3,
 235b/3, 240a/10, 240b/7,
 241a/2, 241b/6
 çapḳunga bol- 301a/11
 çapmış bol- 164b/12
 çerik bile bol- 348a/1
 çıkaradurḡan bol- 259a/11
 çirāḡān bol- 253b/3
 çirkinī bol- 290b/7
 çüçük bol- 283a/9, 287a/11
 daf' bol- 299a/11, 306b/12
 daḡdaḡa bol- 249b/7
 dah-dar-dah bol- 378b/1
 dalil bol- 205a/6
 dalili bol- 346a/13
 dem kılḡan dék bol- 306a/12

dānişmand bol- 164a/4
 dāru'l-ḥarb bol- 272a/5
 dast-andāz bol- 268a/13
 dast-pāça bol- 206a/5
 dast u giribān bol- 150b/9
 dast u pāça bol- 306a/1
 démiş bol- 272b/9
 deng ü ḡayrān bol- 196a/5
 derviş bol- 240b/9
 dervişlik daḡdaḡası ḡalīb
 bol- 329b/10
 dil-şikeste bol- 122b/3
 dilir bol- 336b/12
 dirig bol- 253a/2
 direng bol- 120b/5, 364a/13
 divān-ḡāna bol- 360a/4
 divān bol- 177a/7
 él bol- 255b/7
 élikçe bol- 289a/8
 emn bol- 132a/3
 esir bol- 218a/10
 fāriḡ bol- 150a/6, 157a/8,
 208b/1, 307a/6, 329a/14
 farmān bol- 124b/9, 127a/4,
 147a/10, 157b/14, 203b/13,
 216b/10, 217b/2, 217b/3,
 217b/7, 219a/3, 224a/1, 248b/6,
 250a/13, 259a/3, 259a/13,
 264a/2, 264a/4, 266b/5,
 266b/12, 299b/6, 303b/6,
 311b/11, 311b/12, 316a/7,
 325b/7, 332a/11, 333a/13,
 334a/11, 336a/4, 337b/12,
 345a/11, 345b/8, 348b/6,
 350b/5, 351a/11, 351b/8,
 351b/10, 353a/2, 354b/13,
 357a/1, 362a/6, 362b/3,
 363b/12, 363b/14, 365a/7,
 366b/9, 368b/4, 369b/11,
 372b/3, 372b/7, 372b/9, 372b/9,
 373a/1, 374a/13, 374b/1,
 375a/12, 377a/12, 380a/2
 farmānlar bol- 146b/11,
 361a/11
 farzand bol- 220a/6
 fath bol- 218a/7, 218a/12,
 234b/11, 335a/5
 favt bol- 301b/14
 furşat bol- 139b/9, 140a/7,
 212b/6, 255a/14, 376b/5
 ḡafil bol- 305b/13, 348a/14,
 360a/14
 ḡalaba bol- 135a/2
 ḡalīb bol- 165a/11

ğark-ı öl bol- 297a/5, 376b/7
 ğark bol- 241a/4, 250b/9,
 328b/10, 363b/11, 372b/2,
 374b/1
 ğavgā bol- 198a/13
 ğavgā vu ızdıhām bol-
 353b/6
 ğāzi bol- 325a/1
 gende bol- 284a/9
 germ bol- 190a/9
 giriftār bol- 175a/6, 199b/8,
 306b/9, 347b/13, 354b/5
 ğurra bol- 205b/3
 gül-i şaftālū dék bol- 341b/2
 ğabar-dār bol- 163a/12,
 198a/2, 205b/1, 221b/4, 233b/6,
 301a/12, 315b/7
 ğabar bol- 244b/10
 ğacal u munfa'ıl bol- 366a/4
 ğadaki bol- 311b/10
 ğadak bol- 311b/14
 ğākım ü farmān-ravā bol-
 203a/7
 ğal bol- 240b/2
 ğalāş bol- 126b/6, 168b/14,
 195b/6, 198b/2, 247b/10,
 261b/11, 306b/1, 346a/12,
 346b/6
 ğālīm mutağayyır bol-
 307a/1
 ğālīşa bol- 359a/3
 ğālīşağa yavuğ bol- 351a/11
 ğam-ciĥat bol- 302a/2
 ğam-rāh bol- 121b/8
 ğāmısı bol- 333b/4
 ğaml bol- 359b/9
 ğammām bol- 300a/6
 ğamvār bol- 157a/14, 339b/5
 Ğan-zāda Bēğimdin bol-
 121a/6, 167a/12
 ğarāb bol- 144b/12, 286a/13,
 286b/1, 360b/3, 380a/2
 ğarb sarı bol- 324b/14
 ğarc bol- 271b/13
 ğarīf-ı maclıs bol- 180a/5
 ğāşıl bol- 176b/11, 214a/14,
 285a/4, 285a/13
 ğaşır bol- 266b/4
 ğātır cam' bol- 345b/1
 ğātır-ğvāh bol- 344b/8
 ğātırđın raf' bol- 360b/14
 ğātırđar cam' bol- 345b/1
 ğātır tamām cam' bol-
 298b/4

havā taşırđın bol- 338a/10
 ğayātu munkatı' bol- 285a/3
 ğayf bol- 253a/1
 ğaylı bol- 228a/1, 291b/3
 ğayratı bol- 145b/1
 ğazān bol- 245b/10, 246b/12,
 248a/7
 ğāzır bol- 163b/12, 183a/6,
 187a/13, 187b/8, 305b/12,
 306b/6, 329b/2, 355b/11
 ğazīna bol- 359b/10
 her-reng her-reng bol-
 279b/6
 ğımmat u cur'atı bol- 194a/5
 ğıţābı bile muğāţab bol-
 363a/4
 ğoş-reng-i ğazān bol-
 245a/11
 ğoş-ţa'm bol- 286b/12, 287a/5
 ğoşası dék bol- 285a/1
 ğüb bol- 129b/8, 140b/3,
 202a/10, 246b/10, 246b/12,
 282b/8, 286a/10, 291a/10
 ğukm bol- 239b/5, 258a/9,
 337b/13, 338a/3, 339b/8, 351a/1
 ğursandlığı bol- 380b/9
 ğüşđın aşar bol- 185b/5
 ğuşyār bol- 249b/5
 'ıbrat bol- 196b/14
 iğlāş mağāmıda bol- 350b/9
 iğsān mağāmıda bol- 155b/2
 iğtimālı bol- 368a/13
 iğtiyāc bol- 271a/6, 274a/11,
 290b/12, 290b/14, 350a/1,
 350b/9
 iğtiyāc bolğu dék iş bolma-
 350b/9
 iğtiyācı bol- 177b/5
 iğtiyāclığ iş bol- 350b/7
 iğtiyār bol- 169a/12
 iğtiyāţ bol- 265a/3
 iğtiyāţ mağāmıda bol-
 268b/5
 ilğamak bol- 206b/12
 'ımārat bol- 339b/7
 in'ām bol- 235a/6, 237a/14,
 240a/7, 245b/3, 245b/4, 294a/4,
 297a/2, 297a/3, 309a/11,
 351a/1, 351a/2, 352b/1, 352b/3,
 352b/6, 352b/9, 352b/10,
 352b/12, 357b/1, 357b/4,
 362a/5, 362a/6, 363b/12,
 364b/11

in'âmlar bol- 352b/6,
 352b/14, 354a/2
 'inâyat bol- 161a/12, 220b/4,
 232a/4, 232a/5, 232a/8, 233a/9,
 296b/11, 302b/12, 305a/1,
 326b/11, 352a/13, 352b/7,
 352b/9, 382a/2, 382a/3
 'inâyat maqâmıda bol-
 326b/3
 'inâyat u şafkat maqâmıda
 bol- 127b/6
 'inâyat u tarbiyyat maqâ-
 mıda bol- 151b/4
 'inâyatı bol- 354b/4
 'inâyatlar bol- 353a/1
 ısıq bol- 291b/5
 ıstıgfâr u i'tızâr maqâmıda
 bol- 253a/11
 i'tıbâr u ihtiyâr bol-
 172b/12, 205a/8
 içerleri bol- 190b/4
 içide bol- 300b/9
 iki nav' bol- 286b/9
 iki üç ay bol- 256a/11
 inçke bol- 287b/6
 inçkerek bol- 280a/8
 inisi bol- 352b/2
 iş bol- 290b/14
 kabız bol- 270b/13, 271a/4,
 271a/7, 271a/9, 272a/3, 294a/13
 kaçarıları bol- 274b/7,
 332b/14
 kadam bol- 370a/1
 kâfir bol- 290a/13
 kâhillik bol- 325a/9
 kalğan bol- 186b/13
 kalın bol-¹ 275b/5
 kalın bol-² 136a/13, 140b/10,
 141a/7, 141a/12, 184b/9,
 275b/13, 275b/14, 275b/14,
 283a/13, 283a/13, 291a/9,
 364b/5
 kalın u bi-had bol- 142a/10
 kamrak bol- 210a/11, 219a/14,
 271a/12, 364a/12
 kapkara bol- 219a/12
 kapkara renglik bol- 219a/11
 kaşd kılur maqâmıda bol-
 170a/6
 kaşıda bol- 121a/3
 katkan bol- 197b/13
 kayım bol- 266b/11, 315a/5
 keç bol- 146a/3, 161b/6,
 187b/11, 195a/3, 217a/6,

252b/3, 257b/2, 260b/11,
 325a/10
 keçmek bol- 338b/3
 ked-hüda bol- 346a/2
 kem bol- 130a/3, 136a/9,
 141b/2, 166a/4, 202b/2, 282b/6,
 331b/3, 342a/8, 348b/1
 kemrek bol- 204a/10
 keñrek bol- 327b/3
 kérek bol- 143b/5
 keyfiyyat bol- 187b/1,
 250a/11
 kılğan bol- 186b/13
 kıpkızıl bol- 133b/9
 kırk elliğ qarı bol- 340b/4
 kıskarık bol- 240b/1
 kızıl bol- 278a/5, 278b/10,
 287b/11
 kiçik bol- 283b/6
 kiçikrek bol- 277a/8, 278a/1,
 278a/7, 280b/2, 281a/3,
 281a/14, 286b/14
 kindiklik bol- 286a/10
 kirilür bol- 222a/11
 koşulgaçı bol- 256a/7
 koşulmak bol- 120b/10
 köl bol- 339b/14, 343b/9,
 343b/11
 kömek bol- 217b/7, 256a/3,
 309b/1, 370a/14
 köñli kavî bol- 122b/3
 köñlümga tanbîhi bol-
 358a/13
 köñlige yétmiş bol- 195a/12
 köp bol- 130a/9, 204a/3,
 277b/9, 278b/4, 286a/10, 360b/4
 köprek bol- 192a/5, 225b/5,
 274b/13, 279b/14, 303b/13,
 305b/6
 kulluq maqâmıda bol-
 216b/8
 küdürat bol- 296a/3
 küdürat u niķâr bol- 162b/3
 lâķab bol- 172b/13, 205a/9
 lâyık bol- 166b/13
 lâzım bol- 162b/14
 laziz bol- 282a/10
 mabzül bol- 211b/6
 maclis bol- 236b/12, 251a/8
 ma'cun şuhbatı bol- 344b/3
 ma'cunı bol- 229a/2
 madadı bol- 355a/11
 mafhüm bol- 349b/5

- mağlûb bol-** 167a/3, 167a/5, 311b/5
mahsûs bol- 138b/1, 138b/2, 138b/3, 138b/5, 251a/4
mahzûz bol- 245a/14
makâm bol- 364a/4, 377b/14, 379a/11
makbûlî bol- 346a/11
maqtûl bol- 354b/6
ma'lûm bol- 129b/13, 138b/1, 140b/5, 153a/11, 171a/5, 179a/12, 198a/2, 203a/9, 211b/4, 223a/7, 239a/7, 254b/5, 267a/12, 285b/2, 285b/3, 289b/6, 289b/9, 289b/12, 292a/3, 306a/4, 326b/5, 350a/7, 359a/7
ma'lûm u muşahhaş bol- 293b/2
mamnû' bol- 213b/10
ma'mûr bol- 177a/1
mânî' bol- 188a/2, 276b/5, 276b/9, 360b/4
manzûm bol- 252b/13
marbûṭ u mazbûṭ bol- 359b/2
mardâna bol- 161a/7
marḳûm bol- 252b/13
maşlahat bol- 207a/12, 349b/12
masmû' bol- 279a/10, 381a/6
masmûm bol- 170b/5
mast bol- 143a/8, 143a/12, 227b/13, 237a/3, 245b/7, 246b/9, 248b/6, 250a/14, 250b/1
mastlar bol- 246a/2
maştûr bol- 177b/7, 201a/3, 359b/9
maşgûl bol- 150a/2, 164a/3, 217b/8, 231b/12, 247b/1, 257a/1, 266b/7, 266b/13, 267a/2, 297b/5, 302b/10, 326a/13, 339b/9, 344b/1, 370a/12, 370b/2, 371a/3, 371a/7, 373a/13, 374a/14, 376a/11
maşhûr bol- 180b/2, 206a/13
maşhûr u ma'rûf bol- 171a/11
maşmûl bol- 211b/5
mavfûr bol- 177a/1
mavkûf bol- 325b/12, 326a/8
mavsûm bol- 215b/3, 302a/11, 337a/5
ma'yûb bol- 168b/1
ma'yûbraḳ bol- 309b/9
ma'yûs bol- 215a/5
ma'zûl bol- 173a/9
mekş bol- 332a/1, 336a/8, 362a/8
mekş ü direng bol- 192a/9
mén dégen dék bol- 265a/12
meşkûr bol- 177a/1
mezkûr bol- 141a/2, 141a/12, 144a/7, 151b/4, 154a/6, 158a/14, 159b/3, 169b/11, 169b/13, 170b/14, 174a/7, 175b/5, 177a/13, 177b/7, 178a/1, 181a/2, 182a/3, 187a/6, 193b/7, 198b/2, 202a/7, 203b/11, 205a/4, 207a/14, 209a/6, 210a/3, 211b/5, 212b/4, 212b/13, 216a/5, 220b/6, 225a/2, 229b/4, 230a/1, 231b/4, 242a/1, 249b/8, 251a/7, 252a/4, 252b/7, 260b/14, 271b/14, 272a/7, 272b/1, 278b/9, 284b/12, 285a/6, 301a/5, 304a/1, 304b/2, 305b/6, 306b/4, 311b/2, 314b/1, 326a/7, 326b/14, 326b/14, 328b/3, 328b/13, 334b/1, 341a/2, 351a/11, 351b/4, 355b/14, 369a/2, 376a/3
mezkûr u mastûr bol- 179b/3, 293b/2
mölçer kılğan bol- 356a/1
mubtahic u masrûr bol- 267a/7
mücıb-ı nâ-ümidlik bol- 122a/11
mücıb-ı ümidvârlık bol- 120a/12
muğlak bol- 349b/7
muḥarriḳ ısıtma bol- 233a/12
muhayyâ bol- 235a/10
muhayyâ vu mükemmel bol- 311a/10
muhım bol- 176b/11
muḥkem bol- 331b/1
muḳâbala bol- 347b/12
muḳarrar bol- 127b/7, 148a/13, 186a/11, 197a/11, 207a/14, 230b/10, 236a/14, 240b/4, 258a/4, 259a/2, 295b/8, 295b/12, 303a/7, 303b/5, 316a/1, 316a/5, 329b/1, 351a/7, 355b/13, 365b/4, 369a/1,

372b/5, 373a/11, 373a/13,
 374a/3, 375a/6, 375a/9, 377a/8,
 378a/2
mukarrar u mu'ayyan bol-
 229b/1
mulakat bol- 185b/10
mulaki bol- 155a/8
mulakkaḥ bol- 173b/13,
 176b/7, 178a/14, 276a/4, 302a/4
mulazamatıda bol- 123a/7,
 164a/9
mulazamatta bol- 303a/7,
 377a/9
mulazımı bol- 123a/7
mulhak bol- 347b/2
mulzam bol- 159b/9, 255a/4
munmad bol- 250b/4
muncar bol- 253a/6
mundak bol- 349a/9, 369b/12
mundaklar bol- 235a/9
munfa'il bol- 227b/6, 244a/2
munin bile bol- 370a/13
munqalib bol- 304b/4, 304b/7
munqatı' bol- 273b/4, 302b/4
muntaḥi bol- 223b/2, 270b/1
murattab u mukemmel bol-
 300a/8
murid bol- 166b/10
musahḥar bol- 170a/14,
 269a/2, 269a/4, 348b/14
musallaḥ bol- 138b/13,
 210b/7, 269a/13, 270b/10
muşammam bol- 158a/4
musta'id bol- 311b/7
musta'id u mukemmel bol-
 371a/4
mustamāl bol- 308a/6
muşahḥaş bol- 289b/13
muşahḥaş u ma'lüm bol-
 316a/10, 348a/10, 358b/3
muşarraf bol- 304a/7
muta'aşşır u muta'allım
bol- 234a/1
mu'tabar bol- 170b/2, 170b/3
mu'tad-bih işi bolma-
 358b/13
mutaharrık bol- 134b/3,
 138a/14
mutalaffız bol- 279a/11,
 282b/4
mutanabbıh bol- 235b/8,
 253a/14
mutanaffır bol- 227a/13
mutaraddıd bol- 211a/6

mu'tarif bol- 187a/6
mutaşarrıf bol- 175b/12,
 210b/7, 213a/6, 215a/8,
 223b/13, 225a/3, 225b/3,
 229b/14, 299a/7, 328b/4,
 328b/14, 329b/4, 333b/2
mutavaccıh bol- 120b/14,
 122a/4, 146a/4, 146b/14,
 150b/2, 156a/6, 156a/12,
 160a/13, 160b/7, 161a/3,
 171a/5, 183b/1, 184b/3, 185b/8,
 186a/9, 187b/12, 188a/13,
 199a/6, 207a/13, 207b/3,
 209b/1, 210a/14, 211a/12,
 213b/2, 213b/8, 214a/4,
 216a/13, 222b/1, 224b/5,
 235b/4, 238b/10, 239b/4,
 242b/2, 247b/13, 254b/2,
 257a/2, 259b/11, 261a/5,
 262b/6, 263a/10, 299a/10,
 299b/8, 301b/14, 307b/7,
 310a/3, 315a/13, 326a/8,
 335b/11, 350a/12, 350b/6,
 354b/12, 354b/14, 356a/7,
 356b/13, 359a/11, 369b/10,
 373a/9, 373b/2, 374a/2,
 375a/14, 380a/8
mutavahhım bol- 225a/10
mutavallıd bol- 215b/1,
 302a/10
mutazarrır bol- 121b/5,
 277b/9
muṭi' u munqād bol- 275b/12
muttafiḳ bol- 343a/2
muvaḥḥaḥ bolmış bol-
 171a/12
muyassar bol- 170b/2,
 170b/3, 222a/6, 235b/8,
 247b/11, 354b/14
muyassar u muşahḥar bol-
 348b/13
muzāḥım bol- 151b/14,
 158b/9
muzāyaka bol- 123a/13
muḫtarıb bol- 199b/10
mukemmel ü musta'id bol-
 370b/4
münker bol- 208a/6
nā-ma'lüm bol- 193a/2
na-muşahḥaş bol- 193a/10
nā-ma'mūr bol- 359b/8
naḳd-ı in'āmlar bol- 293b/8
naḳd-ı in'āyat bol- 268b/14
naşa' bol- 189a/11

navbat navbat bol- 331a/13
 néçük bol- 236b/10
 nişin bol- 270b/13
 nikâh bol- 121a/7
 nilufar bol- 369b/5
 nöker bol- 123b/12, 192a/12,
 192a/13, 198b/1
 oğlu bol- 346a/1
 oğul bol- 220a/8
 olturuşluk bol- 299b/11
 on iki karı bol- 351a/9
 öksük bol- 223a/11
 öksümes bol- 129a/14
 ölüm vahmı bol- 194a/8
 örük dırahtıça bol- 287a/3
 öyleri bol- 300a/6
 öz amalığa giriftâr bol-
 160a/3
 Özbek gunçasıdın bol-
 167a/9
 özge bol- 295a/10
 özgeçerek bol- 156b/8
 pād-şâh bol- 172b/9, 185a/13,
 271a/10, 271b/3, 271b/7,
 271b/8, 271b/9, 271b/10,
 301b/10, 302a/2
 panâh bol- 194b/1
 panc-berge bol- 287b/11
 pâra pâra bol- 331b/6
 parişân bol- 325b/4
 pâst bol- 330b/4
 paşimân bol- 159b/7, 170b/3,
 360b/6
 paydâ bol- 150b/1, 157b/4,
 189b/4, 191b/14, 194b/12,
 222b/4, 246a/5, 252b/1, 262b/9,
 273a/14, 287b/6, 287b/6,
 300a/7, 310b/9, 315b/13,
 316a/6, 364a/10, 364a/11,
 365a/4
 paydâ bolmış bol- 171a/8
 payvast bol- 342a/1
 payvasta bol- 213a/8
 pecmurda bol- 287b/9
 pişmân bol- 332b/1
 pur-anvâ' bol- 276b/14
 râm bol- 280a/13, 280b/3
 rânâ bol- 343a/5
 ravân bol- 294b/5, 373b/1
 rây-ı munçalıb bol- 301b/13
 râzi bol- 129a/11, 155b/14,
 205a/5, 207b/6, 304b/10
 renglik bol- 219a/11, 279a/13

rı'âyati vu şafkatı
 maķâmıda bol- 151b/3
 rızâ bol- 207b/10
 rişa rişa bol- 285b/8
 rıza rıza bol- 376b/6
 rizandalık bol- 251b/13,
 253a/5, 254a/4
 rû-ba-rû bol- 149b/6,
 208b/12, 210a/10, 210a/11,
 234a/10, 270a/10
 ruşsat-ı 'âm bolgan
 yosunluk bol- 190b/7
 ruşsat bol- 238a/6, 250a/2,
 299b/9, 357b/6
 ruşsat maķâmıda bol-
 159b/5
 sabab-ı kudûrat bol- 121b/9
 sabab-ı rı'âyati vu
 tarakkısı bol- 150b/6
 şâbit bol- 378b/6
 şabt bol- 316a/11
 sabz bol- 132a/11
 sabzrak bol- 285a/8
 şâdir bol- 124a/1, 134b/4,
 159b/8, 206a/9, 206b/8,
 307a/11, 381a/10
 şafalık bol- 249b/2
 sâhib-'uzr bol- 330a/13,
 331a/1
 şahrâ'i bol- 283b/3
 şahrây bol- 283b/3
 şalâh-ı davlat bol- 208a/5,
 348b/7, 350a/14, 350b/6
 sar-afganda vu hacal bol-
 200a/8
 sar-ancâm bol- 368a/7
 sar-dâr bol- 154a/11
 sar-nigün bol- 281a/12
 sarâsıma bol- 205b/1
 sarı bol- 311a/7
 savuk bol- 254b/5, 261b/6
 sa'y u işlâh maķâmıda bol-
 228a/1
 sazâsı bol- 239b/1
 sémiz bol- 142a/9, 204a/3
 sérün bol- 300a/11
 sıyâsatı bol- 127a/6
 sır-âb bol- 286a/11, 287a/8
 su bol- 285b/13
 suhân-güy bol- 278a/6,
 278b/10
 şuhat engizi bol- 235a/9
 sultân bile bol- 338a/2
 sūsani bol- 278a/6

sust bol- 158b/6
 şahar bol- 274b/11
 şâkir bol- 177a/1
 şalâyın bol- 236b/13
 şamma-ı mezkûr u maşûr bol- 202b/3
 şarâb maclısı bol- 218b/13, 243b/5, 248b/10, 248b/12
 şaramandarâk bol- 146b/7
 şarmanda vü munfa'il bol- 203a/2
 şarr u fitna maķâmıda bol- 121b/12
 şâyasta bol- 159a/6
 şayhu'l-islâm bol- 177b/8
 şâyi' bol- 214b/12
 şehid bol- 309b/6
 şu'ba bol- 223a/13
 ta'ayyun bol- 297b/4, 304b/14
 tabaķça bol- 289a/8
 tâbî' bol- 312a/5
 taħannî bol- 137a/6
 taħkîk bol- 307b/13, 377b/7
 taħmîl bol- 144b/11, 144b/12, 219b/11
 taħt üstide bol- 271b/5
 taħtıda bol- 131b/7
 talaf bol- 204a/2
 talan u târâc bol- 224a/14, 226b/6
 tâlâr bol- 300a/5
 tamâm bol- 300b/7, 312b/5, 345a/9, 367b/13
 tanâsuhi bol- 290a/13
 tankişlik bol- 220b/14
 tapşurmak bol- 127b/5, 304a/13
 tar-nam bol- 291a/14
 tar u tâza bol- 284a/13
 taraddud bol- 149b/13
 taraddud u tavahhum bol- 265b/14
 taşiri bol- 344b/5
 taşkarı bol- 284a/1
 taşviş u maşakķat bol- 194b/4
 tavahhum bol- 226a/9, 226a/10, 250b/9, 254a/5
 tavaķkuf bol- 263a/6, 264a/8, 338b/12, 358b/10, 363b/13, 365a/11
 tavârud bol- 164a/7
 tavr havâyî bol- 363b/12
 tavuş bol- 282a/14

tâyib bol- 249b/3
 tâyib u târik bol- 359a/12
 ta'yîn bol- 226a/3, 226b/4, 235a/2, 237a/11, 260a/5, 266b/6, 295b/13, 297b/4, 298b/14, 299b/5, 303b/4, 304b/14, 310a/11, 310b/4, 333a/12, 334a/2, 338a/4, 351a/10, 355b/13, 356a/9, 360a/12, 370b/5, 371a/6, 371b/3, 373a/5
 tayyâr bol- 217a/6, 315a/14, 330a/10, 331b/8, 337a/10, 348a/5, 350b/3, 353b/13, 372b/9, 375a/13
 tayyâr u mükemmel bol- 264a/8
 tâza bol- 157a/6
 tekellûf bol- 179b/6
 telve ve göl bol- 172b/11
 téñ bol- 141b/1
 terk bol- 346b/3
 tıķılış bol- 267a/4
 tiz bol- 194a/9
 tizrek bol- 304a/5
 toķuz tutam bol- 351b/4
 toyî bol- 351b/6
 tûfân bol- 376b/3
 tumsuķluk bol- 286b/13
 tundraķ bol- 286a/2, 288a/10
 turuş bol- 286b/11, 286b/11
 tuş bol- 141b/1
 tutmak bol- 126b/3
 tûfek yarası bol- 337b/4
 tüptüz bol- 157b/12
 türlüķ türlüķ bol- 277b/13, 278b/4
 'ubür étmiş bol- 195a/10
 'uhda bol- 367b/4
 'uhdasıģa bol- 295b/13
 uluģ bol- 192b/14, 193a/2, 193a/10
 uluģraķ bol- 197b/6, 273a/14, 283b/4, 287a/1
 uluķ bol- 130b/13, 149b/13, 231b/3, 282a/4, 287a/1, 287a/3, 340a/5
 uluķķına bol- 168b/5
 uluķraķ bol- 192b/12, 280a/2, 283b/4, 287b/11
 uruķ bol- 171b/10
 uruş bol- 158a/13, 334a/9, 337a/11, 354b/3
 uruş engizi bol- 267a/6

uruşkuçı bol- 254a/9, 255a/6
 ümîdvâr bol- 122b/3
 ümîdvârlık bol- 163a/10
 va'da bol- 217a/9, 262b/13
 vâfir bol- 177a/1
 vâkı' bol- 120b/3, 121b/5,
 128a/7, 128b/10, 130a/2,
 132b/1, 132b/3, 132b/6, 132b/7,
 132b/12, 133b/2, 133b/13,
 135a/1, 135b/3, 135b/12,
 135b/14, 136a/11, 136a/13,
 136b/12, 137a/2, 141a/10,
 141b/11, 141b/12, 148a/4,
 149a/11, 152a/1, 156b/13,
 159a/7, 160b/1, 162b/1, 164b/3,
 165b/9, 171a/1, 171b/3, 181b/1,
 183a/13, 188b/12, 210b/13,
 220a/1, 222a/1, 222a/1,
 223a/14, 224a/3, 224a/6,
 224a/9, 229b/11, 230a/8,
 230a/10, 239b/7, 251a/1,
 252a/4, 255a/13, 260a/7,
 260b/2, 260b/7, 270a/2,
 270a/14, 270b/2, 272a/11,
 272a/13, 273a/12, 273b/6,
 274a/13, 277b/1, 290b/2,
 300b/9, 307a/3, 312b/9, 325a/3,
 325b/6, 325b/12, 327a/4,
 327b/5, 327b/7, 328a/3, 328a/5,
 332a/4, 333a/5, 333a/7, 334b/2,
 335a/10, 335b/2, 335b/4,
 339b/2, 341a/3, 341a/5,
 341b/12, 342a/10, 347b/13,
 351a/12, 354a/8, 380b/11
 vâkıf bol- 186a/11, 247a/3,
 247b/2
 vâkıf u mardâna bol- 197b/9
 vaşan bol- 181a/10
 yağı bol- 202b/5
 yağıkmaççı bol- 216a/10
 yağmas bol- 129a/13
 yahşı bol- 129b/8, 129b/11,
 129b/11, 129b/11, 132a/7,
 132a/7, 136a/1, 138a/1,
 150a/12, 162a/9, 202a/11,
 254b/1, 263a/2, 280a/4, 280a/4,
 282b/6, 282b/14, 284a/11,
 289b/12, 315a/4, 374b/5
 yahşırak bol- 137b/14, 157a/12,
 309b/9
 yakın uruk bol- 343a/1
 yakkan bol- 377b/10
 yalañaç bol- 334b/10, 334b/14

yaman bol- 139b/5, 140a/9,
 177a/6
 yaman hâlati bol- 302b/5
 yaman hareket kılğan bol-
 134a/13
 yaman iş kılmağan bol-
 134a/12
 yamanlık maķāmıda bol-
 126b/1, 216a/4
 yara bol- 234a/13, 239a/4,
 239a/5
 yaralık bol- 198b/2, 211a/2
 yarım sir bol- 352b/4
 yaruķ bol- 230a/4, 265b/6
 yégirme karı bol- 342a/13
 yek-pāra şahın bol- 339b/8
 yek-rehe bol- 230a/11
 yığılmış bol- 274b/4
 yığışturmak vādısıda bol-
 179b/5
 yigirdi bol- 154b/6
 yokkarak bol- 301a/4
 yolğa bol- 193a/6, 193a/8,
 193b/2
 yolu bile bol- 198a/4
 yurtta bol- 378b/2
 yüz beş miñ kişi bol- 347b/3
 zâhır bol- 121b/9, 151b/2,
 155a/10, 166b/13, 207a/4,
 236a/3, 252b/1, 268b/11,
 283a/6, 285b/11, 298a/12,
 311a/6, 340b/7, 341a/7, 346a/6,
 356a/3
 zâhır u vâkı' bol- 158a/10
 za'if bol- 271a/8
 zalzala bol- 216b/5
 zarūr bol- 300a/2, 362a/3
 zarūrat bol- 184b/11, 192a/6,
 234a/13, 257b/6
 zâyı' bol- 369b/13
 zor bol- 223a/4
 zor işler bol- 275a/8
 [= 1422]
bolcar Moğ. 1. Ordunun toplanma ye-
 ri. krş. mōlcer, mōlçer
b. bile 240b/3
 2. Orduda sağ kol, sol kol, mer-
 kez gibi birliklerin tayin edilmiş
 savaş yerleri. krş. birlik yeri,
 yerlik yeri, bodallık bodalı
b.+lar 258a/14
 [= 2]
boldur- 1. Bir şey ortaya koymak,
 meydana getirmek.

- b.-a'l ma-** 151a/12
- b.-a alma-** Hedefine, gayesine ulaşamamak, bir şey ortaya koyamamak. 151a/12, 210b/4, 230b/5, 235b/10
- b.-a almaslar** 202b/9
2. Geri kalmak, kuvvetten düşmek, yorulmak. (At için)
- b.-dı (atları boldur-)** 238b/9
[= 6]
- bolğan** Bütün.
- b.** 122b/7, 122b/10, 122b/14, 124b/9, 125b/13, 127b/7, 162a/14, 202b/10, 203a/6, 206b/9, 239a/10, 256b/14, 259a/3, 259a/14, 268a/3, 304b/11, 309b/3, 356b/11, 375b/1, 379b/1
- b. (né kim bolğan)** 122b/6, 126b/11, 204b/12, 205b/12, 209a/5
- b.+nını** 228b/5
[= 26]
- bolul-** Olunmak, olmak fiiline konu olmak. (Olmak fiilinin meçhul şekli.)
- b.-sun (nişâna bolul-)** 197a/12
[= 1]
- bolumsuz** Hiçbir işe yaramayan, yaramaz.
- b.+dur** 175b/11
[= 1]
- bolut** Meşe ağacı, bk. **boluğ**
- b.** 135a/4, 140b/9
- b. dırahtı** 135a/5, 136b/14, 137a/1
[= 6]
- boluğ** < Ar. *b allûğ* (H ve E nüshasında, 245b/12'de بولوط şeklinde yazılıdır.) Meşe ağacı; kayıngillerin *Quercus* cinsini oluşturan yaklaşık 450 ağaç ve çalı türünün ortak adı.
- b.** 140b/9, 141b/4, 141b/6, 245b/12
- b. yığaçı** 141b/7
[= 5]
- bolutistân** Meşelik, meşe korusu.
- b.+dın özge** 137a/1
[= 1]
- Boran Sultân** Sultan Hüseyin Başykara ile Zübeyde Ağaç'a'nın kızı olan Ayşe Sultan'ın ikinci kocası; birinci kocası olan Şıban sultanlarından Kasım Sultan'ın akrabasıdır.
- B.** 168b/10
[= 1]
- borçın** Moğ. Dişi yaban ördeği.
- b.+dın (sona borçın)** 281a/1
[= 1]
- Bostân Sarâ** Semerkand'ın iç kale-sinde Uluğ Bey'in yaptırmış olduğu binanın adı.
- B.** 160a/6
- B.+da** 162a/8
- B.+ğa** 162a/8
[= 3]
- boş** Boş, içinde veya üzerinde hiçbir şey bulunmayan.
- b. at** Üzerinde yük veya insan olmayan at. 193b/11, 193b/12, 193b/12, 193b/14
- b.-ı endek** Hemen hemen boş, boş denecek kadar. 285b/12
[= 5]
- botra-** Etrafa dağılmak, dağılmış olmak.
- b.-p tarķap édi** 209a/4
[= 1]
- botur** Pütür, pürtük, çıkıntı, küçük kabarcık.
- b. (ķotur botur)** 286b/13
[= 1]
- boy** I 1. Boy, uzunluk, yükseklik.
- b.+ı (āftāb bir nayza boyı çıkķanda)** 221b/3
- b.+ı (āftāb bir nayza boyı çıkķıp édi)** 125a/14, 267a/5
- b.+ı (bir nayza boyı)** 276a/3
2. Tek, yalnız. (Metinde Türklerin "mücerred" kelimesine "boy" dedikleri belirtilmektedir. Kır. *boy* "bir, tek, evlenmemiş, yalnız.")
- b.** 209b/7, 209b/7
[= 6]
- boy** II Orduda **hāşşa tabın**'dan sonra gelen birlik. (Metinde kelime anlamının "yakın" demek olduğu "mücerred" anlamına gelen *boy* kelimesinin kastedilmediği belirtilmektedir.)
- b.+da** 210a/4
[= 1]
- boy tégini** (?) Orduda **hāşşa tabın**'dan sonra gelen birlik. Beveridge, *close circle*

- b.+dür** 209b/6
[= 1]
boyluk Boylu, boyu olan.
b. (şir-andām boyluk) 164a/10
[= 1]
boyun 1. Boyun, gövdenin başla omuz arasındaki kısmı.
b.+ı (boynı) 170a/11, 277a/14, 280b/2, 280b/3, 280b/6, 280b/7
b.+ı (boynı dék) 135a/13
b.+ı dék (boynı dék) 278b/14
b.+ıda (boynıda) 134b/13, 281a/7, 278a/7
b.+ıdın (boynıdın) 258b/6, 284b/14
b.+ıdın koyı (boynıdın koyı) 277b/1
b.+ığa (boynığa) 142b/4, 205a/10, 215a/3, 258b/4
b.+ığa (boynığa fūta sal- Alçak gönüllülük ve dinen teslim olma, itaat belirtisi olarak, boyuna fūta denilen bir cins Hindistan kumaşı bağlamak.) 172b/14
b.+ığa (boynığa ur-) 156b/5
b.+ığa (boynığa urdur-) 125b/13
b.+ını (boynını) 199b/10
b.+ını (boynını ur-) 262b/9
b.+ınıñ (boynınıñ) 280a/11
b. koy- İtaat etmek, rıza göstermek. 232a/5
b. koyma- 232a/6, 232a/7
b.+larığa 158b/8
b.+larını 335a/3
b.+larını urdur- 147b/2
2. Dağ sırtının alçalan kısmı.
b.+ıda (boynıda) 214b/1
3. Sorumluluk.
b.+larığa al- Üzerine almak, sorumluluk yüklenmek. 308b/3
[= 32]
boz Boz, açık toprak rengi. (At için)
b. topçak 190a/10
b. topçaklık 211a/5
[= 2]
boza Boza.
b. 250a/9
b.+dın 250a/14
b. iç- 255b/1
b.+ları 250a/11
b. māyası 250a/10
b.+nı 250a/12

- [= 6]
Böçke Bâbur'un komutanlarından.
B. 257b/10, 267b/1, 308a/2, 309a/5
B.+ni 301a/13
[= 5]
bödene Moğ. Bildircin, tavukgillerden 130 kuş türünün ortak adı. En yaygın türü bayağı bildircindir (*Coturnix coturnix*). Hindistan'ın *Perdicula* cinsi küçük keklikleri de çalı bildircini olarak bilinir.
b. 162b/5, 279b/10, 279b/13, 280a/1
b.+dın 279b/12, 279b/14
b.+dür 279b/10, 279b/11, 279b/11, 279b/12, 279b/13, 280a/1, 280a/1
b.+ge 162b/4
b.+lerdın 279b/12
[= 15]
böl- Bölmek, bölüşmek, taksim etmek.
b.-dük 161b/2
b.-üp 219b/4
[= 2]
böle- Bölüşmek, paylaşmak.
b.-dük 196b/6
[= 1]
bölek 1. Bölük, parça, kısım.
b. 125b/6, 125b/6, 125b/7, 125b/8, 125b/9, 125b/10, 195b/13, 210a/7, 210a/7, 210a/8, 236b/8, 238b/2, 266a/14, 309a/5
b. bölek 203b/8, 315b/7
b.+ını (bölegini) 203b/10, 215b/8
b.+ke 149a/5
b. kılıl- 149a/5
b.+ni 203b/9, 203b/10, 215b/8
b.+nıñ 315b/5
2. Köy. krş. **bölük**
b. 134b/5
[= 25]
bölek-leng Far. İşe yaramaz kişilerden oluşmuş bölük, ayak takımı. (Kelime anlamı "aksak bölük" demektir.)
b. 156a/3
[= 1]
bölük Köy. (Metinde vilâyeti meydana getiren küçük idarî bölgeler için kullanılmaktadır.) krş. **bölek**²

- b.** 134b/5, 134b/14, 139b/11
b.+din 133b/1
b.+ide (bölülide) 134a/2
b.+idür (bölügidür) 139b/11, 140a/10
b.+tür 131b/11
 [= 8]
bölükât Köyler.
b.+ıdın 139b/11
 [= 1]
börk I Başlık.
b. (kara kuzı börk) 164a/12
b.+i édi (dubulga börki) 234a/12
b.+i édi (dulga börki) 234a/12
 [= 3]
börk II bk. bürgüt
b.+çe 281a/5
 [= 1]
brispavâr Hint. < Sans. brhaspati
 Perşembe, haftanın beşinci günü. (Aslında Jüpiter - Müşteri - gezegeninin ismidir.)
b. 288b/10
 [= 1]
bu (Sıfat) Bu.
b. 120a/10, 120b/2, 120b/13, 122a/7, 122a/11, 122a/12, 122b/14, 124a/2, 124a/7, 125a/9, 125a/12, 125b/8, 125b/10, 126a/1, 126a/5, 126b/4, 127b/13, 128a/5, 128a/9, 128a/9, 128a/11, 128a/12, 128a/13, 128b/1, 128b/6, 128b/9, 128b/10, 129a/6, 130a/5, 130a/7, 130a/8, 130a/9, 130a/10, 130a/12, 130a/13, 130a/14, 130b/8, 130b/11, 130b/12, 131a/1, 131a/2, 131a/2, 131a/3, 131a/5, 131a/6, 131b/7, 131b/11, 132a/1, 132a/2, 132a/4, 132a/5, 132b/1, 132b/2, 132b/4, 132b/5, 132b/8, 132b/10, 132b/13, 132b/14, 133a/1, 133a/8, 133a/12, 133a/13, 133b/5, 133b/6, 133b/11, 133b/12, 134a/2, 134a/3, 134a/7, 134a/8, 134a/8, 134a/9, 134a/12, 134a/14, 134b/1, 134b/9, 134b/12, 135a/6, 135a/11, 135a/12, 135b/7, 135b/11, 135b/13, 136a/1, 136a/5, 136a/6, 136a/7, 136a/9, 136a/10, 136a/11, 136a/12, 136a/12, 136a/13, 136a/14, 136b/1, 136b/5, 136b/8, 136b/9, 136b/10, 136b/10, 136b/12, 136b/12, 137a/2, 137a/3, 137a/4, 137a/5, 137a/8, 137a/9, 137a/12, 137a/13, 137a/14, 137b/1, 137b/3, 137b/6, 137b/8, 137b/9, 138a/3, 138b/6, 138b/10, 138b/12, 138b/13, 139a/1, 139a/2, 139a/3, 139a/5, 139a/6, 139a/8, 139a/9, 139a/9, 139a/10, 139b/3, 139b/3, 139b/4, 139b/9, 139b/13, 139b/14, 140a/2, 140a/7, 140a/12, 140b/4, 140b/5, 140b/5, 140b/8, 140b/10, 140b/14, 141a/1, 141a/6, 141a/7, 141a/9, 141a/13, 141b/8, 141b/12, 142a/13, 142a/14, 142b/1, 142b/6, 142b/6, 142b/7, 142b/14, 143a/6, 143a/10, 143a/11, 143a/13, 143b/2, 143b/3, 143b/4, 143b/5, 143b/10, 143b/11, 144a/1, 144a/2, 144a/3, 144a/4, 144a/6, 144b/9, 146a/3, 146a/8, 146a/13, 146a/14, 146b/1, 146b/6, 147a/1, 147a/2, 147a/5, 147a/6, 147a/6, 147a/7, 147a/11, 147a/14, 147b/3, 147b/4, 147b/8, 147b/12, 147b/13, 147b/14, 148a/1, 148a/5, 148a/7, 148a/11, 149a/8, 149a/9, 149a/9, 149b/12, 149b/13, 150a/8, 150a/10, 150b/10, 151a/3, 151a/4, 151a/9, 151b/4, 151b/14, 152a/2, 152b/3, 152b/7, 152b/8, 153a/4, 153a/9, 153a/13, 153a/14, 153a/14, 153a/14, 153b/4, 153b/6, 153b/6, 153b/9, 154a/7, 155a/2, 155a/3, 155b/4, 155b/5, 156b/10, 157a/2, 157a/3, 157a/8, 158a/7, 158a/10, 158b/9, 158b/11, 160a/11, 160b/2, 160b/12, 160b/13, 161a/8, 161a/10, 161a/10, 161a/12, 161a/14, 162a/2, 162a/3, 162a/9, 162a/10, 162b/3, 162b/7, 163a/6, 164a/4, 166a/8, 166a/14, 166b/2, 166b/13,

167a/9, 167b/2, 167b/4, 167b/8,
 169a/2, 169b/14, 170a/11,
 170b/3, 170b/4, 170b/10,
 170b/14, 171b/4, 171b/4,
 172a/3, 172b/4, 172b/14,
 173b/13, 174a/1, 174a/5,
 176a/1, 177b/6, 178a/14,
 179a/11, 179b/6, 179b/11,
 180a/2, 180a/9, 180b/5,
 180b/12, 181a/2, 181b/1,
 182b/5, 183a/7, 184a/2, 184a/5,
 184a/9, 184a/11, 184a/13,
 184a/14, 184b/2, 184b/3,
 184b/8, 185a/2, 185a/9, 185b/2,
 185b/3, 185b/7, 185b/11,
 185b/14, 186a/1, 186a/12,
 186a/13, 186a/14, 186b/1,
 186b/2, 186b/4, 187a/4, 187a/6,
 187b/4, 187b/5, 187b/8,
 187b/10, 188b/14, 189a/2,
 189a/2, 189a/3, 189a/10,
 189a/10, 189a/12, 189b/9,
 189b/12, 189b/12, 189b/12,
 190a/5, 190a/9, 190a/10,
 190b/8, 190b/11, 191a/3,
 191a/5, 191b/11, 192b/2,
 193a/5, 193a/6, 193a/8,
 193a/14, 193b/3, 193b/10,
 193b/12, 193b/13, 194a/8,
 194b/10, 195a/10, 195a/11,
 196a/2, 197a/6, 197a/11,
 197b/2, 197b/14, 198a/12,
 198b/1, 198b/2, 199a/5, 199a/6,
 199a/6, 199a/7, 199a/14,
 199b/10, 199b/11, 200a/2,
 200a/9, 201a/2, 201a/3,
 201a/13, 201b/7, 201b/8,
 202a/6, 202a/12, 202a/13,
 202a/14, 202b/2, 203a/8,
 203a/10, 203b/2, 203b/7,
 203b/14, 204a/3, 204a/5,
 204a/6, 204a/13, 204b/2,
 204b/4, 205a/10, 206a/4,
 206a/5, 206a/7, 206b/11,
 206b/12, 207a/11, 207a/12,
 207b/13, 208a/1, 208a/2,
 208b/13, 210a/3, 210a/8,
 210b/4, 210b/6, 211a/4,
 211a/11, 211b/11, 212a/12,
 213a/4, 213a/5, 213a/11,
 214a/6, 215a/9, 216a/4, 216b/6,
 216b/11, 217a/4, 218a/9,
 218b/6, 218b/8, 218b/8,
 219a/10, 219b/11, 220a/7,

220a/13, 220b/1, 220b/6,
 220b/7, 220b/10, 221a/3,
 221a/8, 222a/9, 222a/14,
 222a/14, 223a/5, 223a/7,
 223a/8, 223a/11, 223a/13,
 223b/3, 223b/4, 223b/11,
 223b/14, 224a/3, 224a/4,
 224a/6, 224a/7, 224a/7,
 224a/12, 224a/13, 225a/2,
 225a/14, 225b/4, 225b/4,
 225b/6, 226b/12, 227a/5,
 227a/13, 228a/11, 228b/10,
 229b/1, 229b/9, 229b/12,
 230a/9, 230b/5, 230b/7,
 230b/11, 231a/1, 231b/2,
 231b/2, 231b/4, 231b/8, 232a/8,
 232b/1, 232b/14, 232b/14,
 233b/11, 234b/7, 234b/14,
 235a/4, 235a/8, 235b/2,
 235b/10, 236a/2, 237a/1,
 237a/2, 237a/3, 237a/4, 238a/1,
 238a/12, 238b/5, 238b/8,
 238b/10, 238b/14, 238b/14,
 239a/7, 239a/8, 239a/8, 239a/9,
 239b/3, 239b/9, 239b/11,
 240a/13, 240a/14, 240b/1,
 240b/5, 240b/7, 240b/10,
 242a/12, 242b/9, 242b/10,
 242b/13, 243a/1, 243b/7,
 243b/14, 244a/1, 244a/6,
 244a/14, 244b/7, 245a/1,
 245a/2, 245a/5, 245a/8,
 245a/14, 245a/14, 247a/1,
 247a/2, 248b/5, 249a/4, 249b/3,
 250a/10, 250a/11, 250a/12,
 250a/14, 250b/14, 251a/1,
 251a/3, 251a/4, 251a/4, 251a/7,
 251b/5, 251b/8, 251b/9, 252a/3,
 252b/7, 252b/10, 253a/4,
 253a/4, 253a/5, 253a/6, 253a/6,
 253a/9, 253a/10, 253a/10,
 253a/14, 253b/3, 253b/12,
 254a/4, 254b/3, 255a/2, 255a/4,
 255b/2, 255b/6, 256a/14,
 258a/3, 258a/6, 258a/6, 258b/8,
 258b/13, 260b/2, 260b/5,
 260b/10, 260b/12, 261a/9,
 261b/1, 261b/9, 261b/12,
 261b/13, 261b/13, 262a/2,
 262a/3, 262a/4, 262a/5, 262b/2,
 262b/4, 262b/10, 263a/6,
 263a/14, 263b/1, 263b/6,
 264a/2, 264a/6, 264a/7, 264a/8,
 264a/8, 264a/12, 264b/10,

265b/10, 266a/13, 266b/4,
 267a/10, 267a/12, 268a/10,
 268b/12, 268b/14, 269b/1,
 270a/1, 270a/8, 270a/8,
 270a/11, 270a/12, 270b/8,
 270b/11, 271a/2, 271a/7,
 271b/1, 271b/2, 271b/8,
 271b/14, 272b/2, 272b/2,
 272b/4, 272b/5, 272b/6, 272b/6,
 272b/7, 272b/8, 272b/9,
 272b/10, 272b/11, 272b/13,
 272b/14, 272b/14, 273a/1,
 273a/1, 273a/1, 273a/5, 273a/9,
 273a/11, 273a/14, 273b/4,
 273b/4, 273b/5, 273b/10,
 273b/14, 274a/1, 274a/2,
 274a/3, 274a/5, 274a/7, 274b/2,
 275a/8, 275a/9, 275a/14,
 276a/2, 276a/6, 276a/10,
 276b/3, 276b/5, 276b/7,
 276b/10, 277b/4, 277b/5,
 277b/8, 277b/14, 278a/1,
 278a/1, 278a/2, 278a/4, 278a/6,
 278b/3, 278b/6, 278b/10,
 278b/13, 278b/13, 279b/5,
 279b/6, 279b/7, 279b/13,
 280a/1, 280b/8, 282a/9, 282b/2,
 283a/3, 283a/3, 283a/5, 284a/3,
 285a/5, 285a/7, 285a/8,
 285a/11, 285b/2, 285b/13,
 286a/1, 286a/4, 286a/5, 286a/6,
 287a/5, 287b/5, 287b/6,
 287b/10, 288b/7, 289a/5,
 289a/8, 289a/9, 289a/11,
 289b/10, 289b/12, 290a/12,
 290b/8, 290b/13, 291a/1,
 291a/5, 291a/6, 291b/3, 292a/2,
 292a/3, 292a/4, 293b/9,
 293b/10, 294a/5, 294a/8,
 294b/11, 294b/13, 295a/1,
 295a/11, 295b/7, 295b/14,
 296b/1, 296b/5, 297b/2, 297b/2,
 297b/3, 297b/9, 297b/12,
 298a/12, 298a/14, 299a/4,
 299a/5, 299a/10, 299a/11,
 299a/13, 299a/14, 299b/1,
 299b/2, 299b/11, 299b/14,
 300a/2, 300a/3, 300b/2, 300b/2,
 300b/5, 300b/6, 300b/9,
 300b/14, 300b/14, 301a/2,
 301a/3, 301a/5, 301a/5, 301a/7,
 301a/12, 301a/13, 301b/6,
 302a/9, 302b/1, 302b/3, 302b/6,
 303a/1, 303a/2, 303a/6, 303a/9,

303b/2, 303b/3, 303b/5, 303b/9,
 303b/11, 304a/2, 304a/4,
 304b/7, 304b/7, 304b/10,
 305a/6, 305a/7, 305b/1, 305b/4,
 306a/3, 306a/13, 306a/14,
 306b/14, 307a/6, 307a/11,
 307b/6, 308a/8, 308b/2, 308b/3,
 309a/2, 309a/3, 309a/14,
 310a/1, 310b/2, 311a/4,
 311a/10, 311b/4, 311b/6,
 312a/2, 312a/12, 312b/3,
 312b/3, 312b/5, 312b/9, 314b/4,
 315a/1, 315a/2, 315a/14,
 316a/8, 324b/12, 324b/13,
 325a/1, 325b/7, 325b/10,
 326a/3, 326a/5, 326a/13,
 327a/1, 327a/11, 327a/14,
 327b/6, 327b/6, 327b/8, 328a/4,
 328a/7, 328a/9, 328a/13,
 328a/14, 328a/14, 328b/3,
 328b/10, 329a/10, 329a/12,
 330a/5, 330a/8, 330b/8,
 330b/12, 331a/14, 332a/5,
 332a/14, 332b/12, 334b/2,
 334b/3, 334b/4, 334b/5, 334b/6,
 334b/6, 335a/3, 335a/6, 335b/7,
 335b/11, 335b/14, 336a/10,
 336b/12, 337a/3, 337a/4,
 337b/9, 338b/12, 338b/12,
 339b/1, 339b/2, 339b/3, 339b/5,
 339b/7, 339b/9, 339b/10,
 339b/11, 339b/12, 339b/14,
 340a/2, 340a/10, 340b/1,
 340b/3, 340b/7, 340b/8, 340b/9,
 340b/10, 340b/13, 341a/1,
 341a/3, 341a/7, 341a/13,
 341b/1, 341b/1, 341b/2, 341b/3,
 341b/4, 341b/4, 341b/5, 341b/6,
 341b/7, 341b/7, 341b/11,
 341b/12, 341b/13, 341b/14,
 342a/1, 342a/1, 342a/2, 342a/2,
 342a/2, 342a/3, 342a/3, 342a/4,
 342a/6, 342a/8, 342a/8, 342a/9,
 342a/10, 342a/11, 342a/13,
 342b/1, 342b/5, 342b/9,
 342b/14, 343a/1, 343a/1,
 343a/6, 343a/9, 343a/10,
 343b/1, 343b/4, 343b/5, 343b/9,
 343b/9, 343b/10, 343b/10,
 343b/11, 343b/11, 343b/12,
 344b/6, 345a/5, 345a/6,
 345a/11, 345a/14, 345b/10,
 346a/1, 346a/11, 346a/13,
 346b/1, 346b/6, 347a/6, 347b/5,

- 347b/6, 349a/3, 349a/4,
349a/14, 349b/5, 349b/13,
350a/14, 351a/11, 351a/11,
351a/13, 351b/2, 351b/3,
351b/4, 351b/5, 351b/6, 352a/5,
352b/8, 353a/10, 353a/14,
353b/3, 354b/10, 354b/12,
354b/13, 355a/8, 355b/3,
355b/4, 355b/6, 355b/12,
355b/14, 356a/2, 356a/4,
356a/12, 356a/13, 356b/1,
358b/12, 358b/13, 359a/10,
359b/4, 360a/6, 360a/14,
360b/4, 361a/3, 361a/4, 361a/5,
361a/12, 361b/1, 361b/11,
362a/8, 362b/2, 362b/4, 362b/9,
362b/10, 362b/14, 363b/4,
363b/5, 363b/7, 363b/12,
363b/12, 363b/12, 364a/10,
364b/5, 365b/6, 365b/10,
365b/11, 365b/12, 365b/13,
366b/8, 366b/9, 367a/9,
367a/11, 367a/13, 367b/1,
368a/2, 368a/3, 368a/5,
368a/12, 368b/8, 368b/9,
369a/7, 369b/4, 370a/13,
370b/7, 372b/7, 372b/9, 373a/2,
373a/12, 373b/3, 373b/11,
374a/4, 375b/7, 375b/13,
375b/14, 376a/11, 379b/11,
380a/7, 381b/11, 381b/13
2. (Zamir) Bu.
- b.** 124a/1, 124a/3, 128b/11,
134a/10, 134b/10, 139a/3,
139a/4, 141a/9, 144b/3,
149b/10, 162b/14, 163a/4,
166b/11, 169a/5, 169b/14,
170b/1, 172b/9, 173b/10,
174b/8, 175a/12, 176a/9,
176b/3, 177a/3, 179a/10,
179a/14, 182a/3, 182a/14,
182b/8, 183a/11, 205a/3,
206a/9, 215a/6, 230a/13,
255a/9, 271a/7, 273b/9, 274a/5,
274a/9, 275b/12, 276a/5,
276a/5, 276a/13, 276b/14,
277a/9, 277b/12, 278b/4,
279a/2, 279a/5, 279b/9, 280b/2,
281b/8, 281b/13, 282a/3,
282a/4, 282a/5, 283b/3,
283b/14, 284a/10, 284b/1,
284b/2, 284b/6, 285a/1,
287a/13, 287a/14, 287b/11,
287b/14, 287b/14, 288b/8,
- 288b/9, 290a/8, 298a/8, 299b/2,
301b/11, 302a/4, 305b/4,
326b/14, 331b/3, 334a/2,
337b/7, 343a/6, 350b/2, 353a/6,
353a/8, 353a/11, 353b/1, 369a/2
- b.** (işi bu yérge yét-) 258b/5
- b.** (ol sarı bu sarı) 353b/2,
369a/3
- b.** (ol tarafdın bu tarafdın)
123b/10, 199b/6
- b.** (ol târihdın bu târihkaça)
269a/3
- b.** (ol yan bu yan) 370a/3
- b.** (ol yüzde bu yüzde)
331b/14, 336a/8
- b.** (ol yüzdegi bu yüzdegi)
348a/9
- b.** (ol yüzdin bu yüzdin)
147a/10
- b.** (ol sarı bu sarı) 211a/5
- b.** (sözni bu yérge koy-)
256a/13
- b.** aḥşam 149a/14, 190a/12,
334a/8, 344b/6, 371b/11,
371b/12, 378b/4
- b.** ara 135b/11, 359a/9
- b.** arada 219b/9, 275a/4
- b.** aradın 229b/11
- b.** aṣnāda 157a/12, 162a/1,
224b/2, 329b/2, 370b/4
- b.** at bile ayt- 283a/11
- b.** avānda ötken 308a/13
- b.** ayda 302a/9
- b.** ayyāmda 207a/5, 311b/4,
364a/7, 375a/2
- b.** bābta Bu hususta, bu konuda.
158b/13
- b.** cihatdın Bu yüzden, bundan
dolayı. 130b/1, 215a/8, 259a/8,
266b/1, 276a/4, 276a/13,
337b/10
- b.** cihatlardın 139b/8, 145a/2,
183a/2, 188a/10, 294b/8,
381a/11
- b.** cihattın 132a/3, 132b/8,
133a/11, 133b/14, 142a/6,
153b/13, 154a/11, 161a/11,
167b/4, 169a/6, 172a/8, 177a/5,
179b/12, 180a/3, 197b/14,
215a/8, 223b/14, 226b/8,
244a/1, 249b/10, 253b/3,
259a/8, 266b/1, 272b/8, 276a/6,
276a/11, 281a/10, 286b/7,
298b/4, 305b/10, 308a/4,

- 310a/2, 311a/2, 327a/4,
330b/14, 334a/4, 340b/14,
372a/4
- b. cumladın** Bunlar arasında,
bunlar gibi. 177b/3, 180a/14,
192a/12, 268b/6, 292a/3, 331b/6
- b. cumladın bir** 229b/4
- b. çakkaça** 189a/11, 298a/12
- b. dünyādın rıhlāt kıl-** Vefat
etmek, ölmek. 167b/6
- b.+dur** 126a/11, 141b/10, 154b/7,
161b/3, 165a/5, 172b/12,
175a/10, 178b/14, 180a/7,
181a/10, 182b/3, 205a/8,
223a/12, 255b/13, 260b/10,
261b/12, 271b/5, 271b/11,
278b/2, 278b/4, 279b/5, 282b/8,
288a/1, 288b/1, 289a/13,
291a/13, 291b/6, 299b/10,
305a/12, 305a/14, 308a/14,
312b/11, 329b/13, 331b/1,
347a/6, 353a/4, 353a/13
- b. dustür bile** Bu şekilde, bu
usulle. 148b/12
- b. édi** 125a/4, 155b/14, 162b/7,
166a/12, 179b/5, 182a/14,
184a/13, 192b/5, 196b/13,
201a/4, 208a/7, 226b/7,
247b/10, 249a/4, 255a/7,
263a/2, 326a/9, 358b/14, 369a/4
- b. édi (gālib bu édi kim)**
363b/12
- b. ékendür** 137b/6, 334b/12
- b. émes** 144b/1
- b. émes édi** 121b/4
- b. émes ékenini** 195a/7
- b. émiş** 145b/11, 281b/4, 362b/12
- b. érđi** 122a/2
- b. faşlda** 195a/11
- b. fırsat** Bu sıra. 250b/3
- b. fırsatlarda** Bu sıralarda.
121a/2, 205a/2, 228a/4, 308a/11
- b. fırsatta** 120a/13, 168b/4,
183a/5, 220b/14, 228a/4,
237b/13, 246a/5, 278a/9,
278b/10, 296a/6, 309a/4,
333b/9, 359a/13, 374b/12,
378b/14
- b. geçe** 152a/13, 246b/6, 265b/13,
380a/10
- b. göşede ayt-** Bu mısraya ben-
zer şekilde söylemek. 252b/9
- b. gün** 149b/1, 204a/11, 232a/8,
235a/7, 241b/6, 242b/4, 242b/5,
242b/13, 244a/6, 245a/1,
245b/5, 246b/6, 250a/2,
251a/11, 315b/9, 330b/14,
358a/11, 362a/3, 362a/9,
363b/12, 364a/4, 364b/2,
367a/6, 370a/3, 377b/11,
378b/13, 378b/13
- b. gün tañlası** 355a/2
- b. günlerde** 307b/11, 336a/5,
381b/3
- b. hāl** Bu hal, bu durum. 152b/14,
153a/10, 164b/9
- b. i'tibār bile** Bu itibarla, bundan
dolayı, bu yüzden, bu sebeple.
130a/10, 288b/9
- b. iki üç yıl** 349a/8
- b. katla** Bu defa. 253b/4
- b. keçmekliktin özni hoş kıl-**
Bu geçici hayattan vaz geçmek.
312a/9
- b. kış** 154b/2, 154b/3, 160a/4,
161b/7, 187b/11
- b.+lar** 154b/1, 154b/2, 155a/9,
156a/8, 156b/2, 161b/12,
170a/6, 175b/7, 185b/13,
192a/5, 197a/9, 200a/12,
223a/8, 255a/8, 256a/4,
256a/14, 256b/5, 257a/2,
266b/9, 268a/12, 295a/3,
295a/7, 298b/14, 299a/11,
304b/3, 308b/11, 310b/1,
310b/6, 325b/3, 328b/8, 334a/6,
344b/10, 350b/3, 372a/10,
372a/12, 374a/2
- b.+lar bile** 199b/10, 202b/7,
207b/3, 307b/5, 311a/13,
311b/1, 351b/10
- b.+lar édi** 169b/12, 177a/13
- b.+lar édiler** 154b/3
- b.+lar érdiler** 270b/7
- b.+lar sarı** 257a/2
- b.+larça** 154a/13
- b.+lardın** 141b/4, 155a/10,
155a/10, 200a/9, 215b/11,
223b/3, 238a/11, 257a/6,
268b/11, 295a/2, 295a/7,
307a/6, 359b/10
- b.+lardın burunrak** 338b/6
- b.+lardın soñ** 300a/4, 352a/8
- b.+lardın yokkarı** 277a/2
- b.+lardur** 359b/11
- b.+larga** 202a/8, 222b/2, 234b/4,
259a/2, 297b/10, 311b/10,

- 311b/14, 315a/13, 332a/11,
373b/2, 382a/7
- b.+large** 311b/10
- b.+larnı** 158a/8, 196a/10,
223b/12, 238b/7, 257b/1,
265a/4, 265a/11, 296b/8,
303b/14, 304b/4, 309b/5,
335b/9, 336b/14, 340b/7,
368b/1
- b.+larnıñ** 155a/14, 155b/1,
161a/13, 175b/14, 195b/13,
207a/12, 212b/14, 216a/7,
216a/11, 223a/11, 223b/10,
224a/1, 225a/3, 225a/4, 228a/9,
228a/10, 228a/12, 238b/7,
256b/3, 256b/4, 256b/11,
257a/1, 259a/4, 265b/10,
268a/4, 270b/9, 270b/11,
271a/2, 271a/8, 288a/14,
288b/9, 299a/14, 307b/13,
310a/13, 310b/3, 310b/8,
315b/2, 347b/3, 357b/3, 358a/2,
368b/8, 373b/1, 373b/2, 376a/13
- b.+larnıñ üstige çerik atlan-**
256b/5
- b.+larnıñ üstige çık-**
(Askerlerle) bunların üzerlerine
yürüyerek karşılarına çıkmak.
304a/1
- b.+larnıñ üstige ıldam yürü-**
151a/12
- b.+larnıñ üstige kél-** 371a/1
- b. maddada** Bu hususta, bu ko-
nuda. 206a/13
- b. maħal** 142a/8
- b. maħalda** Bu sırada, bu esnada,
bu zamanda. 122b/12, 142b/10
- b. ma'ni bile kim** Bu açıdan,
çünkü. 180b/7, 180b/8
- b. martaba** Bu derece. 170a/13
- b. martabada** 134a/12, 159a/8,
178b/1
- b. martabada édi** 120a/8
- b. miqđār** 122b/1, 213a/10
- b. muddatta** 216a/3
- b. munāsabat bile** 167b/1
- b. munasābattın** Bu yüzden.
297a/8
- b. nav'** 142a/12, 144a/7, 201b/4,
208a/10, 209b/4, 253a/11,
253a/13, 254b/4, 277a/5,
295b/1, 296a/3, 303b/6, 314b/6,
314b/13
- b. nav' bile** 276b/9
- b. navbat** Bu defa. 121b/7,
131a/9, 135b/5, 153b/6,
162a/12, 245a/14, 253b/14,
255b/6, 258a/3, 295a/1, 344b/1,
372b/12, 377a/10
- b. néçe** Bu birkaç. 224b/10,
273b/8
- b. néçe gün** Bu birkaç gün.
337a/1
- b. néçe yıl** 122b/2, 254b/4
- b. ötken iki yılda** 360b/11
- b. sababdın** Bu sebepten, bu yüz-
den. 225a/13
- b. sarıdın** 165b/11, 197b/1,
298a/10
- b. sarığa** 243b/6
- b. takrīb bile** Bu sebeple, bu
münasebetle. 249b/8, 296a/14
- b. ta'rif** Bu bilinen 343a/3
- b. tāriħ** Bu zaman, şimdi. 305b/2
- b. tāriħda** 128a/5, 131b/9,
158a/14, 167b/14, 168b/11,
173b/11, 174b/5, 175b/10,
181a/13, 201a/1, 201a/5,
211a/14, 214b/7, 270b/4,
271a/4, 272b/2
- b. tāriħka dégrü** 122a/1
- b. tāriħkaça** 178b/12, 200b/13,
269a/12
- b. tarıq** 143b/6
- b. tarıq bile** Bu yolla, bu şekilde,
bu usulle. 142b/5, 142b/11
- b. tarıka bile** 143a/14
- b. tavrdur** 196a/13
- b. türlüq** 142a/12
- b. üç tört gün** 367a/6
- b. yavuqlarda** Bu yakınlarda, bu
yakın zamanda. 272a/1
- b. yaz** 215b/8
- b. yérde** 245b/14
- b. yérdin** 244b/3, 252b/2, 263b/9,
338b/10, 370a/9
- b. yérge yét-** Bu dereceye
ulaşmak, bu duruma gelmek.
123b/13
- b. yıl** 254a/14, 337b/8, 350a/11,
360b/13
- b. yılñiñ ahırıda** 163b/2
- b. yosunluq** Bu gibi, bu şekilde.
123a/12, 141a/10, 253a/12,
256a/9
- b. zamān** 121b/8
- b. zamānda** 174a/11

munça Bu kadar, bunun kadar.

122b/1, 131b/5, 137a/7, 153b/2,
158b/13, 162b/1, 169b/1,
169b/4, 170b/4, 171a/10,
171a/11, 173a/12, 174b/3,
181a/11, 182a/4, 182b/11,
187a/5, 189b/6, 193b/2, 203b/7,
204a/11, 205b/8, 207a/8,
207b/12, 212a/2, 213a/9,
239a/11, 260b/13, 265a/3,
269b/13, 272a/2, 272b/5,
273b/6, 273b/6, 299a/12,
299a/13, 306b/13, 334b/8,
350a/2, 360b/10, 369b/7, 380b/9

munça emestür 182a/5

munça günde 332a/1

munda 1. Bunda. 152b/6, 209b/3,
209b/7, 249b/11

(**anda munda**) 273a/13

munda édi 171b/5, 172a/8,
173a/7

2. Burada. 130a/5, 136a/1,
140a/10, 147b/6, 147b/8,
149b/1, 153a/5, 153b/5, 158b/3,
165b/9, 188b/3, 190b/5, 194b/3,
194b/3, 203b/13, 208b/2,
208b/13, 209a/5, 222a/12,
227a/10, 230b/8, 237b/7,
246a/1, 253b/4, 254b/14,
255a/13, 257b/9, 257b/14,
258a/11, 259b/13, 290a/14,
297a/3, 307a/11, 309a/12,
354b/3, 358b/8, 360a/10,
361a/10, 372b/2

mundak Bunun gibi. 120b/8,
122a/14, 123b/14, 124a/2,
124b/7, 138b/7, 141b/2,
144b/11, 148a/13, 148b/9,
149a/9, 149a/11, 149b/13,
150a/5, 154a/7, 155a/11,
155a/12, 161a/5, 162b/6,
163a/4, 166b/11, 170a/1,
170a/14, 170b/2, 171a/11,
171a/11, 172b/11, 173b/8,
174a/10, 174a/11, 176a/11,
178a/6, 179b/8, 185b/1, 188a/7,
189b/5, 190b/14, 194a/5,
194b/13, 195a/10, 195a/14,
195b/5, 195b/6, 195b/7, 195b/8,
199b/13, 201b/3, 201b/9,
203b/4, 205a/8, 206a/8, 206b/7,
207a/7, 207b/5, 207b/6, 208a/9,
208b/13, 213b/13, 216a/7,
218a/6, 219b/12, 222a/2,

223b/6, 227b/4, 228b/11,
235b/9, 239a/12, 239a/13,
239a/14, 239a/14, 249b/6,
252b/14, 253a/1, 253a/2,
254b/5, 258b/4, 258b/8,
258b/14, 259a/1, 260b/12,
264b/9, 264b/11, 265b/14,
267a/8, 269a/5, 270a/10,
291b/9, 294b/10, 294b/11,
294b/14, 294b/14, 295b/1,
295b/2, 295b/4, 296a/2, 298a/9,
300a/1, 300a/6, 302a/5,
305a/12, 306b/13, 307a/7,
307a/11, 310a/13, 311a/4,
311b/5, 314b/6, 314b/13,
329b/4, 335a/4, 335a/7,
335b/10, 346b/4, 347b/3,
348a/11, 348b/1, 348b/3,
351a/6, 355a/1, 359a/12,
368b/12

mundak bol- 349a/9

mundak bolma- 369b/12

mundak édi 295a/3, 305b/1

mundak émes édi 200a/9

mundak ét- 246a/6, 370b/14

mundak kim 172b/12

mundak maħalda 123b/11,
185a/14, 308a/11, 311b/1

mundaklar 158b/10, 161a/7

mundaklar bol- 235a/9

mundaklardın 253a/13

mundaktur 256a/5

mundın 1. Bundan. 133a/1,
150a/12, 162b/7, 168b/13,
169b/1, 182b/4, 199b/11,
199b/14, 205a/6, 279b/8,
281b/10, 341b/6, 343b/7,
348a/14, 349a/4

mundın başka 302a/6

mundın burun 151b/1,
202b/13, 235a/14, 239a/7,
246a/14, 252b/12, 302a/8,
359b/5

mundın burunrak 145a/1

mundın özge 300a/1

mundın soñ 210a/8, 214b/12,
293b/2, 295b/4, 359b/7

2. Buradan. 134a/5, 135b/4,
147b/9, 153b/5, 201a/9,
211b/12, 240b/6, 241a/7,
251b/9, 252a/11, 261b/4,
273a/12, 328a/2, 328a/4,
363b/5, 371a/5

mundın koyu 133b/10, 135a/5, 219a/11
 mundın narı 349b/7
 mundın yokkarı 133b/11
 muña Buna. 144b/10, 146b/8, 167a/12, 170a/5, 172b/8, 182a/11, 207a/10, 208b/5, 220b/12, 221a/4, 226b/9, 242b/8, 244a/4, 264a/10, 271a/11, 304b/9, 355a/13, 360a/6, 364b/7, 368a/4
 (gêñeşni muña koy-) 347b/7
 (hâtır muña karar tap-) 359b/1
 (iş muña yétmes édi) 208a/10
 (râylar muña karar tap-) 327a/5
 (söz muña karar tap-) 370a/8
 (sözni muña koy-) 256b/5, 327a/5, 371a/7
 (sözni muña koyul-) 350a/11
 muñaça Buna kadar. 256b/14, 373b/5
 muni Bunu. 134a/14, 134b/4, 134b/14, 137a/4, 160b/9, 166a/13, 166b/9, 169a/6, 171b/8, 184a/9, 194b/10, 221b/5, 228a/6, 229b/2, 246a/6, 261b/12, 271a/7, 277a/8, 278a/1, 278a/6, 279a/7, 280b/3, 288a/2, 288a/9, 290b/13, 291b/5, 339b/3, 354b/11
 muniñ Bunun. 138a/2, 140a/8, 143b/9, 169b/2, 172a/7, 174b/6, 175a/3, 175a/9, 176a/12, 181a/12, 190a/5, 207b/7, 209b/5, 209b/6, 209b/8, 268b/7, 269b/9, 275b/9, 275b/10, 275b/11, 276a/11, 276b/1, 278b/8, 279a/14, 281b/14, 283a/12, 283a/14, 283b/4, 283b/5, 283b/12, 284a/2, 284a/12, 285b/10, 286a/2, 287a/2, 287a/7, 287a/10, 287a/13, 287a/14, 287b/11, 287b/13, 288a/4, 288a/8, 303a/1, 307a/2, 312b/9
 muniñ bile 142a/6
 muniñ bile bol- 370a/13
 muniñ cihatıdın 169a/13
 muniñ dék 175b/11
 muniñ üçün édi 127a/2
 [= 2015]

Bü Han Dillazak Afganlarının büyüklerinden.
 B. 242a/8, 242b/4
 [= 2]
 buçkak Bucak, kenar; uzakta kalmış.
 b.+dağı (yaka buçkakdağı kénler) 311b/13
 [= 1]
 büd Far. Oturulan, ikâmet edilen yer; ev, mesken.
 b.+ (zâd u büd) 200b/12
 [= 1]
 budvâr Hint.< Sans. *budha* Çarşamba, haftanın dördüncü günü. (Aslında Utarit - Merkür - gezegeninin adıdır.)
 b. 288b/10
 [= 1]
 buğday Buğday. bot. *Triticum*.
 b.+ı 132a/7
 [= 1]
 buğına (Sıfat) Bu küçük.
 b. 219a/5, 237b/14, 239b/11, 298a/1, 378b/9
 [= 5]
 buğu Moğ. Geyiğin erkeği. (Kır. Geyiğin erkeği; Özb. Bir geyik türü; Abuşka, Ahunun erkeği; Alışir Nevaî'nin *M uhakemetü'l-lugateyn* adlı eserine göre de buğu geyiğin erkeği, maral ise dişisidir.)
 b. 276a/12
 b.+dék 276a/12
 [= 2]
 buğu maral Moğ. Geyik. (Metinde "geyik" anlamında tek kelime olarak geçmektedir. Aslında buğu, geyiğin erkeği; maral da dişisidir.)
 b.+ı 219a/10, 219a/12
 b.+niñ 276a/9
 [= 3]
 buhâr Ar. Buhar, ısı etkisiyle sıvıların dönüştükleri gaz hâli.
 b.+ı 364a/12
 b.+ığa 364a/12
 [= 2]
 Buğarâ Bu gün Özbekistan'ın orta kesiminde bulunan bir yönetim birimi ve bu yönetim biriminin merkezi olan şehir. Buhara vahasının ortasında, Zerefşan ırmağı-

- nın deltasındaki Şahrud kanalı-
nın kıyısında yer alır.
B. 129a/5, 131b/7
B.+dın 301b/2
B.+ğa 132a/13
[= 4]
Buhlül I k.a. bk. **Buhlül Ayyüb**
B. 154a/13, 162a/11
B.+ğa 154a/14
[= 3]
Buhlül II k.a. bk. **Sultân Buhlül Lûdi Afgân**
B.+nı 225b/3
[= 1]
Buhlül Ayyüb Eyyüb Begçik'in oğ-
lu.
B. 121b/11, 125b/8
[= 2]
Buhlülpür Bu gün Pakistan'ın Pen-
cap eyaletinde Guçrat ilçesinin
kuzeydoğusunda, Çanab'ın sağ
sahilinde, Sialkot'tan 20 mil ve
Guçrat'tan 22 mil uzaklıkta bulu-
nan bir yerin adı.
B. 255a/11
B.+dın 255a/14
[= 2]
buhür Ar. Bahirler (Aruzda). bk.
baħr
b. 248b/4
b.+nıñ 171a/4
[= 2]
buk'a Ar. Büyük yapı, imaret.
b. ħayrı kıl- Halkın yararı için
büyük bina inşa etmek. 312b/3
[= 1]
būķalamün Ar. Monal sülünü. bk.
lūķa
b. 135a/12, 278b/13
[= 2]
Bülân Kâbil ile Lamganat üzerinde,
Baran sahilinde bulunan bir yerin
adı.
B.+dın 133a/2
B.+dın koyıraķ 249a/10
[= 2]
buland Far. Yüksek.
b. 255a/12, 280b/13, 282b/1,
289a/9, 335b/2, 339b/4, 339b/5,
339b/6, 341b/4, 341b/5,
341b/13, 343a/13, 343b/8,
367b/11, 370a/8
b. bol- 140b/10, 157b/4
b. bolmas 282b/14
b. éemestür 140b/12, 277a/12
b. kıl- 152a/13
b.+tur 300b/11
b. u duruşt u bî-maza oķu-
Yüksek sesle, kaba ve can sıkıcı
bir şekilde söylemek. (Şarkı için)
190a/4
b. u duruşt u nâ-hamvâr oķu-
Yüksek sesle, kaba ve ahenksiz
söylemek. (Şarkı için) 190a/3
[= 24]
bulandî Far. Yükseklik, yüksek olan
şey, irtifa; tepe.
b. 127a/12, 222a/1, 232a/14,
327b/7, 343b/14, 358b/6
b.+da 132a/8, 132b/11, 218b/11,
247b/7, 259a/12, 259b/2, 260a/7
b.+ğa 231a/14, 231b/6, 259a/6
b.+larda 141a/9
b.+larğa 224a/7
b.+larnıñ 226b/2
b.+nıñ 220a/12
b.+sıda 243a/11
[= 21]
bulandlıķ Yükseklik, yüksek olma
hâli.
b. 127a/14, 217a/1
b.+ı (bulandlıķı) 138b/10,
276a/6, 277a/13, 281a/4,
340b/4, 341b/14, 342a/13,
351a/8
[= 10]
bulandraķ Daha yüksek, yüksekçe.
b. 341b/6
b.+tur 280b/2, 287b/3, 341b/14
[= 4]
bulğaq Havanın bozulmasından do-
ğan karışıklık. krş. **talğaq**
b. 139a/6, 139a/8
[= 2]
Bülü Bu gün Racastan eyaletinin bu-
lunduğu tarihî Racputana bölge-
sinde, Caipur vilâyetinin güney-
doğusunda, Rantanbur kalesinin
civarında bulunan bir yerin adı.
B. 293a/9
[= 1]
bulut Bulut.
b. 142a/7, 240a/1
b.+ları (peşkel bulutları)
239b/14, 376b/2
[= 4]
bulutluķ Bulutlu, bulutla kaplanmış.
b. gündüz 289b/7

- b. gündüz gerilerini kaç-**
289b/7
[= 2]
- bunyād** Far. 1. Yapı, bina, temel.
- b. bol-** Kazılmak. 300a/3
- b. kılıl-** 300b/6
2. Meşgul olma, uğraşma; (bir işe) başlama.
- b. (üleşmek bunyād bol-)**
293b/4
- b. (su tartmak bunyād bol-)**
353b/14
- b.+ığa** 201b/4
- b. (havā açılmak bunyār kıl-)**
250a/7
- b. (simāb yémekni bunyād kıl-)** 345b/4
- b. kıl-** 330b/12,
[= 8]
- bunyādlik** Esaslı bir şekilde; temelli, daimî, kalıcı, kalmak üzere.
- b. 222a/11**
[= 1]
- buranğar** < Moğ. *barağun ğar* Ordunun sağ kolu (kanadı); üç ana birlikten biri. bk. **yasal**
- b.** 127a/4, 127a/6, 127b/2, 148b/10, 149a/1, 208b/6, 209a/13, 209b/1, 209b/3, 209b/4, 209b/8, 217a/2, 224b/4, 230a/4, 231b/11, 258a/13, 264a/1, 266a/3, 266b/7, 267a/1, 310a/2, 315b/1, 315b/4, 316a/4, 316a/7, 333a/11, 354a/14
- b. bile** 210a/10
- b.+da** 266b/11, 311a/2
- b. édi** 230a/5
- b.+ğa** 266b/2, 316a/7
- b.+ımız** 210b/8
- b.+ımızniñ** 210b/9
- b.+ınıñ** 230a/5, 266a/10
- b. sarı** 266b/1, 267a/2
[= 39]
- buranğar adamı** bk. **buranğar kişisi**.
- b. bile** 126b/13
[= 1]
- buranğar kişisi** Ordunun sağ kanat askeri.
- b. 198a/3, 262a/11**
[= 2]
- burc** I Ar. Kale çıkıntısı.
- b. 218a/3, 218a/4**
b.+ıda 340b/12

- b.+ıdın** 158b/1
- b.+ını** 206a/5
- b.+ınıñ** 217b/7
- b. u bārū** 157b/13, 219a/1
[= 8]
- burc** II Ar. Güneş sisteminin ayrıldığı on iki kısımdan biri.
- b.+ıda édi (Dalv burcı)**
145a/10
- b.+ıda édi (Hüt burcı)** 215b/1
- b.+ıda édi (Kavs burcı)** 251b/3
- b.+ığa (Hamal burcu)** 263a/8
[= 4]
- Burc** Herat'ta bir yerin adı.
- B. 191b/3**
[= 1]
- Burhānpūr** Bu günkü Betva ırmağının bir kolu. krş. **Bitvi**
- B.+dın** 333a/8
- B. suyu** 333a/5, 336a/2
[= 3]
- bürıyā** Far. Hasır.
- b.+ğa** 241a/11
[= 1]
- burna** İlk, önce.
- b. 338b/7, 361b/9**
[= 2]
- bursu** Yazın biçip kurutulmuş, kışın hayvanlara verilen ot.
- b. 195b/4**
[= 1]
- burtağ** İnişli çıkışlı, sarp ve bozuk yol.
- b. 154a/8, 202b/8, 254b/11**
[= 3]
- burtağlık** Yolların inişli çıkışlı, sarp ve bozuk olması hâli.
- b.+ı (burtağlığı)** 154a/6
[= 1]
- burun** I Burun.
- b. 255b/5**
- b.+ıdın (burnıdın çık-)** 123b/8
- b.+ını (burnını)** 149a/1, 226a/2
- b.+ınıñ (burnınıñ)** 275b/2
[= 5]
- burun** II 1. Önce, evvel.
- b. 121a/2, 121a/6, 121b/6, 131b/9, 133b/11, 136b/9, 154a/6, 154b/11, 158a/2, 174b/7, 175a/2, 175b/6, 212b/13, 217b/11, 258a/8, 260b/14, 272b/3, 278b/9, 289b/4, 327a/9, 333a/14, 368b/4, 372b/4, 378b/14**

- b.+dın** 175b/14
b.+dın béri 294a/13
b.+ı bile (gün burnı bile) 252b/4
b.+ıda (tañ burnıda) 244b/13
b.+lar 164a/2, 166b/3, 171b/5, 173b/14, 176b/8, 179b/12, 186b/9, 296a/6
 2. (Son çekim edatı) Önce, evvel.
b. (-dın burun) 179a/1, 233b/1, 239a/2, 253b/4, 270b/8, 271b/6, 282b/11, 285b/12, 300b/6, 326a/10, 327a/3, 331a/10, 342b/8, 352a/3, 361b/12
b. oq (-dın burun) 257a/8
b. (-dın burun) 234a/4, 254b/5,
b. (andın burun) 214b/11, 215b/6
b. (mundın burun) 151b/1, 202b/14, 235a/14, 239a/7, 246a/14, 252b/12, 302a/9, 359b/5
b. oq (-dın burun) 308a/9
 [= 65]
Burunduk Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden Muhammed Burunduk Barlas'ın büyük babası; Çaku Barlas'ın oğlu.
B. (ibn Burunduk) 170a/3
 [= 1]
burunğı Evvelki, önceki. krş. **burunğı**
b. 143b/10, 158a/3, 203a/1, 204a/6, 212a/9, 271b/4, 271b/9, 288b/7, 301a/4, 304a/4, 335b/2, 345a/2, 360a/2, 367b/12, 369a/1
b. (andın burunğı) 132a/12
b. dék 162a/12, 187a/2, 200a/6, 266b/5
b. dék oq 201b/2
 [= 21]
burunğı Önceki, evvelki. krş. **burunğı**
b. dék 266b/5
b. dék oq 201b/2
 [= 2]
burunrak 1. Daha önce, evvelce.
b. 184a/1, 185a/4, 185b/14, 210b/9, 225b/7, 237a/4, 251a/7, 266b/9, 305b/6, 312b/5, 375b/2
b. (bir neçe gün burunrak) 154a/1, 270b/14
b.+dın 214a/9, 379b/1
 2. (Son çekim edatı) Önce, evvel.
b. (-dın burunrak) 167b/5, 191b/12, 305b/2, 326b/13, 338b/7, 344a/7, 352a/6, 358a/14, 364b/12, 367b/13, 367b/14, 373b/7, 375b/9
b. (-dın burunrak) 198a/1, 234b/9, 296b/6, 339a/2, 350a/12
b. (mundın burunrak) 145a/1
b. oq (-dın burunrak) 295a/6
 [= 35]
Busavar Hindistan'ın Racasthan eyaletinde, Sikri'nin kuzeybatısında bu günkü Bharatpur şehrinin yakınlarında bulunan küçük bir şehrin adı.
B. 328a/2
B.+dın 310a/8
 [= 2]
Bust veya **Bast** Bu günkü adı Kale-i Best; Afganistan'ın güneyinde Leşkergah şehrinin daha aşağısında, Hilmend ırmağının sol sahilinde bulunan bir şehir.
B. daruğası 165b/5
B.+nı 165b/5, 165b/5
 [= 3]
but I But, bacağı kalçadan dize kadar uzanan kısmı.
b. éti 280a/3
b.+ı 276a/11
b.+ınıñ 135a/8, 275b/7
b.+ınıñ 291a/6
b. umğa 234a/11
 [= 6]
but II Far. Put, tapınılan şey.
b.+lar 342a/12, 343b/1
b.+lardur 342b/3
b.+larını 342a/13, 342b/3
b.+tur 342a/13
 [= 6]
buta Kökünden veya gövdesinden çıkar çıkmaz, dal ve yaprakları yerlere doğru yayılan funda veya çalı görünümündeki herhangi bir bitkinin bu şekline verilen ad; çiçeğin dıştan ikinci halkasında bulunan yaprakların hepsi, taçlı, taç yapraklı.
b. buta bol- 284b/1, 286b/14
b. buta çık- Öbek öbek çıkmak. 140b/5
b.+ğa 232b/8

- b.+sı** 287b/3, 287b/11, 287b/13
b.+sıdın 287b/11
b.+sıdın dök 287b/3
b.+sığa 288a/8
b. tāk Asamanın kökü. 380b/6
 [= 11]
- But-ḥāk** Afganistan'da Kâbil'in güneyinde, Calâlâbad yakınlarında bulunan bir ırmağın adı.
B. suyu 360a/5
 [= 1]
- but-ḥāna** Far. Puthane, içinde putların bulunduğu tapınak.
b. 341b/5, 341b/6, 343a/12
b.+dur 341b/4, 341b/5
b.+lar 343a/11
b.+larını 343a/10
b.+niñ 341b/5, 341b/7
 [= 9]
- büyā** Baklagillerden bir ağaç. (Beveridge'e göre Türkçe bir kelime olup, bot. *Sophora alopecuroides*; Arat ve King'e göre ise küçük Hindistan cevizi denilen ağaçtır, fakat yaprak yapısı bakımından bu ağaç demirhindi ağacına benzememektedir. Metinde demirhindi ağacının yaprağından - 2 cm boyundadır - biraz daha büyük yaprağı olan bir ağaç olduğu belirtilmektedir.) krş. **anbali**
b. bergi 283a/11, 283a/12
 [= 2]
- buyur-** Buyurmak, emretmek.
b.-dı 190a/4
b.-dum 123b/9, 136b/9, 138b/3, 138b/5, 199b/13, 202a/12, 211b/9, 214a/3, 215a/9, 215a/13, 215b/11, 215b/14, 222a/3, 245b/5, 258b/3, 258b/6, 258b/7, 258b/8, 262a/2, 289b/7, 300b/4, 306a/11, 306b/4, 306b/5, 310b/11, 312b/9, 327b/3, 328a/9, 330b/3, 340a/1, 342b/3, 344a/14, 344b/1, 352a/4, 356a/11, 356a/13, 367b/5, 373a/12
b.-dük 202a/6, 231a/14, 232b/5, 232b/11, 239a/9, 312b/2, 346a/4, 372b/13
b.-ğan 339b/1, 339b/9, 344a/11, 353b/10, 358b/7
b.-ğandur 189a/3
- b.-salar** 275a/2
b.-up 180b/1
b.-up édim 339b/3, 340a/8, 369b/13
b.-up édim (buyrup édim) 339b/11
b.-ur 139a/8, 182b/1, 182b/2
b.-ur biz 347b/10
 [= 63]
- buyurul-** Buyrulmak, emredilmek.
b.-dı 216b/12, 226b/3, 236b/13, 245b/11, 263a/1, 307a/8, 339b/7, 340a/2, 344a/12, 354a/3, 363a/14, 363b/1, 368a/3
b.-dı (buyruldı) 161b/11, 218b/11, 226b/3
b.-ğan 328b/1, 331b/8, 344a/10
b.-sun (buyrulsun) 360a/1
b.-up édi 339b/1
b.-up édi (buyrulup édi) 302a/12, 339b/1
 [= 23]
- buyütāt** Ar. 1. Ev eşyaları.
b.+ı (ḥazāyın u buyütāt) 205b/12
 2. Masraf, harcama.
b.+ınıñ 271b/12
 [= 2]
- buz-** 1. Bozmak.
b.-up 190b/14
b.-mağını 190b/11
b.-may 374a/3
 2. Harap etmek, yıkmak.
b.-ğaylar 342b/3
b.-makka 217b/14, 218a/2
b.-up 138b/5, 222a/3
b.-uptur 138b/13, 138b/14, 366b/3
 3. Karışıklık, kargaşa çıkarmak.
b.-ar 229b/11
 4. Bozguna uğratmak, yenmek, mağlûp etmek.
b.-makta 311b/11
b.-up 295a/14
 [= 14]
- buzav** Buzağı.
b.+ı (gürk buzavı) 222b/7
 [= 1]
- buzavlık** Buzağılı, buzağısı olan.
b. gürk Buzağısı olan gergedan 222b/5
 [= 1]
- buzuğ** Harap, yıkık. krş. **buzuğ**
b.+dur 139a/1

[= 1]
buzuğluğ Harabe, harabelik. krş.
buzuğluk, buzukluk
b.+dın 138b/14

[= 1]
buzuğluk Karışıklık, kargaşa. krş.
buzuğluğ, buzukluk
b.+da 155a/2

[= 1]
buzuk Harap, yıkık. krş. buzug
b. édi 231a/2
b.+ını (buzuğunu) 158a/1

[= 2]
buzukluk Bozgun, bozgunluk. krş.
buzuğluğ, buzukluk
b.+ta 296b/1

[= 1]
buzul- 1. Bozulmak.
b.-adur 291a/14
2. Dağılmak.
b.-up 122b/12, 131b/10, 325b/4,
367a/10
b.-up kaç- 257b/12, 301a/13
3. Sıkıntıya düşmek, perişan ol-
mak.

b.-dılar 219b/13

b.-ğalı 224a/13

4. Yıkılmak, harap edilmek, ha-
rap olmak.

b.-mağ 274b/5

b.-uptur 231a/2

5. Bozguna uğramak, yenilmek.

b.-ğan yosunluk 363b/9

b.-ğanınıñ 363b/4, 363b/6

[= 14]

Büdeke Béğim Timur neslinin Ömer
Şeyh kolundan; Mansur Mirza ile
Firuze Begim'in kızı; Sultan Hü-
seyin Baykara'nın ablası; Ahmed
Han Hacı Tarhan'ın karısı.

B. 163b/10, 164a/7

[= 2]

Bügiyāl Bir kabile adı.

B.+lar 254b/6

[= 1]

bügrī Bükülmüş, bükük.

b. (égrī bügrī) 136b/9

[= 1]

bülbül Far. < *bulbul* Bülbül, kara ta-
vukgillerden sesinin güzelliği ile
meşhur bir kuş. zool. *Luscinia*
megarhynchos.

b. çe 281b/4

b.+i (Hindistān bülbülü)
281b/4

b.+i (Hindüstān bülbülü)
281b/4

[= 3]

Bülbüliniñ öyi (?) Seyid Kasım'ın
bir köşkünün adı. (Bu tamlama,
E nüshasında **Seyyid Kāsım**
Bülbüliniñ öyi şeklinde, yani
Bülbülî lâkabı olan Seyyid Ka-
sım adındaki birinin köşkü ola-
rak geçmektedir; K nüshasında
**Seyyid Kāsımniñ Bülbüli-
niñ öyi** şeklinde yazılıdır. H
nüshasında ise bu tamlama yok-
tur. Beveridge, bu tamlamayı E
nüshasındaki yazılışı da dipnotta
göstererek, *Sayyid Qāsım's*
Bulbul's house olarak tercüme
etmiştir. Arat da "Seyyid Kasım'
ın Bülbül köşkü" şeklinde çevir-
miştir.)

B. (Seyyid Kāsımniñ Bü-
büliniñ öyi) 248b/10

B. (Seyyid Kāsım Bülbüliniñ
öyi) 248b/10

[= 2]

bürgüt Moğ. Kaya kartalı; altın renkli
ense tüyleriyle tanınır, orta boy
memeliler ve keklik, orman tavu-
ğu gibi kuşlarla beslenir. zool.
Aquila chrysaetos. Beverid-
ge'e göre *the golden eagle*
zool. *Aquila chrysaetos*; Özb.
bürgüt; Kartal; Kır. *bürküt*;
Kara kuş; Abuşka, Tavşancıl.
(Metnin bir yerinde geyik yakala-
mış bir kuş, bir yerinde de **zum-
mac**'a benzeyen bir kuş olarak
geçmektedir.)

b. 219a/13

b.+çe 281a/5

[= 2]

büt- 1. İyileşmek, şifa bulmak, düzel-
mek, geçmek (Hastalık, yara
v.s.)

b.+ti (çor bütti) 242a/6

2. Güvenmek, itimat etmek,
inanmak.

b.-üp ('uzrını büt-) 361b/1

[= 2]

bütege Öbek öbek açan bir çeşit yeşil
ota Andicanlıların verdikleri ad.
(Metinde, Kâbil'de görülen bu

otun ata çok faydalı olduğu belirtilmektedir. Yine Bâbur'a göre bu ot, **buta buta** "öbek öbek" çıktığı için **bütege** adı ile adlandırılmıştır.)

- b. 140b/6
b. **otu** 140b/4, 140b/4
[= 3]

bütker- Bitirmek, tamamlamak.

- b.-**geyler** 226b/3
b.-**ip** 158a/1, 158a/3, 381b/10
b.-**iptür** (**Téñri hukmını bütkeriptür**) 168a/1
b.-**mey** 165b/7
b.-**miş** (**Téñri hukmını bütkermiş**) 169b/6
[= 7]

bütün Bütün.

- b. 280a/14
b. **édi** 240a/14, 240b/1
[= 3]

büzek < Far. *buzak* Aynak veya ibis olarak bilinen leyleksigiller (*Ciconiiformes*) takımının orta boylu uzun bacaklı 25 kuş türünün ortak adı. En yaygın türüne bayağı aynak ya da kısaca aynak (*Plegadis falcinellus*) denir.

- b.-**dîn** 280b/14
b.-**dür** (**ağ büzek**) 280b/13
b.-**dür** (**uluğ büzek**) 280b/12
b.-**ı** (**Hîndüstân büzegi**) 280b/14
b.-**idîn** (**Hîndistân büzegi**) 280b/14
[= 5]
TK: 19507
KS: 6231
MB: 1656

C

Câcmâū y.a. bk. **Câcmāvū**

- C.-**da** 301a/9
C.-**nı** 301a/14
[= 2]

Câcmāvū Cacau olarak da bilinmektedir; Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Agra'nın birkaç kilometre güneyinde, Yamuna ırmağı üzerinde bulunan bir yerin adı.

- C.-**da** 301a/9

C.-**nı** 301a/14

[= 2]

cadal Ar. Mücadele, karşılıklı çatışma, savaş.

- c. (**bi-ceng ü cadal**) 128a/3
c. (**ceng ü cadal kıl-**) 187a/5
c.-**dın** (**ceng ü cadal**) 187b/6
c. **kıl-** 230b/5
c. **u ceng** 187b/6
[= 4]

Cadi Ar. Oğlak burcu; burçlar kuşağında Yay ile Kova arasında olan bir burç. krş. **Mâh**

C. 288b/4

[= 1]

cafâ Ar. Cefa, büyük sıkıntı, eziyet.

- c.-**lar tart-** 180a/4
c.-**sı** (**cavr u cafâ**) 193b/4
[= 2]

Ca'far H'âca Mehdi Hoca'nın oğlu; Mehdi Hoca daha sonra Bâbur'un kız kardeşi Hanzade Begim ile evlenmiştir.

C. 378a/8

C.-**nı** 327a/10, 328b/11, 336a/3

[= 4]

Cahân-ârâ Herat'ta bir bahçenin adı. krş. **Bâğ-ı Cahân-ârâ**

C.-**nîñ** 191b/3

[= 1]

Cahân-gîr k.a. bk. **Cahân-gîr Mirzâ**

C. 202b/5

[= 1]

Cahân-gîr Barlas Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerindedir. Kâbil'i bir müddet Muhammed Burunduk ile birlikte idare etmiştir.

C. 170a/5

C. **édi** 171b/14

[= 1]

Cahân-gîr Mirzâ Timur neslinin Miranşah kolundan; Ömer Şeyh Mirza ile Fatma Sultan'ın oğlu; Bâbur'un anne ayrı küçük kardeşi.

- C. 121b/6, 123a/7, 123b/5, 126b/12, 127a/6, 149a/1, 150a/2, 151a/3, 152a/14, 152b/6, 152b/14, 153b/10, 157b/9, 158a/6, 161b/14, 162a/11, 162b/3, 163a/4, 183b/1, 183b/8, 184b/10,

- 186b/5, 188b/10, 189a/6, 190a/4, 192a/13
- C.+ğa** 121a/7, 121a/7, 121b/2, 121b/11, 123b/5, 144a/12, 145a/5, 148a/8, 152b/9, 162a/5, 184b/7
- C.+nı** 121b/12, 127b/9, 158a/5, 162a/12
- C.+niñ** 152b/7, 157b/10, 158b/11, 190a/2, 208a/2, 215b/10
- [= 47]
- Cahān-gir** Türkmen Veli Hüsrev Şah'ın nökeri. bk. **nöker**
- C.** 155a/1, 213a/14
- [= 2]
- cahān-girlik** Cihangirlik, sultanlık.
- c.** 166a/3
- c.+ı** (salṭānat u cahān-girliği) 295a/12
- [= 2]
- cahān-girliklik** bk. **cahān-girlik**
- c.+ı** (salṭānat u cahān-girlikliği) 295a/12
- [= 1]
- Cāhān-numā I** Bihre korganının diğeri adı. bk. **qorgan**
- C.** 226a/14
- [= 1]
- Cahān-numā II** Adinepur'un biraz aşağısında bulunan Kâbil yakınlarındaki bir yerin adı.
- C.+dın yokkarak** 249a/12
- [= 1]
- Cahān-numā III** Delhi vilâleyitinde, güneyden doğuya doğru uzanan dağın küçük bir tepesi üzerinde, Tuğluk hanedanından Sultan Firuz Şah'ın yaptırdığı imaretin adı.
- C.** 273a/11
- Cahān-şāh** Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden Muhammed Burunduk Bey'in atalarından; Çaku Barlas'ın oğlu.
- C.** (ibn Cahān-şāh) 170a/3
- [= 1]
- cahd** Ar. Çalışma, çabalama, gayret etme.
- c. kıl-** 122b/11
- [= 1]
- cāhil** Ar. Cahil, bilgisiz; akılsız, idraksiz.
- c.** (cam'-ı bī-sa'adat-cāhil Cahil ve talihsiz halk) 216b/9
- [= 1]
- cahl** Ar. Cahillik, bilmezlik.
- c. kıl-** 150b/2, 193a/6
- [= 2]
- Cākīn** Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Cumna ırmağının kenarında Etava vilâyetinin yakınlarında bulunan Rabiri pergenelelerinden bir pergene. bk. **pergene**
- C.** 358a/13
- [= 1]
- cāla** Far. Nehrin bir tarafından öbür tarafına geçmek için yapılmış sal.
- c.** 214b/12, 241a/4, 241a/7, 250b/9, 250b/9
- c. bile** 222b/11
- c.+da** 250a/8, 250a/13, 252b/5
- c.+dağılar** 250b/7
- c.+dın** 241a/12, 244a/9, 249a/7, 249a/13, 249a/14, 250b/2
- c. édi** 249a/11
- c.+ğa** 235a/13, 241a/3, 241a/11, 243a/13, 244a/8, 244a/9, 249a/6, 249a/10, 249a/12, 249b/13, 250a/7, 252a/11, 252a/13
- c. ğa kirip kél-** Kayıkla gelmek. 243a/1
- c.+ğa ok** 241a/6
- c. ğa oltur-** 214b/11, 214b/11
- c.+nı** 231b/8, 252b/3
- c.+niñ** 241a/10
- c.+sı** (aşlık cālası) 231b/7
- [= 38]
- calab** Far. Fahişe, orospu.
- c.+lar dék** 181b/6
- [= 1]
- cālabān** Far. Sal kullanan, salcı.
- c.** (Mir Muḥammad Cālabān) 241a/5, 250b/9, 352b/6, 374a/12
- c.+lar** 222b/11
- c.+lardın** 370b/6, 379b/1
- c.+larnıñ** 241a/12
- ç+nı** (Mir Muḥammad Cālabān) 222b/2, 336b/2, 338b/14
- [= 11]
- calabī** Far. Bir orospu, bir fahişe.
- c. vu fahişa kıl-** 181b/5
- [= 1]
- calādat** Ar. Kahramanlık yiğitlik.
- c. körset-** Kahramanlık göstermek. 217a/12
- [= 1]

Calāl Hān I Sultan İbrahim Lüdi'nin amcası ve Bâbur'un emirlerinden olan Alem Han'ın büyük oğlu. krş. **ĀlamHān I**

C. 257a/6

[= 1]

Calāl Hān II k.a. bk. **Calāl Hān Behār Hān Behāri**

C. 375a/14

C.+ga 369a/10, 375b/6

[= 3]

Calāl Hān Behār Hān k.a. bk. **Calāl Hān Behār Hān Behāri**

C.+niñ 368b/1

[= 1]

Calāl Hān Behār Hān Behāri Derya Han Nuhani'nin torunu; Behar Han Behari ile Dūdū'nun torunu.

C. 365a/13

[= 1]

Calāl Hān Cihet Alem Han Kalpi nin babası.

C. 256b/12

C.+niñ 268a/10

[= 2]

Calāl Taşkendi Bâbur'un adamlarından; Şeyh Bayazid ile Biben'in Mahuba kalesinden kaçtıkları haberini getirmiştir.

C. 379b/13

[= 1]

Calālu'd-din Maḥmūd Nāyi Herat'ta Muzaffer Mirza'nın meclisinde ney çalanlardan.

C. édi 190a/1

[= 1]

cald Far. Çabuk hareket eden, aktif, çalışkan, pratik.

c. 333a/2, 336b/4, 347a/3, 371b/9

c. u carrārlik Atik ve cesurluk. 309b/11

[= 5]

Calīsar Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Cumna ırmağı üzerinde, Agra'nın 6 mil kuzeyinde bulunan bir köyün adı.

C. 299b/7, 377b/12

C.+ga 331b/11

C. kénti 356b/14

[= 4]

cām Far. Kap; bardak, tas, kadeh.

c.-i sā'at 289a/9

[= 1]

Cām I y.a. bk. **Cām-rūd**

C.+dın 146a/10

C.+ga 145b/10, 145b/12

[= 3]

Cām II Bu günkü adı Torbet-i Cam; İran'ın Afganistan ve Türkmenistan ile sınırını oluşturan Herirud ırmağı üzerinde bulunmaktadır; Meşhed'in güney doğusundadır. Mevlana Abdurrahman Camî'nin doğduğu yerdir.

C. 347b/12, 354a/7

C.+dın 244a/10

C.+dındur 180b/10

[= 4]

cam' Ar. 1. Toplama, biriktirme; bir araya getirme; bütün, hep.

c. (hâtır cam') 195b/8

c. (hâtır cam' kııl-) 218b/10, 380a/7

c. (hâtırını cam' kııl-) 355a/14, 376a/8, 377a/13

c. (hâtırlar cam' bol-) 345b/1

c. (hâtırlar tamām cam' bolmaydur édi) 298b/4

c.+ı 236b/8, 271a/14, 274b/9, 291b/7

c.+ı (cam'ı...cam'ı) 227b/5

c.-ı kalam-rav 312b/10

c.+ınıñ 179a/14

c. kııl- 140a/14, 171a/2, 179a/5, 179b/6, 182b/12, 271b/10

2. Topluluk, grup, halk.

c. 200a/9, 237a/2, 290b/7

c. bile 199b/11

c. bile (né yalguz bu cam' bile Yalnız bu topluluğa değil) 206a/7

c.+da 237a/2

c.+ı 197a/4, 289a/7

c.+ı bile 302a/2

c.-ı bi-sa'adat-câhıl Cahil ve talihsiz topluluk. 216b/9

c.+ını 302b/9, 331b/6

3. Hasılat, gelir.

c.+ı 225b/5, 325b/13

c.+ını 140a/14

[= 34]

cāma Far. Elbise.

c. (yek-tāyī cāma) 363a/3

[= 1]

camā'at Ar. Cemaat, insan topluluğu.

c. 177b/11, 372b/4

- c. (sunnat u camâ'at mazhabı) 164b/2
- c. bile (namâz-ı bâmdâdnı camâ'at bile öte-) 358a/9
- c.+ı bile 308b/7, 374a/3, 374b/8, 376b/13
- c.+ıdın édi 198a/12
- c.+ını 221b/13, 221b/13, 377a/1
- c.+ka 293b/8
- c.+nı 270b/8
- c.+niñ 245a/5
- c.+niñ üstige yürü- 184a/9
- c.+tın 184a/11
[= 17]
- câman** Hint.< Sans. *cambu* Mersin-gillerden (*Eugenia*) bir ağaç ve meyvesi. Beveridge ve Erksine'e göre *Memoirs* s. 325, *rose-apple*, *jambu* (*Eugenia jambolana*); *Encyclopædia Britannica* *rose-apple*, *jambu* (*Eugenia jambolana*) (Metinde, söğüt yaprağına benzeyen fakat ondan daha yeşil bir yaprağı olan, meyvesinin ise **kara üzüm**'e benzediği Hindistan ağaçlarından biridir. Görünüşü fena değildir.)
- c.+dur 283b/8
[= 1]
- camdhara** Geniş ağızlı hançer.
- c.+ı muraşşa' 297a/3
[= 1]
- câmi'** < Ar. *câmi'* Cami.
- c.+ı (mascıd câmi'ı sal-) 341b/5
- c.+ını (mascıd câmi'ı) 191a/13, 191b/6
[= 4]
- câm-ı sâ'at** Far. Hindistanlıların zamanı ayarlamak için kullandıkları altı delik olan saat kabı. Kabın kullanılışı şu şekildedir: Meselâ, gün doğarken kabı suyun üzerine koyarlar; kap bir **geri**'de (24 dakika) bir suyla dolmaktadır. Kap suyla dolunca, bunu **geriyâl** dedikleri pirinçten yapılmış yassı bir alete vurarak ilân ederler. Bir **pahar** - 3 saatlik bir süredir - boyunca su kaç defa dolarsa o kadar vururlar, yani bir **geri**'de bir defa, iki **geri**'de iki defa gibi. **Pahar**'ın bittiği ise alete hızlı hızlı

vurularak ilân edilir, sonra hangi **pahar**'a sıra gelmişse o **pahar**'ın alâmeti vurulur. İnsanlar özellikle geceleyin **geriyâl** sesiyle uyandıklarında zamanın tam olarak hangi **pahar**'ın hangi **geri**'sinde olduğunu kestirememekte idiler. Bâbur, bu Hindistan adetinde değişiklik yaptırarak, her **geri**'den sonra hangi **pahar**'da bulunulduğunu haber veren o **pahar**'ın alâmetini de çaldırıştır. bk. **pahar**, **geri**, **pal**

c. 289a/9

[= 1]

cam'ıyyat < Ar. *cam'ıyyat* Cemiyet, topluluk.

c. (huzûr-ı camıyyat) 237a/2

c. (huzûr u cam'ıyyat) 237a/2

c. édi (ızdıhâm u cam'ıyyat) 186a/4

c.+ı 256b/3

c.+ı bile 374b/14

c.+ıdın 256b/4

c. kıl- 187b/12, 296a/8, 301a/9, 305a/4, 332a/8

c.+niñ 187b/4, 347b/5

[= 13]

cam'ıyyatlık İnsanı çok, kalabalık.

c. 146a/6, 148b/2

[= 2]

camî' Ar. Bütün, hep.

c. 121a/13, 130b/10, 132a/1, 134a/14, 141a/9, 147a/4, 149a/9, 155a/5, 157b/6, 164b/1, 164b/9, 169a/5, 177a/2, 177a/5, 177a/11, 178a/3, 180b/4, 185a/8, 185a/14, 189b/7, 196b/14, 206a/12, 213a/6, 236a/14, 254a/3, 259a/3, 264a/3, 265a/5, 265a/7, 268b/13, 269b/14, 270a/2, 270b/2, 271b/12, 280b/7, 282b/10, 289a/6, 293b/7, 293b/12, 294a/6, 294a/13, 302a/12, 303b/4, 314b/7, 315b/2, 315b/4, 326a/7, 333a/13, 345a/10, 347a/11, 347b/2, 350b/4, 352a/2, 354a/1, 357a/2, 359b/3

[= 56]

cam'i Ar. Bir halk, bir topluluk.

c. 142b/13

[= 1]

Cām-rūd Pakistan'ın Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nde Hayber Yolu üzerinde, Kabil ırmağının yakınlarında, Ali Mescid'in güneyinde bulunan bir yerin adı.

C.+tın 244a/12

[= 1]

cān Far. Can, yaşama.

c. 306b/13

c. bağışla- 307a/1

c. bér- (Allah) can vermek, can bağışlamak. 306b/2

c.+ğa yét- Bıkmak, usanmak. 159b/6

c.+ı (badandın cānı ayrıl-) 315a/2

c.+ı (māl u cān) 179a/13

c.+ı amānda bol- Canı güvenlikte olmak. 123a/12

c.+ı çık- Ölmek, vefat etmek. 126a/5

c.+ığa 124b/5, 211b/5

c.+ıñ üçün 196a/11

c.+ını bağışla- Affetmek, hayatını bağışlamak. 201b/9

c. kadrını bil- Hayatın değerini anlamak. 306b/3, 306b/14

c.+lar tart- Canını dişine takmak, her tehlikeyi göze almak. 234b/4, 295b/2

c. tart- Her türlü tehlikeyi, ölümü göze almak. 163b/1, 348b/9

c. taslim kıl- Vefat etmek, ölmek. 161a/3, 259b/2

[= 20]

Cān Bég Bâbur'un komutanlarından.

C. 261b/2, 265b/3, 266a/5, 299a/3, 378a/8

C.+ni 257b/13

[= 6]

Cān Naşır Bâbur'un beylerinden.

C.+ni 241b/13

[= 1]

canaki- (?) Moğ. Danışmak, istişare etmek, haberleşmek, anlaşmak. krş. **canki**

c.-gen cihatıdın Beveridge'e göre, *for to get across*; Arat'a göre, "gecikenleri yüzünden" 379a/10

[= 1]

canalı- (?) bk. **canaki-**

c.-gen cihatıdın 379a/10

[= 1]

Cancūha Bihre'nin kuzeyinde Kūh-ı Cud dağında oturan iki kabileden birinin adı. krş. **Cūd I, Kōh-ı Cūd**

C. 223a/8, 223a/13, 223b/2, 223b/4, 229b/10

C.+ğa 223b/8

C.+niñ 228a/7, 228a/10

[= 8]

cān-dār Far. Canlı, diri (İnsan için).

c. başığa İnsan başına. 294a/3

[= 1]

Candvār y.a. bk. **Çandvār**

C.+nı 315a/6

[= 1]

cangal Far. < Sans. *cangala* Cengel; çok sık ağaç, çalı ve yüksek otlarla kaplı - özellikle bir çeneklilerle (bambular, palmyeler) ağaçsız eğreltiler hâkim bitki durumundadır - vahşi orman; bu vahşi ormanı teşkil eden ağaç, çalı ve otlara da bu isim verilmektedir.

c. 254b/11

c.+da 277b/8

c.+da (tağ u cangal) 270b/6

c.+dın 222b/4, 224b/4, 276a/13, 281a/9

c.+dın cangalğa 277b/9

c.+ğa 222b/6, 222b/6, 232b/5, 232b/6, 253b/8, 253b/9, 338b/8

c.+ğa (cangaldın cangalğa) 277b/9

c.+ı 222b/4, 222b/5, 274b/2

c.+larda 274b/2, 275b/13, 277b/8

c.+larıda 275b/13, 276a/1, 277a/6

c.+larını 333a/3

c. u sahrā 272a/12

[= 27]

cangali En çok Hindistan'ın Bacur ve Suvat bölgelerinde görülen, konuşma öğretilen bir papağan türü.

c. 278a/1, 278a/7

c. tūti 278a/4

[= 3]

cangallık Cengelli; çok sık ağaç, çalı v.s. ile kaplı. krş. **cengellik**

c. yér 333a/4

[= 1]

cānıb Ar. *cānib* Taraf, cihet, yön.

c.+ı 213a/11, 214b/8

c.+ı édi 169a/1

- c.+ı édi** (Haq alar cânıbı édi) 264b/4
c.+ıdın 183a/10
c.+ıdın (öz cânıbıdın) 260a/4
c.+ığa 184b/3, 213b/7
 [= 8]
Cānī Bég Sulţān Özbek beylerinden; Şıbanî Han'ın yeğeni; Bâbur'un kız kardeşi Rukiye Sultan Begim'i eline düşürmüş ve onunla evlenmiştir.
C. 347b/1
 [= 1]
Cānik Bâbur'un da hazır bulunduğu Muzaffer Mirza'nın mecsinde türkü söyleyen bir adam.
C. 190a/10
 [= 1]
canki Moğ. *cangi* < Çin. *şang'i* Danışma, görüşme, istişare. krş. **canaki-**
c. **kılıl-** 370a/8
 [= 1]
cannat Ar. Cennet.
c. **bol-** 202a/13
 [= 1]
canüb Ar. Güney.
c. 125a/11, 132b/11, 239b/13, 342a/13, 369b/2
c. (**ğarb-ı canüb**) 128a/8, 137a/10, 237a/6, 360a/8
c. (**şark-ı canüb**) 230a/8
c.+ğa bağa 335b/5
c.+ı 128a/6, 128b/3, 131b/3, 148a/5, 162b/13, 166a/1, 270b/1, 272b/14
c.+ı (**şark-ı canüb**) 139a/12
c.+ıda 132b/7, 139b/3, 341b/3
c.+ıdağı (**şark-ı canüb**) 332b/11
c.+ıdur 139a/12
c.+ıdur (**şark-ı canüb**) 238b/3
c.+ka bağa 273a/11
c.+ka mâyıl 272b/14
c. **sarı** (**ğarb-ı canüb**) 223b/1
c. **sarı** (**şark-ı canüb**) 236b/11
c. **sarı bağa** 150a/13, 150b/11, 158b/14
 [= 33]
canübî Ar. Güney, güneyde bulunan.
c. 132a/8, 188b/3, 239b/8, 341a/14, 343b/2
c. (**ğarb-ı canübî**) 132b/3, 137a/8, 158b/1
c. (**şark-ı canübî**) 356a/11
c.+da (**ğarb-ı canübî**) 136a/8
c. **sarı** (**şark-ı canübî**) 238a/14, 343b/6
 [= 12]
cānvar Far. Canlı, yaşayan (Hayvan için)
c.+dur 280a/10
c.+lar 132a/6, 141a/2
c.+lardın 141a/2
c.+ları 140b/14
c.+larını 141a/3
 [= 6]
canvarî Far. Bir hayvan, bir canlı.
c.+dur 135a/7, 275a/1, 275a/14, 276a/6, 277a/11
 [= 5]
car I Far. Koyak, akar suların aşındırmasıyla oluşmuş dar ve derin dere; yarık.
c. 255a/12, 363b/12
c.+dın 230b/12
c.+dur 230b/1
c.+ıdın 230b/7
c. **kıl-** 230a/11
c.+lar 228a/13, 230a/9, 291a/2
c.+larınıñ 230a/8, 230a/9
c.+ınıñ 363b/12, 363b/12
c. **u çukur** 232b/5
 [= 14]
car II Moğ. Tebliğ, emir, ilân, çağrı.
c. **u yasak** 355b/11
 [= 1]
carâhat Ar. Yara, irin; çıban.
c.+ı (**âbıla carahatı**) 364a/10
c.+ını 364a/12
 [= 2]
carav Kıymetli taşlar.
c. (**cavâhır u carav**) 268b/5
c.+ını (**cavâhır u carāv**) 259a/10
 [= 2]
cārî Ar. Akan.
c.+dur 132b/2, 136b/8, 137a/9
c. **kıl-** 300b/2
 [= 4]
carîda Ar. 1. Yüksüz, hafif binici.
c. 123b/1, 183b/4, 222a/9, 230b/7, 267b/7
c. **atlık çerik éli** Hafif süvari askeri. 149a/12
c. **atlık** 221a/11
 2. Yalnız, tek başına.
c. 120b/7

- c.** ('ālamnı fard u carida ötker-) 171a/12
[= 11]
- carīma** Ar. Kabahat, suç.
c. bile 170b/7
c.+sını 255a/4, 304a/4
[= 3]
- carla-** Çağırma, davet etmek. krş.
çarla-
c.-p 220b/3
[= 1]
- carrārlık** Yiğitlik, cesaret, mertlik.
c. bile (cald u carrārlık)
309b/11
[= 1]
- caşım** Ar. Büyük.
c. 253a/14
[= 1]
- cāsūn** Çin gülü; kontes ya da viskos olarak da bilinir. Ebegümeçigiller (*Malvaceae*) familyasından, süs bitkisi olarak yetiştirilen küçük ağaç. Anayurdu Çin ve Japonya'dır. Yumurta biçimli, sivri uçlu, tüysüz yaprakları ve kırmızı renkli büyük çiçekleri vardır. bot. *Hibiscus rosa sinensis* krş. **gedhel**
c. 287b/5, 287b/6
c.+ça émeştür 287b/11
c.+dur 287b/2
c.+nıñ 287b/11
[= 5]
- cāsūs** Ar. Casus, hafiye, gizli bilgiler elde edip bunları haber veren.
c. 363b/5, 363b/7, 368a/8
[= 3]
- Casvāl** Hindistan'ın Pencap eyaletinde bulunan bir pergenenin adı. bk. **pergene**
C. pergenesi 260a/11
[= 1]
- Cat** Keşmir dağlarında bulunan bir kabile adı.
C. 159b/13, 228a/8, 255b/4
[= 3]
- cav** Far. Arpa. bot. *Hordeum vulgare*.
c. 'arzi bol- Arpa genişliğinde olmak. 351b/3
[= 1]
- cavāb** Ar. 1. Cevap.
c. 355a/1, 368b/6
c. (sustrak cavāb) 366b/11
- c. bér-** 155b/6, 176b/12
c. bérmeý 298a/6
c. bitl- 366a/12
c.+ı 368b/5
c.+lar 208a/6, 208a/10, 216b/9
c. tap- 158b/13
c. tapmay 227a/2
2. Benzer.
c.+ıda Benzer şekilde. 170b/12
3. Sorumlu olmak, borcunu verebilecek durumda olmak.
c. (divānga fil oq cavāb bér- Vergisini fil olarak ödemek.) 275a/2
[= 15]
- cavāhır** < Ar. *cavāhir* Cevherler, kıymetli taşlar.
c. 124b/9
c.+dın 293b/13
c. u carav 259a/10, 268b/5
c. u marvārid 290a/9
[= 5]
- Cavāk** y.a. bk. **Ḥavāk**
C. köteli 130a/14
[= 1]
- cavānıb** < Ar. *cavānib* Taraflar, yanlar.
c.+dın (aṭrāf u cavānıb) 163a/1
c.+ı (aṭrāf u cavānıb) 128a/8
c.+ıda (aṭrāf u cavānıb)
272a/8, 335b/2, 356a/8
c.+ını (aṭrāf u cavānıb) 265a/2
c.+ka (aṭrāf u cavānıb) 346b/8
c.+nı (aṭrāf u cavānıb) 145a/8
[= 8]
- Cavāz Kāğaz** Herat'ta bir yerin adı.
C. 191a/7
[= 1]
- cavdarī** (?) İleri gelen. (Beveridge, *associates*; Arat, "İleri gelen"; Ş. Süleyman, "Ümera, kibar, ricai, ileri gelen ağa, bey, reis." De Courteille, *les principaux, les propriétaires*) krş. **çavdarī**
c.+ları 381a/12
[= 1]
- cavkandilik** Kıç tarafı kıvrık (kayık). Arat'a göre "Ön kısmı kıvrık"; Ş. Süleyman *çavkandī* "Gemi ve kayıkçı; arka ve dümen mahalli; De Courteille *çavkandilik: poupe recourbée*.
c. zavraç Kıç tarafı kıvrık kayık. 368a/4

- [= 1]
cavr Ar. Ezizyet, cefa.
c. u cafā 193b/4
 [= 1]
cavşan Far. Örme zırh, savaşta giyilen zırhlı elbise.
c. 125a/3
 [= 1]
cavz-ı Hındi Hindistan cevizinin meyvesi. bk. **nārgil**
c.+dur 285b/4
 [= 1]
Cavzā İkizler burcu; burçlar kuşağında Boğa ile Yengeç arasında bulunan bir burç. krş. **Āsār**
c. 288b/2
c. (Şavr u Cavzā) 291b/5
c.+da (Şarv u Cavzā) 284a/12
c.+da (Şavr u Cavzā) 291b/3
 [= 4]
cay Far. Kusursuz bir şekilde, eksiksiz olarak; namusluca.
c. 161b/2
 [= 1]
cāy Far. Yer, mahal.
c. (né cāy ol kım) 189b/2
c.-ı hayrat 145b/1
 [= 2]
cazā Ar. Ceza.
c. sığa yét- Cezasını bulmak, cezasını çekmek. 306b/9
c. sığa yétkür- Cezalandırmak. 147a/11, 201b/11, 302a/5
 [= 4]
cazāyır <Ar. *cazā'ir* Adalar.
c.+da 275a/4
 [= 1]
cāzım < Ar. *cāzim* Karar veren.
c. 204b/7
 [= 1]
cazıra Ar. Ada.
c.+da 370a/10
 [= 1]
cazm Ar. Karar, niyet.
c. 244a/13, 255a/8
c. (aldururlarını cazm kıl-) 334b/13
c. ('azm cazm kıl-) 162b/12, 242a/2, 376a/9
c. ('azm u cazm kıl-) 308a/1
c. (ganım üstige 'azm u cazm kıl-) 185b/1
c. (ölmek özige cazm ét- Ölü mü göze almak.) 312a/7
c. émes édi 216a/12
c. eyle- 324b/14
c. kıl- 185a/8, 189b/9, 213a/12, 294b/13, 295a/6, 356b/2
c. kılmaydur edük 158a/5
 [= 18]
cébe Moğ. Cebe, zırh.
c. 127a/4, 198b/14, 216b/12, 226a/10, 230a/4, 291b/1
c. (kuzı cébe) 190a/10
c. bile 374a/9
c.+dın 163a/9, 163a/9, 217a/13
c. key- 310b/10
c. keyil- 310b/10
c.+ler 156a/2, 376a/6
c.+lerni 125a/2
c.+ni (hāşşa kalmakı cébe) 232a/8
c.+si 161a/2, 161a/4
c. vü kecim ü yarak 196a/9
 [= 20]
cébe-hāna Silâh deposu, cephanelik.
c.+sıdağı 125a/2
 [= 1]
cébeçi Zırh ve silâhları koruyan, tamir eden; silâhdar. (Metinde bir rütbe adı olarak geçmektedir.)
c.+niñ (Ustād Muḥammad Amin Cébeçi) 360a/13
 [= 1]
cébele- Üzerine zırh geçirmek.
c.-p édim 234a/9
c.-r çarda at Zırhlandırılmış doru at. 159a/2
 [= 2]
cébelen- Üzerine zırh geçirmek, zırhlanmak.
c.-ip 162a/13, 208b/6, 266a/2
 [= 3]
cébelik Zırhlı.
c. 150b/5, 230b/2
cébesiz Zırhsız.
c. oğ 309b/6
 [= 1]
celsi bk. **çelsi**
c.+dür 279b/8
 [= 1]
ceng Far. Savaş.
c. émes édi (firüz-ı ceng) 167a/2
c.+idın (cadal u ceng) 187b/6
c. ü cadal 187b/6
c. ü cadal kıl- 187a/5
 [= 4]

ceng-cāy Far. Savaş yeri.

c.+ğa 371b/8

[= 1]

Ceng-ceng k.a. bk. Muḥammad

'Alī Ceng-ceng

C.+niñ 368b/7

[= 1]

cengellik Cengelli; çok sık ağaç, çalı ve otlar kaplı. krş. **cangallık**

c. 273b/4

[= 1]

Cenglik Kâbil vilâyetinde, Dere-i Hoş ağzında Türkmen hazarelerinin oturdukları yer.

C.+ke 161b/10, 195b/10

C.+te 160a/7

[= 3]

cerge (?)

c. 280b/6

[= 1]

ceyren Moğ. < T. *yegren* ~ *yege-*
ren Ceylân, ahu. zool. *Gazella*
subgutturosa.

c.+niñ 276a/14

[= 1]

cıbilli < Ar. *cibillî* Yaranlıştan gelen, tabii.

c. **ékendür** 170b/10

[= 1]

cid < Ar. *cid* Gayret, çaba, ciddilik.

c. (**cıdd u hazl**) 252b/12

c. (**cıdd u ihtimâm**) 158a/1,
218a/7, 314b/5

c. u kâdağan 122a/14

c. u kâdağa 122a/14

[= 6]

cığa Ceset.

c.+sı 325b/9

[= 1]

cihat < Ar. *cihat* 1. Cihet, yön, taraf.

c. kıl- Yönelmek. 379a/7

2. Sebep.

c. 176b/12

c.+dın Sebep, yüzden. 130b/1,
255a/1

c.+dın (**bu cihatdın**) 215a/8,
259a/8, 266b/1, 276a/4,
276a/13, 337b/10

c.+dın (**ol cihatdın**) 177b/14

c.+dın mu 154a/12

c.+ı 123a/6, 162b/7, 215a/6,
334b/12

c.+ıdın Yüzünden. 121b/6,

123a/6, 124a/1, 127a/3,

131b/10, 142b/7, 144a/4,

145b/9, 146b/1, 154a/4, 154a/6,

154b/8, 158a/2, 160b/13,

161a/14, 161b/8, 162a/7,

164b/2, 177b/6, 183a/14,

190a/6, 198b/12, 205a/4,

209a/3, 215b/14, 219b/11,

220a/5, 220b/7, 222a/6, 224b/4,

226b/7, 230b/11, 235a/3,

242a/12, 247a/2, 249b/9,

250a/5, 252a/7, 252a/9, 257b/2,

261a/6, 263a/1, 264a/7, 274a/14,

277b/8, 282a/10, 294b/4,

300b/2, 304b/8, 308a/6,

325a/11, 325b/11, 326a/2,

327a/11, 334b/2, 340a/5,

340a/12, 344b/8, 354b/10,

363a/1, 363b/14, 366a/5,

366a/7, 366a/13, 368b/12,

370a/6, 375a/9, 379a/10, 381a/5

c.+ıdın édi (**muniñ cihatdın**)

169a/13

c.+ıdın ékendür 186a/1

c.+ımdın (**méniñ cihatımdın**)

172b/6, 190b/3

c.+ımızdın 225a/12

c.+ıñdın 253a/8

c.+lardın 139b/8, 145a/2, 183a/2,
214b/14

c.+lardın (**bu cihatlardın**)

188a/10, 294b/8, 381a/11

c.+lardın (**oşbu cihatlardın**)

205a/11

c.+tın 132a/3, 132b/8, 133a/12,

133b/14, 135b/7, 142a/6,

153b/13, 161a/11, 162b/14,

226b/8, 253b/3, 273b/8

c.+tın (**bu cihattın**) 167b/4,

169a/6, 172a/8, 177a/5,

179b/12, 180a/3, 197b/14,

215a/8, 223b/14, 244a/1,

249b/10, 259a/8, 266b/1,

272b/8, 276a/6, 276a/11,

281a/10, 286b/7, 298b/4,

305b/10, 308a/4, 310a/2,

311a/2, 327a/4, 330b/14,

334a/4, 340b/14

c.+tın (**né cihattın kim**)

158b/9, 190b/8

c.+tın (**ol cihattın**) 173b/13,

226b/6, 308b/14, 316a/10,

337a/5, 349b/7

- c.+tın** (oşbu cihattın) 178a/5
c.+tın ékendür (bu cihattın) 372a/4
c.+tın mu 154a/11
c.+tındur (oşbu cihattındur) 349b/6
 [= 150]
cihât < Ar. *cihât* Mal, eşya.
c.+ı bile (mâl u cihât) 127b/7, 127b/11
c.+ını 212a/12, 244b/9
c.+ları bile (mâl u cihât) 127b/11, 212b/2
c.+larını 259a/3, 259a/14, 268b/13
 [= 9]
cihâz < Ar. *cihâz* Takım, alet.
c.+larnıñ 285b/9
 [= 1]
cıla- Moğ. Arzu etmek, istemek.
c.-y 220a/9
 [= 1]
cılav < Moğ. *ciluga* Dizgin.
c.+ıñını 253a/10
c. yandur- 234a/13
 [= 2]
cılav-riz Fars. Dolu dizgin, dört nala.
c. 150b/2, 203b/4, 239a/1, 253b/9
 [= 4]
cılavsız Dolu dizgin, dört nala.
c. 310a/13
 [= 1]
cılıya (?) Çatı. krş. **çılıya**
ç. 138b/2, 138b/2
ç.+dın 138b/4
ç.+ğa 138b/2
ç.+nı 138b/5
 [= 5]
cıns < Ar. *cıns* 1. Cins, tür, çeşit.
c. 137a/3, 141a/2, 278a/1, 278a/6, 278a/10, 278b/10, 278b/13, 279b/11, 279b/13, 286b/2
c. (her cıns) 136a/13, 143a/2, 187a/10, 212a/14
c. (oşal cıns) 219b/6
c. (oşol cıns) 219b/6
c.+ı 279a/6, 279a/13
c.+nı 278a/1
c.+nıñ 278a/5
 2. Eşya.
c. u naqd 343b/5
c. (naqd u cıns) 307a/8
c.+dın 343b/5, 352a/4, 352b/14
- c.+dın** (naqd u cıns) 269a/8, 351a/4
 [= 26]
cırm < Ar. *cirm* Cisim.
c.+ı 283a/8
 [= 1]
cısm < Ar. *cısm* Beden, gövde.
c.+ımda 331b/1
 [= 1]
Çıgdelik y.a. bk. **Çıgdelik**
C.+ke 245b/5
 [= 1]
Cılam Bu günkü adı Cihelum; Pakistan'ın Pencap eyaletinde, Revalpindi iline bağlı bir ilçenin adı. Cihelum (bk. **Bihet**) ırmağının hemen batısında yer alır.
c.+dın koyıraç 254b/13
 [= 1]
Cogı < Sans. *Yogı* Hint din felsefesinin altı geleneksel sisteminden (*darşana*) biri olan ve "bağlanma" ya da "birlik" anlamına gelen Yoga'ya inanmış kimse. krş. **Hindü**
C.+lernıñ 145b/11
 [= 1]
Conapür y.a. bk. **Conpür**
C. 173b/11, 270b/13, 378a/3
C.+da 307b/5
C.+ğa 354b/9
C. mamlakatı 270b/10
C. vilâyatı 375b/8
 [= 7]
Conpür Bu günkü adı Caunpur; Hindistan'ın kuzeyinde Uttar Pradesh eyaletinde Varanasi'nin (bk. **Banâras**) kuzeybatısında, Gomati ırmağının iki yakasında, Ganj'in alüvyon ovasının üzerinde bulunan il.
C. 270b/8, 293a/1
C. çerigi 371a/13
C.+dağı 370a/5
C.+dın 370a/5
C.+ğa 303a/9, 365a/3
C. suyu 364b/13, 365a/2
 [= 9]
coşıda Far. Kaynamış.
c. kıl- 135a/2
 [= 1]
coy Far. Akarsu, dere, kanal.
c.-ı hoş Bâbur'un yaptırmış olduğu su kanalına ebced hesabına

- göre Hicrî 926 tarihi düşürülmüş-
tür. 137a/13
[= 1]
Coy-1 Ancil Herat'ta Herirud ırmağı-
nın bir kolu; sahilinde Bediüzza-
man Mirza'nın medresesi ve Ali-
şir Nevaî'nin Ünsiye denilen
oturduğu evleri bulunmaktadır.
c. yaqası 191b/7
[= 1]
Coy-1 Şāhî Lamgan ırmağının Kâbil
ırmağı ile birleştiği yere verilen
addır.
C.+dın 145b/5, 233a/12, 242b/14,
244a/12, 249b/13
C.+ga 233a/11, 242b/12
[= 7]
cupba Ar. Cübbe, uzun elbise.
c. 236a/12
c.+lar (keyş cupba) 352a/10
c.+lar (tügmelik keyş cupba)
352a/12
[= 3]
Cüd I Bihre'nin kuzeyinde Kuh-ı Cud
dağında oturan iki kabileden birin
adı. krş. **Cancūha**
C. 223a/7, 223a/13, 228a/7,
228a/10
C.+dur 223b/2
C.+ka 223b/3
[= 6]
Cüd II y.a. bk. **Köh-1 Cüd**
C. tağı 224a/4, 254b/6
[= 2]
Cuday Ar. Kutup Yıldızı (?). (Beve-
ridge' e göre *Pole-star*(?); De
Cour-teille'e göre, *Capricorne*
"Oğlak burcu"; Seingass, *The*
polar star; ayrıca *cady: The*
sign Capricorn "Oğlak
burcu".)
C.+nıñ 335b/6
[= 1]
Cūha Sultān Şehzade Tahmap'ın Is-
fahan valisi.
C. 354a/13
[= 1]
culdu Moğ. Asker ve beylere başarılı
olmaları hâlinde vadedilen ve
verilen mükâfat. (Bir şehrin ida-
resi, para, elbise v.s. olabilir.)
c. 161a/10, 217a/8, 262b/12,
263a/5, 297a/6 376a/5
c. Dost Bégnîñ atığa boldı
230b/8
c. Sultān atığa boldı 326b/6
[= 8]
cullāb Ar. < Far. *gül-âb* Müshil şer-
beti.
c. 236b/2, 236b/2
[= 2]
cum'a Ar. Cuma, haftanın altıncı gü-
nü.
c. (tañlası cum'a) 379b/6
c. günü 305a/13
c. namâzını kııl- 268a/6
c. namâzını öte- 346a/6
[= 4]
cumâda'l-âhır < Ar. *cumâda'l-*
âhır Kamerî takviminin altıncı
ayı.
c. ayı 185b/9, 236a/11, 263b/6,
264a/13, 315b/1, 316a/3,
336a/13, 337a/8, 338a/8, 361a/4,
365b/2, 365b/4
[= 12]
cumâda'l-avval Ar. Kamerî takvimin
beşinci ayı.
c. ayı 213b/10, 236a/6, 262a/10,
263a/8, 309a/11, 309b/13,
311b/14, 333b/13, 334a/10,
336a/1, 356a/10, 356b/13,
358b/11, 361b/10, 380b/10
[= 15]
cumla Ar. Bütün, hep.
c. 312a/8
c.+dın (bu cumladın) 177b/3,
180a/14, 192a/12, 268b/6,
292a/3, 331b/6
c.+dın (bu cumladın bir)
229b/4
c.+dın (ol cumladın) 171a/1,
180a/7, 230b/10, 234a/4,
180a/2, 273a/10, 280a/10,
305a/10
c.+dın (ol cumladın biri)
302b/14, 331b/1, 353a/4
[= 20]
Cün Bu günkü adı Yamuna veya
Cumna; Hindistan'ın kuzeyinde
Uttar Pradesh eyaletinde bir ır-
mak; Himalayalar'da Camnotri
yakınlarından doğar, Allahâbad'
da Ganj ırmağı ile birleşir.
C. 267b/10, 267b/12, 268a/5,
273a/5, 378a/1
C.+da 328b/10, 358b/5

- C. daryası** 263a/11, 263a/12, 361b/12, 363b/12, 379b/11
- C.+dın** 339a/7, 344b/11, 356a/6, 357a/1, 379a/6, 380b/4
- C.+nı** 361b/13
- C.+nıñ** 300b/3
- C. suyu** 299b/13, 363b/12
- C. yaqası** 363b/12
[= 23]
- cunbıŝı** Far. Bir hareket, bir kıvılcıktanma.
- c. kılmalar édi** 265a/14
[= 1]
- cur'at** Ar. Cesaret, atılganlık, yiğitlik.
- c.+ı** 272a/1
- c.+ı** (élik tépregünçe kuvvat u cur'atı hem yok édi) 201b/14
- c.+ı** (hımmat u cur'atı bol-) 194a/4
[= 3]
- cur'atlık** Cesaretli bir şekilde, yiğitçe.
- c.** 196b/3
[= 1]
- curm** Ar. Cürüm, günah.
- c. bile köy-** Günahattan dolayı (cehennemde) yanmak. 253a/10
[= 1]
- curmāna** Far. Kusur, kabahat, ayıp.
- c. cıhatıdın** 230b/11
[= 1]
- Cūsa** Hindistan'ın Racasthan eyaletinde, Bharatpur ilinin yakınlarında bulunan bir yerin adı.
- C.+nıñ** 328a/2
[= 1]
- cuşsa** Ar. Cüsse, gövde.
- c. ('azımu'l-cuşsa)** 275a/1
- c.+da** 277a/12, 278a/3, 279b/8
- c.+sı** 278b/5, 278b/6, 279a/7, 279a/14, 280a/5, 280b/4, 280b/11
[= 11]
- cuşsalık** Cüsseli, cüssesi olan.
- c.** 280a/10
[= 1]
- Cuvamandnā** Bu günkü adı Cumaheen; Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde bir yerin adı.
- C.+ğa** 361a/7
[= 1]
- cuvangar** < Moğ. *cegün gar* Ordunun sol kolu (kanadı); üç ana birlikten biri. bk. *yasal*
- c.** 127a/4, 148b/10, 149a/2, 198a/3, 208b/6, 209a/13, 209b/3, 209b/4, 209b/10, 210b/13, 216b/13, 217a/2, 217b/5, 224b/5, 231b/11, 258a/13, 264a/1, 266a/4, 266b/7, 267a/1, 267a/2, 310a/3, 315b/1, 315b/4, 316a/4, 316a/7, 354a/14
- c. bile** 210a/10
- c.+dın** 266b/8
- c.+ğa** 210a/12, 217b/7, 266b/10, 316a/7, 333a/11
- c.+ımız** 210b/10
- c.+nıñ** 210b/11, 230a/7, 266a/12
[= 38]
- cuvangar éli** Ordunun sol kanadını oluşturan askerler.
- c. bile** 126b/13
[= 1]
- cuvangar kışisi** Ordunun sol kanat askeri.
- c.** 210b/11, 210b/14, 230a/6, 230b/1
- c.+ni** 263b/7
[= 5]
- cuz'i** Ar. Biraz, az miktarda. krş. **cuzvi**
- c.** 204a/9, 210a/11, 240a/14, 251a/4, 370a/10
- c. cuz'i** 207b/6
[= 6]
- cuzv** < Ar. *cuz'* Parça, kısım, bölüm.
- c. tart-** Biraz münakaşa etmek, tartışmak. 178b/7
[= 1]
- cuzvi** < Ar. *cuz'i* Biraz, az miktarda. krş. **cuz'i**
- c.** 204a/9, 210a/11, 240a/14, 277a/8, 281a/3, 281a/7, 281a/13, 287a/3
[= 8]
- cülge** Mol. Dere, vadi, koyak.
- c.+de** 132b/9
- c.+dür** 239b/12
- c.+lerl** 141b/12
- c.+leride** 141a/4
- c.+ni** 260a/10
- c.+nıñ** 260a/14
- c.+si** 239b/8, 239b/11
- c.+side** 131a/13, 141a/11, 218b/3
- c.+side ékende** 184a/13
- c.+side oq** 218b/11
- c.+sidin** 214a/14

- c.+sinî 140b/3, 153a/6, 216b/4
 c. yokkari 238b/8, 238b/8
 c. yokkari bağa 238b/4, 238b/7
 [= 21]
 cülgeyi Bir dere.
 c. 260a/12
 [= 1]

Ç

çac Far. Balık tutmakta kullanılan kalbur, elek.

- ç. 143a/5, 143a/9, 143a/9
 ç.+da 143a/13
 [= 4]

Çaçāvalî Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Yamuna (Cumna) ırmağı üzerinde bulunan tarihî Kalpi şehrinin pergenelerinden birinin adı. bk. **pergene**

- Ç.+da 361b/3
 [= 1]

çadır Çadır.

- ç. 152a/12, 159a/2, 376b/4
 ç. édi 120a/8
 ç.+ğa 256b/11
 ç.+ıda 212a/14, 244b/3
 ç.+ığa 357a/9
 ç.+ım tiki- 120a/9
 ç.+ımğa 246b/7
 ç.+ını (töşek-hâna çadırı) 376b/9
 ç.+lar 212a/11
 ç.+lar tiki- 316a/5
 ç.+lardın 148b/11
 ç.+larını 183b/10, 226a/12
 ç. tiki- 379b/12
 ç. tiktür- 259a/12
 [= 18]

çag 1. Bir işin yapıldığı an, zaman, vakit, esna. krş. çak

- ç. (-ken çag) 252b/2
 ç. (-ur çag) 242a/3
 ç. (ol çag) 225b/1
 ç.+da (-gan çagda) 300b/12
 ç.+ı (uruş çagı) 209a/12

2. Tam, mükemmel, kusursuz; ölçülü.

- ç. kıl- Nişan almak. krş. çagla- 372b/12

[= 6]

Çağan Sarāy I Kâbil'in kuzeydoğusunda dağlık bölge olan Kâfiris-

tan'ın başlangıcında bulunan küçük bir köydür.

- Ç.+dur 134b/5
 Ç.+nı 134a/6, 134b/11, 144a/13
 Ç.+nî 134b/7, 134b/9
 [= 6]

Çağan Sarāy II Kâbil'in kuzeydoğusunda dağlık bölge olan Kâfiristan'dan doğup, Bârân suyu ile birleşerek, doğuya doğru akan bir ırmağın adı; Nurgel bu suyun batı tarafı, Konar ise doğu tarafıdır.

- Ç. suyu 134a/1, 134b/7
 [= 8]

Çagānyān Bu gün Özbekistan'da, Tirmiz'in kuzeyinde bulunan bir şehrin adı. Çaganyan X. yüzyıldan önce Budist medeniyetin hakim olduğu bir devlettir. Arapların fethinden sonra, XI. yüzyılda Gaznelilerin eline geçmiş, bu tarihten sonra da pek çok devletin hakimiyeti altına girerek önemini kaybetmiştir. W. Barthold, XIV. yüzyıldan sonra Çaganyan şehrinin muhtemelen mevcut olmadığını ifade etmektedir. Bâbur'un bu bölgeyi ve merkez şehri tekrar Çaganyan adı ile anmasını ise tamamen edebî geleneğin etkisine bağlamaktadır. (bk. W. Barthold, "Çagānyān", *IA* c. 3, s. 265-266)

- Ç. 120b/9, 265a/10
 [= 2]

Çagatay I Timur'dan sonra Maveraünnehir'in, savaşçı olmalarından dolayı bazı imtiyazlara sahip olan, göçebe halkına denmektedir.

- Ç. 202a/5
 Ç.+dın 213a/7, 216a/2
 [= 3]

Çagatay II Hasan Ali'nin Türkmenler arasında meşhur olan lâkabı. bk. Hasan 'Alî

- Ç.+ğa 382a/2
 [= 1]

çagdavul Moğ. Artçı; ordunun arkasından gelerek çeşitli tehlikelere karşı teyakkuz durumunda olan birlik; bu birlikte görevli olan.

- ç. 205a/12

- ç. édi 223a/1
[= 2]
çagdavulluk Ordunun gerisini kontrol ve gözetleme görevi.
ç. ka çık- Çagdavulluk görevine (nöbetine) gitmek.161b/8
ç. navbatı 149a/5
[= 2]
çağır Şarap.
ç. 133b/8, 134b/12, 134b/13, 189a/12, 189a/14, 189b/3, 189b/13, 190a/13, 190a/14, 243a/2, 246a/5, 247a/12, 247b/1, 248a/2, 249a/9, 311b/1, 360b/12
ç. ('arax u çağır şuhbatı) 227b/11
ç. (mamzûc çağır içil-) 237a/4
ç. (şuhbat u çağır) 361a/1
ç. bér- 246b/1, 303a/5
ç. béril- 246a/14
ç.+dın 236b/7
ç. engizi kıl- Şarap istemek. 246b/11
ç. édi 134b/13
ç.+ğa 189b/4, 189b/4, 246b/11
ç.+ı 129b/10, 133b/7, 135a/2, 218b/14
ç.+ığa 134b/10
ç.+ını 167b/7
ç. iç- 240b/12, 247b/4, 252a/12, 260a/8, 312a/9, 361a/2
ç. içil- 245b/11, 246b/13, 248a/10
ç. içür- 243a/7
ç. irtikâb kıl- 236b/8
ç. irtikâb kılmas édi 240b/8
ç. irtikâb kılmaydur édim 189a/11
ç. lar 218b/13
ç.+lar başka çık- Sarhoş olmak. 189a/9
ç.+ları 129b/9, 134a/7, 134b/9, 135b/11, 135b/11, 140a/9
ç.+larıdın 140a/9, 260a/6, 311a/14
ç.+larını 189a/8, 312b/1, 312b/1, 312b/2
ç. maclısı 187a/8, 187a/12, 188b/12, 233b/10, 244b/3, 303a/5, 360b/12
ç. maclısı bol- 240a/6, 240b/2, 243a/3, 245b/6, 246b/8
ç.+nı 247b/2

- ç.+nı (mamzûc çağırını iç-) 236a/5
ç.+nı yaman iç- 180b/8
ç.+nıñ 189a/13
ç. şuhbatı 227b/6, 236b/5
ç. şuhbatı bol- 220b/3, 235b/3, 240a/10, 240b/7, 241a/2, 241b/6
ç. şuhbatı tutul- 220b/11
ç. teklifi kıl- 240b/13
ç. teklifi kılılma- 240b/14
ç. üçün 247a/13, 311a/14
[= 92]
çağla- Ölçmek, hesaplamak. krş. çağ kıl-
ç.-may 310b/1
[= 1]
çağlık (Son çekim edatı) Kadar. (Metinde sayıların sonuna gelecek, kesinlik ifade etmeyen bir niceliği belirtmektedir.)
ç. 209a/7, 270a/7, 367a/11, 372a/8
ç. (-çe çağlık) 366b/14
ç. (-ğa çağlık) 338a/13
[= 6]
çâh Far. Kuyu.
ç. 274a/1, 274a/6, 274b/4, 274b/10, 300a/3, 301a/1, 301a/3, 309b/13, 339b/11, 342b/1
ç. (havz u çâh) 353b/10
ç. (sengin çâh) 353b/12
ç.+dın 301a/5, 353b/14
ç.+ğa 301a/5
ç.+ı (dah-dar-dah çâhı) 339b/11
ç.+ka 274a/10, 300b/10, 301a/5
ç.+lar 309b/14
ç.+lardın 342b/1
ç.+nı 300b/5
ç.+nı (h^varalık çâh) 346a/4
ç.+nıñ 273b/13, 301a/3, 301a/4, 301a/4, 301a/7, 301a/7, 339b/11, 344b/7
ç. suyu 354a/2
[= 32]
çahâr Far. Dört.
c. kürür 292b/4, 293a/1, 293a/3
[= 3]
çahâr dah hazâr u nuh şad u si Far. on dört bin dokuz yüz otuz.
ç. 292a/12
[= 1]
çahâr-bâğ Far. bk. çâr-bâğ
ç.+da érürde 307a/6

- ç.+dın 343b/5
ç.+ığa 211a/14, 212a/5
ç.+ıka 211a/14
ç.+ımğa 343b/5
ç.+ka 343b/3
[= 7]
çahâr-dāng Far. Altıda dört (üçte iki).
ç. 170a/14
[= 1]
çahâr-gâh Far. bk. çâr-gâh
ç. şavtını bağla- 249b/8
[= 1]
çahâr-kab Far. bk. çâr-kab
ç. 297b/3
[= 1]
çahâr-şanba Far. Çarşamba, haftanın dördüncü günü. krş. çâr-şanba
ç. 288b/10, 331a/7, 340a/2, 376a/10, 377b/13
ç. aḥşamı 231b/13, 267b/12
ç. geçesi 344b/3
ç. günü 218b/11, 221a/4, 231b/13, 235a/11, 236b/2, 237a/7, 237a/14, 238a/12, 241b/5, 241b/7, 241b/14, 242a/10, 242b/2, 246a/10, 249b/8, 250b/13, 251b/10, 252a/11, 259b/11, 267b/13, 303a/3, 303a/7, 305a/4, 326b/11, 330b/8, 332a/12, 337a/8, 337b/8, 343b/6, 345b/4, 346b/7, 350a/9, 358b/10, 361b/11, 363b/12, 364a/8, 365a/11, 366b/10, 369a/8, 369b/2, 372a/7, 378b/12
ç. şabâhı 334a/10, 368b/7
[= 52]
Çahâr-yek Far. Belh-ab geçitlerinden Herat'a giden yol üzerinde, dağlar arasında bulunan bir yerin adı. krş. Çâr-yek
Ç. 184b/5
[= 1]
Çahçarân Çağçaran; Afganistan'da, Herat şehrinin doğusunda, Herirud ırmağı üzerinde bulunan bir şehrin adı.
Ç. 172b/8, 192b/12, 192b/12
ç.+dın 192b/14
ç.+ğa 192b/11
[= 5]
çahra Far. Çehre, yüz, surat.
ç. 181b/14

- ç.+sını 181b/13
[= 2]
çağ Zaman, vakit. krş. çağ¹
ç. (-ur çağ) 242a/3
ç. (ol çağ) 312a/10
ç.+kaça (bu çağkaça) 189a/11, 298a/12
[= 4]
çağır Tümsek; çıkıntı, kabarık yer.
ç. çukur 333a/3
[= 1]
çağır- Bağırarak.
ç.-ıp (çağırıp) 210b/3
[= 1]
Çäkü Barlas Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden olan Muhammed Burunduk'un atası.
Ç. (ibn Çäkü Barlas) 170a/4
Ç. naslı 170a/3
[= 2]
çal- 1. Vurarak ses çıkarttırmak; herhangi bir müzik aletini çeşitli şekillerde vurarak ses çıkarttırmak.
ç.-adur édi 157b/7
ç.-dılar 343b/14
ç.-ıp 182a/13, 214a/2, 217b/4
ç.-iptur 182a/14
ç.-mas édi 182a/2, 182b/5, 182b/8
ç.-maydur 175a/3
ç.-ur 182a/9, 182b/1
ç.-ur édi 182a/3, 182a/14, 182b/5, 190a/2, 233b/12
ç.-ur ékendür 182a/6, 182a/6
2. Bir nesneyi başka bir nesnenin içine katıp karıştırmak.
ç.-ıp 339a/12
[= 20]
çeng çal- 190a/2
duhullar çal- 214a/2
kânünnı çal- 175a/3
sâz çal- 182b/5, 182b/8, 343b/14
'üd çal- 233b/12
uruş naqqarası çal- 217b/4
[= 8]
Çäläk Kâbil'in kuzeybatısında bulunan bir çayırın adı.
Ç. 128b/11
Ç. öleñi 126b/10, 126b/10, 130a/3, 216a/5
[= 5]
çaldur- Çaldırmak.
ç.-up 149b/14

- ç.-up (nafir çaldur-) 184a/4
 ç.-up (nağkâralarını çaldur-) 265b/6
 ç.-ur édi (nakkarasını öziniñ eşigide çaldur-) 159a/13
 [= 4]
 çāman bk. cāman
 ç. 339b/10
 [= 1]
 Çan-âb 1. Çenab; Hindistan'ın kuzeybatı ve Pakistan'ın doğusunda bulunan bir ırmak. Hindistan'ın Himaçal Pradesh eyaletindeki Pencap Himalayaları'nda Çandra ve Bhaga ırmaklarının birleşmesiyle oluşur. Cemmu ve Keşmir'den geçip, güneybatıya yönelerek, Pakistan'a girer ve İndus ırmağının kolu olan Satlec ile birleşir.
 2. Aynı adı taşıyan ve Çiniot şehrinin yakınlarında bulunan şehrin adı. krş. Çanyüt
 Ç. 273a/3
 Ç. éli 228a/4
 Ç. suyu 255a/11, 255a/12
 Ç. vilâyatı 228a/3
 [= 5]
 Çān-âb y.a. bk. Çan-âb
 Ç. 223b/12, 224b/10, 225a/8,
 Ç.+kaça 365b/5
 Ç.+tın 365b/6
 [= 5]
 Çanbal Hindistan'ın kuzeyinde Uttar Pradesh eyaletinden geçen Yamuna ırmağının en büyük kolunu oluşturan ırmak. Madhya Pradesh eyaletinin İndur ilinde, Mhov'un hemen güneyinde, Vindhya sıra dağlarından doğar; kuzeye doğru akarak, Racasthan eyaletinin güneydoğu kesiminden Madhya Pradesh'in sınırının bir bölümün çizerek Yamuna ırmağına dökülür.
 Ç. 273a/9, 330b/6, 340a/4
 Ç. daryâsı 285b/1, 330b/6, 332a/2, 332a/3, 340a/3
 Ç. suyu 344a/8
 [= 9]
 çandān Far. O kadar; çok, fazla.
 ç. 212a/14, 311b/14, 334a/9
 [= 3]
 çandāni Far. O kadar; fazlaca, çokça.

- ç. 207a/4
 [= 1]
 Çandāval Bu günkü adı Candol; Pakistan'ın Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nde bir aşiret bölgesi olan Bacaur'un (bk. Bacūr) kuzeydoğusunda bulunan bir vadinin adı.
 Ç. 219a/10
 Ç. cülgesi 216b/4
 Ç. rüdü 219a/2
 Ç. suyu 219b/2
 [= 4]
 Çandiri Hindistan'ın Madhya Pradesh eyaletinde, Betva (bk. Bitvī) ırmağı üzerinde, Gvalior (bk. Gūvālyār) ilinin 105 mil güneyinde bir şehrin ve civarındaki dağların adıdır.
 Ç. 272a/4, 272a/4, 273b/3, 331b/10, 333a/4, 333a/14, 333b/8, 335a/9, 335b/5, 335b/8, 339a/2
 Ç.+da 335b/6
 Ç.+dın 335b/3, 335b/13
 Ç.+dın koyıraqdın 333a/8
 Ç. korğanı 333b/9, 333b/13
 Ç.+nı 169b/5, 333b/3, 335b/12
 Ç.+nıñ 333a/5, 333a/6, 333b/11, 334b/1, 335a/5
 Ç. üstige yéberil- 332b/6
 [= 26]
 Çandvār Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Yamuna ırmağı üzerinde, Agra'nın 25 mil güneydoğusunda Firuzâbad'ın güneybatısında Sûfipûr adlı bir köyün civarında bulunan bir yerin adı.
 Ç. 274a/5, 328b/3, 328b/5, 358a/6
 Ç.+da 299b/4
 Ç.+dın 331b/12
 Ç.+ga yavug 328b/6
 Ç.+nı 328b/7
 Ç.+nıñ 358a/3
 [= 9]
 çangal bk. cangal
 ç.+larda 364b/4
 [= 1]
 çanpā Hint. Yasemin (*Jasminum*); zeytingiller (*Oleaceae*) familyasından, güzel kokulu çiçekleri olan çalimsı bir ağaç.
 ç. 288a/9
 [= 1]

Çanyüt Çiniot; Pakistan'da Çenab ırmağı üzerinde bulunan bir şehrin adı.

Ç. 223b/12, 224b/10

[= 2]

çap Far. 1. Sol.

ç. 186b/2

ç. **élik** 290b/8

2. Ters.

ç. **tüş-** 148a/2

[= 3]

çap- 1. At sürmek; akın etmek, hücum etmek.

ç.-a **atlan-** 160a/7, 207b/8, 209a/13, 310b/10

ç.-a **atlanıl-** 145a/3, 209a/4, 238a/12

ç.-a **bar-** 147b/8

ç.-a **çapa** 151b/7

ç.-ar 207a/2, 309b/3, 310b/6

ç.-arlar 154b/3

ç.-ip 146b/5, 146b/9, 148a/14, 148b/3, 153a/1, 159a/1, 173b/5, 203a/7, 203b/4, 222a/10, 242b/8, 244a/4, 303a/14, 303b/1, 309b/6, 311b/9, 311b/13, 373b/6

ç.-ip (**yek-cılav çap-**) 228b/10

ç.-ip **kır-** 225a/7

ç.-iptur **mén** (**çapğun çap-**) 161b/3

ç.-**kalı** 152b/10, 183b/14

ç.-**kan bile** 214a/4

ç.-**kanda** 127b/1, 148a/13

ç.-**kandın soñ** 148b/1

ç.-**kandın soñra** 148b/1

ç.-**kanını** 184b/5

ç.-**kay** 232a/7

ç.-**ku dék** 141a/7

ç.-**mak** 160a/5, 203a/4

ç.-**mak kérek** 203a/6, 221a/3

ç.-**makka** 207b/10

ç.-**makta** 311b/11

ç.-**tı** 124b/14

ç.-**tılar** 127a/10, 337b/1

ç.-**tim** 204a/4

2. Kılıç v.s. ile vurmak.

ç.-ar 309b/7, 372a/3

ç.-ip 198b/1, 214b/4, 238b/13, 374a/7

ç.-ip **édi** (**kılıçlar çap-**) 121a/2, 158a/14

ç.-iptur 234a/14

ç.-**kandır** (**kılıçlar çap-**) 172a/11

ç.-**kay** 303b/8

ç.-**mak mahalları** 348b/9

ç.-**miş** (**kılıç çapmış bol-**) 164b/12

ç.-**sam** (**pād-şāh kılıcın çap-**) 146b/13

ç.-**tı** 149b/6, 232b/9, 232b/10, 234a/12

ç.-**tı** (**kılıç çap-**) 172a/14

ç.-**tı** (**kılıçlar çap-**) 172b/3,

ç.-**tim** 204a/7

3. Yağma etmek, yağmalamak.

ç.-**ip** 138a/12, 149a/12

ç.-**kanda** 197a/3

ç.-**tı** 187b/8, 355b/6

[= 80]

çapan Esikimiş, yamalı ve yırtık kafa veya hırka.

ç. **érdi** 120a/8

[= 1]

Çapāran Hindistan'ın Bihar eyaletinde bulunan bir şehrin adı.

Ç. 293a/6

[= 1]

çaparī veya **çırı** (?) Kulübe. (Beveridge, *huts*; Arat, "kulübeler"; Staingass, *çapar: a wooden hut*; De Courteille, *çapar: enceinte formée de broussailles et de bois*; Abuşka, *çırı: "yoz" veya "yavuz"*).

ç.-**lar kıl-** 274b/11

[= 1]

çapduğ Toplanma, toparlanma. (Asker için)

ç.-**+ı** (**çerikniñ çapduğı**) 309a/13

ç.-**+ınıñ** (**çapduğınıñ**) 357a/11

[= 2]

çapıl- Akın edilmek, hücum edilmek.

ç.-**dı** 145a/4, 146b/2, 160a/8, 215b/8, 233a/2

ç.-**madı** 145a/4

[= 6]

çapış- At koşuşturmak

ç.-**ip** 198b/8

[= 1]

çapkıda- Tipi hâlinde yağmak.

ç.-**p yağ-** 194b/7

[= 1]

çapkıla- 1. At sürmek; akın etmek, hücum etmek.

- ç.-p 147a/12, 334b/11, 334b/13
ç.-rlar 374a/7
2. Kılıç v.s. ile vurmak.
ç.-p 150b/5, 175b/5, 238b/13,
239a/4, 239a/5, 308b/10
[= 10]
çapkuş- Kılıçla vuruşmak.
ç.-tı 234b/1
ç.-ıp 150b/7, 217a/8
ç.-tılar 211a/1
[= 4]
çapkun 1. Akın.
ç. 151b/7, 219b/14, 220a/4,
238b/2, 238b/3, 238b/5, 238b/7
ç. **çap-** Akın etmek. 161b/3
ç.+da 203b/7, 203b/7, 207b/12
ç.+dın 204a/13, 215b/8
ç. **émes** 151b/7
ç.+ga 144b/10, 230b/10, 261b/2
ç.+ga **bol-** Akın etmek niyetinde
olmak. 301a/11
ç.-ga **koy-** Akına göndermek.
154a/8
ç. **kıl-** 152a/7
ç. **koy-** Akın etmek. 160a/8,
203b/3, 203b/4, 230b/9
ç. **koyul-** 203b/6, 230a/4, 244b/13
ç. **üçün** 158a/4
2. Tipi.
ç. 139a/6, 139a/9, 194a/9,
194b/14, 226a/8
ç. **bile** 194a/7
ç.+da 194b/2, 194b/6, 194b/13
[= 37]
çapkuñcı Akıncı, akın eden.
ç. 146b/4, 147b/9, 148b/6,
149a/12, 149b/1, 161b/4,
225b/8, 230b/6, 257a/14,
260b/11, 261a/11, 261b/1,
338b/10
ç.+nı 125a/1, 146b/7, 154a/9,
221b/5, 230b/2
ç.+nıñ 149b/5, 230b/3, 238b/3,
238b/5
ç.+nıñ **üstige ilgar ayır-**
187b/8
ç.+nıñ **üstige yéber-** 184b/6
ç.+sı 241b/9
ç.+sını 124b/13, 185a/4, 234a/6,
309a/6
[= 29]
çaptur- Atlı koşturmak (göndermek),
akın ettirmek.
ç.-dılar 238b/11

- ç.-dum 373b/13
ç.-gandur 127a/3
ç.-up 156a/14, 347a/12
ç.-ur 308b/10
[= 6]
çapturul- Atlı koşturulmak (gönderil-
mek); akın ettirilmek.
ç.-dı 244b/8, 254a/8, 255a/6,
255b/10, 299b/3, 310a/6,
350b/2, 355b/2, 373a/10, 377b/2
[= 10]
Çapuk k.a. bk. İbrâhim Béğ
Ç.+nı 358a/5
[= 1]
çar (?)
ç.+ıga 377b/9
[= 1]
çar-bâğ Far. İçinde köşklerin de bu-
lunduğu gösterişli hükümdar
bahçesi. (Beveridge, *Four-*
garden; Staingass, *a palaces*;
name of a celebrated royal
garden in the environs of
Isfahan, also near Dehli.
Özb. "Şehrin dışında bulunan
havadar ve gösterişli bağ, bah-
çe.") krş. **çahâr-bâğ**
ç. 132a/9, 262a/2, 300a/1
ç.+da 216a/9, 340a/7, 343b/4,
357a/11
ç.+da **édi** 159a/2
ç.+da **ok** 160a/4
ç.+dın 159a/3, 247a/7, 343b/5,
344a/7
ç.+dın **burun** 300b/6
ç.+ıga 212a/5, 248a/10
ç.+ka 126b/13, 162a/10, 198b/8,
201a/9, 215b/4, 234b/12,
235b/5, 247a/4, 341b/1, 343b/3,
344a/3, 344a/6
ç.+nıñ 198b/11
ç. **sal-** 344a/10
[= 30]
çar-çemen Far. Büyük çimenlik.
ç. 132b/2
[= 1]
çarda Far. Doru at; gövdesi kızıl
ayakları ve yelesi kara olan at.
ç. (**cébelér çarda at**) 159a/2
[= 1]
çar-dara Far. Dört kapılı oda (?).
ç. **kopar-** 351a/9
[= 1]
çâra Far. Çare, çözüm yolu.

- ç. **kıl-** 171b/4, 304a/5, 304b/14, 308b/6, 374b/12
 ç.+**sını** 123a/8
 ç. **tapa** almay 193a/11
 [= 7]
çâr-gâh Far. Musikide bir makam adı; makam dizisi. (Metinde **çahâr-gâh**, **çâr-gâh**, ve **çerge**^{II} olmak üzere üç türlü yazılışı vardır. Özb. Klâsik Özbek musikisi makamlarından birinin adı.)
 ç.+**da** 182b/11
 ç. **şavtını bağla-** 249b/8
 [= 2]
Çargâlâng Herat'ta bir yerin adı.
 Ç. 191b/1
 [= 1]
çarh Far. Kuyudan su çekmek için kullanılan çark; çark vasıtasıyla su çekilen kuyunun adı.
 ç. 178a/7, 274a/3, 301a/6
 ç. **bile** 273b/11, 273b/13, 301a/6
 ç.+**ını** 300b/14
 ç.+**ka** 274a/1
 ç. **kıl-** 274a/2, 274a/2
 ç.+**lar** 299b/11, 300b/2
 ç.+**larını** (dalv u çarh) 228b/14
 ç.+**nı** 274a/3, 354a/3
 ç.+**nıñ** 274a/1, 274a/2, 274a/3, 301a/5
 2. Dünya, felek
 ç.+**nıñ** 193b/4,
 [= 20]
Çarh Kâbil vilâyetinde Lahugar tümeninin (bk. **tümen**) en büyük köyü.
 Ç.+**dındur** 137a/14
 Ç.+**dur** 137a/14
 Ç.+**nıñ** 137b/2
 [= 3]
çâr-ħad Far. Dört taraf.
 ç.+**ı** (çar-haddı) 137a/6
 [= 1]
Çarhî Çarhlı, Lahugar'ın Çarh köyünden olan.
 Ç.+**dur** 137b/1
 [= 1]
çârķab Far. Yaka ve etekleri sırmalı kolsuz üst giysisi.
 ç. 191a/2, 296b/14, 297a/1
 [= 3]
çarla- Çağırarak, davet etmek. krş.
 ç.+**carla-**
 ç.-**dı** 188b/9
 ç.-**dılar** 190b/5
 ç.-**dük** 237b/5, 244a/9, 246b/14, 247b/3, 247b/6
 ç.-**p** 145a/7, 244a/3, 244a/14, 303a/5, 314b/7, 325b/10, 335b/10, 349b/12, 350a/10, 355a/7, 364b/7, 370a/6, 370a/7, 370b/13, 378a/2, 378a/6
 ç.-**r émiş** 279a/12
 [= 24]
Çarmgarlar darvâzası Kâbil'in doğusunda Siyah-seng çayırının yakınlarında, bir yerin adı.
 Ç. 127a/10, 130a/8
 [= 2]
çâr-sü Far. 1. Dört taraf.
 ç. **çâr-sü** 340b/8
 2. Çarşı, pazar; çarşı, pazarın olduğu meydan.
 ç.+**da** 206b/5
 ç.+**sıda** 125b/13
 [= 3]
Çâr-sü Herat'ta bir yerin adı.
 Ç. 191b/6
 [= 1]
çâr-sü-tah Far. Dörde katlama.
 ç. **kıl-** Dörde katlamak. 305b/5
 [= 1]
çâr-şanba Far. Çarşamba; haftanın dördüncü günü. krş. **çahâr-şanba**
 ç. 340a/2
 ç. **geçesi** 344b/3
 ç. **günü** 218b/11, 219a/8, 225b/9, 235a/11, 343b/6, 345b/4
 [= 8]
çâr-şanbîhî Far. Odalık, cariyeye.
 ç.+**lardındur** 169b/6
 [= 1]
çâr-şabaķa Far. Dört katlı (Ev için).
 ç. 139a/14
 [= 1]
çâr-şâķ Far. Dört kenarlı, görkemli, büyük düğün çadırı. Özb. Hanlara ve beylere mahsus haşmetli bina.
 ç. **bağla-** 167b/3
 [= 1]
çaruk Çarık.
 ç. 120a/8
 [= 1]
çârvâ Far. Dört ayaklı (hayvanlar). Beveridge, *cattle*; Arat, "hayvan-

lar"; Staingass, *a quadruped, a pony.*
ç.+nıñ 377b/13
 [= 1]
çâr-vay Far. Dört kat, dört misli.
ç. 129b/11
 [= 1]
çâr-yek Far. Dörtte bir.
ç.+içe 243b/14
 [= 1]
Çâr-yek y.a. bk. **Çahâr-yek**
Ç. 184b/5
 [= 1]
çarız Far. Toy kuşunun bir türü. Beveridge'e göre, *the florican zool.Sypheotis bengalensis* veya *Sypheotis aurita*. (Metinde, **toğdarı** kuşundan biraz küçük bir kuş olduğu belirtilmektedir. Erkeğinin sırt rengi **toğdarı**'ninki gibi olup, göğsü karadır, dişi ise tek renklidir; çok lezzetli bir kuştur.)
ç.+dur 280a/5
ç.+nıñ 280a/6, 280a/7
 [= 3]
çaspân Far. Uygun, münasip.
ç. (**çust u çaspân**) 277a/10, 311a/1, 373b/7
ç. ékendür (**çust u çaspan**) 174b/8
 [= 4]
çaspanda Far. Yapışkan.
ç.+dur 284a/4
 [= 1]
çaspandalık Yapışkan olma hâli.
ç.+ıdın (**çaspandalığıdın**) 284a/4
 [= 1]
çaşm-dâşt Far. Umma, ümit etme.
ç.+ım 295a/2
 [= 1]
çaşma Far. Pınar, su kaynağı.
ç. 128b/4, 128b/5, 128b/7, 136b/11, 139a/5, 139b/4, 251a/1, 251a/4, 328a/5, 328a/6, 328a/6, 328a/10
ç. başı 251a/2, 328a/14
ç.+da 136b/12
ç.+dın 139a/9, 263a/14
ç.+dur 224a/7
ç.+ğa 139a/6, 139a/8, 328a/3
ç.+lar 157b/4
ç.+ları 239b/10

ç.+ları dék 328a/7
ç.+nı 137a/5, 328a/4
ç.+nıñ 136b/12, 136b/13, 136b/14, 137a/2, 137a/4, 137a/5, 137a/8, 328a/7, 328a/9
ç.+sı 239b/9, 263a/13, 327a/13
ç.+sığa 218b/3, 250b/13
ç.+sını 327b/1
ç. suyu 224a/7, 327b/1
 [= 43]
Çaşma Pura Kâbil'in Zurmat tümeninin (bk. **tümen**) merkezi olan Gerdiz yakınlarındaki bir geçidin adı.
Ç.+da 239b/5
Ç.+nıñ köteli 238b/1
 [= 2]
çaşmalık Kaynaklı, kaynağı olan.
ç. 140b/2
 [= 1]
çâşnî Far. Nitelikli, güzel, estetik.
ç.+sıça 181a/6
 [= 1]
çâşnîgir Far. Hükümdara çıkan yemeği kontrol etmekle görevli olan kişiye Hindistanlıların verdiği ad. krş. **bekevül**
ç. 305b/4
ç.+ge (**Ahmad Çâşnîgir**) 305b/4
ç.+nı 306b/7
 [= 2]
çâşnîlik Nitelikli, güzel olan.
ç. 181a/6
 [= 1]
çâşt Far. Kuşluk vakti, günün sabah ile öğle arasındaki bölümü.
ç. 224a/14, 230a/4
ç. bar édi 218a/3, 221a/14
ç. bola 231b/5
ç.+ka yavuk 378b/12
ç.+ta (**uluğ çâşt**) 229b/13
 [= 7]
çâşt-gâh Far. Kuşluk vakti.
ç.+da 146b/2
 [= 1]
Çâştüba Kâbil vilâyetinde Bârân yaylası ile Gülbahar eteği civarında bir yerin adı.
Ç. 202a/9
Ç.+daştı 202a/10
 [= 2]
Çat bk. **Cat**
Ç. 159b/13
 [= 1]

çatır Güneşlik, gölgelik, şemsiye.

ç. 367b/2

[= 1]

Çätsü Hindistan'ın Racasthan eyaletinde, tarihî Rantanbur şehrinde bulunan bir yerin adı.

Ç. 293a/9

[= 1]

Çatū Kâbil yakınlarında Meydan yolu üzerinde, Nirh geçidinin karşı tarafında bulunan bir yerin adı.

Ç. 145a/4

[= 1]

Çaturmük Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde Ghaghara (bk. Geger II) ırmağı üzerinde bulunan bir yerin adı.

Ç. 376a/10

Ç.+dın 370b/13

Ç.+nıñ 377a/13

[= 3]

çavdarî (?) İleri gelen. krş.çavdarî

ç.+larını 225b/10

[= 1]

çayna- Çiğnemek.

ç.-dı (bir iki söz ağzıda ok çayna-) 259a/1

[= 1]

Çayt Hint. Yaz mevsimi (bk. tábistân) aylarından Balık burcuna tekabül eden ayın adı. krş.Çitar, Hüt

Ç. 288b/1

[= 1]

çék- Çekmek, katlanmak, dayanmak.

ç.-megen 193b/4

[= 1]

çeker < Far. çâkar Kul, hizmetkâr. Kır. "Tezgâhtar"

ç. 269b/14, 271a/14, 271b/1

ç.+ı 361b/8, 365b/3

[= 5]

çekerlik Hizmetkârlık.

ç. ve kulluğ 375b/14

[= 1]

çekke Fergana dolaylarında dağlarda yetişen ve karûnda'ya benzeyen bir bitki.

ç. 284b/1

ç.+sı yosunluğ 284a/14

[= 2]

çekmen Çuhadan yapılmış kaftan. (Beveridge, *jacket*; Arat, "Yelek"; Ş. Süleyman, "Baranî,

yamgurluk (yağmurluk), aba"; Abuşka, "Uzun çekme çakşır (şalvar) veya çuha"; Özb. "Yün kumaştan dikilmiş uzun elbise"; Kır. "Çuhadan astarsız kaftan"; Kzk. *şekpen*: "Yünden dokunmuş dışarı elbisesi olarak kullanılan kumaş.")

ç. (tügmelik çekmen) 360b/8, 362a/5

ç.+ı (sakıraç çekmeni) 297a/3

ç.+ı sakırlâğ 297a/3

ç.+ler 352b/13

ç.+ler (tügmelik çekmen) 351a/2, 352a/14, 352b/11

ç.+ler bile (tügmelik çekmen) 357b/3

ç.+ler keydürül- 352a/11

[= 10]

Çelme I Bâbur'un komutanlarından olan İbrahim Canî'nin oğlu; asıl adı İsmail'dir. krş. Ismâ'il

Ç. 348a/2

[= 1]

Çelme II Bâbur'un yeniden tanzim ettiği ordusunda boy'da görevli Moğul beylerinden.

Ç. 210a/5, 216a/1

[= 2]

Çelme Moğul Bâbur'un yeniden tanzim ettiği ordusunda burangâr'da (sağ kol) görevli Moğul beylerinden.

Ç. 209b/9

[= 1]

Çelme Tağçı Bâbur'un yeniden tanzim ettiği ordusunda boy'da görevli Moğul beylerinden.

Ç. 210a/6

[= 1]

çelsi Hindistan'da Bacur dağlarında bulunan, vücutça pul-paykâr'a benzeyen *Galliformes* takımının *Phasianidae* familyasından keklik türü bir kuşun ismidir. Beveridge'e göre, *the western bambu-partridge* (*Bambusicola fytchii*); King'e göre, *Gallophasis albo-cristatus*. krş. celsi

ç.+dür 279b/8

[= 1]

çemen Çimen, çimenlik.

ç. 249b/10

ç.+de 300a/8
ç.+iniñ 237a/5
ç.+ler 300a/8
ç.+ler kı1- 360a/11
 [= 5]
çemgeder Hint. Meyve yarasası veya uçan tilki; *Pteropodidae* familyasını oluşturan 154 yarasa türünün ortak adı. En belirgin özelliklerinden biri ağaca başları aşağıya gelecek şekilde konmalarıdır. Bunların *Rousettus* cinsine "köpek yüzlü yarasalar" denir. *Pteropus* cinsi ise meyve yarasalarının er iri olanıdır. Uzunluğu 40 cm, kanat açıklığı ise 1,5 m civarındadır. Yüzleri tilkiyi andırdığından uçan tilki veya tilki yarasası olarak da bilinir. King'e göre, *Pteropus medius*; Beveridge'e göre, *Pteropus edwardsii*. (Metinde, büyüklüğünün baykuş kadar olduğu, başının köpek yavrusunu andırdığı, ağaca konmak istediği zaman bir dala tutunup, baş aşağı vaziyette durabilen çok garip bir hayvan olduğu belirtilmektedir.)
ç. 281a/10
 [= 1]
çembiri < Hint. *cambir* < sans. *cam-bira* Misket limonu. bot. *Citrus aurantifolia*.
ç.+dür 287a/8
 [= 1]
çeng Harp'a benzeyen, telli, dik tutularak çalınan küçük bir musiki aleti.
ç. çal- 190a/1
 [= 1]
Çengiz k.a. bk. **Çengiz Han**
Ç. töresi 186b/10
 [= 1]
Çengiz Han Moğol imparatorluğunun kurucusu; Bâbur'un ana tarafından atası. (d. 1155 - ö. 1227)
Ç.+niñ töresi 186b/11
 [= 1]
çerge I Moğ. < T. *yerge* 1. Sıra, saf; tertip, düzen.
ç. bile 367b/6
ç.+side 367b/10, 179b/2
 2. Sınıf, derece, bölüm.
ç.+side (çuhra çergesi) 173b/14

3. Avı yakalayabilmek için çember içine alma.
ç. 204a/3, 364b/2
ç. kı1- 251a/9
ç. koyul- 204a/3
ç. sal- 253b/7, 253b/9
 4. Rütbe.
ç.-sidin (muvaccah çergesidin uzat-) 356a/4
 [= 11]
çerge II < Far. *çâr-gâh*, *ç ahâr-gâh*
 Musikide bir makam adı; makam dizisi. bk. *çâr-gâh*
ç.+side 182b/5
 [= 1]
çergele- Çember içine almak (Av yakalamak için).
ç.-dük 364b/1
 [= 1]
çergelik Rütbeli, rütbe sahibi.
ç. (küçükrek çergelik bégler) 208a/8
 [= 1]
çerik 1. Asker, ordu. krş. **çerik**
ç. 146a/12, 162a/5, 165b/9, 165b/11, 184a/14, 203b/5, 217b/2, 219b/11, 221a/9, 222a/11, 222a/12, 238b/10, 241b/13, 244b/5, 251b/8, 254a/7, 261a/4, 264a/2, 309a/12, 311b/9, 328a/4, 334a/2, 336a/7, 345a/9, 346b/9, 350a/11, 354b/10, 357a/10, 360b/2, 363b/12, 371b/1
ç. (atlık çerik) 303b/14
ç. bile 122a/13, 184b/6, 204b/6, 206b/14, 239b/2, 265b/10, 265b/11, 269b/13, 269b/14, 271b/14, 347b/4, 362b/7
ç. bile bol- 348a/1
ç.+de 154a/10
ç.+din 149a/1, 205b/14, 257a/7, 303b/12, 332a/5, 378a/10, 380a/4
ç.+din ilgerrek 307b/14
ç.+i (çerigi) 210a/11, 231a/13, 257a/1, 269b/5, 270a/6, 371a/13
ç.+i bile (çerigi bile) 262a/7, 304a/1, 356a/1, 379a/11
ç.+i üçün (çerigi üçün) 252a/2
ç.+idin (çerigidin) 210a/11, 301b/13, 368a/9
ç.+i (çerigi) 252a/9
ç.+i bile (çerigi bile) 309b/3

ç.+ige (çerigige) 262a/9, 380a/4
ç.+ini (çerigini) 154a/5, 156b/1, 206b/9, 264b/7, 270a/7, 309b/11, 356b/7
ç.+iniñ (İslâm çerigi) 316a/9
ç.+ke 121a/9, 192b/1, 214a/13, 220b/8, 311b/2
ç. koş- 176a/3
ç.+ler 295a/14, 299b/4, 303a/11, 333b/4, 362b/4
ç.+lerge 299b/3, 299b/5
ç.+lerge 346b/8
ç.+leri 270a/4
ç.+leri bile 204b/12, 350a/13
ç.+leride 275a/10
ç.+lerige bar- Askere gitmek, orduya katılmak. 223a/13
ç.+lerini 145b/4, 204b/12
ç.+lerni 145b/4, 299a/4
ç.+ni 122b/8, 148a/8, 149a/5, 154a/7, 162a/5, 165b/10, 219b/14, 220a/3, 267a/8, 295a/14, 303a/10, 350a/6, 371a/8, 371b/1, 377b/4
ç.+ni başla- 337b/13
ç.+niñ 154a/7, 203b/5, 204b/14, 206b/11, 207b/9, 209a/4311a/7, 358b/9
ç.+niñ çapduğı 309a/13
ç. tarhını sal- Askeri seferber etmek, bir iş ve amaç için hazır hâle getirmek. 145a/7
ç.+te 293b/7, 293b/9, 293b/10, 356a/2
ç.+tin 315a/11
 2. Sefer, savaşa gitme.
 ç. 144b/10
ç.+din 221a/6
ç.+idin (çerigidin) 171b/1
ç.+ige (çerigige) 308a/14
ç.+ini (çerigini) 222a/7
ç.+ke 380b/10
ç.+ke kél- Sefere katılmak. 254a/12
ç.+lerige 131a/8
ç.+te 304a/14
ç.+tin 242a/12
 [= 141]
çerik 1. Asker, ordu. krş. **çerik**
 ç. 221a/9, 238b/10, 254a/7, 264a/2, 311b/9, 345a/9
 ç. (atlık çerik) 303b/14
 ç. bile 269b/14
 ç.+din 205b/14

ç.+idin (çerigidin) 301b/13
ç.+ini (çerigini) 309b/11
ç.+ke 214a/13
ç.+leri 270a/4
ç.+lerge 299b/3, 299b/5
ç.+lerni 299a/4
ç.+ni 220a/3, 295a/14, 303a/10
ç.+niñ 207b/9
ç.+tin 303b/12
 2. Sefer
ç.+de 304a/14
ç.+ige (çerigige) 308a/14
 [= 23]
çerik atlan- Sefere çıkmak, savaş için yola koyulmak.
 ç. 204a/14
ç.-dük (Kandahâr üstige çerik atlan-) 157a/9
ç.+ğan (Hışâr ve Kunduz üstige çerik atlan-) 122b/13
ç.-gumızdur 346b/9
ç.-mağ 308a/1
ç.-mağnı 356b/2
ç.-ur (bularniñ üstige çerik atlan-) 256b/5
ç.-urdın burunraq 367b/14
 [= 8]
çerik atlanıl- Sefere çıkılmak.
ç.-adur 240b/3
ç.-gay 207a/10
 [= 2]
çerik çerikle- Asker sefere çıkmak, seferde olmak.
 ç.-p 225a/10, 380a/1
 [= 2]
çerik éli Ordudaki askerler. krş. **çerik éli**
 ç. 147b/5, 147b/8, 147b/11, 148a/2, 149a/7, 150a/6, 151a/1, 151b/1, 151b/6, 151b/8, 203b/3, 207b/4, 208a/14, 209a/2, 209a/14, 214a/3, 214a/4, 214b/1, 216b/10, 216b/12, 220a/4, 220b/14, 225b/14, 226a/9, 226a/12, 238b/2, 238b/4, 239b/1, 252b/4, 253b/1, 264a/3, 264b/2, 307b/3, 332a/1, 334a/8, 336a/4, 357a/2, 363b/12, 365a/1, 374a/14, 379a/8, 379a/10
 ç. (carıda atlık çerik éli) 149a/12
 ç.+de 219a/14, 311a/6

- ç.+dın 151b/13, 152b/9, 209a/6, 282a/4
ç.+ge 146b/6, 147a/9, 148a/10, 151a/4, 207b/11, 238b/9, 244b/5, 244b/13, 269a/8, 333a/13, 334a/10, 355a/10
ç.+ni 148b/13, 254a/3
ç.+niñ 152a/10, 152b/11, 152b/13, 196a/1, 209a/4, 222a/7, 222a/9, 238b/6, 238b/9, 253b/2, 265a/2, 311b/2, 315b/12, 378a/14, 380a/1
[= 78]
çerik éli Ordudaki askerler. krş çerik éli
ç. 216b/10
ç.+ge 207b/11, 238b/9
ç.+niñ 222a/9, 238b/9
[= 5]
çerik kişi Asker.
ç. 211a/7
[= 1]
çerik tart- Asker sevk etmek, sefere çıkmak. krş. çerik tart-
ç. 202b/5, 258b/13, 269a/9
ç.-ip 269a/6, 301b/2
ç.-ip (İbrâhimniñ üstige çerik tart-) 333b/7
ç.-ip (Şıbanî Hanniñ üstige çerik tart-) 163b/3
ç.-ip kél- 165b/3
ç.-iptur 269b/9
ç.-kan émes édiler 327a/3
[= 10]
çerik tart- Asker sevk etmek, sefere çıkmak. krş. çerik tart-
ç.-ipturlar 269b/9
[= 1]
çerikle- Sefere çıkmak, seferde olmak.
ç.-dük 222a/7
ç.-gendin (çerik çerikle-) 225a/10
ç.-p 184a/2, 298b/3
ç.-p (çerik çerikle-) 380a/1
ç.-p kél- 125a/6
[= 5]
çeriklik Askeri olan, orduya sahip.
ç. 270a/9, 271b/13
[= 2]
Çerkede Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Yamuna ırmağı üzerinde, tarihî Kalpi şehrinin perge-

- nelerinden (bk. pergene)birinin adı. krş. Çerkede
Ç.+de 361b/6
[= 1]
Çerkes Çerkez, Kafkasya'da yaşayan bir boyun adı ve bu boya mensup kişi.
Ç. kız 305a/10
[= 1]
çévürtke Çekirge. zool. *Acridium*
ç. 249a/9
[= 1]
çıbın Sinek.
ç.+ı 130a/3, 130a/4, 130a/7, 130a/9
[= 4]
çıdağ (?) Ulûfe, maaş.
ç.+ığa (çıdağığığa) 345a/9
[= 1]
çığ Dallarla dokunan örtü, perde, paravan.
ç. bile 143b/10
ç. dék 143a/10, 143b/8, 143b/9
ç.+dın 143b/9
ç.+ka 143a/11, 144a/7
ç.+nı 143a/10, 144a/4
ç.+nıñ 143a/12, 143b/11, 143b/11, 143b/12, 143b/12, 143b/13, 144a/2, 144a/3
[= 17]
çığır Karı basarak açılan yol. Kır. çıyır "Yol, iz"; Kzk. şiyır "Basılan iz".
ç.+dın 161a/14
[= 1]
çık- 1. Çıkmak, dışarı çıkmak.
ç.-a almas 143b/4, 143b/13, 144a/3
ç.-a almaslar 257b/2, 257b/4
ç.-adur 282a/3
ç.-adur (kaynap çık-) 328a/8
ç.-ar 128b/4, 132b/8, 133a/9, 133a/13, 136a/11, 144a/2, 149a/10, 160b/14, 254a/1, 257b/2, 262a/3, 268a/13, 273a/9, 281b/13, 304b/13
ç.-ar (ne yalguz bu saydın mundak su çıkar) 149a/9
ç.-ar (sızıp çık-) 328a/7
ç.-ar érdi 149a/8, 200a/5
ç.-arda 204b/4
ç.-arida 360a/5, 372a/2
ç.-arlar 206b/14

ç.-ip 127b/7, 148b/12, 154a/8, 169a/5, 197a/12, 197b/1, 197b/4, 217a/3, 220b/5, 222b/5, 224b/4, 228b/9, 229a/10, 233b/12, 233b/14, 241a/12, 241b/9, 244a/9, 247a/8, 249a/7, 249a/10, 249b/10, 252a/12, 253b/10, 254b/11, 255b/2, 257b/4, 273a/2, 273a/3, 343b/2, 358a/7, 358b/4, 364a/2, 365b/8, 372a/11
ç.-ip (barıp çık-) 372a/14
ç.-ip bar- 263a/14
ç.-ip bolmas édi 161a/14
ç.-ip édiler 127a/12
ç.-ip kél- 261b/14, 262a/1, 262a/8
ç.-ip kêt- 259a/7
ç.-ip yat- 281b/12
ç.-iptur 282a/8, 364b/2
ç.-kálí 245a/3
ç.-kálí béri (kirip çık-) 224b/9
ç.-kan 127a/11, 197b/13
ç.-kanda 249a/14
ç.-kanlar bile 127b/2
ç.-kaylar 295a/4
ç.-ku dék 264b/1
ç.-madı 222b/5, 364b/1
ç.-mağay 259a/10
ç.-mağaylar 355b/12
ç.-mas 169a/6, 276a/13, 281a/9, 282a/4
ç.-mas (kaynap çık-) 328a/7
ç.-masalar 146b/12
ç.-may 156a/1
ç.-sam 295a/3
ç.-sunlar 360b/2
ç.-tı 123b/9, 126a/5, 179a/7, 211a/3, 225a/4, 232b/4, 232b/6, 240a/13, 240b/1, 246b/14, 300a/1
ç.-tı (üzüp çık-) 241a/12
ç.-tılar 156b/2, 265b/8, 378a/12
ç.-tük 243a/14, 249a/13
 2. Ayrılmak, uzaklaşmak, gitmek.
ç.-a 248b/6
ç.-ar 125b/5, 297b/7
ç.-ar (kaçıp çık-) 198a/14, 328b/6
ç.-ar mahalda Çıktığı zaman. 212a/6, 234b/1
ç.-arıda 255a/2
ç.-arlar 215a/5

ç.-arlar (taşlap çık-) 348a/2
ç.-ip 126b/6, 187b/2, 192a/7, 199a/12, 199b/14, 200a/2, 202b/14, 249b/13, 265a/5, 295a/8, 309a/12, 315b/10, 347b/12, 351a/5
ç.-ip (kaçıp çık-) 199a/13
ç.-ip édi 183b/2, 353b/9
ç.-ip édiler 339a/5
ç.-ip édiler (kaçıp çık-) 220a/2
ç.-ip kél- 239b/10, 308a/10
ç.-iptur (kaçıp çık-) 198b/11, 336a/11, 362b/11
ç.-kaç ok 123a/1
ç.-kan 267b/2
ç.-kan ékendürler 380b/11
ç.-kanda 208a/1, 234b/2
ç.-kanda (taşlap çık-) 192a/14
ç.-kanlarınıñ (taşlap çık-) 366b/13
ç.-kunça 188b/7
ç.-mageyler 338a/2
ç.-may (alıp çıkmay) 205b/9
ç.-sa 248b/6
ç.-tı 211b/2, 214b/2, 234b/5, 298b/6
ç.-tı (kaçıp çık-) 230b/8, 327a/10
ç.-tı (salıp çık-) 213b/4, 234b/5, 298b/9
ç.-tı (taşlap çık-) 315a/8
ç.-tılar 156a/6, 185a/9, 218a/11, 351a/13
ç.-tım (öte çık-) 199b/2
ç.-tük 122b/8, 331b/12
 3. Tırmanmak, yükselmek, yüksekteki bir yere ulaşmak.
ç.-a (yapışıp çıka yavuş-) 158b/1
ç.-a almas émiş 363b/14
ç.-adurlar 282b/1
ç.-ar 277a/8, 300b/13, 301a/6, 301a/7, 342a/5
ç.-ar (élik koyup çık-) 372a/2
ç.-ar ékendür 195a/1
ç.-ip 147a/3, 150b/5, 162a/6, 217b/11, 217b/12, 217b/13, 231a/14, 237b/2, 343b/14, 353a/14, 353b/2
ç.-ip édi 125a/14
ç.-ip édi (áftáb bir nayza boyı çıkıp édi) 267a/5
ç.-ip tur- 161b/5
ç.-kaç ok 125a/11

ç.-kanda (âftâb bir naza boyı çıkıkanda) 221b/3
ç.-kanlarını 163a/12
ç.-mak kérek 220a/2
ç.-may 195a/2
ç.-tı 135a/10, 189a/9, 198a/1, 218a/5, 234b/10, 334b/7
ç.-tılar 147a/8, 218a/4, 218a/5, 218a/5, 334a/9, 334a/10
ç.-tılar (tarmaşıp çık-) 334b/8, 334b/9
ç.-tım 127a/8, 214a/6
ç.-tük 195a/1, 196b/5
 4. İnceleme, araştırma, sayma sonucu bulmak, elde etmek.
ç.-kanı 348a/1
ç.-madı 259b/6
ç.-tı 136a/2, 202a/12, 204a/1, 231b/1, 259b/4, 286b/3, 379a/13
 5. (Bir yere) ulaşmak, varmak.
ç.-ar 131a/3, 148a/4, 148b/2, 203a/13, 230a/13
ç.-ar ermiş 149b/8
ç.-arga 148b/3
ç.-ıp 238b/1, 342b/4
ç.-kaç 203b/2
ç.-tı 165a/14
ç.-tük 195a/9, 203b/2, 252b/4
 6. Bitmek, çıkıp yetişmek; açmak (Bitki için).
ç.-adur 285a/8
ç.-ar 283a/3, 284b/5, 285a/7
ç.-ar üçün (buta buta çık-) 140b/6
ç.-ıp 143a/6, 287b/6, 288a/7
 7. Doğmak (Güneş için).
ç.-a (âftâb çıkı) 232a/8, 247b/14, 249b/12
ç.-a (gün çık-) 146b/1
ç.-ıp édi (âftâb çıkıp édi) 203b/1
 8. Bir şeyin üzerine ayak basmak.
ç.-gaç 363b/12
ç.-tı 151a/10
 9. (Hastalık, felâket v.s.) peyda olmak, ortaya çıkmak, vuku bulmak.
ç.-tı 162a/10, 333b/12, 371b/13
 10. Bulunduğu yerden başka bir yere geçmek.
ç.-a alma- 219b/6
ç.-ıp 215b/4
ç.-tim 162a/11

11. Yetkili birini makamında görmek.
ç.-ıp 259a/6
ç.-tı 247a/10
 [= 3]
 12. Görev, nöbet üstlenmek.
ç.-kanlar 161b/8
ç.-mağan 148b/14
 13. Karşısına çıkmak, karşı çıkmak (Savaşmak, vuruşmak için).
ç.-ar 309b/6
ç.-ar (bularnıñ üstige çık-) 304a/2
ç.-arlar 309b/5, 354b/3
ç.-kan dék kıl- 263b/11
ç.-tılar 265b/7
ç.-tım 265b/11
 14. (İktidar, taht) elde etmek, sahip olmak.
ç.-ıp 271b/7, 271b/7
ç.-kunça 271b/3
 15. Yola çıkmak.
ç.-iptur 347a/1
 [= 312]
burnıdın çık- 123b/9
cânı çık- 126a/5
çağdavulluğa çık- 161b/8
çağırlar başka çık- 189a/9
dabgılı çık- 162a/10
gavgâ çık- 371b/13
géñeşge çık- 219b/6
hâtırdın çık- 300a/1
sâlim u salâmat çık- 265b/8
şuhbat çıkma- 156a/1
söz çık- 179a/7, 246b/14
sözıdın çıkma- 355b/12
sözümdın çıkma- 146b/12
tafarrucka çık- 127a/12
tahkik çık- 348a/1
tahtka çık- 271b/3, 271b/7, 271b/7
taşarrufıdın çık- 225a/4
zahıdın çık- 261b/14
 [= 21]
çıkır- 1. Çıkarmak.
ç.-a almaslar édi 217b/1
ç.-a kiriş- 259a/7
ç.-adurğan bol- 259a/11
ç.-dı 245b/8
ç.-dım 203a/3
ç.-dük 302b/6
ç.-ğalı 218a/1, 347b/10, 378b/13
ç.-gay 359a/13

- ç.-ğaylar 127b/11, 232b/6,
236b/1, 362a/7
- ç.-gunça 362a/7
- ç.-iğa 206b/1
- ç.-ip 159a/3, 176a/1, 232b/10,
235a/6, 250b/2, 258b/2, 274a/9,
284a/13, 297b/13, 302b/9,
307b/9, 329b/9, 333b/6, 360a/14
- ç.-iptur 128a/12
- ç.-mağ (tartıp çıkar-) 228b/14
- ç.-mağ için 259a/4
- ç.-mağka 127b/9
- ç.-maydurlar 273b/8
- ç.-ur 273b/8, 310b/8
- ç.-urlar 142b/3
2. Yükselge ulaştırmak.
- ç.-dılar 163a/12, 241a/6
- ç.-ipturlar 197a/7
3. Evlendirmek. (Kız için)
- ç.-ip édi 167b/11, 167b/13,
168a/6, 168a/14
- ç.-ip édiler 168a/3
4. Müzikte bir parçayı bir aletle
seslendirmek.
- ç.-a almas 182a/8
- ç.-ur 182a/7
5. Kovmak, uzaklaştırmak.
- ç.-ip 268b/14
- ç.-ip édiler 213a/14
6. Görevlendirmek.
- ç.-ip 268b/11
[= 51]
- arığ çıkar- 128a/12
- başını çıkar- 347b/10
- başlarıdın çıkar- 176a/1
- berg çıkar- 284a/13
- dervişlikdın çıkar- 329b/9
- hâtırdın çıkar- 359a/13
- 'iddat çıkar- 206b/1
- ınfı'aldın çıkar- 203a/3,
302b/6
- könlidın çıkar- 307b/9
- tavahhumnı hâtırdın çıkar-
258b/2
[= 11]
- çıkaradur- Çıkarıp durmak.
- ç.-ğan bol- 259a/11
[= 1]
- çıkarıl- 1. Çıkarılmak.
- ç.-dı 200a/5
- ç.-ip édi 363b/12
- ç.-ip édi (arığ çıkarıl-) 248b/9
- ç.-ip édi (arığ çıkarıl-) 248b/9
2. Görevlendirilmek.

- ç.-ip édi (sar-kübka çıkarıl-)
214b/3
- ç.-ur érdi 148b/13
[= 6]
- çıkıl- 1. (Dışarı veya yukarı) çıkıl-
mak, gidilmek.
- ç.-dı 152a/8, 184b/5, 225a/8,
239b/13
2. Bir yerden başka bir yere ge-
çilmek.
- ç.-dı 234b/12
[= 5]
- çıkış Çıkış, çıkacak yer.
- ç.+ıda 136a/5, 140a/1, 244a/11,
262a/2, 340b/13
[= 5]
- Çıkmak k.a. bk. Çıkmak Béğ
Ç. 351a/13
[= 1]
- Çıkmak Béğ Bâbur'un beylerinden;
Bâbur tarafından, Şahî Tamgaçı
ile birlikte Agra'dan Kâbil'e ka-
dar olan mesafeyi ölçmek için
görevlendirilmiştir. Buna göre,
her dokuz kürüh'ta on iki qarî
yükseklğinde kule, onun üstüne
de oda yapılacaktır. Her on sekiz
kürüh'ta bir altı ulak atı bağla-
nabilecek şekilde ulaklar için din-
lenme yeri yapılacaktır. Ayrıca
ulak ve seyislere maaş, atlara da
yem tayin edilecektir. Eğer din-
lenme yeri yapılacak yer, bir
pergene ya da hassa mülküne
yakın ise, dinlenme yeri yapılmay-
acak ve bu görevi o yerin mülki
amiri üstlenecektir.
- Ç. 351a/7
[= 1]
- çıl < Far. çil Kırk.
- ç.+ga (dah-çıl) 129a/11
[= 1]
- çilgüza Her kozalağında yüze yakın
tohum bulunan çam ağacının bir
türü. bot. *Pinus gerardiana*.
- ç. 135a/4, 135a/4, 140b/9
- ç.+nı 129b/5
- ç. yığaçı 135a/6
[= 5]
- çılıya (?) Çatı. Beveridge, *sort of
platform*; Arat, "Çatı"; Muham-
med Mehdi Han, *Senglax*
(Clauson), *ciliye: tavk-ı ka-
rabuğra* . krş. cılıya

- ç. 138b/2, 138b/2
ç.+dın 138b/4
ç.+ğa 138b/2
ç.+nı 138b/5
[= 5]
çın < Moğ. *çiñ* < Çin. *chên* Doğru, gerçek.
ç. tut- Doğru olarak değerlendirmek, inanmak, itimat etmek. 173a/2
[= 1]
Çin Şüfi Sultan Hüseyin Baykara'nın adamlarından; Harzem şehrinin idaresi uhdesinde iken, Şibanî Han'ın saldırısına uğramış, on ay müddetle kaleyi büyük bir kahramanlıkla savunduktan sonra, kendi adamının (bk. *çuhra*) okuyla ölmüştür. Şibanî Han, onun ölümü üzerine Harzem'i teslim almıştır.
Ç. 163a/12
Ç.+ğa (rahmat Çin Şüfiğa) 163a/14
Ç.+nı 163a/6
Ç.+nıñ üstige mutavaccih bol- 156a/11
[= 4]
Çin Témür Sulţân Bâbur'un dayısı Sultan Ahmed Han'ın sekiz oğlundan biri; büyük kardeşi Moğul hanı Mansur'dan kaçıp, diğer kardeşleriyle birlikte Bâbur'un hizmetine girmiş komutanlarından.
Ç. 200b/14, 266a/6, 326b/6, 338b/8, 356a/1, 356b/4, 381a/13
Ç. bile 375a/12
Ç.+dın 338a/11
Ç.+ğa 296b/14, 305a/5, 332b/5, 337b/13, 355b/13, 375a/11
Ç.+nı 263b/7, 355b/6
Ç.+nıñ 375a/7
[= 18]
çınâr < Far. *çanâr* Çınar ağacı. bot. *Platanus*.
ç. 123b/2, 136b/13, 240a/6
ç.+lar 136b/7, 136b/8
ç.+larnıñ 136b/7
ç. nihâli 235b/2
[= 8]
Çınâr Bâğı Kâbil civarında bir bahçenin adı.
Ç.+da 248a/13
- Ç.+dağı 237a/13
Ç.+nıñ 236b/10
[= 2]
Çınârân Bu gün İran'ın Meşhet şehrinin kuzeybatısında bulunan bir yerin adı.
Ç.+da 165a/8
[= 1]
çır Serçe; *Ploceidae* familyasının 30 dolayında bulunan kuş türünün ortak adı.
ç. dék 279b/13
[= 1]
çirâğ < Far. *çirâğ* Meşale, kandil, çıra.
ç. bile 344a/9
ç.+ları 135a/6
ç.+nı 291a/1
[= 3]
çirâğân < Far. *çirâğân* Etrafı aydınlatma.
ç. bol- 253b/3
[= 1]
Çirâğdân Afganistan'da Herirud ırmağı üzerinde bir yerin adı.
Ç.+dın 193a/1
[= 1]
çiray Moğ. Yüz, çehre; yüz hatları.
ç.-ın çıt- Yüzünü ekşitmek, yüzüne hoşnutsuzluk gösteren bir biçim vermek. 190a/6
[= 1]
çırma- Bağlamak, sarmak.
ç.-ğan 242a/13
ç.-mas (kara çırma-) 134b/2
ç.-p 164a/13, 376b/8
ç.-p (kara çırma-) 134b/4
ç.-p al- 147a/7
ç.-rlar 142b/1
[= 7]
çırmağlık Bağlanmış, sarılmış olan.
ç. 142b/3
[= 1]
çırmaş- Dolanmak.
ç.-ıp 142b/5
[= 1]
çirünçi Hint. Hindistan dağlarında yetişen, Sanskrit ve Bengal dilinde *pīyala* adı verilen bir meyvedir. Meyvesinin içi ceviz ile badem içi tadında, fıstık içinden biraz küçük ve yuvarlaktır; pelte ve helvanın içine konur; *mahva*'ya

- benzer. Beveridge'e göre bot.
Buchanania latifolia
- ç.+dur 284b/8
ç.+niñ 284b/10
[= 2]
- çisal- Dört nala gitmek, at koşturmak.
ç.-ip 331a/11
[= 1]
- çit- Yüzünü ekşitmek, surat asmak.
ç.-a mudur (çirayın çit-) 190a/6
[= 1]
- Çitar Hindistan'ın Pencap eyaletinde Ghaggar (bk. Geger I) ırmağı üzerinde bir yerin adı.
Ç. 261b/12
Ç.+dın 261b/13
[= 2]
- Çitür Bu günkü adı Çitor veya Çitorgarh; Hindistan'ın kuzeybatı kesimindeki Racasthan eyaletinde bulunan il. Çitor kalesinin bulunduğu tepenin eteklerinde yer alır.
Ç. 273b/3
Ç.+da 345a/7
Ç. édi 272a/2
Ç.+ga 335b/10, 343a/5
[= 5]
- çiçe Hala. (Metinde, "yéngé çiçemniñ, kim Zaynab Sultan Bé-gim bolğay, nebiresi kélip..." olarak geçen bu ibareden ne kastedildiği tam olarak anlaşılamamıştır. (bk. Gülbeden, *Humayunnâme* [A. Yelgar], s. 331-332). *bé-gim* unvanı Timur-lu hanedanına mensup kadınlara verildiğinden, Zeynep Sultan Bé-gim, hem Bâbur'un halalarından biri hem de yengesi olmalıdır. Hindistan'a gelen de bunun kız torunudur. *çiçe* kelimesi ise Ş. Süleyman'da "amme, hala, küçük hemşire, teyze, eçe"; Senglah'ta, "Semarkand ve Harezmi dolaylarında amme, hemşire"; Kır. *çeçe* ve Kzk. *şeşe* "ana, anne" olarak geçmektedir.)
ç.+mniñ (yéngé çiçe) 344b/13
[= 1]
- Çiçek-tü Afganistan'da Mürgab'ın güneyinde bir yerin adı.
Ç. 187b/8
Ç. bile 184b/13
- Ç.+niñ 187b/9
[= 3]
- çigde İğde ağacı ve meyvesi. bot.
Elaeagnus angustifolia.
- ç.+dın 283b/6
[= 1]
- Çigdelik Kâbil'den Peşaver'e giden yol üzerinde bulunan bir yerin adı. krş. *Çigdelik*
Ç. köteli 214a/1
Ç.+tin 214a/1
Ç. yolu 145a/11
[= 3]
- çigin tala Kum darısı ya da ak darı olarak bilinen otsu bir bitki türü. bot. *Panicum miliaceum*.
ç. otı 135b/14
[= 1]
- Çihil Duhtarân y.a. Çil Duhtarân
Ç.+da 185a/10
[= 1]
- Çihil Kulba Kâbil civarında bir yerin adı.
Ç. 248b/13
[= 1]
- çihil şaş Far. Kırk altı.
ç. lek 296b/10
[= 1]
- çihil u çahâr Far. Kırk dört.
ç. 292a/12
[= 1]
- çihil u çahâr hazâr Kırk dört bin.
ç. 292b/6
[= 1]
- çihil u haşt Kırk sekiz.
ç. lek 296b/10
[= 1]
- çihil u se Kırk üç.
ç. 293a/7
[= 1]
- Çikmen Andehud ile Şaburgan arasında, Sultan Hüseyin Baykara ile Sultan Mahmud Mirza arasındaki meydan savaşının yapıldığı yerin adı.
Ç.+de 165a/10
Ç. uruşı 169a/5
[= 2]
- Çil Duhtarân Özbekistan'da Uş ile Andican arasında bir yerin adı.
Ç. 188a/12
[= 1]
- Çin Çin.
Ç. 129a/11

[= 1]
Çine Kâbil civarında bir kalenin adı.
Ç. korganı 241a/3
 [= 1]
çine- Tahmin etmek, tasavvur etmek.
ç.-di 354a/10
ç.-rler édi 210a/9, 261a/4, 264b/7, 270a/7
 [= 5]
çineş- Sinamak, denemek, tecrübe etmek.
ç.-keyler 371a/3
 [= 1]
çini Çin. Çini, sırlı ve süslü pişmiş kilden yapılmış tabak, bardak v.s.
ç. 278b/2, 305b/13
ç.+leri 125a/4
ç. pıyâla 241a/6
 [= 4]
çirk Far. Pis.
ç. dünyâ için 206a/9
 [= 1]
çirkîn Far. Çirkin, güzel olmayan.
ç. 290b/14
 [= 1]
çirkînî Far. Pis, pislik içinde.
ç. bol- 290b/7
 [= 1]
Çışt bk. **Çith**
Ç. 288b/1, 288b/6
 [= 2]
Çit bk. **Çith**
Ç. 288b/6
 [= 1]
Çitâr bk. **Çayt**
Ç. 288b/1
 [= 1]
Çith Hint. Yaz mevsimi (bk. **tâbıs-tân**) aylarından Boğa burcuna te-kabül eden ayın adı. bk. **Şavr**
Ç. 288b/1
 [= 1]
çoğ Kor.
ç.+ı 141b/5, 141b/6
ç.+ı turmas Koru dayanmaz, da-yanıksızdır. 141b/9
 [= 3]
çoğurçuk Sığırcık. zool. *Sturnus vulgaris*.
ç.+dın 278b/5
 [= 1]
çom- Çimmek, suya dalmak.
ç.-ar 281b/14

ç.-up 372a/2
 [= 2]
Çonapür y.a. bk. **Conpür**
Ç. mamlakatı 270b/10
Ç.+nı 307a/14
 [= 2]
Çonpür y.a. bk. **Conpür**
Ç.+dın 296b/9, 296b/11
 [= 2]
çopân Far. Çoban.
ç. 147b/14
 [= 1]
Çopâra I veya **Çavpâra** Pakista'nda, İndus ırmağının ve Dere İsmail Han şehrinin kuzeybatısında bulunan dağlık bölgenin ve geçidin adı.
Ç. 148a/5
Ç. güzarı 131a/12
Ç. tağları 148b/5, 148b/6
 [= 4]
Çopâra II veya **Çavpâra** Bu günkü adı Çapra; Hindistan'ın kuzeydoğu kesimindeki Bihar eyaletine bağlı Saran ilinin merkezi. Ghaghara (bk. **Geger II**) ve Ganj ırmaklarının birleştiği yerin yakınındadır.
Ç. 376a/10
Ç. güzarı 377a/13
 [= 2]
çor Şiş, şişkinlik. (Kır. *çor*: "Katlılaşan şiş, ur, kırılan kemiğin bitişen yerindeki tümsek"; Kzk. *şor*: "Vücutta peyda olan şişkinlik sertlik." Ş. Süleyman, *çur*: "Afiyet, hub")
ç. büttl Şişkinlik geçti, iyileşti. 242a/6
 [= 1]
Çosa Hindistan'ın Bihar eyaletinde Baksar'dan 4 mil mesafede bulunan köyün adı.
Ç. 365b/7
Ç.+dın 366a/7
 [= 2]
Çöli Bégim Azak beylerinden birinin kızı; Sultan Hüseyin Baykara'nın karısı; Sultanım Begim'in annesi. Sultan Hüseyin Baykara Çöli Begim ile Horasan'ı fethetmeden önce (1473) evlenmiştir. Tek çocuğu olmuştur. (ö. 1506)
Ç. 167b/10

- Ç. édi** 169a/3
[= 2]
- çû** Far. Çünkü. krş. **çün**
ç. 171b/4, 243b/4, 331b/2
[= 3]
- çuhra** Far. Oğlan, iç oğlamı. (Metinde unvan olarak da geçmektedir.)
ç. 173b/14, 175a/1, 246a/4, 306a/14
ç. (Baba Çuhra) 338b/6
ç. (Sultân-ı kuli Çuhra) 209b/10
ç. çurpa 216a/14
ç.+lar 371b/13
ç.+larığa köter- 233b/7
ç.+larını 259a/9
ç.+niñ 276a/3
ç.+sı 163a/13
[= 12]
- çukur** Çukur.
ç. 341a/3
ç.+da 144a/6, 194b/6
ç. émetür 153b/3
ç.+ğa (car u çukur) 232b/5
ç.+ını (çakır çukur) 333a/3
ç.+larda 143b/2, 291a/2
ç.+larınıñ 143b/5
ç.+nı 143b/7
ç.+niñ 143b/7
ç. üçün 367b/8
[= 12]
- çukurçak** Küçük çukur.
ç.+lar 127a/14
[= 1]
- çukurrak** Daha çok çukur.
ç. kıl- 143b/1
[= 1]
- çün** Far. (Cümle başı edatı) Çünkü.
ç. 120b/4, 121b/4, 123a/10, 124b/8, 127a/7, 127b/3, 144a/9, 144b/7, 150a/7, 152a/4, 154b/2, 155b/4, 155b/5, 155b/9, 156b/14, 158b/11, 166a/1, 169b/2, 177b/14, 182b/13, 183b/2, 184b/12, 184b/14, 186a/10, 187a/6, 187a/13, 187b/10, 187b/13, 189a/7, 189b/6, 190b/11, 193a/8, 199b/12, 201a/5, 201b/6, 202a/4, 202a/7, 207a/8, 208b/1, 208b/13, 210a/13, 212b/2, 213b/5, 214b/8, 217a/9, 218a/8, 218a/10, 221a/13, 222a/4, 222a/8, 222a/14, 223b/11, 224a/8, 226b/5, 227b/5,

- 227b/11, 229a/11, 230b/5, 232a/3, 235a/3, 238b/6, 240b/12, 242b/8, 243b/4, 245b/4, 245b/8, 246b/12, 249b/3, 250a/1, 252b/9, 255a/3, 255a/4, 255a/9, 257a/10, 260b/4, 265a/8, 265b/12, 268a/10, 272b/7, 284b/12, 295b/7, 295b/13, 296b/6, 300a/2, 303b/6, 305b/2, 307a/7, 307a/11, 308b/6, 309a/13, 311a/1, 315b/9, 315b/14, 316a/8, 325a/14, 326a/7, 327a/9, 328b/11, 329b/1, 334a/14, 335b/10, 342b/13, 355a/14, 368a/13, 368b/11, 369b/7, 370b/11, 374b/5, 375b/3, 375b/13, 380a/1, 382a/5
[= 112]
- Çunār** Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Banaras'ın batısında Ganj ırmağı üzerinde bulunan bir şehrin adı.
Ç. 363b/8, 378a/1
Ç.+da 378a/4
Ç.+dın 364a/6, 364a/9, 365a/7, 378b/13
Ç. korganı 364a/9
Ç.+nı 378a/3
Ç.+niñ 364b/4
Ç. üstige kél- 362b/8
[= 11]
- çupru-** Birbiri ardınca dizilerek gitmek, uzamak, akmak.
ç.-p 197b/14
ç.-p ak- 290b/12
ç.-p bar- 230a/11
[= 3]
- Çürgä-tü** Afganistan'da Kâbil civarında Kara Kuba geçidine giden yol üzerinde bulunan bir yerin adı.
Ç. 221a/10
[= 1]
- çurpa** Moğ. Genç.
ç. (çuhra çurpa) 216a/14
[= 1]
- çust** Far. Çabuk hareketli, çevik.
ç. 135a/10, 282a/11
ç. u çaspān 174b/7, 277a/10, 311a/1, 373b/7
[= 6]

Çütâli Afganistan'da Kandahar civarında Dûkî köylerinden birinin adı.

Ç. 152a/6

Ç.+dın 152a/11

[= 2]

çuvanğar Ordunun sol kolu krş. **cuvanğar**

ç. 198a/3

[= 1]

çüçük Tatlı, tadı olan.

ç. 286b/9, 286b/9, 287a/11

ç. bol- 283a/9, 287a/11

ç.+dür 284a/1

ç. émes 283a/9

ç.+tür 286b/10

[= 8]

çüçükrek Daha tatlı.

ç. 284b/2

[= 1]

çüçümenrek Tatlıca.

ç. 285a/13

[= 1]

çürü- Çürümek, mahvolmak.

ç.-gey 196a/12

[= 1]

D

dâb Far. Şan ve şeref; tezahür.

d. u **tarîk** Usul ve âdet. 240b/13

[= 1]

daban < Moğ. *dabagan* Dağ geçidi.

d. 195a/1, 220a/1

d.+dın 195a/2

d.+ıga **yavukrak** 146a/11

[= 4]

dabguli Kabarcık, çıban.

d. **çık**- 162a/10

[= 1]

daf' Ar. Def, savma, uzaklaştırma.

d. 163a/5

d. bol- 299a/11, 306b/12

d.+ı 242a/2, 299a/14

d.+ı cihatının 183a/14

d.-ı **şar** 376a/9

d.-ı **tavahhum** 202a/4

d.+ı **üçün** 375b/13

d.+ıga 162b/12, 187b/12, 242b/5,

243a/8, 335b/11, 345b/11,

369a/3

d.+ını **kıl**- 332a/10

d. **kıl**- 139a/9, 173b/13, 199a/6, 286b/6

d. u **raf'** 242a/2

[= 22]

daf'a Ar. Defa, kere.

d. 232b/1, 232b/1

[= 2]

dâfi' < Ar. *dâfi'* Def eden, savuşturan.

d.+ı **érmış** 300a/10

[= 1]

dafn Ar. (Ölüyü) defnetme, gömme.

d. **kıl**- Defnetmek, gömmek. 183a/5

[= 1]

daftar Ar. Defter.

d. **yosunluk** 286a/5

[= 1]

dağ Dağ.

d.+ı 128a/6

d.+dın 128b/4

dâğ Far. Büyük acı. (Kelime anlamı "yanık yarası")

d.+lar (**könlide né dâğlar kim yok édi**) 155a/11

[= 3]

dâğbar Far. Yaralı, acılı.

d. **édi** (**könlüm dâğbar édi**) 312a/2

[= 1]

dağdağa Ar. Gürültü, patırtı; gaile, dert, sıkıntı, uğraştırıcı pürüzlü iş; herhangi arzu ve istekten kaynaklanan telâş, kaygı, sıkıntı.

d. 192a/5, 249b/3, 360b/14

d. (**tavahhum u dağdağa**) 224a/13

d. **bile** (**yüz dağdağa**) 190b/4

d. bol- 249b/7

d.+lardın 179a/13, 295b/7

d.+nı **könlidin çıkar**- 307b/9

d.+sı 312a/1

d.+sı (**dervişlik dağdağası gâlib bol-**) 329b/10

d.+sı (**muvâfaqat dağdağası**) 360b/4

d.+sı **bile** 165a/13, 203a/4

d.+sı **édi** 184b/12

d.+sıdın 126b/5, 204b/14

d. **vu taraddud** 193a/4, 202a/7, 307a/4, 314b/2

d. **vu tavahhum** 127b/6, 225a/13

[= 23]

dağı (Bağlama edatı) 1. Dahi, bile, da / de.

d. 120b/7, 123b/5, 124a/8, 125a/4, 125b/8, 127b/5, 129b/8, 130b/8, 132a/12, 141a/2, 141a/3, 146b/3, 150b/10, 152b/4, 162b/12, 185b/6, 186a/8, 186a/9, 196b/1, 197b/8, 203a/3, 217a/4, 219a/13, 226b/12, 229a/2, 229b/3, 238b/11, 244b/10, 261a/10, 261b/1, 264a/9, 266a/2, 296a/3, 297a/7, 304b/3, 330a/3, 346a/13, 350a/1, 350a/8, 362b/5, 370a/13, 371a/3, 373a/9, 376a/2, 381a/9

2. Ve.

d. 162b/8, 185a/9, 225b/11, 231a/7

[= 49]

dah Far. On.

d. lek 293a/5

[= 1]

dah-çıl Far. Ona karşı kırk.

d.+ğa 129a/11

[= 1]

dah-dar-dah Far. Dirsekten orta parmağa kadar olan bir uzunluk ölçü biriminin on katı ebadında eni ve boyu olan havuz veya kuyu. (Kelime anlamı "on kere on" demektir.)

d. 300b/5

d. bol- 378b/1

d. çāhı 339b/10

d. havz 356a/13

d. havzi 132b/3

d. kıl- 327b/4

d. kıldur- 137a/5

[= 7]

dah-sī Far. Ona karşı otuz.

d. 129a/11

[= 1]

dahana Far. Dere ağzı.

d.+sıda 341b/13

[= 1]

Dahana y.a. bk. **Dahāna**

D.+dın 184a/14

[= 1]

Dahāna Belh'in güneyinde bulunan bir yerin adı.

D. 155b/11

D.bile 124b/11

D.+ğa 126a/13

D. haddi 155b/10

[= 4]

dāhıl < Ar. *dāhıl* Dahil, iç, içeri, içinde.

d.+ı 137b/8

d.+ı ékendür 272b/3

d.+ı émes 209b/3

d.+ı emestür 181a/1

d.+ıdur 188b/14

[= 5]

dahl Ar. 1. Karışma, müdahale etme.

d. kılma- 236a/14

2. Fikir, düşünce, görüş.

d.+ı 176a/8

d.+lar kıl- 179a/2

3. Tesir, etki, nüfuz.

d.+ı 178a/4

[= 4]

dā'ıya < Ar. *dā'ıya* (Bir şeyi) ele geçirmek arzusu ve niyeti, içten gelen teşvik edici duygu.

d.+sı 332a/5

d.+sı bile 156a/4, 204a/14, 216b/6, 225a/5, 339a/5, 339a/6, 341b/10

d.+sını 175b/14

[= 9]

daķıka Ar. 1. Dakika, bir saatlik zamanın altmışta biri.

d. 288b/14

d. (bir daķıka) 288b/13

d.-ı nā-mar'ı koyma- Bir an (dakika) bile tereddüt etmemek. 163b/1

d.+nıñ 288b/14

2. Küçük, muğlak ve önemsiz (bir şey).

d.-ı nā-mar'ı koymaydur Dikkate deymeyecek önemsiz bir şey dahi bırakmamıştır. 139a/1

[= 5]

dāl Ar. Delâlet eden, gösteren, işaret eden.

d.+dur 180b/5

[= 1]

dalil Ar. Delil.

d. bol- 205a/6

d.+ı bol- 346a/13

d.+ıdur 290a/12

[= 3]

Dalmū y.a. bk. **Dalmūd**

D. 378a/10

[= 1]

Dalmūd Hihdistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Ganj'in sol sahilinde,

- Fetihpur'un doğusunda bulunan bir şehrin adı.
D. 379a/8
D.+dın 379a/13
D.+ğa 379a/4
D. sarı 377b/11
 [= 4]
Dalmût y.a. bk. **Dalmüd**
D. 379a/8
D.+ğa 379a/4
D.+nı 378a/10
D. sarı 377b/11
 [= 4]
dalv Ar. Kova.
d. 274a/8
d. bile 273b/11, 274a/5
d.+nı 274a/7, 274a/9
d. u çarh 228b/14
Dalv Ar. Kova burcu; burçlar kuşağında Oğlak ile Balık burçları arasında bulunan bir burç. krş. **Pāgun**
D. 288b/4
D. burcu 145a/10
D. u Hütta bışadur 284a/14
 [= 9]
Damaçı Bâbur'un Moğul beylerinden.
D. 210a/6
 [= 1]
dāman Far. Dağ, tepenin alt bölümü, eteği. krş. **dāmana**
d.-ı köh Dağ eteği 129b/9, 172b/8
 [= 2]
Dāman-ı Köh Kâbil yakınlarında bir yerin adı.
D.+nıñ 240a/8
 [= 1]
dāmana Far. Dağ, tepenin alt bölümü, eteği. krş. **dāman**
d. (köh-dāmana) 135b/10
d. bile 208b/14
d.+da 135b/13, 136a/1, 136a/4, 136b/11, 137a/8, 197b/9, 249a/11
d.+dağı 128a/13, 150b/2
d.+dın 149a/6
d.+larıda 260b/2, 276b/11, 277a/1
d.+larığa 135a/14, 146a/13, 279a/4
d.+sı 128a/11, 202a/9, 202a/10, 327b/5
d.+sı bile 150a/13, 254b/1
d.+sı da 128a/12, 132b/10, 136a/12, 139b/3, 152a/1, 157a/1, 211a/5, 224a/7, 231b/2, 231b/3, 241a/14
d.+sıdağı 228a/11, 254a/14
d.+sıdın 197b/12, 328a/8
d.+sığa 148b/6
 [= 40]
dāmanala- Dağ eteğinden yürümek.
d.-p 150b/11, 297b/2
 [= 2]
Dāmğān İran'ın kuzeyinde, Horasan bölgesinde, Elburz dağlarının güneyinde, Semnan iline bağlı bir ilçenin adı.
D. 166a/1
D.+da 167a/6, 345b/12, 347a/8
 [= 4]
Dāmğān y.a. bk. **Dāmğān**
D.+da 167a/6
 [= 1]
dāna Far. Tane, tohum.
d. bağla- 143a/6
d.+ları 284a/2, 284a/2
d.+larıñ 284a/3
d.+sı 283a/8, 283b/4, 283b/12
d.+sınıñ 283b/4, 283b/8
 [= 9]
Dandān-şiken İran'ın kuzeyinde, Horasan'da, Saykan ile Kâhmerd çayırı arasında bulunan bir geçidin adı.
D. köteli 183b/6
 [= 1]
dāng Far. Bir şeyin altında biri.
d. (çahār-dāng) 170a/14
d. (dū-dāng) 170b/1
 [= 2]
dānişmand < Far. *dānişmand* Bilgili, bilgin.
d. 138a/7, 177b/9, 178a/10, 178a/11
d. bol- 164a/3
 [= 5]
dara Far. Dere, akar su, küçük çay; iki dağ arasındaki çukur, vadi.
d. 120b/14, 147a/1, 160a/14, 203a/1
d. ağzı 160a/14, 195a/3
d. ayağı 125a/14
d. bile 147a/1
d.+da 162a/3, 327b/2, 327b/4
d.+dın 137a/9, 261b/14, 262a/2
d.+ğa 147a/2

- d. kolu 195a/2
d. koyu 195a/2, 195a/8
d. koyuğa ok 195a/7
d.+lardur 141a/8
d.+larıda (sar-ı dara) 133b/10
d.+larıdın 162a/3
d.+larığa 261b/1
d.+larını (sar-ı dara) 135b/8
d.+nın 133b/2, 147a/3, 220a/11, 327b/3
d.+nın ağzı 195a/9
d.+sı 162a/3
d.+sıdın 220b/4
d.+sığa 219a/14
d.+sığaça 214a/14
d.+sınıñ 126b/3, 184b/4, 214b/2, 219b/8, 220a/5
d.+sınıñ ağzı 219b/8
[= 39]
- daraca Ar. Derece, ulaşılan nokta.
d.+dur 335b/6
[= 1]
- Dara-ı Bām Afganistan'da Badgis iline tabi bir yerin adı.
D. 184b/14
[= 1]
- Dara-ı Bāy Afganistan'da Herat'ın kuzeydoğusundaki Kūh-ı Saf dağlarının yakınlarında bulunan bir yerin adı.
B.+ğa 184b/12
[= 1]
- Dara-ı Hoş Afganistan'da Kâbil'in kuzeybatısında Gurbend ırmağına dökülen bir ırmağın adı.
D. 160a/7, 160a/8, 160a/13
D.+nın 161b/9
D.+ta 160a/13
[= 5]
- Dara-ı Nūr Afganistan'da Kâbil'in köylerinden birinin adı.
D. 133b/7, 134a/9, 134b/10, 144a/13, 215a/12
D.+da 133b/6
D.+dın 243a/2
D.+dur 133b/1
D. éli 154a/4
D. kişisi 154a/8
D.+nı 249b/14
D.+nın 154a/5
D. tağları 277a/1
D. üstige yéber- 154a/5
[= 14]

- Dara-ı Şūf Afganistan'da Kâbil'in batısında Bamyan ilinin yakınında bulunan bir dağın adıdır.
D. 141a/3
[= 1]
- Dara-ı Zang Belh yakınlarında bulunan bir geçidin adı.
D. 122a/6
[= 1]
- Dara-ı Zindān Afganistan'da Kâbil'in kuzeybatısında Belh ve Aybek'e giden yol üzerinde bulunan dağlardan birinin adı.
D. 141a/3
D.+ğa 121a/4
[= 2]
- dar-āmad Far. Gelir, kazanç.
d. u hāşıl 144b/11
[= 1]
- daranda Far. Yırtıcı, vahşi.
d. (mużır u daranda) 276a/6
d.+lar cihatıdın (sıbā' u daranda) 142b/7
[= 2]
- darandaraq Daha yırtıcı.
d.+tur 275b/12
[= 1]
- dar-ba-darlık Far. Derbeder, başıboş, dağınık durumda bırakma.
d.+larıdın 258b/10
[= 1]
- Darband y.a. bk. Darband-ı Āhanin
D.+dın 265a/6
[= 1]
- Darband-ı Āhanin Özbekistan'da, Semerkand ve Buhara'dan Belh'e giden yol üzerinde, Hisar'ın güneyinde, boyu 3 km genişliği 10-18 m kadar olan Baysun Tag silsilesindeki geçidin adı. (Türkçe'de Demir Kapı anlamına gelmektedir. İslâmiyetten sonraki dönemlerde önemli boğaz ve geçitlere bu isim verildiğinden birkaç tane daha aynı isimi taşıyan geçit vardır. bk. W. Barthold, "Demir-Kapı", *IA*, c. 3, s. 522-523)
D. 124a/13
[= 1]
- dar-bast Far. Kapalı.
d. (né dar-bast Kapalı değil, açık.) 159a/14
[= 1]

- darç** Ar. Alma, toplama; kaydetme.
d. kıl- 174a/3, 253a/1
 [= 2]
- dard** Far. Dert, keder, gam.
d. ile 171b/4
d. u balā 193b/4
 [= 2]
- dar-gah** Far. Dünya, cihan. bk. **dar-gāh**
d.+da 211a/11
 [= 1]
- dar-gāh** Far. 1. Tanrı kapısı, katı.
d.+dın 253a/13
 2. Padişah kapısı, katı.
d.+ıga 381a/12
 3. Saray.
d.+ga 256a/6
 [= 3]
- dar-ham** Far. Karışık, dağınık.
d. 137a/8, 232a/9, 235b/2
 [= 3]
- dar-h^vast** Far. İstek, dilek.
d. kıl- 245a/6, 250b/3
 [= 2]
- darı-** Gelmek, karşısına (önüne) çıkmak.
d.-ğannı 196b/6
 [= 1]
- darī** Far. Dağların üst taraflarında yaşayan.
d. (kebg-i darī) 279a/1
d.+ça (kebg-i darī) 135a/13, 279a/1, 279b/3
d.+sıdür (Hındıstān kebg-i darısı) 135a/13, 279a/1
 [= 6]
- darīçalık** Pencereci.
d. 128b/14
 [= 1]
- dar-in** Far. Böyle, bu şekilde.
d. édi 302b/5
 [= 1]
- dar-maḥal** Far. Zamanında, tam istenen süre içinde.
d. 231b/9
 [= 1]
- dars** Ar. Ders.
d. ayt- Ders vermek. 138a/7, 178a/8
 [= 2]
- dārū** Far. 1. İlâç.
d.+sı (balık dārüsü) 240b/5
d.+sını (balık dārüsü) 240a/3
d.+sını (murç dārüsünü kıl-) 366a/8
 2. Barut.
d. 345a/9
 [= 4]
- daruğa** Moğ. Bir şehri idare eden, amir, vali.
d.+larını 200b/10
d.+sı 165b/5
d.+sı (şahar daruğası) 183a/10
d.+sı érđi 152a/3
 [= 4]
- daruğalık** Valilik.
d.+ı (daruğalığı) 159a/14
d.+ka 231a/11
 [= 2]
- daruğa-nişin** Far. Valilik.
d. 131b/12, 139a/13
 [= 2]
- dārū-ḥāna** Far. Topun barut koyma yeri.
d.+sını 302b/8, 302b/9, 309a/8
 [= 3]
- dāru'l-ḥarb** Ar. Müslümanların hakimiyeti altında olmayan yerlere verilen ad.
d. (fath-ı dāru'l-ḥarb) 335a/7
d. bol- 272a/5
 [= 2]
- dāru'l-islām** < Ar. *dāru'l-islām* Müslümanların hakimiyeti altında bulunan yerlere verilen ad.
d. kıl- 272a/7
 [= 1]
- dāru'l-każā** Ar. Mahkeme, yargı evi.
d.+ga yéber- 164b/5
 [= 1]
- Daru'l-murz** Harzem yakınlarında bir yerin adı (?).
D. 269b/4
 [= 1]
- dāru'l-mülk** Ar. Başşehir.
d. Dıhlı 292a/10
 [= 1]
- dāru's-şifā** < Ar. *dāru's-şifa'* Şifa yurdu.
d.+sını 191b/9
 [= 1]
- Darūta** Kâbil yakınlarında Mandraver'den biraz aşağıda, Konar ırmağının hemen batısında, dağlık bölgede bulunan boğazın adı.
d. tengisi 249a/12
 [= 1]

dārū-yı kār Far. İlâç.

d. 236b/3

d. iç- 331a/13

[= 2]

dar-vaktî Far. Aynı zamanda.

d. édi 370b/11

[= 1]

darvāza Far. Kapı; bir yere girip çıkarken geçilen açıklık.

d. 127a/13, 233b/8, 342b/5

d. tart- Kapıyı kapamak. 301b/5

d.+da 158b/4, 211b/7, 259a/9, 304b/10

d.+dın 368b/8

d.+ğa 215b/12, 230b/1, 257b/2, 340a/10

d.+largā 127b/12

d.+larnı 211b/7

d.+nı 301b/6, 340b/12

d.+niñ 217a/2, 259a/11, 340b/13

d.+sı 130a/8, 260b/7, 332b/13

d.+sıdın 340a/10, 341b/11, 343b/2

d.+sığa 216b/1, 230a/10

d.+sığaça 127a/10

d.+sını 211b/6

d.+sınıñ 233b/8, 259a/5

[= 31]

Darvāza Pakistan'ın batısında Beçur ile Pani Yali arasında bulunan bir yerin adı.

D. yolu 221a/10

[= 1]

Darvāza-ı Firūzābād Herat'ta bir yerin adı.

D. 191b/5

[= 1]

Darvāza-ı Hoş Herat'ta bir yerin adı.

D. 191b/5

[= 1]

Darvāza-ı 'Irāk Herat'ta bir yerin adı.

D. 191b/4

D.+niñ 191a/14

[= 2]

Darvāza-ı Kıpçaq Herat'ta bir yerin adı.

D. 191b/5

[= 1]

Darvāza-ı Melik Herat'ta bir yerin adı.

D. 191b/4

[= 1]

Darvāza-ı Pirūzābād y.a. bk.

Darvāza-ı Firūzābād

D. 191b/5

[= 1]

darviş Far. Derviş. krş. **derviş**

d.+largā 312a/13

[= 1]

daryā Far. 1. Irmak, nehir.

d. 136a/12, 228b/9, 232b/4,

254a/11, 263b/3, 273a/2,

273a/2, 300a/14, 338b/3,

340a/3, 344b/14, 363b/12,

365a/9, 366b/1

d.+ça 226a/6

d.+dağı 285b/9

d.+dın 151a/13, 226a/12, 331a/4,

331b/14, 336a/7, 336a/8,

354a/5, 367a/14, 374a/9, 379b/2

d.+dın özge 273a/5

d.+ğa 232b/10, 328b/9

d.+lar 273a/5, 291a/11

d.+lardın başqa 261b/12

d.+lardın özge 149a/10, 274b/3

d.+lardur 273a/6, 273a/8, 273b/7

d.+larıda 281b/9, 281b/13

d.+larıdın özge 291a/1

d.+larnı 363b/12

d.+larnıñ 273b/5, 274a/14

d.+niñ 367b/6, 369b/1

d. sarı 222b/3

d.+sı 146b/4, 363b/12, 374a/12, 376a/8, 379b/11

d.+sı (tağ u daryā) 272a/11

d.+sı bile 372b/13

d.+sıda 282a/4, 332a/3, 361b/12

d.+sıdın 124a/4, 151b/12,

152a/8, 272b/1, 329a/10,

331a/7, 340a/3, 363b/12,

371a/3, 378a/5, 379a/5, 379a/5,

379a/8, 380a/5

d.+sıdın narığı 350a/12

d.+sığa 223b/2, 273a/6, 273a/9, 352b/7

d.+sını 263a/12, 307b/1, 330b/6, 363b/12, 370b/13, 375a/2

d.+sınıñ 222b/1, 225b/4, 232a/4,

263a/11, 275b/14, 285b/1,

332a/2, 338a/12, 338b/13,

371a/6, 374b/6

2. Deniz.

d.+sığa (muñit daryası) 270b/1

[= 93]

Daryā Han I Şahruh Mirza'nın Kâbil valisi olan Mir Ali Bey'in oğlu;

Apak Han'ın kardeşi; Yar Hüseyin ile Hasan'ın babası; Ali Asgar Mirza'dan sonra bir müddet Kâbil ve Pakistan'ın bir kısmına hakim olmuştur.

D. 224b/14

[= 1]

Daryâ Han II Hindistan'da bulunan Afgan beylerinden; Behar Han ve Seyif Han'ın babası.

D.+nıñ 145a/6, 146b/10, 294a/14, 375a/14

[= 4]

daryâça Far. Küçük ırmak.

d.+sı 335b/3

[= 1]

daryâgına Küçük ırmak.

d. 335b/4

[= 1]

daryâ-hâni Far. (?)

d.+lar 371a/12

d.+ları bile 328b/5, 329a/6, 332a/8

[= 4]

darz Ar. 1. Dikiş.

d.+larını 285b/10

2. Çatlamış, yerinden oynamış.

d. kıl- 363b/12

[= 2]

dar-zamân Far. Zamanında, devrinde.

d.-ı İskendar 292a/11

[= 1]

das Far. Eş, benzer.

d.+tur 237a/2

[= 1]

dast Far. 1. El.

d. bér- Baş göstermek, zuhur etmek, meydana gelmek, vuku bulmak. 305a/11, 371b/12

d. bérmes 295a/12

d. u giribân bol- Birbirinin yakasını tutmak. 150b/8

d. u pāça bol- Eli ayağı dolaşmak, telâşlanmak. 306a/1

2. Defa, kere.

d. (bir dast) 210b/1, 337a/13

d. (bir iki dast ékeriş-) 262b/8

[= 8]

dasta Far. Deste, demet.

d.-ı kāmış 373b/10

[= 1]

dast-andāz Far. El uzatma, birinin hakkına tecavüz etme.

d. bol- El uzatmak, birinin hakkını almaya kalkışmak. 268a/12

[= 1]

dast-andazlık El uzatma, birinin hakkına tecavüz etme hâli.

d.+ka 127b/8

d. kıl- 185a/1

d.+lar kıl- 225b/14

[= 3]

dastār Far. Sarık.

d. 250b/8, 303a/5

d.+ın 210b/5

d.+ların 210b/5

d.+nı (se-piç-dastār) 164a/13

[= 5]

dastār-hvân Far. Sofra örtüsü.

d. 306a/7

[= 1]

dast-burdî Far. Galip gelme, kazanma.

d. körset- Galip gelmek, yenmek, kazanmak. 372a/11

[= 1]

dast-gîr Far. 1. Ele geçirme, yakalama.

d. ét- 196b/8

2. Elden tutma, yardım etme, yardımcı olma.

d.+i édi 376a/1

[= 2]

dast-pāça Far. Eli ayağı dolaşma.

d. bol- Eli ayağı dolaşmak, telâşlanmak. 206a/5

[= 1]

dašt Far. 1. Ova.

d. 148a/6

d.+larda 238a/14, 284b/1

d.+larğa muşrif 222a/1

d.+nıñ 204a/3, 257a/13

2. Çöl.

d. 135b/14, 137a/2

d.+ı 202a/10

d.+ınıñ 153b/4

d.+lar 153a/2

d.+nıñ 136a/5

d.+tın 136b/11

[= 13]

Dašt Pakistan'da Sind ile Süleyman dağları arasında bulunan bir yerin adı.

D. 138a/12, 141a/13, 148b/2, 149a/6, 150a/4

D. bile 131a/12

- D.+nı** 145a/8, 148b/3, 225a/7, 233a/2
D.+nıñ 149a/12, 149b/1, 149b/7, 150a/3
D.+ta 151b/8
D.+ta ékende 149b/10
D.+tın 149b/8, 150b/11, 151b/9
 [= 19]
- Dašt-1 Şayh Kâbil'de Baran ırmağı** ile dağlar arasında bulunan düz ovalardan birinin adı.
D. 135b/14
D.+da 136a/3
 [= 2]
- da'vâ** Ar. 1. Dava
d. (kanını da'vâ kıl-) 124b/6
d.+sı (saltanat da'vâsı kıl-) 168a/11
 2. İleri sürülen düşünce, iddia.
d.+sı 179b/4
 3. Meydan okuma, (güreşe) çağırma.
d. bile 362a/1
d. kıl- 366a/2
 [= 5]
- Dâvar-bîn** Afganistan'da, Kâbil'in kuzeydoğusunda bulunan ve Kuhistan denilen dağlık bölgede bir yerin adı.
D. kâfırları 249a/7
 [= 1]
- Dāvartın** y.a. bk. **Dâvar-bîn**
D. kâfırları 249a/7
 [= 1]
- davât** Ar. Divit, yazı takımı.
d. (muraşşa' davât) 357b/9
 [= 1]
- davlat** Ar. 1. Otorite, nüfuz.
d.+ınıñ 124a/6
 2. Saadet, mutluluk.
d. (şalâh-ı davlat bolsa Saadet getiren bir iyilik olacaksa.) 208a/5, 348b/6, 350a/14, 350b/5
d.+ığa (mulâzamat davlatı) 304a/7
d. u sa'âdat 348b/2
 3. Lûtuf, kerem.
d.+nı 270a/11, 314b/13
 4. Talih, baht.
d.-ı munâsıb 307b/14
d.+ınıñ 170b/9
d.+ça munâsıb 307b/14, 316a/1
 [= 13]
- Davlat Han** Tatar Han'ın oğlu; Gazi Han ve Dilaver Han'ın babası; Afganların Lûdî aşiretinden Lahor valisi; Bâbur Kuzey Hindistan'a geldiğinde, Delhi sultanı İbrahim Lûdî'ye karşı ondan yardım isteyenlerdendir.
D. 225b/1, 227a/1, 254a/7, 255a/8, 256a/10, 256a/13, 258a/14, 258b/3, 260a/3
D.+ğa 225b/7, 226b/11
D.+nı 228b/1, 259b/13
D.+nıñ 225b/2, 258a/10
 [= 15]
- Davlat Han** Tatar Han Yüsuf Hayl k.a. bk. **Davlat Han**
D.+ğa 225a/14
 [= 1]
- Davlat Han** Yüsuf Hayl k.a. bk. **Davlat Han**
D.+nıñ 224b/6
 [= 1]
- Davlat** Kadam k.a. bk. **Davlat Kadam** Karavul
D. 250b/11
 [= 1]
- Davlat** Kadam Karavul Bâbur'un komutanlarından Kutluk Kadem'in babası.
D.+nı 183b/4
 [= 1]
- Davlat** Kadam Türk Bâbur'un adamlarından Mirza Moğul'un babası.
D.+nıñ 296a/14
 [= 1]
- Davlat** Sulţân Hanım Yunus Han ile Şah Begim Bedahşî'nin en küçük kızı; Bâbur'un annesi Kutluk Nigâr Hanım'ın üvey kız kardeşi; Şıbanî Han'ın oğlu olan Timur Sultan Özbek'in karısı.
D.+nıñ 242a/7
 [= 1]
- davlat-h'vâh** Far. Başkasının iyilik ve mutluluğunu isteyen, sadık olan.
d. 265b/1
d.+dur 295b/4
d. édi 186a/10
d.+lar 208b/4, 222a/10, 315b/14
d.+lar bile 350b/6
d.+lardın 188a/3
d. tut- Başkasının iyiliğini düşünmek, sadık olmak. 123a/11

[= 9]

davlat-ḥ^vāhāna Far. Başkasının iyilik ve mutluluğunu isteyen tarzda, sadakatini ortaya koyacak şekilde.

d. 121a/4

[= 1]

davlat-ḥ^vāhlik Başkasının iyilik ve mutluluğunu isteme hâli, sadakatlilik.

d. 343a/2

d. (ızhār-ı davlat-ḥ^vāhlik kııl-) 298a/9d. (ızhār-ı kulluk u davlat-ḥ^vāhlik kııl-) 304a/11d.+ını (davlat-ḥ^vāhlikını) 122b/10, 303b/3

d. ızhār kııl- 123a/9

d. ızhārı kııl- Sadakatini bildirmek. 120b/10, 261a/9

d.+lar (ızhār-ı yek-cıhatlık ve davlat-ḥ^vāhliklar kııl-) 207a/6

d.+ların 349b/13

d. makāmıda édi 220a/14, 257a/10

d.+nıñ 350b/11

[= 13]

davlatı Ar. Bir lutuf, bir kerem.

d. 144b/2

d.+dur 253a/13

[= 1]

davr Ar. 1. Bir şeyi terk etme, bırakma.

d. ét- Terk etmek, vaz geçmek, dönmek. 312a/8

2. Müzikte her ölçüye verilen bir ad.

d.+ıda 249b/6

[= 2]

davrān Ar. Talih, kader, baht.

d. 200a/14

[= 1]

Dāvud Ḥan Hint emirlerinden; ağabeyi Haytam Han ve beş altı bin adamı ile birlikte Sultan İbrahim'e katılmak üzere iken Bâbur'un ordusunca dağıtılmış ve ağabeyi bu savaşta esir düşmüştür.

D. 263b/4

D.+nıñ 263b/13

[= 2]

dâyım < Ar. *dâ'im* Daim, devamlı, sürekli.

d. 127a/1, 135a/9, 173b/3, 174a/10, 186a/13, 193a/1, 235a/4, 242a/10, 243a/6, 245a/2, 252a/13, 253b/1, 253b/13, 255b/4, 271a/2, 281a/2, 286b/3, 299b/9, 303a/7, 304a/10, 308a/5, 308a/12, 349a/3

[= 23]

dâyımğı Eski, eskisi gibi, önceden olduğu şekilde.

d. 200a/6, 368b/13

[= 2]

dâyımı < Ar. *dâ'imî* Daimi, devamlı, sürekli.

d. émes émiş 343b/12

[= 1]

dâyıra < Ar. *dâ'ira* 1. İçki meclisinde daire veya halka şeklinde dizilmiş insanlar.

d.+ğa 189a/10

2. Ordugâh.

d.+sı 257b/9, 263b/12, 325a/7

d.+sıdın 325a/10

d.+sıdın bérerek 263b/5

d.+sığa 336b/13

d.+sığaça 265a/13

d.+sınıñ 265b/6

d. ur- Ordugâh kurmak. 263b/6

3. Tef.

d. 241a/6

[= 11]

dé- 1. Demek, söylemek, söz söylemek.

d. (l) 296a/4, 330b/13, 330b/13

d.-dı 124a/2, 124a/4, 152b/1, 152b/1, 160b/8, 190b/12, 244a/11, 244a/13, 247b/4, 259a/8, 286b/2, 328a/12, 354a/9, 368a/9

d.-dı bile (şalâh u şavâb dédi bile) 207a/12, 303b/7

d.-dı bile (şavâb dédi bile) 213b/6

d.-diler 125a/12, 138a/13, 155b/9, 170b/5, 194b/1, 204a/10, 235a/7, 287a/14, 369b/6

d.-diler édi 377b/14

d.-dim 125a/11, 152b/4, 161a/6, 190b/13, 198b/5, 202a/2, 203a/6, 207b/6, 227b/6, 235b/8, 236b/7, 239a/11, 240b/11, 243a/9, 247a/12, 247b/4, 263b/1, 265a/4, 295a/12,

305b/2, 312a/2, 312b/7, 314b/7,
334a/4, 370b/13
**d.-diñiz bile (şavāb dédiñiz
bile)** 208a/5
d.-dük 188a/5, 252b/9
d.-geç 348a/7, 359a/6
d.-gen 374a/13
d.-gen dék 349a/13
d.-gen dék ok bol- 265a/12
d.-gen émiş 147a/14
d.-gendür 204b/9
d.-genin 146a/2
d.-gey 224a/12
d.-geyler 185b/4, 185b/6
**d.-geyler (yırakdın yavuşdın
éşitken körgenler né
dégeyler)** 158b/11
d.-gil 258b/9
d.-gü dék 176a/13
d.-médi 259a/1
d.-mek kérek 328a/13
d.-mes 144b/5
d.-p 122a/10, 176b/4, 176b/12,
185a/14, 193a/6, 196a/6, 199a/1,
204b/3, 213b/14, 256a/7,
261b/8, 279a/11, 279a/12,
297b/1, 347b/11, 350a/7,
361a/3, 371b/13
d.-p sén 349a/10
d.-ptür 179b/10, 181b/5, 256a/3,
268b/8, 278a/12, 282b/5,
354b/11
d.-ptürler 121a/10, 141b/2,
150a/3, 290a/2, 349a/11
d.-r 134b/3, 162b/6, 176b/13,
180a/8, 180a/9, 182a/8,
304b/10, 360b/8, 360b/9
d.-r ékendür 182a/10
d.-r érmiş 178a/12
d.-rler 135a/9, 135b/9, 136a/7,
136a/11, 137a/3, 137a/4, 164a/3,
167a/2, 172b/13, 174b/8,
177b/11, 178a/11, 181b/7,
182a/11, 205a/9, 256a/4,
275b/6, 278a/6, 281b/8, 285a/1,
285a/14, 341b/7, 369b/5
d.-rler édi 166b/12, 261a/4,
264b/8, 270a/7, 354a/11,
374b/14
d.-seler 275a/2
d.-señ 253a/9, 253a/9, 296a/6
d.-y alma- 188a/7
d.-y hem al- 259a/1
d.-ydürler 227b/3, 272b/6

d.-ydürler édi 259a/8
d.-ydürler érdi 355a/2
 2. Ad vermek.
d.-diler 351b/2
d.-dim 258b/9
d.-gen 120b/1, 139b/12, 143a/6,
147b/7, 150b/13, 152a/6,
168b/5, 184b/14, 194a/6,
208b/10, 211b/12, 235a/14,
247b/5, 250a/9, 298a/13,
299b/7, 305a/9, 315a/7,
341b/11, 341b/11, 344a/4,
347a/2, 361a/14, 377a/14,
380a/9
d.-geyler 215a/14
d.-miş bol- 272b/9
d.-p 291a/4, 335b/3
d.-p hem bolmas 283a/1
d.-ptürler 133a/10, 133a/12,
135b/8, 223b/3, 223b/7, 276b/2,
282a/10, 282b/4, 288b/12,
288b/13, 289a/3, 289a/4,
289b/14
d.-r 129a/3, 129a/3, 180b/1,
274b/12, 276b/1, 280b/8,
282b/14, 285b/4, 288a/1,
351b/1, 369b/5
d.-r édi 180a/12
d.-r édim 192a/1, 192a/1, 207a/13
d.-r ékendür 136b/1
d.-r émişler 195a/2, 363b/12
d.-r érdük 136a/3
d.-r érmişler 148a/1, 260a/10,
286b/8
d.-rler 121a/5, 124a/13, 128a/9,
128b/7, 128b/8, 128b/13,
129b/9, 130b/1, 130b/3, 130b/4,
131b/8, 132b/9, 133b/6, 133b/8,
134a/8, 134b/14, 135a/12,
135b/2, 135b/7, 135b/14,
136a/7, 136b/12, 137b/3,
137b/4, 137b/7, 138a/9, 139b/3,
140b/5, 148a/2, 148a/6, 150a/3,
172a/8, 181a/11, 191b/8,
191b/9, 191b/9, 191b/10,
194a/8, 209b/3, 209b/3, 209b/7,
222b/4, 223a/7, 223a/8, 223b/4,
223b/7, 226b/1, 261b/12,
264b/11, 270b/9, 271a/2,
271a/6, 271a/7, 272b/6,
272b/10, 273a/1, 273a/4,
275a/8, 276a/7, 276a/11,
276b/14, 277a/8, 277a/9,
278a/1, 278b/6, 278b/10,

278b/13, 279a/14, 280a/2,
281a/1, 281a/3, 281a/8, 281a/10,
281a/10, 281a/13, 283a/14,
285a/9, 289a/7, 289a/9, 290a/9,
290a/10, 290a/13, 300b/5,
305b/4, 340b/12, 340b/14,
344a/1, 348a/14, 348b/1, 357a/6

d.-rler édi 156b/13, 171b/13,
174a/2, 176b/10, 215a/13,
224b/13, 225a/1, 234b/1, 363b/4

d.-rler ékendür 178a/9

d.-rler émiş 140b/6, 284a/10

d.-rler érkendürler 178a/9

d.-rler érmış 147b/5

d.-rlerdür 271a/13

d.-se 288a/2

d.-seler 178b/7

d.-ydür 285b/4, 287b/3

d.-ydürler 280b/2, 286a/2,
286b/5, 286b/7, 286b/8, 287a/6,
288a/9, 290b/8, 291b/5, 330b/7
3. İstemek, düşünmek, ummak,
varsaymak.

d.-diler 145a/8

d.-gen dék kıl- 266b/5

d.-mey 122b/5

d.-p 145b/7, 154a/3, 178b/3,
183b/3, 183b/4, 189b/9,
189b/12, 189b/12, 192a/2,
227b/2, 228a/5, 245b/14,
252b/2, 256b/7, 268a/13,
307a/2, 307a/5, 330a/8,
338b/14, 347b/5, 368b/2,
378a/14

d.-se 122b/5, 159a/5

d.-y sén 349b/6

[= 370]

atını dé- 180b/1

kulağımğa dé- 152b/1

salām dé- 348a/7, 359a/6

'uzr dé- 188a/5

yok dé- 188a/7

[= 6]

dede Dayı.

d.+m (han dede) 157a/3

d.+mniñ (han dede) 199b/12,
338a/7

[= 3]

dedek Far. < *dādak* Cariye.

d. 305b/5

d.+din 305b/8

d.+ini (kul u dedegini) 307a/8

d.+ni 282a/5, 305b/9

[= 5]

degge Hint. Sarsıntı, darbe.

d. ur- Şiddetle çarpmak. 250b/9

[= 1]

dégrü (Son çekim edatı) Kadar.

d. (-ka dégrü) 122a/1

[= 1]

dégüçi Söyleyici, söyleyen.

d. (hikāyat dégüçi vuzarā)
314b/3

[= 1]

dék (Son çekim edatı) Gibi.

d. 120a/14, 121b/10, 122b/4,

125a/4, 125b/2, 129b/12,

135a/6, 135a/9, 135a/11,

135a/13, 138b/2, 140b/3,

140b/10, 141a/5, 141b/11,

143a/10, 143b/2, 143b/8,

143b/9, 144b/1, 146b/6,

146b/13, 147b/10, 151a/4,

151a/13, 151b/8, 153a/9,

153b/8, 154a/10, 156a/1,

156b/6, 156b/11, 158b/9,

162a/7, 162a/13, 162b/14,

163a/2, 165a/1, 165b/6, 166a/1,

166a/12, 169b/3, 169b/13,

169b/13, 170b/2, 174a/3,

176a/13, 181b/6, 181b/6,

185b/1, 187a/2, 189b/7, 190b/8,

196a/4, 196b/6, 200a/6,

202a/14, 206a/11, 208a/4,

210b/2, 213a/5, 216a/8, 221b/1,

223b/13, 230a/14, 232a/9,

232b/1, 233a/1, 233a/3,

241a/13, 249a/1, 250a/10,

250b/8, 260b/3, 261b/4,

263b/11, 264b/1, 266b/5,

266b/5, 268b/13, 269a/10,

269a/11, 270a/8, 270a/9,

270a/11, 271b/4, 275b/8,

276a/5, 276a/12, 276a/12,

277b/5, 277b/11, 278a/7,

278b/2, 279a/10, 279a/13,

279b/6, 279b/13, 280a/11,

281b/6, 282a/1, 282a/3,

282b/12, 283a/3, 283a/5,

283b/1, 284a/1, 284a/2, 285a/1,

285a/7, 286a/1, 287a/5, 287a/5,

287a/7, 287a/8, 287b/3, 287b/6,

287b/6, 287b/6, 287b/13,

288a/4, 288a/4, 288a/6, 290b/9,

293b/2, 293b/3, 294b/7, 302b/2,

306a/12, 306b/5, 306b/12,

307a/3, 311a/8, 328a/7, 328a/7,

331b/2, 342a/11, 342b/12,

343a/13, 343b/12, 349a/13,
350b/9, 359a/12, 363a/4,
377b/9, 381b/9

d. (alar **dék**) 177a/10

d. (anıñ **dék**) 175b/11

d. (bizniñ **dék**) 124b/3

d. (mén **dék**) 233a/5

d. (munıñ **dék**) 175b/11

d. bol- 341b/2

d.+dın 285a/7

d.+dür 276a/9, 279a/8, 287a/2

d. édi 164b/4, 166b/8

d. oğ 201b/2, 265a/12, 278a/3

d.+tür 228a/11, 276a/9, 279b/8,
280a/6, 280b/9, 282a/2, 282b/2,
287a/2, 287a/9, 287a/11

[= 171]

Dekken 16. yüzyılda Hindistan Yarımadası'nda Behmenîlerin kurduğu devletin adı. Tarihte Hindistan'ın kuzey kesimine Hindistan, güney kesimine ise Dekken adı verilirdi. Bu gün Hindistan Yarımadasının büyük bölümünü kaplayan üçgen biçimindeki yüksek ovaya Dekken Platosu adı verilmektedir.

D. 271a/4

D.+de 271a/4

[= 2]

dem Far. 1. Soluk, nefes.

d. al- Dinlenmek, istirahat etmek. 203b/1, 278a/12

d. bér- (Atı) dinlendirmek. 255b/3

d. kılğan dék bol- Şişer gibi olmak. 306a/12

2. Zaman, vakit.

d. (ol dem) 330a/1

[= 5]

dém veya **dım** < Moğ. *dem* Ellerinde kırbaç veya yay bulunan ordu sayım memurlarının uzunluğuna olacak şekilde saf hâlinde dizilmiş ordu birliklerini saymaları ve her safta bulunan asker sayısını ellerinde bulunan yay veya kırbaçları kaldırarak bildirmeleri olayı. (bk. Beveridge, a. e. s. 468; Räsänen, *dem*: "Yardım; ölçü; zaman; birlik, ittifak"; *demçi*: "Yardımcı"; B.Y. Vladimirtsov, *Moğolların İctimai Teşkilâtı*, *demçi*: "Muvahhin" s. 204)

d. körül- 264a/1

[= 1]

deng Far. Hayran, şaşkın, sersem.

d. ü hayrân bak- 196a/5

d. ü hayrân bol- 196a/5

[= 2]

Dermenket Güvalyar racalarından birinin adı.

D. 304a/12

[= 1]

derviş Far. Derviş.

d. 178b/7, 240b/11, 336b/10,
382a/5

d. bol- 240b/9

d. kişi 304b/5

d.+ni 181b/4

[= 7]

Derviş 'Ali Humayun'un adamlarından.

D. 331a/3

[= 1]

Derviş 'Ali Bég Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden; Alishir Nevaî'nin küçük kardeşi; Bir müddet Belh'in idaresi kendisine verilmiştir.

D. édi 173a/6

[= 1]

Derviş 'Ali Kitâb-dâr k.a. bk.

Derviş 'Ali Bég

D. 174b/2

[= 1]

Derviş 'Ali Pıyâda Bâbur'a Kâbil' den Hindal'ın doğum haberini getiren adam.

D. 227a/3

[= 1]

Derviş 'Ali Seyyid Moğul beylerinden; Bâbur'un komutanlarından.

D. 210a/5

[= 1]

Derviş Muḥammad k.a. bk. **Derviş Muḥammad Sârbân**

D. 237b/5, 241a/13, 243a/4,
243a/6, 243a/9, 378b/11

D.+ğa 240b/10

D.+ka 240b/10

[= 8]

Derviş Muḥammad Fazli Bâbur'un beylerinden.

D. 240a/4

[= 1]

Derviş Muḥammad Sârbân Bâbur' un komutanlarından.

- D. 240b/7, 241a/9, 244a/7, 265a/3, 266a/7, 310a/3, 312b/7, 373b/12
D. édi 243a/4
D. ékendür 237b/3
D.+ğa 241b/3
 [= 11]
dervişlik Dervişlik, derviş olma hâli.
d. 166b/5
d. dağdağası gâlib bol- 329b/10
d.+dın çıkar- 329b/9
 [= 3]
destek Far. Elleri çırpma.
d. bile ôt- Yüzerek geçmek. 366b/5, 373b/10
 [= 2]
déyil- 1. Denilmek, söylenmek.
d.-di 237b/5, 249b/9, 249b/11, 255a/3
 2. Ad verilmek.
d.-di 209b/4
 [= 5]
déyiş- Bağrısmak, hep bir ağızdan söylemek.
d.-tiler 199b/6
 [= 1]
Dih Afgân Kâbil yakınlarında bir yerin adı.
d.+da 216a/6
d. sarıdın 237b/3
 [= 2]
Dih Gulâmân Kâbil ırmağının sağ sahilinde, Kâme'nin 10 mil doğusunda, Kâbil ırmağı ile Çitral ırmağının birleştiği yerde bulunan bir yerin adı.
D.+da 244b/7
 [= 1]
Dih Ya'küb Kâbil'in güneydoğusunda, Baran ırmağına akan Lühu-ger'in bir koludur.
D. tengisi 128a/10
D. suyu 153b/11, 153b/13, 242a/2, 251b/4
 [= 5]
Dihlî y.a. bk. **Dillî**
D.+dağı 345a/8
 [= 1]
dikkat < Ar. *dikkat* Dikkat, önem verme, ince eleyip sık dokuma.
d. bile 178a/2
 [= 1]
dıl-âşûr < Far. *dil-âşûr* İç bulandıran, iç karıştıran (Meyve için).
d. 284a/1, 286b/9, 286b/10
d. émes 287a/12
 [= 4]
Dilâvar Han Devlet Han'ın küçük oğlu.
D. 256a/10, 257a/9, 257a/10, 259b/13, 260a/12, 262b/2
D.+nı 256a/14
D.+nıñ 260a/1
 [= 8]
dıl-bandî < Far. *dil-bandî* Bir sevgili çocuk.
d. 348a/11
 [= 1]
dıl-cüylük Gönlünü alma hâli.
d. kıl- Gönlünü almak. 302b/6
 [= 1]
dıl-ğvâh < Far. *dil-ğvâh* Gönül dileği, gönül istediği.
d.+ı 177a/1
 [= 1]
dıl-şikeste < Far. *dil-şikeste* Cesareti kırılmış, gönülsüz.
d. bol- 122b/3
 [= 1]
dilir < Far. *dilir* Cesur, yiğit, yürekli.
d. bol- 336b/12
 [= 1]
dilirâna < Far. *dilirâna* Cesurca, yiğitçe.
d. rây 314b/2
 [= 1]
dilirlik Yüreklilik, yiğitlik, cesaret.
d. bile 336b/10
 [= 1]
Dillî y.a. bk. **Dillî**
D.+dağı 329b/3
D.+ğa 329b/3
 [= 2]
Dilmâû y.a. bk. **Dilmâvû**
D. 301a/14
D.+dın 302b/11
 [= 2]
Dilmâvû Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Ganj ırmağının sol sahilinde, Allahâbad'ın kuzeyinde bulunan bir yerin adı.
D. 301a/14
D.+dın 302b/11
 [= 2]
dıraht < Far. *dıraht* Ağaç.
d. 133b/7, 137a/3, 139b/2, 198a/5, 245b/3, 245b/3, 274b/1,

274b/10, 283a/1, 283a/1,
284b/13, 286b/14
d.+dın 284a/6
d.+dur 133b/5
d.+ğa 285a/12
d.+ı 135a/5, 137a/1, 282b/8,
282b/14, 283a/6, 283a/10,
283a/13, 283a/14, 283b/5,
283b/9, 284a/12, 284b/3,
284b/12, 285a/3, 285b/6,
286b/14, 287a/3, 287b/3
d.+ı köhî Ağacı dağda yetişir.
284b/8
d.+ıça (örük dırahtıça bol-)
287a/3
d.+ıdur 136b/14, 285b/6
d.+ığa 285a/4
d.+ını 245b/5
d.+ınıñ 284b/4, 284b/7, 285a/2,
285a/3, 286a/8, 287b/7
d.+ka 281a/11, 285a/12
d.+lar 342b/2, 369b/6
d.+larda 245a/11, 245a/12
d.+larda ok 277a/9
d.+lardındur 135a/5
d.+lardur 136b/9, 136b/12,
239b/11, 339b/9
d.+ları 132b/4, 137a/11, 239b/9,
239b/10, 245a/10, 245a/11,
300a/4
d.+larıdur 132b/4, 136b/13
d.+larını 340b/11
d.+larınıñ 303a/3, 358b/6
d.+larnıñ 239b/11, 246b/12,
273b/10, 277a/10, 339b/10
d.+nıñ 245b/2, 284a/5
d.+tın 286b/3, 339b/10
d.+tur 283a/12
 2. Bitkinin sap kısmı.
d.+ı (sunbul dırahtı) 231b/2,
231b/3
d.+ınıñ (sunbul dırahtı)
231b/1
d.+ları 245b/9
 [= 83]
dırahtlık Ağaçlı, ağaç olan.
d. 281b/5
 [= 1]
dirig Far. Yazık.
d. bol- 253a/2
 [= 1]
dibāca Ar. Başlangıç, giriş, ön söz,
mukaddime.
d.+da 176b/3

[= 1]
dibāca Far. bk. **dibāca**
d.+da 176b/3
 [= 1]
Dibālpūr Hindistan'ın Pencap eyale-
tinde, Pakistan'ın Hindistan ile
sınır şehri olan Lahor'dan 40 mil
güneyde, yine Satlec ırmağının
da hemen güneyinde bulunan bir
şehrin adı.
D. 273b/12, 292a/7
D. dustūri 300b/1
D.+nı 132a/11, 261a/5
D.+nıñ 325a/5
 [= 2]
Dibrī Kâbil ile Lamganat arasında,
Kuruk Say yolu üzerinde bulu-
nan bir geçidin adı.
D. köteli 133a/2
 [= 1]
Dīdapūr Hindistan'ın Uttar Pradesh
eyaletinde, Agra ile Allahâbad
arasında bulunan Kalpi pergene-
lerinden (bk. **pergene**) birinin
adı.
D. 361b/4
 [= 1]
Dihli y.a. bk. **Dilli**
D. 256a/4, 256b/1, 267b/11,
270b/10, 273a/13, 294a/6
D. (dāru'l-mülk Dihli) 292a/10
D.+de 268a/6
D. qorganı 267b/10, 267b/12
D.+ni 256b/3
D.+nıñ 262a/5, 268a/2
D. pāy-ı tahtı 261a/3
D. sarı 256b/2
D. vilāyatı 268a/3, 273a/11
 [= 17]
Dillezāk Afgan kavimlerinden birinin
adı.
D. 146b/11, 159b/13, 244a/1
D. Afgāni 216b/7, 231a/13
D. Afgānları 220b/12, 221b/7,
233a/6
D. melikleri 242b/6
D.+nıñ 221b/13, 242a/8, 242b/5,
245a/5
 [= 13]
Dillezāk Ya'qūb Hayl Dillezak ka-
bilesinin bir kolu.
D. 233a/9
 [= 1]

Dilli Bu günkü adı Delhi; Hindistan'ın orta kuzey kesiminde şehir ve birlik toprağı. Doğuda Uttar Pradesh, kuzey, batı ve güneyde Haryana eyaleti ile çevrili olan birlik toprağı, Tuğluk hanedanı dönemine ait olan Eski Delhi, Siri, Tuğlukâbad, Cihanpenah, Firuzâbad şehirleri ile Bâbur'un Hindistan'ı fethetmesinden sonra kurulan Dinpenah, Purana, Şahcihanâbad şehirlerini - ki Delhi denildiğinde bu sekiz şehir anlaşılmalıdır - ve bu günkü Yeni Delhi'yi içine almaktadır. Delhi, M.Ö. 1400'de Pandava kırallarından Yudhishtira tarafından kurulmuştur. M.Ö. I. yüzyılda Raca Dillu'nun bu gün Kutb Minar'ın bulunduğu yerde yeniden bir şehir kurarak, buraya Dilli adını verdiği sanılmaktadır. Delhi, M.S. 14. yüzyıl sonlarındaki Timur istilâsı sırasında başşehrin Agra'ya taşınmasıyla önemini kaybetmiştir. Bâbur 1526 yılında tekrar burayı devletin merkezi yapmış, oğlu Humayun da İndrapat adlı yerde Dinpenah adında yeni bir şehir kurduştur. Fakat bu yeni başşehir 1540'ta Şir Şah tarafından yerle bir edilip yerine Purana kalesi yaptırıldıktan sonra, Delhi eski önemini yeniden kaybetmiştir. 1638'de Şah Cihan'ın Şahcihanâbad'ı kurmasıyla Delhi tekrar parlak günlerine dönmüştür.

D. 256a/4, 256b/1, 270b/4, 270b/7, 270b/10, 270b/11, 270b/12, 294a/6, 296a/12, 298a/10, 298a/11, 325b/14

D.+dîn 311b/8

D. érmîş 270b/3

D.+nî 256b/3, 270b/11

D.+nîñ 262a/5, 295b/14, 325b/12

D. pây-ı tahtı 261a/3

D. sarı 256b/2

[= 21]

dîng Hint. Leyleksigiller takımının Hindistan'da yaşayan iki *Leptoptilos* türünden birine Hindistanlıların verdiği ad. Temel besin kaynağı leştir. Başları tüysüzdür,

baş ve boyunlarını pembe bir deri örter. zool. *Leptoptilos dubius* ve *Leptoptilos javanicus*. Beveridge, *adjutant*, zool. *Leptoptilus dubius*. (Metinde, büyük cüsseli bir kuş olup, her kanadının bir kulaç olduğu, baş ve boynunda tüy olmadığı, boğazında cep gibi bir şeyin asılı olduğu ve arkasının kara, göğsünün ise beyaz olduğu belirtilmektedir. Bütün bir tavuğu yutabilen bir kuştur.)

d. 235a/14, 280a/12

d.+dîn 280b/2, 280b/2

d.+dür 280a/10

d.+nî 235a/14

[= 6]

Dînküt Pakistan'da Sind ırmağı üzerinde, Kalabağ yakınlarında bir şehrin adı.

D. 148a/5

D. güzarı 131a/11

D.+nîñ 223b/1

D. vilâyati 235b/14

[= 3]

Dîpâlpür y.a. bk. **Dîbâlpür**

D. *dustûrî* 300b/1

D.+nî 326a/12

[= 2]

dîreng Far. Durma, eğlenme; dinlenme,

d. (mekş ü dîreng bol-) 192a/9

d. bol- 120b/5, 364a/13

d. kıl- 127a/3, 151a/10, 289b/9, 289b/11

d. kılmay 266b/3

[= 8]

dîrengî Far. Bir defa durma.

d. *kıl-* 289b/1

[= 1]

Dîrî y.a. bk. **Dîbrî**

D. *köteli* 133a/2

[= 1]

Dîv Sulţân 1528-1529 yılları arasında, İran'ın Cam şehri civarında, Şâhzade Tahmasp kumandasındaki Kızılbaş Türmenlerle Özbekler arasında yapılan savaşa katılmış ve bir adamı ile Bâbur'a savaş hakkında bilgiler göndermiştir.

D.+nîñ 354a/6

- [= 1]
Dīva Bihreli Hindulardan; Hamusi'nin babası.
D.+nıñ 345a/3
 [= 1]
Dīva **Hīndū** Devlet Han'ın oğlu Ali Han'ın nökerlerinden (bk. **nö-ker**); Siktū'nun oğlu. Bâbur, Bihre'ye yaklaştığı zaman, Bihre'nin reisleri ile birlikte gelerek, bir at hediye etmişlerdir.
D. 224b/6, 236a/1
 [= 2]
dīvān Far. 1. İdarî ve malî işlere bakan merkez teşkilâtı ve bu teşkilâtın başında bulunan kişi; bu kişiye verilen rütbe adı.
d. bol- 177a/7
d.+da 177a/10
d. emes édi 177a/11
d.+ğa 236b/1, 345a/11
d+ğa (Mağfūr Dīvān) 311b/12
d.-ğa fil ok cavāb bér- 275a/1
d.+ı (yek-çalama dīvānı) 176b/7
d.+ıda 176b/8
d.+ınıñ 211b/12
d. kıl- 177a/9
d.+lar 254a/12
d.+lar bile 254a/2
d.+nı (Mīrim Dīvān) 201a/13
d.+nıñ (Mağfūr Dīvān) 380b/14
 2. Aynı görevi merkezden uzak bölgelerde yapan teşkilât ve bu teşkilâtın başında bulunan kişi; bu kişiye verilen rütbe adı.
d. (H̄vāca H̄useyn Dīvān) 251b/11
d. kıl- 268a/3, 367a/2
 3. Devlet işlerinin görüşüldüğü büyük meclis, yüksek kurul.
d. 227a/7, 237b/7, 380b/13
d. başı 163b/11
d. başıda otur- 351a/1
d.+da 186b/10, 246a/8, 306b/6
d.+da (ğayr-ı dīvān) 163b/12
d. günü 306b/5
 4. İslâm edebiyatında şiirlerin belli bir tertibe göre toplandığı kitap.
d. 164b/12, 171a/5, 174a/6, 179b/9, 180b/3
d.+dur (şāhīb-ı dīvān) 181a/5

- d.+ı** 164b/13, 170b/12, 180b/3, 181a/13, 181a/14, 181b/9
d.+ıdın 248b/4
d.+ımnı 237b/14
d.+nıñ 237b/14
 [= 43]
dīvān-hāna Far. Divanhane, meclisin toplandığı yer.
d. 186a/6, 360a/4
d.+da 216a/9, 380b/12
d.+nıñ 202a/1
 [= 5]
dīvānavār Far. Deli gibi, çılginca.
d. 217a/5
 [= 1]
dīvānī Far. 1. İdarî ve malî işlerin yürütüldüğü merkez teşkilâtına mensup olan. krş. **dīvān**¹
d.+lar 176b/11
d.+lardın 176b/11
 2. Bir divan. krş. **dīvān**⁴
d. 166a/8
 [= 3]
dīvānlık Divanlık, divan görevi. krş. **dīvān**²
d.+ı (dīvānlığı) 367b/3
 [= 1]
Divārīn y.a. bk. **Divrīn**
D. öleñi 130a/5
 [= 1]
dīvātī Hint. Hindistan'da lâmba veya kandil taşıyan şahıslar.
d. 290b/8
d.+lar 290b/14
d.+ları 290b/13
 [= 3]
Divrīn Kâbil'in batısında, Şah Kâbil dağının başladığı boğaz ile aynı yerde bulunan çayırın adı.
D. öleñi 130a/5
D. tengisi 128a/10, 247a/8
 [= 3]
Dolpūr Dholpur; Hindistan'ın kuzey-batısında, Racasthan eyaletindeki Bharapur iline bağlı bir şehrin adı. Çambal ırmağının hemen kuzeyinde yer alır. M.S. 11. yüzyılda Raca Dholan Dao tarafından kurulmuştur.
D. 298b/1, 330a/14, 333b/7
D. bāğı 353b/11
D.+da 291b/13, 294a/9, 299a/1, 340a/2, 353b/9, 353b/14, 356a/7, 358a/1

- D.+dın 312b/5, 330b/5, 354a/4
D.+ğa 299b/3, 305a/2, 356b/3
D. korganı 344a/9
D.+nı 299a/1, 299a/3, 304b/14, 305a/1
D.+niñ 273b/1, 339a/13, 341b/6
[= 26]
dost Far. Dost, sevilen kimse.
d.+larnı 348b/8
d. u duşman 315a/4
[= 2]
Dost I k.a. bk. Dost Êşik Ağa
D.+nı 268a/3
[= 1]
Dost II k.a. bk. Dost Yasın-ğayr
D. 363b/12
[= 1]
Dost III k.a. bk. Dost Sar-pulı Pıyâda
D. (Hey Dost, hey Dost!) 199a/1
[= 1]
Dost Angü Şayh Seydim Ali Derban'ın kayın biraderi.
D.+nı 192a/14
[= 1]
Dost Béğ Nasır Bey'in oğlu; Bâbur'un beylerinden. (ö. 1519)
d. 217a/2, 217b/8, 228b/6, 229a/7, 230b/3, 230b/8, 233b/14, 234a/3, 234b/10
d. édi 234a/14
d.+ge 233a/11
d.+nı 230a/7, 234b/2
d.+niñ 218a/3, 218a/4, 234a/1, 234b/7, 234b/9, 234b/11
d.+niñ (culdu Dost Bégniñ atığa boldı) 230b/8
[= 20]
Dost Êşik Ağa Baba Kaşka'nın oğlu; Şah Muhammed Mühürdar'ın kardeşi; Bâbur'un beylerinden; Delhi vilâyetine dîvân, Biyana'ya şıkdar olarak tayin edilmiştir.
D. 373b/12
D.+ğa 327a/8
D.+nı 304a/8
[= 3]
Dost Êşik Ağa k.a. bk. Dost Êşik Ağa
D. 328a/14
[= 1]
Dost Muhammed Baba Kâşka k.a. bk. Dost Êşik Ağa
D. 338a/1
[= 1]
Dost Muhammed Bâkır Bâbur'un adamlarından.
D. 246a/3
[= 1]
Dost Muhr-dâr k.a. bk. Dost Êşik Ağa
D.+nı 229a/13
[= 1]
Dost Nâşır k.a. bk. Dost Béğ
D. 198b/5, 210a/1
D. édi 234a/8
D.+ğa 226b/4
[= 4]
Dost Nâşır Béğ k.a. bk. Dost Béğ
D.+nı 211b/11
[= 1]
Dost Pıyâda Kevteval Bâbur'un beylerinden; Kâbil'de cesaretinden dolayı kevtvallık rütbesi verilmiştir
D.+niñ 203b/11
[= 1]
Dost Sar-ı Pulı Pıyâda k.a. bk. Dost Pıyâda Kevteval
D. 198b/12
[= 1]
Dost Yasın-ğayr Güreşçi.
D. 363b/12
D.+ğa 363a/14
[= 2]
Dost-kéldi Bâbur'un hizmetinde bulunan Moğul beylerinden.
D. 210a/5
[= 1]
dostluk Dostluk, dost olma hâli.
d. râh u ravışın bil- Dostluk usûl ve şeklini bilmek. 226b/14
[= 1]
dozah Far. Cehennem.
d. ka bar- Ölmek. (Sevilmeyen kimse için) 268b/3, 335a/4
[= 2]
dû Far. İki.
d. 287b/7, 292b/2, 292b/3, 293a/8, 297a/3, 297a/3
d. âşyân İki kat (Ev için). 343a/11
d. âşyâna 343a/11
[= 8]
du'â Ar. Dua, Allaha yalvarma.
d. 199a/7
d.+dur 199a/7

- d.+lar** (hatm u du'alar
barğanlarnıñ arvâhıǵa kıl-)
157a/7
d.+nı oqu- 199a/5
[= 4]
dubulǵa Moğ. Tolga, miğfer, çelikten
başlık. krş. **dulǵa**
d. bürki 234a/12
d.+sıǵa 234a/10
[= 2]
dūda Hint. Nilüfer çiçeğinin tohumu.
bk. **kevel kıkri**
d. 369b/5
[= 1]
dū-dang Far. Altıda iki (üçte bir).
d. 170b/1
[= 1]
Dūdū Behar Han'ın karısı; Celâl Han'
ın annesi.
D. 369a/10
D.+nıñ 368a/14
[= 2]
Dūǵāba Afganistan'da Kâbil'in gü-
neybatısında, Baba Dağları'ndan
doğan dört ırmaktan birinin adı.
D. 136a/11
[= 1]
Dugdugī Hindistan'ın Uttar Pradesh
eyaletinde, Ganj ırmağı üzerinde,
Allahâbad'ın yakınlarında bulu-
nan Kerre şehrinin pergenelerin-
den birinin adı. (bk. **pergene**)
D.+dın 362b/13
D.+ǵa 362a/14
[= 2]
duhul Far. Davul.
d. (**naqqāra vu duhul**) 136a/7
d.+lar çal- 214a/2
[= 2]
dulǵa Moğ. Tolga, miğfer, çelikten
başlık. krş. **dubulǵa**
d. 199a/1
d. bürki 234a/12
d.+sıǵa 234a/10
[= 3]
dūn Hint. Dere, vadi, koyak. krş.
cülge
d. 260a/10
[= 1]
Dūn Hindistan'ın Pencap eyaletindeki,
Hoşyarpur şehrinde bulunan bir
vadinin adı.
D. 257a/13, 260a/12, 260b/5,
260b/12
D.+da ékende 261b/3
D.+dadur 260a/11
D.+dın 261b/5
D.+ǵa 260a/9
D. koyı 261a/8
D.+nıñ 257b/6, 260a/11
[= 11]
dunyā Ar. Dünya, yer yüzü.
d.+da 185b/3
d.+dın (bu **dunyādın rıhlat**
kıl-) 167b/6
d.+dın (ol **dunyādın kél-** Öteki
dünyadan gelmek, ölümcül bir
dertten kurtulmak.) 306b/2
d. gam-hānasıdın kéç- Bir gam
evi olan bu dünyadan geçmek.
314b/10
d. üçün (bés günlük öter
dunyā üçün) 206a/8
d. üçün (çirk **dunyā üçün**)
206a/10
[= 6]
dūr Far. Uzak.
d. 173a/11
[= 1]
dūr-andışlık bk. **dūr-endışlık**
d. kıl- 214a/9
[= 1]
dūr-endışlık İlerisini düşünme.
d. kıl- İlerisini düşünmek, ileride
ne olacağını kestirmek. 214a/9,
326a/12
[= 2]
Dūr-nāma Afganistan'da Kâbil'in ku-
zeybatısında bulunan Gurbend
dağlarının eteğindeki Pervan ge-
çidinden sonra görünen on iki on
üç köyden ibaret bir vadinin adı.
D. 135b/10
D.+ǵa 248b/11
D.+nıñ 248b/12
[= 3]
durrāc Ar. Turaç; *Galliformes* takı-
mının *Phasianidae* familyası-
nın *Francolinus* cinsinden kek-
liğe benzeyen kuşların ortak adı.
krş. **kebg** ve **kencel**
d. 279a/13
d.+ça ok 279a/14
d.+dur 279a/5
d. göşti 277b/11
d.+ı 279a/12
d.+ları (Astarābād **durrācları**)
279a/11

- d.+niñ** 279a/7
[= 7]
- durūgar** Far. Marangoz, dülger.
d. 354a/1
[= 1]
- durust** Far. 1. Doğru, düzgün.
d. 279a/10
2. Bütün, tamam; bütün hâlinde, tamamen.
d. 219b/7, 280b/1, 282a/3, 379b/11, 344a/13
[= 6]
- duruşt** Far. 1. Sarp.
d. 273b/4
2. Kaba, özensiz, gelişigüzel.
d. 252b/13
d. (buland u duruşt u bî-maza oku-) 190a/4
d. (buland u duruşt u nâ-hamvâr oku-) 190a/3
3. Sert, hiddetli, öfkeli.
d. 201b/3, 252a/7
d. duruşt 329b/5
4. Kaba, görgüsüz, terbiye ve inceliğe aykırı.
d. 208a/6, 208a/10
- duruştluk** Kaba, görgüsüz, terbiye ve inceliğe aykırı.
d.+lar bile 124b/1
[= 1]
- duruştak** Kaba ve görgüsüzce.
d. 201a/14
[= 1]
- düstür** Ar. Düstur, kanun, kaide, kural; usûl.
d. (oşbu dustür) 158b/5
d. bile 335a/3, 377a/4
d. bile (bizniñ dustür) 357a/6
d. bile (bu dustür) 148b/12
d. bile (kâ'ıda vu dustür) 123b/3
d. bile (oşbu dustür) 123b/5, 193b/14, 289b/3, 351b/9, 353a/1
d. bile (oşol dustür) 194b/14
d.+ı 347a/7
d.+ı bile 156b/14, 240b/5, 264a/4, 300b/1, 311a/1, 326a/4, 340b/8, 354a/2, 357a/5
d.+ı bile (Rûm dustürı) 354a/11
[= 23]
- dū-şanba** Far. Pazartesi, haftanın ikinci günü.
d. 288b/10
- d.** ahşamı 252a/10, 331b/9, 364b/9, 366a/11
- d.** günü 185b/9, 216b/4, 228a/2, 231b/12, 235b/10, 236a/8, 236a/9, 236a/11, 236b/3, 241b/3, 245b/1, 246b/5, 248b/1, 249a/3, 259b/3, 262b/5, 262b/13, 263a/7, 293b/3, 302a/12, 306b/5, 306b/11, 309a/11, 311b/14, 331b/7, 331b/13, 332b/3, 344b/3, 345a/2, 346b/12, 347a/3, 348a/8, 353b/8, 357a/8, 361b/6, 362a/8, 362b/2, 363b/12, 369a/1, 369a/14, 375a/14, 376a/7, 377a/13, 378b/3, 379b/13, 381b/1
- d.** şabâhı 243a/7, 366a/12
[= 52]
- Dū-şanba** Bu gün Tacikistan'ın başşehri. Gissar vadisindeki Duşanbinka ırmağı üzerindedir.
D. 347a/2
[= 1]
- Düş** Afganistan'da Hindukuş dağlarının kuzeyinde, Gurî'den 10-12 mil güneydoğuda, Andarab ırmağı üzerinde bulunan bir yerin adı.
d. 123b/2, 124b/14
[= 2]
- duşman** Far. Düşman. krş. yağı ve ganım
d. 144b/5, 213a/6, 213a/8
d. (dost u duşman) 315a/4
d.+dın 213a/10
d. édi 270a/4
d.+ı édi 229b/10
d.+lar 299a/11
d.+larnı 348b/8
[= 9]
- duşmanlık** Düşmanlık, düşman olma hâli.
d. (bağy u duşmanlık) 218a/9
[= 1]
- duşvâr** Far. Zor, güç, ağır.
d. (köñlümge bısyâr duşvâr kél-) 329b/5
d.+iş 267a/8
[= 2]
- Dūta** Afganistan'da Nigenhar'ın merkezi olan Adinepur'da Bâbur'un yaptırdığı Bağ-ı Vefa yakınlarında sahil kenarında bulunan bir yerin adı.

- d.+dın** 249b/13
[= 1]
dū-tahī Far. Her iki tarafına duvar çekilmiş su yolu.
d. 334b/2, 334b/8
d.+da édi 335a/12
d.+dağı 334b/8
d.+nıñ 334b/2, 334b/6
[= 6]
duvāzdah Far. On iki.
d. 292b/8
[= 1]
Duvāzdah Herat'ta bir yerin adı.
D. 191b/3
[= 1]
Duvāzdah İmām On İki İmam; Şii inancında imamlık mutlak ruhanî önderliğe dönüşmüştür. Buna göre Kur'an'ın bâtinî manasına, sadece Hz. Ali ve onu izleyen imamlar vakıf olmuştur. Bu imamların sayısı bir görüşe göre yedi, bir görüşe göre de Hz. Ali ile beraber on ikidir. Sonuncusu ortadan kaybolmuş olup, ahir zamanda dünyaya dönerek, kıyâmeti haber verecek ve dünyayı adalet ile idare edecek olan Mehdi'dir.
D.+nı 164a/14
[= 1]
Düya y.a. bk. **Dūta**
D.+dın 249b/13
[= 1]
duzd Far. Hırsız.
d. (āb-ı duzd) 342a/3
d.+ga (āb-ı duzd) 342a/8
d. u duzd-afşār 213b/12
[= 3]
duzd-afşār Far. Hırsıza yataklık eden
d.+durlar (duzd u duzd-afşār) 213b/12
[= 1]
Düki Pakistan'da Sind ile Süleyman dağları arasında bulunan bir şehrin adı.
D. 141a/13
D. bile 138a/12, 225a/8
D.+nıñ 150a/4, 152a/5
D. vilāyatı 152a/2
[= 6]
dürbet- Mağlûp edip kaçırmak. (Kır. *dürböt-*, *dürbö-* : "Şaşkınlığa

kapılmak, korkarak ve acele kaçmak, telâş etmek.")

- d.-ür** 309b/5
[= 1]

E, É

- é-** I Yemek. krş. **yé-**
é.-dim (alıp é-) 306a/4
[= 1]
é- II 1. (Cevher fiili) İsim cinsi kelimeleri yüklem yapan ana yardımcı fiil. krş. **ér-**
é.-di 120a/8, 120a/9, 120b/3, 120b/5, 120b/6, 120b/6, 120b/8, 120b/9, 120b/14, 121a/2, 121b/4, 121b/8, 122a/13, 123a/5, 123a/11, 124a/13, 124a/14, 124b/7, 125a/4, 125a/5, 125a/6, 125a/9, 125b/7, 126a/7, 126a/13, 126b/8, 127a/2, 127a/7, 127a/10, 127b/3, 127b/9, 129b/4, 132a/2, 134b/1, 134b/13, 136b/6, 136b/9, 138a/6, 138a/7, 138a/8, 145a/10, 145b/14, 146a/1, 146a/3, 146a/12, 146b/4, 147a/5, 148a/2, 149a/3, 149a/5, 149a/6, 149b/4, 150a/1, 150a/9, 150b/4, 150b/4, 150b/5, 150b/14, 151a/2, 151a/3, 151a/3, 151a/11, 151b/6, 151b/9, 152a/5, 152a/8, 152a/9, 152a/13, 152b/7, 152b/8, 152b/13, 152b/14, 153a/10, 153b/7, 154b/13, 154b/13, 155a/2, 155a/11, 155a/14, 155b/1, 155b/5, 155b/7, 155b/14, 156a/8, 156a/14, 156b/9, 156b/13, 157a/10, 157b/7, 157b/10, 158a/13, 158b/9, 159a/2, 159a/4, 159a/5, 159a/5, 159a/8, 159a/8, 159a/13, 159a/14, 159b/1, 159b/2, 159b/12, 160a/10, 160b/6, 160b/8, 161a/2, 161a/2, 161a/4, 161a/7, 161a/11, 161a/13, 161b/8, 162b/7, 163b/5, 163b/7, 163b/9, 163b/9, 163b/11, 163b/11, 163b/14, 164a/1, 164a/2, 164a/8, 164a/10, 164a/10, 164b/2, 164b/3, 164b/4, 164b/6, 164b/7, 164b/7.

164b/9, 164b/10, 164b/12,
 164b/13, 164b/14, 165b/14,
 166a/2, 166a/3, 166a/5, 166a/6,
 166a/6, 166a/6, 166a/6, 166a/7,
 166a/7, 166a/7, 166a/12,
 166a/12, 166a/13, 166a/14,
 166b/1, 166b/1, 166b/1, 166b/2,
 166b/2, 166b/2, 166b/3, 166b/5,
 166b/7, 166b/7, 166b/7, 166b/8,
 166b/9, 167a/1, 167a/2, 167a/3,
 167a/10, 167a/10, 167a/11,
 167b/1, 167b/4, 167b/5, 167b/6,
 167b/8, 167b/8, 167b/9, 167b/9,
 167b/11, 168a/2, 168a/2,
 168a/4, 168a/5, 168a/8, 168a/9,
 168a/9, 168a/12, 168a/13,
 168a/14, 168b/6, 168b/7,
 168b/7, 168b/9, 168b/12,
 168b/13, 168b/13, 169a/1,
 169a/3, 169a/3, 169a/4, 169a/4,
 169a/8, 169a/9, 169a/9, 169a/13,
 169a/14, 169b/1, 169b/2,
 169b/2, 169b/2, 169b/6, 169b/7,
 169b/8, 169b/9, 169b/9, 169b/9,
 169b/11, 169b/11, 169b/12,
 169b/12, 169b/14, 170a/1,
 170a/1, 170a/3, 170a/4, 170a/9,
 170a/9, 170a/10, 170a/11,
 170a/11, 170a/12, 170a/12,
 170a/13, 170b/6, 170b/6,
 170b/6, 170b/8, 170b/8,
 170b/11, 171a/13, 171b/5,
 171b/5, 171b/5, 171b/8, 171b/8,
 171b/9, 171b/11, 171b/13,
 171b/14, 172a/2, 172a/2,
 172a/4, 172a/5, 172a/6, 172a/6,
 172a/7, 172a/8, 172a/9, 172a/10,
 172a/10, 172a/10, 172a/12,
 172a/13, 172b/10, 172b/10,
 172b/10, 172b/11, 173a/4,
 173a/5, 173a/6, 173a/7, 173a/7,
 173a/7, 173a/8, 173a/11,
 173a/11, 173a/12, 173a/12,
 173a/14, 173a/14, 173b/1,
 173b/1, 173b/2, 173b/3, 173b/3,
 173b/3, 173b/9, 173b/9,
 173b/10, 173b/12, 173b/14,
 174a/2, 174a/2, 174a/7, 174a/8,
 174a/9, 174a/14, 174b/1,
 174b/3, 174b/4, 174b/4, 174b/6,
 174b/7, 174b/9, 174b/11,
 174b/12, 174b/12, 174b/13,
 175a/1, 175a/2, 175a/2, 175a/2,
 175a/4, 175a/6, 175a/8, 175a/9,
 175a/10, 175a/11, 175a/12,
 175a/13, 175a/14, 175b/1,
 175b/3, 175b/3, 175b/4, 175b/4,
 175b/6, 175b/7, 175b/8, 175b/9,
 175b/10, 175b/13, 176a/5,
 176a/6, 176a/6, 176a/7, 176a/8,
 176a/10, 176a/10, 176a/11,
 176a/13, 176b/7, 176b/9,
 176b/9, 176b/10, 177a/10,
 177a/11, 177a/12, 177a/13,
 177b/1, 177b/2, 177b/2, 177b/3,
 177b/4, 177b/4, 177b/7, 177b/9,
 177b/10, 177b/10, 177b/13,
 178a/3, 178a/4, 178a/7, 178a/10,
 178a/11, 178a/13, 178b/3,
 178b/4, 178b/6, 178b/6, 178b/7,
 178b/7, 178b/9, 178b/9,
 178b/11, 178b/12, 178b/12,
 178b/13, 178b/13, 179a/4,
 179a/8, 179a/8, 179a/11,
 179a/13, 179b/1, 179b/1,
 179b/3, 179b/5, 179b/7, 180a/5,
 180b/2, 180b/2, 180b/10,
 180b/10, 180b/13, 181a/1,
 181a/3, 181a/4, 181a/4, 181a/5,
 181a/12, 181a/12, 181a/13,
 181b/10, 181b/10, 181b/12,
 181b/14, 182a/3, 182a/5,
 182a/12, 182a/13, 182a/14,
 182b/4, 182b/5, 182b/7, 182b/8,
 182b/8, 182b/9, 182b/10,
 182b/10, 182b/11, 182b/14,
 182b/14, 182b/14, 182b/14,
 183a/1, 183a/2, 183a/2, 183a/11,
 183b/13, 184a/1, 184a/5,
 184a/13, 184b/2, 184b/4,
 184b/12, 185a/1, 185a/11,
 185a/13, 186a/4, 186a/7,
 186a/10, 186a/10, 186b/8,
 187a/6, 187a/9, 187a/12,
 187b/14, 188a/2, 188a/3,
 188a/10, 188b/10, 189a/5,
 189a/12, 189b/5, 189b/5,
 189b/6, 190a/1, 190a/1, 190a/1,
 190a/3, 190a/3, 190a/8, 190a/11,
 190a/12, 190b/8, 191a/1,
 191a/4, 192a/12, 192b/2,
 192b/3, 192b/3, 192b/4, 192b/4,
 192b/4, 192b/5, 192b/5, 192b/6,
 192b/12, 192b/12, 192b/12,
 192b/13, 193a/1, 193a/6,
 193b/6, 193b/7, 194a/4, 194b/8,
 194b/12, 194b/12, 195a/4,
 195a/9, 196a/9, 196b/13,

197a/9, 197b/5, 197b/7,
 197b/11, 198a/5, 198a/6,
 198a/7, 198a/10, 198a/10,
 198a/11, 198a/11, 198a/12,
 198a/12, 198b/11, 199a/3,
 199a/4, 199a/6, 199b/5,
 199b/10, 199b/14, 200a/9,
 200a/10, 200b/3, 200b/6,
 201a/4, 201a/7, 201b/5, 201b/6,
 201b/7, 201b/14, 202a/7,
 203b/8, 204a/2, 204a/5, 204a/9,
 204a/12, 204a/13, 204b/9,
 205a/2, 205a/4, 205b/6,
 205b/12, 206a/1, 206a/1,
 206a/1, 206b/6, 208a/7,
 208a/12, 208b/1, 208b/13,
 209a/8, 210a/2, 210a/3, 210a/10,
 210a/10, 210a/13, 210b/11,
 210b/12, 211a/8, 211b/10,
 212a/4, 212a/5, 212a/14,
 212a/14, 212b/1, 212b/2,
 212b/3, 212b/7, 213a/14,
 213a/14, 213b/6, 213b/9,
 214a/11, 214b/1, 215a/9,
 215b/1, 216a/8, 216a/12,
 217b/9, 217b/11, 217b/14,
 218a/3, 218a/7, 218a/9, 218b/8,
 219a/13, 219a/13, 221a/13,
 222a/4, 222a/8, 222a/14,
 222b/4, 222b/5, 223a/1, 223a/4,
 223a/6, 223b/5, 223b/11,
 223b/11, 223b/12, 223b/14,
 224a/3, 224a/8, 224b/11,
 225a/4, 225a/9, 225a/10,
 225b/1, 225b/2, 225b/4, 226a/7,
 226b/7, 227a/12, 227b/9,
 227b/13, 228a/6, 228a/12,
 228a/12, 228a/13, 228a/14,
 228b/1, 228b/2, 229b/2, 229b/4,
 229b/5, 229b/6, 229b/8, 229b/8,
 229b/10, 229b/14, 230a/2,
 230a/5, 231a/2, 231b/9, 232a/3,
 232b/2, 232b/3, 233b/5, 233b/6,
 233b/12, 234a/3, 234a/8,
 234a/12, 234a/14, 234b/1,
 234b/2, 235a/5, 235a/5, 236b/4,
 237b/1, 237b/6, 239b/6,
 240a/14, 240b/1, 240b/7,
 240b/8, 240b/8, 240b/9, 240b/9,
 240b/10, 240b/13, 243a/4,
 243a/5, 243a/5, 243a/12, 244a/7,
 244b/3, 244b/14, 245a/10,
 245a/13, 245a/14, 245b/4,
 246a/2, 246a/3, 246b/4, 246b/5,
 246b/5, 246b/13, 246b/14,
 247a/2, 247a/11, 247a/14,
 247b/8, 247b/10, 247b/11,
 248a/3, 248a/13, 248a/14,
 248b/5, 249a/4, 249a/11,
 249a/12, 249b/1, 249b/1,
 249b/3, 249b/6, 250a/1, 250a/4,
 250a/4, 250b/4, 250b/12,
 251a/12, 251b/3, 251b/6,
 252a/6, 252a/9, 252a/14,
 253b/2, 254b/9, 254b/14,
 255a/2, 255a/4, 255a/7, 255a/11,
 255b/1, 255b/5, 255b/6, 255b/6,
 256a/10, 257a/10, 258a/6,
 259a/10, 260a/7, 260a/8,
 260b/4, 261a/4, 261b/8, 262a/6,
 263a/2, 263b/14, 264b/4,
 264b/13, 264b/14, 264b/14,
 265a/1, 265b/9, 265b/13,
 265b/13, 266a/4, 266a/6,
 266a/8, 266a/9, 266a/10,
 266b/1, 266b/2, 267a/6, 267b/4,
 268a/10, 268a/14, 268b/4,
 268b/6, 268b/10, 268b/10,
 269b/3, 269b/4, 269b/5, 269b/5,
 269b/5, 269b/6, 269b/7, 269b/8,
 269b/10, 269b/10, 270a/1,
 270a/1, 270a/2, 270a/3, 270a/4,
 270a/5, 270a/5, 270a/6, 270b/7,
 270b/7, 270b/8, 270b/14,
 271a/1, 271a/1, 271a/4, 271a/6,
 271a/10, 271a/10, 271a/11,
 271b/14, 272a/2, 272a/4,
 272a/6, 282a/13, 284a/12,
 284b/12, 289a/6, 294a/5,
 294a/7, 294a/8, 294a/8, 294a/9,
 294a/9, 294a/10, 294a/10,
 294a/11, 294a/11, 294a/12,
 294a/12, 294b/1, 294b/2,
 294b/7, 295a/3, 295a/11,
 295b/8, 295b/14, 296a/7,
 296a/7, 296b/6, 296b/7,
 298a/13, 298b/7, 299b/14,
 300a/2, 300b/4, 301b/13,
 302a/3, 302b/5, 303a/1, 303b/2,
 303b/14, 303b/14, 304a/3,
 304a/10, 305a/10, 305b/1,
 306a/1, 306a/6, 306a/13,
 306b/1, 307a/4, 307b/8,
 308a/13, 308b/6, 309a/8,
 309a/9, 309a/14, 310b/12,
 310b/14, 311a/1, 311b/2,
 311b/3, 312a/2, 312a/2,
 312a/13, 314b/2, 314b/4,

- 314b/4, 315a/4, 315b/9,
315b/14, 325a/14, 325a/14,
325b/6, 326a/7, 326a/9, 326b/8,
326b/9, 327a/2, 327a/4, 327a/7,
329b/10, 330a/3, 330a/12,
330b/8, 333b/9, 334a/9, 334b/1,
335a/12, 335b/9, 337a/4,
337b/5, 337b/6, 338a/11,
339a/5, 340a/6, 340a/12,
343b/5, 345b/11, 349a/3,
354a/9, 357a/4, 358b/7,
358b/14, 360b/4, 360b/12,
361b/5, 363b/12, 363b/12,
364b/5, 364b/14, 365a/1,
365b/4, 366a/4, 366b/2,
368b/12, 369a/4, 370b/5,
370b/8, 370b/12, 371b/14,
372a/1, 372b/12, 374a/9,
375b/14, 376a/2, 378a/14,
378b/4, 378b/5, 378b/12,
380b/6, 380b/8, 380b/10,
381b/7, 382a/6
- é.-di ékin** 152b/6, 361a/1
- é.-diler** 121b/2, 124b/7, 125b/10,
125b/11, 126b/2, 154b/3,
156b/10, 158b/8, 159a/11,
161b/2, 161b/9, 162a/5,
162b/11, 163b/9, 171a/9,
174b/2, 174b/8, 175b/7, 175b/7,
182b/13, 184a/7, 185b/14,
187b/1, 187b/1, 187b/6, 187b/6,
188b/1, 189a/10, 202a/5,
204b/7, 205a/3, 206b/3, 208b/3,
211b/4, 213a/13, 218a/8,
218a/8, 235a/3, 236b/7, 237b/1,
238a/11, 238a/11, 245b/6,
246b/5, 264b/2, 265b/6, 270b/8,
293b/9, 294b/9, 298b/2, 300b/6,
304a/14, 305a/4, 342b/8,
358a/10, 378b/11
- é.-dim** 150a/1, 188b/8, 189a/13,
189b/2, 191a/2, 193b/6, 200a/9,
200b/4, 208b/1, 213b/9, 235a/7,
244a/12, 246b/1, 253a/3,
325a/10, 344b/3, 358b/1, 379b/4
- é.-dük** 189a/7, 193a/3, 222a/6,
223b/14, 228b/4, 245b/1,
252a/5, 254b/5, 255a/1,
265a/13, 376b/11
- é.-kende** 121a/6, 126a/6, 149b/10,
154b/6, 158a/9, 158a/10,
162a/1, 170b/10, 184a/13,
184a/14, 187a/12, 195a/10,
207a/5, 207b/9, 208a/13,
208b/9, 219b/9, 220a/7, 220a/9,
220a/11, 222b/11, 261b/3,
261b/5, 282a/5, 298a/9,
301b/11, 326a/14, 331a/5,
350a/3, 358b/3, 362b/5, 375a/1
- é.-kendür** 123b/11, 137b/5,
137b/6, 138b/1, 138b/7, 138b/9,
145b/9, 147b/13, 147b/14,
148a/9, 153a/11, 154b/10,
154b/11, 155a/1, 157b/11,
161b/12, 164a/4, 164a/14,
165b/10, 166b/13, 167a/2,
167b/6, 169a/14, 170b/7,
170b/10, 170b/10, 170b/10,
174b/8, 175a/11, 176a/2,
176a/12, 176b/12, 177a/13,
177b/14, 177b/14, 178a/5,
178a/13, 179a/3, 179a/14,
179b/12, 180a/3, 180b/9,
180b/9, 180b/14, 180b/14,
182a/10, 186a/1, 186a/1,
191a/11, 192b/6, 192b/7,
199b/3, 206b/13, 210b/5,
211a/6, 221b/13, 221b/14,
231a/1, 237b/4, 238b/8, 248a/2,
257b/3, 257b/10, 260b/11,
261a/12, 268b/5, 271a/9,
272b/3, 276b/2, 278a/11,
284b/8, 286b/4, 301b/3, 301b/5,
302b/4, 307a/1, 307a/4, 308a/9,
308a/11, 308b/14, 333b/1,
333b/10, 334b/12, 338b/2,
338b/4, 342b/5, 343a/4, 348a/3,
354a/9, 354a/13, 363a/10,
363a/12, 363b/12, 365a/10,
366a/9, 366a/10, 367a/9, 372a/4
- é.-kendür mén** 228b/11
- é.-kendürler** 170b/6, 270b/10,
271a/3, 372a/12
- é.-kenin** 255b/10
- é.-kenini** 195a/7
- é.-miş** 145b/11, 146a/6, 152b/3,
153a/8, 158a/8, 168b/4, 181b/7,
181b/7, 227b/5, 233a/3, 242b/8,
260a/11, 281b/4, 284b/8,
306b/13, 343b/12, 354b/6,
355a/7, 355a/9, 362b/12,
363b/12, 368b/3, 378a/1
- é.-mişler** 375a/3
[= 1161]
2. Fiillerin birleşik çekimlerini
yapar.

- adur édi 157b/7, 211a/9, 218a/4, 243a/11, 248b/4, 265a/3, 311a/6, 328a/11, 342b/13
- adur édim 252b/14, 376b/4, 378a/11
- adur édük 373a/5
- adur ékendür 356b/3
- adur émiş 346a/2, 346a/3
- adurlar édi 192a/3, 226b/3, 259b/1, 330b/10
- adurlar ékendür 278a/12
- aladur édim 236b/7
- ar édi 123a/11, 160a/10, 160a/11, 167a/1, 169a/13, 173b/6, 177a/10, 189a/13, 191a/5, 193a/1, 193b/10, 194a/7, 196b/4
- ar édiler 159a/11
- ar ékendür 178b/1, 195a/1, 219b/10
- arlar édi 235a/4, 265a/14, 289b/4, 294a/6
- dı édi 223a/4
- di ése 146a/10
- diler édi 377b/14
- edür édi 124a/2, 165b/12, 192a/5, 221b/8, 237a/9, 266b/3, 311b/11, 362b/6, 363b/12, 375a/2
- edür édiler 365a/2
- edür édük 209a/1
- edür ékendür 183b/9, 237b/4, 338b/2
- edür ékendürler 253b/14
- edür émiş 361b/9, 364a/8
- edürler ékendür 368a/12
- er édi 127a/2, 151b/8, 164a/12, 164a/12, 193b/8, 193b/9, 193b/10, 193b/11, 253b/2, 253b/13, 286b/4, 302b/2
- er édiler 159a/10, 190b/5, 190b/6, 226a/7
- er édim 253b/1, 360b/13
- er édük 193b/8
- er ékendür 180b/9
- er émiş 275b/7, 327b/6
- er émişler 285b/10
- erler édi 212b/8
- ğan ékendür 160a/9, 160a/13, 183b/8, 195b/12, 310b/12, 326b/6, 343b/7, 363b/8, 363b/12, 367a/11, 369a/12, 380b/6
- ğan ékendürler 166b/10, 244b/12, 310b/6
- ğan émes édim 190b/12, 214b/11, 330a/7
- ğan émes ékendür 261a/12
- ğan émiş 168b/5, 356b/1, 368b/11
- ğanları mu édi 309b/10
- gay édi 120a/7, 125a/3, 151a/8, 159a/10, 187a/1, 187a/4, 195b/1, 195b/1, 209a/7, 210a/12, 223b/10, 240a/12, 240b/1, 259a/2, 303b/13, 310b/1, 310b/14, 325a/8
- gay édük 269b/11
- gaylar édi 122b/3
- gen ékendür 165b/10, 191b/12, 241b/9, 245b/14, 267a/12, 268b/7, 360b/8
- gen ékendürler 191b/12, 207b/4, 381a/3
- gen émes 125a/11, 349b/3
- gen émes édi 212a/1, 212a/2, 235a/14, 243a/9
- gen émiş 147a/14
- geni édi 374b/5
- gey édi 122a/14
- hanları mu édi 309b/10
- ip édi 120a/10, 121a/2, 121a/2, 122a/7, 125a/14, 128a/14, 134b/2, 149b/5, 149b/11, 154a/4, 157b/4, 158a/3, 158a/14, 159b/2, 164a/2, 164b/12, 165b/14, 166a/5, 166a/8, 167a/8, 167a/13, 167b/12, 167b/13, 168a/4, 168a/6, 168a/14, 169a/5, 170a/5, 170a/13, 170a/14, 171b/11, 174a/1, 174a/6, 174a/9, 174b/5, 175b/2, 175b/8, 179b/7, 180a/10, 180a/11, 181a/3, 181a/7, 183b/2, 183b/12, 185a/8, 188a/9, 193b/2, 193b/3, 198a/5, 202a/13, 203b/2, 208a/1, 209a/3, 209a/6, 209a/10, 211a/8, 212a/12, 214b/3, 215b/2, 218a/13, 218b/3, 222a/5, 222a/14, 225b/6, 227a/10, 229a/12, 231b/7, 233a/5, 233a/5, 233a/6, 234a/1, 235a/1, 238a/8, 238a/9, 239b/2, 240a/8, 240b/10, 242a/1, 242b/6, 246a/9, 246b/6, 248a/8, 248b/9, 249b/4, 250a/1, 251a/11, 251b/6, 252a/8, 254b/9, 257a/11, 257b/5,

- 267a/6, 270b/12, 272a/2, 295a/2, 296a/8, 296b/2, 296b/4, 298a/10, 305a/9, 307a/14, 309a/4, 309a/9, 311a/1, 311a/14, 312a/13, 316a/11, 325a/2, 325a/6, 325a/6, 325b/3, 325b/9, 327a/9, 328a/4, 328b/11, 329a/10, 329b/1, 329b/12, 336b/8, 337a/5, 342b/11, 342b/11, 343b/4, 347a/5, 353b/9, 354a/4, 354b/9, 358a/6, 360b/11, 361a/14, 362a/5, 363b/12, 363b/12, 365a/3, 365a/6, 366b/1, 366b/6, 372a/3, 374b/12, 375a/4, 375b/1, 375b/3, 375b/3, 376a/1, 376a/2, 377a/10, 378b/13, 379b/9, 380a/5
- ip édíler** 127a/12, 127b/1, 127b/1, 146a/13, 147b/9, 159b/8, 160a/5, 160b/14, 162b/4, 162b/10, 168a/3, 175b/6, 177a/9, 186a/12, 186a/14, 186b/1, 186b/3, 186b/5, 188a/1, 188b/6, 207b/2, 213a/7, 213a/14, 220a/2, 230b/10, 238b/7, 250b/11, 268b/1, 282b/9, 282b/10, 294a/13, 294b/3, 294b/9, 335a/7, 339a/5, 371b/2, 378a/3
- ip édim** 134a/6, 178b/10, 194b/7, 199b/9, 209a/8, 213a/8, 247a/11, 285b/1, 305b/11, 309a/2, 312a/1, 312b/6, 329b/9
- ip édük** 150b/1, 226b/6, 243b/4, 252a/8, 266a/10, 380b/11
- ip édi** 120a/13, 121b/8, 126a/12, 132a/12, 134b/12, 144a/9, 145b/2, 150a/9, 158b/7, 161a/4, 161b/11, 163b/13, 164a/9, 165a/4, 165b/8, 166a/10, 167b/1, 167b/3, 168a/7, 173a/10, 173b/10, 175b/1, 178b/5, 179b/12, 181a/7, 184b/1, 185b/10, 192a/14, 192b/1, 201b/13, 207b/14, 208b/9, 215b/11, 218b/8, 220a/14, 220b/1, 221b/3, 225b/1, 225b/7, 225b/13, 226b/9, 229a/2, 231a/6, 231a/11, 231b/2, 232a/1, 236b/11, 237a/5, 237b/13, 241b/13, 244a/11, 246a/10, 246b/8, 249a/8, 251b/12, 256a/11, 256a/12, 260a/6, 260b/14, 264b/5, 268a/11, 271a/11, 296a/9, 297a/5, 297a/7, 297a/10, 298b/14, 300a/14, 305a/11, 307a/13, 310a/4, 315a/10, 325a/3, 326a/14, 327a/13, 328b/14, 329b/7, 334b/4, 335b/8, 345a/13, 346b/11, 349b/14, 355a/2, 359a/4, 359b/1, 361a/8, 361a/10, 362a/1, 363a/6, 363b/12, 364b/13, 367a/8, 369a/2, 369b/8, 372a/9, 372b/6, 374b/9, 374b/13, 375a/8, 375b/10, 377b/6, 378b/14, 379b/1, 380a/1, 380b/8, 381a/2, 381a/5
- ip édíler** 144b/7, 145b/3, 154b/5, 168a/9, 168a/12, 168b/1, 168b/5, 168b/8, 175b/13, 184a/6, 185b/9, 188b/4, 210b/8, 214a/11, 231a/11, 255b/8, 357b/5, 362b/3, 375b/4
- ip édim** 145b/10, 198a/8, 198b/14, 203a/10, 209a/11, 216b/2, 255a/1, 359b/6, 363b/12
- ip édük** 222a/6
- ip ékendür** 215a/7, 356b/4
- kan ékendürler** 257b/1, 338b/10, 380b/12
- kan émes** 170b/12
- kan émes édíler** 327a/3
- kanları mu édi** 309b/10
- kay édi** 209a/5
- kay édim** 363b/12
- ken ékendür** 199b/3, 211b/10, 252b/5, 307b/2, 307b/3, 310a/13, 336a/6
- ken ékendürler** 334a/7, 338a/5
- key édi** 337b/6
- mağay édi** 154a/14
- mağay édíler** 248a/8
- mağaylar édi** 200a/11
- mağlık ékendür** 126b/5
- mağ édi** 196a/7, 196a/7
- mağ émiş** 256b/11
- mağçı édíler** 339a/8
- mağçı édük** 299a/14
- mağçı émiş** 307b/13
- mağları mu édi** 309b/10
- mas édi** 123a/12, 152a/8, 152a/10, 153b/12, 155b/1, 163b/12, 164b/3, 164b/8, 170b/5, 171a/14, 172a/5,

- 173a/4, 174a/9, 177a/12, 182a/2, 182b/6, 182b/8, 222a/7, 236a/5, 240b/8, 243a/7, 254b/10, 269a/5, 289b/6, 294b/3, 299a/12, 346b/3
- mas édim 189b/1, 242a/6, 306a/10, 306a/10, 329b/4
- mas ékendür 181a/4
- mas émiş 363b/14
- masa édi 208a/9, 217a/6, 369b/13
- masam édi 155a/13, 155a/13
- maslar édi 186b/11, 217b/2, 265a/14
- maydur édi 121b/9, 123b/7, 188a/3, 198a/6, 211b/3, 214a/9, 220a/7, 220a/11, 245a/12, 271a/5, 294b/5, 298b/4, 332a/4, 354a/5, 367b/7
- maydur édiler 205b/13
- maydur édim 189a/11, 192a/13, 199a/1, 209a/9, 241b/5, 361b/5
- maydurlar édi 205b/13
- mekçi édiler 154b/1
- mekte édi 316a/6
- mes édi 186a/5, 193a/1, 193b/5, 208a/10, 237b/6, 245a/2, 314b/3
- mes édiler 155b/13
- mes édim 187a/9, 189a/14, 306b/13
- mes édük 254b/5
- mes ékendür 153a/13
- mese édi 208a/10
- meydür édi 156a/12, 194b/1, 207b/12, 210a/4, 215b/6, 228b/2, 237a/5, 246b/1, 269b/13, 278b/12, 298a/14, 299a/1, 307b/8, 353a/4, 373a/14, 374b/6
- meydür édiler 162b/10, 217a/9
- meydür édim 189a/12, 198b/9, 199a/1, 245a/3, 305b/2
- meydür émişler 379a/5
- meydürler édi 162b/10, 192a/4, 205b/14, 213b/1, 298b/1, 344a/12
- p édi 122a/7, 160b/12, 162b/13, 168b/2, 207a/7, 209a/4, 225a/12, 233a/4, 233a/5, 256a/1, 258b/4, 271a/5, 330a/12, 361a/10, 369b/11
- p édiler 187a/9, 347b/14, 376b/13
- p édim 199a/5, 234a/9, 324b/14, 339a/3, 359a/2, 359a/14, 366b/7
- p édük 250b/4, 263a/13, 308a/4
- p ékendür 345b/7
- r édi 128b/1, 129a/1, 165a/1, 169b/3, 173a/4, 173a/5, 173a/6, 174a/14, 175a/1, 175a/1, 175a/4, 175a/4, 175a/6, 180a/12, 181b/12, 182b/11, 190a/2, 190a/4, 197b/14, 203a/1, 258b/10, 271a/6, 308a/5
- r édiler 120a/9, 133b/12, 155b/12
- r édim 192a/1, 192a/1, 199b/5, 207a/13, 237a/4
- r édük 233a/3
- r ékendür 136b/1, 182a/10, 334a/8, 368b/2
- r émiş 254b/5, 279a/12
- r émişler 195a/2, 284a/5, 363b/12
- r érmişler 260a/10
- rler édi 134b/13, 156b/13, 166b/12, 171b/14, 174a/2, 176b/10, 193a/10, 210a/9, 215a/13, 224b/14, 225a/1, 234b/1, 261a/4, 261a/4, 264b/7, 264b/8, 270a/7, 270a/8, 354a/11, 363b/4, 374b/14
- rler ékendür 178a/9
- rler émiş 140b/6, 284a/10
- sa édi 186a/5, 264b/11, 306a/1
- salar édi 200a/10
- sam édi 363b/12
- sañ édi 349b/1
- se édi 170a/11, 191a/4, 252b/12, 289b/6, 306a/1, 337b/6
- se ékendür 170a/10
- seler édi 185b/14
- up édi 120b/8, 121b/7, 132a/11, 146a/3, 148a/13, 150b/4, 151b/2, 155a/10, 157b/4, 158b/3, 158b/12, 161b/6, 164a/9, 164a/11, 164b/4, 166b/11, 167b/9, 167b/12, 168a/3, 168a/8, 168a/13, 168b/1, 168b/6, 168b/8, 168b/13, 169a/3, 169a/12, 169b/1, 169b/7, 174a/8, 174b/3, 175a/2, 180a/5, 187b/11, 190b/7, 195b/3, 197b/12, 197b/13, 198a/6, 198b/1, 198b/13, 203b/12, 211b/4, 212b/13, 213b/3, 219a/14, 228b/1, 228b/1, 228b/4, 229a/2,

- 232b/8, 234a/7, 234a/10,
235b/11, 237a/7, 239a/5,
239a/5, 239a/7, 240b/9,
243b/10, 244b/5, 246b/10,
246b/12, 248a/7, 250b/1,
251a/7, 252b/3, 256a/11,
260a/1, 260a/7, 271a/7, 271a/10,
272a/5, 280a/13, 280a/14,
293b/2, 297a/8, 302a/5,
302a/12, 312b/5, 326b/14,
327b/3, 328a/1, 330a/10,
331a/3, 331b/8, 332a/5, 334b/1,
337a/5, 337a/6, 339b/1,
340a/11, 343a/4, 352b/7,
353b/11, 356a/8, 358a/2,
360a/10, 360b/4, 362b/10,
364a/10, 365a/8, 367b/14,
370a/4, 371b/2, 374b/1,
374b/11, 376b/2, 380a/2,
380b/5, 380b/7
- up édiler** 121a/7, 167a/9, 184a/1,
184a/2, 200a/2, 200a/6, 204b/7,
204b/8, 206b/10, 208b/8,
216a/6, 225a/3, 227a/11,
227a/12, 229a/3, 246a/2,
250a/13, 294a/14, 294b/1,
294b/5, 294b/10, 298b/3,
301a/10, 328b/4, 363b/12,
372b/5
- up édim** 202a/1, 216a/9, 227a/11,
306b/3, 339b/3, 340a/8, 355a/4,
369b/13
- up édük** 193a/8
- up ékendür** 164a/4, 166b/10,
240a/14
- up ékendürler** 235a/14
- ur édi** 120a/13, 120b/5, 121a/3,
122a/13, 127a/2, 128b/1,
138a/7, 151b/11, 152a/9,
152b/11, 152b/12, 159a/13,
159b/5, 163b/8, 164a/3,
164a/13, 164b/4, 164b/13,
165a/1, 167b/4, 168a/10,
168b/14, 169b/3, 169b/8,
169b/10, 170b/4, 171a/14,
172a/4, 172a/5, 173a/14,
173b/1, 173b/2, 173b/3, 173b/4,
173b/9, 173b/14, 174a/3,
174a/3, 174a/10, 174b/1,
174b/12, 174b/12, 175a/1,
175a/5, 175b/2, 175b/9, 176b/9,
177b/11, 179a/10, 179a/12,
180b/3, 181a/5, 181a/5, 182a/1,
182a/1, 182a/3, 182a/13,
182a/14, 182b/5, 182b/10,
186a/13, 186a/14, 186b/4,
188b/10, 190a/2, 192b/12,
193b/11, 193b/12, 193b/12,
193b/13, 193b/14, 199b/13,
200a/13, 206b/5, 206b/5,
206b/8, 216a/6, 228b/2, 229b/5,
233b/12, 234a/3, 240b/7,
243a/6, 252b/13, 252b/13,
253b/3, 259b/5, 264b/11,
269a/3, 269b/7, 280a/14,
281b/10, 303b/12, 304a/11,
307a/11, 308a/12, 308a/12,
311a/2, 349a/4, 369b/13
- ur [é]di** 121a/8
- ur édiler** 152a/7, 185a/1
- ur édim** 120a/10, 188b/9, 189b/2,
236a/4, 236b/12, 263b/2,
350a/1, 379b/4
- ur édük** 192a/8, 223b/13, 259b/7,
264a/2, 267a/11, 278a/8
- ur ékendür** 170a/11, 178b/2,
179b/13, 182a/6, 182a/6
- ur émiş** 135b/2, 146a/6, 226b/14,
275a/4, 279a/11, 281b/8,
281b/11, 282a/4, 282a/5,
282b/14, 283a/9, 284a/6,
286a/2, 286b/6, 330b/7, 343a/1,
364b/5
- urlar édi** 163b/12, 164b/9,
166b/3, 180a/13, 186a/6,
186b/10, 187a/11, 192b/7,
216a/14, 217a/10, 218a/14,
238a/10, 291b/11, 291b/13,
291b/14
- urlar ékendür** 176a/11, 326a/1,
326a/11, 337a/10
- urlar émiş** 285b/10, 327b/9
- üp édi** 150b/10, 155b/11,
160b/11, 161b/7, 171b/9,
174b/5, 196b/13, 197b/7,
218b/5, 219b/4, 228b/2, 232b/9,
234b/14, 236a/1, 251a/14,
258a/3, 263b/3, 264b/5,
296a/14, 296b/12, 302a/9,
308a/4, 325a/12, 327b/14,
328a/5, 340a/5, 358a/8, 364b/1,
364b/4, 365a/6, 365b/10,
366a/8, 366b/13, 368a/8, 372a/5
- üp édiler** 243a/2, 280a/12,
281b/9, 345a/1, 359a/14, 364a/3
- üp édim** 129b/5, 132a/11,
157a/10, 212b/10, 244a/12,
325a/10, 360a/9, 380b/7

-üp **édük** 237b/9, 261b/7, 262a/11
 -ür **édi** 120a/9, 124b/2, 127a/1,
 147a/4, 151b/10, 157b/13,
 172a/9, 173b/4, 173b/5, 173b/8,
 175b/2, 177b/10, 178a/1,
 178a/14, 178b/13, 187a/13,
 206b/7, 214a/11, 249b/4,
 276a/1, 289a/5, 307b/8,
 315a/11, 368a/5

-ür **édiler** 151b/11, 265a/9

-ür **édim** 250a/6, 254a/5, 263b/2

-ür **édif** 349a/3, 349b/2

-ür **édük** 264b/6

-ür **ékendürler** 253b/14

-ür **emiş** 135b/2, 275b/2, 283a/7

-ür **emişler** 147a/14

-ürler **édi** 135a/9, 194a/3, 244b/6,
 255b/5, 265a/14

-ydür **édi** 363a/8

-ydürler **édi** 259a/8

[= 1150]

ebrişemine Far. İpekli.

e. 164a/12

[= 1]

égeç Moğ. Büyük kız kardeş, abla.

é. 205b/5, 205b/8, 259b/7

é. **édiler** 235a/3

é.+mni 359b/2, 360a/14

é.+si **édi** 164a/1, 164a/8

é.+siniñ 202a/6

[= 9]

eger Far. (Cümle başı edatı) Eğer; şart ifadesini kuvvetlendirmek için şart cümlesinin başına gelir.

e. 122a/4, 123a/10, 124a/5,
 129b/11, 131a/12, 131a/12,
 133a/1, 133a/4, 134a/11,
 134a/12, 134a/13, 134b/3,
 135a/14, 139a/5, 142a/6, 147a/6,
 149b/13, 178b/1, 186b/13,
 188a/2, 190b/4, 195a/14,
 195b/1, 201b/4, 202b/1, 208a/9,
 217a/6, 219b/6, 226b/7, 248a/8,
 256b/6, 256b/6, 258a/5,
 264b/11, 273b/10, 274b/7,
 274b/8, 279a/4, 285a/13,
 289a/14, 303a/14, 306a/1,
 327a/1, 330b/3, 330b/4, 332a/9,
 332a/10, 337b/5, 339b/4,
 339b/5, 346a/11, 348b/12,
 348b/14, 349a/1, 349a/14,
 349b/10, 350a/1, 350b/7,
 350b/8, 351a/11, 355a/9,
 358b/13, 359b/7, 360a/1,

361a/2, 363b/12, 368b/5,
 369a/6, 369b/12, 370b/7

[= 70]

éger Eyer; binek hayvanlarının sırtına konulan ve oturmaya yarayan nesne.

é.+i **bile** 297a/3

[= 1]

egerç Far. (Cümle başı edatı) Her ne kadar, ise de, vakıa; -a / -e rağmen.

e. 120a/10, 121b/5, 129b/10,
 129b/14, 130a/5, 131b/8,
 133a/5, 133b/9, 133b/14,
 134b/6, 134b/14, 135b/12,
 136b/1, 140a/7, 140b/7,
 140b/11, 141b/2, 141b/6,
 150a/5, 151b/1, 152a/7, 153b/7,
 159a/5, 160a/1, 166a/6, 166a/7,
 166a/12, 167b/3, 172a/5,
 172b/10, 175b/2, 176a/10,
 177a/10, 177b/10, 177b/13,
 179a/12, 179b/4, 180b/13,
 181a/6, 181b/1, 181b/9, 182b/5,
 182b/8, 184a/1, 184b/3, 187a/3,
 187b/5, 189a/2, 189a/10,
 189b/5, 190b/6, 193a/4,
 195a/12, 197b/10, 198a/5,
 205a/1, 206b/5, 209a/7, 209b/1,
 212a/3, 222a/13, 230a/13,
 234b/1, 239a/6, 239b/11,
 240b/7, 245a/13, 250b/9,
 250b/11, 254b/3, 259a/7,
 261b/8, 264b/3, 265b/7, 265b/9,
 269b/7, 270b/6, 272a/13,
 272b/2, 273b/2, 279b/10,
 282b/2, 283b/5, 284b/11,
 287b/6, 288a/2, 295a/7, 298a/8,
 302a/8, 303b/8, 307a/3,
 308a/13, 311b/3, 325a/13,
 327b/2, 331b/5, 332a/3, 340b/1,
 341a/4, 341b/12, 349b/3,
 355a/1, 364b/14, 368b/13,
 381b/6

[= 105]

égerlik Eyerli, eyeri olan (at).

é. (altun **égerlik topçak**)
 296b/14

é. **at** 236a/7, 236b/4, 237a/13,
 241b/4, 241b/11, 241b/12,
 362a/4, 380a/6

[= 9]

Eghen Hint. Kış mevsimi (bk. zamistân) aylarından Akrep bur-

cuna tekabül eden ayın adı. krş.
'Akrab
 E. 288b/3
 [= 1]
égil- Eğilmek.
é.-ip 228b/10, 228b/10
 [= 2]
égin Omuz, arka.
é.+ge 199b/3
é.+leride 120a/8
é.+lerige 226a/11
 [= 3]
égir- Çevirmek, döndürmek (Duvar için).
é.-gendürler 342a/3
é.-iptürler (égriptürler) 342a/2
 [= 2]
égirme Yirmi. krş. **yégirme**
é. (yüz égirme bés miñ)
 272b/11
é. tört 171a/3
 [= 2]
égrî Eğri.
é. bügrî 136b/9
 [= 1]
Égrî Yar Kâbil yakınlarında, Karabağ eteklerinde bulunan bir yerin adı.
É. 125b/1
 [= 1]
égrilik Eğrilik, eğri olma hâli.
é. (köñlide égrilik bar érđi)
 154a/12
 [= 1]
ék- Ekmek.
é.-erler 138a/1, 138a/3, 148a/7, 214a/13
é.-iptürler 243b/3, 260a/13, 342b/2
é.-keli 380b/5
é.-ken 236b/1
 [= 9]
ekâbir Ar. İleri gelenler, büyükler.
e. 206a/3, 306b/5
e.+idin éđi 138a/6
e. u umarâ 352a/3
 [= 4]
eke Moğ. Hala. (Sultan Hüseyin Baykara'nın karısı ve Sultan Ebu Said Mirza'nın kızı olan Payande Sultan Begim'e Bâbur "hala" demektedir.)
e. 192a/1
e.+m bile 191b/14
e.+mni 191b/12

[= 3]
Eke Bégin Timur neslinin Ömer Şeyh Mirza kolundan; Mansur Mirza ile Firuze Begim'in kızı; Sultan Hüseyin Baykara'nın öz kardeşi ve ablası; Sultan Ahmed Mirza'nın karısı; Kiçik Mirza'nın annesi.
E. 163b/10, 163b/14
 [= 2]
ékelik bk. yekelik
é.+leride 172a/11
 [= 1]
ékeriş- (Savaş hâlinde iken) birbirlerinin etrafında dönmek, atışmak, vuruşmak.
é.-ken mahalda (bir iki dast ékeriş-) 262b/8
 [= 1]
ékil- Ekilmek.
é.-gen 228b/14
é.-ip éđi 132a/12
 [= 2]
ékin I Ekin.
é.+ge 138b/12
é.+i 129b/11, 138a/1
é.+idin 138a/2
é.+iniñ 138a/2, 243b/13
é.+leri 141a/7, 274b/9
é. ü zırâ'at kııl- 139b/2
 [= 9]
ékin II (Kuvvetlendirme, ihtimal, tahmin ve şüphe ifade eden edat) Her halde, belki, acaba, kim bilir. krş. **érkin**
é. 138b/8, 151a/11, 152b/6, 174a/13, 183b/3, 184a/12, 185a/2, 191a/6, 217b/1, 252b/2, 275b/5, 277b/10, 287b/1, 287b/1, 330a/2, 361a/1
 [= 16]
Ékriyâda Pakistan'ın Pencap eyaletinde, Cihelum (bk. **Bihet**) ırmağının yakınlarında bulunan, bir pergenenin adı (bk. **pergene**). Hemen yanında **Bimrügiri** pergenesi bulunmaktadır; bu iki pergene, Moğul beylerinden Veli Kızıl'a verilmiştir.
E. éđi 254b/14
 [= 1]
ekşer Ar. Ekser, daha çok, en çok.
e. 120a/7, 122b/12, 126b/7, 129b/14, 131a/8, 136a/12,

- 136b/5, 139a/14, 140b/4,
141a/4, 141a/8, 141b/12,
142a/3, 148a/2, 150a/6, 151a/1,
153b/11, 156b/8, 157a/13,
157b/12, 160a/9, 165b/10,
166a/13, 172a/3, 178b/4,
181b/8, 193a/1, 193a/3, 207b/5,
207b/10, 214a/11, 217b/14,
226a/10, 226a/12, 226a/12,
227b/12, 237b/1, 244b/13,
245b/6, 246b/7, 252a/5, 257b/3,
258a/3, 260b/3, 270b/4, 271a/7,
273b/6, 274a/13, 275b/14,
282b/3, 282b/7, 283b/1,
290a/13, 294b/8, 304a/14,
327a/2, 330b/8, 335a/2, 335a/3,
379a/8
- e.+i** 147b/13, 150b/2, 171a/6,
176a/14, 204a/12, 264a/1,
272b/3, 273b/6, 284a/11,
303b/8, 328b/13, 337b/6
- e.+idin** 176a/12
- e.+ini** 251b/12
- e.+iniñ** 161a/4
- e.+niñ** 147a/12
- e.yil** 287b/9, 288a/1
[= 78]
- éktür-** Ektirmek.
é.-düm 137a/12, 341b/3
é.-üp édim 129b/5, 380b/7
é.-üp mén 129b/3
[= 5]
- éktürt-** Ektirtmek.
é.-tüm 341b/3
é.-üp édim 132a/11
[= 2]
- él** 1. El, halk, ahali, topluluk; maiyet.
é. 126a/2, 126a/5, 126b/5,
133b/11, 134a/7, 135a/14,
138b/3, 144b/4, 147b/4,
150a/11, 153b/13, 159b/14,
163a/3, 163a/3, 170b/9, 173a/5,
190a/5, 194a/8, 194a/11,
194a/12, 194b/2, 194b/5,
196a/10, 196b/1, 200a/4,
205b/2, 214b/2, 216a/14,
218a/9, 219a/3, 219b/10,
219b/12, 222b/12, 223a/7,
226a/10, 226a/14, 238b/8,
240b/5, 247b/11, 252b/6,
254b/7, 256b/14, 259a/14,
260a/8, 260a/8, 262b/2, 279a/3,
282b/9, 282b/10, 294a/4,
294b/7, 331a/11, 331b/11,
337b/12, 360b/6, 376a/11
- é.** (atlık él) 198b/3
é. (çerik éli) 151a/1
é. (kémentlik él) 327b/8
é. (rah-güzar él) 278a/12
é. (tab'-ı nazmı bar él) 252b/9
é. (yat él) 213a/5
é. (yérlük él) 224a/10, 235b/13
é. arasında 197a/5, 374b/13
é. arasında bu söz bar édi
370b/7
é. bile 224a/14, 349b/11
é. bile (yérlük él) 231a/7
é.+din 134a/14, 162b/1, 177b/1,
182b/9, 185a/1, 196b/1, 198b/9,
239b/5, 294a/6, 331a/10
é.+din burunrak 234b/9
é.+dür 135a/4, 137b/2, 138a/5,
139b/2, 148b/2
é.+ge 126a/2, 127a/5, 134b/12,
144b/8, 160b/3, 180b/3,
194b/10, 315b/13
é.+i 126b/6, 127a/12, 127b/3,
130b/3, 132b/14, 134a/14,
134b/6, 135a/3, 138a/5, 138a/5,
139b/2, 139b/14, 142b/5,
142b/12, 148b/2, 150b/13,
151a/4, 154a/4, 183a/1, 190a/2,
190a/5, 195b/3, 200a/3, 206a/5,
214b/2, 215a/5, 217a/9, 218a/8,
220a/2, 226b/12, 232a/2,
249a/3, 258a/6, 267a/11,
272a/12, 272b/10, 274b/2,
282b/4, 285b/4, 286a/6, 286b/4,
286b/7, 288b/4, 289a/2, 290a/5,
290a/10, 290a/13, 291a/3,
300b/2, 301b/7, 303b/8, 305b/4,
309b/4, 342a/9, 344a/1, 348b/5,
351b/1, 355a/12
é.+i (carıda atlık çerik éli)
149a/12
é.+i (çerik éli) 147b/5, 147b/8,
147b/11, 148a/2, 149a/7,
150a/6, 151b/1, 151b/6, 203b/3,
207b/4, 208a/14, 209a/2,
209a/14, 214a/3, 214a/4,
214b/1, 216b/10, 216b/12,
220a/4, 220b/14, 225b/14,
226a/12, 238b/2, 238b/4,
239b/1, 252b/4, 253b/1, 264a/3,
264b/2, 307b/3, 332a/1, 334a/8,
336a/4, 357a/2, 363b/12,

365a/1, 374a/14, 379a/8,
379a/10
é.+i (çerik éli) 216b/10
é.+i (ordu éli) 245b/1
é.+i (yatis éli) 216a/14
é.+i bile 218a/8, 347a/8
é.+i bile (cuvangar éli) 126b/14
é.+i bile (tağ éli) 223b/14
é.+i kaşıda 271a/13, 281b/4
é.+ide 290b/2
é.+ide (çerik éli) 219a/14,
311a/6
é.+idin 206b/5, 226a/2, 272b/5,
272b/9, 303a/13
é.+idin (çerik éli) 151b/13,
152b/9, 209a/6, 282a/4
é.+idin (ordu éli) 282a/6
é.+ige 154b/8, 216b/8, 219b/11,
224a/11, 224b/4, 224b/8,
225b/14, 228a/4, 269a/7,
274b/9, 309a/13, 332b/9,
366b/14, 369a/6
é.+ige (çerik éli) 146b/6,
147a/10, 148a/10, 151a/4,
151b/8, 207b/11, 226a/10,
238b/9, 244b/6, 244b/13,
269a/8, 333a/13, 334a/10,
355a/10
é.+ige (çerik éli) 207b/11,
238b/9
é.+ige (korgan éli) 256b/4
é.+ige (ordu éli) 231a/5
é.+ini 138b/14, 162a/14, 184a/4,
261a/13, 269a/7, 272b/6,
345b/12
é.+ini (çerik éli) 148b/13,
254a/3
é.+iniñ 128b/6, 132a/6, 135a/6,
141b/10, 220b/6, 271b/4,
283a/14, 290a/12, 293b/1,
305b/1, 335a/14, 337b/3
é.+iniñ (çerik éli) 152a/10,
152b/11, 152b/14, 196a/1,
209a/4, 222a/7, 222a/9, 238b/6,
238b/9, 253b/2, 265a/2,
315b/12, 378a/14, 380a/1
é.+iniñ (çerik éli) 222a/9,
238b/9
é.+iniñ kaşıda 275a/9, 275a/10
é.+ler 121a/14, 127b/8, 142a/8,
143a/3, 151a/1, 226b/13
é.+ler édi 127b/9, 327a/2
é.+ler émiş 146a/6
é.+lerdür 228a/9

é.+lerge 265b/14
é.+lerige 141b/1
é.+lerini 264b/5
é.+lerni 232a/4
é.+lerniñ 122b/3, 155a/5, 290b/1
é.+ni 127b/13, 133a/11, 160b/9,
196a/7, 196a/8, 200a/5, 210b/3,
211b/8, 224a/13, 229b/11,
232b/5, 233b/3, 237b/10,
247b/10, 255b/9, 263a/2,
264b/10, 295b/6, 309b/10,
334b/11, 377b/2
é.+ni (öy éli) 120b/14, 121a/5,
122b/6
é.+niñ 132a/6, 138a/3, 181b/13,
195b/1, 205a/7, 211b/6, 226a/1,
226b/6, 254a/12, 264b/5,
268a/12, 294a/5, 295a/11,
311a/7, 311b/5, 314b/5
é.+niñ (şahrâda yürür éli)
290a/14
é.+niñ kaşıda 271b/11
é. ulus 126b/7, 170a/7
é. ü ulus 120a/12, 120a/14,
122b/5, 125b/5, 144b/7, 144b/9,
145a/14, 154b/4, 170a/1,
187b/14, 202a/7, 202b/14,
223a/8, 223b/5, 272a/14, 272b/4
é. ü vilâyat 120b/4
2. Tabi, bağı.
é. bol- 255b/7
[= 364]
él gün Halk; maiyet, bir kimsenin em-
ri altında olanlar.
é.+i 126a/2, 127b/10
é.+ige bakma- 125b/5
é.+ini 296b/7
[= 4]
Él-amân Bâbur, Humayun'a yazdığı
mektupta oğlunun ismine El-
aman adını vermesini doğru bul-
mayarak, ileride avam tarafın-
dan, yanlış telâffuz neticesi, ken-
disine **Alama** ya da **Él-amân**
denileceğini belirtmiştir. bk. **Al-
amân**
É. 348a/14
[= 1]
élçi Elçi; haber götüreren, ulak.
é. 226b/7, 229a/11, 355a/8,
359b/12
é.+ge 352b/1, 366b/9
é.+ler 122a/13, 185b/6, 207a/6,
207a/8

- é.+lerge 352b/5
 é.+leri 351b/6, 351b/9
 é.+leri bile 358a/5
 é.+lerige 352a/14, 357a/14
 é.+lerni 351b/7
 é.+si 238a/4, 298a/9, 345a/2,
 357a/14, 368b/4, 368b/14,
 369a/2, 369a/9, 369a/13, 381b/2
 é.+si édi 357a/4
 é.+sîdür mén dép 261b/8
 é.+sige 345a/2, 352a/11, 352a/14
 é. yosunluğ 329b/11
 [= 33]
élçilik Elçilik
 é.+ke 120a/13, 120b/2, 123a/9,
 226b/10, 237a/12, 237b/4,
 246a/8, 246a/9, 251b/6, 261b/8,
 305a/9, 329b/7, 329b/8, 355a/2,
 361a/7
 é. kıl- 237b/5
 [= 16]
élik 1. El; (İyelikli şekillerle) Sahiplik,
 mülkiyet.
 é. 195a/5
 é. (tevekkül 'inānığa élik ur-)
 261a/2
 é. alış- 161a/9, 262b/8, 265b/7,
 315b/10
 é. ayakdın kal- Hastalık yüzün-
 den güçsüz, dermansız kalmak.
 175a/6
 é. barmığı 353a/5
 é. bile 173a/5, 173a/5, 284a/8,
 378a/12
 é.+din kélgençe Elden geldiğin-
 ce, olabildiği kadar. 169b/5
 é.+din kélürlerni taqşir kılma-
 Mümkün olabildiğince kusursuz
 iş görmek. 377a/2
 é. éltme- El sürmemek, dokunma-
 mak. 190b/12
 é.+i (éligi) 353a/7
 é.+i (éligi işke yét- Eli her yere
 uzanmak, çok işte görev üstlen-
 mek, her işte kabiliyetini göster-
 mek.) 172a/12
 é.+i bile (éligi bile) 174b/1
 é.+ide (Badî'u'z-zamān Mirzâ
 hod bularnıñ élgide hamir
 édi) 155b/1
 é.+ide (éligide) 275b/11,
 275b/11
 é.+ide (yalañaç kılıç éligide
 Yalın kılıç, elinde kılıç olduğu
 hâlde.) 198b/13
 é.+ide édi (éligide édi)
 154b/13, 264b/9, 270b/11
 é.+idedür (éligidedür) 140a/5
 é.+idegi (éligidegi) 213a/6,
 241a/10
 é.+idin (éligidin) 182a/8,
 189b/10, 189b/11
 é.+idin (éligidin iş kél- Bece-
 rikli, kabiliyetli olmak.) 209a/9
 é.+idin (éligidin kélgenini
 taqşir kılma-) 311b/9
 é.+idin (éligidin néme ye- Bir
 kimsenin yaptığı şeyleri yemek)
 305b/1
 é.+ige (élgige) 157b/8, 305b/5
 é.+ige (élgige tüş- 1) Eline düş-
 mek, yakalanmak. 167a/6
 2) Eline geçmek, kazanmak,
 edinmek.) , 222a/7, 222a/9
 é.+ige (éligige) 305b/5
 é.+ige (éligige tüş- Hakimiyeti,
 buyruğu altına girmek.) 166a/1,
 308b/2, 333b/8
 é.+im bile (éligim bile) 350a/9
 é.+im bile (öz éligim) 361b/9
 é.+imdin (éligimdin kélgençe)
 200b/5
 é.+imge (éligimge) 228b/9
 é.+imiz bile (éligimiz bile)
 241a/14
 é.+imizdegi (éligimizdegi)
 312b/8
 é.+imni kavî kıl- Tam yetki ver-
 mek. 176b/13
 é.+in (éligin Elini) 195a/6
 é.+iñde édi (éligiñde édi)
 155b/7
 é.+iñizdin (éligiñizdin kélürü-
 ni taqşir kılmañ) 197b/2
 é.+ke 142b/3, 315a/3
 é.+ke kél- Tutulabilir olmak.
 144a/6
 é.+ke tüş- 1) Ele geçmek, yaka-
 lanmak. 167a/8, 184a/6,
 184a/11, 196b/12, 218b/5,
 308a/4, 337b/6
 2) Ele geçmek, kazanılmak, edi-
 nilmek. 229a/12, 261b/2
 é. koş- 125b/2, 297b/8, 310b/1,
 373b/14, 374a/4, 379a/7

- é. koy-** Ele almak, uğraşmak, meşgul olmak, bir şey üzerine çalışmaya başlamak. 200a/4, 372a/2
é. koyul- 300a/3
é.+leride 120a/7
é.+leride (oñ élik) 290b/11
é.+lerige 151a/6
é.+lerige (çap élik) 290b/8
é.+lerini 190b/6
é.+ni 284a/4, 353a/7
é. tépregünçe kuvvat u cur'atı hem yoq édi 201b/14
é. tépretmey bakıp tur- Yeterince mücadele etmemek, bir işe gereken önemi vermemek. 239a/14
 2. Parmak.
é. 194b/8, 275b/4, 275b/6, 277a/13, 282a/8, 283b/11, 287b/6, 351b/3, 351b/3
é.+çe 278a/5
é.+çe (bir élikçe kalınlığı bol-) 254b/3
é.+çe bol- 289a/8
é.+din (bir élikdin kalınrağ bol-) 254b/5
é.+im (éligim) 245a/3, 248b/14
 [= 99]
élik alış- Hamle etmek, saldırmak, hücum etmek, savaşa tutuşmak.
é.-ip 262b/8, 265b/7, 315b/10
é.-ip tur- 161a/9
 [= 4]
élik koş- Hamle etmek, saldırmak, hücum etmek, savaşa tutuşmak.
é.-a kör- Hücum etmeğe, saldıрмаğa, savaşa tutuşmağa çalışmak. 379a/7
é.-arlar 297b/8, 310b/1, 374a/4
é.-uñ 373b/14
 [= 5]
élikle- 1. Ele geçirmek, zapt etmek, fethetmek.
é.-gey 156a/1
é.-mek 303b/5
é.-p 267b/8, 328b/7, 333b/3
é.-p édi 271a/5
 2. Ele geçirmek, yakalamak, elde etmek.
é.-liñ dép 183b/4
é.-di 228b/6
é.-gey 267b/2
é.-geyler 260b/5
é.-p 372b/2
 [= 11]
- éllig** 1. Elli, sayı ismi.
é. 132b/12, 159a/11, 160b/1, 194b/11
é. (iki yüz éllig) 352b/4
é. (iki yüz éllig üç yüz) 303b/11
é. (iki yüz iki yüz éllig) 124b/3
é. (kırk éllig) 138b/10, 143b/6
é. (kırk éllig gün) 362a/2
é. (kırk éllig günde) 301b/4
é. (kırk éllig günlük) 188a/2
é. (kırk éllig karı bol-) 340b/4
é. (kırk éllig miñ) 205b/3, 267a/12, 299a/7, 354a/9, 356b/8
é. (yüz éllig) 262b/7, 380b/14
é. (yüz yüz éllig) 147a/11, 264b/1, 297b/6, 368b/10
é. altmış 305b/3
é. bir 297a/3
é.+çe 238b/9, 239a/8, 338b/4, 370b/10
é.+çe (iki yüz éllig) 260a/5
é.+çe (yüz yüz éllig) 173a/2, 205b/4, 217a/3
é.+din 366b/2
é. éllig 209a/10
é. iki 346b/7
é. iki kürür 292a/2
é. lek 335b/13, 375b/5
é. lek kıl- 326b/4
é. lek kılıl- 326b/7
é. miñ 354b/7
é. miñ tenke 296b/10
 2. Orduda elli kişiden oluşan birlik.
é. 209a/11
 [= 45]
éllig uluğı Ellibaşı, elli kişilik birlik-ten sorumlu olan.
é. 209a/11
 [= 1]
élt- 1. İletmek, nakletmek, taşımak, götürmek, ulaştırmak, sürmek.
é.-e al- 124b/9
é.-er 256a/12, 277a/4, 308b/7
é.-er (alıp élt-) 303b/11
é.-erler 138a/1, 139b/5, 140a/9, 274a/4, 276b/14, 277b/14, 286a/14
é.-erler édi 212b/8
é.-ip 215b/12, 234a/2, 260a/1, 371b/8, 375b/10
é.-ip édi 345a/13, 346b/11
é.-iptürler 134a/5

- é.-key 124b/9, 245b/13
 é.-keyler 377a/11, 377a/12
 é.-medim (élik élt-) 190b/12
 é.-megey 233b/5
 é.-sün 359b/5
 é.-ti 124b/10, 159a/3, 203b/4,
 236b/6, 260a/3, 345a/14
 é.-tiler 121b/13, 171b/2, 293b/10
 é.-tim 200b/1
 é.-ürler édi 244b/6
 2. Soğuktan donarak çürümek.
 (El ve ayak için)
 é.-ti (élik ayagın savuk élt-)
 195a/5, 195a/6
 [= 41]
 étil- Nakledilmek, tayin edilmek.
 é.-di 326b/5
 [= 1]
 émçek Meme, göğüs.
 e.+ige (émçegige) 160a/12
 [= 1]
 émdi Şimdi.
 é. 287a/14, 306b/3, 306b/3,
 359b/6, 364a/11
 e.+ler 219b/6
 [= 6]
 émes Değil; isim cümlelerinde ve bazı
 birleşik fiil çekimlerinde yüklemi
 olumsuz yapan kelime.
 é. 129b/12, 129b/13, 131b/6,
 134b/14, 136b/3, 137a/7,
 137b/11, 139b/1, 140a/7,
 144a/8, 144b/1, 144b/8, 151b/7,
 153b/7, 164b/11, 168b/11,
 171a/8, 171b/4, 172b/1,
 180b/14, 181a/3, 181a/11,
 181b/9, 183a/12, 195a/11,
 196a/3, 201a/3, 201a/4, 203a/8,
 209b/3, 212a/9, 219b/7,
 237b/10, 254b/3, 256a/8,
 263a/14, 273b/2, 273b/9,
 273b/12, 274b/9, 277a/12,
 277b/10, 283a/9, 283b/3,
 283b/7, 283b/9, 283b/13,
 283b/14, 284a/7, 284a/8,
 284b/7, 284b/9, 284b/10,
 285a/6, 285a/9, 285b/14,
 287a/3, 287a/5, 287a/7, 287a/9,
 287a/12, 287b/3, 287b/7,
 299a/13, 327b/2, 335a/14,
 341a/6, 341a/12, 342a/3, 342a/8,
 342b/2, 348a/1, 349b/3, 349b/3
 é. (-gan émes) 235a/9
 é. (-gan émes édim) 190b/12
 é. (-gan émes ékendür) 261a/12
 é. (-gança émes) 327b/3
 é. (-gay emes) 163b/6
 é. (-gen émes édi) 243a/9,
 253b/11
 é. (-kan émes édiler) 327a/3
 é.+dür 209b/7
 é. édi 121b/4, 155a/14, 158b/9,
 159a/13, 159b/2, 160b/6,
 161a/11, 167a/2, 169b/14,
 170b/6, 174b/4, 176a/10,
 177a/11, 180a/5, 192b/4,
 194a/4, 197b/10, 200a/9,
 200a/10, 203b/7, 204a/5,
 204a/13, 212a/1, 212a/2,
 216a/12, 223a/6, 233b/12,
 240b/13, 245a/13, 260b/4,
 265b/9, 269b/6, 269b/7,
 269b/10, 289a/6, 378b/5, 380b/8
 é. édiler 238a/11, 294b/9
 é. édim 125a/10, 214b/11
 é. ékendür 147b/14, 167b/6,
 170b/10, 192b/7
 é. ékenini 195a/7
 é. émiş 233a/3, 343b/12
 é. érdi 140b/5, 145a/13, 146a/8,
 150a/7
 é. érdim 125a/10
 é.+ler 219b/13
 é.+mü édim 200b/4
 é.+tür 128b/13, 131a/2, 140b/10,
 140b/11, 140b/12, 141a/13,
 153b/3, 164b/13, 171a/6,
 178a/4, 179b/4, 181a/1, 182a/4,
 182a/5, 186b/12, 239b/7,
 260b/14, 276a/5, 277a/3,
 277a/12, 279a/6, 279b/10,
 282b/10, 283b/10, 284a/3,
 284b/12, 287b/11, 291b/6,
 342a/11
 é.+türler 135b/12
 [= 168]
 émgen- Eziyet, zahmet çekmek.
 é.-diler 147b/12
 [= 1]
 emlük Kâbil'in köylerinden Dere-i
 Nur'da çok bulunan ve diğer yer-
 lerde tesadüf edilmeyen Türklerin
 bazı yerlerde **ğara yemiş** adını
 verdikleri sıcak iklim meyvesi.
 Senglah'ta *emlük* : *ğara yé-
 miş*; Beveridge'e göre bot.
Diospyrus lotus krş. **ğara
 yemiş**

- e. 129b/5
e. yığaçı 133b/5
 [= 2]
én- 1. İnnek.
é.-diler 127a/13
é.-dük 195a/2
é.-er 130b/7, 130b/8, 139b/13
é.-er için 130b/3
é.-erge 366b/1
é.-geç 132a/5
é.-gen fırsat 123a/3
é.-ip 147b/10, 184b/5, 243b/9
 2. Eksilmek, azalmak. (Vücut ısısı için)
é.-di 346a/7
 [= 13]
endek Far. Az, azıcık.
 e. 136a/3, 142a/7, 285b/3, 332b/13, 340b/6
 e. (boş-ı endek) 285b/12
 e. fırsat 210b/2, 334b/10
 e. fırsatta 191b/10
 [= 8]
endekî Far. Biraz.
 e. 282b/13, 327b/13, 346b/5, 360b/4
 [= 4]
éndür- İndirmek.
é.-diler 251a/9
e.-ür için 148a/1
 [= 2]
éñek Çene.
é.+ide (yokkarığı éngegide) 275a/6
 [= 1]
engiz Far. Karıştırma, karışıklık çıkarma, harekete geçirme; savaşta top, tüfek v.s. atma.
e.-i (şuhbat engizi bol-) 235a/9
e.-i (uruş engizi bol-) 267a/6
e.-i (uruş engizi kıl-) 203b/9, 334a/11, 370a/10, 372b/1
e.+i bile 365b/9
e.+idin (ıgvā vu engiz) 212b/14
e.+ini (yağılık engizi) 381b/4
e.+ler kıl- Karışıklık çıkarmak. 183b/3
e. ü ıgvā 155a/4
 [= 11]
engizrek Daha yüksek.
 e. 275a/5
 [= 1]
énil- İnilmek.

- é.-di** 213b/11
 [= 1]
éniş İniş, yokuş aşağı gittikçe alçalan yer, yokuşun zıddı.
e.+de 147b/12
e.+din 147b/10
 [= 2]
éñiş- Büzülmek, sinmek. Clauson, a.e., s. 118-119 bk. *egiş-* maddesinin Çağ. şekli olan *éñiş-* kelimesine *to be huddled up* anlamını vermiştir. Arat, “büzülmek”; Bunun yanında Senglâh, *iñiş-* : *nâlidân-i zâr* ; Ş. Süleyman, *انكشماك* “Nevha etmek, hazin hazin ağlayarak taganni etmek.” Kır. *iñşi-* veya *iñirsi-* “Ağır ağır sızlanmak, inlemek, tembelce gerinerek ıknmak.”
é.-ip otur- Büzülüp oturmak. 194b/7
 [= 1]
er (?) Yer. krş. **yér**
e.+ge tüş- Araya girmek, bir iş yapılırken ona engel teşkil edecek başka bir iş çıkmak. 329a/14
 [= 1]
ér Er, erkek, adam.
é. 274a/11
é. atağlık Er adını almış, erkeklik çağına girmiş. 196b/8, 301b/8
é.+din 294a/3
é.+ge 181b/3
é. kişi 306b/6
 [= 6]
ér- (Cevher fiili) 1. İsim cinsi kelimeleri yüklem yapan ana yardımcı fiil. krş. **é-** II
é.-di 120a/8, 120a/11, 122a/2, 123a/11, 125a/6, 138a/8, 140b/5, 145a/13, 146a/8, 149a/2, 149a/3, 149a/3, 150a/7, 152a/4, 154a/12, 160a/9, 160b/12, 170a/13, 189b/4, 196a/9, 197b/13, 200b/3, 205a/1, 226a/5, 230b/3, 249b/3, 252a/9, 252b/7, 259b/5, 270a/4, 327a/4
é.-diler 209a/12, 238a/11, 252b/6, 270b/6, 270b/7, 351b/7
é.-dük 300a/9
é.-kende 208a/13
é.-kendür 131b/9
é.-kenige 300b/8

- é.-miş 153a/8, 270b/3, 300a/10, 370b/8
 é.-se (yok érse) 256a/7, 303b/1, 351a/12, 360a/3
 é.-ürde 307a/6
 é.-ürler 297b/5
 2. Fiillerin birleşik çekimini yapar.
 -ar érdi 123a/11, 149a/8, 157b/6, 161a/1, 200a/5, 308a/12
 -ar érmiş 149b/9
 -ar érmişler 145b/12
 -arlar érdi 132a/2
 -arlar érkendür 138b/12
 -düm érse 196a/3
 -er érdi 253b/13, 299b/10
 -er érdiler 153b/13
 -er érmiş 275b/7
 -gen émes érdi 253b/11
 -gen émes érdim 125a/11
 -ip érdi 146b/10, 149a/5
 -ip érdim 150a/10
 -ip érdi 132a/13, 153b/11, 154b/1, 329a/13
 -ken érmiş 310a/9
 -mas érdi 123a/12
 -masa érdi 208a/9
 -maydur érdi 149b/14, 169b/11
 -r érdi 217a/6
 -r érdük 136a/3
 -r érmiş 178a/12
 -r érmişler 148a/1, 286b/8
 -rler érkendürler 178a/9
 -rler érmiş 147b/5
 -se 196a/10
 -up érdi 226a/12, 235a/10
 -up érdim 363a/8
 -ur érdi 120a/12, 148b/9, 148b/13, 217a/6, 217a/7, 252b/10, 269a/3, 271a/2, 271a/2, 311b/4
 -ur érdiler 170b/9
 -urlar érdi 148b/12, 270b/6
 -urlar érmiş 278b/2, 305b/12, 365b/11
 -üp érdim 151b/3
 -ür érdiler 148b/14
 -ür erdim 148b/14
 -ür érdük 149a/1
 -ydürler érdi 355a/3
 [= 112]
 éreş- Birlikte gitmek, beraber olmak.
 é.-ip 120a/6
 [= 1]

- érevül Moğ. Ordunun önünde yolu keşfetmek üzere yürüyen öncü birlik, ileri kol.
 érevül kişisi Öncü birlik askeri.
 é. 127a/8
 [= 1]
 erg Far. İç kale; etrafı surlar ile çevrili dış kalenin içinde, tekrar surlarla çevrili, hükümdar ya da kale amiri ile sadece muhafızlarına ait evlerin bulunduğu müstahkem kale; krş. **korğan ve taş korğan**
 e. 128b/10, 233b/8
 e.+din 198a/1
 e.+ge 201a/11, 211b/12, 233b/14, 334a/9
 e.+i 128b/9, 333a/6, 334b/2, 335a/10
 e.+ide 215b/1, 301b/3
 e.+ini 214b/13
 e.+iniñ 128b/14, 215a/2
 e.+ni ok 334a/7
 e.+niñ 127a/11, 128b/10
 e.+te 128b/13, 197a/13, 201b/2, 248b/5, 359b/14
 e.+te ok 212a/2
 e.+tin 198a/1
 [= 26]
 éri- Erimek, ısı veya sıvı etkisiyle sıvı durumuna gelmek.
 é.-gen 302b/2, 302b/3, 302b/5
 é.-r 287b/1
 [= 4]
 ériş- Erişmek, belli bir yere ulaşmak.
 é.-ip kél- 147a/8
 [= 1]
 érit- Eritmek.
 é.-ip 306b/11
 é.-iptür 302a/14
 [= 2]
 érk Hür irade, ihtiyar, seçim, seçebilme.
 é.+ige koymay Seçebilmesine bırakmadan. 243a/7
 [= 1]
 érkek Erkek; insan, hayvan ve bitkilerin dölleyici cinsten olanı.
 é.+i (érkegi) 276a/6, 276a/14
 é.+ige bağa (érkegiğe bağa) 276a/10
 é. **kaşış** 288a/7
 [= 4]

érkin (Kuvvetlendirme ve ihtimal edatı) Her halde, belki. krş. **ékin** II
é. 359b/6
 [= 1]
érklik Güçlü, kuvvetli.
é. **édi** 234b/1
 [= 1]
érmes Değil. bk. **émes**
é. 295a/13
é.+tür 237a/2
 [= 2]
érte Ertesi gün, ertesi sabah; erken vakitte, erkenden.
é. 160b/6, 194b/14, 197b/3, 221a/13, 222b/14, 224a/2, 245b/8, 247a/9, 248b/12, 257b/12, 258a/1, 377b/1, 377b/4, 378a/5
é. **ara** 369b/10
é. **bile** 204a/3, 222a/14, 244b/3
é. **namâz-ı pişin** 358b/4, 380b/1
é. **oğ** 363a/10
é.+si 231a/13
é.+sige 195a/6, 232b/11, 310a/1
 [= 24]
érte yaz İlkbahar, ilkyaz.
é. 187b/12
é.+lar 139b/14
 [= 2]
érteki Eskiden beri.
é. **şalâyın** 254b/9
 [= 1]
érterek Daha erken bir zamanda.
é. 339a/10
é. (-din **érterek**) 221a/12, 221b/2
é. (**yıl érterek**) 221a/3
 [= 4]
Ésen Davlat Bégin Moğolların Sagricı tümeninin büyüklerinden Şir Hacı Bey Kuçın'ın kızı; Yunus Han'ın karısı; Bâbur'un büyük annesi. Yunus Han 41 yaşında iken onunla evlenmiş, ondan Mihr Nigâr, Kutluk Nigâr ve Hub Nigâr adlarında üç kızı olmuştur. (ö. 1505)
É.+ni 157a/4
 [= 1]
Ésen Témür Sultân Bâbur'un küçük dayısı olan Ahmed Han'ın oğlu.
É. 200b/14, 363b/12, 373a/1, 373a/11, 373a/14, 373b/5, 376a/5, 378a/6
É.+ğa 376a/6

É.+niñ 373b/3
 [= 10]
Ésen-ğulı Sultân Şiban sultanlarından Yılbars Sultan'ın küçük kardeşi; Sultan Veys Mirza ile Sultanım Begim'in kızının kocası.
É. 235a/1
É.+ğa 167b/13
 [= 1]
esir Ar. Esir, tutsak. krş. **yesir**
e. 221b/6
e. **bol-** 218a/10
e. **ét-** 196b/8
e.+i 150b/10
e. **kıl-** 301b/9, 311b/13
e.+lerini 245a/6
e.+lerni 148a/13, 197a/3
e.+ni 146b/3
e. **tüş-** 126b/8, 146b/3
 [= 12]
esirlik Esirlik, esir olma hâli.
e.+ige (esirliğige) 205b/9
 [= 1]
éski Eski, harap.
é. 197a/13, 202a/1
 [= 2]
éş Eş, benzer.
é.+i édi 172a/10
 [= 1]
éş- < *es-* "Uzatmak" (Urgan, ip v.s.) burmak, bükme. Kır. *eş-*
é.-erler 142a/13
é.-ip 264a/5
 [= 2]
éşek Eşek. zool. *Equus asinus*.
é.+i (éşegi için) 180b/1
é.+ni 222b/10
 [= 2]
éşik 1. Kapı; bir yere girip çıkarken geçilen açıklık, giriş.
é. 246b/4
é.+ide (éşigide) 175b/4, 236b/10, 259b/1, 341b/8
é.+idin (éşigidin) 198b/12, 232b/12
é.+ige (éşigige) 199b/4, 201a/14
é.+iniñ (éşiginiñ) 234a/2, 342a/5
é.+lerini 190b/4
é.+niñ 186a/13, 186a/14
 2. Ev, saray; resmî daire.
é.+ide (éşigide) 172b/9, 172b/10, 183a/9, 183a/9

- é.+ide (nakkârasını öziniñ eşigide çaldur-) 159a/13
 é.+ige (eşigige) 186a/3
 é.+ke 126a/4, 174a/12
 é.+te ok 174a/10
 é.+te yastan- (Hizmet etmek gâyesiyle daima) sarayda bulunmak. 174a/9
 3. Delik.
 é. 144a/6
 é.+dın özge 143b/4
 é.+idin (eşigidin başka) 143b/7
 é.+ige (eşigige) 143b/8
 é.+ke 144a/4
 é. koy- Delik bırakmak. 143b/3
 [= 30]
 eşik ağa Kapıcıbaşı, kapı ağası, teşrifatçı; beylere verilen bir rütbe adı; rütbe adı olarak isimlerin sonunda da geçmektedir.
 é. (Baba 'Alî Eşik Ağa) 174b/4
 é. (Dost Eşik Ağa) 373b/12
 é. (Seyyid Kâsım Eşik Ağa) 149a/4, 209b/12, 223a/1
 é.+ğa (Dost Eşik Ağa) 327a/8
 é.+nı (Dost Eşik Ağa) 304a/8
 é.+nı (Seyyid Kâsım Eşik Ağa) 124b/14
 [= 8]
 eşik ağa bk. eşik ağa
 é. (Dost Eşik Ağa) 328a/14
 é. (Seyyid Kâsım Eşik Ağa) 209b/12, 223a/1, 238b/5
 é. édi (Seyyid Kâsım Eşik Ağa) 198a/10
 é. kıl- 174b/5
 [= 6]
 eşik ihtiyârı Malî ve askerî bakıdan kuvvet ve kudrete sahip, hükümdarın devlet işlerinde fikrine müracaat ettiği beylere verilen rütbe. krş. şâhib-ihtiyâr, ihtiyâr bēgi
 é. 159b/1
 [= 1]
 eşiklik Kapılı.
 é. (yan eşiklik) 186a/13
 [= 1]
 eşiklik törlük Bir çadır veya obada başköşe ile kapı arası kadar olan mesafeyi esas alan ölçek. krş. tör
 é. 234a/9
 é. yér 199b/5

- [= 1]
 eşit- İşitmek, duymak, haber almak.
 é.-ip 122b/14, 123a/8, 159b/14, 166b/4, 190a/13, 190b/1, 206b/12, 255b/11, 305b/4, 328b/10
 é.-ip édim 145b/10
 é.-keç 134b/4, 160b/9, 217a/10, 221b/5, 232b/4
 é.-keli 315a/4
 é.-ken (yırakdın yavuğdın eşitken körgenler ne degeyler) 158b/11
 é.-medi 196a/8
 é.-megünçe 278a/13
 é.-mey (hukmnı eşitmey) 381a/10
 é.-se 182a/10
 é.-ti 178a/12
 é.-tim 194b/10
 é.-ür 305a/14
 é.-ür (eştür) 305a/14
 [= 3]
 eşitil- İşitilmek, duyulmak.
 é.-di 147b/4, 162b/3, 197a/3
 é.-gen émes 183a/12
 é.-gen émes édi 212a/2
 é.-gen émes érđi 146a/8
 é.-gü dék néme 293b/3
 é.-ip édi 231b/1, 327a/13
 é.-medi 134a/14
 é.-mes édi 314b/2
 é.-meydür 141a/3, 272b/8
 é.-se 293b/3
 é.-ür édi 289a/5
 [= 15]
 eşitküçi İşitici, işiten, duyan.
 é. 201a/8
 [= 1]
 eşitküñçi bk. eşitküçi
 é. 201a/8
 [= 1]
 eşittür- İşittirmek, duyurmak, bildirmek.
 é.-diler 157a/4
 [= 1]
 ét Et.
 é. 290b/5
 é.+i 279a/5, 280a/4
 é.+i (but éti) 280a/3
 é.+i (kögsiniñ éti) 280a/4
 e.+i (téve eti) 160b/5
 é.+i (töşiniñ éti) 280a/4
 é.+i dék (téve éti) 277b/11

e.+idin (koy eti) 160b/6
 [= 9]
 ét- (Yardımcı fiil) Etmek, yapmak.
 krş. kıl-
 é.-er 312a/7, 312a/7, 312a/8
 é.-er édi 127a/2
 é.-ip 135a/11, 196a/8, 246a/6,
 295a/14, 312a/11, 362a/7,
 367a/5, 370b/14
 é.-ip édim 209a/11
 é.-iptür mén 201a/4
 é.-iptürler 300b/8
 é.-key 232a/7, 253a/2, 253a/3,
 294b/12
 é.-medi 253a/4
 é.-mek 195a/11
 é.-mese 369a/7
 é.-miş bol- 195a/10
 é.-ti 206b/3, 252b/14
 é.-tiler 218a/7, 376a/1
 é.-tim 200b/1
 é.-tük 196b/8, 196b/8, 299b/14
 [= 31]
 dast-gir ét- 196b/8
 davr ét- 312a/8
 esir ét- 196b/8
 fark ét- 294b/12
 hâtır-ı fâtırğa huşür ét-
 252b/14
 huşür ét- 253a/3
 ilticâ ét- 200b/1
 ışarat ét- 300b/8
 kabûl ét- 376a/1
 kat' ét- 295a/14
 köñülge huşür étme- 253a/4
 mundak ét- 246a/6, 370b/14
 muşî' u munqâd ét- 232a/7
 nêt- 312a/7
 nöker ét- 367a/5
 ölmek öziğe cazm ét- 312a/7
 sabak ét- 206b/3
 tahrîr ét- 201a/4
 ta'yîn ét- 209a/11
 terk ét- 312a/11, 369a/7
 tiz ét- 196a/8
 'ubür ét- 195a/10, 195a/11,
 299b/14
 uçkan dék et- 135a/11
 yér tüz ét- 362a/7
 yumşak söz ét- 127a/2
 zâhîr ét- 218a/7
 zuhûr ét- 253a/2
 [= 31]

Etâva Hindistan'ın Uttar Pradesh eya-
 letinde, Yamuna (Cun) ırmağı
 kıyısında, Agra'nın güneydoğu-
 sunda bulunan vilâyetin adı.
 E. 298b/1
 E.+da 294a/10, 359a/6
 E.+da édi 298b/7
 E.+dın 298b/8, 358b/11, 382a/1
 E.+ğa 298b/14, 305b/5, 327a/10,
 328b/12, 380a/13
 E.+nı 298b/9, 327a/9, 327a/9,
 328b/10, 328b/11
 E.+nıñ 358b/4
 E. sarrağ 358b/5
 E. üstige ta'yîn bol- 299b/5
 E. üstige yeberil- 298b/11
 [= 21]
 étek 1. Etek, giysinin bedenden aşağı
 kalan kısmı.
 é.+ini (éteğini) 178b/2
 2. Dağ veya tepe gibi yerlerin
 aşağı kısmı.
 é.+ide (éteğide) 135b/12, 239b/8
 é.+idegi (éteğidegi) 150b/1
 é.+idin yokkarak (éteğidin
 yokkarak) 250b/14
 é.+idin yokkarak (éteğidin
 yokkarak) 250b/14
 [= 6]
 éti Yedi. krş. yéti
 é. sékiz 199a/14, 208b/11
 é.+sekiz ay 251b/6
 [= 3]
 étil- Edilmek, yapılmak.
 é.-gey (tahrîr étil-) 201a/6
 [= 1]
 Etrâk Ar. < Türk'ten çokluk Türkler.
 E. 131a/14, 136a/1, 140a/11
 E.+ke 185a/2
 E.+nıñ 237b/9
 [= 5]
 éttür- Ettirmek, yaptırmak.
 é.-di (tañ éttür- Sabahı etmek,
 sabahlamak.) 194a/13
 [= 1]
 évek (?) Karın. (Bu kelime mevcut
 sözlüklerde bulunamadı. Fakat E
 nüshasında kelimenin altında
 Farsça "karın" anlamına gelen
 şikem açıklaması vardır.)
 é.+i (évegi) 276a/14
 [= 1]
 evreng Far. İnce, zarif.

- e. irelik keyş** İnce ve kalın ku-
maş 352a/9
[= 1]
évrül- 1. Çevrilmek, döndürülmek.
é.-ür 301a/5
é.-ür 274a/4, 300b/1
2. Çevrilmek, döndürülmek (Me-
caz anlamda).
é.-di (yamanlıkça évrül-)
213b/14
3. Asker tarafından etrafı sarıl-
mak, kuşatılmak.
é.-geyler 266a/14
é.-üp 266b/6, 266b/8, 354b/2
4. Belirli bir yerde dönmek,
dolaşmak.
é.-di 237a/13
5. Dönülmek, sapılmak, dolaşıl-
mak.
é.-se 150a/4
é.-üp 236a/9, 343b/2
6. Dolaşmak, devriye gezmek.
e.-ür érdiler (navbat bile
évrül-) 148b/14
e.-ür érdim (bিরer navbat
évrül-) 148b/14
7. Taraf tutmak, taraftar olmak.
é.-di (Afgānlar sarı évrül-)
235b/13
[= 15]
évrüle- Yüz çevirmek, eski ilgiyi gös-
termemek.
é.-diler 328b/13
[= 1]
évrün- Dönmek, sapmak, dolaşmak.
é.-üp 247a/9
[= 1]
évrüş- Etrafında dönmek, etrafını sar-
mak, kuşatmak.
é.-mey 326a/2
é.-tiler 306a/13
é.-üp 269a/9, 326a/11
[= 4]
évrüt- Dolaştırmak.
é.-ür érdük 149a/1
[= 1]
évrür- Çevirmek, döndürmek.
é.-diler 226a/2
é.-edür 353a/6, 353a/8
é.-geç 274a/3
é.-üp (évrüp) 354a/3
é.-üp (yüz évrüp) 210b/6
é.-ür (évrür) 300b/14
é.-ür édi (évrür édi) 162a/3

- [= 8]
évrül- Çevrilmek, dönmek.
é.-ür hālatta 173b/7
[= 1]
eyle- (Yardımcı fiil) Eylemek, etmek,
yapmak.
e.-ben 238a/2
e.-di 201b/4, 270a/11
e.-diler 218a/8, 238b/13
e.-dim 201a/8, 309a/1
e.-dük 196b/7, 310b/13
e.-p 312a/11, 324b/14
e.-ptür 314b/14
[= 12]
band eyle- 196b/7
cazm eyle- 324b/14
hāşıl eyle- 218a/8
hāzır eyle- 312a/11
ihimām eyle- 201b/4
karīb eyle- 314b/14
maftūh eyle- 270a/11
marbūṭ eyle- 310b/13
mumtāz eyle- 309a/1
pāra pāra eyle- 238b/13
rahm eyle- 238a/2
taḥrīr eyle- 201a/8
[= 12]

F

- fāḥiṣa** < Ar. *fāḥiṣa* Fahişe, ahlâksız
kadın
f. (calabî vu fāḥiṣa kııl-)
181b/5
f.+lar dék 181b/6
[= 2]
fahm Ar. Anlama, anlayış.
f. 179a/12
[= 1]
fahmla- Anlamak, farkına varmak.
f.-r 182b/2
[= 1]
fahṛ Ar. Övünme, iftihar, şeref, kı-
vanç.
f. u mubāhāt 271b/11
[= 1]
Fahṛ-ı Cahān Bégim Timur neslinin
Mirānşah kolundan; Sultan Ebu
Said Mirza'nın kızı; Bâbur'un
halası; Mir Alâülmülk Termizî'
nin karısı. 1527'de kardeşi Hati-
ce Begim ile beraber Hindistan'a

- giderek Bâbur'u ziyaret etmiş ve burada iki sene kalmıştır.
F. 331b/4, 344b/10
F. bile 339a/7
 [= 3]
Fahru'd-din Ölümlü Afganistan'da, Herat'ın kuzeybatısında, Badgis bölgesinin içinde yer alan Dere-i Bam yakınlarındaki bir yerin adı.
F.+din 184b/13
 [= 1]
fakîr Ar. 1. Fakir, yoksul.
f. u mîskîn 174a/14, 255b/8
 2. Gücü birşeye yetmeyen, âciz, zavallı.
f.+lar 261b/9
 3. Mütevazı, alçak gönüllü.
f. u na-murâd u bî-bad Mütevazı, talihsiz ve kötülük düşünmeyen. 180b/14
 [= 3]
Fakîr 'Alî Bâbur'un aleyhine hareket edip kaçmağa çalışan beylerden; yakalanarak idam edilmek üzere iken Kasım Bey'in ısrarlı ricası üzerine affedilerek hapse atılmıştır.
F. 215b/9
 [= 1]
fâlizkâr Far. Bostancı, kavun karpuz üretimiyle uğraşan.
f.+nı 380b/5
 [= 1]
Fânî Alishir Nevaî'nin Farsça şiirlerinde kullandığı mahlası. bk. 'Alî-şir Bég Navâyi
F. 171a/6
 [= 1]
farâgat Ar. Rahat, istirahat, dinlenme.
f. bile Rahatça. 194b/11, 237b/10
f.+ta 194b/3
 [= 3]
farâgatî Far. Bir rahat.
f.+dur 195b/8
 [= 1]
farâgatlık Rahat, sıkıntı ve tedirginlik yaratmayan.
f. (amn u farâgatlık) 194b/13
 [= 1]
farâhûr Far. Münasip, uygun.
f. hâlları 233a/8, 264a/3, 297a/2, 357b/3
f. hâllarığa yaraşa Uygun durumlarına göre, konumlarına göre. 229a/14
 [= 5]
farâhûrî Far. Konumlarına uygun.
f. 352a/12
 [= 1]
fard Ar. Tek başına, yalnız.
f. ('âlamnı fard u carîda ötker-) 171a/12
 [= 1]
Fargâna Bir bölümü Özbekistan, bir bölümü de Kırgızistan ve Tacikistan içinde kalan ve Tanrı Dağları ile Alay dağ sistemleri arasında yer alan büyük bir vadinin adı; uzunluğu 200 km'yi aşar, genişliği ise 100 km'ye ulaşmaktadır. Bu gün Özbekistan'da, aynı adı taşıyan yönetim birimi ile 1877' de kurulan ve yönetim biriminin merkezi olan bir şehir bulunmaktadır. (Metinde Fergana'nın sınırları, doğuda Kaşgar, batıda Semerkand, güneyde Bedaşşan dağları ile çevrilidir; etrafı dağlık olup, yalnız Semarkand ve Hocend'in bulunduğu batı tarafında dağ yoktur. Bu bilgiden büyük vadinin kastedildiği anlaşılmaktadır. Bâbur, babasının ölümünden sonra, 12 yaşında Fergana'da padişah ilân edilmiş ve 1494'ten 1504'e kadar 10 yıl süreyle Fergana padişahı olmuştur.)
F. 129a/5, 140b/6, 140b/7, 181a/10
F.+nı 181a/10
F. vîlâyatı 120a/4, 181a/4
 [= 7]
farhunda Far. Mübarek, kutlu, uğurlu.
f. vu mubârak kıl- 348b/1
 [= 1]
fârîğ < Ar. *fâriğ* Bir işi bitirme, bir görevi yerine getirme, ifa etme; boş, boş kalma, kurtulma.
f. bol- 1. Bitirmek, yerine getirmek, ifa etmek. 150a/6, 157a/8, 208b/1,
 2. Kurtulmak, tehlikeli kötü bir durumu atlama veya istenmeyen bir işten uzaklaşmak. 307a/6, 329a/14
 [= 5]

Farid Han Naşir Han Sultan İskender Lüdi'nin emirlerinden Naşir Han'ın oğlu. krş. **Naşir Han Nūḥānī**

F. 365a/13

[= 1]

Faridun Huseyn Mirzā Timur neslinin Ömer Şeyh Mirza kolundan; Sultan Hüseyin Baykara ile Mingli Bi Ağaç'a'nın oğlu. (ö. 1509)

F. 167a/3, 167a/5, 167a/6

F. édi 166b/14

F.+nıñ 169b/8

[= 5]

Faridun Kobuzi Bâbur'un Ahmed Afşar'a gönderdiği fermanın kenarına kendi eliyle not yazarak gelmesini istediği kişi.

F.+nı 345b/3

[= 1]

fark Ar. Fark, ayrılık, başkalık, ayırt etme.

f. 279b/5

f. ét- 294b/12

f. kıl- Ayırmak, ayırt etmek. 160b/6

[= 3]

farmân Far. Ferman, emir, buyruk; yazılı hükümdar emri.

f. 127b/3, 233b/5, 243b/7, 256a/5, 345b/2, 355b/12, 359b/10

f. bol- 124b/8, 127a/4, 147a/10, 157b/14, 203b/13, 216b/10, 217b/2, 217b/3, 217b/7, 219a/3, 224a/1, 248b/6, 250a/13, 259a/3, 259a/13, 264a/2, 264a/4, 266b/5, 266b/12, 299b/5, 303b/6, 311b/11, 311b/12, 316a/7, 325b/7, 332a/11, 333a/13, 334a/11, 336a/4, 337b/12, 345a/10, 345b/8, 348b/5, 350b/5, 351a/10, 351b/8, 351b/10, 353a/2, 354b/13, 357a/1, 362a/6, 362b/3, 363b/12, 363b/14, 365a/7, 366b/9, 368b/4, 369b/11, 372b/3, 372b/7, 372b/9, 372b/9, 373a/1, 374a/13, 374b/1, 375a/12, 377a/12, 380a/2

f.+ı (sıyâsat farmânı) 375b/3

f.-ı Zahiru'd-din Muḥammad Bâbur 312b/11

f.-ı Zahiru'd-din Muḥammad Bâbur-ı Gâzi 316a/11

f.+lar 146b/13, 218b/9, 220b/8, 240b/3, 261b/4, 298b/8, 301b/12, 304a/5, 312b/10, 312b/10, 345a/14, 346b/8, 355b/2, 379a/5, 381b/10

f.+lar (ıstimâlat farmânlar) 369a/10

f.+lar bol- 146b/11, 361a/11

f.+ları ('inâyat farmânları) 261a/10

f.+ları (ıstimâlat farmânları) 231a/9, 232a/8, 296a/9, 345a/13, 367a/1

f.+ları (va'da vu va'id farmânları) 297b/14

f.+ları bile (ıstimâlat farmânları) 296b/2, 326b/1

f.+ları bile (va'da vu va'id farmânları) 298a/7

f.+larını 159b/12, 355b/4, 355b/14, 356a/4, 361a/12

f.+nı 355b/14, 361b/8, 361b/11

f.+nıñ 345b/3

[= 106]

farmân-ravâ Far. Buyruğu kabul edilen, buyruğu yürülmekte olan.

f. (hâkim ü farmân-ravâ bol-) 223a/9

f. bil- Buyruğunu tanımak. 271b/4

[= 2]

Farmâyış Bâbur'un gemilerinden birinin adı.

f. 368a/5

f. kémesi 371b/14, 374a/10, 374a/10, 377a/11

[= 5]

Farmul Afganistan'da Gazne'nin güneydoğusunda, merkezi Orgun olan yerin adı. (Metinde Kâbil'e bağlı bir tümendir (bk. tümen).

F. 128a/6, 149b/9, 149b/10

F. bile 131a/5, 131a/12

F.+dındurlar 139b/6

F.+ğa 148b/2

F. tümeni 139b/4

F. yolu 146b/9, 148a/14

[= 10]

Farruḥ Argun Kalat'ı Bâbur'a karşı müdafaa etmiş olan kişi; Mukim'in adamı.

F. 158b/7

[= 1]

- Farruḥ Hüseyn Mirzâ** Timur neslinin Ömer Şeyh Mirza kolundan; Sultan Hüseyin Baykara ile Papa Ağaça'nın oğlu. (ö. 1509)
F. édi 167b/5
 [= 1]
- Farruḥ-zād** k.a. bk. **Farruḥ-zād Bég**
F.+niñ 212a/5
 [= 1]
- Farruḥ-zād Bég** Bâbur'un Kanda-har'daki büyük bahçesinde bir müddet kaldığı kişi.
F.+niñ 211a/14
 [= 1]
- Fârs** Farsistan olarak da bilinir. İran'ın güneybatısında bulunan ve yüzölçümü 133.298 km² olan bir vilâyet adı. II. Kyros tarafından kurulan ve Ahemeniş İmparatorluğunun (M.Ö. 559-330) merkezi olan şehrin eski adı Pars ya da Persis olarak bilinmektedir.
F. 291b/10
 [= 1]
- Fârsî** Farsça.
F. 131b/4, 166a/8, 171a/5, 171a/5, 178b/13, 179a/4, 180b/6, 194b/5, 284a/10
F.+sı 289a/4
 [= 10]
- farş** Ar. Döşeme, taban üzerine yapılan kaplama.
f. u sakf 300a/13
 [= 1]
- Fârûk** Timur neslinin Miranşah kolundan; Bâbur ile Mahım'in oğlu (ö. 1526).
F.+ka 302a/10
F.+niñ 302a/8
 [= 2]
- farz** Ar. İslâmiyette mazeret olmadıkça yapılması mecburî, yapılmaması günah sayılan Tanrı buyruğu.
farz vakti Sabah namazı vakti.
f. 197b/14, 354a/8
f.+da 145a/3, 217b/3, 238b/1, 247b/13, 263b/11, 266a/1
 [= 8]
- farzand** Far. Oğul, çocuk, evlât.
f. 220a/8, 348a/11
f. bol- 220a/6
 [= 3]
- farzandî** Far. Bir oğul.
f. 348a/10
 [= 1]
- farzandlık** Oğulluk, evlâthk, evlât olma hâli.
f. 200b/7
 [= 1]
- fasâd** Ar. Fesat, fenalık, kötülük, ara bozuculuk.
f. (fitna vu fasâd maqâmıda) 228b/2, 299a/8
f.+ıga (şalâh u fasâdıga yét-) 294b/12
 [= 3]
- faşd** Ar. Kan alma, kan aldırma.
f. kıl- 156b/12, 236a/3
 [= 2]
- fâsıd** < Ar. *fâsid* Fesatlık çıkarıcı, kötü, yanlış, bozuk.
f. 159b/2, 304b/7
 [= 2]
- fâsık** < Ar. *fâsik* Allah'ın buyruklarına karşı gelen, günah işleyen, kötülük eden.
f. 175a/6
f. u muğlim 192b/6
 [= 2]
- fâşıla** < Ar. *fâşila* Fasıla, iki şeyin arasındaki aralık, boşluk, ara.
f. 132a/3, 132b/9, 139b/13
 [= 3]
- faşih** Ar. Güzel, düzgün ve açık şekilde konuşan.
f. 278b/8
 [= 1]
- faşil** Ar. Duvar.
f. 158b/4, 217a/4, 301a/6, 335a/1, 341b/14, 342a/1, 342a/2, 342a/2, 368a/10, 377b/10
f.+dın 233b/14, 334b/11, 342a/2
f.+dın taşkarı 341b/12
f.+ga 234b/10, 342a/5
f.+ı 230a/13, 334a/14, 334b/3, 334b/6
f.+ıga 334b/6, 342a/1
f.+lar kıl- 341b/13
f.+ları 157a/13
f.+larnıñ 341b/14
f.+nı 342a/3
f.+niñ 217a/5, 300b/4, 301a/6, 334b/12, 342a/2, 342a/3, 342a/4, 342a/7
 [= 34]
- faşl** Ar. 1. İleri sürülen konulardan her biri, madde.

- f. 366b/9, 369a/4, 375b/10
f.+nîñ 368b/5
 2. Mevsim.
f. (tört faşl) 288a/11
f. (üç faşl) 288a/11
f.+da 288b/4
f.+da (bu faşlda) 195a/11
f.+ı 288b/9
f.+larıda 141b/13
 [= 10]
fath Ar. Fetih, bir yeri savaşla ele geçirme.
f. 218b/6
f. bol- 218a/7, 218a/12, 234b/11, 335a/5
f.+da 218b/8
f.+dın soñra 324b/12, 327a/1
f.+ı 139b/9, 184a/13
f.-ı dâru'l-harb 335a/7
f.-ı pād-şâh-ı Islâm 325a/1
f.+ıda 261a/7, 325a/5
f.+ıdın 270b/14
f.+ıdın soñ 213b/2, 326a/4, 335b/8
f.+ınıñ 262b/10
f.+ka 325a/1
f. kıl- 131a/10, 132a/11, 135b/5, 139a/1, 146a/10, 254b/5, 269b/12, 270b/5, 307b/1
f.+nîñ 335a/6
f. u zafar 350a/3
 [= 31]
Fath Han k.a. bk. **Fath Han Sarvâni**
F. 362b/8
F.+nı 302b/11
 [= 2]
Fath Han Sarvâni Sultan İbrahim'e isyan eden Sarvanî kabilesinin reisi Azam Humayun Sarvanî'nin oğlu; Mahmud Han Sarvanî'nin babası. Bâbur, kendisine Han-ı Cahân lâkabı vererek babasına ait toprakları geri iade etmiştir.
F. 301b/1, 301b/1
F.+ga 303a/2
F.+nı 302b/10, 303a/4
 [= 5]
fath-nâma Far. Fetihname, hükümdarın kazandığı zaferleri ve aldığı yerleri hükümdarlara, sehzadelere, valilere bildirmek için gönderdiği mektup.
f. 316a/11
f. bile 327a/12
f.+da 324b/12
f.+dın 316a/8
f.+lar 201a/10
f.+lar bile 218b/7, 263a/7
 [= 7]
Fathpür Fetihpur; Hindistan'ın kuzeyindeki Uttar Pradesh eyaletinde, Kanpur'un güneydoğusunda, Allahâbad'a giden yol üzerinde bulunan vilâyet. 15. yüzyılda Peşular tarafından kurulmuştur.
F.+da 358a/8, 358a/8
F.+dın 362a/11, 380b/1
F.+ıga 380b/1
F.+nîñ 377a/14, 377b/1
 [= 7]
Fathpür Asva y.a. bk. **Fathpür F.+ga** 362a/11
 [= 1]
Fâtıma Sulţân Timur neslinin Ömer Şeyh Mirza kolundan; Sultan Hüseyin Baykara ile Mingli Bi Agaça'nın kızı; Yagâr Muhammed Şahrühî'nin karısı. (ö. 1505)
F. édi 168a/11
 [= 1]
fâtır Ar. *fâtir* İstenmeyen, sıkıntı veren, kasvetli.
f.+ga (hâtır-ı fâtırğa huşur ét-) 252b/14
 [= 1]
fâtıha Ar. Kur'an'ın ilk suresi; yedi ayet hâlinde Mekke'de inmiştir.
f.+nı 289a/1, 289a/2
 [= 2]
fatıla Ar. Fıtıl.
f.+ga 290b/12
f.+nı 290b/10
 [= 2]
fatrat Ar. 1. Fetret devri, hükümdarlar için saltanatsız geçen zaman.
f.+larda 234b/14
f.+lardın burunraq 191b/11
 2. Kritik zaman, tedbir alma fırsatının olmadığı zaman.
f.+ta 297b/3
 [= 3]
favâyıd < Ar. *favâ'id* Faydalar, kazançlar.
f. 207b/8
 [= 1]
Favâyıdu'l-kıber Alişir Neva'i'nin 45-60 yaşlarındaki iken yazdığı

- şairlerini topladığı Türkçe divanı-
na verdiği ad.
- F.** 170b/14
[= 1]
- favc** Ar. Bölük veya topluluktan oluş-
muş kuvvet.
- f.** 257a/2, 266b/9, 275a/10,
303b/4, 329a/10, 329a/12,
371a/4, 371a/9, 371a/9, 371a/10,
371a/13, 373a/5
- f. bile** 325b/2
f.+dın 374a/3
f.+ğa yavuk 373b/14
f. kııl- 371a/8
f.+nı 266b/10, 370b/14
f.+nıñ 371b/3, 373a/8
f.+nıñ üstige ilğar ıyber-
263b/6
[= 21]
- favt** Ar. Ölüm.
- f. bol-** 301b/14
f.+ıdın soñ 234b/11
f.+ınıñ 184b/2
[= 3]
- fâyıda** < Ar. *fâ'ida* Fayda, yarar.
- f.+dın** 207b/7
f. kııl- 236a/6
f. kıılma- 159b/7, 237a/5
[= 4]
- fayşal** Ar. Kesin hüküm, karar.
- f. bér-** 350b/12
f. tapmas édi 177a/12
[= 2]
- Fâzıl Kökeltaş Şah Şüca Bey'in**
adamı, Sivi valisi. (ö. 1514)
- F.+nıñ** 152a/3
[= 1]
- fazîhat** Ar. Edepsizlik, alçaklık, rezil.
- f. u rusvâ kııl-** 205a/7
[= 1]
- fażl** Ar. İyilik, fazilet, erdem, lütuf.
- f. (ahl-ı fażl)** 171a/7, 177b/1
f. (öz fażl u keremi bile)
269a/10
f. u kerem 267a/7, 348b/3
f. u keremi bile 128a/2
[= 6]
- Fazlî** k.a. bk. Derviş Muḥammad
Fazlî
- F.** 154a/7
F. dék 154a/10
[= 2]
- fıkh** < Ar. *fıkh* Fıkıh; bütünüyle İslâm öğretisini, ideolojisini ifade eden şeriatin, inançlar (itikat) bölümü dışındaki uygulama kısmını konu alan din ilmi.
- f.+da** 179a/4
f. sabakı oku- Fıkıh dersi okumak. 237a/10
[= 2]
- fıkr** < Ar. *fıkr* Fikir. krş. **fıkr**
- f.+ığa** 180b/14
[= 1]
- fırâk** < Ar. *fırâk* Ölümün sebep olduğu hüznün, gam, keder.
- f.+lar otı bî-andâza bol-**
157a/6
[= 1]
- fırâr** < Ar. *fırâr* Kaçmak, savuşmak.
- f. yolın tut-** Kaçmak yolunu tutmak. 211a/13
[= 1]
- firüd** < Far. *firüd* Kötü, aşağı, zayıf.
- f. édi** 296a/7
f.+tur 175a/5
f.+tur (sust u firüd) 171a/6,
181a/9
[= 4]
- fısk** < Ar. *fısk* Hak yolundan çıkma, kötü işlere ve sefahate dalma, günah işleme, ahlâksızlık.
- f. ('ayş u fısk kııl-)** 164b/9
f.+nıñ 175a/6
f. u fucür 169b/14
[= 3]
- fitna** < Ar. *fitna* Fitne, azdırma, baştan çıkarma, karışıklık yaratma.
- f. (sabab-ı fitna vu parişanlıq)** 121a/9
f. (şarr u fitna maqâmıda bol-) 121b/12
f. (şor u fitna) 315a/5
f. (şor u fitna maqâmı) 305a/4
f. (şor u fitna sal-) 258b/14
f.+da 199b/10
f.+ğa 121b/2
f.+lar 158a/9
f.+lar kııl- 172b/5
f.+largâ 326a/6
f.+sınıñ (şarr u fitna) 335b/11
f. vu fasâd maqâmı 299a/8
f. vu fasâd maqâmıda 228b/2
f. vu şarr-engizlik maqâmıda
162a/12
[= 14]
- fitna-engiz** Far. Fitne, fesat çıkarıcı.
- f. (şor u fitna-engiz)** 201b/4

- f. (şor u fitna-engiz kıl-) 304a/13
[= 2]
fıtr < Ar. *fıtr* Fıtır, oruç açma, ramazan ayının sonu.
f. édi ('id-ı fıtr) 150a/1
[= 1]
fi'l-cumla Ar. Bütün bütün, büsbütün, tamamen; umumiyetle.
f. 129b/12, 157a/12, 180b/2, 181a/7, 228b/2, 261b/5, 283a/11, 283b/2, 283b/7, 283b/8, 284a/2, 285a/14, 296a/8, 369b/4, 380b/9
[= 15]
fi'l-ḥāl Ar. Şimdi, hemen, bu anda.
f. 126a/6, 126a/7, 146a/2, 147a/9, 152b/3, 182a/8, 184a/4, 190b/13, 222a/9, 235b/8, 235b/9, 262b/12, 274b/11, 276b/6, 285a/13, 296b/7, 304a/1, 316a/6, 325a/12, 363b/12, 373a/14, 381b/11
[= 22]
fi'l-vāki' < Ar. *fi'l-vāki'* Hakikaten, gerçekten.
f. 124b/7, 145b/1, 152b/6, 182b/3, 187a/11, 192b/1, 202b/1, 282b/8, 360b/11
[= 9]
fıkr Ar. Fikir, düşünce; mesele, iş, konu.
f.+ini 253a/1,
f.+ini bar-aşl kıl- Fikrini (işini) kökünden halletmek, 221a/4, 303a/11, 307b/13
f.+ini kıl- 213a/10
f.+ini kılıl- 214a/9
[= 6]
fil Ar. Fil. zool. *Elephas* krş. pıl, hāti
f. 253b/13, 257a/2, 261a/4, 275a/1, 275a/4, 275a/5, 275a/11, 275a/13, 275a/14, 297b/9, 306b/9, 328b/9, 331a/5, 332a/10, 332a/10, 337a/1, 340b/14, 341a/2, 350b/14, 364b/5, 364b/5, 370a/11
f. (şahrā'i fil) 274b/13
f. bile 257a/2, 262b/10, 262b/14, 263b/14, 266b/9, 336b/14, 338b/4
f.+dın 275b/12
f.+dur 274b/12
f.+ı 264b/8, 270a/7
f.+lar 257b/3
f.+ları 257b/3
f.+ları bile 265b/7, 337a/13
f.+larını 253b/14, 257b/3, 267a/14, 352a/7, 364b/1
f.+nı 275b/2
f.+nıñ 275a/5, 275a/9, 275a/10, 275a/11, 340b/13
f. ok (divānga fil ok cavāb bér-) 275a/1
f. sarı 341a/1
f. tut- 274b/14, 275a/1
[= 53]
filbān Far. Fil bakıcısı, fil çobanı.
f. kıl- 340b/14
f.+lar 253b/14, 254a/1
f.+ları 267a/14
[= 4]
firengi Far. Cephane olarak taş atan bir çeşit top. (De Courteille, *pièce d'artillerie*; Steingass, *matchlock*)
f. 370a/9, 371b/5
f. at- 217b/9, 372b/11
f. bile 371a/2
f.+ler at- 266b/14
f. taşı 371b/6, 371b/7
[= 8]
firüz Far. Kutlu, uğurlu, talihli.
f.-ı ceng Savaşta uğurlu, talihli olan. 167a/2
[= 1]
Firüz Ḥan k.a. bk. Firüz Ḥan Sāranghāni
F. 296b/7, 298b/12
F.+ğa 296b/9
[= 3]
Firüz Ḥan Mivāti Bâbur'un oğlu Humayun Agra kalesini teslim almağa geldiğinde, kalede bulunan Bikremacit'in adamlarından biri.
F. édi 268b/10
[= 1]
Firüz Ḥan Saranghāni Sultan İbrahim'in beylerinden; sonra Bâbur'un hizmetine girmiştir.
F. 296b/3
[= 1]
Firüz Şāh k.a. bk. Sulṭān Firüz Şāh
F.+dın soñ 270b/10, 271a/3
F.+nıñ 271a/8, 273a/11
[= 4]

Firüz Şâh Bég Şahrüh Mirza'nın beylerinden; Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden Abdülhalik Bey Firuzşâh'ın büyük babası.

F. 172a/6

[= 1]

Firüza Bégim Timur'un torunu ve Mirarşâh'ın Kutluk Begim'den doğma kızı; Mansur Mirza'nın karısı; Sultan Hüseyin Baykara'nın annesi. Bu sebeple Sultan Hüseyin Baykara ana tarafından üçüncü, baba tarafından da dördüncü göbekten Timur soyundan gelmektedir. (ö. 1469-70)

F. édi 163b/7

[= 1]

fucür Ar. Fücür, günahkârlık, ahlâksızlık.

f. (fışk u fucür) 169b/14

[= 1]

fuşş Ar. Haddini aşma, iş ve sözde taşkınlık, azgınlık.

f. 253a/9

[= 1]

fuşş-güy Far. Haddini aşan bir tarzda ve edepsizce konuşan, kötü sözlü.

f. 174b/1

[= 1]

fukarâ Ar. Fakirler, yoksullar.

f. vu masâkin 157a/7, 268a/6

[= 2]

fulân Ar. Falan, filân; Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen kişi ve nesnenin yerine kullanılmıştır.

f. 182a/10, 182a/10

f.+ı 170a/11

f.+ınıñ 170a/11

[= 4]

Fulül Afganistan'ın Bedağşan vilâyetinde, İşkemiş yakınlarında bir yerin adı.

F. sarı 122b/11

[= 1]

funduk Ar. Fındık, kayıngillerden bir ağaççık ve meyvesi. bot. *Corylus avellana*

f. dék 284a/2

[= 1]

furca Ar. Vakit, fırsat, boşluk.

f.+da (fırşat u furca) 205b/8

f. vu fırşat 213a/10

[= 2]

fırşat Ar. 1. Fırsat; uygun zaman, uygun düşen şart veya durum, vesile.

f. (at miñünçe fırşat bolma-) 233b/7

f. (az fırşat) 210b/2

f. (az fırşat ötmegi) 201b/10

f. (bu fırşat) 250b/3

f. (endek fırşat) 210b/2

f. (ol fırşat) 183b/14, 225a/8

f. (oşol fırşat) 193b/3

f. avval bolmaydur édi 294b/5

f. bol- 255a/14

f. bolma- 139b/9, 212b/6, 376b/5

f. bolmas 140a/7

f.+lar (oşbu fırşatlar) 121b/13

f.+larda (bu fırşatlarda) 121a/2, 205a/2, 228a/4, 308a/11

f.+larda (oşbu fırşatlarda) 228b/4, 301b/14, 308b/14, 345a/8

f.+larınıñ tarlığı 326a/2

f.+ta (az fırşatta) 176b/14, 177a/3, 227b/14

f.+ta (bu fırşatta) 120a/13, 168b/4, 183a/5, 220b/14, 228a/4, 237b/13, 246a/5, 278a/9, 278b/10, 296a/6, 309a/4, 333b/9, 359a/13, 374b/12, 378b/14

f.+ta (endek fırşatta) 191b/10

f.+ta (furca vu fırşat) 213a/10

f.+ta (ol fırşatta) 120b/5, 120b/13, 162b/9, 176b/10, 185b/8, 213a/13, 224b/13, 231a/2, 234a/7, 237b/6, 242a/5, 252b/13, 265a/1, 270a/6

f.+ta (oşbu fırşatta) 121b/2, 211a/3, 311a/11, 375a/3

f.+ta (oşol fırşatta) 155b/11, 193b/3, 333b/7

f.+ta (yakın fırşatta) 346b/9

f. tap- 139b/10, 271b/3

f.+tın soñra (endek fırşat) 334b/10

f. u furcada 205b/8

2. (Son çekim edatı) Sıra, zaman.

f. (-gen fırşat) 255b/14

f. (-ğan fırşat) 294a/13

f.-ta (-er fırşatta) 211a/5, 329a/11

- f.-ta (-ğan fırsatıta) 210a/14,
301a/8
f.-ta (-gen fırsatıta) 123a/3,
177a/9
f.-ta (-ken fırsatıta) 213b/5
[= 79]
fuşül Ar. Mevsimler.
f.+nı 288b/4
[= 1]
fūta Ar. Bir cins ipekli Hindistan
kumaşısı.
f. (boynıga fūta sal-) 172b/14,
205a/10
f. dék 250b/8
[= 3]
fužalā Ar. Fazıllar; üstün, değerli, bil-
gili, faziletli kimseler.
f.+sı 176a/7
[= 1]

Ğ, G

- ğabğab Ar. Çene altı.
ğ.+ını 181b/13
[= 1]
ğac Hint. Fillerin savunma aracı olan
ön dişleri.
ğ. 275a/8
[= 1]
Ğacdavān Özbekistan'da, Buhara'nın
110 km kuzeyinde bulunan bir
yerin adı.
Ğ. uruşı 175b/3
[= 1]
ğacarcı Kılavuz, rehber.
ğ.+mız 191a/3
[= 1]
ğadr Ar. Haksızlık etme, haksızlığa
uğratma, zulüm, acımasızlık.
ğ. bile 374b/11
[= 1]
ğāfıl < Ar. ğāfil Gafil, çevresinde
olanlardan habersiz.
ğ. 160a/11, 203a/5, 206b/10,
247a/1, 363b/12
ğ. bol- 305b/13, 348a/14
ğ. bolma- 360a/13
ğ. kıl- 190b/6, 247b/11
[= 10]
ğāfillık Gafil olma hāli.
ğ.+ıda (ğāfillığıda) 175a/13
ğ.+ta 228b/5

- ğ.+ta (Kandahār üstige
ğāfillıkta kél-) 215a/2
[= 3]
ğāh Far. 1. Bazı.
ğ. günü 291a/10
2. (Karşılaştırma edatı) Bazan.
ğ. (ğāh...ğāh) 153a/12, 346a/14
[= 3]
ğāhī Far. 1. Bazan, ara sıra.
ğ. 128a/14, 140a/7, 147b/14,
223b/6, 236b/12, 252b/12,
281a/2, 300b/13
ğ. kim 189a/14
2. (Karşılaştırma edatı) Bazan.
ğ. (ğāhī...ğāhī) 127a/1, 190b/5,
236a/4, 263b/2, 269a/3
ğ. (ğāhī.. gehi) 196b/3
[= 15]
ğalaba Ar. 1. Çok sayıda insan toplu-
luğu, kalabalık.
ğ. 184a/6, 276a/2, 334b/11,
334b/9, 337a/6
2. Sayıca çok olan, fazla.
ğ. 128a/14, 138a/12, 140a/7,
141b/5, 174b/1, 176b/2, 182b/2,
198b/7, 208b/1, 227b/13,
234b/9, 241b/1, 249b/11,
272a/8, 282b/6, 297a/4, 305a/8,
309b/8, 325a/12, 353b/5,
367b/9, 381b/5
ğ. ('acab ğalaba) 249a/9
ğ. bol- 135a/2
ğ. ğalaba 289a/14
[= 30]
ğalat Ar. Yanılma, yanlışlık.
ğ. 208a/13
ğ. édi 208b/1
ğ.-ı 'ām Yaygın yanlış, galatımeş-
hur; yanlış olduğu hâlde herkesçe
benimsenmiş kelime. 285b/4
ğ. kıl- 171a/4
ğ.+tur 275b/2
[= 5]
ğālib < Ar. ğālib Galip, yenen, üstün
gelen.
ğ. (dervişlik dağdağası ğālib
bol-) 329b/10
ğ. bol- 165a/11
ğ. bu édi kim Görünen oydu ki,
görünüşe göre, galiba, büyük bir
ihtimalle. 363b/12
ğ. édi 173a/6

- ğ. **édi** (tabi'atığa imsāk köp ğalīb **édi**) 264b/13
[= 5]
- ğalībā** < Ar. ğalībā Galiba, görünüşe göre, büyük bir ihtimale göre.
- ğ. 130b/1, 132b/9, 133a/12, 135a/13, 135b/7, 137b/3, 150b/4, 151a/11, 152b/4, 153b/3, 173a/11, 173b/2, 174b/4, 176a/6, 176a/12, 179b/5, 180b/13, 181a/13, 185b/14, 187b/2, 211a/6, 219a/11, 240a/13, 256a/12, 268b/8, 275b/2, 276a/6, 276b/8, 278b/13, 279a/1, 280a/2, 282a/9, 285b/2, 285b/4, 287b/9, 346b/3, 349b/6, 360b/14, 366b/2
- ğ. **kim** 342a/7
[= 40]
- ğalīz** Ar. Koyu, aşırı.
- ğ. **Rāfīzī** 166b/11
[= 1]
- ğalṭak** Far. Kuyu makarası.
- ğ. 274a/6, 274a/7
[= 2]
- ğalṭeklik** Tekerlekli.
- ğ. **se-pāya** 315a/14, 315b/2
[= 2]
- Gālyūr** y.a. Bâbur, kitaplarda **Gū-vālyār**'in isminin **Gālyūr** olarak yazıldığını belirtmektedir. bk. **Gūvālyār**
- G.** 339a/6
[= 1]
- gam** Ar. Gam, kaygı, tasa, üzüntü.
- ğ. 330a/3
- ğ.+**ım bile** 331b/2
- ğ.+**lar** 150a/11
[= 2]
- gam-hāna** Far. Gamhane, üzüntü veren yer; dünya.
- ğ.-**sıdın** (**dunyā gam-hānasıdın kēç-**) 314b/10
[= 1]
- ganāyım** < Ar. *ganā'* im Ganimetler.
- ğ.+**nıñ** 203b/14
[= 1]
- gancıfa** Far. Oyun kâğıdı, iskambil; kumar
- ğ. 330a/12
- ğ.+**ğa** 330a/11
[= 2]
- ganīm** Ar. Düşman.
- ğ. 158b/9, 187b/12, 210a/14, 210b/13, 262b/9, 266a/2, 338a/12, 369a/3
- ğ. **bile** 266b/7
- ğ.+**ğa** 239a/14, 337b/9, 373b/14
- ğ.+**ı** 210b/12
- ğ.+**ığa** 207a/1
- ğ.+**ımız** 210a/13
- ğ. **kişisi** 210a/7
- ğ.+**ları** 269b/5, 269b/9
- ğ.+**larını** 151a/14, 337b/1
- ğ.+**larınıñ** 147a/13
- ğ.+**nı** 139a/9, 162b/6, 173b/13, 217a/8, 218a/1, 218a/4, 269a/10, 270a/10, 303b/1, 337b/14, 347b/7, 374a/4
- ğ.+**nıñ** 204b/13, 264b/7, 265b/6, 266a/14, 266b/1, 266b/6, 267a/1, 267a/4, 374a/7
- ğ.+**nıñ üstige** 'āzım **bol-** 163a/2
- ğ.+**nıñ üstige yürü-** 122b/5
- ğ. **sarı** 374a/1
- ğ. **sarı bakıp** Düşman tarafına doğru. 211a/10
- ğ. **üstige** 'azm u cazm **kı-** 185b/1
- ğ. **üstige ilğa-** 364b/7
- ğ. **üstige kél-** 370b/4
- ğ. **üstige yét-** 263b/11
- ğ. **üstige yürü-** 372b/8
[= 51]
- ganīm kişisi** Düşman askeri.
- ğ. 265b/6, 265b/12, 266a/13, 310a/8, 310b/10, 310b/11, 315b/10, 337b/13, 374a/2
- ğ.+**ni** 310b/1
[= 10]
- ganīmat** Ar. Ganimet, düşmandan alınan mal.
- ğ. **tut-** Ganimet bilmek, bir şeyin değerini bilmek. 150a/12
[= 1]
- ğār** Ar. İn, mağara.
- ğ. 146a/1
- ğ.+**nı** 194b/9
- ğ. u **kāvākī** 194a/8
[= 3]
- ğarābat** Ar. Garip, tuhaf, acayip, yadırganacak bir yönü olma.
- ğ. (**hālī az-ğarābat émes**) 287b/7
- ğ.+**ı** 135a/7, 182b/12, 281a/12
[= 4]

ğarav Far. Hint kamışı. bot.
Calamus scriptorius.

ğ. bergi 288a/4

[= 1]

ğarāyīb < Ar. *ğ arā' ib* Tuhaf,
şaşılabak şeyler.

ğ. 337b/10

[= 1]

Ğarāyību-ş-şığar Alishir Nevaî'nin
8-20 yaşlarında yazdığı türkçe
şiiirlerini ihtiva eden divanının
adı.

Ğ. 170b12

[= 1]

ğaraż Ar. 1. Ulaşılmak istenen hedef,
gaye, maksat, niyet, dilek.

ğ. 126b/4, 185b/3, 201a/3, 252a/9,
258a/6, 259a/10

ğ.+ı 177b/2

ğ.+ım 196a/7

2. Endişe, kaygı.

ğ.+lar 184b/4

[= 9]

ğarb Ar. Batı, güneşin battığı yön.

ğ. 134a/3, 134b/8, 140b/1, 141a/3,
340a/1, 355a/11, 355a/13

ğ. (şark u ğarb) 345a/14

ğ.+ı 128a/4, 130a/5, 148a/5,
165b/14, 270b/1

ğ.-ı canüb Güneybatı. 128a/8,
137a/10, 223b/1, 237a/6, 360a/7

ğ.-ı canübî 132b/3, 136a/8,
137a/8, 158b/1

ğ.-ı şımâl Kuzeybatı. 217a/1,
230a/12, 330a/9, 332b/12,
335a/5, 339b/12

ğ.-ı şımâli Kuzeybatı. 130a/3,
230a/12, 230b/7, 230b/12,
270b/2

ğ.+ıda 217a/2, 224a/7, 341b/4

ğ.+ka bağa 137b/9, 149a/6

ğ. sarı 273a/4, 311b/4, 339a/13

[= 41]

ğarbî Ar. Batı, batı yönü.

ğ. 137a/1, 142a/4, 150a/3, 251b/5,
336a/14, 341b/12, 343b/2

ğ.+dağı 129b/7

[= 8]

Ğarcistān Garcistan; Garşistan, Ga-
riştan olarak da bilinen dağlık
bölge. Afganistan'da Yukarı
Murgab vadisinde bir ülke iken
önce Samanîlerin, sonra Gazneli-
lerin, en sonra da 12. yüzyılda

Gurluların hakimiyetine girmiş-
tir. Gurluların yıkılmasından
sonra Garcistan, ülke olma özel-
liğini kaybetmiştir.

Ğ. 192b/11

Ğ.+nıñ 192b/10

Ğ. tağları 141a/4

[= 3]

ğarīb Ar. 1. Gurbette olan, yabancı.

ğ. 144b/2, 204a/9, 264b/5

2. Tuhaf, acayip, yadırganan.

ğ. 124a/1, 141b/7, 143a/14,
166b/7, 173b/8, 183a/11,
235b/1, 265b/13, 272a/11,
288a/3, 305a/10, 308a/13,
340b/1, 371b/12, 380b/11

ğ.+tur 235a/8, 254b/4, 273b/10,
295a/1

3. Hayret verici, harikulâde, ne-
fis

ğ. 232a/8

4. Çok, fazla.

ğ. 140b/12, 153a/2, 173b/1,
186a/3, 186b/10, 190a/4,
194a/7, 219b/5, 227b/3,
228b/11, 229b/8, 250a/11,
250a/11, 276b/6, 282a/9,
283b/14, 284a/7, 284b/5,
287a/8, 291a/12, 294a/5,
302b/4, 353b/5, 359a/14

ğ.-ı murtafı' Çok yüksek.
128b/10

[= 48]

Ğarībî Sultan Hüseyin Baykara'nın
oğullarından Şah Garip Mirza'
nın mahlası. bk. **Şāh Ğarīb**
Mirzā

Ğ. 166a/7

[= 1]

ğariblik Gurbette olma, gariplik.

ğ.+ta 169a/8

[= 1]

ğarķ Ar. Suya batma, boğulma.

ğ. bol- 241a/4, 328b/10, 363b/11,
372b/2, 374b/1

ğ. bolma- 250b/9

ğ.-ı öl bol- Tamamen ıslanmak.
297a/6, 376b/7

ğ. kıı- 337a/1, 371b/7, 371b/8

[= 11]

ğarmpāy Bir ördek türü. Beverdige'e
göre *spotted-billed duck*,
zool. *Anas poecilorhyncha*.
(Metinde, dişisi ve erkeği aynı)

renkte, **sona borçın**'dan büyük bir ördek olduğu belirtilmektedir.)

ğ. 281a/1

[= 1]

garnpây bk. **garmpây**

ğ. 281a/1

[= 1]

garpıçı Sadak, ok konulan torba.

ğ. 198b/14

ğ.+sı **bile** 234a/11

[= 2]

gāv Far. Öküz.

ğ. 233a/8

ğ. **u gāv-miş** 146b/2, 255b/4

[= 3]

Gavār Kafiristan'ın Alingar tümenine (bk. **tümen**) en yakın kısmı olan yerin adı.

G.+dın 133a/13

G.+dur 133a/13

[= 2]

gāv-miş Far. Manda. zool. *Bubalus bubalis*.

ğ. 232b/6, 233a/7, 233a/8

ğ. (**gāv u gāv-miş**) 146b/2, 255b/4

ğ. (**şahrâ'i gāv-miş**) 364b/2

ğ.+çe 275b/1

ğ.+dın 276a/5

ğ.+nı 281b/8

ğ.+niñ 276a/5

[= 10]

gāv-sar Far. Öküz başı. bk. **gāv-sarū**

ğ.+dın 217a/13

[= 1]

gāv-sarū Far. Öküz boynuzu. (Kelimenin hangi manada kullanıldığı anlaşılamamaktadır. Beveridge, kelimeyi *kau-sarū* olarak gösterdikten sonra, dipnotta "öküz boynuzu" anlamına gelen bu kelime ile ne kastedildiğinin bilinemediğini; Erskine ve de Courteille tercümelerinde, birincisinin kelimeye *cow-head*, ikincisinin ise *justaucorps de cuir* karşılığını verdiğini ifade etmektedir. Arat ise, Courteille'in verdiği anlama uygun düşecek şekilde kelimeyi "deri elbiseleri" olarak tercüme etmiştir.

ğ.+dın 217a/13

[= 1]

gavgā Far. Kavga, dögüşme, vuruşma; gürültü, kargaşalık, karışıklık.

ğ. 128a/1, 208b/1, 266a/1, 372a/3

ğ. **bol-** 198a/13

ğ. **çık-** 371b/13

ğ.+da 309b/6, 328b/3

ğ.+da (**şor u gavgā**) 327b/8

ğ. **édi** 265b/13

ğ. **kıl-** 147a/4, 253b/9, 259b/1

ğ.+larnı 265b/14

ğ. **sal-** 256b/12

ğ.+sıda 329a/9

ğ.+sını (**hucüm u gavgā**) 127b/12

ğ. **tüş-** Kargaşalık, karışıklık, gürültü çıkmak. 208a/14

ğ. **vu izdiḥām bol-** Karışıklık ve izdiham olmak. 353b/5

[= 19]

gavgāyī Far. Bir karışıklık, bir gürültü.

ğ.tüş- 255b/8, 265b/13

[= 2]

gāyat Ar. 1. Gayet, çok, son derece.

ğ. (**günler gāyat kıskalıkça**) 194a/10

ğ. (**günler gāyat kıskalıkta**) 194a/10

ğ. **édi** (**ba-cıdd u gāyat**) 360b/12

2. Nihayet, son.

ğ. (**né gāyat Nihayetsiz, sonsuz.**) 195b/5

ğ.-ı **şabkaça** Gecenin sonuna kadar. 237b/6

[= 5]

gāyataş Far. Gayetle, son derece, çok.

ğ. 177b/5, 280b/9, 285b/6, 287a/2, 335a/14

[= 5]

gaybat Ar. Birini arkadan çekiştirme, aleyte bulunma, dedikodu etme.

ğ. **kıl-** 144b/4

ğ.+lar 201b/10

[= 2]

gayn Ar. Çağatay alfabesinin yirmi ikinci harfi.

ğ. 133a/11

[= 1]

Ġayn Kâbil vilâyetinde, Nicrav derele-
rinden olan Piçgan deresinde kain
bir köyün adı.

Ġ. kēnti 162a/3

[= 1]

Ġayr Ar. Önüne geldiği kelimenin an-
lamını olumsuzlaştırır.

Ġ.-1 'Arab Arap olmayan. 129a/3

Ġ.-1 dīvān Divan dışı, divan hari-
ci. 163b/12

Ġ.-1 Hindistān Hindistan dışı,
Hindistan harici. 129a/3

Ġ.-1 Hindūstān 129a/3

Ġ.-1 ménīñ kaçımında Benim kar-
şımında değil. 158a/9

Ġ.-1 mükerrer Benzersiz, görül-
memiş. 133b/1, 136a/2, 142a/12,
173b/1, 180b/1, 279b/9

Ġ.-1 nōker Nöker olmayan.
254a/13

Ġ.-1 sīpāhī Sipahi olmayan.
312a/14

[= 13]

Ġayrihā Ar. Başkaları, diğerleri.

Ġ. (ve Ġayrihā) 292a/7

[= 1]

Ġayrihi Ar. Başkaları, diğerleri.

Ġ. (ve Ġayrihi) 292b/4, 297a/3

[= 2]

Ġazā Ar. Gaza, din uğrunda yapılan
savaş.

Ġ. 309a/11, 331b/10

Ġ.+sīda 309b/8

[= 3]

Ġazāb Ar. Kızgınlık, öfke, hiddet.

Ġ. bile (sīyāsāt u Ġazāb)
239a/11

[= 1]

Ġazal Ar. Gazel; İslâmiyetten sonraki
Türk edebiyatında en çok kulla-
nılmış nazım şekli.

Ġ.+dīn özge 179b/6

Ġ.+īda 179b/8

Ġ.+ımnı 179b/5

Ġ.+lar 248b/4

Ġ.+ları 181a/6, 181a/14

Ġ.+nı 202a/14

Ġ.+nı ayt- 150a/10, 181a/4

[= 9]

Ġazal-gūy Far. Gazel tarzında şiir
söyleyen ve yazan.

Ġ.+dur 181a/13

[= 1]

Ġazalıyyāt < Ar. *Ġazaliyyāt* Gazel-
ler, gazel tarzında olan şiirler.

Ġ. dīvānı 170b/12

Ġ.+ını 179b/6

Ġ.+ınıñ (aş'ār u Ġazalıyyāt)
176b/5

[= 3]

Ġazāt Ar. Gaza, din uğrunda yapılan
savaş.

Ġ.+ıdın burunraq 326b/13

[= 1]

Ġāzī Ar. Düşmanla savaşan müslüman
(kimse).

Ġ. 314b/14

Ġ. bol- 325a/1

[= 1]

Ġāzī I Bâbur, Rana Sanga'yı yendik-
ten sonra yazdırdığı *fetihname-*
*si'*nde isminin sonuna Gazi lâka-
bını ekletmiştir.

Ġ. 324b/12

[= 1]

Ġāzī II Rana Sanga ile yapılan savaşta
kullanılan bir topa Bâbur'un ver-
diği ad.

Ġ.+Ġa 337a/5

Ġ. kazanı 337a/3

[= 2]

Ġāzī Han Devlet Han Ludî'nin oğlu;
Afgan beylerinden.

Ġ. 225a/1, 254a/7, 255a/7, 256a/5,
256a/13, 257b/4, 257b/5,

258a/1, 258b/1, 259a/10,
259b/11, 260b/5

Ġ. bile 256a/10

Ġ. édi 258a/6

Ġ.+Ġa 256a/5

Ġ.+nı 256a/4, 259a/7, 259b/6

Ġ.+nıñ 225a/9, 259b/3, 260b/4,
260b/10

Ġ.+nıñ üstige ilĠar ayır-
261a/1

[= 23]

Ġāzīpūr Hindistan'ın kuzeyinde, Ut-
tar Pradesh eyaletinde, Varanasi'
nin (bk. Banāras) kuzeydoğu-
sunda, Ganj ırmağının kıyısında
bulunan il. İlk çağlarda adı
Gadhipur iken 1330'da Gazi Me-
lik'in adından dolayı Gazipur
şeklini aldığı sanılmaktadır.

Ġ. 282a/6

Ġ.+dın 296b/11, 307b/2, 365a/11

Ġ.+Ġa 307b/1, 377a/11

[= 6]

Gaznî 1. Afganistan'ın güneydoğusunda, Denizden 2.225 m yükseklikteki bir yaylada, Gazne ırmağı kıyısında, etrafı bu gün de surlarla çevrili il merkezi şehir. Gazne 13. yüzyılda inşa edilmiş 46 m yüksekliğinde duvarları olan bir hisar şehirdir. Kâbil'e 130 km uzaklıktadır. Kâbil'e giden yol üzerinde bulunan Ravza-i Sultan köyünde eski Gazne'ye ait yıkıntılar vardır. Bu eski şehirde Gazneli Sultan Mahmud'un türbesi - Bâbur bu yüzden buraya Ravza denildiğini ifade etmektedir - 43 m yüksekliğindeki iki burç ve bazı tarihî yapılar bulunmaktadır. (Metinde, Gazne'yi bazılarının **vilâyat**, bazılarının **tümen** olarak kabul ettiği, buraya **Zâbul** da dendiği, **Zâbulistan**'ın bu vilâyetten ibaret olduğu, hatta bazılarının **Kandahâr**'ı da **Zâbulistan**'a dahil ettikleri ifade edilmektedir.)

2. Gazne şehrinin kıyısında yer aldığı ırmağın adı. Luhugar'ın kuzeyinden geçerek Kâbil ırmağına ulaşır.

3. Gazne'nin batı tarafındaki dağlara verilen ad. (Metinde, bu dağlarda Hazara ve Nekderîlerin oturdukları ifade edilmektedir.)

G. 128a/2, 129b/7, 131a/12, 138a/4, 139a/10, 144b/10, 145a/2, 149b/8, 187b/13, 225a/3, 270b/2, 295b/10, 296a/6

G. çağıruları 260a/6

G.+da 138a/11, 139a/5, 139a/7, 139a/9, 207b/1, 295b/9

G.+dadur 138a/11

G.+dın 137b/9, 138b/9, 139a/3, 139a/13, 162a/1, 162b/4, 234b/6, 252a/9

G. êkendür 137b/5

G. eli 141b/10

G.+ğa 138a/13, 145a/5, 153b/10, 162a/13, 192b/1, 215a/1, 234a/2

G.+ğaça 152b/13

G.+nı 138a/11, 144a/12, 162b/8, 192a/14, 192a/14, 215a/11

G.+nıñ 137b/12, 138a/6, 138a/8, 138a/9, 138a/13, 139a/3,

139a/12, 142a/2, 142a/2, 311a/14, 360a/5

G. rûdı 153a/6

G. suyu 138b/9

G. şahrı 138b/14

G. tağları 131b/1

G. üzümü 137b/13

G. vilâyatı 137b/3, 202b/2

[= 63]

Gaznîn y.a. (Metinde, bazı kitapların Gazne şehrini **Gaznîn** olarak yazdıkları ifade edilmektedir.) bk. **Gaznî**

G. 137b/5

[= 1]

Gâzur-gâh Herat'ta bir yer adı.

G. 191a/6

G.+nıñ hıyâbânı 191a/8

[= 2]

ğazv Ar. Din uğruna savaşma, vuruşma

ğ.+dın soñra 300b/8

ğ.+ıda 168b/9, 309b/8

ğ.+ıdın 329a/14

ğ.+ıdın burunraq 367b/13

ğ.+ıdın soñ 300b/7, 355a/2

ğ. ile (nıyyat-ı ğazv) 312a/6

[= 8]

Geberî Geberce. (Metinde, Kâbil vilâyetinde konuşulan dillerden biri olduğu belirtilmektedir.)

G. 131b/5

[= 1]

Gebrek Kâbil'in kuzeydoğusunda, Kafiristan adındaki dağlık bölgede bulunan bir yerin adı.

G. 131b/3

[= 1]

geç Far. Kireç. krş. **geç**

g. ü sârûc Kireç ve alçı. 137a/5

[= 1]

geç Far. Kireç. krş. **geç**

g. bile 340b/5

[= 1]

gêçe Gece, geceleyin.

g. 142b/10, 148b/12, 161b/8,

203a/9, 219a/1, 230a/2, 249a/12,

250b/10, 253b/2, 259a/12,

259b/2, 289b/12, 337b/5,

338b/8, 344a/14, 378a/11

g. (bir gêçe) 188b/6, 214b/5

g. (bir gêçe gündüz) 149a/5, 289a/1, 289b/14

- g. (bu g ce) 152a/13, 246b/6, 265b/13, 380a/10
g. (her g ce) 148b/12
g. (her g ce g nd zde) 157b/13
g. (her g ce ve g nd z) 288b/13
g. (ol g ce) 188b/5, 244b/11, 246b/1, 326b/13, 327b/4
g. (oşal g ce) 339a/9, 346b/2
g. (oşbu g ce) 340a/12
g. (oşol g ce) 194b/8, 195a/6, 339a/9
g. (yarım g ce) 146b/1, 231b/6, 235b/5, 338b/8
g. bile 203a/8, 265b/4
g.+ ce (yarım g ce) 205b/7
g.+de 227b/4
g.+de (karanĐu g cede) 256b/7
g.+de (yarım g cede) 246a/7
g.+din t rt geri k l- 358a/5
g.+ge yavuğ (yarım g ce) 373a/4
g.+g ce (yarım g ce) 205b/7
g. gerileri 289b/7
g. g nd z 200a/11, 290a/2, 290a/4, 354a/3, 379b/4
g. g nd zde paha t ken- 289b/4
g. g nd zni altmış k smat k l- 289a/2
g. g nd zni y girme t rt k smat k l- 288b/12
g.+ler 129b/13, 289b/5, 290b/14
g.+ler k rek 142b/6
g.+lerde 142b/6, 142b/8
g.+ni t rt ve g nd zni t rt k smat k l- 289a/3
g.+niŐ avvalĐi paha r dın altı geri bol- 370a/4
g.+niŐ avvalĐi paha r dın  c geri kağ-) 289b/8
g.+niŐ avvalĐi p sıdın beş geri bol- 353b/11
g.+niŐ bir paha r  k la 256b/10
g.+niŐ bir p sı 222b/13
g.+niŐ bir p sıda 380a/14
g.+niŐ iki p sıda 380b/2
g.+niŐ t rt paha r nı t ket-) 289b/3
g.+niŐ  c p sı 371b/12
g.+niŐ  c  nc   paha r dın t rt geri kağ- 289b/10
g.+niŐ. c paha r  bola yavuş-) 257b/11

- g. ok (oşbu g ce) 304b/11, 371a/14
g. paha r dın başla- 289b/3
g.+si 215a/14, 233b/14, 235a/8, 235b/7, 238a/13, 244a/12, 252b/3, 259b/6, 267b/12, 302a/10, 330a/14, 344b/4, 346a/8, 355a/5, 356a/6, 361a/6, 371a/14, 379b/10, 380a/7, 380b/9
g.+si (-gen g cesi) 372a/4
g.+si (biŐt u haftam g cesi) 378b/1
g.+si (ol g cesi) 212a/2, 312a/14
g.+sige 310a/8
g. t n kağ- B  t  n gece yolculuk yapmak. 125a/10
g. ve g nd z 174a/9
[= 109]
Ged y k.a. bk. **Ged y Tağayı**
G. 227a/9, 227a/12, 227b/2, 228b/7
[= 4]
Ged y Bahcat Kasım Bey'in k z kardeşinin oğlu.
G. 245b/7
[= 1]
Ged y Bil l Őıban  Han korkusundan Herat'tan kaÇıp, Sultan H  seyin Baykara'nın oğullarından  nce İbn H  seyin Mirza, daha sonra da Eb  lmuhsin Mirza'nın yanında kalanlardan. Bunlar her iki mirzanın yanında fazla kalamayarak B bur'un hizmetine girmiŐlerdir.
G. 207b/1
[= 1]
Ged y Tağayı B bur'un meclislerinde bulunanlardan biri.
G. 219b/4, 229a/8, 236b/6, 238b/14, 244a/7, 245b/8
[= 6]
Ged y  k.a. bk. **Ged y Tağayı**
G. 227a/9, 227a/12
[= 2]
Ged y  Tağayı k.a. bk. **Ged y Tağayı**
G. 219b/4, 229a/8, 236b/6, 244a/7
[= 4]
ged ylĐ Dilencilik.
g. k l- 250b/7
[= 1]

gedäylik Dilencilik.

g. kıl- 250b/7

[= 1]

gedhel bk. **cäsün**

g. 287b/3

[= 1]

Geger I veya **Gagar** Bu günkü adı Ghaggar, Himaçal Pradesh eyaletindeki Sivalik sıra dağlarından doğarak Haryana eyaletinde güneybatıya doğru 320 km kadar aktıktan sonra, Büyük Hint Çölü'nde kaybolan ırmağın adı. Ghaggar ırmağının akışı muson yağmurlarına bağlıdır.

G. suyu 261b/12, 262a/3, 262a/4

[= 3]

Geger II Gagar veya **Kakar** da olabilir; bu günkü adı Ghaghara; Nepal dilinde Kauriala. Ganj ırmağının sol kıyısındaki başlıca kollardan biri; Tibet Himalayalarından doğarak, güneydoğuya doğru Nepal yönünde akar; Sivalik tepelerinin güney doğrultusunda iki kola ayrılan ırmak, Hindistan sınırının aşağısında tekrar birleşerek, Hindistan'ın Uttar Pradesh ve Bihar eyaletlerinden geçer ve Çupra'nın aşağısında Ganj ile birleşir.

G. 273a/6, 338a/14

G.+dın 376a/12

G. suyu 338b/14

[= 4]

geh I Far. 1. Çabuk.

g. 202b/9

geh II Far. (Karşılaştırma edatı) Bazan. krş. **gāh**

g. (geh...geh) 228b/10

[= 2]

gelāhrī Hint. *Sciuridae* familyasından bir sincap türü. Beveridge'e göre, *Vandeleuria oleracea*; King'e göre, *Sciurus palmarum*. (Metinde, daima ağaçlarda yaşayan, ağaçların üzerinde büyük bir çeviklikle aşağı yukarı koşan bir sıçan türü olduğu belirtilmektedir.)

g. 277a/9

[= 1]

gele bk. **keke**

g. 282a/10

[= 1]

gele balık bk. **keke balık**

g.+dur 282a/8

[= 1]

gelle Far. Çiftlik hayvanları sürüsü.

g. 148b/7, 149a/12

g. (yüklük gelle) 149a/14

g.+lerini 221b/6

g.+ni 260b/9

g. vü rama 147b/14

[= 6]

gelle kara Çiftlik hayvanları sürüsü.

Kır. *kara* "Sığır".

g. 151b/1, 220a/3

g.+ları 223b/10

g.+larığa 149a/7, 224a/1

g.+sığa 237b/9

[= 6]

Gembir Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde Agra ila Dolpur üzerinde bir ırmağın adı.

G. suyu 339a/11

[= 1]

gende Far. Çürük.

g. bol- 284a/9

[= 1]

Gendek Bu günkü adı Gandak; Nepal Himalayaları'ndan doğan Kali Gandak ve Trisuli ırmaklarının birleşmesiyle oluşur; güneybatı yönünde akarak, Hindistan'a girdikten sonra, Uttar Pradesh-Bihar eyalet sınırında, güneydoğuya döner ve Patna'nın karşısında bulunan Ganj ırmağı ile birleşir.

G. 273a/6

[= 1]

Gendemek Afganistan'da Kâbil yakınlarında bir yerin adı.

G.+ke 245b/5, 251b/13

G.+niñ 233a/13

[= 3]

Geng Hintçedeki adı Ganga; Ganj ırmağı; Hindu dinine inananlarca kutsal sayılan büyük ırmak. Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinin Uttarakhand bölgesinde bulunan beş kaynaktan doğar. Harvard' da ovalık kesime girerek, Allahâbad yakınlarında Yamuna (bk. **Cün**) ırmağı ile birleştikten sonra, güneydoğuya doğru akar ve kuzeyden gelen Ramganga (bk. **Rahab**), Gomati (bk. **Gumti**)

ve Ghaghara (bk. **Geger** II) ile birleşir. Bihar eyaletini geçtikten sonra ise yine kuzeyden gelen Gandak (bk. **Gendek**), Burhi ve Kosi ırmaklarının sularını toplar, ayrıca bu bölgede güneyden gelen Son ırmağı ile de birleşir. Buradan tekrar güneydoğuya doğru kıvrılarak Bangladeş topraklarından Bengal körfezine dökülür.

G. 273a/5, 336a/14, 370a/8

G. bile 365b/12

G. daryası 273a/6, 273a/9, 307b/1, 329a/10, 331a/7, 350a/12, 352b/7, 363b/12, 363b/12, 371a/3, 371a/6, 379a/4, 379a/5, 379a/8

G.+dın 299a/7, 336a/12, 371b/1, 377b/14

G.+ge 363a/6

G.+ni 307b/7

G.+niñ 294a/11, 336a/12, 350b/4, 362b/3, 362b/4, 365b/14, 368b/10, 371a/7

G. ok 273a/7

G. suyu 278b/10, 355b/3, 363b/12, 366b/5, 368a/9, 370a/11, 379a/12

G. yakası 362a/14, 362b/12, 363a/5, 364a/5

[= 44]

ger Far. (Cümle başı edatı) Eğer. (Nazımda kullanılmıştır.)

g. 237a/2, 238a/1, 253a/9, 296a/5, 355a/12

[= 5]

gerçi Far. (Cümle başı edatı) Gerçi, her ne kadar, ise de. (Nazımda kullanılmıştır.)

g. 330a/3

[= 1]

gerd Far. Toz, toprak.

g. 300a/10

g.+idın 300a/9

g.+ler 157b/6

g. ü ğubār Toz toprak. 364b/2

g. ü ħāk Toz toprak. 291b/2, 291b/4

[= 6]

gerdene Far. Dağın boynu.

g.+ni 147a/9

[= 1]

Gerdiz Gerdez; Afganistan'da Kâbil'in güneydoğusunda, Cölge-yi Cenubî ırmağının yakınında, Paktia ilinin merkezi olan şehir. (Metinde, Zurmat tümeninin [bk. **tümen**] merkezi olan müstahkem bir kaledir.)

G. 139b/1, 145a/1, 238a/10, 239b/10, 295b/10

G.+dür 139a/14

G. korganı 139a/14

G.+niñ 238b/2, 238b/4

G. sarı başlık 238b/1

[= 10]

gerdleş- Toz çıkarmak.

g.-ip 127a/13

[= 1]

geri Hint. Hindistan'da bir gece ve gündüzün - 24 saatin - altmışta birine eşit zaman parçası; 24 dakika. bk. **cām-ı sâ'at**, **pahar**, **pal**

g. (bir geri) 123b/9, 289a/3

g. (bir pās beş geri bolup édi) 376b/2

g. (geçédin dört geri ħal-) 358a/6

g. (geçeniñ avvalğı paharídın altı geri bol-) 370a/4

g. (geçeniñ avvalğı paharídın üç geri ħaq-) 289b/8

g. (geçeniñ avvalğı pāsıdın beş geri bol-) 353b/11

g. (geçeniñ üçünçü paharídın dört geri ħaq-) 289b/10

g. (gündin iki geri ħalıp édi) 365a/6

g. (güni avvalğı paharğa bir geri ħal-) 354a/4

g. (iki geri) 123b/10

g. (neçe geri) 289b/13

g. (dört geri) 289b/12

g. (üç geri) 289b/5, 289b/10

g.+de (altı geride) 356b/2

g.+de (bir geride) 289a/10

g.+de (bir iki geride) 272a/6

g.+de (bir pahar dört geride) 363b/12

g.+de (bir pahar ve bir geride) 353b/10

g.+de (her geride) 289a/10

g.+de (iki üç geri) 269a/6

g.+de (iki üç geride) 335a/5

- g.+de** (üç paharda altı geride) 356a/6
g.+dın keyin (üç geri) 357a/12
g.+dın soñ (bir iki geri) 124a/7, 233a/14
g.+dın soñ (iki geri) 376b/8
g.+dın soñ (üç geri) 356b/13
g.+dın soñ (üç päs ve bir geri) 380a/8
g.+ge yavuk (bir geri) 265b/13
g.+lerini (bulutluk gündüz gerilerini kaç-) 289b/7
g.+lerini (géçe gerileri) 289b/7
g.+ni (her gerini altmış bol-) 289b/14
g.+niñ (tört geri) 289b/5
 [= 35]
geriyäl Hint. Tabak büyüklüğünde ve iki parmak kalınlığında yassı pirinç levha olup, **geriyali**'lerce her **geri**'de (24 dakika) bir defa vurulmak suretiyle, tıpkı bir saat gibi, zamanı belirlemekte kullanılır. bk. **cām-ı sä'at**
g. 289a/8, 289b/13
g.+ğa 289a/12, 289a/13
g.+nı 289a/9
 [= 5]
geriyäli Hint. Hindistan'da **geriyäl** aletini kullanan kişilere verilen ad. krş. **päsbän**
g. 289a/7
g.+lar 289a/10, 289b/4
 [= 3]
germ Far. Sıcak.
g. 330a/1
g. bol- Kızıışmak, hareketlenmek. (İçki meclisi için) 190a/9
 [= 2]
Germ-çaşma Kâbil civarında Kuş Künbed ile Hayber geçidi arasında bulunan bir yerin adı.
G. 252b/1
G.+ğa 145b/8, 252b/2
G.+niñ 243a/11
 [= 4]
germ-hünluk Sarhoşluğun tesiri ile yapılan ve hoş gitmeyen can sıkıcı davranışlar, taşkınlık.
g.+lar kıl- 190a/11
 [= 1]
germ-şuñbat Eğlenceli, hareketli geçen içki meclisi.
g. édi 190a/12
 [= 1]
germsil < Far. *germsir* Sıcak iklim. krş. **germsir**
g. 132a/3
g. ü sardsil 129a/12
 [= 2]
germsili < Far. *germsir* Sıcak iklim. krş. **germsiri**
g. 129b/1, 129b/4
 [= 2]
germsir Far. Sıcak iklim. krş. **germsil**
g. 132a/3, 139b/13, 145a/12
g.+ler 272a/13
g. u sardsir 129a/12
g. vilâyatlar Afganistan'ın güneyindeki vilâyetler. 279a/6
 [= 6]
germsiri Far. Sıcak iklim. krş. **germsili**
g. 129b/1, 129b/4
g. meyveler 133b/3
 [= 3]
geryäl Hint. Bu günkü adı gavyal; *Gavialidae* familyasının tek türü olan uzun çeneli timsah. Hindistan'ın kuzeyindeki ırmaklarda yaşayan gavyal, keskin dişlerle donatılmış çok ince ve uzun çeneleriyle diğer türlerden ayrılır. Genellikle 4-5 m olan bu sürüngen, balıklarla beslenir. İnsanlara saldırmadığı, ancak ölüm törenlerinde Ganj ırmağına atılan insan leşlerini yediği bilinmektedir. zool. *Gavialis gangeticus*. (Metinde, insana saldırdığı belirtilmektedir.)
g. 367b/10
g.+dur 282a/4
g.+ni 282a/7
g.+niñ 367b/10
 [= 4]
Geryü y.a. bk. **Kernüd**
G. 128a/4
 [= 1]
geşt-gâh Far. Gezinti yeri.
g.+ıdur 128b/6
 [= 1]
gez Far. Ok.
g. 142b/1
g. (bir gez atımı) 135a/9, 142a/12, 357a/5
g.+ni 142a/13

- g.+ni at-** 142b/4
[= 6]
- gezek** Far. Meze.
g.+ler 187a/9
[= 1]
- gıçek** < Far. *gıçek* Bir çeşit telli saz. Beviridge, *guitar*; Arat, *gitar*; Steingass, *a kind of lute, guitar, violin.*
g. 182a/8
g.+de 182a/7, 182a/9
g.+ke 182a/3
g.+ni 182a/3, 182a/5, 182a/9
g.+niñ 285b/5
[= 8]
- Gilci** Afgan kabilelerinden birin adı.
G. 203a/12, 203b/2, 207b/11
G.+ni 207b/8, 203a/4
G.+niñ 203b/2
[= 2]
- Gılçı** bk. **Gılci**
G.+ni 203a/4
[= 4]
- gird** Far. *gird* Etraf, çevre, bir şeyin yakını, dolayı. krş. *gird²*
g.+ığa 148b/11
[= 1]
- gırdak** Daha yuvarlak, daha değirmi.
g. 283b/9
[= 1]
- gırğavul** Moğ. Sülün. zool. *Phasianus colchicus.* krş. *kırğavul, lüça*
g. 239b/5, 245a/1
[= 2]
- gırkıra-** Hırıldamak, kükremek. (Aslan v.s. için) Beveridge, *roar*; Arat, "Kenara doğru çıkmak."; Kır. *kırkıra-* : "Hırıldamak." (E nüshasında, bu kelimenin altında Farsça *gurida* "Haykır-mak, vahşi ses çıkarmak." açıklaması vardır.)
g.-p 232b/4, 232b/6
[= 2]
- gış** < Ar. *gış* Hile, kandırma; kötülük etme, hainlik.
g. (bî-gill u gış) 187a/11
[= 1]
- Ğiyâş** I Bihre ile Sind ırmağı arasında oturan kavimlerden birinin adı.
G. 232a/5
[= 1]
- Ğiyâş** II Bâbur'un içki meclislerine iştirak eden ve maskaralıkları ile tanınan adamlardan birinin adı.
G. 236b/12
[= 1]
- Ğiyâşu'd-dîn Korçı** Bâbur'un mektup ve fermanlarını Purab emirlerine götüren kişi.
G. 354b/8
G.+ni 350b/1, 355b/1
[= 3]
- gidi** Far. Budala, anlayışsız, değersiz.
g. 236b/12
[= 1]
- Gidik** y.a. bk. **Gendemek**
G.+ke 245b/5
[= 1]
- gil-i mahtûm** Far. İlâç olarak kullanılan sarımtırak kurşunî renkte bir çeşit toprak. *Terra lemnia, Terra sigillata.*
g.+ni 306b/11, 306b/11
[= 2]
- gile** Far. Şikâyet, yakınma.
g.+m bar Şikâyetim var, şikâyetçiyim. 349a/8
[= 1]
- gilim** Far. Kilim.
g.+lerni 152a/13, 376b/8
[= 2]
- Gingûta** Daşt ile Dun arasında bulunan bir kalenin adıdır.
G. 257a/14
G. korganı 260b/13, 260b/14
[= 3]
- gini uy** Gîni öküz. Beveridge'e göre, *Ovis ammon* "argalı" olmalıdır. (Metinde, Hindistan hayvanlarından olduğu belirtilmektedir. Eti son derece yumuşak ve lezzetli, büyüklüğü ise Türkistan'daki koçlar kadardır.) krş. **arkargul-ça**
g. 276b/12
[= 1]
- girân-canlılık** Ağır canlılık, tembellik.
g. 348b/9
[= 1]
- gird** Far. 1. Yuvarlak, değirmi.
g. (nân dék gird gird yasa-) 250a/10
g.+dür 284a/3
g. şuffa 137a/11, 235a/12, 235b/2, 235b/3

- g.+tür** 284b/11
2. Etraf, çevre, bir şeyin yakını.
- g.+ı** 278b/10
- g.+ide** 130a/10, 137a/11, 215a/3, 302a/14
- g.+idin** 335b/7, 345b/13
- g. ü göşe** 298b/3
- g. ü navāhi** 147b/8, 223b/10, 232b/14, 299a/10
[= 19]
- gird-ā-gird** Far. Etraf, çevre, çepe-
çevre.
- g.+ı** 128a/10, 128b/3, 132b/5, 139b/7, 144a/5, 224a/6, 332b/11
- g.+ide** 340b/11
- g.+ini** 258a/5
- g.+ini al-** (Düşmanın) etrafını çe-
virmek. 267a/1
- g.+iniñ** 333a/11
- g.+ni** 340b/11
[= 12]
- girev** Far. Rehine.
- g. yosunluk tur-** Rehine olarak
alıkonmak. 256a/6
[= 1]
- girevgān** Far. Rehine.
- g. saħla-** Rehine olarak tutmak.
308a/4
[= 1]
- giribān** Far. Elbise yakası.
- g. (dast u giriban bol-)** 150b/8
[= 1]
- girift** Far. (Kanunu) titreşimli olarak
çalma.
- g. (kānūnda girift kıl-)** 175a/3
[= 1]
- giriftār** Far. Tutulmuş, yakalanmış;
uğramış.
- g. (öz amalığa giriftār bol-)**
160a/2
- g. bol-** Tutulmak, uğramak. (Has-
talık, felâket v.s. için) 175a/6, 199b/8, 306b/9, 347b/13, 354b/5
[= 6]
- givür-** 1. Koymak, dahil etmek, içeri-
ye sokmak.
- g.-mişler** 348b/5
- g.-üp** 265a/7
- g.-ür** 304b/12
- g.-ürler** 138a/2
2. Takdim etmek, sunmak.
- g.-di (saçık givür-)** 241b/7, 351a/4

- g.-diler (saçıklar givür-)**
352a/4
- g.-üp müdür (at givür-)**
173b/12
- g.-ür aşnāsıda (saçık givür-)**
352a/6
3. Bir araç gereç kullanmak.
- g.-üp (kalam givür- Kalem oy-
natmak.)** 206b/4
- g.-üp (tura givür- Kalkan geçir-
mek.)** 217b/5
[= 11]
- giyāh** Far. Ot.
- g.** 283a/1
- g. émes** 287b/3
- g.+lar** 145a/13
[= 3]
- gol** Moğ. Ordunun merkezini oluşturan birlik. bk. **yasal**
- ğ.** 127a/4, 148b/10, 198a/3, 209b/3, 209b/4, 217b/5, 217b/11, 224b/5, 264a/1, 267a/1, 310a/3, 315b/1, 316a/4, 333a/11
- ğ. bile** 210a/10
- ğ.+da** 149a/3, 209b/5, 209b/13, 210a/2
- ğ.+dağı** 315b/4
- ğ.+dın** 218a/5, 262a/13, 263b/8, 266b/10, 337a/11
- ğ.+ğa** 210b/1, 231b/12, 258a/14
- ğ.+ığa** 234a/6, 267a/3
- ğ.+niñ** 127a/7, 217b/6, 217b/10, 238b/4, 266a/6, 266a/8, 266b/12, 266b/13, 266b/14, 334b/3
[= 40]
- gol kişisi** Ordunun merkez askeri.
- ğ.** 216b/14, 218a/5, 230a/6, 337a/14
- ğ. bile** 126b/11
- ğ. birle** 127a/7
- ğ.+dın** 338a/13
[= 7]
- gorgan** Kale, hisar; etrafı surlarla çevrili müstahkem şehir. krş. **qorgan**
- ğ.+ığa** 304b/4
[= 1]
- Gosfand-ıyār** Bengeş eteğinde, Til ile Bennu arasında bulunan yolun adı. (Metinde çoban sürülerinin geçtiği yol olmasından dolayı

- bu adı aldığı belirtilmektedir.)
bk. *liyār*
G. 148a/1
[= 1]
- goşt** Far. Et. krş. **göşt**
g.+ığa (durrâc goştı) 277b/11
[= 1]
- goza** Far. Pamuk kozası.
g.+niñ 284b/6
[= 1]
- Göher-şâd Bégim** Timur neslinin Miranşah kolundan; Sultan Ebu Said Mirza'nın kızı; Bâbur'un halası.
G. 344b/12
G.+niñ 191a/12
[= 2]
- gök** 1. Gök, gök yüzü.
g.+niñ 153a/5
2. Yeşil. (Sebze, ot v.s. için)
g. 285b/7, 285b/8
g. (göpgök) 239b/12
g. havîd 152a/7, 152a/8
3. Gök rengi, mavi.
g. 180a/13, 277b/1
g.+tür 276a/6, 277a/14
[= 10]
- göl** < Far. *gol* Ahmak, budala.
g. 172b/11
g. (télbe ve göl bolma-)
172b/11
[= 2]
- gölâna** < Far. *golâna* Ahmakça, budalaca.
g. 176b/3
g. vu ablahâna 206b/7
[= 2]
- göllük** Ahmaklık, budalalık.
g. ve télbelik 205a/6
[= 1]
- gölrek** Ahmakça, budalaca.
g. ü télberek 205a/2
[= 1]
- göpgök** Yemyeşil. (Çayır için)
g. 239b/12
[= 1]
- gör** < Far. *gor* Mezar, kabir.
g.+iniñ 246a/11
[= 1]
- gör-ğâna** Far. Mezar, türbe.
g.+sı 127a/7
g.+sıdur 130a/9
g.+sığa 380a/12
g.+sınıñ 126b/12, 126b/14
[= 5]
- göristân** < Far. *goristân* Mezarlık.
g.+ğa 198a/8
[= 1]
- göş** < Far. *goş* Kulak; işitme, dinleme.
g. kılmay Kulak asmadan, dinlemeden, önem vermeden. 311b/6
[= 1]
- göşâna** < Far. *goşâna* 1. Köşe, kuytu, تنها, ücra.
g.+dur (ğalvat u göşâna)
128a/14
2. Bölüm, yer, yan.
g.+dur 135a/2
[= 1]
- göşe** < Far. *goşa* 1. Köşe, kuytu, ücra.
g.+de 300a/8
g.+dın (gird ü göşe) 298b/3
g. vü kenâr 200a/3, 213a/7
2. Yer, konum, durum. (Şiir v.s. için)
g.+de (bu göşede ayt-) 252b/9
[= 5]
- göş-mâl** < Far. *goş-mâl* Kulak bükme, yola getirme; cezalandırma, ders verme.
g.-ı balıg İyice kulağını bükme, ders verme. 229b/12
[= 1]
- göş-mâli** Far. Kulak bükme, yola getirme, cezalandırma, ders verme.
g. bér- Ders vermek, yola getirmek, kulağını bükme. 244b/6
[= 1]
- göşt** < Far. *goşt* 1. Et. krş. **goşt**
g.+ı 276b/13, 277b/10, 280a/3, 280a/6, 281a/2, 281a/4, 282a/10
g.+idin 160b/4
g.+ni 280a/13
g.+ni (kaç göşt) 306a/5
g.+tin (kaç göşt) 306a/4
2. Meyvenin çekirdekle deri arasındaki bölümü.
g.+ı 284a/4
[= 12]
- göyâ** < Far. *goyâ* Güya, sanki.
g. 196a/10
g. kim 284a/6, 285b/14
[= 3]
- göz** Göz.
g. 330b/13, 372a/1
g. (baş göz kıl-) 296b/7

- g.+din uyku uç-** Herhangi bir sebeple uyuyamamak. 331b/2
- g.+ge** 140b/12
- g.+ge ılmay** Göz önünde bulundurmadan, dikkate almadan, aldırmadan, bakmadan. 218a/2, 235b/12, 326a/6, 347b/7
- g.+ge körüngü dék néme** Belirtilmeye değer, dişe dokunur, önemli şey. 125a/4
- g.+i** 166b/7, 168a/14
- g.+i bile (haridârlık gözi bile kör-)** 252a/4
- g.+ige** 158b/1
- g.+iniñ** 279a/9
- g.+iniñ alida** 123b/12
- g. kâr kılgunça** Gözün görebildiği kadar. 232b/2
- g.+leri** 219a/13, 281a/9
- g.+leriniñ** 278b/9
- g.+ni** 290a/1, 290a/2
- g. tut-** Beklemek. 198b/7
- g. tutul-** 1. Beklenmek. 122a/13
2. Beklenmek, umulmak. 259b/5
- g.+üm** 157a/11
[= 26]
- göz bağı** Göz bebeği (?). Beveridge, *eye-bewitched*; Arat, "göz bebeği".
- g. yosunluk** 368b/1
[= 1]
- gözlük** Gözlü, herhangi bir biçimde gözü olan.
- g. (kıyık gözlük)** 164a/10
[= 1]
- gü** Far. Söyleme.
- g. (guft u gü kııl-)** 178a/2, 227b/12
- g. (guft u gü kıılma-)** 227b/8
- g.+lar (guft u gülar kııl-)** 247a/3
[= 4]
- gubâr** Ar. Toz.
- g. (gerd ü gubâr)** 364b/2
[= 1]
- guft u gü** Far. Söz söyleme, konuşma, karşılıklı konuşma.
- g. kııl-** 178a/2, 227b/12
- g. kıılma-** 227b/8
- g.+lar kııl-** 247a/3
[= 4]
- gul** Far. Çiçek. krş. gül
- g.+ıga (şaftâlû gulı)** 287b/11
[= 1]
- Ġulâm 'Alî** Nizameddin Ali Barlas'ın (Halife) adamı.
Ġ. 375b/8
[= 1]
- Ġulâm Şâdi** Sultan Hüseyin Baykara'nın bestekârlarından.
Ġ. édi 182b/4
Ġ.+niñ 190a/1
[= 2]
- ġuluv** Ar. Taşkınlık, izdiham, yığılma.
g. édi 186a/4
g. kııl- 259b/1
[= 2]
- ġuma** < Moğ. *ġuma* Odalık, cariye.
ġ. 169b/12
ġ.+lardın 169b/6, 169b/12
[= 3]
- Ġūmal** 1. Gumal ırmağı; Afganistan'ın Humbur Hule sıra dağlarındaki Sarvandi yakınlarında doğup, Pakistan'a girerken Domandi yakınlarında Gundar ırmağıyla birleşir. Daha sonra Vana Toi ve Zhob ırmaklarıyla birleşen Gumal ırmağı, Dera İsmail Han'ın hemen güneyinde İndus (Sind) ırmağına katılır. Uzunluğu 240 km'dir.
2. Gumal geçidi; Pakistan'ın Kuzeybatı Sınır Eyaleti'ne bağlı Güney Veziristan'da, Gumal ırmağı vadisini izleyen yol. Hayber ve Bolan geçitleri arasında kalan en önemli geçittir. Afganistan'ın doğusundaki Gazne'yi Domandi ve Kot Murtaza üzerinden Pakistan'daki Tank ile Dera İsmail Han'a bağlar.
Ġ. rûdı 149b/9, 149b/11, 150a/7, 150a/8, 150a/13
Ġ. suyu 149b/8
Ġ. yolu 149b/10, 149b/12
[= 8]
- Ġūmtî** Gomati olarak da bilinir; Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinin kuzeyinde Philibhit'in 51 km kadar doğusundan doğar, Saidpur yakınında Ganj ırmağına dökülür.
G. 273a/6
[= 1]
- ġunça** Far. Konca, tomurcuk, henüz açılmamış çiçek.

- ğ. 287b/4
 ğ. **dék** 288a/4
 ğ.+**nîñ** 283a/6
 ğ.+**sı** 283a/3, 283a/3
 ğ.+**sı** **dék** 202a/14
 ğ.+**sığa** 284b/6
 ğ.+**sınıñ** 283a/4
 [= 8]
gunçaçı Cariye.
 ğ. 169b/12
 ğ.+**dın** 168b/6
 ğ. **édi** 167b/9
 ğ.+**sı** **édi** 166a/14, 169a/9
 ğ.+**sıdın** (**Özbek gunçaçısıdın bol-**) 167a/9
 [= 6]
gunçaçılık Cariyelik.
 ğ. **martabası** 169a/11
 [= 1]
gūnyā Far. < Yun. *gonia* Sıra, düzen.
 ğ. (**raca vu gūnyā**) 290b/4
 [= 1]
gūnyalık Düzenli.
 ğ. 137a/6
 [= 1]
Gūr Afganistan'ın orta batı kesiminde, Hilmend vadisi, Harirud vadisi ve Bamyān arasında bulunan dağlık bölge. Dağlık toprakları Ferah ırmağı ile Harirud ve Murgab ırmaklarınca akaçlanır. Bu gün aynı yerde ve aynı isimde merkezi Çağçaran olan bir vilâyet bulunmaktadır. Vilâyet, kuzeyde Faryāb ve Cuzcan, doğuda Bamyān, güneyde Oruzgan, Hilmend ve Ferah, batıda Badgisat ve Herat vilâyetleriyle çevrilidir.
 Ğ. 128a/4, 141a/10
 Ğ.+**nı** 172a/13
 Ğ. **sarı** 135b/7
 [= 2]
Gūr y.a. bk. **Gūzar**
 Ğ.+**ğa** 208b/2
 [= 1]
gūra Far. Ham, yenecek kadar olgun olmayan. (Meyve için)
 ğ.+**sığa** 284b/3
 ğ.+**sınıñ** 282b/7
 [= 2]
Gūr-band Kâbil'in kuzeybatısında, Hindukuş dağlarının güneyinde, birkaç köyden ibaret bulunan

- dağlık bir tümen (bk. **tümen**). Metinde **Gūr** tarafına giden bir geçidi olduğundan dolayı **Gūr-band** denildiği belirtilmektedir.
 Ğ. 125a/5, 135b/8, 183b/1
 Ğ.+**tadur** 130b/6
 Ğ. **tağları** 135b/9
 Ğ. **tengisi** 136a/5, 197a/12, 197b/4
 Ğ. **tümeni** 135b/6
 [= 9]
Gūri Afganistan'ın kuzeybatısında, Belh'in güneyinde bir kalenin adı.
 Ğ. 124b/11, 184a/14, 242a/12
 Ğ. **kal'ası** 308b/4
 Ğ. **korğanı** 308b/5
 [= 5]
Gūri Barlas Bâbur'un komutanlarından. (ö. 1513)
 Ğ. 209b/11
 Ğ.+**nîñ** 211a/2
 [= 2]
gurra Ar. 1. Parlaklık.
 ğ. **bol-** (Bir şeyin etkisine) kapılmak, tutulmak, bağlanmak. 205b/3
 2. Arabî ayın ilk günü.
 ğ.+**sıda** 216b/4, 226b/8, 233b/10, 236a/11, 246a/11, 248b/1, 248b/8, 251b/3, 254a/11, 326b/11, 331a/3, 361a/4, 363b/12, 367a/5, 380b/12
 [= 15]
gurūr Ar. Gurur, şeref, övünme, iftihar.
 ğ.+**ıdın** 170b/9
 [= 1]
gusl Ar. Gusül, boy aptesi; İslâm dininin gerekli gördüğü durumlarda ve biçimde yıkanma.
 ğ. **aşnāsıda** 374b/3
 ğ. **bile** (**tarāvihni gusl bile ötel-**) 330a/5
 ğ.+**dın** 150a/6
 ğ.+**ığa** ('id guslı) 150a/2
 ğ. **kıl-** 251a/2, 251a/3, 338a/9, 358b/5, 361b/5, 369b/9
 ğ. **u tahārat** 208a/14
 [= 11]
Gūy y.a. bk. **Gūmti**
 Ğ. **suyı** 338a/9, 338a/9, 364b/13, 364b/14, 378b/7, 379a/3
 [= 6]

güyanda Far. Şarkı söyleyen.

g.+lar 343b/14

[= 1]

Gücerât Hindistan yarımadasının batısında yer alan bir eyalet. Bilinen tarihi M.Ö. 250'de başlar; adı ise 9. yüzyılda bölgeye hakim olan Gurceratlardan gelir. Bâbur'un Hindistan seferi sırasında bir devlet olup, başında Sultan Muzaffer Şah bulunmakta idi. 1535 yılında Humayun tarafından fethedilmiştir.

G.+nı 254b/5

G. sarı 301b/13

G.+ta 270b/14, 282b/14, 301b/10, 302a/1

G. vılâyatı 271a/3

[= 7]

Gücür Nilâb ile Bihre dağları arasında ve Keşmir dağları civarında oturan kabilelerden birin adı.

G. 228a/8, 230a/2, 255b/4

G.+larnı 223a/2

G.+nı 230b/11

[= 5]

Gücür Han Bâbur'un komutanlarından.

G. 355b/9

[= 1]

Gücür bk. Gücür

G.+nı 159b/13

[= 1]

Güçür bk. Gücür

G. 255b/4

[= 1]

gül < Far. *gul* 1. Gül; gülgiller familyasının *Rosa* cinsinden ağacı bir bitki türü ve onun çiçeği.

g. (kıızıl gül) 136a/3, 287b/3, 287b/4

g. bergi 287b/5

g.+çe (kıızıl gül) 287b/4

g.+niñ 202a/14

g. ü nastaran 300a/8

2. Çiçek.

g. 232b/2, 287b/6, 287b/6, 287b/7, 287b/12, 360a/12

g. (argavâni gül) 232b/2

g. (sarık gül) 232b/1

g. dék 287b/13

g.+dür 287b/6

g.+i 283a/5, 369b/4

g.+i (kenir güli) 287b/12

g.+i (argavân güli) 137a/6

g.-i bādām topçaq Badem çiçeği renginde bir cins at. 225b/13

g.-i şaftälü dék bol- 341b/2

g.+içe (şaftälü güliçe bol-) 287b/11

g.+idin 283b/1, 287b/4

g.+ini 283b/1

g.+iniñ 287b/11, 288a/3

g.+iniñ avvalı Çiçeğinin tazesi. 283b/3

g.+i vaz'lık (şaftälü güli) 287b/11

g. kıl- Çiçek açmak. 143a/6

g.+ler 283a/5, 287b/2, 342b/2

g.+ler (argavâni gül) 232a/9

g.+ler (sarık gül) 232a/9

g.+ler bile 202a/13

g.+ler tik- 341b/1

g.+leri 283a/6

g.+leri (kenir gülleri) 327b/2

g.+niñ 287b/6, 287b/6, 288a/6

3. Tavus kuşunun arkasındaki örtü tüylerinde bulunan benekler.

g.+ler 277b/3

g.+lerdür 277b/2

g.+leri 277b/2

g.+lük par Benekli, güllü tüy. 277b/4

[= 47]

Gül-bahâr 1. Kâbil'in kuzeyinde dağlar arasında bulunan bir yerin adı.

2. Aynı yerde Baran ırmağına akan derenin adı.

G. 202a/14, 240b/6

G. dâmanası 202a/9, 202a/10

G.+dın 241a/1

G. suyu 143a/13

[= 6]

gül-bün Far. Gül ağacı, gül fidanı.

g. 287b/3

g.+dın 287b/3, 287b/13

[= 3]

gül-çigân Far. bk. mahva

g. 283a/14

[= 1]

Gülgine Kâbil yakınlarında bir yerin adı.

G. 128a/13, 128b/5, 233b/12, 233b/13

[= 4]

gülüstân Far. Gül bahçesi, güllük.

g.-i husn 237a/1

- [= 1]
Gülistân İranlı şair Şeyh Sâdî'nin se-
 kiz bölümden oluşan, öğretici ve
 ahlâkî hikâyeler ihtiva eden man-
 zum eseri.
G.+da 183a/13
gülle-dâr Far. Üstü çatı ile örtülü.
 g. muşamman havz 339b/7
 g. havz 344a/11
 [= 2]
güller Hint. Meyvesi ağacın gövde-
 sinden çıkan, incire benzeyen,
 çok tatsız bir Hindistan meyvesi-
 dir. Beveridge'e göre *the clus-
 tered fig* bot. *Ficus glome-
 rata*.
 g. 284b/5
 g.+dür 284b/4
 [= 2]
güllük Güllü, benekli. (Tavus kuşu-
 nun arka örtü tüyleri hakkında.)
 g. par Benekli, güllü tüy. 277b/4
 [= 1]
gülzâr Far. Gül bahçesi, güllük.
 g. 232a/14
 g. édi 232b/3
 g.+lar 232a/8, 232b/3
 [= 4]
güm-râhlık Yolunu şaşırması, doğru
 yoldan ayrılmış (Mecaz anlam-
 da).
 g. 166b/12
 [= 1]
gümânlık Şüpheli.
 g. 259a/9
 [= 1]
gün I Halk.
 g.+i (él gün) 126a/2, 127b/10
 g.+ige (él günige bakmay)
 125b/5
 g.+ini (él gün) 296b/7
 [= 4]
gün II 1. Güneş.
 g. çıka 146b/1
 g. toğar vakt 289a/11
 2. Gün, gündüz; yer yuvarlağı-
 nın kendi ekseni etrafında bir kez
 dönmesiyle geçen 24 saatlik za-
 man parçası; zaman.
 g. 146a/3, 164b/7, 191a/2, 192a/7,
 192a/7, 195a/3, 216b/11,
 217a/6, 222a/13, 222b/11,
 226b/1, 251b/8, 252b/2, 299b/8,
 325a/10, 363b/12

- g. (avvalgı gün) 337a/2
 g. (beş altı gün) 249b/3, 264a/7
 g. (bir gün) 127a/4, 180a/7,
 191b/12, 193a/10, 195b/8,
 208a/13, 255b/2, 297b/11,
 333a/2, 346b/3, 346b/7, 358a/8,
 360b/7, 379a/10
 g. (bir iki gün) 145b/4, 153b/10,
 159b/4, 302b/6
 g. (bir néçe gün) 162a/8,
 214b/10, 252a/2, 308a/13,
 338a/11, 338b/12, 342b/13,
 355a/14
 g. (bu gün) 149b/1, 204a/11,
 232a/8, 235a/7, 241b/6, 242b/4,
 242b/5, 242b/13, 244a/6,
 245a/1, 245b/5, 246b/6, 250a/2,
 251a/11, 315b/9, 330b/14,
 358a/11, 362a/3, 362a/9,
 363b/12, 364a/4, 364b/2,
 367a/6, 370a/3, 377b/11,
 378b/13, 378b/13
 g. (bu gün tañlası) 355a/2
 g. (bu néçe gün) 337a/1
 g. (bu üç dört gün) 367a/6
 g. (hem oşbu gün) 372a/14,
 375b/2, 376a/5, 377a/5
 g. (her gün) 315a/11
 g. (iki gün) 236b/2, 328b/2,
 331a/5, 331a/8, 331b/11,
 363b/12
 g. (iki gün aşu) 236a/4
 g. (iki üç gün) 149b/11, 254b/5,
 263a/10, 327a/11, 358b/10,
 362b/14, 367a/14
 g. (ikinci gün) 337a/2
 g. (kırk éllig gün) 362a/2
 g. (néçe gün) 184b/8, 195a/12,
 202a/5, 227a/1, 252a/5, 263a/6,
 329a/12, 357a/11, 379b/4
 g. (néçe gün ötüp édi) 296b/12
 g. (ol gün) 160b/3, 183b/5,
 229b/8, 240a/10, 253b/5,
 254a/2, 254b/8, 366b/6
 g. (ol néçe gün) 193b/2
 g. (ol gün) 217b/9
 g. (on altı on yéti gün) 206a/4
 g. (oşal gün) 261b/10
 g. (oşbu gün) 121a/13, 165b/13,
 165b/14, 194a/7, 219a/12,
 219a/13, 225b/8, 225b/9,
 229a/6, 229a/10, 233a/3,
 233a/11, 237a/12, 238a/4,
 238a/6, 238a/9, 240b/2, 242a/8,

243b/1, 252a/9, 262a/11,
263a/8, 307b/11, 310a/9,
337b/11, 338a/7, 338a/9,
345b/3, 346a/3, 351a/13,
354b/8, 356a/14, 356b/4,
358a/12, 361b/12, 361b/14,
363a/6, 363b/12, 364b/12,
365a/13, 365b/1, 366a/8,
368a/8, 368b/3, 369a/11,
370a/7, 371b/6, 372b/5,
376b/12, 380b/13, 381a/4,
381a/14
g. (oşol gün) 157b/13, 379a/11
g. (ötken gün) 306a/5, 363b/12
g. (tört beş gün) 212b/6,
268b/12, 331b/14
g. (tün ü gün) 166a/2
g. (üç gün aşı) 236a/4
g. (üç dört gün) 193a/13,
245a/14, 309a/12, 336a/7,
337a/3, 362a/8
g. (yégirme gün) 362a/2
g. (yégirme gün bir ay)
192a/11
g. (yégirme gün bir ayda)
158a/1
g. (yéti sékiz gün) 265a/12
g. aşı 236a/3
g. burnı bile Sabah erkenden.
252b/4
g. burunrak (bir néçe gün)
154a/1, 185a/4, 237a/4, 270b/14
g.+de 193b/5, 346b/2, 349b/11
g.+de (bu yégirme günde)
191a/5
g.+de (bir ay kırk günde)
190b/4
g.+de (bir günde) 129a/13,
136a/12, 137b/11, 141b/3,
274b/7
g.+de (bir néçe günde) 120a/11
g.+de (bir néçe günde bir)
206b/4
g.+de (bir yarım günde)
274b/7
g.+de (her günde) 181b/11,
191a/2, 291b/11, 291b/12,
291b/14
g.+de (her iki üç günde)
188b/8
g.+de (iki üç günde) 339a/8
g.+de (kırk éllig günde)
301b/4
g.+de (kırk günde) 190b/4

g.+de (munça günde) 332a/1
g.+de (on bir günde) 347a/4
g.+de (oşbu günde) 380b/11
g.+de (oşbu néçe günde)
207b/8
g.+de (oşol néçe günde)
229b/14
g.+de (tañlalık günde) 121b/3
g.+de (tokuz günde) 343a/9
g.+de (üç tört günde) 194a/6
g.+de (yarım günde) 124b/2,
267a/8
g.+de ok (bir günde) 287b/8,
375a/5
g.+din (oşbu gün) 124a/8,
376a/11
g.+din iki geri kal- 365a/6
g.+din kéyin (bir iki gün)
158b/2
g.+din kéyin (néçe gün) 215b/9
g.+din kéyin (on on iki gün)
236a/5
g.+din soñ (altı gün) 156b/14
g.+din soñ (altı yéti gün)
212b/11
g.+din soñ (bir iki gün)
184b/9, 253a/5
g.+din soñ (bir néçe gün)
202a/8, 215a/1, 215a/8,
299b/12, 308b/7
g.+din soñ (iki üç gün) 206a/2,
254a/5, 377b/10
g.+din soñ (néçe gün) 144b/14,
145a/6, 162a/13, 178b/11,
188b/9, 300a/2, 304a/8, 381b/8
g.+din soñ (on on beş gün)
206b/8
g.+din soñ (tört beş gün)
157a/12
g.+din soñ (üç tört gün)
215b/3, 285a/14
g.+din soñra (bir néçe gün)
381b/6
g. édi (bir iki gün) 150a/9
g.+ge (bir ay kırk güнге
tarttı) 346b/4
g.+ge (on yéti güнге tarttı)
330a/13
g.+ge (tokuz güнге tarttı)
331a/1
g.+ge (yégirme beş yégirme
altı güнге tarttı) 331a/13
g.+ge (yégirme yégirme beş
güнге tarttı) 311a/11

g.+gége (kırk gün) 162a/2
 g.+geçe (oşbu gün) 338b/1
 g.+gége (oşbu gün) 363b/12
 g. hem kéc boldı 161b/6
 g.+i 152b/11, 157a/1, 157a/2,
 185b/9, 216b/4, 216b/12,
 217b/3, 218b/10, 218b/12,
 219a/3, 219a/8, 219a/9, 219b/2,
 219b/13, 220a/4, 220a/9,
 220b/4, 220b/9, 220b/10,
 220b/11, 221a/4, 221b/11,
 222b/9, 225b/9, 226a/2, 226a/3,
 226a/4, 226b/8, 227a/3, 228a/2,
 228a/3, 228b/13, 229a/5,
 229b/6, 230b/14, 231b/12,
 231b/13, 231b/13, 232a/8,
 233b/10, 234b/12, 234b/13,
 235a/4, 235a/6, 235a/8, 235a/11,
 235a/11, 235a/12, 235b/2,
 235b/10, 236a/3, 236a/6,
 236a/8, 236a/9, 236a/11,
 236b/2, 236b/2, 236b/3, 236b/5,
 237a/6, 237a/8, 237a/10,
 237a/11, 237a/14, 237b/1,
 238a/3, 238a/6, 238a/12, 240a/3,
 240a/4, 240a/7, 240a/10, 241a/1,
 241a/13, 241b/3, 241b/5,
 241b/6, 241b/7, 241b/14,
 242a/2, 242a/9, 242a/10,
 242a/14, 242b/2, 242b/3,
 242b/3, 242b/14, 243a/8,
 245a/4, 245a/8, 245b/1,
 246a/11, 246b/1, 246b/3,
 246b/4, 246b/5, 247a/4, 247a/4,
 247a/6, 248a/10, 248a/11,
 248a/11, 248a/12, 248a/14,
 248b/1, 248b/2, 248b/3, 248b/5,
 248b/7, 248b/8, 248b/13,
 249a/3, 249a/11, 249a/12,
 249b/4, 249b/9, 250a/2,
 250b/10, 250b/13, 251a/5,
 251a/7, 251a/8, 251b/1, 251b/3,
 251b/10, 251b/13, 252a/2,
 252a/8, 252a/11, 254a/10,
 254a/10, 255b/3, 258a/12,
 259a/4, 259b/3, 259b/11,
 262a/9, 262b/5, 262b/10,
 262b/13, 263a/7, 263b/6,
 264a/13, 266a/1, 267b/11,
 267b/13, 268a/4, 268a/5,
 268a/7, 268a/9, 269a/1, 293b/3,
 297a/4, 299b/6, 299b/8,
 302a/13, 303a/3, 303a/7, 305a/4,
 305a/10, 305a/13, 306a/2,

306b/5, 306b/5, 306b/10,
 306b/10, 306b/11, 306b/11,
 307a/5, 307a/12, 307b/10,
 309a/7, 309a/11, 309b/13,
 311b/7, 311b/14, 315a/14,
 316a/3, 326b/11, 327a/6,
 327a/14, 329b/6, 330a/12,
 330b/9, 330b/11, 331a/1,
 331a/2, 331a/8, 331a/9, 331a/12,
 331b/3, 331b/5, 331b/7,
 331b/11, 331b/13, 331b/13,
 332a/2, 332a/12, 332b/3,
 332b/4, 332b/4, 332b/5, 332b/8,
 333a/9, 335b/6, 336a/1, 336a/4,
 336a/13, 337a/8, 337a/10,
 337a/11, 337b/7, 337b/8,
 337b/8, 337b/9, 337b/10,
 338a/4, 338a/8, 338a/13, 339a/1,
 339a/2, 340a/3, 340a/6, 342b/6,
 343b/6, 344a/4, 344a/6, 344b/3,
 344b/3, 344b/11, 345a/2,
 345a/10, 345a/12, 345b/4,
 346a/5, 346a/8, 346b/5, 346b/6,
 346b/8, 346b/10, 346b/12,
 347a/1, 347a/3, 348a/4, 348a/6,
 348a/8, 348b/4, 350a/7, 350a/9,
 350a/14, 350b/12, 351a/3,
 351a/6, 351b/5, 353b/8, 353b/9,
 353b/12, 354a/5, 355a/3,
 355a/7, 356a/10, 356b/2,
 356b/5, 356b/5, 356b/6,
 356b/13, 357a/3, 357a/8,
 357a/10, 357a/12, 357b/13,
 358b/11, 361a/4, 361a/6,
 361b/2, 361b/2, 361b/3, 361b/6,
 361b/7, 361b/11, 362a/8,
 362a/13, 362a/14, 362b/2,
 363a/1, 363b/12, 363b/12,
 363b/12, 364a/1, 364a/8,
 365a/11, 365a/12, 365b/3,
 365b/7, 366a/5, 366b/7,
 366b/10, 366b/13, 367a/5,
 367b/1, 367b/4, 368a/6,
 368a/14, 369a/1, 369a/9,
 369a/10, 369a/13, 369a/13,
 369a/14, 369b/2, 370a/5,
 370b/12, 371b/4, 372a/7,
 374b/6, 374b/8, 375a/6,
 375a/14, 376a/3, 376a/7,
 376b/11, 376b/11, 376b/13,
 376b/14, 377a/13, 377b/7,
 378a/5, 378a/13, 378b/3,
 378b/3, 378b/12, 379a/13,
 379b/13, 380b/3, 380b/12,

381a/1, 381a/4, 381a/11,
381a/13, 381b/1, 381b/7,
381b/14, 382a/1, 382a/4
g.+i ('aşür günü) 354a/7
g.+i (gâh günü) 291a/10
g.+i (nav-rüz günü) 315b/1,
337b/7, 337b/9
g.+i (ol günü) 263a/13, 327b/1,
338a/3
g.+i (ol günü ve ahşamı)
248a/5
g.+i (oşal günü) 217a/11
g.+i (oşbu günü) 124b/13
g.+i (oşol günü) 337b/3
g.+i (uruş günü) 165b/11,
265b/9
g.+i ahşamı 375b/8
g.+i avvalgı paharğa bir geri
kal- 354a/4
g.+i ok (oşol günü) 343a/8
g.+idin 356a/7
g.+igeçe 231b/13
g.+kéyinrekdin (iki üç gün)
145b/6
g.+keyinrekdin (iki üç gün)
154a/3
g.+kéyinrekdin (iki üç gün)
188a/12
g.+kéynrekdin (iki üç) 188a/12
g.+ler gâyat kıskalıkğa
194a/10
g.+ler gâyat kıskalıkta 194a/10
g.+lerde (bu günlerde)
307b/11, 336a/5, 381b/3
g.+lerde (oşbu günlerde)
330b/9
g.+lerge 288b/10
g.+leri (-er günleri) 252a/5
g.+leri (-mes günleri) 252a/6
g.+leri (kış günleri) 251a/4
g.+niñ (oşbu günniñ üç
paharı) 353b/14
g.+niñ (ötken gün) 235b/7
g.+niñ bir paharı bola 344a/3
g. ok (oşal gün) 160a/12
g. ok (oşbu gün) 267b/6, 379a/9
g. ok (oşol gün) 160a/12
g. soñ (beş altı gün) 215b/4
g. soñ (bir iki gün) 219a/5
g. soñ (bir neçe gün) 144a/8,
325b/5
g. soñ (üç tört gün) 257a/12
g. soñra (neçe gün) 295a/10

g. tüş bola Kuşluk vaktinde, ögle
üstü. 267a/6
g. tüşkeçe 267a/6, 306a/13
g. tüşte 256b/8, 380a/13
3. Yaşanacak zaman, hayat.
g. (yana gün körerim bıgım
bar ékendür) 307a/4
[= 668]
günâh < Far. *gunâh* 1. Günah, dince
suç sayılan iş veya davranış.
g.+ıdın 312a/8
2. Kabahat, yanlış, hata, suç.
g. 159b/8, 199b/11, 199b/11
g. (uluk günâh) 307a/7
g.+ı 207b/6
g.+ımnı 258b/1
g.+ın 235a/5
g.+ını 159b/9
g.+ını alarğa bağışla- Kabaha-
tini onların hatırı için bağışla-
mak. 382a/6
g.+ların 245a/5
g.+ların bağışla- 218b/4, 245a/6
g.+larını 158b/8
g.+larını tile- Kabahatlerinin af-
fını dilemek. 215b/13
[= 15]
günbed < Far. *gunbad* bk. günbez
g. 138b/5
g.+dür 300b/14
g.+te (taş sütünlük ayvân
günbed) 296b/13
[= 3]
Günbedek y.a. bk. Günbezek
G. köteli 183b/5
[= 1]
günbez < Far. *gunbaz* Kümbet; damı
kubbe biçiminde olan yapı; kub-
be biçiminde toparlak kabartı.
g. 343a/13
g.+dür 340b/8
g. kıl- 341a/6
g.+ler 343a/14
g.+lerdür 340b/9, 341a/2
g.+lerni 340b/8
g.+lerniñ 340b/8, 340b/9
g.+niñ 341a/7, 341a/9
g.+te 300b/14, 301a/5
g.+te (taş sütünlük ayvân
günbez) 296b/13
g.+tür 340b/8
[= 15]

Günbezek Kâbil yakınlarında, Zahhak kalesi ile Saykan arasında bir geçidin adı.

G. köteli 183b/5

[= 1]

Güncâyış Sultan Celâleddin tarafından Bâbur'a hediye edilen gemiye verilen ad.

G. 368a/4, 377a/9

G. kemesi 372a/7, 374a/11, 374b/6

[= 5]

günde Her gün

g. 331b/1

[= 1]

gündüz Gündüz.

g. 256b/6

g. (bir geçe gündüz) 149a/5, 289a/1, 290a/1

g. (bulutluk gündüz gerilerini kaç-) 289b/7

g. (geçe gündüz) 174a/9, 200a/12, 290a/2, 290a/4, 354a/3, 379b/4

g. (her geçe ve gündüz) 288b/14

g.+de (geçe gündüzde pahar tüken-) 289b/4

g.+de (her geçe gündüzde) 157b/13

g.+din avvalgi pahar 289a/14

g.+ni (geçe gündüzni altmış kısım kıl-) 289a/2

g.-ni (geçe gündüzni yégirme dört kısım kıl-) 288b/12

g.+ni (geçeni dört ve gündüzni dört kısım kıl-) 289a/3

g.+niñ dört paharı tüken- 289b/2

[= 19]

günlük Günlük, üzerinden ... kadar gün geçmiş veya gelecek.

g. (beş günlük öter dünyâ için) 206a/8

g. (iki yarım günlük) 268b/7

g. (kırk elli günlük) 188a/2

g. (on altı günlük mölcer) 350b/1, 354b/9

g. (on beş günlük mölcer) 242b/11

g. (yégirme günlük) 330b/10, 355b/1

[= 8]

Gürgân Hazar denizinin güneydoğusunda bir ırmağın adı.

G. suyu 165a/2

[= 1]

gürk < Far. *karg* < Sans. *khadga* (E nüshasında üç yerde [bk. H 222b/3-4, 253b/6] ötreli olarak yazılıdır.) Hindistan gergedanı. zool. *Rhinoceros unicornis*.

g. 222b/4, 222b/4, 222b/6, 253b/6, 253b/8, 253b/10, 253b/12, 253b/14, 254a/1, 275b/2, 276a/1, 364a/14, 364b/1

g. (buzavlık gürk) 222b/5

g. buzavı 222b/7

g.+ke 276a/4

g.+ni 253b/10, 253b/12, 253b/13

g.+tür 275a/14

[= 20]

Gürk-hâna Gergedanın bol olmasından dolayı Savati'ye verilen isim. bk. *Savâti*

G. 222b/3

[= 1]

Gürzevân Afganistan'da Yukarı Murgab vadisinde, Garcistan'ın kuzeyinde bir yerin adı.

G. 122a/6, 141a/4, 184b/13

[= 3]

güvâhlik Şahitlik, tanıklık.

g. bér- Şahitlik etmek. 378b/5

[= 1]

Güvâlyâr Bu günkü adı Gvalior; Hindistan'ın orta kesiminde, Madhya Pradesh eyaletine bağlı il. Bu günkü şehir Hindistan'ın en ünlü kalelerden birinin çevresinde gelişmiştir. Orta Çağ'dan kalma altı saray, altı tapınak, bir cami ve sekiz sarnıcın bulunduğu kale, dik bir biçimde 90 m kadar yükselen ve uzunluğu yaklaşık 3 km'yi bulan kayalık bir yaylanın üzerinde kurulmuştur. Kale duvarlarının hemen aşağısında, 15. yüzyılda kayalara oyularak yapılmış yaklaşık 18,5 m boyunda Cayna heykelleri bulunmaktadır. (Metinde Bâbur, kalenin adının kitaplarda **Gâlyür** olarak geçtiğini belirtmektedir. Yine kalenin batı tarafında, üç tarafı yekpare bir dağla çevrili **Urvâ** denilen bir vadinin bulunduğu, bu vadinin

- etrafındaki kayalıklara kazılarak yapılmış küçük büyük putların olduğunu ve avret yerleri dahi çıplak olan bu putları tahrip ettirdiğini ifade etmektedir.)
- G.** 254b/5, 292b/3, 298b/1, 304a/11, 304a/12, 339a/6, 342b/8, 342b/12
- G.+da** 291b/13, 294a/9, 304b/3, 342b/13
- G.+da édi** 304a/10
- G.+da ok** 304b/2
- G.+dın** 340a/7, 341b/3, 343b/7, 381b/3, 382a/4
- G.+ğa** 309b/1, 315a/10, 315a/10, 381b/8, 382a/7
- G. korganı** 304b/6, 341b/6, 343b/2
- G.+nı** 268b/1, 304a/13, 312b/4, 315a/9, 382a/7
- G.+nıñ** 273b/2, 304b/3, 340a/8, 340a/9, 341b/9, 343a/10, 343b/1, 343b/6
- G.+nıñ keniri** Kıpırmızı parlak renkte olan zakkum. krş. **kenir** 341b/2
- G. rācası** 268a/14
- G. üstige atlan-** 381b/11
- G. vilāyatı** 268a/14
[= 44]
- Güvālyārлық** Güvālyarlı, Güvālyar'a mensup, Güvālyar'da oturan.
G. 315a/9
[= 1]
- Güvāra** Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, **Arınd** ırmağının yakınında **Dalmūd**'a 22 **kürüh** mesafede bulunan bir yerin adı.
G. 379a/13
G.+nıñ 379a/12
[= 2]
- güz** Güz, son bahar.
g. édi 214a/11
g. mağalları 143a/6
g. ve yaz faşlları 141b/12
[= 3]
- gūzar** < Far. *guzar* 1. Geçit. krş. **kötél**
g. 124a/5, 149b/12, 153b/7, 153b/12, 161a/8, 222b/3, 222b/9, 222b/9, 226a/7, 226a/14, 243b/11, 363b/12, 363b/13, 366a/7, 370b/5, 370b/7, 370b/11, 370b/12, 371b/2, 371b/3, 379b/3
g. başı 222b/11, 369a/7
g. başını tut- 210b/13
g. bile 124a/4, 131a/8, 226a/14, 254b/13, 263a/12, 338a/3, 379a/8
g.+da 231b/7
g.+dın 332a/2, 371a/4
g.+dın koyı 379a/9
g.+ı 142a/4, 143a/5, 365a/1, 376a/11
g.+ı bile 131a/11, 131a/12
g.+ı sarı 222b/1
g.+ıda 331b/13, 370b/9
g.+ıdın 120b/10, 131a/5, 131a/6, 131a/10, 254a/3, 370b/3, 371a/1, 374b/14, 377a/13
g.+ıdur 139b/14
g.+ığa 250b/6, 297b/4, 336a/3, 336a/4, 364b/9, 370b/8, 371a/8
g.+ını 160b/8, 222b/1, 338b/14, 366a/5
g.+lar 124a/5, 130b/14
g.+lar bile 131a/8
g.+ları 370b/14
g.+larıda 122a/14
g.+larını 122b/2
g.+nı 231b/7, 370b/7
g.+nıñ 363b/13
g. sarı 366a/6
2. (Kişiyi kendinden) geçirici, sarhoş edici.
g. 219b/5
[= 76]
- gūzār** < Far. *guzār* Geçit.
g.+ığa 297b/4
[= 1]
- Gūzar** Kandahar civarında, Şehr-i Safa'da bulunan bir yerin adı.
G.+ğa 208b/2
[= 1]
- gūzar-bandlıқ** Geçiş tutmak, engellemek.
g. 336a/13
g.+ığa (gūzar-bandlığığa) 376a/13
[= 2]
- gūzar-gāh** Far. Yol üstünde uğranılacak, geçilecek yer.
g.+nıñ 360a/9
[= 1]
- gūzarā** Far. (Kendinden) geçirici; çok güzel, fevkalāde.

g. 182a/1, 192b/5, 246a/1, 250b/1
[= 4]
güzarrak Taşkınca, aşırı biçimde
g. 164b/3
[= 1]

H, H, H

haber Ar. Haber, bilgi.

- h. 134a/8, 144b/14, 156b/10, 166b/4, 168b/4, 169b/5, 187b/7, 196a/1, 196a/2, 203a/4, 213a/4, 220b/2, 221b/1, 221b/4, 227a/5, 233b/5, 238b/14, 243b/12, 244a/14, 254a/7, 257b/11, 263b/4, 266a/2, 301a/11, 304b/7, 309b/3, 310a/8, 310b/2, 310b/9, 315a/11, 316a/6, 329b/3, 336a/5, 336a/10, 337b/12, 347b/3, 348b/4, 356b/1, 364b/6, 368a/12, 368b/10, 373a/4, 373a/7, 376a/12, 379b/5, 381b/11
- h. (haft u haber) 356b/7
- h. (parişân haber) 335b/10
- h. al- 184b/8, 214a/10, 224b/1, 310a/7, 310a/8, 336a/9, 366b/8, 374b/8, 379b/6
- h. ayt- Bilgi vermek. 272b/6
- h. bol- Haber gelmek. 244b/10
- h.+ğa 301a/10, 367a/8
- h.+ı 122b/13, 154b/7, 260b/4, 304a/5, 377b/6
- h.+ı bile 218b/6
- h.+ı édi 184b/2
- h.+ı tap- 379b/14
- h.+ığa 355a/3, 363b/7
- h.+ım 122a/7
- h.+ımıznı tap- 243b/2, 336a/12, 377b/11
- h.+ımını 245b/13
- h.+ını 159b/14, 190a/13, 212b/12, 215a/1, 227a/5, 233b/5, 258a/2, 262b/10, 301a/14, 302a/8, 309a/7, 345b/13, 347a/6, 363b/5, 363b/6, 366b/13, 371b/4
- h.+ını tap- 347b/5, 363b/9, 367a/9
- h. kıl- Haber etmek, bilgilendirmek, bilgi vermek. 244a/14, 247b/12, 255a/2
- h. kılmay 234b/5

- h.+lar 263a/9, 362b/6, 375a/2
- h.+lar (parişân haberlar ayt-) 330b/10
- h.+lar édi 345b/11
- h.+ları 195b/12
- h.+larını 379b/10
- h.+larını tap- 155a/3
- h.+nı 122b/14, 184a/13, 223b/7, 302a/9, 328b/10, 346a/1
- h.+nı sal- 197a/6
- h.+nı tap- 265b/10, 347b/6, 355b/4
- h. tap- Haber almak, bilgi edinmek. 125a/6, 125a/9, 148b/4, 158a/7, 184a/9, 184b/5, 195b/4, 215b/10, 233b/7, 243b/12, 247a/10, 256b/5, 256b/5, 257a/9, 257b/11, 262a/5, 307b/1, 307b/3, 308a/9, 328b/6, 329a/11
- h. tapıl- 148a/7, 379a/4
- h. için 257b/10, 262a/8, 262a/9, 301a/13
- h. yétkür- Haber göndermek. 309b/4
[= 146]
- habâr-dâr Far. Haberdar, haberli, bilgisi olan.
- h. bol- 163a/12, 198a/2, 205b/1, 221b/4, 301a/11, 315b/7
- h. bolma- 233b/6
[= 7]
- habâri Ar. Bir haber.
- h. 182b/7, 375a/3
- h. tapılma- 166b/5
[= 3]
- habâşat Ar. Kötülük, alçaklık.
- h. kıl- 146a/2
[= 1]
- Habaşi Asıl adı Sidi Bedr Habaşi'dir; 1490 yılında, Bengal'de, Şemseddin Muzaffer Şah unvanıyla tahtı ele geçirmiş ve büyük zulümler yaparak iktidarını korumaya çalışmıştır. Fakat üç yıl sonra, 1493 yılında Seyyid Alâaddin Hüseyin komutasındaki ordunun ayaklanması sonucu öldürülmüştür.
- H. 271b/7
- H.+nı 271b/7
[= 2]
- Habîba Sulţân Bégim Sultan Ar-gun'un kardeşinin kızı; Bâbur'un

amcası Sultan Ahmed Mirza'nın karısı; Bâbur'un karısı Masume'nin annesi.

H. 191b/11, 207a/13

H.+ni 192a/1

[= 3]

hâbr < Ar. *hâbar* Haber. (Metinde Hindistanlıların, bazan harekesiz olarak, yani sondaki ünlüyü söylemeden, bazı kelimeleri - meselâ **hâbar**'ı **hâbr**; **Asad**'ı **Asd** şeklinde - telâffuz ettikleri ifade edilmektedir.)

h. 223b/7

[= 1]

hac Ar. Müslümanlığın beş şartından biri olarak, yılın belli ayında Mekke'ye gidip Kâbe'yi ziyaret etme.

h. tavâfî kıl- Hac zamanında ibadet maksadıyla Kâbe'nin etrafında usulüne uygun şekilde dolaşmak. 164a/7

[= 1]

h^vâca Far. Hoca.

h.+ğa 352b/1

h.+larnîñ 351b/14

[= 2]

H^vâca I bk. **H^vâca 'Abdu'l-hâk**

H.+nîñ 357a/9

[= 1]

H^vâca II bk. **H^vâca Dost Hâvand**

H. 345b/7

H. bile 345b/9

H.+ğa 345b/7

H.+nî 345b/9

[= 4]

H^vâca III bk. **H^vâca Muḥammad Amîn**

H. 146a/2

[= 1]

H^vâca 'Abdu'l-hâk Hoca Mahdumî Nûrâ'nın kardeşi; Agra'ya geldiğinde, Bâbur kendisine saygıda bulunmuş ve Agra'da kalmasına izin vermiştir.

H. 357a/8, 380b/4

H.+ka 357b/4

[= 3]

H^vâca 'Abdu'llah Marvârid Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden; önceleri sadır, sonraları içki, mukarrep ve bey olmuştur. Çok iyi kanun çalan bir musiki-

şinas, hattat ve şairdir. Şiirde **Bayânî** mahlasını kullanmıştır. (ö. 1516)

H.+ça 182a/2

H. édi 175a/1

[= 2]

H^vâca 'Abdu's-şamad Kâbil civarında, Şah Kâbil dağında bulunan bir pınarın adı.

H. 128b/7

[= 1]

H^vâca 'Abdu's-şehîd Hoca Ubeydullah Ahrarî'nin beşinci oğlu Hoca Abdullah Hâcegân Hoca'nın oğlu. (ö. 1574)

H. 351b/13, 352a/9, 363a/11

[= 3]

H^vâca Afzal Sultan Hüseyin Baykara'nın Irak'tan getirterek divan görevine atadığı beyi.

H.+nî 177a/8, 177a/9

[= 2]

H^vâca Aḥmad Kâbil'in Luhugar tümeninin (bk. **tümen**) Sacavand köyündendir.

H. 137b/1

[= 1]

H^vâca 'Aḫā Ataullah Muhammed Hüseyinî Nişapurî; Sultan Hüseyin Baykara'nın vezirlerinden; *Ravzatü'l-ahbab*'in müellifi. (ö. 1511)

H. édi 177a/10

H.+nîñ 177a/11

[= 2]

H^vâca Basta Kâbil civarında bir yerin adı.

H.+nîñ 360a/7

[= 1]

H^vâca Çâr-tâk Afganistan'da Kunduz yakınlarında bir yerin adı.

H.+ka 156a/4

[= 1]

H^vâca Çiştî k.a. bk. **H^vâca Hüseyin Divân**

H. 351b/13

[= 1]

H^vâca Dost Hâvand Bâbur'un komutanlarından.

H. 215a/4, 227a/8, 229a/7, 307b/11, 345b/6

H.+nîñ 345b/5

[= 6]

H^vāca Hāfız Şemseddin Muhammed Şirazî; gazel türünün öncüsü olarak tanınmış ve İran ve Türk şairlerini derinden etkilemiş, İranlı şair. Hafız'ın İran şiirine getirdiği en önemli yenilik, gerçek insan sevgisini, hayatı, sevinci, günlük olaylar karşısındaki edinilen duyguları, insan eğilimlerini konu almasıdır. Cahiliye devri Arap şiirini incelemiş ve bu dönem şiir anlayışının etkisinde kalmıştır. Şiirlerinde aşk ve şarap motiflerini işleyen Hafız'ın dili oldukça yumuşak, akıcı, coşkulu ve müzikli bir şiir dilidir. Hafız'ın şiire getirdiği yeniliklerden biri de anlam ve konu bütünlüğünün beyitlerde değil, bütün şiirde görülmesidir. (ö. 1389/90)

H. +nîñ 128b/1
[= 1]

H^vāca H^vānd Sa'id Bâbur'un mezarını ziyaret ettiği kişi.

H. +nîñ 241a/3
[= 1]

H^vāca Hasan Kâbil yakınlarında bir yerin adı.

H. +da 235b/5, 248a/9
H. +dın 235b/5
H. +ğa 235b/4, 247b/13
[= 5]

H^vāca Hāvand Sa'id Kâbil'in batısındaki dağlarda, şarabının sertliği ile ünlü bir dağ eteğinin adı.

H. 129b/9
H. +nîñ 135b/11
[= 2]

H^vāca Hızır 1. Bu gün Pakistan'ın Kuzey Batı Sınır Eyaleti'nde bulunan Bacur ile Çandaval ırmağı arasında, Baba Kara olması muhtemel bir yerin adı.

2. Bu civarda aynı ismi taşıyan çayın adı.

H. +dın 221a/7
H. rûdı 219a/2
[= 2]

H^vāca Hızır Nūhānī Afganlar arasında meşhur ve muteber tüccarlardan olan ve Hindî Moğul tarafından öldürülen kişinin adı.

H. 149b/3
[= 1]

H^vāca Hızırnîñ Kadam-gâhı Kâbil'in güneyinde bulunan Şah Kâbil dağında, Kâbil'e doğru akan üç pınardan birinin yanında bulunan ve Kâbil halkının gezinti yeri olan mahallin adı.

H. dur 128b/6
[= 1]

H^vāca Hızri Hoca Hızırlı, Hoca Hızır'da oturan.

H. +larnîñ 241b/1
[= 1]

H^vāca Huseyn k.a. bk. H^vāca Huseyn Dīvān

H. 257b/9
[= 1]

H^vāca Huseyn Dīvān Akkoyunlu Hoca Hüseyin Bey Türkmen; Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kardeşi; Bâbur'un babası Ömer Şeyh Mirza'nın **dīvān** görevini yapan beylerinden; Ömer Şeyh Mirza'nın karısı Ulus Aga'nın babası.

H. 251b/11
[= 1]

H^vāca Huseynî k.a. bk. H^vāca Huseyn Dīvān

H. 351b/13
[= 1]

H^vāca Husrav Eserlerini Farsça yazmış, Hindistan doğumlu Türk şair ve edibi. Babası Emir Seyfeddin Mahmud Şemsî, Laçın aşiretine mensup bir Türk olup, Cengiz Han zamanında, Afganistan'ın Belh yakınlarındaki Hazara'dan Hindistan'a göç ederek Patyali'ye yerleşmiş, orada Sultan Balaban'ın Arizülmemaliki Timur Han İmadülmülk'ün kızı ile evlenmiştir. Hüsrev dokuz yaşında babasını kaybettikten sonra, büyük babası Timur Han İmadülmülk'ün yanında yetişmiştir. Çok kabiliyetli bir şair olduğundan Delhi'de yedi hükümdarın teveccühüne mazhar olmuştur. Hüsrev'in günümüzde, Genceli Nizami'nin *Hamse*'sine nazire olarak yazdığı *Hamse*'sinden başka 10 eseri daha bulunmaktadır. Bu iki *Hamse* me-

tinde **Hamsatayn** olarak anılmaktadır. (d. 1253 - ö. 1325)

H. 282b/5

[= 1]

H'vāca 'Imād Özbekistan'da Hisar civarında bir yerin adı.

H. 120b/1

[= 1]

H'vāca **Ismā'il** y.a. bk. **H'vāca** **Ismā'ii Sırıtı**

H. 141a/13

H.+dın 203b/12

[= 2]

H'vāca **Ismā'il Sırıtı** Kâbil'in güneydoğusunda bulunan dağların adı.

H. 203a/12

[= 1]

H'vāca **Kāzî** Hoca Mevlâna Kadı. Abdullâh Sultan Ahmed Kadı'nın oğlu; babası tarafından Şeyh Burhaneddin Kılıc'a, annesi tarafından ise Sultan İlig Mazi'ye mensuptur; Hoca Ubeydullah Ahrarî'nin müridi. (ö. 1498)

H.+nıñ 189b/1

[= 1]

H'vāca **Kelân I** Hoca Ubeydullah Ahrarî'nin torunu; Hoca Yahya'nın oğlu (Metinde Hoca Yahya'nın torunu olduğu yazılıdır.); Bâbur, *Vakayı*'nin bir nüshasını ona göndermiştir.

H. 351b/13, 357b/4, 363a/7

H.+ğa 352a/9, 357b/11

[= 5]

Hāca **Kelân II** Ömer Şeyh Mirza'nın önemli adamlarından Mevlâna Muhammed Sadruddin'in oğlu; Kîçik Bey'in kardeşi; Bâbur'un beylerinden. Hindistan'a alışamayarak Bâbur'un izni ile Kâbil'e geri dönmüştür.

H. 220b/11, 249b/14, 250b/4, 252a/9, 260a/6, 262a/12, 266a/3, 267b/6, 286b/2, 295a/8, 295b/8, 295b/13, 349b/14

H. bile 350a/1

H.+dın 139a/2

H. édi 295a/10

H.+ğa 218b/1, 219a/3, 219a/4, 219a/5, 221a/8, 243b/7, 295b/10, 299b/9, 350a/8, 359a/4, 359a/6

H.+nı 250b/4

H.+nıñ 158/13, 218b/4, 218b/12, 260a/6, 263a/11, 295b/7, 358b/2

[= 35]

H'vāca **Kuţbu'd-din** Hoca Kutbeddin Bahtiyar Uşî. Türkistan'ın Uş şehrinde doğmuştur. Sultan İltutmuş zamanında Hindistan'da ölmüştür. Hindistan'da devrin tefsir, hadis, fıkıh, kelâm ve tasavvuf sahalarında ileri gitmiş din alimlerindedir. Bâbur, Hindistan'ın fethinden sonra Delhi'de bulunan mezarını ziyaret etmiştir. (ö. 1325)

H.+nıñ 267b/13

[= 1]

H'vāca **Mîr-mîrân** Bâbur'un beylerinden.

H. 221b/8, 266a/8, 295b/12

H. bile 259a/3

H.+ğa 221a/10

H.+nı 229b/12, 258b/2

H.+nıñ 251a/7

[= 8]

H'vāca **Mîr Sultân** Bâbur tarafından kendisine ve oğluna hediyeler verilen bir elçi.

H.+ğa 352b/5

[= 1]

H'vāca **Muhammed 'Alî I** Bâbur'un karısı Mahım Begim'in kardeşi; Bâbur'un meclis arkadaşlarından. krş. 'Asas

H. 216b/2, 236a/6, 236b/5, 238a/5

H. bile 236a/8

[= 5]

H'vāca **Muhammed 'Alî II** k.a. bk.

H'vāca **Muhammed 'Alî** **Kitâb-dâr**

H. 210a/1, 241b/13 243a/7

H.+nı 211b/12

H.+nıñ 243b/5, 244b/3

[= 6]

H'vāca **Muhammed 'Alî** **Kitâb-dâr** Bâbur'un adamlarından; Merginan ile Kâbil'in bazı şehir ve köylerinde oturan Sart kabilesindedir.

H. 198b/5, 243a/3

[= 2]

H'vāca **Muhammed Amîn** Bâbur'un adamlarından.

- H. 215a/4, 248a/4
 H.+ğa 146a/1
 H.+niñ 248a/9
 [= 4]
H^vāca Murşid 'Irāķi Bābur'un adamlarından.
 H.+nı 367a/1
 [= 1]
H^vāca Pir Aħmad Havāfi Nişapur yakınlarında bulunan Havaf'tan; Şahruh Mirza'nın divan beyi; Sultan Hüseyin Baykara'nın vezirlerinden Mecdeddin Muhammed'in babası.
 H.+niñ 176b/7
 [= 1]
H^vāca Rīg-i Ravān Kâbil'in kuzey-batısındaki Gur-band geçidinin sonunda bulunan ve küçük bir dağ görünümündeki kumluk sahaya verilen ad.
 H. 136a/7
 [= 1]
H^vāca Rivāc Kâbil'de bir yerin adı.
 H. 156b/8
 H.+niñ 216a/5
 [= 2]
H^vāca Roşanāyi y.a. bk. **H^vāca 'Abdu'ş-şamad**
 H. 128b/7
 [= 1]
H^vāca Rustam Kâbil ile Celālâbad arasında bulunan bir yerin adı.
 H.+niñ 252a/10
 [= 1]
H^vāca Se-yārān Kâbil civarında, İstalif ve İstergaç köylerinin yakınındaki dağ eteğinde bulunan bir pınarın adı. Etrafında üç cins ağaç bulunmaktadır. Bu üç cins ağacın üç azizin kerameti olduğu söylenmektedir. Bundan dolayı pınara bu isim verilmiştir.
 H. 136b/12, 235a/6, 240a/8, 248b/9
 H.+da 240b/2
 H.+ğa 235a/11
 H.+niñ 240a/11
 [= 7]
H^vāca Şahāb Kabil civarında İstergaç'a tabi köylerden birinin adı.
 H.+ka 248a/1
 [= 1]
H^vāca Şamū Kabil güneyinde, Şah Kâbil dağının Kâbil'e bakan tarafında, Gülgine civarındaki üç pınardan birinin yanında bulunan mezarın adı.
 H. 128b/5
 [= 1]
H^vāca Tāk Herat'ta bir yerin adı.
 H. 191b/1
 [= 1]
H^vāca Yaħyā Hoca Ubeydullah Ah-rarî'nin oğlu; **H^vāca Kelān** I'ın babası. (ö. 1500)
 H.+niñ 357b/4, 363a/7
 [= 2]
H^vāca Yūnus Kâbil'in Lahugar tümeninin (bk. tümen) Sacavand köyündendir.
 H. 137b/1
 [= 1]
H^vāca Zayd Kâbil ile Gurbend arasında, Hindukuş'un kuzeyinde bir yerin adı.
 H. 124b/12
 H.+dın 125a/5
 H.+tın 125a/5
 [= 3]
H^vācagî Asad Bābur'un elçi ve komutanlarından.
 H. 305a/8
 H.+ğa 307a/8
 H.+nı 329b/6
 [= 3]
ħacal Ar. Utanma, utanmadan dolayı şaşırma.
 ħ. (sar-afganda vu ħacal) 203a/2
 ħ. (sar-afganda vu ħacal bol-) 200a/8
 ħ. u munfa'il bol- Mahçup ve üzgün olmak. 366a/4
 [= 3]
Ĥacî Ĥan Devlet Han Ludî'nin oğlu; Gazi Han'ın kardeşi.
 H. 257a/9, 257a/13
 H.+nı 256a/6, 256a/14
 [= 4]
Ĥacî Sayfu'd-din Bég Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden olan Veli Bey bunun neslindedir.
 H.+niñ 171b/5
 [= 1]

Hâcîpür Hindistan'ın kuzeydoğusunda, Bihar eyaletine bağlı Vaishali ilinin merkezi şehir. Orta Ganj ovalarının bir parçası olan Bihar ovalarında yer alır.

H.+ğa 374b/8

[= 1]

hacr Ar. Ayrılık, hicran.

h. hastası 238a/1

[= 1]

hacv Ar. Hiciv, yergi; kusurların gülünçlüklerin yerildiği şiir.

h. u hazl 253a/3

[= 1]

hacıır < Moğ. *kaçır* Katır.

h. 124b/9

h. (kaçar-ı hacır) 350b/14

h.+lar 212a/10

[= 3]

had Ar. Had, sınır; derece, mertebe.

h. 330b/13

h. (hadd u hudüd) 252a/3

h. (né had) 195b/5

h.+dın aş- Sınırdan aşmak, aşırı gitmek. 159b/5

h.+ıdın (haddıdın) 332b/1

h.+ığa (haddığa) 155b/10

[= 6]

hadak Far. Kuruntu, endişe, vesvese, tedirginlik.

h. bolma- 311b/14

[= 1]

hadakî Far. Bir tedirginlik.

h. bol- 311b/10

[= 1]

Hadica Bégim I Sultan Hüseyin Baykara'nın karısı. Sultan Ebu Said Mirza'nın cariyesi iken, 1469'da Mirza'nın ölümü üzerine Herat'a gitmiş ve orada Sultan Hüseyin Baykara ile evlenmiştir. Sultan Ebu Said Mirza'dan Ak Begim isminde bir kızı ve Sultan Hüseyin Baykara'dan Şah Garip Mirza ile Muzaffer Hüseyin Mirza isminde iki oğlu vardır. Şeybanî Han Herat'ı ele geçirdiğinde, Hatice Begim'in bütün mevkiini elinden almış ve kendisine en sefil cariye muamelesi yapmıştır.

H. 205b/10

H. édi 166a/14, 169a/8, 182b/14

H.+ni 206a/10

[= 5]

Hadica Bégim II k.a. bk. **Hadica Sultân Bégim**

H. 188a/13, 188b/10, 188b/10,

H. bile 188b/2

H.+ni 188b/4

H.+niñ 188b/3, 188b/4

[= 7]

Hadica Sultân Bégim Timur neslinin Miranşah kolundan; Sultan Ebu Said Mirza'nın kızı; Bâbur'un halası. 1527'de kız kardeşi Fahricihan Begim ve çocukları ile birlikte, Bâbur'un yanına Hindistan'a gitmiş ve burada iki sene kalmıştır.

H. 331b/4

H. bile 339a/7

H.+ni 344b/10

[= 3]

hadîş Ar. Hz. Muhammed'in Kur'an hükümlerine dayanan sözlerinin toplanması, incelenmesi; söylenmelerini gerektiren olayların zaman sırasına göre düzenlenmesi sonucu meydana gelen dinî ilim dalı.

h. muâla'a kıl- Hadis okumak, hadis öğrenmek. 271a/1

h. 'ılmı 178b/12

[= 2]

hafdah < Far. *haft-dah* On yedi.

h. 292b/9

[= 1]

hafdah hazâr u pânşad u şaş u nîm Far. On yedi bin beş yüz altı buçuk.

h. 293a/4

[= 1]

hâfız < Ar. *hâfiż* Kur'an'ı baştan sona ezbere bilen ve okuyabilen kimse.

h.+lar 188b/3

h. u mullâ 351b/14

[= 2]

Hâfız k.a. bk. **Hâfız Hâbar-kâtib**

H. 352a/10

[= 1]

Hâfız Hâbar-kâtib Semerkant'tan Hindistan'a Bâbur'u ziyarete gelen heyetin başında bulunanlardan.

H.+niñ 237b/13

[= 1]

Hâfız Hâcî Herat'ta Muzaffer Mirza'nın meclisinde güzel şarkı söyleyen kişi.

H. 190a/2

H. édi 190a/1

[= 2]

Hâfız Mirek Bâbur 1508'de Kâbil'e gelirken, Badic yolunun üst tarafında bulunan bir taşta, buradan geçildiğini belirten bir yazı yazılmasını emrettiğinde, yazıyı kaleme alan kişi.

H. 215a/10

[= 1]

hâfıza < Ar. *hâfiẓa* Hafıza.

h.+sı 178a/13, 181b/7

[= 2]

hafif Ar. Aruzda bir ahenk ölçüsü.

h. bahrı 179b/10, 179b/11, 181a/14

[= 3]

Haft-manzarât Sultan Hüseyin Baykara'nın şairlerinden Abdullah Mesnevîgûy'un *Heft-peyker*'e karşılık olarak yazdığı mesnevisinin adı.

H. 180b/11

[= 1]

Haft-peyker İranlı şair Nizamî Gencevi'nin *Hamse*'sini teşkil eden mesnevilerinden birinin adı.

H. 180b/11

[= 1]

haft-reng < Far. *haft-rang* Yedi renk

h. pıyâla Yedi renkli kadeh. 241a/13

[= 1]

Haft-baça Hindukuş dağlarında büyük geçit ile Parvan arasında bulunan yedi geçide verilen addır.

H. 130b/4, 130b/5

[= 2]

hafta Far. Yedi günlük zaman.

h.+da (oşol haftada) 360b/1

h.+ğa yavuk (bir hafta) 193b/5

[= 2]

haftâd u panc hazâr u yek şad u haftâd u çahâr Far. Yetmiş beş bin yüz yetmiş dört.

h. 292a/9

[= 1]

haftâd u şaş hazâr u nuh şad u nûzdah Far. Yetmiş altı bin dokuz yüz on dokuz.

h. 292b/1

[= 1]

h^vâhar-zâda Far. Kız kardeşin oğlu, yeğen.

h.+sı 126a/13, 156b/4, 180b/10, 199b/13, 245b/7

h.+sıdur 120b/13

[= 6]

h^vâhî Far. İsteyen, ister.

h. (h^vâhî...h^vâhî İster ... ister.) 220a/8

h. nâ-h^vâhî İster istemez. 304b/12

h. vu nâ-h^vâhî 123b/14, 295b/6

[= 4]

hajdah hazâr u si şad u haftâd u se Far. On sekiz bin üç yüz yetmiş üç

h. 293a/5

[= 1]

hak Ar. Hak, gerçek ve doğru olan şey.

h. alar cânıbı édi Gerçek onlar tarafında idi, onlar haklı idi. 264b/4

h.+ıfında (Son çekim edatı) İlgili olarak, üzerinde.

(sénîñ hâkķıfında) 258b/12

[= 2]

Hak Hak, Tanrının adlarından biri.

H. 169a/1, 348a/10

[= 2]

hâk Far. Toprak.

h. (gerd ü hâk) 291b/2, 291b/4

[= 2]

Hak-dâd Durname büyüklerinden olup, Babur'a bahçesini hediye etmiştir.

H. 248b/12

[= 1]

hakıkat Ar. Hakikat, gerçek, bir şeyin doğrusu.

h.+ı 285a/5

[= 1]

hâkim Ar. 1. Hükmeden, hakimiyeti altında bulunduran.

h. 228a/10

h. ü farmân-ravâ bol- Hüküm, emir yürütmek. 223a/9

2. Hüküm süren, idare eden (kimse)

h. 359b/2

h.+dürler 235a/10
h.+ı 225a/14, 249a/14
h.+inifn 223b/5
 [= 7]
hâkim-nişin Far. Hükümet merkezi, bir memleketin idare edildiği şehir.
h.+ı 326a/9
 [= 1]
hakir Ar. Küçük, ufak; büyük zıddı.
h. körün- 140b/12
 [= 1]
hak-nâ-şinâs < Far. *hak-nâ-şinâs* Doğruyu, hakkı tanımayan; nankör.
h. 201b/8, 326a/5
 [= 2]
Hak-nazar Çıpan Çiçektü civarını yağma eden kişi.
H. 187b/7
 [= 1]
hak-riz Far. Topraktan yapılan kale siperi, set.
h.+ı 127a/12
 [= 1]
hal Ar. Çözülme, erime, unsurlara ayrılma.
h. bolmaydur édi 240b/2
h. kıl- Katı bir cismi sıvı içinde eritmek. 306b/11
 [= 2]
hâl Ar. 1. Hal, durum, bir şeyin nitelikleriyle içinde bulunduğu şartların tümü.
h. 270a/8
h. (hasb-ı hâl) 171b/3
h. bile (oşbu hâl bile) 120a/10
h.+da 187b/12
h. édi (bu hâl) 152b/14, 153a/10, 164b/9
h.+ı 154a/11, 306a/13, 306b/1
h.+ıga (hısâb-ı hâl) 329b/12
h.+ım mutagayyır bol- 306b/14
h. kıl- Yoluna koymak, olumlu sonuca bağlamak. 162b/8
h.+ları (farâhür hâlları) 233a/8, 297a/2, 357b/3
h.+larıga (farâhür hâlları) 264a/3
h.+larıga yaraşa (farâhür hâlları) 229a/14
h.+larıga yaraşa (qadr-ı hâl) 293b/8

2. Coşkunluk, kendinden geçme, vecd hâli.
h. (reng ü hâl) 179b/8
h.+dın ('aşk u hâl) 179b/4
 [= 21]
hâl < Ar. *hâla* Hala. krş. **hâla**
h.+ım 242a/6
 [= 1]
hâla Ar. Hala.
h.+m 157a/5, 213b/8
h.+m (tokқан hâla) 201b/6
 [= 3]
hâlâ Ar. Hâlâ, bu zamana kadar, daha, henüz.
h. 121b/2, 122a/4, 129b/10, 134a/5, 155b/7, 185b/2, 189b/8, 197a/7, 197a/14, 214b/7, 227a/4, 271b/8, 292a/2, 295b/2, 301b/10, 306b/12, 333b/2, 343a/5, 347b/5
h.+gaça 358b/13
 [= 20]
Halâhıl Nilab'ın ve Karluk hazaresinin idaresi için vali olarak görevlendirilen Humayun'un nökerlerinden (bk. **nöker**) bir kişinin adı.
H. 231a/10, 355b/9
 [= 2]
halal Ar. Hâlel, bozma, bozukluk, düzensizlik.
h. tap- Bozulmak, hâlel gelmek. 272a/2
h. tapma- 330a/8
 [= 2]
halâl Ar. Helâl; Din kurallarına aykırı olmayan, dince yasaklanmamış olan.
h.+dur 277b/10
 [= 1]
halâl-hvâr Far. Sadık, vefakâr, güvenilir.
h.+ıdur biz (taht halâl-hvârı) 271b/5
 [= 1]
halâş Ar. Kurtulma, kurtuluş.
h. bol- Kurtulmak. 126b/5, 168b/14, 195b/6, 198b/2, 247b/10, 261b/11, 306b/1, 346a/12, 346b/6
h. kıl- 1. Serbest bırakmak 197a/1
 2. Kurtarmak. 258b/11
 [= 11]

Ḥalāşıya Herat'ta Alişir Nevaî'ye ait bir medresenin adı.

H. 191b/9

[= 1]

ḥālat Ar. Hâl, durum, suret, keyfiyet.

ḥ. (keyfiyyat u ḥālat) 348a/9, 358b/3

ḥ. (vaḳāyî' u ḥālat) 311b/1

ḥ.+da 312a/7

ḥ.+ı (bir ḥālatı bol-) 171b/2

ḥ.+ıda 215a/4, 235b/5

ḥ.+ını 189a/12

ḥ.+ka (öler ḥālatka yét-) 306b/13

ḥ.+nı 373b/11

ḥ.+ta 312a/7

ḥ.+ta (-ür ḥālatta) 173b/8, 381b/10

[= 13]

ḥalāyık < Ar. *ḥalā'ik* Halk, topluluk; kabile, oymak.

ḥ. 294b/3

ḥ. bile 206a/7

ḥ.+dur 272b/5

ḥ.+ıdın başka 228a/8

ḥ.+nıñ 127b/12, 228a/11

[= 6]

Ḥalcî Bâbur Hindistan'a geldiğinde Malva (Mandav) hakimi olan Sultan Mahmud'un soyuna verilen ad.

H. 271a/7

[= 1]

Haldî Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Gorakhpur şehrinin güneydoğusunda, Ghaghara (bk. **Geng II**) ırmağı üzerinde bulunan bir geçidin adı.

H. güzari 370b/3, 370b/8, 370b/9, 371a/1, 371a/8, 374b/14

[= 6]

ḥālîşa < Ar. *ḥālîşa* Hassa mülkü; idaresi hükümdara ait olan yerler için kullanılan terim. (Bâbur, çocuklarına yazdığı mektuplarda, Kâbil'i hassa mülkü yaptığını ve hiç kimsede burayı ele geçirme gibi bir düşüncenin olmamasını istemektedir.)

ḥ. bol- Hassa mülkü olmak. 359a/3

ḥ. édi 255a/11

ḥ.+ğa yavuk bol- Hassa mülküne yakın bulunmak. 351a/11

ḥ. kıl- Hassa mülkü yapmak. 305a/2, 335b/13, 349a/1, 350a/3, 359a/1, 359b/3, 367b/3, 375b/5

[= 11]

ḥālîşât < Ar. *ḥālîşât* Hassa mülkleri, hükümdarın idaresi altında olan yerler. krş. **ḥālîşa**

ḥ.+ıdın 251b/12

[= 1]

ḥālî Ar. 1. Boş.

ḥ. (içimni ḥālî kıl-) 325a/13

ḥ. édi 327a/4

ḥ. tap- Boş bulmak. 297b/3

ḥ. yér Boş yer. 300b/4

2. Boş, uzak, azade.

ḥ. (-dın ḥālî émostür) 179b/4

ḥ. az-ğarābat émes Garabetten uzak değil, yadırganacak hâlde. 287b/7

ḥ. az-ıstihkāmî émes İstihkâm-sız değil, müstahkem. 139b/1

ḥ. az-laṭāfat émes Letafetten uzak değil, güzel, hoş. 283b/13

ḥ. az-maza émes Tatsız değil. 277b/10

ḥ. az-şafā émes Safasız değil, safalı. 327b/2

ḥ. az hoş-numalık émes Güzel görünüşlü. 283b/9

[= 11]

ḥālî-zihn Far. Zihni boş; habersiz.

ḥ. (méndin ḥālî-zihn Benden habersiz.) 247b/3

[= 1]

Ḥalîfa I k.a. bk. **Nıẓāmu'd-dîn 'Alî Barlas**

H. 197a/8, 216a/7, 217b/6, 233b/2, 266a/8, 300a/14, 314b/5, 315b/14, 316a/2, 334a/1, 334a/4, 351b/13, 356b/1, 377b/6, 381b/12

H.+ğa 226b/4, 375b/11

H.+nı 215b/13, 369a/14, 369b/2

H.+nıñ 198a/4, 236b/3, 241b/12, 375b/8, 381b/4

[= 25]

Ḥalîfa II k.a. bk. **Muḥıb 'Alî Ḥalîfa**

H.+nıñ 267b/4, 310b/2

[= 2]

Ḥalîfa III k.a. bk. **Mullā Maḥmūd Ḥalîfa**

H. 246b/14

- [= 1]
Halîşek Kandahar'da Argandab ırmağının aşağısında, Baba Veli'den 3 mil mesafede bulunan küçük bir tepenin adı.
H. 208b/4, 209a/3
H.+nîñ 208b/14
H. sarı 208b/6
 [= 4]
halka Ar. 1. Halka; bir şeyi tutturmak için metal, ip, tahta gibi şeylerden yapılmış çember.
h. kıl- 273b/13
h.+nı 353a/5, 353a/5, 353a/8
h.+sını 276b/3
 2. Kulağa takılan süs eşyası.
h. 286a/6
 [= 6]
halvâ Ar. Helva; yağ, şeker, un veya irmik karışımından yapılan tatlı.
h.+largâ 284b/11
 [= 1]
Halvâ Çaşma Sultan Hüseyin Baykara'nın Horasan'da oğulları Ebülmuhsin Mirza ile kipek Mirza'yı mağlûp ettiği yerin adı.
H.+da 165b/2
 [= 1]
Halvâçı Tarhan Kandahar savaşında, Argunlar safında yer alan bir kişi.
H. 211a/1
 [= 1]
halvat Ar. Halvet, kapalı bir yerde yalnız kalma, gizli.
h. kıl- 176b/12
h. kılıl- 152b/1
h. söz 152b/1
h. u güşâna 128a/14
 2. Hususî, özel.
h. u lavandâna şuhbat tut- Hususî ve serbestçe (rahat hareket edilebilecek) içki meclisi düzenlemek. 247a/12
 [= 1]
halvat-hâna Far. Hususî ev. (Babur önemli görüşmelerini bu evde yapmaktadır. Agra'da Heşt Behîşt bahçesindedir. bk. Beveridge, a.e. s. 605)
h. 351a/6
h. bāğçası 300a/6
h.+da 339a/3, 355a/4, 355a/7
 [= 5]

- halvat-nışinlık** Kimse ile görüşmeden yalnız kalma hâli.
h.+nı 349b/10
 [= 1]
Hâlvi Pıyâda Bâbur'un adamlarından.
H. 232b/7
 [= 1]
hâm Far. 1. Ham, yeteri kadar olgunlaşmamış. (Meyve için)
h. 282b/7
h.+ı 282b/7
 2. Tabaklanmamış deri.
h.+ıdın 264a/5, 311a/9
 [= 4]
Hamal Ar. Koç burcu; burçlar kuşağında, Balık ile Boğa burçları arasında olan burç. krş.
Baysâkh
H. 288b/2
H. burcu 263a/8
H.+ğa 229a/6
 [= 3]
Hambâ-tû y.a. bk. Hamtâ-tû
H. köteli 224a/10
 [= 1]
ham-cihat Far. Birlik olma, bir tarafı destekleme.
h. 199b/11
h. bol- Birlik olmak, bir tarafı desteklemek. 302a/2
 [= 2]
ham-cihatlık Birlik ve beraberlik içinde olma hâli.
h.+tın 194b/4
 [= 1]
Hamçân Afganistan'da Kunduz'un güneydoğusunda bir yerin adı.
H.+nîñ 202b/6
 [= 1]
Hâmid k.a. bk. **Hamid Han Sâranghâni**
H. 309b/2
 [= 1]
hâmi Ar. Hami, koruyucu, gözeten, birine destek olan.
h.+sı bol- 333b/4
 [= 1]
Hamid Han k.a. bk. **Hamid Han Sâranghâni**
H. üsige ta'yin kıl- 262b/1
H. üstige mutavaccih bol- 262b/6
 [= 2]

Hamid Han Hâşşa-hayl k.a. bk.

Hamid Han Sâranghâni

H. 262a/7

[= 1]

Hamid Han Sâranghâni Hisar-ı Firuze'nin şıkdarı (bk. **şıkdar**); Humayun ilk seferini Hisar-ı Firuze'ye Hamid Han'a karşı yapar ve onu yenilgiye uğrattır. Bâbur bunun üzerine Hisar-ı Firuze vilayetini mükâfat olarak oğluna verir.

H. 305a/3

[= 1]

hamir Ar. Hamur.

h. édi (Badiu'z-zamân Mirzâ hod bularniñ élgide hamir édi) 155b/1

[= 1]

hamişa Far. Her zaman daima.

h. 121b/1, 132b/2, 136b/8, 137a/9, 138a/4, 138a/7, 138b/8, 144b/4, 159b/3, 173a/14, 173b/2, 173b/9, 175a/1, 180b/14, 204a/3, 222a/6, 223b/11, 226b/6, 240b/10, 240b/11, 257a/10, 269a/3, 277a/9, 291b/2, 312a/1, 348a/12, 349a/4, 368b/12, 377a/9

[= 29]

ham-kâsa Far. Kadeh arkadaşı, içki arkadaşı.

h. (ham-şuḥbat u ham-kâsa) 361a/2

h. bile (ham-şuḥbat u ham-kâsa) 361a/1

h. vu ham-şuḥbat 154b/2

[= 3]

haml Ar. 1. Yüklenme, bütün gücünü verme.

h.+ı köy- Tahammülü kalmamak, bütün gücü, takati kesilmek. 193b/10

h.+ını tüz- Bütün gücünü toplamak. 151a/11

2. Yükleme, isnat, atf.

h. bol- Bir sebebe yüklemek, isnat etmek, yormak. 359b/9

h. kıl- Hamletmek, bir sebebe yüklemek, isnat etmek, yormak. 185b/2, 185b/3, 192b/7

[= 6]

hamla Ar. Hamle, ileri atılma, saldırma.

h. kıl- 232b/9

h. kılma- 253b/12

h.+lar kıl- 267a/3

[= 3]

Hamlangân Bedahşan'da bulunan bir kalenin adı.

H. 154b/13

H.+nı 154b/14

[= 2]

hâmlık Hamlık, ham olma hâli (Meyve için).

h.+ıda (hâmlığıda) 284a/7

[= 1]

hammâm Ar. Hamam, yıkanılacak yer.

h. 191b/9, 290b/6, 300a/10, 356a/11, 356a/13

h. bol- Hamam yapılmak. 300a/6

h.+da 300a/10, 353b/9

h.+da édim 246b/1

h.+ga 246b/1, 356a/11

h.+larniñ 359b/13

h.+nı sal- 344a/9

h.+niñ 216b/2, 300a/12, 356a/12, 356a/13

h. suyu 300a/3

[= 18]

ham-maşvarat Far. Aynı görüşte olan, fikir birliği eden.

h.+lardın 199b/11

[= 1]

ham-râh Far. Yoldaş, yol arkadaşı, biriyle beraber olan; aynı yolu yürüyen (Hayvan için).

h. 256a/12, 375b/10, 377a/12

h. bol- Yoldaş olmak, yol arkadaşı olmak. 121b/7

h.+dur 275a/11

h. édiler 293b/9

h.+ka bakmay Yoldaşlarına aldırmadan 255b/13

h. kılıl- Yol arkadaşı yapılmak. 145b/9, 146b/1

h. ok 198b/10

[= 10]

hâmrağ Ham olarak, olmadan (Meyve için)

h. üzgeli 283b/12

[= 1]

Hamsa Hamse; İranlı şair Nizâmî Gencevî'nin *Mahzanu'l-asrâr*, *Layli u Macnün*, *Husrav u Şirîn*, *Haft-paykar*, *İskan-*

dar-nāma adlı mesnevilerinden meydana gelmiş olan eseri.

H. cavābıda nazm kı1- 170b12

H. muḳābalasida masnavilar ayt- 180b/10

[= 2]

Ḥamsatayn İki Hamse; Nizamî Gencevî'nin *Hamse*'si ile, Hoca Hüsrev'in (bk. **Hvāca Ḥusrav**) buna nazire olarak yazdığı *Maṭla'u'l-anvār, Macnūn u Laylī, Şī-rīn u Ḥusrav, Haşt-bahişt, Ā'ina-i Sikan-darī* adlı mesnevilerinden meydana gelmiş olan *Hamse*'si.

H.+nıñ 181b/8

[= 1]

ham-şuḥbat Far. İçki meclisinde sohbet arkaşadaşı.

h.+1 (hem-kāsa vu hem-şuḥbat) 154b/3

h.+1 édi 173b/3

h. kı1- 227b/11

h. u ham-kāsa 361a/1, 361a/2

[= 5]

Hamtā-tū Pakistan'da Pencab eyaletinde Tuz sıra dağlarında bulunan bir geçidin adı.

H. köteli 224a/10

[= 1]

Hamū Ḥayl Afgan kabilelerinden birinin adı.

H. 214a/1

[= 1]

Hāmūsī Bihreli Hindulardan Diva'nın oğlu.

H.+nı 345a/3

[= 1]

hamvār Far. 1. Düz, düz yer.

h. 135b/13, 224a/4, 224a/4, 227a/10, 333a/7

h. (yér bile hamvār kı1-) 222a/4

h. bol- Yerle bir olmak, temeline kadar yıkılmak (Ev v.s. için). 157a/14

h. bolğan şahñ 339b/5

h.+dur 141a/7

h. hamvār 140b/12

h. kı1- 344b/1

2. Düzgün, pürüzsüz.

h.+dur 287a/8

h. kı1- 330b/4

3. Düzgün, doğru, kurala uygun olarak, kusursuz biçimde.

h. 181a/14

h. (past u nāzük u hamvār oḳu-) 190a/2

[= 15]

hamvārliḳ Düzgün, kusursuz ve kurala uygun olma hâli.

h.+1 (hamvārliḳı) 181a/6

[= 1]

hamvārraḳ Daha düzgün.

h.+tur 286a/9

[= 1]

Ḥamza Ömer Şeyh Mirza ve Bâbur'un beylerinden Kasım Bey'in küçük oğlu.

H. 242b/13

H.+nıñ 236b/4

[= 2]

Ḥamza Bī Mañğıt Özbeklerin komutanlarından.

H. 124b/13

[= 1]

Ḥamza Ḥan Ali-şang meliki. (ö. 1520)

H. 251a/13

[= 1]

Ḥamza Sultān Özbek sultanlarından; Bâbur'un amcası Sultan Ahmed Mirza'nın karısı Latife Begim'in ikinci kocası; Abdüllatif Sultan ile Mamak'ın babası. (ö. 1511)

H. 156a/9, 156b/1, 166b/6, 347b/1

H.+ğa 156a/14

H.+nıñ 156b/3

[= 6]

ḥan Han. (Metinde Cengiz neslinden gelen erkekler ile Afgan ve Hindistan kabile reislerinin, beylerin kullandıkları bir unvandır; özel isimlerin sonunda da görülmektedir.)

ḥ. 265a/4, 265a/5

ḥ. ('Ādil Ḥan Sūr) 365a/14

ḥ. (Aḥmad Ḥan) 163b/10

ḥ. (Aḥmad Ḥan Ḥacı Tarḥan) 164a/8

ḥ. ('Ālam Ḥan) 255b/12, 255b/13, 256a/1, 257a/3, 257a/8, 257a/12, 257b/6, 260b/14, 261a/13, 303b/2, 303b/3, 303b/6

ḥ. ('Ālam Ḥan Calāl Ḥan Cighet) 307b/7

- h. ('Ālam Ḥan Kālpi) 378a/9
 h. ('Ālam Ḥan Tehengeri) 304a/2
 h. ('Alāvul Ḥan Nūḥān) 377a/7
 h. ('Alavul Ḥan Nūḥāni) 376a/4
 h. ('Alī Ḥan) 206a/1, 259a/6, 325a/8
 h. ('Alī Ḥan Bayındır) 175b/6
 h. ('Alī Ḥan Farmulī) 296a/12, 329a/7, 376a/14
 h. (Apak Ḥan) 225a/1
 h. (Ārāyış Ḥan) 333b/10, 368a/1, 373a/2
 h. (Avliya Ḥan Işrākī) 376a/4
 h. (Avliya Ḥan Ustarāni) 376a/4
 h. (Bābū Ḥan Bisūt) 228a/14
 h. (Bahādūr Ḥan) 301b/9
 h. (Bahādūr Ḥan Sarvāni) 380a/11
 h. (Behār Ḥan Behār) 365a/13
 h. (Bū Ḥan) 242a/8, 242b/4
 h. (Calāl Ḥan) 257a/6, 365a/13, 375a/14
 h. (Calāl Ḥan Behār) 368b/1
 h. (Calāl Ḥan Cıghet) 256b/12
 h. (Calāl Ḥan Cıgheti) 268a/10
 h. (Davlat Ḥan) 225b/1, 227a/1, 228b/1, 254a/7, 255a/8, 256a/10, 256a/13, 258a/14, 258b/3, 260a/3, 263b/4
 h. (Davlat Ḥan Yūsuf Ḥayl) 224b/6
 h. (Dıl-āvar Ḥan) 256a/10, 257a/9, 257a/10, 259b/13, 260a/12
 h. (Farīd Ḥan) 365a/13
 h. (Fath Ḥan) 362b/8
 h. (Fath Ḥan Sarvāni) 301b/1, 301b/1, 302b/10, 303a/2, 303a/4
 h. (Firūz Ḥan) 296b/7, 298b/12
 h. (Firūz Ḥan Mivāti) 268b/10
 h. (Gāzi Ḥan) 225a/1, 225a/9, 254a/7, 255a/7, 256a/5, 256a/13, 257b/5, 258a/1, 258b/1, 259a/10, 259b/11, 260b/5
 h. (Gücūr Ḥan) 355b/9
 h. (Hāci Ḥan) 257a/9, 257a/13
 h. (Hamīd Ḥan) 262b/1, 262b/6
 h. (Hamīd Ḥan Ḥāşşa Ḥayl) 262a/7
 h. (Hamīd Ḥan Sārangḥāni) 305a/3
 h. (Ḥamza Ḥan) 251a/13
 h. (Ḥasan Ḥan Bārivāl) 315a/12
 h. (Ḥasan Ḥan Langar Vazir) 375b/11
 h. (Ḥasan Ḥan Mivāti) 294a/8, 308a/3, 309a/6, 325b/13, 327b/14
 h. (Ḥaydar Ḥan Gürk-andāz) 315a/12
 h. (Haytam Ḥan) 263b/4
 h. (Ḥuseyn Ḥan) 298b/6, 328b/9, 371a/12
 h. (Ḥuseyn Ḥan Daryā-ḥāni) 376a/14
 h. (Ḥuseyn Ḥan Nūḥāni) 294a/10, 315a/5, 328b/7
 h. (Ismā'il Ḥan) 258a/10
 h. (Kuṭub Ḥan) 298b/7, 327a/9, 328b/10
 h. (Küçüm Ḥan) 347a/14, 354b/4
 h. (Langar Ḥan) 224b/3, 227a/9, 231a/5, 243a/12
 h. (Langar Ḥan Niyāzi) 244a/9, 249a/14
 h. (Maḥmūd Ḥan) 296b/11, 298b/12, 303a/7, 364b/6, 370b/6
 h. (Maḥmūd Ḥan Gāzipūri) 371a/11
 h. (Maḥmūd Ḥan Ḥan-ı Cahān) 256a/12, 257a/7
 h. (Maḥmūd Ḥan Nūḥāni) 296b/8, 365a/12, 375b/5
 h. (Mallū Ḥan) 335b/7
 h. (Melik Bū Ḥan) 233a/6
 h. (Minūçıhr Ḥan) 228a/4
 h. (Mirzā Ḥan) 123b/5, 124b/5, 149a/2, 197a/5, 198a/6, 198a/9, 198a/13, 198a/13, 198a/14, 198b/8, 198b/10, 198b/10, 200a/11, 201a/9, 201b/13, 202a/3, 202a/4, 202a/7, 209b/8, 213b/6, 237b/4, 237b/7, 240a/7, 245b/14
 h. (Mubārak Ḥan Cılvāni) 379b/7
 h. (Mucāhid Ḥan Multāni) 305a/6
 h. (Muḥammad Ḥan Nūḥāni) 378a/3
 h. (Muḥammad Şibani Ḥan) 156a/5

- h. (Mullā 'Alī Ḥan) 238a/9, 252b/6
h. (Nāhar Ḥan) 308a/3, 328a/1
h. (Nāşır Ḥan Nūḥāni) 294a/12, 299a/6, 301a/9
h. (Nizām Ḥan) 303b/13
h. (Nizām Ḥan Bıyāni) 376a/14
h. (Rustam Ḥan) 315a/6
h. (Sangar Ḥan Cancūha) 225b/8, 229b/5, 248b/2
h. (Sangar Ḥan Karluḡ) 231a/11
h. (Sayf Ḥan Daryā Ḥan) 257a/7
h. (Seyyid 'Alī Ḥan) 225a/12
h. (Sultān Humāyūn Ḥan) 215b/2
h. (Sultān Sa'id Ḥan) 200b/7, 244a/13, 246a/8
h. (Süyünçük Ḥan) 234b/3
h. (Şādī Ḥan) 148a/12
h. (Şayḡ Abū Sa'id Ḥan Dar-mıyān) 173b/11
h. (Şıbaḡ Ḥan) 125b/12, 187b/10, 201b/9, 201b/10, 204a/14, 205a/14, 206a/2, 206a/5, 212b/12, 213a/1, 214b/13, 214b/14, 215a/5
h. (Şıbanī Ḥan) 125b/12, 154b/7, 156a/7, 156a/9, 156b/6, 163a/5, 163b/1, 167a/6, 173a/1, 173a/2, 181a/7, 182b/1, 182b/2, 182b/7, 183b/12, 183b/13, 187b/10, 204a/14, 205a/14
h. (Şir Ḥan) 362b/10
h. (Şir Ḥan Sūr) 365a/13
h. (Şir Ḥan Terkelāni) 251a/5
h. (Tāc Ḥan) 364a/6, 364b/6
h. (Tāc Ḥan Sārangḡāni) 363b/6, 378a/4
h. (Tatar Ḥan) 225b/2, 225b/5, 304a/13, 304b/12
h. (Tatar Ḥan Ḥan-ı Cahān) 329a/8
h. (Tatar Ḥan Sārangḡāni) 294a/10, 304a/10
h. (Tāvūs Ḥan) 220b/5
h. ('Ubayd Ḥan) 301b/2, 345b/12, 347a/10, 347a/10, 354b/5
h. (Yār Ḥuseyn Daryā Ḥan) 159b/12
h. (Yūnus Ḥan) 200b/4
h. bile ('Alī Ḥan) 258b/3

- h. bile (Gāzi Ḥan) 256a/10
h. bile (Mirzā Ḥan) 213b/8
h. bile ('Ubayd Ḥan) 347b/2
h.+da édi (Tatar Ḥan) 225b/4
h. dede Bâbur'un dayıları Cengiz neslinden oldukları için, onlardan bu şekilde bahsetmektedir. 157a/3, 199b/12, 338a/7
h. dék (Şıbaḡ Ḥan) 213a/5
h. dék (Şıbanī Ḥan) 163a/2, 185b/1
h.+dın (Hasan Ḥan) 326a/10
h.+dın (Küçüm Ḥan) 347b/14
h.+dın (Şıbaḡ Ḥan) 206a/9
h. édi ('Alam Ḥan) 294a/11
h. édi (Gāzi Ḥan) 258a/6
h. édi (Kuḡub Ḥan) 294a/11
h. édi (Minüçıhr Ḥan) 229b/4
h. édi (Nizām Ḥan) 294a/8
h.+ḡa ('Alam Ḥan) 255b/14, 256a/14, 257a/6, 303b/9
h.+ḡa ('Alī Ḥan) 225b/1, 296b/1, 296b/2
h.+ḡa (Calāl Ḥan) 369a/10, 375b/6
h.+ḡa (Davlat Ḥan) 225b/7, 226b/11
h.+ḡa (Davlat Ḥan Tatar Ḥan Yūsuf Ḥayl) 225a/14
h.+ḡa (Fırüz Ḥan) 296b/9
h.+ḡa (Gāzi Ḥan) 256a/5
h.+ḡa (Hasan Ḥan) 326a/4
h.+ḡa (Langar Ḥan) 229b/1, 244b/1
h.+ḡa (Mahdi Ḥan) 296b/14
h.+ḡa (Minüçıhr Ḥan) 229a/2
h.+ḡa (Mirzā Ḥan) 211b/14, 213b/7
h.+ḡa (Muḡammad Amin Ḥan) 182b/7
h.+ḡa (Mullā 'Alī Ḥan) 250a/6, 329b/13
h.+ḡa (Nāhar Ḥan) 308a/7
h.+ḡa (Nizām Ḥan) 297b/14
h.+ḡa (Seyyid 'Alī Ḥan) 225a/9
h.+ḡa (Sultān İbrāhim Ḥan) 255b/12
h.+ḡa (Sultān Sa'id Ḥan) 200b/11
h.+ḡa (Şıbaḡ Ḥan) 204b/1
h.+ḡa (Şıbanī Ḥan) 204b/1
h.+ı (Kaşḡar ḡanı) 200b/8
h.+ı (Kaşan ḡanı) 182b/7

h.+ıga 164a/8
 h. kıl- 200b/12
 h.+lar 234b/5, 265a/8, 358a/5
 h.+ları 256a/1
 h.+larnıñ 157a/4, 258a/1
 h.+nı ('Ālam Han) 256b/1, 256b/12, 315a/10, 379a/6
 h.+nı (Alca Han) 157a/3
 h.+nı ('Alı Han) 259b/13
 h.+nı (Bahādur Han) 302a/3
 h.+nı (Behār Han) 294a/14
 h.+nı (Davlat Han) 259b/13
 h.+nı (Dıl-āvar Han) 256a/14
 h.+nı (Fath Han) 302b/11
 h.+nı (Ġāzı Han) 256a/4, 259a/7, 259b/6
 h.+nı (Hācī Han) 256a/6, 256a/14
 h.+nı (Haytam Han) 263b/13
 h.+nı (Huseyn Han) 328b/5, 329a/6
 h.+nı (İsmā'il Han) 259b/13
 h.+nı (Langar Han) 223b/7
 h.+nı (Mırzā Han) 200a/12, 202a/6, 207b/13
 h.+nı (Mullā 'Alı Han) 329b/12
 h.+nı (Nāhar Han) 326b/2
 h.+nı (Pahar Han) 132a/10, 326a/11
 h.+nı (Şıbaķ Han) 204b/2, 212b/13
 h.+nı (Şıbanı Han) 200b/9, 204b/2
 h.+nı (Şır Han) 256a/9
 h.+nı (Tāc Han) 378b/13
 h.+nı ('Ubayd Han) 347b/4
 h.+nıñ ('Ālam Han) 256b/14, 257a/5, 262b/3
 h.+nıñ ('Alı Han) 224b/6, 225b/2, 258a/10, 296b/1
 h.+nıñ (Ārāyış Han) 261a/8
 h.+nıñ (Bahcat Han) 333a/9, 333b/14
 h.+nıñ (Çengiz Han) 186b/11
 h.+nıñ (Daryā Han) 145a/6, 146b/10, 294a/14, 375a/14
 h.+nıñ (Davlat Han) 225b/2, 258a/10, 263b/13
 h.+nıñ (Dıl-āvar Han) 260a/1
 h.+nıñ (Ġāzı Han) 259b/3, 260b/4, 260b/10, 261a/1
 h.+nıñ (Hasan Han) 308a/6, 308a/7, 326a/13, 326b/2
 h.+nıñ (İbrāhim Han) 348a/3

h.+nıñ (İlyās Han) 325b/2
 h.+nıñ (Kıtuḅ Han) 315a/6, 328b/6
 h.+nıñ (Küçüm Han) 352a/11, 352b/1, 357a/14
 h.+nıñ (Langar Han) 223b/4
 h.+nıñ (Maḥmūd Han) 363b/4, 370b/8
 h.+nıñ (Minüçıhr Han) 229b/5
 h.+nıñ (Mırzā Han) 199b/3, 200a/1, 200b/2, 201b/13
 h.+nıñ (Muḥammad Şıbanı Han) 162b/11
 h.+nıñ (Nāşır Han) 307b/1
 h.+nıñ (Naşır Han) 365a/13
 h.+nıñ (Nızām Han) 303b/2
 h.+nıñ (Seyyid 'Alı Han) 228a/4
 h.+nıñ (Sultān Sa'id Han) 332a/13
 h.+nıñ (Süyünçük Han) 347a/13
 h.+nıñ (Şıbaķ Han) 122b/12, 167a/4, 206b/12
 h.+nıñ (Şıbanı Han) 122b/12, 154b/13, 163b/3, 181a/7, 182b/3, 185a/7, 207a/5
 h.+nıñ (Tatar Han) 225b/6, 258b/12, 304b/4
 h.+nıñ ('Ubayd Han) 354b/6
 h. u sultān 347a/11, 347b/7, 357b/5
 h. üçün (Şıbaķ Han) 123a/2
 h. üçün (Şıbanı Han) 123a/2
 [= 404]
 Han k.a. bk. Sultān Sa'id Han
 H. 332b/2
 H.+dın 251b/7
 H.+nıñ 251b/6
 [= 3]
 h^van Far. Üzerinde yemek yenilen
 sofraya veya sini.
 h.+larda 187a/9
 [= 1]
 han u mān Far. Ev bark.
 h.+ı 179a/14
 h.+larını 208a/12
 [= 2]
 hāna-vāda Far. Hükümdar sülālesi,
 hanedan. krş. hānvāda
 h.+nıñ 184b/2
 h. üçün 187a/4
 [= 2]

Hanafi İslâm dininde Ehl-i Sünnet olarak bilinen dört mezhepten biri olan Hanefî mezhebine mensup kimse.

H. mazhablık 138a/5

[= 1]

hānaqāh Ar. Tekke.

h.+ıdın özge 191a/6

h.+ını 191b/9

[= 2]

h^vānanda Far. Şarkı ve gazel söyleyen, şarkıcı.

h.+sı 190a/3

[= 1]

hancak Far. Sakız ağacı. bot. *Pistacia lentiscus*

h. 141b/4

h.+dur 141b/5

h. yığaçları 135a/4

[= 3]

hancaklık Sakız ağaçları ile kaplı. krş. **hançaklık**

h. 140b/10

[= 1]

hancar Ar. Hançer, ucu eğri ve sivri keskin bıçak.

h. 352b/9, 352b/9

h.-ı muraşsa 297a/3

[= 3]

hança İnce çubuk.

h.+larıdın 143a/9

h.+larını 143a/10

[= 2]

hançaklık bk. **hancaklık**

h. 140b/10

[= 1]

hançar bk. **hancar**

h.+ımını (hāşsa hançar) 159a/3

h.+larını 372a/5

[= 2]

handak Ar. Hendek; geçmeğe engel olacak şekilde kale, yol v.s. etrafına kazılan derin çukur.

h. 264b/1, 311a/4, 316a/2, 316a/2

h. bile 216b/1, 265a/2, 315b/8

[= 7]

handakla- Hendek kazmak.

h.-p 316a/1, 347b/6

[= 2]

H^vānd-amir Gıyaseddin Muhammed Handmir; Aslen Şiraz seyyidlerinden olan İranlı tarihçi. Herat'ta doğmuş, büyük babası Mirhand'ın yanında ve Alişir'in himayesi

altında özenle yetiştirilmiş ve Sultan Hüseyin Baykara devrinin geç şair ve ediplerinden olmuştur. O da büyük babası gibi Timurlu tarihinin yazıldığı Alişir denetimindeki kütüphanede çalışmıştır. Sultan Hüseyin Baykara'dan sonra önce Bediüzzaman Mirza, daha sonra da Muhammed Zaman Mirza'nın himayesine giren Handmir, 1527 yılında Bâbur'un yanına Hindistan'a gitmiştir. Handmir'in gelişi Bâbur'u çok sevindirmiştir. Bâbur'un ölümünden sonra ise Humayun'un yanında kalmıştır. Handmir'in şu eserleri bulunmaktadır: *Habîbu'l-siyar*, *Hulâşatu'l-aḥbâr fi bayân ahvâlu'l-ahyâr*, *Muntaḥab-ı târiḥ-i Vaşşâf*, *Makârimu'l-aḥlâk*, *Ma'âşiru'l-mulûk*, *Dusturu'l-vuzarâ'* (d. 1475 - ö. 1535). (Daha geniş bilgi için bk. Z. V. Togan, "Hândmîr", *IA*, c. 5-I, s. 210-211)

H. 378b/10

H.+ga 378b/8

H.-ı muvarriḥ 339a/3

[= 3]

H^vānda-mir k.a. bk. **H^vānd-amir**

H.-ı muvarriḥ 339a/3

[= 1]

Hangū Pakistan'da Kohat ile Bangaş arasında Til yakınlarında bir yerin adı.

H.+dın 147b/7

H.+ga 147b/3

H.+nıñ 147a/1

H. yolu 146b/14

[= 4]

Han-ı Cahân I Hindistan'da çok itibar gören beylere verilen unvanlardan.

H. 302b/14

[= 1]

Han-ı Cahân II Fetih Han Sarvarî'nin unvanı. bk. **Faḥḥ Han Sarvâri**

H. 303a/3, 304a/12

[= 2]

Han-ı Hanân Hindistan'da çok itibar gören beylere verilen unvanlardan.

- Ḥ. 303a/1
[= 1]
- ḥanım** < ḥan-ı-m Hanım; Cengiz neslinden olan kadınların kullandıkları unvan. Timur neslinden olanlara ise **bégim** unvanı verilmiştir.
- ḥ.** (Ḥan-zāda Ḥanım) 206b/1
ḥ. (Mihri Ḥanım) 357b/2
ḥ. (Mihr Nigār Ḥanım) 157a/5, 213b/8
ḥ.+dın (Ḥüb Nigār Ḥanım) 201b/6
ḥ.+ğa (Ḥutluḵ Nigār Ḥanım) 156b/12
ḥ.+lardın 251b/7
ḥ.+nıñ (Davlat Sulṭān Ḥanım) 242a/7
ḥ.+nıñ (Mihrbān Ḥanım) 352a/13
ḥ.+nıñ (Sulṭān Nigār Ḥanım) 200b/2
[= 10]
- Ḥanım I** k.a. bk. Davlat Sulṭān Ḥanım
Ḥ. 242a/7
[= 1]
- Ḥanım II** k.a. bk. Ḥutluḵ Nigār Ḥanım
Ḥ. 126a/10, 156b/12
Ḥ.+nıñ 157a/4
[= 3]
- Ḥanım III** k.a. bk. Mihr Nigār Ḥanım
Ḥ. 200a/2, 200a/5, 200a/7
Ḥ.+nı 200a/3
Ḥ.+nıñ 200a/10, 201a/11, 201a/14, 201b/1
[= 8]
- Ḥan-ḵulı** Beyan-ḵulı'nın oğlu; Bâbur'un komutanlarından.
Ḥ. 210a/1
[= 1]
- ḥañşar** Moğ. Burun çıkıntısına benzer sırt, yamaç, bayır. krş. **kañşar**
ḥ. bile 214a/4
[= 1]
- hanüz** Far. 1. Henüz, daha şimdi, az önce, şu anda, hâlâ, yeni.
h. 129b/4, 180a/6, 192a/5, 202a/7, 211a/9, 234a/3, 236b/7, 258b/5, 288a/7, 302a/3, 324b/14

2. (Olumsuz cümlelerde) Henüz, daha, hâlâ.
- h.** 149b/14, 156a/12, 158a/4, 162a/9, 188a/3, 194a/14, 198b/8, 210a/3, 220a/7, 220a/10, 294b/5, 298a/14, 298b/1, 298b/3, 348a/1, 374b/5, 379a/4
- h.** (āftāb hanüz olturmaydur édi) 354a/4
3. Daha; önüne geldiği sıfatın anlamına kuvvet verir, fazlalık katar.
h. 278a/4, 287b/4
[= 30]
- ḥānvāda** Far. Hükümdar sülâlesi, hânedan. krş. **ḥāna-vāda**
ḥ.+nıñ 184b/2
ḥ.+dın 170a/2
[= 2]
- Ḥan-zāda Bégim I** Tirmiz reisi Mir Büzürg'ün torunu; Sultan Mahmud Mirza'nın aynı ismi taşıyan ikinci karısı - Sultan Mahmud Mirza'nın bundan önce evlendiği ve Sultan Mesud Mirza'nın annesi olan karısının adı da Hanzade Begim olup, Mir Büzürg'ün kızıdır -; 13 yaşında ölen Hüseyin isminde bir oğlu ve Hanzade, Bege, Ak, Ay, ve Zeyneb adlarında beş kızı olmuştur. Kızlarından Ay Begim, Bâbur'un kardeşi Cihangir Mirza ile; Bege Begim, Sultan Hüseyin Baykara'nın oğlu Haydar Mirza ile evlendirilmiştir.
Ḥ.+dın bol- 121a/6, 167a/12
[= 2]
- Ḥan-zāda Bégim II** Sultan Mahmud Mirza'nın oğlu Sultan Mesud Mirza ile Saadet Baht Begim'in kızı.
Ḥ. 344b/12
[= 1]
- Ḥan-zāda Ḥanım** Bâbur'un küçük dayısı Sultan Ahmed Han ile Bediülcemâl Begim'in kızı; Sultan Hüseyin Baykara'nın oğlu Muzaffer Hüseyin Mirza'nın karısı; Şibanî Han'ın karısı. (Metinde Şibanî Han'ın Herat'ı alır almaz, iddet müddeti dolmadan Hanzade Hanım ile evlendiği belirtilmektedir.)

- Ĥ.** 206b/1
[= 1]
ĥanzal Ebucehil karpuzu, acı elma, acı hıyar, it hıyarı; kabakgillerden elma büyüklüğünde çok acı ve ishâl yapıcı bir meyve. bot. *Citrullus colocynthis*.
- ĥ.** 243a/8
ĥ.+nı 243a/9
[= 2]
- ĥ^vâr** Far. Hor, hakir, aşağı, sefil.
ĥ. u zâr Sefil ve zavallı. 123b/14, 124b/4
[= 2]
- ĥarâb** Ar. Harap, yıkık, viran; bozuk; yorgun, bitkin.
ĥ. (bi-şafâ vu ĥarâb) 299b/14
ĥ. bol- Harap olmak, bozulmak. 144b/12, 286a/13, 360b/3, 380a/2
ĥ. bolmas 286b/1
ĥ. édi 306b/1
ĥ. kııl- Yormak, bitkin hâle getirmek. 151b/7
ĥ.+tur 139a/4, 222a/13
ĥ.+tur (kâvâk u ĥarâb) 181b/2
[= 11]
- ĥarâbla-** Bitkin ve perişan bir hâlde olmak.
ĥ.-p 261a/13
[= 1]
- ĥarâblık** Harap olma hâli.
ĥ.+lar kııl- Tahribat yapmak, birçok şeyi kırmak, yıkmak, bozmak. 135b/6
[= 1]
- ĥarâbrak** Daha kötü, daha beter (söz).
ĥ. 162b/8
[= 1]
- ĥarâc-dâr** Far. Haraç vermekle yükümlü olan, haraca bağlı.
ĥ. 135b/12
[= 1]
- ĥarakat** Ar. 1. Hareket, vücudun herhangi bir yerindeki kımıldama, kıpırdama.
ĥ. 134b/4
ĥ. kıılmas 134a/13
2. Davranış.
ĥ. 304a/4
ĥ. (yaman ĥarakat kııl-) 134a/13
ĥ.+ğa 185b/4
ĥ.+ka (zışt u şani' ĥarakat) 201b/3
- ĥ. kııl-** Hareket etmek, davranmak. 120b/8
ĥ.+lar 244b/4
ĥ.+lar (rustâ'iyâna ĥarakatlar kıılma-) 208a/9
ĥ.+lar kııl- 217a/10, 250b/1
ĥ.+tın 138b/6
ĥ. u af'âl 206a/9, 332a/4
3. Telâffuzda kısa ünlüyü söyleme. krş. **bi-ĥarakat**
ĥ.+larını 223b/6
[= 15]
- ĥarakât** Ar. Davranışlar.
ĥ. u sekenât Davranış ve tavırlar, hâl ve hareketler. 172a/1
[= 1]
- ĥarakatî** Ar. 1. Bir hareket, bir kımıldanma.
ĥ. 138b/4
2. Bir davranış.
ĥ. 265a/14, 298a/12
[= 3]
- ĥ^varalık** İçilebilir (su).
ĥ. çâh İçme suyu kuyusu. 346a/4
[= 1]
- ĥaram** 1. Harem; saray, köşk v.s büyük evlerin yalnız kadınlara, cariyelere, odalıklara ayrılan bölümüne verilen ad.
ĥ.+ğa yavuk 216a/14
ĥ. sarı 216a/12
2. Eş, karı; eş (karı), cariyeye ve odalıklardan oluşan grup.
ĥ.+ı 157a/5, 168b/2
ĥ.+ını 206b/1
ĥ.+lar 216a/13
ĥ.+ları 169a/5, 205b/6, 205b/10, 205b/11, 259a/7
ĥ.+larıdın 169b/3
ĥ.+larını 215a/7, 228b/5, 259a/2, 259a/4
ĥ.+larıñızını 258b/11
ĥ.+larını 359b/3, 360a/14
[= 19]
- ĥarâm-ĥ^vâr** Far. Haram yiyen, hain.
ĥ. (Biben ĥarâm-ĥ^vâr) 297b/1
ĥ.+lardın 376a/11
ĥ.+nıñ (Bâyazid ĥarâm-ĥ^vâr) 376a/9
[= 3]
- ĥarâm-nemek** Far. Nankör.
ĥ.+ni (Baba Şayĥ ĥarâm-nemek) 235a/5
[= 1]

haram sarāyī Harem sarayı. krş. haram¹

h.+nîñ 296b/12

[= 1]

harārat Ar. Hararet, herhangi bir sebeple vücut ısısı, ateş.

h.+ı (ısıtma harāratı) 236a/3

[= 1]

harāratī Ar. Bir hararet, bir sıcaklık.

h. 346a/5

[= 1]

Ĥārazm Bu gün Özbekistan ve Türkmenistan'da Ceyhun (Amuderya) ırmağı boyunca uzanan tarihî bölge.

Ĥ. 139a/10, 154b/7, 163a/7, 166a/1, 172a/8, 269b/4

Ĥ.+da 163a/6

Ĥ.+ğa 156a/11, 156b/6, 234b/14

Ĥ.+nı 163b/1

[= 11]

harb Ar. Harp, savaş.

h. (küffār u harb) 324b/14

h. sarı bol- Savaşmak. 324b/14

h. u kıtāl 295a/14

h. u żarb 217b/11, 218a/1

h. u żarb kııl- 296b/5

[= 6]

harc Ar. Harcanan, sarf edilen (para, söz).

h. (şarf u harc kııl-) 271b/9, 345a/11

h. bolmas 271b/13

h.+ı 268b/8

h. kııl- Harcamak, sarf etmek (Söz için). 253a/2

[= 5]

harçal Toy kuşunun Hindistan'da bulunan bir türüne verilen ad. Beveridge'e göre, *Indian bustard* zool. *Eupodotis edwardsii* (Metinde, büyüklüğü **toğdağ** kadar olduğu için **Hindistān toğdağı** olarak da adlandırılan, çok lezzetli bir kuş olduğu belirtilmektedir.) krş. **toğdağ**

h.+dur 280a/2

h.+nîñ 280a/4, 280a/7

[= 3]

harf Ar. Söz, laf, lâkırdı.

h.+ı 124a/1

h.+lar 176b/1

h.+nı (bu harfnı anıñ tilige Tēñri saldı) 124a/7

h.+nı rivāyat kııl- (Bu) sözü rivayet etmek. 134b/1

[= 4]

har-gāh Far. Büyük çadır, otağ.

h. 376b/4, 376b/6

h.+da 255b/2

h.+ım 152a/11

h.+ka yakın 371b/11

h.+nı 376b/5

[= 6]

Harī Herat. bk. **Herī**

H.+ğa 169a/10, 183a/4

[= 2]

Ĥarīd Hindistan'ın Bihar eyaletinde, Ghaghara (bk. **Geger II**) ırmağının her iki tarafında, Sikendarpur'dan Ganj ırmağına kadar olan sahayı içine alın bir şehrin adı.

Ĥ. 374b/7, 376b/11

Ĥ. (leşker-i Ĥarīd) 368b/10

Ĥ. éli 369a/6

Ĥ.+ka 354b/10, 354b/10, 369a/5

Ĥ.+ka (leşker-i Ĥarīd) 369a/5

Ĥ.+nı 307b/3

Ĥ. üstige bar- 307b/2

[= 10]

harīdārlik Satın alıcı olma hâli.

h. gözi bile kör- Alıcı gözüyle bakmak, inceden inceye inceleyerek, dikkatlice bakmak. 252a/4

[= 1]

harif Ar. Teklifsiz dost, eğlence arkadaşı.

h. 178b/1

h.-ı maclıs bol- 180a/5

h.-ı şarāb 173b/3, 240b/10

h.+lar 246b/11

[= 5]

harifī Ar. Son bahar, güzle ilgili olan.

h. mahşül 273b/9

[= 1]

harim Ar. (Sevgilinin bulunduğu) hususî ev.

h.+ığa 238a/1

[= 1]

harış Ar. Hırslı, istekli, gereğinden fazla düşkün, tamahkâr.

h.+dur 276b/6

[= 1]

harīta Ar. Kese, torbacık, cep.

h. dék 280a/11

[= 1]

h^varlık Hor, hakir, aşağı, sefil olma hâli.

h. u zârlıklar bile 155a/11

[= 1]

harrâf Ar. Zeki ve nükteli konuşan.

h. u hazzâl 192b/5

h. u hoş-hulk 164b/3

[= 2]

harvâr Far. Eşek yükü. (King ve Steingass'a göre, 100 Tebrizî *man*; Ebülfadl'a göre 40 Kandarî *man* veya 10 Hindistanî *man*; Beveridge'in Erskine'den aktardığını göre, 700 *pounds avoirdupois* ; *maund [man]* Hindistan'da 37.33 kg. değerinde geçerli ağırlık ölçüsü birimidir. Buna göre, bir **harvâr** 370. 33 kg. olmalıdır; *pound* değişik zamanlarda ve ayrı yerlerde değişebilen bir ağırlık ölçüsü olarak değerlendirilmekle beraber 1 *pound* 454 gr. olarak gösterilmektedir. Buna göre 700 *pounds* 317. 800 kg. etmektedir.)

h. 144b/11, 219b/11, 233a/10, 236b/1

h. harvâr 212a/11, 212b/7

[= 6]

har-zînlîk Heybelik, heybe için.

h. (rahtlık **har-zînlîk mâya** At takımı ve heybelik eşya) 212a/10

[= 1]

has Far. Kuru ot.

h. 274b/10, 294b/3, 377b/9

[= 3]

hâş Ar. Hükümdara ait olan.

h. **hayl** Kendi ailesi. (Hümümdar için) 256b/13

[= 1]

Hasan k.a. bk. **Hasan Meken**

H. 298a/13, 298b/5

[= 2]

Hasan 'Alî I k.a. bk. **Hasan 'Alî Calayır**

H. bile 174b/9

H.+ğa 174b/9

[= 2]

Hasan 'Alî II Bâbur'un Çağatay adı ile meşhur olan beylerinden.

H.+ğa 382a/2

[= 1]

Hasan 'Alî Calayır Bâbur Mirza'nın beylerinden Ali Calayır'ın oğlu; asıl adı Hüseyin Calayır olduğu hâlde, Hasan Ali Calayır olarak anılmaktadır; Sultan Hüseyin Baykara'nın **koş beyi**; Tufeylî mahlasıyla çok güzel kasideler yazan bir şairdir. (ö. 1519)

H. 174b/11

H. édi 174b/9

[= 2]

Hasan 'Alî Savâdi Bâbur'un hizmetinde bulunan Hint emirlerinden.

H. 355b/9

[= 1]

Hasan Barlas Hüsrev Şah'ın tahsil-darı (bk. **muhaşşıl**).

H. 124b/1

[= 1]

Hasan Çalabî Şah İsmail'in oğlu Tahmasp'ın elçisi.

H. 357a/10

H.+dın 361a/14

H.+ğa 358a/4

H.+niñ 352a/12, 352b/2, 361b/1

[= 6]

Hasan Halifa Nizameddin Ali Halife'nin oğlu.

H.+nı 376b/14

[= 1]

Hasan Han k.a. bk. **Hasan Han Mivâti**

H. 308a/4

H.+dın burun 326a/10

H.+ğa 326a/4

H.+niñ 308a/6, 308a/7, 326a/13, 326b/2

[= 7]

Hasan Han Bârivâl Rana Sanga ile yapılan savaştan önce, Rana Sanga'nın tarafına geçen Hint emirlerinden.

H. 315a/12

[= 1]

Hasan Han Langar Vazîr Hindistan Bengale sultanı Nusrat Şah'ın oğlu Şâhzade Müngir'in vezirlerinden.

H.+niñ 375b/11

[= 1]

Hasan Han Mivâti Mivat hakimi; Nâher Han'ın babası; Bâbur'a

- itaat etmeyen Hint emirlerinden.
(ö. 1527)
H. 307b/13
H. **édi** 294a/8
H. **+nıfı** 308a/3, 309a/6, 325b/13,
327b/14
[= 6]
Hasan İkre Bâbur'un adamların-
dan.
H. 250a/13, 250a/14
[= 2]
Hasan Meken Hint emirlerinden Me-
ken'in oğlu; Rana Sanga'ya karşı
Bâbur'dan yardım istemiştir.
H. **+dın** 298a/13
[= 1]
Hasan Nebire Baysungur Mirza'nın
hizmetinde bulunan Çağataylılar-
dan Muhammed Sigal'in torunu;
Muhammed Kasım Nebire'nin
küçük kardeşi.
H. 245b/14
[= 1]
Hasan Noyan k.a. bk. **Hasan**
Ya'küb
H. 171b/13
[= 1]
Hasan Şayh Témür Sultan Hüseyin
Baykara'nın karısı Zübeyde
Ağaça'nın büyük babası; Sultan
Hüseyin Baykara'nın beylerin-
den.
H. **édi** 171b/8
H. **+nıfı** 168b/7
[= 2]
Hasan Ya'küb Noyan Bey'in oğlu
(?); (Metinde, **Hasan Ya'küb**
anıñ hıdmatıda bolğan üçün
Hasan Noyan hem dérler
édi olarak geçen cümledeki **anıñ**
kelimesi E nüshasında **atanıñ**
olarak geçmektedir.); Ömer Şeyh
Mirza ve Bâbur'un beylerinden-
dir. (ö. 1494)
H. 171b/13
[= 1]
hasb Ar. Gereğince, dolay, uygun.
h. **-ı hâl** Hâline uygun, hâline göre.
171b/3, 329b/12
[= 2]
hasba < Ar. *hasba* Humma, sıtma.
h. **marazi** 156b/12
[= 1]
- hâşıl** < Ar. *hâşil* Meydana gelen, or-
taya çıkan; yerden biten, türeyen.
h. 181b/5, 287b/7
h. **(natica hâşıl bolmas)** 285a/4
h. **bol-** 1. Temin edilmek, sağ-
lanmak. 214a/14
2. Hasıl olmak, toplanmak, bi-
rikmek. 285a/12
h. **bolmas** 176b/11
h. **éyle-** Kazanmak, edinmek, sa-
hip olmak. 218a/8
h. **+ı** 138a/2, 159a/14
h. **+ını (dar-âmad u hâşıl)**
144b/11
h. **kıl-** Meydana çıkarmak, açıklı-
ğa kavuşturmak. 366b/11
h. **kim** Sözü'n kisası, velhasıl.
171a/2
[= 12]
hâşılrağ Biraz mahsulü olan (yer).
h. 135b/8
[= 1]
hasıs Ar. Hasis, pinti, cimri; âdi, ba-
yağı.
h. 159a/7
h. **u mâl-dost** Hasis ve mal can-
lısı (tamahkâr). 205a/1
[= 2]
has-püş Far. Kuru ot ve çalı çırpıyla
örtülmüş.
h. 351b/11
h. **kıl-** 127b/1
[= 2]
haşr Ar. Sıkıştırma, etrafını çevirme.
h. **(bi-hadd u haşr Sınırsız ve**
engin) 153a/13
h. **bol-** Sıkışmak, zor durumda
kalmak. 266b/4
[= 2]
hâşşa Ar. 1. Hassa, hükümdara ait,
hükümdara mahsus nesnelere ve
ganimetler için kullanılan terim.
h. **at** 262b/12
h. **baş ayağ** 380a/6
h. **baş ayak** 233b/11, 262b/12,
367b/2, 382a/1
h. **bekevulluk martabası** 151b/3
h. **hançar** 159a/3
h. **hıl'at** 241b/4, 377a/3, 377a/6
h. **hıl'at 'inâyat bol-** 220b/3
h. **kalmağı cébe** 232a/8
h. **kara mihmal başlık** 232a/8
k. **kor** 250b/6
h. **koy** 159a/9

- h. tabın** 337a/12
2. Haseten, ayrıca, özellikle.
- h. 202a/13**
[= 18]
- hâşşa tabın** Ordunun merkezinde (bk. **gol**) hükümdarın yanında yer alan bölük. bk. **yasal**
- h. 209a/9, 209b/5**
h.+da 209b/6
h.+dın 267b/1
h.+ga 334b/4
[= 5]
- hâşşıyyat** < Ar. *hâşşıyyat* 1. Kuvvet, tesir, etki.
h.+ıdın édi 199a/5
h.+tın mu ékin 287b/1
2. Hususiyet, özellik.
h.+ı 149a/9
h.+tur 271b/2
[= 4]
- hâşşıyyatı** < Ar. *hâşşıyyatı* Bir hususiyet, özellik.
h.+dur 141b/7
[= 1]
- Hast** Hindistan kabile reislerinden Melik Hast'ın asıl adı **Asad** iken, Hindistanlılar bu kelimeyi **Asd** olarak telâffuz etmişler, sonraları kelime gide gide **Hast'a** dönüşmüştür. bk. **Melik Hast Cancüha**
H. 223b/7
[= 1]
- Hvâst** Host; Afganistan'da bu isimde iki yer vardır. Metinde kastedilen, Afgan Türkistanı'nda - bu günkü Mezar-ı Şerif vilâyetinin bulunduğu bölge - Amuderya (Ceyhun) havzasında, Andarab'a yakın ve Bedaşan hududu üzerinde, Belh'in güneydoğusunda, Hindukuş'un kuzeyinde kâindir. Bu gün önemini kaybetmiş olmasına rağmen eski zamanların önemli yerlerindedir. (Daha geniş bilgi için bk. H. Beveridge, "Host", *IA*, c. 5-I, s. 563-564)
krş. **Host**
H. 140b/2, 238a/6, 244a/6
H. mîr-zâdaları 236a/8
H.+tın 236a/7, 242a/1
[= 6]
- hasta** Far. Hasta; yaralanmış, incinmiş.
- h.** 193b/4
h. ol- 306b/3
h.+sıdın (hacr hastası) 238a/1
[= 3]
- Hastiçi Tün-kaçar** Bâbur'un adamlarından.
H.+nı 304b/1
[= 1]
- hasûd** Ar. Haset eden, kıskanç.
h. 159a/7
[= 1]
- haşamat** Ar. Haşmet, ihtişam, tantana.
h. u tacammulî bile İhtişam ve tantana ile. 123b/3
[= 1]
- hâşıya** < Ar. *hâşıya* Haşıye, kenar; bir metnin kenarına herhangi bir konuyu açıklamak veya eklemek için yazılan yazı.
h.+sıda 243b/7, 345b/3
[= 2]
- Haşnağar** Pakistan'da, Kohat ve Peşaver'in kuzeyinde, Kâbil ırmağı ile Suvat ırmağının kesiştiği yerin biraz yukarısında bulunan kalenin adı.
H. 128a/4, 131b/9, 276a/1, 279b/1
H.+da 242b/6, 242b/8, 281a/2
H.+dağı 243b/4
H.+ga 242b/7
H. korganı 242b/9
H.+nı 243b/14
H.+nıñ 221a/1, 275b/12
[= 13]
- haşt** Far. Sekiz.
h. 297a/3
[= 1]
- haştâd u dü hazâr u çahâr şad u sî u se** Far. Seksen iki bin dört yüz otuz üç.
h. 292b/7
[= 1]
- haştâd u haşt hazâr sî şad u sî u se** Far. Seksen sekiz bin üç yüz otuz üç.
h. 293a/1
[= 1]
- haştâd u şaş hazâr şaşt** Seksen altı bin altmış.
h. 293a/6
[= 1]
- haştâd u yek hazâr** Far. Seksen bir bin.

- h. 292a/11
[= 1]
Haşt-bahışt Agra'da Bâbur'un yaptırdığı bahçenin adı.
H. bāğ 307b/10, 330a/5, 344b/11, 380b/2, 380b/6
H.+ğa 353b/8
[= 6]
haş Ar. 1. Yazı, çizgi.
h. 171a/2, 242a/6
h. (haşt u taşvir) 206b/4
h.+ı (haştı) 279a/9
h.+ı bile (Bâburi haştı) 357b/11, 357b/13
h.+ı bile (terkib haştı) 358a/11
h.+ıdın (Bâburi haştı) 179a/6
h.+ım bile (haştım bile) 345b/3
h.+ını (haştını) 144b/12
h.+ları 122a/11
h.+larını 286a/5
h.+nıñ (Bâburi haş) 357b/10
2. Yazılan şey, mektup, ferman.
h. 208a/5, 220a/7, 242a/8, 334a/2, 338b/2, 349b/6, 360a/14, 360b/1, 361b/1, 363a/6, 368b/5, 381b/13
h. (haşt u habar) 356b/7
h. (haşt u kitâb) 348a/5
h. (haşt u kitâbat) 261b/8
h.-ı Humâyün (haşt-ı Humâyün) 254b/5
h.+ıñnı (haştıñnı) 349b/2
h.+ıñnı (haştıñnı) 349b/4
h.+ınıñ (haştınıñ) 208a/7
h.+ka 366a/12
h.+lar 184b/2, 208a/3, 220a/10, 251b/7, 252a/7, 348a/4, 350a/9, 357b/14, 358b/10, 369a/12
h.+lardın 348a/8
h.+larıdın 358b/2
h.+larıñda 349a/10
h.+larıñnı 349a/14
h.+larını 261a/9
h.+larını 226b/11, 226b/11, 358b/12, 359b/4, 361a/5, 375b/11
h.+nı 307a/6
h.+nıñ 348a/7, 359a/5
h.+ta 347b/14
h.+tın 359a/5
3. Sıra, saf.
h. hat 232b/2
[= 59]
haşâ Ar. Hata, yanlış, yanlışlık.

- h. kılmaz édi 280a/13
[= 1]
Hâtam k.a. bk. Hâtam Ḵor-bégi
H.+ğa 161a/12
[= 1]
Hâtam Ḵor-bégi Bâbur'un beylerinden.
H. 161a/10, 210a/4
[= 2]
hatar Ar. Tehlike, emniyetsizlik.
h.-ı nafsî ôt- Nefis tehlikesi, can korkusu geçmek, canının tehlike de olduğu endişesinden kurtulmak. 330a/4
[= 1]
Hâtıfî Sultan Hüseyin Baykara'nın şairlerinden Abdullah Mesnevî-güy'un mahlası. bk. 'Abdu'llah Maşnavî-güy
H. édi 180b/10
[= 1]
hâtır < Ar. hâtir Hatır, akılda tutma, düşünme, hafıza, zihin, akıl; düşünce, fikir; gönül, kalp.
h. cam' Gönül memnun, hoşnut, rahat. 195b/8
h. cam' bol- İşler hallolmak, rahatlamak, yoluna girmek. 345b/1
h. cam' kıl- İşleri halletmek, yoluna koymak, rahatlatmak. 218b/10, 380a/7
h.+da édi 223b/11
h.+da kalma- Hatırda kalmamak, unutulmak. 278b/1
h.+dın çık- Bir düşünceden, tasarıdan vaz geçmek. 300a/1
h.+dın çıkar- Hatırdan çıkarmak, unutmak. 359a/13
h.+dın raf' bol- Akıldan def etmek, gönülden silmek. 360b/14
h.+ğa bu yét- Hatıra, akla şu gelmek. 337b/7
h.+ğa kéç- Hatırlanmak, akla gelmek, akıldan geçirmek, düşünmek. 177b/6, 189b/6, 189b/10, 222a/2, 222a/8, 252b/1, 253b/13, 255a/9, 310a/1
h.+ğa kél- Akla gelmek, düşünmek, akıldan geçirmek, hatırlanmak. 219a/5, 252b/10, 360b/7
h.+ğa yak- Gönle hoş gelmek, beğenmek, hoşlanmak. 255a/13
h.+ğa yét- Akla gelmek, düşünmek, akıldan geçirmek, hatırlan-

- mak. 205a/1, 252b/12, 272b/7, 299b/10
- h.+ğa yétme-** 253a/4
- h.+ı (itminân-ı hâtır)** 311a/7
- h.+ı cıhatı** 123a/6
- h.+ı cıhatıdın** 123a/6, 215b/13
- h.-ı fâtırğa huşûr ét-** İstenmeyen, insana sıkıntı veren düşünceyi akla getirmek. 252b/14
- h.+ı tile-** Gönlü istemek, canı istemek. 271a/14
- h.+ı üçün** 250b/12
- h.+ı üçün (ıstırzâ-yı hâtır)** 235a/10
- h.+ıdın** 127b/6
- h.+ıdın (tavahhumnı hâtırıdın çıkar-)** 258b/2
- h.+ığa néme kél-** Hatırına bir şey gelmek, kötü bir amaç güdüldüğünü sanmak. 189b/11
- h.+ığa yét-** 308a/5
- h.+ımda** 312a/1
- h.+ımğa kéc-** 286b/3, 346a/10
- h.+ımğa kél-** 306b/14
- h.+ımğa kélme-** 228b/12
- h.+ımğa yét-** 312a/1, 314b/7
- h.+ıñızğa kécürme-** 360b/10
- h.+lar cam' bol-** İşler hallolmak, yoluna girmek, rahatlamak. 345b/1
- h.+larğa** 307a/2
- h.+ları tile-** 223a/10
- h.+larıñızğa kécürme-** 307a/5
- h. muña karar tap-** Şunu düşünmek, şu fikirde karar kılmak. 359b/1
- h.+nı cam' kıl-** 355a/14, 376a/8, 377a/13
- h.+nıñ** 258b/9
- h. tamâm cam' bolmaydur édi** 298b/4
[= 57]
- hâtır-h'âh** Far. Arzu edilen, istenen, akıldan geçen (ölçüde, şekilde).
- h.** 139b/8, 145a/4, 176b/8, 205b/13, 245a/12, 253b/11
- h. bolma-** İstenen şekilde olmak. 344b/7
- h. kıl-** İstenen, akıldan geçen şekilde yapmak. 187a/7, 205a/14
[= 9]
- hâtır-nışân** Far. Hatırlatma, unutulmamasını sağlama.
- h. kıl-** Hatırlatmak, birinin bir şeyi unutmamasını sağlamak. 159b/9, 258b/8, 295b/6, 358a/1
[= 4]
- hâti** Hint. Fil. krş. **fil**
h. 274b/12, 340b/12
[= 2]
- Hâti I** Bihre ile Sind ırmağı arasında oturan bir kavim.
H. 232a/5
[= 1]
- Hâti II** k.a. bk. **Hâti Keke**
H. 228b/1, 228b/2, 228b/5, 230b/2, 230b/7, 231a/3
H.+dın 232a/1
H.+ğa 231a/9, 232a/1, 232a/8
H.+nı 228b/3, 234b/10
H.+nıñ 228a/14, 231a/8, 231b/14, 232a/8, 238a/8
[= 17]
- Hâti Keke** Bu gün Pakistan'ın Nilab ve Bihre dağları arasında ve Keşmir dağlarına bitişik yerlerde bulunan kabilelerin reisi; Tatar Hati'nin kardeşi
H. 229b/10, 230b/4, 231a/1
H.+de édi 228a/12
H.+nıñ 254b/2
H.+nıñ üstige ilğa- 229b/13
[= 6]
- hâtib** Ar. Hatip, hutbe okuyan. (İslâm dininde yerleşmiş olan geleneğe göre hatip, cuma hutbesine o yerin sultanı, hakimi veya emiri kimse onun adını anarak başlamakta. Metinde de, Baki Çaganyanî hakimi olduğu yerlerden biri olan Karşı şehrinden kendi adına hutbe okuyan bir hatibi Bâbur'a göndererek ona katılmak istediğini bildirmiştir.) krş. **huşba**
- h.-ı Karşı** 120b/9
h.+nı (Karşı hâtibnı) 120b/9
[= 2]
- Hâti-pül** Güvallyar'da bir kapının adı. (Kelime anlamı "fil kapısı" demektir.)
H. 340a/9, 340b/14
H.+da 304b/11
H. darvâzası 341b/11
H.+dın 304b/11
H.+dur 340b/12
H.+nıñ 343b/3

- [= 7]
ḥatla Defa, kere. krş. **ḫatla**
ḥ. 330b/12
 [= 1]
ḥatm Ar. Hatim, Kur'anı başından sonuna kadar okuma.
ḥ. u **du'alar barganlarınñ arvāḥıḡa kıl-** Ölenlerin ruhları için hatim ve dualar etmek. 157a/7
 [= 1]
ḥatun Hatun, kadın; karı, zevce.
ḥ. 134a/10, 169a/2, 274a/11
ḥ.+dın 294a/3
ḥ. édi 169a/14
ḥ.+ḡa 181b/3
ḥ.+ı 168b/12
ḥ.+ı édi 183a/1
ḥ.+ını 160a/1
ḥ. kişi 247b/5, 306b/6
ḥ.+lar 180a/13
ḥ.+lardın 169b/12
ḥ.+ları 291a/7
ḥ.+larını 301b/9, 334b/13
ḥ.+larınñ 306b/8
 [= 17]
havā Ar. Hava, meteorolojik olayların bütünü.
h. 291a/3, 291a/13, 363b/12, 378b/5
h. açıl- Bulutlar dağılmak. 250a/7
h.+da (ısıḡ havā) 255b/13
h.+dur (ḡoş-havā) 128b/14
h.+lar 291a/12
h.+larda (ısıḡ havālarda) 300a/11
h.+lardur 291b/2
h.+ları (peşkel havāları) 291a/10
h.+nıñ 291a/13
h.+sı 129b/12, 132a/14
h.+sı dék 129b/12
h.+sını 330a/1
h.+sınıñ 136b/2
h. taşırđın bol- 338a/10
 [= 18]
havā-dārlik Bağlılık, taraf tutma.
h.+ıdın (havā-dārlikđın) 381a/7
 [= 1]
Ḥavāk Afganistan'da Pencşer vadisinin başlangıcında bulunan bir geçidin adı.
Ḥ. köteli 130a/14

- [= 1]
ḥavāl Mağarı, in (Afganistan'da, Harirud ırmağı ile Yeke Öleng çayırının arasında bulunan Zirrin geçidi civarındaki halkın mağaraya verdikleri ad).
ḥ. 194a/8, 194a/9, 194a/11, 194a/13, 194b/9, 194b/11
ḥ.+dur 194b/10
ḥ.+ḡa 194a/6, 194a/8, 194b/2, 194b/10
ḥ.+nıñ 194a/13
 [= 12]
Ḥavāl Ḳutī Afganistan'da, Harirud ırmağı ile Yeke Öleng çayırı arasındaki Zirrin geçidinin dibinde bulunan bir mağaranın adı.
Ḥ. 194a/6
 [= 1]
havālik Havalı, havadar; iyi, temiz hava alan (yer).
h. yér 128b/10, 129b/12, 222a/3, 222a/4
h. yérler 132b/10
h.+ka (ḡoş-havālik) 129b/14
 [= 6]
ḥavāli Ar. Etraf, civar.
ḥ.+da 335a/2
ḥ.+sıḡa 335a/1
 [= 2]
ḥavānın Ar. < T. *ḡan*'dan çokluk Hanlar. bk. *ḡan*
ḥ. 370b/2
ḥ. (salātin u ḡavānın) 352a/3
ḥ. (salātin u ḡavānın u umarā) 354b/13, 355b/2
ḥ. u salātin 270a/3
 [= 5]
havas Ar. Heves, bir şeye karşı duyulan istek, şevk.
h.+ı 232a/3
h.+ı (Hindistān havası kılıl-) 269a/3
h.+ı bile 155a/4
h.+sıdın (yigitlik havası) 189b/3
h. kılmas 237b/11
 [= 5]
havaslık Hevesli, istekli; bir şeye veya bir işe istek duyan, meraklı olan.
h. 141b/14
 [= 1]

havassız Hevesi olmayan, istek duymayan, isteksiz.
h. 233a/5
 [= 1]
havâtin Ar. < T. *hatun*'dan çokluk Hatunlar, kadınlar, zevceler. bk. **hatun**
h. u sarâri Hatunlar ve cariyeler. 168b/12
 [= 1]
havâyî Ar. *havâ'î* Bir hava.
h. (tavr havâyî bol- Güzel bir hava olmak.) 363b/12
 [= 1]
havîd Far. Hayvanlara başak bağlamamış hâlde iken yedirilen yeşil ekin (buğday, arpa, yulaf vs.).
h. (gök havîd) 152a/7, 152a/9
 [= 2]
havîdzâr Far. Ekinlik, ekin ekilmiş yer.
h. 152a/9
h.+da 233a/13
h. édi 224a/3
h.+ga 230b/13, 239a/9
 [= 5]
havîli Ar. Konak yeri, geçici mesken.
h.+ga 198a/10, 198a/13
 [= 2]
havşala Ar. Güç, kuvvet, dayanma gücü, direnç, mukavemet.
h.+sıdın 298a/5
 [= 1]
havz Ar. Havuz.
h. 191b/3, 246a/13, 249b/12, 274b/4, 274b/9, 300a/4, 300a/5, 330b/5, 335a/11, 335a/11, 339b/6, 339b/7, 339b/9, 360a/8
h. (dah-dar-dah havz) 356a/13
h. (kullatayn havz) 300a/12
h. (muşamman havz) 300a/4, 328a/10
h.+dur 335b/1
h.+ga 339b/12
h.+ıdın 333b/14, 336a/2
h.+ınıñ 333a/9, 335b/7
h.+lar 300b/1
h.+lar kıl- 335b/2
h.+nı 237a/13, 344b/2
h.+nıñ 132b/4, 245b/4, 303a/4, 334a/1, 339b/12, 341a/14, 344a/13, 344a/14
h.+nıñ (gülle-dâr havz) 344a/11

h. u çâh 353b/10
 [= 38]
Havz-ı Hâş Delhi'de Bâbur'un ziyaret ettiği bir havuzun adı.
H.+nı 268a/1
 [= 1]
Havz-ı Mâhiyân Herat'ta bir havuzun adı.
H. 191a/11
 [= 1]
Havz-ı Şamsî Delhi'de Bâbur'un ziyaret ettiği bir havuzun adı.
H. 268a/1
 [= 1]
havzi Ar. Bir havuz.
h.+dur 132b/3
 [= 1]
hayâl Ar. Düşünce, niyet, maksat. krş. **hayl I**
h. bile 222a/9, 244b/7
h.+da 249a/4
h.+da édi 301b/13
h.+da édiler 125b/10, 189a/10
h.+da édim 150a/1
h.+da ékendürler 372a/12
h.+dadur 304b/7, 372a/2
h. ékendür 206b/13
h.+ı 120b/6, 155b/14, 164a/14, 245b/4, 268b/4, 300a/1, 315b/9, 370b/8, 381a/9, 381b/7, 381b/11
h.+ı bile 222a/5, 328b/8, 336a/13, 339a/1
h.+ı kıl- 215b/9, 281a/12, 308b/12
h.+ıda édi 183a/2
h.+ıda édük 222a/6
h.+ıda émişler 375a/3
h.+ım 247a/12, 364b/5
h.+ımda 196b/13, 247b/10
h.+ımız 315b/14
h. kıl- Tasarlamak, düşünmek, niyet etmek. 130b/14, 160a/6, 176a/3, 183b/10, 186a/5, 205a/5, 205b/8, 206b/11, 210b/3, 213a/1, 214a/2, 215b/9, 227b/2, 246a/6, 250a/12, 250b/2, 255a/13, 257b/2, 264b/11, 267b/2, 278a/8, 306a/6, 326b/4, 349a/14
h. kılma- 315a/1
h.+lar (zışt hayâllar) 253a/3
h.+lar bile (né hayallar bile) 203a/1
h.+lar kıl- 159b/2

h.+ları 158a/8, 378a/1
[= 67]
hay'at Ar. Şekil, biçim, dış görünüş.
h.+1 166a/6
h.+1 (**yaşşı hay'at**) 284b/7
h.+1 (**ıavr hay'at**) 288a/3
h.+1 **bile** 297b/2
h.+1 **dék** 166b/7
[= 5]
hayât Ar. Hayat, ömür.
h.+1 **munkatı' bol-** Hayatı sona ermek, ölmek. 285a/3
h.+1 **ıda ok** 167b/5
h. **maclısığa kir-** Hayat meclisine girmek, dünyaya gelmek. 314b/9
[= 3]
hay'atlık Görünümlü, ...biçimde olan.
h. (**garib hay'atlık**) 235b/1
[= 1]
Haybar Hayber geçidi; Afganistan ile Pakistan arasında en kuzeyde yer alan önemli geçit. Kâbil ırmağı vadisini Safid'in doğu ucundan Peşaver'e (Batı Pakistan) bağlar. Geçidin bulunduğu Safid (Spin Ghar) sıra dağlarının son kolları olan kurak bölge de aynı adla anılır. Bağlantıyı sağlayan sırtın iki yanından doğan çayların yatakları Hayber boğazını oluşturur. Bu dar boğaz, yüksekliği 180-300 m arasında değişen şist ve kireç taşı tepeliklerinin arasından dolaşarak, Pakistan'daki Camrud'un birkaç kilometre ötesinde yer alan Şedi Begiar açıklığından Hayber tepelerine girer. Buradan başlayarak yaklaşık 53 km boyunca kuzeybatıya yönelen koyak, Afgan kalesi Heft Cah'ın hemen ötesinde, Kâbil ırmağına kadar uzanan kıraç Lovye Dekke ovasına açılır. Dik bir çıkışla başlayan geçit ise, Ali Mescid Kalesi'ne kadar (967 m) kademe- li olarak yükselir. Buradan 8 km ileride genişliği 180 m'yi geçmeyen, kenarları heybetli ve dik duvarlarla desteklenmiş dar bir geçit hâline gelir, Zintere köyünden sonra ise genişliği 1600 m'yi bulur. Geçit, Lovye Dekke vadi-

sine doğru 16 km boyunca kıvrılarak iner ve Turham'da (701 m) Afganistan topraklarına ulaşır.

H. 277a/1
H.+**dın** 145b/10, 159b/11, 165a/13, 225a/5
H. **köteli** 243a/14, 244b/3
H. **tağı** 131a/4
H. **tengisi** 243b/9

[= 9]
Haybat Han Gürk-endâz Bâbur'un hizmetinde iken kaçıp Senbel'e giden Hint emirlerinden.

H. 315a/12

[= 1]

hayda- Haydamak, dehlemek, çifte koşulan hayvanı sürmek.

h.-mağ kérek (uynı hayda-) 274a/8

h.-mağka kérek (uynı hayda-) 274a/8

[= 2]

Haydar-ı kuli Hoca Kelân'ın nökeri (bk. nöker).

H. 263b/4

H.+**dur** 361a/2

H.+**nı** 263a/12

[= 3]

Haydar 'Alam-dâr Bâbur'un hizmetinde bulunanlardan.

H.+**nı** 225b/12, 249a/7

[= 2]

Haydar 'Ali Bacürî Bacur sultanı.

H. 134b/1

[= 1]

Haydar Mirzâ Timur neslinin Ömer

Şeyh kolundan; Sultan Hüseyin

Baykara ile Sultan Ebu Said Mir-

za'nın kızı Payanda Sultan Be-

gim'in oğlu (ö. 1503).

H. 165b/13, 167a/14

H. **édi** 167a/10

H.+**nı** 332b/2

[= 4]

Haydar Taği Kâbil civarında bulunan bir bahçenin adı.

H.+**nıñ bağı** 126b/11, 237a/8

[= 2]

hayf Ar. Yazık. (Kınama ifade eden ünlem)

h. **bolğay!** Yazıklar olsun! 253a/1

[= 1]

hâyıla < Ar. *hâ'ila* Korkunç.

- h. (vākī'a-ı hāyıla) 306b/14
[= 1]
- ḥayl I Ar. Düşünme. krş. ḥayāl
ḥ. kıl- Düşünmek. 297b/11
[= 1]
- ḥayl II Ar. 1. Takım, zümre, grup, güruh, sürü, yığın.
ḥ. 218a/9, 223a/7
ḥ.+ınıñ (küffār ḥaylı) 316a/9
ḥ. ḥayl 123b/12, 124a/9, 279b/13
2. Atlı, süvari.
ḥ.+ı bile (ḥās ḥayl) 256b/13
[= 7]
- ḥayl-ḥāna Far. Ev halkı, aile.
ḥ. 259a/4
ḥ.+ları 259a/2, 259a/7
ḥ.+larıñızñı 258b/11
ḥ.+sı 268b/3
ḥ.+sınıñ 268b/4
[= 6]
- ḥayli Far. Hayli, epey, çok, çok sayıda.
ḥ. 121b/7, 123a/8, 125a/4, 127a/2, 129b/9, 132b/6, 132b/13, 133a/11, 134b/2, 135a/7, 136b/3, 137a/12, 138a/5, 139b/1, 141b/9, 142b/6, 144b/12, 148a/10, 149b/11, 150b/10, 153b/7, 158a/12, 158a/13, 161a/2, 161a/7, 161b/7, 166a/12, 166b/3, 166b/12, 167a/2, 167a/5, 167b/10, 171b/7, 173a/4, 173b/9, 174b/7, 176b/1, 178b/12, 179a/3, 180a/3, 180a/4, 181a/3, 181b/9, 182a/1, 182a/11, 182a/12, 183a/1, 186b/7, 187a/11, 188a/10, 190a/9, 191b/13, 192b/4, 195a/12, 201b/3, 202a/11, 203b/5, 204a/8, 209a/2, 209a/6, 209a/8, 210b/10, 214b/11, 215b/6, 222a/1, 222a/4, 222b/5, 222b/8, 223a/5, 224a/8, 228a/14, 228b/12, 229a/4, 229a/10, 233a/1, 233a/3, 234a/3, 234a/12, 235a/5, 238a/14, 239b/7, 239b/10, 242a/5, 242a/5, 242a/5, 245b/7, 246b/14, 247a/3, 248a/3, 248b/14, 250b/8, 250b/9, 251a/10, 252b/6, 252b/10, 254a/5, 254b/3, 254b/5, 255a/13, 255b/6, 262a/1,

- 264b/2, 265b/14, 268a/10, 270b/6, 275a/9, 275a/13, 275b/7, 276a/5, 277a/3, 277a/4, 278b/7, 279a/14, 280b/4, 280b/10, 280b/14, 281a/2, 281b/2, 281b/3, 282a/4, 282b/14, 283a/9, 283a/9, 283a/10, 283a/12, 283a/13, 283a/14, 283b/10, 284a/4, 284a/9, 284a/11, 284a/12, 284b/7, 284b/9, 285a/1, 285a/9, 285b/2, 285b/3, 286a/5, 289b/12, 294b/7, 294b/7, 302a/6, 302a/6, 304b/5, 306a/3, 306a/3, 306b/11, 307a/10, 308a/11, 309a/13, 311a/1, 315b/12, 327a/7, 327b/6, 327b/8, 328a/9, 328a/13, 330a/12, 335a/10, 336b/12, 338a/11, 340a/13, 340b/6, 340b/14, 341a/6, 341b/1, 341b/2, 341b/5, 347a/1, 349b/3, 361a/3, 362a/3, 365a/5, 366a/9, 369b/13, 373b/6, 378a/14, 380b/6, 381b/1

ḥ. (yaşı hem ḥayli bar édi) 240b/9

ḥ. bol- 228a/1, 291b/3

ḥ. muddat 164a/9

[= 184]

ḥayr Ar. Hayır, iyilik; karşılık beklemeden yapılan yardım.

ḥ. (binā-yı ḥayr kıl-) 171a/11

ḥ.+ı (buḳ'a ḥayrı kıl-) 312b/3

ḥ. kıl- Hayır yapmak. 174b/1

ḥ. u ḥüblük bile 121b/3

ḥ. u ḥüblük bile öt- (Belâ, musibet) iyilik ve güzellikle geçmek. 307a/4

[= 5]

Ḥayrâbâd Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Sitapur bölgesinde bir şehrin adı. Gond ve Zārayan ırmağlarının güneyinde bulunmaktadır. Kuzeyde Hargram, doğuda Lakarpur ve Bisvan, batıda Sitapur ve Ramkot, güneyde Maḥrehta ve Pirnagar ile çevrilidir. XI. yüzyılda Ḥayra adında bir Pâsi tarafından kurulmuş olduğu söylenmektedir. Bunun yanında aynı bölgede bulunan ve eski bir kutsal yer olan Masaḥatra'ya müslümanların bu adı vermiş

olabilecekleri de ihtimal dahilindedir. Ekber zamanında Hayrabad sarkar'ının (vilâyet) 22 pergene'den (ilçe) ibaret olduğu bilinmektedir. (bk. M. Hidayet Hosayn, "Hayrâbâd", *IA*, c. 5-I, s. 391-392)

H. 292b/8

H.+ka 329a/12

[= 2]

hayrân Ar. Hayran, şaşkın, şaşırılmış, ne yapacağını bilemeyen.

h. (deng ü hayrân bak-) 196a/5

h. (deng ü hayrân bol-) 196a/5

h.+dur mén 360b/5

[= 3]

hayrat Ar. Hayret; beklenmedik bir şeyin yol açtığı şaşkınlık, şaşırma.

h.+tur (cây-ı hayrat) 145b/1

[= 1]

hayratî Ar. Hayrete değer, hayrete düşecek derecede.

h. bol- 145b/1

[= 1]

hayr-bâd Far. Uğurlar olsun, güle güle; uğurlama.

h. kıl- Uğurlar olsun, güle güle demek; uğurlamak. 339a/8

[= 1]

hayşıyyat < Ar. *hayşiyat* Meziyet, bir kişi veya nesneyi benzerlerinden üstün gören nitelik.

h.+ı 176a/13

h.+ığa bağa 175a/5

h.+ları 275a/11

h.+nı 182b/11

[= 4]

hayşıyyatlık Meziyetli, üstün nitelikli.

h. 175a/14

[= 1]

Haytam Han Hint emirlerinden Davud Han'ın ağabeyi ve yardımcısı; Davud Han beş altı bin kişilik askeri ile, Sultan İbrahim'in ordusuna katılmak üzere iken Bâbur'un ordusunun taaruzuna uğramış, bu savaşta Haytam Han yetmiş seksen kişi ve altı yedi fil ile birlikte esir düşmüştür.

H.+nı 263b/4, 263b/13

[= 2]

hayvân Ar. Hayvan, insan ve bitki dışındaki canlı varlık.

h.+ını 235b/1

[= 1]

hayvân suyu Abıhayat, hayat suyu; efsanelere göre içene ölümsüzlük sağlayan su.

h. dék 189a/9

[= 1]

hayvânât Ar. Hayvanlar.

h. 274b/11, 285a/3

h.+ıdın (su hayvânâtı) 281b/7

h.+ını 235b/1

h.+ka 285a/2

h.+tın 275b/8, 285a/4

h. u nabâtât 231b/4, 272a/12

[= 9]

haz Ar. 1. Nasip, kısmet, hisse.

h.-ı vâfır (haz-ı vâfır) 293b/10

2. Zevk, hoş giden bir şeyin uyandırdığı duygu.

h.+nı (maşrû' haz) 359a/13

[= 2]

Hazâbiru'llah < Ar. *hazâbiru'llah* Allahın arslanları. bk. *Hızabru'llah*

H. 172b/13

[= 1]

hazân Far. Son bahar, güz.

h. 246b/5, 246b/11, 247b/14

h. (hoş-reng-i hazân bol-) 245a/11

h. bâ'ış bol- (İçki içmek için) son bahar sebep olmak, 245b/11

h. bol- 245b/10, 246b/12, 248a/7

h. édi 248a/3

h.+lar 246b/10, 246b/12, 247a/4

[= 12]

hazânlık Hazanlı, son bahar ortamı.

h. (yaşşı hazânlık bâğ) 248a/4

[= 1]

Hazâra I Afganistan'da doğu ve batı olmak üzere iki gruba ayrılan bir kavim adı. Hazaralar, Helmand ve Tarnak vadilerinin kuzey ve batı taraflarındaki dağlık bölgelerde otururlar. Bu bölge kuzeyde Hindukuş ve Koh-ı Baba'ya kadar, güneyde ise Herat civarına kadar gider. Doğu Hazaraları Şif olup, Farsçanın Türkçe ve Moğolca kelimelerini de ihtiva eden özel bir lehçesini konuşmaktadır.

- lar. Batı Hazaralarına ise Timuri-ler de denilmektedir. Bunlar Sün-nî olup, Türkçe konuşmaktadırlar. Hazâra kelimesi Farsça "bin" demektir. XII. yüzyılda Bannu ve Kuram'da bir devlet kuran ve Harzemşahlar ile müttefik bulunan Karluk Türkleri, binerli gruplar hâlinde teşkilâtlandıkları için Karluk Miñ veya Karluk Hazâra ismini almışlardır. İşte "hazâra" kelimesi buradan yaygınlık kazanarak Gurûlerle karışmış Türk ve Moğol kabilelerinin yeni adı olmuştur. (Metinde, tek başına geçtiği gibi, bazı özel isimlerin ve kabile isimlerinin sonunda da görülmektedir.)
- H. 128a/5, 131b/2, 131b/2, 138a/4, 140a/12, 160a/8, 160a/9, 160a/11, 161b/13, 162b/1, 162b/9, 172b/1, 172b/1, 196a/1, 196a/3, 196b/9, 204b/12, 260a/5, 293b/7
- H. (Karluk Hazâra) 232a/5
- H.+dın 187b/14, 193a/12, 257a/14
- H.+dur 140a/13
- H.+lar 135b/8, 144b/14, 160b/8, 160b/10, 160b/13, 161a/9
- H.+lardın 140a/12
- H.+larnı 145a/4, 161b/11
- H.+larnıñ 160b/7, 161b/1, 161b/4, 161b/6, 161b/9, 196b/10
- H.+nı 161b/13, 196b/5, 295b/10
- H.+nı (Sultân Mas'ûdi Hazâra) 145a/2
- H.+nıñ 160b/3
- H.+sı (Türkmen Hazârası) 160a/5, 195b/11
- H.+sıda édi (Rüstâ Hazârası) 125b/6
- H.+sığa (Sultân Mas'ûdi Hazârası) 144b/13
- H.+sığa (Karluk Hazârası) 231a/10
- H.+sını (Türkmen Hazârası) 160a/7, 161b/3, 196b/7, 197a/3
- H.+sınıñ (Türkmen Hazârası) 160a/12
- H.+sınıñ (Türkmen Hazârası) 196b/11
- [= 56]

Hazâra II Afganistan'da Gazne civarında bulunan dağlar.

H. tağları 141a/10

[= 1]

hazâyın < Ar. *hazâ'in* Hazineleler.

h.+ı 205b/6

h.+ını 326b/10

h. u buyûtât Hazineleler ve ev eşyalar. 205b/12

[= 3]

hâzır < Ar. *hâzir* Hazır.

h. 209a/7, 261a/4, 264b/7, 270a/6, 312b/1

h. bol- 183a/6, 187a/13, 187b/8, 305b/12, 306b/6, 329b/2, 355b/11

h. bolmas édi 163b/12

h. édi 194b/12

h. édiler 182b/13

h. ékendür 176b/12

h. eyle- 312a/11

h. kıl- 241b/2, 248a/3, 251b/2, 356a/2

h. u nâzır 209a/12

[= 22]

hazîn Ar. Hazin, üzüntülü, gamlı.

h. köñülge mundağ yét- Hazin gönlüne şöyle malûm olmak. 252b/14

[= 1]

hazîna Ar. Hazine.

h. 264b/9, 359b/8

h. bol- 359b/10

h.+dın 211b/10

h.+dur 197a/14

h.+larnı 212a/6

h.+nıñ üstige ta'yîn kıl- 211b/11

h.+sığa 211b/10

h.+sını 264b/12

h.+sınıñ üstige muqarrâr kılıl- 211b/12

[= 10]

hazîra Ar. Etrafı duvarla veya çitle çevrili yer veya bina.

h.+sı 191a/8

[= 1]

hazl Ar. Alay, şaka, latife, mizah.

h. (cidd u hazl) 252b/12

h. (hacv u hazl) 253a/3

h. bile ôt- Ciddî bir söz veya davranışı şaka ile geçiştirmek, şakaya vurmak. 240b/14

h.+ğa 192b/7

- h. ile** 253a/9
- h. ı̇arıkı bile** Şaka yollu. 247a/2, 252b/10
[= 7]
- Ĥazrat k.a. bk. Ĥazrat-ı Ĥvāca**
'Ubaydu'llah
Ĥ.+nıñ 346a/10, 346a/11, 346b/4
[= 3]
- Ĥazrat-ı Ĥāca k.a. bk. Ĥazrat-ı**
Ĥvāca 'Ubaydu'llah
Ĥ.+nıñ 351b/12
[= 1]
- Ĥazrat-ı Ĥvāca 'Ubaydu'llah** Hoca Ubeydullah Ahrar Nakşibendî; Hoca Yahya'nın babası, Hoca Kelân'ın büyük babası; Timurlular devrinde yaşamış İslâm mutasavvıfı; Devrinde Nakşibendî tarikatının en önemli temsilcisidir. 1442 yılında Sultan Ebu Said Mirza tarafından Semerkant'a çağırılmış, burada öğretisini yaymış ve manevî nüfuzu bütün Timurlular üzerinde etkili olmuştur. Bâbur üzerinde de derin izler bırakmıştır. Bâbur, Hoca Ubeydullah Ahrar'ın 243 beyitlik, mesnevî tarzında, didaktik türde ve Farsça olarak yazılmış *Vali-diyye* isimli eserini Türkçeye tercüme etmiştir. (d. 1404 Taşkent - ö. 1491 Semerkant)
- Ĥ.+nıñ** 346a/9
[= 1]
- Ĥazrat-ı Mullā Ya'kūb** Nakşibendî tarikatından olan İslâm mutasavvıfı; Kâbil tümenlerinden olan Lahugar tümenine (bk. **tümen**) bağlı Çarh köyündendir. (ö. 1447)
- Ĥ. kuddısa sırrahu** 137a/14
[= 1]
- Ĥazrat-ı Nūḥ** Nuh peygamber; Eski Ahit'in Tekvîn kitabına göre Lamek'in oğlu ve Hz. Âdem'in dokuzuncu kuşaktan torunudur. (Metinde, Nuh peygamberin babasının isminin **Mihtar Lām** olduğu ve mezarının Ali-şeng tümeninde bulunduğu, bu ismin bazı tarih kitaplarında **Lamk** ve **Lamkân** olarak geçtiği ve **Lamgân** vilâyetinin isminin de buradan geldiği ifade edilmektedir.)
- Ĥ. payğambar** 133a/9
[= 1]
- Ĥazrat-ı Rısâlat** Hz. Muhammed.
Ĥ. zamānı 269a/11
[= 1]
- hazzāl** Ar. Sakacı, şakayı sever.
h. (ḥarrāf u hazzāl) 192b/5
[= 1]
- hem** < Far. *ham* 1. Hem.
h. 196a/8, 220a/11, 346b/2, 365b/1
2. (Karşılaştırma edatı)
- h. (hem...hem)** 127a/5, 171b/10, 178b/4, 182b/1, 193a/2, 193a/10, 223a/13, 262b/3, 284a/5, 287b/10, 325a/3, 327a/13, 349b/8, 355a/11
- h. (hem...hem...hem)** 122a/12
3. (Bağlama ve kuvvetlendirme edatı) Dahî, da / de.
- h.** 121a/4, 121b/1, 121b/9, 122a/4, 122a/7, 123a/11, 123a/13, 123b/4, 123b/11, 124a/13, 124b/6, 124b/7, 125b/14, 129b/8, 129b/11, 129b/14, 130a/10, 130b/12, 131a/5, 132b/4, 133a/10, 133b/4, 133b/6, 133b/11, 134a/7, 134b/14, 135a/2, 135a/11, 135b/4, 136a/5, 136a/13, 136b/1, 137a/7, 137b/1, 137b/1, 137b/4, 137b/5, 137b/6, 137b/7, 137b/8, 137b/14, 137b/14, 138a/11, 139a/3, 139a/4, 139a/4, 139b/8, 140a/9, 141a/6, 141a/10, 141a/11, 141b/5, 141b/5, 141b/6, 142a/1, 142a/4, 142a/11, 142b/10, 145a/1, 146a/3, 146a/10, 146a/14, 147a/11, 147b/2, 147b/6, 147b/8, 148a/6, 148a/11, 148b/2, 148b/2, 148b/14, 149b/10, 149b/13, 150a/7, 150b/4, 150b/10, 151a/11, 151b/1, 151b/4, 151b/7, 152a/11, 152b/5, 152b/8, 153a/5, 154a/9, 154b/1, 154b/2, 154b/14, 155b/2, 156b/2, 156b/3, 157b/7, 158b/4, 158b/13, 159b/5, 160b/1, 160b/2, 161a/10, 161a/12, 161a/14, 161b/3, 161b/6, 162a/5, 162a/10, 162b/8, 163b/8, 164a/4, 164a/7, 164a/7, 164b/3, 164b/4, 164b/12,

164b/14, 164b/14, 165a/1,
 165a/6, 165b/4, 165b/5,
 165b/13, 165b/14, 166a/8,
 166a/13, 166b/1, 166b/7,
 169a/14, 169b/5, 169b/9,
 170a/4, 170a/8, 170b/4,
 170b/10, 170b/14, 171a/4,
 171a/5, 171b/11, 171b/13,
 172a/11, 172b/2, 172b/2,
 173a/4, 174a/7, 175b/3,
 175b/11, 176a/3, 176a/4,
 177a/1, 177a/3, 177a/4, 177a/8,
 177a/10, 177a/12, 177b/14,
 178b/6, 179a/14, 179b/9,
 179b/11, 179b/13, 180b/3,
 181a/3, 181a/6, 181a/11,
 181a/12, 181a/13, 181a/13,
 181a/14, 181b/9, 182a/3,
 182a/5, 182b/10, 182b/10,
 183a/1, 183a/6, 184a/6, 184a/10,
 184a/11, 184b/4, 185a/2,
 185a/11, 185b/7, 186a/2,
 187a/14, 187b/10, 187b/11,
 187b/13, 188a/3, 188a/11,
 188a/12, 188b/10, 189a/9,
 189a/10, 189a/14, 190b/3,
 190b/4, 190b/5, 193a/14,
 193b/7, 193b/13, 194a/2,
 194a/10, 194b/4, 194b/11,
 196a/3, 196b/4, 196b/9, 197a/3,
 197a/13, 198a/14, 199a/1,
 199a/2, 199b/7, 199b/9,
 200a/13, 200b/1, 200b/13,
 201b/3, 201b/14, 201b/14,
 204a/5, 204a/11, 204a/11,
 204b/14, 205a/5, 205b/9,
 205b/13, 206b/14, 207a/2,
 207b/2, 208b/2, 209b/7,
 210a/13, 211b/9, 212a/2,
 212a/14, 212a/14, 212b/14,
 213a/7, 213b/1, 213b/8, 213b/8,
 213b/10, 213b/12, 213b/14,
 214a/5, 215b/11, 216a/8,
 216a/11, 217a/11, 217a/12,
 217b/9, 217b/9, 217b/10,
 218a/5, 218b/7, 219a/13,
 221a/11, 221b/7, 222a/12,
 222a/13, 223a/13, 225a/13,
 226a/10, 227a/5, 227a/6,
 227a/12, 227b/10, 227b/13,
 227b/13, 228a/10, 228b/1,
 229a/13, 229b/2, 229b/8,
 230a/13, 230a/14, 230b/6,
 230b/8, 231a/13, 231b/14,
 232a/2, 232a/8, 232b/7, 233a/8,
 234b/2, 234b/5, 234b/9,
 234b/10, 235a/3, 235b/13,
 236a/6, 236a/7, 236a/8, 236b/5,
 236b/12, 236b/14, 237a/9,
 237a/10, 238a/5, 238a/9,
 238a/11, 238b/7, 239a/2,
 239a/3, 239a/5, 239a/7, 239b/2,
 239b/9, 239b/10, 240b/1,
 240b/9, 241a/9, 242b/5, 242b/7,
 242b/13, 244a/8, 244a/9,
 245a/1, 246a/4, 246b/14,
 247a/6, 247b/4, 247b/6, 249a/4,
 249a/7, 249b/7, 249b/11,
 250a/3, 250b/5, 251a/12,
 252a/9, 252a/13, 252b/1,
 252b/3, 252b/3, 252b/7,
 252b/13, 253b/4, 253b/5,
 253b/12, 255a/2, 255b/2,
 255b/10, 256a/5, 256a/7,
 256a/8, 256a/11, 256a/12,
 256b/2, 256b/3, 256b/4, 256b/5,
 257b/4, 257b/6, 259a/1, 259a/1,
 259a/11, 260a/5, 260a/14,
 260b/1, 260b/3, 260b/13,
 261a/13, 261a/14, 261b/4,
 261b/9, 261b/12, 262b/1,
 262b/13, 263a/9, 263a/10,
 263a/13, 263b/8, 264b/3,
 264b/11, 265b/11, 265b/12,
 266b/7, 266b/9, 266b/11,
 266b/13, 266b/14, 268a/12,
 268b/5, 268b/14, 269b/10,
 270b/1, 271a/2, 271a/6, 271a/7,
 271a/8, 271b/2, 273a/4, 273a/9,
 273a/10, 273b/1, 273b/3,
 273b/8, 273b/10, 274a/5,
 275a/14, 275b/4, 275b/9,
 275b/10, 275b/11, 275b/13,
 275b/14, 276a/9, 276a/9,
 276a/13, 276b/8, 276b/10,
 276b/14, 277a/5, 277a/8,
 277b/5, 277b/7, 277b/12,
 278a/1, 278a/4, 278a/14,
 278b/2, 278b/4, 278b/13,
 279a/2, 279b/3, 279b/9, 280a/6,
 280a/7, 280a/9, 280a/9, 281a/2,
 281b/8, 281b/11, 281b/13,
 281b/14, 282a/7, 282b/8,
 283a/1, 283a/13, 283a/14,
 283a/14, 283b/2, 283b/3,
 283b/3, 283b/5, 283b/6,
 283b/12, 284a/5, 284b/6,
 284b/13, 285a/3, 285a/4,

285b/7, 285b/8, 285b/10,
 285b/14, 286a/1, 287a/8,
 287a/10, 287a/13, 287b/5,
 287b/11, 287b/11, 287b/14,
 287b/14, 288b/10, 289b/9,
 290a/10, 290a/14, 291b/1,
 291b/2, 293b/10, 294a/2,
 294b/11, 295b/9, 295b/11,
 295b/12, 296a/11, 296b/8,
 297a/1, 297b/7, 297b/10,
 298a/8, 298b/14, 299a/9,
 299a/13, 299b/5, 300b/4,
 301a/7, 301a/11, 301b/6,
 301b/9, 301b/12, 302a/4,
 302a/6, 302b/12, 303b/14,
 304a/3, 304b/5, 304b/5,
 304b/14, 306a/3, 306a/14,
 306a/14, 306b/9, 306b/10,
 306b/11, 307b/2, 307b/5,
 307b/11, 307b/13, 307b/14,
 308a/12, 309a/9, 309b/4,
 310a/9, 310b/1, 310b/4, 310b/7,
 311a/13, 311b/1, 311b/12,
 312a/13, 315b/7, 315b/11,
 325a/2, 325a/6, 326a/4, 326a/14,
 326b/14, 327a/4, 327a/4,
 327b/9, 328a/6, 328b/10,
 329b/11, 330a/4, 330b/7,
 332a/11, 333b/4, 334a/9,
 334b/7, 334b/9, 335a/14,
 336a/5, 337a/6, 337a/7, 338a/2,
 340a/1, 340a/12, 341a/3,
 341a/12, 342b/3, 342b/9,
 343a/1, 343a/1, 344b/2, 344b/3,
 345a/6, 345b/2, 346a/1, 346a/2,
 346b/1, 347a/4, 347a/9,
 347b/12, 348b/14, 349a/6,
 349a/6, 349a/7, 349a/9, 349b/6,
 350b/10, 351b/9, 352a/5,
 352a/8, 352a/12, 352b/5,
 352b/9, 353a/1, 353a/10,
 353b/4, 353b/4, 354b/3, 355a/3,
 355b/1, 356a/2, 356b/4,
 356b/12, 357b/3, 357b/11,
 357b/12, 358b/3, 359a/8,
 359b/4, 359b/5, 359b/10,
 360a/10, 360b/3, 360b/3,
 361a/1, 361b/3, 362a/5,
 362a/12, 362b/2, 363b/7,
 363b/9, 363b/10, 363b/12,
 363b/12, 363b/12, 363b/12,
 364b/1, 365a/11, 365b/9,
 365b/13, 366a/4, 367b/7,
 368a/1, 369a/2, 370b/8, 371a/5,

371b/7, 372a/4, 372a/14,
 373b/1, 373b/5, 373b/5, 373b/9,
 374a/8, 374b/4, 374b/12,
 375b/6, 376a/2, 377a/7,
 377b/11, 378b/3, 378b/11,
 379a/6, 379b/3, 380b/7, 380b/8,
 381a/3

h. oşbu gün 354b/8, 356b/6,
 372a/13, 375b/2, 376a/5, 377a/5
 [= 667]

hemîn < Far. *hamîn* Tam bu şekilde,
 tıpkı bunun gibi.

h. 227b/3
 [= 1]

hem-mekdeb Far. Mektep arkadaşı.

h. ékendürler 170b/6
 [= 1]

her < Far. *har* Her, her bir.

h. 120a/9, 125b/10, 129b/7,
 130a/6, 134b/13, 136a/12,
 136a/13, 136b/4, 138a/1,
 144a/6, 144a/6, 148b/10,
 149a/5, 153a/13, 157b/8,
 158a/12, 159a/4, 159a/5,
 159a/10, 164b/10, 167a/7,
 170a/14, 171a/2, 171a/2,
 173b/9, 179a/1, 179a/12,
 180a/11, 182a/10, 192a/7,
 193b/8, 194b/4, 194b/4, 200a/9,
 201a/5, 201a/6, 201a/6, 201a/7,
 206a/12, 206b/4, 206b/4,
 207a/12, 209a/11, 209a/11,
 212a/11, 212a/12, 213a/7,
 214a/4, 214a/4, 228a/9, 228a/9,
 232a/6, 232a/6, 236a/4,
 244b/10, 252b/12, 253a/6,
 253a/13, 254a/5, 261b/10,
 263a/9, 264a/5, 269b/6,
 270b/13, 275a/8, 275a/10,
 280a/10, 283a/4, 283a/6,
 285a/11, 285a/12, 288a/13,
 288b/4, 290a/1, 290b/1, 291b/6,
 291b/7, 291b/7, 291b/7, 292a/1,
 292a/1, 293b/8, 293b/8, 293b/9,
 294b/6, 294b/6, 295a/4, 295a/5,
 295a/5, 300a/8, 300a/8, 300a/10,
 300b/10, 300b/11, 302a/14,
 307a/2, 310b/13, 311a/8,
 330a/5, 334b/4, 340b/7,
 343a/14, 349b/4, 349b/12,
 349b/13, 351a/8, 351a/9,
 351a/12, 351b/2, 351b/3,
 351b/3, 362b/4, 365a/8, 368a/5,
 369a/7, 369a/8, 369b/14, 372a/8

- h. **ağşam** 148b/13
h. **anva'** Her çeşit. 143a/4
h. **birini** 289b/14
h. **cıns** Her cins, her çeşit. 143a/2, 187a/10, 212a/14
h. **gêçe** 148b/12
h. **gêçe gündüzde** 157b/13
h. **gêçe ve gündüz** 288b/13
h. **geride** 289a/10
h. **gerini altmış bol-** 289b/14
h. **gün** 315a/11
h. **günde** 181b/11, 191a/2, 291b/11, 291b/12, 291b/14
h. **ikelesi** Her ikisi. 331b/2
h. **iki** 357b/8
h. **iki üç günde** 188b/8
h. **kaçan** Her ne zaman. 132b/14, 143b/5, 256a/5, 290b/12, 306b/14, 332b/14
h. **kaçan kim** Her ne zaman ki. 144b/2, 365a/9
h. **kaçan yıl** 254b/5
h. **katla** Her defa. 274a/9
h. **kıyan** Herhangi bir yere. 274a/4
h. **kaysı** Her biri. 148b/10, 176b/2, 187b/11, 191a/4, 217a/8, 217b/4, 217b/12, 229a/14, 248a/7, 250b/8, 271a/12, 271a/13, 288b/12, 288b/13, 289a/3, 289a/4, 315b/5, 377a/8
h. **kaysığa** Her birine. 268b/14
h. **kim** 171a/2, 178b/7, 185a/1, 185b/3, 194a/4, 194b/12, 200b/5, 200b/13, 212a/13, 232a/7, 239a/13, 249b/9, 252a/4, 253a/13, 255a/7, 271b/1, 271b/2, 271b/5, 271b/10, 295b/4, 295b/5, 300a/14, 309b/9, 311b/3, 311b/4, 314b/9, 327a/1, 329b/1, 356a/2, 371b/13, 372a/8
h. **kimdin** Her kimden. 186b/12
h. **kişi** Her kişi, herkes. 177b/2, 180a/11, 193b/8, 222b/7, 248b/6, 249b/11, 260a/1, 293b/9, 314b/9
h. **nav'** Her çeşit. 187a/9, 200b/7, 339b/10
h. **nav' kııl-** Elden gelen her şeyi yapmak. 304b/6, 345b/2
h. **navbat** Her defa. 253b/3
h. **né** 223a/9, 275a/2, 275a/2, 278a/8, 355b/4
h. **né kim** 345b/7
h. **néçe** Her ne kadar. 121b/5, 121b/9, 139a/9, 155b/13, 157a/11, 188a/5, 227b/14, 230b/5, 246a/4, 252a/14, 256a/9, 275a/3, 334b/5
h. **néçe kııl-** Elden gelen her şeyi yapmak. 187b/8
h. **néçük** Her nasıl, her ne çeşit. 173a/6, 252b/13
h. **nême** Her şey. 194b/12
h. **pahar** 289a/13
h. **reng her reng bolmas** Her tarafı bir renkte olmas 279b/6
h. **sarı** Her taraf. 350a/13, 350b/5, 375a/13
h. **sarığa** 228a/1, 232b/5
h. **taraf** 264a/11, 282a/12, 304a/14, 325b/4, 338b/10
h. **tarafdin** 203b/8, 227b/12, 232b/6, 315a/11, 334a/8
h. **tarafka her tarafka** 309a/14
h. **tavr bile** Herhangi bir şekilde, rastgele. 372b/13
h. **tavr kıılıp** Her ne pahasına olursa olsun, her şeyi göze alarak. 305b/8, 372a/9
h. **vaqt** 289b/12
h. **yani** 327b/5
h. **yérde** 140a/1, 167a/3, 172a/12, 178b/7, 254b/2, 254b/2, 260b/5, 267a/10, 290a/8, 299b/11, 327b/3
h. **yérde her yérde** 308b/9, 343b/11
h. **yéridin** 141a/8, 274b/1
h. **yéridin** 140b/13, 284a/8
h. **yil** Her yıl. 129a/8, 138a/2, 276a/12
h. **zamân** 138b/2, 161a/5, 328a/11 [= 284]
hergiz < Far. *hargiz* Asla, hiçbir zaman, hiçbir şekilde.
h. 125a/10, 129a/13, 129a/14, 132b/8, 132b/9, 137b/11, 145a/12, 146a/8, 153b/5, 153b/5, 159a/6, 160b/5, 164b/8, 171a/8, 174a/9, 179b/5, 183a/11, 212a/1, 219b/12, 227b/5, 227b/11, 240b/12, 253a/4, 278b/12, 280a/13,

282a/3, 306a/9, 327a/2, 328a/6,
329b/4

[= 30]

Herî Herat; Afganistan'ın batısında, Herirud ırmağının kıyısında, Safid sıra dağlarının hemen güneyinde yer alan vilâyet. Akamanışlar devrinden önce kurulan Herat (Aria), Büyük İskender'in fethinden sonra önemli bir merkez hâline gelmiş, bu önemi Sasanîler devrinde ve daha sonraki dönemlerde azalmadan devam etmiştir. X. yüzyılda Gaznelilerin eline geçen Herat, daha sonra sırasıyla Selçukluların, Gurluların, Harzemşahların ve Cengiz'in eline geçmiştir. Timur 1381 yılında Herat'ı fethettikten sonra, önce oğullarından Miranşah'ı daha sonra da Şahruh'u buraya vali olarak tayin etmiştir. Şahruh 1447'de ölümüne kadar burada yaşamış, onun ölümünden sonra Ebu Said Mirza ile Sultan Hüseyin Baykara zamanında şehir en parlak dönemine girmiştir. 1510 yılında Şah İsmail'in eline geçtikten sonra, Herat'ta Timurluların hakimiyeti sona ermiştir.

H. 166a/10, 169a/10, 173a/12,
183a/8, 345b/13, 347a/10

H. çağırî 167b/6

H.+de 155a/8, 163b/4, 164a/9,
169a/10, 172b/12, 179b/13,
205a/3, 205a/8, 206a/9, 207a/14

H.+de édim 191a/2

H. dék 166a/1, 169b/13, 189b/6

H.+dîn 168b/2, 169b/4, 170b/7,
180a/10, 180a/14, 185a/9,
187b/2, 188b/7, 192a/6, 207b/1,
213a/1, 339a/5

H. éli 190a/2

H.+ge 167b/2, 178a/9, 179b/14,
180a/6, 188a/11, 188a/12,
345a/14

H.+ni 174b/10, 177b/12, 188a/8,
192b/8, 206a/5, 206b/1, 206b/8

H.+niñ 172b/8, 188a/9, 197a/7,
204b/10, 206b/2, 347b/4

H.+niñ korganı 204b/9

H. sarı 348b/6

H. şahırî 177b/2

[= 57]

Herilik Heratlı, Herat şehrine mensup.

H.+tür 179b/7

[= 1]

hey (Seslenmek veya dikkat çekmek için söylenen ünlem) Hey!

h.! 199b/11

h. Dost hey Dost! 199a/1

h. hey! 199b/6

[= 3]

hıdmat < Ar. *hidmat* Hizmet, iş; bir şey uğruna çalışma, iş görme.

h. 174b/4

h.+ı 168b/11, 174a/1, 325a/14

h.+ı (şâyasta hıdmatı kıl-) 227b/2

h.+ıda 171b/13, 174a/5

h.+ıdın 151b/1

h.+ını 174a/9

h. kıl- 169b/3, 169b/4, 173b/14,
237b/11

[= 13]

hıdmatâna < Far. *hidmatâna* Hizmet olarak.

h. 375b/6

[= 1]

hıdmatî < Ar. *hidmatî* Bir hizmet.

h. 159a/5

[= 1]

hıdmatkârlık Hizmetkârlık, hizmet edenin yaptığı iş.

h. 343a/2

h. (kulluk ve hıdmatkârlık ızhârını kıl-) 342b/10

h. kıl- 331a/10

h. makâmıda édi 121b/8

h.+nı 303b/7, 308a/7, 345a/4

h.+ta 200b/7

[= 8]

hilâf < Ar. *hilâf* Hilâf, zıt, aykırı.

h.+ı 183a/12

h.+ı kâ'ıda Kaide dışı, kaide dışına çıkararak, 363b/1

h.-ı maşşûd İstenenin zıddı, 269a/5, 295a/4

h.-ı töre Töre dışı, töre dışına çıkararak. 186b/11

[= 5]

hıl'at < Ar. *hil'at* Hil'at; hükümdar tarafından taltif ve takdir edilmek istenen kimseye giydirilen değerli kumaştan yapılmış kaftan. Hil'at giydirme töreni bütün Orta Çağ İslâm ve Türk devletlerinde gö-

rılmektedir. Bir görüşe göre, İslâmiyetten önce Sasanîlerde ve Bizanslılarda mevcut olan bu âdet, önce Emevîlere, onlardan Abbasîlere, daha sonra da Gaznelilere, Selçuklulara, Memlûklere, Osmanlılara ve Timurlulara geçmiştir. Bir başka görüşe göre de bu âdet, Mısır'da Firavunlar devrinde mevcut olup, onlara Babil-Asur medeniyetinden kaldığı veya Roma'dan, onlara da Etrüks'ten geçtiği yolundadır. Yine bir görüş, Çin imparatorlarının Türk prenslerine hil'at giydirdiklerini iddia etmektedir. (Daha geniş bilgi için bk. F. Köprülü, "Hil'at", *IA*, c. 5-I s. 483-486)

h. 235a/6, 238a/5, 240a/7, 244b/2, 309a/10, 346b/11

h. (hâşşa hıl'at) 241b/4, 377a/3, 377a/6

h. (hâşşa hıl'at 'inâyat bol-) 220b/4

h. keydür- 231a/8, 246b/3, 302b/6, 308a/7, 346a/4, 350b/14, 357a/6, 381b/2, 369a/9

h.+lar 221a/5, 246b/2, 297a/3, 352a/13, 376a/6

h.+lar (kumâş hıl'at) 352b/11, 352b/13

h.+lar (kumâş hıl'atlar keydürül-) 357b/3

h.+lar bile keydürül- 352a/10

h.+lar keydür- 327b/11, 343a/9

h.+lar keydürül- 236a/12

[= 31]

Hımâr Horasan'da Sultan Hüseyin Baykara'nın Ulug Bey'i yendiği yerin adı.

h.+da 165a/11

[= 1]

hımmat < Ar. *himmat* 1. Himmet, gayret, emek, çalışma.

h.+ı 177b/2

h.+ıdın (sa'y u hımmat) 270a/13

h. rikâbığa ayak koy- 261a/1

h. u cur'atı bol- 194a/4

2. Dinî nüfuzu olan bir kimsenin manevî etkisi veya desteği.

h.+ıdın 346b/5

[= 5]

Hıncan Hindukuş'un kuzeyinde, Gur-band'da, Parvan yoluna daha yakın olan Yangı Yol geçidinin yolu üzerinde bulunan bir yerin adı.

h.+ga 130b/7

[= 1]

Hind Hind, Hindistan; Sanskritçede ırmak anlamına gelen *sindhu* kelimesinin Avesta dilinde *hendu* şeklini almasıyla meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu gün Pakistan sınırları içindeki İndus ırmağının diğer bir adı olan Sind, Hind kelimesi ile aynı kökten gelmektedir. Gerçekten de bu gün bütün Hindistan yarımadasına şamil olmuş olan bu kelime, önceleri Sind ırmağı ve civarını ifade ediyordu. (Metinde ise Hind ve Hindistan kelimelerinden bu günkü Pakistan ile beraber bütün Hindistan yarımadası kastedilmektedir.) krş. **Hındıstân**, **Hindüstân**, **Hindüstânât**

H. 128a/4, 137b/7, 226b/9, 296a/5, 299a/5, 299b/2, 325b/10, 326a/1, 326a/4, 329a/7, 350a/10, 355a/7, 366b/14, 370a/7, 376a/13, 378a/9

H. (rây-ı Hind) 139a/7

H.+dın 295b/13, 330a/1

H. éli 272b/10, 275a/9, 288b/4, 289a/2, 290a/5, 290a/10, 290a/13, 300b/2, 344a/1, 351b/1

H.+ka 357b/12

H. kişveri Hint memleketi. 329b/14

H.+nıñ 227a/5

H.+ta 300a/7

H. tili Hintçe, Hint dili. 272b/10

[= 34]

Hındal Timur neslinin Miranşah kollandan; Bâbur'un Dildar Begim'den doğma dördüncü oğlu; *Humayunname*'nin müellifi Gülbeyden Begim'in öz kardeşi. Asıl adı Muhammed Ebulnasır'dır. Bâbur'un Hindistan'a sefer yapmayı tasavvur ettiği sıralarda dünyaya geldiği için Hındal ismi verilmiştir. Kamran Mirza ile birlikte Humayun'un ordugâhına karşı giriştikleri gece baskını es-

nasında öldürülmüştür. (d. 1519 - ö. 1551)

H. 220a/7, 220a/10, 227a/6, 241b/7

H.+ga 293b/12, 357b/9, 357b/11

H.+nı 220a/10, 359a/1

H.+nıñ 227a/4, 352b/11

[= 11]

Hındıstân Hindistan; Tarihte Dekkan'ı (bk. **Dekken**) ayıran Vindhya ve Satpara merkezî dağ silsilelerinin kuzeyinden bu günkü Pakistan'ı da içine alan bölge için kullanılmaktadır. Dekkan ise yarımada'nın güneyini teşkil etmektedir. (Metinde de ise bu günkü Pakistan ile beraber bütün yarımada kastedilmektedir.) krş. **Hınd**

H. 129a/4, 129a/6, 129a/10, 131a/3, 139b/9, 140b/14, 140b/14, 146a/10, 159b/10, 223b/11, 235b/1, 269a/3, 269b/6, 269b/10, 270a/14, 270b/4, 273a/8, 274b/11, 275b/14, 275b/14, 279a/5, 279b/10, 279b/11, 281b/9, 281b/13, 282a/10, 282b/3, 284b/11, 290a/12, 290b/2, 291b/10, 300b/5, 305b/2, 308a/14, 309a/14, 332b/8, 353a/2, 353a/9, 353a/12, 359a/8

H. 'akkası bk. **matāmalla** 281a/13

H. **bağrı karası** Hindistan'da yaşayan bir bağirtlak türü. Beveridge'e göre *Petrocles exustus* bk. **bağrı kara** (Metinde, bağirtlaktan daha küçük ve ince bağrının karası daha az olan bir kuş türü olduğu belirtilmektedir.) 280a/8

H. **bakaları** Hindistan'da yaşayan kurbağalar. (Bilinen kurbağalar gibi olmakla beraber, suyun üzerinde yedi sekiz karı [bk. **karı**] koşabilmektedirler.) 282b/1

H. **bégléri** 228b/3

H. **bülbülü** bk. **küyel** 281b/4

H. **büzegi** Bayağı kaşıkçı. Uzunluğu yaklaşık olarak 85 cm'dir. zool. *Platalea leucorodia*. (Beveridge'e göre, Erskine bu kuşun *sopoon-pill Platalea*

leucorodia olduğunu ileri sürmektedir.) krş. **ak büzek, büzek, uluk büzek** 280b/14

H.+da 131b/8, 149a/10, 151b/14, 260a/10, 261b/11, 262a/12, 264b/9, 270b/5, 272a/10, 273a/10, 273b/5, 274b/3, 274b/5, 280b/1, 286b/8, 287a/6, 287b/2, 288a/11, 291a/9, 292a/1, 294b/9, 295b/11, 296a/2, 328a/5, 335b/3, 380b/8

H.+dağı 225a/2

H. **dék** 269a/11, 270a/11

H.+dın 129a/9, 303b/12, 360b/2

H.+dın özge 279a/6

H. **düstürü** 340b/8

H. **éli** 267a/11, 272b/5, 275a/9, 281b/4, 282b/3, 283a/14, 285b/4, 286a/6, 290a/12, 303a/13, 303b/8, 305b/4, 309a/13

H.+ga 138a/1, 138a/3, 224b/9, 225a/5, 269a/9, 269b/9, 272a/13, 326a/11, 359b/3

H. **kebg-i darısı** bk. **kebg-i dari** ve **lüça** 135a/13, 279a/1

H. **mamâliki** 269b/12

H. **memleketi** 269a/13, 270a/4

H.+nı 131a/9, 135b/5, 139a/1, 269b/3, 270b/5

H.+nı (**ğayr-ı Hındıstân**) 129a/3

H.+nıñ 149a/9, 231b/4, 272b/12, 273a/2, 273b/5, 274a/12, 276b/10, 277a/5, 282a/14, 282b/8, 289a/6, 300a/8, 345a/14

H.+nıñ **ala kargası** Hindistan'da yaşayan leş kargası türü. (Metinde, Türkistan'da yaşayan türünden daha küçük ve ince olduğu ve boynunda bir miktar ak bulunduğu belirtilmektedir.) bk. **ala karga** 281a/6

H. **sarı** 133b/10

H. **tağları** 279b/4

H. **tarıki** 272b/1, 301a/8, 332b/3

H. **toğdaki** bk. **harçal** 280a/3

H. **turunları** 286b/11

H. **vilâyatı** 269a/12, 270b/2, 293b/1

H. **yürüşü** 269b/13

[= 138]

Hındıstânât Bütün Hindistan. bk. **Hınd, Hındıstân**

- H.+ta** 277a/2
H.+tur 272b/14
 [= 2]
Hindistānī 1. Hindistanlı, Hindistan' da oturan; Hindistan'a mensup, Hindistan'a ait, Hindistan tarzında.
H. 129a/3, 265b/1, 274b/12, 276b/1, 276b/13, 277b/10, 280b/8, 287b/2, 305b/7, 306a/3, 311a/3, 328b/13, 341a/4, 345b/4, 361b/7, 365b/3, 366a/12, 369b/5, 379a/1
H. bile 335b/14
H.+lar 223b/6, 315a/11
H.+lardin 305b/11
H.+nı 297b/3
H. vaz'lık 341b/8
H. yosunluk 373b/9
 2. Hintçe.
H. 258b/7
 [= 27]
Hindī 1. Hintli.
H. 286a/5
 2. Hintçe.
H. 131b/5
 [= 2]
Hindī Moğul Bâbur'un komutanlarından.
H. 149b/4
 [= 1]
Hindū Hindu; Hindistan'ın Mecusî halkından olan kimse. Başlangıçta İndus (Sind) ırmağı çevresinde oturan yerli halkı ifade eden Hindu adı, günümüzde Hindistan'ın büyük bölümü ile Pakistan, Bangladeş, Sri Lanka, Nepal ve Sikkim'in bazı bölümlerinde yaşayan toplulukları belirtmektedir. krş. **Cogī**
H. 236a/1, 290a/13
H. (küffār u Hindū) 324b/14
H.+dur 290a/13
H.+lar 290a/13, 365b/10, 365b/11
H.+lardin 345a/3
H.+larga 236a/2
H.+larnıñ 145b/11, 351b/6
H.+sıdın 342b/9
 [= 12]
Hindū Béğ k.a. bk. **Hindū Béğ** **Çoçın**

- H.** 235b/11, 235b/14, 238b/6, 262a/13, 266a/3, 297b/4, 297b/11, 381a/1
H.+ge 219b/14, 228a/2, 229a/13, 229b/2, 229b/4, 232a/3, 382a/1
H.+ni 297a/7, 297a/8
H.+nıñ üstige yürü- 235b/13
 [= 18]
Hindū Béğ Çoçın Bâbur'un beylelerinden.
H. 244a/6
 [= 1]
Hindübār Hindistan.
H. (bıçaq-ı Hindübār) 297a/3
 [= 1]
Hindūkuş Hindukuş; Orta Asya'da bulunan büyük dağ sistemi. Türkistan ve Orta Afganistan arasında Pamir'den Koh-i Baba'ya kadar uzanan 1.600 km uzunluğunda bir settir. Doğuda Pakistan-Çin sınırı yakınında bulunan Pamir Dağlık Bölgesi'nden başlayıp, Pakistan ve Afganistan'ın güneybatı yönünde uzanarak, Afganistan'ın batısında küçük sıra dağlarla birleşir. Hindistan'ın kuzeyindeki ovalara açılan stratejik geçitleri tarihte önemli rol oynamıştır. Hindukuş dağları sistemi üç ana bölüme ayrılabilir. Doğu bölümü Pakistan'da, orta bölümü hemen tümüyle Afganistan'da ve Kâbil'in kuzeyinde, Koh-i Baba olarak bilinen bölümü ise Afganistan'ın batısında uzanır. En yüksek noktası doğu bölümünde Tiriç Mir (7.700 m) olup, bundan başka 7000 m'yi aşan 25 kadar daha zirve vardır. Hindukuş dağlarının iklimi bütün olarak büyük değişiklikler gösterir. Muson kuşağı sınırında bulunan doğu bölümünün belirgin özelliği yazların yağmurlu ve kar yağışlı, kışların kurak geçmesidir. Akdeniz iklim kuşağına yakın olan orta ve batı kesiminde ise yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve yağışlıdır.
H. 270b/1
H.+dağı 128a/6
H.+ğa 272b/13
H. köteli 142a/5, 142a/7
H.+nıñ 170a/7

- H. tağı** 124a/14, 128a/6, 130a/13, 133a/7, 223a/14
[= 11]
- Hindüstan** Hindistan. bk. **Hindistân**
- H.** 129a/4, 129a/6, 131a/8, 138b/6, 145a/9, 145a/10, 145a/12, 207b/3, 213b/1, 213b/10, 214b/8, 222a/6, 223b/11, 231b/3, 233a/7, 235b/1, 246b/2, 251b/4, 269a/3, 269b/6, 269b/10, 270a/14, 270b/4, 272a/9, 273a/8, 274b/11, 275b/14, 275b/14, 279a/5, 279b/10, 279b/11, 281b/9, 281b/13, 282a/10, 282b/3, 284b/11, 290b/2, 291b/10, 300b/5, 305b/2, 308a/14, 309a/14, 353a/3
- H.** 'akkası 281a/13
- H.** bağı karası 280a/8
- H.** bakaları 282b/1
- H.** buğu maralı Hindistan geyiği. 219a/12
- H.** bülbülü 281b/4
- H.** büzeği 280b/14
- H.+da** 131b/8, 139b/5, 141a/2, 168b/8, 251b/10, 256a/13, 260a/10, 262a/12, 264b/9, 270b/5, 272a/10, 273a/10, 273b/5, 274b/3, 274b/5, 286b/8, 287a/6, 287b/2, 288a/11, 291a/9, 292a/1, 294b/9, 295b/11, 302b/13
- H.+da** éduk 254b/4
- H.+dağı** 225a/2, 225a/4, 256a/2, 258a/9
- H.** dék 269a/11, 270a/11
- H.+dın** 129a/9, 228a/5, 254a/7, 279a/6, 303b/12, 342b/9
- H.** dustürü 340b/8, 357a/4
- H.** éli 226b/12, 267a/11, 272b/5, 275a/9, 281b/4, 282b/3, 283a/14, 285b/4, 286a/6, 290a/12, 303a/13, 303b/8, 305b/1, 305b/4, 309a/13
- H.+ğa** 138a/1, 139b/5, 139b/5, 140a/8, 168a/1, 169b/4, 213b/13, 222a/10, 225a/5, 225b/3, 254b/5, 255b/4, 269a/9, 269a/9, 269b/9, 272a/13, 357b/11
- H.** kebg-i darısı 135a/13, 279a/1
- H.** mamâlikî 261a/3, 269b/12

- H.** memleketi 269a/13, 270a/4
- H.+nı** 131a/9, 135b/5, 145a/9, 269b/3
- H.+nı** (gayr-ı Hindüstan) 129a/3
- H.+nıñ** 129a/12, 222a/8, 231b/4, 243a/9, 272a/7, 272b/12, 273a/2, 273b/5, 274a/12, 276b/10, 277a/5, 282a/14, 282b/8, 289a/6, 298a/4, 299b/10, 300a/8, 345a/14
- H.+nıñ ala kargası** 281a/6
- H.** sarı 213a/11, 256a/1
- H.** tağları 279b/4
- H.** tarıkı 272b/1, 301a/8
- H.** tili 260a/10
- H.** toğdağı 280a/3
- H.** turuncları 286b/11
- H.** vilâyatı 254b/3, 269a/12, 270b/2, 293b/1
- H.** yürüşü 269a/4, 269b/13
[= 164]
- Hindüstanât** Bütün Hindistan. bk. **Hind, Hindistân**
- H.+ta** 277a/2, 278b/3
- H.+tur** 272b/14
[= 3]
- Hindüstâni** 1. Hindistanlı, Hindistan'da oturan; Hindistan'a mensup, Hindistan'a ait, Hindistan tarzında. krş. **Hindistâni**
- H.** 135a/5 261b/7, 265b/1, 272b/7, 274b/12, 276b/1, 276b/13, 277b/10, 287b/2, 305b/7, 306a/3, 311a/3, 345b/4
- H.+lar** 223b/6, 261b/6
- H.+lardın** 305b/11
- H.+nı** 235b/12, 297b/3, 372a/4
- H.** važ'lık 341b/8
2. Hintçe.
- H.** 258b/7
[= 21]
- hindüvana** < Far. *hindüvâna* Kavun, karpuz v.s. meyvelere verilen ad.
- h.** 156b/14
- h.+sıdur** 243a/10
[= 2]
- hırad** < Far. *hırad* Akıl, idrak, anlayış, kafa, zeka.
- h.+dın** (hüş u hırad) 226b/13
[= 1]
- hırfa** Ar. *hırfa* Sanat, meslek, iş.
- h.+nı kıl-** 290b/1

- [= 1]
hırfagar Far. Sanatçı, sanatkâr.
h. 290b/1, 292a/1
h.+dın 291b/7
h.+lar için 180b/4
 [= 4]
Ħırgırd Ħırgırd; Horasan'da Cam şehrinin yakın bir köyü veya kenar semti.
Ħ. 347b/12, 354a/7
 [= 2]
Ħırılçî bk. **Ħırılçî**
Ħ. 132a/1, 214a/1
 [= 2]
Ħırılçî Afgan kavimlerinden birinin adı.
Ħ. 139b/7, 245a/4
Ħ. oğrısı Ħırılçî hırsız. 159a/2
 [= 3]
Ħırmân < Ar. *Ħirmân* Mahrumiyet, nasipsizlik, arzu edilen şeyi elde edememe.
h. ara 312a/4
 [= 1]
Ħırs-Ħâna Kâbil yakınlarında bir yerin adı.
Ħ.+nıñ 247a/9
 [= 1]
Ħirûtma Patika (?). Arat, "Patika"; Beveridge, *precipice*. (Kelime mevcut sözlüklerde bulunamadı.)
h.+dur 160b/2
 [= 1]
Ħisâb < Ar. *Ħisâb* 1. Hesap, matematik işlemi.
h. bile 130a/5
 2. Bir işin, bir teşebbüsün başarıya ulaşması için alınan tedbirlerin tümü.
h. (yürüş turuşnıñ Ħisâb u yarağını bil-) 265a/9
h. bilür kişi İşin bütün cephelerini ve teferruatını düşünen kişi. 204b/9, 212b/2
h.+dın yıraçrak (rây u Ħisâb) 205a/2
h.+ın tap- Hesabını bilmek, bir işin bütün cephelerini teferruatını düşünmek. 265a/10
h.+ını (iş Ħisâbı) 172a/9, 265a/11
h.+larga bakmay Bu fikirlere al-dırmadan. 222a/14

2. Oranlama, tahmin.
h.+ı bile 270a/5
h.+ı 244a/1
 3. Görüş, bakım, açı, yön.
h. (bir Ħisâb bile) 180b/7
 [= 12]
Ħisablık Hesaplı, yerinde, iyice etraflıca düşünülmüş.
h. rây Yerinde, iyice etraflıca düşünülmüş fikir. 204b/14
 [= 1]
Ħışâr < Ar. *Ħışâr* Hisar, kale.
h.+dın 262a/7
 [= 1]
Ħışâr Hisar; bu gün Özbekistan'da Semerkant'ın güneydoğusunda, Kâfirnihan ırmağına dökülen, Hanaka Derya'nın aşağı mecrasında, 774 m yükseklikte bulunan vilâyetin adı. Hisar adı ilk olarak *Zafer-nâme*'de geçmektedir. Müstahkem bir yerde bulunan Hisar, gerek kabile reislerinin gerekse Timurlu oğullarının hakimiyeti altında müstakil devlet olarak önemini muhafaza etmiştir. Sultan Ebu Said oğlu Sultan Mahmud Mirza zamanında sınırları en geniş noktasını bulmuş olmasına rağmen, Hisar bu dönemlerde daima küçük ve fakir bir memleket olarak görülmüştür.
Ħ. 120b/1, 122a/8, 122b/13, 123a/4, 129a/5, 140b/6, 144b/7, 156a/7, 265a/5, 347a/11, 348b/6
Ħ.+da 156a/7, 265a/9, 348b/13
Ħ.+dağı 348a/2
Ħ.+dın 347b/1
Ħ.+ğa 356b/9
Ħ. korganı 156a/9, 348a/3
Ħ.+nı 165b/4, 165b/12, 166b/6, 167a/12, 265a/9, 348a/2
Ħ.+nıñ 156a/9
Ħ. üstidin kop- 167a/13
Ħ. üstige kél- 173a/9, 265a/10
Ħ. üstige mutavaccih bol- 156a/5
Ħ. vilâyatı 120a/4, 348b/12, 348b/14
 [= 23]
Ħışâr Fîrûza Hindistan'da, Racputana Çölü'nün (Büyük Hint Çölü) güney kenarında, önceleri Pencap eyaletinde iken, 1966 yılında

Pencap'tan ayrılarak yeni bir eyalet olan Haryana eyaletinin içinde kalan eski bir şehir. 1356 yılında Firuz şah Tuğluk tarafından kurulmuştur. Firuz Şah Tuğluk, kısmen kum çölü olan bölgeyi sulamak için Yamuna (Cumna) ırmağından kanal açtırmıştır. Bâbur 1526 yılında şehri fethederek, oğlu Humayun'a bırakmıştır.

H. 262a/7, 262a/9, 292a/9, 305a/2

H.+ğa 263a/3

H.+nı 263a/3, 263a/4, 297a/6

H.+nıñ 262a/6

[= 9]

Hışâri Hisarlı, Hisar'da oturan, Hisar'a mensup.

H. 215b/14

[= 1]

hişsa < hişsa Ar. 1. Hisse, pay.

h. 349a/3, 349a/4

h.+nı 219b/4

2. Kez, defa, kat, misil.

h. 151a/8, 151a/9

[= 5]

hissat < Ar. *hissat* Hasislik, cimrilik.

h. (imsäk u hissät) 173a/6

h.+ı 159a/8

[= 2]

hişt < Far. *hişt* Tuğla.

h. bile (bişık hişt) 359b/14

[= 1]

hişâb < Ar. *hişâb* 1. Azarlama, sert sözler söyleme, paylama.

h. ('itâb hişâb kıl-) 370a/6

h. ('itâb u hişâb maqâmı) 255a/1

h.+dın 252a/9

h.+lar kıl- 252a/7

2. Unvan, ad, san.

h. béril- 303a/3

h. bile 303a/1

h.+ı 303a/1

h.+ı bile muhâtab bol- Adı ile çağırılmak, adını almak. 363a/4

h.+lar bér- Unvanlar vermek. 302b/14

h.+nı 303a/2

h. tap- Unvan almak. 223b/3

[= 11]

Hıtay < Kıtay, Kıtan Kuzey Çin, Mançurya ve Moğolistan'ın bir

bölümünü kaplayan tarihî bölge. Çin'in kuzeydoğusunda bulunan Mançurya bölgesini 907 yılında ele geçiren Moğol menşeli Kıtanlar, 926'da Kuzey Çin ile Moğolistan yaylasının büyük bölümüne hakim oldular. İleride batıya açılarak Kara Hitay devletini de kuracak olan Kıtanlar'ın, olağanüstü etkilerinin bir göstergesi olarak, Mançurya, Kuzey Çin ve Moğolistan'ın bir bölümü tarihte Hitay ya da Kıtay adı ile anılmıştır. Hatta bu isim o kadar yaygınlık göstermiştir ki bu gün Rusçada Kıtay kelimesi bütün Çin için kullanılmaktadır.

H.+ğa 129a/7

[= 1]

hiyâbân < Far. *hiyâbân* İki tarafı sık ağaçlarla çevrili geniş yol.

h. 360a/6

h.+ı 191a/8

[= 2]

hiyal < Ar. *hiyal* Oyunlar, kurnazlıklar, hileler.

h. 268b/10

h.+ını 338b/2

h. kıl- 155b/5, 155b/5, 268a/12, 298a/8, 299a/1

[= 7]

Hızabru'llah < Ar. *hızabru'llah* Allahın arslanı (Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden Zunnun Argun'un lâkabı). bk. *Zu'n-nün Argun*

H. 172b/13, 205a/9

H.+ğa 176b/6

[= 2]

hızâna < Ar. *hızâna* Hazine, hazinenin saklandığı yer.

h. 177a/1, 212b/5, 271b/10, 271b/10, 271b/11, 329b/11

h.+da 212a/12

h.+dın 212a/6, 293b/5, 293b/8, 293b/10

h.+ğa 177a/4, 268a/12

h. kılil- Hazine olarak saklamak. 212a/12

h.+lardın 329b/3

h.+ları 259a/14, 345a/9

h.+larını 271b/9

h.+larını 267b/10, 268a/3

- h.+nı** 212b/6, 267b/8, 293b/4, 294b/6, 329a/13
- h. öyl** Hazine evi. 293b/5
- h.+sı** 355a/11
- h.+sını** 293b/5
[= 28]
- hızanalık** Hazineli, içinde hazine olan (yer).
- h. yér** 355a/10
[= 1]
- Hızır Hayl** Afgan kabilelerinden birinin adı.
- H.** 214a/1, 244b/12
- H.+dın** 244b/4
- H.+ını** 244b/9
[= 4]
- hiç** Far. Hiç, hiçbir. krş. **iç** II
- h.** 122a/4, 131a/10, 131b/6, 134b/10, 136b/2, 140b/8, 143b/4, 144b/1, 148b/9, 157b/12, 160a/2, 162b/1, 163a/8, 163a/10, 164b/7, 165b/5, 165b/7, 166b/12, 169a/2, 169b/1, 177a/11, 179b/5, 195a/9, 203b/7, 204b/7, 204b/8, 205b/1, 206b/13, 207b/12, 214a/9, 217a/9, 218a/2, 227a/2, 230a/13, 234a/13, 236b/7, 265a/14, 265b/8, 266b/3, 283a/8, 286a/3, 286a/11, 291a/11, 298a/12, 306a/4, 306b/12, 307a/4, 308b/12, 341a/12, 348a/1, 349a/12, 359b/7, 377b/8
- h. kaçan** Hiçbir zaman. 269b/12
- h. kaysı** Hiçbir. 350a/4
- h. kaysısı** Hiçbirisi. 204a/12
- h. kim** Hiç kimse. 139a/10, 151a/11, 159a/13, 159a/13, 164b/11, 169b/4, 170b/11, 180b/13, 182a/4, 188a/3, 190a/6, 192a/13, 196a/8, 203a/10, 210a/3, 224a/1, 227b/8, 233b/5, 233b/6, 234a/13, 245a/3, 253b/10, 261a/12, 269a/5, 272b/5, 314b/2, 315a/1, 359a/1
- h. kişi** Hiç kimse. 124a/10, 253b/12, 303b/10, 349b/3
- h. mahâl** Hiçbir zaman. 209a/8
- h. nav'** Hiçbir çeşit. 200b/1, 203a/3, 243a/6
- h. nav'i** Hiç bir çeşit. 200b/1

- h. néme** Hiçbir şey. 121b/9, 205a/6
- h. némege bakmay köç-** Hiçbir tarafa (arkalarına) bakmadan kalkıp gitmek. 183b/11
- h. söz yok édi** Hiçbir şüphe yoktu, hiç şüphesiz. 204a/2, 210a/9
- h. tarafdın** Hiçbir taraftan. 341a/8
- h. yér** Hiçbir yer. 240b/2
- h. yérde** Hiçbir yerde. 273b/6, 277b/6
[= 102]
- hik** Far. Tulum, şarap tulumu.
- h. (bir hik çağır)** 134b/13
[= 1]
- hikâyat** Ar. 1. Söyleme, konuşma.
- h. (söz ü hikâyat aytil-)** 123b/10
- h.+ı (ihtilâf u hikâyat)** 192b/5
- h. kıl-** Konuşmak. 131b/2
2. Hikâye, nakil, olmuş bir hadise.
- h.+ı** 192b/9
- h. kıl-** Hikâye etmek, anlatmak, nakletmek. 254b/8.
- h.+tur** 201a/3
[= 6]
- hikâyat déğüçi** Olmuş hadiseleri (gerçekleri) dile getirebilen, konuşabilen.
- h. vuzarâ** Olmuş hadiseleri, gerçekleri (cesurca) dile getirebilen vezirler. krş. **vilâyat yégüçi umarâ** 314b/3
- h i k e m i y y â t** Ar. *h ikamiyyât* Kur'an'ın derin anlamını kavrama olgusuna dayanan dinî ilim dalı.
- h.** 178a/1
- h. u ma'külât** 178a/13
[= 2]
- hila** Ar. Hile, oyun, aldatma.
- h. bile** 139a/9
[= 1]
- hilâl** Ar. Hilâl, yeni ay. krş. **ay¹⁻²**
- h. ayları** Kamerî aylar. 288a/12
- h.+ı ('id hilâlı)** 243a/1
[= 2]
- Hilâlî** Sultan Hüseyin Baykara'nın şairlerinden Mevlana Bedreddin'in mahlası; Aruz, kafiye ve nazma vakıf bir şairdir. *Şâh u Der-viş* adında bir mesnevisi vardır.

Bu mesnevisinde o zamana kadarki şiir geleneğinin tam tersi olarak dervişi âşık, şâhı da maşuk yapmış, bazı beyitlerde de sokak kadını ve fahişeyi şâh olarak mazmunlaştırmıştır. Bu tutumu Bâbur tarafından hiç hoş karşılanmaz. (ö. 1532-33)

H. 181b/4

H. **édi** 181a/13

[= 2]

Hirmand Lat. *Erymandrus* Hilmend ırmağı; Afganistan'ın güneybatısı ile İran'ın doğusundan geçen ırmak. Uzunluğu 1.130 km'dir. Afganistan'da, Kâbil'in batısında bulunan Kuh-ı Baba dağlarının Pagman dağ silsilesinin batı tarafındaki vadiden doğduktan sonra, güneybatı yönünde akarak, Hilmend vilâyetini geçer ve Nimruz vilâyeti sınırında batıya yönelir. İran sınırına ulaşmadan kuzeye dönerek İran topraklarında kısa bir süre akan ırmak, iki ülke arasındaki Sistan bölgesinde yer alan Hamun gölüne dökülür.

H. 136a/11

H. **suyı** 192b/9

[= 2]

h'viş Far. Akrafa, soysop.

h. u bigâna 201a/7

[= 1]

hiz Far. İbne, oğlan. (Sultan Ahmed Tenbel'in adamlarından olan Bakı Hiz'in lâkabı.) krş. **Bâki Hiz**

h. 234b/1

[= 1]

hod Far. 1. Asıl, hakiki, kendi, öz.

h. 129a/12, 203b/3

2. (Dönüşlülük zamiri) Kendi.

h. 135a/10, 185b/7

3. (Kuvvetlendirme edatı) Tam, tam tamına, kesin olarak, mutlaka; dahi, bile, da / de, ise. krş. **ok II**

h. 124a/5, 141a/11, 142a/2, 144a/3, 144a/5, 144a/6, 144b/1, 144b/9, 146b/4, 147b/12, 151b/4, 151b/8, 151b/9, 152a/9, 152a/10, 153a/2, 155a/14, 164b/1, 167b/5, 169a/12, 170b/3, 174a/13, 177b/4,

178a/4, 182a/1, 182b/10, 192b/12, 195a/1, 200a/11, 200a/13, 200b/3, 204b/13, 205b/8, 207a/7, 210a/9, 213b/13, 222b/6, 223b/13, 240b/10, 250b/1, 252b/2, 252b/5, 254b/9, 258a/4, 259b/5, 264b/9, 269b/5, 273b/9, 274b/9, 274b/10, 275a/4, 275b/3, 278a/3, 279a/10, 282b/10, 286b/9, 290a/8, 291a/7, 291a/14, 291b/6, 294a/8, 294a/11, 294b/14, 300a/10, 303b/14, 306b/1, 308a/8, 311a/7, 326b/5, 328a/6, 330b/4, 334a/7, 339b/5, 341a/2, 341a/8, 346a/11, 347b/14, 349b/2, 349b/4, 350a/11, 355a/9, 358b/13, 360a/2, 361a/3, 368b/6, 371b/3

[= 90]

hona < Moğ. *oona*, *ono* Ceylanın erkeği. krş. **ceyren**

h.+niñ 276a/14

h. yosunluk 276a/14

[= 2]

hortüm < Ar. *hartüm* Hortum, fil v.s. hayvanlarda boru biçiminde uzayan ağız veya burun kısmı. Özb. *hartum*

h.+ı 275a/6

h.+ı bile 275a/5

h.+ınıñ 275a/6

[= 3]

Host y.a. bk. **H'vâst**

h. 140b/2

[= 1]

hoş Far. Hoş; zek veren, duyguları okşayan.

h. 330a/1

h. (bu **kécme**klıktın özni hoş kıl-) 312a/9

h. (coy-ı hoş) 137a/13

h. kél- Hoş gelmek, hoşlanılmak, hoşa gitmek, beğenilmek. 299b/2, 328a/9

h.+tur 361a/1

h. yak- Hoş gelmek, hoş görünmek, hoşa gitmek. 170a/12, 214b/12, 251a/5, 297b/11

[= 10]

hoşa Far. Salkım.

h.+sı dék bol- 285a/1

- h.+sıdın** 285a/1
[= 2]
- Hoş-âb** Pakistan'ın doğusunda Pencap eyaletinde Cihelum ırmağının üzerinde bulunan bir şehrin adı.
H. 165a/13, 223b/12, 224b/10, 225a/8, 225b/12, 235b/14
H.+dın 229a/10
H.éll 226a/2
H.+ka 226a/3, 226a/4
H.+nı 229b/2
[= 10]
- hoş-âmad** Far. Dalkavukluk, medhiye, övgü, göklere çıkarma, gururunu okşama.
h.+ga 205b/3
h.+ıdın 176b/6
h.+ın 205a/7
h.+ını 205a/7
h.+ka 205b/3
h.+nı 172b/11, 172b/14
[= 7]
- hoş-âyanda** Far. Zarif, kibar, makbûl, hoşgiden.
h.+dur 287b/14
[= 1]
- hoş-bâş** Far. Başiboş, serbest; sefahat ve eğlenceye düşkün, uçarı.
h. 171b/12
[= 1]
- hoş-bû** Far. Güzel kokulu.
h. 360a/12
[= 1]
- hoş-havâ** Far. Hoş havalı, havadar, temiz havalı (yer).
h. 224a/8, 262a/1
h.+dur 128b/14
[= 3]
- hoş-havalık** Hoş havalı, güzel havalı, havadar olan.
h.+ka 129b/14
[= 1]
- hoş-hor** Far. Lezzetli, tadı hoş.
h. 219b/3
[= 1]
- hoş-hulık** Far. Hoş tabiatlı, huyu güzel; nazik, kibar.
h. 192b/5
h. (harrâf u hoş-hulık) 164b/3
[= 2]
- Hoş-keldi** Moğollardan; Bâbur'un komutanlarından.
H. 210a/5
[= 1]
- hoşla-** Hoşlanmak, beğenmek, seçmek, iyi bulmak, uygun görmek,
h.-dılar 149b/10
h.-p 336b/4, 336b/5
[= 3]
- hoş-ma'âş** Far. Yaşamayı seven, hayata bağlı, güzel yaşayan.
h. 172a/2
[= 1]
- hoş-maza** Far. Tadı güzel, leziz, lezzetli.
h. 286b/11
[= 1]
- hoş-numâ** Far. Görünüşü güzel.
h. 283a/9, 283a/12, 287b/8
[= 3]
- hoş-numâlık** Güzel görünüşlü.
h. (hâli az-hoş-numâlık émes) 283b/9
[= 1]
- hoş-nuvîs** Far. Hattat.
h.+lardın 181b/9
[= 1]
- hoş-rangrak** Daha güzel renkli.
h.+dur 279b/8
h.+tur 140a/10
[= 2]
- hoş-reng** Far. Rengi güzel, güzel renkli.
h. 133b/9, 164a/11, 277a/14, 278a/14, 278b/1, 279b/4, 281b/1, 283a/10, 287b/8, 341b/1, 341b/2, 360a/11
h.-i hazân bol- Son baharın güzel renginde olmak. 245a/11
[= 13]
- hoş-şuhbat** Far. Güzel konuşan, hoşsohbet.
h. 175a/4, 176a/7, 181a/3, 182b/11
[= 4]
- hoş-şekl** Far. Güzel görünüşlü, biçimli.
h. 278b/1
[= 1]
- hoş-tab'** Far. Güzel huylu.
h. 172a/5, 176a/7, 206b/2
[= 3]
- hoş-ta'm** Far. Tadı güzel, lezzetli, lezziz.
h. bol- 286b/12, 287a/4
[= 2]
- hoş-ta'mlık** Güzel tatta olma hâli.
h. bile 335b/4

[= 1]

hüb Far. Güzel, hoş, iyi.

h. 130a/1, 160a/10, 170b/11, 173b/1, 175a/3, 175a/6, 177b/9, 178a/1, 182a/3, 182a/4, 182a/5, 182a/6, 182a/7, 182b/3, 182b/6, 187b/1, 190a/2, 204b/14, 245b/10, 249b/2, 249b/2, 258a/4, 275b/5, 282b/7, 286b/11, 287a/3, 287b/9, 287b/14, 290a/10, 302a/4

h. bar- İyi davranmak, iyi hareket etmek. 152b/6

h. bol- 129b/8, 140b/3, 202a/10, 246b/10, 246b/12, 282b/8, 286a/10, 291a/10

h.+dur 280a/5

h. édi 166a/7

h. kıl- 175a/4, 179a/4

h.+lar 233a/4

h. u pākize 182a/9

[= 45]

Hüb Nigār Hanım Yunus Han ile Esen Devlet Begim'in üçüncü kızı; Bâbur'un öz teyzesi; Muhammed Hüseyin Duglat Hisarî'nin karısı; *Tarih-i Reşidi*'nin müellifi Mirza Muhammed Haydar Duglat ile Habibe'nin annesi. (ö. 1501-2)

H.+dın 201b/6

[= 1]

hüblük Güzellik, iyilik.

h. 335b/4

h. bile (hayr u hüblük) 121b/3, 307a/4

h. maḥalları Güzellik zamanları, güzel olduğu zamanlar. 245a/10

[= 4]

hübrak Daha güzel.

h. 175a/4

[= 1]

Hübyān y.a. bk. **Hüpyān**

H.+da 345b/7

[= 1]

hucra Ar. Hücre, oda.

h.+dur 188b/14

h. édi 246b/5

h.+lar 233a/1

h.+ları 343a/13

h.+ları dék 233a/1, 343a/13

h.+larıda 343b/1

h.+larıñ 189a/1

h.+larıñ 188b/14, 343a/14

h.+sığa 351a/5

h.+sını 300a/12

[= 12]

hucūm Ar. Hücüm, saldırı, saldırma.

h. kıl- 200a/3

h. u gavgā 127b/12

[= 2]

Hudā Bahş Çağataylardan; Hüsrev Şah'in güvendiği nökerlerinden (bk. **nöker**).

H. 209b/10, 216a/2

[= 2]

Hudāy Far. Allah, Tanrı.

h. 238a/2

[= 1]

hudūd Ar. Sınır; uç, son.

h.+ı (hadd u hudūd) 252a/3

[= 1]

Hügyāni Kâbil'in **Bengeş** tümeninde oturan Afgan kavimlerinden.

H. 139b/7, 214a/1

[= 2]

hük-âbī Far. (Kelime anlamı "su domuzu") Irmak yunusu; yunus balığının *Platanistidae* familyasını oluşturan dört türünden biri. Bu tür yunusların burunları ince uzun olup, gözleri körelmiştir. Beveridge'e göre, *the porpoise Platanista gangetica* (Metinde, Hindistan nehirlerinde bulunan, ağzı **sīsār** ağzı gibi uzun olup, dizi dizi küçük dişleri olan, başı ve gövdesi balığı andıran, suda oynadığı zaman tulum gibi görünen Hindistan'ın su hayvanlarından olduğu belirtilmektedir.)

h.+dur 281b/13

h.+lar 282a/2

[= 2]

hukkām Ar. Hakimler; hüküm süren, idare eden (kimseler).

h. 335b/2

[= 1]

hukm Ar. Hüküm, emir, kumanda.

h. bol- 239b/5, 258a/9, 337b/13, 338a/3, 339b/8, 351a/1

h.+ı 130b/12

h.+ını (Téñri hukmını bütke-riptür) 168a/1

h.+ını (Téñri hukmını bütke-miş) 169b/6

h.+lar 122a/14

- h.+nı eşitmey** Emre kulak asmayarak, itaat etmeyerek. 381a/10
[= 11]
- hukûk** Ar. Haklar, (akrabalık) hukuku, hakları.
h.+nı 201b/7
[= 1]
- hukûmat** Ar. Hükûmet, devlet idaresi, yürütme kuvveti.
h.+ı 171b/5, 173a/7, 173a/12, 173b/11, 175a/11, 225a/8
h.+ı (ayâlat u hukûmat) 224b/13
h.+ıdın 173a/9
h.+ını 166a/10, 270b/11
h. kıl- Hükûmet etmek, hüküm sürmek, bir devleti yönetmek. 163b/13, 167a/11, 171a/13, 171b/14, 223a/9, 325b/14
[= 16]
- Hûlî** Kâbil civarında, Meydan Rüstem yakınlarında bir yerin adı.
H.+ğa 240a/1
[= 1]
- hulk** Ar. Huy, tabiat, doğuştan gelen yaradılış özelliği.
h. (harrâf u hoş-hulk) 164b/3
h. (hoş-hulk) 192b/5
h. (kec-hulk) 169a/2
h. édi (kec-hulk) 168b/13
h.+ı 164b/3
h.+ı dék 164b/4
[= 6]
- hulklık** (Herhangi bir nitelikte) huyu olan, huylu.
h.+ıdın (kec-hulklığıdın) 168b/14
[= 1]
- humâr** Ar. Keyif verici bir madde kullandıktan sonra gelen baş ağrısı.
h. 243a/8, 340a/14
h. cihatıdın 185b/14
h.+ı (afyün humârı) 340a/13
[= 4]
- Humâyün** k.a. bk. **Humâyün Mirzâ**
H. 215b/1, 215b/3, 233b/7, 247a/5, 247a/6, 249a/4, 252a/6, 252a/8, 253b/10, 262b/6, 262b/6, 262b/13, 263a/8, 266a/3, 268a/11, 268b/4, 268b/5, 268b/5, 268b/8, 297a/7, 299b/1, 299b/7, 301a/8, 301a/10, 301a/14, 303a/1,

- 307a/14, 307b/8, 307b/10, 308a/12, 308a/14, 329b/3, 331a/3, 345b/6, 356b/7, 356b/11
H. (hatt-ı Humâyün) 254b/5
H. bile 220a/6
H.+dın 296a/13, 302b/11, 347a/2
H.+dın soñra 220a/6
H.+ğa 231a/11, 259b/4, 263a/4, 265b/11, 268b/5, 293b/4, 293b/6, 296b/13, 297a/6, 297a/7, 299b/4, 299b/6, 303a/8, 326b/10, 327a/5, 327a/11, 346b/11, 348a/4, 348a/6, 348a/7, 357b/11, 358b/13, 359b/4
H.+ğa ok 268b/9
H.+nı 262a/11, 265b/10, 299b/2, 327a/13, 327b/12
H.+nıñ 215b/3, 215b/4, 231a/10, 259b/2, 262b/10, 302b/10, 310a/6, 311a/2, 327a/1, 327b/10, 346a/1, 346b/12, 346b/13, 346b/13, 357b/6, 380b/13
[= 87]
- Humâyün Mirzâ** Nasirüddin Muhammed Humayun Mirza; Timur neslinin Miranşah kolundan; Bâbur ile Mahım Begim'in oğlu; Bâbur'dan sonra Hindistan padişahı (ö. 1556).
H. 252a/2, 267b/6
H.+nı 262a/11
[= 3]
- hums** Ar. Beşte bir.
h. 203b/14, 204a/1, 204a/1
h.+ını 203b/14
[= 4]
- hün-bahâ** Far. Kan parası, kan fidyesi, diyet, fidye-i necat, kurtuluş; esirlikten kurtulmak için ödenen para.
h. 260a/2
[= 1]
- hunar** Far. Hüner, marifet, ustalık, beceriklilik, meziyet.
h. ('ayb u hunar) 201a/7
h.+ğa (ahl-ı hunar) 171a/8
h.+larıda 290b/4
[= 3]
- Hünî** y.a. bk. **Hûlî**
H.+ğa 240a/1
[= 1]

Hüpyân Kâbil'in kuzeyinde, Pervan yolu üzerinde bir geçidin adı.

H. kötelî 125a/10

[= 1]

Ḥurāsān I Horasan; İran'ın doğusundan Afganistan'ın kuzeyine kadar uzanan Amuderya'nın (Ceyhun) güneyindeki ve Hindukuş'un kuzeyindeki vilâyetleri ihtiva eden, siyasî bakımdan da Maveraünnehir ile Sicistan'ı hudutları içine alan tarihî bölge. (Metinde Horasan, Sultan Hüseyin Baykara'nın vilâyetidir [bk. **vilâyat**]. Sınırları doğuda Belh, batıda Bistam ve Damgan, kuzeyde Harezmi ve güneyde Kandahar ve Sistan'a kadar uzanır.)

H. 120a/4, 120a/10, 120b/6, 121b/13, 126a/12, 126b/4, 129a/4, 129a/11, 129b/11, 131a/2, 138b/7, 140a/11, 162b/13, 167b/5, 176a/7, 177b/1, 178b/9, 179b/7, 183b/1, 184b/3, 184b/12, 185a/4, 187b/13, 188a/1, 191b/12, 204a/14, 206a/13, 269b/3, 269b/7, 286a/11, 293b/14

H. ahli 345a/13

H.+da 164b/7, 178b/12

H.+dağı 294a/1

H.+dın 129a/6, 157a/4, 161b/4, 207b/14, 212b/10

H. dustûru 156b/13

H. éli 190a/5

H.+ğa 129a/6, 142b/12, 170a/8, 175b/13, 182a/12, 184b/1

H. mamâlikî 177a/2, 177b/8

H.+nı 165a/10, 169a/7, 208a/4

H. sarı 121b/3, 124b/11, 155a/7, 201b/8, 202a/8, 207b/14

H. üstige yéber- 176a/3

H. üstige yürü- 207a/11

H. vilâyatı 165b/1, 165b/14

[= 64]

Ḥurāsān II Bâbur'un amcası Uluğ Bey Mirza'nın Kâbil'in kuzeybatısında Kara Bağ deresinde kain olan İstâlif (bk. **İstâlif**) köyüne verdiği ad.

H. 136b/1

[= 1]

Ḥurāsān III Hindistanlıların kendilerinden başkasına verdikleri ad.

H. 129a/3

[= 1]

Ḥurāsānât 1. Horasanlılar.

H. 138b/7

2. Bütün Horasan.

H.+ta 177a/11

[= 2]

Ḥurāsānî Horasanlı, Horasan'da oturan, Horasan'a mensup.

H. 311a/3

[= 1]

Ḥurāsānlık Horasanlı, Horasan'da oturan, Horasan'a mensup.

H. 156b/13

[= 1]

Ḥürd Kâbul Kâbil'in güneyinde bulunan bir ırmağın adı.

H. 142a/1

H. bile 213b/11

H.+nıñ 360a/4

H. sarı 360a/4

[= 4]

ḥurmâ Far. Hurma ağacı ve meyvesi.

Ağacı yaklaşık 23 m kadar yüksekliğe ulaşabilir. Gövdesinin tepesinden çıkan yaklaşık 5 m uzunluğundaki parlak, tüysü yapraklar gösterişli bir taç oluşturur. Erkek ve dişi çiçekler ayrı bitkilerde bulunur. Erkek çiçekler, dişi çiçekli hurma ağaçlarının üstüne silkelenerek döllenme sağlar. Çiçeklerin oluşturduğu büyük salkımlar, yaprakların koltuğundan çıkar. Ağırlığı 8 kg'a ulaşabilen bir salkımda binden çok meyve bulunabilir. bot. *Phoenix dactylifera*.

h. 250b/14, 284b/11

h. bergi 285a/10, 285a/11

h. dék 286a/1

h.+dın 284a/3

h.+dın (nar ḥurmâ) 285a/5

h. dırahtı 284b/12, 285a/2, 285a/3, 285a/4, 285b/6, 286a/8

h.+dur 284b/11

h.+ğa 284a/2

h.+nıñ 285a/6

h.+nıñ (nar ḥurmâ) 285a/5

h.+nıñ paniri 285a/9

h. paniri Kesilen hurma ağacının yumuşak tepe tomurcukları. (Metinde bu tomurcuklara peynir adı verilmekte ve tadının ceviz içine

- benzediği belirtilmektedir.)
285a/6, 285b/14
- h. suyu** Hurma ağacında yumuşak tepe tomurcuklarının bulunduğu yerin delinmesi ile elde edilen öz su. (Metinde, hemen içildiğinde tatlıca bir su, üç dört gün sonra içildiğinde ise keyif verici bir madde olduğu belirtilmektedir.)
285b/2, 286a/2
- h. yığıacı** 133b/4
[= 23]
- hürmā-yı Hindî** Demirhindi. bk. **anbali**
h.+nı 283a/11
[= 1]
- hürmat** Ar. Hürmet, saygı, itibar, değer verme.
h.+ı 281b/5
[= 1]
- hürram** Far. Taze, körpe, kuru olmayan.
h. (sabz u hürram) 245a/12
[= 1]
- Hürram** Afganistan'ın kuzey sınırını oluşturan Amuderya (Ceyhun) ırmağının yakınlarında Hulm (bu günkü adı Taş Kurgan) ile Kâmerd arasında, Amuderya'ya dökülen Hulm ırmağı üzerinde bulunan bir yerin adı.
H. 308b/3
[= 1]
- hürsandlık** Memnun, hoşnut olma, sevinme.
h.+ı (hürsandlığı bol-) 380b/9
[= 1]
- hurûc** Ar. Ayaklanma, isyan.
h.+ıda 328b/12
h. kııl- Ayaklanmak, isyan etmek, baş kaldırmak. 225b/3, 325b/3
[= 3]
- Hurûr** Hindistan'da Pencap eyaletinin dağlık bölgesinde bulunan müstahkem kalelerden birinin adı.
H. 261a/11
[= 1]
- Husâmu'd-dîn 'Alî Halîfa** Nizameddin Ali Barlas'ın oğlu; Bâbur'un komutanlarından.
H. 337b/14, 381a/3
[= 2]
- Huseyn** k.a. bk. **Huseyn Hasan**
H. 238b/6, 240a/5
- H. bile** 239a/10
[= 3]
- Huseyn 'Alî Calayır** k.a. bk. **Hasan 'Alî Calayır**
H. 187a/14
H.+dur 174b/9
[= 2]
- Huseyn 'Alî Tufaylî Calayır** k.a. bk. **Hasan 'Alî Calayır**
H. édi 179b/1
[= 1]
- Huseyn Gaynî Kâbil'in** kuzeyindeki Kuhistan'da, Nicrav derelerinden olan Piçgan deresi üzerinde bulunan Gayn köyünün büyüklerinden olup, asilik ve serkeşilkte bulunduğu için Bâbur'un kardeşi Cihangir Mirza tarafından cezalandırılmıştır.
H. 162a/4
[= 1]
- Huseyn Han I** k.a. bk. **Huseyn Han Daryâ-hânî**
H. 371a/12
H.+nı 328b/5, 329a/6
[= 3]
- Huseyn Han II** k.a. bk. **Huseyn Han Nühânî**
H. 298b/6, 328b/9
[= 2]
- Huseyn Han Daryâ-hânî** Bâbur'un hizmetinde bulunan Hint emirlerinden.
H. 376a/14
[= 1]
- Huseyn Han Nühânî** Afganların Nuhanî aşiretine mensup; Rabiri hakimi; Bâbur'un ordusuna yenilince, fil üzerinde birkaç adamıyla birlikte kaçmak isterken Yamuna ırmağında boğulmuştur. (ö. 1527)
H. 315a/5
H. édi 294a/10
H.+nıñ 328b/7
[= 3]
- Huseyn Hasan** Bâbur'un adamlarından; Afganlı bir kabilenin arasına düşmüş ve parçalanarak öldürülmüştür (ö. 1519).
H. 238b/11
[= 1]
- Huseyn İkre** k.a. bk. **Hasan İkre**

- H.+ke** 228a/3, 228a/3
[= 2]
- Huseyn 'Üdi** Sultan Hüseyin Baykara'nın musikişinaslarından; Alişir Nevai'nin himayesinde yetişmiştir.
H. 171a/9
H. édi 182a/13
[= 2]
- Huseynî** Sultan Hüseyin Baykara'nın mahlası.
H. édi 164b/13
[= 1]
- huseynî üzüm** Bir üzüm türü. Özb. Hasaynî üzümüne nisbetle daha ince ve boyu enine göre daha uzun olan bir üzüm türü. (Metinde Hünabın [bk. **bîr, künâr**] bir çeşidinin Hüseynî üzümüne benzediği belirtilmektedir.)
h. 284a/11
[= 1]
- husn** Ar.Hüsün, güzel, iyi.
h. 290b/2
h.-ı ihtilâş u âmizîş İyi ilişkiler, münasebetler, karışıp görüşmenin güzelliği. 290b/2
h.+tur (güllistân-ı husn) 237a/1
[= 3]
- Husrav** k.a. bk. **Husrav Kökeltaş**
H. 227a/8, 238b/3, 262a/13, 265b/2
H.+nı 326b/3
H.+nıñ 240a/5
[= 6]
- Husrav Kakiyanî** Kakiyanî Afganlarının büyüklerinden.
H. 146a/14
[= 1]
- Husrav Kökeltaş** k.a. bk. **Husrav Kökeltaş**
H. 207b/1, 209b/14, 221b/10, 255a/2, 355b/8
[= 5]
- Husrav Kökeltaş** Bâbur'un beylerinden.
H. 207b/1, 255a/2, 266a/9, 266a/9
[= 4]
- Husrav Şah** Türkistanlı Kıpçak Türklerinden; Veli Bey ve Baki Çaganyanı'nın kardeşi; gençliğinde Tarhan beylerinin hizmetinde bulunduktan sonra Sultan Mahmud Mirza'nın beyi olmuştur.

Sultan Mahmud Mirza'nın ölümünden sonra Hisar vilâyeti büyük oğlu Sultan Mesud Mirza, Semerkant vilâyeti de küçük oğlu Baysungur Mirza arasında paylaşılmıştır. Fakat Hüsrev Şah, Hisar vilâyetinin tek hakimi olmak için, bir fırsatını bulup, Sultan Mesud Mirza'nın gözlerini kör ettirmiş, Baysungur Mirza'yı da boğdurarak öldürtmüştür. Böylece Bedaşan hariç, Hisar ve Kunduz gibi civar vilâyetlerin hepsine hakim olmuştur. Bâbur'un belirttiğine göre 20.000'e yakın askeri olmasına rağmen "bir tavuğa" bile savaş açmaktan kaçınmış, fakat entrikalarla birçok vilâyeti ele geçirerek saltanat davasına düşmüştür. Hüsrev Şah 1503'te Şibanî Han'a yenildikten sonra elindeki bütün vilâyetleri kaybedince, 5.000 kişilik çoğunluğu Moğollardan oluşan kuvvetiyle Bâbur'a sığınmıştır. İki yıl sonra Hisar ve Kunduz'u Özbeklerin elinden almak için tekrar harekete geçen Hüsrev Şah, bu savaşta yenilmiş ve yakalanarak öldürülmüştür. (ö. 1505)

- H.** 120b/2, 121a/3, 122a/8, 122b/14, 123a/1, 123a/7, 123b/2, 125b/4, 126a/13, 126a/13, 126b/2, 126b/3, 155a/6, 155b/3, 155b/13, 155b/14, 156a/3, 156a/13, 156b/6, 156b/7, 172b/6, 192b/1, 216a/1
H.+dın 120a/14, 120b/2, 125a/3
H.+ğa 121b/14, 123a/4
H.+ka 120a/13, 126a/11, 127b/8
H.+nı 124b/5, 124b/8, 124b/11, 126a/12, 155a/12, 155b/13, 172b/5
H.+nıñ 120a/11, 120b/8, 120b/13, 121a/3, 121a/13, 122b/8, 122b/11, 125a/2, 126a/2, 126b/5, 154b/12, 156b/5, 175b/4, 192a/13, 216a/1
[= 53]
- Husrav Şahî** Hüsrev Şah'a mensup.
H. 152b/5
[= 1]

husravî kavun Bir kavun türü. (Metinde, Hindistan turuncunun büyüklüğünün hüsrevî kavun kadar olduğu belirtilmektedir.)

h.+ça 286b/12

[= 1]

huşûsan Ar. Hususî olarak, ayrıca, bilhassa.

h. 254b/5

[= 1]

huşûşıyyat Ar. 1. Hususiyet, bir şeyi başka bir şeyden ayıran nitelik, özellik.

h. bile 289a/5

h.+ı 293b/1

2. İleri derecedeki tanışıklık, samimiyet.

h. 170b/6

[= 3]

hüş Far. Akıl, fikir, anlayış.

h. ('akl u hüş) 294b/11

h.+dın aşar bolsa Akıldan bir eser olsa, aklı başında olsa, iyi düşünebilir olsa. 185b/5

h. u hırad Akıl ve idrak. 226b/13

[= 3]

huşkî Far. Kara, toprak. Steingass, *by land*.

h. yolu Kara yolu, yerleşim merkezlerini karadan birbirine bağlayan yol. 129a/4

[= 1]

huşkluk Kuruluk, kuru olma hâli.

h.+ı (huşklugı) 288a/1

[= 1]

huşyâr Far. Akli başında, kendine hakim, ayık. (Metinde içki, afyon v.s. kullanmamış kimseler için).

h. 236b/8

h. bol- Ayılmak, akli başına gelmek. 249b/5

h. édi 247a/2

h.+lar 236b/9

[= 4]

Huşyâr Fergana vilâyetinde Esfera bölgesini teşkil eden dört dağ eteğinden biri.

H.+dın 352b/13

[= 1]

Hüt Ar. Balık burcu; burçlar kuşağında, Kova ile Koç burcu arasında yer alan burcun adı. krş. **Çayt**

H. 288b/1

H. burcu 215b/1

H.+ka 220b/13

H.+ta (Dalv u Hütta bışadur) 284a/14

[= 4]

huşba Ar. Hutbe; Cuma ve bayram namazlarında mimberde okunmak suretiyle verilen dinî öğüt. Abbasîlerden sonra bütün İslâm ülkelerinde sultanların, emirlerin, fatihlerin adlarına hutbe okunması bir gelenek hâlini almış ve hakimiyet sembolü olarak görülmüştür.

h. (atıga huşba oku-) 225a/10

h. (menîñ atımğa huşba oqut-) 268a/6

h. (saltanattın tek bir huşba öz atıga oqutmaydur édi) 123b/6

h.+da 164a/14

[= 4]

Hutlân Asıl adı Huttal veya bunun çokluğu Huttalân'dır. Kelime İran şiirlerinde Hutlân veya Hatlân şeklinde görülmektedir. Bu günkü Özbekistan sınırları içinde Amuderya'nın yukarı mecrasında, Hisar'ın doğusunda, Pañç ile Vahş çayları arasında bulunan bir vilâyet ve civarındaki yüksek dağların adıdır. Hüsrev Şah 903 (1497/1498) yılında Hisar vilâyetine tam manasıyla hakim olunca, Hutlan'ı kardeşi Veli Bey'e vermiştir. Veli Bey 910 (1504/1505) yılında Şibanî Han tarafından öldürülünce, Hutlan Özbeklerin eline geçmiş ve bu tarihten sonra adı Kulab olmuştur. (bk. W. Barthold, "Huttel", *IA*, c. 5-I, s. 620-621)

H. 140b/6

H.+dın 125b/9

H.+ga 134a/5

H. tağları 122a/9

[= 4]

huşür Ar. Hatıra gelme, akla gelme, hatırlama.

h. (hâtır-ı fatırğa huşür ét-) 252b/14

h. (köñülge huşür étme-) 253a/4

h. ét- Hatıra gelmek, hatırlamak. 253a/3

- [= 3]
hūṭ Ar. Hatlar, yazılar.
h.+nı 175a/3
 [= 1]
hūyluk Huylu, huy sahibi, huyu olan.
h. (yaman hūyluk) 169a/2
 [= 1]
hūzūr Ar. Huzur, gönül rahatlığı.
h.-ı cam'ıyyat Cemiyet huzuru.
 237a/2
h. u cam'ıyyat 237a/2
 [= 2]
hūzūrī Ar. Bir huzur.
h.+dur 195b/7
 [= 1]
Hūlhül İneke Bâbur'un içki meclisi-
 ne iştirak eden bir kadının adı.
H. 247b/9
H.+niñ 247b/4
 [= 2]
hüret- Uzaklaştırmak, çıkartmak,
 ayırmak, tart etmek (Rütbe, mev-
 ki v.s. için).
h.-ip 239a/12
h.-tük 240a/6
 [= 2]

I

- i'āda** < Ar. *i'āda* İade, tekrar etme.
1. kıl- İade etmek, tekrar etmek.
 294b/14
 [= 1]
'ibādat < Ar. *'ibādat* İbadet, tapma,
 tapınma, Tanrı buyruklarını ye-
 rine getirme.
1.+nı 365b/13
 [= 1]
'ibārat < Ar. *'ibārat* İbaret, meydana
 gelen, oluşan.
'1.+tur 137b/8, 285a/6
 [= 2]
Ibrāhīm İbrahim. bk. **Sulṭān Ibrā-**
hīm Lūdī
I. 261b/10, 294a/13, 296b/6
I.+ğa 227a/2, 257a/8
I.+nı 261b/10, 267b/1, 294a/13,
 295a/8, 298a/11

- I.+niñ** 258b/11, 262a/8, 263a/8,
 263b/5, 263b/12, 267a/9,
 267b/3, 268b/14, 268b/14,
 296b/5, 300b/4, 301b/13,
 305a/14, 305b/3, 307a/10,
 307a/11, 308a/3, 345a/8
I.+niñ üstige çerik tart- 333b/6
I. zamānıda 268b/2
 [= 30]
Ibrāhīm Bég Eyüb Bey'in kardeşi;
 Bâbur'un yeniden tanzim ettiği
 ordusunda, **burunağar** (sağ ka-
 nat) beylerinden. krş. **Çapuk**
I. 209b/9
 [= 1]
Ibrāhīm Çagatay Sultan Hüseyin
 Baykara'nın beylerinden.
I. édi 175b/8
 [= 1]
Ibrāhīm Çuhra Bâbur'un adamların-
 dan.
I.+dın 237a/3
 [= 1]
Ibrāhīm Dulday Sultan Hüseyin
 Baykara'nın hükümet işlerini ve
 idareciliği iyi bilen beylerinden.
I. édi 172a/9
 [= 1]
Ibrāhīm Han İbrahim Cânî; Çelme'
 nin babası; Bâbur'un komutanla-
 rından (ö. 1501).
I.+niñ 348a/3
 [= 1]
Ibrāhīm Hüseyn Mirzâ Timur nes-
 linin Ömer Şeyh kolundan; Sul-
 tan Hüseyin Baykara ile Papa
 Ağaça'nın oğlu. Çok içki içtiği
 için babası hayatta iken Herat'ta
 ölmüştür (ö. 1504).
I.+dın burunrak 167b/5
I. édi 167b/6
 [= 2]
ibrām < Ar. *ibrām* İnsanı usandıra-
 cak derecede ısrar etme, üstünde
 durma.
1. kıl- 155b/6, 155b/9
 [= 2]
'ibrat < Ar. *'ibrat* İbret, kötülöklere
 engel olmak için cezalandırarak
 ders verme, caydırıcı olma.
'1. bol- 196b/14
 [= 1]
ibtidā < Ar. *ibtidā* İptida, başlangıç.
1.+sı 128a/10, 273a/11, 288a/12

imā Ar. İma, dolaylı bir şekilde anlatma, üstü örtülü olarak belirtme.

i.+nı kıl- İma etmek, dolaylı bir şekilde anlatmak. 216a/8

[= 1]

imkân Ar. İmkân, olabilecek hâlde bulunma, bir şeyi yapabilmek için elverişli şartlara sahip oluş.

i. 218a/7

i.+dur (né imkân) 202b/1, 265a/4

i.+ı barıça İmkânı olduğu kadar, elinden geldiğince. 177a/3

[= 4]

incü- (?) Sıkıntı, üzüntü çekmek.

i.-gen yér (النجوكان بیر) Beveridge, *afflicting place*; Arat, "indiğimiz yer" 194a/6

[= 1]

inçke İnce.

i. 142a/13, 240a/14, 240b/1, 286b/13, 290b/12, 378a/14

i. bol- 287b/6

i. édi 164a/10

i. inçke 190b/10, 281b/12

[= 10]

İnçke Kâbil civarında Koh-ı Baça'nın yukarısında bulunan bir yerin adı.

İ.+dın koyığı 241a/14

[= 1]

inçke pâyça İncik, ayağın diz kapağından topuğuna kadar olan kısmı.

i.+dın édi 152a/12

[= 1]

inçkerek Daha ince.

i. 240a/13

i. bol- 280a/8

i.+dür 281a/7, 281b/3, 283a/8

i. émes 287a/7

i.+tür 276a/6, 278b/9, 280a/8, 280a/9, 283b/6

[= 11]

ini Küçük erkek kardeş.

i. 170b/2, 223b/4, 377a/8

i. (ağa ini) 121b/4, 185a/14, 205a/3, 207a/3, 329a/5

i. édiler (ağa ini) 175b/7

i.+ler (ağa ini) 122a/3

i.+ler (ağa ini) 122a/3

i.+leri bile (ağa ini) 209b/9, 209b/10

i.+leridin 251b/11

i.+lerim dék (toğkan ini) 200b/8

i.+leriniñ (ağa ini) 211b/4

i.+m 200b/1

i.+ñni 349b/11

i.+ni (ağa ini) 207a/2

i.+niñ (ağa ini) 212a/12, 269a/4

i.+si 120b/9, 122a/9, 124a/3,

125b/9, 156a/10, 156a/12,

163b/13, 166b/4, 166b/11,

167a/4, 167b/5, 167b/13,

179b/6, 190a/1, 198a/14,

205b/14, 207a/5, 210a/8,

217b/12, 220b/5, 229a/13,

234b/11, 235a/1, 256a/6,

303a/12, 308b/1, 310b/5,

356b/9, 374a/8, 374b/2

i.+si (ağa ini) 303a/12, 332a/8

i.+si (kayın ini) 192a/14, 267b/5

i.+si (toğkan ini) 332a/13

i.+si bile 308b/3

i.+si bile (ağa ini) 162a/4,

209b/13, 210b/5, 297a/9,

297b/5, 303a/13, 304b/1, 309b/2

i.+si bile (öz ağa ini) 297b/6

i.+si bol- 352b/2

i.+si édi 175a/14, 296b/6

i.+si édi (toğkan ini) 173a/7

i.+sidin 343a/6

i.+sidin (ağa ini) 211b/3

i.+sige 352a/12

i.+sini 259b/7, 375b/2

i.+sini (ağa ini) 296a/7, 377a/1

i.+siniñ 169a/5, 189b/11, 189b/11

[= 80]

inşā-allah Ar. Allahın izni ile, Allah isterse.

i. 255a/13, 349a/1, 349a/2

[= 3]

inşā-allahu ta'ālā Ar. Yüce Allahın izni ile, Yüce Allah isterse.

i. 348b/8, 350b/8

[= 1]

ip İp.

i. 215b/12

i.+i bile 285b/10

i.+ni 273b/13, 274a/1

i.+niñ 273b/13

i. uçı, igne sınıklarığaçı zarar u nuşñan yétkürme- İp

ucu ve iğne kırıklarına kadar

zarar ve ziyan ulaştırmamak.

224a/1

[= 6]

- ir** Moğ. İz. krş. **iz**
i. (yol **ir**) 145b/9, 146a/14
i.+imiz bile 193a/12
 [= 3]
- irelik** Kalın, kaba. (Kumaş için)
i. (evreng **irelik keyş**) 352a/10
 [= 1]
- irevül** < Moğ. *iregül* Öncü birlik. bk. **yasal**
i. 148b/10, 209b/12, 266a/9
i.+de 149a/4
i.+ümüzni 210b/1
 [= 5]
- İric** Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde, Gvalior'un (bk. **Güvalyār**) 65 mil güneydoğusunda Batva (bk. **Bitvī**) ırmağı üzerinde bulunan bir şehrin adı.
i.+ga 332b/4
 [= 1]
- irtikāb** Ar. Keyif verici herhangi bir madde kullanma. (Kelime anlamı "kötü bir iş yapma")
i. (çağır **irtikāb kıl-**) 236b/8
i. (çağır **irtikāb kılmas édi**) 240b/8
i. (çağır **irtikāb kılmaydur édim**) 189a/11
i. (ma'cün **irtikāb kıl-**) 240a/2, 328a/3
i. (ma'cün **irtikāb kılıl-**) 246b/6, 378b/8
i.+ıdın (amr-ı irtikāb) 312a/2
i. kıl- 189b/3, 308a/13
i. kılmas édim 189b/1
 [= 11]
- İsā Hayl** Deşt yolu üzerinde Çupara dağları üzerinde oturan Afgan kavimlerinden birinin adı.
İ. 148a/6, 148b/4
İ. **Afgānları** 148b/8
İ.+nıñ 148b/4, 148b/5, 148b/6
 [= 6]
- İskendar** k.a. bk. **Sultān İskendar Lūdi**
İ. 268b/1, 345a/8
İ.+nı 356b/1
 [= 3]
- İskendar Buhlül** k.a. bk. **Sultān İskendar Lūdi**
İ.+nıñ 225a/9
 [= 1]
- İskendar Mirzā** k.a. bk. **Sultān İskendar Mirzā**
İ.+ga 168a/14
 [= 1]
- İslim Barlas** Sultan Hüseyin Baykara'nın beylerinden.
i. édi 173b/3
 [= 1]
- iste-** İstemek, kabul etmek, yanına, katına almak.
i.-p (sorup iste-) 203a/3
 [= 1]
- istihkām** Ar. Düşmana karşı hazırlık yapma, orduyu güçlendirme.
i.-ı zāhır 311a/7
 [= 1]
- istiktāb** Ar. Herhangi bir metni kopya etme, aynısını tekrar yazma.
i. kıldur- Kopya ettirmek. 363a/8
 [= 1]
- iş** 1. İş, çalışma, emek.
i. 159a/5, 162b/1, 203a/8, 255a/4, 291b/8, 295a/5, 350a/1, 354b/12, 359a/10
i. (éligidin iş kél-) 209a/9
i. (ihtiyāc bolğu dék iş bolma-) 350b/9
i. (ihtiyāc bolguluğ iş bol-) 290b/14
i. (ihtiyāclık iş bol-) 350b/7
i. (yaman iş kıl-) 186b/13
i. (yaman iş kılma-) 134a/11
i. bile 186b/13
i. bilür kişi İşi bilen, elinden iş gelen, her türlü işi becerebilen, ehil, erbab kişi, 350a/5
i.+de 272a/13
i.+dın 151b/4
i.+dın özge 179a/11
i.+ge 177b/2
i.+ge yarama- Yararlı olmamak. 265b/9
i. hısābı Bir işin, bir teşebbüsün başarıya ulaşması için alınan tedbir. 172a/9, 265a/11
i.+i 123b/13, 150b/5, 150b/6, 152b/7, 165a/5, 165a/5, 166a/2, 166b/13, 182b/3, 264b/5, 274b/14, 299a/10, 337a/8, 359a/9
i.+i (işlāh işi) 333b/13
i.+i (mu'tād-bih işi bolmaydur) 358b/13
i.-i bu yerge yét- İşi bu dereceye getirmek, işi bu hâle sokmak. 258b/5

i.+i édi 159a/5
 i.+ide 311b/7
 i.+idin 311a/5
 i.+ige 179a/11, 269b/2
 i. +i kıl- 265b/7
 i.+im 269b/2
 i.+imizni 348b/3
 i.+imni kıl- 360b/5
 i.+imniñ 152b/7
 i.+iñge 196a/13
 i.+ini 181b/12, 205a/12, 229b/6, 250b/5
 i.+ini (şulh işi) 358b/14, 368b/12
 i.+ke 206b/13, 372a/8
 i.-ke (éligi işke yét-) 172a/12
 i. kıl- İş yapmak, çalışmak, emek vermek. 148b/9, 151a/14, 159a/5, 205b/1, 265b/5, 291b/11, 291b/12, 291b/14, 308b/12, 326b/4, 353b/14, 373b/6, 377b/8
 i. kıla almay 122a/4, 122a/10
 i. kılma- 165b/5
 i. kılmaslar édi 186b/11
 i. kör- İş görmek, iş yapmak: tecrübe sahibi olmak. 263a/2, 349b/9, 374b/5
 i. küç İş güç, meşguliyet. 186a/5, 192a/8, 192a/10, 308b/3, 344b/10, 368a/5, 368a/6
 i. küçi 164b/1
 i.+ler 139b/8, 354b/14
 i.+ler (yaman işler kıl-) 251a/13
 i.+ler (zor işler bol-) 275a/8
 i.+lerde 191a/1, 368b/12
 i.+lerge 245a/8, 335b/14, 350b/12
 i.+leri 173b/8, 353a/3, 359a/8
 i.+leri küçleri 143a/1
 i.+leride 290b/4
 i.+lerimizni 311b/6
 i.+lerin 353a/3
 i.+lerini 209a/12
 i.+lerni 172a/3, 173b/4
 i.+lerni kıl- 194a/5
 i. muña yétmes édi 208a/10
 i.+ni 165b/7, 177b/3, 187b/10, 204b/7, 294b/13
 i.+ni (duşvâr iş) 267a/8
 i.+ni (kapuda kélgén iş) 348b/9
 i.+ni kıl- 326b/5
 i.+niñ 201a/6, 204b/8, 303b/10

i. öt- İş geçmek, yararı olmamak. 199b/7
 i.+te 180a/11
 i.+tür 194b/4
 i. tüş- Herhangi bir iş, durum ortaya çıkmak. 264b/10
 i. ü küç 186a/5, 307a/13
 i. ü küçi 159b/14
 i. üçün 161a/10, 171a/2, 291b/7
 i. üstidegiler Bir işte çalışanlar, bir işle meşgul olanlar. 344b/8
 i. üstige bar- İşe girişmek, işe koyulmak, işe başlamak. 349b/8
 2. Savaş, çarpışma.
 i. vaktı 198b/7
 3. Hüner, marifet.
 i.+i 285a/2
 i. körset- İş göstermek, maharetini, hünerini sergilemek. 353b/3
 i.+lerini 239a/7
 i.+ler körset- 353b/4
 4. Husus, konu, yön.
 i.+idin 300a/9
 5. Beste; ezgi, melodi, hava.
 i. bağla- Bestelemek, beste yapmak. 182b/8
 i. bağlamaydur 182a/11
 i.+ler (nakş u piş-rav u işler bağla-) 182a/13
 i.+ler bağla- 179b/14, 180a/1
 i.+lerde 182a/5
 i.+leri 182b/8
 i.+ni 182a/7, 182a/8, 182a/9
 [= 149]
 işen- İnanmak, emin olmak, güvenmek, itimat etmek.
 i.-di mü 333b/12
 i.-ip 298a/5
 [= 2]
 işkāl Ar. Zorluk, güçlük.
 i.+ı bar 160b/11, 203b/5, 212b/7,
 i.+ı yoktur 361a/3
 [= 4]
 İşkemiş Kunduz'un kuzeyinde, Akse-
 ra ırmağının Bangi kolu üzerinde
 bulunan bir yerin adı.
 İ. 122b/10, 156a/1, 181a/1,
 202b/11
 İ.+dindür 181a/1
 [= 5]
 it İt, köpek.
 i. 306a/12
 i.+ke 306a/11
 i.+ni 306a/11

i.+niñ 281a/11

[= 4]

it- Yitmek, kaybolmak.

i.-küñçe 170a/11

i.-se êkendür 170a/10

i.-tl 233a/4

i.-tl (yasakka it-) 264a/1

i.-tiler (başını alıp it-) 375b/14

[= 5]

itlik İtli, köpekli, av için yanında köpeği olan.

i. 141b/14

[= 1]

iz İz. krş. ir

i. 203a/9

i. (yol iz) 145b/9, 146a/14

i.+imiz bile 193a/12

[= 4]

izāra Far. Kürsü taşı, kaide (Sütun, heykel v.s. için). Arat, "Fiskiye"; Beveridge, *dado, plinth*; Steingass, *a screen, low wall before a house.*

i.+sı 300a/13

i.+sıda 343a/12

i.+sığa 343a/12

[= 3]

TK: 18190

KS: 7123

MB: 2494